I 29044

-- 2022

SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

LIMBA ROMÂNĂ

XLII

APARE LUNAR

DIN CUPRINS:

• Schimbarea ortografiei și opinia publică • NICOLAE SARAMANDU, Tache Papahagi (1892—1977). 100 de ani de la naștere • I. COTEANU, Reflecții pe marginea unei viitoare istorii a limbii române • FLOAREA VÎRBAN, O traducere românească din secolul al XVII-lea a *Descoperirii celor 12 Vineri* •

1/1993

49037

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

97

- IUL. 2005

.... 14

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Responsabili de număr : Acad. I. COTEANU şi GH. BOLOCAN

Apare de 12 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74 — 19 Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40) 13122425.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei ,,Limba română".

La revue ,,Limba română" paraît 12 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie Roumaine sera adressée à : ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74 — 19 Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40) 13122425.

Adresa redacţiei :
Str. Spiru Haret nr. 12
R — 79 638 Bucureşti
Telefon : 614 26 80 sau 615 74 30,
int. 265

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea Victoriei 125
R — 79717 Bucureşti
Telefon : 650 76 80

I 29044

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XLII 1993 Nr. 1
ianuarie

SUMAR

Schimbarea ortografiei și opinia publică 3

ISTORIA LINGVISTICII

NICOLAE SARAMANDU, Tache Papahagi (1892 — 1977). 100 de ani de la naștere 5

ISTORIA LIMBII

I. COTEANU, Reflecții pe marginea unei viitoare istorii a limbii române 11

VIAȚA CUVINTELOR

IRINA PREDA, Îmbogățirea lexico-semantică a limbii române actuale (Cu privire specială la perioada postdecembristă). IV 19
LAURA VASILIU, *Real* și *realist*. 24
MAGDALENA GEORGESCU, *Predeală* sau *pre deală?* 26

FILOLOGIE

FLOAREA VÎRBAN, O traducere românească din secolul al XVII-lea a *Descoperirii celor 12 Vineri* 29

RECENZII

G. IVĂNESCU, *Studii de istoria limbii române literare*, Iași, Junimea, 1989 (Ion Toma) 41
BEBSWF = *Bochum-Essener Beiträge zur Sprachwandelforschung* [Contribuții de la Bochum și Essen la studiul diacronic al limbii]. Band XVI. Herausgeber: Norbert Boretzky, Werner Enniger, Benedikt Jeßing, Thomas Stolz. Bochum, Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 1992 (Flora Șuteu) 43

CRONICĂ

DANA MIHAELA ZAMFIR, Al VII-lea Simpozion Național de Dialectologie (București, 15 — 17 octombrie 1992) 47

IN MEMORIAM

MIOARA AVRAM, Ion Dumeniuk (1936 — 1992) 49

LR, XLII, nr. 1, p. 1—52, București, 1993

49037

SCHIMBAREA ORTOGRAFIEI ȘI OPINIA PUBLICĂ

Solicitată de un mare număr de cadre didactice să-și spună părerea despre o posibilă modificare a ortografiei, Societatea de Științe Filologice a considerat că cel mai potrivit mijloc prin care se poate cunoaște punctul de vedere al profesorilor și al altor intelectuali este efectuarea unui sondaj de opinie.

În acest scop s-a elaborat un chestionar conținînd 6 întrebări, luîndu-se totodată măsurile de rigoare pentru asigurarea discreției în darea răspunsurilor, supravegherea atentă a numărului de chestionare împărțite etc., cu alte cuvinte respectarea condițiilor cerute de sondajele de opinie.

Sondajul a fost făcut în aprilie 1992 în 14 filiale ale Societății și a cuprins în jur de 2100 de participanți. După cum se știe, procentul de eroare la acest număr de participanți este de 2,1—2,4.

Cele 14 localități sînt : Alba, Călărași, Iași, Mediaș, Moinești, Pitești, Rădăuți, Slobozia, Suceava, Timișoara, Tîrgu-Jiu, Tîrgu-Lăpuș, Tulcea și Zalău.

Răspunsurile la cele 6 întrebări au variat în funcție de faptul că, la unele dintre ele, persoana care a completat chestionarul nu a marcat punctul său de vedere.

Din punctul de vedere al vîrstei, distribuția este următoarea :

între 16—18 ani 820 de participanți ;
între 18—25 ani 309 participanți ;
între 25—45 ani 498 de participanți ;
între 45—65 ani 400 de participanți ;
peste 65 de ani 18 participanți.

De notat că numărul de participanți cu mai multă experiență în scriere (cei dintre 18 și 65 de ani) se ridică la 1207 persoane.

Pe grupe de profesiuni, distribuția este următoarea :

elevi — studenți	976
învățători	147
cadre didactice (liceu și universități)	655
cercetători	49
scriitori, critici, gazetari	58

Răspunsuri :

— pentru o ortografie cît mai simplă	1787
— pentru o ortografie complicată	53
— fără opinie	205

LR, XLII, nr. 1, p. 3—4, București, 1993

— Consideră i n o p o r t u n ă o modificare a ortografiei 1597 de participanţi;
— consideră o p o r t u n ă 236 de participanţi;
— s-au abţinut 218 de participanţi.

La întrebarea dacă fac vreo deosebire de pronunţare între *î* şi *â*, 1711 n u fac vreo deosebire; 250 f a c, 77 nu se pronunţă.

La întrebarea dacă pronunţă *sînt* sau *sunt* sau în amîndouă felurile, răspunsurile au fost:

— pronunţă *sînt* 1803;
— pronunţă *sunt* 82;
— cînd într-un fel, cînd într-altul 118.

După cum se poate constata, marea majoritate a persoanelor care au răspuns la sondaj consideră că modificarea ortografiei este i n o p o r t u n ă, că ortografia trebuie să fie c î t m a i s i m p l ă, că nu fac deosebire între pronunţarea lui *â* şi a lui *î*, că pronunţă *sînt*.

SONDAJ DE OPINIE

1. După părerea dumneavoastră, cum este de dorit să fie ortografia limbii române? 1) cît mai simplă; 2) cît mai complicată; 3) nu mă pronunţ.
2. De către cine ar trebui să fie formulate regulile ortografice în opinia dumneavoastră? 1) de specialişti în studiul limbii române din cadrul Academiei; 2) de Ministerul Învăţămîntului şi Ştiinţei; 3) de Ministerul Culturii; 4) de o comisie formată din reprezentanţi ai specialiştilor şi ai celor două ministere; 5) de opinia publică; 6) nu mă pronunţ.
3. Dumneavoastră personal faceţi vreo deosebire de pronunţare între sunetul scris cu litera *î* şi cel scris cu litera *â*? 1) da; 2) nu; 3) nu mă pronunţ.
4. (Se adresează numai celor care au răspuns la întrebarea precedentă cu NU). Dacă nu faceţi deosebire, optaţi pentru menţinerea lui *â* în cuvîntul *român* şi în derivatele sale? 1) da; 2) nu; 3) nu mă pronunţ.
5. (Se adresează tuturor) Dumneavoastră personal cum pronunţaţi? 1) *sînt;* 2) *sunt;* 3) folosesc ambele forme alternativ.
6. Consideraţi că, în împrejurările actuale, schimbarea ortografiei este urgentă? 1) da; 2) nu; 3) nu mă pronunţ.

Date signaletice

7. Vîrsta: 1) 16—18 ani; 2) 18—25 ani; 3) 25—45 ani; 4) 45—65 ani; 5) peste 65 de ani.
8. Ultima formă de învăţămînt absolvită: 1) şcoala generală; 2) liceul; 3) şcoala postliceală; 4) învăţămînt superior.
9. Profesiunea: 1) elev/student; 2) învăţător; 3) cadru didactic învăţămînt preuniversitar; 4) cadru didactic universitar; 5) cercetător ştiinţific; 6) scriitor/critic literar; 7) gazetar.
10. Sexul: 1) feminin; 2) masculin.

Nicolae Saramandu

TACHE PAPAHAGI
(1892 — 1977)
100 DE ANI DE LA NAȘTERE

S-au împlinit în 1992 o sută de ani de la nașterea și 15 ani de la moartea lui Tache Papahagi, lingvist, folclorist și etnograf, cel care, după lucrările datorate lui Gustav Weigand și Per. Papahagi, a adus, alături de Th. Capidan, cele mai importante contribuții la cunoașterea aromânei. Celor care se ocupă de studierea aromânei două opere le sînt indispensabile: *Aromânii. Dialectul aromân* (București, 1932) de Th. Capidan și *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic* (București, 1963; ediția a II-a augmentată, București, 1974) de Tache Papahagi, lucrări fundamentale nu numai în dialectologia sud-dunăreană, ci și în lingvistica românească, în general.

Născut la 20 octombrie 1892 la Avdela, mare așezare aromânească din masivul muntos al Pindului, Tache Papahagi a urmat cursurile școlii primare din satul natal și apoi pe cele ale liceului românesc din Bitolia. În 1912 vine în țară și se înscrie la Facultatea de Filozofie și Litere a Universității din București, unde are ca profesori, printre alții, pe Ovid Densusianu și pe Ioan Bianu. În paralel, frecventează cursurile Conservatorului din București.

În 1920 este numit asistent la catedra de Filologie romanică cu privire specială asupra limbei române, condusă de Ovid Densusianu. În 1925 obține titlul de doctor (cu lucrarea *Graiul și folclorul Maramureșului*), iar în 1926 trece examenul de docență. În 1928 este conferențiar suplinitor și din 1931 conferențiar definitiv la catedra lui Ovid Densusianu. În 1948, cînd a fost pensionat, Tache Papahagi era profesor la Universitatea din București.

Încă din tinerețe a desfășurat o bogată și rodnică activitate didactică și științifică. După ce, în 1920, publică un mic volum de impresii de călătorie, *La românii din Albania*, în 1922 Tache Papahagi tipărește cunoscuta *Antologie aromânească* (de peste 500 de pagini, cu o amplă introducere, cu 30 de imagini etnografice și cu 12 texte muzicale). Această prețioasă *Antologie*, model și sursă de inspirație pentru lucrări similare ulterioare, a rămas pînă astăzi cartea de căpătîi a aromânilor, în care se oglindesc, în producții literare populare și culte, sufletul și existența zbuciumată a aromânilor. Convins de calitatea acestor producții, Tache Papahagi se întreba, în *Introducerea* la *Antologie*, cu o neliniște care l-a însoțit toată viața și pe care o simțim și noi astăzi: „oare nu e o dovadă mai mult decît convingătoare că vitalitatea generală a aromânului e capabilă de o reală și superioară dezvoltare și propășire în domeniul civilizației balcanice în genere? Să fie oare atît de puternică și neînlăturabilă

LR, XLII, nr. 1, p. 5—10, București, 1993

vitregia împrejurărilor, pentru ca să credem că acest demn reprezentant al celei mai vechi latinități balcanice este sortit pieirei?" (p. XLVI — XLVII).

După această afirmare în viața culturală, marcată de apariția *Antologiei aromânești*, Tache Papahagi consacră cîțiva ani cercetărilor de teren pentru a studia graiul și folclorul din diverse regiuni ale țării, în special din Maramureș și din Munții Apuseni. Firul călăuzitor al acestor cercetări l-a constituit căutarea permanentă a concordanțelor între romanitatea nord-dunăreană și cea sud-dunăreană, așa cum a făcut-o și în studiile sale etnografice.

Tache Papahagi a consacrat graiurilor dacoromâne două ample studii: monografia *Graiul și folclorul Maramureșului*, teză de doctorat (București, 1925) și *Cercetări în Munții Apuseni* (în „Grai și suflet", II, 1925, 1, p. 22 — 89). Fiecare din aceste studii cuprinde, în afară de prezentarea graiului, considerații de ordin istoric, antropologic, etnografic, folcloric, de geografie umană și de psihologie socială, fotografii, texte redate în transcriere fonetică.

În *Cercetări în Munții Apuseni*, arătînd că moții sînt foarte bănuitori din fire, Tache Papahagi relevă și următoarea asemănare între moți și aromâni: „Din firea lui moțul e democrat, ceea ce se poate constata și din faptul că în viața lui socială nu există absolut nici o deosebire de clasă. Ca și la aromâni, de pildă, termenii de politețe *(d-ta, d-voastră* etc.) erau necunoscuți moților, adresarea făcîndu-se direct prin *tu*" *(Apuseni*, p. 37). După ce atrage atenția că „pe versantul sudic al Pindului", ca și „în nordul Macedoniei" trăiesc grupuri de aromâni care se numesc *Móțani* (sau *Móčeani)* (cf. *Apuseni*, p. 54), Tache Papahagi menționează cîteva apropieri lexicale și semantice între aromână și graiul moților: *altăoară* „altădată", *auá* „aici", *bucium* „trunchi", *ncărcare* „murdărire", *urla* „a coborî la vale" etc. Referindu-se la tipul de case din Apuseni, Tache Papahagi extinde sfera comparației: „Gheghii [= Albanezii de nord, n.n.] de astăzi trăiesc în sate cam tot așa de răsfirate pe terenuri accidentate [...]. E așa-numitul tip *Stari-vlah* pe care îl găsim în întreaga Dalmație și pe care și etnografia sîrbească îl consideră a fi « le type fondamental et primitif » [Cvijić]" *(Apuseni*, p. 63).

Referindu-se la palatalizarea labialelor din graiul maramureșean — unde se întîlnesc și forme intermediare de tipul *pḱ, bǵ, mń* —, T. Papahagi face următoarele observații: „Să fie oare o infiltrație a fonetismului aromân? Într-un asemenea caz, palatalizarea completă din aromână s-ar fi întîlnit cu labialele intacte din dacoromână și, din fuzionarea lor sau din suprapunerea primelor, ar fi rezultat *ḱ, ǵ, ń* sau *pḱ, bǵ, mń*. O atare ipoteză ar găsi un razim și în constatarea — reală pentru regiunea studiată — pe care o face Ovid Densusianu în *Graiul din Țara Hațegului*, p. 31 — ceea ce, considerat ca filoane răzlețe și furișe de imigrațiuni păstorești sud-dunărene în nordul Dunării, pare a fi chiar foarte probabil" *(Maramureș*, p. LIX).

Cea mai frapantă particularitate din graiul moților este rotacismul, care apare și în vorbirea istroromânilor. Întemeindu-se pe această asemănare, Tache Papahagi face următoarele considerații cu privire la moți: „Raportînd această frîntură etnică dacoromână la întregul românism, prima și cea mai importantă constatare pe care o putem face e că, atît

psihologicește, dar mai ales din punct de vedere al fizicului și al geografiei umane în general, moțul reprezintă o entitate aparte, caracteristică și care nu prezintă asemănare frapantă cu nici o altă ramură românească decît numai cu istroromânii" *(Apuseni*, p. 59).

În lucrările sale apar numeroase concordanțe de același fel. În studiul *Din epoca de formațiune a limbii române* („Grai și suflet", I, 1924, 2, p. 201 — 234), Tache Papahagi face următoarele observații cu privire la meglenoromâni: „din punct de vedere antropologic ar fi de relevat oarecari caracteristice ale oșanului, care ne amintesc îndeosebi fizicul meglenoromânului" (p. 233). „În afară de alte considerațiuni, se știe că unul din satele meglenoromânilor se numește *Oșani*. Apropierea dintre acest nume de localitate și cel de *Oașul (Țara Oașului)* e surprinzătoare. Și atunci [...] ne întrebăm: nu cumva oare, după luptele cu tătarii, o parte din românii împăratului Andronic, așezați de regele ungur în *Țara Oașului* se va fi întors într-un tîrziu de unde a plecat și, ca o amintire a nouei țări în care vor fi rămas ceilalți, să fi desemnat satul *Oșani* din Meglenia?" *(Din epoca de formațiune*, p. 234). (În legătură cu acest din urmă aspect, amintim aici că, într-un studiu publicat în *Dacoromania*, vol. IV, 1927, partea I, p. 353 — 370, intitulat *Sînt în Transilvania așezări de români veniți din sudul Dunării sau nu sînt?*, C. Lacea susținea că românii din Scheii Brașovului sînt o colonie de meglenoromâni (din Țîrnareca), stabilită aici la sfîrșitul secolului al XIV-lea, la 1392.)

Rezultă din cele de mai sus că Tache Papahagi, pe baza cercetărilor efectuate, era în măsură să se pronunțe asupra unor probleme fundamentale de lingvistică românească, cum sînt cele referitoare la „nașterea și formarea limbii române în timp, dar mai ales în spațiu" *(Din epoca de formațiune*, p. 201). Pornind de la constatarea că, „o dată dizlocat și izolat de dacoromâni, elementul aromânesc a menținut pînă astăzi un grai identic în structura lui cu cel nord-danubian" *(O problemă de romanitate*, p. 77), Tache Papahagi exprimă o idee originală, anume că „aromânii din masivul muntos al Pindului, inclusiv fărșeroții, sînt, în parte cel puțin, descendenții direcți ai latinilor așezați în această regiune" *(idem*, p. 94). (Această idee va fi dezvoltată ulterior, cu argumente suplimentare, și de Th. Capidan în *Aromânii)*. În același timp, Tache Papahagi consideră că „trebuie să admitem [...] nu numai existența unei romanități în sudul iliric încă de la începutul erei creștine — prin acest „sud iliric" vreau să înțeleg în special masivul muntos al Pindului, precum și sudul Albaniei de astăzi" *(idem*, p. 73), „ci chiar un contact etno-lingvistic între Iliria și Dacia, cu ramificațiuni și în spre munții Haemului" *(idem*, p. 99). În acest spațiu vast, „poporul român s-a format în neîntreruptă continuitate teritorială în sudul ca și în nordul Dunării" *(Din epoca de formațiune*, p. 201).

Avantajat de cunoașterea aromânei, Tache Papahagi și-a pus în valoare — în studiile sale asupra dacoromânei — atît calitățile de comparatist, cît și pe cele de anchetator de teren: spiritul viu, curiozitatea împinsă pînă la cunoașterea detaliilor aparent neînsemnate, descrierea exactă a faptelor, pe baza informațiilor furnizate de persoanele anchetate. Dialectologul de astăzi recunoaște astfel în Tache Papahagi atît pe anchetatorul exemplar, cît și pe unul din pionierii cercetărilor interdisciplinare.

Ca cercetător de teren, Tache Papahagi s-a supus unor rigori care anticipau — cu aproape șapte decenii în urmă — unele principii ale anchetei moderne. Amintim aici așa-numitul „paradox al observatorului" — reactualizat de sociolingvistica actuală — prin care se exprimă necesitatea anchetelor de „tip spion", cerința de a observa fără a fi observat. Acest principiu a fost aplicat de Tache Papahagi pentru a putea consemna, de exemplu, rotacismul la moții din Apuseni: „În 16 august 1922 m-am dus în Iarba-rea. M-am pitulat după gardul unei grădini în care două femei îngrijeau de cînepă. Fără să mă fi observat, am auzit cuvintele: *cîrepă, îr, mîră, găiră, găiri, bură* și *dumirecă*. Intrînd apoi în vorbă cu cea care pronunțase aceste forme — o chema Ilina a lu Gheorghe Negrea, morăriță în Iarba-rea —, mi-a fost imposibil să mai aud vreo formă rotacizată" (*Apuseni*, p. 49).

Cele mai importante contribuții le-a adus Tache Papahagi la cunoașterea aromânei și a aromânilor. Începînd din tinerețe, preocupările sale în acest domeniu au continuat de-a lungul întregii vieți. În afara unor prezentări cu caracter general (*Macedoromânii sau aromânii*, 1927; *Aromânii — grai, folclor, etnografie*, curs litografiat, 1932), Tache Papahagi a desfășurat o intensă activitate pentru publicarea literaturii populare și culte în dialect. După tipărirea, în 1920, a *Antologiei* deja menționate, învățatul aromân inaugurează în 1926 *Biblioteca Națională a aromânilor* cu volumul I (*Poezii* de Nuși Tulliu), serie continuată în 1932 cu volumul al II-lea, consacrat poeților Zicu A. Araia (originar din Samarina) și Tache Caciona (originar din Avdela). Din aceeași serie a mai apărut un volum în 1935, al III-lea, cuprinzînd *Anecdotele* lui N. Batzaria (originar din Crușova). Alte trei volume au rămas în manuscris. Ele cuprind poezii, proză și teatru de Marcu Beza, Costa Belimace, Nicolae Velo, N. Batzaria și Tulliu Carafoli.

În aceeași direcție a cunoașterii aromânilor, comparativ cu frații lor din nordul Dunării, Tache Papahagi publică cele trei volume din *Images d'ethnographie roumanie* (1928; 1930; 1934), unică și amplă colecție de fotografii originale făcute de el însuși în ținuturile locuite de români. Primele două volume cuprind și materiale referitoare la aromâni. Originalitatea și valoarea inestimabilă a acestei colecții etnografice au fost relevate de numeroși învățați români și străini; dintre aceștia din urmă îl amintim pe slavistul francez André Mazon: „Nu există, cred, țară balcanică, în afară de România, care să dispună de o atît de frumoasă colecție de documente fotografice însoțite de o descriere precisă și de denumirile locale ale fiecărui obiect. Opera întreprinsă merită cu atît mai mult admirația noastră cu cît se datorează integral unei inițiative personale, în ciuda interesului general pe care îl prezintă" („Revue des Etudes Slaves", XIV, 1934, p. 243). Ceea ce a publicat reprezintă o mică parte din bogata colecție etnografică donată de Tache Papahagi Academiei Române, cuprinzînd aproape 50 000 de fotografii, clișee de film, diapozitive și fișe.

Rodul muncii de o viață închinate de Tache Papahagi studierii aromânei este *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic* (ed. I, 1963; ed. a II-a augmentată, 1974), operă monumentală, irepetabilă, sinteză a contribuțiilor anterioare și a cunoștințelor autorului în acest domeniu. Veritabilă enciclopedie a aromânilor, *Dicționarul* oglindește nu numai graiul, ci și tradițiile, bogăția spirituală și sufletească, trecutul

istoric și cultural al ramurii sudice a romanității balcanice, din care provenea Tache Papahagi.

E, adesea, dificil să delimitezi în lucrările lui Tache Papahagi contribuția lingvistului de cea a etnografului și a folcloristului, savantul fiind călăuzit de concepția integratoare care a caracterizat școala lingvistică de la București, inițiată și condusă de Ovid Densusianu. Elev și continuator al acestuia, Tache Papahagi considera, ca și dascălul său, că sufletul sau „geniul" unui popor se manifestă simultan în limbă și în producțiile culturii sale materiale și spirituale [1]. Citățm, în acest sens, din *Mic dicționar folcloric* (București 1979) : „raporturile dintre etnografie și folclor sînt ca și cele dintre corp și suflet : în variate și foarte multe cazuri ele sînt atît de adînc întrețesute chiar de la nașterea respectivelor elemente, încît cercetarea și studierea fondului și aspectului folcloric cu lăsarea la o parte a fondului și aspectului etnografic — ca și viceversa — ar duce la trunchieri ale problemelor urmărite" *(Introducere*, p. 4).

În *Paralele folclorice*, Tache Papahagi vorbește despre „adînca legătură organică dintre limbă și suflet" (p. 24). Referindu-se la asemenea apropieri între limbi și popoare, a avut prilejul să-și exprime adînca admirație pentru creația folclorică dacoromână într-un comentariu la o variantă a „Mioriței" *(Ciobănașul)*, pe care o confruntă cu poezia populară grecească : „din tot ce e dat în culegerile grecești cunoscute de mine, nu există nici o creațiune lirică — nici în domeniul acelor βλαχικά τραγούδια «ccarmina pastoralia » — care să poată egala acest sublim tablou al unei sublime concepții dacoromâne referitoare la moarte — concepție străveche, foarte probabil autohtonă" (p. 10). Găsim în acest elogiu expresia uuei admirații profunde și statornice pe care Tache Papahagi, ca aromân, a nutrit-o tot timpul vieții pentru sufletul dacoromânului, pentru zestrea artistică a acestuia, admirație pe care savantul a împărtășit-o adesea nu numai în scris, ci și prin viu grai tuturor acelora care au avut ocazia să-l cunoască mai îndeaproape.

Ca orice învățat autentic, Tache Papahagi a avut vocație de precursor, așezînd prețioase pietre de temelie, necesare dezvoltării ulterioare a disciplinelor științifice pe care le-a reprezentat. Vocație de precursor a însemnat și remarcabila intuiție a locurilor rămase goale în disciplinele abordate, pe care, printr-o trudnică activitate de pionierat, s-a străduit

[1] La contribuțiile deja menționate în domeniul folclorului și al etnografiei, se adaugă o serie de lucrări importante, de amploare, cum sînt *Paralele folclorice* (București, 1944 ; ediția a doua augmentată, București, 1970), *Poezia lirică populară* (București, 1967) și *Mic dicționar folcloric*, lucrare rămasă în manuscris (din care autorul a publicat cîteva fragmente în 1947), apărută postum, în 1979 : Tache Papahagi, *Mic dicționar folcloric*, București, 1979, ediție îngrijită de Valeriu Rusu. Aceluiași editor îi datorăm și volumul postum : Tache Papahagi, *Grai, folclor, etnografie*, București, 1981, în care se publică două cursuri universitare, ținute în 1926 — 1927 *(Etnografie lingvistică română* și *Dispariții și suprapuneri lexicale)* și, de asemenea, două volume inedite din „Biblioteca națională a aromânilor", al IV-lea (Marcu Beza, *Poezii și proză)* și al V-lea *(Poeții Mulovi*ș*tei :* Constantin Belimace, *Poezii ;* Nicolae Velo, *Poezii și proză)*, pregătite pentru tipar de Tache Papahagi în 1951 și, respectiv, în 1952. Tot postum a apărut și volumul : Tache Papahagi, *Din epoca de formațiune a limbii române*, București, 1985 ; volumul, editat de Ecaterina Nadu, a fost pregătit de autor, pentru tipar, în 1954. În ultimii ani ai vieții, Tache Papahagi pregătise pentru tipar și o nouă ediție, revăzută, din *Manual de fonetică romanică* (București, 1943) și, de asemenea, studiul *Originea etno-geografică a aromânilor*, rămas în manuscris.

să le acopere prin contribuțiile sale științifice. În același timp, însă, în limitele permise de baza documentară, Tache Papahagi s-a remarcat prin originalitatea cu care a interpretat faptele.

Cine a cunoscut felul în care a trăit și a muncit Tache Papahagi în ultima parte a vieții a putut admira la autorul *Dicționarului dialectului aromân* devotamentul său total pentru știință, pe care a slujit-o cu prețul unor imense sacrificii. Spirit inflexibil, principial, neacceptînd compromisurile, Tache Papahagi a dovedit în toate împrejurările o tărie morală și o vigoare ieșite din comun. Biruind nedreptatea și unele adversități nejustificate, Tache Papahagi a fost pentru contemporani și va rămîne pentru urmași un exemplu rar întîlnit de dăruire pentru adevăr și moralitate în știință și în relațiile dintre oameni.

ABREVIERI

Apuseni — Cercetări în Munții Apuseni, în „Grai și suflet", II, 1, 1925, p. 22 — 89.
Din epoca de formațiune — Din epoca de formațiune a limbii române, în „Grai și suflet", I, 2, 1924, p. 201 — 234.
Maramureș — Graiul și folclorul Maramureșului. București, 1925.
O problemă de romanitate — O problemă de romanitate sud-ilirică, în „Grai și suflet", I, 1, 1923, p. 72 — 99.
Paralele folclorice — Paralele folclorice. Traduceri din poezia populară greacă, ediția a doua augmentată, București, 1970.

Noiembrie 1992

Institutul de Fonetică și Dialectologie
„Al. Rosetti"
București, str. Take Ionescu nr. 25

I. Coteanu

REFLECȚII PE MARGINEA UNEI VIITOARE ISTORII A LIMBII ROMÂNE

1. Unitate și diversitate în istoria limbii

Istoria unei limbi este un proces lent, îndelungat și într-o oarecare măsură contradictoriu. E lent și continuu pentru că limba nu „stă", nu se oprește niciodată. Ea se îmbogățește și se înnoiește permanent, rămînînd însă în esență aceeași. A. Schleicher a comparat-o odinioară cu apa unui rîu. Privind de pe mal, apa care trece este mereu alta, dar rîul este același. Este vorba în fond de un aspect al relației dintre esență și fenomen, care iese în evidență nu numai cînd se discută două sau mai multe momente din evoluția limbii, ci și unul singur. Și atunci limba prezintă diversitate, căci are dialecte, graiuri și stiluri, dar care prin structura lor arată că aparțin unei anumite limbi.

Acestea depind de o mulțime de factori reflectați în ceea ce se numește de obicei uz. Nu toți vorbitorii se exprimă absolut în același fel. Ei au deprinderi individuale și colective. Cele din urmă formează sisteme particulare aflate în strînsă legătură cu gradul de unitate economică, administrativă și culturală a grupului unde apar. Cum ele se manifestă în diferite regiuni de pe teritoriul aceleiași limbi sau chiar din afara lui, se ivesc acele varietăți locale numite dialecte, subdialecte sau graiuri.

În interiorul unora, de obicei al unuia singur, se dezvoltă deprinderi noi de utilizare a limbii, provocate de înflorirea artelor, a literaturii, a științelor etc. Aceste deprinderi devin limbaje sau stiluri funcționale pentru literatură, tehnică, știință, administrație, justiție etc.

Istoria unei limbi este și istoria lor. Adoptînd formula cea mai cuprinzătoare, dar și cea mai dificilă de a le urmări evoluția, se constată că este nevoie să le comparăm mai întîi între ele, spre a le descoperi caracteristicile, apoi pe fiecare în parte cu ce a rezultat din prima operație. Cum identitățile constatate nu se datorează întîmplării decît în mod cu totul excepțional, înseamnă că ele țin de un s i s t e m s t a b i l, care, fiind comun tuturor, nu se schimbă decît foarte încet.

O variantă geografică se poate însă izola de celelalte modificîndu-și parțial sistemul. Deși esența lui nu se pierde, el capătă aspecte noi. Cînd ele devin foarte nete, iar comunitatea care le folosește are conștiința acestui fapt, între altele fiindcă a atins un anumit nivel de dezvoltare istorică, ea dă uzului său o denumire nouă, zicîndu-i, de exemplu, română, spaniolă, italiană, portugheză, franceză, sardă etc. În felul acesta, s-a și transformat latina în limbi cum sînt cele enumerate. În vremurile anterioare apariției acestor idiomuri romanice, structura latinei nu arăta prin ea însăși nici dacă și nici în cîte limbi se va dezvolta, nici care vor fi acestea.

LR, XLII, nr. 1, p. 11—17, București, 1993

Numărul și numele lor au reieșit din condițiile și configurațiile specifice care au dus la gruparea vorbitorilor de limbă latină în comunități separate, din ce în ce mai unite între ele prin interese, în state diferite etc.

Iată și cîteva ilustrări particulare din limba română ale unora dintre aceste schimbări.

În româna veche, de exemplu, deși era de genul feminin ca și astăzi, *mînă* se termina în *-u*, *mînu*, ca masculinele și neutrele : *noră* era în aceeași situație. Primul s-a păstrat cu *-u* multă vreme, căci se mai întîlnea încă recent în graiuri din nord-vestul și nord-estul țării în forma *mînuri* sau ca *mînule*, fără a mai vorbi de scrierile vechi românești în care era mult mai frecvent. La rîndul său, *noru*, însoțit, ce-i drept, de pronume, este obișnuit și astăzi în *noru-mea*, *noru-ta*, *noru-sa*. Între timp însă, în unele graiuri, *mînu* a fost trecut în prima declinare printre cuvintele cu terminația *-ă*, ceea ce s-a întîmplat și cu *noru-* cînd nu mai era urmat de adjectivul posesiv *mea*, *ta*, *sa;* de aici a rezultat apoi *noră-mea*, *noră-ta*, *noră-sa*, genul gramatical fiind hotărîtor.

Alt fenomen s-a petrecut cu rotacismul lui *-n-* din unele graiuri românești din nordul, nord-estul și vestul teritoriului de limbă română. În acele graiuri, *-n-* trecea la *-r-*, în timp ce în altele rămînea *-n-*. Într-o parte se zicea deci *bură* pentru „bună", *cîre* pentru „cîne", *mîre* pentru „mîne" etc., iar în alte părți ca în limba literară de astăzi. Aria de răspîndire a acestei pronunțări numite rotacism s-a restrîns treptat, încît nu se mai întîlnește decît în mod cu totul excepțional în părți din Munții Apuseni ; în schimb, s-a păstrat în istroromână.

Reguli de acest fel pot nici să nu aibă excepții. Consoanele de la sfîrșitul cuvintelor latinești, de exemplu, nu s-au mai pronunțat de la o vreme, încît din forme cum erau *cantabant*, *dicebant*, *laudabant* etc., indicînd pluralul în comparație cu singularul *cantabat*, *dicebat*, *laudabat*, a rămas pentru amîndouă numerele una singură : (el, ei) *cînta*, (el, ei) *zicea*, (el, ei) *lăuda*. Formele (ei) *cîntau*, *ziceau*, *lăudau* sînt deci refăcute după toate probabilitățile pe cale savantă.

Cazuri asemănătoare, la care s-ar putea adăuga și altele, arată că în sistemul limbii elemente arhaice coexistă uneori timp îndelungat cu inovațiile.

Raporturile dintre varietățile concrete ale limbii și ansamblul ei de identități sînt deci foarte complexe. Cum sistemul este coerent, el nu poate fi descris în diversele lui etape de dezvoltare decît admițînd că atît caracterul general, cît și cel abstract al părților lui constitutive au trepte. Regulile lui sînt unele permanente și generale, altele temporare și generale, altele temporare, dar mai puțin generale. Este permanentă și generală regula potrivit căreia orice substantiv din limba română trebuie să aibă un gen gramatical marcat. Permanentă, dar mai puțin generală este regula utilizării articolului, fiindcă acesta depinde de contexte. Este temporară și generală, mai exact spus a fost, transformarea lui *-l-* latinesc în *-r-* în cuvinte ca *molam* devenit *moară*, *pilus* devenit *păr*, *salutare* devenit *sărutare*, *solem* devenit *soare* etc., pentru că, după ce *-l-* a trecut la *-r-* în toate cuvintele latinești, regula și-a epuizat materialul. Cuvinte ca *boală*, *călugăr*, *saluta* etc. au pătruns deci în română după ce regula amintită încetase să funcționeze. În sfîrșit, este temporară și mai puțin generală transformarea lui *-n-* în *-r-*.

Aceste caracteristici, precum și faptul că variantele locale și cele speciale (stiluri, limbaje) funcționează pe baza unor sisteme derivate, subordonate celui general, arată că acesta din urmă este un d i a s i s t e m, adică totalitatea regulilor generale din care se pot dezvolta unele particulare.

Forța diasistemului se măsoară și prin felul în care un idiom asimilează cuvintele luate din alte limbi. Toate limbile de cultură conțin împrumuturi. Important este dacă, incorporîndu-le, idiomul respectiv își păstrează individualitatea. De aceea, logica cere ca etapele parcurse să fie stabilite nu în raport obligatoriu cu momentul sau momentele în care s-au făcut împrumuturi mai numeroase, ci în raport cu posibilitățile și rezultatele asimilării lor.

Pe acest principiu se cuvine să ne întemeiem și în cercetarea istoriei limbii române, ceea ce impune aprofundarea analizei structurilor ei și ne obligă să reinterpretăm acele periodizări bazate pe sublinierea insistentă a rolului jucat de împrumuturi. Nu considerăm, așadar, semnificative periodizările întemeiate pe stratificări. Nu ni se pare, deci, hotărîtor faptul că latina a fost numită s t r a t, traca sau daco-traca, s u b s t r a t, limbile slave meridionale, s u p e r s t r a t, la care se adaugă uneori un a d s t r a t. Acest mod de a privi lucrurile pornește în realitate de la situația vocabularului, pe care o proiectează apoi asupra întregii limbi.

Interpretarea istoriei limbii române în acest fel își are desigur explicația în dorința unor specialiști de a sublinia ideea că nici o limbă nu rămîne în afara influențelor, împrumutul constituind o regulă fără excepții, ceea ce este fără îndoială adevărat. Dar între împrumut și mecanismul intern de dezvoltare a limbii este o diferență de calitate atît de importantă, încît a o pierde din vedere înseamnă a răsturna valorile. Exagerarea unei dorințe, legitimă în intenția ei de a combate purismul intransigent, are consecințe incorecte cînd, pe baza ei, se afirmă că o limbă nu se constituie în formă nouă decît în urma și ca rezultat al unei sau unor puternice influențe.

Adoptarea terminologiei stratificării dă naștere la confuzii și în alt sens, căci, pe cînd stratul, adică latina, în cazul nostru, se reflectă în structura limbii române în ce are ea astăzi și a avut totdeauna specific, celelalte „straturi" sînt alcătuite aproape exclusiv din cuvinte și, cel mult, din cîteva elemente pătrunse în structură, dar la periferie.

Susținînd pe de o parte că limbile de cultură se dezvoltă asimilînd împrumuturile, iar pe de alta că acest fapt nu le atinge specificul, am putea da impresia că ne contrazicem. Dar raționamentul nostru se întemeiază pe premisa că specificul unei limbi nu se pierde decît în situații cu totul excepționale, cînd, de exemplu, din cauza scăderilor de cultură și a gradului de civilizație a comunității lor, vorbitorii nu mai fac față valului de cuvinte și construcții luate din alte limbi. Numai atunci ia naștere o limbă amestecată sau mixtă, dar ca treaptă de degradare a idiomului în discuție, idiom care se păstrează de obicei numai în vorbirea din familie, recurgîndu-se în viața socială și culturală la limba străină la a cărei influență a cedat.

Cînd se exercită asupra unei comunități cultivate și în dezvoltare, împrumuturile sînt factor stimulator al practicii, al uzului, iar din per-

spectiva precizării stadiilor de evoluție, ele spun uneori foarte mult. Un cuvînt de origine slavă, cum este *crai*, de exemplu, arată prin propria lui istorie că nu putea să pătrundă în românește mai devreme de sfîrșitul secolului al VIII-lea, fiind chiar în slavă luat din germană. El era de fapt numele german al împăratului Carol cel Mare (768 — 814), *Karl*, trecut în slava sudică printre substantivele comune sub forma *kral'*. Se pot da, firește, și alte exemple care arată că împrumuturile joacă adesea rol de diagnostic pentru fixarea unei cronologii.

Rezumînd cele spuse pînă aici, putem conchide că :

1. În diversitatea manifestărilor ei uzuale, regionale și social-culturale, orice limbă este o unitate.

2. Această unitate are o structură profundă, un diasistem, caracterizat printr-o mare stabilitate și capacitate de a genera variante.

3. Diasistemul acționează atît asupra materialului lingvistic propriu, cît și asupra celui împrumutat, pe care-l adaptează potrivit cu specificul limbii.

4. Unitatea limbii nu este totdeauna ușor de observat. O limbă poate fi unitară în structura ei profundă, dar să pară neomogenă în manifestările ei din dialecte și graiuri.

2. Istoria limbii și istoria societății

Fenomenele la care ne-am referit și principiile rezultate din ele duc la concluzia că gradul de unitate și diversitate a unei limbi este condiționat în ultimă instanță de istoria societății care o utilizează.

Chiar dacă fiecare vorbitor în parte ar dori să se deosebească de restul comunității printr-un mod personal de folosire a limbii, înclinare frecventă și ușor explicabilă, totuși o asemenea intenție este supusă constant constrîngerii exercitate asupra lui de ceilalți vorbitori. La nivelul graiului sau al dialectului, de exemplu, esențialul este să se comunice cît mai clar și mai simplu gîndurile, dorințele, cererile, ordinele etc. O îndepărtare exagerată de acest fel de exprimare incomodează, și vorbitorul care o practică riscă să fie împins la periferia comunității.

Cu totul altfel se comportă vorbitorii de grai sau dialect din regiunile de mare efervescență economică și culturală, mai ales unde s-au format și centre administrative importante. Acolo necesitățile mult mai numeroase și mai complexe ale vieții impun specializarea comunicării prin constituirea unor limbaje destinate să servească la transmiterea mai rapidă și mai precisă a cunoștințelor industriale, comerciale, medicale, filozofice, matematice ș.a.m.d. Varietatea și complexitatea vieții atrag după ele o inevitabilă diversificare a exprimării. Dar nu orice amănunt lingvistic nou rezultă în mod necesar și direct dintr-o transformare economică sau culturală anumită, nici evenimente istorice foarte importante nu sînt suficiente pentru a înțelege și a explica toate transformările din cursul evoluției unei limbi. În realitate, este nevoie atît de cunoașterea a cît mai multor fapte, cît și de cadrul general. Adesea trebuie să se cerceteze toate situațiile concrete, să se cunoască uneltele, tehnica mînuirii lor, relațiile de producție, obiceiurile, credințele sau convin-

gerile vorbitorilor, arta populară sau cea cultă a cuvîntului etc., pentru ca din conexiunea lor să se tragă o concluzie valabilă.

Întîmplări foarte importante pentru istoria ulterioară a unui popor pot să nu lase nici o urmă în limba lui. Bătălia din anul 451 de la Cîmpiile Catalaunice între gali și huni a schimbat soarta Occidentului, dar nici un cuvînt de origine hunică nu a pătruns sau nu s-a păstrat în latina din Galia, devenită mai tîrziu limba franceză. Goții care în secolul al IV-lea se aflau în Dacia, unde aveau și un episcop, pe Wulfila, predicator al creștinismului nu numai în gotică, ci și în greacă și în latină, nu au lăsat urme în limba română, cum nu au lăsat nici în limbile din Peninsula Balcanică, unde au fost acceptați mai tîrziu ca federați ai imperiului roman.

Alteori, între data producerii unui eveniment istoric important și apariția efectelor lui lingvistice se scurge un timp îndelungat. Românii din Muntenia au intrat în conflicte armate cu turcii începînd din secolul al XIV-lea, dar influență turcă propriu-zisă nu avem decît din secolul al XVII-lea.

Evenimentele nu au totdeauna ecouri lingvistice pe măsura importanței lor istorice. Trecerea la feudalism, de exemplu, nu se reflectă în limbă decît după ce s-a extins, după cum nici răscoalele sau revoluțiile nu au consecințe imediate decît cel mult în vocabular.

Cu toate acestea, chiar cînd sînt puțin spectaculoase, multe evenimente istorice au consecințe lingvistice. Mărirea dăjdiilor și, în general, introducerea în cursul evului mediu de noi obligații pentru iobagi au determinat deplasarea unora de pe o moșie pe alta ori dintr-o regiune într-alta, punînd în contact pe vorbitorii graiului din regiunile părăsite cu cei din părțile în care se așezau definitiv sau temporar. Fuga iobagilor era un mod de constrîngere economică exercitată spontan asupra moșierilor, care, nemaiavînd brațe de muncă, se vedeau siliți să revină asupra învoielilor, dar, de multe ori, unii fugari nu se mai întorceau.

Apropieri între graiurile românești din anumite regiuni s-au mai produs în cursul evului mediu și datorită unor conjuncturi aparte, între care și tacticii de luptă aplicată mai ales în timpul războaielor cu turcii. Cînd aceștia atacau, oastea românească se retrăgea în locul cel mai convenabil pentru bătălie, după ce distrusese totul din calea dușmanului, dăduse foc la grîne, îndepărtase vitele și incendiase chiar satele. Oamenii își părăseau locuințele și se aciuau în locuri mai ferite pînă trecea primejdia. Această formă de luptă, numită de istorici „tactica pămîntului ars", deși a avut consecințe grave pentru dezvoltarea regiunilor în care era pusă în practică, a dus totuși nu o dată la cîștigarea bătăliilor și la păstrarea independenței, apoi a autonomiei. Ea a însemnat însă și frecventa întîlnire a populației din satele distruse cu locuitorii din vecinătatea mai apropiată sau mai îndepărtată și nu a rămas fără consecințe lingvistice.

În sfîrșit, dacă agricultorii legați de pămînt nu se mișcau în masă din locurile lor decît în cazuri disperate, crescătorii de vite, în special de oi, erau obligați prin însăși profesiunea lor să se deplaseze periodic de la munte la șes și invers pentru pășunat. Deși în timpul acestor pendulări periodice, a transhumanței, cum i s-a zis, ei nu se statorniceau decît rareori în ținuturile străbătute, trecerea lor prin satele aflate în drum, cu im-

plicații negustorești inevitabile (vînzare de oi, de piei, de brînză etc., cumpărare de unelte etc.), ducea și ea la o apropiere între graiul lor și al localnicilor, la circulația unor cuvinte și a unor forme lingvistice dintr-un grai într-altul.

Cînd, în vremurile mai noi, a început să se dezvolte industria, să se lărgească relațiile comerciale, s-a produs treptat și concentrarea muncitorilor în ateliere, fabrici sau uzine și în cartierele de pe lîngă locurile de muncă. Or, ei proveneau în cea mai mare parte din țăranii din împrejurimi, care, după un timp, își pierdeau particularitățile graiului lor originar, amestecîndu-l cu al celorlalți și, mai cu seamă, adaptîndu-l la limbajul tehnic al profesiunii.

Am enumerat mai sus o parte din cauzele care au putut schimba graiurile în direcția apropierii lor, încercînd să dăm o imagine a complexității fenomenului de unificare a uzului. Tabloul schițat aici explică în mare măsură de ce graiurile românești, spre deosebire de cele din alte limbi, inclusiv din limbile romanice, nu sînt atît de diferite încît vorbitorii dintr-o parte a țării să nu se poată înțelege folosind propriul lor grai cu vorbitorii din orice altă parte. Ritmul acestei apropieri crește pe măsură ce ne apropiem de epoca actuală, datorită răspîndirii din ce în ce mai largi a mijloacelor permanente de instrucțiune, de transmitere a cunoștințelor și informațiilor : tiparul, școala, armata modernă, presa, asociațiile politice și culturale, radioul, televiziunea. În raport direct cu extinderea lor, forma cultivată a limbii influențează din ce în ce mai puternic uzul popular. Cu timpul se naște în conștiința unui număr din ce în ce mai mare de vorbitori sentimentul deosebirii dintre exprimarea cultă și cea popular-dialectală și apare la mulți dintre ei întrebuințarea diferențiată a limbii după cum se află în mediul lingvistic local sau în cel oficial.

O istorie a limbii în care rostul și valoarea fiecărui eveniment să fie așezat la locul ce i se cuvine ar trebui precedată de istoria aprofundată a tuturor așezărilor de pe teritoriul în care se vorbește românește. Numai prin multe cercetări monografice, atent și științific întocmite, se va depăși stadiul aproximărilor prezente adesea în studiile actuale despre evoluția limbii române. Am putea să vedem, de exemplu, ce este într-adevăr valabil în teoriile emise pînă astăzi, să decidem cu mai multă certitudine dacă pronunțarea labialelor ca palatale din unele graiuri se datorează propriei lor dezvoltări, s-a răspîndit din alte graiuri sau se datorează unor suprapuneri etc. În astfel de cercetări va trebui să se țină seama de implicațiile istorice amintite, dar să se aprofundeze totodată studiul sistemului intern al fiecărui grai.

Analiza generală a raporturilor dintre istoria limbii și istoria societății românești ne permite totodată să reținem și faptul că variațiile se produc în jurul diasistemului, care rămîne în principiu stabil. Se impun, prin urmare, cîteva concluzii mai importante, și anume :

1. Limba reflectă sub diverse aspecte, în primul rînd sub acela al unității și diversității uzului, istoria comunităților lingvistice care o folosesc.

2. Această reflectare nu este însă simultană cu evenimentele istorice mai importante sau mai puțin importante, ci este de obicei ulterioară, manifestîndu-se, cînd se manifestă, cu oarecare întîrziere, datorată timpului necesar răspîndirii și menținerii unei inovații, cînd ea se menține.

3. Timpul este cu atît mai lung, cu cît condiţiile de răspîndire a unei inovaţii sînt mai puţin favorabile. El se micşorează considerabil după apariţia mijloacelor de răspîndire a culturii, devenind în epoca actuală aproape simultan cu evenimentele. „Rata" timpului de dezvoltare trebuie deci inclusă ca factor hotărîtor în cercetarea istoriei limbii.

4. Reflectarea în diasistemul limbii a inovaţiilor petrecute într-un grai sau altul, într-un limbaj sau altul, este mult mai lentă decît reflectarea lor în vocabular, din cauză că diasistemul nu include decît aspectele abstracte.

5. Periodizarea istoriei limbii ar urma să se facă în funcţie de factorii şi de regulile arătate mai sus.

Octombrie 1992

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

2 c; 3715

Irina Preda

ÎMBOGĂȚIREA LEXICO-SEMANTICĂ A LIMBII ROMÂNE ACTUALE

(Cu privire specială la perioada postdecembristă)

IV

12.1. Cu peste o jumătate de veac în urmă, Sextil Pușcariu aprecia că prefixarea are în limba română un rol modest în îmbogățirea vocabularului, cel puțin în raport cu sufixarea [39]. Peste numai cinci trei decenii, analizînd „tendințele actuale ale limbii române", Al. Graur observa, la rîndul său : „De unde pînă nu demult derivarea cu prefixe juca un rol secundar în românește, astăzi ea capătă o mare întrebuințare, și aceasta nu va rămîne fără consecințe în ce privește structura limbii în general" [40], cu atît mai mult cu cît productivitatea sporită a prefixării e însoțită de „o oarecare slăbire a formațiilor cu sufixe" [41]. Exact cu un deceniu mai tîrziu, în 1978, autorii FCLR II, p. 31, concludeau că „dinamica prefixării în ansamblu este în mod vizibil ascendentă ... și se poate prevedea o evoluție ulterioară în același sens". Aceste din urmă constatări se confirmă pe deplin în perioada strict actuală a dezvoltării vocabularului limbii române.

Analiza inventarului nou (neînregistrat în dicționarele contemporane) din presa postdecembristă ne arată cu claritate, pe baze statistice, că termenii analizabili rezultați prin antepunere cu prefixe și cu elemente de compunere (prefixoide) [42] prevalează cu evidență asupra celor formați prin postpunere cu sufixe și cu elemente de compunere (sufixoide), contrazicînd astfel în mod flagrant situația globală existentă la nivelul ansamblului lexical românesc, unde sufixarea are încă o varietate și o productivitate mult superioare

[39] S. Pușcariu, *Limba română*. Vol. I. *Privire generală*, București, 1940, p. 53.

[40] Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 257.

[41] *Id. ib.*, p. 266.

[42] Am grupat laolaltă prefixele și elementele de compunere antepuse „inexistente și independent în limba română" (FCLR I, p. 7) din pricina extraordinarei divergențe de păreri asupra graniței între ele. I. Coteanu și A. Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, *cit.*, p. 200, încadrează, de pildă, printre prefixe pe *bi-*, în vreme ce FCLR I, p. 244, îl consideră element de compunere ; *contra-* este socotit prefix de Th. Hristea ș.a., *Sinteze de limba română*, *cit.*, p. 56, element de compunere de același (*id. ib.*, p. 54) și prefix de FCLR II, p. 71 ș.u. ; *Larousse de la langue française*, *cit.*, taxează pe *pseudo-* drept „prefix" care formează „compuse", iar pe *auto-* „un prefix foarte productiv", în vreme ce pentru FCLR I, p. 256 și 244, ambele sînt elemente de compunere. În dicționarul francez citat, ca și în DEX, *ante-* este „element de compunere", iar în FCLR II, p. 47 ș.u., el apare neîndoielnic ca prefix.

LR, XLII, nr. 1, p. 19—28, București, 1993

prefixării și, în general, antepunerii formative [43]. Răsturnarea raportului dintre postpunerea și prepunerea formativă din inventarul lexical postdecembrist se datorează în primul rînd componentei sale politice noi. Așa cum am mai arătat în treacăt (**4.2.**), această componentă „agreează" în mod vizibil ultimul dintre cele două principale moduri de formare a cuvintelor în limba română.

12.2. Am semnalat (**4.2.**) trăsătura contestatară, critică, negatoare a limbajului publicistic postdecembrist și am analizat (**4.3.**) felul cum ea se manifestă la nivelul vocabularului. Date statistice exhaustive încearcă să pună aici mai exact în lumină tipologia formativă a exemplelor date la **4.3.** : 44 de cuvinte analizabile din inventar sînt formate cu prefixul **anti-**, 11 cu **contra-**, 17 cu **de(s)-/de(z)-** și 1 cu **dis-**, 2 cu **hiper-** și 5 cu **i(n)-**, 111 cu **ne-**, 13 cu **super-** și **supra-**, 8 cu **ultra-**; 21 de formații lexicale au în componență elementul de compunere antepus **neo-**, 3 pe **cripto-**, 7 pe **pseudo-** [44]. La acești termeni analizabili trebuie adăugate puținele cuvinte formate cu elemente antepuse avînd valori semantice explicit pozitive, pe care le-am exemplificat reprezentativ la **4.4.** : 18 cu prefixul **pro-** și numai două cu elementul de compunere **filo-**.

12.3. Dar numărul cuvintelor analizabile formate cu prefixe și cu elemente de compunere antepuse este, în inventarul nostru lexical, cu mult mai mare decît acela arătat mai sus. Acest inventar mai cuprinde termeni analizabili (încă neînregistrați în dicționare) creați cu : **a-** *(aparlamentar*, „22", 1 — 8 IX 1991, p. 5 ; *apartid*, RL, 5 VI 1991, p. 1 ; *apartidic*, „22", 9 — 16 VIII 1991, p. 3), **ante-** *(anterevoluționar*, COT. 18 VI 1991, p. 2), **auto-** *(autodeclara*, AD. 6 VI 1991, p. 2 ; *autodemola*, „Comuniștii s-au *autodemolat*", COT. 13 IX 1991, p. 2 ; *autodesființa*, RL, 14 V 1991, p. 4, cu *autodesființare*, L, 3 VII 1991, p. 4 ; *autoelimina*, COT. 9 IX 1991, p. 1 ; *autoizola*, AD. 14 IX 1991, p. 3 ; *autojustifica*, „22", 8—15 IX 1991, p. 10 ; *autolimitare*, COT. 11 IX 1991, p. 1 ; *autopropune*, TL, 15 V 1991, p. 3 ; *autorecuza*, AD. 28 V 1991, p. 2 ; *autosesiza*, „22", 2—9 VIII 1991, p. 1 ; *autosuspendare*, RM, 20 IX 1991, p. 12), **bi-** *(bicameralitate*, EUR., ediție specială, X 1991, p. 4 ; *bipartidic*, „22", 9 — 16 VIII 1991, p. 11), **co(n)-** *(cobeligeranță*, ROM. LIT. 25 IV 1991, p. 4 ; *conjudețean*, RL, 24 V 1991, p. 1 ; *copatron*, AD. 28 VI 1991, p. 1), **cvasi-** *(cvasiconsens*, ib. 5 IX 1991, p. 8 ; *cvasidiscreționar*, RL, 5 X 1991, p. 2 ; *cvasiinexistent*, COT. 3 X 1991, p. 3), **demo-** *(demoliberal*, CON. nr. 32, IX 1991, p. 1), **eco-** *(ecoproblemă*, AD. 28 V 1991, p. 3), **euro-** *(eurocomunist*, „22", 24 V 1991, p. 5), **ex-** *(ex-comunist*, L, 2 VIII 1991, p. 1 ; *ex-miliția*n, E, 23 — 29 VII 1991, p. 16 ; *ex-prefect*, ib. 30 VII — 5 VIII 1991, p. 16 ; *ex-premier*, FR, 8 — 15 X 1991, p. 8 ; *ex-președinte*, AC, nr. 34, IX 1991, p. 15 ; *ex-primar*, COT. 7 X 1991, p. 8 ; *ex-prim-ministru*, B, 23 VII 1991, p. 5 ; *ex-procuror*, RL, 18 X 1991, p. 2 ; *ex-rege*, L, 2 VIII 1991, p. 3 ; *ex-securist*, E, 23 — 29 VII 1991, p. 16), **inter-** *(interbalcanic*, RL, 14 VI 1991, p. 8 ; *interbancar*, AZI, 6 VIII 1991, p. 1 ; *interbisericesc*, RL, 1 VI 1991, p. 5 ; *interconfederativ*, AD. 5 IX 1991, p. 3 ; *intercorelat*, E, 8 — 14 X 1991, p. 4 ; *inter-*

[43] „Derivarea cu sufixe... este mult mai răspîndită decît cea realizată cu ajutorul prefixelor". Th. Hristea ș.a., *Sinteze de limba română*, *cit.*, p. 57.

[44] Delimitarea prefixelor de elementele antepuse de compunere s-a făcut aici (și în restul articolului) pe baza FCLR I și II.

etnic, DR. 22 V 1991, p. 3 ; *intereuropean*, L, 4 IX 1991, p. 4 ; *interfax*, RL, 8 VIII 1991, p. 1 ; *interguvernamental*, TL, 9 VII 1991, p. 2 ; *interoccidental*, E, 18 — 24 VI 1991, p. 3 ; *interpartidic*, RL, 19 VI 1991, p. 5 ; *interpartinic*, COT. 18 VI 1991, p. 1 ; *interreligios*, AZI, 8 VI 1991, p. 1 ; *interrepublican*, CN, 21 X 1991, p. 2), **intra-** *(intraguvernamental*, COT. 26 VII 1991, p. 2), **maxi-** *(maxiprivatizare*, RL, 26 VI 1991, p. 3), **mini-** *(miniparlament*, COT. 20 IX 1991, p. 1), **mono-** *(monopartit*, L, 26 X 1991, p. 4), **multi-** *(multipartidism*, RL, 31 V 1991, p. 1 ; *multipartit*, COT. 26 VI 1991, p. 1 ; *multipartitism*, AZI, 14 VI 1991, p. 2), **para-** *(paracomunist*, RL, 27 VIII 1991, p. 1 ; *paraguvernamental*, AZI, 13 IX 1991, p. 1), **pluri-** *(pluripartid*, CUV. nr. 17, IV 1991, p. 6 ; *pluripartidic*, „22", 8 — 15 IX 1991, p. 6 ; *pluripartidism*, AD. 19 VI 1991, p. 1 ; *pluripartidist*, E, 16 — 22 VII 1991, p. 3 ; *pluripartit*, RL, 14 VI 1991, p. 8 ; *pluripartitism*, L, 31 V 1991, p. 2), **post-** *(postcapitalist*, ib. 6 VI 1991, p. 1 ; *postceaușist*, COT. 22 V 1991, p. 2 ; *postcomunism*, CN, 21 VI 1991, p. 6 ; *postcomunist*, EP. 22 — 28 V 1991, p. 8 ; *postdecembrist*, AZI, 13 VIII 1991, p. 2 ; *postdictatorial*, COT. 21 VI 1991, p. 1 ; *postdictatură*, COT.S. 29 VII 1991, p. 8 ; *postelectoral*, T, 26 IV — 2 V 1991, p. 6 ; *postrevoluție*, AZI, 22 VI 1991, p. 5 ; *postsocialist*, „22", 1 — 8 IX 1991, p. 4 ; *poststalinist*, COT. S. 29 VII 1991, p. 8 ; *posttotalitar*, RL, 4 V 1991, p. 4 ; *posttotalitarism*, „22", 10 V 1991, p. 10), **pre-** *(preceaușist*, RL, 6 VIII 1991, p. 1 ; *precomunist*, „22", 2 — 9 VIII 1991, p. 14 ; *preuniversitar*, OS, 15 — 22 V 1991, p. 7), **re-** *(renegocia*, FL. 14 VIII 1991, p. 7 ; *reprivatizare*, CN, 4 IX 1991, p. 4 ; *retehnologiza*, AZI, 10 V 1991, p. 3 cu *retehnologizare*, RL, 13 IV 1991, p. 3), **semi-** *(semidemocrație*, AC. nr. 34, IX 1991, p. 4 ; *semiprezidențial*, DR. 25 IV 1991, p. 1 ; *semișomaj*, AD. 14 V 1991, p. 3), **socio-** *(socioantropologie*, „22", 15—22 IX 1991, p. 14 ; *socioeconomic*, EP. 3 — 9 VII 1991, p. 8 ; *sociojuridic*, RL, 29 VIII 1991, p. 2 ; *sociopolitic*, ROM. LIT. 11 VII 1991, p. 18 ; *socioprofesional*, RM, 13 IX 1991, p. 12 ; *sociouman*, AD. 7 IX 1991, p. 7 ; *socioumanist*, ib. 9 VIII 1991, p. 2), **tele-** *(telefax*, COT. 18 VI 1991, p. 3), **uni-** *(unipartid*, L, 6 V 1991, p. 1 ; *unipartitism*, AZI, 9 V 1991, p. 2) și **vice-** *(vicelider*, EM, 23 — 29 X 1991, p. 3 ; *viceministru*, LS, 28 VII 1991, p. 4 ; *viceprefect*, COT. 26 IX 1991, p. 1 ; *vicepremier*, L, 1 VII 1991, p. 4 ; *viceprimar*, TL, 15 V 1991, p. 2 ; *viceprim-ministru*, RM, 27 IX 1991, p. 8).

12.4. Din cele arătate la **12.2.** și **12.3.** pot fi degajate unele concluzii de ordin statistic ce ni se par extrem de semnificative.

La un număr de 618 cuvinte, cîte figurează în inventarul nostru, 369 (adică circa 60%) sînt formații lexicale analizabile (și, rar, semianalizabile) rezultate prin prefixare și (în mult mai mică măsură) prin antepunerea unor elemente de compunere inexistente independent în limba română.

Mai precizăm faptul că din aceste 369 de cuvinte noi — absente din toate dicționarele românești luate ca bază de confruntare —, doar 9 apar în cele două volume ale impunătorului tratat de *Formarea cuvintelor în limba română* (FCLR I, II), lucrare bazată pe un material documentar ce depășește în general cu mult perimetrul surselor noastre le-

xicografice de confruntare[45]. Această din urmă constatare întărește supoziția noutății reale a majorității termenilor înregistrați în inventar și, prin aceasta, confirmă contribuția publicisticii postdecembriste la îmbogățirea vocabularului limbii române, cu precădere a terminologiei politice.

12.5. Extrem de modestă — sub raport cantitativ — este prezența în corpusul nostru lexical a compuselor propriu-zise. Ele reprezintă abia circa 5% din total și sînt în mare parte „transparent" antedecembriste (v. *creștin-democrat*, *democrat-popular*, *est-european*, *est-german*, *național-liberal*, *național-țărănist*, *nord-irlandez*, *social-economic*, *social-politic* etc.), absența lor din dicționarele române actuale fiind accidentală ori conjuncturală (ca elemente tabu). Dacă însă adăugăm chiar și acest procent de 5% celor circa 60% de formații lexicale analizabile rezultate prin antepunere formativă, atunci obținem o imagine globală grăitoare în privința modului de formare a cuvintelor în româna actuală, pentru segmentul ei cel mai reprezentativ, publicistica. Cele aproape două treimi de asemenea formații consemnate în inventar marchează o spectaculoasă răsturnare a raportului dintre derivarea prin sufixare și formarea cuvintelor prin antepunere, în favoarea acesteia din urmă, și confirmă tendința (semnalată la **12.1.**) de ascendență a dinamicii prefixării în româna actuală, cel puțin în limbajul publicistic.

12.6. Mai trebuie precizat faptul, extrem de important, că în treimea rămasă din componența inventarului sînt cumulate derivatele sufixate analizabile și împrumuturile certe (neanalizabile), ceea ce reduce substanțial aportul derivatelor sufixate la îmbogățirea vocabularului românesc postdecembrist și sporește diferența dintre marea productivitate a derivării de tip antepus și neașteptatul regres al derivării postpuse.

Chiar dacă s-ar putea dovedi că o bună parte dintre termenii analizabili de la **12.2.** și **12.3.** sînt de fapt împrumuturi[46], concluzia rămîne, în linii mari, aceeași: în publicistica românească postdecembristă distribuția etimologică a cuvintelor ne apare sensibil diferită în raport cu aceea de la nivelul vocabularului în ansamblu, așa cum apare el reprezentat în dicționarele explicative generale apărute în ultimele decenii.

12.7. Formațiile lexicale analizabile cu elemente prepuse au avantajul de a fi cu mult mai „transparente" semantic decît cele sufixate: prefixele și elementele antepuse de compunere au, aproape fără excepție, propriul lor sens explicit, care poate fi cu ușurință glosat (v. în DEX *ante-* „înainte", „în față", „anterior", *bi-* „de două ori", „dublu", *con-* „împreună cu", *ex-* „afară de", „fost", *inter-* „între" etc. etc.), sens adăugat ca atare accepției termenului la care se atașează, în vreme ce sufixele transferă termenilor-bază doar însușiri categoriale, generale (de apartenență, în *udemerist*; de calitate ori însușire, în *confidențialitate*; de posibilitate, în *pensionabil* etc.). Decodificarea semantică mai facilă a deri-

[45] Aceste cuvinte sînt: *conjudețean* (FCLR II, p. 335), *ex-prefect* (p. 345), *interbalcanic*, *intercuropean* și *interoccidental* (p. 350), *needucat* (p. 358), *proamerican* (p. 366), *superdezvoltat*, p. 374), *ultraconservator* (p. 377).

[46] De exemplu, presa franceză actuală pare a ne arăta accentuarea tendinței de „internaționalizare" a terminologiei politice (v. *anticommuniste*, *contre-manifestation*, *néocommunisme*, *néocommuniste* etc., în „Paris Match", 1 VIII 1991, p. 2 — 6), situație ce îngreunează considerabil departajarea formațiilor lexicale analizabile interne de împrumuturile analizabile.

vatelor din prima categorie determină o asimilare mai rapidă a acestora, contribuie, cu alte cuvinte, la „popularizarea" lor.

13.1. Remarcînd notabila îmbogățire a vocabularului, semanticii și a conotației lexicale a limbii române după revoluția din 1989, unii publiciști au reproșat lexicografilor o presupusă atitudine de pasivitate față de acest fenomen, faptul de a nu fi trecut mai operativ la adunarea noilor achiziții și la includerea lor într-un dicționar special ori măcar în inventarul unor dicționare generale [47]. Reproșul ni se pare, din mai multe motive, neîntemeiat. Mai întîi, ar fi de dorit să se știe că operele lexicografice se realizează pe baza unei documentații temeinice, care cere timp. În al doilea rînd, este absolut necesar să se țină seamă că ansamblul lexico-semantic postdecembrist manifestă în prezent — cum și era de așteptat, datorită conjuncturii specifice — o mare mobilitate în mai toate segmentele sale (în cel politico-social în primul rînd), o deschidere soldată deopotrivă cu acumulări continue, dar și cu rapide perimări. În această situație, lexicografii sînt constrînși să aștepte măcar o minimă perioadă de decantare, spre a nu risca să facă loc în inventarele lucrărilor lor (dedicate măcar unei generații de potențiali cititori) multor termeni și accepții cu existență efemeră [48].

13.2. Ceea ce am considerat necesar să întreprindem, deocamdată, este doar o primă evaluare globală, prin forța lucrurilor incompletă, a proporțiilor în care vocabularul și semantica limbii române s-au îmbogățit în perioada postdecembristă. De aceea, inventarul realizat de noi trebuie considerat un modest supliment al dicționarelor existente. Autorii viitoarelor opere lexicografice l-ar putea lua, cu discernămînt, în considerație la elaborarea lucrărilor lor.

13.3. Cu toate lipsurile sale cantitative — de care sîntem pe deplin conștienți —, ca și cu plusurile lexico-semantice ce își vor dovedi, probabil, într-un viitor nu prea îndepărtat, efemeritatea, inventarul lexico-semantic alcătuit de noi poate oglindi *cîteva trăsături și tendințe majore specifice vocabularului limbii române actuale, așa cum se manifestă ele în segmentul publicistic postdecembrist*: un aflux de cuvinte (și de sensuri) noi pătrunse în limbă într-o perioadă extrem de scurtă; prevalența terminologiei minore, cu caracter vădit conjunctural, asupra celei majore, viabile pe termen lung; marea ocurență și dispersie a unor cuvinte și accepții, devenite aproape un fel de clișee, ce accentuează impresia frapantă de noutate a vocabularului postdecembrist; scurta perioadă de „vogă" și rapida cădere în desuetudine a unor termeni și sensuri noi; predominanța covîrșitoare a segmentului terminologic politic în ansamblul corpusului achizițiilor lexicale actuale; contestarismul șocant oglindit nemijlocit în componenta semantică a lexicului nou; schimbarea caracterului conotativ al unor cuvinte mai vechi în noua conjunctură istorică, contribuind adesea la accentuarea „politizării" limbajului; reactualizarea unor termeni tabu, încă neacceptați (din motive conjuncturale) în inventarul dicționarelor românești contemporane, precum și înuperea în

[47] ROM. LIT. 18 VII 1991, p. 24.

[48] Cine își va mai aduce aminte, de exemplu, peste numai cîțiva ani, de cuvinte ca *cefesenist* ori *cepeunist* (**3.3.**), a căror existență cumulată nu a depășit cîteva luni, sau de convenția interstatală *pentagonala* (**9.1.**), rapid transformată în *hexagonală*, ea însăși incertă?

prim-planul actualității a altora pînă acum cu totul periferice ; economia de limbaj obținută prin substantivarea masivă a adjectivelor, într-o perioadă în general logoreică în exprimarea scrisă ca și în cea vorbită ; o neașteptată extindere a metaforizării limbajului publicistic, a terminologiei sale politice în primul rînd ; modificări esențiale în modul de formare a cuvintelor, prin inversarea netă a raportului dintre derivarea sufixată și cea antepusă, în favoarea acesteia din urmă.

Mai 1992

Școala Generală nr. 134
București, str. Baciului nr. 4

Laura Vasiliu

REAL ȘI *REALIST*

1. Vom încerca, în cele ce urmează, o discuție asupra unui caz de folosire improprie a unui termen în limba actuală.

Dovedindu-se lipsa negocierilor pe baza unui calcul **real** („Actualități" TV, 22 I 1992). Mi se pare indiscutabil că, cel puțin în contextul menționat, nu se poate vorbi despre un *calcul real*, ci numai de un *calcul realist* [1].

S-ar putea spune că avem a face cu o neglijență întîmplătoare, deci că faptul nu ar merita o discuție specială. În realitate însă, situația nu e aceasta : întrebuințarea, mai mult sau mai puțin greșită, a lui *real* în locul lui *realist* este destul de frecventă în ultimul timp în special în mediile de informare orale.

Frecvența greșelii credem că se poate datora unor trăsături semantice ale celor doi termeni, *real* și *realist*, care favorizează confuzia.

2. Cele două cuvinte se opun în mod categoric prin sensurile lor cel mai bine reprezentate : *real* „care e x i s t ă (subl. n.) în realitate, care are o e x i s t e n ț ă o b i e c t i v ă (subl. n)"/*realist* „care ț i n e s e a m a (subl. n.) de realitate, b a z a t p e (subl. n.) realitate" [2].

Real este însă înregistrat în DLR și cu sensul (tratat ca subordonat sensului menționat mai sus) „conform cu realitatea". Acest sens, ilustrat slab și exclusiv prin contexte din perioade ceva mai vechi *(impresia...* **reală** „Curierul românesc" 1848, *un cuprins...* **real** *ca însăși viața* Gherea), ni se pare a introduce un anumit grad de ambiguitate în semantica adjectivului *real*, atrăgîndu-l în aria lui *realist*.

Totodată, definiția prin sinonime oferită în același dicționar (DLR) pentru un subsens al lui *realist*, anume „veridic, adevărat, real" *(imagine*

[1] *Calculul* este un „ansamblu de operații matematice..." (DEX, s.v.) care se face pe niște date care (acestea) pot fi adevărate (= reale) sau false.

[2] Vezi DLR, s.v.

realistă *a dușmanului de clasă* „Contemporanul"), dovedește, la rîndul ei, confuzia între *real* și *realist*. Sinonimul *veridic*, adică „conform cu realitatea", este corect, *adevărat* și *real* însă nu par a fi potrivite, cel puțin în contextul dat : imaginea a ceva poate să r e d e a acel ceva în mod mai mult sau mai puțin apropiat. Ea nu este însă „adevărată" (sau „reală"). „Adevărat" este acel ceva pe care încearcă să-l redea (să-l reproducă) imaginea.

Această distincție semantică pare a fi greu perceptibilă de vreme ce ea nu este operată în dicționare de finețea celui folosit aici. Iar indistincția aceasta este reflectată și în definiția lexicografică a adjectivului *veridic* (sinonimul lui *realist* în contextul *imagine realistă* [3]) : „care este (sau pare că este) conform cu adevărul ; adevărat, real" (DEX), „conform cu adevărul, adevărat" (CADE).

3. Modul de a percepe și de a trata conținutul semantic al adjectivelor *real* și *realist* în contextele mai sus menționate atît de unii scriitori mai vechi sau mai noi, cît și de unii specialiști lexicografi credem că prefigurează întrebuințările greșite actuale de tipul *calcul real.*

Exemplele înregistrate de noi pot fi grupate în două categorii, prezentînd grade diferite de folosire improprie a termenilor.

a. *Se oferă recompensă pentru informații* **reale** („Anunțuri" TV, 15 IV 1991 ; idem la „Semnal" TV, 10 XII 1991) ; *informații* **reale** *despre unele evenimente* ((interviu la radio, 30 VII 1991) ; *toate sesizările au fost* **reale** („Studio deschis", Radio, 1 VIII 1991).

Aceste construcții sînt asemănătoare cu construcția *impresie reală* analizată mai sus. Atît *informațiile*, cît și *sesizările* sînt (sau nu sînt) „conforme cu realitatea" (cf. subsensul menționat al lui *real)* sau, mai exact, „bazate (sau nebazate) pe realitate" (cf. *realist).* Sintagmele *informații* sau *sesizări realiste* ne par însă pretențioase, de aceea, credem că soluțiile adecvate ar fi, pur și simplu, *informații* sau *sesizări* **corecte.**

b. *Singura soluție* **reală** *de protejare a unui număr cît mai mare de salariați...* (interviu la radio, 30 VII 1991) ; *o soluție, cea mai* **reală,** *ar fi pensionarea celor cu vîrsta corespunzătoare* („Post-meridian", Radio, 21 I 1992) ; *varianta pajiștilor verzi* [la Cernobîl] *nu este în momentul de față* **reală** („Universitatea Radio", 4 V 1991).

Aici incompatibilitatea dintre *soluție*, respectiv, *variantă* (de fapt, tot *soluție)* și *reală* este mai evidentă : o *soluție* „ține (sau nu) seama" sau „pornește (sau nu) de la datele realității", deci este (sau nu) *realistă.*

O construcție asemănătoare : *conștiința* **reală** *a momentelor prin care trecem* („Studio electoral" TV, 18 I 1992). Aici sensul adjectivului *reală* pare a fi „care reflectă în mod corect realitatea", deci se apropie de subsensul „(despre obiecte) care imită sau reproduce în mod exact realitatea" al adjectivului *realist* [4]. Nici aici însă sintagma rezultată din înlocuirea lui *real* cu *realist (conștiință realistă)* nu ne pare a fi proprie.

4. După cum a reieșit, sperăm, din sumara discuție de mai sus, mînuirea adjectivului *real* este adesea dificilă datorită conținutului semantic parțial insuficient de distinct de conținutul adjectivului *realist.* Exemplele menționate credem că dovedesc în mod convingător că în

[3] V. mai sus.
[4] Vezi DLR, s.v.

limba actuală se manifestă tendința de folosire a adjectivului *real* în locul lui *realist* în contextul unor substantive abstracte, care denumesc constructe ale minții fără referent în realitatea senzorială, de tipul *soluție, informație*. Ne întrebăm dacă sancționarea unor astfel de întrebuințări are vreo șansă de succes.

Nu putem să nu remarcăm însă că preferința manifestată acum pentru adjectivul *real* duce uneori la formularea unor construcții cu totul deviante în care sensul cuvîntului avut în vedere nu este doar ambiguu, ci de-a dreptul neclar și, după cît se pare, nelegat nici de sensul propriu al lui *real*, nici de cel al lui *realist : să ne comunice în timp* **real** *toate informațiile care ne vin de acolo* (interviu la radio, 28 III 1992). E vorba, oare, de un *real* cu sensul „util"?

Octombrie 1992

București, intr. Lucaci nr. 3

Magdalena Georgescu

PREDEALĂ **SAU** *PRE DEALĂ*?

Dicționarul limbii române (DLR), tomul VIII, partea a 4-a, București, 1980, înregistrează cuvîntul *predeală*, s. f., pe care îl consideră învechit, rar, cu sens neprecizat; în continuare se dă o definiție pusă sub semnul probabilității : „execuție (în urma unei judecăți)". Unicul citat oferit pentru ilustrarea sensului este din Dosoftei, *Viețile sfinților*, noiembrie, f. 148r/19 : *Rămasără pîrîșii mincinoși și, vrînd giudețul să le facă* **predeala** *lor, svîntul să ruga pentru dînșii să li să iarte vina*. Pentru stabilirea etimonului DLR trimite la o comparație cu v.sl. прѣдѣлъ „sfîrșit". Cuvîntul vechi slav este glosat de Franz von Miklosich fie prin corespondentele latinești 1. „finis" și 2. „terminus" [1], fie prin corespondentele franceze „borne, limite, frontière" [2].

Pornind de la deosebirile de sens dintre cuvîntul românesc înregistrat de DLR și presupusul său etimon vechi slav, cît și de la inadecvarea de gen (feminin în română și masculin în vechea slavă), am încercat identificarea și a altor atestări ale cuvîntului *predeală*. Dicționarele moderne ale limbii române, între care amintim pe cele datorate lui H. Tiktin, I.-A. Candrea — Gh. Adamescu și A. Scriban, nu înregistrează cuvîntul *predeală*. Fiind vorba de un cuvînt ieșit din uz, am apelat la lucrările de istorie a limbii române vechi. Ov. Densusianu [3] și Al. Rosetti [4] nu au con-

[1] *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Wien, 1862 — 1865, s. v. прѣдѣлъ.

[2] *Dictionnaire abrégé de six langues slaves*, Sanct-Petersburg, Moscova, Viena, 1885, s.v. прѣдѣлъ.

[3] *Histoire de la langue roumaine*, tome II, 1938.

[4] *Istoria limbii române*. I. *De la origini pînă la începutul secolului al XVII-lea*. Ediție definitivă, București, 1986.

semnat cuvîntul *predeală*. Acesta nu figurează nici la Mardarie Cozianul [5] și nici în lexiconul marsilian [6]. Nici lexicoanele slavo-române întocmite de Mihai (ms. rom. B.A.R. 3473) și Staicu (ms. rom. B.A.R. 312), ambele datînd din secolul al XVII-lea, nu consemnează *predeală*.

Pentru elucidarea sensului acestui cuvînt, am consultat și alte traduceri ale mineiului. Astfel, *Mineiul pe noiembrie*, Buzău, 1698, f. 117^{r}/col. 1 conține următorul text : *îl puse de căzu la închisoare 2 ani și jumătate și iară l-au scos cu poruncă împărătească ca să se judece cu pîrîșii lui, cînd să făcură și minunatele seamne ale leamnelor și ale jărateculuí.* Textul se regăsește fără nici o modificare și în *Mineiul. Luna lui noiembrie*, Rîmnic, 1778, f. 153^{r}. Într-o formă ușor schimbată, pasajul apare și în mineele din zilele noastre : ... *a închis pe sfîntul la temniță doi ani și jumătate. Apoi, după porunca împăratului, a scos pe sfîntul din temniță pentru ca să se judece cu cei care-l bîrfiseră. Atunci a făcut sfîntul aceste minunate semne cu lemnele și cărbunii* [7].

După cum se poate constata, comparația cu pasajele corespunzătoare din mineele editate anterior sau după data traducerii efectuate de Dosoftei nu confirmă existența unui cuvînt românesc *predeală*. Faptul este în măsură să sugereze interpretarea lui *predeală* ca *pre deală*. *Deală*, după cum se știe, a fost consemnat de Ov. Densusianu [8] cu sensurile 1. „lucrare", 2. „acțiune, faptă", 3. „pedeapsă, trudă", 4. „produs, fruct". După acest autor, cuvîntul apare, în secolul al XVI-lea, în psaltirile rotacizante, în *Apostolul* și *Psaltirile* coresiene [9]. Pe lîngă atestările înregistrate de Ov. Densusianu pentru secolul al XVI-lea, mai oferim și noi două : prima din *Tetraevanghel*, Sibiu, 1551 — 1553, f. 70^{v}/8 [10], a doua din *Floarea darurilor*, 1592 — 1604 (ms. rom. B.A.R. 4620), f. 592^{r}/9 [11]. Dintre dicționarele românești moderne, care notează cuvîntul *deală*, amintim pe cele elaborate de H. Tiktin, I.-A. Candrea — Gh. Adamescu și A. Scriban.

Revenind la citatul din Dosoftei, folosit în DLR pentru a ilustra presupusul cuvînt *predeală*, trebuie să operăm separarea lui în prep. *pre* „după, în conformitate cu" și *deală* „acțiune, faptă". Precedat de prepoziția *pre*, *deală* este atestat în secolul al XVI-lea în *Floarea darurilor : Omul nu se cunoaște pre haine, ce pre deale.* (ms. rom. B.A.R. 4620, f. 592^{r}/9). Pentru secolul următor, am identificat atestări în cronica lui Mihail Moxa : *De am eu făcut ceva cu nedereptul, nu-mi veghea voe nemică, ce mă ia den scaun de-m fă pre deală* [12] și în *Îndreptarea legii : Vor peri toți pre deala lor* [13].

[5] *Lexicon slavo-românesc și tîlcuirea numelor din 1649*, publicat de Gr. Crețu, București, 1900.

[6] C. Tagliavini, *Il „Lexicon Marsilianum". Dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII*, București, 1930.

[7] *Mineiul pe noiembrie*, București, 1983, p. 322 — 323.

[8] *Op. cit.*, p. 507.

[9] *Ibidem.*

[10] *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, București, 1971, *Indice.*

[11] Comunicat de colega noastră Alexandra Roman Moraru, căreia îi mulțumim și pe această cale.

[12] Mihail Moxa, *Cronica universală*, ediție critică, însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indici de G. Mihăilă, București, 1989, p. 154.

[13] Apud H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, București, 1903—1924, s.v. *deală.*

În încheiere, răspunzînd întrebării din titlu, vom spune : *pre deală*, nu *predeală*, amintind autorilor DLR ceea ce ei înșiși au formulat ca un criteriu minim de exigență în stabilirea sensurilor cuvintelor incluse în listă : *În citatele din literatura veche, alături de cuvîntul-titlu se dă și termenul corespunzător din texte de același fel, mai vechi sau mai noi, ... ori de cîte ori lucrul acesta a fost considerat necesar pentru o mai bună înțelegere a cuvîntului în discuție* [14].

Octombrie 1992

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[14] DLR, tomul VI, București, 1965, *Introducere*, p. VIII.

Floarea Vîrban

O TRADUCERE ROMÂNEASCĂ DIN SECOLUL AL XVII-LEA A *DESCOPERIRII CELOR 12 VINERI*

1. Apocriful referitor la semnificaţia celor 12 Vineri Mari de peste an, cunoscut în genere sub numele de *Descoperirea celor 12 Vineri*, a fost semnalat la noi mai întîi de M. Gaster [1]. Avînd în vedere un manuscris de la jumătatea secolului al XVIII-lea, M. Gaster prezintă un scurt istoric al apocrifului, arătînd, după A. Veselovski [2], că textul iniţial, grecesc, care se atribuie papei Clement, a fost publicat de cardinalul Pitra şi reprezenta o simplă listă a celor 12 Vineri. Tot de la A. Veselovski preia autorul şi gruparea apocrifelor în două mari grupe : textele din literaturile occidentale (redacţia „Clementina") şi textele din literaturile slave (redacţia „Elefteriană", după numele lui Elefterie, principalul personaj al scrierii). Varianta românească cercetată de M. Gaster aparţine redacţiei din urmă.

Mai tîrziu, N. Cartojan, în cunoscuta sinteză dedicată cărţilor populare, se rezumă, în special, la redarea conţinutului legendei şi reia, în general, informaţiile lui Gaster. El atrage atenţia asupra prezenţei redacţiei „Elefteriene" într-un manuscris grecesc copiat în anul 1603, ceea ce îl determină să susţină că „textul grecesc stă la baza versiunilor slave şi româneşti" [3]. În plus, el semnalează o serie de manuscrise româneşti inedite în care se păstrează apocriful amintit ; dintre acestea, cel mai vechi este cel din aşa-numitul *Codice Drăganu* (circa 1650), cercetat de N. Drăganu [4] numai sub aspect lingvistic.

2. Puţinele opinii istorico-literare exprimate asupra apocrifului contrastează în mod vădit cu numărul extrem de mare al manuscriselor româneşti în care acesta este încorporat (numai în Biblioteca Academiei Române se păstrează 69 de copii manuscrise) [5]. Pe de altă parte, nu s-a făcut pînă în prezent o cercetare a acestor versiuni manuscrise sub raport filologic, pentru a se încerca stabilirea redacţiilor cărora le aparţin, a originalelor străine pe care le urmează, precum şi a datării şi localizării traducerilor conţinute. Desigur că o asemenea cercetare nu se poate realiza

[1] M. Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1983, p. 255 — 259.

[2] A. Veselovski, *Сказание о 12-ти пятницах*, în „Журнал министерства народного просв" , vol. CLXXXV, 1975, partea a doua, p. 326 — 367, şi continuarea sub titlul *Freiheit-Eleftherii, ibid.*, vol. CXC, partea a doua, p. 76 — 126 ; apud M. Gaster, *op. cit.*, p. 257.

[3] N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, vol. II, *Epoca influenţei greceşti*, Bucureşti, 1938, p. 181 — 183.

[4] N. Drăganu, *Manuscrisul Liceului grăniceresc „G. Coşbuc" din Năsăud şi săsismele celor mai vechi manuscrise româneşti*, în DR, III, 1927, p. 473.

[5] G. Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, Bucureşti, vol. I — 1978, vol. II — 1983, vol. III — 1987, vol. IV — 1992.

LR, XLII, nr. 1, p. 29—39, Bucureşti, 1993

fără întreprinderea unei ample investigații. Dorind să contribuim la lămurirea cîtorva probleme pe care le ridică prezența *Descoperirii celor 12 Vineri* în literatura românească veche, în cercetarea de față ne-am axat interesul asupra a două aspecte : clasificarea copiilor manuscrise și, îndeosebi, cercetarea unei vechi traduceri românești păstrate în copiile manuscrise executate de popa Urs din Cotiglet.

3. O trecere în revistă a versiunilor românești existente în Biblioteca Academiei Române ne-a permis să întrezărim posibilitatea grupării lor în două redacții.

Prima este redacția „Clementina", reprezentată de 12 [6] copii manuscrise, conținînd doar lista celor 12 Vineri Mari. Această redacție nu intră în categoria textelor apocrife, întrucît veneraiea celor 12 Vineri de peste an a fost statornicită de către biserică dintotdeauna ; a se vedea în acest sens dispozițiile mitropolitului Dosoftei, luate în soborul ardelenesc din 1627, în privința celor care ar fi lucrat în aceste zile [7]. În această primă redacție, printre cele 12 copii manuscrise remarcăm și o versiune bilingvă, text grecesc cu traducere românească alăturată, datînd din secolul al XIX-lea [8].

A doua redacție, „Elefteriană", cuprinde 57 [9] de manuscrise care pot fi împărțite în opt variante, în funcție de numele locului (cetatea sau țara) unde are loc confruntarea dintre evrei și creștini (mai exact, dintre reprezentanții lor de seamă, evreul Tarasei și creștinul Leftirie) :

1. Varianta legată de numele cetății *Drace (Dracia, Draciul, Drachia, Dachia* etc. ; nu apare însă *Drasna*, semnalată de N. Cartojan, *op. cit.)*, variantă majoritară — 33 de texte [10].

2. Varianta în care țara se numește *Uravina (Uravena, Uravcena, Uravi)*, iar cetatea — *Varta (Vatra)* — 4 texte [11].

3. În varianta a treia acțiunea se desfășoară într-o țară (sau pămînt) numit *Lavra (Lavre, Lavroa)* [12] — 4 texte.

4. În varianta a patra numele cetății este *Trachia* — 2 texte [13].

5. Varianta în care cetatea se numește *Franția* [14] — 1 text.

6. Varianta în care cetatea se numește *Forînașia* [15] — 1 text.

7. Varianta în care numele cetății este *Fruntea* [16] — 1 text.

8. Am grupat sub o ultimă variantă 11 texte [17] în care nu este precizat numele locului (în mare parte fiind fragmente). Într-o situație asemănătoare se află și versiunea cercetată de N. Drăganu.

[6] Ms. rom. 256, 1124, 1255, 1442, 2248, 3327, 3379, 3506, 3783, 4726, 5328, 5906.

[7] Alexandru Mareș, *Dispozițiile sinodului transilvănean din anul 1627. Contribuții filologice*, în LR, XXXVII, 1988, nr. 3, p. 249 — 250.

[8] Ms. rom. 3783.

[9] Celelalte 57 de manuscrise semnalate de G. Ștrempel (în afara celor menționate sub nota 6).

[10] Ms. rom. 827, 1119, 1130, 1157, 1251, 1264, 1414, 1432, 1611, 1698, 1748, 1851, 2071, 2088, 2188, 2232, 2243, 2886, 3004, 3013, 3240, 3363, 3403, 3561, 3570, 3609, 3772, 4165, 4261, 4862, 5210, 5708, 5850.

[11] Ms. rom. 1417, 1619, 1722, 5335.

[12] Ms. rom. 1471, 2546, 3586, 4182.

[13] Ms. rom. 2339, 4465.

[14] Ms. rom. 1151.

[15] Ms. rom. 2323.

[16] Ms. rom. 2871.

[17] Vezi Florian Dudaș, *Manuscrise românești medievale din Crișana*, Timișoara, 1986, p. 45.

4. Cea mai veche traducere românească a apocrifului, intitulată *Legenda celor 12 Vineri* și datînd de la jumătatea secolului al XVII-lea, a fost semnalată de N. Drăganu. Pe baza unui scurt fragment, de două pagini, pus la îndemîna noastră de Alexandru Mareș sub forma unei copii manuscrise, am avut posibilitatea să cercetăm acest text ; este vorba de o traducere a unui text slav (redacția „Elefteriană").

O traducere deosebită de cea din *Codicele Drăganu*, necunoscută pînă în prezent, dar aparținînd tot secolului al XVII-lea, se găsește în două manuscrise ale popii Urs din Cotiglet (județul Bihor) : în ms. rom. 4182 (ante 1692) aparținînd Bibliotecii Academiei Române și într-un manuscris păstrat în colecția lui Atanasie Popa din Cluj, datat de autor 1680, care nu ne-a fost accesibil.

Versiunea din ms. rom. 4182 este intitulată **Cetenüa a 12 Vineri Mari** și aparține redacției „Elefteriene". În clasificarea noastră se încadrează în varianta a treia *(Lavra)*. Dacă versiunea din manuscrisul de la Cluj, avînd același titlu, e reprezentată printr-un text identic cu cel din ms. rom. 4182, atunci varianta a treia se îmbogățește cu încă un text. Remarcăm tot acum că celelalte trei traduceri ale variantei *Lavra* prezintă diferențe sensibile față de versiunea popii Urs.

5. Versiunea pe care o avem în vedere face parte, după cum am mai menționat, din ms. rom. 4182, manuscris care reprezintă în cea mai mare parte (pînă la fila 460) o copie a *Cazaniei lui Varlaam*, la care se adaugă alte legende și învățături : *Legenda Duminicii* (f. 526^{v}—530), *Învățătură despre Sfînta Vineri* (f. 530^{v}—535^{v}), *Învățătură despre Sodoma și Gomora* (f. 467—471^{v}) etc.

Manuscrisul, format în folio, 28 cm. lungime și 19 cm. lățime, cu legătură în scoarțe de lemn și piele [18], a fost cumpărat de la Nicolae Firu, învățător și arhivar consistorial din Caransebeș, la 17 decembrie 1912 [19].

Textul de care ne ocupăm se află între filele 536 — 538^{v}.

Prima filă (536) are un fronton reprezentînd niște cerculețe albe (cu un punct în mijloc) pe un fond negru [20]. Textul este scris cu cerneală neagră, în litere care imită tiparul, ceea ce face scrisul său inconfundabil [21]. Cu cerneală roșie s-a transcris titlul textului și tot în roșu s-a executat fondul dreptunghiular în care a fost încadrată inițiala absolută a textului, rămasă albă. Paginile au de obicei 27 de rînduri, întîlnindu-se însă și pagini cu 25, 26 sau 28 de rînduri. Oglinda scrierii este în medie de 21,5 (22) × 14 cm.

Manuscrisul cuprinde două sorturi de hîrtie, dintre care unul predominant, pe care de altfel este scris și textul nostru, iar celălalt intrînd doar în componența a 4 caiete : , , , . Filigranele ambelor sorturi de hîrtie, ca de altfel și filigranul hîrtiei din ms.

[18] Vezi și G. Ștrempel, *op. cit.*, vol. III, p. 372.

[19] Vezi ms. rom. 4182, însemnarea de pe coperta I, interioară.

[20] Cf. Atanasie Popa, *Cărturari bihoreni : Popa Ursu din Cotiglet, secolul XVII*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLIV, 1968, nr. 5 — 6, p. 302. Vezi și ms. rom. 4151, aparținînd aceluiași copist, în care apare un fronton identic.

[21] Cf. Atanasie Popa, *op. cit.*, p. 301 — 302.

rom. 4641, sînt asemănătoare, fiind probabil variante ale aceluiaşi tip. Toate trei prezintă marcă şi contramarcă.

Filigranul hîrtiei care predomină prezintă o marcă slab conturată, motiv pentru care n-am putut avea decît o imagine relativă a acesteia (vezi fig. 1(a)), dar oricum asemănătoare cu marca celuilalt filigran din ms. rom. 4182 (vezi fig. 2), mult mai clar, şi cu filigranul din ms. rom. 4641 (vezi fig. 3), alt manuscris al popii Urs.

Filigranele reprezentate sub fig. 2 şi 3 le-am regăsit, în forme asemănătoare în catalogul lui J. Kemény [22], pe care l-am consultat prin intermediul unui microfilm furnizat de Al. Mareş.

Ambele filigrane (2 şi 3) corespund celor înregistrate pe hîrtia unor documente emise în Făgăraş la 27 februarie 1679 [23] şi, respectiv, la 3 aprilie 1684 [24]. Sub fig. 1(b, c) am reprezentat contramărcile filigranului din fig. 1(a).

În afara tipului de scriere care imită tiparul, principala caracteristică a grafiei, remarcăm şi folosirea în exclusivitate a ierului mic (ь) cu multiplă acoperire fonetică. Mai exact spus, întîlnim patru valori ale ierului mic :

1) valoarea [ă] : юбирь = „iubiră" (536, 17); арьть = „arătă" (536^{v}, 11).

2) valoare [î] : сьмть = „sîmt" (536, 3); рьндь (537, 3).

3) valoarea [∅] : апѹсь = „apus" (536, 1); фечорѹль = „feciorul" (536^{v}, 20).

4) valoarea [u] : пентрь = „pentru" (536, 5; 537, 12); вострь = „vostru" (536, 10, 13), ностръ = „nostru" (536, 13, 15); ѳнчепь = „începu" (537, 7); кьндь = „cîndu" (537, 21), Алиѯандрь = „Alixandru" (537, 22).

Am insistat puţin asupra exemplelor în care ierul mic are valoarea [u] deoarece putem stabili o legătură cu prezenţa lui [u] (grafia ѹ) în cuvinte precum *cîndu, elu*. Putem emite ipoteza că [u] final ar fi putut avea acoperire fonetică în graiul popii Urs. Ne sprijinim această presupoziţie şi pe prezenţa lui [*u*] final plenison în graiurile din Bihor pînă astăzi, prezenţă semnalată de Teofil Teaha în studiile privind zona Crişanei [25].

Amintim, de asemenea, prezenţa sunetelor poligrafice [o], [i] şi [u] notate prin ⊙ şi о; и, ї şi V̄ şi, respectiv, ѹ şi оу, diferenţiate contextual. Exemplificăm acest lucru doar pentru [o], notat ⊙ la iniţială (absolută sau de silabă) : ⊙мь (536, 19), рь⊙тате (536, 8), şi о la finală (absolută sau de silabă) : аколо (538, 8), содомѹль (538, 18) sau în interiorul cuvîntului : аронь (537^{v}, 24).

6. Copistul popa Urs din Cotiglet, născut în Duşeşti din părinţi originari din Topa de Sus, a fost preot în Cotiglet cel puţin între anii

[22] J. Kemény, *Signa interna chartarum saeculo XIV, XV, XVI, XVII et XVIII in Transilvania olim obviarum*, tom I — III (lucrare păstrată în manuscris la Arhiva istorică a Academiei Române — Filiala Cluj-Napoca).

[23] *Ibidem*, vol. II, partea I, p. 93.

[24] *Ibidem*, vol. II, partea a II-a, p. 127.

[25] Cf. Teofil Teaha, *Graiul din Valea Crişului Negru*, Bucureşti, 1961, p. 43 — 54, şi *Vocalele finale silabice (-u, -i) în graiurile din Crişana*, în SCL, XIX, 1968, nr. 1, p. 3 — 10.

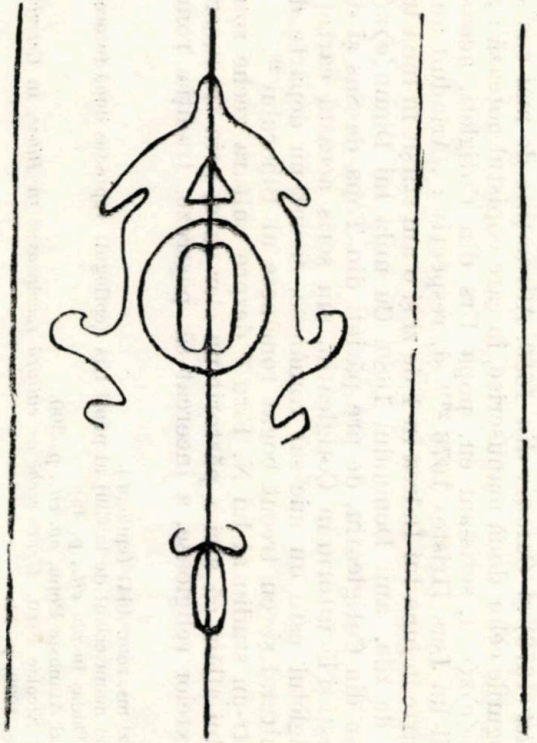

Fig. 1a

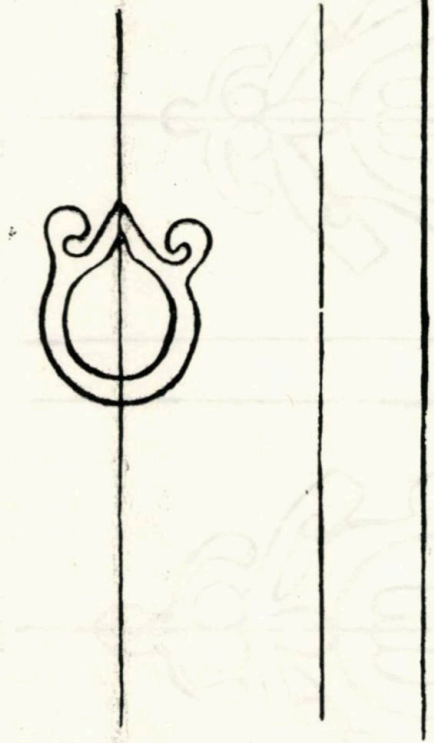

Fig. 1b

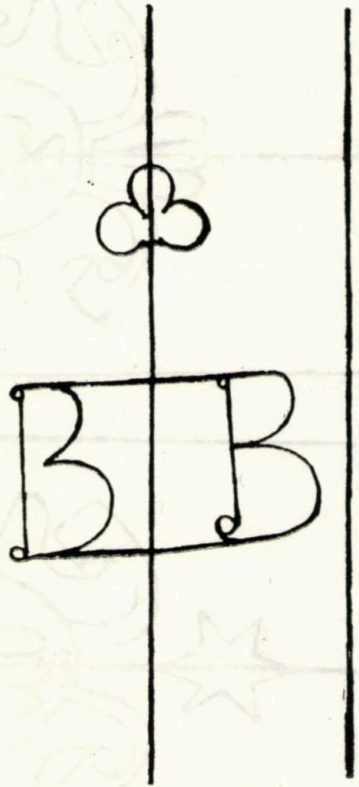

Fig. 1c

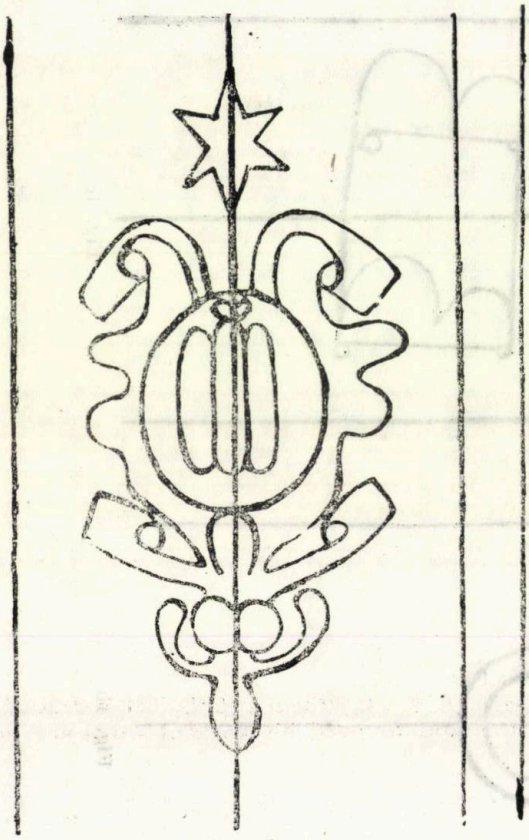

Fig. 2

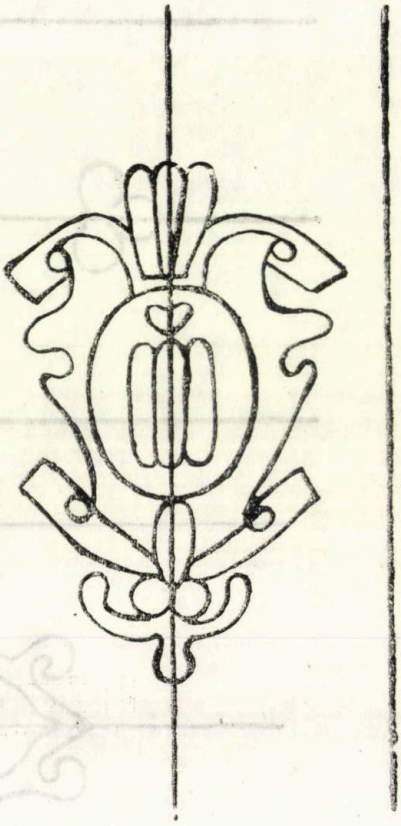

Fig. 3

1676 — 1680, anii scrierii a două dintre manuscrisele sale : *Molitvenicul din Cotiglet* (1676) și *Cazania din 1680*. Afirmațiile de mai sus se susțin prin epilogurile celor două manuscrise, în care copistul notează : „Cu mila lui Dumn⟨e⟩z⟨e⟩u, scris-am eu, popa Urs din Cotigleti, această carte [...], anii lui Isus Hristos 1676 [26]" și, respectiv : „Arînduit-am a scrie această carte în luna lui Îndrea în 1 de zi și o am sfîrșit în luna lui cuptoriu în 23 de zile, anii Domnului 1680. Cu mila lui Dumn⟨e⟩z⟨e⟩u, eu, popa Ursu din Cotigleatiu, de pre părinți din Topa de Sus și de născut din Dușești și lăcuitoriu în Cotigleatiu, am scris această carte[...]" [27].

Cotigletul este un mic sat românesc, situat nu departe de Beiuș, centru cultural și cu trecut bogat românesc al Bihorului [28].

Dintr-un studiu al lui N. Firu [29] despre cultura veche românească a Bihorului aflăm că aici a păstorit un cler care, prin traducerea și copierea textelor religioase, a încercat să păstreze tradiția românească.

[26] Vezi ms. rom. 4641 (epilogul).

[27] Vezi manuscrisul de la Cluj al popii Urs (epilogul, reprodus după fotocopia redată, de Florian Dudaș în *op. cit.*, p. 45).

[28] Vezi Atanasie Popa, *op. cit.*, p. 300.

[29] Cf. Nicolae Firu, *Urme vechi de cultură românească în Bihor*, în *Cercetări istorice*, Oradea-Mare, 1922, p. 11.

Despre o puternică mișcare de copiere a textelor bisericești în Bihor vorbește și Atanasie Popa [30], semnalînd cîteva dintre ele : *Cazania lui Varlaam*, *Cazania de la Govora*, *Cazaniile lui Coresi* etc. Printre copiștii secolului al XVII-lea îl menționează pe popa Urs din Cotiglet, despre care notează : „Un fapt incontestabil este că a fost cărturar și preot, a stăpînit condeiul, a știut a ceti cărțile și a cunoscut învățătura timpului său, a fost atras de către calvini și, desigur cunoscînd limba maghiară, a cunoscut și cărțile lor de cult și de învățătură calvinească, pe care a căutat să le introducă și prin cărțile sale" [31].

Dintre manuscrisele sale se cunosc pînă în prezent patru miscelanee, dintre care trei se află în inventarul Bibliotecii Academiei Române : ms. rom. 4641, datînd 1676, scris în Cotiglet ; ms. rom. 4182 și ms. rom. 4151 (ante 1692), iar cel de-al patrulea (copiat în Cotiglet în 1680) — în colecția lui Atanasie Popa din Cluj.

7. Pe baza unei însemnări de la f. 162^{v} : ‹Să știe de cînd au luoătu nemții Oradea de la turci, anii 1692." (tăiată la legat) [32], textul se situează înainte de 1692. Menționăm că o însemnare asemănătoare se află și pe manuscrisul 4151, la fila 50^{v}. În plus, o examinare atentă a celor trei manuscrise ne permite o grupare a manuscriselor 4182 și 4151, avînd o grafie identică, deosebită de grafia manuscrisului 4641, datat de autor 22 mai — 15 august 1676. Analizînd din punctul de vedere al grafiei fotocopia [33] unei pagini din miscelaneul din 1680, constatăm că prezintă aceleași particularități întîlnite în manuscrisele 4151 și 4182. Trei dintre ele ni se par distinctive, comparativ cu ms. 4641 :

1) grafia ⊙ pentru ѡ, în timp ce în ms. 4641 apare ѿ (pentru majusculă) sau ѽ (pentru literă mică) ;

2) scrierea simplă, fără majuscule stilizate (З, Л, Т), comparativ cu ms. 4641, unde apar ușoare stilizări (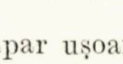 etc.) ;

3) prezența frontonului și a inițialelor albe pe fond negru (absente în ms. 4641).

Această grupare ne permite situarea manuscriselor 4151 și 4182 (nedatate) în intervalul post 1676 — ante 1692. Avînd în vedere și asemănările de conținut dintre ms. 4641 și ms. 4151, pe de o parte, și ms. 4182 și miscelaneul din 1680, pe de altă parte, putem presupune că ms. 4151 se situează în intervalul 1676—1680, iar ms. 4182 în intervalul 1680 — 1692. În plasarea manuscrisului 4182 după anul 1680 am ținut cont de părerile lui Atanasie Popa [34] și Florian Dudaș [35], care, avînd acces direct și la miscelaneul din 1680, consideră că acesta reprezintă prima copie a *Cazaniei lui Varlaam*, cea din ms. 4182 fiindu-i ulterioară.

[30] Vezi Atanasie Popa, *op. cit.*, p. 299.
[31] *Ibidem*, p. 301.
[32] Vezi G. Ștrempel, *op. cit.*, vol. III, p. 372.
[33] Vezi Florian Dudaș, *loc. cit.*
[34] Vezi Atanasie Popa, *op. cit.*, p. 302.
[35] Cf. Florian Dudaș, *op. cit.*, p. 45.

Examenul filigranologic ne indică tot a doua jumătate a secolului a XVII-lea (deceniile șapte — nouă). Avem, prin urmare, de-a face cu o versiune a *Descoperirii celor 12 Vineri* din a doua parte a secolului al XVII-lea, foarte probabil chiar din deceniul nouă (post 1680 — ante 1692).

8. Analiza lingvistică a textului a evidențiat prezența unui număr mare de particularități nordice reprezentate deopotrivă la nivel fonetic, morfologic și lexical.

FONETICĂ [36]

Vocalism

1) [ă] neaccentuat netrecut la [e]: *blăstăm* (536^{v}, 26), *păreate* (536^{v}, 10, 11);

2) [î] păstrat în *întrară* (536, 25), *întră* (536^{v}, 4);

Consonantism

3) labiale dure : *Pătru* (537^{v}, 21), *jidovască* (537^{v}, 21);

4) [t] dur în grupul [st] : *blăstăm* (536^{v}, 26);

5) [s] dur : *mearsără* (536, 6), *să* (general, *zisără* (537, 7), *ucisă* = „ucise" (537, 7) și, în plus, *singe* (537^{v}, 26) — hipercorectitudine în aria lui [s] dur;

6) [z] dur : *zuoi* (538, 17), *zuoa* (538, 20);

7) [j] moale : *jidovii* (536, 6), *jidovule* (536^{v}, 19);

8) [ș] moale : *așea* (538^{v}, 14);

9) [r] dur : *întrăbară* (536, 24), *trăcură* (538, 22), *netrăcuți* (538^{v}, 25);

10) [r] moale în termeni formați cu sufixul *-ariu* și *-toriu* : *cărturariul* (536, 15) și, respectiv, *Botezătoriu* (537, 26);

11) [ğ] (< *j* + *o*, *u* latin) : *ağiun* (538^{v}, 19), *ağunsără* (538, 3), *ağute* (538^{v}, 14), *ğunghe* (538^{v}, 16).

MORFOLOGIE

12) Numeralul ordinal cu terminația *-le* : *al șasele* (537, 12 — 13), *al treile* (537, 15), *al doile* (537, 23), *al cincile* (537, 25) etc.;

13) Articolul posesiv invariabil, *a* : *a vostru* = „al vostru" (536, 10), *a lui* = „al lui (537, 10), *a Domnului* = „ale Domnului" (537, 207), *a lui David* = „ale lui ..." (538, 26);

14) Forma de plural de la *mînă* : *mînule* [37] (537^{v}, 23 — 24).

LEXIC

15) *înteri* — „goni", „alunga" (537, 11) [38];

16) *craiu* — „împărat" — *Faraon Craiu* (537, 23) [39];

17) *agiun* — „ajun", „post" („sec") (538^{v}, 19) [40];

18) *acolo* — „atunci", „într-o vreme trecută, îndepărtată" (537^{v}, 2)[41].

[36] Pentru stabilirea apartenenței trăsăturilor lingvistice la o zonă dialectală sau la alta am consultat lucrarea lui Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 89 — 198.

[37] Vezi DLR, s.v. *mînă*.

[38] Vezi DA, s.v. *întiri*.

[39] *Ibidem*, s.v. *craiu*.

[40] *Ibidem*, s.v. *agiun*.

[41] *Ibidem*, s.v. *acolo*.

Stratului de limbă aparţinînd ariei nordice i se adaugă o serie de particularităţi, mai puţin numeroase şi în parte discutabile, purtînd marca zonei sudice:

FONETICĂ

Vocalism

1) Epenteza lui [i] în *pîine* (538^{v}, 22);

Consonantism

2) [f] nepalatalizat: *Fecioară* (536^{v}, 13), *fecior* (536^{v}, 2), *fierbea* (537^{v}, 24), *fiiul* (538^{v}, 17);

3) labialele moi: *mearsără* (536, 6), *pentr-* (538, 18);

4) [sv]> [sf] în cuvinte slave *sfadă* (536, 4), *sf⟨î⟩nta* (536, 12);

5) [t] moale în grupul [st]: *mesteca* (537^{v}, 20);

6) [ţ] moale: *ţinea* (538^{v}, 21), *cuţitul* (538^{v}, 16), *împărţi* (538, 21), *înmulţîră* (537, 24);

7) [dz]> [z] în *zisără* (536, 7), *zi* (537^{v}, 26), *Dumn⟨e⟩z⟨e⟩u* (536, 20) etc.;

8) [z] moale: *zisără* (536, 7), *zi* (537, 26), *zile* (536, 25);

9) [ş] dur în *şase* (537^{v}, 20 — 21), *şaptea* (537^{v}, 26);

10) [r] moale: *întreba* (536, 24).

MORFOLOGIE

11) Articolul posesiv variabil: *al vostru* (536, 13, 15 — 16), *al nostru* (536, 13).

O analiză mai profundă ne arată că, în realitate, în secolul al XVII-lea, majoritatea trăsăturilor ce par a fi specifice ariei sudice au deja curs şi într-o zonă situată la limita dintre cele două arii, din care de altfel face parte şi Bihorul şi a cărei principală caracteristică o constituie întrepătrunderea particularităţilor de tip nordic cu cele de tip sudic. Stau mărturie în acest sens observaţiile făcute de Ion Gheţie în *Baza dialectală a românei literare*, precum şi articolul, aparţinînd aceluiaşi autor, *Concordanţe între graiurile din Muntenia şi Crişana* [42]. Astfel, labialele moi alternînd cu labialele dure, trecerea lui [sv]> [sf] în cuvinte slave şi [dz]> [z] sînt atestate în secolul al XVII-lea şi în Bihor [43]. Printre cele 10 trăsături comune Munteniei şi Crişanei este semnalată rostirea dură a lui [ş] în *şapte* şi *şase*. Cu toate că formele cu [ş] dur sînt atestate în Crişana după 1700 [44], faptul că avem de-a face cu un text de la sfîrşitul secolului al XVII-lea ne determină să presupunem că [ş] dur, în contextele amintite, era prezent în Crişana şi înainte de 1700.

[42] Vezi Ion Gheţie, *Concordanţe între graiurile din Muntenia şi Crişana*, în SCL, XXXII, 1981, nr. 5, p. 480 — 486.

[43] Vezi Ion Gheţie, *Baza dialectală*, p. 126, 130 şi, respectiv, 148.

[44] Vezi Ion Gheţie *Concordanţe între graiurile din Muntenia şi Crişana*, p. 482.

Pe de altă parte, în monografia *Graiul din Valea Crișului Negru*, Teofil Teaha notează, ca trăsătură specifică majorității localităților din Crișana, păstrarea nealterată a lui [f][45].

Adăugînd la toate acestea o posibilă ocurență a articolului posesiv variabil, alături de forma invariabilă, dat fiind faptul că în Transilvania difuzarea lui *a* invariabil s-a făcut mai lent decît în Moldova și, prin urmare, în secolul al XVII-lea apăreau încă formele variabile ale articolului [46], putem trage concluzia că numărul trăsăturilor specifice sudului se reduce substanțial și este irelevant pentru a desemna un strat de limbă sudic.

Așadar, corelînd aceste din urmă observații cu numărul mare de particularități nordice, putem afirma că avem de-a face cu un text a cărui limbă prezintă particularități nordice, trimițînd spre zona Bihorului.

Dincolo de aceste trăsături, care poartă, în mai mare sau mai mică măsură, marca unei zone dialectele, textul prezintă numeroase particularități arhaice. Dintre acestea amintim :

1) Formele vechi de plural de la *țară* și *mînă : țărî* (538, 2) și, respectiv, *mînule* (537^{v}, 23 — 24);

2) Formele de genitiv *bisericiei* (536, 6), *Scripturiei* (536^{v}, 1), *tăeriei* (538, 13 — 14), *morției* (538, 14);

3) Comparativul de superioritate fără *mai : întîiu* — „mai întîi" (537, 16);

4) Perfectul simplu perifrastic : *fură căiți* — „se căiră" (537^{v}, 12);

5) Forma *sîmt* (536, 3) a verbului *a fi* (pers. a III-a plural);

6) Elementele lexicale : *marțu* [47] — „luna martie" (537, 10), *netrăcuți* [48] — „veșnici" (538, 25), *potopi* [49] — „nimici" (538, 18) etc.

9. Dacă prin analiza lingvistică n-am reușit să delimităm un strat de limbă care să ne indice o posibilă origine a unui text după care să fi copiat popa Urs versiunea sa, putem afirma însă, cu destulă siguranță, că textul are la bază un original slavon. Dăm în continuare cîteva fapte care pledează pentru un astfel de original :

1) Termenul *cetenie* din titlu : **Cetenia a 12 Vineri Mari** [50].

2) *Marea Neagră* pentru *Marea Roșie :* „într-aceaea vreame împărți Moisie proroc Marea Neagră cu toiagul și trăcură jidovii" (538, 21 — 23). Greșeala apare și în alte texte religioase : *Psaltirea Hurmuzachi*, Coresi — *Psaltirea românească* (1570) și *Psaltirea slavo-română* (1577), ca urmare a confuziei dintre *crămînă* — „roșu" și *crănă* — „negru" [51].

3) Cuvîntul *hrănită* cu sensul „păzită" — *cetate hrănită* (536, 3) după sl. Хранити [52].

[45] Vezi Teofil Teaha, *op. cit.*, p. 58.

[46] Vezi Ion Gheție, *Baza dialectală*, p. 161 — 162.

[47] Vezi DLR, s.v. *marț*.

[48] *Ibidem*, s.v. *netrecut*.

[49] *Ibidem*, s.v. *(a) potopi*.

[50] Vezi Alexandru Mareș, recenzia la Elena Linția, *Catalogul manuscriselor slavo-române din Republica Socialistă România*, București, 1980, vol. I și II, din „Revista de istorie și teorie literară", 30, 1981, nr. 2, p. 298.

[51] Vezi Alexandru Mareș, *Filiația Psaltirilor românești din secolul al XVI-lea*, în *Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1982, p. 216.

[52] Vezi Franz von Miklosich, *Lexicon Paleoslovenico — greco-latinum*, Viena, 1963, s.v. Хранити. Vezi și DA, s.v. *hrăni*.

4) Forma ΛΕΘΕΙΪΕ pentru *Lefterie*, trimite la un original slavon de redacție răsăriteană, unde ѳ = ft [53].

5) Păstrarea unor cuvinte slavone netraduse *(slava) o⟨t⟩ţu* — „(slava)" tatălui (537, 15); i(и) = „și" (538, 8).

În urma investigațiilor întreprinse, ale căror rezultate le-am prezentat mai sus, putem trage concluzia că manuscrisul 4182 [54] al Bibliotecii Academiei Române păstrează o versiune a variantei „Elefteriene", copiată de popa Urs în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, foarte probabil după 1680 și sigur înainte de 1692, în Cotiglet, după o traducere a unui original slavon.

Octombrie 1992

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[53] Cf. Ilie Bărbulescu, *Fonetica alfabetului cirilic în textele române din veacul XVI și XVII*, București, 1904, p. 481 — 483.

[54] Aceeași versiune se pare că există și în miscelaneul de la 1680. Cf. Florian Dudaș, *loc. cit.*

G. IVĂNESCU, **Studii de istoria limbii române literare**, Iaşi, Junimea, 1989, XI+ 263 p.

Impresionanta activitate ştiinţifică a lui G. Ivănescu s-a desfăşurat după un program autoimpus, amplu şi dens, mereu restructurat şi făcut cunoscut celor apropiaţi, ca şi cercurilor mai largi de specialişti, cu diferite prilejuri, inclusiv în scris. Unele din obiectivele acestui program au fost realizate în timpul vieţii autorului, altele au fost duse de acesta pînă foarte aproape de îndeplinire, fiind desăvîrşite cu sprijinul elevilor şi colaboratorilor săi.

Un asemenea obiectiv care — ne bucurăm să constatăm — a fost de curînd realizat îl constituie publicarea celor mai reprezentative contribuţii de istoria limbii române literare ale lui G. Ivănescu, pregătite pentru tipar în cea mai mare parte chiar de autor. Culegerea reprezintă, în fapt, o adevărată schiţă de istoria limbii române literare, cu unele spaţii incomplete, bineînţeles, dar cu o temeinică şi coerentă concepţie teoretică, aplicată consecvent de-a lungul liniilor şi etapelor de evoluţie a variantei culte a românei.

Studiile şi articolele lăsate la o parte de editor, faţă de cuprinsul preconizat de G. Ivănescu, nu afectează prea mult scopul pe care şi-l propune culegerea. Poate articolele teoretice şi cele de cultivare a limbii, cu referire în primul rînd la stadiul actual, ar fi trebuit cuprinse, măcar selectiv sau fragmentar, în volum, pentru a se putea obţine o imagine mai adecvată a originalităţii teoretico-metodologice şi a vastului orizont pe probleme concrete soluţionate de autor de baza acestei concepţii. Promisiunea îngrijitorului ediţiei, Alexandru Andriescu, de a publica aceste lucrări şi altele într-o viitoare culegere justifică hotărîrea luată şi atenuează carenţa semnalată.

Ordinea în care sînt cuprinse în volum şi structurarea pe capitole a celor 24 de studii respectă periodizarea istoriei limbii române literare: după un capitol de *Generalităţi asupra limbii literare româneşti*, urmează *Apariţia limbii literare româneşti*, *Limba română literară veche*, *Modernizarea limbii române literare*, *Limba română literară modernă*, iar în final *În loc de concluzii*.

Prefaţa, semnată de autor, prezintă succint poziţia acestuia în legătură cu originea şi evoluţia limbii române literare, filiaţiile şi disocierile acestei poziţii în raport cu teoriile altor lingvişti.

Concepţia lui G. Ivănescu despre limba literară se situează în descendenţa unor idei formulate de N. Iorga, I.A. Candrea, G. Ibrăileanu, S. Puşcariu şi alţii, pe care însă le susţine cu argumente şi dovezi noi şi le nuanţează şi completează, conturînd o teorie proprie de o remarcabilă coerenţă şi originalitate. Potrivit acestei teorii, limba română literară cunoaşte două etape de evoluţie bine delimitate: p e r i o a d a v e c h e, cuprinsă între secolele al XVI-lea şi al XIX-lea şi care e caracterizată prin existenţa mai multor d i a l e c t e l i t e r a r e, deosebite de la o provincie la alta, dar posedînd şi norme preluate din tradiţia scrisă a altor regiuni, în primul rînd a Maramureşului, unde s-au tradus primele texte religioase în limba română; p e r i o a d a m o d e r n ă, care începe în deceniul al III-lea al secolului al XIX-lea şi care este dominată de convergenţa unifiantă a normelor din diferite variante teritoriale, contribuţia cea mai importantă venind, pentru motive de prestigiu cultural-politic, din partea variantei muntenești.

Noutatea multora dintre ideile lui G. Ivănescu, insistenţa sa asupra elementelor divergente între varietăţile literare regionale şi modul tranşant în care şi-a formulat disocierile faţă de teoriile dominante au făcut ca majoritatea specialiştilor să nu le primească sau să le evite. De aceea autorul a revenit de mai multe ori, precizîndu-şi concepţia, chiar în raport cu lingvişti care, în ultimul timp, au acceptat-o parţial.

Putem cita în acest sens cele trei articole incluse în secţiunea *Generalităţi asupra limbii literare româneşti*, în care se explică unitatea limbii române literare prin unitatea remarcabilă a dialectelor populare pe baza cărora s-au format dialectele literare şi prin influenţa reciprocă a dialectelor literare, în primul rînd cea exercitată asupra celorlalte dialecte literare de dialectul literar maramureşean, pînă la 1700, şi de dialectul muntenesc începînd cu secolul al XVIII-lea. Unitatea originară a limbii române a fost, aşadar, consolidată şi dezvoltată prin evoluţia convergentă, pe bază maramureşeană (din care se păstrează pînă astăzi labialele intacte

și pronumele *acesta, acela*), apoi muntenească, a dialectelor literare. Autorul aduce în sprijinul teoriei sale și similitudinea cu situația din celelalte limbi romanice.

Rolul important acordat dialectului maramureșean în formarea limbii române literare este corelat cu ideea că primele traduceri de texte religioase în limba română s-au făcut în Maramureș într-o perioadă anterioară secolului al XVI-lea. G. Ivănescu apără această idee într-un lung studiu publicat acum pentru prima oară, analizînd lucrările lui Ion Gheție și Alexandru Mareș, care propun ca bază dialectală pentru textele menționate graiul bănățean—hunedorean. Argumentele sînt de natură principială și metodologică și sînt sprijinite pe diverse fapte de limbă, antrenînd în discuție și alte probleme importante ale istoriei limbii și culturii române, cum sînt caracterul unitar sau neunitar al României primitive, începutul și aria de extindere a fenomenelor palatalizării labialelor și rotacismului, configurația dialectală a limbii române vechi, graiurile mixte sau de tranziție, criteriile de cronologie relativă a unor fapte lingvistice. Pe de altă parte, el recunoaște meritele acestor specialiști care „sînt astăzi cei mai de seamă cercetători ai limbii române literare vechi" și care, prin ipoteza susținută, pot „determina pe cercetători să caute din nou, și mai temeinic, mai sistematic decît s-a făcut pînă astăzi, argumentele care sprijină teza maramureșeană" (p. 42).

Pentru a convinge că, pînă în secolul al XVIII-lea, principala influență asupra „dialectelor literare" venea din Maramureș este necesar în primul rînd să se demonstreze că textele tipăriturilor coresiene nu au avut, așa cum se susține de către majoritatea cercetătorilor, menirea de a răspîndi normele dialectale muntenești în celelalte teritorii culturale. G. Ivănescu ajunge la concluzia că cel mai mare tipograf al culturii noastre vechi „n-a scris în graiul muntean, de pe la Tîrgoviște, București și Brașov, al vremii lui. Limba sa este aceea a textelor rotacizante maramureșene (și a textelor ardelene), dar cu adaptări la dialectul muntean: cu fonetismele fundamentale ale graiului muntean și cu unele elemente morfologice și lexicale muntene" (p. 52).

Într-o serie de studii incluse în volumul prezentat se analizează limba în care au scris diverși oameni de cultură și scriitori români din diferite perioade și, implicit, contribuția pe care aceștia au adus-o la progresul limbii române literare. Pentru perioada veche cercetarea privește scrierile lui Dosoftei, care au un rol de pionierat în crearea limbii literare prin preluarea unor elemente din limba populară și utilizarea de neologisme și calcuri avînd ca sursă îndeosebi greaca' latina, polona și contribuția lui D. Cantemir la dezvoltarea terminologiei filozofice românești, care, chiar dacă nu se mai regăsește aproape deloc în terminologia modernă, a marcat un moment de referință în evoluția stilului științific al limbii române.

Opera unor cărturari și scriitori ca Paul Iorgovici, Iancu Văcărescu și Vasile Alecsandri, puțin studiată anterior din perspectivă lingvistico-stilistică, este cercetată de G. Ivănescu în cîteva articole incluse în secțiunea *Modernizarea limbii române literare*, surprinzînd complicatul proces al inițiativelor, ezitărilor, reușitelor și eșecurilor în asigurarea unei linii ascendente de evoluție variantei culte a limbii noastre. Se adaugă două studii ample, de sinteză. Primul are în vedere un set de *Îndrumări în cercetarea morfologiei limbii literare românești*, cu referire atît la limbajul mediu standard, cît și la stilurile funcționale. Al doilea, de 31 de pagini, privește *Formarea terminologiei filozofice* românești moderne între 1830 și 1880 și studiază în detaliu contribuția în acest domeniu a unor personalități ca Heliade Rădulescu, Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, Petru Cîmpeanu, A. T. Laurian, I. Zalomit, T. Cipariu, S. Bărnuțiu, T. Maiorescu. Ni se pare deosebit de interesantă aprecierea după care terminologia filozofică n-a fost creată în primul rînd de autorii de opere filozofice, contribuția hotărîtoare venind din partea presei, a scriitorilor și istoricilor, care au sesizat mai bine spiritul limbii române de filiație populară și au asigurat o socializare mai largă a termenilor folosiți.

Articolul *Limba poetică românească*, al cărui loc l-am fi găsit mai potrivit în secțiunea următoare, schițează mărcile comune și distinctive ale stilului beletristic românesc, urmărind constituirea lor treptată în raport cu limba literară generală în care se încadrează și din care derivă. Concepția autorului în această privință, bazată pe teoriile clasice asupra stilului, cuprinde în același timp o seamă de idei originale, preluate de unii specialiști mai tîrziu sau „descoperite" în perioada actuală: limbajul figurativ/non-figurativ, expresivitatea perenă și expresivitatea de circumstanță (așa numita „expresivitate involuntară"), sugerarea arhaicului prin elemente lingvistice populare, estetica frumosului/estetica urîtului etc. Exemplele ilustrative aparțin cu precădere scriitorilor din epoca modernă. În spiritul acestei concepții, în secțiunea *Limba română literară modernă*, este analizat specificul limbii lui M. Eminescu, I. L. Caragiale, Al. Macedonski, Al. Vlahuță, G. Călinescu, L. Blaga, accentuîndu-se asupra locului și rolului fiecăruia dintre creatorii citați în geneza, evoluția și valorificarea unor varietăți ale stilului bele-

tristic sau ale altor stiluri funcționale („popularizant", „realist", „neaoș", „neologic", „curent", „familiar", „administrativ", „de cancelarie" etc.). Aspectele privind valoarea expresivă a elementelor lingvistice sînt mai puțin evidențiate.

O recenzie asupra culegerii de studii a lui Al. Andriescu (*Stil și limbaj*, Junimea, 1977), subsumată titlului *În loc de concluzii*, prilejuiește lui G. Ivănescu noi aprecieri și nuanțări despre „școala ieșeană" de studiere a limbii române literare.

Volumul se încheie cu o postfață semnată de editor, în care se prezintă succint *Concepția lui G. Ivănescu despre limba română literară*. El configurează o serie de idei originale în literatura noastră de specialitate, cel puțin în trei direcții de cercetare: baza dialectală a limbii române literare vechi, formarea terminologiei filozofice românești și constituirea și diversificarea stilului poetic românesc. Această concepție a determinat nuanțări sau schimbări de substanță în teoriile dominante privind problemele limbii române literare și vor avea, în continuare, după părerea noastră, un rol important în stimularea cercetărilor teoretico-metodologice și practice asupra diferitelor perioade și aspecte ale variantei culte a limbii noastre naționale.

Noiembrie 1992

ION TOMA
Facultatea de Litere—Istorie
Craiova, str. A.I. Cuza nr. 13

BEBSWF = Bochum-Essener Beiträge zur Sprachwandelforschung [Contribuții de la Bochum și Essen la studiul diacronic al limbii]. Band XVI. Herausgeber: Norbert Boretzky, Werner Enniger, Benedikt Jeßing, Thomas Stolz. Bochum, Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 1992, 290 p.

Seria contribuțiilor apărute sub egida universităților din Bochum și Essen cuprinde, pînă acum, mai ales lucrări ale unor simpozioane consacrate temei generale a transformării limbii. Primul s-a ținut la Universitatea din Essen, în 1985, și a fost publicat la Bochum, în Editura Universității Dr. N. Brockmeyer, în 1986, sub titlul *Akten des 1. Essener Kolloquiums über „Kreolsprachen und Sprachkontakte" vom 26.1.1985 an der Universität Essen*. Acest al XVI-lea volum al seriei cuprinde comunicări consacrate aceleiași teme generale — transformarea limbii —, realizate într-o altă formulă organizatorică. Prin sprijinul financiar al Fundației Volswagen, tema s-a transformat într-un program de cercetare, cu termene și obiective, s-ar părea, mai bine stabilite. Volumul, al XVI-lea în seria BEBSWF, are titlul: *Prinzipien des Sprachwandels. I. Vorbereitung: Beiträge zum Leipziger Symposium des Projektes „Prinzipien des Sprachwandels" (PROPRINS) vom 24. — 26.10.1992 an der Universität Leipzig. Gefördert von der Volswagen-Stiftung.*

În el sînt publicate 13 comunicări și o prefață semnată de cei trei îngrijitori ai textului: Jürgen Erfurt, Benedikt Jeßing și Matthias Perl. Din prefață aflăm că proiectul de cercetare a început în ianuarie 1991, axîndu-se pe cercetările anterioare asupra diacroniei lingvistice cuprinse în seria BEBSWF, ai cărei editori inițiali, Norbert Boretzky, Werner Enninger, Matthias Perl (Benedikt Jeßing apare numai de la volumul al XIV-lea), au devenit și conducători ai unor echipe de cercetare, fiecare cu un obiectiv precis delimitat.

Cadrul organizatoric al întregului proiect este format dintr-un nucleu de „clearing" (= *Clearingstelle*; pentru română ar trebui acceptat termenul de nucleu de „evaluare"), care se află la Universitatea din Essen, și din cîteva colective de lucru de la toate celelalte instituții care au colaborat, în anii premergători, la cercetări asupra temei menționate.

Pentru a face mai evident specificul acestui proiect de cercetare, îngrijitorii volumului simt nevoia unor considerații teoretice în prefață. Întrucît ideile expuse mi se par semnificative, voi încerca să le rezum aici. Se afirmă că decizia de a adopta această temă pentru un proiect de cercetare a fost determinată, „nu în ultimul rînd, de un sentiment general de nemulțumire cu privire la situația deficitară a studierii faptelor și a teoriei în ceea ce privește transformarea lingvistică".

În volumul pe care îl discut aici, din punctul de vedere al îngrijitorilor lui, șase sînt obiectivele de cercetare asupra cărora lucrările publicate în volum ne oferă materie de reflecție (menționez în paranteză domeniile de informație): **1)** factorii lingvistici interni ai transformării limbii (în germană, rusă, turcă, coreeană și în creola portugheză); **2)** regularitățile transformării lingvistice datorate contactului direct între vorbitori (rezultatele bazîndu-se în special pe limbile

romîlor); 3) gramaticalizarea și metaforizarea în procesul de transformare lingvistică (cu referire specială la limbile estonă, islandeză, cimbrică și aztecă); 4) mecanismele de răspîndire a schimbărilor lingvistice în domeniile de întrebuințare a limbii (în special în colectivitățile poliglote ale grupărilor anabaptiste); 5) schimbări de înțeles în cazuri de contact lingvistic (cu referire mai ales la creola spaniolă și portugheză); 6) transformare lingvistică provocată de cod (cu privire, mai ales, la raportul dintre scriere și transformare lingvistică în limbile romanice).

Amintesc în recenzia de față numai comunicările care aduc informații și observații critice referitoare la cercetarea românească: Christine Hundt/Matthias Perl, „Cercetări cu privire la transformarea lingvistică în domeniile frazeologiei și paremiologiei, ca și în semantica lexicală" (*Untersuchungen zum Sprachwandel in den Bereichen Phraseologie und Parömiologie sowie in der Wortsemantik*, p. 156 — 173); Jürgen Erfurt, „Informații sistematice cu privire la transformarea lingvistică provocată de influența scrierii în franceză" (*Systematische Daten zum schriftinduzierten Sprachwandel im Französischen*, p. 97 — 110) și Adrian Turculeț/Jürgen Erfurt, „Transformare determinată de scriere în pronunțarea românei" (*Schriftinduzierter Wandel in der Lautung des Rumänischen*, p. 111 — 134).

Nota comună a lucrărilor din toate volumele seriei este predominanța efortului de teoretizare, ceea ce se poate înțelege dacă ținem seama de titlul proiectului de cercetare la care participă. Din acest punct de vedere, volumul se evidențiază prin faptul că include printre „principii", pentru prima dată de la începutul seriei BEBSWS, transformarea lingvistică provocată de scriere. Am impresia că fenomenul în sine a intrat în atenția colectivelor de cercetare datorită lui Jürgen Erfurt din Leipzig. În comunicarea citată mai sus, Jürgen Erfurt sintetizează observațiile făcute de alții, în primul rînd de Vladimir Buben (*Influence de l'orthographe sur la prononciation du français moderne*. Bratislava, Universum, 1935) cu privire la influența scrierii asupra francezei, dezvoltînd-o în direcția relației dintre oralitate și scripturalitate (*Schriftlichkeit*). În cea de a doua comunicare, semnată împreună cu Adrian Turculeț, este examinată influența scrierii asupra pronunțării limbii române, punîndu-se un accent deosebit pe fenomenele de *literarizare* (numită în mod inexplicabil de autori, în germană, *Literalisierung*, nu *Literarisierung*, cum ar fi fost normal), *hipercorectitudine* și *spelling prononciation* („pronunțare literală").

Această comunicare se prezintă, de fapt, sub forma unei sinteze a observațiilor făcute de alții, dar are și anumite accente critice și cîteva contribuții originale la istoria limbii române literare. În expunerea faptelor de limbă sînt puse la contribuție mai ales lucrările românești semnate de Gavril Istrate (*Limba română literară. Studii și articole*, București, Minerva, 1970), Ion Gheție (*Baza dialectală a limbii române literare*, București, Editura Academiei R.S.R., 1975), Flora Șuteu (*Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, București, Editura Academiei R.S.R., 1976, lucrare despre care Adrian Turculeț și Jürgen Erfurt consideră că „influența ortografiei latinizante asupra ortoepiei este uneori exagerată" p. 119) și G. Ivănescu (*Istoria limbii române*, Iași, Junimea, 1980). În ceea ce privește formele hipercorecte din limba română literară veche, cea mai interesantă mi s-a părut observația că evitarea, în scris, a reproducerii palatalizării consoanelor labiale este, „probabil", prima *marcă diatopică* (= geografică, dialectală) care devine *marcă diastratică* (= socială, pe verticală, conform modului convențional de simbolizare a opoziției cultivat/necultivat, cu referire la limbaj) (p. 126).

Teza generală formulată pentru acest obiectiv de cercetare (*Transformare lingvistică produsă de scriere*) apare la sfîrșitul comunicării lui Jürgen Erfurt, cu precizarea expresă că este valabilă pentru ambele comunicări care se înscriu în tema dată. În esență, teza, construită pe convingerea lui Jürgen Erfurt că scrierea are o influență „hotărîtoare" asupra dezvoltării limbii (p. 9), conține afirmația că scrierea este parte a procesului de transformare a limbii, iar efectele ei se lasă observate în structura textelor, în inventarul formelor limbii și în pronunțare. Pentru a demonstra prin fapte de limbă această afirmație, Jürgen Erfurt prevede două etape în desfășurarea cercetării: 4) analiza proceselor de formare a celor două coduri (oral și scris) și 2) examinarea interacțiunii acestor două coduri, pentru a se putea delimita domeniile în care o schimbare lingvistică se lasă definită ca un fenomen de transformare a limbii datorată codului. În lumina acestor precizări, nu ne rămîne decît să așteptăm cu interes simpozionul din 1992 al programului de cercetare pentru a aprecia rezultatele unei proceduri pe care am întrevăzut-o acum două decenii.

Din comunicările consacrate limbilor creole cu bază romanică vreau să menționez o singură observație, care, din cauza caracterului ei critic cu adresă precisă, consider că trebuie înregistrată și evaluată de cei vizați. Christine Hundt și Matthias Perl (vezi titlul mai

sus citat) susţin că, în frazeologie, se pot obţine „imagini" identice prin interacţiunea dintre limbi cu bază lexicală diferită. În acest context, ei apreciază ca fiind nefondată poziţia acelor cercetători care scot în evidenţă negarea „vehementă" a influenţei limbilor africane în lexicul spaniolei americane (se citează: López Morales, *Estudios sobre el español de Cuba*, New York, Las Americas, 1971, Dan Munteanu, *Poziţia lexicului de origine africană în ansamblul spaniolei vorbite în America*, în SCL, XXXVIII, 1979, nr. 1, p. 57 — 72, şi Marius Sala, Dan Munteanu, Valeria Neagu, Tudora Şandru-Olteanu, *El Español de America*. Tomo I. *Lexico*. Bogotá, Instituto Caro y Cuervo, 1982). După Christine Hundt şi Matthias Perl, influenţa africană este redusă numai în limba standard, în variantele colocviale şi, mai ales, în anumite variante diastratice speciale, această influenţă are altă pondere, dar pentru a fi studiată „sînt necesare şi alte cunoştinţe, în afara celor din domeniul romanisticii" (p. 165).

În ansamblu, volumul discutat, ca şi întreaga serie BEBSWF, merită să se bucure de atenţia lingviştilor români. Rîndurile de mai sus au fost scrise în speranţa trezirii acestui interes. Recenzia a fost elaborată într-un stagiu de cercetare la Universitatea din Regensburg, acordat de Fundaţia Humboldt şi înlesnit, cu deosebită atenţie şi preocupare, de prof. dr. Gerhard Ernst, şeful catedrei de lingvistică romanică de la Universitatea amintită.

Septembrie 1992

FLORA ŞUTEU
Bucureşti, B-dul Timişoara nr. 35

AL VII-LEA SIMPOZION NAȚIONAL DE DIALECTOLOGIE

(București, 15—17 octombrie 1992)

În perioada 15 — 17 octombrie 1992 s-a desfășurat la București al VII-lea Simpozion Național de Dialectologie, organizat de Institutul de Fonetică și Dialectologie „Al. Rosetti" al Academiei Române. Au participat cercetători și cadre didactice din București, Cluj, Iași, Timișoara, Craiova, Constanța, Chișinău și Cernăuți. O prezență deosebită a fost aceea a profesorului Eugenio Coseriu de la Universitatea din Tübingen, personalitate de prim rang a lingvisticii contemporane.

Simpozionul, ale cărui comunicări au fost susținute în cadrul a trei ședințe plenare (16) și patru ședințe pe secțiuni paralele (cîte două ședințe desfășurate concomitent) (28), s-a remarcat printr-o varietate a domeniilor abordate, punînd în evidență, pe de o parte, direcțiile multiple de investigare pe care le oferă cercetarea dialectologică, iar pe de altă parte, numeroasele tangențe pe care dialectologia le are (sau le poate avea) cu alte discipline lingvistice. Aceste domenii sînt greu de circumscris cu exactitate, deoarece foarte adesea se intersectează, făcînd dificilă o „clasificare" tematică a preocupărilor. Abstracție făcînd de această dificultate, se pot totuși delimita următoarele sfere, pe baza convergenței expunerilor: probleme teoretice și de metodă; probleme de dialectologie dacoromână (studierea unei subunități dialectale la nivelul întregului sistem lingvistic sau la nivelul unui singur compartiment al acestui sistem sau, dimpotrivă, studierea unui anumit aspect al sistemului lingvistic la nivelul întregului teritoriu dacoromân); dialectologie sud-dunăreană; dialectologie istorică; dialectologie romanică; pragmatică și sociolingvistică; istoria dialectologiei românești.

În prima dintre aceste sfere se înscrie comunicarea profesorului Eugenio Coseriu, *'Limbă istorică' și 'dialect'*, cu care s-au deschis — după cuvîntul introductiv al academicianului Nicolae Cajal — lucrările simpozionului. Comunicarea, în a cărei dezvoltare au fost atinse și alte probleme teoretice, reprezintă o contribuție cu atît mai importantă, cu cît încearcă să ofere o soluție pertinentă, pe baza introducerii unui concept nou — cel de „limbă istorică" —, unei teme care a generat numeroase controverse: aceea a delimitării între limbă și dialect.

O problemă teoretică ce a stîrnit un viu interes a fost aceea a textului dialectal, a cărui relație cu „etnotextul" (text performat de un vorbitor aparținînd lumii rurale și avînd ca temă diverse aspecte — culturale sau cotidiene — ale vieții comunității rurale) a fost urmărită de Victorela Neagoe, accentul comunicării fiind pus pe modul în care este concepută această relație în dialectologia franceză.

Problemele metodologice ale cercetării dialectale s-au actualizat în cadrul acestui simpozion prin comunicări privind atlasele lingvistice regionale (Ion Ionică), chestionarele pentru atlase (în particular, chestionarul ALM, analizat de Valentina Corcimari), ca și mijloacele insolite (cel puțin în dialectologia românească) de obținere a textelor dialectale de la vorbitori rurali (C. Dominte).

Studiul unităților (sau subunităților) dialectale românești s-a îmbogățit cu noi contribuții. A fost, astfel, semnalată o interesantă realizare a unuia dintre cele mai importante fenomene fonetice dialectale — palatalizarea labialelor —, și anume palatalizarea *f* > *k'* în unele graiuri din Moldova (Ion A. Florea). În materie de morfologie și sintaxă au fost relevate aspecte noi pentru graiurile muntenești: Maria Marin (valori ale conjunctivului) și Ruxandra Boroianu (sintaxa relativului *care*). Cele mai numeroase contribuții au fost însă cele dedicate compartimentului lexical; studiile de onomasiologie (urmărirea a diverse cîmpuri lexico-semantice, în special cele legate de particularitățile vieții rurale, în diverse graiuri) au predominat în ansamblul studiilor de lexic (Vasile Pavel, Maria Purdela Sitaru etc.); o altă direcție a fost cea etimologică (Doina Grecu, Dumitru Loșonți etc.); în sfîrșit, Vladimir Zagaevschi a urmărit derivarea substantivelor în graiurile moldovenești, punînd un accent deosebit pe elementele arhaice.

LR, XLII, nr. 1, p. 47—48, București, 1993

Caracterizarea unui grup de graiuri din unghiul de vedere al mai multor subsisteme lingvistice, cu tendința de a separa trăsăturile arhaice prezente în fiecare dintre aceste subsisteme, a fost întreprinsă de Ion Nuță pentru graiurile românești din stînga Prutului. Teza autorului este unitatea dintre aceste graiuri și cele de la vest de Prut, diferențierea dialectală în cadrul subdialectului moldovan fiind prezentată ca o diferențiere pe orizontală, nu pe verticală, indiferentă deci față de „granița" reprezentată de Prut.

Probleme de fonetică au fost urmărite la nivel global (deci în absența unei concentrări asupra unei anumite arii dialectale) de Anca Ulivi, care s-a ocupat de diftongii ascendenți în română, și de Maria Teodorescu, care, pe baza unor cercetări de laborator, a discutat structura acustică a africatei *d*.
s

Studiul dialectelor sud-dunărene ale românei a fost îmbogățit prin comunicări deosebit de interesante, prin cercetări situate atît în plan diacronic, cît și în plan sincronic. Din prima categorie face parte comunicarea lui Nicolae Saramandu, care, pornind de la o critică a listelor de concordanțe între cele patru dialecte românești (binecunoscutele liste ale lui Th. Capidan), a prezentat poziția meglenoromânei între dialectele sud-dunărene, trăgînd concluzii cu privire la istoria desprinderii meglenoromânilor din comunitatea românească primitivă și la deplasarea acestora în așezările actuale. În plan sincronic, situația actuală a meglenoromânei a constituit preocuparea Elenei Scărlătoiu, care, printr-un studiu de vocabular, a demonstrat vitalitatea acestui dialect, infirmînd teza condamnării la dispariție a dialectelor sud-dunărene. O comunicare cu deschidere mai largă s-a întemeiat pe o analiză comparată, efectuată pe trei idiomuri (dacoromână, aromână și albaneză), cu scopul stabilirii distribuției cuvintelor de origine latină în fiecare din ele (Cătălina Vătășescu).

În materie de dialectologie istorică, simpozionul a beneficiat de o singură, dar absolut remarcabilă (prin concizie și prin valoarea concluziei) contribuție — cea a profesorului Emanuel Vasiliu, care a stabilit cronologia relativă a palatalizării labiodentalelor *(f, v> s', z')* în Maramureș, în raport cu durificarea fricativelor dentale primare *(s, z)*, datată, pe baza interpretării fonetice a grafiilor din textele vechi provenind din această zonă, după secolul al XVI-lea. În materie de dialectologie romanică, semnalăm expunerea lui Teofil Teaha, finalizată într-o demonstrație bazată pe o analiză a atlaselor lingvistice din diversele zone ale Romaniei. Pe baza examinării unor hărți, apare clar faptul că elemente lexicale considerate pînă acum ca individualizînd domeniul dacoromân (concluzia lui G. Rohlfs) se regăsesc și în Romania Occidentală, dar nu în variantele literare ale idiomurilor neolatine, ci în arii dialectale mai mult sau mai puțin întinse, continue sau discontinue.

În domeniul foarte modern al pragmaticii și sociolingvisticii s-au situat cîteva expuneri privind manifestarea subiectivității vorbitorului în actualizarea lingvistică, în dependență sau nu de anumite arii dialectale. Axată pe studiul din perspectivă pragmatică al graiurilor sudice ale dacoromânei a fost comunicarea Lilianei Ruxăndoiu despre deixis, orientată în principal asupra organizării sistemului deicticelor în cadrul dialogului. Tot un studiu bazat pe texte dialectale dialogate a efectuat Margareta Manu-Magda asupra strategiilor conversaționale (aspecte ale politeții). O altă perspectivă asupra dialogului (de data aceasta cu caracter nondialectal), și anume aceea a elementelor fonetice suprasegmentale (intonația), apare la Laurența Dascălu-Jinga. Implicațiile deplasării unei comunități (de tip familie) în mediul rural în mediul urban (avînd ca punct final stabilirea în acest din urmă mediu) asupra deprinderilor ei lingvistice au fost analizate în funcție de anumiți factori (vîrstă, vîrsta la data stabilirii în mediul alogen — și durata de la stabilire pînă în momentul efectuării anchetei —, situația socio-profesională, situația în familie, gradul de complexitate al comunității „transplantate" ș.a.) de Marilena Tiugan.

În sfîrșit, o serie de comunicări (precum cele prezentate de Gheorghe Mihăilă și de Zamfira Mihail) au avut ca obiect evocarea unor momente din istoria dialectologiei românești : activitatea lui Tache Papahagi (Zamfira Mihail), sau viziunea revistei interbelice „Graiul românesc" asupra românilor trăind în afara statutului național român.

Simpozionul s-a încheiat cu o moțiune adresată conducerii Academiei Române, în vederea accelerării activității de editare a atlaselor lingvistice regionale ale teritoriului dacoromân.

Prin importanța temelor abordate și valoarea comunicărilor, al VII-lea Simpozion Național de Dialectologie și-a atins pe deplin scopul, acela de a contribui la progresul cercetărilor actuale de dialectologie.

Noiembrie 1992

DANA MIHAELA ZAMFIR
Institutul de Fonetică și Dialectologie
„Al. Rosetti"
București, str. Tache Ionescu nr. 25

ION DUMENIUK

(1936—1992)

La 3 noiembrie 1992 a încetat din viaţă lingvistul Ion Dumeniuk, profesor la Universitatea din Chişinău, cunoscut luptător pentru repunerea în drepturi a limbii române în Republica Moldova, incluzînd însuşi dreptul de folosire a acestui glotonim.

Născut la 5 mai 1936 în satul Socii Noi din fostul judeţ Bălţi, Ion Dumeniuk a urmat şcoala primară în satul natal, gimnaziul în unul învecinat (Călugăr), după care a optat pentru şcoala pedagogică de la Bălţi şi Soroca. Studiile universitare le-a făcut la Chişinău între 1957 şi 1963, perioadă în care a şi predat un an la şcoala din satul său de baştină. De la absolvirea facultăţii a fost reţinut în învăţămîntul superior trecînd prin toate treptele ierarhiei didactice pînă la gradul de profesor universitar obţinut în 1991. Titlul de candidat în ştiinţe îl obţinuse, la aceeaşi universitate, în 1970. Lucrări ştiinţifice a început să publice din timpul studenţiei (1962), iar în cele trei decenii de activitate profesională a îmbinat permanent preocupările pedagogice cu cele de cercetare.

Ion Dumeniuk este autorul a peste 100 de lucrări de diverse dimensiuni, niveluri şi teme, printre ele figurînd studii de strictă specialitate alături de articole din periodice cultural-politice, volume individuale şi colective, manuale, cronici ale unor manifestări ştiinţifice. Cele două domenii mari în care se încadrează preocupările sale sînt studierea complexă a limbii române (lexicologie, formarea cuvintelor, gramatică, stilistică, cultivarea limbii, metodica predării ei, popularizarea problemelor de actualitate legate de proclamarea limbii române ca limbă de stat în Republica Moldova şi de revenirea la scrierea cu litere latine) şi lingvistica generală (teoria şi practica traducerii, învăţarea unei a doua limbi, sociolingvistica, istoria lingvisticii); adesea cele două direcţii principale se întîlnesc.

În domeniul lexicologiei, s-a interesat cu precădere de terminologie, din care a studiat fie anumite limbaje — în particular pe cel agricol, căruia îi este consacrată disertaţia sa de candidat în ştiinţe, şi pe cel botanic —, fie anumite fenomene: modificări semantic-noţionale, contragerea semantică, îmbogăţirea pe baza fondului lingvistic internaţional, „terminologizarea". Studiile sale de formare a cuvintelor şi chiar cele de gramatică sînt şi ele uneori legate de limbajele terminologice. De aceea nu e de mirare că a fost ales, în august 1992, în conducerea Asociaţiei Internaţionale de Studii Terminologice cu sediul la Varşovia.

Preocupările de stilistică sînt de obicei corelate cu cele referitoare la teoria şi practica traducerii.

LR, XLII, nr. 1, p. 49—51, Bucureşti, 1993

La cultivarea limbii Ion Dumeniuk a contribuit atît cu articole în diverse publicații (de remarcat, printre ele, „Viața satului") și cu emisiuni de radio și televiziune, cît și prin colaborarea la mai multe îndreptare ortografice și ortoepice din ultimii ani, menite să asigure însușirea scrierii cu litere latine și a normelor unitare ale limbii literare.

Numeroase contribuții popularizează probleme de actualitate legate de situația limbii române în Republica Moldova. Parte constitutivă a luptei pentru limbă și alfabet, ele se disting prin pasiune, documentare și combativitate, avînd de multe ori caracter polemic. Cele din anii fierbinți 1988 — 1989, publicate inițial în presă, au fost reunite în volumul cu titlul metaforic *Coloana infinită a graiului matern* și cu subtitlul explicit *File din marea bătălie pentru limbă* (Chișinău, 1990), la care Ion Dumeniuk este coautor alături de Nicolae Mătcaș. Ultima contribuție din serie inclusă în acest volum înaintea postfeței din 1990 este intitulată în mod semnificativ *Lupta continuă*, formulă asemănătoare cu un cuvînt de ordine. Ion Dumeniuk a fost cel dintîi care s-a supus acestui comandament, continuînd pînă la moarte lupta pe diverse căi, între care și pe cea publicistică; în acest sens se poate cita unul din ultimele sale articole, scris tot în colaborare cu N. Mătcaș („Limba română", Chișinău, II, 1992, nr. 1), în care ia atitudine împotriva interpretării tendențioase de către istoricul Lev Gumiliov a episodului *torna, torna, fratre*.

Lucrările cu caracter didactic referitoare la limba română au un spectru foarte larg, îmbrățișînd și fonetica/fonologia sau sintaxa, în care nu are cercetări proprii. Autor sau coautor de manuale și materiale auxiliare pentru învățămîntul universitar și pentru cel preuniversitar (clasele a V-a — a IX-a), ca și al unui manual „fără profesor", pentru rusofoni, Ion Dumeniuk s-a ocupat în mod special de interferențele lingvistice și de dezvoltarea competenței de comunicare a elevilor. A predat de asemenea un curs de istorie a limbii române.

Din domeniul lingvisticii generale aș menționa două contribuții recente de interes direct pentru cultura noastră: *Politica lingvistică a U.R.S.S. și destinele limbilor naționale* („Limba română", Chișinău, I, 1991, nr. 3—4) și *Eugen Coșeriu în interpretarea unor lingviști sovietici* (în aceeași revistă, II, 1992, nr. 2—3, în colaborare cu N. Mătcaș). Sub conducerea sa au fost elaborate un manual colectiv de *Introducere în lingvistică* (ediția I 1980, a II-a 1987) și unul de *Lingvistică generală* (1985). Cursuri universitare a consacrat și unor domenii ca lingvistica contrastivă și lingvistica romanică.

Pe lîngă activitatea sa de profesor și de cercetător, Ion Dumeniuk a contribuit nemijlocit la procesul de redeșteptare națională din Republica Moldova în calitate de membru al „Comisiei interdepartamentale a Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii moldovenești", instituită în iulie 1988, și în cea de coautor al istoricului raport din decembrie același an *Cu privire la legătura dintre caracterul romanic al limbii moldovenești și grafia latină*; de asemenea, în atribuțiile pe care le-a avut pînă la moarte: membru al Consiliului director al societății „Limba Noastră cea Română" și redactor-șef al revistei „Limba română" de la Chișinău începînd cu primul număr (1/1991), iar din septembrie 1991 și director general al Departamentului de Stat pentru Asigurarea Funcționării Limbilor Vorbite pe Teritoriul Repubicii Moldova și membru în colegiul redacțional al publi-

caţiei acestui departament, intitulată „Materna". Spiritul practic, care se remarcă şi în orientarea aplicativă a majorităţii contribuţiilor sale ştiinţifice, a căpătat largi posibilităţi de dezvoltare în acţiunile organizatorice legate de conducerea revistelor şi a departamentului care i-au fost încredinţate ca o recunoaştere a competenţei profesionale şi ţinutei civice exemplare.

Calităţile umane ale regretatului nostru coleg erau evidente pentru oricine a avut prilejul să-l cunoască : alături de modestie, sociabilitate şi echilibru, impunea prin perseverenţă şi eficienţă. Făcînd parte, în primăvara anului 1990, din primul grup de universitari filologi de la Chişinău veniţi pentru un stagiu la Bucureşti, se distingea prin setea de informaţie şi de carte românească. M-au impresionat de la bun început dragostea şi devotamentul său faţă de limba noastră naţională, dorinţa de a realiza ceva concret şi util mergînd pînă la colectarea de diverse formulare administrative. Participant activ la Congresul al IV-lea al Filologilor Români de la Timişoara, din iulie 1991, ca şi la Colocviul Internaţional Omagial „Eugen Coşeriu" de la Iaşi, aprilie 1992, a fost coorganizator al conferinţelor naţionale de filologie de la Iaşi—Chişinău din august 1991 şi 1992.

Dispariţia prematură a lui Ion Dumeniuk reprezintă o mare pierdere pentru cultura românească. Ne rămîne speranţa că foştii săi colaboratori de la catedră, ca şi de la departamentul şi revistele pe care le-a creat vor şti să-i cinstească memoria aşa cum îşi doreşte un luptător : prin continuarea activităţii neobosite în slujba limbii române.

Noiembrie 1992

MIOARA AVRAM
Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și în grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

R — 79717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom VIII, partea a 4-a, litera **P (pogrijenie — presimțire)**, 1980, p. 949—1342, 50 lei ; tom XI, partea a 2-a, litera **T (t—tocălită)**, 1982, 380 p., 75 lei ; tom XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei ; tom VIII, partea a 5-a, litera **P (presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei ; tom X, partea 1, litera **S(s—sclăbuc)**, 1986, 400 p., 79 lei ; tom X, partea a 2-a, litera **S (scladă — semințărie)**, 1987, 304 p., 64 lei ; partea a 3-a litera S **(semn — sîveică)**, 1990, 1041 p., 130 lei.

*** **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom VIII **(1986)**, 1987, 262 p., 21 lei ; tom IX **(1987)**, 1989, 196 p., 16,50 lei ; tom X **(1988)**, 1990, 230 p., 21 lei.

*** **Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

*** **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1984, 1050 p., 250 lei.

*** **Dicționarul explicativ al limbii române — Supliment (DEX — S)**, 1988, 200 p., 37 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

*** **Studii clasice**, tom XXIII, 1986, 160 p., 15,50 lei ; tom XXIV, 1987, 186 p., 17 lei ; tom XXV, 1988, 176 p., 17,50 lei ; tom XXVI, 1989, 168 p., 17 lei; tom XXVII, 1991, 156 p., 119 lei.

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toți**, 1986, 416 p., 35 lei.

*** **Analiza de texte poetice**. Antologie (Coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicționar de neologisme**, 1986, 1168 p., 165 lei.

AL. GRAUR, **Puțină gramatică**, (vol. 1), 1987, 226 p., 16 lei ; vol. II, 1988, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte**, 1987, 282 p., 25 lei.

*** **Noul Atlas lingvistic al României, Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV +286 p. +420 p. (broșura), 382 lei.

AL. MAREȘ, **Filigranele hîrtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI lea**, 1987, 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia și limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

*** **Dicționar german român**, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1184 p., 400 lei.

*** **Formarea cuvintelor în limba română**. Vol. III. **Sufixele**. 1. **Derivarea verbală**, de LAURA VASILIU, 1989, 190 p., 18,50 lei.

MIOARA AVRAM, **Ortografie pentru toți**, 1990, 168 p., 19 lei.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea și rotacismul în limba română**, 1990, 248 p., 45 lei.

LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, **Narațiune și dialog în proza românească**, 1990, 184 p., 30 lei.

ISSN — 0024 — 3523

LR, XLII, nr. 1, p. 1—52, București, 1993

S.C. „Universul" S.A. c. 3715

42 200

Lei 50 pentru persoane fizice
Lei 100 pentru persoane juridice

I 29046
206

ACADEMIA ROMÂNĂ

SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

2022

LIMBA ROMÂNĂ

XLII

APARE LUNAR

DIN CUPRINS:

● ALEXANDRA MORARU, Un fenomen morfologic arhaic? (în legătură cu unele forme de genitiv-dativ articulate enclitic din limba română veche) ● ALEXANDRU MAREȘ, Cine a fost Ioan Romanul, alias Frîncul? (II) ● FLORENTINA ZGRAON, *Floarea adevărului* — ediție princeps (1750). I ● VIOLETA BARBU, Prima traducere a unor fragmente din Hipocrate în limba română — *Îndreptarea legii* (1652) și izvoarele ei grecești ● ION GHEȚIE, Se manifestă oare diletantism în studierea istoriei limbii române literare? ●

3/1993

49039

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

- IIII 2005

IIII 2014

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Responsabil de număr : ION GHEŢIE

Apare de 12 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ORION SRL, Spaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74 —109 Bucureşti, Tx 11939, CBTx R, Fax (40)13122425.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se pot trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue "Limba română" paraît 12 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie Roumaine sera adressée à : ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74 —19 Bucureşti ,Tx 11939 CBTx R, Fax (40) 13122425.

Adresa redacţiei :
Str. Spiru Haret 12
R —79638 Bucureşti
Telefon : 614 26 80 sau 615 15 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea Victoriei 125
R —79717 Bucureşti
Telefon 650 76 80

29046

BIBLIOTECA „ASTRA"

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XLII 1993 Nr. 3
martie

SUMAR

ISTORIA LIMBII

ALEXANDRA MORARU, Un fenomen morfologic arhaic? (în legătură cu unele forme de genitiv-dativ articulate enclitic din limba română veche) 107
GH. CHIVU, Împrumuturi latino-romanice în limba română veche 113

FILOLOGIE

ALEXANDRU MAREŞ, Cine a fost Ioan Romanul, alias Frîncul? (II) 117
FLORENTINA ZGRAON, *Floarea adevărului* — ediţia princeps (1750). I 123
VIOLETA BARBU, Prima traducere a unor fragmente din Hipocrate în limba română — — *Îndreptarea legii* (1652) şi izvoarele ei greceşti 128

DIALECTOLOGIE

SIGISMUND BODZEI, Verbe derivate de la zoonime în subdialectul maramureşean . . 135

NOTE ŞI COMENTARII

ION GHEŢIE, Se manifestă oare diletantism în studierea istoriei limbii române literare? 141

RECENZII şi NOTE BIBLIOGRAFICE

CONSTANTIN CANTACUZINO, *Istoria Ţării Rumâneşti*. Ediţie critică de Damaschin Mioc. Studiu introductiv de Damaschin Mioc şi Eugen Stănescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1991 (Alexandru Mareş) 143
„Journal of the American Romanian Academy of Arts and Sciences", 1992, nr. 16—17, Davis, California (Anca Andrei-Fanea) 147

IN MEMORIAM

VIRGIL NESTORESCU, Maxim Sl. Mladenov (1930—1992) 149
ION GHEŢIE, Romulus Todoran (1918—1993) 150

LR, XLII, nr. 3, p. 105—152 Bucureşti, 1993

49039

Alexandra Moraru

UN FENOMEN MORFOLOGIC ARHAIC?

(în legătură cu unele forme de genitiv-dativ articulate enclitic din limba română veche)

În limba română veche sînt cunoscute următoarele forme ale articolului hotărît enclitic de genitiv-dativ pentru substantivele și adjectivele masculine și neutre de declinarea a II-a :

1) *-lui*, forma curentă din limba literară actuală : *omului*, *frumosului* etc.

2) *-lu*, atestat încă din secolul al XV-lea în documentele slavoromâne : *Frumosulu⟨i⟩*, *Tatulu⟨i⟩*, *Stanciulu⟨i⟩*, *Radulu⟨i⟩*, *Bratulu⟨i⟩* etc.[1], apoi și în textele românești (literare sau neliterare) începînd cu cele scrise în secolul al XVI-lea : *So⟨l⟩noculu⟨i⟩* (* Transilvania, 1599 ap. DÎ [2], p. 114), *căpitanulu⟨i⟩* (* Transilvania, 1600 ap. DÎ, p. 136), *părintelu⟨i⟩* (* Bistrița, 1600 ap. DÎ, p. 206), *Sodomulu⟨i⟩* (Coresi, *Apostol*, II, Petru II, 2—6, ap. Mariana Costinescu, *Codicele Voronețean*, București, 1981, p. 399) etc. Această formă a articolului corespunde arom. *-lu* (cf. *a domnulu*, *a dorrulu*, *a ğudeslu* etc., genitive și dative atestate în secolul al XVIII-lea, curente și astăzi la aromâni) [3]. *-Lu* se regăsește, de asemenea, la meglenoromâni și istroromâni, dar numai în procliză.

3) *-li*, înregistrat în scrierile vechi începînd cu secolul al XVI-lea, are și astăzi o circulație regională în dacoromână. Forma aceasta poate fi întîlnită mai ales la nord de Mureș, în nordul Transilvaniei, dar și în unele localități ardelenești de la sud de Mures, în Alba, Tîrnava Mare și Făgăraș, ca și în sudul Bihorului [4]. Se regăsește și în cele mai vechi scrieri românești : *giudețuli* (*Codicele Voronețean*, f. 24[r]), *Baduli* (* J. Vrancea, 1592 ap. DÎ, p. 176), *draculi* (Varlaam, *Cazania*, f. 248[v]), *Domnuli* (*Biblia de la București*, p. 390 a), *Vavilonuli* (*Biblia de la București*, p. 525 b) etc.

În procliză sînt folosite forme identice cu cele de mai sus ale articolului la genitivul și dativul masculinelor și neutrelor de declinarea a II-a : 1) *lui*, ca în limba actuală (unde precedă de regulă nume proprii sau substantive comune denumind grade de rudenie sau ale ierarhiei sociale);

[1] Vezi Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1986, p. 415; I. Coteanu, *Schiță a declinării numelui în româna comună*, în SCL, XV, 1964, p. 453—454.

[2] Vom folosi și în cele ce urmează această siglă pentru ediția *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*. Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman Moraru, București, 1979.

[3] Vezi Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Liturghier aromânesc*, București, 1962, p. 102.

[4] Vezi ALRM, I, vol. I, p. 27; Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 135; Gh. Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română Alexandru Philippide", vol. XI — XII, 1944—1945, p. 85; Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 229.

2) *lu*, atestat în dacoromâna veche şi avînd şi azi o circulaţie regională, apare şi în istroromână şi e curent în meglenoromână;
3) *li*, înregistrat în dacoromâna veche şi avînd şi astăzi o răspîndire regională : *Savina a li Bodă*, *Ioan a li Petru*, *Gheorghe a li Lip* (ap. T. Papahagi, în GS, II, 1925, p. 52 ; Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 135, 351), *li vodă* (* Sibiu, 1600 ap. DÎ, p. 118) ; *luna li martii*, *luna li cuptoriu* etc. (ap. D. Şandru, în „Bulletin Linguistique", V, 1944, p. 157, 160). Articolul *li* apare şi la aromâni şi meglenoromâni (la aceştia din urmă numai în procliză, intrînd în alcătuirea unor toponime vechi [5]).

Acestor forme ale articolului întîlnite la genitivul şi dativul numelor masculine şi neutre, avînd fiecare corespondente enclitice şi proclitice, li se adaugă, cu totul sporadic la p r o c l i z ă, în textele vechi, *i* (cu variantele *ei*, *ăi*, *ii*) : *a i Simion* (nordul Maramureşului, 1602—1617, SB, p. 73), *Gheorghe a i Mososloe* (Bucovina, începutul secolului al XVII-lea, SB, p. 54) [6], *a i Dumnezeu (Catehismul Marţian* ap. Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 479).

Acest ultim articol, *i*, cu variantele sale *(ii, ăi, ei)*, apare regional- în nord-estul Transilvaniei şi în unele zone ale Banatului şi Hunedoare' în texte din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, precedînd, de regulă, subl stantive (mai ales nume proprii) feminine : *a ei voastre credinţă*, *ii Marie' ii Sara*, *ii Tamar*, *i Mîndroaie*, *ii Nechiforească* etc. [7].

Majoritatea cercetătorilor sînt de acord astăzi că *lui* (enclitic şi proclitic) din limba română provine din determinativul şi demonstrativ lat. *ille*. Acesta a suferit în latina populară unele transformări fonetice şi analogice care i-au modificat paradigma. Astfel, forma de genitiv *illius* şi cea de dativ *illī* au evoluat (datorită analogiei cu pronumele relativ latinesc la genitiv şi dativ, *cuius*, *cui*) la *illuius*, respectiv la *illui*, forme care apar în inscripţii. Ulterior, forma de genitiv s-a identificat cu cea de dativ, *illui*, care constituie etimonul rom. *lui (-lui)*. Se presupune că vechea formă de dativ masculin singular *illī* nu a lăsat urme în paradigma românească enclitică a articolului, decît eventual în art. *-li* (vezi mai jos).

Articolul *lu (-lu)* provine probabil mai degrabă din *lui (-lui)*, printr-un fenomen de fonetică sintactică (şi nu invers, *lui*<*lu*), deoarece cercetări cu caracter diacronic şi sincronic au constatat că aria unde se folosea *lui* s-a restrîns treptat, ceea ce ar duce la concluzia că *lu* este o inovaţie sudică [8]. Această constatare face mai puţin plauzibilă derivarea lui *lu* din *illo* sau din *illum* [9].

Pentru *li (-li)* s-a avansat fie ipoteza provenienţei din lat. *illī* (printr-o depalatalizare a lui *l'*>*l* produsă la un moment dat şi cerută de o

[5] Vezi P. Papahagi, *Meglenoromânii*, partea a II-a, în AAR, Mem. Secţ. lit., tom XXV, 1905, p. 177.

[6] Vezi Paula Diaconescu, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc*, Bucureşti, 1970, p. 229.

[7] Vezi I. Tanoviceanu, *Articolul antepus* ei, ăi, ii, i *la numele proprii feminine*, în „Arhiva", VIII, 1897, p. 329—344 ; O. Densuşianu, *Histoire de la langue roumaine*, II, Paris, 1938, p. 174—175 ; Ion Gheţie, Al. Mareş, *op. cit.*, p. 231.

[8] Pentru această problemă (şi bibliografie), vezi Ion Gheţie, Al. Mareş, *op. cit.*, p. 227—230.

[9] Vezi S. Puşcariu, în ZRPh, XLI, 1921, p. 76; Ion Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână (româna comună)*, Bucureşti, 1969, p. 117—118 ; Em. Vasiliu, Liana Ionescu-Ruxăndoiu, *Limba română în secolele al XII-lea — al XV-lea*, Bucureşti, 1976, p. 149—150.

regularizare a paradigmei), susținută de majoritatea cercetătorilor, fie aceea din formele de feminin *illaei*, *illae* [10].

În ceea ce privește etimonul articolului *i (ei, ăi, ii)*, latinescul *illaei* a fost susținut de cea mai mare parte a lingviștilor, începînd cu Ov. Densusianu [11], deși această ipoteză nu este ușor de admis din punct de vedere fonetic ; ea a și fost, de altfel, contestată recent de acad. I. Coteanu, care crede că acest articol nu este un arhaism (conservarea tipului flexionar arhaic), ci o inovație relativ recentă a dacoromânei, creată prin analogie din dativul *illī* sub influența unor forme de demonstrativ [12].

Româna comună cunoștea, așadar, la genitivul și dativul substantivelor și adjectivelor de declinarea a II-a atît forme enclitice, cît și proclitice ale articolului, păstrate și azi (cu excepția lui *i* și a variantelor sale *ei, ăi, ii)*, întrebuințate deopotrivă în dacoromână și în dialectele din sudul Dunării. După unii autori encliza era originară și se explica prin substrat [13]. Conform altor opinii, encliza și procliza au coexistat din cele mai vechi timpuri [14], în timp ce alți cercetători susțin că encliza s-ar fi dezvoltat din procliză, și nu invers [15].

Încercînd să încadrăm într-un tablou sintetic formele enclitice și proclitice de genitiv-dativ masculin ale articolelor hotărîte atestate în limba română veche, obținem următoarea imagine grafică :

PROCLIZĂ	ENCLIZĂ
lui	*-lui*
lu	*-lu*
li	*-li*
i (sporadic la masculine)	**-i?*

Toți cercetătorii sînt de acord că în encliză, la genitivul și dativul substantivelor și adjectivelor masculine și neutre, forma din latină *illī>i* nu a lăsat urme în declinarea românească (decît cel mult în forma depalatalizată *li*, enclitică și proclitică, și în forma *i*, întrebuințată mult mai rar, și atestată numai în procliză : „Forma **ómulli* ar fi trebuit să dea **omul'i* și apoi **omui*, ceea ce nu s-a întîmplat" (G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, p. 186, nota 2).

Cu toate acestea, am constatat că în unele texte românești vechi există forme de genitiv-dativ articulate enclitic cu *-i* (fără *-lu-)*,

[10] Vezi Al. Procopovici, *Din istoria pronumelui în limba română*, în „Revista filologică", I, 1927—1929, p. 249—251.

[11] Vezi O. Densusianu, *op. cit.*, p. 143.

[12] Vezi Ion Coteanu, *Despre poziția articolului în limba română*, în SCL, VII, 1956, p. 60 ; *idem*, *Schiță a declinării* ..., p. 445 ; *idem*, *Morfologia* ..., p. 130—132.

[13] Pentru această problemă (și bibliografie), vezi A. Graur, *À propos de l'article postposé en roumain*, în „Romania", LV, 1929, p. 475 și urm. ; *idem*, *De nouveau sur l'article postposé en roumain*, în RRL, XII, 1967, p. 3 și urm.

[14] Vezi S. Pușcariu, *Zur Nachstellung des rumänischen Artikels*, în RRPh, LVII, 1937, p. 240 și urm. ; E. Gamilscheg, *Zum romanischen Artikel und Possesivpronomen*, în „Sitzungsberichten der Preussichen Akademie der Wiessenschaften", Phil.-Hist. Klasse, XXVII, 1936, p. 327 ; N. Drăganu, în DR, IX, p. 273 și urm.

[15] Vezi D. Găzdaru, *Descendenții demonstrativului latin* ille *în limba română*, Iași, 1929, p. 25 și urm. ; A. Graur, *loc. cit.*

dintre care le semnalăm pe următoarele: *jupuni* „jupînu⟨lu⟩i" (Moldova, 1590 ap. DÎ, p. 167, și Moldova, 1593 ap. DÎ, p. 178); *Tiroli* „Tirol⟨ulu⟩i" (Moldova, 1593 ap. DÎ, p. 177)[16]; *a Radui* „a Radu⟨lu⟩i" (J. Prahova, c. 1597—1600 ap. DÎ, p. 109, două atestări în acest document); *ai stolnicui* „ai stolnicu⟨lu⟩i" (Mehedinți sau Gorj, 1599 ap. DÎ, p. 125); *mătoșa Berciui* „mătușa Berciu⟨lu⟩i" (Mircești — Vlașca, 1600 ap. B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni. Limba vorbită între 1550—1600*, București, tom I, p. 152, formă atestată de două ori în document); *coconui* „coconu⟨lu⟩i" (Berilești — Ilfov, circa 1609 ap. B. P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 174), *feciurui* „fecioru⟨lu⟩i" (Moldova, 1613 ap. DIR XVII, A, III, p. 145); *Lupui* „Lupu⟨lu⟩i" (Moldova, 1613 ap. DIR XVII, A, III, p. 145); *feciorui* „fecioru⟨lu⟩i" (Moldova, începutul secolului al XVII ap. DIR XVII, A, II, p. 35); *logofătui* „logofătu⟨lu⟩i" (Corbii de Piatră—Muscel, 1636 ap. B. P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 231—232).

Fenomenul apare nu numai în documente sau scrisori, ci și în unele texte literare vechi: *Dumnezeui* „Dumnezeu⟨lu⟩i" (*Psaltirea Hurmuzaki*, ps. LXXX, v. 5 ap. I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, II, București, 1916, p. 168, în aparatul critic); *mirei* „mire⟨lu⟩i" (*Evangheliarul de la Sibiu*, f. 99[r]); *săborui* „săboru⟨lu⟩i" (*Pravila ritorului Lucaci*, f. 265[v]); *Rîmui* „Rîmu⟨lu⟩i" (= „Romei" *Floarea darurilor* c. 1592—1604, ms. BAR 4620, f. 527[r]); *lupui* „lupu⟨lu⟩i" (*Floarea darurilor* c. 1592—1604, ms. BAR 4620, f. 514[r]); *giudeții* „județ⟨lu⟩i" (*Manuscrisul de la Ieud*, f. 179[v]); *domnui* „domnu⟨lu⟩i" (*Manuscrisul de la Ieud*, f. 188[v]); *Rîmui* „Rîmu⟨lu⟩i" (M. Costin, în predoslovia la *Viiața lumii*, ms. BAR 353, f. 32[v] ap. P. P. Panaitescu, *Miron Costin, Opere*, vol. II, București, 1965, p. 113); *păharui* „paharu⟨lu⟩i" (Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, ms. BAR 446, f. 17[v], autograf al lui Dosoftei, vezi Ion Bianu, *Psaltirea în versuri*, București, 1887, p. 44); *vițălui* „viței⟨lu⟩i" (Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, ap. I. Bianu, *op. cit.*, p. 87); *Ierusalimui* „Ierusalimu⟨lu⟩i" (*Biblia de la București*, p. 501 b); *domnui* „domnu⟨lu⟩i" (*Biblia de la București*, p. 41 b); *imperatoriui* „imperatoriu⟨lu⟩i" (N. Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, f. 214[r]).

După cum se vede, exemplele de acest tip, excerptate la întîmplare din texte vechi românești (multe dintre ele moldovenești sau prezentînd și trăsături lingvistice specifice acestei arii lingvistice), nu sînt puține la număr și sîntem convinși că numărul lor ar putea spori o dată cu consultarea atentă a vechilor izvoare literare și neliterare. Considerate pînă acum simple erori grafice, formele de acest fel au putut scăpa atenției cercetătorilor.

Încercînd să aflăm o explicație a genitivelor și dativelor în *-i*, cel mai simplu ar fi să presupunem că, datorită unui fenomen de anticipare silabică, s-a produs o "haplologie", omițîndu-se secvența *-lu-* din *-lui*. Oglindesc însă oare toate aceste exemple simple erori de scriere[17]?

Nu este exclus nici ca acest *-i* în cuvinte de tipul *domnui*, *feciorui* să noteze de fapt un *l'*, deci un sunet palatal (articolul *-li*, *-l'i*), pentru

[16] Aceste trei atestări sînt extrase din însemnări ale lui Petru Șchiopul.

[17] Menționăm că în unele scrisori sau acte scurte, de numai cîteva rînduri, fără (sau cu puține) greșeli de scriere, o formă de acest tip se repetă, ceea ce ar putea pune sub semnul întrebării ipoteza unei simple erori grafice.

care scribii au apelat, încercînd să consemneze rostirea, la vocala *i*, căci forme cu articolul hotărît enclitic sau proclitic *-li (li)* sînt înregistrate în unele din aceste scrieri vechi românești (alături de *lui* și *lu)*, ele putînd fi întîlnite, așa cum am amintit mai sus, și în limba română contemporană (în dacoromână, precum și în celelalte dialecte românești din sudul Dunării). Nu este exclus, așadar, ca notînd *domnui*, *feciorui* etc., scribii să fi consemnat în realitate o pronunție cu un *l'* foarte palatal, identificat cu un iot : *domnuli>domnul'>domnuy*, *fecioruli>feciorul'>fecioruy* etc.

O a treia explicație posibilă ar fi aceea ca, în genitiv-dativul numelor în *-ului*, *l* să fi suferit o altă evoluție fonetică : datorită vecinătății vocalice, *l* s-ar fi putut pronunța velar, *ł*, sau ar fi putut evolua chiar la *u̯* (dispărînd apoi prin contragere), *ului>utui>uui>ui*. În dialectul dacoromân, numai graiul din Țara Oașului arată însă în zilele noastre vocalizarea lui *ł* în anumite cazuri, iar vechimea fenomenului nu pare a fi mare (vezi I. A. Candrea, *Graiul din Țara Oașului*, București, 1907, p. 14) ; el apare și în meglenoromână *(cal* „cal", *deal* „deal" etc., vezi Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. I, *Istoria și graiul lor*, București, 1925, p. 135) și, rar, și în unele zone ale dialectului aromân *(aneł = aṅeu* „inel" *cătsăł = căță̆u* „cățel" *căcułă=căcu̯ă* „căciulă", vezi Th. Capidan, *Fărșeroții*, București, 1931, p. 193).

În al patrulea rînd, fenomenul s-ar putea explica prin crearea unor forme analogice după cele pronominale *(altul* — genitiv-dativ *altui* ; *unul* — genitiv-dativ *unui* etc.).

În sfîrșit, deși pare greu de admis, nu trebuie să excludem cu totul nici posibilitatea ca aceste forme de genitiv-dativ în *-i* la masculinele și neutrele de declinarea a II-a să reprezinte un tip arhaic, continuator al formei *illī(us)* (nu a celei analogice mai tîrzii *illui)*, care ar fi supraviețuit în anumite zone în cadrul românei vechi, paralel cu formațiile în *-lui (<illui)* modelate după paradigma pronumelor (lat. *cui* etc.), generalizate ulterior.

Este foarte greu să ne pronunțăm asupra vechimii acestui fenomen sau asupra naturii sale (conservarea unui arhaism sau inovație analogică fonetică, morfologică), ca și asupra provenienței sale, alegînd una din explicațiile pe care le-am avansat în rîndurile anterioare. Credem însă că nu se poate admite că în toate exemplele de mai sus avem de-a face cu simple erori de grafie, cu *-ui* în loc de *-ului*.

Această supoziție este, credem, sprijinită și de faptul că în cele numai cîteva pagini de texte culese și publicate de Th. Capidan în volumul *Fărșeroții* (vezi *supra*) am întîlnit, în mod cu totul surprinzător, mai multe exemple de același tip : *aušaticuy* „bătrînului" (p. 163) ; *feciorui* (p. 163, două atestări) ; *a aušui* „bătrînului" (p. 162) ; *furui* „furului" (p. 162) ; *čelnicui* „celnicului" (p. 167, trei atestări aici) ; *fečorui* „feciorului" (p. 167) ; *čelnicui* „celnicului" (p. 168, două atestări pe această pagină) ; *a ma marui* „a mai marelui" (p. 168) ; *fičorui* (p. 168) ; *dzinărui* „ginerelui" (p. 168) ; *fičorui* (p. 169) ; *dzinărui* (p. 169).

Aceste forme nu sînt comentate de Th. Capidan, care, în studiile sale lingvistice cu privire la aromâni și la fărșeroții-aromâni, consemnează la encliză numai formarea genitiv-dativului cu *a* antepus substantivului + articolul *-lui (a amirălui, a arîului, a ficiorlui, a lucrului*

etc. [18]) sau cu *al* proclitic + substantivul la nominativ—acuzativ *(al domnu, al frate* etc. [19]).

În colecția de basme aromâne publicate de P. Papahagi [20], care nu cuprinde însă materiale culese de la fărșeroți, am întîlnit numai două exemple, care se datorează însă, credem, asimilării : *calui*< *callui* (deoarece în aromână căderea primului *u* în secvența *-ului* este curentă). Nu am întîlnit forme de genitiv-dativ de acest tip în alte culegeri de texte aromâne, meglenoromâne și istroromâne pe care le-am consultat.

Ca și în cazul dacoromânei, este greu de apreciat dacă la fărșeroți aceste forme de genitiv-dativ oglindesc o paradigmă arhaică, o inovație fonetică (datorată evoluției lui *l* velar la *u̯*>0 în *-ului*, căci *l* velar apare la aromânii fărșeroți), sau un fenomen morfologic analogic de dată mai recentă [21]. În dacoromână fenomenul lingvistic, moștenit sau nu, este astăzi un a r h a i s m, căci atlasele lingvistice ale limbii actuale nu-l rețin.

Este știut însă că, dintre populațiile românești din sudul Dunării, fărșeroții se apropie din punct de vedere lingvistic cel mai mult de dacoromâni [22], avînd totodată și cel mai conservator grai din cadrul dialectelor române. Pe de altă parte, trebuie să avem în vedere și faptul că sistemul morfologic este, comparativ cu alte compartimente ale limbii, cel mai puțin receptiv la înnoiri : de aceea, în cazul genitiv-dativului masculin și neutru în *-i* (în loc de *-lui)*, prezent atît în dialectul român în scrierile vechi, cît și la aromânii fărșeroți, ar putea fi vorba de un fenomen arhaic anterior despărțirii dialectelor românești (fie că avem de-a face cu un tip flexionar arhaic moștenit din lat. *illī*, fie că el se datorează unei inovații fonetice sau morfologice produse în româna comună). Nu este însă exclus nici ca fenomenul să reprezinte o inovație paralelă comună, independentă în cele două dialecte (și care a dispărut ulterior din dacoromână, unde numai scrierile vechi o notează).

Cercetări ulterioare sperăm să aducă lumină în această problemă, elucidînd originea și vechimea acestor interesante forme morfologice pe care le-am semnalat și asupra originii cărora am încercat să avansăm unele ipoteze în rîndurile de mai sus.

Februarie 1993

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[18] Vezi Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân, Studiu lingvistic*, București, 1932, p. 385.

[19] *Ibidem*, p. 386.

[20] Vezi P. Papahagi, *Basme aromâne și glosar*, București, 1905, p. 215, 272.

[21] Cf. formele analogice de genitiv-dativ ale pronumelui posesiv din meglenoromână : *il'ă-ńui* „*lui* fiu-meu" (vezi Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. II, p. 91) sau din aromână : *a ńiui, ańûi* „al meu" *(a tatului ańiui* etc., alături de forma de genitiv-dativ „normală" *amilui), a tăui, a nostrui* (cf. *a nostrului*), *-sui*, care se explică prin analogie cu formele pronominale ale relativului și demonstrativului (vezi Th. Capidan, *Aromânii*, p. 413—417).

[22] Vezi Th. Capidan, *Fărșeroții*, p. 147.

Gh. Chivu

ÎMPRUMUTURI LATINO-ROMANICE ÎN LIMBA ROMÂNĂ VECHE

1. Mulți dintre cercetătorii istoriei limbii române literare afirmă că modernizarea vocabularului românesc prin contactul cu limbile de cultură occidentale s-a produs abia în ultimele două secole. Se consideră, în consecință, că limba noastră s-a aflat înainte de 1800 sub influența exclusivă a limbilor de cultură est și sud-est europene (în primul rînd slavona și neogreaca).

Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche [1], apărut la Editura Științifică în februarie 1992, corectează această imagine, greșită și totodată defavorabilă, asupra vechii noastre limbi de cultură. Autorii demonstrează că, prin contacte culturale diverse sau datorită instrucției unor reprezentanți de seamă ai scrisului vechi românesc, numeroși termeni latino-romanici, ilustrativi pentru diferite domenii de activitate, au pătruns în limba română, în primul rînd direct, dar și prin diverse filiere (germana, maghiara, neogreaca, polona, rusa), încă din perioada 1421—1760 [2].

Prin cercetarea unor texte provenind din toate provinciile românești și aparținînd tuturor stilurilor limbii, au fost identificați 1427 de termeni de origine latino-romanică (împrumuturi și formații românești bazate pe acestea), în vreme ce în studiile de specialitate se accepta existența unui număr limitat de termeni de acest tip.

2. În limba română veche au fost utilizate însă, chiar înainte de 1760, mai multe cuvinte provenind, direct sau indirect, din latină sau din limbile romanice occidentale. Dovedesc aceasta unele dintre atestările incluse în dicționarul recent apărut. Avem în vedere o serie de cuvinte formate în limba română, pentru care în perioada 1421—1760 au fost înregistrate, în urma unor lecturi aproape firesc selective, derivatul sau cuvîntul format prin conversiune, dar nu și termenul de bază [3]. Reproducem în continuare aceste cuvinte, preluînd din structura articolelor din dicționar forma-titlu, categoria gramaticală specifică, anul celei mai vechi atestări, sensul, citatul ilustrativ și etimonul.

apelăluit, -ă adj. (1742) Care a constituit obiectul unui apel. *Va pierde puterea a judeca caujele apelăluite de la č. prot. la sfinția sa.* MOLDOVANU, AS, I, 157. — Din *apelălui* (<magh. *apellálni*<lat. *appellare*).

calcinat, -ă adj. (1749) Care a fost supus unui proces de calcinare. *Să iai cositoriu calcinatu, să fie curat, făr de plumbu.* CB, 63[r]. *Sămînță*

[1] Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421—1760)*, București, Editura Științifică, 1992.

[2] Limitarea intervalului de timp la anul 1760, independentă de periodizările uzuale ale limbii noastre literare, este datorată faptului că N. A. Ursu și-a anunțat, încă din 1962, intenția de a elabora un studiu monografic asupra neologismelor limbii române dintre 1760 și 1860 (N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962, p.5).

[3] În *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche* sînt înregistrate, din punctul de vedere al relației cronologice dintre derivat și cuvîntul de bază, trei situații: a) cuvîntul de bază este anterior derivatului, b) cuvîntul de bază și derivatul sînt consemnate aproximativ în aceeași perioadă de timp și c) cuvîntul de bază este ulterior derivatului. Termenii discutați în articol ar constitui deci o particularizare a situației consemnate sub c).

de patlagină, borac calţinat. MD_2, 123^r. — Din *calcina* (<it. *calcinare*); cf. germ. *kalzinieren.*

concludăluit, -ă adj. (1742) Stabilit, hotărît. *S-au cetit punctürile ieri concludăluite.* MOLDOVANU, AS, I, 148.— Din *concludălui* (<magh. *konkludálni* < lat. *concludere*).

condeşţendăluit,-ă adj. (1742) Condescendent, binevoitor. *Milostivindu-să, Măria Sa au fost condeşţendăluit.* MOLDOVANU, AS, I, 153. — Din *condeşţendălui* (<lat. *condescendere*, după modelul verbelor terminate în *-ălui*).

confirmăluit, -ă adj. (1735). Confirmat. *Confirmăluit.* IORGA, SD, V, 151.—Din *confirmălui* (<magh. *konfirmálni*>lat. *confirmare*).

cumfurmuit,-ă adj. (1736—1738). Adecvat, potrivit. *Priveşte cu mintea cumfurmuită spre acea vecinică casă.* N. COSTIN, C, 4.—Din *cumfurmui* (<lat. *conformare*, după modelul verbelor terminate în *-ui*).

destilat,-ă adj. (1749). Distilat. *Untul de ceară destilat singur păstrează foarte bine metalurile de rugină.* CB, 63^v. *Iarbă grasă de cea mare, amestecîndu-o cu oţet făcut destilat.* MD_2, 130^r; cf. CB, 63^r. — Din *destila* (<lat. *destillare*); cf. it. *destillato.*

embrionat,-ă adj. (1705) Ajuns în stare de embrion. *Oaîle ohendrii [...] spre zămislire clătire a face începură şi acmu, embrionaţi, puii ohendrei după a lor fire pîntecele îi fărîma şi [...] vintrele îi spinteca.* CANTEMIR, II, II, 70 — Din *embrion* (< lat. med. *embryo, -onis*).

frenţie s. f. (1672—1673) Sifilis. *Frenţie, boala curvarilor.* $LEX._1$, 299^v. *Pentru malafranţa, adică sfrinţie.* MD_1 22^r. *Pentru boala franţozească, adecă frinţia.* MD_2, 235^r; cf. $LEX._2$, 160^v. — Din *frenţ* (< magh. *franc* < lat. *Franci*) + suf. *-ie*; cf. magh *francia.*

frenţit, -ă adj. (1632) Sifilitic. *Pentru bărbatul sau muierea ce va fi procajen, ce să cheamă în vreamea de acum frenţit.* EUSTRATIE, PRAV., 500. *De va zice neştine altuia sfrenţite sau gîrbove [...] tot se va certa.* PRAV. MB, 135. *Muri cum îi mai rău, în dub, frenţit.* NECULCE, L, 121; cf. PRAV. VL, 153. — Din *frenţi* (< *frenţ* + suf. *-i*).

gheştăluire s. f. (c. 1700) Gesticulare. *Ghieştăluire, cînd face oratorul cu mîna şi arată multe lucruri întru oraţia sau declamaţia sa.* CORBEA, D, 125^r. — Din *gheştălui* [< *gheşt* (< lat. *gestus*, cu rostire maghiarizantă) + suf. *-ălui*).

hişpaniolesc, -easeă adj. (c. 1700) Spaniolesc. *Hispanicus, -a, -um. Hişpaniolesc, -ă.* CORBEA, D, 135^r. — Din *hişpaniol* (< magh. *ispanyol*, it. *spagnolo*) + suf. *-esc.*

iluminătură s. f. (1719) Iluminare. *Illuminatura.* AMELIO, CC, 296. — Din *ilumina* (< it. *illuminare*) + suf. *-(ă)tură.*

italiceaşte adv. (c. 1760) Italieneşte. *Să fierbi buruiana ce să cheamă [...] italiceaşte gamantra.* MD_2, 168^v. — Din *italic* (< lat. *italicus, -a, -um*, it. *italico*) + suf. *-eşte.*

îmbumbărdat, -ă adj. (1703) Bombardat. *Îndoială este să acea îmbumbărdată cetate va cădea.* FN, 127. — Din *îmbumbărda* (< it. *imbombardare*).

întruducător, -oare adj. (1717) Care aduce. *Vechimea vremilor şi mulţimea anilor, stăpînitoarea ştiinţii şi întruducătoarea uitării.* CANTEMIR, HR., 298—299. — Din *întroduce* (< lat. *introducere*) + suf. *-(ă)tor*; cf. lat. *introductorius, -a, -um.*

modulare s. f. (c. 1700) Modulație. *Modulamen g. n. De cîntece modulare, măsurare sau oprire.* CORBEA, D, 194[r]. — Din *modula* (< lat. *modulare*).

moduluit, -ă adj. (c. 1700) Modulat. *Modulatus, -a, id. Moduluit, -ă, oprit, -ă.* CORBEA, D, 194[r].— Din *modului* (< lat. *modulare*, după modelul verbelor terminate în *-ui*).

necontentăluit, -ă adj. (1701) Nemulțumit. *Mare om, necontentăluit, să întoarce la curtea sa.* FN, 113. *Acel norod necontenteluit nu poate înghiți acea amară îmbucătură.* FN, 148.— Din pref. *ne-* + *contentăluit* (< *contentălui* < it. *contentare*, după modelul verbelor terminate în *-ălui*)[4].

nemăculat, -ă adj. (1681) Imaculat. *Nevinovată. Fără prihană, fără ocă, fără maculă, nemăculată.* DOSOFTEI, M, 155[r]. — Din pref. *ne-* + *măculat* (< lat. *maculatus, -a, -um*); cf. lat. *immaculatus, -a, -um.*

obligui vb. IV (1717) A obliga. *Într-acesta chip dară părinții neamului moldovenesc (...) prin solii lor s-au obliguit.* CANTEMIR, HR., 23). — Din *obligă* (< it. *obbligo*) + suf. *-ui;* cf. lat. *obligare*[5].

practicăluitori, -oare adj. (c. 1700) Care face, întreprinde ceva. *Practicus, -a, -um. Făcători, -re, practicăluitori, -re.* CORBEA, D, 254[v]. — Din *practicălui* (< lat. *practicare*, după modelul verbelor terminate în *-ălui*) + suf. *-tor.*

publicare s. f. (1748) Acțiunea de a publica și rezultatul ei. *Din ziua publicării acestora, nimenea să nu gîndească a i să cuveni asignație de cărăușie.* DC, 3[r]. — Din *publica* (< lat. *publicare*).

țeltiberean s. m. (c. 1700) Celtiber, locuitor al Celtiberiei. *Celtiberia g. f. Ținut al țeltibereanilor.* CORBEA, D, 47[v]. *Celtibericus, -a, -um* [...]. *Țeltiberean, -că.* CORBEA, D, 47[v].— Din *țeltiber* (< lat. *Celtiberi*) + suf. *-ean.*

țităluit, -ă adj. (1742) Citat. *Precum și-au fost judecat în țităluitul s. s.* MOLDOVANU, AS, I, 155. — Din *țitălui* (< magh. *citálni* < lat. *citare*).

3. Cuvintele prezentate mai sus într-o manieră aproape identică cu aceea utilizată în *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche* (lipsesc doar paragrafele referitoare la variante și la formele gramaticale, mai puțin importante pentru scopul urmărit în articolul de față) arată că înainte de 1760 erau prezenți mai mult ca sigur în uzul literar românesc și termenii *apelălui, calcina, concludălui, condeștendălui, confirmălui, contentălui, contentăluit, cumfurmui, destila, embrion, frenț, frenți, gheșt, gheștălui, hișpaniol, ilumina, italic, îmbumbărda, întroduce, măculat, modula, modului, obligă, practicălui, publica, țeltiber* și *țitălui.*

| | La fel ca în cazul cuvintelor înregistrate în dicționar, aceste noi împrumuturi latino-romanice, atestate deocamdată doar indirect, au la bază de regulă un etimon latinesc, influența italiană fiind mai puțin reprezentată. Împrumuturile directe sînt net majoritare. Textele ilustrative sînt în primul rînd tehnice și științifice, dar documentele transilvănene arată că acești termeni pătrunseseră deja și în limbajul administrativ.

[4] Cf. *Dicționarul limbii române (DLR).* Serie nouă. Tomul VII. Partea 1. Litera *N*, București, 1971, p. 205 : *ne-* + *content.*

[5] Cf. *Dicționarul limbii române (DLR).* Serie nouă. Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*, București, 1969, p. 331, unde *obligui* este considerat variantă a lui *obliga.*

Productivitatea cuvintelor enumerate este, la nivelul epocii, scăzută, iar răspîndirea lor redusă.

Aceste concluzii sumare, perfect concordante cu acelea cuprinse în *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche*, vor putea fi detaliate în momentul în care cercetătorii istoriei vocabularului românesc vor dispune de informații și de atestări suplimentare. Pînă atunci însă, deși nu pot fi înregistrate în dicționare în absența unor atestări directe din perioada cercetată[6], cele 27 de împrumuturi latino-romanice asupra cărora ne-am oprit în articolul de față trebuie avute în vedere într-un studiu de ansamblu asupra influenței latino-romanice în limba română veche.

Sigle

AMELIO, CC = Silvestro Amelio, *Katekismu krestinesku*, Iași, 1719; ed. Ov. Densusianu, în „Grai și suflet", I, 1924, fasc. 2, p. 291—293, 297—299.

CANTEMIR, HR. = Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor;* ed. Gr. Tocilescu, în Dimitrie Cantemir, *Opere*, VIII, București, 1901.

CANTEMIR, II = Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, I—II; ed. P. P. Panaitescu și I. Verdeș București, 1965.

CB = *Carte întru carea să scriu mîncările*, Țara Românească, 1749 (BAR, ms. rom. 1120).

CORBEA, D = Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, [Brașov], c. 1700 (BAR, Filiala Cluj, ms. rom. 43).

N. COSTIN, C = **Ceasornicul domnilor** *de Antonio de Guevara. Traducere din limba latină de Nicolae Costin;* ed. G. Strempel, București, 1976.

DC = *[Decretul cancelariei aulice pentru scăderea cărăușiilor]*, Viena, 1748.

DOSOFTEI, M = Dosoftei, *Molitvenic de-nțăles*, Iași, 1681.

EUSTRATIE, PRAV. = Eustratie Logofătul, *Pravila aleasă*, 1632 (BAR, Filiala Cluj, fondul Blaj, ms. rom. 41).

FN = *Foletul Novel, calendarul lui Constantin Vodă Brîncoveanu*, 1693—1704; ed. Emil Virtosu, București, 1942.

IORGA, SD, V = N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, V, București, 1903.

LEX.$_1$ = *[Lexicon slavo-român]*, Țara Românească, 1672—1673 (BAR, ms. rom. 3473, f. 1^r—369^r).

LEX.$_2$ = *[Lexicon slavo-român]*, Țara Românească (BAR, ms. rom. 312, f. 24^r—216^v).

MD$_1$ = *Meșteșugul doftoriei*, [Țara Românească], c. 1760—1770 (BAR, ms. rom. 933).

MD$_2$ = *Meșteșugul doftoricesc*, [Țara Românească], c. 1760—1770 (BAR, ms. rom. 4841).

MOLDOVANU, AS, I = *Acte sinodali ale baserecei romane de Alba Iulia și Fagarasiu.* Date la lumină de Ioane M. Moldovanu, tomu I, Blasiu, 1869.

NECULCE, L = Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei;* ed. Iorgu Iordan, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ed. a II-a, revăzută, [București], 1959, p. 31—388.

PRAV. MB = *Îndreptarea legii*, Tîrgoviște, 1652; ed. Colectivul de drept vechi românesc condus de acad. Andrei Rădulescu, București, [1962].

PRAV. VL = *Carte românească de învățătură*, Iași, 1646; ed. Colectivul de drept vechi românesc condus de acad. Andrei Rădulescu, [București], [1961].

Ianuarie 1993

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[6] În *Dicționarul limbii române*, seria veche și seria nouă, cele mai timpurii atestări directe pentru unele dintre cuvintele acum în discuție aparțin unor texte de la începutul secolului al XIX-lea.

Alexandru Mareș

CINE A FOST IOAN ROMANUL, ALIAS FRÎNCUL?

(II)

5. Sîntem surprinși că această controversă mai continuă, în pofida faptului că răspunsul la întrebarea cine a tradus *Foletul Novel* putea fi aflat încă de acum un deceniu, cînd textul amintitei scrisori a lui Georg Philipp Schreyer a fost publicat integral, atît în versiune originală (limba franceză), cît și în traducere românească. Reproducem din scrisoarea respectivă pasajul care interesează problema de față: „Je n'ay rien presenté au Secretaire, dont j'ay fait mention, qui est venu 5 ou 6 fois chez moy, quoiqu'il soit incom(m)odé de la goutte, & nos quartiers bien eloignés l'un de l'autre, c'est luy qui fait les paquets pour Votre Excellence (j'en ay veu arriver un de Mr. Bruyninx, avec gazettes du 20 Nov^re lequel j'espère V. E. aure receu depuis) et j'ay sceu depuis qu'il est secrétaire de la langue italienne auprès de Son Altesse son nom est Giovanni Candido Romano. Si V. E. com(m)ande que je luy donne quelque chose à mon retour j'en pourrois recevoir ses ordres par lettres" [33].

Din cuprinsul acestei relatări aflăm un amănunt extrem de prețios, inexistent în rezumatul scrisorii oferit de E. D. Tappe, și anume b o a l a d e c a r e s u f e r e a s e c r e t a r u l d o m n e s c p e n t r u l i m b a i t a l i a n ă : g u t a. Or, se știe prea bine că în prefețele calendarelor sale Ioan Romanul se referă în cîteva rînduri la afecțiunile care îl determinau să facă cu greu față sarcinii anuale de a compila pentru domnitor calendarele italiene. Dacă în prefețele din 1695 și 1699 traducătorul se plînge la modul general despre „neputința și boalele meale" [34] și, respectiv, despre faptul că „boalele pănă-ntr-atăta m-au slăbit și m-au adus" [35], în schimb, în prefața din 1701 el își denumește explicit suferința: „cruda și cumplita boală-m (a podagriii și a hiragriii, zic)" [36], precizare pe care o aflăm și în prefața din 1703: „cari boala podagrii și a hiragrii meale multe luni patul mi-au ținut" [37]. Cu alte cuvinte, traducătorul *Foletului Novel* suferea atît de guta membrelor inferioare, cît și de guta membrelor superioare. Credem că nu mai putem avea nici o îndoială că mult controversatul

[33] *Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII. Volum îngrijit de Maria Holban (redactor principal), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1983, p. 636; cf. pentru traducerea românească a pasajului respectiv p. 133.

[34] Emil Virtosu, **Foletul Novel**, *calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu. 1693—1704*, p. 50.

[35] *Ibidem*, p. 69.

[36] *Ibidem*, p. 89.

[37] *Ibidem*, p. 118.

traducător al calendarelor „frînceşti" este una şi aceeaşi persoană cu secretarul pentru limba italiană de la curtea brîncovenească [38].

Scrisoarea ne permite să aflăm încă cîteva amănunte despre activitatea sa. El se îngrijea de efectuarea pachetelor cu scrisorile primite de la ambasada engleză din Viena, pe care apoi le expedia lordului Paget, împreună, probabil, şi cu scrisorile domnitorului român şi ale stolnicului Constantin Cantacuzino. Tot lui îi revenea îndatorirea de a expedia gazetele sosite din Veneţia şi Viena aceluiaşi destinatar, lordul Paget, precum şi ambasadorului olandez la Poarta Otomană, Colyer [39]. Era, se pare, un om de încredere al domnitorului şi, totodată, bine informat prin mijlocirea gazetelor, pe care avea posibilitatea să le citească înainte de a ajunge în mîinile destinatarilor lor de drept. Faptul că, în ciuda grelei boli de care suferea, s-a străduit să ia în mai multe rînduri contactul cu Schreyer ni-l arată ca pe un om dornic să întreţină relaţii cu străinii. Este uşor de presupus că datorită unor astfel de contacte a putut intra fără greutate în posesia calendarelor italiene contemporane.

6. Am văzut că s-a exprimat opinia că traducătorul *Foletului Novel* ar fi fost român, invocîndu-se buna stăpînire a limbii române precum şi frumuseţea şi corectitudinea scrierii chirilice. Însuşindu-ne un asemenea punct de vedere, s-ar putea desigur presupune că numele comunicat lui Schreyer era, în realitate, transpunerea în italiană a numelui românesc purtat de secretarul brîncovenesc. Astfel, traducătorul *Foletului Novel* s-ar fi putut prezenta secretarului lordului Paget sub numele italienizat Giovanni Candido Romano, în intenţia sa *Candido* (= Curatul, Sincerul) urmînd să sublinieze o dată în plus originea latină, pe care, în calitate de român, o exprima prin supranumele Romanul. O astfel de explicaţie nu poate fi acceptată din motive pe care le vom expune în continuare.

În primul rînd, ne sînt cunoscute, chiar din epoca brîncovenească, exemplele unor străini care îşi însuşiseră bine limba românească. E suficient să-i amintim pe dascălul rutean Alexandru, autorul mai multor traduceri de cărţi religioase, şi pe Antim Ivireanul, bine cunoscut pentru activitatea sa literară.

În al doilea rînd, trebuie să atragem atenţia asupra unui detaliu care i-a scăpat lui Emil Vîrtosu. Ioan Romanul nu s-a iscălit niciodată Ion Frîncul. În prefaţa calendarului din 1695, transcrisă de popa Nicola, semnătura Ion Frîncul se datorează copistului şi nicidecum traducătorului (vezi fig. 7) [40]. Ductul literelor şi orientarea tildelor nu sînt caracteristice

[38] Cf. N. A. Ursu (*Teodosie Veştemeanul, adevăratul autor al* **Istoriei Ţării Rumâneşti,** *atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino.* II, p. 5), care susţine că referirile din aceste prefeţe s-ar potrivi cu ceea ce ştim despre boala mitropolitului Teodosie Veştemeanul. În realitate, cele două mărturii contemporane pe care le menţionează : prima, aparţinînd lui Gheorghe Maiota, (în prefaţa *Cuvîntului la patima Domnului*, Rîmnic, 1706, unde mitropolitului i se laudă" cé necrezută răbdare la durerile céle cumplite, carele după vréme ţi le pricinuiaşte bătrâneţele céle de mulţi ani"), iar, a doua, datorată lui Radu Greceanu („Kir Theodosie, carele mult bolind atit de slăbiciunea bătrîneţelor, cît şi alta osibită a trupului boală"), sînt prea vagi pentru a putea identifica cu exactitate boala. Precizarea lui Gheorghe Maiota („durerile... carele după vréme") pare să indice o afecţiune influenţată de factori climaterici, probabil de natură reumatică.

[39] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. VIII, p. 133, nota 6.

[40] Cf. Emil Vîrtosu, **Foletul Novel**, *calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu. 1693—1704*, p. XLIV.

iscăliturilor lui Ioan Romanul ; în plus, acesta, pe lîngă faptul că semna în mod consecvent Ioan, iar nu Ion, obișnuia să pună imediat după iscălitură semnul de încheiere : ~ (vezi fig. 4—5 în LR, XLII, 1993, nr. 2, p. 86-87,

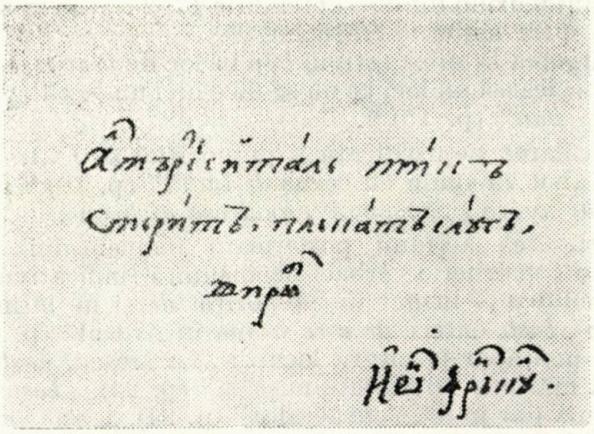

Fig. 7

și compară cu fig. 7) [41]. Prin urmare, contemporanii săi îl socoteau italian, de vreme ce popa Nicola îl iscălește Ion Frîncul [42].

În al treilea rînd, s-a trecut pînă acum cu vederea peste observația lui Emil Vîrtosu privind limba „românească greoaie, insuficientă, nu întotdeauna sigură" a calendarelor [43]. Editorul *Foletului Novel* a atras atenția asupra cîtorva exprimări nefirești și dezacorduri, manifestîndu-și surprinderea că asemenea „greșeli s-au putut strecura într-un text ce avea să fie înfățișat lui Vodă Brâncoveanul" [44]. El explica aceste improprietăți de exprimare prin boala traducătorului, precum și prin graba acestuia de a prezenta fiecare calendar la un anume termen dinainte stabilit. Parcurgerea textului celor opt calendare oferă însă suficiente dovezi referitoare la originea străină a traducătorului.

7. Prezentăm pentru început exemplele semnalate de Emil Vîrtosu, grupate de noi în cinci categorii :

1) Postpunerea adverbului *ca* față de articolul nehotărît : „unde *o ca încălcitură* să va vedea" (p. 6), „face *o ca bună procopseală*" (p. 10), „dau treacerii de vreame .... *un ca gust*" (p. 51) [45] ; vezi și „*O ca acĭuoare* va face de a suspina vreunul" (p. 41), „Țeara Frâncească nădăjduĭește

[41] De altfel, în aceeași prefață întîlnim două intervenții în text datorate lui Ioan Romanul (una pe f. 52^r și alta pe f. 53^r), al cărui scris se particularizează aici prin litere inegale și îngroșate ; vezi ediția citată a lui Emil Vîrtosu, p. 47 și 49.

[42] Pentru echivalarea *frînc* = *italian*, în afara numeroaselor atestări din *Foletul Novel* (cf. indicele ediției citate), vezi Miron Costin, *Opere*. Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, [București], 1958, p. 66, și *Cronicari munteni*. Ediție îngrijită de Mihai Gregorian. Studiu introductiv de Eugen Stănescu, București, 1961, vol. I, p. 38, 43, 59 (Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Rumânești*) și p. 245 (Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Rumânești*).

[43] **Foletul Novel**, *calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu. 1693—1704*, p. LVII.

[44] *Ibidem*, p. LVIII.

[45] *Ibidem*, p. LVII.

o ca razǎ" (p. 43); cf. și p. 17 și 43. Nu credem că în aceste exemple inversiunea *un* (~ *o*) *ca* „un fel de" trebuie privită ca un fapt de limbă cu totul neobișnuit. O inversiune cu o funcție semantică asemănătoare, în care este antrenat adverbul *cam*, se întîlnește într-o scrisoare a stolnicului Constantin Cantacuzino din 25 septembrie 1702 : „că era să înceapă *o cam gîlceavă nouă* între hanul și frații lui" [46].

2) Recurgerea la substantivul *bun* în loc de *bine* : „În Țeara Leșască ar vrea să să ocolească un loc, ce nu să face nici un *bun*" (p. 12), „În Țeara Leșească puțin *bun*" (p. 15) [47].

3) Intercalarea nejustificată a prepoziției *de* : „În Italia nimic *de* nou" (p. 15), „Nu vă spuiu eu cevaș *de* bun?" (p. 19) [48]; cf. însă în italiană : *niente di nuovo* și, respectiv, *qualcosa di buono*.

4) Exprimarea acțiunii posterioare momentului expunerii prin recurgerea la o construcție verbală neobișnuită (indicativul prezent, pers. 3 sg., al verbului *a fi* urmat de prepoziția *de* și de infinitivul verbului de conjugat) : „*Ĭaste* oarece *de a se semna* în Ardeal" (p. 39) [49]; exemple asemănătoare mai apar în cîteva locuri : „La Moscu, *ĭaste de a întărâta*, în norodul cel mărunt, înfricoșate mișcări" (p. 24), „*Ĭaste*, dară, *de a să teame* cela căruia ĭ-ar putea veni acealea" (p. 24), „ *aste de a cădea* în mâinile unii armade" (p. 65).

5) Abateri de la regulile acordului : „*Oameni* ..., pentru trebile lor, ce au lucrat, *vin răsplătite* cu cinste" (p. 98), „Lucrările pe-ncet, a unui mare, de unii sânt într-o nimica socotite, iară de alții *vin slăviț*" (p. 112) [50]; exemplele de nepotrivire în număr, gen și caz între cuvintele legate prin anumite raporturi sintactice cunosc o anumită frecvență în textul calendarelor : „de va fi *întâmplarea* de multe ori *poftorite*" (p. 26), „sântu toate *seamne* mai *timpurie* de slava unii coronate crăiase" (p. 46), „*Călătorie*, pre mare și pre uscat, *nu vor fi* fără de primejdie" (p. 96), „*Corăbii* oștești între *dinșii* îș dau foc" (p. 103), „*Gălcavă* de trâmbiță și tobe *să aud* într-un loc" (p. 107), „Doao tabere, una pe alta caută și *fieștecarea* ... muncește pentru *al său* meargere înnainte" (p. 127), „*Vânturi supărători*" (p. 135), „*Veaste* bună ... *cărora* nu să potrivescŭ altele" (p. 136), „*Deregătorie orânduite* ... a multe obraze" (p. 137), „*Rocoșituri* în rădicările sale *vine potolită*" (p. 140), „*Ajutorĭul* de pe mare *nu sosescŭ* la vreame" (p. 149), „*norocit sfârșit* unii taberi *vor da* mare nădeajde unui șovran" (p. 159), „Strângere de *noroduri neodihniț*" (p. 161) etc.

Continuăm cu enumerarea altor exemple, înregistrate de noi, care par nefirești pentru un traducător de origine română :

6) Întrebuințarea unor substantive în forme articulate în locul celor nearticulate impuse de context : „Craĭul franțozescu au împărțit cu mare politică la *ernaticele*". (p. 14), „Mulți să pun în *călătoriĭa*." (p. 99), „O *dama* ce ĭaste fată unui cap ..." (p. 147), „2 stăpânitori, uniț pentru *crăiĭla*, ĭar neuniț pentru mărire" (p. 161); exemple mai numeroase înre-

[46] Vezi C. Șerban, *Contribuție la repertoriul corespondenței stolnicului Constantin Cantacuzino*, în "Studii", 19, 1966, nr. 4, p. 700.
[47] **Foletul Novel**, *calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu. 1693—1704*, p. LVIII.
[48] *Ibidem*, p. LVII—LVIII.
[49] Ibidem, p. LVIII.
[50] *Ibidem*.

gistrăm în cazul substantivului *ligă* (variantă *lega*): „Să hotărască, pre urmă, o *lega* cu bună temelie" (p. 108), „O *liga* să hotărască" (p. 131), „Să înpreună o *liga*" (p. 133), „Să pohtescŭ în *liga*" (p. 135); cf. însă „şi nascŭ noao *ligă*" (p. 137) şi „să vorbească ... de o *ligă*" (p. 148).

7) Forma pronominală *îţi* întrebuinţată în locul formei *ţi:* „Chesarul *îţ* să pare can turburat" (p. 26), „Castă vreame *îţ* să pare că ar folosi ceva vrăjmaşului" (p. 37).

8) Adjectivul pronominal de întărire *însăşi* întrebuinţat sub formă articulată: „Loviri ... rănduite de *însăşul* stăpân" (p. 32).

9) Nerespectarea acordului în gen în cazul numeralului ordinal *al patrulea:* „făcându-mă a auzi *a patra* cântec" (p. 17).

10) Folosirea formei de indicativ, diateza reflexivă, *să* (= *se*) *pleacă* în locul celei de conjunctiv *să pleace:* „acel sovran *va să pleacă* la pace, dar nu-l lasă culegaţii" (p. 136).

11) Întrebuinţarea locuţiunii verbale *a da fuga* „a fugi" cu sensul „a fugări": „Leul de mare *dă fuga* unor fiară" (p. 84).

12) Folosirea adverbului de cantitate *cît* ca determinant al adverbului *tare*, dar fără a fi legat de acesta prin prepoziţia *de:* „O, câte gloanţe iuţi zboară pen văzduh! O, *cât tare* cad în jos" (p. 149).

8. Că traducătorul *Foletului Novel* a fost un bun cunoscător al limbii italiene a dovedit-o Mario Ruffini [51] a cărui opinie a fost împărtăşită şi de Marin Z. Mocanu [52]. De altfel, primul dintre autori era ferm încredinţat că traducătorul a fost un italian. Exemplele înregistrate sub 3), cărora li s-ar putea adăuga, eventual, şi formele verbale de tipul *vine năvălit, vin vorbite* [53], sprijină aceeaşi idee. Edificatoare pentru stabilirea origini traducătorului sînt şi cîteva creaţii lexicale. În calendarul din anul 1704 întîlnim titlul unui almanah italian tradus prin *Cercătorîul stealelor* (p. 157, 163—166) şi *Cercătorîul de steale* (p. 158—159, 166—171); în ambele sintagme *Cercătoriul* reprezintă adaptarea românească a termenului italian *cercatore*, titlul probabil al almanahului respectiv fiind *Il Cercatore di Stelle* [54]. Un român ar fi tradus acest titlu printr-una dintre sintagmele consacrate în secolul al XVII-lea pentru denumirea astrologilor: *Cititor(i)ul de steale* [55],

[51] *Op. cit.*, p. 111—115 şi 124—130.

[52] *Periodizarea împrumuturilor italiene pătrunse în limba română* (I), în SCL, XXIX, 1978, nr. 6, p. 644—645.

[53] Vezi Emil Vîrtosu, **Foletul Novel**, *calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu. 1693—1704*, p. 12, 79, 80, 83, 86 etc. Prezenţa acestor forme verbale poate fi uşor explicată prin raportare la limba italiană, care întrebuinţează ca auxiliar al diatezei pasive, pe lîngă verbul *essere*, şi verbul *venire*; cf. *viene invaso* „este năvălit (invadat)", *vengano spedite*„ sînt expediate". Nu poate fi însă exclusă posibilitatea ca formele menţionate să reprezinte o particularitate a graiului muntean; vezi Iorgu Iordan, *Note sintactice*, în SCL, I, 1950, fasc. 2, p. 277—279, şi *Tratatul de dialectologie românească*, Craiova, 1984, p. 181. Totuşi ceea ce merită subliniat este faptul că în textele vechi româneşti asemenea construcţii verbale nu au fost atestate pînă în prezent decît în *Foletul Novel*, tradus din italiană, şi în *Gramatica* lui Ienache Văcărescu (Rîmnic, 1787), unde unicul exemplu semnalat a fost explicat tot prin raportare la un model italian; vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 278. Asupra prezenţei acestei particularităţi morfologice în dialectul muntean ne-a atras atenţia doamna Mioara Avram, căreia îi mulţumim şi pe această cale.

[54] Mario Ruffini, *op. cit.*, p. 86.

[55] Vezi *Îndreptarea legii* (DA, s. v. *cititor*); cf. *Cartea cetitoare de steale* (menţionată în lista cărţilor interzise de biserică, copiată de logofătul Staico între 1667 şi 1668; N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, Vol. I. *Epoca influenţei sud-slave*, Bucureşti, 1929, p. 269) şi textul *De lepădarea cetiturii de steale*... din ms. rom. 3190 (B. A. R.).

Numărător(i) ul de steale[56] sau, eventual, *Căutător(i)ul în steale*[57]. Un alt exemplu concludent îl constituie substantivul *curvană* „femeie de moravuri ușoare" (p. 28), rezultat în urma modelării românescului *curvă* după corespondentul italian *puttana*.

Tot pe seama unui străin pot fi puse și traducerile de tipul „Cură veaste" (p. 79), „Cură un glas" (p. 37, 96), „Cură o veaste "(p. 97), unde este evidentă calchierea locuțiunii verbale din italiană, *corre voce* „se aude, se zvonește"[58]. Traducătorul a crezut că în română traducerea *mot à mot* păstrează aceeași semnificație ca în italiană, întrucît constatase că verbele *cure* și, respectiv, *correre* au aceleași sensuri de bază; cf. întrebuințarea corectă a verbului *cure* cu sensurile „a curge" („Cură, tot amestecat cu sânge, o mare gârlă", p. 37; „Mult sânge va cură pe o crăiască gârlă", p. 96), „a trece (vremea)" („Cură fără zăstămpu vreamea", p. 69) și „a rezulta; a-și avea originea" („De unde toate... spânzură și cură", p. 50).

Glosările care însoțesc unele nume de țări, regiuni și forme de relief dovedesc din partea traducătorului o foarte bună cunoaștere a denumirilor geografice europene și, în special, a celor italienești: „Știția (adecăte Țara Tătărească)" (p. 26), „Vosforului (adecăte bogazului Mării Negre)" (p. 45), „Hiberniia — adec⟨ă⟩ Irla⟨n⟩dia" (p.116), „Helveția — adec⟨ă⟩ Țara sfițirilor" (p. 116), „Lombardia — adecă un ținut Italiei" (p. 107), „Partea Lumbardiei — adec⟨ă⟩ partea Italiei" (p. 116), „Alpii — adecă munții ce dăspărțescu Italia de Țara Franțozească" (p. 116), „Galia Tugata[59] — adecă Lumbardia" (p. 116), „Toscana — adecă Țara Florenției" (p. 117); cf. și „Stăpânitoarea apelor (adecăte Veneția)" (p. 78).

Nu este lipsită de interes nici deslușirea marginală dată de traducător numelui propriu *Votaman* într-un context în care identitatea unor suverani europeni apare sub diverse "deghizări": „Vătăman să înțeleage Duca de Mantova" (p. 121). Secretarului italian i-a fost ușor să sesizeze că *Votaman* reprezintă anagrama numelui *Mantova*.

Februarie 1993

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[56] Vezi *Cronograful* lui Moxa, *Gromovnicul* tipărit în circa 1639 și *Pravila* tipărită la Iași în 1646 (DLR, s. v. *numărătoriu*). De menționat faptul că în aceste texte termenul *numărătoriu* este atestat cu vechea sa semnificație „cititor"; cf. *număra* „a citi" în *Codicele Voronețean* (DLR, s. v. *număra* 2).

[57] Vezi *Șapte taine*, Iași, 1645 : „Pentru ceîa ce cauti în steale" (Emil Vîrtosu, **Foletul Novel**, *calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu. 1693—1704*, p. XLVI, nota 1).

[58] Mario Ruffini, *op. cit.*, p. 113.

[59] Lat. *Gallia togata* „parte a Galiei cisalpine".

Florentina Zgraon

FLOAREA ADEVĂRULUI — EDIȚIA PRINCEPS (1750)

I

1.1. Cu toate că în secolul al XVIII-lea s-au tipărit cărți românești pentru românii din Transilvania, mai mult sau mai puțin sporadic, la Alba-Iulia, Cluj, Viena, Kalocsa, Brașov, Blajul rămîne cel mai puternic centru de cultură local. Începuturile activității tipografice blăjene au fost incontestabil legate de numele episcopului greco-catolic Petru Pavel Aaron, care, pentru a asigura cărțile necesare cultului și învățămîntului confesional greco-catolic din Transilvania, a realizat ceea ce vitregia sorții și a istoriei nu i-a îngăduit predecesorului său, episcopului exilat Inochentie Micu-Klein, cel care, de altfel, adusese la Blaj încă din 1735 teascul tiparniței bălgrădene.

2. Opinia lui Vasilie Popp, după care materialele tipografice din Alba-Iulia ar fi fost exploatate la Cluj de călugării iezuiți în perioada 1702—1744 și apoi aduse la Blaj, a rămas cu totul izolată. Așa cum rezultă din relația lui Iosaphat Devay, prefectul tipografiei, către episcopul Atanasie Rednic, redactată la 29 octombrie 1771, și din aprecierile lui Timotei Cipariu, care comentează prefața *Strastnicului* din 1753 într-o scrisoare datată 1 aprilie 1835, adresată lui Vasilie Popp, ipoteza emisă de acesta din urmă nu are o bază documentară [1]. Intervenția lui Alexandru Grama ne apare confuză, căci nu rezultă dacă P. P. Aaron „funda" o tipografie nouă sau a adus „om precepătoriu la Blaj" să pună „în ordine" o mai veche tiparniță (după părerea sa, primele lucrări au fost niște patente imprimate pe la 1760 de către tipograful Sandu din Moldova) [2]. Sursele bibliografice din secolul următor, din 1902 pînă în zilele noastre, fie ele simple consemnări ori studii mai ample, relevă faptul că tipografia de la Blaj, reactivată prin grija lui P. P. Aaron, este vechea tiparniță care funcționase la Alba-Iulia, scurt timp la Sas-Sebeș și din nou la Alba-Iulia, pînă în 1702, nefolosită apoi 45 de ani („a noastră tipografie în măhramă s-au ținut învălită" — *Strastnic*, Blaj, 1753, CRV 290, f. nenum. II[r]) [3].

[1] Vezi, pentru toate acestea, Vasilie Popp, *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări, de la începutul lor pînă la vremile noastre*, Sibiu, 1838, p. 38—46.

[2] Vezi Alexandru Grama, *Istoria Bisericei românești unite cu Roma de la începutul creștinismului pînă în zilele noastre*, Blaj, 1884, p. 131.

[3] Vezi Augustin Bunea, *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisiu Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764*, Blaj, 1902, p. 356—361; Ioan Rațiu, *Blajul. Scurte notițe informative*, Brașov, 1911, p. 66; Ioan Bălan, *Limba cărților bisericești. Studiu istoric și liturgic*, Blaj, 1914, p. 231—232, 257; Alexandru Lupeanu-Melin, *Xilografii cari au lucrat în tiparnița cea veche de la Blaj, 1750—1800*, Blaj, 1929, p. 9; Ioan Georgescu, *Tipografia seminarului din Blaj*, în „Boabe de grîu", V, 1934, nr. 1, p. 2—4; Gh. Moisescu, Șt. Lupșa, Alex. Filipașcu, *Istoria Bisericii române. Manual pentru institutele teologice*, vol. II (1632—1949), București, 1958, p. 362—363; *Istoria literaturii române*, I, București, Editura Academiei, 1964, p. 525—526; Dimitrie Coravu, *Aspecte ale activității de tipărire și răspîndire a cărților bisericești românești în Transilvania, Muntenia și Moldova în secolul al XVIII-lea*, în „Biserica Ortodoxă

3. Într-o primă fază, cînd, de altfel, activitatea tipografică a fost redusă, s-au folosit vechile litere bălgrădene, iar în 1754—1755 P. P. Aaron s-a ocupat cu procurarea materialelor necesare, din care meșteri munteni și moldoveni au confecționat noi litere, reînnoind cu adevărat tipografia [4].

II. Prin decretul imperial din 14 octombrie 1746 Maria Tereza a dispus să se studieze condițiile în care ar putea fi întemeiată o tipografie menită să editeze cărți pentru uzul românilor uniți din Transilvania, ceea ce, evident, a favorizat reactivarea vechii tiparnițe la Blaj [5]. Puțin după această dată, anume la 23 noiembrie 1746, este emis de către cancelaria din Viena primul decret din seria celor care aveau să interzică circulația cărților provenite din aria ortodoxismului, în principal din Muntenia și Moldova [6]. Dispozițiile nu au avut consecințele dorite, de vreme ce au fost reînnoite prin decretul din 18 iunie 1747 [7]. Episcopului unit al românilor îi sînt adresate dispoziții privind interzicerea circulației cărților ortodoxe și în anii 1768, 1770, 1772 [8]. Ele aveau o îndoită motivație, anume atît protejarea conștiinței religioase a credincioșilor greco-catolici, cît și garantarea activității tipografice blăjene. Merită să fie semnalat faptul că, încă înaintea acestor decrete imperiale, cartea religioasă de Rîmnic fusese deja prohibită, fie din motive religioase, de către soborul Bisericii unite ținut la Sîmbăta de Jos în februarie 1725[9], fie (mai degrabă) din motive de ordin politic, de către generalul Tiege, în numele curții de război austriece, în decembrie 1725 [10].

III. În climatul socio-politic relevat succint în cele de mai sus, cultura căpăta un rol decisiv, fapt pentru care tipografiei din Blaj îi era destinat un rol precumpănitor. Ne vom referi, sumar, la cele cîteva titluri, reale sau presupuse, care au precedat *Floarea adevărului* din 1750.

Română", LXXXV, 1967, nr. 11—12, p. 1223—1224; Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi pînă la 1918*, București, Editura Științifică, 1968, p. 99; Ioan Pleșa, *Tipărituri și publicații românești pe teritoriul comitatului Alba Inferioară*, în „Apulum", Alba Iulia, X, 1972, p. 784; Cornel Tatai, *Gravorii în lemn de la Blaj (1750—1830). I. Gravorul Vlaicu*, în „Apulum", Alba Iulia, XII, 1974, p. 629; Jakó Zsigmond, *Philobiblon transilvan*, București, Editura Kriterion, 1977, p. 238.

[4] Vezi Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 357—360; Alexandru Lupeanu-Melin, *op. cit.*, p. 9—10; Ioan Georgescu, *op. cit.*, p. 2; Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 99; cf. Jakó Zsigmond, *op. cit.*, p. 238—246.

[5] Vezi Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 357; Cornel Tatai, *op. cit.*, p. 629; vezi și Gh. Moisescu, Șt. Lupșa, Alex. Filipașcu, *op. cit.*, p. 362, unde însă este avansată data de 14 septembrie 1746; cf. și Vasilie Popp, *op. cit.*, p. 39, după care decretul din 14 octombrie 1746 se referă atît la înființarea tipografiei, cît și la interzicerea cărților de peste munți (vezi *infra*).

[6] Vezi Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 357; Ioan Moga, *Contribuțiuni privitoare la tipărirea cărților bisericești în veacul XVIII pentru românii din Transilvania și Ungaria*, în *Omagiu Înalt Preasfinției sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhipăstorire*, Sibiu, 1940, p. 584, 591—592; Gh. Moisescu, Șt. Lupșa, Alex. Filipașcu, *op. cit.*, p. 362; Dimitrie Coravu, *op. cit.*, p. 1221—1222; Cornel Tatai, *op. cit.*, p. 629—630; Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978, p. 83.

[7] Vezi Dimitrie Coravu, *op. cit.*, p. 1221—1222; Octavian Șchiau, *op. cit.*, p. 83 (ambii autori redau în note, în traducere românească, integral sau parțial, textul documentului).

[8] Vezi Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 360—361; Zenovie Pâclișanu, *Tipografia din Blaj*, în „Boabe de grîu", V, 1934, nr. 2, p. 106; Ioan Moga, *op. cit.*, p. 584, 591—592; Dimitrie Coravu, *op. cit.*, p. 1222; Cornel Tatai, *op. cit.*, p. 629—630; Octavian Șchiau, *op. cit.*, p. 83.

[9] Vezi Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul al XVIII-lea*, vol. I, Sibiu, 1920, p. 110.

[10] Vezi Dimitrie Coravu, *op. cit.*, p. 1221; Octavian Șchiau, *op. cit.*, p. 82.

Autorii celui mai însemnat repertoriu al cărții românești vechi menționează, fără să fi văzut exemplare, un *Triod* și o foaie volantă care ar fi fost imprimate în 1747 la Blaj [11]. Barbu Teodorescu a înlăturat orice dubiu în 1960, demontînd mecanismul erorii din BRV : autorii prestigioasei publicații au folosit un articol al lui Gh. Bran, publicat și republicat în 1935, în care se spune că opt localități din Maramureș ar deține cîte un exemplar din *Triodul* tipărit la Blaj în 1747 ; în fapt, Gh. Bran a folosit inexact sursa sa nedeclarată, anume lucrarea lui Ion Bîrlea, din care rezultă că cele opt exemplare sînt ale unui *Triod* tipărit în 1747, dar la București [12]. În schimb, foaia volantă amintită este, cu adevărat, imprimată în tipografia din Blaj, la 27 august 1747, de către Dimitrie Pandovici, tipograf muntean : Maria Tereza, *Poruncă pentru interzicerea circulației banilor austrieci în țările otomane supuse* [13].

Bibliografia de specialitate concordă în a admite existența unei alte foi volante imprimate la Blaj, în 1750, anume *Ordonanță pentru desființarea cărăușiilor fără plată* [14]. Evident, ea nu este prima tipăritură blăjeană, așa cum au presupus majoritatea autorilor care au amintit-o [15], de vreme ce este precedată, în mod cert, de foaia volantă din 1747.

Pînă astăzi a rămas neatestată documentar imprimarea la Blaj în 1750 a unui *Catavasier*, din care s-ar fi păstrat în 1857 la Tuștea (Hațeg) un exemplar văzut de Ștefan Moldovan, inclus pe lista alcătuită de el la cererea lui Timotei Cipariu (în vederea elaborării *Crestomației*) [16].

IV.1. Ajungem astfel la *Floarea adevărului*, cea dintîi carte imprimată cu certitudine la Blaj. Apariția aceasta probează, în mod categoric, existența unui nou centru tipografic românesc.

2. Numele ei este legat de al lui P. P. Aaron, cu toate că acesta a avut și alți colaboratori printre călugării bazilitani blăjeni. Augustin Bunea este singurul care propune o identificare a colaboratorilor lui P.P. Aaron (pe baza supoziției) : Grigore Maior, Silvestru Caliani, Gherontie

[11] Vezi Ioan Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche. 1508—1830*, IV, București, 1944, p. 68, nr. 98, 99 (în continuare vom cita lucrarea prin sigla BRV, urmată de numărul volumului) ; vezi și Cornel Tatai, *op. cit.*, p. 630, nota 3, care le amintește, cu rezerve, după BRV, ignorînd critica adusă între timp acestei publicații (vezi nota următoare).

[12] Vezi Barbu Teodorescu, *Completări și rectificări la Bibliografia Românească Veche*, în „Glasul Bisericii", XIX, 1960, nr. 11—12, p. 1044.

[13] Vezi Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1906, p. 46, nr. XCI ; idem, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, vol. II, București, 1930, p. 134 ; Dimitrie Coravu, *op. cit.*, p. 1223 ; Mircea Tomescu, *op. cit.* p. 99 ; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, Editura Academiei, 1975, p. 406 ; Octavian Șchiau, *op. cit.*, p. 52—53 ; Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *Repertoriul actelor oficiale privind Transilvania tipărite în limba română. 1701—1847*, București, 1981, p. 77—78 ; vezi și nota nr. 11.

[14] Vezi Veress Endre, *Erdély-és Magyarországi régi Oláh könyvek és nyomtatványok (1544—1808)*, Kolozsvár, 1910, p. 44—45 ; A. Veress, *Orînduieli românești vechi tipărite în Ardeal (1744—1848)*, București, 1926, p. 7—8 ; Alexandru Lupeanu-Melin, *op. cit.*, p. 10 ; Zenovie Pâclișanu, *op. cit.*, p. 106 ; Iosif E. Naghiu, *Tipărituri blăjene între 1750—1800*, în „Cultura creștină", Blaj, XXIV, 1944, nr. 5—6, p. 310 ; BRV IV, p. 70 ; Ioan Pleșa, *op. cit.*, p. 784.

[15] Vezi nota precedentă, mai puțin Iosif E. Naghiu și BRV IV.

[16] Vezi Florian Dudaș, *Cărți vechi românești din Țara Hațegului în lumina catalogului lui Ștefan Moldovan (1857)*, în „Banatica", V, Reșița, 1979, p. 489, nr. 53. Presupusa ediție din 1750 este infirmată de foaia de titlu a celei din 1769 : *Catavasiiariu / cu multe preste tot anul/ trebuincioasă cîntări, / acum a doao oară așe/zat și tipărit* ; or, dacă în 1769 a apărut a doua ediție, trebuie să admitem că prima a fost cea imprimată tot la Blaj, în 1762, nicidecum mai devreme (vezi CRV 364 u, respectiv 329 A).

Cotore, Atanasie Rednic[17]. În 1938 N. Drăganu îl socotește totuși pe P. P. Aaron autor unic („une oeuvre de l'évêque lui-même")[18].

3. Majoritatea celor ce s-au referit la această primă ediție nu au cunoscut exemplare, fapt pentru care au apelat, de regulă, la mijlocirea ediției a doua (1816)[19]. Întrucît foaia de titlu a ediției din 1816 a devenit sursă de informații cu privire la cea din 1750, le reproducem pe ambele integral:

„FLOAREA ADEVĂRULUI / pentru pacea și dragostea / de obște,/ din grădinile sfintelor / scripturi, prin mare / strădaniia cucearnicilor/ între ieromonaș, în Mănăstirea / Sfintei Troițe de la Blaj/ *acum întîiu culeasă*, / carea luminat arată cum / că UNIREA altă nu iaste fără / numai credința și învățătura sfinților părinți./ *Tipăritu-s-au în Blaj*, / *în anul Domnului 1750*,/ *martie 30*" [20].

„FLOAREA / ADEVĂRULUI / pentru pacea și dragostea / de obște,/ din grădinile sfintelor scrip/turi, prin mare strădaniia cu/cearnicilor între ieromonași, în / Mănăstirea Sfintei Troiță de la / Blaj *la anul 1750 culeasă*,/ carea luminat arată cum că / UNIREA altă nu iaste fără nu/mai credința și învățătura / sfinților părinți./ *Tipăritu-s-au acum a doua oară* / *în Blaj*, *la anul Dom/nului 1816*,/ *ianuarie 10*,/ *cu tipariul Seminariului*" [21].

Predoslovia ediției a doua începe cu precizarea: „Aceasta cărticică, *Floarea adevărului* numită, s-au fost tipărit întiia dată iar aici în Blaj, la anul 1750, martie 30" [22]. Dintre autorii citați [23] numai Veress Endre și colectivul timișorean constată acest lucru, iar ceilalți se limitează să consulte foaia de titlu a ediției a doua, citînd cuvintele ... *la anul 1750 culeasă* ... (corespunzătoare segmentului *acum întîiu culeasă* din ediția princeps). Augustin Bunea, mai analitic, interpretează aceste cuvinte (corect, altminteri) astfel: „la anul 1750 compusă /redactată/ alcătuită / adunată", nu implicit (și) tipărită. Așa se explică faptul că nu a socotit certă datarea 1750, ci a propus, în 1902, „1750 ori 1753" [24], iar cîteva pagini mai încolo a apreciat că lucrarea a fost „compusă la 1750" și tipărită „probabil la anul 1753" [25]. Propunînd anul 1753 ca dată a imprimării, autorul nu prezintă vreun argument, dar nu ar fi exclus să fi contat aici faptul că avea știre de o altă ediție a acestei cărți, pe care o amintește,

[17] Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 368; cf. Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821)*, vol. II, București, 1901, p. 71, nota 1; idem, *Istoria Bisericii românești* ..., p. 134.

[18] Vezi Nicolae Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, Bucarest, 1938, p. 57.

[19] Vezi Vasilie Popp, *op. cit.*, p. 46; Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 368; BRV II, p. 113; Veress Endre, *Erdély-és* ..., p. 45; Ioan Georgescu, *op. cit.*, p. 17—18; Iosif E. Naghiu, *op. cit.*, p. 309—310; Gh. Moisescu, Șt. Lupșa, Alex. Filipașcu, *op. cit.*, p. 362—363; Doina Babeu, Paulina Cheie, Mihaela Chioreanu, Sergiu Drincu, Maria Purdela Sitaru, Elena Salinacki, Livia Vasiluță, *Limba română literară în secolul al XVIII-lea. I. Lexicul tipăriturilor blăjene din perioada 1750—1760*, [partea I], Timișoara, TUT, 1982, p. 6—7 (în continuare vom cita lucrarea prin sigla LTB).

[20] CRV 276, apud BRV IV, p. 244.

[21] CRV 906, apud BRV III, p. 141.

[22] CRV 906, p. 2, apud BRV III, p. 141; vezi și BRV II, p. 113, sub nr. 276.

[23] Vezi nota nr. 19.

[24] Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 358.

[25] *Ibidem*, p. 368.

dar nu o datează, anume prima din cele două în limba latină (apărută însă, și aceasta, în 1752, nu în 1753) [26].

Pe urmele lui Augustin Bunea, N. Iorga, în 1906, o datează „1750 (1753?)", după ce în 1901 se pronunțase clar pentru anul 1750 [27]. Aceeași trebuie să fi fost și sursa lui N. Drăganu, care în 1938 nota anul 1753 [28]. Și totuși, încă din 1923, Zenovie Pâclișanu precizase că lucrarea a apărut în 1750, fără să fi văzut vreun exemplar din ediția princeps, fără să invoce informații parvenite printr-o altă ediție a cărții, ci pe baza unui document din 1772, în care erau menționate și tipăriturile apărute în oficina de la Blaj pînă la această dată [29].

4. Menită să justifice în plan dogmatic actul unirii cu Biserica Romei, *Floarea adevărului* nu este o traducere, ci o lucrare realizată după un plan original, pe baza unor fragmente selectate din tipărituri ortodoxe din Muntenia și Moldova, comentate tendențios. Scopul declarat al autorilor este acela de a dovedi valabilitatea celor patru puncte esențiale pentru susținătorii unirii cu Biserica Romei : 1. primatul papal în lumea creștină ; 2. purcederea Duhului (Spiritului) Sfînt și de la Fiul, nu numai de la Tatăl ; 3. validitatea sacramentului Euharistiei atît în pîine azimă, cît și în cea dospită ; 4. existența unui loc curățitor pentru sufletele celor morți cu păcate ușoare, numit Purgatoriu. Sursele puse la contribuție sînt citate în predoslovia cărții : 11 tipărituri ortodoxe muntene și 2 ieșene [30].

Interesantă, dar unică și nedocumentată rămîne informația lapidară a lui N. Iorga, după care „manuscrisul fusese aprobat de Papă" [31].

5. Augustin Bunea o consideră o „scriere independentă" [32], iar Ioan Georgescu îi acordă, cronologic, locul întîi în paragraful „lucrări de știință", socotind că prin ea „începe literatura bisericească originală" [33]. Ioan Rațiu o declară „celebră" [34], iar N. Iorga scapă din pana sa o notă critică la adresa autorilor ei : „o carte de polemică adunată de însuși episcopul și călugării din jurul său, pentru a lovi în dușmanii dogmei și ai Bisericii sale, părînd totuși că propovăduiește numai « pacea și dragostea de obște»" [35]. Aprecierile recente sînt uneori neutre (lucrare de „lectură și exegeză teologică"[36]), iar alteori dovedesc necunoașterea cărții („carte de morală bisericească" [37] ; „culegere de pilde, maxime și predici

[26] *Ibidem*, p. 368, nota 1 ; cf. și p. 357—358, nota 4.

[27] Vezi Nicolae Iorga, *Studii și documente* ..., p. 46, nr. XCI, nota 1 ; cf. idem, *Istoria literaturii române* ...., p. 70—71 ; idem, *Istoria Bisericii românești* ..., p. 134.

[28] Vezi Nicolae Drăganu, *op. cit.*, p. 57.

[29] Vezi Zenovie Pâclișanu, *Din istoria bisericească a românilor ardeleni. „Teologul" vlădicilor uniți (1700—1773). Studiu istoric cu anexe documentare*, București, Cultura națională, 1923, p. 167, nota 2 ; vezi și nota nr. 56.

[30] Vezi, pentru toate acestea, Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 368—369 ; vezi și LTB, p. 14—15.

[31] *Istoria literaturii române* ..., p. 71, nota 1.

[32] *Op. cit.*, p. 368.

[33] *Op. cit.*, p. 17—18.

[34] *Op. cit.*, p. 67.

[35] *Istoria Bisericii românești* ..., p. 134—135.

[36] *Istoria literaturii române*, I, București, Editura Academiei, 1964, p. 526 ; Ioan Pleșa, *op. cit.*, p. 786.

[37] Ioan Pleșa, *op. cit.*, p. 784.

cu scopuri didactice și de propagandă în favoarea bisericii unite transilvănene" [38]).

V.1. *Floarea adevărului* a fost reeditată în limba română în anul 1816, tot la Blaj [39]. Autorul predosloviei acestei ediții, „Dimitrie Popp, protopop și notariuș scaunului vlădicesc", ține să asigure cititorii în privința identității ei textuale cu cea din 1750: „fiindcă numita cărticică frumoase și nemișcate adevăruri cuprinde în sine, (...) o am dat de nou la tipariu, nimic afară de aceasta însemnare adăogînd sau scărind dintr-însa" [40]. Această împrejurare, corelată cu faptul că ediția princeps era epuizată, au sporit importanța celei din 1816, ea devenind unica sursă prin care putea fi cunoscută cea dintîi carte imprimată la Blaj [41]. În privința aceasta s-a ajuns chiar prea departe, după părerea noastră. Astfel, un colectiv de lingviști timișoreni folosesc această a doua ediție pentru a studia limba tipăriturilor blăjene imprimate în deceniul 1750—1760 [42] (asupra acestei probleme intenționăm să revenim cu alt prilej).

2. Cu privire la circulația ediției din 1816, cunoaștem astăzi că în intervalul 26 septembrie 1838 — 7 iulie 1840 Timotei Cipariu personal, în calitate de prefect (director) al tipografiei din Blaj, a distribuit 10 exemplare din depozitele acesteia, după cum urmează: 6 în București, 2 în Sibiu, 2 în Cluj [43]. Alcătuind, la cererea aceluiași Timotei Cipariu, o listă cu cărțile vechi păstrate în bisericile românești unite din vicariatul Hațegului, Ștefan Moldovan semnala, în 1857, existența a trei exemplare din această ediție [44].

Ianuarie 1993

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Violeta Barbu

PRIMA TRADUCERE A UNOR FRAGMENTE DIN HIPOCRATE ÎN LIMBA ROMÂNĂ — *ÎNDREPTAREA LEGII* (1652) ȘI IZVOARELE EI GRECEȘTI

1. Cea mai importantă colecție de drept canonic și civil a culturii românești vechi, *Îndreptarea Legii (1652)*, a vehiculat, vreme de aproape două secole, cît s-a aflat în uz, și cunoștințe de factură enciclopedică

[38] *Dicționar cronologic. Literatura română*, Coordonatori I. C. Chițimia — Al. Dima, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 60.

[39] Vezi BRV III, p. 141—146; LTB, p. 6—7, 14—16.

[40] CRV 906, p. 2—4.

[41] Vezi *supra*, § IV. 3, mai ales nota nr. 19.

[42] Vezi LTB, p. 6—7, 14—16, 19—25.

[43] Vezi Monica Maria Anton și Xenia Poptelecan, *Contribuție la circulația tipăriturilor vechi blăjene în perioada 1838—1840*, în *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Cercetare și valorificare*, I, Rm. Vîlcea, 1980, p. 198—201 (autoarele notează, eronat, anul 1818 în loc de 1816).

[44] Vezi Florian Dudaș, *op. cit.*, p. 495, nr. 158.

(medicină, astronomie, biologie, fizică, mineralogie)[1], care, împreună cu comentarii de teologie (dogmatică, cristologie, morală, polemică, demonologie), alcătuiesc un florilegiu anexat codului propriu-zis: *Teologhia dumnezăieștilor și sfinților învățători și dascăli și întrebări și răspunsuri ale sfîntului Anastasie Patriarhul de lucrure ale ceriului și ale pămîntului, văzute și nevăzute de tot folosul foarte de treabă, tocmită pre 54 de glave aici* [2].

2. Cercetători autorizați ai istoriei medicinei au arătat, încă din 1967 [3], că „cea mai impunătoare prezență a hipocratismului în vechile tipărituri românești este reprezentată de paragrafele cu conținut medico-biologic" din anexa de la *Îndreptarea Legii*. În comentariul asupra conținutului și surselor acestor glave se arată că: 1) este imposibil să se identifice în *Corpus Hippocraticum* tezele formulate în glavele în care, marginal, este menționat numele doctorului elin ca izvor; 2) sursa de inspirație [4] a florilegiului pare să fie o compilație emanată din cercul de cultură al Imperiului constantinopolitan, ajunsă însă în spațiul românesc printr-o filieră slavă [5]. Argumentele pentru susținerea acestei din urmă opinii se întemeiază pe anumite pasaje și sintagme slavone rămase netălmăcite în text și pe unele similitudini cu variantele sîrbești ale teoriei celor patru umori, în care sursa este indicată printr-o inadvertență: „Ippocrat către Galinon, ucenicul lui" [6] și *Tlkovanie Ipokrata k svoemu uceniku Galinŭ o celovețe* [7].

Această inadvertență, prin care între cei doi medici se stabilește o relație maestru-discipol, face contemporane două personalități care au trăit la un interval de cinci secole.

3. Izvorul acestui florilegiu de Volkstheologie, ca să utilizăm o expresie a lui H. G. Beck [8], a fost identificat de C. A. Spulber [9] și apoi de editorii din 1962 ai ÎL cu opera lui Anastasie Sinaitul, episcop al Antiohiei, *Întrebări și răspunsuri*: του ἐν ἁγιας 'Αναστασίου Σιναιτου ἐπίσκοπου 'Αντιοχειας, 'Ερωτησεις καὶ ἀποκρίσεις indicîndu-se chiar și textul ediție publicate de Iacob Gretser în 1671 și reluate apoi de J. P. Migne. O coni fruntare cu acest text a dus la concluzia că numai 13 capitole au un titlu identic cu cel din ediția Gretser-Migne, iar conținutul este și el puternic prelucrat [10].

Compilația a cărei existență o intuise în mod just dr. Gh. Brătescu încă din 1967, pe baza primei analize temeinice a unor porțiuni de text, este oglindită în *ms. gr. 652* al BAR, care reproduce cu maximă fidelitate

[1] V. studiul nostru *Asupra izvoarelor* **Îndreptării Legii** (*Tîrgoviște, 1652*) I, în SCL, XLI 1990, nr. 2, p. 135—144; II, în SCL, XLI, 1990, nr. 3, p. 269—278; III, în SCL, XLI, 1990, nr. 5—6, p. 475—481.

[2] *Îndreptarea Legii (1652)*, (= ÎL), București, 1962, p. 565—631.

[3] Gheorghe Brătescu, *Despre textele hippocratice din Pravila lui Matei Basarab*, în „Viața Medicală", XIV, 1967, nr. 4, p. 276, și idem, *Hipocratismul de-a lungul secolelor*, București, 1968, p. 252.

[4] Gh. Brătescu, *Hipocratismul...*, p. 252.

[5] Gh. Brătescu, *Despre textele hippocratice...*, p. 278.

[6] ÎL, p. 572.

[7] Gh. Brătescu, *Despre textele hippocratice...*, p. 277.

[8] *Kirche und Theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München, 1959, p. 444.

[9] C. A. Spulber, *Îndreaptarea Legii. Le code valaque de 1652*, I, *Histoire*, București, 1938, p. XLIII.

[10] Violeta Barbu, *op. cit.*, I, p. 137.

textul apendicelui din *Îndreptarea Legii*. Manuscrisul a făcut parte din biblioteca lui Dionisie, fost patriarh al Constantinopolului (Mousselimis sau Seroglanul), mort la Tîrgoviște, la 23 septembrie 1696, potrivit însemnării de la f. 86[r].

4. Glavei 7 cu titlul *Pentru că lumea stă și se ține de patru stihii și omul de patru stihii se-au făcut; și pentru ce să cheamă omul, om și lui Adam pentru ce i se puse numele Adam* îi regăsim sursa grecească în *ms. gr. 652*, f 5[r–v] cu titlul identic: ὅτι ὁ κόσμος ἀπὸ τέσσαρα στυιχαία στέμετε καὶ ὁ ἀντρωπός ἀπὸ τέσσαρα στυιχαία εγίνη καὶ διά τὶ λέγετας ὁ ἀντρωπός ἀτνροπος καὶ ὁ ἀδάμ διά τι ὀνομαστη ἀδάμ. Numele celor patru umori ale omului, corespunzînd celor patru stihii, sînt, în versiunea românească, *sînge*, *flegmă*, *tuse*, *hiare*, iar în cea grecească: αἷμμα, φλέγμα, χύμος, χολήν (f. 5[v]). Tipul de corespondență stabilit apoi cu calitățile fundamentale: cald, umed, rece, uscat, se îndreaptă spre umoralismul galenic, adică spre un hipocratism galenizat [11]. Textul coincide întocmai, cu excepția ultimei fraze din versiunea românească a glavei a 7-a, anagramă a numelui Adam în grecește, care lipsește din izvor [12]. Glavei a 8-a, *Pentru în trupul omului, în ce loc se află fiescare stihie*, îi corespunde la f. 5[v] a *ms. gr. 652*: περὶ ἅις ποιχ τόπου τοὺ σώματος τοὺ ἀντρωπου οὔρισκετας καθ'ενα στοιχοίον ἱπποκράτοις πρὸς Γαλενον τὴν αὐτου μελητὴν.

S-a stabilit deja că afirmațiile conținute în acest paragraf nu-și află nicăieri corespondentul în *Corpus Hippocraticum* [13]. Acum se poate observa, de asemenea, că textul grecesc prezintă aceeași inadvertență, transmisă și în traducerea românească: Ipocrat către (πρὸς) Galen, ucenicul său (τὴν αὐτου μελητὴν).

Numele lui Hipocrate apare, de asemenea, în capitolele 12 și 13 ale *ms. gr. 652*, aflate la f. 8[r]—9[r] și, respectiv, 9[v] [14]. Traducerea românească poartă următoarele titluri corespunzătoare: pentru glava 12 — *Pentru cum se face omul în pîntecele muierii și de în toate mădularele, care mădulariu se face întîi, și iară, de-ntr-însele carele moare mai pre urmă* [15], iar pentru glava 13 — *Cum seamănă copiii tătîne-său sau mîne-sa și de unde se hrăneaște coconul în pîntecele mîne-sa* [16].

Același cercetător, doctorul Gh. Brătescu [17], a stabilit deja că, și-n cazul acesta, referința la Hipocrate este doar un ecou îndepărtat, propagat prin prelucrări, a teoriei celebrului iatros asupra procreării și a stadiilor embrionare. Celelalte surse amintite în glava 12, „Marele Athanasie", „preaînțeleptul Alexandru" și „Nichifor Xanthopol" [18], coincid întocmai cu cele din *ms. gr. 652*: „'Αθανάσιου τοὺ μέγαλου", „'Αλεξάνδρου τοὺ σοφωτάτου" și Νικιφόρου" τοὺ Ξαντοπούλου" [19].

[11] Gh. Brătescu, *Hipocratismul* ...., p. 226—229.
[12] Cf. ÎL, p. 572.
[13] Gh. Brătescu, *Despre textele hippocratice* ..., p. 277.
[14] Capitolul 12 poartă titlul: περὶ πως γίνειτας ὁ ἀντροπός εἰς τὴν μοιλις τῆς γύναιτως, iar cel de-al treisprezecelea: περὶ ὅτι πασὲραν τήν πούρι τῆς γύναιτως γὲν μιλλιόη ὁ κάθυν τοὺ γυναιτως.
[15] ÎL, p. 575—576.
[16] ÎL, p. 576—577.
[17] Gh. Brătescu, *Despre textele hippocratice* ..., p. 278.
[18] ÎL, p. 575—576.
[19] *Ms. gr. 652*, f. 8[v]—9[r].

Asupra raportului dintre *ms. gr. 652* și *Îndreptarea Legii* în acele secvențe privitoare la probleme medicale, unde este invocat numele lui Hipocrate, se poate concluziona că :

1) modelul grecesc al anexei *Teologhia dumnezăieștilor și sfinților învățători și dascăli, ms. gr. 652*, conține capitolele medicale 7, 8, 12 și 13, care coincid în privința titlului și a conținutului cu versiunea românească ;

2) numele lui Hipocrate este amintit și în *ms. gr. 652* exact în aceleași secvențe și cu aceeași formulare ca în *Îndreptarea Legii ;*

3) *ms. gr. 652* nu oferă cheia compilației medicale prin care i se atribuie lui Hipocrate teorii amalgamate cu diverse noțiuni de medicină populară.

5. Ca element pozitiv al demersului nostru, am stabilit că toate cele patru glave cu conținut medical, dintre care trei îl menționează pe Hipocrate ca sursă, se oglindesc întocmai în *ms. gr. 652*, modelul întregii anexe.

Este posibil un pas mai departe? Cu alte cuvinte, putem să ne facem o idee despre tipul de tratat de științe medicale utilizat în alcătuirea acestei surse grecești?

În colecțiile BAR se află un codice scris în greaca vulgară, datat de C. Litzica [20] în secolele al XVI-lea — al XVII-lea. Manuscrisul, sub cota 504, este un *mixtum compositum* de scrieri medicale premonitionale, glosare de plante, menologhion, tălmăciri de vise, horoscop etc. și conține 682 de pagini.

Printre textele cu conținut medical, în afară de cunoștințe privitoare la lepră, hidrofobie, nefrită, reumatism, hidropică, la f. 21^{r}—28^{v} și 29^{r}—36^{v} sînt copiate fragmente din *Aforismele* lui Hipocrate, în prima porțiune cuplate cu o altă operă, *Prognosticul*, iar în cea de-a doua prelucrate sub formă de *Întrebări și răspunsuri* (Ἐροτεισεις καὶ Ἀποκρισεις) ; de asemenea, între f. 41^{r}—56^{v}, *Gînduri ale lui Hipocrate despre viață și moarte :* Ἱποκρατου νοηματάτε καὶ σιμήροσαις περιστο γῆς ἡ θανάτου. Un grupaj selectat din opera doctorilor Galen, Hipocrate și Meletie este copiat între f. 439^{r} și 501^{r}.

În 1981, într-o excelentă ediție a *Alegerilor lui Ipocrat* [21], în care textul de bază este *ms. rom. BAR 1840* (databil 1790), iar în subsol se reproduc variantele celei mai vechi copii păstrate din versiunea românească, *ms. VI/1* Biblioteca Universității din Iași (jumătatea secolului al XVIII-lea), Paul Cernovodeanu și Nicolae Vătămanu stabilesc și o listă a versiunilor neogrecești care au circulat în țările române. Această listă se deschide cu traducerea efectuată de Marcu Porphyropulos Cipriotul în jurul anilor 1710—1714, la îndemnul unei persoane „mai mari și mai înțelepte", cel de-al doilea fiu al stolnicului Cantacuzino, Răducanu. Manuscrisul, astăzi probabil pierdut, este urmat cronologic de versiunea independentă a lui Balanos Vasilopulos. Fragmentele de aforisme în greaca vulgară cuprinse în *ms. gr. 504* par deci să fie anterioare traducerii lui Marcu Porphyropulos.

[20] *Catalogul manuscriptelor grecești*, București, 1909, p. 304—305.

[21] Paul Cernovodeanu și Nicolae Vătămanu, *„Alegerile lui Ippocrat" — prima traducere în românește a „Aforismelor" lui Hipocrate*, în *Trecut și viitor în medicină*, București, 1981, p. 111—181.

6. Dar *ms. gr. 504* merită atenția noastră și din punctul de vedere al relației cu glavele 7, 8, 12, 13, respectiv cu compilația despre umori și despre stadiile embrionare ale fătului din ÎL. La f. 13[r]a acestui miscelaneu medical se află o versiune foarte apropiată de cea din *ms. gr. 652* a teoriei celor patru stihii determinante pentru cele patru umori; titlul ei sună astfel: Περὶ πὼς ἐγήνη ὁ κόσμος ἀπὸ τέσσαρα στυχία; περὶ θοὺ κόσμος ἀπὸ τέσσαρα στειχία εγίνε ἡ στέμετε ἡ ὁ ἀντροπός οὐπὸ τέσσαρα στύχεια ἐλινι ἡ στέμετε. Diferențele rezultate din colaționarea celor două texte grecești din *ms. gr. 504* și *ms. gr. 652* sînt minime: cea de-a treia umoare, în *ms. gr. 504*, poartă numele χύμωρ χολόδι, „umoarea fierii", în timp ce în cel de-al doilea — χύμων, adică „umoare". De asemenea, capitolul sfîrșește în ambele manuscrise în același punct, adică înaintea frazei în care se prezintă, în *Îndreptarea Legii*, anagrama numelui lui Adam. Nu este de mirare că în prima înșiruire prezentată în glava a 7-a traducătorul român n-a amintit de fapt decît de trei umori: *sînge*, *flegmă*, *tuse*, *hiare*, tusea nereprezentînd o umoare. Atît în *ms. gr. 504*, cît și în *ms. gr. 652*, în locul cu pricina se află două sinonime ale aceluiași termen; χύμων „umoare" și χολήν „bilă" *(ms. gr. 652)*; χύμωρ χολόδι „umoarea fierii" și χολύν „fiere" *(ms. gr. 504)*. De-abia într-un paragraf ulterior se intervine cu precizarea corectă: ξανθη χολλή „umoarea galbenă" *(ms. gr. 504*, p. 14), „plăviță" *(Îndreptarea Legii*, p. 572) și μελενα χολλὴ „umoarea neagră" *(ms. gr. 504*, p. 14).

Capitolul al doilea din *ms. gr. 504* corespunde glavei a 8-a din ÎL și, respectiv, capitolului al VIII-lea din *ms. gr. 652*, purtînd același titlu [22] și vehiculînd același conținut, cu deosebirea că numele lui Hipocrate nu este menționat. Capitolul al treilea din *ms. gr. 504* corespunde glavei a 12-a din *Îndreptarea Legii*, *Cum se face omul în pîntecele muierii* [23]. Dacă fragmentele atribuite lui Athanasie cel Mare, preaînțeleptului Alexandru și lui Nikifor Xantopul nu prezintă nici o deosebire față de textul românesc, în schimb prima parte despre stadiile embrionului nu este pusă pe seama lui Hipocrate, ca în *ms. gr. 652* și în versiunea românească, ci tot pe seama lui Athanasie cel Mare: Ἀθανασιον τοὺ μέγαλου, de fapt Anastasie Sinaitul.

Manuscrisul continuă cu echivalentul glavei a 14-a: *Pentru coconii carii se nasc ologi sau într-alt chip beteagi, dă ce lucru se fac așa* [24].

Ce a pus în valoare examinarea conținutului *ms. gr. 504*?

1) existența unui corp de texte cu subiect medical corespunzînd glavelor 7, 8, 12 și 14, care ulterior a fost dezmembrat și intercalat în compoziția oglindită de *ms. gr. 652*;

2) în acest corp de texte, numele lui Hipocrate nu este pomenit (iar o dată este înlocuit cu cel al lui Anastasie Sinaitul, confundat cu Atha-

[22] *Ms. gr. 504*, p. 14—15.
[23] *Ms. gr. 504*, p. 15—16.
[24] *Ibidem*, p. 18.

nasie cel Mare), el putînd fi adăugat probabil ulterior, cînd s-a constituit structura *Întrebărilor și răspunsurilor* din versiunea greacă ce a stat la baza traducerii românești. Este posibil ca autorii compilației să fi avut la îndemînă un miscelaneu de tipul *ms. gr. 504*, unde, după primele capitole, au fost copiate o parte din *Aforismele lui Hipocrate*. În felul acesta, autorii au transferat autoritatea celebrului medic asupra unor texte ce nu aveau o legătură directă cu opera sa.

Februarie 1993

Institutul Național de Istorie
„Nicolae Iorga"
București, b-dul Ana Ipătescu nr. 1

Sigismund Bodzei

VERBE DERIVATE DE LA ZOONIME ÎN SUBDIALECTUL MARAMUREȘEAN [1]

I. În subdialectul românesc maramureșean există cîteva verbe formate de la substantive care denumesc animale ; le numim verbe zoonimice [2]. Se știe că în graiul maramureșenilor sînt frecvent folosite onomatopeele, mai ales ca teme verbale. Acolo unde lipsește verbul cu tema onomatopeică, vorbitorul creează uneori un cuvînt nou, sinonim cu verbul onomatopeic, folosind ca temă zoonimul care n-are echivalent predicativ onomatopeic. Astfel, de la strigătul coțofenei, în subdialect, nu s-a format un verb de origine onomatopeică ; de aceea numele acestei păsări *(sarcă)* servește la formarea unui verb (cf. *a sărcăi*, *a sărcălui*) care exprimă strigătul respectiv. În acest fel are loc depășirea sărăciei verbale a idiolectului, ceea ce necesită fantezie și inventivitate, fiind în consens cu tendința tuturor limbilor spre simplificare și economie verbală [3], precum și cu posibilitățile nelimitate ale omului de a crea cuvinte noi. Este important de subliniat că la apariția verbelor zoonimice au dus, înainte de toate, considerente lingvistice de ordin pragmatic. Cauza apariției verbelor zoonimice trebuie căutată în :

a) lipsa în subdialect a unor verbe onomatopeice pentru exprimarea strigătului unor viețuitoare ;

b) sărăcia vocabularului unor vorbitori ; necunoașterea unor verbe specializate în exprimarea strigătului viețuitoarelor ;

c) lapsusul : în momentul vorbirii, individul nu-și aduce aminte de cuvîntul (verbul) potrivit ;

d) intenția vorbitorilor de a specializa strict semantic și de a diferenția clar sensurile unor verbe, de exemplu : *cosașul*, *gaia*, *pupăza* etc. nu *cucăiesc* ; numai *cucul cucăié*, numai *gaia găiază ;*

[1] Mi-au fost de un real folos observațiile și sugestiile domnului prof. dr. doc. G. Mihăilă. Îi mulțumesc și pe această cale.

[2] Ideea elaborării acestui articol a apărut în timpul culegerii materialului pentru o lucrare despre verbele de origine onomatopeică. Adunarea verbelor onomatopeice s-a făcut cu ajutorul unui chestionar care prevedea răspunsuri și la întrebările : I. „Cum face animalul cutare?" și II. „Ce zici că face animalul cutare cînd face așa (se imită strigătul)?". La întrebarea a II-a, în majoritatea cazurilor, s-a răspuns cu verbe de origine onomatopeică, în cazuri rare — prin verbe polisemantice (de exemplu, *miță zbeară ; gaia răgńé*), mai rar prin „Nu știu". În puține cazuri ni s-a răspuns prin verbe zoonimice. Confirmarea existenței acestor verbe de către indivizi verificați a fost criteriul decisiv în includerea lor în listă. La verificare am formulat și întrebări ca : „Dv. ați folosit vreodată verbul respectiv"? și „Se folosește acest verb în graiul din satul dv.?"

[3] Cf. Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 7 ; A. Martinet, *Elemente de lingvistică generală*, București, 1970, p. 227—230.

LR, XLII, nr. 3, p. 135—139, București, 1993

e) preferința vorbitorilor pentru expresii plastice și înclinația țăranilor maramureșeni spre improvizații [4]. Adesea verbele zoonimice sînt improvizate de copii.

II. Toate verbele zoonimice se supun legilor morfonologice ale subdialectului românesc maramureșean.

1. Pentru transformarea zoonimelor în verbe se folosește procedeul derivării cu sufixe verbale (cf. *-ăi, -ălui, -i, -ăni, -ia*).

2. Toate verbele zoonimice se încadrează în sistemul dialectal de conjugare. Cele de conjugarea a IV-a sînt apocopate la pers. a III-a sing., modurile indicativ (cf. *bodîrjócu bodîrjé; rață rățăluié*) și conjunctiv (cf. *să broscăiá*). Aceste verbe sînt unipersonale (se folosesc la pers. a III-a sing. și plural).

3. Verbele zoonimice au la bază elemente lexicale dialectale maramureșene sau elemente lexicale comune mai multor sau tuturor graiurilor românești.

4. Semantic, verbele zoonimice exprimă fie strigăte ale animalelor, fie (un număr redus) noțiunea de împerechere a animalelor.

5. Distingem : a) verbe zoonimice cu frecvență și circulație mare, stabile în grai (fără sinonime dialectale [5]) ; b) verbe cu frecvență și circulaț e reduse la o zonă mică (cf. *a găia, a pupezi* etc.) ; ele sînt cunoscute (sa:u recunoscute) în context de către unii vorbitori maramureșeni ; c) verbe zoonimice recent create sau improvizate, cu frecvență și circulație reduse la una sau cîteva localități, improvizații, adesea, individuale (cf. *a curcăi, a găița, a lăcustăi* [6], *a turtui, a vrăbielui* etc.) ; cele mai multe din această categorie au la bază neologisme sau verbe de curînd pătrunse în subdialect ; ele sînt cunoscute puțin și folosite și mai puțin.

6. Unele verbe zoonimice sînt în raport de sinonimie cu verbe de origine onomatopeică : *A BROSCĂÍ = a ţocăi* (Moc, Sar, VSt) [7], *a ţăcălui* (Ia) ; *A CRONCĂLUÍ = a crîncăni* (Sar) ; *A CURCĂÍ = a clucălui* (Leo), *a cluncăni* (Moc) ; *A GĂIÁ = a gîngălui* (Moi, VS) ; *A GÎNSCĂÍ = a găgăli* (Pe), *a găngălui* (Moi, VS) ; *A GRELUȘÍ = a gîrăi* (Săp), *a grigălui* (VI) ; *A LĂCUSTĂÍ = a cricăi* (Fe, VI), *a țîrăi* (D) ; *A PIȚIGOIÁ = a cîpcîri* (LB, VI, Șu), *a cîpcălui* (LB, Șu, VI) ; *A RĂȚĂÍ, A RĂȚĂLUÍ = a măcui* (VI), *a măcălui* (LB, VC, VI) ; *a măscălui* (Ia, VH), *a mîcăi* (VI) ; *A TURTURI, A TURTULUÍ = a glungăi* (Moi,

[4] Este convingătoare în această privință opinia lui S. Șutu (în *Strigătele animalelor*, în DR, II, 1921—1922, p. 88) : „Țăranul român are o aplecare către cuvintele onomatopeice, îi plac cuvintele expresive. Ele sînt și o necesitate a limbei, căci nu s-a putut zice de toate animalele că *strigă, cîntă, răcnesc* ; era necesară o diferențiere între strigătele animalelor ...".

[5] Folosim, după O. Vințeler (cf. *Probleme de sinonimie*, București, 1983, p. 110—111), acest termen, care ni se pare cel mai potrivit.

[6] Că verbul *a lăcustăi* este o improvizație ne-a convins nu numai faptul că avem a face cu un cuvînt relativ nou în subdialect, ci și următoarea întîmplare. Acest verb l-am înregistrat pentru întîia oară de la niște tineri din Iapa, Ciarda și Valea Hotarului, prin chestionare directă în anul 1986. Peste un an i-am chestionat din nou (cu totul întîmplător). La întrebarea „Cum face cosașul?" n-au știut să răspundă. Atunci am formulat întrebarea altfel („Cosașul lăcustăié?"). Mi s-a răspuns prin „Nu știu", „Poate, dar pe la noi nu se prea zice așa". Cînd le-am amintit că acest cuvînt l-am înregistrat de la ei în anul 1986, mi s-a replicat că a fost o improvizație de moment. În situații asemănătoare am înregistrat și verbele *a bodîrji, a broscăi, a bumbări, a ginscăi, a turturi* etc.

[7] Localizăm numai cuvintele care au o circulație limitată.

VS), *a gunguri* (VI), *a huhuri* (Co); *A VRĂBIÁ, A VRĂBIELUÍ* = *a čîpčîri* (Pe, VI), *a čîpčălui* (LB, Şu), *a pt'ipăi* (Ie).

7. Verbele zoonimice sînt un „produs complementar" al verbelor de origine onomatopeică, care completează lacunele semantice lăsate de absenţa în grai a acestora. Astfel, pentru exprimarea mieunatului, cotcodăcitului etc. există verbe formate de la teme onomatopeice (cf. şirul: *pisică — miau — a mieuna; găină — cotcodac/cotcodač — a cotcodăci/ a cotcozi* etc.). Pentru exprimarea strigătului buhei, curcii, găii etc. din seria substantiv — onomatopee — verb lipseşte veriga de mijloc (onomatopeea), dar verbul necesar comunicării se formează totuşi la nivel mai simplificat şi abstractizat (cf. *buhă — a buhăi; curcă — a curcăi; gaie — a găia* etc.). Se poate deci afirma că verbele zoonimice au fost reclamate de necesităţi de comunicare.

8. Verbele zoonimice apar în sintagme tautologice (cf. *bodîrjocu bodîrjé; găunu găuńé; turturica turturé* etc.), motiv pentru care sînt înţelese de mulţi vorbitori.

III. Lista verbelor zoonimice [8]:

A BODÎRJÍ *(bodîrjócu bodîrjé)* „a emite sunete caracteristice în timpul zborului în jurul unei surse de lumină; a bîzîi" (LB, Şu, VC, VI, VSt). < rom. dial. *bodîrjóc* „fluture de noapte *cap-de-mort*, (Acherontia atropos)" + suf. *-i*.

A BONZĂÍ *(bonzarịu bonzăịé)* „a emite sunete caracteristice în timpul zborului; a zumzăi" (AJ, AM, BA, Bî, Bo, Bş, Căl, Căm, Cia, Co, D, G, Fe, Ia, Ie, Leo, N, O, Pe, RJ, Sar, Săc, Săp, Sl, Şu, Vă, VC, VH, VI, VS, VSt). < rom. dial. *bonzár, bonzár'* „cărăbuş (Melolontha melolontha)" + suf. *-ăi*.

A BROSCĂÍ *(broaşt'ile broscăịesc)* „a orăcăi" (Bo, LB, RJ, Şu, VC, VI, VSt). Var.: A BROSCĂLUÍ (LB, Şu, VC, VI, VSt). < rom. *broască* + suf. *-ăi*, respectiv *-ălui*.

A BUMBĂRÍ *(bumbărélu bumbăŕé)* „a zumzăi", „a bîzîi" (Ia, Săp, RJ, Căm, LB, Şu, VC, VH, VI, VSt). Var.: A BUMBĂNÍ (LB, Şu, VC, VI). < rom. dial. *bumbărél* „bondar (Bombus sp)" + suf. *-i*, resp. *-ăni*.

A CRONCĂLUÍ *(crončîi, cịorile croncălụiesc)* „(despre ciori, cronci, corbi) a cîrîi" (BV, LB, Moi, RJ, Săp, Sar, Şu, D, AM, BA, Sl, Şu, VC, VH, VI, VS, VSt). < rom. *cronc* + suf. *-ălui*.

A CUCĂÍ *(cucu cucăịé)* „(despre cuc) a cînta" [9] (Moi, RJ, Sar, Săl, Săp, Şu, VI, VSt). < rom. *cuc* (posibil] şi < *cucu* !) + suf. *-ăi*.

A CURCĂÍ *(cúrca curcăịé)* „(despre curcă) a emite strigăte caracteristice speciei" (Bo, Căl, Cia, D, Fe, Ia, Moc, Pe, RJ, Sar, Săl, Săp, Şu, Vă, VI, VSt). Var.: A CURCÍ *(a curčî)*. < rom. *curcă* + suf. *-ăi, -i*.

[8] Pentru etimologii şi pentru glosare sau verificarea sensurilor am folosit următoarele surse: ALR; ALR s.n.; ALR pe regiuni. Maramureş, vol. I—III, Bucureşti, 1969—1973; DA; DLR; DM; DEX; CADE; V. Breban, *Dicţionarul general al limbii române*, Bucureşti, 1987; L. Şăineanu, *Dicţionarul universal al limbii române*, Craiova, f.a.; S. Puşcariu, *Despre onomatopee în limba română*, în DR, I, 1920, p. 72—90; Georgeta Marin, *Verbe derivate de la interjecţii onomatopeice*, în SMFC II, 1967, p. 217—234; Al. Rosetti, *Limba descîntecelor româneşti*, Bucureşti, 1975; T. Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului*, în vol. *Grai, folklor, etnografie*, Bucureşti, 1981; P. Lenghel-Izanu, *Poezii şi poveşti populare din Maramureş*, Bucureşti 1985; FC III.

[9] Verbul *a cucăi* apare şi în alte surse (cf. CADE; Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 241), dar cu alte sensuri.

A CURCĂNÍ *(a curcăńí ; curcanu curcăńé)*. 1. „(despre curcan) a curcăi" (Cia, Ia, Pe, RJ, Sar, Săp, Vă, VI, VSt). 2. „(despre curcan) a cocoşi, a fecunda" (VI) [10]. < rom. *curcan* + suf. *-i*.

A GĂIÁ *(gaia găiadză)* „(despre gaie) a emite strigăte caracteristice speciei" (Bo, Căl, Fe, LB, Moi, Pe, RJ, Săp, Şu, VC, VI, VSt). < rom. *gaie* + suf. *-a*.

A GĂIŢÁ *(găioara găiţádză)* „(despre gaiţă) a emite sunete caracteristice speciei" (Cia, Ia, VH, VI, VSt, Şu). < rom. *gaiţă* + suf. *-a*.

A GĂUNÍ *(găúnu găuńe)* „(despre viespi) a zumzăi, a bîzîi" (Fă, Ie, RJ, VI, VSt). < rom. dial. *găún* „viespe" + suf. *-i*.

A GÎNSCĂÍ *(gînşt'ile gînscăiésc)*. 1. „(despre gîşte) a emite strigăte caracteristice speciei" (Bo, BV, Căl, Fă, Fe, Pe, PI, RJ, Săp, Şi, VI, VSt). „(despre gîşte) a sîsîi" (Săp [11]). < rom. dial. *gînscă* + suf. *-ăi*.

A (SE) GÎZELÍ *(a să gîzăl'í)* „a (se) gîdila". < rom. dial. *gîză* 1. „insectă". 2. „muscă" + suf. *-eli*.

A GRELUŞÍ *(a greluşí ; grelúşu greluşé)* „(despre greier) a cînta" (Bo, Căl, Cia, Fă, Fe, LB, PI, RJ, Şi, Şu, VC, VH, VI, VSt). < rom. dial. *grelúş* „greier" + suf. *-i*.

A LĂCUSTĂÍ *(cosáşu lăcustăié)* [12] „(despre cosaşi, lăcuste) a emite sunete caracteristice speciei ; a ţîrîi" (Bo, BV, Căl, Cia, Fe, Ia, Şăl, Săp, VI, VSt). < rom. *lăcustă* + suf. *-ăi*.

A MÎŢĂÍ *(míţu mîţăié)*. 1. „a mieuna" (Fă, Fe, Moi, PI, RJ, Săl, Şi, Şu, LB, VI, VSt). 2. „(despre pisici în timpul împerecherii) a emite nişte strigăte caracteristice" (LB, Şu, VC, VI) [13]. < rom. dial. *mîţ(ă)* „pisică" + suf. *-ăi*.

A PIŢIGOIÁ *(a piţîgoié ; piţîgúşu piţîgoiádză)* „(despre piţigoi) a emite sunete caracteristice ; a ciripi" (Şu, VC, VI). Var. : PIŢIGOÍ (Şu, VC, VI). < rom. *piţigoi* + suf. *-a*, resp. *-i*.

A PUPEZÍ *(a pupădzí ; púpădza pupădză)* „(despre pupăză) a pupăi ; a cînta" (Bî, Bo, Bş, BV, Căl, Co, D, Fe, G, LB, N, Pe, RJ, Sar, Săl, Săp, Şi, Şu, Vă, VC, VI, VSt). Var. : A PUPEZÁ *(a pupădzá ; púpădza pupădzádză)* ; A PUPEZĂIÁ *(a pupădzăié ; púpădza pupădzăié* şi *púpădza pupădzăiádză)* [14] ; A PUPEZĂÍ *(a pupădzăi ; púpădza pupădzăié)* (D, RJ, Sar, Săp, VSt) ; A PUPEZĂLUÍ *(a pupădzăluí ; púpădza pupădzăluié)* (D, Ie, Sar, VSt). < rom. *púpăză* + suf. *-i*, *-a*, *-ăia*, *-ăi*, *-ălui*.

A RĂŢĂÍ *(rața răţăié)* „(despre raţă) a măcăi" (Bş, Moi, O, RJ, Săp, Vă, VI, VSt). Var. : A RĂŢOIÁ *(a răţoié)* (VI) ; A RĂŢOÍ *(răţoiu răţoié)* (RJ) ; A RĂŢUÍ (Ie) [15] ; A RĂŢĂLUÍ *(rața răţăluié)* (Fă, LB, Şu, VI, VSt). < rom. *raţă* + suf. *-ăi*, *-oia* (sau < *răţoi* + *a*), *-oi* (sau < *răţoi* + *-i*), *-ui*, *-ălui*.

[10] Cu acest sens am întîlnit verbul la un tînăr în propoziţia *Curcanu curcăńé o curcă* (VI). Este evidentă influenţa semantică a verbelor zoonimice de tipul *a cocoşi*, *a coloci*, care exprimă împerecherea.

[11] Cu acest sens verbul l-am întîlnit o singură dată.

[12] Că unele verbe zoonimice sînt improvizaţii mai vechi, acceptate de întreaga comunitate românească maramureşeană, ne demonstrează următorul dialog cu informatorii (care răspund la întrebările noastre) : „ — Greluşu greluşé ?",„—Dziua şi noaptea, cînd îi vreme bună" ; „— Cucu cucăié ?" „ — Primăvara" ; „ — Buha buhăié ?" „— Noaptea" etc.

[13] Acest verb circulă cu alte sensuri (cf. DLR, t. VI, fasc. 10, 1968).

[14] Aceste variante ne-au fost comunicate de un învăţător originar din satul Valea Stejarului.

[15] Variantele *a răţoiá*, *a răţoi*, *a răţuí* le-am auzit o singură dată.

A TURTURÍ *(turturica turturé)* „(despre turturele) a gînguri; a ugui" (Cia, Ia, VH, VI, VSt). Var.: A TURTUÍ *(turtureaua turtuié)* (PI, VI, LB, Șu); A TURTULUÍ *(turtureaua turtuluié)* (Șu, VI). < rom. *turturea* + suf. *-i, -ului.*

A (SE) VIERÍ *(a să zerî/zerî* [16]*) (zéru zeré; scroafa se zeré)* „(despre vier) a bate; a monta"; „(despre scroafă) a se împerechea". < rom. dial. *zer* „vier" + suf. *-i.*

A VRĂBIÁ *(a vrăbd'ié; pasărea vrăbd'iiádză)* „(despre vrăbii) a ciripi" (Căl, Cia, D, Ia, Ie, Fă, Fe, RJ, VH, VI, VSt). Var.: A VRĂBIELUÍ *(a vrăbd'ielui; pasărea vrăbd'ieluié)* (VI) [17]. < rom. *vrabie* + suf. *-ia, -ălui.*

În concluzie, se poate afirma că toate verbele prezentate au ca trăsături comune originea substantivală și caracterul tautologic al sintagmei din care fac parte, motiv pentru care sînt ușor inteligibile. Unele dintre verbele zoonimice au un statut de sine stătător, frecvență și circulație mare, altele (majoritatea) apar în vorbirea uzuală ocazional, fiind improvizații spontane. Cu toate că sînt înregistrate în multe localități, numeroase verbe zoonimice sînt cunoscute și folosite rar. Destinația verbelor prezentate este umplerea golului semantic lăsat de lipsa unor verbe de origine onomatopeică. Verbele zoonimice au apărut din necesități practice de comunicare. Procedeul derivării verbelor de la nume de viețuitoare are o vechime mare în subdialect și este în plină desfășurare în vorbirea uzuală și în prezent.

Siglele localităților cercetate

AJ — Apșa de Jos (Ucraina Subcarpatică cu sigla UCR)
AM — Apșa de Mijloc (UCR)
BA — Biserica Albă (UCR)
Bi — Bîrsana
Bo — Botiza
Bș — Borșa
BV — Bogdan Vodă
Căl — Călinești
Căm — Cămara (cartier periferic al orașului Sighetul Marmației, sigla SM)
Cia — Ciarda (SM)
Co — Cornești
D — Deseși
Fă — Făget (SM)
Fe — Fereși
G — Giulești
Ia — Iapa (SM)
Ie — Ieud
LB — Lazu Baciului (SM)
Leo — Leordina
Moc — Mocear (SM)
Moi — Moisei
N — Năneși
O — Onceși
Pe — Petrova
PI — Poienile Izei
RJ — Rona de Jos
Sar — Sarasău
Săc — Săcel
Săp — Săpînța
Sl — Slatina (UCR)
Și — Șieu
Șu — Șugău (SM)
Vă — Văleni
VC — Valea Cufundoasă (SM)
VH — Valea Hotarului (SM)
VI — Vadul Izei
VS — Vișeul de Sus
VSt — Valea Stejarului

Decembrie 1992 *Sighetul Marmației, str. 9 Mai nr. 10/6*

[16] Varianta *a să zerî* circulă în estul subdialectului.
[17] Varianta *a vrăbielui* circulă pe întregul teritoriu al subdialectului.

Ion Gheţie

SE MANIFESTĂ OARE DILETANTISM ÎN STUDIEREA ISTORIEI LIMBII ROMÂNE LITERARE?

Într-o comunicare prezentată la colocviul „Die rumänische Sprache im 19. Jahrhundert", organizat la Regensburg (Germania) între 26 şi 28 aprilie 1990, Flora Şuteu schiţează unele principii metodologice ale cercetării limbii române în secolul al XIX-lea [1]. Deşi nu specifică în mod explicit acest lucru, autoarea pare a avea în vedere nu atît limba română în totalitatea aspectelor ei, cît limba română literară (în sensul de limbă a culturii). Într-adevăr, lucrările de pînă acum au neglijat, cu puţine excepţii, celelalte aspecte ale românei din secolul trecut (de exemplu, aspectul ei vorbit şi, îndeosebi, cel dialectal).

Aşa cum ni se spune de la început, comunicarea are un caracter exclusiv teoretic şi poate servi ca prilej de reflecţii critice. Încurajaţi de îndemnul autoarei, vom prezenta, pe scurt, cîteva observaţii în legătură cu afirmaţiile făcute în textul publicat.

Remarca fundamentală formulată de Flora Şuteu este că studiile consacrate problemei în discuţie, „acum la sfîrşitul secolului nostru", sînt ameninţate de pericolul diletantismului. Acesta ar consta în împrejurarea că, în demersul lor, specialiştii români nu s-ar situa la nivelul cercetărilor actuale de lingvistică (e vorba, evident, de cercetările publicate pe plan internaţional). Motivul acestei discordanţe l-ar constitui apelul pe care istoricii limbii române îl fac în continuare la metodele neogramatice tîrzii. „Salvarea" cercetărilor româneşti de istorie a limbii române (literare) în secolul al XIX-lea ar consta în acceptarea principiilor structuralismului funcţional (pentru limba română ca fenomen istoric) şi ale teoriei lingvistice actuale a textului (pentru manifestările concrete ale acestei limbi).

O precizare ni se pare, din capul locului, necesară. Valoarea unei metode se judecă, în primul rînd, nu după orientarea ei teoretică, ci după rezultatele cu care se soldează. A concepe şi a realiza o lucrare de sinteză după metodele „tradiţionale" nu atrage concomitent o *capitis deminutio* pentru autor, după cum adoptarea unor metode „moderne" (din dorinţa de a fi „la zi") nu dovedeşte neapărat excelenţa investigaţiei. Studiile „tradiţionale" de gramatică sincronică a limbii române continuă să se soldeze, „acum la sfîrşitul secolului nostru", cu bune rezultate (vezi, de exemplu, contribuţiile Mioarei Avram). Faptul nu exclude, desigur, cer-

[1] *Zu den methodischen Prinzipien bei der Erforschung der rumänischen Sprache des 19. Jahrhunderts*, în *Beiträge zur rumänischen Sprache im 19. Jahrhundert. Akten des Kolloquiums „Die rumänische Sprache im 19. Jahrhundert", Regensburg, 26.—28. April 1990*, herausgegeben von Gerhard Ernst, Peter Stein und Barbara Weber, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1992, p. 13—15.

cetările de gramatică structurală sau transformaţională, care şi-au dovedit de mult utilitatea. Iată de ce aplicarea etichetei de „diletantism" sau „amatorism" acelor lucrări care au rămas la mijloacele consacrate de investigare a fenomenului lingvistic ni se pare absolut deplasată. Tot ce s-a realizat pînă în prezent în studierea istoriei limbii (literare) din secolul al XIX-lea sau din epoci mai vechi se înscrie oare sub semnul diletantismului, al amatorismului? Lucrări de sinteză recente ca *Istoria limbii române* a lui G. Ivănescu sau istoriile, integrale sau parţiale, ale limbii române literare, semnate de Al. Rosetti—B. Cazacu—L. Onu, Şt. Munteanu—V. Ţâra, Paula Diaconescu, Mihaela Mancaş sau de subsemnatul [2], să se fi realizat sub aceeaşi nenorocoasă zodie, numai pentru că nu s-au întemeiat pe principiile structuralismului funcţional sau pe ale ultimelor teorii lingvistice ale textului? Să ne fie îngăduit să ne îndoim!

Februarie 1993

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

[2] G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, 1980; Al. Rosetti — B. Cazacu—L. Onu, *Istoria limbii române literare*, Vol. I. *De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea*, ed. a II-a, Bucureşti, 1971; Şt. Munteanu—V. D. Ţâra, *Istoria limbii române literare*, ed. revăzută şi adăugită, Bucureşti, [1983]; Paula Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne*. Partea I—II, Bucureşti, 1974, 1975; Mihaela Mancaş, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă*, Bucureşti, 1974; I. Gheţie, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, Bucureşti, 1978.

CONSTANTIN CANTACUZINO, **Istoria Țării Rumânești**. Ediție critică de Damaschin Mioc. Studiu introductiv de Damaschin Mioc și Eugen Stănescu, București, Editura Academiei Române, 1991, 133 p. + 20 reproduceri

1. *Istoria Țării Rumânești*, atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino, cunoaște prin ediția de față a noua sa reeditare. Prima, apărută în 1858 și datorată lui George Ioanid, reproducea textul după cel al actualului manuscris românesc 3190 (B. A. R.). Textul publicat de Ioanid a fost reprodus de Mihail Kogălniceanu în 1872 și republicat în 1894 în colecția școlară „Autori români, vechi și contimporani", fiind atribuit, sub înrîurirea opiniei exprimate de B. P. Hasdeu, căreia i se raliase și É. Picot, lui Nicolae Milescu. O nouă ediție va apărea în 1901 sub îngrijirea lui N. Iorga, care, identificîndu-l pe autorul scrierii în persoana stolnicului Constantin Cantacuzino, declara că "păstrînd ca bază edițiile precedente" a „întrebuințat pentru stabilirea unui text mai bun și mai complet" manuscrisele 441 și 1267 din fondul Bibliotecii Academiei. În 1944, punînd la contribuție un nou manuscris (B. A. R., ms. rom. 3443), N. Cartojan și Dan Simonescu vor publica o ediție superioară celor anterioare, a cărei transcriere este însoțită de note și comentarii. Orientîndu-se după textul acestei ediții, colaționat în prealabil cu ms. rom. 3443, dar și cu ms. rom. 441, M. Gregorian ne oferă în 1961 a șasea reeditare a *Istoriei Țării Rumânești*. Textul stabilit de acest editor va fi republicat în 1984 și în 1988[1].

2. Ediția îngrijită de regretatul istoric Damaschin Mioc se detașează față de edițiile anterioare prin cîteva particularități notabile. Ea beneficiază, în primul rînd, de o amplă *Introducere* (p. 5—56), în care se oferă numeroase informații referitoare la familia stolnicului, la viața și activitatea sa politică și culturală, la izvoarele *Istoriei Țării Rumânești*, la manuscrisele cronicii și, în sfîrșit, la caracterizările primite de Constantin Cantacuzino din partea principalilor săi exegeți; capitolul VII din *Introducere*, singurul semnat de Eugen Stănescu, examinează în contextul epocii traversate de stolnic principalele semnificații istorice și politice ale operei sale (p. 43—54). Un alt fapt care merită subliniat îl reprezintă descrierea celor șase manuscrise cunoscute ale scrierii și stabilirea stemei lor de filiație. Rezultatul acestui demers nu aduce însă nici o noutate în privința alegerii manuscrisului 3443 (sigla S) ca text de bază al ediției, fiind bine cunoscut faptul că acesta, în raport cu celelalte manuscrise, prezintă mai puține lacune. Că ar fi „foarte probabil cel mai apropiat de arhetip" (p. 43) rămîne o chestiune asupra căreia se mai poate discuta. O noutate a acestei ediții o constituie prezența unui aparat critic negativ, în care sînt înregistrate variantele din trei manuscrise "considerate mai bune" : 3190 (sigla V), 441 (sigla I) și 1267 (sigla A), precum și a unui al doilea aparat conținînd izvoarele străine puse la contribuție la alcătuirea cronicii. În sfîrșit, ediția mai cuprinde o secțiune intitulată *Note*, care consemnează corectările, cuvintele scrise marginal și spațiile lăsate nescrise în manuscrisul de bază (p. 123), un *Indice de istorici, istorici literari, editori de cronici, citați în Introducere* (p. 125) și un *Indice de persoane și locuri din textul cronicii* (p. 126 — 132). Se remarcă, în schimb, absența unui *Glosar*, a cărui utilitate nu mai trebuie subliniată. Deși se poate afirma că ediția de față este superioară celor anterioare, ea nu este scutită de unele scăderi, dintre care cele privind restituirea textului sînt și cele mai importante.

3. Primele noastre observații critice vizează însă cîteva probleme tratate în *Introducere*. Paternitatea stolnicului Constantin Cantacuzino asupra *Istoriei Țării Rumânești* (teza N. Iorga, preluată ulterior de majoritatea specialiștilor) este susținută și de editor. Peste opinia lui N. A. Ursu, care reia

[1] Ediția din 1988, pe care nu am avut posibilitatea să o consult, este amintită de N. A. Ursu (*Concordanțe lingvistice și stilistice între prefețele mitropolitului Teodosie, Istoria Țării Rumânești atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino și Foletul Novel*, în SCL, XLII, 1991 nr. 5—6, p. 237, nota 31).

cu argumente noi ipoteza mai veche a lui Aron Densușianu (autor: mitropolitul Teodosie Veștemeanul), se trece prea ușor, invocîndu-se, în primul rînd, conținutul scrisorii adresate de stolnic, în 1694, contelui L. F. Marsigli. Dovezile lingvistice invocate de cercetătorul ieșean sînt tratate cu neîngăduită ușurință: „Cît despre asemănările de limbă (e vorba de cele comune cronicii și prefețelor lui Teodosie; *n.n.*), aceasta (sic) era cea a vremii în care s-a scris" (p. 8).

Elaborarea *Istoriei Țării Românești* s-a realizat, potrivit editorului, treptat, într-un interval de timp extrem de mare (ante 1694 — 1716). Moartea l-ar fi surprins pe stolnic „scriind și astfel se face că această operă de seamă a rămas neterminată" (p. 31). Referirile la procesul de calvinizare a românilor ardeleni ne determină să acordăm mai mult credit ipotezei lui N. Iorga privind redactarea cronicii în ultimul deceniu al secolului al XVII-lea, oricum înaintea încheierii păcii de la Karlowitz (26 ianuarie 1699), în urma căreia Transilvania ajunge sub stăpînirea catolică a imperialilor.

În ceea ce privește cunoașterea de către stolnic a lucrării lui Miron Costin, *De neamul moldovenilor*, opinie susținută prima dată de G. Pascu, credem că după recentul studiu al lui Dumitru Velciu, necunoscut editorului, problema a fost definitiv tranșată. Concepția, structura, unele izvoare și chiar pasaje comune dovedesc că lucrarea cronicarului moldovean a fost consultată de autorul *Istoriei Țării Românești (Între Miron Costin și Constantin Cantacuzino. A cunoscut stolnicul* **De neamul moldovenilor?** în LL,1987, vol. II, p. 167—176, și vol. IV, p. 351—360).

Rezerve pot fi exprimate și în legătură cu stema de filiație reprodusă la p. 42. Felul în care se grupează manuscrisele în cadrul celor două ramuri (avînd exponenți principali versiunea S și, respectiv, versiunea V, ambele copii după original) ni se pare inacceptabil. Descinderea din S, printr-un intermediar X_1, a manuscrisului 1267 (sigla A) este dezmințită de nenumăratele lecțiuni, omisiuni și adaosuri pe care A le prezintă în comun cu V și I sau numai cu unul dintre aceste manuscrise. Prezentăm cîteva exemple din multele care pot fi extrase din aparatul critic al ediției: p. 59, **2**: *neștine* S — *cinevași* IA; p. 60, **7**: *la sate* S — *lăsate* IA; p. 64, **15**: apud *romani* ad. *fiind* IA; p. 64, **25**: *atîta* S — *atîtea* VA; p. 66, **2**: *greime* S — *greimi* VA; p. 68, **1—2**: pasajul *Providentia ... Danubius* S om. VIA; p. 68, **14**: *nu* S om. VIA; p. 71, **19**: *atîta* S — *atîtea* VA; p. 73; **4**: *așa* S — *așa ci* VIA; p. 77, **17**: *Adrian* S — *Andrian* VIA; p. 80, **16**: *în* S om. VIA; p. 82, **22**: *de pretutindenea* S — *dupretutindenea* VIA; p. 83, **18—19**: cele două note marginale din S sînt introduse în text în VIA; p. 86, **35**: *deznădăjduind* S — *dăznădăjduindu-se* VIA; p. 90, **29**: *politia* S — *politica* VA; p. 91, **13**: *fiiule* ⟦*al lui* S — *fiiul lui* VIA; p. 93, **22**: *obicée* S — *obiceaiuri* VIA; p. 103, **19**: 200 (S) om. VIA; p. 114, **33**: *ce stă* S — *ceastă* VA; p. 120, **10**: *și* S om. VIA. La rîndul său, I nu poate fi o copie a lui V, atîta timp cît prezintă unele concordanțe cu A în locuri în care V coincide cu S: p. 65, **15—16**: *învristîndu-se* SV — *învirtîndu-se* IA; p. 66, **5**: *pre lîngă* — *pe larg* IA; p. 66, **25**: *neștine* SV — *cinevași* IA; p. 67, **19**: *lui* SV om. IA; p. 67, **23**: *fără* SV — *fără de* IA; p. 68, **9**: *adecăte* SV — *adecă* IA; p. 69, **24**: *deci* SV — *dar* IA; p. 75, **2**: *săvai* SV — *măcar* IA etc; cf. și exemple în care I, depărtîndu-se de V, adoptă lecțiuni apropiate de cele înregistrate în S și A: p. 85, **6**: *Topentin* V — *Gopeltin* S, *Ghiobentin* I, *Gopelten* A; p. 105, **30**: *gheografie* V — *gheograful* SA, *gheograf* I; p 114, **37**: *încet* VA — *pe-ncet* S, *prin cet* I etc.

4. Observațiile referitoare la transpunerea textului de bază (S) din alfabet chirilic în sistemul ortografic actual, al căror loc ar fi fost într-o *Notă asupra ediției*, și nu în *Introducere*, sînt foarte sumare; vezi p. 43. Aflăm astfel, că ѣ s-a reprodus prin *é* sau *ea*, "forma din urmă, cînd în limba vorbită se pronunță ca diftong (ачѣлѣ = *acélea)*". ѣ și ѣ au fost echivalate prin *ă* și *î* "după pronunțarea actuală (кѣт = *cît*; пѣнѣ = *pînă)*". Afirmația că scribul manuscrisului „face grafic deosebire între *î* și *ă*" (p. 41) privește numai notarea celor două vocale prin ѣ și, respectiv, ѣ, căci despre ѫ se susține că "s-a transcris ca *ă* sau *î*, tot după pronunțarea de acum" (p. 43). Slova ѧ a fost echivalată prin *ia*, dar exemplele oferite nu sprijină în întregime această susținere: кѫрѣѧ = *căruia*, dar пѧтрѣ = *piiatră*. Era însă de așteptat ca iusul mic să fie echivalat prin *ea*, iar nu prin *ia*, în grafii de tipul ѧ (p. 107, r. 14; pron. pers. f. 3 sg.), ачєѕмѧ (p. 83, r. 7; pron. dem. f. pl.) sau ачѣѧ (p. 83, r. 15; pron. dem. f. sg.). Echivalarea constantă a lui ѧ prin *în* a determinat ca unele grafii, ρ m precum ѧпѣрацнѧѳ sau ѧпотрнѥѣ, să fie transcrise *înpărații* (p. 98, r. 32) și *înpotrivă-și* (p. 98, r. 18), deși în aceste exemple ѧ trebuia redat prin *îm*. Ca și în alte ediții datorate istoricilor, dar nu numai acestora, ѥ a fost reprodus prin *e*, în loc de *ie (grăesc*, p. 58; *nevoe, să-i rămîe*, p. 59; *obiciuescu*, p. 83), Ѳ a fost echivalat prin *th*, în loc de *t (Corinthéni*, p. 89; *ethnici*, p. 61; *schithi*, p. 116; *Timotheu*, p. 57), iar ѵ a fost notat prin *y (Emyliu*, p. 70; *Myisii, Muysia*, p. 63; *Vavylon*, p. 102; cf. pentru ultimele

trei exemple și grafii în care ѵ a fost înlocuit cu и: *Misia*, p. 82; *Muisia*, p. 63; *Vavilonului*, p. 102). Nejustificată este și echivalarea lui к prin *K*, în loc de *C*, în *Kheiazo* (p. 120, r. 25), unde editorul s-a lăsat influențat de grafia din izvorul latin *(Kajazo)*, deși pe același rînd întîlnim și reproducerea corectă a lui к prin *C* în *Cheva* (cf. în textul latin: *Kewe)*; eroarea nu e singulară: vezi *Kheme* (p. 118; cf. în textul latin *Keme)*. Menținerea reduplicării lui *o* în *gooli* (p. 110, r. 20; cf. în textul latin *Gotho)* nu are, de asemenea, nici o justificare, lecțiunea corectă fiind *goli*, întîlnită, de altfel, chiar pe aceeași pagină (r. 22; vezi și p. 83). În sfîrșit, cuvintele slavone *Floro Zacon* (p. 78) și *i proci* (p. 64, 80, 98, 110 etc.) trebuiau reproduse în translitereație: *Floro Zakon*, respectiv *i pro(c̃)*.

5. Cîteva sondaje pe care le-am efectuat, consultînd manuscrisul S, ne-au permis să constatăm că, în general, textul a fost reprodus cu fidelitate. Am reținut puține lecțiuni greșite, dintre care unele intervenite, probabil, în procesul tipăririi ediției: *létopiteț* (p. 61, r. 18) în loc de *létopiseț, ce să știe* (p. 72, r. 13) în loc de *ca să știe, den neam sîrbesc* (p. 99, r. 14) în loc de *de neam sîrbesc, cu* (p. 99, r. 31) în loc de *cum, samoderjet* (p. 104, r. 25) în loc de *samoderjeț, cela întunérec umblînd* (p. 108, r. 36) în loc de *cela în tunérec umblînd*. În cîteva situații, grafiile lacunare trebuiau întregite: *arucînd* (p. 80, r. 5) în *aru⟨n⟩cînd, logobardii* (p. 117, r. 15) în *lo⟨n⟩gobardii, tăvași* (p. 86, r. 25) în *⟨ci⟩tăvași, Vropei* (p. 112, r. 9) în *⟨E⟩vropei;* în exemplele citate manuscrisele A, I și V conțin lecțiuni corecte. Forma neatestată *aneam* „neam" („al patrulea aneam", p. 78, r. 14) credem că trebuia emendată. Discutabilă rămîne neemendarea lui *șau* (conj.; p. 89, r. 1 și 2, 96, r. 14). Sub această formă conjuncția a mai fost atestată într-o copie moldovenească a letopisețului lui Nicolae Costin (Liviu Onu, *Critica textuală și editarea literaturii române vechi cu aplicații la cronicarii moldoveni*, București, 1973, p. 343). În ambele situații se pare că avem a face cu un defect de pronunțare, deci cu un caz de disgrafie. Menționăm în continuare unele inconsecvențe ortografice: *dumnezeu* (p. 78, r. 14) — *Dumnczeu* (p. 78, r. 25), *au tată-său, au moșu său* (p. 99, r. 21), *dupren* „de prin" (p. 118, r. 23) — *du pren* (p. 110, r. 3), *amiază noapte* (p. 114, r. 36) — *amiazănoapte* (p. 114, r. 33); cf. și *nici odată* (p. 90, r. 16, 94, r. 27) în loc de *nieiodată, cu de altfel de oameni* (p. 99, r. 25) în loc de *cu de alt fel de oameni, dinsudedimineață* (p. 119, r. 18—19) în loc de *dinsude-dimineață*.

Citatele biblice nu au fost verificate nici în ediția de față, ceea ce a împiedicat, în unele situații, identificarea lor și chiar aducerea unor corecții surselor citate. Oferim cîteva exemple, în care, remediind aceste deficiențe, am restabilit punctuația pentru citatele respective. La p. 89, r. 15—16: „« Că înțelepciunea lumii aceștiia nebunie iaste lîngă Dumnezeu »; fericitul Pavel la Corinténi I, cap 3. Zice și Isaia, cap 29: « Piarde-voiu înțelepciunea înțelepților și înțelesul înțelegătorilor voiu lepăda » *i pro(c̃)*". La p. 108, r. 14—16: „« și să piiarde pomana lui cu sunet », psalm 9 și psalm ⟨36⟩[2]: « și am trecut ⟨...⟩ și nici s-au aflat locul lui », cîntă". La p. 72, r. 7—9: „(Ci iată « că nici o taină, nici nici o ascunzătoare lumească », dupre nemincinos cuvîntul Domnului, la Luca 8, « nu e, care să nu să afle și la iveală să nu iasă ») "[3]. La p. 106, r. 23—25: „ce zice prin Matei, cap 12[4], că « toată împărăția împărțindu-se întru sine să pustiiaște și toată cetatea au casa împărțită între dînsa nu va sta »". De reținut că pasajul reprodus din *Ecleziast* (p. 109, r. 2—3) aparține capitolului 2 (v. 14), iar nu capitolului 11, pe care îl consemnează toate manuscrisele.

6. Nu putem să nu remarcăm efortul deosebit depus de editor pentru alcătuirea aparatului critic, în care, după cum am amintit, sînt înregistrate variantele din trei manuscrise (A, I și V). Din păcate, nici această secțiune a ediției nu este scutită de unele neajunsuri. Am constatat, bunăoară, inconsecvențe în înregistrarea variantelor fonetice: la p. 74, **19** *altu* V, dar *acestu* nu apare menționat la p. 64, **37** (cf. în V, f. 343ʳ/25); la p. 77, **17** *luîndu* V, iar la p. 64, **34** *luînd* V, deși manuscrisul conține în locul respectiv forma *luîndu* (f. 343ʳ/21). Uneori se înregistrează și variante pur grafice (p. 65, **10** *paace* V) sau chiar variante identice cu cele din textul de bază (p. 96, **6** *ajutoriu* V). Prezentăm cîteva dintre numeroasele forme greșite și omisiuni depistate în urma sondajelor efectuate: la p. 62 sub **15** trebuia înregistrată glosa marginală din I (inexistentă în S): *Să chiamă în țara t[ă]ră[seă], schit[i]; tăta[ri] sînt* (f. 7ʳ); la p. 63 nu s-au indicat siglele pentru variantele înregistrate sub **4**, **5** și **30**; la p. 64, **29** apud *Rome* ad. *și alți mulți* VI (corect *și p[e] alți*

[2] Întregirea ne aparține.

[3] Este o parafrază după *Evanghelia lui Luca*, cap. 8, v. 17; cf. în *Noul Testament*, Bălgrad, 1648: „Că nu iaste nece o taină ca să nu fie la arătare și nece o ascunzătoare ca să nu se cunoască și la aiave să nu vie".

[4] Notat 11 în S și în restul manuscriselor.

mulți) ; la p. 65, **2** *precum*] după *cum* I, nu s-a notat că în V avem *precum și cînd* (f. 343^{v}/4) ; la p. 65, sub **18** trebuia înregistrată glosa marginală din V (inexistentă în S) : *Cro*[*nica*] *sau gr*[*eceaște*] *hro*[*nica*], [*ce să*] *zice lea*[*topiseț*] (f. 344^{r}) ; la p. 70, **14** *carele* I (trebuia adăugat și V) ; la p. 70 sub **15** lipsește varianta *romanei* din V (cf. în S : *romane*) ; la p. 70, sub **21** lipsește varianta *Ispania* din A (f. 215^{v}/18) ; la p. 72, **5** *căci ca* V (corect *că* V) ; la p. 74, **1** *véde că*] *védească* V (corect *vădească* V ; cf. f. 352^{r}/3) ; la p. 74, **3** varianta *Nidpru* nu apare în V (cf. f. 352^{r}/7, unde s-a scris inițial *Nistru*, corectat apoi în *Nipru*) ; la p. 74, **12** *care*] *că* V, dar în V apare *care* (cf. 352^{r}/19) ; la p. 79, sub **19** trebuia înregistrată varianta *Asiriia* din V (f. 357^{r}/7) ; la p. 84, sub **31** nu s-a menționat că sintagma *și* [*le*] *istoresc* apare notată marginal în V (f. 361^{v}) ; la p. 108, **16** *cîntă*] om I (trebuia adăugat și V) etc.

7. Cele mai importante observații privesc secțiunea *Note* (p. 123). În primul rînd, ea nu înregistrează toate grafiile corectate de copistul textului, popa Stanciu. Limitîndu-ne la două exemple, precizăm că la p. 12^{v}/4 (cf. în ediție, p. 66, r. 1) s-a scris inițial *ai*, corectat apoi în *ani*, iar la p. 23^{r}/15 (cf. în ediție, p. 74, r. 23) sintagma *bune vor fi* a fost corectată în *bine vor ști*. În al doilea rînd, notele nu înregistrează toate cuvintele scrise marginal. În vederea identificării unor pasaje, copistul a oferit marginal scurte indicații de tipul: *Dachia și Ghetiia* (p.7^{v}/6 —7), *Scandinavia* (p.7^{v}/13), *Dais* (p. 7^{v}/16), *Vlahi, flachi* (p. 8^{r}/9 —10), *gavriști și ghestoboți* (p. 8^{r}/20 —21) etc., a căror prezență nu este semnalată nicăieri ; cf. și nota 19 (p. 123), unde din pasajul marginal *(Balta Meotidii să chiamă ceaea care să face la Crîm despre partea cerchezască și căzăcească, den apa Donului și den Marea Neagră, căriia și Efxin îi zic)* nu s-a reprodus decît începutul și sfîrșitul *(Balta Meotidii ... Efxin îi zic)*, în pofida faptului că despre conținutul acestui adaos, încorporat în versiunile A, I și V, nu aflăm nimic nici dacă ne adresăm aparatului critic (cf. p. 83, **18** *Balta Meotidii ...*). În al treilea rînd, pentru notele care înregistrează spațiile lăsate nescrise în text, editorul avea posibilitatea să dea unele lămuriri referitoare la conținutul acestor lacune. De exemplu, pentru notele 16 și 17 se putea face o trimitere la ediția Ioanid, unde se propun lecțiunea *Pamfilia* (p. 318) și, respectiv, o formă flexionară neprecizată de la βάλλω (p. 319) ; pentru ultima interpretare pare a pleda și pasajul din Bonfini : ἀπὸ τοῦ βαλλει, καὶ τῆς ἀκίδος (vezi p. 79, al doilea aparat). La nota 40 se putea preciza că lacuna se referă la anul 1668, după cum la nota 38 întregirea cerută de context este ⟨36⟩ ; vezi mai sus, p. 145 . Dar observația cea mai importantă privește un alt aspect. În această secțiune a ediției era de așteptat ca, punîndu-se la contribuție variantele din aparatul critic, să fie semnalate lecțiunile eronate, adaosurile și omisiunile strecurate în textul de bază. Astfel de exemple sînt foarte numeroase. *Ghestoboți* (p. 62, r. 28) reprezintă o formă coruptă ; cf. *chestoboți* I, în acord cu izvorul latin : *Coestobocci*. Lecțiunea *gavriști* (p. 62, r. 28) a rezultat în urma confundării lui т cu г [5], forma corectă fiind *tabriști* (cf. în izvorul latin *Thaurisci* „locuitori ai Tauridei, vechea denumire a Crimeii"). Numele propriu *Bloc* (p. 110, r. 8) trebuia emendat : *Broc* (vezi V, I și chiar S, p. 110, r. 6 ; cf. în izvorul latin *Broco*). *Marnia Vidorilor* (p. 115, r. 5) reprezintă, de asemenea, o coruptelă, rezultată din confundarea lui к cu н ; cf. *Marchia Vidorilor* V, I, și respectiv, *Vindorum Marchiam* în textul latin. Pasajul *neaducîndu-și aminte și socotind alte pilde* (p. 106, r. 19 —20) trebuie emendat în porțiunea finală după versiunile V și I : *și nesocotind alte pilde*. Valoarea reflexiv reciprocă s-a pierdut, prin omiterea pronumelui reflexiv *se*, în pasajul *însă și unii și alții, ... aflîndu-se și vorbind adése, pe lesne pot înțélege* (p. 93, r. 34 —35) ; cf. în V : *lesne să pot înțelege*. O omisiune explicabilă prin *bourdon* este sesizabilă în contextul *și credință cu înoite dogme decît biséricа cea bătrînă și adevărată a răsăritului* ⟨*și-au ales*⟩ *și înpărați osebi au început a-și numi* (p. 105, r. 11 —12) ; pentru întregirea marcată între paranteze unghiulare, vezi versiunile V și I. Spațiul nu ne permite să continuăm enumerarea unor asemenea exemple care dovedesc că, în numeroase locuri, textul de bază este inferior celor două versiuni amintite și în special lui V. Este regretabil că edit orul nu a încercat să fructifice variantele înregistrate în aparatul critic în vederea emendării lecțiunilor eronate și completării omisiunilor, care adeseori denaturează sensul originalului. Dar asupra acestui aspect privind restituirea cît mai fidelă a *Istoriei Țării Românești* sperăm să revenim cu alt prilej. Pînă atunci, putem afirma că nici ediția de față nu pune la îndemîna cititorilor un text de referință pe măsura importanței pe care o deține această scriere în cadrul vechii istoriografii românești.

ALEXANDRU MAREȘ
Institutul de Lingvistică
București, Spiru Haret nr. 12

Ianuarie 1993

[5] Pentru asemenea confuzii, vezi și *Gopeltin* în loc de *Topeltin* (p. 85, r. 6, 32 ; 86, r. 14 ; 88, r. 2).

„Journal of the American Romanian Academy of Arts and Sciences", 1992, nr. 16—17, Davis, California, 288 p.

Acest număr este dedicat celui de-al XVI-lea Congres al Academiei Americano-Române de Științe și Arte (ARA), care a avut loc între 27 iunie și 2 iulie 1991 la București și a cărui temă a fost *Tradiție românească și modele occidentale în ultimul deceniu al secolului al XX-lea.*

În partea introductivă a volumului este prezentat detaliat congresul de la București de către editorul acestui „Journal", dr. Ion Manea Manoliu, și se reproduc două discursuri rostite în ședința inaugurală a Congresului: alocuțiunea ambasadorului de atunci al S.U.A., Allan Green Jr., și *Cuvîntul de deschidere* al președintelui Academiei Americano-Române, prof. dr. Maria Manoliu Manea. Domnia sa a spus, printre altele, că acest congres este dedicat „intelectualilor din țara noastră natală, care au luptat pentru libertate de expresie și drepturile omului, care au reușit să creeze opere științifice și artistice valoroase, în pofida tuturor presiunilor politice la care i-a supus regimul antiintelectual comunist, și care continuă să lupte pentru autonomie academică, pentru dreptul de a gîndi și crea într-un climat democratic în care efortul lor să fie prețuit și recunoscut de către o societate civilă mai bună și mai dreaptă".

În continuare, sînt publicate cîteva mesaje adresate congresului.

După această primă secțiune, volumul cuprinde o parte din comunicările participanților la Congres, grupate în secțiunile intitulate *Literatură, Artă, Știință, Reminiscențe.*

Un grup aparte (p. 190—226) îl constituie lucrările prezentate la masa rotundă *Limbajul românesc de lemn*, condusă de prof. dr. Valeria Guțu-Romalo și de Françoise Thom, autoarea cărții *La langue du bois*, publicată la Paris, în 1987. Pornind de la definiția dată de Françoise Thom limbajului de lemn, și anume că el este „un vehicul al ideologiei comuniste, definit și prin particularități formale (lexicale, gramaticale, stilistice), dar mai ales printr-un raport specific cu realitatea și cu utilizatorii lui, prin renunțare la funcția de semnificare în favoarea aceleia de instrument al puterii", participanții la această masă rotundă au căutat să sublinieze unele particularități ale limbajului de lemn de la noi din țară.

După comunicarea teoretică a prof. dr. Valeria Guțu-Romalo, *Statutul funcțional al „limbajului de lemn"*, care a punctat principalele caracteristici ale acestui limbaj, ceilalți vorbitori s-au referit în exclusivitate la „limbajul de lemn" românesc.

Rodica Zafiu, în comunicarea *Varianta românească a limbajului de lemn — schiță diacronică*, pe baza unor articole din ziarele epocii comuniste, începînd din 1945, face o scurtă prezentare a evoluției limbajului de lemn de la noi. Cînd limbajul de lemn a fost impus de puterea comunistă, el a găsit, la mulți vorbitori, un teren aproape gol: aceștia nu dispuneau de un cod stilistic coerent de conversație neutră — adică nici oficială, nici familiară. Efectele sînt vizibile astăzi în situații semioficiale și, mai ales, în interviuri, în care mulți oameni cedează tentației de a utiliza limbajul de lemn — pentru că pur și simplu nu au ceva mai bun să-i opună în competența lor lingvistică. Deși istoria limbajului de lemn nu a fost deloc determinată de reguli interne ale limbii, ci doar de contingențe politice și de consecințele propriei sale funcționări aberante, anticomunicaționale, mecanismele sale privesc îndeaproape evoluția stilistică generală a limbii române, conchide autoarea în finalul comunicării.

Smaranda Vultur, în *Limbajul de lemn, un limbaj viclean*, pe bună dreptate numește *viclean* acest limbaj, deoarece, prin folosirea frazelor lungi, cu multe neologisme, întortocheri de frază, nu poți să-ți dai seama de intenția de fapt a autorului.

Andreea Ghiță, în *Citind cuvîntările lui Ceaușescu: Aspecte ale formelor de persoana I singular în discursul totalitar*, tratează pe larg un detaliu concret din limbajul dictatorului.

Comunicarea lui Liviu Papadima, *Homo duplex și limbajul*, este un eseu despre omul perioadei comuniste și limbajul său.

Din acest grup de comunicări lipsește aceea a lui Cezar Tabarcea. Comunicarea nu a ajuns în timp util la redacție, pentru a fi publicată în acest volum.

În ultimele secțiuni ale volumului sînt prezentate cărți și reviste apărute de curînd și se publică o serie de evocări ale unor membri ARA decedați.

Volumul se încheie cu lista premiilor ARA, începînd cu anul 1983 pînă în 1991, și cu lista celor care sînt membri și asociați ai Academiei Americano-Române de Științe și Arte.

ANCA ANDREI-FANEA

MAXIM SL. MLADENOV
(1930 — 1992)

Elev strălucit al prof. Stojko Stojkov, Maxim Sl. Mladenov a continuat opera acestuia, devenind unul din cei mai de seamă dialectologi bulgari din ultimele decenii. Destinul a vrut ca sfîrșitul său prematur să aibă loc chiar în timpul unei sesiuni comemorative închinate fostului său dascăl, ce se desfășura la Sofia în toamna anului trecut.

Activitatea științifică a lui Maxim Sl. Mladenov se distinge printr-o mare varietate, însumînd peste 350 de titluri care reflectă preocupări în domeniul dialectologiei și geografiei lingvistice, al balcanisticii, al etimologiei, al relațiilor lingvistice și culturale bulgaro-române, al etnografiei. Avînd în primul rînd formație de dialectolog, el și-a construit studiile pe fundamentul informațiilor exacte, al datelor oferite de limba vie a graiurilor. De aceea lucrările sale, indiferent de tematica abordată, se remarcă prin rigoare și obiectivitate științifică.

În domeniul cercetărilor dialectale se cuvine să fie menționată în special colaborarea sa activă la „Atlasul dialectal bulgar", de la primul volum apărut în anul 1964, pînă la ultimul, al V-lea, aflat sub tipar. A fost unul din redactorii colecțiilor *Trudove po bălgarska dialektologija* și *Bălgarska dialektologia. Proučvanija i materiali*, în care i-au fost publicate cîteva importante lucrări, ca : *Ihtimanskijat govor* (1966), *Leksikata na ihtimanskijat govor* (1967), *Govorăt na Novo Selo Vidinsko* (1969), ultima fiind o descriere a graiului natal.

Opera sa de căpetenie, de mare interes pentru istoria limbii bulgare și pentru lingvistică, în general, o constituie monografia consacrată graiurilor bulgare din România, din păcate încă nepublicată, care a rezultat în urma anchetelor întreprinse în numeroase localități, mai ales în anii cînd Maxim Sl. Mladenov a funcționat ca profesor de limba bulgară la Universitatea din București. Pînă în prezent, numai o mică parte din vastul material de limbă cules a putut fi utilizată în teza pe baza căreia i s-a acordat autorului titlul de docent, în anul 1988.

Bun cunoscător al limbii române și cu o serioasă pregătire în domeniul dialectologiei românești, el s-a ocupat cu asiduitate și competență de studierea relațiilor lingvistice româno-bulgare. Amintim valoroasele sale contribuții la lămurirea etimologiei unor cuvinte românești provenite din bulgară, soluțiile sale fiind totdeauna susținute de solide argumente științifice. În egală măsură a cercetat și originea românească a unor cuvinte bulgărești din limba literară sau din graiuri. În această ultimă privință, nu trebuie uitat faptul că este unul din puținii lingviști bulgari care vorbesc despre graiurile românești („valahe") din Bulgaria și de influența exercitată de acestea asupra graiurilor învecinate.

LR, XLII, nr. 3, p. 149—151, București, 1993

În ultimul deceniu a fost atras de cercetări în domeniul etnolingvisticii, contribuind la elaborarea primului volum al „Atlasului etnografic al Bulgariei" (sub tipar).

Datorită autorității sale științifice, precum și calităților sale ca om, Maxim Sl. Mladenov și-a cîștigat stima și prietenia colegilor săi români, care îi vor păstra o vie și luminoasă amintire.

VIRGIL NESTORESCU
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Ianuarie 1993

ROMULUS TODORAN
(1918 — 1993)

În 16 ianuarie 1993 s-a stins din viață, după o grea suferință, profesorul Romulus Todoran. În vremurile tulburi și agitate pe care le străbatem, cînd relațiile dintre oameni au devenit mai puțin strînse, dacă nu s-au rupt cu desăvîrșire, nu am știut că fostul meu dascăl de la Universitatea din Cluj e țintuit de cîteva luni pe patul de suferință de o boală care nu lăsa loc speranțelor în mai bine. Iată de ce vestea neașteptată a morții sale m-a surprins și m-a afectat profund.

S-a născut în comuna Suatu (județul Cluj) în 10 aprilie 1918. A fost student al Facultății de Litere și Filozofie a Universității „Regele Ferdinand I" din Cluj, avîndu-i ca profesori, printre alții, pe eminenții savanți S. Pușcariu, N. Drăganu, G. Giuglea, T. A. Naum, A. Procopovici și E. Petrovici. Licențiat în 1941, a fost pe rînd asistent (1941 — 1950), lector (1950 — 1957), conferențiar (1957 — 1965), iar apoi, după 1965, profesor și șef de catedră. A fost promovat doctor al Universității clujene în 1948 cu teza *Manuscrisul lui Gherman Filip*, înainte de a deveni el însuși conducător de doctoranzi în 1967. S-a retras din învățămînt în 1983, continuîndu-și pe mai departe munca științifică.

În cursul unei activități ce s-a întins pe mai bine de cinci decenii, Romulus Todoran a publicat un număr însemnat de studii, articole și recenzii, privind probleme de lexicologie, istoria lingvisticii, folclor, dar mai ales de dialectologie românească, care a rămas, de-a lungul anilor, disciplina sa preferată. Dintre volumele apărute voi menționa, în ordine cronologică, *Mic glosar dialectal, alcătuit după manuscrise din Biblioteca Centrală*, Cluj, 1949, *Lexicul dacoromân (trăsături specifice și arii dialectale)*, 1967 (în colaborare), Alexiu Viciu, *Flori de cîmp. Doine strigături, bocete, balade.* Colecție de folclor inedită, Cluj-Napoca, 1976 (în colaborare), *Dialectologie română*, București, 1977 (în colaborare), *Materiale și*

cercetări dialectale. II (coeditor), Cluj-Napoca, 1984, și, îndeosebi, *Contribuții de dialectologie română*, București, 1984. A colaborat la *Atlasul lingvistic român* și la *Dicționarul limbii române literare contemporane.*

Viața lui Romulus Todoran a fost armonios împărțită între catedră și activitatea de cercetare. A fost unul dintre cei mai valoroși profesori pe care i-am avut în cei patru ani de studenție petrecută la Universitatea clujeană. Înzestrat cu o fire ordonată și meticuloasă, ne-a expus cel mai sistematic și echilibrat curs de dialectologia limbii române din cîte se predau pe vremea aceea în universitățile românești. A fost un pedagog de excepție. Materia, cîtă nu o prindeam la cursuri, ne-o însușeam în orele de seminar, încît pot afirma, exagerînd, desigur, că examenele de dialectologie le treceam, practic, fără a învăța. A manifestat un interes constant pentru formarea noastră ca oameni de știință. Discuțiile pe care le angaja cu noi la seminarii, continuate adesea în pauzele dintre ore sau la consultații, se încheiau, nu o dată, cu îndemnul de a așterne pe hîrtie și de a publica o idee, mai mult sau mai puțin originală, pe care o formulam. Nu e de aceea deloc surprinzător că a contribuit din plin la formarea atîtor cercetători din domeniul limbii române. Pentru că o listă a lor ar ocupa prea mult spațiu, mă rezum să numesc dintre colegii mei de an pe Andrei Avram, Eugenia Contraș, Pompiliu Dumitrașcu și pe soții Flora și Valeriu Șuteu. Sînt convins că toți cei amintiți îi poartă (asemenea mie) cea mai vie recunoștință.

Așa cum am arătat mai sus, activitatea științifică a lui Romulus Todoran s-a orientat cu precădere înspre dialectologia românească. A publicat articole teoretice și metodologice, de fonetică, gramatică și lexicologie. Nu lipsesc nici contribuțiile închinate unor personalități preocupate de cercetarea dialectelor limbii române. Toate lucrările ieșite din pana lui Romulus Todoran se caracterizează prin bogăția materialului documentar, rigurozitatea demonstrației și claritatea expunerii. Beneficiind de o metodă coerentă, la curent cu ultimele achiziții ale științei, ele constituie tot atîtea puncte de referință pentru cei ce abordează problemele discutate.

Înainte de a încheia, aș dori să fac publică o amintire care mă leagă de cel ce a fost profesorul Todoran. Prin 1964 am scris o lucrare despre repartiția graiurilor dacoromâne, problemă larg dezbătută pe atunci. În mod fatal, trebuia să mă refer la lucrările sale, după cum, tot în mod fatal, nu puteam fi întotdeauna de acord cu ceea ce susținea. Din considerație pentru fostul meu dascăl, i-am trimis studiul înainte de apariție, pentru a-i da posibilitatea să-și pregătească din timp replica. În scurtă vreme, am primit din partea sa cîteva rînduri, care au însemnat pentru mine cea mai înaltă apreciere a activității mele științifice. „Te felicit", îmi scria el. „Discipolul și-a întrecut maestrul". Sînt cuvinte care pun în lumină cum nu se poate mai bine omul care a fost Romulus Todoran, spiritul său larg și comprehensiv.

Persoană integră, profesor de excepție, cercetător distins, Romulus Todoran va rămîne în amintirea statornică a tuturor celor ce l-au cunoscut.

ION GHEȚIE
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Februarie 1993

LIMBA ROMÂNĂ

Spiru Haret 12
RO—79638 Bucureşti 1
România

Founded in 1952
12 issues every year

Editor in Chief: I. Coteanu

Assistant Editor: Flora Şuteu

Editorial Board:

Mioara Avram, Ion Gheţie, Laura Vasiliu

Associate Editors:

Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language: grammar, vocabulary, the literary language and stilistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology; articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews, chronicles. The journal publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in our country.

Editorial address: Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Spiru Haret 12, RO-79638 Bucureşti 1, ROMÂNIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to: ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74—19 Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40)13122425.

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații, recenzii și note bibliografice.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

R —79717 București, Calea Victoriei nr. 125.

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DRL)**, serie nouă, tom VIII, partea a 4-a, litera **P (pogrijenie — presimțire)** 1980, p. 949—1342, 50 lei ; tom XI, partea a 2-a, litera **T (t — tocăliță)**, 1982, 380 p 75 lei ; tom XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna—twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei ; tom VIII, partea a 5-a, litera **P (presin — puzzolană)** 1984, p. 1343—1866, 105 lei ; tom X partea 1, litera **S (s —sclăbuc)**, 1986, 400 p., 79 lei ; tom X, partea a 2-a, litera **S (sclădă — semințărie)**, 1987, 304 p., 64 lei ; partea a 3-a, litera **S (semn — siveică)**, 1990, 1041 p., 130 lei.

* * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom VIII **(1986)**, 1987, 262 p., 21 lei ; tom IX **(1987)**, 1989, 196 p., 16,50 lei ; tom X **(1988)**, 1990, 230 p., 21 lei tom XI (1989), 1993, 258 p., 65 lei ;

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1984, 1050 p., 250 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române — Supliment (DEX — S)**, 1988, 200 p., 37 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII, 1986, 160 p., 15,50 lei ; tom XXIV, 1987, 186 p., 17 lei ; tom XXV, 1988, 176 p., 17,50 lei ; tom XXVI, 1989, 168 p., 17 lei ; tom XXVII, 1991 156 p., 119 lei.

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toți**, 1986, 416 p., 35 lei.

* * * **Analize de texte poetice.** Antologie (Coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicționar de neologisme**, 1986, 1168 p., 165 lei

AL. GRAUR, **Puțină gramatică**, vol. I, 1987, 226 p., 16 lei ; vol. II, 1988, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte** 1987, 282 p., 25 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșura), 382 lei.

AL. MAREȘ, **Filigranele hîrtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI-lea**, 1987 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia și limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

* * * **Dicționar german-român**, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1184 p., 400 lei.

* * * **Formarea cuvintelor în limba română.** Vol. III, **Sufixele.** 1. **Derivarea verbală**, de LAURA VASILIU, 1989, 190 p., 18,50 lei.

MIOARA AVRAM, **Ortografie pentru toți**, 1990, 168 p., 19 lei.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea și rotacismul în limba română**, 1990, 248 p., 45 lei.

LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, **Narațiune și dialog în proza românească**, 1990, 184 p., 30 lei.

EM. VASILIU, **Introducere în teoria limbii**, 1992, 114 p., 70 lei.

Codex Sturdzanus Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de GHEORGHE CHIVU, 1993, 522 p., 980 lei.

ISSN — 0025—3523

LR, XLII, nr. 3, p.105 — 152, București, 1993

S. C. Universul S. A.—c. 3767

42 200

Lei 50 pentru persoane fizice
Lei 100 pentru persoane juridice

I 29047 2 A B. 2022

ACADEMIA ROMÂNĂ

SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

LIMBA ROMÂNĂ

XLII

APARE LUNAR

DIN CUPRINS:

• CAMELIA STAN, Conceptul „nume de acțiune" • ALEXANDRU MAREȘ, Cine a fost Ioan Romanul, alias Frîncul? (III) • LAURA VASILIU, Ghidul radiofonic de exprimare corectă •

4/1993

49040

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

- IUI 2005
IIII 2014

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

RESPONSABIL DE NUMĂR: VALERIA GUŢU ROMALO

Apare de 12 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresindu-se la ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74 —19 Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40)13122425.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 12 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie Roumaine sera adressée à: ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74 —19 Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40)13122425.

Adresa redacţiei:
Str. Spiru Haret nr. 12
R —79 638 Bucureşti
Telefon: 614 26 80 sau
615 74 30 int. 265

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea Victoriei nr. 125
R —79 717 Bucureşti
Telefon: 650 76 80

I 29047
BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XLII 1993 Nr. 4—aprilie

SUMAR

LINGVISTICĂ GENERALĂ

CAMELIA STAN, Conceptul „nume de acţiune". 155

GRAMATICĂ

VASILE C. IONIŢĂ, Analize gramaticale 161

FILOLOGIE

ALEXANDRU MAREŞ, Cine a fost Ioan Romanul, alias Frîncul? (III) 167
FLORENTINA ZGRAON, *Floarea adevărului* — ediţia princeps (1750). II. 171

LIMBĂ LITERARĂ

OANA CHELARU - MURĂRUŞ, Compunerea şi decompunerea lexicală în poezia lui Nichita Stănescu. 177

LIMBA ROMÂNĂ ÎN MASS-MEDIA

LAURA VASILIU, Ghidul radiofonic de exprimare corectă 183

RECENZII

Prof. Dr. Docent PANDELE OLTEANU, *Floarea darurilor sau Fiore di Virtù.* Studiu, ediţie critică pe versiuni, după manuscrise, traducere şi glosar în context comparat, Timişoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1992 (Alexandra Moraru) 185
FLORIAN DUDAŞ, *Însemnări pe bătrîne cărţi de cult*, Bucureşti, 1992 (Violeta Barbu). . 189
ALEXANDRU CALCIU, ZAIRA SAMHARADZE, *Dicţionar spaniol-român*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1992 (Tudora Şandru Olteanu) 190

REVISTA REVISTELOR

„Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară", 1992, nr. 1—6, Academia de Ştiinţe a Moldovei, Institutul de Lingvistică, Institutul de Istorie şi Teorie Literară, Chişinău (Andra Şerbănescu) 193

IN MEMORIAM

CORNELIU REGUŞ, Ioan Pătruţ (1914—1992) 199
FLORA ŞUTEU, Ion Popescu (1912—1993) 201

*

Moţiune (Tutzing, 2 aprilie 1993) 203

LR, XLII, nr. 4, p. 153—204, Bucureşti, 1993

49040

Camelia Stan

CONCEPTUL „NUME DE ACȚIUNE"

Existența unor asemănări de comportament gramatical între verb și numele de acțiune a fost relevată de mai mult timp. Gramaticile tradiționale românești înregistrează, de exemplu, construcția fără prepoziție a atributului adverbial care determină „substantive verbale" (*mersul* **înainte**) [1], structură analogă celei verbale cu un circumstanțial exprimat prin adverb (*a merge* **înainte**); de regulă adverbele se „leagă" de un nominal nu direct, ci prin prepoziție (*casa* **de acolo**). Alte trăsături comune verbelor și numelor de acțiune au fost puse în evidență pornindu-se de la particularități („anomalii" am putea spune) de regim sintactic ale acestora din urmă (de exemplu, compatibilitatea dintre infinitivele lungi substantivate articulate enclitic și atributul substantival în dativ : **acordarea** *de premii* **elevilor** — cf. *a acorda premii elevilor*; dativul adnominal nu este frecvent în română; în afara construcțiilor discutate aici, specifice limbii contemporane, el apare în structuri vechi, cu termenul regent totdeauna nearticulat — *preot deșteptării noastre* etc. [2]). În ultimele decenii, statutul sintactic al numelor de acțiune a fost explicat generativ, cu ajutorul conceptului „nominalizare". S-a observat că în structurile nominalizate (al căror centru sintactic este un nominal având aceeași rădăcină lexicală cu un verb) apar determinări de tip verbal (de exemplu, adverbul fără prepoziție : *mersul* **înainte**, cf. *a merge înainte*) și determinări de tip nominal (de exemplu, atributul în genitiv — *mersul* **lui** — corespunzător subiectului din construcția verbală — **el** *merge* — etc.) [3].

Deși conceptul „nume de acțiune" este curent, el nu a fost încă definit riguros. Cercetările asupra substantivelor ce denumesc acțiuni în română sau în alte limbi sînt puțin numeroase și au caracter parțial. Perspectiva de abordare este cel mai adesea descriptivă, iar autorii se limitează la anumite tipuri de formații. Discuția de față pornește de la constatarea difi-

[1] *Gramatica limbii române*, II, București, 1966, p. 135—136.

[2] Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în vol. *Probleme ale exprimării corecte*, București, 1987, p. 162—173.

[3] Pentru explicarea transformațională a construcțiilor nominalizate, vezi : E. Vasiliu, Sanda Golopenția-Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, 1969, p. 243—275 ; Ileana Vincenz, *Generarea derivatelor cu sufixe în limba română contemporană* (II), în SCL, XX, 1969, nr. 5, p. 545—550 ; idem, *Semantica derivatelor cu sufixe din limba română contemporană*, în SCL, XXI, 1970, nr. 3, p. 348—352 ; Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa limbii române*, I, *Sintaxa grupului verbal*, București, 1976, p. 166—177. Cf. o abordare generativă diferită la Danièle Godard, *La syntaxe des relatives en français*, Paris, 1988, p. 108—109 ; la Jane B. Grimshaw, *Argument Structure*, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1990, p. 45 etc.

LR, XLII, nr. 4, p. 155—160, București, 1993

cultății de a defini conceptul și, implicit, de a alcătui un inventar al numelor de acțiune dintr-o limbă dată (în speță limba română).

Termenul n u m e d e a c ț i u n e este folosit cu accepții multiple. În general el face referire la o clasă de unități delimitată pe baza unui criteriu formal și/sau semantic. Se admite că cele mai multe nume de acțiune sînt, din punctul de vedere al expresiei, formații postverbale. Problema definirii lor semantice este controversată.

Accepția cea mai largă a termenului n u m e d e a c ț i u n e este aceea de „expresie substantivală a unei idei verbale (adică a unui înțeles propriu verbului)" [4]. În dicționare relativ recente ale limbii române se indică pentru cuvîntul *acțiune* un sens secundar considerat ca fiind specific domeniului gramaticii : „ceea ce exprimă verbul (o stare, o mișcare, un proces etc.)" [5]. Conform acestor definiții sînt nume de acțiune cuvinte românești ca : *lenevie* „starea omului leneș (sau starea în care se lenevește)", *alergare* „acțiunea de a alerga", *progres* „dezvoltare în linie ascendentă de la simplu la complex, de la inferior la superior, apariție și consolidare a noului[...]" (deci numele unui proces) [6] etc. Majoritatea numelor de acțiune (în sens larg) sînt formații deverbative (*lenevie* < *a lenevi* + suf. *-ie* ; *alergare*, infinitivul lung substantivat al verbului *a alerga* ; *auz* < *a auzi*, format prin derivare regresivă etc.). J. Dubois observă că nu toate substantivele cu conținut semantic de tip verbal s-au format de la o bază verbală printr-un procedeu intern de îmbogățire a vocabularului. În această situație sînt, de exemplu, fr. *expression*, *agression*, *cervaison*, *doping* etc. [7]. În română această categorie de „nume ale acțiunii" cuprinde împrumuturi (*progres* < fr. *progrès*, lat. *progressus* [8]), derivate de la baze nominale (*degipsare* < pref. *de-* + subst. *gips* + suf. *-are*, *profundare* < adj. *profund* + suf. *-are*) etc. ; formațiile denominative denumesc acțiuni, procese în care este implicat obiectul denotat prin cuvîntul de bază (*degipsare* „procesul de dizolvare a gipsului din roci"), acțiuni prin care ceva devine „ca baza" (*profundare* „ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adîncime mare în raport cu diametrul") etc. [9].

În mod curent în studiile de lingvistică, numele de acțiune (într-o accepție restrînsă a termenului) sînt delimitate de alte substantive care au corespondent verbal ; această accepție restrînsă este insuficient precizată, autorii contînd în mare măsură pe capacitatea de deducție și de inducție a cititorilor, pe cunoștințele lor anterioare.

[4] Vezi, de ex., Alf Lombard, *Les constructions nominales dans le français moderne. Étude syntaxique et stylistique*, Uppsala et Stockholm, 1930, p. VIII, 45 ; É. Benveniste, *Noms d'agent et noms d'action en indo-européen*, Paris, 1975, p. 65, 74. Cf. Eugen Câmpeanu, *Substantivul. Studiu stilistic*, București, 1975, p. 226—238 : substantivele nume de acțiune se referă la procese (*plecare*, *cules*), la agentul acțiunii (*muncitor*) etc.

[5] DEX ; cf. Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme* (DN), ed. a III-a, București, 1978.

[6] DEX.

[7] Jean Dubois, *Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain. Essai d'interprétation des mouvements observés dans le domaine de la morphologie des mots construits*, Paris, 1962, p. 13, 73.

[8] DEX.

[9] Elena Carabulea și Magdalena Popescu-Marin, *Exprimarea numelui de acțiune prin substantive cu formă de infinitiv lung și de supin*, în SMFC IV, p. 286—287 ; Magdalena Popescu-Marin, *Categorii de abstracte în formarea cuvintelor*, în SCL, XXIV, 1973, nr. 4, p. 412—414 ; *Supliment la Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX—S), București, 1988.

J. Marouzeau, de exemplu, opune în mod tradițional numele de acțiune celor „de stare" (rom. *alergare/lenevie* etc. — exemplele ne aparțin). Fără a se formula propriu-zis o definiție, se precizează că între substantivele aparținînd la clase distincte există diferențe în ceea ce privește modul de utilizare și uneori în ceea ce privește formarea (implicit structura internă). Clasificarea verbelor corespunzătoare în „verbe de acțiune" și „verbe de stare" se face după „natura procesului exprimat" [10]. Cei care folosesc termenul n u m e d e a c ț i u n e în sens larg limitează în general clasa numelor de stare la formațiile abstracte denominative [11].

În alte clasificări numele de acțiune în sens restrîns — numite uneori „propriu-zise" (cf. fr. *hésitation* „ezitare" etc.) — alcătuiesc împreună cu numele de stare (fr. *état* „stare" etc.) și cu numele „rezultatului acțiunii" (de ex., fr. *découverte* „descoperire") clasa numelor de acțiune ca substantive cu înțeles verbal. Acestea din urmă sînt încadrate în clasa numelor abstracte, alături de substantivele ce desemnează „calități" (fr. *endurance* „rezistență, putere de a îndura", în construcții ca *l'endurance de Pierre* „rezistența lui Pierre" etc.) [12]. Dacă acceptăm însă că numele rezultatului acțiunii au înțeles concret (caracteristică relevată de mulți lingviști [13]), atunci includerea lor în clasa numelor de acțiune — substantive abstracte — nu se justifică.

Tendința de concretizare a sensului numelor de acțiune conduce mai rar la apariția înțelesului „loc al desfășurării acțiunii". J. Dubois menționează unele anglicisme vechi din franceză : *parking*, *skating* etc., arătînd că sensul concret s-a impus deja în cuvinte ca *dancing* [14]. Corespondentele englezești *dancing*, *parking*, *skating* nu sînt înregistrate în dicționare cu sensul „loc. . ." ; acest înțeles se exprimă prin îmbinări ca : *dancing room* „sală de dans", *parking place* „loc de parcare", *skating rink* „patinoar" [15]. În română substantivul *dancing* (< fr., engl. *dancing*) are exclusiv sensul „local de petrecere unde se dansează" ; rom. *parching* — cu varianta grafică *parking* — (< engl. *parking*) are de asemenea doar înțeles concret : „loc, teren, construcție special amenajate, unde se parchează mașinile" ; rom. *scheting* (<engl., fr. *skating*) nu exprimă locul, ci denumește „patina cu rotile" și „sportul practicat cu aceste patine" (cel de al doilea sens este abstract) [16]. Alte valori concrete ale numelor de acțiune sînt : „timp al

[10] J. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, 1951, p. 9, 89, 156—157, 236—237. Cf. Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Timișoara, 1974, p. 34, 40, pentru distincția dintre acțiune, devenire și stare ca tipuri de procese ; Laura Vasiliu, *Asupra sinonimiei derivatelor sufixale în română*, în vol. col. *Semantică și semiotică*, București, 1981, p. 322, despre diferența semantică dintre numele de stare derivate de la nume și cele derivate de la verbe.

[11] Cf. Magdalena Popescu-Marin, *op. cit.*, p. 409.

[12] Vezi, de ex., Alf Lombard, *op. cit.*, p. 45—46, de unde am preluat și exemplele. Cf. Jean Dubois, *Grammaire structurale du français. Nom et pronom*, Paris, 1965, p. 61—62, despre unele diferențe formale dintre numele acțiunii și cele ale calității în franceză. Cf., pentru numele românești de acțiune, de rezultat al acțiunii, de stare, de calitate, Magdalena Popescu-Marin, *op. cit.*, p. 407—419 ; Laura Vasiliu, *Abstracte nominale* și *Abstracte verbale*, în *Enciclopedia limbilor romanice* (coord. Marius Sala), București, 1989 ; Iancu Fischer, *Rumänisch : Wortbildungslehre. Formation des mots*, în *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, III, Tübingen, 1989, p. 34—36 etc.

[13] É. Benveniste, *op. cit.*, p. 75 ; Iancu Fischer, *op. cit.*, p. 34—35.

[14] J. Dubois, *Étude...*, p. 72—73.

[15] *The Oxford English Dictionary*, Oxford, 1961 ; cf. și *Dicționar englez-român* (red. resp. Leon Levițchi), București, 1974.

[16] DEX ; cf. DN, *ed. cit.*

acțiunii" (de ex., *înserare* „acțiunea de a se însera; timpul cînd se înserează"), „agent" (*cîrmuire* „acțiunea de a cîrmui; guvern, conducere locală") etc. Polisemia multora dintre formațiile în discuție și interferența valorilor fac dificilă delimitarea numelor de acțiune pe baze semantice [17].

Ideea că formațiile postverbale denumind acțiuni (în sens restrîns) păstrează înțelesul verbului de bază este general acceptată [18]. Spre deosebire de acțiunea exprimată prin verb, cea denumită prin substantiv nu este determinată în timp și în spațiu [19]. Unele substantive se referă la o „acțiune (alta decît cea a verbului de bază) săvîrșită în momentul caracteristic pentru desfășurarea acțiunii verbului de bază" (*mînecare, mînecat* „utrenie" < *a mîneca* „a se scula dis-de-dimineață") [20].

S-a încercat de asemenea o definire semantică inductivă a numelor de acțiune, o precizare a înțelesului specific clasei, pornindu-se de la sensul unităților lexicale ce o compun. Unele dintre aceste încercări se opresc însă la stadiul de simple enumerări, fără a avea generalitatea necesară unei definiții a conceptului „nume de acțiune"; de exemplu, s-a arătat că substantivele românești cu forma infinitivului lung și a supinului denumesc „procese, procedee, tratamente" [21], că numele de acțiune derivate de la verbe prin sufixare în franceză exprimă „acțiuni, operații (industriale sau mentale), faze tehnice, atitudini individuale sau sociale" [22] etc.

O analiză semantică detaliată, cu concluzii interesante, este cea efectuată de É. Benveniste [23] asupra a două tipuri de nume ale acțiunii. É. Benveniste examinează formații indo-europene care conțin elementele **-tu-* și **-ti-* (-τύς, -σις în greaca veche; **-tu*, **-ti* în vedică și în avestică; *-tus*, *-tio* în latină; *-tu-*, *-ti-* în limbi germanice). Concluziile analizei sînt că nominalele în **-tu-* exprimă "aptitudinea, capacitatea, intenția de a face o acțiune", au înțeles „final", de acțiune „dirijată" spre un scop și implică ideea de „posibilitate"; aceste formații, nume de activități, se referă într-o anumită măsură la un subiect și se corelează cu numele de agent în **-ter*. Nominalele în **-ti* denumesc „actul însuși, faptul [24] de a face o acțiune; acțiunea realizată, încheiată"; în general, înțelesul lor este abstract, dar uneori se concretizează în vorbire; determinanții lor sintactici desemnează obiectul acțiunii; formațiile în **-ti-* sînt nume de operații, nu au în vedere subiectul și se corelează cu numele de autor avînd în structură elementul **-tor*; autorul apare ca „posesor" al propriului său act. (Distincția agent/

[17] Vezi discuția la Magdalena Popescu-Marin, *op. cit.*, p. 414.

[18] Vezi, de ex., J. Dubois, *op. cit.*, p. 13; cf. și idem, *Grammaire structurale du français• Le verbe*, Paris, 1967, p. 29—32. În studiile generative se acceptă explicit sau implicit că nominalele avînd rădăcină lexicală comună cu un verb conservă înțelesul acestuia; cf. E. Vasiliu, Sanda Golopenția-Eretescu, *op. cit.*, ibidem; Gabriela Pană Dindelegan, *op. cit.*, ibidem etc.

[19] Ileana Vincenz, *Semantica...*, ibidem (și bibliografia la care trimite autoarea).

[20] Laura Vasiliu, *Asupra sinonimiei...*, p. 321; DEX.

[21] Elena Carabulea și Magdalena Popescu-Marin, *op. cit.*, p. 277.

[22] J. Dubois, *Étude...*, p. 13, 28—32.

[23] *Op. cit.*, p. 64—112.

[24] Distincția semantică dintre „acțiune" și „fapt" apare și în explicarea unor cuvinte românești, fără a se încerca însă formularea unor concluzii mai generale; cf. DA: *auzit*, „acțiunea auzirei", *credință* „faptul de a crede"; Laura Vasiliu, *Derivarea cu sufixe și prefixe în Cartea cu învățătură a diaconului Coresi din 1581*, în SMFC I, p. 221—250 etc.; vezi discuția la Laura Vasiliu, *Observații privitoare la tratarea sinonimelor în DLR*, LR, XXX, 1981, nr. 2, p. 123.

autor nu este curentă [25]. Credem că termenul *agent* e folosit aici cu accepția originară „(cel) care face (ceva)" — cf. lat. *agens*, participiul prezent al verbului *agere* „a face". Ni se pare interesant de remarcat în discuția de față, pe de o parte, faptul că lat. *agere* exprimă activitatea în exercitarea ei continuă; deci *agens* înseamnă „(cel) care face continuu (ceva)" [26]. Pe de altă parte, formațiile latinești cu sufixul adjectival *-torius* nu exprimă niciodată „posibilitatea" [27]. Aceste precizări semantice susțin observația lui É. Benveniste privind incompatibilitatea agentului cu numele acțiunilor „încheiate" și incompatibilitatea substantivelor în **-tor* cu numele de acțiuni „posibile".)

Sugestii interesante în problema la care ne referim oferă și cercetările lingvistice moderne. Astfel, în studii de semantică relativ recente opoziția „stare/acțiune" este înlocuită cu opoziția „stare/schimbare de stare", mult mai ușor definibilă. Tipurile schimbărilor de stare sînt reduse la înțelesul unor verbe operatoare (ca engl. *become* „a deveni", *cause* „a cauza, a provoca", *do* „a face") sau al unor combinații de verbe operatoare [28]. Verbele de acțiune au fost definite semantic prin conceptul „eveniment dinamic", arătîndu-se că ele exprimă „translații de energie" dinspre subiect spre obiect, cu ajutorul unui instrument, în vederea atingerii unui scop [29]. O sugestie utilă reprezintă și examinarea detaliată a numelor de acțiune (și a verbelor corespunzătoare, atunci cînd acestea există) sub aspectul configurației de roluri tematice („agentiv", „pacient" etc.) cu care sînt compatibile [30]. S-a susținut, fără o cercetare riguroasă, că verbele de stare (ca rom. *a ști*) sînt nonagentive [31], adică „acțiunea" lor (în sens larg) nu este inițiată de o persoană, deci nu are caracter deliberat. Criteriul agentivității ni se pare neoperant în acest caz, întrucît există clase de verbe nonagentive care nu exprimă stări (de exemplu, verbele numite „rezultative", ale obținerii unei stări de lucruri — engl. *find* „a găsi (întîmplător)" etc. [32] — cu subiect „experimentator"). Opoziția agentiv/nonagentiv are și dezavantajul de a limita discuția la clasa verbelor cu subiect [+ uman]. O cercetare sistematică pe baza teoriei rolurilor tematice ar aduce cu siguranță precizări în descrierea numelor de acțiune. Utilă și interesantă este de asemenea încercarea Ilenei Vincenz de a defini logico-semantic derivatele postverbale românești abstracte care se referă la acțiune (de ex. *abdicare*) și pe cele ambigue care denumesc acțiunea și rezultatul ei (*abreviere* etc.) [33].

C o n c l u z i i. Credem că o definiție a numelui de acțiune trebuie să indice particularitățile semantice și formale ale acestuia. În planul expre-

[25] Cf. definirea numelui de agent ca „substantiv ce îl indică pe autorul unei acțiuni", la A. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, p. 13.

[26] Michel Bréal, Anatole Bailly, *Dictionnaire étymologique latin*, Paris, s.a., p. 5—6.

[27] A. Graur, *op. cit.*, p. 106 ș.u.

[28] Vezi trimiterile bibliografice la Dumitru Chițoran, Alexandra Cornilescu, *Elements of English Sentence Semantics*, București, 1986, p. 349 ș.u.

[29] Vezi Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 34, 45—49, 159 (și bibliografia indicată de autor).

[30] Cf. Charles J. Fillmore, *The Case for Case*, în vol. col. *Universals in Linguistic Theory*, New York ..., 1968, p. 1—88; Noam Chomsky, *Lectures on Government and Binding. The Pisa Lectures*, Dordrecht-Holland/Cinnaminson—USA, 1982, p. 5 ș.u.

[31] Cf. Dumitru Chițoran, Alexandra Cornilescu, *op. cit.*, p. 348.

[32] Idem, *op. cit.*, ibidem.

[33] Ileana Vincenz, *Semantica...*, ibidem.

siei el se caracterizează ca nume prin compatibilitatea cu morfemele categoriilor gramaticale gen, număr, caz, determinare și prin disponibilitatea de a se combina cu un adjectiv determinant [34]. În planul conținutului, numele de acțiune se caracterizează prin aceea că primește o definiție așa-numită „verbală", adică înțelesul său nu se precizează ostensiv, prin indicarea directă a referentului, ci numai cu ajutorul cuvintelor [35]. Numele de acțiune se definește semantic prin referire la verbul corespunzător (*alergare* „acțiunea de a alerga"), iar atunci cînd baza verbală nu există într-o limbă dată, prin descrierea în cuvinte a înțelesului de tip verbal (*profundare* „ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adîncime mare în raport cu diametrul"[36]). Numele de acțiune exprimă conținutul semantic specific unui verb de acțiune. Înțelesul lor este abstract. Fără a intra în detaliile problemei controversate a definirii conceptului „acțiune", ne oprim la un punct de vedere pe care îl considerăm provizoriu, insuficient adecvat încă materialului lingvistic românesc : numele de acțiune sînt o subclasă a numelor schimbării de stare ; conținutul semantic al numelor acțiunii s-ar putea defini cu ajutorul unui verb operator (SE) FACE [37], compatibil cu un subiect [± animat], care permite descrierea unor nume din clase lexico-gramaticale diferite : nume corespunzătoare celor două tipuri semantice delimitate de Benveniste, corespunzătoare unor verbe cauzative (*erodare*), eventive (*ruginire*) etc.

Martie 1993

Facultatea de Litere
București, str. Edgar Quinet nr. 5 — 7

[34] Valeria Guțu Romalo, *Un procedeu distribuțional de delimitare a paradigmelor*, în SCL, XV, 1964, nr. 1, p. 63, despre contextul diagnostic al substantivului.

[35] Pentru distincția definiție „verbală"/„ostensivă", vezi Bertrand Russell, *Human Knowledge. Its Scope and Limits*, New York, 1964, p. 63 ș.u.

[36] DEX — S.

[37] Folosirea verbului operator *face* (cu forma activă) ne-a fost sugerată de prof. Emanuel Vasiliu. Cf. Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 49, unde se susține că *a face* este verbul de acțiune cu cel mai abstract sens.

Vasile C. Ioniță

ANALIZE GRAMATICALE

Profesorul Gh. Constantinescu-Dobridor apreciază că revista „Limba română" a chibzuit bine ca, din cînd în cînd, să se ia „în discuție cîte un text mai deosebit pentru ca, prin intervențiile colaboratorilor, cititorii profesori să tragă concluziile de rigoare" (LR, XL, 1991, nr. 5—6, p. 297) și, în consecință, propune patru texte, încrezător „că vor suscita interesul profesorilor" (p. 298). După cum se vede, propunerea se îndreaptă spre profesor. De aceea am socotit ca, în rîndurile de față, să nu irosim spațiu cu analize detaliate, „școlărești", și nici să-l încărcăm cu trimiteri la diverse surse bibliografice, decît doar cînd referința este absolut necesară.

A.1. Prima frază este un fragment desprins din scrierile lui Ioan Slavici : *Înțelegi tu acum că acela care ține cu mine nu are să se teamă de nimic, iar acela care vrea să mă doboare trebuie să steie mereu cuprins de îngrijire, pentru că, de ar fi mai nevinovat decît copilul de trei zile, tot îi frîng în cele din urmă gîtul.*

a. Nu există predicate absente, care să necesite restructurarea frazei, așa că numărul propozițiilor corespunde predicatelor exprimate, în ordinea apariției lor în text, cu observația intercalării (împletirii) a două atributive și a unei circumstanțiale concesive, așa cum se va vedea.

b. Așadar, avem următoarele propoziții, introduse prin elementele de legătură respective (menționate în paranteze drepte) : (1) *Înțelegi tu acum*; (2) ... [*care*] *ține cu mine*; (3) [*că*] ... *nu are*; (4) *acela* ... [*să*] *se teamă de nimic*; (5) [*care*] *vrea*; (6) [*să*] *mă doboare*; (7) *trebuie*; (8) *acela* ... [*să*] *steie mereu cuprins de îngrijire*; (9) ... [*de*] *ar fi mai nevinovat decît copilul de trei zile*; (10) [*pentru că*] ... *tot îi frîng în cele din urmă gîtul*. Poate s-ar mai cuveni precizat aici că propoziția (7) presupune un element introductiv absent, conjuncția *că*, antrenat de conjuncția coordonatoare *iar*; ambele propoziții, (3) și (7), sînt completivele propoziției (1).

c. De felul cum vom interpreta semantic verbul *a avea* din (3) depinde stabilirea propoziției următoare (4). Acest verb, care are, pe lîngă sensul său de bază, „a poseda", diverse alte sensuri cu un grad de abstractizare mai mic sau mai mare, este considerat verb auxiliar propriu-zis sau verb auxiliar de modalitate. Există aici cîteva posibilități de interpretare : 1. despre o formă populară de viitor nu poate fi vorba, pentru că, substituind *(acela care ține la mine nu se va teme de nimic)*, se modifică, ideatic, conținutul enunțului; 2. trăsătura caracteristică a lui *a avea*, ca verb auxiliar de modalitate, respectiv faptul că el „constituie împreună cu alte verbe (la supin, la infinitiv sau la conjunctiv, sinonim cu infinitivul) un complex

LR, XLII, nr. 4, p. 161—166, București, 1993

cu sens unitar la care participă în mod inegal cele două elemente" (GLR² II, 204), nu înseamnă că structura complexă *nu are să se teamă* reprezintă un singur predicat, pe motivul că „semantic, rolul principal revine formei nominale sau conjunctivului ; gramatical, rolul principal revine verbului cu sens modal, care poartă semnele predicativității ..." *(loc. cit.)*. Aici, *a avea* este sinonim cu *a trebui*, căci, prin înlocuire, ... *nu trebuie să se teamă* ..., conținutul semantic al segmentului nu se modifică deloc. În consecință, propoziția (4) este subiectivă. De altfel, prezența propoziției (7), cu care se află în raport de coordonare adversativă, cu predicatul *trebuie*, este un argument în plus pentru interpretarea dată lui *nu are* din (3).

d. Propoziția (9), introdusă prin conjuncția *de*, echivalentă cu *chiar dacă*, *deși*, este o subordonată concesivă față de propoziția circumstanțială de cauză (10), un indiciu suplimentar în acest sens fiind *tot*, element corelativ, echivalent cu *totuși*.

2. Gh. Constantinescu-Dobridor atrage atenția că, în cele patru texte propuse, sînt importante „nu numai delimitarea predicatelor și felul lor, nu numai delimitarea propozițiilor și felul lor, ci și interpretarea sintactică a unor structuri", dintre care, cu referire la fraza în discuție, se atrage atenția asupra lui *tot* și *de trei zile (loc. cit.)*, la care am mai adăuga predicatul (propus de noi) : *să steie* ... *cuprins* și *acela*, în calitatea sa de subiect.

a. Am amintit mai sus (sub. **A. 1. d.**) că *tot* este adverb (element) corelativ, echivalent cu „totuși, cu toate acestea", vechi în limba română cu acest sens și cu o astfel de întrebuințare (cf. DLR, s.v. *tot*, III. 1.).

b. În mod logic, structura *de trei zile* constituie, în totalitatea ei, o construcție atributivă avînd ca regent substantivul *copil*, pe care, însă, nu o putem încadra în una din categoriile atributelor : adjectival, exprimat prin numeral, substantival prepozițional. Gramatical, se acceptă atributul substantival prepozițional *(copil) de ... zile* și cel adjectival *trei (zile)*, modalitate acceptată și de alți autori, ca în exemplul : *un tînăr de vreo optsprezece ani* (N. Anghelescu Temelie și Silviu Constantinescu, *Analize gramaticale*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 75).

c. *Să steie* ..., din alcătuirea predicatului propoziției (8), nu are sensul „a rămîne locului", „a se opri", ci statutul unui verb copulativ, echivalent cu „să fie", „să rămînă" (copulativ), ca în exemplul următor : *Stau nedumerit de cele întîmplate.*

d. *Acela*, în ambele propoziții, (4) și (8), este subiectul predicatelor respective : *acela (să nu se teamă)* și *acela (să steie cuprins)*. Cui aparține negația *nu:* predicatului *are* (= trebuie) sau predicatului din subiectivă : *să se teamă*? Regenta unei subiective sau a unei predicative antrenează în mod firesc adverbul de negație și-l răsfrînge asupra „falsei subordonate", subiectivă sau predicativă.

B.1. Cea de a doua frază : *Erou nu e acela care se bate cît și cum a trebuit să se bată, nici acela care s-a bătut în zadar, ci acela care și-a făcut datoria sa așa cum nimeni n-ar fi fost în stare să și-o facă și care a pregătit astfel și pe alții pentru a face ca dînsul* (N. Iorga).

2. La prima vedere, fraza conține 9 predicate, însă, în realitate, ele sînt în număr de 12, așa cum se poate vedea după ce restructurăm fraza (parantezele drepte cuprind cele 3 predicate absente) : *Erou nu e acela care se bate cît* [a trebuit] *și cum a trebuit să se bată, nici acela* [nu e erou]

care s-a bătut în zadar, ci acela [e erou] *care și-a făcut datoria sa* .... Introducerea celor 3 predicate este justificată de următoarele considerente :

a. Legătura dintre o regentă și o subordonată nu se poate face prin două elemente introductive, în cazul de față și cu *cît*, și cu *cum*, adverbe cu rol de conjuncție : *cît* introduce „o circumstanțială de mod care exprimă conformitatea cantitativă" (GLR² II 307), iar *cum* o circumstanțială de mod propriu-zisă.

b. Pronumele demonstrativ *acela*, în calitate sa de subiect, este determinat de fiecare dată de o altă atributivă : *acela (care se bate) ; acela (care s-a bătut) ; acela (care și-a făcut datoria)*, fiind vorba, în consecință, de trei determinate diferite, de trei subiecte gramaticale diferite.

3. În privința delimitării propozițiilor și a felului lor, fraza nu ridică dificultăți, încît nu vom insista, mai ales că unele clarificări vor fi prilejuite la punctul următor (**B. 4. a., b.** și **c.**).

4. Gh. Constantinescu-Dobridor propune, de asemenea, interpretarea sintactică a structurilor : *erou, n-ar fi fost în stare*, cărora le adăugăm pe *și-a făcut* și *să și- ... facă*.

a. Locuțiunea verbală *n-ar fi fost în stare* „a putea", „a fi capabil să ..." exprimă un predicat verbal, ale cărui caracteristici modale și temporale etc. sînt evidențiate de verbul *a fi*; următoarea propoziție, care i se subordonează *(să și-o facă)*, este o completivă indirectă.

b. În propoziția (1) *(Erou nu e acela)*, ca și în celelalte două (refăcute), după introducerea predicatelor absente *(nici acela nu e erou* și *acela e erou)*, pronumele demonstrativ este de fiecare dată subiect, iar *erou* nume predicativ al predicatului nominal.

c. Predicatul *și-a făcut* este verbal, exprimat prin verbul reflexiv în dativ *a-și face*. Nu poate fi vorba de o locuțiune verbală *a-și face datoria*, căci substantivul *datoria* este complement direct, reluat în propoziția cu predicatul *să și-*(o) *facă*, prin pronumele personal în acuzativ, formă neaccentuată.

d. Și totuși, deși verbul *a face* are, pe lîngă multe alte sensuri, înțelesul principal „a săvîrși o acțiune (oricare ar fi ea)", situațiile lui *a-și face datoria* și *a-și cumpăra* sînt diferite. În propoziția *Își cumpără o carte* se înțelege că *și-o cumpără (lui, pentru sine)*, pe cînd în *Își face datoria* nu mai putem spune același lucru, căci aici forma neaccentuată a „pronumelui reflexiv la dativ are sens posesiv", iar „valorile acestor forme sînt aceleași cu ale pronumelui personal în dativ" (GLR² I 153). Atributul adjectival exprimat prin adjectivul pronominal posesiv *(datoria) sa* este redundant, căci însuși reflexivul *își* are valoare posesivă și se înțelege că subiectul „își face datoria față de ceva sau cineva". Tocmai din aceste motive se poate naște impresia că *a-și face datoria* este o locuțiune verbală.

C.1. Cea de a treia frază este un fragment din scrierile lui C. Hogaș : *Dreaptă cum era stînca, de parcă era trasă la cumpănă, avea totuși, jos și cam la mijloc, o scobitură destul de adîncă, în care cineva s-ar fi putut adăposti în larg, pentru orice împrejurare.*

a. Restructurarea frazei este absolut necesară din cauza cuvîntului de început *(dreaptă)*, asupra căruia, de fapt, atrage atenția și propunătorul *(loc. cit.)*, căci adjectivul *dreaptă* nu poate fi interpretat drept complement circumstanțial concesiv, în lipsa unui verb predicativ, situație

similară cu cea din exemplul *Deși bolnav, a venit la școală* (Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei, 1986, p. 362).

b. Prin urmare, în urma restructurării, partea de început a frazei devine : *Deși era dreaptă, cum era stînca ...* sau *Deși stînca era dreaptă cum era ...*, variantă în care subiectul *stînca* trece în subordonata concesivă, în textul original prezența lui fiind necesară din considerente evidente : precizarea subiectului care nu poate fi dedus. Construcțiile gerunziale sînt capabile să exprime complementul circumstanțial concesiv, subliniate sau nu de adverbul *chiar* sau de *nici* (GLR² II 199 ; Mioara Avram, *op. cit.*, p. 313), așa încît se poate renunța la verbul *a fi*, copulativ, la un mod predicativ : *Fiind dreaptă, cum era stînca ...*, caz în care complementul circumstanțial concesiv este exprimat de gerunziul verbului *a fi*, care nu este, însă, apt să exprime valoarea concesivă decît împreună cu adjectivul *dreaptă*. Ne mulțumim doar să enunțăm această ultimă soluție, opinînd pentru modalitatea de rezolvare cu ajutorul modului predicativ al verbului *a fi*.

2. Considerăm că fraza, deși „săracă" în propoziții, prezintă totuși cîteva dificultăți în privința stabilirii felului propozițiilor din alcătuirea sa.

a. Restructurată, după introducerea elementului introductiv *deși*, precum și a verbului copulativ *era*, fraza conține 5 propoziții după cum urmează : (1) *Deși era dreaptă* ; (2) *cum era stînca* ; (3) *de parcă era trasă la cumpănă* ; (4) *avea totuși ... o scobitură ...* ; (5) *în care cineva s-ar fi putut adăposti ....*

b. Propoziția (1) este concesivă, cu un predicat nominal *(era dreaptă)*, subordonată propoziției (4) ; propoziția (2) este o circumstanțială de mod comparativă în virtutea faptului că arată, „cu ajutorul unei comparații, felul în care [...] se înfățișează o calitate din regentă" (GLR² II 309), o comparație „de egalitate", fiind de fapt vorba de o precizare, o întărire ale celor afirmate în regentă ; propoziția (3) este o circumstanțială comparativă condițională, „numită și ireală sau ipotetică" (Mioara Avram, *op. cit.*, p. 356), introdusă prin locuțiunea conjuncțională *de parcă*, cu nuanță consecutivă (GLR² II 312—313) și se subordonează propoziției (1), nu lui (2), care poate lipsi ; principala (4) și atributiva (5) nu prezintă nici un fel de dificultăți.

3. Cuvintele *totuși*, *adăposti* și structura *pentru orice împrejurare*, considerate de Gh. Constantinescu-Dobridor demne de a fi luate în seamă în vederea analizei, se reduc, în fapt, la ultimele două, căci *totuși* a fost clarificat sub punctul **C. 1. b.**, de unde reiese că este corelativul elementului introductiv *deși*, introdus în urma restructurării frazei.

a. Infinitivul *(a) adăposti* poate deruta în privința funcției lui sintactice și aceasta din cauza statutului verbului *a putea*, care, în cazul de față, pare a fi la diateza reflexivă, căci nu e vorba de *se poate*, unipersonal, lipsit de subiect și după care ar urma o subiectivă. În afara unor lucruri bine cunoscute despre verbul *a putea* vom adăuga observațiile dintr-o monografie dedicată infinitivului românesc : „În planul expresiei, verbul *a putea* prezintă totdeauna, în mod explicit, indici formali, care, prin implicație, caracterizează și acțiunea exprimată prin infinitiv" (Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 155). Din exemplele date reținem două : *se putură scula* (Psaltirea Scheiană) și *s-ar putea face* (Budai-Deleanu). Atît din aceste două exemple,

cît și din alte numeroase extrase din literatura veche, din cea populară și din cea modernă, se observă că după verbul *a (se) putea* nu poate urma decît infinitivul sau conjunctivul. Oricum, reflexivul care anticipează structura *a putea* + infinitiv (cu sau fără *a*) aparține infinitivului, încît structura *cineva s-ar fi putut adăposti* înseamnă, de fapt, „cineva ar fi putut a se adăposti", mai puțin obișnuită ; cf. *Puteau a se muta* (N. Bălcescu) ; *Să poată a-și relua*, segment desprins din presă (I. Diaconescu, *op. cit.*, p. 156). De regulă, se preferă conjunctivul : *cineva ar fi putut să se adăpostească*. Numai judecînd lucrurile astfel putem stabili funcția lui *adăposti*, adică aceea de complement direct, dar numai în forma sa reflexivă : *a se adăposti*, situația devenind mai clară dacă infinitivul este înlocuit cu conjunctivul : *cineva ar fi putut* (= ar fi fost capabil, în stare) *să se adăpostească*. Că este așa reiese și din concluzia lui I. Diaconescu : „În plan sintagmatic, verbul *a putea* preia, printr-un proces de anticipare, o serie de determinanți ai infinitivului, cînd acesta este folosit fără morfemul *a*" *(loc. cit.)*. Se anticipează nu numai „complementul indirect și direct, exprimat prin formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ și în acuzativ" *(ibidem)*, ci și pronumele reflexiv, cînd acesta are funcție sintactică (complement direct, în cazul de față, identic cu cel exprimat de pronumele personal : „se adăpostește pe sine".

b. Scobitura aflată în stîncă ar fi putut oferi adăpost oricui, *în orice împrejurare* (vreme rea, furtună etc.), deci într-o anumită circumstanță temporală, exprimată de substantivul *împrejurare*, în acuzativ cu prepoziția *pentru* ; *orice* are funcția de atribut adjectival al substantivului *împrejurare* exprimat de adjectivul pronominal nehotărît *orice*.

D.1. Ultima frază propusă *(De ești om bun, aproape de chilioara mea ; iară de ești om rău, departe de pe locurile aceste, că am o cățea cu dinții de oțel și, de i-oi da drumul, te face mii de fărîme)* a fost analizată într-o culegere de texte (N. Anghelescu Temelie și Adrian Gh. Popescu, *Dificultăți ale analizei gramaticale*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 226).

2. Modului cum i se face analiza nu i se pot aduce obiecții, căci, într-adevăr, după circumstanțiala condițională cu care începe fraza, este necesar să se introducă predicatul absent *(vino)*, după cum și după cealaltă condițională *(de ești om rău)* este necesar să se introducă predicatul absent *(du-te)*.

3. În schimb, adverbele *aproape* și *departe* sînt interpretate greșit, așa cum reiese din observația pe care o reproducem în întregime : „În propozițiile (2) și (4) predicatul este exprimat numai prin adverbele de loc *aproape* și *departe*. Verbele *vino (aproape)* și *du-te (departe)* sînt subînțelese" *(loc. cit.)*. Complementele circumstanțiale de loc sînt exprimate de substantivele *chilioara* și, respectiv, *locurile*, iar *aproape de* și *departe de (pe)* sînt locuțiuni prepoziționale, echivalente cu *la*, respectiv, *de la* (vezi și Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, București, Editura Științifică, 1974, p. 299).

Deși există o literatură destul de bogată referitoare la morfologia și sintaxa limbii române, considerăm că astfel de propuneri cum este cea făcută de profesorul Gh. Constantinescu-Dobridor sînt bine venite, mai

ales că problemele limbii române încep să intereseze nu numai pe viitorii candidați la secțiile facultăților de filologie, ci și pe alții, cum ar fi cei de la științe juridice, de exemplu. Aceasta este principalul motiv pentru care am dat curs propunerilor făcute și găzduite de revista „Limba română".

Mai 1992 *Reșița, piața 1 Decembrie 1918 nr. 9*

Alexandru Mareș

CINE A FOST IOAN ROMANUL, ALIAS FRÎNCUL? (III)

9. Greșelile de limbă semnalate, de altfel nu prea numeroase, apar în porțiunea tradusă a calendarelor, nu însă și în prefețe. Această diferențiere, sub raportul corectitudinii de exprimare, se explică, în primul rînd, prin numeroasele pasaje obscure, enigmatice din cuprinsul almanahurilor „frîncești", greu inteligibile chiar pentru un bun cunoscător al limbii italiene. De aici și traducerea literală la care a recurs Giovanni Candido Romano [60]. Nu este apoi exclus ca, datorită bolii și, în special, grabei, traducătorul să fi fost mai puțin atent în unele momente ale transpunerii asupra modului său de exprimare în limba română. Varietatea soluțiilor adoptate în echivalarea titlurilor almanahurilor italiene este grăitoare în ceea ce privește graba și, uneori, lipsa de consecvență ale traducătorului. În calendarul din 1701, almanahul italian *L'Aquila folgoratrice di Giove* [61] este transpus prin *Vulturul* (p. 91), *Vulturul fulgerător al lui Zefsu* (p. 93), *Vulturul fulgerând al lu(i) Zefsu* (p. 94—95, 98—114) și *Gripsorul fulgerând al lui Zefsu* (p. 97—98, 100); cf. și variantele datorate unor greșeli de scriere, întemeiate pe reluarea și, respectiv, anticiparea părții finale a cuvîntului anterior sau următor : *Vulturul* **fulgerul** *al lu Zefsu* (p. 113) și **Vulturând** *fulgerând al lu Zefsu* (p. 115). Urmărind această varietate de titluri nu mai putem fi surprinși că același almanah italian a fost transpus la date diferite sub diverse titluri : 1693 : *Marele vănător de Lago Oscuro* (p. 16); 1694 : *Gran venator de Lago Scuro* (p. 25, 27 etc.); 1700 : *Gran căcator de Lago Scuro* (p. 88), forma din urmă reproducînd aproape cu fidelitate titlul almanahului respectiv: *Il Gran Cacciatore di Lago Scuro* [62]. Trebuie însă să atragem atenția că la sporirea variantelor pentru redarea titlurilor unor almanahuri italiene o parte de contribuție a avut și Popa Nicola [63].

[60] Mario Ruffini, *op. cit.*, p. 124, 129—130.

[61] *Ibidem*, p. 85.

[62] *Ibidem*, p. 84. Adjectivul *Oscuro* care apare în titlul almanahului din 1693 se explică fie prin existența lui în titlul almanahului italian respectiv *(Il Gran Cacciatore di Lago Oscuro)*, fie printr-o neglijență a traducătorului, care l-a înlocuit pe *Scuro* „întunecat" prin *Oscuro* „întunecos".

[63] În calendarul din 1695 titluri precum *Retea de Merloti* (p. 62) și *Rere de Merloti* (p. 58) sînt în mod evident rezultatul unor greșeli de transcriere ale copistului, forma corectă fiind *Rete de Merloti* (p. 52, 53 și 56). Dar cele mai numeroase greșeli le efectuează acest copist în calendarul din anul 1703 pentru redarea titlului almanahului italian *La Tartana degli Influsi*,

Eliberat de constrîngerea impusă de redarea cu fidelitate a conținutului calendarelor italiene, traducătorul dovedește în prefețele dedicatorii o bună stăpînire a limbii române. Totodată, exprimarea sa devine acum mai elaborată, observîndu-se o predispoziție pentru folosirea unor procedee stilistice considerate de Mario Ruffini a nu fi lipsite de o anumită prețiozitate [64]. Contactul nemijlocit cu textele latine poate fi constatat în indicarea anului erei creștine printr-o sintagmă cu totul neobișnuită pentru textele românești vechi : „ale acestui 1694 *an de la nașterea Fečoarei*" (p. 22), „de *anul* adecăte 1695 *de la nașterea Fečoarii*" (p. 50), „chiclul *anului de la nașterea Fečoarei*" (p. 117). În exemplele citate avem a face cu traducerea unei sintagme rar întîlnite chiar în textele latine : *Anno a partu Virginis* [65]. Insuficiența informațiilor nu ne permite să stabilim dacă acest element de comput occidental, sub forma *anno dal parto della Vergine*, a fost cunoscut și textelor italiene [66].

10. Ioan Romanul stăpînea deopotrivă greaca și latina, dovadă termenii adoptați din aceste limbi, cu precădere din prima. Tocmai numărul mare al cuvintelor de origine greacă și, în special, al celor „care nu aveau circulație în limba română literară a epocii" *(afieromata, diastimă, epanghelie, procatarctichi, prosehi)* reprezintă unul dintre motivele pentru care s-a contestat originea italiană a traducătorului [67]. După opinia noastră, obiecția de față nu ține seama de faptul că acest secretar, trăind la curtea domnească, a putut constata gradul avansat de cunoaștere a limbii grecești de către cărturarii români în raport cu latina și italiana. Astfel se explică de ce atît în traducerea calendarelor, cît și în prefețele acestora întîlnim un număr însemnat de grecisme. Că acestea intraseră sau nu în uzul variantei literare muntene din epoca respectivă are mai puțină importanță cînd știm că Brîncoveanu, adevăratul destinatar al traducerii *Foletului Novel*, cunoștea limba greacă. Traducătorul recurge, de asemenea, și la cîteva turcisme [68], dintre care unele cunoscute numai pe baza înregistrărilor din *Foletul Noval : foduluc* „fudulie, mîndrie" [69] (în expresia *a face fodulucuri* „a se comporta ca un om înfumurat, îngîmfat", p. 20), *gezaerliu* „algerian" („Cursari gezaerlii", p. 38) și *muhavezea*

pe care traducătorul îl redase în calendarul din 1693 prin *Tartana de Influsi* (p. 19). În 1703 transcriind mai curînd după dictare decît după un text reprodus în alfabet latin, Popa Nicola ne oferă șapte variante ale titlului respectiv, toate greșit reproduse : *Tartana de Linflusi* (p. 124, 130), *Tartara de Linflusi* (p. 129), *Tartana den Linflusi* (p. 122, 127, 128), *Tartana Înflusilor* (p. 125, 131 etc.), *Tartani Înflusilor* (p. 140 —143 etc.), *Tartani Flusilor* (p. 141 —142) și *Tartana Flusilor* (p. 132, 135, 139). Această diversitate de titluri se reduce, în ultima analiză, la două forme de bază : *Tartana del' Influsi* și *Tartana Influsilor*.

[64] Mario Ruffini, *op. cit.*, p. 119.

[65] Du Cange, *Glossarium mediae et infimae latinitas*, I Band, Graz, 1954, p. 264, s. v. *Annus*.

[66] Nu l-am găsit înregistrat nici în excelenta lucrare a lui A. Cappelli, *Cronologia, cronografia e calendario perpetuo dal principio dell'era cristiana ai giorni nostri*. Seconda edizione interamente rifatta ed ampliata, Milano, 1960. Ristampa anastatica 1960.

[67] Vezi N. A. Ursu, *Teodosie Veștemeanul, adevăratul autor al* **Istoriei Țării Rumânești** *atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino* (II), p. 5.

[68] *Anadol* „Turcia asiatică" (p. 93 etc.), *bășcui* „a deosebi, a separa" (p. 120 etc.), *bo(g)az* „strîmtoare, gura unui rîu" (p. 45, 103), *caic* „luntre" (p. 18 etc.), *calabalîc* „zgomot" (p. 157), *čalmale* „turbane" (p. 59), *chelbaș* „chel" (p. 26), *gulgulealele* „răscoalele" (p. 53), *lagum* „mină explozivă" (p. 35 etc.), *mufluzi (a ~ se)* „a da faliment" (p. 7, 10), *surgun (surgum)* „surghiun" (p. 53, 89), *tersena* „șantier naval pentru vasele de război" (p. 19), *zahareale* „provizii" (p. 12 etc.).

[69] *Bălgarski tălkoven rečnik*, Sofia, 1955.

„garnizoană" („obicĭuite presidii (adecăte muhavezeale)", p. 70) [70]. Nu mai insistăm în privinţa neologismelor latino-romanice şi îndeosebi italiene care nu s-au impus niciodată în limba română, întrucît prezenţa lor singulară în paginile *Foletului Novel* a fost semnalată adeseori [71]. Menţionăm doar că traducătorului îi datorăm folosirea unor cuvinte, în parte creaţii lexicale personale, formate pe teren românesc, care nu au mai fost ulterior atestate : *bătainic* „bătăios" (p. 25 : „bătainicii"), *crăitoriu* „crai" (p. 81), *nestătăcios (nestătăcioasă)* „nestatornic, instabil" (p. 12, 29, 55), *orifietece* „orice" (p. 101), *ticăloşitură* „ticăloşie" (p. 138 : „ticăloşiturile"). Distincţi de acestea sînt doi termeni a căror etimologie şi, implicit, semnificaţie nu ne sînt cunoscute : *mărsie* („Cea ţeară, ce era în pace, de iznoavă să mişcă spre arme cu *mărsie* şi groaza ţărălor den vecinătatea ei", p. 76 ; cf. şi p. 70 şi 73) [72] şi *otrobie* („Soseaşte o veaste . . . care ne măngăe toate *otrobiile* şi de bucurie să trag clopote", p. 29).

11. Din cele prezentate rezultă că traducătorul *Foletului Novel* a fost un spirit cultivat, cu o educaţie dobîndită negreşit în şcolile de tip apusean : stăpînea procedeele retoricii, avea bune cunoştinţe istorice şi geografice [73]. Familiarizat cu personajele mitologice, el ne oferă în cîteva rînduri explicaţii privind semnificaţia lor : „Belona (adecăte oastea)" (p. 26), „Belona (adecăte dumnezeoaĭa războaelor)" (p. 80), "Cea înfocată constelaţie (adecăte Marsu)" (p. 24). Un exemplu mai semnificativ ni-l oferă pasajul „Ĭară să nascu idrele (adecăte furiile) ; ce nu mai iaste Alchid (adecăte Ahileu) să le ucigă şi să le potolească" (p. 26), unde ambele glosări sînt greşite, întrucît *Alchid* reprezintă numele sub care mai era cunoscut Hercule [74], iar *idrele* se referă, într-o accepţie figurată, la monstrul din Lerna răpus de acesta. Confuzia s-a datorat probabil faptului că traducătorul, întîlnind forma de plural *idrele* şi necunoscînd semnificaţia numelui *Alchid*, a crezut că pasajul respectiv îl are în vedere pe Ahile, renumit prin caracterul său mînios, veşnic dominat de furii. Oricare ar fi explicaţia reală a acestei confuzii, un lucru este cert : Giovanni Candido Romano nu putea avea cunoştinţă despre cel mai puternic erou al aheilor decît în urma lecturii directe sau mediate a *Iliadei* lui Homer.

Cine citeşte prefeţele calendarelor remarcă imediat că autorul lor era un om religios, care nu acorda credit literaturii astrologice. Conţinutul prevestirilor din calendarele italiene „păreri însă şi umbre numai sănt" (p. 22), singur Dumnezeu (idee care răzbate în toate prefeţele) putînd cunoaşte evoluţia celor viitoare. Traducerea almanahurilor italiene a

[70] Pentru etimologia ultimelor două cuvinte, vezi Emil Vîrtosu, **Foletul Novel**, *calendarul lui Constantin Vodă Brăncoveanu, 1693—1704*, p. 204 şi 208.

[71] Mario Ruffini, *op. cit.*, p. 99—111 ; Marin Z. Mocanu, *op. cit.*, p. 644—648.

[72] Cf. Emil Vîrtosu, **Foletul Novel**, *calendarul lui Constantin Vodă Brăncoveanul, 1693—1704*, p. 207, unde *mărsie* este glosat „mirt". Editorul l-a apropiat probabil pe *mărsie* de *mirsină*, care are acelaşi sens ca şi *mirt* „arbust parfumat, totdeauna verde, cu flori albe". Contextele în care apare *mărsie* nu sprijină această apropiere semantică. Mai curînd ar putea fi invocat *mîrslie*, derivat al lui *mîrsei* „dorinţă, poftă de plăceri, poftă (trupească)" ; DLR, s. v. *mîrsei*.

[73] Pentru ultimele, în afara glosărilor semnalate mai sus (vezi LR, XLII, 1993, nr. 3, p. 122), a se vedea identificările unor ţări (Spania, Franţa, Ţara Leşească), pe care traducătorul le-a notat marginal, folosindu-se de descrierile geogra fice din almanahul lui Fruniol pentru anul 1703 ; cf. Emil Vîrtosu, **Foletul Novel**, *calendarul lui Constantin Vodă Brăncoveanu. 1693—1704*, p. 119—120.

[74] C. Alexandre, *Dictionnaire grec-français*, Paris, 1874, s. v. Αλκείδης.

întreprins-o pentru că lectura lor satisface curiozitatea omenească şi oferă în acelaşi timp „o treacere de vreame". Dincolo de aceste idei generale, traducătorul se arată depozitarul unei alese tradiţii literare. Citează *Metafizica* lui Aristotel cu scopul de a evidenţia înclinaţia naturală a omului pentru actul cunoaşterii, adăugînd cu acest prilej : „iaste şi parimia, care zice : « Firea omenească la noao lucruri de a auzi iaste lacomă »" (p. 22 ; cf. şi „firea omenească la lucruri noao fiind răvnitoare", p. 51). În sprijinul ideii că trebuie privită cu bunăvoinţă „osărdia şi evlavia aducătoriului", indiferent de valoarea lucrului oferit, se invocă atitudinea unor figuri exemplare, precum Artaxerxes, Iulius Cezar şi Carol cel Mare (p. 4) [75]. Interesantă este şi motivaţia selecţiei întreprinse pentru alcătuirea calendarului din 1695, unde recunoaştem dorinţa de a oferi domnitorului o lectură plăcută, reţinîndu-se numai acele pronosticuri care „dau treacerii de vreame cu iale — celor ce le plac a auzi ca aceastia — *un ca gust* (= un fel de gust ; n.n.). Iară alalte, cari la noi nu aduc *nič o dulčaţă*, nič o ştire, şi — pentru ca să nu fiu cu vorba nesărată — *urăčiune cetitoriului* li-am lăsat" (p. 51). O selecţie prea riguroasă, afirmă traducătorul în 1701, ar da lucrării sale un caracter arid. În consecinţă, deşi autorii pronosticurilor pentru acest an „întunecat şi încurcat le scriu", Giovanni Candido Romano recunoaşte că „şi de acealea am prepus, *ca să nu fie de tot seci şi prea scurte ceaste ce am scos*" (p. 90).

Activitatea desfăşurată în cancelaria domnească şi lectura ziarelor străine îi ofereau secretarului italian posibilitatea să cunoască îndeaproape cursul evenimentelor politice din Europa. În acest fel se explică poziţia pe care o adoptă la un moment dat faţă de autorii pronosticurilor pentru anul 1701, care „avînd materie mai multă şi den destul ... ei văz că şi mai puţine decăt alte dăţi, şi mai întunecate, au dat la tipariu". Una dintre explicaţiile acestui fenomen este refuzul astrologilor de a le face publice, „de vreame ce, dupre ceale aiave multe să pot găci viitoare, adecăte că den mişcările şi purtările politice potu-se priceape turburările, vrăjbile şi realele ce pot veni şi fi" (p. 89).

Ar mai fi de reţinut caracterizarea „luminatului neam" (p. 118) adusă românilor în prefaţa calendarului din 1703. Ea poate fi interpretată ca un simplu artificiu retoric, menit să-l măgulească pe domnitor, sau ca expresia unui sentiment sincer din partea celui care asistase timp de peste zece ani la însemnatele prefaceri culturale înfăptuite în Ţara Românească.

12. Afirmaţiile din prefeţe privind ordonarea materiei din almanahuri potrivit calendarului iulian l-au determinat pe Mario Ruffini să nu excludă posibilitatea convertirii la ortodoxism a lui Giovanni Candido Romano, punct de vedere considerat improbabil de N. A. Ursu. În această problemă sînt necesare cîteva precizări. Faptul că traducătorul a renunţat la indicarea fazelor lunii şi a eclipselor după calendarul gregorian este întru totul firesc, de vreme ce în Ţara Românească acest calendar nu era în uz. Afirmaţia din 1695 („luminile lunilor dupre *pravoslavnica noastră* tocmind", p. 50) [76] nu ni se pare un argument suficient pentru a susţine că

[75] Vezi în acest sens Mario Ruffini, *op. cit.*, p. 79.

[76] Cf. în calendarul din 1703 : „Tocmind însă zilele şi luminile lunilor dupre vechile şi ale pravoslavnicii răsăritului sfintii besearici canoane, nu dupre noul apuseanilor calendariu" (p. 118).

traducătorul italian ar fi putut trece la ortodoxism sau, dimpotrivă, pentru a afirma că traducătorul ar fi fost un român, în speță Teodosie Veștemeanul (ipoteza N. A. Ursu). Lămurirea „pravoslavnica noastră", adică „pravoslavnica biserică", cu referire în acest context la calendarul iulian, era destinată domnitorului și nu-l angaja în plan confesional pe traducător. Pe de altă parte, Constantin Brîncoveanu a avut întotdeauna o atitudine binevoitoare față de catolicii din Țara Românească, chiar și după înfăptuirea actului de unire cu Roma al românilor transilvăneni. Prin urmare, nu credem că asupra secretarului italian s-ar fi exercitat vreo presiune pentru a-l determina să îmbrățișeze religia ortodoxă. Dacă aceasta a trecut într-adevăr la ortodoxism, ceea ce nu rezultă cu necesitate din citatul amintit, atunci a făcut-o în mod deliberat. Motivele unei asemenea convertiri religioase puteau fi multiple și nu este cazul să zăbovim asupra lor. Nu este lipsit de interes să amintim că, în vederea obținerii unor slujbe avantajoase în cadrul administrației și armatei turcești, alți italieni, contemporani cu traducătorul nostru, nu pregetaseră să treacă la mahomedanism. Luigi Ferdinando Marsigli cunoscuse la Constantinopol „un livornese, divenuto perfido rinnegato col nome di Mustafa, che aveva ufficio di zecchiere dell'Impero Ottomano" [77]. La rîndul său, Radu Greceanu pomenește despre sosirea la București în 1696 a lui „Mehmet aga, ce era cumbaragi-başa înpărătescu (care den frîncu să turcise)" [78].

Martie 1993

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Florentina Zgraon

FLOAREA ADEVĂRULUI — EDIȚIA PRINCEPS (1750)

II

VI.1. *Floarea adevărului* a cunoscut și două ediții în limba latină, sub numele *Flosculus veritatis :* Viena, 1752, respectiv Roma, 1761. Aceste date sînt consemnate cu acuratețe în anexa din 30 ianuarie 1772 a unui raport redactat la 2 februarie 1772, în limba latină, referitor la tipăriturile apărute la Blaj pînă la acea dată : *Flosculus veritatis, continens 4 puncta S⟨acrae⟩ Unionis ex variis Orientalis Ecclesiae libris probata, primum Valachico idiomate collectus et typis Balasfalvae datus anno 1750,*

[77] Carlo Tagliavini, *Un fragmento di terminologia italo-rumena ed un dizionarietto geografico dello Stolnic Cost. Cantacuzino*, în „Revista filologică", I, 1927, nr. 1—2, p. 170.

[78] Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714)*. Studiu introductiv și ediție critică întocmite de Aurora Ilieș, București, 1970, p. 113.

tum Viennae in Latinum versus et Ma⟨ies⟩t⟨a⟩ti Apostolicae a defuncto Ep⟨isco⟩po dedicatus typis Universitatis Typographiae anno 1752 editus, demum Romae anno 1761 a Basilianis Latini Ritus reimpressus [45].

2. N. Iorga a semnalat doar faptul că „e și o ediție latină" [46], iar Ioan Rațiu și N. Drăganu notează numai că *Floarea adevărului* a fost tradusă în limba latină [47].

3. Augustin Bunea relatează despre condițiile în care au apărut cele două ediții latinești, exprimîndu-și nedumerirea cu privire la faptul că cea vieneză nu a fost difuzată. Mai mult, însuși P. P. Aaron l-a rugat pe episcopul latin de Oradea, căruia reușise să-i trimită un exemplar, să păstreze secretul asupra acestei cărți. Sub aspect dogmatic, lucrarea trebuie să fi fost cel puțin acceptabilă, dacă nu chiar impecabilă, de vreme ce ulterior au apreciat-o persoane erudite în materie : papa Clement al XIII-lea, care primise un exemplar din partea episcopului P. P. Aaron, îi răspunde acestuia printr-o scrisoarea laudativă, iar călugării bazilitani de la Grotta Ferrata de lîngă Roma au retipărit-o la *De Propaganda Fide*, cu o prefață „foarte măgulitoare pentru călugării de la Blaj", realizîndu-se astfel cea de-a doua ediție în limba latină. În pofida acestor însemnate detalii, Augustin Bunea datează greșit ambele ediții : 1753, respectiv 1862 [48]. Datarea 1862 pentru ediția apărută la Roma a fost preluată ulterior, chiar dacă fără convingere, de către Barbu Teodorescu [49] și, prin intermediul acestuia, de Daniela Poenaru [50].

4. Zenovie Pâclișanu corectează, fără comentarii, datele edițiilor latinești : 1752, respectiv 1761 [51]. Acest autor avansează chiar o explicație cu privire la faptul că ediția vieneză *Flosculus veritatis* nu a fost difuzată. Numit episcop în sinodul din 15 noiembrie 1751 și confirmat de împărăteasa Maria Tereza la data de 28 februarie 1752, P. P. Aaron continuă lupta dusă de predecesorul său, Inochentie Micu-Klein, împotriva instituției teologului iezuit, care avea sarcina să controleze activitatea episcopului român unit. Traducerea cărții sale în limba latină era, se pare, un mijloc pentru a i se recunoaște capacitatea de a conduce singur Biserica greco-catolică ardeleană. Or, tocmai acest lucru nu putea fi pe placul cercurilor conducătoare din Viena, care aveau interese nu numai religioase, ci și politice. De aceea în documentul din 1772 citat de Zenovie Pâclișanu

[45] Ms. lat. nr. 280, păstrat la Biblioteca Academiei, Filiala Cluj-Napoca, în legătură cu care vezi Mircea Ioan, *Tipărituri apărute la Blaj în primii 25 de ani de activitate a tipografiei (1747—1771), relevate de un document de epocă*, în „Acta Musei Napocensis", XIX, 1982, Cluj-Napoca, p. 687—692.

[46] Vezi Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821)*, vol. II, București, 1901, p. 71, nota 1.

[47] Vezi Ioan Rațiu, *Blajul. Scurte notițe informative*, Brașov, 1911, p. 67 ; Nicolae Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, Bucarest, 1938, p. 57.

[48] Vezi Augustin Bunea, *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisiu Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764*, Blaj, 1902, p. 369 (nu este foarte clar dacă anul 1753 este considerat numai data traducerii în limba latină sau și a imprimării ediției vieneze : „nu-și pregeta a o traduce în 1753, cînd petrecea la Viena, pe limba latină, unde o și tipări").

[49] Vezi Barbu Teodorescu, *Completări și rectificări la Bibliografia Românească Veche*, în „Glasul Bisericii", XIX, 1960, nr. 11—12, p. 1045.

[50] Vezi Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia Românească Veche*, Muzeul Județean Dîmbovița, Tîrgoviște, 1973, p. 39—40.

[51] Vezi Zenovie Pâclișanu, *Tipografia din Blaj*, în „Boabe de grîu", V, 1934, nr. 2, p. 107.

se arată că episcopul „suspectus maneat", iar cartea sa „usque in praesens confiscatus manet" [52].

VII. Semnalăm, în cele ce urmează, cîteva mărturii și reacții cu privire la *Floarea adevărului*, survenite în perioada scursă pînă la apariția celei de-a doua ediții în limba română (1816).

1. P. P. Aaron a fost preocupat, pe cît posibil, să o recomande spre lectură. Astfel, în 1755, alcătuind un regulament cu privire la examenul susținut de către cei ce doreau să se preoțească, după ce recomandă cunoașterea ceaslovului, a psaltirii, a bucoavnei și a catehismului, adaugă, ca de la sine înțeles : „socotind că ce mai întiiu tipărită *Floare adevărului* toți ori (sic !) fi avînd" [53].

2. În *Păstoriceasca datorie dumnezeiestii turme vestită*, imprimată în 1759, episcopul o reamintește în prefață : „Despre ceale zeace dumnezeiești porunci, despre poruncile Bisearecii, despre sfintele taine și despre adevărul sfintei unii într-alte locuri, adecă în *Bucoavnă*, în *Învățătura creștinească*, în *Dialogul* și în *Floarea adevărului* cu neîndoite mărturii din sfintele scripturi și cărțile Besearecii noastre de prisosit s-au arătat" [54].

3. Călugărul anonim care a compus, „pe la 1762", se pare, cronica rimată *Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvașului din eparhiia Hațăgului, din Prislop*, atacîndu-l pe P. P. Aaron pentru activitatea sa în favoarea unirii cu Biserica Romei, se referă direct și la cartea acestuia, *Floarea adevărului* : „Acum Aron neîncetat doria / Iar calvinii și luteranii nu-l îngăduia / Pravoslaviia să o răsipească, / Ca să nu să mai pomenească. / (. . .) Și o cărticică de la sine au izvodit,/ « Floarea adevărului » o au numit, / Împrotiva Biséricei cu totul mincinoasă, / Din gura iadului scoasă" [55].

4. În 1772 este inclusă, pe primul loc în secțiunea *Doctrinae Christianae*, împreună cu cele două ediții latinești, în anexa raportului cu privire la activitatea tipografiei din Blaj pînă la acea dată (pasaj reprodus *supra*, p. 171—172). Mircea Ioan presupune că autorul raportului ar fi putut fi prefectul tipografiei, Iosaphat Devay [56].

5. Mircea Păcurariu afirmă că în intervalul 1750—1755 ar fi apărut un „răspuns" la lucrarea *Floarea adevărului*, pus pe seama unui călugăr anonim de la Episcopia Rîmnicului, care putea interveni la îndemnul episcopului Grigorie Socoteanu, cunoscut ca înflăcărat apărător al credincioșilor ortodocși din Transilvania în fața unirii cu Biserica Romei [57].

[52] Idem, *Din istoria bisericească a românilor ardeleni. „Teologul" vlădicilor uniți (1700 — 1773). Studiu istoric cu anexe documentare*, București, Cultura națională, 1923, p. 164, 167—168 (și notele), 172.

[53] Vezi Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 364—365, nota 1.

[54] CRV 315 u, p. 6.

[55] Vezi Dan Simonescu, *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII—XVIII)*, studiu și ediție critică de . . ., București, Editura Academiei, 1967, p. 69—73, 85 ; vezi, pentru aceeași problemă, Augustin Bunea, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Belgradului*, Blaj, 1902, p. 45—46 ; Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, vol. II, București, 1930, p. 135, nota 1 ; Nicolae Drăganu, *op. cit.*, p. 61 (cf. datarea propusă aici : „vers 1782 ou même après cette date") ; Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978, p. 27—29.

[56] Vezi Mircea Ioan, *op. cit.*, p. 687—692 ; lucrarea este menționată și într-un amplu și amănunțit raport al episcopului Atanasie Rednic către guvernul ardelean, datat tot 30 ianuarie 1772 : *Relatio de statu ecclesiae Fogarasiensis*, pentru care vezi Zenovie Pâclișanu, *Din istoria bisericească a românilor ardeleni . . .*, p. 165, nota 2, p. 167, nota 2.

[57] Vezi Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii ortodoxe române*, vol. II, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, p. 610—611.

Din păcate, afirmația, deși formulată ca certă, rămîne în domeniul supoziției atîta vreme cît autorul citat nu propune o identificare a „răspunsului". Să se fi repetat, peste ceva mai bine de un secol, venind acum din Țara Românească spre Transilvania, gestul moldoveanului Varlaam, care în 1645 punea sub tipar energica sa ripostă cunoscută sub numele de *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*?

6. Predoslovia ediției a doua mărturisește că *Floarea adevărului* din 1750 era o carte citită, cunoscută, căutată : „mulți în multe vremi și rînduri întrebîndu-o și cercîndu-o la biblioteca tipografiei aceștiia" [58]. Ediția princeps trebuie să fi fost epuizată, căci cea din 1816 apare tocmai „făcînd aceasta a multora poftă de a avea cărticica aceasta" [59].

7. Pe lista întocmită de Ștefan Moldovan în 1857 apare, în afara celor trei exemplare din ediția a doua semnalate mai sus, încă unul, care se afla atunci la Fărcădinul de Jos, incomplet, fără indicații privind locul și data tipăririi [60]. Cu toată rezerva, apreciem că n-ar fi exclus ca Ștefan Moldovan, colaboratorul lui Timotei Cipariu, să fi avut în mînă, la 107 ani de la apariție, un exemplar din *Floarea adevărului*, ediția princeps.

VIII. În fine, ne vom ocupa în cele ce urmează de singurul exemplar cunoscut al ediției princeps, care a străbătut timpul pînă în zilele noastre.

1. În 1910 Ioan Bianu și Nerva Hodoș înregistrau ediția din 1750, sub cota *CRV 276*, doar pe baza ediției din 1816 și a lucrării lui Vasilie Popp din 1838, declarînd că n-au văzut exemplare [61].

În 1922 devine cunoscut faptul că un exemplar din ediția princeps s-a aflat, totuși, în posesia dr. Iuliu Todorescu, cum rezultă din catalogul bibliotecii acestuia, publicat de Viktor Akantisz : „**Floarea adevărului.** Balázsfalva, 1750. Félbőrkötésben. *Unicum*" [62].

Ajuns în Biblioteca Muzeului Național Maghiar de la Budapesta, sub cota 5800, exemplarul respectiv a fost cercetat de Carlo Tagliavini, care în 1943 publică o descriere a cărții [63], fiind, după știința noastră, singurul cercetător care a scris consultînd efectiv un exemplar din 1750.

Contribuția lui Carlo Tagliavini determină pe Ioan Bianu și Dan Simonescu să revină asupra acestei cărți. Păstrînd cota *CRV 276*, aceștia inserează, în 1944, o sumară descriere, pe baza aceleia a lui Carlo Tagliavini, și publică integral foaia de titlu, cu caractere chirilice, în urma mențiunii : „N-am văzut cartea, dar reproducem titlul după un clișeu al Academiei Române (facs. nr. 43)" [64].

2. Solicitînd, în 1990, la Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei materialul existent sub cota *CRV 276*, am primit un plic deteriorat care însoțea facsimilul foii de titlu și prezenta o notiță sumară : „276.

[58] CRV 906, p. 2.

[59] *Ibidem*.

[60] Vezi Florian Dudaș, *Cărți vechi românești din Țara Hațegului în lumina catalogului ui Ștefan Moldovan (1857)*, în „Banatica", V, Reșița, 1979, p. 498, nr. 20 (în secțiunea „tipărituri neidentificate, incomplete").

[61] BRV II, p. 113.

[62] Vezi Akantisz Viktor, *Dr. Todoreszku Gyula és neje Horváth Aranka Régi Magyar könyvtára az alapító óhajtása szerint az 1919 évi december hó 4-én kelt okirat által a magy⟨ar⟩ nemzeti múzeum könyvtárának adományozta*, Budapest, 1922, p. 76.

[63] Vezi Carlo Tagliavini, *Contribuții la Bibliografia românească veche. (Trei tipărituri unite de la Blaj)*, în „Cercetări literare" publicate de N. Cartojan, vol. V, București, 1943, p. 1–2.

[64] Vezi BRV IV, p. 244 (secțiunea „îndreptări").

Floarea adevărului, Blaj, 1750 (titlul, copie după clișeu)". Plicul mai prezintă cota de catalog 174969 și numărul de inventar 1379, care a înlocuit pe cel vechi, barat (284). Nu apare nici o altă indicație privind proveniența clișeului ori locul exemplarului-sursă [65]. Să se fi făcut acest clișeu după articolul lui Carlo Tagliavini? Încercînd să depistăm sursa lui, am cercetat și fișierul Cabinetului de microfilme al Bibliotecii Academiei, unde am avut șansa să aflăm, la 20 septembrie 1990, sub cota *Mc 322*, microfilmul integral al exemplarului păstrat la Budapesta. Reproducem informația din fișierul acestui cabinet : „*Mc. 322*/ Titlu complet./ [2] f. + 62 f./ Budapesta, Bibl. Naț. Széchenyi, 1963/2,05 m. 1 r. imag. oriz.".

IX. 1. Dacă în privința dimensiunilor cărții vom recurge neapărat la contribuția lui Carlo Tagliavini (in −8°, mm 110×153), sub alte aspecte putem amplifica descrierea sa (cu reluarea unor elemente, desigur) [66].

2. Textul se desfășoară pe 2 file nenumerotate și 62 cu numerotare chirilică originală în colțul din dreapta sus. Microfilmul prezintă reluarea pozițiilor 1^v — 2^r și 2^v—3^r. Cele două file nenumerotate, pe care le vom marca prin I^r — II^v, conțin foaia de titlu (I^r) și o *Predoslovie către cetitor* (I^v — II^v), în care, după îndemnul adresat către iubitorul „de adevăr ceteț", sînt menționate cele 13 izvoare citate în cuprinsul lucrării. În continuare, materia este distribuită după următoarea structură compozițională : f. 1^r—8^v *Cuvînt înainte*, în care se expune, în principal, motivația tratării celor patru puncte florentine ale unirii ; f. 8^v—12^r *Cap 1. Pentru credință ;* f. 12^r—26^r *Cap 2. Pentru capul Besearicii ;* f. 26^v—40^v *Capul 3. Pentru purceaderea Duhului Sfînt*; f. 40^v—48^v *Cap a 4. Pentru materiia sfintei cuminecături ;* f. 48^v—62^v *Cap 5. Pent⟨r⟩u sufletele răpăosaților.*

Apar 18 rînduri pe pagină, în afară de colontitlu și de cuvîntul-custos.

3. Colontitlul constă în redarea, uneori abreviată, a titlului capitolului pe recto-ul filelor și a numărului acestuia pe verso. Astfel, în primul capitol, f. 9^r, 10^r, 11^r prezintă colontitlul *pentru credință*, iar f. 9^v, 10^v, 11^v — *cap 1.* Apar și unele erori : f. 40^v are drept colontitlu indicația *cap 2*, deși aici se termină capitolul al treilea și începe al patrulea.

4. Caietele, și chiar filele lor, sînt numerotate cu chirilice în partea de jos a paginii, central. Ele încep la filele 1^r, 9^r, 17^r, 25^r, 33^r, 41^r, 49^r, 57^r. Astfel, cele 62 de file numerotate sînt grupate în 8 caiete, primele 7 de cîte 8 file, iar ultimul de numai 6 file (57^r — 62^v).

5. În afara acestor 62 de file și a celor 2 nenumerotate, marcate de noi prin I^r—II^v, care conțin titlul și prefața, mai apar 2 file liminare, una la începutul și una la sfîrșitul volumului. Cea anterioară prezintă niște cifre care trebuie să fie cote ori numere de inventar succesive : *N°658 / CZ 62 2364 / 86* (sau *8b*?) / *Rsz. 5800*, ultima fiind tocmai cota indicată

[65] Scrisul de pe plicul păstrat sub cota 276 ar putea fi al lui Dan Simonescu, după cum ne-a sugerat doamna Rodica Popescu, specialist în carte rară în cadrul acestui cabinet. Și totuși, de vreme ce acesta scria în 1944, împreună cu Ioan Bianu, că nu au cunoscut exemplare, nu putem corela această ipoteză cu informația sa din 1967, după care exemplarul văzut de Carlo Tagliavini nu ar fi un „unicum" : „Am cercetat un alt exemplar complet în biblioteca bibliofilului Petre Nistor din București" (Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 85, nota 21). Cînd a văzut acest exemplar Dan Simonescu, dacă el însuși, posesorul sau altcineva au scris undeva despre acesta — sînt chestiuni care nu ne sînt cunoscute. O informație lapidară și nedocumentată pierdută într-o notă de subsol e tot ce avem despre acest ipotetic al doilea exemplar păstrat pînă azi din ediția princeps a *Florii adevărului*.

[66] Vezi Carlo Tagliavini, *op. cit.*, p. 2.

de Carlo Tagliavini [67]. Pe fila 62^{v}, unde se termină textul propriu-zis al tipăriturii, începe o însemnare greu lizibilă, datată 1801 (1802 ?), care continuă pe fila liminară posterioară. Pare să fie o listă de datornici, formată din alineate de tipul *la Onucor Tașului 14* (*41* ? scris ДА) *potore* (recto, r. 10—11), *la Noțe Tădoslă 7 potore, la ginerele lui Lupău Necoră 10 potore* (verso, r. 5—8). Numele proprii sînt greu de descifrat, numeralele nu prezintă tildă, iar cuvîntul *potor (potore, potoră)* [68] apare pe fiecare rînd. Pe verso-ul acestei ultime file mai apar cîteva cuvinte adăugate de o altă mînă, nu mai bine deprinsă cu scrisul.

6. Foaia de titlu prezintă, sub ancadrament, o însemnare cu caractere latine, reprodusă și de Carlo Tagliavini [69] : *Dăruit Bibliothecei Seminariu* (sic !) *Gher[la]/de Sf. Sa Ioan Alexi Ep⟨isco⟩pul, 1863.* Dedesupt, altă mînă pare să fi reluat : *Sf.* [70] *Sa Ioann Alexi Ep⟨isco⟩pul.*

7. Pe fila 24^{v} apare o însemnare clară, cu slove chirilice, în marginea exterioară, începînd de jos spre partea superioară : *Vă rătăciți neînțelegînd scripturile.* Este, cu siguranță, mîna unui cititor ortodox, care face referire la *Evanghelia lui Matei*, capitolul 22, versetul 29 : „Vă rătăciți neștiind scripturile, nici puterea lui Dumnezeu" [71].

8. Volumul, destul de bine conservat, prezintă pe unele file din prima jumătate, în partea de sus, mici pete, am crede noi, după microfilm, asupra cărora ne edifică din nou Carlo Tagliavini : sînt intervențiile carilor [72].

9. Filele I^{v} și 62^{v} prezintă o ștampilă simplă, ovală, cu inscripția : A M. N. MUZEUM / KÖNYV/TÁRA. La f. 62^{v} apare încă o ștampilă, mai stilizată, încadrată într-o coroană de frunze, peste ale cărei prime rînduri se suprapune însemnarea tîrzie amintită mai sus. Ea aparține fostului proprietar particular al exemplarului : DR. / TODORESZKU GYULA / ÉS NEJE / HORVÁTH ARANKA / KÖNYVTÁRA.

X. 1. Așa cum a rezultat, sperăm, din cele de mai sus, rostul acestei contribuții este de a semnala faptul că *Floarea adevărului* ne este accesibilă în ediția princeps (1750), nu neapărat prin mijlocirea celei din 1816. Mica noastră „descoperire" constă în a fi observat că microfilmul exemplarului păstrat la Budapesta se afla lîngă noi de 30 de ani.

2. Mai adăugăm că, în momentul de față, textul ediției princeps poate fi consultat atît prin *Mc 322*, cît și prin *CRV I 276 u* (inv. 6124), fotocopia integrală a microfilmului, realizată între timp la Biblioteca Academiei [73].

Ianuarie 1993

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[67] *Ibidem*, p. 1.

[68] „Monedă de aramă care a circulat mai ales în Transilvania" (vezi *Dicționarul limbii române*, serie nouă, tomul VIII, partea a 4-a, litera P, București, Editura Academiei, 1980, s.v.).

[69] Vezi Carlo Tagliavini, *op. cit.*, p. 2. Autorul citește, spre deosebire de noi, *daruit* și *1865* ; cuvîntul *Gherla* a fost văzut în întregime (apare la sfîrșit de rînd, pe microfilm silaba a doua lipsește) ; redăm după interpretarea sa abrevierea *Sf.* (= Sfinția), pentru noi fiind grafie neclară.

[70] Lecțiune propusă prin analogie cu cea comentată în nota precedentă ; lecțiune probabilă : *de la*? (episcopul Ioan Alexi decedase în 1862).

[71] Vezi *Biblia sau Sfînta Scriptură*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982, p. 1125.

[72] *Op. cit.*, p. 2.

[73] Fila liminară pe care am socotit-o anterioară, pe baza microfilmului, apare în volumul fotocopiat în urma celei numite de noi posterioară.

Oana Chelaru-Murăruș

COMPUNEREA ȘI DECOMPUNEREA LEXICALĂ ÎN POEZIA LUI NICHITA STĂNESCU

1. Prezentul articol este desprins dintr-un studiu lingvistic și poetic exhaustiv asupra creației lexicale în opera lui Nichita Stănescu, ce are în vedere formarea de noi cuvinte prin procedee interne de vocabular, construcții și deconstrucții de unități lexicale, invenții lexicale propriu-zise etc. Inovațiile lexicale, constitutive limbajului poetic în genere, sînt privite nu ca abateri de la norma lingvistică sau poetică a momentului, ci ca forme de valorificare a creativității intrinseci a limbii naturale, a potențialităților ei și, în unele cazuri, chiar ca forme de transgresare a limitelor sistemului lingvistic însuși.

Creația lexicală stănesciană ne apare numai ca un segment al unei întreprinderi globale a operei de a fundamenta o poetică a „necuvîntului" ce implică mutații la nivel semantic, morfologic, sintactic, al figurilor, al retoricii discursului liric și care se subsumează tendințelor generale ale liricii moderne către „tensiune disonantă", „fragmentarism", „dezordine", „optică astigmatică", „depoetizare" [1], către „deconstruirea" realului în paralel cu „deconstruirea" limbajului poetic în sine.

2. Alături de derivare și conversiune, procedee de invenție lexicală intens valorificate de Nichita Stănescu, compunerea lexicală, deși mai restrînsă cantitativ, oferă date lingvistice ce sînt tot atîtea premise pentru o interpretare a demersului "poetic„ fundamental al operei.

A. Cel mai bogat reprezentată este c o m p u n e r e a p r i n j u x t a p u n e r e a s u b s t a n t i v e l o r, procedeu ce oglindește efortul poetului de a crea unități complexe, mai cuprinzătoare, care să răscumpere „defectul limbajului" (Mallarmé) legat de arbitraritatea constitutivă a semnelor lingvistice.

În limbajul curent, compusul paratactic reproduce semantic, în genere, zona de întretăiere a conținuturilor cuvintelor alăturate [2], situație ce se transpune sintactic prin raportul de coordonare (de exemplu : *cîine—lup, pușcă—mitralieră*).

În limbajul poetic actual, fenomenul a fost semnalat de Ion Coteanu la poeții generației '50—'60, care practică expansiunea semnelor simple din necesități ornamental-expresive [3]. Încă din perioada sus-amintită

[1] Hugo Friedich, *Structura liricii moderne*, București, Univers, 1969, cap. I.

[2] *Limba română contemporană* (curs), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978, p. 245 și urm.

[3] Ion Coteanu, *Creația lexicală în poezia noastră nouă*, în LR, II, 1956, p. 89—108.

este vizibil în generarea compuselor poetice un grad sporit de complexitate a relației semantico-stilistice a componentelor, care se dezvoltă fie pe structura unei comparații elidate (eventual și inversate), fie pe aceea a unei relații predicative nominale cu copula subînțeleasă, efectul stilistic al ambelor structuri fiind concentrarea imaginii.

La Nichita Stănescu compusele formate prin parataxă pornesc de la :

a. o comparație elidată : *omul-fantă* (11 E), *regi-animale* (11 E), *omul-sunet* (UPNR), *ramurile-flăcări* (OS), *frunzele-scîntei* (OS), *sunetele-cîine, sunetele-iepuri* (OS) [4]. Asemenea formații, în care al doilea termen se prezintă formal ca epitet, sînt imagini metaforice inedite ce răspund nevoii poeziei moderne de a condensa semnificația în jurul unor „turnuri de substantive" (Gottfried Benn), anexîndu-și totodată zone cît mai extinse și opozitive ale realului.

În aceeași categorie de fapte poetice putem include construcții cu epitete apozitive metaforice (bogat reprezentate și în poezia eminesciană [5]), ce atrag atenția prin îndrăzneala asociațiilor, prin distanța semantică a celor doi termeni alăturați. Deși nu sînt scrise cu cratimă, ele nu se deosebesc formal și semantic de compusele formate prin parataxă enumerate mai sus : *aer cetaceu* (NE), *fulger toreador și zigurat* (NE), *zăpadă regină* (IDSC). Semantic, uneori și morfologic, elementele lexicale presupun o evidentă adjectivizare, ca în următoarele exemple : *Doamnă Verde Camforă* (IDSC), *inimă rechină* (MF), *zînă fluturâ* (EM), *inimă împărată* (Pos). Ceea ce individualizează poetic aceste imagini concentrate este interferența semantică a zonelor „abstract"/„concret", „material"/„imaterial", „zoomorfic"/ „antropomorfic", tendință generală și caracterizantă a liricii lui Nichita Stănescu în ansamblu, după cum semnalează, printre alții, și Ileana Oancea [6].

b. un raport copulativ elidat — Hiperboreea : *aur-argint* (11 E), *ochi-timpan* (11 E), *sfera-fiu, sfera-părinte* (LP), *rîsu'plînsu'* (NE). La aceste compuse paratactice se adaugă și formații înrudite cu adjectiv determinativ : *papilă-mirositoare* (11 E), *vag-plodul* (IDSC), sau cu două-trei adjective juxtapuse : *alb-negru* (11 E), frunze *verzi-albe-albastre* (RV). Distanța semantică a termenilor, dintre care unii sînt logic incompatibili (*ochi* și *timpan*, *papilă* și *miros*, frunze *verzi-albe-albastre*), iar alții antonimici (*rîs* și *plîns*, *alb* și *negru*), indică demersul tipic al poetului modern de a deconstrui realul, reconstruind prin aventura limbajului poetic referentul intern al textului, o „lume posibilă". Este revelator, în acest sens, că unii termeni funcționează ca apoziții metaforice pe lîngă un nucleu substantival. Astfel, *Hiperboreea*, teritoriu imaginar, „locus fictus" stănescian,

[4] Folosim următoarele abrevieri ale titlurilor de volume pe care le specificăm în ordinea apariției lor pe parcursul prezentului articol : *11 elegii* (11 E), *Un pămînt numit România* (UPNR), *Oul și sfera* (OS), *Necuvintele* (NE), *În dulcele stil clasic* (IDSC), *Măreția frigului* (MF), *Epica magna* (EM), *Postume* (Pos), *Laus Ptolemaei* (LP), *Roșu vertical* (RV), *Dreptul la timp* (DLT), *O viziune a sentimentelor* (OVS).

[5] Structuri eminesciene asemănătoare ca „lumina fecioară", „cugetări regine", „stele proroace", considerate epitete metaforice apozitive, foarte apropiate de metafora explicită, sînt discutate de Mihaela Mancaș în *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 214.

[6] Ileana Oancea, *Poezia ca act de limbaj la Nichita Stănescu*, în „Limbă și literatură". II, 1982, p. 179.

este definit prin echivalare apozitivă cu substantive și adjective compuse : Hiperboreea, *alb-negru*, ... *aur-argint* (11 E). Așa cum observă cu justețe Ion Coteanu, „prin apoziție se conectează din punct de vedere semantic două zone de semnificații, punîndu-se semnul egalității între doi referenți distincți, ca și cînd ar fi numiți prin două sinonime foarte apropiate"[7]. Numai că, în cazul lui Nichita Stănescu, echivalarea apozitivă își diminuează considerabil forța de preciziune, întrucît compusele, formate ele însele din termeni opozitivi ce se neutralizează semantic reciproc, sporesc gradul de indeterminare semantică a enunțului poetic.

B. Compuneri și decompuneri ludice : jocul lexical, destul de complex, prezent în întreaga operă a lui Nichita Stănescu, dar atingînd punctul culminant în volumul *În dulcele stil clasic*, se concretizează și în generarea unor compuse poetice inexistente în limbă. Deosebim mai multe modalități „poetice" de generare a acestora :

a. Calcul poetic de tip ludic : poetul copiază structura unui compus deja existent în limbă, în efortul de a se apropia de zona inexprimabilului, a „necuvîntului" : „Știu tot ce e mai departe de tine,/ atît de departe încît nu mai există aproape/ după-amiază, *după-orizontul*, *dincolo-de-marea*" (DLT).

Alături de „spațializarea timpului" *(o margine a orei, botul secundei, cîmpia secundelor)*, „temporalizarea spațiului", coordonată de viziune în opera lui Nichita Stănescu, semnalată în repetate rînduri de critica literară [8], nu se realizează numai prin metaforizare, ci și prin compusul inedit *(după-orizontul)*, calchiat printr-o „glisare" semantică și formală relaxată a imaginilor.

b. Permutările lexicale sînt un procedeu ludic predilect al poetului, în special în volumul *În dulcele stil clasic*, dar nu numai în acesta. El presupune o decompunere a limbajului și o recompunere potrivit „fanteziei dictatoriale" a poetului, care lucrează cu asocieri sonore ce frizează absurdul, vidul semantic, teritoriu al „necuvîntului" [9]. Deseori Nichita Stănescu „permutează" cuvintele într-un joc paranomasic în care valorile lor semantice sînt anulate : „ ... cu trei cai de *unt-de-lemn*/ cu trei cai de *lemn-solemn*" (IDSC).

Din jocul „deraierilor lexicale"[10] succesive se nasc uneori cuvinte inexistente, ce împing poezia către limita incomunicabilului : „ ... foamea își lățea *decorul*/ *decorbul*/*deorbul*" (IDSC).

Asociate sonor, aparent gratuit, cuvintele, care și-au pierdut, luate în parte, valoarea de semn, tind să funcționeze ca un „supracuvînt", alcătuind o serie paradigmatică cu legături semantice dezvoltate contextual. „Foamea" împrumută astfel trăsături semantice posibile ale cuvintelor înglobate în unitățile nou create *(corb-orb)*, procedeul părînd a confirma ideea poetului că în interiorul fiecărui „lucru nu se ascunde pînă la urmă decît un cuvînt", că în interiorul oricărui cuvînt putem descoperi un alt cuvînt increat.

[7] Ion Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1985, p. 137.

[8] Cf., printre alții, Ion Pop, *Nichita Stănescu. Spațiul și măștile poeziei*, București, Albatros, 1980.

[9] Paula Diaconescu, *Comunicarea prin necuvinte*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 5, p. 485—487.

[10] Termenul de „deraiere lexicală" e folosit de Al. Graur în *Scrieri de ieri și de azi*, București, Editura științifică, 1970.

Alteori Nichita Stănescu figurează chiar geneza cuvîntului format prin permutări „anagramatice" : „*Cerc*, tu, idee/a mediocrității/calotă sferică, tu, /*burg*hezie a sferei, / *cerc-burg*/*cercburg* ..." (LP). „Decupînd" și recuperînd etimologic pe *burg* din *burghezie*, *cercburg*, „necuvînt" stănescian, condensează semnificațiile metaforelor apozitive enumerate anterior. Totodată, el devine emblemă a „spațiului închis", limitativ, opresant — aflat în opoziție simbolică cu planul orizontal ptolemeic și parte a unei mitologii sui-generis a volumului *Laus Ptolemaei*.

c. Aglutinări ludice : procedeu aparent identic cu deraierea lexicală ilustrată anterior, aglutinarea ludică privește numai ștergerea aleatorie a distanțelor dintre semnele alăturate, ca în exemplul : „ ... vertebre ale lui Noe/ *ale lui A*/*Aleluia*/*Aleluia* zic și atît" (IDSC). *Aleluia* este numai aparent cuvîntul indexat în dicționar, el și-a fabricat prin Nichita Stănescu o etimologie fantezistă, fiind pus în relație cu litera primordială „A, literă gravidă de toate literele lumii".

d. Deglutinările ludice sînt forme de deconstruire a limbajului, de decupare liberă a granițelor dintre semne. Ele pot îmbrăca aspectul unor „regresiuni" etimologice, atunci cînd poetul reface în sens invers istoria unui calc lexical de structură (ca *anotimp* după germ. *Jahreszeit*) : „Mai lasă-mă un *anotimp un an, un timp*" (OVS).

Practicat cu timiditate în volumele de tinerețe, procedeul revine frecvent în volumele *Necuvintele* și *În dulcele stil clasic* mai cu seamă : „Rupe-mi tu ce este rupt/*Curcubeul, beul, eul*/ Doamnă veșnic dedesupt/ îți sărută talpa zeul" (IDSC).

Deglutinate, cuvintele rimează și se oglindesc reciproc, într-un joc „de-a v-ați ascunselea" de o relaxată gratuitate. În exemplul următor Nichita Stănescu decompune semnele alegînd, ca într-o exersare de game, doar componentele muzicale ale semnificanților : „Zeul cu un singur ochi mă trage de mînecă/ de braț/ de umăr/ de umbră/ *de la revedere*/ *de la de re*/ *de re și de și re* ..." (NE). Nu întîmplător avem în față unul dintre finalurile deschise caracteristice multor poeme din volumul *Necuvintele* și din cele următoare. Dacă poemele stănesciene încep, după cum observă Eugen Negrici [11], „ca și cum ar continua", multe sfîrșesc în „tăcere" și inexprimabil, folosind o tehnică sistematic orientată spre decompunerea lexicală repetitivă și disoluția semantică : „Ce este? Cum ce este?/ Este pur și simplu./ *Adică E, adică S, adică T, adică E*/ *Primul E e mai vechi decît ultimul E*. Atît "(NE) sau „ ... ea nu ține de domeniul/ comunicării/ de domeniul *înțelesului*/ *nțelesului*/ *țelesului*/*elesului*/ *lesului*/ *esului* ..." (NE).

3. Analiza compunerii lexicale și a unor procedee poetice înrudite ca deraierea lexicală, aglutinarea/deglutinarea ludică și calcul poetic, schițată în limitele prezentului articol, trebuie, firește, coroborată nu numai cu celelalte mijloace de creație lexicală, ci și cu inovațiile prezente la toate nivelele limbii, care ar putea justifica numai în ansamblu poetica originală a operei.

Ea ne permite însă, credem, să anticipăm, pe baza faptelor de lexic discutate, că „poetica necuvîntului" este una bivalentă, o mișcare în doi

[11] Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, București, Cartea Românească, 1978, cap. *Nepăsarea suverană*.

timpi ce străbate întreaga operă cu reveniri succesive : c o m p u n e r e a s e m n u l u i t o t a l, nostalgie a unui Hipersemn sau Suprasemn (cu rădăcini în estetica romantică și simbolistă), corespunzătoare „foamei de cuvinte" sau momentului de „întrupare" a cuvîntului, după expresia lui Nichita Stănescu, și d e c o m p u n e r e a semnului vidarea lui semantică, transformarea lui în emblema unei pure negativități, proces ce corespunde „destrupării cuvîntului" sau „greții de cuvinte", suprasaturării poetului de un limbaj care nu-l mai exprimă, care îl trădează.

Prima tendință este ilustrată de procedee precum compunerea prin parataxă, unele deraieri lexicale, aglutinările ludice de tot felul, care au ca rezultat sporirea inventarului de unități lexicale, generarea de „supracuvinte".

Celei de-a doua mișcări îi corespund decompunerile lexicale și deglutinările ludice și repetitive, generatoare de „necuvinte", semne reduse la semnificanți puri, vide din punct de vedere semantic.

Fie că sînt ridicate la „suprasemnificație" metaforică, fie că sînt readuse la dimensiunea unilaterală a expresiei și reduse la „tăcere", semnele poeziei lui Nichita Stănescu se angajează într-o experiență estetică unică în spațiul literar românesc postbelic și, credem, își asumă numai aparent dimensiunea ludicului.

Martie 1993

Facultatea de Litere
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

Laura Vasiliu

GHIDUL RADIOFONIC DE EXPRIMARE CORECTĂ

Începînd de la 4 ianuarie a.c., Radiodifuziunea Română difuzează aproape zilnic pe postul „România actualități" la emisiunile „Matinal" și, în reluare, „Studio deschis" (ambele emisiuni de largă audiență), „Ghidul radiofonic de exprimare corectă".

Emisiunea, alcătuită de Șerban Iliescu și Reluș Mureșan, pornește de la greșeli selectate de autorii ei sau semnalate de ascultători. Sînt, în general, greșeli curente, larg răspîndite în limba actuală, pe care comentatorii le explică, pe scurt, cînd e cazul, și pe care le sancționează, oferind pentru fiecare caz în parte, în mod foarte clar, soluția corectă.

Greșelile discutate pînă acum privesc pronunțarea unor numerale precum *șaptisprezece*, *optisprezece*, *patruzecidoi* ; accentuarea infinitivului substantivat *prevédere* sau a unor împrumuturi ca *butelíe* ; semantica unor împrumuturi ca *fortuit*, *lucrativ* ; adaptarea unor cuvinte străine în forme care nesocotesc caracteristicile morfologice originare, precum *mass-medii* ; construirea unor locuțiuni sau structuri frazeologice : *în raport* **de** în loc de *în raport* **cu**, *funcție de* în loc de **în** *funcție de* ; unele aparente dezacorduri privind, de exemplu, folosirea impersonală a lui *a trebui* sau expresia *ce-s cu astea* ; pronunțarea unor nume proprii de persoane sau de instituții ori a unor toponime străine.

Greșelile referitoare la cuvintele românești sînt grupate în prima secțiune a emisiunii, fie că privesc pronunțarea, semantica, morfologia sau sintaxa, iar greșelile privitoare la pronunțarea numelor proprii străine, în cea de a doua secțiune a emisiunii. Fiecare emisiune, fără excepție, conține ambele secțiuni menționate.

Pentru formularea soluțiilor de corectare a greșelilor din prima secțiune autorii pornesc de la datele oferite de DEX ; fără a face o pledoarie pro domo, constatăm că se apelează prea rar la DOOM. Recomandările privitoare mai ales la numele proprii străine de actualitate se bazează pe informațiile oferite de agențiile de presă sau de dicționarele direct legate de numele respective. Apreciem poziția moderată pe care o adoptă autorii față de pronunțarea numelor străine intrate de mult în limba română cu o pronunțare diferită de cea originară, și anume : sînt considerate un „exces de corectitudine" pronunțări ca [teksəs], [maskva], [liʃboa] în locul pronunțărilor tradiționale [teksas], [moskova], [lisabona].

Considerăm ciclul de emisiuni grupate sub titlul „Ghid radiofonic de exprimare corectă" foarte bine gîndit și foarte util prin domeniul abordat, prin publicul larg căruia i se adresează (ar fi de dorit să fie luat

LR, XLII, nr. 4, p. 183–184, București, 1993

în seamă şi de colegii de la Radio şi Televiziune), prin orele de programare (6.15 şi 9.30) care convin multor categorii de auditori. Sperăm că va deveni, pe lung timp de acum înainte, o rubrică permanentă a Radioului, apreciată şi susţinută de ascultătorii ei şi că, împreună cu emisiunea mai veche „Odă limbii române", va contribui la realizarea scopului, foarte des enunţat acum, de normare judicioasă a limbii actuale.

Martie 1993

[Bucureşti, intr. Lucaci nr. 3

Prof. Dr. Docent PANDELE OLTEANU, **Floarea darurilor sau Fiore di Virtù.** Studiu, ediție critică pe versiuni, după manuscrise, traducere și glosar în context comparat, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1992, 535 p.

În cursul anului trecut, la Editura Mitropoliei Banatului din Timișoara, a fost tipărită cartea cunoscutului slavist Pandele Olteanu, *Floarea darurilor sau Fiore di Virtù*. Studiu, ediție critică pe versiuni, după manuscrise, traducere și glosar în context comparat.

Rod al unor preocupări mai vechi, lucrarea „a fost realizată și redactată în două volume încă din anul 1980" [1]. Primul volum, conținînd studiul monografic propriu-zis, cu demonstrații privind analiza comparată textologică, probiemele de filiație și de localizare ale cunoscutei cărți populare, a fost înaintat de autor Editurii Junimea, dar are, după spusele autorului, puține șanse de a vedea curînd lumina tiparului datorită lipsei de interes a conducerii cunoscutei case editoriale ieșene.

Cartea publicată acum la Timișoara reprezintă, așa cum se menționează în *Prefață* (p. 6), cel de-al doilea volum al acestei ample monografii și cuprinde „ediția operei pe versiuni cu studiu textologic și glosar".

Așteptat cu nerăbdare de specialiști români și străini și, deopotrivă, de numeroși iubitori ai vechiului scris românesc, volumul recent apărut și-a propus în primul rînd să pună în circulație versiuni românești și străine ale *Florii darurilor*, carte a cărei ultimă sursă o reprezintă opera italiană renascentistă *Fiore di virtù*. Aceasta a intrat de timpuriu și în literatura română, fiind inițial răspîndită prin copii manuscrise, dintre care cele mai vechi aparțin secolelor al XVI-lea și al XVII-lea.

Demersul profesorului P. Olteanu este cu atît mai important cu cît aceste redacții rămaseseră puțin cunoscute publicului larg, nefiind puse în circulație pînă la ora actuală prin ediții moderne, iar D-sa susținuse un punct de vedere surprinzător, și anume că traducerea românească s-ar fi realizat direct din italiană (teorie avansată anterior de N. Smochină și N. N. Smochină).

Lucrarea este structurată în mai multe secțiuni cuprinzînd, pe lîngă un studiu introductiv, cîteva ediții. Prima dintre ele este a celei mai vechi copii italiene, aflată azi la Siena, în Italia, versiune însoțită de o traducere în limba română aparținînd editorului. Urmează, în ordine, o secțiune care conține editarea unei copii din secolul al XVIII-lea ruso-ucrainene (păstrată la Moscova), cu unele referiri în subsol la o mai veche redacție manuscrisă slavă (de la Praga) [2], și ediția a trei versiuni bilingve (cu text slavon și românesc) din manuscrisele BAR București 4620, 1154 și 559 și BAR Cluj-Napoca 101. Dintre acestea cea mai prețioasă și cea mai veche e fără îndoială copia din miscelaneul 4620. În continuare sînt editate: versiunile monolingve (cu text românesc) din manuscrisele BAR București 559, 3821 și 1436, o redacție grecească tipărită la Veneția în 1603, al cărei text e reprodus de P. Olteanu în paralel cu transcrierea *Florii darurilor* din cunoscuta tipăritură de la Snagov a lui Antim Ivireanul și, în fine, cîteva capitole dintr-o versiune bilingvă greacă-italiană mai nouă, din 1779 (cu traducerea în limba română a editorului). Lucrarea se încheie cu un glosar cu mai multe compartimente, cuprinzînd cuvinte italiene, slavone, românești și grecești din textele editate.

O simplă enumerare a părților în care este organizată lucrarea face evident volumul uriaș de muncă investită de autor. Căci întreprinderea sa, tot atît de necesară pe cît de anevoioasă, și-a propus să ofere cititorilor nu numai „publicarea în ediție *critică* a versiunilor" (p. 10; *subl. noastră*), ci și concluzii privitoare la opera *Florii darurilor* în context comparat. Presupunînd, pe lîngă acribie filologică, vaste cunoștințe de tehnică a edițiilor, istorie a limbii române, italiene, neogrecești și slavone, demersul slavistului român a necesitat, fără îndoială, un efort deosebit,

[1] De mai bine de două decenii cartea a fost însă anunțată de autor, atunci cînd formulase unele concluzii privitoare la *Floarea darurilor*, ca fiind sub tipar la Editura Academiei Române; vezi, de exemplu, P. Olteanu, în „Romanoslavica", XVI, București, 1968, p. 273, nota 3.

[2] Surprinzător apare faptul că editorul nu alege ca text de bază această versiune din manuscrisul de la Praga, aflată mai aproape de prototipul traducerii slave, atît din punct de vedere cronologic, cît și textologic.

care trebuie remarcat, căci numai un pasionat al domeniului s-ar fi încumetat să-l ducă la bun sfîrșit.

Interesul stîrnit de apariția cărții scade însă odată cu parcurgerea sa, care generează o serie de nedumeriri. Trebuie spus din capul locului că titlul nu-și găsește acoperire în conținutul ei. Autorul afirmă aici (ca și în mai multe rînduri, pe parcurs) că e vorba de ediții c r i t i c e ale textelor publicate. Cartea oferă însă, din păcate, numai un mozaic de lecțiuni ale redacțiilor *Florii darurilor* situate la o uriașă distanță de ceea ce ar trebui să caracterizeze o ediție critică.

Orice ediție critică presupune, după cum se știe, în afară de alegerea textului și selectarea variantelor, o transcriere fidelă și unitară oglindind o metodologie clară și coerentă. De asemenea, unei ediții critice îi este indispensabil un aparat critic unde sînt consemnate grafiile eronate ale scribului, corecțiunile și adaosurile acestuia, locurile obscure, intervențiile ulterioare ale altor persoane, precum și t o a t e diferențele semnificative din variante (cu excepția celor pur grafice). Aceste condiții nu sînt însă întrunite de edițiile publicate acum de P. Olteanu, care nici măcar nu marchează cu caractere speciale p r o p r i i l e s a l e i n t e r v e n ț i i, ci le inserează în textele editate ca și cum s-ar regăsi în manuscrise (vezi mai jos). De exemplu, corespondentele actuale sau literare ale unor termeni românești arhaici sau regionali sînt intercalate adeseori de autorul ediției în textele vechi, fără a fi marcate în nici un fel, sau sînt puse între paranteze rotunde, care conțin însă, de regulă, cuvinte sau caractere suprascrise sau interlineare aparținînd s c r i b i l o r. Este o imixtiune nepermisă nici într-o ediție de popularizare, nicidecum într-una științifică.

În fine, orice ediție critică trebuie să conțină un studiu introductiv substanțial, bazat pe materialul transcris cu acuratețe; or aici editorul formulează diferite opinii hazardate, polemizînd adeseori cu alți autori, dar trimițînd, pentru a-și susține afirmațiile, la lucrarea monografică din primul volum al cărții sale, cel care nu a apărut încă.

În editarea textelor s-a apelat la mai multe procedee: reproducerea ca atare, cu aceleași caractere (textul grecesc din tipăritura venețiană din 1603), redarea cu caractere latine (textul italian, scris cu caractere gotice în original), transcrierea în sistem internațional bazată pe anumite echivalări cunoscute ale slovelor chirilice cu litere ale alfabetului latin (textele slavone) și, în fine, transcrierea i n t e r p r e t a t i v ă, în cazul textelor chirilice în limba română. Oprindu-ne la aceasta din urmă, trebuie să menționăm că din nota asupra ediției lipsesc datele esențiale cu privire la normele de transcriere, cît și la modul de elaborare a aparatului critic. Deși P. Olteanu subliniază în mai multe rînduri că „interpretarea cît mai corectă depinde în primul rînd de o lecțiune corectă" (p. 27, 28 pass.), transcrierile redacțiilor românești ca și reproducerea celor străine sînt defectuoase, astfel încît recomandăm consultarea lor cu prudență atît de către specialiști, cît și de către cititorul obișnuit.

Din sondajele pe care le-am făcut, operația de „transcriere interpretativă" s-a redus în bună măsură la o echivalare mecanică a unei slove chirilice cu o literă a alfabetului latin. Mai grav apare însă faptul că și această operație a fost efectuată în mod inconsecvent și că ni se oferă adeseori lecțiuni fanteziste sau lacunare, pe lîngă imixtiuni ale editorului (glosări, explicitarea unor pasaje, traduceri duble, cuvinte inexistente în texte). Reproducem în continuare cîteva lecțiuni ale editorului din manuscrisele 4620, 3821 și 1436, pe care le însoțim de transcrierea corectă, conformă cu originalele.

Ms. 4620

— p. 196: *și semnu întăiu a toate. Vadză o(m) și să cunoască* î.l.d. *și semnu întîiu a toate să vadză omul și să cunoască* (f. 457^{r});

— p. 196: *Și aceasta să face de cinci firi ale trupului, ce se cheamă de vedearea ochilor și de auzul urechilor și de apuțitul nărilor și de gustarea gurei și [de] pipăitu(l) mîinilor* î.l.d. *Și aceasta se face de cinci firi ale trupului, ce se cheamă de vedearea ochilor și de audzul urechilor și de apuțitul narilor și de gustarea gurei și pipăitul mînilor* (f. 457^{v});

— p. 198: *e(l) descopere soțu(l) lui și genuchele* î.l.d. *el descopere soțului-și genunchele* (f. 463^{r});

— p. 199: *și să te fereșți să nu faci ceea ce nu-i place, sau ceea ce îi face nevoi-îi dăunează* (sic!) î.l.d. *și să te fereșți, să nu faci ce lui nu-i e voia.* (f. 465^{v}; după cum se vede, în transcrierea editorului se află mai multe cuvinte inexistente în manuscris);

— p. 242: *D. Nakazanie: — învățătură. Dere(p) nălțimea, ce sînt măreațele — scrie la O(t)[e]cinic (Viața sfinților părinți) că odată vine uîn înger în chip de călugăr la un pustnnic* î.l.d. *Derep nălțimea, ce sînt măreațele, scrie la otecinic că odată vine un înger în chip de pustinic* (f. 577^{r}; cuvîntul *Nakazanie* precedă în manuscris textul în limba slavonă, deci trebuia să se afle pe coloana din stînga în transcrierea lui P. Olteanu, unde e editat textul slav, și nu inserat în textul românesc. Litera *D* precum și cuvintele *învățătură* și *Viața sfinților părinți* aparțin editorului — ulti-

mele două reprezintă glose pentru *nakazanie* şi *otecinic* —, ele neavînd ce căuta în transcriere, ci eventual într-o notă sau în glosarul de la sfîrşit).

Ms. 3821 [3]

— p. 305 : *supt cuvinte dulci [ş]i sub cuvintele bune lipescu-se* î.l.d. *supt cuvinte dulci lipescu-se* (p. 182) ;
— p. 306 : *Şi fa(c) găuri mari şi strîngu de to[a]te de ce trebueşte iarna să le fie hrană mai bună. Este învăţătura cită avuţie lumiei to(t)* î.l.d. *Şi fac gauri mari şi stringu de tot, de ce trebuieşte iarna, să le fie hrană. Mai bună este învăţătura decît avuţie lumiei toată* (p. 185) ;
— p. 307 : *ciţi făcu(r)[ă] acesta sfat boieri şi [ertă] pre barbir* î.l.d. *ciţi făcură acesta sfat. Şi boieri pre barbir* (p. 191 ; *boieri* „înnobilă, îl făcu boier") ;
— p. 308 : *şi mănі[indu-se trimise]pre aggelul (îngerul) lui* î.l.d. *şi mînă pre anghelul lui* (p. 195) ;
— p. 310 : *că numele răului împuţină. Vreme este şi nu judeca* î.l.d. *că numele reului în puţină vreme este. Şi nu judeca* (p. 210 ; *în puţină vreme este* „durează puţin") ;
— p. 310 : *ce pintru dia(l)a, fapta lui* î.l.d. *ce pintru deala lui* (p. 210) ; *deca face omul diala, fapta atunce se vede* î.l.d. *deca face omul deala, atunce se vede* (p. 210 ; în ambele exemple *fapta* e o glosă a lui P. Olteanu introdusă în textul editat) ;
— p. 302, 304, 310 etc. : titlurile şi numerotaţia capitolelor aparţin editorului, care nu marchează acest lucru.

Ms. 1436

— p. 322 : *tare* î.l.d. *mare* (f. 14[r] şi 14[v]) ; *şi făcui toate* î.l.d. *şi făcui de toate* (f. 14[v]) ; *a lumiei* î.l.d. *ale lumiei* (14[v]) ; *Iară zi(ce) : Iubi(ţi)* î.l.d. *Iară dzice să iubim* (f. 14[v]) ;
— p. 324 : *voiu găsi* î.l.d. *voiu afla* (f. 16[r]) ;
— p. 325 şi 330 : *boţilor* î.l.d. *bodzilor* (f. 16[v] şi 23[v]) ;
— p. 325 : *fundul ţării* î.l.d. *fundul mării* (f. 16[v]) ; *că-(ţi) [da] şi ţie pagubă* î.l.d. *că-ţ va şi ţie pagubă* (f. 17[v] ; *va* „vrea") ; *că nu ţineţi cuvintul* î.l.d. *că vădz că nu ascultaţi cuvîntul* (f. 18[r]) ;
— p. 334 : *şi mărturia strîmbă omului. Şi cine sapă* î.l.d. *şi mărturia strîmbă omului şi giudecata strîmbă easte răutatea. Şi cine sapă* (f. 30[v]).

Din păcate, numărul erorilor de transcriere, a cuvintelor omise sau a „adăugirilor" editorului este extrem de mare. Nu putem decît să regretăm profund că, avînd şansa de a edita pentru prima oară copiile *Florii darurilor* din monumente ale scrisului vechi românesc, Pandele Olteanu a reuşit performanţa de a le altera complet imaginea. Căci D-sa nu aplică în transcrierile sale nici transliteraţia (care ar fi presupus echivalarea consecventă a fiecărei slove cu unul şi acelaşi semn al alfabetului latin), şi nici transcrierea interpretativă, care impunea respectarea tuturor particularităţilor de limbă ale textului şi înlăturarea celor fără valoare fonetică reală. Transcrierile sale se situează, ca procedeu, mai aproape de translitera ţie, dar lipsa de discernămînt, de cunoştinţe de istorie a limbii (şi absenţa din preocupările sale legate de această carte a unui studiu asupra grafiei) l-au dus pe autor la consemnarea unor forme fără acoperire lingvistică şi, de asemenea, fără suport în textele reproduse. Căci „rostiri" de tipul celor de mai jos, extrase la întîmplare din transcrierea lui P. Olteanu, nu au existat niciodată şi nu sînt motivate de grafiile din originale, a căror limbă apare astfel grav alterată : *nemîcu* (p. 197) î.l.d. *nemică*, *vîini* (p. 197) î.l.d. *vini*, *cîndi* (p. 234) î.l.d. *cînd*, *să nu-i viine* (p. 239) î.l.d. *să nu-i vinie*, *spuine* (p. 241) î.l.d. *spunie*, *siîngur* (p. 211) î.l.d. *singur*, *pasări* (p. 213) î.l.d. *pasări uin* (p. 215, frecvent) î.l.d. *un*, *curăindu* (p. 214) î.l.d. *curîndu*, *veadea* (p. 206) î.l.d. *vedea*, *socoti* (p. 224) î.l.d. *socoti*, *dobitoc* (p. 245) î.l.d. *dobitoc*, *te măingăine* (p. 220) î.l.d. *te mînginie* etc. Grav este şi faptul că, pe baza acestor „rostiri", autorul formulează şi concluzii referitoare la localizarea copiilor şi a traducerii cărţii populare.

Dacă modul de transcriere a textelor româneşti chirilice şi-ar putea găsi o explicaţie în ignorarea vădită de către autor a chestiunilor de istorie a limbii române, surprinzător este însă şi modul în care sînt editate redacţiile slave. Deşi se afirmă că acestea sînt reproduse în sistemul de transcriere internaţională, acest fapt rămîne doar un simplu deziderat al editorului. Domnia sa echivalează una şi aceeaşi slovă (în contexte identice chiar) în diverse moduri, nerespectînd transcrierea internaţională. Lecţiunile sînt adeseori incorecte : cf. *tănkosti* (p. 201) î.l.d. *tănosti*, *e dinǫ* (p. 207) î.l.d. *edinǫ*, *i pčeliž jasti ego* (p. 208) î.l.d. *i pčeli izijasti ego*, *sladkosti eja* (p. 219) î.l.d. *sladosti eja*, *usupi(t)* (p. 219) î.l.d. *usŭpnǫ(t)*, *ugotovili ono* (p. 221) î.l.d. *radi ugotoviti ono*, *i sia tvore(t) darĭ* (p. 221) î.l.d. *i sia tvore(t) za neimeǫ(t) darĭ*, *věštše* (p. 224) î.l.d. *věšte*, *gnĕliva* (p. 225) î.l.d. *gnĕvliva*, *kăšti* (p. 225) î.l.d. *kǫšti*, *i edini rabĭ carevi* (p. 225) î.l.d. *i edinĭ rabĭ carevi priide* etc.

[3] P. Olteanu trimite la paginile numerotate de mînă ale manuscrisului, în loc să indice numerotaţia modernă, de maşină, a filelor codicelui.

De asemenea, traducerea textelor slave, aparţinînd autorului, conţine numeroase inexactităţi (îndeosebi amplificări, contrageri sau variante duble ale editorului, care deformează contextul original), făcînd imposibilă totodată o comparaţie textologică cu celelate versiuni: *aşte sŭgrĕšaeši človeku voleju bez vini* — *cînd greşeşti cu voia ta împotriva unui om fără vină* (p. 140) î.l.d. *cînd greşeşti faţă de un om în mod intenţionat, fără motiv*; *Jako mnozi sogrĕšajutŭ o(t) ništeti i chuljatŭ. [Drugyi reče]: „O sme(r)ti, kako e(s)[ï) sla(d)ka ništemu — Că mulţi greşesc şi vorbesc de rău din cauza sărăciei. Altul zise: O, moarte, cît de dulce eşti pentru cel sărac* (p. 142; pasajul cuprins între paranteze drepte reprezintă un adaos al editorului, care crede, în mod eronat, că replica următoare aparţine altei persoane, lucru infirmat la o confruntare cu originalul italian, grecesc sau românesc) î.l.d. *Că mulţi greşesc de sărăcie şi hulesc: „O, moarte, ce dulce eşti săracului!"; togda ona sotvarjae(t) i(m) pakosti — sirena le pricinuieşte pagube şi nenorociri* (p. 147) î.l.d. *„atunci ea le pricinuieşte nenorociri; O, jakože mi krasenŭ, glasŭ tvo(j). Podobnože i pĕre tvoe! — O, cît de minunat este glasul tău!* (p. 148) î.l.d. *O, ce plăcut mi-e glasul tău. Deasemenea şi penele tale!* (ultima propoziţie nu este tradusă de autor); *pouča(j)sja prem[u](d)ro(s)ti — învaţă înţelepciunea, artele* (p. 149) î.l.d. *învaţă înţelepciunea; potople(nŭ) by(s) (tŭ) — a fost înecată* (p. 159) î.l.d. *a fost arsă; eşti i legokŭ — este şi uşor, liber* (p. 163) î.l.d. *este şi liber; neimĕj voznošenija, ašte li choşteši javiti sja bl(a)gŭ — nu fii (sic!) mîndru şi îngîmfat, dacă vrei să te arăţi tuturor bun şi dulce* (p. 167) î.l.d. *să nu ai îngîmfare dacă vrei să te arăţi bun; vŭznošenia radi piše(t) — despre înălţare sau îngîmfarea deşartă scrie* (p. 167) î.l.d. *despre îngîmfare scrie* etc. Atît în contextele slave, cît şi în cele româneşti slovele-cifră chirilice sînt redate în transcriere fie prin l i t e r e ale alfabetului latin, fie prin caractere ale alfabetului grec, în loc să fie echivalate prin c i f r e arabe (eventual romane): vezi p. 206, 208, 212, 215 etc.

Acelaşi lucru se constată şi în legătură cu textul italian sau cu cel grecesc: şi acestea sînt editate cu nepermis de multe greşeli şi apar însoţite de traduceri ale editorului care lasă de dorit: cf. *No rompere la fe a neguno che no se convene, se no a putane e a fantasini — Să nu-ţi încalci cuvîntul faţă de nimenea, pentru că nu trebuie s-o faci decît faţă de prostituate şi de copii* (p. 81) î.l.d. *A-şi încălca cuvîntul faţă de cineva nu se cuvine decît curvelor şi copilandrilor; Po intrò in un monasterio ellì finì la vita soa al servisio de Deo per quelo che li era in contra* (*sic*! *transcris* greşit de P. Olteanu î.l.d. *incontra*, de unde şi greşeala comisă în traducerea pasajului) — *După aceea a intrat în serviciul lui Dumnezeu pentru ceea ce săvîrşise şi care erau împotrivă* (p. 88) î.l.d. *Apoi intră într-o mănăstire şi acolo-şi sfîrşi viaţa în slujba lui Dumnezeu pentru ceea ce i se întîmplase; Siando qua dentro eo no le usarò mai — fiind aici înăuntru eu nu voi mai ieşi niciodată din mănăstire* (p. 86) — î.l.d. *fiind aici înăuntru, eu nu le voi mai folosi niciodată* (n.n.: este vorba de minciuni, deci „nu voi mai minţi niciodată"); διὰ νὰ μηδὲν κατὴ (p. 357) î.l.d. διὰ νὰ μὴ δὲν καθὴ; στεργιομένη (p. 359) î.l.d. στεργαμένη; σκοπήζει (p. 359) î.l.d. σκοτήζει; κολονάφιν (p. 359) î.l.d. κλονάριον; ἀφαρμήν (p. 360) î.l.d. ἀφορμὴν; δευτεύκη (p. 360) î.l.d. σεντούκη; ἀπογνωσμέη (p. 361) î.l.d. ἀπεγνωσμένη; σφράζει (p. 368) î.l.d. σφάζει; τήν ἀναπολὴν (p. 368) î.l.d. τῆν ἀναπνοὴν etc. Sute de erori de lecţiune, traducere şi corectură împietează asupra ediţiilor cuprinse în cartea profesorului Olteanu.

Transcrierile defectuoase pe care s-a bazat, precum şi metodele de investigaţie inadecvate şi-au pus amprenta şi asupra studiului introductiv (ocupat în bună măsură de preluarea unor informaţii privind sursele care au stat la baza alcătuirii prototipului italian al *Florii darurilor*). De exemplu, pentru a localiza copiile şi traducerea românească, fără a se departaja aceste două probleme, se face următoarea afirmaţie: „categorice în susţinerea noastră sînt *chiar criteriile arheologice — extralingvistice*" (p. 187; *subl. noastră*). De observat că nu criteriile extralingvistice pot fi categorice în încercarea de localizare (chiar şi a unor copii), ci cele lingvistice, bazate în primul rînd pe o transcriere interpretativă corectă şi pe o metodologie clară.

Regretabil este şi faptul că unele afirmaţii se contrazic pe parcursul studiului, iar supoziţii apar uneori prezentate drept axiome. Studiul introductiv şochează atît prin caracterul lui eclectic, cît şi prin prezentarea în nume propriu a unor puncte de vedere care reprezintă rodul unor investigaţii efectuate anterior de alţi cercetători: de exemplu, datarea manuscrisului 4620 (1592—1604) a fost efectuată pe baza unei demonstraţii ample de către Al. Mareş; constatările referitoare la redacţiile sîrbocroate şi greceşti aparţin lui C. Frati, M. Rešetar sau N. Cartojan; localizarea copiei manuscrise pe criterii lingvistice ne aparţine (în legătură cu această problemă ni se servesc propriile noastre argumente, uneori în formulare identică, cu aerul că ni se aduc probe contra).

Prof. P. Olteanu poate să nu fie de acord cu prezenţa unor elemente de tip bănăţean-hunedorean, care face probabilă traducerea sau prelucrarea unora dintre textele vechi

românești în vestul Transilvaniei, chestiune în legătură cu care a polemizat cu Al. Mareș și I. Gheție. Dar lipsa de informare sau de pregătire lingvistică îl fac să ignore sau să nege lucruri recunoscute în lingvistica filologia actuală : de exemplu, în legătură cu modelul *Cazaniei* a II-a tipărită de Coresi, cu proveniența copiei din *Codex Neagoeanus*, chestiuni clarificate în contribuții scrise de N. Cartojan, I. Gheție, P. Binder, A. Huttmann, Florentina Zgraon, sau faptul că unul din manuscrisele editate de P. Olteanu (BAR, 101 Cluj-Napoca) e scris nu în 1678, ci cu cîteva decenii înainte (c. 1638—1644), fapt stabilit de Al. Mareș. Lipsa de informare a autorului, modul de formulare a comentariilor[4], utilizarea insolită a unor termeni[5], ortografia[6] și punctuația la care se recurge și, nu în ultimul rînd, numărul foarte mare de greșeli de tipar constituie tot atîtea puncte vulnerabile care situează această apariție editorială sub nivelul la care ne așteptam.

Februarie 1993

ALEXANDRA MORARU
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

FLORIAN DUDAȘ, **Însemnări pe bătrîne cărți de cult**, București, 1992, 208 p.

Cultura veche românească este, trebuie s-o spunem, săracă în documente neoficiale. Acestea trebuie căutate acolo unde istoria le-a ascuns. Un astfel de tip de document sînt însemnările de carte, însemnări uneori eliptice, alteori detaliate, prin care se pot face auzite voci individuale ale oamenilor obișnuiți ai satelor, țărani, meșteșugari, clerici etc. Florian Dudaș a avut ideea salutară de a le culege pe cele care, editate sau nu, așternute pe cărți românești (manuscrise sau tipărituri), au circulat pe teritoriul Transilvaniei, grupîndu-le în două mari categorii : pe de-o parte cele de importanță istorică, pe de alta cele legate de intemperii.

Reperele istorice în funcție de care a fost orînduit cronologic materialul repertoriat sînt : domnia lui Mihai Viteazul, războiul turco-austriac, răscoala curuților, unirea Bisericii românești din Ardeal cu Roma, răscoala lui Horea, revoluția franceză, unirea Moldovei cu Țara Românească, războiul din 1877, Memorandumul și Unirea din 1918.

Secțiunea a doua a cărții grupează însemnări despre anomalii climatice, cu un tabel cronologic pentru intervalul 1501—1900, foamete, epidemii, epizotii, invazii de lăcuste, cutremure de pămînt, cu un registru cronologic pentru perioada 1471—1900, incendii, fenomene cerești. E vorba, în bună parte, de însemnări inedite sau puțin cunoscute culese de pe volume risipite în diverse biblioteci sau aflate în concentrările de patrimoniu din Transilvania și Banat. Ele alcătuiesc în ansamblu o cronică tristă : pe fiecare dintre filele ei, războaie, jafuri, calamități naturale. Comentariile autorilor, lipsite în cea mai mare parte de emoție, au totuși, în tonul lor obiectiv și resemnat, o expresivitate involuntară.

Desigur, Florian Dudaș nu și-a propus o repertoriere tematică exhaustivă. Cu toate acestea, considerăm că nu sînt inutile cîteva

[4] Vezi, de exemplu, modul, în care se prezintă diferențele dintre versiunea italiană originală și cea greco-italiană tîrzie : „Vițiul desfriului sau curviei se aseamănă în original cu *liliacul* — lat. *vespertilio* (*n.n. sic* !), ital. *balbistrelo*. Iar în *Noua operă* (*n.n. sic* !), *Floarea darurilor* simbolul acestui viciu este micul mamifer patruped *cuniculus*, un fel de iepuraș de casă. Femela naște 4—6 pui pe lună, iar masculul are mai multe femele. Dar nu zboară noaptea ca liliacul" (! ! p. 7).

[5] Cf. *lecționare* (p. 6) î.l.d. *lecțiune* ; *limba edesca* (p. 5, 23 ; P. Olteanu preia acest termen dintr-un studiu italian, despre care crede că este echivalent cu „germana veche") î.l.d. *limba germană* ; *moderanță* (p. 19, un barbarism, din italiană) î.l.d. *moderație ; dialectul Emiliano* (p. 21) ; *chinovar negru* și *chinovar roșu* (p. 30, 185 ; se știe însă că cinabrul, chinovarul, sulfat de mercur, este roșu, termenul denumind o „cerneală" de tip special, numai de culoare roșie) ; *hermelinul* (p. 19) î.l.d. *hermina* etc.

[6] Cf. *reese* (p. 5), *intru cil* (p. 6 pass.), *dela* (p. 6 pass.) etc.

mărunte observații. Subcapitolul care reunește însemnări privind *Unirea cu Biserica Romei* demonstrează o anume orientare subiectivă a autorului, vizibil proortodoxă. Comentariul, vădit tendențios, cu care este însoțită însemnarea preotului unit Ioan din Țelna (Alba) (13 mai 1700), singura de altfel favorabilă Unirii din cele selectate, nu poate îndepărta atenția de la faptul că textul nu este desiușit de nici o altă lămurire privind locul de depozitare a manuscrisului din care provine (p. 26). Însemnarea reprodusă în întregime în volumul al IV-lea din *Catalogul manuscriselor românești*, alcătuit de Gabriel Strempel, București, 1992, p. 425—426, *ms. 5906*, este posterioară sinodului de unire din 1700 și îl amintește, în porțiunea nereprodusă de Florian Dudaș, pe celebrul iezuit Paul Barany, „pater Boronis", autorul originalului unguresc al catehismului *Pinea pruncilor*, ca „îndemnătoriu și cu mila slujitoriu și dătătoriu mai marelui svat și svetnic părinților noștri". Codicele copiat de Ioan din Țelna provine din biblioteca episcopului Vasile Mangra și a fost achiziționat de Biblioteca Academiei Române în 1986.

La știrile pe marginea acțiunilor generalului Bucov din anii 1761—1762, Alexandru Mareș a adăugat în 1990 două însemnări criptografiate aflate în *ms. rom. BAR 2111*, a căror descifrare a adus date noi privind numărul de biserici și mănăstiri arse sau distruse: 48 de biserici + 4 mănăstiri, precum și alte informații prețioase legate de trecutul vieții religioase ardelenești (v. Al. Mareș, *Trei note de istorie ecleziastică românească*, în „Verbum", I, 1990, nr. 1—6, p. 120—123).

La alcătuirea registrului cutremurelor de pământ din Transilvania poate fi pus la contribuție și studiul lui Gernot Nussbächer, *Aus der Erdbebenchronik des Burzenlandes* din volumul *Aus Urkunden und Chroniken*, Bukarest, 1981, p. 30—34, ce valorifică însemnări și informații din cronici referitoare la cutremurele din Țara Bîrsei. De asemenea, putem întregi bibliografia citată de Florian Dudaș în problema raportului dintre climatologie și istorie cu recentul studiu statistic al Ioanei Constantinescu, *Climă, agricultură și societate în Țara Românească și Moldova sub fanarioți*, publicat în „Revista de istorie", XLII, 1989, nr. 3, p. 263—270, interesant mai cu seamă pentru sugestiile lui metodologice.

Din păcate, cei ce studiază dialectologia istorică a limbii române nu vor putea acoperi, cu recolta neomogenă rezultată din parcurgerea acestor însemnări, harta albă a ținuturilor din vestul Transilvaniei, în care documentele de limbă română neliterară sînt extrem de rare.

VIOLETA BARBU

ALEXANDRU CALCIU, ZAIRA SAMHARADZE, **Dicționar spaniol-român**, București, Editura Științifică, 1992, 1551 p.

Consemnăm cu satisfacție un adevărat eveniment în lexicografia românească: apariția îndelung așteptată a *Dicționarului spaniol-român*. Într-adevăr, ținînd seama de interesul, tot mai viu în ultimele două decenii, manifestat în România față de limba spaniolă, față de culturile și literaturile de expresie spaniolă, alcătuirea unui dicționar spaniol-român, cuprinzător și riguros elaborat, a reprezentat o necesitate de prim ordin, căci au trecut aproape 30 de ani de la publicarea celui dintîi dicționar de acest gen: Nicolae Filipovici, Raúl Serrano Pérez, *Dicționar spaniol-român* (Editura Științifică, 1964) și 13 de la cea a excelentului *Dicționar român-spaniol*, de Alexandru Calciu, Constantin Duhăneanu și Dan Munteanu (Editura Științifică, 1979)[1], a cărui operă complementară urma să fie dicționarul de față.

Rod al colaborării soților Alexandru Calciu și Zaira Samharadze, ambii foarte buni cunoscători ai limbii spaniole, iar primul avînd și o temeinică practică lexicografică, actualul dicționar este un instrument de lucru fundamental, destinat atît traducătorilor și specialiștilor în domeniul hispanisticii, cît și unui public mult mai larg, dornic să se inițieze sau perfecționeze în cunoașterea limbii spaniole.

În cele peste 1500 de pagini format mare, dicționarul cuprinde un fond de aproximativ 90 000 de cuvinte-titlu. Se cuvine să evidențiem de la început că, în tratarea cuvintelor și corespondențelor, s-a avut permanent în vedere marea bogăție lexicală și semantică a celor două limbi romanice, ceea ce si explică dimensiunile impresionante ale dicționarului.

Un merit esențial este acela de a oferi o imagine cît mai completă asupra domeniului lingvistic hispanic în ansamblul său, luîndu-se în considerație nu numai spaniola generală, vorbită în Peninsula Iberică și

[1] Cf. recenzia noastră din CLTA, 1980, p. 193—194.

America Latină, ci și cuvinte și sensuri specifice spaniolei din diferitele țări și zone hispano-americane.

Calitatea principală a lucrării recenzate este caracterul său riguros, autorii fiind călăuziți, în concepere a și realizarea ei, de principiile lexicografice moderne privind dicționarele bilingve. După cum se precizează în scurtul cuvînt care ține loc de prefață, normele de întocmire au fost identice cu cele ale *Dicționarului român-spaniol* citat. Astfel, s-a acordat o atenție deosebită verificării în context a corespondențelor românești, delimitării cît mai exacte a sensurilor și nuanțelor prin găsirea unei serii de sinonime, precum și transpunerii cît mai fidele a bogăției frazeologice a limbii spaniole.

Structura articolelor este următoarea : după cuvîntul-titlu se precizează categoria gramaticală, notată cu cifre romane cînd aceasta se schimbă ; se înregistrează apoi sensurile, cu cifre arabe, cu indicarea, dacă este cazul, a domeniului sau a stilului de limbă și a variantei geografice (pentru spaniola regională peninsulară sau pentru spaniola americană). În continuare, după semnul //, se dau exemplele explicative, construcțiile idiomatice etc. De pildă, la substantive, aceste exemple sînt prezentate în patru grupe : cuvînt-titlu + determinant ; determinant + cuvînt-titlu ; infinitiv + cuvînt-titlu, diverse. Se remarcă și aici preocuparea autorilor de a preciza, spre o mai mare claritate, distincțiile dintre cele trei planuri ale limbii : i s t o r i c (se pot astfel evidenția diferențele între citatele din opera lui Cervantes sau a lui Góngora și cele din lucrările scriitorilor actuali cum sînt Camilo José Cela sau García Márquez), g e o g r a f i c (se reliefează diferențele între spaniola peninsulară și cea americană) și s o c i a l (se cuprind aici variatele modalități stilistice ale limbii, care merg de la stilul diplomatic pînă la expresia argotică).

Dintre multiplele dificultăți întîmpinate în realizarea unei lucrări de o astfel de factură — și rezolvate cu succes — ne oprim asupra modului în care au fost echivalate hispanismele de dată recentă, care desemnează realități specifice lumii și culturii spaniole și hispano-americane. (Hispanismele intrate mai de mult în lexicul românesc, adaptate limbii noastre și consemnate ca atare de dicționarele generale, nu mai ridică, desigur, probleme de transpunere.) Se procedează, credem, corect apelîndu-se la *Dicționarul de neologisme* citat în Bibliografia selectivă de la începutul lucrării (Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ed. a III-a, București, Editura Academiei, 1986). Astfel, cînd cuvintele sau sensurile respective sînt înregistrate aici, hispanismele în discuție sînt echivalate prin neologismele corespunzătoare, însoțite doar de precizarea domeniului limbii, de exemplu : *banderilla* (tauromahie) banderilă ; *colón* (finanțe) *América de Sud* colon ; *coyote* 1. (zoologie) coiot etc., sau urmate de definirea lor, cînd avem a face cu un cuvînt sau sens din limba generală, de exemplu : *alguacil* 1. alguazil, agent de poliție ; *corregidor* 1. corregidor, prim-magistrat ; *gaucho* gaucho, crescător de vite, văcar etc.

Cînd cuvintele sau sensurile nu sînt consemnate de *Dicționarul de neologisme*, autorii încearcă echivalarea prin crearea formei românești pe baza cuvîntului-titlu, de pildă : *reconquista* 2. (istorie) Reconchistă. La acest procedeu se recurge frecvent mai ales în transpunerea unor cuvinte formate de la nume de locuitori din diferite țări latino-americane sau zone din Spania, cu ajutorul unor sufixe neologice ca : *-ismo*, *-ista*, *-izar*, *-ización*, cărora le corespund în română *-ism*, *-iza*, *-izare*. Formațiile, numeroase, de acest fel, sînt uneori inconsecvent tratate. Modul de glosare complet și corect este cel în care este tradus, de pildă, *andalucismo*, unde se explică și sensul corespondentului românesc : 1. andaluzism, expresie / construcție proprie andaluzei. Adesea însă se dă doar formația echivalentă românească : *argentinismo* argentinism ; *cubanismo* cubanism ; *peruanismo* peruanism, dar : *madrileñismo* caracter madrilen ; *uruguayismo* cuvînt / expresie tipică pentru Uruguay ; *valencianismo* cuvînt / expresie tipică din dialectul valencian ; *venezolanismo* expresie tipică din Venezuela. Alte exemple : *catalanista* catalanist, partizan al autonomiei Cataloniei ; *argentinización* argentinizare ; *chilenización* chilenizare ; *argentinizar* a argentiniza ; *chilenizar* a (se) chileniza, dar : *cubanizar* a da caracter cubanez, *peruanizar* a da înfățișare/caracter peruan.

În sfîrșit, cînd termenul spaniol nu poate fi adaptat limbii române, uneori se păstrează în echivalare forma originară, dată între ghilimele, de exemplu : *chulo* „chulo", (de) om din mahalaua Madridului ; *chuleria* purtare de „chulo" ; *cacica* 1. nevastă de „cacique" ; *gazpacho* „gazpacho", ciorbă de roșii servită rece. La fel ar fi trebuit să se procedeze însă și în cazuri asemănătoare : *paella* orez pregătit ca la Valencia (în realitate un fel de mîncare tipic spaniol, cunoscut cu acest nume în arta culinară internațională) ; *tortilla* omletă cu cartofi prăjiți ; *zarzuela* operetă tipic spaniolă (pătruns cu forma spaniolă în terminologia muzicală, cum apare și în programul radio — T.V.).

În același context semnalăm lipsa din dicționar a unui sens important la substantivul

flamenco: cîntec și dans popular andaluz (deși la *bailador* apare la sensul al 2-lea: dansator de flamenco).

Deosebit de utilă și, deci, bine venită este includerea la sfîrșitul dicționarului a trei liste: două selective, de *Nume proprii* și *Denumiri geografice*, cu echivalentele în limba română (ar fi trebuit însă precizat în titlul primei: Nume proprii *de persoană* sau *Antroponime*, deoarece și denumirile geografice sau toponimicele sînt tot nume proprii), iar ultima cu explicarea celor mai uzuale abrevieri spaniole.

Prin organizarea clară a materialului lexical extrem de bogat pe care îl oferă, prin acuratețea redării corespondențelor românești, într-un cuvînt, prin ținuta sa științifică de excepție, recentul *Dicționar spaniol-român*, de Alexandru Calciu și Zaira Samharadze, se recomandă ca o realizare lexicografică valoroasă, fiind totodată un adevărat model de dicționar bilingv.

Martie 1993

TUDORA ȘANDRU OLTEANU
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

„Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară", 1992, nr. 1—6, Academia de Ştiinţe a Moldovei Institutul de Lingvistică, Institutul de Istorie şi Teorie Literară, Chişinău

Unitare în concepţia lor, cele şase numere ale revistei prezintă, în secţiunea de lingvistică, cîteva particularităţi de ordin general asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează.

Se remarcă în primul rînd diversitatea şi continuitatea preocupărilor de cercetare ale lingviştilor din Republica Moldova, reflectate în rubrici variate, care revin constant: *Fonetică şi fonologie*, *Morfologie şi sintaxă*, *Lexicologie şi semantică*, *Lexicografie*, *Istoria limbii*, *Cultura limbii*, *Stilistică*, *Lingvistică teoretică*, *Dialectologie*, *Onomastică*, *Ortografie*. Perfectibilă este ordinea în care sînt prezentate aceste rubrici în *Sumarul* general din numărul 6; sugerez totodată posibile comasări: rubrica *Etimologii* — sub care sînt grupate contribuţiile lui Gheorghe Rusnac (*barză*, 1, p. 95—98, *balaur*, 4, p. 87—91, *stîrc*, 1, p. 95—98), Nicolae Raievschi (*noian*, 2, p. 96—98), Vasile Ioniţă (*poiede*, *tei*, 3, p. 93—95), Ion Popescu-Sireteanu (*măldac*, *măldar*, 4, p. 92—94), Marc Gabinschi (*Dacoromânisme şi sudslavisme alobalcanice*, 2, p. 90—95) — are multe puncte de conţinut comune cu rubrica *Istoria limbii*, sub care întîlnim articolul lui Nicolae Raievschi *Alte cuvinte avînd* **co-< po-, sco-< po-, po-<co-** — *la iniţială*, 6, p. 53—58. Bazate pe bibliografia fundamentală în domeniu, aceste articole îşi propun compararea soluţiilor din diferite surse, sistematizarea concluziilor, pentru ca în final autorii să prezinte propria opţiune ştiinţifică, fie că este nouă, fie că se alătură unui punct de vedere anterior asupra originii mai vechi sau mai noi a unor cuvinte din limba română. De asemenea, nu cred că era nevoie de o rubrică specială *Glosare* pentru a cuprinde articolul lui Vladimir Zagaevski, *Completări la dicţionarul dialectal*, 6, p. 92—93, care s-ar fi încadrat foarte bine fie la rubrica *Dialectologie*, fie la rubrica *Lexicografie*. Ambiguu, fără a defini conţinutul rubricii, este titlul *Note şi comunicări*, sub care găsim grupate articolele lui Ion Dron *Românisme în dialectul ţiganilor căldărari (Observaţii pe marginea unui nou dicţionar)*, 3, p. 90—92, şi Marc Gabinschi, *Conexiunile balcanice ale unor frazeologisme româneşti (contribuţii factologice)*, 4, p. 79—86, articole care prin tematica abordată ţin de domeniul lexicografiei, lexicologiei (etimologiei).

Aceste aspecte privind structura internă a revistei nu sînt însă de natură să micşoreze meritele lingviştilor moldoveni, care desfăşoară o susţinută activitate, fapt de altfel reflectat şi în *Cronica vieţii ştiinţifice*. Citim aici despre *Sesiunea ştiinţifică anuală de la Iaşi*, 1, p. 99, şi 5, p. 104, *Congresul al IV-lea al Filologilor Români*, 1, p. 101, *Zilele academice ieşene*, 1, p. 101—102, *Întîlniri de lucru cu lingvişti din Bucureşti şi Iaşi (în vederea colaborării)*, 2, p. 101—102, *Consultări ale dialectologilor şi fonetiticienilor din Chişinău şi Bucureşti*, 2, p. 103, *Masa rotundă „Cercetări de dialectologie"*, 4, p. 102, *Colocviul omagial internaţional „Eugen Coşeriu — un mare lingvist contemporan"*, 4, p. 103—104, *Deplasare pe teren cu dialectologi din Bucureşti*, 5, p. 103, *Anchete dialectale comune*, 6, p. 99—100.

O preocupare evidentă a colegiului de redacţie al revistei este reflectarea colaborării dintre lingviştii din Republica Moldova şi cei din România ca modalitate de realizare a dezideratului integrării culturale. Formele pe care le îmbracă această acţiune sînt multiple: participarea la activităţi ştiinţifice comune şi informarea asupra acestora (vezi *Cronica vieţii ştiinţifice*); omagieri ale unor personalităţi ale lingvisticii româneşti (Mioara Avram, 3, p. 82—89; Marius Sala, 5, p. 72—75; — dintre lingviştii basarabeni, în aceeaşi rubrică este omagiat şi Marc Gabinschi, 5, 90—95 —); publicarea de articole ale unor cunoscuţi lingvişti din România: Ion Coteanu (*Vocabularul limbii române*, 6, p. 78—81 — o discuţie, din perspectiva conceperii vocabularului ca instituţie social-culturală, a neologismelor intrate în limbă în ultima vreme), Mioara Avram (*Limba română în Republica Moldova (Analogii generatoare de optimism)*, 3, p. 59—65 — fragment al unui articol publicat în LR, XLI, 1992, nr. 5, p. 249—260 —; *Gînduri despre gramatica limbii române*, 6, p. 82—88 — sînt puse în discuţie două idei importante: necesitatea completării bibliografiei lingvistice cenzurate în perioada comunistă cu cercetători interbelici şi din diasporă, cu articole apărute în reviste din străinătate sau în Moldova de peste Prut; delimitarea cercetării lingvistice — care presupune anumite exigenţe ştiinţifice — de gramatica didactică — unde este necesară experienţa la catedră, fără a se crea o ruptură, dar stabilindu-se un raport just între ele), Flora Şuteu

(*Ortografia limbii române între sentimente și responsabilități*, 6, p. 89—91 — o convingătoare demonstrație cu argumente științifice, deci responsabile, a inoportunității reformei ortografice propuse de Academia Română și susținute de aceasta cu argumente politice sau impresioniste, deci sentimentale), Ion Nuță (cu un articol care prezintă *Preocupările ortografice ale lui Vasile Alecsandri*, 3, p. 47—49, din care reținem două idei de actualitate lingvistică: respingerea latinismului exagerat și a etimologismului, propunerea de scriere cu accent circumflex a lui *i* pentru a nota pe *î*), Stelian Dumistrăcel (articol bine documentat, reluînd problema grafiei cu *î* și purtînd ca titlu un citat din Titu Maiorescu: „Litera nu are altă treabă decît să mă conducă pe cît se poate de iute... spre auz și înțeles...", 2, p. 26—33. Prezentarea istoricului problemei se încheie cu următoarea concluzie: „... problema ortografiei se cere a fi scoasă de sub semnul circumstanțelor și încredințată cercetării obiective, întrucît și astăzi, la fel ca și după primul război mondial, demnitatea Academiei Române nu ar trebui să-i permită acestei instituții științifice a se lăsa (după cum scria... Gusti) „turburată de ambiția popularității" ... tentație ce pare să sugereze o pornire exorcizantă", p. 33), Ion Popescu-Sireteanu (*Nume aromânești cu afereză* — un inventar de nume aromânești formate prin afereză și sufixare, antroponime care au contribuit la îmbogățirea inventarului antroponimic balcanic), Corneliu Dimitriu (*Flexiunea substantivelor proprii*, 1, p. 41—51 — o descriere și o clasificare a antroponimelor sub aspect flexionar, avîndu-se în vedere numărul de opoziții morfematice realizate, precum și morfemele prin care se actualizează aceste opoziții: prezența/absența flexiunii sintetice, opoziția de caz, prezența/absența articolului, opoziția de număr, opoziția de gen), Cristina Florescu (*Varianta retorică a stilului prozei artistice istorice din secolul al XIX-lea. Bogdan Petriceicu Hasdeu*, 3, p. 55—68).

Articolele lingviștilor de la Chișinău dovedesc preocuparea acestora pentru întoarcerea limbii române la formele ei firești, prin depărtarea de ceea ce i-a fost impus, artificial, din afară. Ideea se întîlnește în studiul de onomastică al lui Anatolie Eremia (*Restabilirea, reglementarea și ocrotirea fondului onomastic național*, 4, p. 67—72 — după ce prezintă concepția teoretică potrivit căreia toponimia reflectă principalele momente din viața materială și spirituală a oamenilor, autorul se oprește asupra schimbării, sub influență politică, a numelor românești din Republica Moldova, a rusificării lor intenționate: de aceea se consideră ca fiind opere lingvistice importante *Dicționarul toponimic al Republicii Moldova* și *Dicționarul entopic al limbii române*), în articolele de cultivare a limbii semnate de Gheorghe Druță (*În căutarea termenului adecvat*, 3, p. 44—46, și *Unele abateri de la normele ortografice în presa republicană*, 6, p. 59—63), precum și în articolul de lexicologie al lui Slavian Guțu (*Considerații cu privire la principiile terminologiei tehnico-științifice*, 1, p. 31—37 — contribuție cu caracter preponderent teoretic, făcînd delimitări și stabilind principii necesare pentru punerea pe baze noi a terminologiilor din diferite domenii de activitate).

Paralel cu preocupările de cizelare a formei de exprimare în limba română, atenția specialiștilor de la Chișinău se îndreaptă și asupra sincronizării cercetărilor cu curentele lingvistice europene. În momentul de față, cei mai mulți dintre cercetători par atrași de diferitele tipuri de abordare structuralistă. Așa cum reiese din bibliografiile autorilor, accesul la surse se face direct sau prin intermediul traducerilor și al sintezelor în limba rusă (aș adăuga, cele dintîi preferabile celor din urmă). Nu lipsită de importanță pentru unificarea gîndirii și a terminologiei lingvistice de aici și de acolo este cunoașterea studiilor fundamentale pe diverse probleme ale autorilor din România actuală. Pe linia preocupărilor de modernizare a cercetării se înscrie reproducerea a două studii fundamentale pentru structuralismul european semnate de Eugen Coseriu: unul din 1967, *Solidaritățile lexicale*, 5, p. 37—45, celălalt din 1968, *Structurile lexematice*, 6, p. 41—52. Și chiar dacă între timp gîndirea lingvistului de origine basarabeană a înregistrat cîteva mutații, unele dintre idei nu și-au pierdut actualitatea, iar exemplare rămîn precizia distincțiilor, finețea nuanțelor, rigoarea demonstrațiilor, sobrietatea limbajului. De altfel, meritele și personalitatea lui Eugen Coseriu sînt evocate de Stelian Dumistrăcel în numărul 5 (p. 53—63) al revistei, la rubrica *Restituiri*, sub titlul *Eugen Coseriu: întrebările și promisiunile începutului*. Caracter teoretic are și articolul lui Silviu Berejan *Dicționarul ca operă lingvistică și antinomiile practicii lexicografice*, 2, p. 15—21. Autorul pledează pentru corelarea principiilor teoretice din lexicografie cu scopul utilitar al dicționarelor, printr-o rezolvare abilă de către lingvist a conflictului dintre teoria modernă și spiritul tradițional, conservator în care se întocmesc dicționarele, dintre sistem și uz, dintre inventarul lexical general și cel specializat, dintre tratamentul lingvistic și cel enciclopedic al unităților selectate pentru a constitui inventarul unei anumite lucrări lingvistice. Toate cele trei condiții care sînt puse la baza întocmirii unui dicționar sînt

corecte (să fie rezultatul unor cercetări teoretice, să se delimiteze net de dicționarele precedente de același tip prin originalitate, să se înscrie în tipologia operelor lexicografice); cred că centrul de interes al discuției ar trebui să fie conceptul de originalitate a unui dicționar: forma în sine a operei lexicografice va depinde de modul în care este înțeles și aplicat acest concept. În continuarea ideilor expuse, același autor semnează în numărul 4, p. 60—66, și articolul *Reinterpretări lexicografice ale unităților de vocabular în dicționarul explicativ (cu privire specială asupra verbelor)*. Critic la adresa acelor dicționare care se limitează la simpla îmbogățire a inventarului lexical față de dicționarele precedente și care nu asimilează cercetările teoretice moderne în materie, autorul le opune acestora recentul *Dicționar explicativ* publicat la Chișinău. După ce prezintă cîteva inovații din dicționar, autorul se oprește asupra modului de înregistrare a verbelor. Baza teoretică o constituie teoria structurală a capacității combinatorii a verbelor, capacitate manifestată prin valențele sintactice de care dispun acestea. Comentariilor autorului le-am adăuga aici cîteva sugestii: distincția tranșantă între particularitățile sintactice și cele semantice ale unităților lexicale ar trebui estompată, fiind vorba de o corelație între particularitățile sintactice și sensul verbelor. Reflexivitatea și tranzitivitatea ar trebui considerate trăsături sintactico-semantice ale verbului. Nu mi se pare importantă folosirea principiului izomorfismului între structura definiției și structura unității definite, de vreme ce unitatea definită și definiția în sine aparțin unor planuri diferite: cea dintîi planului lingvistic, cea de a doua planului metalingvistic; izomorfismul de structură, în acest caz, este pur exterior și nu are consecințe asupra captării specificului semantico-sintactic al unității definite, ci doar asupra caracterului unitar al metalimbajului folosit. Controversata problemă a „reflexivelor" este, în linii generale, rezolvată clar, cel puțin din punct de vedere teoretic, cu unele rezerve în privința terminologiei folosite și a clasei „reflexivelor reciproce". Principiul introducerii subcategorizărilor semantice este bine venit, el avînd relevanță în circumscrierea sintactică și semantică a verbului, așa după cum utilă datorită caracterului său sistematic este subordonarea sensurilor dobîndite de unele cuvinte contextual unor sensuri mai generale. O alternativă la orientările teoretice de tip structuralist oferă Arcadie Evdoșenco prin *Modelarea geometrică a limbii*, 5, p. 46—52; deși diferă terminologia, deși modul de descriere este specific, cele două orientări se întîlnesc într-un punct comun: pun în evidență caracterul sistematic al limbii, izomorfismul de structură între diferitele compartimente ale limbii, asemănările și deosebirile dintre limbi, formulate într-un limbaj ce tinde spre formalizare. Autorul punctează avantajele modelului teoretic pe care îl promovează; sînt în text mai multe afirmații care ar accepta nuanțări, dar mă voi opri numai asupra uneia dintre ele. Astfel, se vorbește despre „autonomia morfologiei ca disciplină", fonologia „ca treaptă în procesul de cunoaștere a morfologiei", ajungîndu-se la concluzia că „nu ar fi cazul ca fonologia să fie scoasă din gramatică, așa cum s-a procedat în a doua ediție, cea din 1963 a Gramaticii Academiei". Nu cred că ar trebui implicate domeniile care se ocupă cu studiul numitelor aspecte ale limbii într-o discuție asupra structurii interne a limbii, o structură în care nivelul fonetic, cel morfologic și cel sintactico-semantic interacționează creînd configurația specifică unei limbi date. Ca orientare teoretică în preocupările lingviștilor de la Chișinău, se întîlnește în paginile revistei și sociolingvistica, în stare să explice unele mutații care au avut loc în dialectele vorbite pe teritoriul fostei Moldove sovietice (Vasile Pavel, *Elemente de suport sociolingvistic în anchete dialectale*, 6, p. 64—70).

Paralel cu prezentarea teoretică a unor curente, concepte, metode lingvistice, cercetătorii de la Chișinău sînt preocupați de aplicarea acestora la materialul limbii române. Tendința apare în articolele deja prezentate și este evidentă în alte cîteva contribuții. *Intonația enunțurilor interogative propriu-zise marcate lexical (cercetare intono-sintactică)*, 1, p. 12—24, este un articol de fonetică experimentală în care Alexei Cenușă corelează factorii lexico-gramaticali cu cei intonaționali și caracterizează enunțurile interogative în funcție de datele reieșite în urma analizei auditive, a analizei duratei și a intensității. Claudia Cemîrtan analizează, sub aspectul particularităților semantice și combinatorii, al distribuției și al efectelor stilistice dobîndite contextual, structurile cu „predicat verbal compus" în articolul *Realizarea binomului predicativ* $V_1 + V_2$ *în limba veche*, 1, p. 25—30. Cu exemple din limba română și rusă, Alexandru Dîrul prezintă opiniile formulate în cîteva studii asupra raportului dintre afirmație/negație, pe de o parte, și modalitate, pe de altă parte (*Modalitatea și opoziția afirmație/negație*, 3, p. 32—37). Bibliografia folosită ar trebui completată cu studii din teoria modalităților, dar cred că autorul are dreptate cînd afirmă că opoziția afirmație/negație stă pe alt plan față de modalitate. Relația care se stabilește este, cred, de natură exterioară și constă în amalgamarea sensurilor în punctul de intersecție

a celor două planuri. Articolul lui Nicolae Raievschi, *Referitor la verbele delocutive*, 4, p. 42 —48, se bazează pe articolul lui Benveniste asupra acestei clase de verbe. Se insistă prea mult, după părerea mea, asupra conceptelor teoretice ale autorului citat, în defavoarea analizei materialului lingvistic românesc (sînt discutate verbele a *mulțumi*, *a poftí*, *a o mîlci*, *a o pași*, *a iscodi*, *blem*, *a da bineț*e, ultima numită „locuțiune verbală delocutivă") și se discută prea mult relația delocutivelor cu alte tipuri de derivate (temă interesantă, de altfel, dar care ar fi putut face obiectul unui studiu separat). Înscriindu-se într-un cadru teoretic de care cercetătorii de la Chișinău sînt atrași (cercetarea valențelor combinatorii ale diferitelor părți de vorbire), articolul lui Ion Bărbuță abordează o problemă pe cît de dificilă, pe atît de controversată: *Structura semantico-valențială a verbului și diateza*, 4, p. 49 —59. Este un articol dens, dar eclectic, cu comentarii diverse, dar necorelate, folosind în bibliografie studii importante și dovedind preocupare pentru orientările moderne, dar ajungînd parcă prea repede la distincții tranșante acolo unde lucrurile ar necesita unele nuanțări. Spre exemplu, opoziția agent/pacient, pe care se bazează studiul, pierde din vedere celelalte roluri tematice, de pildă EXPERIMENTATOR (în *Eu simt frigul*, *eu* nu este AGENT, conform etichetării autorului, ci EXPERIMENTATOR); definiția agentului și a pacientului folosește termeni care trimit mai degrabă la alte două roluri tematice, respectiv SURSĂ și SCOP; s-ar fi putut folosi mai mult în explicarea diferențelor opozițiile semantico-sintactice activ/reflexiv, reflexiv/factitiv, factitiv/eventiv etc.; ar fi fost utilă studiului distincția făcută de Mioara Avram (*Gramatica pentru toți*) între verbe reflexive și diateză reflexivă sau distincția operată de Gabriela Pană Dindelegan între reflexiv de bază/reflexiv transformat, care rezolvă multe dintre problemele de sintaxă și semantică puse în discuție de Ion Bărbuță. Pentru spiritul analitic al autorului ar fi rodnică examinarea a cît mai multe exemple. Cititorului neavizat unele propuneri teoretice ale lui Ion Etcu din articolul *Capacitatea sistemigenă a părților de propoziție* (6, p. 32 —39) îi pot părea neclare. Evidente sînt intențiile autorului de a integra părțile de propoziție într-un sistem, de a da definiții formale, eliminînd componenta semantică, de a stabili „cadre sintactice" pentru enunțurile din limba română. Ceea ce mi se pare neclar este analiza de detaliu: se face, de pildă, confuzia între poziții sintactice, rezultate din relații sintagmatice, și roluri semantice actualizate în anumite contexte de termenii care ocupă anumite poziții sintactice; planul referențial nu ar trebui interferat cu cel structural, cum se întîmplă în definiția subiectului de la p. 34 (conceptele cu care se operează aparțin unor planuri diferite; constituenți — planul sintactic —, unități de comunicare — planul enunțării —, obiecte — planul referențial —, lanț, raporturi sintactice obligatorii — planul sintagmatic —; în plus, nu este obligatoriu ca subiectul „să înceapă lanțul de raporturi sintactice obligatorii", așa cum o demonstrează enunțuri de tipul *Mă doare capul* sau enunțuri fără subiect ca *Plouă* sau *Nu-mi pasă de el*; deoarece nu se are în vedere varietatea enunțurilor din limba română, inacceptabilă este și definiția părților de propoziție principale: „părțile propoziției care sînt necesare și totodată suficiente pentru constituirea comunicării" (p. 37), contrazisă de enunțuri cu element predicativ suplimentar obligatoriu, de pildă (*El se erijează în conducător*) sau cu circumstanțial de loc obligatoriu (*El locuiește aici*) etc. Ar fi cred necesară o definire mai exactă a termenilor, o delimitare mai exactă a planurilor și a cadrului teoretic. Articolul Claudiei Andreev (*Verbele cauzative în limbile română și rusă*, III, 38 —43) este o sinteză a ceea ce s-a scris în rusă despre această clasă de verbe și o contribuție utilă sub aspect descriptiv, autoarea evidențiind modelele de structurare diferită în cele două limbi.

Dacă articolele prezentate reflectă preocuparea autorilor pentru asimilarea modelelor noi de cercetare, deschiderea treptată spre lingvistica europeană, rubricile *Restituiri* și *Actualizări* pun în lumină grija pentru moștenirea culturală, pentru tradiție (vezi, de pildă, Luminița Fassel, *Petru Caraman, un reprezentant de seamă al rezistenței intelectuale*, 3, p. 77 —81).

În prezentarea pe care o făceam anul trecut revistei (vezi LR, XLI, 1992, nr. 5, p. 305 — 308), semnalam imixtiunea în articole a unor influențe politice și tendințe politizante, care, remarc cu bucurie, au dispărut anul acesta. O mai mare atenție ar trebui acordată stilului: ar fi de dorit să se plaseze în registrul științific, fără nuanțări afective și tetorice, fără metafore (ca în „termeni cu o răspîndire îngrozitoare" sau „*vizavi* și *apropo* au prins rădăcini în solul lexicului român, s-au aclimatizat, dînd rod pe care îl putem culege"); aș aprecia, pentru sobrietatea stilului, precizia terminologiei lingvistice, fluența frazei, articolele lui Ion Bărbuță și Slavian Guțu.

Cu multe lucruri bune, dar și cu scăderi inerente, „Revista de lingvistică și știință literară" de la Chișinău este o apariție edi-

torială necesară filologilor, utilă nespecialiștilor (vezi rubricile *Cultura limbii*, *Ortografie*, *în ajutorul școlii*), un mijloc de stimulare a cercetării lingvistice din R. Moldova și o importantă cale de comunicare științifică între cercetătorii din România și cei din Basarabia.

Martie 1993

ANDRA ȘERBĂNESCU

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

IOAN PĂTRUȚ
(1914—1992)

La granița dintre ani, în ziua de 31 decembrie 1992, s-a stins din viață un distins reprezentant al lingvisticii românești, profesorul universitar Ioan Pătruț, românist și slavist de prestigiu, un om fin și delicat, de o aleasă bunătate sufletească.

Prof. Ioan Pătruț s-a născut la 5 aprilie 1914 în comuna Ohaba—Forgaci, județul Timiș. În anul 1938 își ia licența în limba română și slavistică, după strălucite studii făcute la Universitatea din Cluj (1934—1938) — așezămînt renumit în acea perioadă prin autoritatea și prestigiul unor profesori ca Sextil Pușcariu, Nicolae Drăganu, Theodor Capidan, Ștefan Pașca, Sever Pop, Emil Petrovici. Îl are ca maestru pe Emil Petrovici, decanul studiilor de dialectologie românească și de slavistică, a cărui personalitate va influența puternic evoluția sa științifică ulterioară. După absolvirea facultății este trimis ca bursier la Universitatea din Cracovia pentru studii de specializare în slavistică, unde (pînă la începutul războiului — 1939) funcționează și ca lector. Îndată după război (1944) este numit asistent la catedra de slavistică a Universității din Cluj, apoi, succesiv, lector (1949), conferențiar (1952), profesor (1965). În anul 1968 devine șef al amintitei catedre, unde desfășoară o prodigioasă activitate didactică, contribuind intens la formarea unor întregi generații de profesori, mulți dintre ei devenind, la rîndul lor, valoroși cercetători în domeniul filologic și în cel lingvistic. Munca sa științifică este nemijlocit legată de activitatea desfășurată la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj, al cărui director devine în 1969. După tragica și prematura dispariție a lui Emil Petrovici, prof. Ioan Pătruț are un merit deosebit în organizarea și îndrumarea activității științifice a acestui institut, continuînd pe un plan mai larg tradițiile școlii lingvistice clujene, cultivate odinioară de Muzeul Limbii Române. Tot atunci își asumă conducerea cunoscutului periodic „Cercetări de lingvistică".

În decursul celor 50 de ani de activitate științifică neîntreruptă, prof. Ioan Pătruț a scris cărți, zeci de studii și articole risipite în revistele de specialitate din țară și străinătate. Ceea ce caracterizează în cel mai înalt grad activitatea și personalitatea lui ca slujitor al științei despre limbă sînt, fără îndoială, varietatea și multitudinea ramurilor lingvistice pe care le-a abordat și studiat temeinic. Înzestrat cu multiple calități de lingvist autentic, cu un subtil spirit de observație asupra faptelor și fenomenelor din limba română, familiarizat și cu largi cunoștințe în domeniul slavisticii, Ioan Pătruț a abordat în studiile sale probleme de dialectologie, fonetică, morfologie, lexicologie, onomastică și istorie a limbii române, pe de o parte, și probleme de dialectologie, onomastică și istorie a limbilor slave, pe de altă parte. Alături de variate contribuții ce privesc probleme specifice slavisticii se înscriu cele subordonate raporturilor lingvistice slavo-române. Cercetarea acestor raporturi, mai ales

LR, XLII, nr. 4, p. 199—201, București, 1993

pe baza toponimiei și antroponimiei, este adîncită în volumul *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974. Este greu de apreciat care anume dintre numeroasele domenii abordate de către prof. Ioan Pătruț este cel prioritar. Se poate face doar constatarea că el a continuat cu dăruire munca profesorului său, Emil Petrovici, ca om de știință caracterizat prin spirit enciclopedic.

Începutul carierei sale științifice este legat de cercetările în domeniul geografiei lingvistice inițiate de Sextil Pușcariu la Muzeul Limbii Române și continuate apoi de Institutul de Lingvistică. A fost unul din colaboratorii de bază și redactor principal al monumentalelor lucrări închinate graiurilor românești : *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. I—VI, 1956—1972, și *Micul atlas lingvistic român*, serie nouă, vol. I—III, 1956—1957.

Valorificînd materialul adunat de la huțuli pentru *Atlasul lingvistic român*, prof. Ioan Pătruț publică în anul 1957, la Editura Academiei, monografia *Fonetica graiului huțul din valea Sucevei* (variantă amplificată a tezei de doctorat susținută în 1948). Meritele acestei lucrări sînt deosebite. Ea a rămas pînă astăzi una dintre cele mai temeinice cercetări de fonetică dialectală ucraineană, lucrare de referință pentru dialectologie, atît datorită materialului faptic extrem de interesant prin caracterul său arhaic, cît și datorită metodei și principiilor aplicate în analiza lui. Un alt merit este acela că apariția acestei lucrări a impulsionat investigarea și cercetarea graiurilor slave vorbite pe teritoriul României, servind ca model numeroaselor monografii dedicate unor idiomuri divergente (ucrainene, bulgărești, lipovenești, sîrbești, cehe, slovace). Această activitate de cercetare a graiurilor slave s-a concretizat și prin coordonarea a numeroase teze de doctorat. Mulți din cei care au abordat astfel de teme s-au bucurat de îndrumarea directă a prof. Ioan Pătruț, elaborîndu-le sub competenta sa conducere.

Sub raportul cantității și al importanței, se poate spune că munca lui în domeniul onomasticii ocupă totuși locul cel mai de seamă. Aș îndrăzni să afirm că pentru această disciplină a lingvisticii Ion Pătruț a nutrit un atașament profund și constant. Pregătirea sa complexă de romanist și slavist, darul înnăscut al observației, asociației și al imaginației îi permit să se impună în acest domeniu cu contribuții fundamentale. În articole, studii și note, precum și în cărțile *Onomastica românească*, București, 1980, și *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, 1984, sînt supuse analizei cu o remarcabilă acribie un număr impresionant de toponime și antroponime. Cercetarea provenienței și a structurii derivative a numelor de persoane și de locuri se face pe baza unor principii și metode noi, extrem de originale, care permit emiterea unor ipoteze dintre cele mai îndrăznețe.

Întreaga sa operă, caracterizată printr-un stil inconfundabil — sobru și concis — , este un model de erudiție, dăruire și pasiune.

Ioan Pătruț lasă amintirea unui remarcabil om de știință și strălucit profesor. Dispariția lui constituie o grea pierdere pentru lingvistica românească.

Februarie 1993

CORNELIU REGUȘ
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

ION POPESCU

(1912—1993)

Ne-a părăsit pentru totdeauna unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai revistei noastre din rîndul cadrelor didactice ale învăţămîntului liceal, profesorul Ion Popescu. Era în pragul împlinirii vîrstei de 81 de ani. Lasă în urmă rodul bogat al unei activităţi dedicate instrucţiei şi educaţiei şcolare şi amintirea unei personalităţi care îşi apăra demnitatea cu multă eleganţă.

S-a născut în comuna Fierbinţii de Jos din fostul judeţ Ilfov, într-o familie de ţărani cu oarecare învăţătură. Ca cel mai mare dintre cei cinci copii ai familiei, profesorul Ion Popescu a fost unul dintre acei tineri cu vocaţie intelectuală pe care numai o extraordinară tenacitate şi forţă de muncă îi ajută să răzbească spre studiile liceale şi universitare. Pe acestea din urmă le încheie în 1939 cu o licenţă în teologie şi în 1940 cu o licenţă în filologie clasică, ambele la Universitatea din Bucureşti. Funcţionează începînd din 1943 în învăţămîntul liceal ca profesor de latină şi greacă. Timp de 17 ani, între 1957 şi 1974, este profesor la Liceul Gheorghe Lazăr din Bucureşti, unde ocupă şi postul de director adjunct.

Între anii 1963 şi 1981, profesorul Ion Popescu a fost membru în colectivul de conducere a revistei noastre, contribuind la orientarea revistei în direcţia preocupărilor învăţămîntului filologic preuniversitar. În acest timp se face cunoscut mai ales prin elaborarea manualelor unice de limba română pentru ciclul gimnazial.

Membru activ al Societăţii de Ştiinţe Filologice din România, profesorul Ion Popescu a publicat cărţi dedicate unei înţelegeri superioare a predării limbii şi literaturii române în şcoală (*Cultivarea limbii în şcoală* — 1964 — în colaborare; *Lectura elevilor* — 1963), a relaţiei dintre profesor şi elev (*Prietenii noştri de la catedră* — 1982), a relaţiilor educative în familie (*Autoritatea părinţilor* — 1965) şi a misiunii conducătorilor de unităţi şcolare (*Conducerea şcolii* — 1969 — în colaborare).

Fiinţă discretă şi sobră, profesorul Ion Popescu a avut o pasiune secretă: beletristica. La moartea sa rămîn nevalorificate manuscrise nenumărate cuprinzînd nuvele, încercări de romane şi literatură pentru copii. Ultima sa carte tipărită izvorăşte din acest exerciţiu ascuns. Este un volum pentru copii, intitulat *Livada bunicului*, apărut la editura Ion Creangă în 1988. Titlul este simbolic pentru întreaga viaţă şi activitate a harnicului slujitor al catedrei care a fost colegul nostru de curînd dispărut.

Martie 1993

FLORA ŞUTEU
Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

MOȚIUNE

adoptată la masa rotundă consacrată ortografiei

Tutzing, 2 aprilie 1993 *

Subsemnații, cercetători în domeniul românisticii și prieteni ai României, reuniți la Colocviul de lingvistică românească de la Tutzing (aprilie 1993), considerăm nejustificată științific și neoportună practic, inclusiv pentru străinii care învață limba română, înlocuirea literei î *cu* â *în interiorul cuvintelor.*

Semnează 43 de participanți, dintre care menționăm pe următorii: Jenny Brumme (Leipzig), Eva Büchi (Basel), Michaela Cârstea Romașcanu (Geneva), Alexandr Chernjak (St. Petersburg), Eugen Coșeriu (Tübingen), Teresa Ferro (Catania), Anemone Fassel și Luminița Fassel (Tübingen), Hans Martin Gauger (Freiburg i. Br.), Klaus Heitmann (Heidelberg), Maria Iliescu (Innsbruck — Trento), Jürgen Kristophson (Bochum), Helmut Lüdtke (Kiel), Wulf Oesterreicher (München), Marleen Van Peteghem (Lille), Giuseppe Piccillo (Catania), Eugeen Roegiest (Gent), Sanda Sora (München), Wolf-Dieter Stempel (München), Konstantin Währing, Rudolph Windisch.

* Organizată în cadrul colocviului cu tema „Româna: tipologie, clasificare, caracteristici" (despre care se va publica o cronică în nr. 5 al revistei noastre), masa rotundă, condusă de prof. Eugen Coșeriu, membru de onoare al Academiei Române, a constat dintr-o expunere introductivă făcută de Mioara Avram și din intervențiile următorilor participanți: Klaus Heitmann, H. M. Gauger, H. Lüdtke, G. Piccillo, Eugen Coșeriu, Stelian Dumistrăcel, Flora Șuteu, Ioana Vintilă-Rădulescu. Dezbaterile de la masa rotundă au fost înregistrate și transmise integral de postul de radio „Europa Liberă" la 8, 9 și 10 aprilie a.c. O selecție a lor a fost publicată de Stelian Dumistrăcel în „Cronica", XXVIII, 1993, nr. 11, p. 12—13. Vezi și „Dilema", I, 1993, nr. 15, p. 2.

L I M B A R O M Â N Ă

Spiru Haret 12
RO-79638 Bucureşti 1
ROMÂNIA

Founded in 1952
12 issues every year

Editor in Chief : I. Coteanu

Assistant Editor : Flora Şuteu

Editorial Board :
Mioara Avram, Ion Gheţie, Laura Vasiliu

Associate Editors :
Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language : grammar, vocabulary, the literary language and stilistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology ; articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews. The journal also publishes review articles, bibliographical notes, chronicles. The journal also publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in Romania.

Editorial address : Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Spiru Haret 12, RO-79638 Bucureşti 1, ROMÂNIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to : ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, P. O. Box 74—19 Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40)13122425.

„Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie.

Revista publică (nr. 7—8) bibliografia anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
R —79717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom VIII, partea a 4-a, litera **P (pogrijenie — presimțire)**, 1980, p. 949—1342, 50 lei ; tom XI, partea a 2-a, litera **T (t — tocăliță)**, 1982, 380 p., 75 lei ; tom XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377 — 764, 77 lei; tom VIII, partea a 5-a, litera **P (presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei ; tom X, partea 1, litera **S (s — sclăbuc)**, 1986, 400 p., 79 lei ; tom X, partea a 2-a, litera **S (scladă — semințărie)**, 1987, 304 p., 64 lei ; partea a 3-a, litera **S (semn — sîveică)**, 1990, 1041 p., 130 lei.

*** **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom VIII (**1986**), 1987, 262 p., 21 lei ; tom IX (**1987**), 1989, 196 p., 16,50 lei ; tom X (**1988**), 1990, 230 p., 21 lei.

*** **Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

*** **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1984, 1050 p., 250 lei.

*** **Dicționarul explicativ al limbii române — Supliment (DEX — S)**, 1988, 200 p., 37 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

*** **Studii clasice**, tom XXIII, 1986, 160 p., 15,50 lei ; tom XXIV, 1987, 186 p., 17 lei ; tom XXV, 1988, 176 p., 17,50 lei ; tom XXVI, 1989, 168 p., 17 lei ; tom XXVII, 1991, 156 p., 119 lei.

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toți**, 1986, 416 p., 35 lei.

*** **Analize de texte poetice.** Antologie (Coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicționar de neologisme**, 1986, 1168 p., 165 lei.

AL. GRAUR, **Puțină gramatică**, vol. I, 1987, 226 p., 16 lei ; vol. II, 1988, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte**, 1987, 282 p., 25 lei.

*** **Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșura), 382 lei.

AL. MAREȘ, **Filigranele hîrtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI-lea**, 1987, 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia și limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

*** **Dicționar german-român**, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1184 p., 400 lei.

*** **Formarea cuvintelor în limba română**. Vol. III. **Sufixele, 1. Derivarea verbală**, de LAURA VASILIU, 1989, 190 p., 18,50 lei.

MIOARA AVRAM, **Ortografie pentru toți**, 1990, 168 p., 19 lei.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea și rotacismul în limba română**, 1990, 248 p., 45 lei.

LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, **Narațiune și dialog în proza românească**, 1990, 184 p., 30 lei.

EMANUEL VASILIU, **Introducere în teoria limbii**, 1992, 114 p., 70 lei.

Codex Sturdzanus. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de GHEORGHE CHIVU, 1993, 522 p., 980 lei.

ISSN — 0025 — 3523

LR, XLII, nr. 4, p. 153—204, București, 1993

42 200

S.C. UNIVERSUL S.A. — c. 3795

Lei 50 pentru persoane fizice
Lei 100 pentru persoane juridice

5475

Biblioteca ASTRA
S.L.

IAȘI 2022

ACADEMIA ROMÂNĂ
SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

LIMBA ROMÂNĂ

7 - IUL. 2005

XLII

APARE LUNAR

DIN CUPRINS:

• DOMNIȚA ICHIM-TOMESCU, Numele propriu în gramaticile românești • ION GHEȚIE, Considerații asupra repartiției graiurilor dacoromâne în secolele al XIII-lea — al XV-lea • OTILIA DRAGOMIR, Observații asupra neologismelor latino-romanice în publicistica eminesciană (I) • ADRIAN VOICA, Ritm și punctuație în poezia *Peste vîrfuri* de Mihai Eminescu •

5/1993

49773

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. *I. COTEANU* — *redactor şef*
FLORA ŞUTEU — *redactor-şef adjunct*
MIOARA AVRAM — *membru al colegiului de redacţie*
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — *membru al colegiului de redacţie*
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — *secretar responsabil de redacţie*

Responsabil de număr : LAURA VASILIU

Apare de 12 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74—109 Bucureşti, Tx 11939 CBTxR, Fax (40)13122425.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se pot trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 12 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie Roumaine sera adressée à ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74—19 Bucureşti, Tx 11939 CBTxR, Fax (40)13122425.

Adresa redacţiei :
Str. Spiru Haret 12
R—79638 Bucureşti
Telefon : 6142680 sau 6157430, int. 265

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea Victoriei 125
R—79717 Bucureşti
Telefon : 6507680

LIMBA ROMÂNĂ

0 - BLL 2014

Anul XLII 1993 Nr. 5 — mai

SUMAR

GRAMATICĂ

DOMNIȚA ICHIM-TOMESCU, Numele propriu în gramaticile românești 207

GHEORGHE MOLDOVEANU, Adjectivele demonstrative au două sisteme de flexiune cazuală 215

ȘTEFANIA POPESCU, Propoziție finală, consecutivă, atributivă consecutivă sau atributivă „cu nuanță finală"? 220

ORTOGRAFIE

GHEORGHE CHIVU, Pe marginea propunerilor de modificare a ortografiei 227

ISTORIA LIMBII

ION GHEȚIE, Considerații asupra repartiției graiurilor dacoromâne în secolele al XIII-lea — al XV-lea 231

LIMBĂ LITERARĂ

OTILIA DRAGOMIR, Observații asupra neologismelor latino-romanice în publicistica eminesciană (I) 237

FILOLOGIE

ALEXANDRU MAREȘ, Cine a fost Ioan Romanul, alias Frîncul? (IV) 247

VERSIFICAȚIE

ADRIAN VOICA, Ritm și punctuație în poezia *Peste vîrfuri* de M. Eminescu 255

LR, XLII, nr. 5, p. 205–268, București, 1993

NOTĂ BIBLIOGRAFICĂ

GALRIELA PANĂ DINDELEGAN, *Sintaxă și semantică. Clase de cuvinte și forme gramaticale cu dublă natură (adjectivul, adverbul, prepoziția, forme verbale nepersonale)*, București, Universitatea din București, 1992 (Camelia Stan) 263

CRONICĂ

CAMELIA STAN, „Româna — tipologie, clasificare, caracteristici" (Tutzing, 30 martie — 2 aprilie 1993) 265

CRISTIANA SOCOL, Al XVIII-lea Congres Internațional de Științe Onomastice (Trier, 12—17 aprilie 1993) 266

Domnița Ichim-Tomescu

NUMELE PROPRIU ÎN GRAMATICILE ROMÂNEȘTI

Dată fiind interferența onomasticii cu diferite discipline lingvistice, explicabilă prin specificul acestor semne ale limbii, numele proprii au constituit obiectul unor cercetări multilaterale, între care se remarcă analizele gramaticale. Nu se poate ignora întîietatea gramaticii în studierea numelui propriu. Cu mult înaintea constituirii onomasticii ca disciplină de sine stătătoare, numele proprii au fost cercetate gramatical în cadrul analizei clasei substantivului. Astfel, gramaticile generale, ca și gramaticile diferitelor limbi au contribuit la cunoașterea statutului lingvistic al numelui propriu. Din acest punct de vedere considerăm utilă o prezentare istorică a descrierii numelui propriu în gramaticile limbii române. Am consultat în acest scop gramaticile românești, de la începuturi pînă astăzi, atît pe cele cu caracter științific (gramatici academice), cît și pe cele cu caracter didactic (manuale), cu excepția gramaticilor bilingve și a celor practice. Pentru a evita reluările inutile, vom menționa doar gramaticile de pînă la 1900 și pe cele recente.

1. O primă observație privește interesul diferit acordat numelui propriu în gramaticile limbii române. Există gramatici care ignoră sau minimalizează analiza numelui propriu (Micu—1780 ; Iorgovici—1799 ; Săulescu—1834 ; Cetățianu—1876 ; Lambrior—1882 ; Speranția—1899). Alte gramatici oferă numelui propriu un spațiu mai larg (Eustatevici-Brașoveanu—1757 ; Văcărescu—1787 ; Golescu—1840 ; Tiktin—1893 ; Slavici—1914). Aceeași inegalitate caracterizează și tratarea diferitelor aspecte morfologice ale numelor proprii, majoritatea gramaticilor acordînd atenție exclusiv declinării și articulării acestor substantive. De asemenea, în toate gramaticile vechi și moderne, remarcăm disproporția între tratarea amplă a numelui comun și cea restrînsă a numelui propriu, precum și absența unei analize comparative a celor două clase ale substantivului. Se poate observa de asemenea caracterul parțial al unor descrieri gramaticale ale numelor proprii, care se ocupă numai de numele de persoane sau de locuri, ignorînd celelalte subclase onomastice.

2. Fixarea termenului gramatical pentru clasa numelor proprii se încadrează în tendința generală de stabilire a terminologiei gramaticale românești prin adaptarea sau prin traducerea unor termeni consacrați de gramaticile antichității. Totuși, în primele gramatici românești se observă străduința de a găsi, pentru ceea ce numim astăzi nume propriu, un termen adecvat specificului acestor cuvinte. Prima gramatică

LR, XLII, nr. 5, p. 207—226, București, 1993

românească (Eustatevici-Brașoveanu—1757) folosește termenul *nume osebit* ce trebuie pus în legătură cu definiția dată de aceeași gramatică cuvintelor „însemnînd osebire". Termenul reapare în gramatica Tempea—1797 alături de termenul *nume însușite*, ambele neexplicate. Termenul nu mai apare în gramaticile ulterioare. Văcărescu—1787 adoptă termenul *nume însuși*, prezent și la Golescu—1840, în paralel cu varianta *nume însușit*. Ne aflăm probabil în fața unei traduceri românești a adjectivului latinesc *proprium* (din termenul *nomen proprium*), dar numai într-una din accepțiile acestui termen. Interesantă este apariția termenului *nume particular* (Massim—1854), nepreluat de gramaticile ulterioare, foarte apropiat însă de specificul funcțional al acestei clase de cuvinte. Traducerea într-o altă accepție a termenului latinesc *nomen proprium* determină apariția următorilor termeni românești : *nume propriu*, termenul actual, semnalat pentru prima dată în gramatica Văcărescu—1787, *nume proprie* (Golescu—1840 ; Măcărescu—1848 ; Cipariu—1854 ; Pușcariu—1875), *nume propii* (Diaconovici-Loga—1892) și *nume propre* (Neagoe—1870 ; Çirca—1878). Majoritatea gramaticilor românești adoptă termenul *substantiv propriu*, care sugerează încadrarea gramaticală a acestor cuvinte în clasa substantivului.

3. Încă de la începuturile gramaticii românești se remarcă strădania autorilor de a formula o definiție a numelor proprii. În general, primele definiții ale acestei clase pot fi caracterizate prin preluarea unor prejudecăți logiciste, prin eterogenitatea criteriilor de definire și prin varietatea formulărilor. Distingem următoarele modalități de definire a clasei numelui propriu : a) prin ce înseamnă numele propriu ; b) prin ce arată numele propriu ; c) prin ce denumește numele propriu ; d) prin ce este numele propriu. În primele grupe de definiții (a ; b ; c) se insistă asupra rolului îndeplinit de numele proprii în limbă, ceea ce în termenii onomasticii actuale ar însemna selectarea *funcționalității* numelor proprii drept criteriu definitoriu al acestor semne. Punctele de vedere asupra funcționalității numelor proprii sînt diferite.

a) În primul grup se încadrează definițiile din primele gramatici ale limbii române. Astfel, Eustatevici-Brașoveanu—1757 definește numele propriu ca fiind „cel ce însemnînd osebire unuia lucru știut i se cuvine, precum *Gavriil*, *Moscovia*". Observăm că această definiție consemnează, în primul rînd, funcția numelui propriu de a deosebi obiectele, caracteristica acestora fiind baza procesului de individualizare. În continuare, autorul precizează domeniul numelui propriu ce „unuia lucru știut i se cuvine", formulare ce cuprinde două aspecte deopotrivă de actuale în definirea numelor proprii : 1) atribuirea numelui propriu unui singur obiect (individualitatea obiectului) și 2) cunoașterea de către vorbitor a obiectului denumit (determinarea sau autodeterminarea numelui propriu în termenii onomasticii actuale). Autorul sugerează, de asemenea, că această cunoaștere a obiectului de către vorbitor este anterioară actului denominației. Cu toată formularea învechită, se poate aprecia că definiția primei gramatici românești este mai cuprinzătoare decît multe definiții ulterioare, orientate asupra unicului aspect al funcționalității numelor proprii.

Majoritatea definițiilor gramaticale se bazează pe funcția numelui propriu de a distinge obiectele. Unele gramatici se referă exclusiv la acest

aspect în definirea numelui propriu, fapt exemplificat prin definiția : „numele propriu denumește un obiect spre a-l deosebi de toate celelalte obiecte din lume" (Tiktin—1893).

Utilizarea numelui propriu în denominația unui singur obiect (obiect unic) este consemnată în multe definiții gramaticale, comună fiind și tendința de a considera individualitatea obiectului denumit ca unicitate a acestuia. Moștenit de la gramaticile grecești și latinești vechi, criteriul individualității se asociază cu alte criterii de recunoaștere a numelui propriu. Sugerată de Eustatevici-Brașoveanul—1757, ideea de individualitate se regăsește în definițiile numelui propriu din gramaticile Tempea—1797 și Diaconovici-Loga—1897, potrivit cărora numele proprii se cuvin unui „singurit individ", „unei persoane care este unică în felul său", „unui obiect care se află într-un singur exemplar". Ideea că numele proprii sînt denumiri ale unor obiecte „considerate izolat, între obiecte de același fel" (Gramatica Academiei—1963) corespunde definiției din gramatica Tempea—1797 : „numele propriu însemnează lucruri singuratice între celelalte lucruri de un fel".

Ultimul aspect al definiției lui D. Eustatevici—Brașoveanul, obligativitatea cunoașterii obiectului de către vorbitor în actul denominației prin nume propriu, este reluat într-un șir de definiții, începînd cu cea a gramaticii Alexi—1826, după care numele proprii denumesc „res certas", și Candrea—1899, la care numele proprii „desemnează un lucru determinat".

b) Un al doilea grup de definiții, mai restrînse la număr, se referă la funcția numelui propriu de a indica obiectele, limitîndu-se la precizarea claselor de obiecte ce pot primi asemenea nume. Sugerat de Văcărescu—1787 („Propriu iaste acel ce se împarte la vreun lucru sau față ca aceasta *Pătru*, *Ștefan*, *București*, *Tîrgoviștea*"), acest tip de definiție caracterizează și gramaticile Săulescu—1834 și Cîmpeanu—1848.

c) Funcția de denominație propriu-zisă a numelor proprii este subliniată de definiția gramaticii Ghibănescu—1895 : „substantive care denumesc pe numele lor ființile și lucrurile".

d) În definirea numelui propriu prin „ceea ce este acest nume", încercarea de a stabili genul proxim al noțiunii de definit determină formulări de tipul „numele propriu este un nume" (Rădulescu—1828) sau „numele propriu este o denumire" (Stilescu—1860). Mai interesantă din acest punct de vedere este definiția numelui propriu ca „o proprietate a unor lucruri sau ființe" (Stoicescu—1882, Bălășescu—1848), foarte apropiată de unele opinii recente care consideră că numele propriu are valoare adjectivală.

Multe definiții raportează numele propriu la numele comun. În general, numele comun apare ca o clasă mai cuprinzătoare decît numele propriu, subordonîndu-se acestuia în cadrul substantivului. Văcărescu—1787 afirmă că numele apelativ *include* persoane sau lucruri înzestrate și cu nume proprii ; se dă chiar o schemă a ierarhiei celor două tipuri de substantive, cu explicația : „*om* în care se cuprinde *Pătru* și *Ștefan*, *politie* în care se cuprinde *București* și *Tîrgoviștea*". Tempea—1797 consideră că numele comune sînt „acelea care se cuvin la mai multe singuratice și proprii". Același tip de relații între numele comun și numele propriu este sugerat de definițiile care precizează apartenența obiectului denumit de

numele propriu la o clasă de obiecte de același fel, „gen sau speță" (Bălășescu—1848, Platon—1851, Nădejde—1884, Pană—1892, Iordan—1954, Gramatica Academiei—1963). Actuală poate fi considerată definiția gramaticii Pontbriant—1874, care definește numele propriu ca „al doilea nume dat unei ființe sau unui obiect", deci un nume suplimentar față de numele comun.

4. Încercarea de a clasifica numele proprii caracterizează și primele gramatici românești, deși numărul gramaticilor cu asemenea preocupări este redus. În toate clasificările cunoscute numele proprii sînt grupate după natura obiectului pe care îl denumesc, criteriu pe care îl considerăm mai mult onomastic decît gramatical. Eustatievici-Brașoveanu—1757 împarte numele proprii în trei clase : nume de botez, „numirea de familie", și „semnul numirii sau calificativul", adică supranumele ; se poate observa că această clasificare se limitează de fapt la numele de persoane. Clasificarea în nume de persoane, nume de animale și nume de lucruri (Săulescu—1834) are calitatea de a fi mai cuprinzătoare decît clasificările ulterioare. Bălășescu—1848 adaugă la vechile clasificări numele de popoare, de luni și zile, de sărbători, de zei, de științe și meserii ; alături de numele de locuri sînt grupate în clase separate și numele de țări, de cetăți și sate, de mări și rîuri. Mai detaliată este subclasificarea numelor de persoane în nume de bărbați și nume de femei și a numelor de locuri în nume de orașe, nume de munți și nume de ape (Ghibănescu—1895). Rosetti-Byck—1945 clasifică numele proprii în nume propriu-zise și nume de state, de localități, de locuri, de rîuri și de munți. Numele propriu-zise nu sînt delimitate după un criteriu și nu sînt definite, dar din exemple rezultă că „numele propriu-zise" sînt numele de botez și numele de familie. Gramatica Academiei a optat pentru o clasificare mai amănunțită a numelor proprii după categoriile de obiecte ce pot primi asemenea nume, introducînd astfel noi subclase de nume proprii, ca numele de întreprinderi și instituții, numele de evenimente istorice, numele de opere literare și artistice.

5. În gramaticile românești, categoria gramaticală a genului la numele proprii este tratată sumar. De obicei, cele trei genuri gramaticale sînt exemplificate atît cu nume comune, cît și cu nume proprii, ceea ce lasă să se înțeleagă că numele proprii, ca și numele comune, sînt înzestrate cu gen gramatical. Deoarece exemplele sînt selectate din inventarul numelor de persoane, nu se poate stabili dacă genul caracterizează clasa numelor proprii în general sau numai subclasa antroponimelor. Uneori se vorbește numai de nume de persoane bărbătești, fără a se specifica numele proprii opuse ca gen (Diaconovici-Loga—1822, Golescu—1840, Cetățianu—1876). Cea dintîi clasificare după gen a numelor proprii în general (Laurian—1840) are un criteriu neclar : sînt considerate masculine numele de animale, de vînturi, de munți și de ape și feminine numele de orașe, de insule, de regiuni și de planete.

Caracterizarea de gen a numelor proprii, prezentate laolaltă cu numele comune, se realizează fie după înțeles („după însemnare"), fie după formă, după terminație, în majoritatea gramaticilor românești.

Încadrarea de gen a numelor proprii după înțeles are în vedere, fără a se specifica acest fapt, numai numele de persoane, în funcție de

sex (Văcărescu—1787, Săulescu—1834, Platon—1851, Ioanoviciu—1851, Stilescu—1860, Neagoe—1870). Stabilirea genului după înțeles la alte subclase de nume proprii se dovedește a fi dificilă; la genul masculin sînt grupate numele de vînturi, numele gentilice și numele lunilor (Munteanu—1867), iar numele de munți, de rîuri, de orașe sînt menționate cînd la masculin, cînd la feminin (Tiktin—1893, Suchianu—1895).

Recunoașterea genului numelor proprii după terminație este subordonată, în general, stabilirii claselor de gen după înțeles. Remarcăm faptul că terminația este considerată criteriul exclusiv al împărțirii după gen a numelor proprii : „la numele proprii genul nu atîrnă de înțeles, ci de sunetul cu care se termină vorba" (Slavici—1914). Numărul terminațiilor luate în considerație la fixarea genului numelor proprii este redus față de diversitatea reală a terminațiilor acestor cuvinte. Terminațiile vocalice *-a* și *-e* sînt puse în legătură cu genul feminin, iar terminațiile *-u* și *-consoană* cu genul masculin (Micu—1780, Ionescu—1884, Candrea—1899, Slavici—1914).

Valorile de gen recunoscute de gramatici la numele proprii sînt în general masculinul și femininul. Singura afirmație privitoare la existența genului neutru la numele proprii aparține gramaticii Philippide—1897, care consideră numele de localități *Paris*, *Madrid* ca „eterogene" din punctul de vedere al genului.

O poziție diferită față de majoritatea gramaticilor românești este adoptată în gramatica Rosetti-Byck—1945, care susține că „numele proprii nu pot fi adunate în grupe precise după genuri", cu referire în special la numele topice, „care nu au nici o regulă în această privință".

6. Cu privire la categoria gramaticală a numărului la numele proprii, în majoritatea gramaticilor românești apar afirmații despre absența pluralului la aceste cuvinte. Tradiția unei caracterizări gramaticale a numelor proprii pe baza acestui fapt începe cu menționarea „lipsei numărului *înmulțitoriu* la numele proprii" (Eustatevici-Brașoveanu—1757). Ni se oferă și explicația acestui „fenomen" — individualitatea sau unicitatea obiectului ce primește nume propriu (Laurian—1840, Ioanoviciu—1851, Pană—1892). Constatarea gramaticii Laurian—1840 că prezența pluralului transformă numele proprii în nume comune nu mai apare în gramaticile ulterioare, cu toată valabilitatea ei.

În unele gramatici (Văcărescu—1787, Golescu—1840, Scriban—1925), recunoașterea numărului plural la numele proprii este implicită; prezentarea declinării numelor proprii se face atît la singular, cît și la plural. Exemplele sînt selectate numai dintre numele de persoane, reținîndu-se consemnarea unor forme de plural ale prenumelor : *Mariile*, *Elisacetele*, *Ioanii*, *Gheorghii*. Formele de plural ale unor nume de locuri de tipul : *Dunări*, *Olturi*, *Pruturi* sînt prezentate în gramatica Scriban—1925.

Alteori numele proprii sînt încadrate în clasa substantivelor cu forme fie numai de singular, fie numai de plural, „singularia tantum", respectiv, „pluralia tantum" (Bălășescu—1848, Platon—1851, Stoicescu—1882, Tiktin—1893). Suchianu—1895 menționează într-o notă cazurile în care substantivele proprii întrebuințate la singular pot avea și numărul plural : a) cînd se iau ca nume comune, de exemplu *Ciceronii*, *Demostenii* ; b) cînd vrem să arătăm mai multe persoane din aceeași familie și

cu același nume, de exemplu *Goleștii*, *Văcărești*. Cîteva excepții de plurale ale unor nume proprii „singularia tantum" sînt consemnate de Rosetti-Byck—1945, Iordan—1954, Gramatica Academiei—1963. În cadrul numelor proprii „pluralia tantum" sînt tratate în general toponimele cu formă de plural, de tipul *București*.

7. Declinării numelor proprii i se consacră un spațiu mai amplu în gramaticile românești. Încă de la primele gramatici apare preocuparea de a se indica paradigma unor nume proprii. Astfel, în gramatica Eustatevici-Brașoveanul—1757, declinarea numelor proprii se face în cadrul sintagmei : adjectiv demonstrativ + nume propriu, de exemplu *acest Varnava*, conturîndu-se un început de tratare contextuală a declinării românești. În declinarea numelor proprii sînt prezentate mai multe nume proprii diferite ca terminații (Văcărescu—1787, Codru Drăgușanu—1848, Massim—1854). Acest tip de analiză vădește intenția de a stabili tipuri formale ale declinării numelor proprii după terminație.

Remarcăm că uneori sînt indicate separat formele „regulate" de formele „neregulate" ale declinării prenumelor (Golescu—1840). Din exemplele care ni se oferă ne dăm seama că prin forme „neregulate" se înțeleg acele prenume a căror flexiune de caz și număr prezintă alternanțe fonologice.

În general, numărul gramaticilor care prezintă nume proprii declinate este redus. Se preferă menționarea particularităților declinării numelor proprii de persoane : antepunerea articolului hotărît *lui* la G.—D., formele de vocativ în *-o*, prezența prepoziției *pe* la acuzativ.

Prezentarea declinării numelor proprii se referă fie numai la numele de persoane-prenume (Laurian—1840), fie la numele de familie (Cîrca—1878), și mai rar la numele de locuri, în special la cele cu formă etimologică de plural (Măcărescu—1848). Stabilirea caracteristicilor de declinare a numelor de animale se face pentru prima dată în gramatica Slavici—1914, prin menționarea similitudinii acesteia cu flexiunea numelor de persoane.

Declinarea numelor proprii este des raportată la declinarea numelor comune, specificîndu-se clasele de nume proprii cu o flexiune conformă cu cea a apelativelor (Munteanu—1867, Philippide—1897, Scriban—1925). Izolat, declinarea numelor proprii este considerată, prin raportare la cea a numelor comune, neregulată (Neagoe—1870).

Stabilirea unor deosebiri între flexiunea celor două clase substantivale determină concluzia că numele proprii se caracterizează prin antepunerea articolului hotărît la genitiv-dativ și păstrarea terminației de nominativ la toate cazurile (Suchianu—1895), flexiunea realizîndu-se prin forma de caz a determinantului. Se ajunge să se considere că un nume propriu declinat la genitiv-dativ cu articol hotărît antepus este „mult mai mult nume propriu decît cele care folosesc articolul postpus" (Cîrca—8718).

Există unele preocupări de a separa declinarea numelor proprii de bărbați de cea a numelor proprii de femei, deci în funcție de sex, deosebirea constînd în prezența unei singure terminații la singular pentru toate cazurile în declinarea masculină și a două terminații de singular în cea feminină. Se face distincție între declinarea numelor proprii near-

ticulate și a celor articulate (Philippide—1897). Declinarea numelor proprii de locuri compuse, prezentată sumar în gramatica Philippide—1897, este dezvoltată în Gramatica Academiei—1963.

În privința mijloacelor de exprimare cazuală specifice pentru numele proprii, se acoperă în general prezența articolului proclitic *lui* la genitiv-dativ și a desinenței *-o* la vocativ. O excepție o constituie prezentarea articolului proclitic *lui* ca prepoziție (Cipariu—1854) și a desinenței *-o* ca interjecție (Suchianu—1895).

8. Articularea numerelor proprii constituie o preocupare a majorității gramaticilor. Prezența articolului proclitic *lui* la cazul genitiv-dativ al numelor proprii de persoane este semnalată încă de la primele gramatici (Eustatevici-Brașoveanul—1757, Micu—1780). Micu—1780 și Tempea—1797 înregistrează și articolul feminin corespunzător în exemplele *ei Sară*, *ei Tamară*.

Primele reguli referitoare la articularea numelor proprii apar în gramaticile Tempea—1797 și Diaconovici-Loga—1822 : numele de bărbați primesc articol „hotărîtoriu" numai cînd sînt urmate de „pronumele posesiv" (adjectiv posesiv), de exemplu *Petrul meau*, *Ioanul nostru*. Prin aceste reguli se sugerează că articularea numelor proprii este impusă de vecinătatea gramaticală a unor elemente care cer articolul.

Actuală este și considerația că selectarea articolului la numele proprii se realizează exclusiv formal, în funcție de terminație. Văcărescu—1787 atrage atenția pentru prima oară că articolul se folosește numai după terminațiile feminine. Cîmpeanu—1848 și Cipariu—1854 specifică faptul că numele proprii terminate în *consoană*, *-e*, *-i* și *-ă* nu primesc niciodată articol. Clasificarea numelor proprii în nearticulabile (nume de persoane masculine) și articulabile (nume de persoane feminine) din gramatica Munteanu—1867, discutabilă desigur, anticipează tendința de a stabili criterii gramaticale (genul sau articularea) pentru o clasificare gramaticală a numelor proprii.

Se remarcă și încercarea de a lega particularitățile articulării numelor proprii de poziția numelui în enunț, după cum Strajan—1881 afirmă că în poziția subiect numele proprii nu primesc articol.

Nu lipsesc observații privitoare la inexistența articolului la numele proprii (Vaillant—1836). Interesantă este justificarea acestei interpretări prin faptul că numele proprii denumesc lucruri foarte cunoscute, care nu mai au nevoie de a fi definite. În general, articularea numelor proprii este considerată o trăsătură specifică a acestei clase de cuvinte prin poziția enclitică sau proclitică a articolului hotărît, precum și prin valoarea sa de indice cazual.

Prezentarea istorică a tratării numelui propriu în gramaticile limbii române evidențiază preocupările autorilor de a explica și de a rezolva dificultățile analizei gramaticale a acestei clase de cuvinte. Pe baza contribuțiilor parțiale ale gramaticilor mai vechi și mai noi, se poate reconstitui în perspectiva cercetătorului de azi, imaginea comportamentului gramatical specific al numelor proprii. Numeroasele probleme deschise studiului trebuie abordate însă ținînd seama de contribuțiile anterioare la cunoașterea gramaticii numelor proprii.

SIGLE

Alexi—1826 Ioannis Alexi, *Gramatica daco-romana sive valachica*, Viena, 1826, p. 29.
Bălăşescu—1848 Nicolae Bălăşescu, *Gramatică română pentru seminarii şi clase mai înalte*, Sibiu, 1848, p. 14—16.
Candrea—1899 I. A. Candrea, *Cours complet de grammaire roumaine*, Bucureşti, 1899, p. 14—15.
Cetăţianu—1876 I. Cetăţianu, *Elemente de gramatica limbii române*, Galaţi, 1876, p. 14.
Cipariu—1854 Timotei Cipariu, *Elemente de limba română după dialecte şi monumente vechi*, Blaj, 1854, p. 96; 125—126.
Çirca—1878 Irimia Çirca, *Gramatica limbii româneşti*. Partea I. *Etimologia*, Bucureşti, 1878, p. 39; 42—45.
Cîmpeanu—1848 P. M. Cîmpeanu, *Gramatică românească*, Iaşi, 1848, p. 34—35; 48.
Codru-Drăguşanu—1848 Ioan Codru-Drăguşanu, *Rudimentele gramaticii româneşti*, Bucureşti, 1848, p. 24.
Diaconovici-Loga—1822 Constantin Diaconovici-Loga, *Gramatică românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822, p. 62—68; 149.
Eustatevici-Braşoveanul—1757 Dimitrie Eustatevici-Braşoveanul, *Gramatica rumânească. 1757. Prima gramatică a limbii române*, ediţie de N. A. Ursu, Bucureşti, 1969, p. 31—32; 34—35; 38.
Ghibănescu—1895 Gh. Ghibănescu, *Gramatica română*, Iaşi, 1859, p. 15—16.
Golescu—1840 Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticeşti*, Bucureşti, 1840, p. 18—19.
Gramatica Academiei—1963 *Gramatica limbii române*, ediţia a doua, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 54—56; 58.
Ioanoviciu—1851 V. Ioanoviciu, *Gramatica limbii româneşti pentru întîia şi a doua clasă a şcoalelor poporane*, Viena, 1851, p. 13.
Ionescu—1884 Vasile Ionescu, *Curs elementar de gramatică românească*, Iaşi, 1884, p. 30.
Iordan—1954 Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1954, p. 69.
Iorgovici—1799 Paul Iorgovici, *Observaţii de limbă românească prin P. Iorgovici făcute*, Buda, 1799, p. 17—18.
Lambrior—1882 Al. Lambrior, *Carte de citire*, Iaşi, 1882, p. 16.
Laurian—1840 August Treboniu Laurian, *Tentamen criticum...*, Viena, 1840, p. 46; 66.
Massim—1854 I. C. Massim, *Elemente de gramatică rumână*, Bucureşti, 1854, p. 4; 38.
Măcărescu—1848 Nicolae Măcărescu, *Gramatică românească pentru clasele normale*, Iaşi, 1848, p. 5—6; 15.
Micu—1780 Samuiel Micu, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena, 1780, p. 14; 23.
Munteanu—1867 Gavril I. Munteanu, *Gramatica română pentru clase gimnaziale inferioare*, Braşov, 1867, p. 30—31; 43.
Nădejde—1884 Ioan Nădejde, *Gramatica limbii române*, Iaşi, 1884, p. 75.
Neagoe—1870 Ştefan Neagoe, *Gramatica română*, Bucureşti, 1870, p. 10; 24—26.
Pană—1892 N. Pană, *Gramatica limbii române*, Iaşi, 1884, p. 27—29.
Philippide—1897 Alexandru Philippide, *Gramatică elementară a limbii române*, Iaşi, 1897, p. 14; 32; 68.
Platon—1851 Constantin Platon, *Manual de gramatică românească întrebuinţată în Moldova, pentru şcolile publice*, Iaşi, 1851, p. 9; 13—14.
Pontbriant—1874 Raoul de Pontbriant, *Noua gramatică românească pentru şcoala ambelor sexe urmată de un curs complet de analiză logică*, Bucureşti, 1874, p. 12.
Puşcariu—1875 Ilarion Puşcariu, *Limba maternă*. Curs metodic de gramatică românească pentru Institutele pedagogice şi şcolile poporale române, Sibiu, 1875, p. 90.
Rădulescu—1828 I. Heliade Rădulescu, *Gramatică românească*, Sibiu, 1828, p. 9.
Rosetti-Byck—1945 Al. Rosetti şi J. Byck, *Gramatica limbii române*, ediţia II-a, Bucureşti, 1945, p. 22.
Săulescu—1834 Gh. Săulescu, *Gramatica românească pentru clasele elementare*, Iaşi, 1834, p. 30—31.
Scriban—1925 A. Scriban, *Gramatica limbii româneşti (Morfologia) pentru folosinţa tuturor*, Iaşi, 1925, p. 61—62.
Slavici—1914 Ioan Slavici, *Gramatica limbii române*. Partea I-a. *Etimologia*, Bucureşti, 1914, p. 11—15.
Speranţia—1899 Th. D. Speranţia, *Manual de limba română*, Ploieşti, 1899, p. 16.
Stilescu—1860 V. Stilescu, *Elemente de gramatică română*, Bucureşti, 1860, p. 6; 12.
Stoicescu—1882 G. S. Stoicescu, *Manual de gramatică românească*, Bucureşti, 1882, p. 15—16.

Strajan—1881 N. Strajan, *Manual de gramatica limbii române*. Partea a III-a. *Sintactica*, Bucureşti, 1881, p. 50.
Suchianu—1895 I. Suchianu, *Gramatica limbii româneşti*, Bucureşti, 1895, p. 52—53; 66; 91.
Tempea—1797 Radu Tempea, *Gramatică românească alcătuită de...*, Sibiu, 1797, p. 17; 24.
Tiktin—1893 H. Tiktin, *Gramatica română pentru învăţământul secundar. Teorie şi practică*, vol. I. *Etimologia*, vol. II, *Sintaxa*, Iaşi, 1893, p. 24; 33.
Vaillant—1836 A. Vaillant, *Grammaire valaque à L'usage des Français*, Bucureşti, 1836, p. 45.
Văcărescu—1787 Ianache Văcărescu, *Observaţii sau băgări de seamă asupra regulilor şi orînduielilor gramaticii rumâneşti*, Episcopia Rîmnicului, 1787, p. 23; 25; 27—28; 31—36.

Iunie 1993

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

Gheorghe Moldoveanu

ADJECTIVELE DEMONSTRATIVE AU DOUĂ SISTEME DE FLEXIUNE CAZUALĂ

La modul general, adjectivele pronominale sînt definite ca fiind pronumele care încetează să ţină locul unui nume (să fie *pro-nume*), însoţind şi determinînd numele pe care ca pronume le-ar înlocui. Situaţia lor aparte, între pronume şi adjective [1], preocupă de multă vreme pe specialişti, şi nu numai pentru limba română.

Privitor la adjectivul pronominal demonstrativ, Gramatica Academiei [2] face precizarea că atunci „cînd pronumele demonstrative nu ţin locul numelor de fiinţe sau de lucruri, ci le însoţesc, determinîndu-le, sînt adjective pronominale demonstrative" [3] şi că „adjectivul pronominal demonstrativ se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul pe care-l determină" [4]. S-ar putea înţelege de aici că adjectivele pronominale demonstrative au, din punct de vedere flexionar, acelaşi comportament cu al adjectivelor propriu-zise. Dar problema acordului adjectivului în general trebuie privită cu multă atenţie.

Tot din Gramatica Academiei aflăm că „Adjectivele se supun regulilor de declinare a substantivelor şi, ca şi substantivele, pot fi articulate şi nearticulate" [5]. Dacă ţinem seamă că articolul este o parte de vorbire independentă şi ca atare flexiunea propriu-zisă a substantivului,

[1] A se vedea, de pildă, discuţiile privitoare la dubla valoare pronominală a pronumelor posesive şi lipsa valorii adjectivale a acestor pronume sau încadrarea lor în sistemul pronumelor personale.
[2] Avem în vedere *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, EA, 1963.
[3] *Gramatica Academiei*, vol. I, p. 168.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, p. 127.

deci și a adjectivului, este cea fără articol, vom constata că masculinul are o formă pentru singular și una pentru plural, iar femininul are o formă pentru N—A singular și una pentru G—D singular și tot pluralul. În flexiunea cu articol hotărît trebuie să se țină seama doar că în îmbinarea dintre un substantiv și un adjectiv, indiferent de ordine, al doilea nu poate fi articulat [6]. Deci structura sintagmelor este :

masculin	N—A	*(un) om(ul) bun*	*(un) bun(ul) om*
	G—D	*(unui) om(ului) bun*	*(unui) bun(ului) om*
	N—A	*(niște) oameni(i) buni*	*(niște) buni(i) oameni*
	G—D	*(unor) oameni(lor) buni*	*(unor) buni(lor) oameni*
feminin	N—A	*(o) fată (fata) înaltă*	*(o) înaltă (înalta) fată*
	G—D	*(unei) fete(i) înalte*	*(unei) înalte(i) fete*
	N—A	*(niște) fete(le) înalte*	*(niște) înalte(le) fete*
	G—D	*(unor) fete(lor) înalte*	*(unor) înalte(lor) fete*

Procedînd prin analogie, să încercăm a stabili sistemul flexionar al adjectivelor pronominale demonstrative după cel al sintagmelor *substantiv + adjectiv* și *adjectiv + substantiv :*

masculin	N—A	*omul bun (acesta)* [7]	*bunul (acest) om*
	G—D	*omului bun (acesta)*	*bunului (acestui) om*
	N—A	*oamenii buni (aceștia)*	*bunii (acești) oameni*
	G—D	*oamenilor buni(aceștia)*	*bunilor (acestor) oameni*
feminin	N—A	*fata înaltă (aceasta)*	*înalta (această) fată*
	G—D	*fetei înalte (acestea)*	*înaltei (acestei) fete*
	N—A	*fetele înalte (acestea)*	*înaltele (aceste) fete*
	G—D	*fetelor înalte (acestea)*	*înaltelor (acestor) fete*

Comparînd formele obținute cu cele prezente în Gramatica Academiei, vom observa că :

a) așezat în fața substantivului, adjectivul pronominal demonstrativ prezintă aceeași serie de forme cu pronumele, lipsind numai deicticul *-a : acest, acestui, acești, acestor, această, acestei, aceste, acestor ;*

b) cînd adjectivul pronominal demonstrativ se află după determinat, are comune cu pronumele demonstrativ formele de N—A *(acesta, aceștia, aceasta, acestea)* și diferă formele de G—D. Gramatica Academiei înregistrează și pentru G—D formele specifice pronumelui *(acestuia, acestora, acesteia, acestora)*, pe cînd în sistemul analogic ele dispar, fiind înlocuite cu forme de N—A (masculin singular și plural și feminin plural) sau cu forma de N—A plural (feminin singular). Rezultatul e că pentru adjectivele pronominale demonstrative așezate după determinat

[6] Îmbinări de tipul *întreg poporul* și *întregul popor* sînt atît de rare, că pot fi neglijate în discuția noastră.

[7] Cum o îmbinare de tipul *om acesta* este ireparabilă în limba română, vom avea în vedere numai situațiile cu primul termen articulat (adjectivul pronominal demonstrativ nu se articulează).

flexiunea cazuală rămîne doar pentru feminin singular, unde forma de G—D e identică cu cea de plural.

Deosebirile dintre cele două serii de forme sînt deosebirile dintre sistemul flexionar al pronumelui demonstrativ și cel al adjectivului, deosebiri care se manifestă, după cum s-a văzut, numai în cazul G—D cînd substantivul se află în față.

Descrierea flexiunii adjectivelor pronominale demonstrative din Gramatica Academiei probează opțiunea pentru păstrarea adjectivului pronominal demonstrativ în sistemul flexionar al pronumelui, indiferent de poziția față de substantiv, deși cercetări anterioare [8] comentau evitarea acordului cazual în vorbirea populară sau familiară ca abateri de la normă. În 1947 apărea ediția a doua a lucrării lui Iorgu Iordan *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, în care se făcea precizarea că *acest* și *acel* rămîn neschimbate la G—D cînd se află după substantiv. Acestui comportament al adjectivului pronominal demonstrativ îi găsea două explicații : a) e mai departe de cuvîntul pe care îl determină ; b) „analogia adjectivului atributiv, care, precedat de substantiv, își schimbă forma (mă refer tot la genetiv-dativ), numai dacă este feminin singular. Așadar, după modelul *(a) omului bun* se poate ajunge la *(a) omului acesta* (în loc de ... *acestuia)*" [9].

În lucrări de gramatică apărute după 1963, se reia norma fixată de Gramatica Academiei : „Cînd adjectivul e așezat după substantiv, este perfect omonim cu pronumele" [10] ; „[...] atunci cînd se află după substantivele determinate, ele [adjectivele pronominale demonstrative] au forme omonime cu ale pronumelui demonstrativ" [11]. Curînd, însă, analogia dintre flexiunea adjectivului pronominal demonstrativ așezat după substantiv și cea adjectivală va fi repusă în discuție, avîndu-se de fiecare dată în vedere perspectiva normei, pe care o fixase Gramatica Academiei. Ioana Prioteasa consideră că „simetria dintre flexiunea adjectivului propriu-zis și flexiunea adjectivului demonstrativ [...] creează, la un moment dat, o presiune asupra adjectivului demonstrativ, obligîndu-l să se încadreze în sistemul flexionar al adjectivului propriu-zis" [12], dar că „eliminarea redundanței cazuale a adjectivului demonstrativ nu pare să aibă șanse a se impune în aspectul scris al limbii literare" [13].

Tendința de eliminare a mărcilor cazuale de G—D la adjectivele pronominale demonstrative postpuse, „abateri de la normele gramaticale, explicabile prin tendința firească și generală de simplificare prin evitarea redundanței cazuale", este remarcată și de Elena Berea-Găgeanu [14].

[8] Cf. Elena Berea-Găgeanu, *Pronumele și adjectivul demonstrativ în limba română contemporană. Evoluție și sistem*, în LR, 1983, nr. 2, p. 105.

[9] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 423. La p. 424 se dau numeroase exemple de folosire a formelor neacordate. Interesant e că în *Limba română contemporană. Manual pentru institutiile de învățămînt superior*, din 1954, nu mai acordă nici o atenție fenomenului în discuție.

[10] Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, EȘ, 1967, p. 139.

[11] Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, București, EȘ, 1974, p. 152.

[12] Ioana Prioteasa, *Redundanța și economia lingvistică — bază a unor schimbări spontane*, în PLG, VII, 1977, p. 82.

[13] *Ibidem*, p. 83.

[14] Elena Berea-Găgeanu, *art. cit.*, p. 105.

Mai categorică în favoarea normei este Mioara Avram : „La adjectivul demonstrativ postpus normele cer respectarea acordului în caz, pe care mulți îl neglijează : se spune corect *omului acestuia* (nu *acesta*), *oamenilor acestora* (nu *aceștia*), *fetelor acestora* (nu *acestea*) ; cf. *fetei acesteia*, unde acest acord nu se omite" [15].

O analiză deosebită realiează D. Irimia. Renunțînd la perspectiva normei, consideră că „sub aspect morfologic, adjectivul demonstrativ se deosebește de pronume prin structură și prin caracterul dependent al corelațiilor de gen, număr, caz" [16], că „*Flexiunea adjectivului demonstrativ se înscrie în sfera de acțiune a principiului acordului, asemeni flexiunii adjectivului calificativ* (s.n.) și altor adjective pronominale" [17]. Împărtășind la început ideea din Gramatica Academiei („Cînd urmează substantivului, centru al sintagmei nominale, adjectivul demonstrativ are aceeași structură ca și pronumele corespunzător" [18]), autorul face apoi observația că, pentru cazurile cînd adjectivul urmează substantivul, „genitiv-dativul caracterizează în vorbirea curentă numai sintagmele cu substantive masculine" [19], în care „adjectivul rămîne invariabil în funcție de caz : N—A : *copilul acesta ;* G—D : *copilului acesta*" [20]. Cît privește femininul singular și ambele genuri la plural, în sintagmele cu adjectivul pronominal demonstrativ postpus „adjectivul prezintă aceeași structură cu pronumele și, în consecință, poate trimite spre alt substantiv decît regentul" [21], ceea ce le face ambigue. Dar această ambiguitate a sintagmelor formate din substantiv urmat de adjectiv pronominal demonstrativ în G—D caracterizează nu numai femininul sau numai pluralul, ci este generală, pentru orice gen și număr, atîta timp (și numai atîta timp !) cît adjectivul pronominal demonstrativ rămîne în sistemul flexionar al pronumelui respectiv : *băiatului acestuia* este în aceeași situație cu *băieților acestora*, *fetei acesteia*, *fetelor acestora* [22].

Ambiguitatea își are izvorul în existența unei duble posibilități de decodare, posibilități pe care, de obicei, limba le ocolește cu grijă. În *M-am întîlnit cu Popescu. Băiatul acestuia e mare sportiv, acestuia* e pronume ; dar în *Datorită băiatului acestuia ne-am făcut remarcați, acestuia* e pronume sau adjectiv? Face trimitere la *băiat* (și atunci e adjectiv !) sau la *Popescu* (și atunci e pronume !)? Situația e identică și pentru feminin și pentru plural, fără a se putea stabili vreo deosebire.

Făcîndu-se apel la sistemul flexionar al adjectivului, lucrurile se rezolvă simplu : masculinul este lipsit de flexiune cazuală la ambele numere, iar femininul are, întocmai ca în flexiunea nominală, o formă pentru N—A singular și una pentru G—D singular, identică celei de plural, pentru toate cazurile.

[15] Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, EA, 1986, p. 135.
[16] Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele*, Iași, EJ, 1987, p. 150.
[17] *Ibidem*, p. 151.
[18] *Ibidem*, p. 150.
[19] *Ibidem*, p. 153.
[20] *Ibidem.*
[21] *Ibidem.*
[22] Neutrul nu merită să fie discutat ; adjectivele au numai două genuri, masculin și feminin, genul fiind aici, spre deosebire de substantiv, doar o problemă de acord.

Sistemul flexionar al adjectivului pronominal demonstrativ postpus s-ar prezenta, deci, astfel :

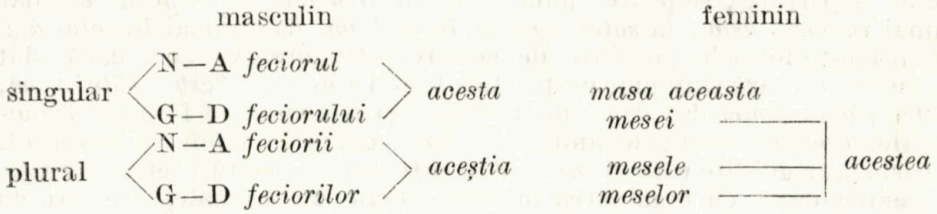

O anchetă efectuată în rîndul elevilor de clasa a IX-a din Galaţi probează o mare instabilitate, o mare lipsă de precizie în folosirea adjectivelor pronominale demonstrative aşezate după substantivul regent, cele mai multe forme înregistrîndu-se pentru feminin singular ; în ordinea frecvenţei, acestea sînt : *fetei acestea*, *fetei aceasta*, *fetei acesteia* [23], ultima formă fiind prezentă aproape numai la elevii cu o bună situaţie la învăţătură, ceea ce ar dovedi că şi-au însuşit-o din carte [24], cum şi-au însuşit şi perfectul simplu, care, de altfel, nu se foloseşte în vorbirea din judeţul Galaţi sau împrejurimi.

Încercarea de evitare a ambiguităţii a obligat uzul să renunţe la folosirea sistemului flexionar cazual al adjectivelor pronominale demonstrative postpuse, avînd de ales între folosirea sistemului cazual al adjectivului şi folosirea formei invariabile.

Situaţia nu apare, de altfel, numai în limba actuală. În secolul al XVII-lea, alături de *locului aceluia*, *limbiei acesteiia*, *vieţiei acestiia*, întîlnim sintagme cu adjectivul pronominal demonstrativ neacordat : *înţelegătorilor aceştiia*, *măriei aceasta a vieţiei* [25], începînd să se manifeste diferenţierea dintre adjectivul pronominal demonstrativ postpus şi cel antepus atît din punct de vedere semantic şi funcţional, cît şi din punct de vedere morfematic [26].

Pentru evitarea ambiguităţii sintagmelor cu adjectivul pronominal postpus s-a propus schimbarea ordinii termenilor [27], ceea ce se şi întîmplă în vorbirea cultivată, atent controlată. Cînd e vorba despre vorbirea

[23] Într-o anchetă efectuată pe stradă, pentru sintagma *fata asta* am înregistrat, în ordinea frecvenţei, *fetei ăstea*, *fetei astea*, *fetei asta*.

[24] Mioara Avram observa, de altfel, că „Pronumele şi adjectivul pronominal *acest(a)* constituie o caracteristică a limbii scrise şi a stilului înalt ; folosirea lor în conversaţie dă acesteia o notă de artificialitate (în aceeaşi situaţie sînt şi dialogurile şcolăreşti dintre profesori sau învăţători şi elevi : *Ce este aceasta? Aceasta este . . .*). Sinonimul *ăst(a)* este specific pentru exprimarea orală, inclusiv a vorbitorilor limbii literare" (*op. cit.*, p. 135).

[25] Vezi Paula Diaconescu, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc*, Bucureşti, EA, 1970, p. 237.

[26] Cf. *ibidem*, p. 235.

[27] „[. . .] reducerea redundanţei ca formă de manifestare a tendinţei spre economie şi nevoia de a evita ononimia dintre pronumele şi adjectivul demonstrativ constituie factorii interni care fac ca, pentru limba literară scrisă, *aşezarea adjectivului demonstrativ înaintea substantivului să se impună ca normă unică şi generală* (s.n.)" (Ioana Prioteasa, *art. cit.*, p. 84) ; „[. . .] e preferabil să se evite postpunerea adjectivului demonstrativ la cazurile genitiv şi dativ, întrucît, în unele contexte, omonimia cu pronumele poate da naştere la confuzii *(fetei acesteia* înseamnă uneori „acestei fete", alteori „fetei sau fiicei ei")" (Mioara Avram, *op. cit.*, p. 135).

uzuală sau cea familiară, adjectivul pronominal demonstrativ ocupă, de regulă, poziția de după substantiv, indiferent dacă e de apropiere sau de depărtare; se poate spune și *în cazul acesta* și *în acest caz*, dar numai *în cazul ăsta; în satul acela* și *în acel sat*, dar numai *în satul ăla*. Cît privește formele populare de genitiv-dativ, observăm că, dacă sînt antepuse, creează sintagme nespecifice limbii române: **ăstui (ălui) om*, **ăstei (ălei) femei*, iar dacă sînt postpuse și omonime cu formele pronominale, creează sintagme ambigue (vezi, mai sus, *băiatului acestuia*). Această ambiguitate este cauza pentru care limba vorbită preferă formele de genitiv-dativ cu eliminarea mărcilor flexionare cazuale, care erau nu numai redundante, ci și producătoare de confuzii.

Asistăm, și în această situație, la manifestarea opoziției dintre varianta scrisă a limbii literare, care se supune în (cea) mai mare măsură normelor, și varianta orală, uzuală, care se apropie mai mult de vorbirea familiară sau populară, de sub a cărei presiune nu se poate sustrage totdeauna. Este o tendință de care gramatica nu poate să nu țină seama [28], mai ales dacă se are în vedere caracterul artificial al folosirii unor forme ale demonstrativului. Pare, deci, a fi de neevitat acceptarea existenței în limba română a două serii de forme flexionare pentru adjectivul pronominal demonstrativ: una pentru postpunerea adjectivului, în sintagma *substantiv + adjectiv*, alta pentru antepunerea adjectivului, în sintagma *adjectiv + substantiv*, prima înscriindu-se în normele flexiunii adjectivale, cealaltă în ale flexiunii pronominale.

Martie 1993

Galați, Bd. Coșbuc nr. 33

Ștefania Popescu

PROPOZIȚIE FINALĂ, CONSECUTIVĂ, ATRIBUTIVĂ CONSECUTIVĂ SAU ATRIBUTIVĂ „CU NUANȚĂ FINALĂ"?

1. Întrebarea se referă la propunerile făcute în această revistă cu privire la felul subordonatei *să cugete* din fraza: *Agripina... s-ar fi trîntit întreagă în omătul ce fierbea la nodurile Iablanicioarei și ar fi secat*

[28] În *Tendințele actuale ale limbii române*, București, EȘ, 1968, p. 15, Alexandru Graur nota: „[...] în Ad. din 29.XII.1935 am protestat contra neologismului *aer condiționat*, întîlnit desigur atunci pentru prima oară [...]. De atunci cuvîntul s-a încetățenit, îl folosesc și eu de cîte ori e nevoie [...]. Se vede deci că nu orice inovație trebuie combătută din principiu, nu numai pentru că uneori este osteneală zadarnică, deoarece *limba ascultă de propriile ei interese* (s.n.), ci pentru că, mergînd pe o linie greșită, punem în calea evoluției juste a limbii piedici care totuși îi pot fi dăunătoare".

șuvoiul dintr-o sorbire, dar mai avea atîta minte să cugete că ar fi rămas pe loc trăsnită, copiii s-ar fi prăpădit și osteneala ei de pînă atunci ar fi fost de prisos.

2. Înainte de a-mi arăta părerea asupra felului acestei subordonate, consider necesar să prezint pe scurt soluțiile propuse pînă acum, cu principalele argumente aduse de către cei ce le-au propus.

2.1. Prof. **Mihai Opreșcu,** propunătorul analizei, apreciază că propoziția *să cugete* ar putea fi o subordonată „cu funcții multiple" : *finală* („cu ce scop avea Agripina minte?"), *atributivă* („dacă considerăm că determină substantivul *minte*") sau *consecutivă* (funcție la care ar trimite corelativul *atîta* și faptul că în textul respectiv este „subînțeleasă" conjuncția încît) (LR, 1990, 1, p. 73.)

2.2. Dintre aceste funcții, prof. univ. **Gr. Brâncuș** admite numai funcția de *subordonată finală*. Funcția de propoziție atributivă este considerată drept „ipoteza mai greu de susținut" (LR, 1990, 1, p. 74), iar raportul consecutiv este respins prin comparație cu argumentele aduse în sprijinul funcției de subordonată finală ; propoziția *să cugete* „răspunde la întrebarea *în ce scop?*", pe cînd pentru consecutive „nu se pot pune întrebări" ; propoziția respectivă se poate contrage într-o construcție infinitivală „cu prepoziții caracteristice raportului final" — *pentru (spre) a cugeta* —, pe cînd „circumstanțialul consecutiv exprimat printr-o construcție infinitivală e mai rar" ; fiind circumstanțială de scop, propoziția *să cugete* poate trece înaintea regentei — *Ca să cugete (că ar fi rămas)... mai avea atîta minte* —, spre deosebire de consecutivă, a cărei topică este fixă (p. 75) ; posibilitatea topicii inverse este menționată și pentru construcția infinitivală rezultată din contragerea propoziției *să cugete* : *Pentru (spre) a cugeta că... Agripina mai avea atîta minte* (p. 77).

2.3. Dr. **Mioara Avram** consideră că propoziția *să cugete* „este c o n s e c u t i v ă și nu finală", susținînd funcția propusă prin : posibilitatea de a transforma raportul consecutiv în raport cauzal — *mai avea atîta minte să cugete = pentru că mai avea atîta minte cugeta* (LR, 1990, 1, p. 75) ; posibilitatea de a-l înlocui pe *să* prin „locuțiunea specifică *încît să (avea atîta minte încît să cugete...)*" ; prezența în regentă a unui „indiciu de formă" pentru funcția de propoziție consecutivă — „corelativul adjectival *atîta*" (p. 76).

În privința argumentului adus de prof. univ. Gr Brâncuș pentru funcția de propoziție finală — posibilitatea antepunerii subordonatei *să cugete* și a construcției *pentru (spre) a cugeta* —, doamna Mioara Avram apreciază că acest argument „pare singurul tulburător", dar arată că „pentru complementul consecutiv se cunosc situații de antepunere (de exemplu : *Spre bucuria tuturor, a reușit)*" (p. 76).

Prin aceste argumente, doamna Mioara Avram susține (cum am arătat) funcția de circumstanțială consecutivă a propoziției *să cugete*. Dar, în final, apreciază că „în ipoteza interpretării subordonatei *să cugete* drept atributivă", propoziția ar fi „*atributivă consecutivă*" (p. 77). (Sublinierea este a mea — Șt. P.)

2.4. După răspunsurile date de prof. univ. Gr. Brâncuș și de doamna Mioara Avram, prof. **Mihai Opreșcu** arată că, deși opiniile celor doi lingviști sînt divergente, totuși în fiecare dintre ele a găsit ceva pentru con-

firmarea soluţiei pe care a propus-o pentru propoziţia *să cugete*, în LR, 1990, 1: o subordonată „cu funcţii multiple" — *finală*, *atributivă* şi *consecutivă*. Pentru funcţia de propoziţie finală consideră convingător argumentul d-lui Gr. Brâncuş privind topica liberă a propoziţiei respective, dar, faţă de argumentele doamnei Mioara Avram pentru raportul consecutiv, Mihai Oprescu încheie cu „certitudinea" că dintre cele trei funcţii, „funcţia consecutivă cîntăreşte cel mai greu, fără a exclude însă niciodată pe celelalte două, deosebit de importante" (LR, 1991, 5—6, p. 292).

2.5. Prof. **Gh. Constantinescu-Dobridor** îi atribuie propoziţiei *să cugete* „o singură valoare fundamentală, dar de atributivă, nu de consecutivă sau de finală", interpretare susţinută prin următoarele argumente: verbul *a avea* cu sensul „a poseda" este „total neobişnuit ca regent de consecutive sau finale"; propoziţia *să cugete* determină substantivul *minte*, iar contragerea ei în infinitiv cu prepoziţie duce la un atribut verbal — *(minte) de a cugeta*; propoziţia respectivă poate fi „introdusă prin pronumele relativ *care* (păstrînd, în acest caz, nuanţa finală): *care să cugete*" (LR, 1991, 5—6, p. 297—298). Din cele arătate, în continuare, sub c), se pare că „nuanţa finală", menţionată între paranteze, s-ar datora conjuncţiei *să* „folosită frecvent pentru introducerea finalelor, mai rar a atributelor (sic!) şi accidental a consecutivelor".

2.6. La propunerile celor patru participanţi la discuţia din revista „Limba română", adaug interpretarea dată de **Andra Şerbănescu** [1] propoziţiei *să cugete* (din acelaşi text): propoziţie „consecutivă (cu nuanţă de scop)", introdusă „prin conjuncţia subordonatoare simplă *să*" şi avînd ca termen regent verbul *avea* (subliniat în text prin litere cursive).

3. În ce mă priveşte, consider, ca şi prof. Gh. Constantinescu-Dobridor, că funcţia fundamentală a propoziţiei *să cugete* este de *propoziţie* **atributivă**, dar, în privinţa „nuanţei" circumstanţiale, nu o consider atributivă finală, ci **atributivă consecutivă**, lucru pe care voi încerca să-l demonstrez în cele ce urmează.

3.1. Propoziţia în discuţie este, în primul rînd, **atributivă** (nu circumstanţială consecutivă) pentru că determină substantivul *minte* şi poate fi introdusă prin adverbul relativ *cît*, care introduce şi atributive propriu-zise şi care, în contextul dat, este cerut de adjectivul corelativ *atîta*, cu sens cantitativ ca şi adverbul *cît*. Exprimarea acestui adverb ar fi condus la observarea cu uşurinţă a raportului atributiv:

mai avea **atîta** *minte* **cît** *să cugete*... Cîtă *minte*? ⟨ **atîta** / **cît** *să cugete* [2].

[1] In *Consultaţii de gramatică. Tipuri de exerciţii. Modele de rezolvare. Subiecte posibile*, Ed. Saeculum, Bucureşti, 1991, p. 33—34.

[2] În privinţa posibilităţii de a introduce această atributivă prin pronumele relativ *care* (argument adus de Gh. Constantinescu-Dobridor), consider că, în contextul dat, nu este indicată folosirea relativului *care*, fiindcă acest lucru ar duce la schimbarea subiectului propoziţiei respective: în construcţia *(Agripina) mai avea atîta minte* **cît să cugete**, subiectul subordonatei este subînţeles — *ea (Agripina)* —, pe cînd în construcţia *(Agripina) mai avea atîta minte* **care să cugete**, subiectul subordonatei este exprimat prin pronumele relativ *care*, înlocuitor al substantivului *minte*. Pe de altă parte, folosirea pronumelui *care* ca element introductiv al propoziţiei *să cugete* ar înlătura şi faptul că prin propoziţia respectivă se exprimă consecinţa celor spuse în regenta ei.

Omiterea lui *cît* a fost una dintre cauzele care au putut duce la interpretarea propoziției *să cugete* ca subordonată finală sau ca subordonată circumstanțială consecutivă.

3.2. Propoziția *să cugete* este *atributivă* **consecutivă** pentru că, din punct de vedere logic, ea exprimă *consecința* faptului că *(Agripina) mai avea atîta minte*, lucru ce poate fi dovedit prin aceleași mijloace de verificare folosite de doamna Mioara Avram (în LR, 1990, 1, pentru a demonstra că propoziția *să cugete* nu este circumstanțială de scop, ci propoziție consecutivă, și anume : posibilitatea de a fi introdusă prin locuțiunea conjuncțională *încît să* — *(Agripina) mai avea atîta minte*, **încît să** *cugete* — și faptul că raportul dintre subordonată și regenta ei poate fi transformat în raport cauzal — **pentru că** *mai avea atîta minte cugeta*[3].

Existența unor propoziții atributive consecutive introduse prin *încît (să)* și cu adjectivul corelativ *atît(a), atîți(a), atîtea* nu reprezintă un fapt de limbă recent. Din materialul lingvistic de care dispun, rezultă că în cazul acestor atributive, ca și în cazul circumstanțialelor consecutive introduse în limba veche, frecvent, prin adverbul relativ *cît*, cu vremea, s-a trecut la elementul introductiv *încît*, fără a se fi renunțat total la adverbul relativ *cît* :

„Și **atîta mulțime** s-au strînsu den toate părțile, **cît** *nu încăpea în tîrgu.*" — Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei...*, București, Ed. Minerva, 1979, p. 72.

„Turnul are **o atîta înălțime și lățime, încît** *sînt înăuntru multe lăcașuri de oameni.*" — Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriii mele...*, București, Ed. Eminescu, 1971, p. 180.

„A străbătut **atîta cale, cît** *ochii nu cuprind* să vadă." — O. Goga, *Cîntece fără țară*, BPT (= Biblioteca pentru toți), 281, p. 76.

Atît în limba veche, cît și în limba actuală, paralelismul dintre atributivele consecutive și circumstanțialele consecutive nu constă numai în corelația *atît(a)... — încît (să)...*, ci și în alte aspecte : folosirea la atributivele consecutive și a altor conjuncții care introduc circumstanțiale consecutive și folosirea în regentele atributivelor consecutive a unor adjective corelative corespunzătoare, în majoritatea cazurilor, adverbelor corelative ale propozițiilor consecutive[4].

„Iar oștile lui cneaz Lazăr au luat mare îndrăzneală și oștile turcești (au luat) **atîta frică, de** au fugit care încătro putea." — Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, București, Ed. Academiei, 1963, p. 12.

„Pe locul hotărît se adunase **atîta lume** (...), **de** nu se mai putea mișca." — P. Ispirescu, *Balade, legende, snoave*, BPT, 1960, 9, p. 160.

[3] Această particularitate a propozițiilor atributive consecutive am semnalat-o în articolul *Propozițiile subordonate consecutive construite cu modul conjunctiv* (publicat în LL, X, 1965), arătînd cu privire la atributivele consecutive că raportul dintre subordonată și regenta ei trebuie „să îndeplinească atît condiția subordonatei atributive, cît și pe aceea a subordonatei consecutive" (p. 268), înțelegînd prin aceasta posibilitatea de a transforma subordonata în regentă și regenta în propoziție cauzală, așa cum s-a arătat mai sus pentru propoziția *să cugete*.

[4] Propozițiile atributive consecutive au însă și corelative proprii, cum sînt adjectivele nehotărîte *asemenea* și *atare*.

„Și (moldovenii) se bat cu o **așa îndrăzneală** (...), **încît** adesea cu o mînă de oameni înfrînseră mari armate ale vecinilor." — B. P. Hasdeu, *Scrieri literare*, BPT, 1960, 42, p. 288.

„Toate aceste împrejurări mă aduseră într-o **astfel de furie, că** aș fi mîncat atunci cu mare mulțămire carne de valah!" — V. Alecsandri, *Călătorie în Africa*, BPT, 1960, p. 180.

„Vor face o **astfel de lege, încît să** asigure transmiterea puterii lor chiar și pentru copiii lor." — „Adevărul", 1991, 546, p. 6, col. 3.

„Dacă aveți în voi **destulă putere ca să** țineți porțile în țîțîni (...) cînd va arunca buzduganul în ele, rămîneți." — I. Slavici, *Limir-Împărat. Povestiri*, Biblioteca școlarului, 1979, 99, p. 264[5].

3.3. Interpretările variate date propoziției *să cugete*, dintre care una respinge atît funcția de atributivă, cît și pe aceea de consecutivă, se datoresc stadiului actual al cunoștințelor despre circumstanțiala consecutivă și despre atributiva consecutivă, cunoștințe, care, după părerea mea, au nevoie de unele completări sau precizări.

— *Neajunsurile din descrierea propoziției atributive consecutive* pot fi stabilite comparînd informațiile existente, în privința acestei subordonate, cu particularitățile semnalate la analiza propoziției *să cugete*.

— Dintre *cunoștințele curente despre circumstanțiala consecutivă*, cele care creează dificultăți în ce privește delimitarea propozițiilor atributive consecutive de circumstanțialele consecutive constau în considerarea conjuncției *încît* și a verificării analizei prin posibilitatea de a transforma raportul consecutiv în raport cauzal ca fiind ceva specific circumstanțialei consecutive. Dar, în realitate, constatarea că o subordonată admite conjuncția *încît* și că transformarea menționată este posibilă dovedește *existența raportului logic de consecință între conținutul subordonatei și conținutul regentei*, indiferent dacă subordonata este circumstanțială consecutivă sau o subordonată de alt fel (atributivă, temporală sau finală) cu „nuanță" consecutivă. *Specificul sintactic al unei subordonate* constă în *relația dintre subordonată și cuvîntul determinat* (nu dintre subordonată și conținutul regentei). În legătură cu raportul sintactic, adaug și faptul că, atunci cînd în regentă se află un adverb corelativ, nu se dă atenția cuvenită raportului dintre conținutul subordonatei și adverbul corelativ, adică nu se precizează faptul că, prin conținutul ei, subordonata explicitează ceea ce adverbul corelativ exprimă în mod nedefinit. Într-o frază ca *Ei erau* **așa** (= **atît**) *de săraci*, **de n-aveau nici cenușă în vatră**, rolul consecutivei de a explicita adverbul corelativ *așa* sau *atît* rezultă (ca și în cazul **atîta** *minte* **cît să cugete**) din răspunsul la întrebarea cu rol de context diagnostic pentru funcția subordonatei : (**Cît de** *săraci (erau)*? — **atît/ de** (= **încît**) **n-aveau nici cenușă în vatră.** După cum se vede, prin observarea raportului dintre conținutul subordonatei și acela al adverbului corelativ se poate ajunge și la găsirea unei întrebări la care răspunde circumstanțiala consecutivă, fapt ce infirmă părerea că „Pentru consecutive (...) nu se pot pune întrebări" (LR, 1990, 1, p. 75). În

[5] M-am referit numai la atributivele consecutive cu adjective corelative pentru că în această categorie se află propoziția *să cugete*. Pe de altă parte, propozițiile atributive consecutive prezintă situații foarte variate, ce nu pot fi cuprinse decît într-un studiu special.

ce privește formularea întrebării cu adverbul cantitativ *cît*, acest lucru corespunde *sensului sintactic* al propoziției consecutive, sens care constă în faptul că această subordonată exprimă *măsura intensității acțiunii sau măsura calității ori a cantității exprimate prin* adjectivul sau adverbul determinat [6]. Exprimarea față de cuvîntul regent a unei anumite măsuri reprezintă pentru definiția circumstanțialei consecutive *genul proxim*, *nota definitorie corespunzătoare raportului sintactic*, notă care lipsește din definiția curentă a circumstanțialei consecutive. Definiția curentă prezintă ca notă definitorie numai ideea de consecință, adică numai ceea ce privește *raportul logic* dintre subordonată și regentă — faptul că propoziția consecutivă arată *consecința* (urmarea) sau „rezultatul unei acțiuni sau al unei calități despre care este vorba în regentă" *(Gramatica Academiei*, 1963, II, p. 314). Dar această diferență specifică arată numai prin ce se deosebește consecutiva de alte subordonate care, sintactic, exprimă, ca și consecutiva, măsura unei acțiuni, a unei calități sau cantități exprimate de termenul determinat. Lipsa din definiția consecutivei a notei care indică genul proxim este cauza faptului că, pe baza cunoștințelor date, nu s-a mai vorbit de o anumită întrebare la care ar răspunde consecutiva.

Neajunsurile arătate duc, de obicei, la *confundarea atributivelor consecutive cu subordonatele consecutive*, mai ales atunci cînd atributiva consecutivă are un adjectiv corelativ corespunzător unui adverb dintre cele folosite ca adverbe corelative ale circumstanțialelor consecutive. Primul dintre textele citate mai jos este dat în *Gramatica Academiei* (1963, II, p. 317) ca exemplu de consecutivă construită cu modul indicativ, iar celelalte au fost folosite în articole despre propoziția consecutivă publicate în LLR :

„Tu mă întrebi **atîtea** *lucruri* deodată, **încît nu știu** la care să răspund mai întîi." [7]

„A venit **atîta** *lume*, **încît nu mai era loc în sală.**" (Din LLR, 1987, 1, p. 8.)

„I-a spus **astfel de** *vorbe*, **încît nu l-a mai iertat niciodată.**"(Din același număr, p. 9.)

„Și **atîtea** *lacrimi* de jale au curs, **de-ar fi putut purta nouăzeci și nouă de mori.**" (Din LLR, 1989, 4, p. 16.) [8]

4. Dintre argumentele aduse de prof. univ. Gr. Brâncuș pentru funcția de circumstanțială de scop, argumentul care a dat mai mult de gîndit, ducînd la interpretarea propoziției *să cugete* ca subordonată consecutivă „cu nuanță de scop", a constat în observarea faptului că atît propoziția *să cugete*, cît și construcția infinitivală — *pentru (spre) a cugeta* — pot trece înaintea regentei.

[6] Încadrarea propoziției consecutive în categoria circumstanțialelor de măsură a fost propusă de I. Rizescu în articolul *Complementul circumstanțial de măsură și propoziția corespunzătoare* (în SCL, 1959, 3), articol în care autorul consideră raportul consecutiv ca exprimînd „măsura văzută în consecință" (p. 378).

[7] În acest text și în următoarele trei, adjectivele corelative și propozițiile atributive consecutive sînt subliniate de mine.

[8] Autorii ambelor articole din LLR consideră că în regenta circumstanțialei consecutive pot apărea cu rolul de corelativ nu numai adverbe, ci și pronume ori adjective pronominale.

4.1. Dar propoziţia *să cugete*, deşi este construită cu conjunctivul şi poate fi contrasă în construcţie infinitivală cu prepoziţia *pentru* sau *spre*, nu poate fi considerată circumstanţială de scop, întrucît, în contextul dat, conjunctivul *să cugete* nu exprimă o acţiune realizabilă, ci are *caracter real*, el încadrîndu-se în situaţiile la care se referă *Gramatica Academiei* (1963, I, p. 218) în următoarea informaţie: „Adesea, cînd e cerut de un verb, care se construieşte, în aceleaşi condiţii, şi cu infinitivul, conjunctivul are doar rolul de a denumi acţiunea, modul ei fiind marcat de verbul regent. Astfel, dacă verbul regent e la indicativ, acţiunea exprimată de conjunctiv are, de fapt, caracter real." Caracterul real al conjunctivului în discuţie rezultă şi din faptul că în contextul dat, după subordonata *să cugete*, se subînţelege propoziţia conclusivă *deci a cugetat* sau, cum arată doamna Mioara Avram, chiar subordonata poate fi transformată în conclusivă: *mai avea (atîta) minte, deci cugeta* (LR, 1990, 1, p. 75).

4.2. În legătură cu faptul că propoziţia *să cugete* poate sta şi înaintea regentei — *Ca să cugete (că ar fi rămas...) mai avea atîta minte* —, acest lucru nu poate constitui un argument pentru funcţia de propoziţie finală, deoarece, potrivit celor arătate la **4.1.**, subordonata antepusă din fraza citată nu corespunde unei circumstanţiale de scop postpuse, ci unei atributive consecutive aflate la locul ei logic (după regentă). Această subordonată şi-a schimbat funcţia sintactică, datorită faptului că, trecînd înaintea regentei, s-a depărtat de substantivul *minte* şi a intrat în raport de subordonare cu termenul mai apropiat din regentă — verbul *avea*. În privinţa noii funcţii, consider că propoziţia *(ca) să cugete* a devenit *circumstanţială de relaţie (limitativă)*, pentru că: ea arată la ce se limitează comunicarea „mai *avea* minte", are sensul *în ce priveşte (cît priveşte) să cugete* şi răspunde, ca şi construcţia infinitivală corespunzătoare, la întrebarea *în ce privinţă avea (minte)? — (ca) să cugete (pentru a cugeta)*. Sensul de circumstanţială de relaţie se simte mai ales la construcţia infinitivală, a cărei prepoziţie, pe lîngă faptul că este frecventă în exprimarea circumstanţialului de relaţie, admite înaintea ei secvenţa *cît priveşte*, care îi subliniază sensul limitativ: *cît priveşte pentru a cugeta că..., mai avea atîta minte.*

Martie 1993 *Bucureşti, str. Oteşani nr. 2*

Gheorghe Chivu

PE MARGINEA PROPUNERILOR DE MODIFICARE A ORTOGRAFIEI

S-a scris și s-a vorbit mult din toamna anului 1991 despre propunerea conducerii Academiei Române de revenire la folosirea literei *â* peste tot în interiorul cuvintelor și la formele verbale *sunt, suntem, sunteți.*

1. Institutele de Lingvistică din București, Iași și Cluj, cadrele didactice de specialitate din cele mai mari centre universitare ale țării, participanții la Conferința Națională a Societății de Științe Filologice (din 12 și 13 iunie 1992), cei mai de seamă reprezentanți ai intelectualității basarabene și marea majoritate a celor ce predau limba română în școli și-au exprimat în mod public opoziția față de modificarea ortografiei actuale.

În materialele publicate în 1991 și 1992 în ziare, reviste de specialitate, reviste de cultură sau chiar în volum[1], reveneau cu insistență aceleași idei:

— modificările ortografice propuse de Academie nu au fundament științific, contravin evoluției de un secol a scrisului românesc și tendinței spre simplificare existente în toate sistemele ortografice actuale;

— aplicarea acestor amendamente va crea confuzii și greutăți în școala și cultura românească și va face necesare mari cheltuieli pentru reinstruirea a numeroase categorii de personal, pentru retipărirea manualelor, pentru elaborarea și apoi publicarea unor noi lucrări de referință (îndreptare, dicționare);

— problemele care ar putea face obiectul unei remanieri a ortografiei trebuie stabilite, după un studiu aprofundat și competent, de o comisie academică formată din lingviști, academicieni din alte specialități, profesori universitari, reprezentanți ai Ministerului Învățământului și ai Ministerului Culturii;

— pînă în momentul adoptării normelor ortografice ce ar rezulta din munca unei astfel de comisii, trebuie respectată fără excepție ortografia din 1953/1965, pentru a fi stopată anarhia declanșată încă din 1991 de intervenția conducerii Academiei și de „dualismul" ortografic recomandat de aceasta[2].

În același sens cu lingviștii din țară s-au pronunțat distinși lingviști străini, specialiști în limba română. Alf Lombard, savant suedez, membru

[1] A se vedea în special comunicările și articolele tipărite în revista „Limba română" (XLI, 1992, nr. 1—2, p. 19—23; nr. 4, p. 181—242; nr. 10, p. 531—540) și volumul *Ortografia limbii române. Trecut, prezent, viitor* (Iași, 1992).

[2] Pentru sinteza discuțiilor purtate în sesiunile științifice organizate de specialiști în toamna anului 1991, vezi și Mioara Avram, *Dezbateri asupra ortografiei în perioada octombrie-decembrie 1991*, în LR, XLI, 1992, nr. 4, p. 243—244.

LR, XLII, nr. 5, p. 227—230, București, 1993

de onoare al Academiei Române, solicitat de președintele Academiei să-și spună opinia, preciza în finalul scrisorii sale : „Pare că nu ne putem apropia de scop mai mult decît au putut reformatorii din 1953 și 1965. Primii au generalizat folosirea lui *î*; cei din 1965 au introdus cu tact o rezervă de caracter tradiționalist. Eu personal votez, în concluzie, pentru *statu-quo*"[3]. Participanții la colocviul *Româna — Tipologie. Clasificare. Caracteristici*, desfășurat recent în Germania, au dezbătut și ei, sub conducerea ilustrului lingvist de origine română, Eugen Coșeriu, de asemenea membru de onoare al Academiei, problema remanierii ortografiei românești[4]. Concluzia, făcută publică, a fost clară. „Subsemnații, cercetători în domeniul românisticii și prieteni ai României, reuniți în colocviul de lingvistică românească de la Tutzing (aprilie, 1993), considerăm nejustificată științific și neoportună practic, inclusiv pentru străinii care învață limba română, înlocuirea literei *î* cu *â* în interiorul cuvintelor"[5].

2. În ciuda acestei opoziții, masive și argumentate, a specialiștilor, conducerea Academiei și-a impus punctul de vedere în adunarea generală din 17 februarie 1993. În discursul rostit[6], acad. Mihai Drăgănescu s-a străduit să argumenteze ideea că prin revenirea la *â* și la *sunt* se contribuie la eliminarea urmărilor dictaturii comuniste din cultura românească. Alte idei, cu aceeași bază „științifică", au ieșit imediat în evidență : *â* și *sunt* ne redau demnitatea, trecutul și originea latină ; marchează revenirea la literele străbune și la felul de a scrie al clasicilor ; permit străinilor să învețe mai ușor românește.

Era și este evident că s-au folosit clișee, afirmații în locul demonstrației, că s-au căutat argumente așa-zis științifice pentru a masca o restaurație parțială făcută în scop evident politic.

Nu a fost greu de aceea să se arate, în dezbaterile găzduite de radio și de televiziune sau purtate în paginile unor publicații precum „România literară", „Cronica", „Tribuna", „Dilema" sau „22", că latinitatea limbii române sau a unora dintre cuvintele sale nu poate fi dovedită și nici susținută printr-o literă, *â*, în condițiile în care aceasta apare numai în interiorul cuvintelor, unde corespunde nu doar unui *a* latin (ca în *pîine*), ci și unui *e* (în *vînt*), *i* (în *rîu*), *o* (în prima silabă din *fîntînă*) sau *u* (în *adînc*) ; că *î* are aceeași origine nobilă, el fiind notat uneori de neștiutorii reformatori chiar în locul unui *a* latin inițial (ca în *înger*) ; că Eminescu, substituit în argumentația nespecialiștilor tuturor clasicilor români, nu rostea *sunt* și nu folosea grafia din ediția Perpessicius ; că străinii nu vor învăța mai ușor românește cu *â*, ci vor înlocui, în cel mai bun caz, rostirea *pîine* cu *paine* sau vor confunda frecvent *dînsul* cu *dansul*, *mîț* cu *maț*, *rîs* cu *ras*.

3. Și totuși așa-zisele „reguli « Sextil Pușcariu »" au fost impuse de la 1 mai mai multor publicații, radioului și televiziunii. Și, spre deosebire de normele ortografice din 1881, 1904, 1932 sau 1953, nu prin decret

[3] Alf Lombard, *Despre folosirea literelor â și î*, în LR, XLI, 1992, nr. 10, p. 531—540.
[4] Vezi, pentru extrase din luările de poziție ale participanților, „Cronica", XXVIII, 1993, nr. 11, p. 12—13.
[5] Vezi „Dilema", I, 1993, nr. 15, p. 2.
[6] Textul discursului a fost publicat în „Academica", III, 1993, nr. 4 (28).

regal sau prin hotărîre a guvernului, ci prin simpla voință, acțiune și presiune a conducerii Academiei Române. La întrebarea „Cum a fost posibil?" ar putea fi date mai multe răspunsuri.

Primul este sugerat de un „comentar epistolar" apărut în unul dintre ultimele numere ale revistei „Academica"[7]. Este o sinteză, menită să dea girul unei personalități, afirmațiilor făcute de adepți ai reformei academice în scrisori, tipărite cu generozitate, număr de număr, de amintita publicație. Ei, pensionari de diverse profesii sau declarați „oameni simpli", „nespecialiști", dar interesați, cum se spune, „convergent de problemele cardinale ale limbii române", se ridică indignați împotriva „profesorașilor" universitari, a „pretențiilor nejustificate" ale „specialiștilor lingviști", care toți, numai din invidie, s-au putut ridica, nu contra propunelor remanieri, ci contra Academiei înseși și a președintelui ei. Emoționat de lectura unor astfel de texte, demne, după noi, în majoritate, de o arhivă a incompetenței agresive, prof. univ. dr. doc. Al. Balaci, membru corespondent al Academiei Române, constată entuziasmul, satisfacția, sincera adeziune și recunoștința profundă a noilor corespondenți voluntari față de președintele Academiei. În amintitul „comentar", difuzat și pe postul central de radio, pentru o mai bună și mai largă cunoaștere, profesorul Balaci însuși îl numește pe acad. Mihai Drăgănescu „tenacele și dinamicul susținător al «revenirii» în ortografie".

Un al doilea răspuns s-ar putea găsi în lipsa de discernămînt și de spirit științific manifestată de unii intelectuali contemporani. Îndoiala sau curiozitatea, calități specifice omului de știință autentic, ar fi trebuit să-i conducă pe inițiatorii și apoi pe sprijinitorii remanierii ortografiei măcar la textul normelor adoptate în 25 mai 1932. Dacă ar fi citit în aceste norme, la care se dorește să revenim, textul articolului 14, aceștia ar fi aflat cel puțin că *hotărîre* se scria cu *î*, ca și *hotărît*, *hotărîtor* sau *hotărînd*, întrucît litera în discuție se păstra în toate derivatele și formele verbelor terminate în *-rî*. Cunoașterea discuțiilor care au precedat adoptarea ortografiei din 25 mai 1932, discuții consemnate în „Analele Academiei", i-ar fi condus de asemenea la proiectul adoptat tot în adunarea generală, cu patru luni înainte, în 6 februarie 1932, proiect modificat însă, în 25 mai, ca urmare a intervenției președintelui de atunci al Academiei, geograful Simion Mehedinți. În articolele 14 și 15 din acest proiect, devenit pentru puțin timp normă, elaborat, după o muncă de 7 ani, de o comisie ortografică din care făceau parte între alții Sextil Pușcariu și Ovid Densusianu, se spunea cu privire la *î* exact ce au stabilit reformatorii din 1953/1965;

„Se scrie peste tot astfel sunetul propriu limbii noastre, păstrîndu-se *â* numai în cuvîntul *român* și derivatele lui.

Persoana 1 sg. și a 3-a pl. de la ind. prez. al lui *a fi* se scrie *sînt*, nu *sunt* (deci și *sîntem*, *sînteți*)"[8].

Cunoscînd aceste date, care dintre contemporanii noștri ar fi îndrăznit să-i acuze de comunism pe lingviștii români din 1932, pentru că au îndrăznit să recomande, potrivit principiilor unei ortografii fonetice, generalizarea lui *î* și folosirea lui *sînt*, moștenit din limba latină?

[7] „Academica", III, 1993, nr. 6 (30), p. 4.
[8] „Anale", tom LII, 1931—1932, p. 89—90.

Ar fi făcut-o, poate, doar oportuniștii, urmați, din comoditate, de marea masă a conformiștilor.

Pentru că oportunismul și conformismul explică, după părerea noastră, în cea mai mare măsură, situația actuală din scrisul românesc.

Ce mai poate fi totuși făcut în momentul de față? Credem că un singur lucru : convocarea unei noi adunări generale a Academiei Române în care să fie desemnată, conform tradiției, o comisie ortografică. Concomitent ar fi însă necesar să înceteze eforturile de impunere a unor norme stabilite neștiințific și să fie retrase în mod public textele prin care se cere supunere și sînt stabilite termene de executare.

Mai 1993

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Ion Gheție

CONSIDERAȚII ASUPRA REPARTIȚIEI GRAIURILOR DACOROMÂNE ÎN SECOLELE AL XIII-LEA — AL XV-LEA

Limba română din secolele al XIII-lea — al XV-lea, ca și repartiția graiurilor dacoromâne în perioada astfel delimitată s-au bucurat pînă în vremea din urmă de prea puțină atenție din partea specialiștilor. În *Histoire de la langue roumaine* [1], O. Densusianu se mulțumește să înșire în ordine cronologică un număr de cuvinte românești, în marea lor majoritate termeni onomastici, recoltați din documentele slavone și latine redactate în secolele al XI-lea — al XV-lea. Singura concluzie pe care o desprinde este că materialul înregistrat, prezentînd o anumită importanță pentru studiul foneticii și al lexicului, ne arată că „le roumain était constitué, dans ses traits les plus caractéristiques".

Un pas înainte face Al. Rosetti, în sensul că materialul excerptat din documente este mai bogat și repartizat pe regiuni geografice : Moldova, Ungaria, Transilvania, Țara Românească, Serbia [2]. De o preocupare pentru a studia repartiția dialectală a fenomenelor nu poate fi vorba decît cel mult accidental. Așa, de exemplu, pe pagina 412 se arată că „în privința consonantismului e de observat că graiurile din Țara Românească și din sudul Ardealului prezintă un stadiu mai avansat decît graiurile din Moldova ; astfel, în Moldova a rămas stadiul *dz*, *ǧ*, pe cînd în cealaltă regiune e atestat stadiul *z*, *j*, care constituie o evoluție față de cel dintîi". Asemenea observații, repetăm, accidentale, nu-l împiedică pe autor să afirme în finalul expunerii sale că „în răstimpul dintre secolul al XIII-lea și secolul al XVI-lea aspectul limbii române este unitar" [3].

Pentru G. Ivănescu [4], care crede în existența a trei subdialecte dacoromâne încă în româna primitivă (crișean—maramureșean, rotacizant, bănățean — maramureșean — ardelean, nerotacizant, și moldovenesc—muntenesc), e normal ca în așa-numita perioadă preliterară (secolele X—XIV) [5] numărul particularităților regionale să se fi înmulțit, așa încît în secolele al XIV-lea — al XVI-lea, adică în epoca formării limbii române vechi, să apară conturate cele cinci sau șase subdialecte

[1] Vol. I, Paris, 1901, p. 292—297.
[2] ILR[3], p. 413.
[3] ILR[3], p. 427 ; cf. însă mai jos, pe aceeași pagină, observația : „Uniformitatea aceasta este desigur, în parte, numai aparentă și datorată lipsei noastre de informație mai amănunțită".
[4] *Istoria limbii române*, Iași, 1980.
[5] *Op. cit.*, p. 365 și urm.

LR, XLII, nr. 5, p. 231—236, București, 1993

dacoromâne, care și-au prelungit existența pînă astăzi [6]. Din păcate, aici, ca și în alte părți ale *Istoriei* sale, avem a face cu opinii întemeiate pe o repartiție arbitrară a fenomenelor, care sînt lipsite de sprijinul absolut indispensabil al faptelor și nu se bazează nici pe o reconstrucție realizată după criterii omogene. Ne aflăm în prezența unor afirmații fără acoperire care reduc la zero demersul științific al autorului. Un singur exemplu va fi grăitor în sensul celor susținute de noi. Autorul afirmă că evoluția lui *o* la *ă* în *tăt* era răspîndită în secolele al XIV-lea — al XVI-lea în graiurile nordice, dar nu aduce vreo dovadă, oricît de neînsemnată[7]. Or, cea mai veche atestare a fenomenului în cauză datează de pe la jumătatea secolului al XVII-lea (circa 1648) [8]. De unde știe autorul că în nordul țării *o* a evoluat la *ă* în *tăt* încă înaintea secolului al XVI-lea, poate în anii 1300, cînd, fiind vorba de o inovație, orice reconstituire e imposibil de întreprins? Nu insistăm aici asupra chestiunii, întrucît ne-am propus să revenim pe larg asupra ei cu un alt prilej.

În *Limba română în secolele al XII-lea — al XVI-lea* [9], Em. Vasiliu și Liliana Ionescu-Ruxăndoiu sînt preocupați înainte de toate de o descriere a stadiului atins de dialectul dacoromân în perioada sus-menționată. Metoda pusă la contribuție este reconstrucția, apelul la materialul lexical recoltat din documente fiind sporadic și fără importanță. Orientîndu-se exclusiv după unele particularități fonetice, dacoromâna ar cunoaște, potrivit opiniei celor doi autori, două tipuri de graiuri: de tip muntean și de tip moldovean. Alături de aceste două tipuri de graiuri, ar mai exista și un al treilea, cel mai conservator, întrucît i-ar păstra intacți pe *e*, *ea* după labiale, în poziție tare. Autorii numesc aceste graiuri de tip A [10].

Unele aprecieri asupra răspîndirii teritoriale a unor fenomene pot fi întîlnite, mai mult în trecere, în lucrarea noastră *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, scrisă împreună cu Al. Mareș[11].

Materialul insuficient și discontinuu aflat la dispoziția noastră face extrem de dificilă orice încercare sistematică de a stabili repartiția graiurilor dacoromâne în secolele al XIII-lea — al XV-lea. Într-adevăr, informațiile asupra acestei perioade se reduc la un număr de cîteva sute de cuvinte (în marea lor majoritate toponime și antroponime), recoltate din documentele slavo-române scrise în Moldova și Țara Românească (și numai accidental în Transilvania) și cele latinești, redactate, de regulă, în Transilvania și Ungaria (uneori și în Principatele dunărene). Numărul atestărilor este extrem de redus în secolul al XIII-lea, ceva mai mare în cel următor, pentru a deveni mai însemnat abia în secolul al XV-lea. De aceea, cercetările întreprinse pînă în prezent asupra perioadei de care ne ocupăm s-au întemeiat, într-o proporție covîrșitoare, pe exemple provenind din acest din urmă secol. Fiind vorba, nu o dată, de un

[6] *Ibidem*, p. 441 și urm.; vezi, în privința ideilor autorului, Șt. Giosu, *Dialectul dacoromân în concepția lui G. Ivănescu*, în AUI, serie nouă, Lingvistică, tom. XXXII, 1990, p. 121—135.

[7] *Op. cit.*, p. 461.

[8] Vezi I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 154—155.

[9] București, TUB, 1986 [multigrafiat].

[10] *Op. cit.*, p. 55—56.

[11] București, EA, 1974.

material lingvistic extras din documente redactate de persoane a căror limbă maternă nu era româna (constatare valabilă nu numai pentru regiunile de peste munți, ci și pentru Moldova și Țara Românească), interpretarea grafiilor ridică diverse și adeseori insurmontabile dificultăți. În fine, trebuie să adăugăm că elementele de referință angajează exclusiv fonetica graiurilor dacoromâne. În domeniul morfologiei și lexicului, datele sînt absolut insuficiente și neconcludente pentru a putea fi utilizate într-o operație atît de complexă cum este stabilirea, fie și aproximativă, a subdiviziunilor dialectale ale unei limbi.

Dacă, în ciuda acestor obstacole, ne încumetăm să formulăm cîteva păreri în legătură cu repartiția graiurilor dacoromâne în secolele al XIII-lea — al XV-lea, o facem perfect conștienți de caracterul mărginit și provizoriu al afirmațiilor noastre. Considerăm utilă o asemenea încercare în momentul în care sîntem pe punctul de a aborda o cercetare de proporții mai mari, *Originile graiurilor dacoromâne*, care se va întemeia pe întregul material de limbă extras pînă în prezent din documentele secolelor al XIII-lea — al XV-lea, precum și pe cel pe care îl vom obține de acum înainte. Ea va constitui astfel un punct de pornire pentru investigațiile noastre viitoare, oferind totodată o idee asupra stadiului atins în cercetarea problemei.

Spațiul restrîns de care dispunem ne împiedică să facem loc în cele ce urmează materialului lingvistic pe care se fondează afirmațiile noastre. Cum el este consemnat în întregime în studiul monografic *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, elaborat împreună cu Al. Mareș, la care ne-am mai referit [12], ne vom rezuma să facem trimiterile de rigoare la această lucrare, ca și la alte cercetări în care sînt discutate fenomenele respective.

Particularitățile fonetice care formau arii în secolele al XIII-lea — al XV-lea (sau cel puțin într-un interval al acestei perioade) sînt următoarele :

1) Evoluția lui *e* medial aton la *i (ficior, galbin)* a fost notată în Transilvania de nord-vest (încă din secolul al XIII-lea) și în Moldova [13].

2) Ținînd seama mai puțin de atestări (uneori derutante), cît mai ales de situația din secolul al XVI-lea, se poate presupune, cu destule temeiuri, că înainte de 1500 rostirea (moale sau dură a) labialelor *(merg—mărg, tocmeală—tocmală)* segmenta teritoriul dacoromânesc într-o arie nordică (care durifica consoanele) și alta sudică (care cunoștea pronunțarea lor moale). Prima dintre ele cuprindea o parte a Olteniei, Banatul, Transilvania și Moldova, în timp ce a doua se reducea la Muntenia propriu-zisă și la o parte a Olteniei [14].

3) Palatalizarea dentalelor *t, d, n* (în stadiile *t', d', ń*), atestată de la începutul secolului al XV-lea, se constată în Banat-Hunedoara, precum și în vestul și nordul Transilvaniei, deci în interiorul artei actuale de difuzare a fenomenului, avînd, cu certitudine, o răspîndire mai limitată decît astăzi [15].

[12] Citată în continuare sub sigla GD.
[13] GD, p. 90—91.
[14] GD, p. 127.
[15] GD, p. 141—142.

4) Rotacismul lui *-n-* (în elementele de origine latină) a fost consemnat numai în Moldova. Întrucît avea a face cu un fonetism străvechi, putem presupune că el avea curs și în zonele unde a fost întîlnit numai după 1500 (adică în nordul și vestul Transilvaniei) [16].

5) Conservarea lui *ń* (în cuvintele de tipul *cuń, pustińe*) se constată înainte de toate în Banat—Hunedoara (cu observația că, în ultima dintre aceste regiuni, fenomenul trecerii lui *ń* la *i̯* apare încă în secolul al XV-lea, înainte de 1450). În Moldova, consoana palatală este atestată în diverse rînduri în secolul al XV-lea. Cel mai vechi exemplu cu *ń* > *i̯* datează din 1473. Informațiile privitoare la teritoriul de peste munți sînt cu totul insuficiente, ele atestă totuși conservarea lui *ń* în părțile sud-vestice ale Transilvaniei. În Țara Românească, *ń* continuă să circule în unele zone pînă la sfîrșitul secolului al XV-lea (1484) și chiar după 1500 (în vestul Olteniei), dar evoluția lui la *i̯* este consemnată încă din 1422 [17].

6) Rostirea dură a consoanei *s* (urmată de *e, i : Săcară, sîngur*) apare numai în Moldova, începînd cu jumătatea secolului al XV-lea [18].

7) Mai dificil este să ne pronunțăm asupra repartiției pe teren a rostirilor moi și dure ale lui *ș, j* (+*e, i*). Dacă acceptăm interpretările lui Tiktin, Philippide și Vasiliu, atunci rostirea dură a acestor consoane a fost generală la un moment dat în Țara Românească înaintea secolului al XVI-lea, ceea ce ar însemna că sudul se opunea nordului, unde consoanele s-au păstrat multă vreme moi. Materialul de limbă ce ne stă la dispoziție nu confirmă însă teoria celor trei savanți în termenii în care a fost formulată. Tot ce se poate spune este că rostirea dură a celor două șuierătoare este o inovație sudică (muntenească) anterioară secolului al XVI-lea, cînd pe teritoriul Țării Românești circulau, întocmai ca azi, în diverse arii, ambele rostiri ale consoanelor în discuție. Opoziția față de nordul conservator al vechilor pronunțări exista, așadar, dar se realiza de o manieră mai puțin transantă [19].

8) O opoziție mai netă separa, pe cît se pare, nordul de sud în privința tratamentului lui *ș* și *j*, cînd erau urmați de *ea* în poziție moale (în cuvinte de tipul *grijeaște, șearpe*). Apelînd și de această dată mai mult la reconstituiri decît la atestările documentare, se poate susține că Țara Românească cunoștea înainte de 1500 (mai exact vorbind, în secolul al XV-lea) rostirea dură a lui *ș, j* (*grijaște, șarpe*), pe cînd Transilvania și Moldova conservau rostirea lor moale (*grijeaște, șearpe*). E posibil ca Banatul, care în secolul al XVI-lea rostea dur cele două consoane, să se fi aflat alături de Transilvania și Moldova înainte de 1500 în ceea ce privește tratamentul celor două șuierătoare (observație valabilă și pentru situațiile cînd *ș, j* erau urmați de *e, i*) [20].

9) Cu un procent mai ridicat de certitudine putem susține existența celor două mari arii, dacă ne raportăm la păstrarea africatelor *dz* și *ǧ* (+*o, u*) și, respectiv, la evoluția lor la fricativele *z* și *j* (*dzic—zic, ǧuca—juca*) [21].

[16] GD, p. 153—154, Rosetti, ILR[3], p. 422.
[17] GD, p. 158—159, Rosetti, ILR[3], p. 422.
[18] GD, p. 165—166, Rosetti, ILR[3], p. 413.
[19] GD, p. 176—177; cf. Em. Vasiliu—Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *op. cit.*, p. 55.
[20] GD, p. 181, 182—183.
[21] GD, p. 187—188, 197—198.

10) Rostirea (moale sau dură) a lui *r* (+*e*, *i*) constituia, de asemenea, un posibil criteriu de delimitare a acestor arii : Banatul, Transilvania și Moldova îl mai păstrau (în unele zone) pe *r* moale *(reu, ris)*, în timp ce în Țara Românească velarizarea celor două vocale prepalatale era un fapt împlinit în secolul al XV-lea *(rău, rîs)*. Opoziția a putut fi mai netă înainte de 1400 [22].

11) Durificarea lui *r'* în cuvintele terminate în *-ar'(u)*, *-tor'(u)* *(argintar'(u)*, *croitor'(u)* > *argintar*, *croitor)* este o inovație muntenească ale cărei origini urcă pînă în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Restul teritoriului dacoromân (Oltenia, Banatul, Transilvania și Moldova) păstra pe atunci (și continuă să păstreze și astăzi) rostirea moale, etimologică, a lichidei [23].

12) Consoana palatală *l'* *(l'erta, tel'(u))* apare consemnată numa în Banat—Hunedoara în intervalul 1426—1491. Ea este atestată și după 1500 în această regiune a Dacoromaniei [24].

13) Conservarea grupului *cl'* *(cl'eie)* se constată în Banat—Hunedoara (unde s-a menținut sporadic pînă în secolul al XVII-lea) și în Moldova. În această din urmă regiune, *cl'* apare pînă la 1453, dar fonetismul evoluat, *k'*, își face apariția încă din 1428. Întrucît lipsesc exemplele, ca și orice mijloace de reconstituire pentru Transilvania și Țara Românească, existența a două mari arii (nordică și sudică) poate fi cel mult presupusă, dar nicidecum dovedită [25].

După cum a reieșit din aceste mult prea sumare constatări, există o serie de indicii care ne permit să presupunem cu oarecare temei că înaintea secolului al XVI-lea teritoriul lingvistic dacoromân cunoștea două mari subdiviziuni, cărora le putem spune subdialecte : unul de tip nordic (înglobînd o parte a Olteniei, Banatul, Transilvania și Moldova) și altul de tip sudic (redus la Muntenia propriu-zisă și la o parte a Olteniei). Repartiția aceasta este (o repetăm) aproximativă și provizorie, constituind mai degrabă o presupunere decît o constatare, și are nevoie, în multe privințe, de confirmarea ulterioară a faptelor. Se observă, de altfel, cu ușurință că repartițiile diverselor fenomene, așa incomplete cum sînt, nu au întotdeauna valabilitate pentru aceeași perioadă istorică. În cazul unor fonetisme, divizarea dacoromânei în două subunități se observă abia în secolul al XV-lea, epocă în care rolul altor particularități în structurarea dialectală a dacoromâniei devenise mai puțin pregnant. Iată de ce afirmația noastră mai veche că „în secolul al XV-lea delimitarea dintre cele două subdialecte era mai tranșantă și se realiza prin mai multe trăsături decît am putut să stabilim pentru secolul următor" [26] e prea categorică și se pretează la mai multe amendamente. Continuăm însă să susținem opinia conform căreia „segmentarea dacoromânei în cele două subdialecte avea în a doua jumătate a secolului al XVI-lea o vechime de cel puțin 200 de ani, datînd deci din secolul al XIV-lea, dacă nu mai devreme" [27].

[22] GD, p. 201—202, Rosetti, ILR[3], p. 417.
[23] GD, p. 207.
[24] GD, p. 216.
[25] GD, p. 220, Rosetti, ILR[3], p. 423.
[26] GD, p. 343.
[27] *Ibidem.*

O altă observație posibilă se referă la coerența celor două mari arii dialectale. În timp ce subdialectul sudic (vorbit pe un teritoriu mai restrîns) pare a se fi caracterizat printr-o relativă unitate, subdialectul nordic prezenta o oarecare discontinuitate teritorială, din care vor rezulta trei graiuri (bănățean-hunedorean, ardelenesc de nord și moldovean). Originile acestei diversificări dialectale se plasează cu certitudine înainte de secolul al XVI-lea. Ne lipsesc însă suficiente motive pentru a le face să urce dincolo de începutul secolului al XIV-lea [28].

Aprilie 1993

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[28] GD, p. 346.

OBSERVAȚII ASUPRA NEOLOGISMELOR LATINO-ROMANICE ÎN PUBLICISTICA EMINESCIANĂ

(I)

1. Introducere

Problema împrumuturilor lexicale din idiomurile romanice precum și a celor din latină ocupă în activitatea lui Eminescu un loc apreciabil. Soluțiile adoptate de el, mai ales în publicistică, contrazic într-o oarecare măsură opiniile sale teoretice de nuanță predominant junimistă. Deși militează împotriva uzului excesiv de cuvinte împrumutate, neologismele din publicistica sa sînt prezente într-un număr extrem de mare. Preocupările sale de cultivare a limbii române literare sînt evidente, neologismele folosite de Eminescu neavînd numai rolul de a „întări esența ironică a stilului său", așa cum susține Gh. Bulgăr [1].

Prin articolele sale, publicate în intervalul 1870—1883, Eminescu joacă un rol important în crearea limbajului gazetăresc modern. Țelul său, deseori exprimat în presă, a fost acela de a impune o limbă literară clară, care să asigure în același timp și continuitatea cu limba textelor vechi românești, față de care Eminescu avea un adevărat cult [2].

Încă din timpul studenției la Viena, tînărul publicist dovedește preocupări normative în domeniul limbii literare. În articolul *O scrisoare critică*, Eminescu ia apărarea fostului său profesor de la Cernăuți, Aron Pumnul, insistînd asupra distincției dintre justețea unui principiu și imperfecțiunile realizării lui practice : „Mi se va spune poate că părerea lui Pumnul nu-i bună. Dacă nu-i bună, aceea însă stă că cronistice e dreaptă și scuzată. După estremul latinității, a etimologismului absolut inaugurat de bătrînul Petru Maior (...) trebuia neapărat să vină ca remediu contra lui estremul fonetismului absolut, a iubirii nemărginite a limbei numai românești și esclusivitate față cu limba latină și cele surori" [3].

Ajuns redactor la „Curierul de Iași", poetul continuă lupta împotriva „maimuțărelilor" lingvistice ale gazetarilor. În articolul *Flori stilistice din ziarele românești* [4], Eminescu ironizează „apocaliptica claritate" și

[1] Gh. Bulgăr, *Eminescu — despre problemele limbii române literare*, București, 1963, p. 84.

[2] *Ibidem*, p. 95 și urm.

[3] Articol publicat în „Albina", ianuarie 1870, Budapesta, v. M. Eminescu, *Opere*, vol. IX, Editura Academiei, București, 1980 (pentru seria de opere complete publicate la Editura Academiei în intervalul 1980—1989 am adoptat sigla *EO*).

[4] Articol publicat în „Curierul de Iași", 28 mai 1876, v. *EO*, vol. IX, p. 117—118.

LR, XLII, nr. 5, p. 237—245, București, 1993

„stilul cel corect și ușor" al unor obscuri gazetari de la ziarele „Salvarea Piteștilor" și „Ialomița". Ceva mai tîrziu, citind un ziar „latinizant", tînărul redactor îl înfierează cu o subtilă șarjă antiheliadescă : „— *Bravo tjuorierul Bolgradului, ziar politiqu, quomerquial, agriquol! Minte la el cît glas la peșce*" [5].

Plecînd din „vestitul municipiu Dacorum Iassiorum" — după cum îl numește cu ironie poetul [6] —, Eminescu începe la „Timpul" o intensă polemică cu redactorii ziarului „Românul" (oficiosul liberal) în problemele limbii literare. Citarea unui fragment din celebrul articol *Icoane vechi și nouă* — reprezentînd un atac virulent împotriva coruperii limbii române — ni se pare bine venită : „Neam de neamul lor trăit în țară, nepricepînd altă limbă decît cea românească, [...] vorbind cum se vorbește cu temei și sănătos, ei auzind *-țiunile* [7] și *-ționele, imperatorele, redaptorele, admisibilile* și *propriamentele*, au gîndit la rîndul lor : De, frate, noi om fi fost proști" [8].

Surprinzătoare se dovedește însă luarea de poziție a lui Eminescu în articolul *Un profesor de limba română fără a ști* [9]. Reproducînd articolul *Greșeli de limbă* din ziarul „Războiul", autorul repudiază o formă de limbă, căreia, în poezie, tot el i-a conferit valori expresive deosebite— e vorba de gerunziul acordat : „Forma aceasta de *crescîndă, crescînde* — spune poetul — nu există în limba noastră românească, ea este curat — maimuțărie după franțuzește, introdusă de oarecari pretinși literați" [10].

Deși mai afirmă apoi că „Direcția serioasă și cea mai însemnată a literaturii române constă în îmbogățirea limbii nu prin receptarea unor neologisme, fie chiar din limbile înrudite, ci prin folosirea tezaurului lexical păstrat în limba poporului" [11], Eminescu uită în limbajul gazetăresc de orice idiosincrazie neologică, folosind un număr imens de elemente lexicale latine și romanice.

Supusă azi unei ample reconsiderări, datorate în bună parte și publicării ediției critice din ultimii ani [12], publicistica eminesciană a întrunit elogiul unanim al criticii și al istoriei literare. Chiar dacă vechea aserțiune a lui T. Maiorescu din 1892 ar putea părea exagerată (genialitatea lui Eminescu „se vede însă mult mai strălucitoare din articolele lui scrise în proză și risipite în diferite reviste și ziare" [13]), ea vine în fond să confirme entuziasmul contemporanilor noștri. Deși elogiată, publicistica eminesciană a constituit arareori obiectul de studiu al lingviștilor noștri [14].

[5] *Ibidem*, p. 122.
[6] *Ibidem*, p. 379.
[7] Sublinierea lui Eminescu.
[8] Articol publicat în „Timpul", 23 decembrie 1877, v. *EO*, vol. X, p. 24—31.
[9] Articol publicat în „Timpul", 10 ianuarie 1882, v. *EO*, vol. XIII, p. 30.
[10] *Ibidem*, p. 430.
[11] Ms 2264, f.11^{v}—4^{v}, cf. *Mihai Eminescu— Publicistică* (Referiri istorice și istoriografice), Chișinău, 1990, p. 533 (pentru această carte am adoptat sigla *EP*).
[12] Mihai Eminescu, *Opere*, Editura Academiei, vol. IX 1980, vol. X 1989, vol. X 1984, vol. XII 1984, vol. XII 1985, București.
[13] Vezi prefața *EO*, vol. XIII, p. 13.
[14] Dintre puținele studii întîlnite citățm : Al. Andriescu, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, 1979 ; Gh. Bulgăr, *Cuvinte rare în opera lui Mihai Eminescu*, în LR, X, 1961, nr. 1, p. 48—58 ; Ioana Vintilă-Rădulescu, *Observații asupra limbajului publicisticii lui Mihai Eminescu*, în *Beitrage zur rumanischen Sprache in 19 Jahrhundert*, Tübingen, 1992, p. 307—311.

Materialul analizat de noi este rezultatul unei fișări selective a celor cinci volume de publicistică apărute la Editura Academiei Române, precum și a volumului Mihai Eminescu, **Publicistică**, *Referiri istorice și istoriografice*, apărut la Chișinău. Articolele au fost selectate după criteriul cronologic, pornind de la cele publicate în „Albina" și „Curierul de Iași" și continuînd cu cele din „Timpul", la care se adaugă colaborările sporadice de la „România liberă" și „Fîntîna Blanduziei".

În vederea selectării și organizării materialului am considerat neologismul în accepția „clasică" de „cuvînt intrat în limbă pe cale cărturărească" [15], limitîndu-ne la elementele lexicale împrumutate în secolul al XIX-lea.

Au fost înregistrați un număr de 976 de termeni de origine latinoromanică. Aceștia au fost grupați în funcție de criteriul etimologiei unice sau multiple în prima secțiune a lucrării noastre. Un alt criteriu a fost acela al clasificării semantice. În ultima parte a studiului ne-am ocupat de problemele puse de adaptarea fonetică și morfologică a noilor termeni introduși în limbă.

2. Considerații etimologice

2.1. Cuvinte cu etimologie unică

2.1.1. Cuvinte de origine latină

A fost înregistrat un număr relativ mic de asemenea termeni : *congener* (XII, 17), *consiliu* (X, 103), *corumpere* (IX, 267), *convingere* (IX, 84), *craniu* (IX, 231), *defige*[16] (IX, 81), *depopula* (X, 38), *diurnă* (X, 234), *domiciliu* (X, 412), *etern* (XIII, 21), *exercita* (X, 250), *flagel* (XI, 249), *gintă* (IX, 301), *incolat* (Ms. 2264, f. 4[r]) [17], *laxă* (XIII, 24), *manuscript* (XIII, 10), *mizericordie* (IX, 84), *morigeritate* (*EP*, 504), *odiu* (XIII, 24), *operat* (*EP*, 536) [18], *peremptoriu* (X, 241), *prelegere* (IX, 232), *presta* (X, 29), *primogenit* (IX, 34), *repauza* (IX, 206), *reproba* (XIII, 274), *satisface* (IX, 91), *sacrosanct* (XII, 30), *sanifica* (XIII, 330), *secațiune* (IX, 82), *signitate* (Ms. 2255, f. 240) [19], *suburbie* (IX, 379), *testimoniu* (XII, 29), *urbe* (Ms. 2257 f. 121[20] *variu* (XII, 27).

Foarte puțini dintre acești termeni s-au dovedit neviabili din punct de vedere lingvistic. Ei apar cu o frecvență mică și la Eminescu :

consiliu s. n. (< lat. *consilium*) „sfat" : „. . . am fi în drept să credem că d-sa va ține seamă de acest *consiliu* și ne va introduce în textul colecției sale printr-o scurtă gramatică" (X, 103).

defige vb. (< lat. *defigo, -ere*) „a fixa, statornici" : „nu poți *defige* mijlocul unui lucru pînă ce nu vei fi aflat puntele și cele estreme" (IX, 81).

erige vb. (< lat. *erigo, -ere*) „a ridica" : „ziarele din Viena încep a vorbi

[15] Sextil Pușcariu, *Despre neologisme*, în *Închinare lui N. Iorga*, Cluj, 1931, p. 345.
[16] Vezi Gh. Bulgăr, *Cuvinte rare în opera lui Mihai Eminescu*, p. 49.
[17] *EP*, p. 536.
[18] Vezi Gh. Bulgăr, *Cuvinte rare în opera lui Eminescu*, p. 50.
[19] *Ibidem*, p. 50.
[20] *EP*, p. 529.

de *erigerea* României în regat și pun în vedere primirea anteproiectului" (XIII, 23).

exige vb. (< lat. *exigo, -ere)* „a cere insistent, a pretinde" : „Poate oare Europa *exige*?" (X, 231).

incolat s. n. (< lat. *incolatus)* „drept de domiciliu într-un stat străin" : „peste un secol esterminarea fizică a raselor slavone va fi mîntuită (...) dacă nu se va stabili o lege a *incolatului*" *(EP*, 509).

mizericordie s. f. (< lat. *misericordia)* „milă" : „... a criticei adevărate, ce taie fără scrupul și *mizericordie* tot din fibră în fibră" (IX, 84).

morigeritate s. f. (< lat. *morigerus)* „amabilitate" : „omul singular, care exercită aceste moravuri, nu demonstră prin asta cultură ci numai *morigeritate*" *(EP*, p. 511).

nex s. n. (< lat. *nexus)* „legătură, înlănțuire, relație" : „dar aici nu poate fi vorba despre persoane, ci numai de *nexul* general al lucrurilor" (IX, 213).

odiu s. n. (< lat. *odium)* „ură, dezgust" : „alaltăieri a apărut o broșură, care, cu tot *odiul* ce cuprind multe pasaje, e inspirată dintr-o sferă..." (XII, 24).

operat s. n. (< lat. *operatum)* „lucrare" : „Să venim acum la partea formală a *operatului*" *(EP*, 536).

primogenit s. m. (< lat. *primogenitus)* „primul născut" : „pentru că nu există moștenirea *primogenitului*" (IX, 34).

sanifica vb. (cf. lat. *sanus)* „a însănătoși" : „Literatura și artele sînt chemate dar *să sanifice* inteligențele de această boală psicologică" (XIII, 331).

secațiune s. f. (< lat. *sicattio, -onis)* „uscăciune, ariditate" : „... nu rîdeți domnilor, de lepturariu, pentru că *seccațiunea* sa pe alocurea e oglinda domniei voastre proprie" (IX, 82).

testimoniu s. n. (< lat. *testimonium)* „dovadă, atestat" : „din punctul de vedere al învățăturii, *testimoniul* celor patru clase primare nu-i dă dreptul la nici o aspirație" (XII, 24).

transige vb. (< lat. *transigo, -ere)* „a concede" : „prin decăderea lucrurilor sîntem siliți a *transige* că..." (X, 231).

variu adj. (< lat. *varius)* „variat" : „*varii* în adevăr și foarte deosebite puncte de vedere sînt concepute apreciațiile" (XII, 27).

2.1.2. Cuvinte de origine neolatină

Amploarea procesului de modernizare a limbii române literare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea este bogat reflectată și în lexicul publicisticii eminesciene printr-un număr foarte mare de termeni romanici. Folosirea unui număr foarte mare de neologisme confirmă direcția generală a limbii române din secolul trecut, aceea de reromanizare a lexicului literar.

Materialul rezultat în urma cercetării noastre, coroborat cu informațiile oferite de etimologiile [21] termenilor luați în considerație, ne-a sugerat o posibilă clasificare. Au rezultat, astfel, două prime categorii de

[21] Pentru etimologii am consultat DA, DEX, DLR.

termeni cu etimologie „simplă, unică", respectiv cuvinte împrumutate dintr-o singură limbă, fie franceza, fie italiana. Etimologiile acestor termeni, la care se adaugă date ale istoriei culturii românești în secolul al XIX-lea, ne-au confirmat proveniența *directă* a cuvintelor dintr-o singură limbă neolatină, franceza sau italiana.

Restul elementelor lexicale nu au putut fi clasificate în funcție de criteriul unei etimologii unice, termenii respectivi avînd o etimologie multiplă (cuvintele fiind atestate în latină și o limbă romanică, în două sau mai multe limbi romanice). În sprijinul clasificării unor asemenea elemente lexicale s-a apelat la existența a două canale de adaptare a neologismelor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în general, și la situația particulară a lui Eminescu, în special. Operante pentru o asemenea clasificare s-au dovedit a fi limbile germană și franceză. Formația intelectuală a lui Eminescu era îndeosebi germană (școala frecventată la Cernăuți, studiile de la Viena și Berlin); presa citată și recenzată în articolele sale era, de asemenea, de proveniență germană. Pe de altă parte, franceza ocupa în epocă statutul privilegiat de limbă de cultură a întregii intelectualități românești din Vechiul Regat, ea fiind un principal instrument de modernizare a vocabularului românesc.

O ultimă categorie de termeni întîlniți în materialul analizat au prezentat o etimologie dublă franceză-germană; aceste cuvinte fie că au fost preluate de Eminescu din germană, fie că circulau în secolul trecut ca împrumuturi din franceză.

2.1.2.1. Cuvinte de origine franceză

Numărul neologismelor franțuzești este relativ ridicat în publicistica eminesciană. Spicuim cîteva: *adjutant* (IX, 198), *amalgamiza* (IX, 80), *amploaiat* (XIII, 298), *anomalie* (XII, 15), *armonizabil* (X, 287), *biurou* (X, 26), *broșură* (X, 153), *bursă* (IX, 338), *cartel* (IX, 252), *caracteriologie* (XIII, 85), *coafer* (X, 249), *creanță* (X, 241), *cristianism* (XII, 31), *cumuiard* (X, 18), *decorativ* (XII, 169), *eșec* (X, 152), *eufemism* (XII, 30), *factice* (XII, 169), *fictiv* (X, 264), *flotant* (IX, 387), *gera* (X, 414), *guilotină* (IX, 367), *guvernor* (IX, 43), *hidos* (X, 408), *invalidă* (XI, 22), *jargon* (IX, 322), *passport* (X, 306), *procede* (XI, 415), *rezervist* (IX, 143), *sibarit* (X, 82), *tiradă* (X, 288), *transdanubian* (XI, 12), *tupeu* (XII, 19), *vasal* (XIII, 253), *vicia* (XI, 26).

Textele cercetate au relevat un număr considerabil de „franțuzisme", prezente într-un număr atît de mare în epocă, încît nici Eminescu nu le-a putut evita:

amploaiat s. m. (< fr. *employé*) „funcționar": „Dreptul civil și-ar fi creat o clasă de *amploaiați*, dar acești *amploaiați* ar fi fost stabili, căci numai unde Vodă se perindează, se mănîncă și pita lui Vodă pe rînd" (IX, 172).

apostil s. n. (< fr. *apostille*) „rezoluție scrisă pe o petiție": „În locul unei autonomii depline (...) avem astăzi moftul independenței atîrnătoare de *apostilul* alianței izraelite" (X, 267).

basă adj. f. (< fr. *basse*) „joasă, josnică": „Niciodată însă nu s-a pus înainte o tactică mai *basă* și mai ineptă" (X, 34).

coterie s. f. (< fr. *coterie*) „gașcă, clică" : „...tîrît în vîrtejul vieții politice și tot prin instigațiile *coteriei* politice care îl captivase..." (X, 83).
galimație s. f. (< fr. *galimatie*) „vorbire confuză" : „... cronica lui Huru, (...), pentru filologi elementari e o *galimație* deplină" (X, 118).
galopin s. m. (< fr. *galopin*) „trepăduș, cel care face comisioane" : „...*galopinii* lor au umblat toată noaptea prin cafenele" (XI, 179).
inchieta vb. (< fr. *inquieter*) „a se îngrijora" : „... fără ca poliția să se fi *inchietat* întru ceva spre a ști de unde viu" (X, 250).
liniament s. n. (< fr. *liniament*) „schiță, proiect" : „deja Regulamentul Organic (...) era un *liniament* al unirii țărilor" (XIII, 20).
malonestitate s. f. (< fr. *malhonnêteté*) „necinste" : „*Malonestitatea* e un titlu de recomandație pentru ruși" (XII, 331).
manc s. n. (< fr. *manque*) „greșeală, lipsă, absență" : „...operă în fond de mare valoare, cu toate *mancurile* ei de amănunte, lexiconul d-lui Cihac e..." (XII, 376).
medicatrice adj. f. (< fr. *meaicatrice*) „curativă, vindecătoare" : „...din (...) esența populației autohtone trebuie să iasă puterea *medicatrice* a naturii" (XII, 320).
postulant s. m. (< fr. *postulant*) „solicitator, aspirant" : „nu există buruieni în contra *postulanților*" (XII, 299).
redija vb. (< fr. *rediger*) „a redacta" : „circumscrisă din cauza lipsei de cunoștințe (...) a celor care o *redijează*" (XI, 427).
resignare s. f. (< fr. *resigner*) „resemnare" : „Un popor ca cel rusesc, care-a purtat c-o *resignare* nemaiauzită jugul cel de aramă..." (XI, 27).
suplanta vb. (< fr. *supplanter*) „a lua locul, înlocui" : „neamul Mușatin, *suplantat* Dragoșizilor..." (XI, 21).
supresiune s. f. (< fr. *suppression*) „absență, lipsă, suprimare" : „se știa de toți că raportul adus în Senat în cestiunea aceasta se făcuse cu *supresiune* de acte" (XI, 77).
tușa vb. (< fr. *toucher*) „a atinge, a mișca, a ajunge la" : „ei au, (...), cel puțin scuza de-a comite greșeli așa de mici și cari asupra fondului se *tușează*" (IX, 81).
uvrier s. m. (< fr. *ouvrier*) „muncitor" : „Lord Derby, primind două deputațiuni de *uvrieri*, cari i-au supus rezoluțiunile lor..." (IX, 201).

2.1.2.2. Cuvinte de origine italiană

În comparație cu celelalte categorii de elemente lexicale împrumutate, numărul celor de proveniență italiană este foarte mic. Le citățm pe toate cele întîlnite în textele excerptate : *agiu* (X, 182), *bas* (IX, 231), *campion* (XIII, 49), *enara* (IX, 88), *fiasco* (IX, 309), *lagună* (IX, 37[a]), *leal* (X, 284), *movibil* (IX, 167), *rizic* (XI, 148), *sorginte* (IX, 205), *tenor* (IX, 231), *scont* (XI, 146) și *sperjur* (XII, 30).
Au ieșit din uz cuvinte cum ar fi :
agiu s. n. (< it. *agio*) „supraprofit rezultat în urma speculațiilor monetare" : „argintul are *agiu* față cu aurul" (X, 182).
enara vb. (< it. *enarrare*) „a povesti" : „Românii (...) fac mai mult rău decît bine. Să ne silim a *enara* faptele" (IX, 88).
movibil adj. (< it. *movibile*) „mobil" : „republica modernă se bazează pe supremația acestor clase în formă *movibilă*" (IX, 167).

rizic s. n. (< it. *risico*) „risc" : „banca s-ar reduce la un *rizic* de capitalii private neîntrebuințate" (XII, 48).

2.1.2.3. Influența limbii spaniole este pur accidentală ; am întîlnit un singur cuvînt citat din această limbă : *desperados* : „critica (...) nu e proprietatea uzurpată (...) a acelor *desperados* cari cred cum că lumea și știința e a lor tocmai pentru că nu e a lor" (IX, 83).

2.2. Cuvinte cu etimologie multiplă

2.2.1. Filieră germană

2.2.1.1. Cuvinte de origine latină

Au putut fi depistate un număr redus de cuvinte neologice de origine latină care sînt atestate și în germană. Acestea sînt următoarele : *decret* (XII, 299), *defect* (XII, 89), *delict* (XI, 25), *edict* (X, 253), *efect* (IX, 424), *foliant* (IX, 310), *gremiu* (IX, 361), *product* (X, 6), *rescript* (IX, 114), *stipendie* (IX, 86).

Limba literară nu a mai păstrat termeni ca :

foliant s. m. (< germ. *Foliant*, lat. *in-folio*) „volum in-folio" : „Aceasta-i fila întîia a mișcării slavilor de sud. *Foliantul* însuși va cuprinde numai Peninsula Balcanică" (IX, 310).

gremiu s. n. (< germ. *Gremium*, lat. *gremium*) „grup, adunare" : „să așteptăm ce va hotărî despre noi *gremiul* jurnaliștilor din Viena și din Budapesta" (X, 361). Termenul nu este atestat nici în DEX, nici în DA.

rescript s. n. (< germ. *Reskript*, lat. *rescriptum*) „înscris împărătesc, decret" : „La Înalta poartă s-a dat citire unui *rescript* împărătesc care anunță..." (IX, 414).

2.2.1.2. Cuvinte de origine franceză și/sau latină

Un număr relativ mare de cuvinte atestate în articolele studiate au o etimologie multiplă franceză-latină, aceste cuvinte apărînd de asemenea și în germană : *absurd* (XII, 3), *barbarie* (X, 101), *antecedent* (XII, 15), *apetit* (XII, 15), *capitulațiune* (X, 85), *condițiune* (XII, 15), *credit* (XI, 167), *dimensiune* (X, 86), *emisiune* (XI, 124), *facțiune* (X, 81), *fiduciar* (X, 182), *glosariu* (XI, 103), *grad* (IX, 113), *homuncul* (X, 303), *imanent* (IX, 95), *lapsus* (X, 56), *mandat* (X, 265), *metod* (XII, 319), *moțiune* (XI, 148), *nomenclatură* (IX, 309), *oportun* (XI, 148), *pact* (XI, 23), *plebe* (XII, 9), *prozelit* (XIII, 9), *pozițiune* (X, 86), *rector* (IX, 12), *reflecție* (XII, 169), *vehement* (IX, 97).

2.2.1.3. Cuvinte de origine franceză și/sau italiană

O altă categorie de termeni e reprezentată de o serie de cuvinte prezente în franceză și italiană și germană. Numărul acestora este redus : *dinamit* (XIII, 25), *egoistic* (IX, 165), *idiomatic* (IX, 106), *intuitiv* (XI, 455), *oligarhic* (XI, 21), *panoramă* (X, 8), *potență* (IX, 81), *raport* (XI, 77), *rezidență* (IX, 134).

2.2.1.4. Termeni internaționali

Există de asemenea la Eminescu o serie de termeni pe care i-am putea numi „internaționali", atestați atît în latină, franceză, italiană,

cît și în germană. Precizarea idiomului din care au fost împrumutați este imposibilă, întrucît cuvintele prezintă fonetisme asemănătoare în toate cele patru limbi citate. Încadrarea acestor cuvinte în categoria neologismelor latino-romanice împrumutate printr-un „canal" german a fost făcută ținîndu-se cont de faptul că Eminescu stăpînea perfect această limbă și o folosea curent chiar și în notițele personale. Acești termeni reprezintă, în general, noțiuni abstracte: *confesie* (IX, 274), *minister* (X, 164), *nimb* (IX, 29), *producțiune* (XI, 147), *republică* (X, 91), *sancțiune* (IX, 97), *sistemă* (IX, 79), *sofismă* (X, 204), *tortură* (XII, 330).

2.2.1.5. Cuvinte de origine franceză

În cazul unor neologisme folosite în publicistica eminesciană, cum ar fi: *cosmopolit* (XI, 108), *demisiune* (XII, 256), *expedient* (XII, 169), *hebdomadar* (X, 287), *paraliza* (XI, 47), *rasă* (XII, 320), *radical* (X, 77), *reacționar* (X, 162), *rebeliune* (XII, 319), *recruta* (IX, 91), *rentă* (XI, 187), *simptom* (XI, 27), *tecnic* (XII, 29) și *terapie* (XII, 299) nu se poate preciza limba originară a termenilor, întrucît ei sînt atestați atît în franceză, cît și în germană cu pronunții cvasi-identice. Apelul la o singură etimologie este inoperant în cazul de față.

2.2.2. Alte cuvinte cu etimologie multiplă

2.2.2.1. Cuvinte de origine latină și/sau franceză

A fost înregistrat un număr foarte mare de elemente lexicale a căror etimologie este dublă, latină-franceză. Cuvintele întîlnite reflectă toate domeniile vieții social-politice. Aceasta este, de fapt, categoria cu numărul cel mai mare de neologisme, lucrul acesta reflectînd profunzimea nu numai a procesului de modernizare a limbii, ci și a transformării societății românești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Oferim spre exemplificare numai cîțiva termeni întrucît spațiul și obiectul studiului nostru nu ne permit alcătuirea unui glosar complet de neologisme romanice: *abject* (X, 76), *antidot* (X, 45), *apendice* (IX, 424), *aroga* (IX, 93), *atrocitate* (IX, 193), *aversiune* (XI, 59), *beligerant* (IX, 139), *calamitate* (XI, 435), *celibat* (X, 301), *cens* (X, 43), *cupiditate* (XII, 20), *compila* (X, 57), *conciliabule* (XI, 421), *convenție* (XIII, 27), *decrepit* (XIII, 89), *declamator* (XII, 49), *denigrare* (XIII, 240), *designa* (X, 108), *detentor* (XI, 109), *disertație* (XI, 325), *divergință* (IX, 94), *duplicitate* (X, 152), *echitate* (XIII, 328), *excedent* (XI, 399), *expira* (XIII, 159), *fini* (IX, 83), *frugalitate* (X, 416), *gregar* (IX, 82), *inaugura* (XII, 18), *indigen* (XII, 170), *invept* (X, 34), *inventor* (Ms. 2285; f. 68^{v}), *infructuozitate* (X, 80), *insolență* (X, 10), *intrinsecă* (IX, 374), *justifica* (X, 204), *juridic* (X, 75), *minor* (IX, 376), *mutila* (XI, 31), *notifica* (IX, 137), *nulitate* (X, 19), *nutriment* (XII, 299), *oblegătoarie* (X, 83), *oneros* (X, 29), *orator* (X, 49), *pendent* (X, 151), *prerogativă* (IX, 106), *prestațiune* (XII, 299), *reciprocitate* (X, 89), *rapacitate* (X, 417), *reminescență* (XIII, 21), *rivalitate* (XI, 23), *sarcasm* (IX, 83), *scandal* (IX, 313), *stipula* (X, 241), *steril* (XI, 23), *succeda* (X, 358), *unanimitate* (IX, 201), *utilitate* (IX, 297), *uzurpa* (IX, 301), *vanitate* (IX, 93), *vigilență* (X, 255), *vitalitate* (XI, 23).

Foarte puține dintre acestea pot fi catalogate astăzi drept cuvinte rare sau ieșite din uz. Atrag atenția termeni precum :
designa vb. (< lat. *designo, -are*, fr. *désigner*) „a numi, a desemna" : „...în 1829 Dieta Bohemiei îl *designase* deja ca istoric oficial al regatului" (IX, 108).
detentor s. m. (< lat. *detentor*, fr. *détenteur*) „cel care posedă, proprietar" : „atîrnă de abilitatea *detentorului* acestui capitol (...) ca să înnoiască jumătate de milion" (XI, 109).
expira vb. (< lat. *expiro, -are*, fr. *expirer*) „a muri" : „E drept că poporul nostru e bîntuit de foamete. Lasă-l să moară, căci *expiră* în conștiință că..." (XII, 159).
nutriment s. m. (< lat. *nutrimentus*, fr. *nutriment*) „hrană" : „A veni cu sticla de medicament acolo unde mizeria s-a produs în mod artificial prin biruri, uzură, rău *nutriment*, muncă" (XIII, 299).
pendent adj. (< lat. *pendens*, fr. *pendant*) „dependent, subordonat" : „... care-și caracterizează ideile independente printr-o suspectă iubire pentru moșiile *pendente* (...) de mănăstiri" (X, 151).

2.2.2.2. Cuvinte de origine italiană și/sau franceză

În urma cercetării noastre a mai rezultat un grup de cuvinte ale căror etimologii ne conduc atît spre franceză, cît și spre italiană : *abnegație* (X, 259), *acut* (XI, 22), *atitudine* (X, 221), *bancă* (XI, 146), *bilet* (IX, 381), *burlescă* (IX, 73), *confesional* (IX, 80), *dinastie* (XI, 19), *financiar* (X, 133), *flagrant* (IX, 95), *garanție* (X, 46), *legitimist* (IX, 113), *magnificență* (IX, 89), *maltratare* (IX, 217), *microcefal* (XI, 404), *munificență* (X, 4), *panoramă* (X, 315), *precar* (XI, 24), *revesti* (X, 69), *trafic* (X, 264), *transcendent* (IX, 93), *vota* (IX, 103).
Limba literară actuală îi păstrează în totalitate, cu excepția unui singur termen : **revesti** vb. (< fr. *revêtir*, it. *revestire*) „a investi" : „Dimitrie Moruzi (...) era în realitate *revestit* cu foarte întinse puteri" (X, 69).

2.2.2.3. Cuvinte de origine latină-italiană-franceză

S-au delimitat într-o ultimă categorie cuvinte precum : *discordie* (IX, 169), *funest* (X, 75), *lacună* (IX, 125), *moderătoare* (XIII, 24), *pacific* (IX, 98), *plagia* (XIII, 85), *prerogativă* (XIII, 81) și *tendință* (X, 93), ale căror etimologii sînt de asemenea multiple : franceză, latină, italiană.

Martie 1993

Institutul de Lingvistică
București, Str. Spiru Haret nr. 12.

CINE A FOST IOAN ROMANUL, ALIAS FRÎNCUL? (IV)

13. Majcritatea particularităţilor lingvistice ale *Foletului Novel* caracterizau, în vremea efectuării traducerii, graiurile din Ţara Românească. Pentru economia expunerii, vom consemna cele mai relevante particularităţi [79]:

Fonetică: 1) *ă* > *o* (prin asimilare) în *norocirilor* (p. 70), *norocite* (p. 32), *norod* (p. 17, 26) [80], *norodului* (p. 16); 2) *ă* > *o* (prin disimilare) în *să zăbovescu* (p. 13), *zăbovit* (p. 10); 3) *e* păstrat în *strein* (p. 26, 71, 74), *streine* (p. 78), *streini* (p. 76); cf. *striină* (p. 94); 4) *e* păstrat în *lepădate* (p. 86); cf. *lăpăda* (p. 16) [81]; 5) *e(i)* sincopat în *dreaptă* (p. 5), *dreg* (p. 10) [82], *drept* (p. 6, 7, 10); cf. *direage* (p. 113), *direptate(a)* (p. 97, 114); 6) *į* epentetic în *căine* (p. 26), *căini* (p. 25), *păine* (p. 19) etc.; cf. *măni* (p. 126 PN); 7) *î* > *u* în *umblare* (p. 5), *umblă* (p. 42, 96); 8) *u* aton (în poziţie nazală) > *î* [83] în *porâncă* (p. 77), *porânci* (p. 14, 72), *porâncitor* (p. 19), *porâncitoriu* (p. 10); cf. *porunca* (p. 91), *porunci* (p. 106; p. 129, 130 PN), 9) *f* nepalatalizat în *a fi* (p. 80), *nu poate fi* (p. 77), *fier* (p. 25), *fierul* (p. 92), *să va înfierbânta* (p. 91) etc.; cf. *f* > *h'* în *să înhierbântă* (p. 96), *să se înhierbânte* (p. 96); 10) labiale moi în *iubescu* (p. 87), *merg* (p. 134 PN), *mergu* (p. 28), *să-i meargă* (p. 24), *pentru* (p. 6, 7, 10, 13), *să potrivescŭ* (p. 136 PN), *veselie* (p. 91); cf. durificarea lui *p* în *a păscui* (p. 12) [84], *să pătreacă* (p. 103); 11) *v* > *f* în *sfat* (p. 27), *sfintii* (p. 53, 118 PN), *sfârşit* (p. 55 PN); 12) *d* dur în *adăvărat* (p. 28), *adăvăratul* (p. 5) [85], *dălungată* (p. 9), *dăpunearĭa* (p. 127 PN), *dăstul* (p. 81) [85], *dăznădăjduirea* (p. 28), *dăzunire* (p. 121 PN), *să îndăstulească* (p. 22) etc.; cf. *de* (p. 11, 16, 17 etc.), *desgustu* (p. 9), *deşchis* (p. 46), *deşchişi* (p. 82), *deşteptaţi* (p. 26); 13) *s*, *ţ* şi *z* moi în *auzind* (p. 91), *am găsit* (p. 90), *a înţeleage* (p. 85), *s-au înţelenit* (p. 122 PN), *înţelepciune* (p. 23), *osebire* (p. 85), *puţin* (p. 79), *seara* (p. 13), *seamănă* (p. 121 PN), *semnu* (p. 26), *singur* (p. 90), *ţeapene* (p. 66 PN), *ţeara* (p. 26), *Ţeara Frăncască* (p. 6, 43), *zice* (p. 24), *zile* (p. 18) etc.; cf. *să* (= *se*; p. 14, 16 etc.), *mazălii* (p. 60 PN), *mazălit* (p. 85) [86], *ţapăn* (p. 104; 122

[79] Indicarea paginilor pentru exemplele aparţinînd calendarelor copiate de popa Nicola este însoţită de sigla PN.

[80] Ultimul exemplu semnalat de Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975, p. 335.

[81] Exemple semnalate de Ion Gheţie, *op. cit.*, p. 335.

[82] Exemplu semnalat de Ion Gheţie, *op. cit.*, p. 335.

[83] În ediţia lui Emil Vîrtosu, din care preluăm exemplele, ambele vocale mediale, [*ă*] şi [*î*], sînt reproduse prin *ă*.

[84] Exemplu semnalat de Ion Gheţie, *op. cit.*, p. 334.

[85] Exemple semnalate de Ion Gheţie, *op. cit.*, p. 334.

[86] Exemplu semnalat de Ion Gheţie, *op. cit.*, p. 334.

PN), *Țara (Grecască, Franțozească, Nemțească)* (p. 116 PN), *Țara Leșască* (p. 24); 14) *ș* și *j* duri în *așăjderea* (p. 91, 93), *așăzară* (p. 17), *în dășărt* (p. 19), *grijă* (p. 92), *s-au înșălat* (p. 81), *înșălăciune* (p. 10), *jăfuescu* (p. 10), *jăfuit* (p. 10), *mojăci* (p. 111), *să nădușaște* (p. 83), *ostășăscu* (p. 86), *slujând* (p. 90); cf. *așijderea* (p. 90), *grijitori* (p. 26); 15) fricativele *j (să ajungeți*, p. 23; *să ajungi*, p. 70; *ajutorîu*, p. 11; 15 etc.) și *z (a auzi*, p. 23; *zi*, p. 23; *zice*, p. 24 etc.); 16) *r* dur în *boraște* (p. 84) și *să hotăraște* (p. 108; 131 PN); 17) *h* > *f* în *poftă* (p. 22), *au poftit* (p. 24), *poftită* (p. 24, 92), *vărful* (p. 70); cf. *pohtescu* (p. 92), *să pohtescŭ* (p. 135 PN), *pohtitori* (p. 96).

Morfologie : 18) forma de plural în *-i* a substantivului *mînă : măini(le)* (p. 5, 16, 17, 21; 65 PN etc.); 19) formele de plural în *-ă* ale substantivelor neutre terminate în *r : cară* (p. 16) [87], *hotară* (p. 9) și *hotarăle* (p. 128 PN); 20) formele variabile ale articolului posesiv : „un vecin *al* lui" (p. 11), „un vecin *al* său" (p. 91), „cu focul nestinsu *al* zilosului lui" (p. 34), „iar de *ai* noștri puțini" (p. 18), „neguțători *ai* unii cetăți" (p. 27), „Oamenii de oaste *ai* unii stăpăniri" (p. 76), „Prognostice *ale* altor astronomi" (p. 16), „izbănzi *ale* viteajilor căpitani" (p. 66), „notarăle Europiei și *ale* Asiii" (p. 52) etc.; cf. „capete mari *a* unii tabere" (p. 110), „vestiri *a* unui prințep" (p. 154 PN); 21) pronumele negativ *nimeni* (p. 7, 10); vezi și *nimini* (p. 105); 22) forma verbală „slabă" *să se întuneceaze* (p. 126 PN) [88]; 23) prepoziția *dupre* „de pe; după" (p. 5, 10, 13, 14, 22 etc.).

Lexic : 24) *avănie* „nedreptate, împilare" (p. 150 PN) [89]; 25) *băscui* „a despărți, a separa" (p. 120 PN) [90]; 26) *coșciug* (p. 18); 27) *zăpadă* (p. 14, 15, 31, 43 etc.) [91]. Nu dispunem de informații suficiente pentru a încadra în rîndul elementelor specifice ariei sudice termenul *țef* („pănă la *țeful* și cenețul vieții meale", p. 51), pe care l-am înregistrat sub forma *țehul* „țintă sau semn de hotar" în *Lexiconul* lui Mardarie Cozianul [92]. În privința punerii lui în relație cu *țef* „steajăr" [93] nu ne putem pronunța.

Dacă avem în vedere fonetismele *lăpăda*, *a păscui*, *să pătreacă* [94] și termenul *băscui*, se pare că traducătorul a fost influențat într-o oarecare măsură de particularitățile graiurilor din vestul Munteniei și, poate, chiar din Oltenia.

14. În textul calendarelor ne-au reținut atenția cîteva fapte de limbă proprii graiurilor nordice, majoritatea nerelevate pînă în prezent : pronumele demonstrativ de apropiere *aesta* („*Aesta* să înțeleage crai de Spaniia", p. 121), auxiliarul *a* la formarea viitorului, pers. 3 sg. („De cel lagum să va aprinde, *a cădea* cel tare zid", p. 35), termenul de ori-

[87] Exemplu semnalat de Ion Gheție, *op. cit.*, p. 336.

[88] DA, s.v. *întuneca*, cu atestări provenind în exclusivitate de la scriitori munteni (Ianache Văcărescu, Anton Pann și Grigore Alexandrescu).

[89] DA, s.v. *avănie*, cu atestări din *Letopisețul cantacuzinesc*, *Istoriile domnilor Țării Rumânești* de Radu Popescu și *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu.

[90] DA, s.v. *băscălui*, cu atestări înregistrate la începutul secolului nostru în județele Mehedinți și Olt.

[91] Ultimii doi termeni semnalați de Ion Gheție, *op. cit.*, p. 337.

[92] Mardarie Cozianul, *Lexiconul slavo-român și tîlcuirea numelor din 1649*, cu studiu, note și indicele cuvintelor românești de Grigorie Crețu, București, 1900, p. 95; cf. și p. 178.

[93] Pentru care, vezi August Scriban, *Dicționaru limbii românești*, Iași, 1939, s.v. *țef(t)*.

[94] Pentru a căror expansiune teritorială în trecut, vezi Ion Gheție, *op. cit.*, p. 103 și 125.

gine polonă *răcoşi* „a se răzvrăti, a se răscula" („Ar vrea *să să răcoşască* cel norod", p. 43) şi derivatele *rocoşire* „răscoală, răzvrătire" („*Rocoşire* într-o cetate de mare", p. 76) şi *rocoşitură* „idem" („*Rocoşitură* înpotriva unui gubernator", p. 32; cf. şi p. 18, 19; 56 PN etc.); vezi şi variantele *răcoşitură* (p. 106) şi *răcoşătură* (p. 111)[95]. Ar putea aparţine elementelor nordice şi termenul *pohlibuitură* „linguşeală" (< *pohlibui* + suf. *-tură*), a cărui singură atestare cunoscută pînă în prezent provine din calendarul pentru anul 1701 („Otomanul înblănzit cu nişte *pohlibuituri*", p. 93). Atît *pohlibui* „a defăima, a cleveti, a bîrfi, a ponegri", de origine ucraineană, cît şi derivatul său *pohlibuitor* „lingău, linguşitor; clevetitor" apar exclusiv la scriitorii moldoveni (Grigore Ureche şi Miron Costin)[96]. Termenul *grofie* „comitat" („*Grofia* di Burgoniia", p. 116 PN), înregistrat numai prin atestările din dicţionarul germano-român al lui Ioan Piuariu-Molnar şi din *Lexiconul de la Buda*, lucrări în care are semnificaţia „Grafenstand : rang de comte"[97], pare a fi un ardelenism. *Întărîtătură* „întărîtare" („închipuiaşte războiu... şi *întărătături* de mănie între oameni", p. 157 PN), consemnat numai de *Anonymus Caransebesiensis* şi de *Lexiconul de la Buda*[98], ne îndreaptă atenţia, de asemenea, spre Transilvania[99].

Este posibil, avînd în vedere particularităţile nordice semnalate, ca, înainte de a ajunge în Ţara Românească, Giovanni Candido Romano să fi petrecut o perioadă de timp nedeterminată în Moldova şi Transilvania, regiuni în care va fi deprins şi limba română. Odată devenit secretar în cancelaria brîncovenească, el a adoptat normele literare locale, ceea ce ar explica prezenţa în paginile *Foletului Novel*, alături de particularităţile muntenești predominante ale traducerii, a celor cîteva trăsături lingvistice specifice graiurilor nordice. Un asemenea itinerar, ca cel pe care îl presupunem în cazul traducătorului nostru, a mai fost parcurs şi de alţi străini pripăşiţi la curtea domnească a Ţării Româ-

[95] Potrivit surselor lexicografice, *rocoşi* şi derivatele sale se întîlnesc numai la scriitorii moldoveni (Grigore Ureche, Dosoftei, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Nicolae Costin etc.); vezi DLR, s.v. *rocoş, rocoşan, rocoşeală, rocoşelnic, rocoşi, rocoşire, rocoşit, rocoşitor* şi *rocoşitură*, şi Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicţionarul limbii române literare vechi (1640—1780). Termeni regionali*, Bucureşti, 1987, p. 250—251; cf. Dosoftei, *Opere*, 1. *Versuri*, Ediţie critică de N. A. Ursu. Studiu introductiv de Al. Andriescu, Bucureşti, 1978, p. 398, şi N. A. Ursu, *Noi informaţii privitoare la manuscrisul autograf şi la textul revizuit al* **Vechiului Testament** *tradus de Nicolae Milescu* (II), în LR, XXXVII, 1988, nr. 6, p. 530 şi nota 26 de pe aceeaşi pagină, unde se atestă prezenţa în *Foletul Novel* a termenilor citaţi de noi.

[96] DLR, s.v. *pohlibui* şi *pohlibuitor*, şi Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *op. cit.*, p. 228.

[97] DA, s.v. *grof*, şi Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der Ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, 1966, p. 391.

[98] DA, s.v. *întărîta*.

[99] Nu am inclus în categoria termenilor caracteristici graiurilor nordice maghiarismul *ghiuluş* „adunare" (p. 32, 36, 40), pe care îl regăsim în epoca veche atît în copia lui Dumitru din Cîmpulung după *Vechiul Testament* tradus de Nicolae Spătarul (Milescu), cît şi în cronicile lui Nicolae Costin şi Radu Popescu (DA, s.v. *ghiuluş*; N. A. Ursu, *Noi informaţii privitoare la manuscrisul autograf şi la textul revizuit al* **Vechiului Testament** *tradus de Nicolae Milescu* (V), în LR, XXXVIII, 1989, nr. 5, p. 468), şi rutenismul *lască* „favoare" (p. 118), consemnat în Moldova şi nordul Transilvaniei (DA, s.v. *lască*), dar înregistrat de noi într-o scrisoare adresată, la 29 septembrie 1659, de domnul muntean Mihnea al III-lea principelui Gheorghe Rákóczy : „mulţămim Măriei Tale de *lască* ce-arăţi... către noi" (N. Iorga, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, ed. a III-a, Vălenii de Munte, 1932, nr. LXIII, p. 273).

nești. Ne limităm să prezentăm un singur exemplu. Din Moldova a venit, în primăvara anului 1694, Nicola de Porta, născut în insula Chios și fost secretar de limba italiană pe lîngă domnitorul Constantin Duca; intrînd în slujba lui Constantin Brîncoveanu, el a devenit curînd omul de încredere al stolnicului Constantin Cantacuzino [100].

În perioada traducerii *Foletului Novel*, secretarul italian era probabil la o vîrstă destul de înaintată, dovadă boala care îl necăjea aproape permanent. Pentru a ajunge să cunoască atît de bine particularitățile graiurilor și normelor literare muntenești, se poate presupune că în Țara Românească el s-a stabilit cel puțin cu cîțiva ani înainte de a întreprinde traducerea almanahurilor italiene. Nu deținem deocamdată nici o dovadă care să ne permită să-l identificăm pe Giovanni Candido Romano cu acel Giovanni Cattolicus, amintit de Antonio Giorgini, misionar al Congregației de Propaganda Fide, în calitate de căpitan al unui grup de seimeni cantonați în anul 1689 în Fălciu [101].

15. Se impun în final cîteva observații pe marginea ipotezei traducerii *Foletului Novel* de către Teodosie Veștemeanul. Trăsăturile lingvistice caracteristice graiurilor nordice ridicau de la bun început un serios semn de întrebare în legătură cu acceptarea acestei paternități. S-ar putea desigur obiecta că unele dintre particularitățile respective (pronumele *aesta*, forma populară de viitor *a cădea*, termenii *grofie* și *întărîtătură*) urmează a fi atribuite graiului natal al mitropolitului Teodosie, originar din sud-vestul Transilvaniei. Teoretic posibilă, o asemenea explicație nu ține seama de faptul că obîrșia transilvăneană a mitropolitului nu este nici pe departe clarificată [102]. Pe de altă parte, ne întrebăm cum a ajuns Teodosie să folosească în traducerea *Foletului Novel* moldovenismele *rocoși*, *rocoșire*, *rocoșitură*, eventual și *pohlibuitură*? Nu știm ca mitropolitul să fi fost vreodată în Moldova [103], iar însușirea în scris a acestor termeni în urma contactului cu unele texte moldovenești (copia letopisețului lui Ureche, pe care în calitatea sa de prezumtiv autor al *Istoriei Țării Românești* ar fi trebuit să o dețină, și, eventual, *Vechiul Testament* tradus de Nicolae Spătarul și revizuit de Dosoftei împreună cu colaboratorii săi) ni se pare lipsită de o motivație reală. Cu alt prilej, aducînd în discuție o serie de termeni dialectali nordici, îndeosebi moldovenești, între care și pe *rocoșire*, N. A. Ursu recunoștea că un muntean sau un oltean „nu ar fi folosit în fragmentele traduse de el elemente specifice graiurilor românești nordice" [104].

În privința concordanțelor lingvistice și stilistice pe care N. A. Ursu le stabilește între prefețele și actele redactate de Teodosie, pe de o parte, și *Foletul Novel*, pe de altă parte, trebuie să mărturisim că acestea

[100] Vezi Mario Ruffini, *op. cit.*, p. 136.

[101] Cf. *Călători străini despre Țările Române*, p. 666 (indice), unde Ioan Romanul este identificat cu Ioan Frîncul, Giovanni Candido Romano și Ioan Catolicul (= Giovanni Cattolicus; n.n.).

[102] Vezi Andrei Pippidi, *op. cit.*, p. 1221.

[103] Considerăm necesar să îndreptăm aici o greșeală care s-a strecurat în partea întîi a studiului nostru, unde, printr-o regretabilă confuzie, am atribuit lui Teodosie Veștemeanul o însemnare slavonă aparținînd în realitate mitropolitului moldovean Teodosie (1673—1676); vezi LR, XLII, 1993, nr. 2, fig. 2 (p. 85).

[104] *Noi informații privitoare la manuscrisul autograf și la textul revizuit al* **Vechiului Testament** *tradus de Nicolae Milescu* (II), p. 534.

sînt relativ puține și, totodată, lipsite de importanța ce le-a fost atribuită. Ne vom opri în continuare asupra celor mai semnificative dintre ele [105].

Termenul *aciua* „a se adăposti, a se refugia, a se pripăși" (p. 134) este înregistrat în secolul al XVII-lea, în afara prefeței *Liturghierului* din 1680 [106], în scrierile lui Moxa, Varlaam, Cantemir și în *Anonymus Caransebesiensis* [107].

Adverbul explicativ *adecăte* (p. 5, 16 etc.), consemnat în prefața *Triodului* din 1700 și în *Istoria Țării Rumânești* [108], a mai fost înregistrat la Cantemir [109], în prefața *Liturghierului* din 1702 [110] și în scrisorile stolnicului Constantin Cantacuzino din 25 septembrie 1702 și din 11 octombrie 1704 [111].

Verbul *purta*, la diateza reflexivă cu semnificația „a se întîmpla, a se desfășura" (p. 69, 89), apare înregistrat în prefața *Liturghierului* din 1680 și în *Istoria Țării Rumânești* [112], dar și în cronicile lui Nicolae Costin și Radu Greceanu [113].

Locuțiunea prepozițională *pren mijlocul* „prin intermediul" (p. 66), menționată în *Istoria Țării Rumânești* și în prefața *Penticostarului* din 1701 [114], a mai fost înregistrată în cronica lui Nicolae Costin și în prefețele lui Antim Ivireanul (*Noul Testament*, București, 1703; *Învățătură bisericească a vlădicăi Antim*, București, 1741) [115]; cf. *pen mijlocul* „prin intermediul" (scrisoarea stolnicului Constantin Cantacuzino emisă la 11 octombrie 1704) [116] și *pre mijlocul* „idem" (Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*) [117].

Sintagma *iar încăș* (p. 58, 89, 92), care face legătura între *Foletul Novel*, *Istoria Țării Rumânești* și mărturia lui Teodosie Veștemeanul privitoare la diata Elinei Cantacuzino [118], poate fi întîlnită în *Biblia* din 1688, în cronica lui Radu Popescu, în predicile lui Antim Ivireanul [119], în scrisorile stolnicului Constantin Cantacuzino și ale fratelui său, Mihai Cantacuzino, și, cu o deosebită frecvență, în corespondența domnitorului Constantin Brîncoveanu [120].

[105] Menționăm că *Istoria Țării Rumânești*, pe care o vom cita mai jos în mai multe rînduri, se referă la scrierea atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino și a cărei paternitate este revendicată de N. A. Ursu în favoarea mitropolitului Teodosie Veștemeanul.

[106] *Concordanțe lingvistice*, p. 248.

[107] DA, s.v. *aciua*.

[108] N. A. Ursu, *Teodosie Veștemeanul, adevăratul autor al* **Istoriei Țării Rumânești**, *atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino* (II), p. 5.

[109] DA, s.v. *adecă*.

[110] BRV I, p. 439. Menționăm că, deși această prefață nu este semnată, ea este atribuită de N. A. Ursu, fără a beneficia de o prealabilă demonstrație, tot mitropolitului Teodosie Veștemeanul; vezi *Concordanțe lingvistice*, p. 245 (**7.8.** și **7.9.**).

[111] C. Șerban, *op. cit.*, p. 699, 700 și 702.

[112] *Concordanțe lingvistice*, p. 248.

[113] DLR, s.v. *purta*.

[114] *Concordanțe lingvistice*, p. 245.

[115] DLR, s.v. *mijloc*.

[116] C. Șerban, *op. cit.*, p. 705.

[117] Miron Costin, *op. cit.*, p. 113.

[118] *Concordanțe lingvistice*, p. 244—245.

[119] DA, s.v. *încă*.

[120] *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol. X, București, 1905, p. 34 (10. I. 1708), 68 (30. I. 1707), 73 (15. XII. 1707), 96, 97 (10. IV. 1689), 367 (IV. 1696), 368 (19. IV. 1696) etc.; N. Iorga, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, p. 277 (13. I. 1707).

Sintagma *multă sumă* „cantitate mare" (p. 8), înregistrată în *Istoria Țării Rumânești* și în aceeași mărturie a lui Teodosie referitoare la diata Elinei Cantacuzino [121], apare sub forma *multă șumă* în *Noul Testament* de la Bălgrad (1648) [122]. Sintagma se regăsește și în cronica lui Radu Greceanu („pentru *multa sumă* a zaharelii) [123], iar sub forma *somă multă* într-un document moldovenesc din anul 1720 [124].

Sintagma *rugăm și iar rugăm* (prefața *Liturghierului* din 1680), semnalată sub diverse forme apropiate în trei dintre prefețele *Foletului Novel* („*rugîndu-mă și iar rugîndu-mă*", p. 70; „*rugînd și iar rugînd*", p. 70; cf. și „*rog și* den toată inima *rog*", p. 50; „*Rugîndu-mă* așijderea *și* neîncetat *rugîndu-mă*", p. 118) [125], reprezintă un clișeu stilistic mai rar întîlnit în epocă, la care recurge și spătarul muntean Drăghici într-o scrisoare adresată la 20 aprilie 1696 județului Brașovului („ci *mă rog* Măriei Tale *și iar mă rog* să faci...") [126].

A căuta **cu ochi blînd (blînzi)** „a privi favorabil, cu simpatie" (prefața *Mineiului* din 1698) și *a lua aminte* **cu ochi sîrguitori** „a lua în considerație cu sîrguință, cu perseverență" (prefața *Triodului* din 1700) sînt invocate în rîndul argumentelor care constituie o punte de legătură între textele lui Teodosie și *Foletul Novel*, în cel din urmă întîlnindu-se expresiile *a nu căuta* **cu ochi milostivi** „a privi nefavorabil" (p. 134), *a vedea* **cu ochi buni** „a privi favorabil, cu simpatie" (p. 90) și *a primi* **cu ochi milostivi** „a primi favorabil, cu simpatie" (p. 51) [127]. Trecînd peste faptul că determinanții substantivului *ochi* sînt diferiți în cele două categorii de texte supuse comparației, menționăm că asemenea expresii mai apar și în alte scrieri din epoca veche: *a nu căuta cu ochi buni* „a privi defavorabil" (*Evanghelia cu învățătură*, Brașov, 1581) [128], *a primi cu ochi blînd* „a primi favorabil, cu simpatie" (Antim în prefața *Noului Testament* din 1703 [129] și Gheorghe Maiota în prefața *Cuvîntului la patima Domnului*, Rîmnic, 1706) [130].

Nu vom comenta prezența în calendarele brîncovenești a locuțiunii adjectivale *de cinste* „cinstit, onest, vrednic de încredere" (p. 5, 13, 15, 83, 84, 87, 102, 163 etc.), întrucît ea este înregistrată de N. A. Ursu într-un text despre care nu știm dacă aparține într-adevăr mitropolitului Țării Românești. Este vorba de recomandările făcute mitropolitului Transilvaniei, Atanasie Anghel, în ianuarie 1698, de către Dositei, patriarhul Ierusalimului, împreună cu Teodosie Veștemeanul și cu arhiereii care alcătuiau la data respectivă sinodul patriarhal [131]. Pînă la proba con-

[121] *Concordanțe lingvistice*, p. 246.

[122] Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche*, București, 1992, p. 329.

[123] Radul logofătul Greceanu, *op. cit.*, p. 186.

[124] Iulian Marinescu, *Documente relative la familia Neculce*, în *Buletinul Comisiei Istorice a României*, vol. IV, București, 1925, p. 56.

[125] *Concordanțe lingvistice*, p. 246.

[126] N. Iorga, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, p. 95.

[127] *Concordanțe lingvistice*, p. 246.

[128] DLR, s. v. *ochi* [1].

[129] Antim Ivireanul, *Opere*. Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, 1972, p. 408.

[130] BRV I, p. 479.

[131] *Concordanțe lingvistice*, p. 246; cf. și p. 237.

trară (producerea dovezilor necesare), redactarea acestui act nu poate fi pusă în seama mitropolitului Teodosie [132].

Trebuie totuși să recunoaștem că în *Foletul Novel* traducătorul recurge la un clișeu stilistic („le aduc și le închin", p. 70 și, respectiv, „închinîndu-le, le aduc", p. 89) care nu se regăsește decît în prefața *Liturghierului* din 1680 („a o aduce și... a o închina", „aducîndu-o și închinîndu-o") [133]. În aceeași prefață a lui Teodosie apare și comparația cu țăranul care a oferit un pumn de apă regelui persan Artaxerx, existentă în *Foletul Novel* (p. 4) și devenită un adevărat *exemplum* retoric la care va recurge ulterior Gheorghe Maiota în prefața *Cuvîntului la patima Domnului*, tipărit la Rîmnic în 1706 [134]. În cazul acestor două concordanțe este posibil să avem a face cu o înrîurire exercitată de prefața *Liturghierului* din 1680 asupra traducătorului calendarelor brîncovenești. Căci, în rest, după cum s-a văzut, particularitățile lingvistice și stilistice ale textelor semnate de Teodosie Veștemeanul, care pot fi surprinse în prefețele și în porțiunea tradusă a calendarelor, se întîlnesc în totalitate în textele muntene din epocă.

Mult mai numeroase sînt însă deosebirile dintre *Foletul Novel* și scrierile lui Teodosie și în această privință este suficient să fie urmărite exemplele furnizate chiar de N. A. Ursu : unele relevă apropieri exclusiv între textele mitropolitului și *Istoria Țării Rumânești* [135], în vreme ce altele evidențiază anumite concordanțe numai între scrierea din urmă și *Foletul Novel* [136]. La aceste exemple, mai adăugăm unul, semnificativ în ceea ce privește formația și mediul de activitate ale traducătorului *Foletului Novel*. În patru dintre prefețele calendarului, forma de adresare către domnitor, complet diferită de aceea întîlnită în prefețele semnate de Teodosie [137], urmează îndeaproape un model propriu scrisorilor diplomatice : „Luminate și înnălțate *doamne, doamne mie milostive*" (p. 22, 69, 89) și, respectiv, „Luminate și înnălțate *doamne, doamne mie mult milostive*" (p. 117). Pentru întărirea afirmației noastre, iată cum se adresa Mihai Cantacuzino, fost mare spătar, la 8 septembrie 1679, principelui Mihai Apaffy : „Preamilostive și înnălțate craiu, *doamne, doamne mie milostive*" [138]. Nu în mod întîmplător în prefața *Mărgăritarelor* (București, 1691), redactată de frații Greceanu, la rîndul lor secretari domnești, întîlnim o formă de adresare influențată de același clișeu stilistic : „Prealuminatului, înălțatului și slăvitului Io Costandin Basarab Voevod..., *domnului, domnului mieu milostiv*" [139]. Modelul acestor forme de

[132] Vezi Ghenadie Enăceanu, *Mitropolia Ungro-Vlahiei. Teodosie*, în „Biserica Ortodoxă Română", V, 1880—1881, p. 92—102 (textul propriu-zis) și, îndeosebi, comentariile editorului de la p. 102—103 și 108.

[133] *Concordanțe lingvistice*, p. 246.

[134] Vezi N. A. Ursu, *Teodosie Veștemeanul, adevăratul autor al* Istoriei Țării Rumânești, *atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino* (II), p. 5.

[135] *Concordanțe lingvistice*, p. 239—243, 244 (**7.1.—7.5.**, **7.8.—7.11.**) și 248 (**8.3.—8.4.**, **8.6.**).

[136] *Ibidem*, p. 246—249 (**7.17.—7.29.**, **8.7.—8.9.**).

[137] Vezi BRV I, p. 232, 366, 403 și 412.

[138] N. Iorga, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, p. 82.

[139] BRV I, p. 316.

adresare este specific genului epistolar apusean, cu precădere celui diplomatic [140].

16. Concluzia cu care se încheie investigaţia noastră este cea exprimată întîia dată de N. Vătămanu : traducătorul *Foletului Novel* a fost secretarul pentru limba italiană de la curtea brîncovenească, Giovanni Candido Romano ; în prefeţele calendarelor el se iscălea Ioan Romanul, iar contemporanii îi mai spuneau şi Ion Frîncul.

O problemă importantă privind apropierile, sub raport lingvistic şi stilistic, dintre *Foletul Novel* şi *Istoria Ţării Rumâneşti*, scriere cu paternitate controversată, va constitui obiectul unei viitoare cercetări.

Mai 1993

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

[140] *Documente privitoare la istoria românilor, culese de Eudoxiu Hurmuzaki*, vol. V. Partea I, Bucureşti, 1885, p. 135, nr. CXXX : „Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas Domine, Domine Mihi Clementissime" (16.IV.1687), p. 27, nr. CXCIII : „Sacrat^ma Mai^tas Domine, Domine mihi Clement^me" (2.VIII.1689) ; cf. p. 116, nr. CXIII : „Excellentissime Domine, Domine mihi graciosissim !" (11.VII.1686) şi p. 378, nr. CCLVIII : „Excelletissime Domine, Domine mihi Colendissime" (29.VI.1691) ; vezi şi N. Iorga, *Scrisori de familie ale vechilor brîncoveni*, extras din „Analele Academiei Române", Mem. Secţ. Ist., Tomul XVI, Mem. 10, 1935, p. 19 („Celsissime princeps, domine, domine mihi gratiosissime", 12.IX.1712) şi N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor* (al doilea memoriu), extras din „Analele Academiei Române", Seria II, Tom. XXI, Mem. Secţ. Ist., 1899, p. 67 („Illustrissime Signore, Signor mio colendissimo", 4.III. 1694).

Adrian Voica

RITM ȘI PUNCTUAȚIE ÎN POEZIA *PESTE VÎRFURI* DE M. EMINESCU

Este cunoscut faptul că Eminescu nu punea totdeauna punctuația în primele variante ale unei poezii. Cînd anumite semne grafice apăreau totuși, ele indicau fie o schimbare de ton, fie o sintaxă interioară adesea numai de el știută.

Iată de ce, în unele cazuri, editorul din 1883 s-a văzut obligat să intervină, adăugînd acele semne de punctuație pe care bănuia că Eminescu însuși le-ar fi pus.

Perpessicius, deși transcrie cu fidelitate manuscrisele eminesciene în monumentala ediție de *Opere*, procedează puțin diferit atunci cînd editează pentru publicul larg seria de *Opere alese*, începută în 1964 și tipărită la Editura pentru Literatură.

În cazul poeziei *Peste vîrfuri*, de pildă, el preferă — cu două excepții — să recurgă la punctuația stabilită de Titu Maiorescu în ediția din 1883.

Manuscrisul C_2. 2283, 98 v., preluat de Titu Maiorescu, nu conținea decît puține semne grafice, *dar revelatoare în privința obținerii muzicalității prin ritm :*

I. ,,Peste vîrfuri trece lună
II. Codru-și bate frunza lin
III. Dintre ramuri de arin
IV. Melancolic cornul sună — —

V. Mai departe — mai departe
VI. Mai încet — tot mai încet
VII. Sufletu-mi nemîngîiet
VIII. Îndulcind cu dor de moarte.

IX. De ce taci cînd fermecată
X. Inima spre tine-ntorn —
XI. Mai suna-vei dulce corn
XII. Pentru mine vre o dată?" [1]

Același text arată astfel cu haina punctuației crcită de Maiorescu :

I. ,,Peste vîrfuri trece luna,
II. Codru' și bate frunza lin,

[1] Cf. M. Eminescu, *Opere*, III, *Poezii tipărite în timpul vieții*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Fundația Regele Mihai I, 1944, p. 178 Celelalte variante transcrise în acest volum se găsesc la următoarele pagini : A_1.2262, 168 și A_2.2283, 140 v. la p. 176 ; B. 2283, 107 v. și C_1.2262, 93 la p. 177 ; D.2283, 101—100 v. la p. 178, iar E.2275, 61—62 la p. 179.

LR, XLII, nr. 5, p. 255 —262, București, 1993

III. Dintre ramuri de arin
IV. Melancolic cornul sună.

V. Mai departe, mai departe,
VI, Mai încet, tot mai încet,
VII. Sufletu-mi nemîngîiet
VIII. Îndulcind cu dor de moarte.

IX. De ce taci, cînd fermecată
X. Inima-mi spre tine'ntorn? —
XI. Mai suna-vei, du.ce corn,
XII. Pentru mine vre odată?" [2]

Referindu-ne la primul catren, vom observa mai întîi că *în toate variantele* apare cuvîntul *lună* și nu *luna* (articulat), cum îl transcrie Maiorescu. Aproape toți exegeții sînt de acord că forma *lună* ajută la realizarea inefabilului, ferind de „determinarea descriptivă (...) un tablou a cărui esență [Eminescu] *o contemplă într-o absolută detașare*"[3].

Firește, *logic* și în spiritul normelor de punctuație valabile și azi, *virgulele* care despart primele două versuri de celelalte trebuiau puse. Totuși, Eminescu nu le-a pus... Dacă sîntem de acord că „natura însăși, imaginată muzical, se filtrează în structura accentuat muzicală a poeziei" [4] și dacă prima strofă este un ansamblu coerent, atunci *lipsa virgulelor trebuie înțeleasă ca o încercare de a nu produce nici o fisură în această unitate perfectă, cu adînci rezonanțe în conștiința sa.*

Mai mult decît în alte poezii, în *Peste vîrfuri*, vocalele aflate sub ictus, indicînd modulul binar al ritmului *(trohaic*, în cazul de față), își pierd semnificația particulară pe care o aveau în alte poezii. Eminescu urmărește acum *muzica pură*, concretizată în numeroasele sunete ce aparțin spațiului exterior și care își găsesc ecoul în cel interior. Foșnetele pădurii, de pildă, sugerate de marea diversitate a vocalelor aflate sub ictus în versul : „Códru-și báte frúnza lín", probează aspectul metaforic al limbajului poetic despre care atît de inspirat vorbea Lucian Blaga[5].

[2] Cf. Mihail Eminescu, *Poesii*, București, Editura librăriei Socec et comp., 1884, Prima ediție îngrijită de Titu Maiorescu, republicată în facsimil, Craiova, Editura Europa, 1992, p. 165—166.

[3] Rosa Del Conte, *Eminescu sau despre Absolut*, Ediție îngrijită, traducere și prefață de Marian Papahagi, Cuvînt înainte de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Postfață de Mircea Eliade, Cu un cuvînt înainte pentru ediția românească de Rosa Del Conte, Cluj, Editura Dacia, 1990, p. 254.

[4] Mihai Drăgan, *Muzicalitatea poeziei*, în vol. *Clasici și moderni*, București, Editura Cartea Românească, 1987, p. 118.

[5] Atît în *Spațiul mioritic* (1936), cît și în *Geneza metaforei și sensul culturii* (1937) din *Trilogia culturii*, Lucian Blaga manifestă un interes deosebit pentru această creație eminesciană. Teoria cu privire la aspectul metaforic al limbajului poetic este susținută cu referiri directe la *Peste vîrfuri*. Transcriem, spre edificare, următorul fragment din ultima parte a *Trilogiei culturii :* „Cuvintele, prin sonoritatea, ritmul, muzicalitatea, prin poziția lor în frază etc. dobîndesc în limbajul poetic virtuți și funcții pe care nu le au ca simple expresii cotidiene. În limbajul poetic cuvintele nu sînt numai expresii, ci sînt corpuri, substanțe, care solicită atenția și ca atare. S-ar zice că stările sufletești exprimate în poezie cîștigă, datorită acestor virtuți actualizate ale cuvintelor, potența unui mister relevat în chip definitiv. Cuvintele limbajului poetic devin deci relevante prin însăși substanța lor sonoră și prin structura lor sensibilă, prin articularea și ritmul lor. Ele nu exprimă numai ceva prin conținutul lor conceptual, ci devin revelatorii prin însăși materia, configurația și structura lor materială.

Renunțînd la virgulele care, în mod obișnuit, delimitează propoziții juxtapuse, Eminescu provoacă înlănțuirea lor organică. Imaginea vizuală, receptată ca un ansamblu coerent, este însoțită de una auditivă avînd caracteristici similare. Pentru Eminescu, *virgulele* se dovedesc de prisos, fiindcă ele s-ar opune (formal) armoniei și unității strofei întregi.

Schemele ritmice, precum și poziția vocalelor sub ictus demonstrează *varietatea sunetelor* cu care pădurea *știa*[6] să-l înconjoare pe poet :

		1/	2/	3/	4/	5/	6/	7
I.	vv-v -v -v			î		e		u
II.	-v -v -v-		o	a		u		i
III.	vv-v vv-			a				i
IV.	vv-v -v -v			o		o		u

Numai vocala *ă* lipsește din acest ansamblu profund muzical. Iar schemele ritmice ale primului și ultimului vers *sînt identice*, relevînd un peon III și o dipodie trohaică (vv-v -v -v). Poziția lor în strofă, precum și structura identică se constituie în argumente suplimentare privind unitatea catrenului.

Tabloul contemplat (dar nu cu „absolută detașare") este filtrat de conștiința sa cu sentimentul că *și el ar putea fi* un element constitutiv al acestui univers. Deosebirea esențială constă însă în *atitudinea față de durată*. Deja adverbul care apare la începutul celui de al patrulea vers *(melancolic)* produce, prin personificarea pe care-o presupune, acea apropiere atît de specific eminesciană, dar provoacă totodată și începutul unei tristeți existențiale.

În context, nu este lipsită de interes afirmația lui G. Călinescu în legătură cu această particularitate a creației eminesciene : „Codrul, marea, rîul, luna sînt idei, *divinități*, nu fenomene; fenomen este doar omul"[7].

Limba poetică nu întrebuințează cuvintele numai pentru darul lor expresiv, conceptual, ci și pentru unele virtuți latente ale lor, pe care numai poetul știe să le actualizeze. Aceste virtuți țin de substanța sonoră și ritmică ca atare. Cuvîntul „poetic" este în materialitatea sa desigur *altceva* decît o stare emotivă sau un gînd, dar el prezintă tocmai în materialitatea sa și ceva *analogic* stării emotive sau gîndului. Limbajul poetic este prin urmare prin latura sa materială, ritmică și sonoră ca atare ceva „metaforic". Datorită limbajului poetic, o stare sau o trăire, ca mistere deschise, ne apar dintr-o dată relevate. Încă o dată : limbajul cu adevărat poetic are acest aspect „metaforic", chiar și atunci cînd nu utilizează metafore propriu-zise". (Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, Cuvînt înainte de Dumitru Ghișe, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969, p. 313—314.)

[6] Este interesant de observat că din lirica evocare a pădurii nu putea lipsi *izvorul*. Ca atare, varianta A_1.2262, 163 conține o strofă în care *vîntul* și *izvorul* — deci două permanențe ale codrului, dar și două surse auditive — apar împreună :

„Sperios v'o creangă farmă
Prin pădure vîntul doară
Fac cu valurile larmă
Singuratece isvoară".

Sub o formă ușor modificată, strofa apare și în varianta C_1.2262, 93, dar apoi este abandonată. (Cf. *O*, III, p. 176—177.) Explicația trebuie căutată în refuzul de a obține muzicalitatea prin mijloace deja utilizate. Aliterația din versul : „*Fác* cu *vál*urile *lár*mă" nu i se pare concludentă în ansamblul poeziei.

[7] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 401.

Divinităţile, ca şi ideile, *sînt eterne*. În felul acesta se conturează mai bine sensul întrebării din ultima strofă.

Cele două linioare (- -) puse de Eminescu la sfîrşitul primului catren echivalau, în viziunea lui, cu *o pauză prelungită*, comparabilă cu cea sugerată de punctele de suspensie (...). Dar Titu Maiorescu a preferat *punctul*, care micşorează de fapt pauza, apropiind involuntar *tabloul contemplat* de *rezonanţa lui sufletească*.

În strofa a doua, linioarele puse de Eminescu pentru a marca cezura mobilă, dar şi structura ritmică a versurilor respective, au fost înlocuite de mentorul Junimii cu *virgule*. Virgule suplimentare delimitează cele două versuri, astfel încît *părţile* acestora sînt bine individualizate prozodic.

Firește, argumentul său — dacă i s-ar fi reproşat vreodată acest lucru — ar fi fost că însuşi Eminescu a oscilat în privinţa *calităţii* semnelor de punctuaţie utilizate în cele două versuri. Astfel, în varianta B.2283,107 v. el recurge la virgule :

„Mai departe, mai departe
Mai încet, tot mai încet"

în timp ce în varianta C_1.2262,93 virgula şi, respectiv, linioara sînt integrate structurii versului respectiv :

„Mai departe, mai departe
Mai încet — tot mai încet".

Cum poate fi motivată atunci preferinţa pentru *linioare*, evidentă în varianta C_2.2283,98 v. ?

Transcriind astfel versurile menţionate :

„Mai departe — mai departe
Mai încet — tot mai încet"

el fixează locul cezurii mobile (indicat însă şi de *virgule*), dar *nu mai permite nici o altă interpretare a liniei melodice respective*. Schemele ritmice ale versurilor de faţă evidenţiază, în primul, doi peoni III (vv-v/ vv-v), iar în celălalt un anapest şi un peon IV (vv-/vvv-).

De obicei, cînd apar în versul cu ritm trohaic, celulele ritmice menţionate transmit un sentiment grav, a cărui nuanţare este determinată tocmai de alcătuirea lor intimă.

Pauza ritmică cerută de linioară este sensibil mai mare decît cea presupusă de virgulă.

În acest din urmă caz, partajarea versului VI este posibilă şi în alt mod, astfel încît după anapest să urmeze un coriamb : (vv-/ -vv-). Accentuarea cuvîntului *tot* este facilitată tocmai de *pauza scurtă* indicată de virgulă. Preferînd însă *linioara*, Eminescu segmentează versul cu mai multă fidelitate în redarea ecourilor din ce în ce mai rare şi mai îndepărtate ale sunetului de corn.

Impresia de muzică o dă, sub aspect prozodic, situarea pe aceeaşi poziţie silabică a vocalelor sub accent. Ele se repetă în cadrul fiecărui emistih — dar emistihurile ca atare nu sînt egale (4 + 4) decît în versul

V. În schimb, în versul următor ele devin inegale (3 + 4), deşi vocala sub accent este aceeaşi în ambele emistihuri :

	1/	2/	3/	4/	5/	6/	7/
V. ,,Mai depárte — mai depárte			a				a
vv-v / vv-v (4 + 4)							
VI. Mai încét — tot mai încét".			e				e
vv- / vvv- (3 + 4)							

Astfel obţine Eminescu muzicalitatea primei părţi a strofei mediane. *Impresia acustică de îndepărtare a sunetului de corn* este determinată de partajarea diferenţiată a emistihurilor ce compun versul VI, iar deosebirea de timbru (între *á* şi *é)* contribuie şi ea la această impresie.

Constituind o parte distinctă a strofei, versurile VII şi VIII se deosebesc de cele anterioare şi prin accentuare. Recurgînd la o celulă dactilică (-vv), Eminescu schimbă poziţia ictusului(şi, implicit, linia melodică), subliniind totodată un cuvînt care apare adesea în poezii pentru a marca starea de melancolie romantică, proprie firii sale. *Singurătatea* este sugerată şi prin distanţa mare dintre ictusuri (1/7), într-un vers în care se vorbeşte despre ,,suflet". Raportat la sine, pînă şi sentimentul morţii i se pare altul în acest cadru atît de agreat :

	1/	2/	3/	4/	5/	6/	7/
VII. ,,Súfletu-mi nemîngîiét			u				(i)e
-vv vvv-							
VIII. Îndulcínd cu dór de moárte".			i		o		(o)a
vv- v- v-v							

Dar cele mai neaşteptate ,,interpretări" date punctuaţiei, cu repercusiuni evidente asupra liniei melodice concepute de poet, sînt cele din ultima strofă.

În varianta C_2. 2283, 98v. — care a stat la baza textului publicat de Maiorescu — versul IX nu conţine nici o virgulă, după cum semnul întrebării de la sfîrşitul versului X este înlocuit cu linioară :

,,De ce taci cînd fermecată
Inima spre tine-o'ntorn —".

În schimb, punctuaţia din varianta C_1. 2262,93 :

,,De ce taci — cînd fermecată
Inima-mi spre tine'ntorn? —"

a fost reinterpretată de Maiorescu. Acesta a înlocuit — ca şi în strofa mediană a variantei C_2. 2283, 98 v. — linioara cu virgula :

De ce taci, cînd fermecată
Inima-mi spre tine'ntorn? —"

Dar şi într-un caz şi în celălalt, *locul cezurii mobile este păstrat.* În schema ritmică rezultată (v-v / vvv-v) celula amfibrahică este repartizată în emistihul A, iar mesomacrul corespunde emistihului B. Logic, emistihul A conţine prima parte a unei întrebări — deci şi sintactic *unitatea* este motivată.

Iată însă că Zoe Dumitrescu-Bușulenga — o distinsă exegetă a poetului nostru național, recunoscută pentru acribia observațiilor sale — propune (indirect) o altă schemă ritmică pentru versul în discuție. Considerînd că intercalarea unui cuvînt trebuie semnalată prin virgule, ea notează astfel versul menționat :

„De ce taci cînd, *fermecată*,
Inima spre tine-ntorn?" [8]

În acest mod, *locul cezurii mobile este schimbat*, iar în schema : v-v —/ vv-v rațiunile sintactice ale segmentării versului dispar cu totul. Dacă ne gîndim și la faptul că cezura mobilă atrage totdeauna atenția (prin pauza prelungită, alta decît cea existentă în mod natural între cuvinte) asupra unității morfologice dinaintea sa, vom constata că de această dată ea este o conjuncție ! Din rațiuni prozodice impuse, ea se comportă ca silabă independentă accentuată (—), fără ca fenomenul să aibă vreo motivație.

Referitor la versul „Inima-mi spre tine'ntorn?—" (transcris astfel de Maiorescu), el se găsește sub această formă în variantele A_2.2283, 140 v. și B.2283, 107 v., dar nicidecum în C_2.2283, 98 v., unde el suna : „Inima spre tine-o'ntorn—".

Se poate afirma, prin urmare, că (în privința poeziei de față, cel puțin) *intervențiile maioresciene, deși sînt selective, nu se limitează la punctuație, ci se extind chiar la conținutul unor versuri!*

Maiorescu a păstrat însă, la sfîrșitul versului X, punctuația din varianta C_1.2262, 93. După semnul întrebării urmează *o linioară* — la care Perpessicius a renunțat în ediția din 1964 a *Operelor alese* eminesciene[9]. Aceasta este de fapt prima excepție despre care vorbeam la începutul studiului de față.

O întrebare — oarecum superfluă, adresată poeților actuali — ar putea fi următoarea : are vreun sens apropierea celor două semne de punctuație ?

Răspunsul ar putea veni lărgind aria investigației noastre. Vom constata astfel că ele apar foarte rar cîte două la Eminescu, dar foarte des la alți poeți — cum ar fi, de pildă, Al. Macedonski[10].

Revenind la versul spre care se îndreaptă atenția noastră, vom face mențiunea că semnul întrebării delimitează cele două părți ale strofei, iar linioara *prelungește pauza*. Între invocarea pădurii — care „tace", asemeni unei femei iubite — și a cornului :

„Mai suna-vei dulce corn
Pentru mine *vre odată*?"

se interpune *liniștea* sugerată de linioară.

[8] Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu — viață, operă, cultură*, București, Editura Eminescu, 1989, p. 281.

[9] În ediția respectivă, poezia *Peste vîrfuri* se află la p. 202.

[10] Transcriem numai două exemple. Primul este luat din *Hora :* „Era zimbitoare, / Cîntînd se ducea ... —", iar celălalt din *Tu ce ești a naște :* „Zi oricare vorbă la nenorocire .../ Oare eu născut-am cu a mea-nvoire ? ..." (Al. Macedonski, *Opere*, II, *Poezii*, Studiu introductiv, ediție îngrijită, note și variante, cronologie și bibliografie de Adrian Marino, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 92 și 117).

În afara melancoliei — care este o stare —, poetul încearcă un sentiment profund, legat de această *imagine a pădurii* care prevestește de fapt despărțirea definitivă.

Vizualul se convertește în auditiv, iar inversiunea verbală *suna-vei* — despre care Blaga a scris rînduri memorabile[11] — are în ea ceva blînd, poetic și muzical totodată, deosebindu-se de verbele predicative utilizate pînă atunci, care sînt, toate, la indicativ prezent.

În textul publicat de Maiorescu, sintagma *dulce corn*, formînd prozodic un amfimacru (-v-), este izolată în context prin virgule. Ea constituie de fapt subiectul unei adresări. Figurînd în ultimul vers al variantei B.2283, 107 v., Eminescu desparte sintagma respectivă de restul enunțului prin linioară : „Mai suna-vei tu vr o dată/ Pentru mine — dulce corn?"

Înlocuind linioara cu virgula (deși este vorba de o altă variantă decît cea publicată !), Titu Maiorescu dă dovadă de o anumită consecvență. Totuși, nu este mai puțin adevărat că *el consultă (în acest caz, dar și în altele, cum ar fi „Mai am un singur dor") toate variantele pentru a stabili forma definitivă a textului ce va fi tipărit!*

Refuzînd virgula interioară, dar păstrînd-o pe cea exterioară în versul : „Mai suna-vei dulce corn", Perpessicius se îndepărtează de punctuația stabilită de mentorul Junimii. Aceasta era cea de-a doua excepție pe care intenționam s-o semnalăm.

Adverbul de timp *(vreodată)*, situat în finalul poeziei[12], mărește dramatismul întrebării existențiale. Pe de altă parte, cele două emistihuri ale ultimului vers au un număr egal de silabe și sînt exprimate prin același tip de celulă ritmică. Prin urmare, prin intermediul celor doi peoni III se pune prozodic semnul egalității între *identitatea persoanei* („Pentru mine") și *prezumția temporală* („vre odată"). Dar faptul că aici cezura mobilă se subînțelege determină mai degrabă *îndepărtarea continuă* a „sufletului nemîngîiet" de obiectul contemplației și dragostei sale.

[11] Iată finalul poeziei *Peste vîrfuri* în interpretarea lui Lucian Blaga *(op. cit.*, p. 313) : „Cuvîntul *suna-vei* are prin neobișnuitul inversiunii gramaticale, carate rare, un aer indecis între firesc și solemn ; cuvîntul *dulce* din complexul „dulce corn" obține, prin sonoritatea sa, el însuși o nuanță de dulceață sufletească ; iar cuvîntul *corn*, scurt și de o substanță vocalică relativ profundă, are ceva dintr-o melancolie nesentimentală, organic stăpînită, a unui om care nu se complace deloc în prelungirea retorică a stărilor sufletești. Cuvîntul *vreodată*, pus la urmă, sugerează, prin poziția sa în frază chiar, ceva din pierderea contemplativă în timp. Pe urmă întregul acestor două versuri se leagă, definitiv, în sine, ca un monom, pe care nimic nu-l mai poate sparge, ca un monolit fără fisuri și atît de închegat, că pare a rezista în materialitatea sa oricărei chimii adverse".

[12] În varianta A_1.2262, 168, versurile VII și VIII : „Mai suna-vei tu vreodată / Pentru mine dulce corn?" devin în varianta B.2283, 107 v., unde ocupă pozițiile XI și XII : „Mai suna-vei tu vr o dată / Pentru mine — dulce corn?". Abia în varianta C_1.2262, 93 ele cunosc forma întîlnită apoi în varianta C_2.2283, 98 v. : „Mai suna-vei dulce corn / Pentru mine vre o dată?"

Adverbul *vreodată* are, după cum s-a putut observa, grafii diferite. O singură dată, în varianta D.2283, 101—100 v., el apare ca un singur cuvînt : „Mai suna-vei dulce corn / Pentru mine vreodată [?]" (Cf. *O*, III, p. 176—178). Dar Maiorescu a respectat, din acest punct de vedere, textul variantei C_2.

Schemele ritmice și calitatea vocalelor aflate sub ictus urmăresc îndeaproape această realitate :

	1/	2/	3/	4/	5/	6/	7
IX. „De ce taci, cînd fermecată			e				a
v-v vvv-v							
X. Inima-mi spre tine'ntorn? —		i			i		o
-vv v-v-							
XI. Mai suna-vei, dulce corn,				a		u	o
vv-v -v-							
XII. Pentru mine vre odată?"							
vv-v vv-v				i			a

Pînă și faptul că în versul XI numărul vocalelor accentuate este mai mare decît în ultimul vers — ni se pare semnificativ. *Îndepărtarea* înseamnă în ultimă instanță *pierdere* — și tocmai acest lucru se pare că a vrut să-l sugereze subconștientul creator eminescian.

Ca urmare a unei *perturbări ritmice*, o singură dată silaba a doua este accentuată în poezia *Peste vîrfuri*. Ea corespunde ultimei părți a întrebării *De ce*, menită să rămînă fără răspuns. *Sufletul* și *inima* sînt cuvinte a căror structură dactilică (-vv) le situează și aici, ca și în alte poezii în care apar, pe primul plan al relevanței prozodice.

La un mare poet, pînă și punctuația devine expresivă. Ea însoțește mișcările ritmice, nuanțîndu-le în permanență, ca și cum ar asculta de o baghetă nevăzută, dar mereu prezentă.

Februarie 1993

Universitatea „Al. I. Cuza"
Iași, Bd. Copou, nr. 11

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, **Sintaxă şi semantică. Clase de cuvinte şi forme gramaticale cu dublă natură (adjectivul, adverbul, prepoziţia, forme verbale nepersonale)**, Bucureşti, Universitatea din Bucureşti, 1992, 144 p.

Volumul reprezintă partea a doua a cursului de *Sintaxă a limbii române* publicat de autoare în 1976 şi consacrat grupului verbal. În ambele lucrări se pledează pentru o abordare teoretică şi metodologică modernă a gramaticii, fără a se elimina complet aspectele tradiţionale.

În capitolul I (*Specificul gramatical şi logico-semantic al adjectivului, al adverbului, al prepoziţiei* — p. 7—33) se discută statutul nominal şi verbal al adjectivului, particularităţile sintactico-semantice ale adverbului şi ale prepoziţiei. Capitolul al II-lea (*Construcţia adjectivului* — p. 35—83) conţine o descriere a structurilor în care adjectivul apare ca centru sintactic; se examinează determinanţii adjectivali (nominalul în dativ sau în acuzativ, nominalul precedat de prepoziţie, verbul la modurile infinitiv şi supin, propoziţia introdusă prin conjuncţie subordonatoare); se analizează la nivel sintactic şi semantic unele construcţii adjectivale reflexive sau cu înţeles reciproc, ca şi unele tipuri de structuri rezultate în urma schimbărilor de topică a elementelor constituente. În capitolul al III-lea (*Gradare, cuantificare, modalizare a predicatelor adjectivale şi adverbiale* — p. 85—117) sînt descrise sintactic şi interpretate logico-semantic structuri ce conţin termeni cu rol de evaluare cantitativă a gradului în care un obiect sau o acţiune posedă o anumită însuşire exprimată prin adjectiv, respectiv prin adverb, sau termeni cu rol de „modalizare", adică de indicare a atitudinii subiective pe care vorbitorul o are faţă de acea însuşire. Ultimul capitol tratează despre *Natura dublă* (verbală şi nominală) *a infinitivului şi a supinului* — p. 119—136.

Autoarea explică faptele de sintaxă din punctul de vedere al mecanismului de generare. Modelul teoretic utilizat este de tip integrator, perspectivele de abordare — sintactică, semantică şi (în mai mică măsură) pragmatică — fiind complementare. Destinată studenţilor de la facultăţile cu profil filologic, profesorilor din învăţămîntul preuniversitar, specialiştilor, cartea Gabrielei Pană Dindelegan este un instrument de lucru util; remarcăm în mod deosebit punctele de vedere noi, argumentate competent şi susţinute cu o bogată informaţie de specialitate care include rezultate ale unor cercetări româneşti şi străine recente, în domeniu.

Mai 1993

CAMELIA STAN

Facultatea de Litere
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5—7

„ROMÂNA — TIPOLOGIE, CLASIFICARE, CARACTERISTICI"

(Tutzing, 30 martie — 2 aprilie 1993)

În primăvara aceasta s-a desfășurat în localitatea germană Tutzing un colocviu științific internațional cu tema „Româna — tipologie, clasificare, caracteristici", organizat cu sprijinul Institutului de Filologie Romanică al Universității din München (prin prof. Wulf Oesterreicher și Wolf-Dieter Stempel), precum și al Societății de Studii Sud-Est Europene (reprezentate de prof. Hermann Gross și Klaus Heitmann). Organizarea excelentă a întregului program a fost asigurată în mod direct de către d-nele prof. Maria Iliescu (Trento-Innsbruck) și Sanda Sora (München). Colocviul a prilejuit reuniunea unui număr relativ mare de specialiști din România — cercetători și cadre didactice din învățământul superior — cu specialiști din alte țări: Austria, Belgia, Elveția, Finlanda, Franța, Italia, Republica Moldova, Federația Rusă.

Pe parcursul a patru zile s-au prezentat comunicări și s-au purtat discuții a căror problematică, abordată cu metode tradiționale și moderne, aparține unor domenii de cercetare lingvistică variate: fonetica și fonologia, gramatica, lexicologia, etimologia, formarea cuvintelor, semantica, stilistica, pragmatica, istoria limbii, filologia, lingvistica textului, filozofia limbajului.

Tematica unora dintre comunicări a cuprins aspecte generale, cum sînt: specificul limbii române relevat prin raportare la tipul lingvistic romanic (Eugen Coseriu, Hans-Martin Gauger), creativitatea românei actuale în domeniul formării cuvintelor (Mioara Avram) etc. Cel mai adesea însă au fost supuse atenției aspecte particulare ale studiului limbii, dintre care, în spațiul limitat al prezentării de față, menționăm doar cîteva. S-au formulat, de exemplu, observații asupra alternanțelor fonologice din limba română (Andrei Avram). Pornindu-se de la raportul dintre vorbire și scriere, s-au discutat unele fenomene fonetice de evoluție a limbii (Flora Șuteu). Au fost prezentate considerații de ordin istoric și tipologic cu privire la numele românesc (Valeria Guțu Romalo), la paradigma conjunctivului (Liviu Onu) etc. Unii autori au examinat structuri sintactice cu complement direct prepozițional (E. Roegiest, Sanda Sora), construcții cu sens cauzativ (Maria Iliescu), concurența dintre atributul genitival și cel construit cu prepoziție (Marleen Van Peteghem), tipuri de structuri sintactice numite „argumentale" (Ioana Ștefănescu). Cornel Dimitriu a readus în discuție conceptul „predicat verbal compus". Theodor Hristea a descris și a explicat tipurile de calcuri existente în limba română, insistînd asupra celor insuficient sau deloc studiate. Au fost examinate cîteva clase de cuvinte sinonime derivate avînd radical identic (Silviu Berejan), precum și unele derivate cu prefixul negativ *ne-* (Ariadna Ștefănescu). Victoria Moldovan a identificat mijloace expresive de exprimare a negației în dialog. O atenție specială s-a acordat tendințelor manifestate în româna contemporană la nivel lexico-semantic și/sau stilistic (Wolfgang Schweickard, Dana Manea, Ileana Mureșanu, Dana Papadima, Rodica Zafiu). Margareta Manu-Magda a susținut existența unui „tip pragmatic" românesc. S-au discutat originea și structura unor toponime românești din sudul Peninsulei Balcanice (Nicolae Saramandu), utilizarea (pre)numelor în folclorul românesc, conform unui anumit tabu lingvistic (Stelian Dumistrăcel). Dintre autorii care în comunicările lor s-au ocupat integral sau parțial de etimologie, îi menționăm pe Gerald Bernhard, Aleksandr Cernjak, Johannes Kramer, Victoria Popovici. *Biblia* de la București (1688) — ediția din 1988 — a constituit obiectul unor observații interesante formulate de către Rudolf Windisch. Emil Ionescu a examinat două metode de analiză filozofică aplicată limbii române: metoda „empatică" și cea „formală". O secțiune aparte s-a ocupat de româna vorbită în Basarabia și în Bucovina (menționăm comunicarea Luminiței Fassel și pe cea a Ioanei Vintilă-Rădulescu).

Perspectiva din care specialiștii au abordat tematica acestei reuniuni este atît sincronică (în special cu privire la româna contemporană), cît și diacronică. Adesea demersul a fost de tip contrastiv, confruntîndu-se datele limbii române cu cele ale altor limbi. Materialul

lingvistic analizat aparţine unor varietăţi regionale — dialecte, graiuri — şi stilistico-funcţionale, în general socioculturale, diferite — limbă standard, limbaje specializate, vorbire familiară, argou etc.

Programul colocviului a inclus de asemenea o masă rotundă, condusă de prof. Eugen Coseriu — de la Tübingen —, membru de onoare al Academiei Române; dezbaterile s-au încheiat cu adoptarea de către participanţi a două moţiuni. Una se referă la denumirea oficială a limbii vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, susţinîndu-se că denumirea firească este *limba română*, şi nu *limba moldovenească*. Cea de a doua moţiune priveşte o modificare a ortografiei româneşti votată recent în Academia Română, şi anume „înlocuirea literei *î* cu *â* în interiorul cuvintelor"; această modificare este considerată în moţiune „nejustificată ştiinţific şi neoportună practic, inclusiv pentru străinii care învaţă limba română"; textul declaraţiei a fost semnat de toţi participanţii la dezbatere, dintre care menţionăm numele doar al cîtorva personalităţi de marcă din afara graniţelor ţării: Eugen Coseriu, Hans-Martin Gauger, Klaus Heitmann, Giuseppe Piccillo.

Colocviul organizat la München (Tutzing) s-a bucurat de asemenea de participarea altor lingvişti cu renume internaţional, cercetători în domeniul limbii române şi buni cunoscători ai culturii româneşti în general: Christiane Busch, W. Dahmen, Gerhard Ernst, Teresa Ferro, Helmuth Frisch, Jürgen Kristophson, Helmuth Lüdtke, Larisa Schippel, Peter Stein, Bärbel Techtmeier, O. Winkelmann ş.a.

Utilitatea imediată a reuniunii a fost aceea de a fi făcut posibil un schimb direct de opinii şi de informaţii între specialişti. În perspectivă mai largă însă, credem că această reuniune a pledat într-o anumită măsură pentru studierea limbii române de către străini; printre participanţi s-au aflat de altfel şi studenţi care învaţă limba noastră la universităţi din Germania şi din alte ţări, iar unii dintre specialiştii prezenţi au urmat în trecut cursurile de vară de la Sinaia.

Mai 1993

CAMELIA STAN
Facultatea de litere
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5—7

AL XVIII-LEA CONGRES INTERNAŢIONAL DE ŞTIINŢE ONOMASTICE

(Trier, 12—17 aprilie 1993)

Aşa cum fusese stabilit la Helsinki, în august 1990, cel de-al XVIII-lea Congres Internaţional de Ştiinţe Onomastice a avut loc anul acesta, între 12 şi 17 aprilie, la Trier, în Germania, unde în 1986 s-a desfăşurat aceeaşi ediţie, a XVIII-a, a Congresului Internaţional de Lingvistică şi Filologie Romanică. A fost pentru a treia oară cînd un congres ICOS s-a ţinut în Germania, după München, 1958, şi Leipzig, 1984, şi pentru ultima dată sub această formă, întrucît la sfîrşitul congresului s-a anunţat transformarea lui în Societate de onomastică.

Organizarea congresului, ireproşabilă (de remarcat, de exemplu, informarea congresiştilor asupra studiilor apărute şi în curs de apariţie din domeniul cercetării onomastice sau completarea bine venită a programului ştiinţific cu un program cultural deosebit), a fost asigurată de centrul coordonator din Trier al proiectului de cercetare antroponimică europeană: *Dicţionar istoric al numelor de familie romanice (PatRom)*.

Congresul, al cărui responsabil a fost prof. Dieter Kremer de la Universitatea din Trier, a avut drept preşedinte pe Carlo Alberto Mastrelli, în Comitetul de onoare fiind prezent şi coordonatorul echipei PatRom din România, prof. Marius Sala de la Institutul de Lingvistică din Bucureşti.

La congres au participat peste 385 de persoane din 43 de ţări, în general onomaşti, dar şi specialişti în domenii ce interferează cu onomastica: de la lexicologi, gramaticieni, literaţi, la sociologi şi istorici.

Comunicările anunţate (290), ţinute în cele trei limbi acceptate la actualul congres: germana, franceza şi engleza, au fost repartizate pe 10 secţii, în funcţie de temele stabilite, fiecare secţie fiind condusă de un comitet ştiinţific responsabil de organizarea şi desfăşurarea programului; pentru o mai mare coerenţă a lucrărilor, tema centrală a congresului a fost antroponimia, cu accent în primul rînd pe numele de familie.

Prima secție, creată cu ocazia acestui congres, *Etimologie și istorie onomastică*, a fost condusă de Maria Giovanna Arcamone, Jean Germain și Albrecht Greule. În cele 24 de comunicări susținute, interesul a oscilat de la relația dialectologie-onomastică (în domeniul lingvistic catalan sau al Belgiei romane) la considerații etimologice, derivarea numelor proprii cu sufixe (poate din lipsa unei secții speciale de gramatica numelor proprii, formare a numelor etc.).

Secția a II-a (președinți: Rudolf Sramek, Vibeke Dalberg, Hannes Kniffka, Kwang-Sook Lie, Heikki Solin), cea mai bogat reprezentată — peste 59 de intervenții —, intitulată *Sisteme onomastice în comparație interculturală*, a avut ca tematică propusă: 1) clasificarea noțiunii de sistem de nume proprii, descrierea acestei categorii, a structurii sale interne, funcționarea sistemului atît în domeniul numelor proprii, cît și în structurile extralingvistice; 2) sistemele de nume proprii în limbile concrete — arii culturale, grupuri lingvistice, categorii sociale, epoci istorice, limbi în contact. De aici și cele două maniere de abordare: una teoretică, abstractă (R. Caprini: *Semantica numelui propriu*, A. Iglesias: *Terminologie onomastică*) și alta aplicată, concretă (G. Plangg: *Nume de familie în vestul Tirolului*, M. G. Arcamone: *Nume de animale în numele de familie italiene*). Lucrările au fost urmate de o dezbatere la masa rotundă cu tema *Definirea și clasificarea sistemelor onomastice*.

Cea de-a III-a secție (președinți: Friedhelm Debus, Sheila Embleton, Heinrich Loffler, Bengt Pamp, Michel Poulain), *Sociologia numelor*, a reunit 41 de lucrări ce au avut în vedere interdependența dintre numele de persoană și structura socială: atribuirea și motivația numelor feminine în funcție de categoria socială din care făceau parte femeile (R. Bastardas & E. Piquer), poreclele, forme și funcții (O. Mori), nume uzual, oficial și neoficial, nașterea și evoluția unui nume de familie într-un anumit context social, pseudonimul, psiho- și sociologia numelui propriu.

Relațiile dintre numele de persoane și numele de locuri, cele două mari categorii de nume proprii care formează obiectul onomasticii, au fost dezbătute în comunicările celei de-a IV-a secții, *Nume de persoane și nume de locuri* (președinți: Thorsten Andersson, Ricardo Cierbide, Frans Debrabandere, Botolv Helleland, Mary R. Miller, Svante Strandberg, Emilia-Domnița Tomescu, Heinz Jurgen Wolf), ca și la masa rotundă *Antroponime în toponimie, toponime în antroponimie*. Interdependența dintre nume de persoane și nume de locuri — antroponimele ca bază pentru toponime, toponimele ca sursă pentru antroponime atunci cînd lipsesc atestările documentare — a fost urmărită în diferite sisteme onomastice: spaniol, belgian, francez, românesc, japonez etc.

Secția a V-a (condusă de Jean-Pierre Chambon, Ernst Eichler, Jurgen Untermann), *Onomastică și lexicologie*, la care au fost înscrise 17 comunicări, și-a propus ca teme de cercetare: 1) delimitarea onomasticii de alte discipline lingvistice, în special de lexicografie; 2) locul și tratamentul numelor proprii în dicționarele limbii, integrarea lor în vocabular; 3) dicționarele științifice de nume proprii, evaluarea studiilor de referință în domeniu.

Secția a VI-a, *Științe onomastice și științe istorice*, urmată de asemenea de o masă rotundă cu subiectul *Onomastică și istorie socială*, a dezvoltat aceeași temă amplă și nu mai puțin interesantă a relației dintre onomastică și alte discipline, în cazul acesta, cu istoria. Diversele fenomene culturale care au ca element central nume proprii pot fi studiate nu numai din perspectiva sociologică sau antropologică, ci și ca surse de istorie socială, așa cum este de exemplu moda prenumelor.

În secția a VII-a, *Onomastica literară* (președinții: Manuel Ariza Viguera, Wilhelm F. Nicolaisen au condus și dezbaterea de la masa rotundă cu tema: *Perspectivele onomasticii literare*), au fost incluse 17 comunicări cu o problematică incitantă: poetica denominației, intertextualitate onomastică, teoria numelui propriu, interpretarea numelor literare, metodele și principiile onomasticii literare, jocuri de cuvinte și adaptarea populară a numelor, nume de personaje în expresii de natură paremiologică.

Cu un mare interes au fost urmărite intervențiile din secția a VIII-a care a avut ca domeniu *Deonomastica*, disciplină la modă ce tratează probleme de terminologie, semantică, morfologie, sintaxă și stilistică a numelor proprii în procesul trecerii în categoria apelativelor. Secția (președinți: Wolfgang Schweickard, Charles Bernet, Gerhard Koss) a reunit peste 25 de lucrări despre importanța deonomasticii pentru teoria numelui, cu referire la sistemul onomastic românesc (E. Buchi, M. Avram), „onomastisme" — cuvînt format, derivat sau compus, avînd ca bază un nume de loc sau de persoană, în dicționarele generale unilingve (J.-C. Boulanger), eponime (V. Alia), numele propriu și derivatele lui în vocabularul inteligenței artificiale (M. C. Cormier); intervențiile de la masa rotundă au discutat *Bilanțul și perspectivele tratamentului istorico-lexical al formațiilor deonomastice în lexicografie*.

Aspectul juridic al numelui propriu — din punct de vedere sociolingvistic și pragmalingvistic — a fost tema propusă de cea de-a IX-a secție intitulată *Dreptul și numele*, secție

condusă de Wilfried Seibicke, Uwe Diederichsen și Anne Lefebvre-Teillard.

Secția a X-a, *Proiecte de cercetare* (președinți: Dieter Kremer, Margaret Gelling, André Lapierre, Kazimierz Rymut), a fost creată pentru a oferi participanților prilejul de a expune proiecte de cercetare națională și internațională în domeniul onomasticii, planuri de colaborare în vederea realizării de atlase onomastice sau de dicționare de nume proprii.

În ceea ce privește participarea României la acest congres, majoritatea participanților (în număr îmbucurător de mare: 12) sînt incluși și în proiectul PatRom, lucrările lor fiind prezentate în diferite secții: M. Avram: *Formații deonomastice în limbajul politic* (VIII), I. Florea: *Variante regionale ale numelor de persoană și normalizarea literară* (II), V. Goicu: *Despre originea și formarea numelor de familie în Transilvania* (III), G. Halasiu: *O interpretare stilistică a numelor proprii din expresii metaforice* (VII), I. Nuță: *Formarea poreclelor și supranumelor feminine în limba română* (III). E. Pavel: *Mărturii onomastice în vechi manuscrise românești* (I), I. Roșianu: *Despre sistemul popular de denominație personală în Transilvania* (II), M. Sala: *Proiectele onomastice ale Academiei Române* (X), C. Socol: *Funcția magico-stilistică a numelui propriu* (II), E. Suciu: *Valoarea articolului definit enclitic în antroponimia românească* (V), R. Sufletel: *Modele antroponimice în sud-vestul României* (II), D. Tomescu: *Tipologia numelor de persoană provenite de la nume de locuri* (IV).

Prin această prezență a delegației române la congresul ICOS, credem că cercetarea onomastică de la noi nu poate avea decît de cîștigat.

Iunie 1993

CRISTIANA SOCOL
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

R —79717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române** (DLR), serie nouă; tom X, partea 1, litera S (**s-selăbuc**), 1986, 400 p., 79 lei; tom X, partea a 2-a, litera S (**scladă-semințărie**), 1987, 304 p., 64 lei; partea a 3-a, litera S (**semn-sîveică**), 1990, 1041 p., 130 lei; tom X, partea a 4-a, litera S (**slab-spongălos**), 1992, 1412 p., 143 lei.

* * * *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, seria IV, tom VIII (1986), 1987, 262 p., 21 lei; tom IX (1987), 1989, 196 p., 16,50 lei; tom X (1988), 1990, 230 p., 21 lei.

* * * *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, 1983, 224 p., 16,50 lei.

* * * *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, 1984, 1050 p., 250 lei.

* * * *Dicționarul explicativ al limbii române—Supliment (DEX—S)*, 1988, 200 p., 37 lei.

ION COTEANU, *Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte*, 1985, 174 p., 17 lei.

* * * *Studii clasice*, tom XXIII, 1986, 160 p., 15,50 lei; tom XXIV, 1987, 186 p., 17 lei; tom XXV, 1988, 176 p., 17,60 lei; tom XXVI, 1989, 168 p., 17 lei; tom XXVII, 1991, 156 p., 119 lei.

MIOARA AVRAM, *Gramatica pentru toți*, 1986, 416 p., 35 lei.

* * * *Analize de texte poetice*. Antologie (Coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, *Dicționar de neologisme*, 1986, 1168 p., 166 lei.

AL. GRAUR, *Puțină gramatică*, vol. I, 1987, 266 p., 16 lei; vol. II, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, *Probleme ale exprimării corecte*, 1987, 282 p., 25 lei.

* * * *Noul atlas lingvistic al României, Moldova și Bucovina*, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșura), 382 lei.

AL. MAREȘ, *Filigranele hîrtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI-lea*, 1987, 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, *Opere*, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei; vol. II, 1992, XLVIII + 534 p., 300 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, *Etimologia și limba română*, 1987, 160 p., 11,50 lei.

* * * *Dicționar german-român*, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1184 p., 400 lei.

* * * *Formarea cuvintelor în limba română*. Vol. III. *Sufixele*. 1. *Derivarea verbală*, de LAURA VASILIU, 1989, 190 p., 18,50 lei.

MIOARA AVRAM, *Ortografie pentru toți*, 1990, 168 p., 19 lei.

ANDREI AVRAM, *Nazalitatea și rotacismul în limba română*, 1990, 248 p., 45 lei.

LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, *Narațiune și dialog în proza românească*, 1990, 184 p., 30 lei.

EMANUEL VASILIU, *Introducere în teoria limbii*, 1992, 114 p., 70 lei.

Codex Sturdzanus. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de GHEORGHE CHIVU, 1993, 522 p., 980 lei.

ISSN—0025—3523

LR, XLII, nr. 5, p. 205—268, București, 1993

42 200

S. C. „Universul" S. A. c. 3854

Lei 50 pentru persoane fizice
Lei 100 pentru persoane juridice

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

5476

Biblioteca „ASTRA"
SIBIU

97

- - IAN 2022

ACADEMIA ROMÂNĂ

SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

LIMBA ROMÂNĂ

XLII

APARE LUNAR

1 - IUL 2005

DIN CUPRINS:

● PAULA DIACONESCU, Sintagma în sistemul gramatical ● ELENA DRAGOȘ, Ortografia și perspectiva semiotică ● OTILIA DRAGOMIR, Observații asupra neologismelor latino-romanice în publicistica lui Mihai Eminescu (II) ● MAGDALENA GEORGESCU, O copie moldovenească a psaltirilor coresiene? ●

6/1993

49774

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
membru corespondent al Academiei Române
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Responsabil de număr : THEODOR HRISTEA

Apare de 12 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74—19 Bucureşti, Tx 11939 CBTxR, Fax (40)13122425.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se pot trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei ,,Limba română".

La revue ,,Limba română" paraît 12 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie Roumaine sera adressée à : ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74—19 Bucureşti, Tx 11939 CBTxR, Fax (40)13122425.

Adresa redacţiei:
Calea 13 Septembrie nr. 13
Bucureşti

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
Bucureşti
Telefon : 6411990

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XLII 1993 Nr. 6 — iunie

SUMAR

LINGVISTICĂ GENERALĂ

PAULA DIACONESCU, Sintagma în sistemul gramatical 271

GRAMATICĂ

ION GHEȚIE, În legătură cu accentuarea formelor de imperativ persoana a doua plural ale verbelor de conjugarea a III-a 277

VIAȚA CUVINTELOR

VASILE C. IONIȚĂ, Contribuții etimologice 279

LEXICOLOGIE — LEXICOGRAFIE

ANDREI BANTAȘ, Ce idei putem desprinde din dicționarele englezești curente ? . . . 283

ORTOGRAFIE

ELENA DRAGOȘ, Ortografia și perspectiva semiotică 287

LIMBĂ LITERARĂ — STILISTICĂ

OTILIA DRAGOMIR, Observații asupra neologismelor latino-romanice în publicistica lui Mihai Eminescu (II) 293
MIHAELA POPESCU, Comparație „nemotivată"? 300
RODICA ZAFIU, Figurile de stil în limba vorbită 304

FILOLOGIE

MAGDALENA GEORGESCU, O copie moldovenească a psaltirilor coresiene ? 309

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

IOAN CANTACUZINO, *Poezii nouă*. Ediție îngrijită de Andrei Nestorescu, București, 1993 (Gh. Chivu), p. 315 ; TIMOTEI CIPARIU, *Opere*, vol. II. Ediție îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, cu introducere de Mioara Avram, București, Editura Academiei Române, 1992 (Floarea Vîrban), p. 316 ; ARCADIE EVDOȘENCO, *Comoara din străbuni*. Studii, Chișinău, Hiperion, 1992 (Ion Gheție), p. 317 ; PAUL MIHAIL, ZAMFIRA MIHAIL, *Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. 1818—1830*, București, Editura Academiei Române, 1993 (Magdalena Georgescu), p. 317.

LR, XLII, nr. 6, p. 269—320, București, 1993

LIMBA ROMÂNĂ

Paula Diaconescu

SINTAGMA ÎN SISTEMUL GRAMATICAL

1. GRAMATICA studiază formele și construcțiile unei limbi „sistem de semne" în utilizarea ei ca enunț „secvență de sunete cu sens care poate apărea între două pauze" [1].

Fraza (fr. *phrase* <gr. *phrasis*) este cel mai mare enunț de sine stătător care cade sub incidența analizei gramaticale. Spre deosebire de **propoziție**, termenul **frază** exprimă un concept strict lingvistic. S-a ajuns, de aceea, în terminologia gramaticală franceză, ca termenul *phrase* „asamblare de cuvinte prezentînd un sens complex" (comp. rom. *frazeologie*, expresii *frazeologice* [2]) să înlocuiască termenul *proposition* (<lat. *propositio*) asociat, prin veche tradiție, sensului „expresie, enunțare a unei judecăți". Astfel, fr. *phrase* corespunde atît rom. *propoziție*, cît și rom. *frază*. Între îmbinări de cuvinte (unele în ansamblul lor pot fi într-un raport sintactic față de restul propoziției), propoziție și frază există atît deosebiri de conținut, cît și de ordin formal.

Cuvîntul ca parte de vorbire, prin formele lui gramaticale, este cel mai mic enunț de sine stătător care cade sub incidența analizei gramaticale.

O gramatică în care se începe rescrierea (analiza) unor structuri lingvistice de la un nivel superior, **fraza**, și se continuă, prin deplasare spre nivele inferioare, pînă la cea mai mică unitate de sunete cu sens, **morfemul**, face pregnantă constatarea că nu există decît două semne lingvistice: **sintagma** (structură de cel puțin doi constituenți cu roluri diferite) și **morfemul** [3].

În diviziunea tradițională a gramaticii, MORFOLOGIA (fr. *morphologie* <gr. *morphê* „formă" și *logos* „vorbire, discurs") este studiul **formelor** gramaticale (ale cuvintelor); „cuprinde regulile privitoare la forma cuvintelor și la modificările formale ale cuvintelor studiate pe părți de vorbire" [4]. SINTAXA (fr. *syntaxe* < gr. *suntaxis*, format din *sun* „cu" și *taxis* „ordine") este studiul **construcțiilor** gramaticale (ale cuvintelor în propoziții, ale propozițiilor în fraze); „cuprinde regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziții și fraze" [5].

[1] Pentru definiția enunțului, vezi Emanuel Vasiliu, *Introducere în teoria limbii*, București, Editura Academiei Române, 1992, p. 30. **Enunțul** este o unitate de comunicare și poate fi înțeles numai în raport cu **enunțarea**. De regulile discursului, enunț care poate depăși nivelul frazei, se ocupă GRAMATICA sau LINGVISTICA TEXTULUI.

[2] Vezi Theodor Hristea, cap. *Introducere în studiul frazeologiei*, în *Sinteze de limba română* (coordonator Th. Hristea), București, Editura Albatros, 1984.

[3] Vezi Edmond Sollberger, *Note sur l'unité linguistique*, în „Cahiers Ferdinand de Saussure", XI, 1953, p. 46; Paula Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, Editura Academiei Române, 1970, p. 37—45, 48—55.

[4] *Gramatica limbii române*, I, 1963, București, Editura Academiei Române, p. 11.

[5] *Op. cit.*, II, 1963, p. 7.

L R, XLII, nr. 6, p. 271—276, București, 1993

Legătura dintre morfologie și sintaxă se manifestă în diverse feluri și este reflectată în terminologia gramaticală prin termenul MORFOSINTAXĂ. Ea apare cu relevanță într-o dublă analiză de tip *sintagmatic* (relații *in presentia ;* de înlănțuire) și de tip paradigmatic ([co]-relații *in absentia ;* de substituție sau alternare) a semnelor lingvistice (propoziție, îmbinare de cuvinte, formă gramaticală a unui cuvînt). Ilustrăm acest tip de analiză la nivelul formelor flexionare ale cuvîntului. De exemplu, forma *casă* se încadrează în două serii : una verticală, alta orizontală :

cas-ă → *raz-ă*, *fapt-ă*, *cret-ă* etc.
↓
cas-a
cas-ei
cas-e
etc.

Avem aici **paradigma** (**modelul**) formelor care indică dubla grupare a cuvîntului : a) la o clasă de flexiune și b) la o clasă de distribuție. O rescriem sub forma unei opoziții proporționale :

$$\frac{\text{AB (casă)}}{\text{AC (case)}} = \frac{\text{DB (rază)}}{\text{DC (raze)}} = \dots$$

2. SINTAGMA (fr. *syntagme* < gr. *suntagma* „subdiviziune") a fost înțeleasă mai întîi ca **unitate sintactică** formată dintr-un grup de două cuvinte între care există raporturi de subordonare : *casa vecinului*, *creionul verde*, *aleargă spre casă* etc. [6].

2.1. Considerînd o asemenea **unitate sintactică** formată nu din cuvinte, ci dintr-un grup de cel puțin două propoziții între care există raporturi de subordonare, putem extinde conceptul **sintagmă** și la îmbinări de propoziții în cadrul **frazei**, ea însăși cea mai mare unitate (asamblare) sintagmatică a SINTAXEI. Această extindere de sens a termenului **sintagmă** se justifică și în virtutea corespondenței dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție [7].

2. 2. Orice termen este relevant într-o relație de opoziție cu altul. Atunci limitarea conceptului sintagmă la un grup de cuvinte între care există raporturi de subordonare (determinare unidirecțională) apare irelevantă. De aceea socotim justificabilă extinderea lui și la un grup de cuvinte între care există o relație de determinare bidirecțională, cum este relația dintre predicat și subiect ; se află, deci, în relații sintagmatice cuvintele sau grupurile de cuvinte care alcătuiesc o sintagmă predicativă : **câinele latră** sau **pisica** *blîndă*/ **zgîrie** *rău*.

Avînd în vedere enunțuri de sine stătătoare ca cele de mai sus, putem ajunge la o definiție satisfăcătoare a propoziției (gramaticale) după criterii

[6] Vezi și Sorin Stati, *Sintagma și locul ei în structura limbii*, în volumul colectiv (coordonator Ion Coteanu) *Elemente de lingvistică structurală*, București, 1967, p. 113.

[7] Vezi Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în *Studii de gramatică*, I, București, 1956, p. 141—164.

unitare, strict lingvistice [8] : *natura* semnelor (cuvinte) care se află în relații sintagmatice și *rolul* lor în sintagma pe care o alcătuiesc.

Propoziția este o sintagmă predicativă simplă *(elevul citește)* sau complexă (GN + GV : *elevul acesta / citește o carte interesantă)*.

Într-o propoziție complexă (dezvoltată), analiza sintagmatică mai rafinată conduce la distincția dintre subiectul și predicatul judecății, pe de o parte, și subiectul și predicatul propoziției, pe de altă parte. Astfel, în propoziția **elevul** *acesta* / **citește o** *carte interesantă*, subiectul gramatical este exprimat prin substantivul **elevul**, pe cînd subiectul judecății este alcătuit din grupul nominal **elevul** *acesta* ; predicatul propoziției este exprimat prin verbul predicativ **citește**, în timp ce predicatul judecății este format din grupul verbal **citește** *o carte interesantă*. Operînd o segmentare succesivă a propoziției în constituenții ei imediați, impunem totodată un model de analiză logico-gramaticală care ar facilita deprinderea unei analize gramaticale corecte în școli și a unei exprimări din ce în ce mai bogate, prin însușirea mai rapidă de către elevi a unor tehnici de construcție sintactică.

În **sintagma predicativă**, raportul de predicație este un raport de implicație (condiționare) reciprocă, numit și raport de inerență. Într-un asemenea grup, constituenții sînt amîndoi părți principale : funcția unuia se determină prin funcția celuilalt (funcția de subiect prin funcția de predicat și reciproc). Structura propoziției în forma ei de expresie verbală cea mai simplă (un singur cuvînt se poate substitui unei întregi propoziții) pune în lumină diferite modalități de **asimetrie** a relației dintre structura de suprafață a propoziției și structura ei de adîncime. În virtutea faptului că subiectul (sau predicatul) judecății este determinat destul de explicit prin situația și momentul comunicării, el nu mai este exprimat verbal : **Foc** ! / — *Vii cu mașina?* / — **Cu.** Propoziția monomembră *plouă* exprimă judecata „ploaia (subiect) cade (predicat)". *Se înserează* exprimă judecata „seara (subiect) începe (predicat)". În vorbirea populară, verbele (și expresiile) unipersonale de felul *plouă*, *ninge*, *fulgeră* au uneori **subiect intern** (exprimat printr-un substantiv din aceeași rădăcină cu verbul) : *ploaia plouă (neaua ninge)* ...

Operația de transformare este un procedeu indispensabil pentru analiza gîndirii în expresia ei lingvistică. În unele situații, o transformare poate fi o ficțiune gramaticală și totuși ea rămîne relevantă pentru analiza unei gîndiri. Astfel, pentru a pune în evidență asimetria dintre structura ternară (subiect, copulă, predicat) a judecății și structura duală (subiect, predicat) a propozițiilor simple construite cu un predicat

[8] Definiția propoziției ca enunțare sau expresie a unei judecăți a fost părăsită încă din secolul trecut în numeroase gramatici, fără să se fi ajuns, însă, la o formulare satisfăcătoare, a ei. F. Perron *(Essai d'une réforme grammaticale*, Paris, 1854) definește *propoziția* ca „expresie a unei gîndiri determinate". O formă mai dezvoltată a unei asemenea definiții se găsește și în *Gramatica limbii române*, 1963, II, p. 17 ; „Propoziția este cea mai mică unitate a sintaxei care poate apărea de sine stătătoare și care comunică prin cuvinte cu indici de predicație o judecată logică sau o idee cu caracter afectiv ori volițional". Pentru o definiție recentă a propoziției, vezi acad. Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Garamond, 1993, p. 12 : „Un grup de cuvinte sau un cuvînt cu înțeles clar, avînd un singur predicat (exprimat ori gîndit)".

verbal, se recurge la transformări de felul : *fata suferă → fata este suferind(ă)*; *soarele străluceşte* (fr. *le soleil brille*) → *soarele este strălucitor* sau *strălucind* (fr. *le soleil est brillant*); fr. *la terre tourne → la terre est tournante*. Asemenea transformări pot fi considerate însă o ficţiune gramaticală, fie şi pentru simplul motiv că verbele predicative (fr. *les verbes attributifs*) nu sînt combinări, de exemplu, din verbul *a fi* (fr. *être*) şi un participiu prezent (fr. *participe présent*).

Partea de propoziţie este cea mai mică unitate sintactică pe care o distinge analiza sintagmatică a unei propoziţii, aşa cum morfemul este cea mai mică unitate pe care o distinge analiza sintagmatică în structura (forma) gramaticală a cuvîntului. Această corespondenţă poate fi pusă în evidenţă prin rescrierea (analiza, descompunerea) unui enunţ în subdiviziuni de constituenţi din ce în ce mai restrînşi, pînă la constituenţii lui elementari :

Mircea împrumută o carte lui Luca
Mircea/împrumută o carte lui Luca
împrumută/o carte/ lui Luca
împrumut-ă
o/ cart-e
lui/Luca.

2. 3. Se observă că o analiză gramaticală a enunţului în constituenţi imediaţi face inoperantă o definiţie a **sintagmei** înţeleasă exclusiv ca unitate sintactică formată dintr-un grup de două cuvinte, atîta vreme cît relaţiile sintagmatice se manifestă şi la nivelul inferior al unei îmbinări de cuvinte. Acceptăm, în consecinţă, definiţia sintagmei propusă de E. Vasiliu[9], cu o formulare uşor modificată : grup de două sau mai multe semne care se află într-o relaţie sintagmatică.

2.4. Apelul la **sintagmă** este necesar şi în practica analizei sintactice tradiţionale în şcoli, pentru a deprinde pe elevi, printre altele, să distingă între relaţii de predicaţie şi relaţii de subordonare (determinare unidirecţională), pentru a-i face să înţeleagă că o gramatică a textului nu este legată decît convenţional de un anumit nivel lingvistic. Ea asigură o circulaţie între diferitele nivele ale enunţului, prin deplasări succesive de la un nivel superior la cel imediat inferior, pînă la ultimul nivel cu unităţi ireductibile în altele mai mici (vezi mai sus rescrierea propoziţiei *Mircea împrumută o carte lui Luca*).

Astfel, propoziţia : *Copilul vecinului nostru se joacă în livada cu vişini* se poate rescrie :

I. **Copil**ul/ *vecin*ului/ *nostr*u // **se joacă**/ *în livad***a**/ *cu vişin*i
II. *vecin*ului/ *nostr*u *în livad***a**/*cu vişin*i
III. *nostr*u *cu vişin*i

iar într-o schemă arborescentă[10] (simplificată şi cu unele convenţii ale

[9] *Op. cit.*, p. 49.

[10] Vezi E. Vasiliu şi Sanda Golopenţia-Eretescu, *Sintaxa transformaţională a limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1969, cap. I — *Introducere*, mai ales p. 28—37.

gramaticii generative modificate, pentru a reprezenta relaţiile de interdependenţă (subiect — predicat) şi de dependenţă unidirecţională (substantiv ← atribut; verb ← complement)):

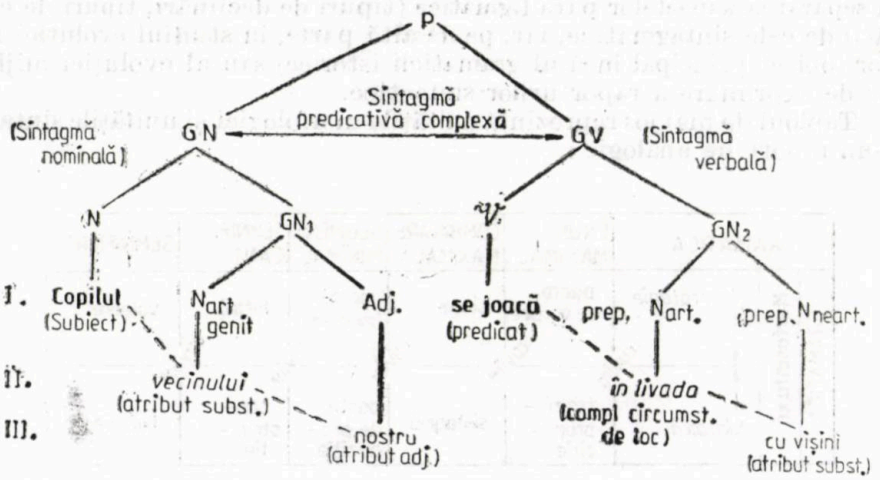

Prima diviziune a propoziţiei corespunde cu subdiviziunile constituenţilor principali (subiectul şi predicatul), alcătuite din două grupuri (GN + GV), fiecare cuprinzînd cel puţin un cuvînt. În terminologia gramaticală a limbii franceze, pentru GN şi GV se folosesc frecvent termenii *syntagme nominal* şi *syntagme verbal*. Termenul sintagmă (nominală, verbală) este adecvat, întrucît el implică ideea de relaţii sintagmatice în structura unui grup [11].

3. SINEMUL (din fr. *synème*[n.m.] din gr. *sunêma* „unire". Cuvîntul francez este folosit în terminologia botanică). Propunem introducerea acestui cuvînt ca termen lingvistic special pentru a denumi asamblarea sintagmatică a morfemelor în structura cuvîntului ca parte de vorbire. Adoptarea lui are avantajul că prezintă apropieri de formă cu termenii fonem, morfem, monem, lexem ..., iar cu termenul *sintagmă*, apropieri de formă şi de sens.

Înlocuind prin termenii sinem, sinematic(ă) unele cuvinte nespecifice, precum îmbinare, combinare (de morfeme) sau termenii (speciali) sintagmă, sintagmatic(ă), folosiţi şi pentru denumirea structurii morfematice a cuvintelor (*măs/uţ/ă, raz/e/lor, cînt/a/m* etc.), menţinem şi menţionăm înţelegerea **gramaticii** ca **morfosintaxă** (morfologie [12] — formă şi sintaxă — construcţie). Am avea astfel o referire explicită la morfologie

[11] Pentru structura sintagmei, vezi E. Vasiliu, *op. cit.*, p. 49.

[12] Unitatea dintre diversele ştiinţe se reflectă şi într-un sistem unitar al terminologiilor. În ştiinţele naturii (care au oferit termeni de bază lingvisticii istorice din secolul trecut), prin termenul morfologie se înţelege studiul formelor exterioare ale plantelor (comp. fr. *morphologie végétale*) şi animalelor, dar şi studiul structurii interne a organismelor vii.

și într-o **gramatică generativă** concepută ca o s i n t a x ă a d i s c u r s u l u i fără să pună nici o restricție privind cutare sau cutare nivel lingvistic. Menținerea diviziunii **gramaticii** în m o r f o l o g i e și s i n t a x ă are importanță deosebită, pe de o parte, în predarea și învățarea unei limbi prin separarea aspectelor paradigmatice (tipuri de declinări, tipuri de conjugări) de cele sintagmatice, iar, pe de altă parte, în studiul evoluției formelor (obiect principal încă al gramaticii istorice) sau al evoluției mijloacelor de exprimare a raporturilor sintactice.

Tabloul de mai jos reprezintă unitățile morfologiei și unitățile sintaxei într-un raport de analogie :

GRAMATICA			ENUNȚ MAXIMAL	COMBINARE MAXIMALĂ	SEGMENT MINIMAL	SEMNIFICANT	SEMNIFICAT
GRAMATICA	Morfosintaxă	Morfologie	parte de vorbire	sinem	morfem (monem)	formă	valoare
			cuvînt	cuvînt	cuvînt	cuvînt	cuvînt
		Sintaxă	frază - propoziție	sintagmă	parte de propoziție	construcție	funcție

Cuvîntul este unitate de bază a limbii „sistem de semne". Unitate a vocabularului, el este totodată unitate a gramaticii. În tablou, cuvîntul se află la interdicția celor două axe : v e r t i c a l ă (p a r a d i g m a t i c ă) și o r i z o n t a l ă (s i n t a g m a t i c ă). El constituie limita inferioară a analizei sintactice (p a r t e d e p r o p o z i ț i e) și limita superioară a analizei morfologice (p a r t e d e v o r b i r e). În consecință, cade sub incidența atît a analizei s i n e m a t i c e, cît și a analizei s i n t a g m a t i c e.

Solidaritatea dintre m o r f o l o g i e și s i n t a x ă (indicată prin cele două săgeți) explică și **corespondența** dintre unitățile lor. Ceea ce reprezintă p a r t e a d e v o r b i r e, s i n e m u l, m o r f e m u l ... pentru m o r f o l o g i e reprezintă p r o p o z i ț i a, s i n t a g m a, p a r t e a d e p r o p o z i ț i e ... pentru sintaxă.

4. GRAMATICA : **formă**, **ordine**, **unitate** — *frumusețe.*

Ion Gheţie

ÎN LEGĂTURĂ CU ACCENTUAREA FORMELOR DE IMPERATIV PERSOANA A DOUA PLURAL ALE VERBELOR DE CONJUGAREA A III-A

Într-o cercetare publicată cu trei decenii în urmă, ne-am ocupat pe larg de accentuările de tipul *spúnem, spúneţi — spuném, spunéţi*[1]. Este vorba, după cum uşor se observă, de accentuarea paroxitonă sau oxitonă a formelor de indicativ prezent, pers. 1 şi 2 plural ale verbelor de conjugarea a III-a, care „trec" în această privinţă la conjugarea a II-a. (Aceeaşi situaţie se constată şi la formele de imperativ, persoana a doua plural.)

Asemenea forme se întîlnesc în mod curent în limba vorbită din Bucureşti. Faptul nu trebuie să ne surprindă, atîta timp cît ştim că rostirea oxitonă, socotită neliterară de normele academice, apare, potrivit ALR, în trei arii ale dacoromânei, dintre care una, cea muntenească, se află în proximitatea Capitalei [2]. Accentuările de acest tip nu au pătruns, în general, în pronunţarea îngrijită a oamenilor cultivaţi şi nu sînt înregistrate în emisiunile de radio şi televiziune şi nici pe scenele teatrelor, adică acolo unde se vorbeşte (sau ar trebui să se vorbească) cea mai curată limbă literară.

Există însă o excepţie, prezentă destul de frecvent în programele radiofonice şi de televiziune, precum şi în teatru. Este vorba despre formele de imperativ pers. 2 pl., dar numai cînd acestea sînt urmate de formele conjuncte ale pronumelor personale: *aducéţi-l, ascundéţi-vă, întorcéţi-ne, prindéţi-i* etc. Poate că exagerăm, dar impresia noastră este că asemenea forme incorecte din punct de vedere literar tind să se constituie în normă pe scenă şi în mass-media vorbite. Cum se explică această preferinţă acordată pronunţărilor neliterare? După părerea noastră, într-un singur fel. Respectînd norma, accentul cade într-o serie de cazuri *(adúceţi-l, prindeţi-i)* pe antepenultima silabă a celor două cuvinte (rostite ca unul singur). Asemenea forme proparoxitone sînt mai rare în limba română, contrazicînd, într-o oarecare măsură, tiparul accentual uzual al acestei limbi. Şi mai elocvente în acest sens sînt formele de tipul *ascúndeţi-vă, întréceţi-ne*, cînd, potrivit normei literare, accentul cade asupra celei de a patra silabe de la sfîrşitul cuvîntului, deci într-o poziţie încă şi mai insolită în accentuarea românească. Pentru a evita astfel de situaţii, se preferă accentuarea paroxitonă, respectiv cea proparoxitonă. Evident că în ambele cazuri formele

[1] *Pe marginea unei hărţi din* **ALR** *(spúnem—spuném)*, în *Fonetică şi dialectologie*, vol. IV, 1962, p. 243—250.

[2] *Op. cit.*, p. 244.

LR, XLII, nr. 6, p. 277—278, Bucureşti, 1993

regionale de tipul *ascundéţi* îşi au rolul lor în adoptarea unor astfel de accentuări.

Explicîndu-le, nu înseamnă că le şi acceptăm. Dimpotrivă, considerăm că, odată admise în normă, ele ar produce perturbări în sistemul accentual al verbelor respective, care ar putea duce, în cele din urmă, la generalizarea rostirilor *spuném*, *spunéţi*, sensibil minoritare în ansamblul graiurilor dacoromâne [3].

Iunie 1993

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

[3] Vezi harta difuzării fenomenului în lucrarea citată mai sus, p. 245. În legătură cu accentuările de care ne-am ocupat, a se vedea şi Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 229; Gr. Brâncuş, *Limba română contemporană. Morfologia verbului*, Bucureşti, 1976, p. 12; Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, 1986, p. 91; Gabriela Pană Dindelegan, *Aspecte ale dinamicii sistemului morfologic verbal (perioada de după 1880)*, Bucureşti, 1987, p. 65—66.

Vasile C. Ioniță

CONTRIBUȚII ETIMOLOGICE

Cuvintele asupra cărora ne-am oprit în rîndurile următoare provin din DLR : Tomul X. Partea 1 *(S — SCLABUC)* ; Tomul X. Partea a 3-a *(SEMN — SÎVEICĂ)* ; Tomul XI. Partea 1 (Litera *Ș*).

SARSALAM „s.m. (sg.) (Bot. ; regional) Ciumăfaie *(Datura stramonium)*" (DLR, s.v.). Nu i se cunoaște nici accentul, nici etimologia, deși este de presupus că accentul cade pe ultima silabă : *sarsalám*. Planta se mai numește și *bolîndariță*, cu diferite alte variante, provenite din *bolînd,-ă* adj. „nebun" ; apoi, *nebunariță*, *turbare* ș.a. În primul rînd se observă frecvența denumirilor care sugerează efectele primejdioase ale plantei, cînd nu este folosită după rețete chibzuite, ceea ce duce la tulburări de comportament (cf. *nebunie*, *turbare* etc.). În legătură cu diversele denumiri care au ca bază efectele nocive ale plantelor respective am insistat ceva mai mult în altă parte (Ioniță 1985, p. 164—165). Uneori, efectele plantelor din această categorie sînt asociate cu numele diavolului. Chiar planta în cauză se mai numește și *iarba-dracului* (Borza 1968, p. 57). Luînd în considerație aceste două aspecte, se poate afirma că *sarsalam* este rezultatul combinării dintre *sarsan* „s.m. (Prin Olt.) Diavol, drac" (DLR, s.v.) și *sarsailă* „s.m. (Popular) Diavol, drac" (DLR, s.v.), la care de altfel este trimis *sarsan*, iar cel de al doilea poartă mențiunea „etimologia necunoscută" ; cf. și *sarsaor* „s.m. (Regional ; într-un descîntec) Diavol, drac", precum și perechea sa feminină, *sarsaoroaică* „s. f. (Regional ; într-un descîntec) Diavoliță, drăcoaică" (DLR, s.v.). Mai trebuie observat că *m* și *n* se substituie uneori reciproc ; cf. *sărsam* cu variantele *sarsană* și *țarțan* (DLR, s.v. *sărsam)* ; *talam*, ca variantă a lui *talang* (DLR, s.v. *talang)*.

SFÎRTOÁNĂ „s.f. (Regional) *1.* Pală *(2 b)*", care, „p. ext. (Adesea urmat de determinări care arată felul, natura)", înseamnă „...val, suflare (puternică și de obicei intermitentă) ; undă, adiere, concret „pală de vînt cu ploaie și cu zăpadă (Someș Guruslău — Zalău)" ; „*2.* Acces de furie" (DLR, s.v.), cel de al doilea sens creat evident prin metaforizare. În structura cuvîntului *sfîrtoană* este vizibilă prezența unui alt cuvînt, *toană*[1] „s.f. *1.* (Învechit) Pornire violentă, furie, înverșunare, întărîtare" (DLR, s.v.), sinonim cu *pală*[5] „(Învechit și regional ; mai ales la pl. ; în legătură cu verbe ca «a avea», «a apuca» etc.) Capriciu, toană" (DLR, s.v.) ; cf. „O toană de vînt primăvăratic dădu buzna în calească". Pe de altă parte, segmentul de început al cuvîntului *sfîrtoană*, *sfîr-*, are însușiri expresive, din care reținem : „Cuvînt care imită zgomotul produs de mișcarea cu repeziciune a unui obiect aruncat în spațiu sau, p. ext., de zborul (brusc și rapid) al unei păsări" (DLR, s.v.) ; cf. *sfîrîi* „vb. *7.* (Transilv., prin Maram. și prin Mold. ; despre frunze) A fremăta" și, mai ales, „*8.* (Rar ; despre ploa-

LR, XLII, nr. 6, p. 279—281, București, 1993

ie, picături de ploaie, grindină) A pîrîi", precum și „9. (Prin Transilv. și prin Maram.; despre zăpadă) A pîrîi" (DLR, s.v. *sfîrîi*). Date fiind sensurile lui *toană* și ale lui *sfîr*, reiese clar că *sfîrtoană* a rezultat din contopirea acestor două cuvinte.

SFRĂNTOS, -OASĂ „adj. Mîndru (*I.1*)". Sensul lui *mîndru* adj. „*I 1* Înțelept; priceput, isteț, capabil" (DLR, s.v.) ne înlesnește să întrevedem în *sfrănțos* un derivat cu prefixul *s-*, care creează perechi ale unor cuvinte, de regulă cu același sens, fără *s-* (Rizescu 1978, p. 215—220). Membrul pereche al lui *sfrăntos* este * *frîntos*, neatestat, dar o evidentă variantă fonetică a lui *fruntos, -oasă* „adj. (Om) cu frunte lată"; cf. „*A bate cu fruntea-n nori* (= a fi înalt sau mîndru)" (DA, s v. *fruntos*); cf. *sfrînsață* „s.f. (prin nord-vestul Transilv.) Frumusețe" (DLR, s.v.), pereche prefixată (cu *s-*) a lui *frîmseață* (DA, s.v.).

SINBOIE „s.f. (Bot.; regional) Viorea (*Viola odorata*)", cu accent necunoscut; de asemenea, nu i se cunoaște pluralul. Din punct de vedere etimologic, trimiterea „cf. și *boi*" este confuză. S-a avut în vedere, probabil *boi* „subst. (Bot.) Micsandră (Prahova)", neexplicat etimologic (DA, s.v.). În realitate, *sinboie*, preluat din dicționarul lui Gh. Barițiu (*Dictionariu unguresc-românesc*, Brașov, 1899; cf. Borza 1968, p. 180), este un nume specific, foarte probabil, Ardealului, unde denumirile maghiare au fost ușor împrumutate și adaptate la sistemul fonetic românesc; cf. *ibolya*, *ibolya kék* ș.a., denumiri maghiare ale „viorelei"; apoi *szenkucka*, alt nume maghiar al aceleiași plante (Borza 1968, p. 181). Chiar dacă nu găsim în această sursă un termen maghiar **szenibolya*, din care ar putea proveni rom. *sinboie*, recunoaștem în denumirile maghiare, în mod sigur, pe *ibolya* și, probabil, *szena* „fîn", ceea ce ar însemna că ipoteticul **szenibolya* înseamnă „viorea de fîn(eață)".

SINFERÉI „s.m. pl. (Bot.; prin sudul Ban.) Garoafă (*Dianthus caryophyllus*)", fără alte precizări și menționat cu „etimlogia necunoscută" (DLR, s.v.). În sursa indicată (Borza 1968, p. 59) se găsesc multe alte variante ale cuvîntului: *sîmfirel*, *sînfireanje* (Reșița), care redă, de fapt, pe *sînfireangă*, cu pl. *sînfirenge*, informatorul lui Borza notînd cu aproximație pe *ge* (*ʒe*) din graiul locului. Unele variante, nepreluate de DLR, explică proveniența cuvîntului, căci *sinfereagă* și *sinfereag* indică prezența magh. *virag* „floare". Cît privește partea de început a cuvîntului românesc (*sin-*), pot fi presupuse două cuvinte maghiare: fie *szena*, amintit mai sus, sub *sinboie*), fie *szeg* „cui", ipoteză mai plauzibilă din următoarele motive: a) în maghiară există și denumirile *szegfü*, *szegfü virag* (Borza 1968, p. 59); b) în românește planta mai poartă denumirile de *cuișoară-de-grădină*, *cuișoare*, *cuișoraș*; c) unul din numele ucrainene ale plantei este *hvozdek polevoi*, la baza căruia stă *hvozdi* „cui". Așa încît rom. *sinferei* și toate celelalte variante, cum sînt *sinfireag*, *sinfereagă* etc., au ca etimon magh. *szegfü virag*, menționat de Borza (*loc. cit.*).

SIRAC[1] „subst. (Bot.; regional) Mei (*Panicum milliaceum*)", cu accent necunoscut și „etimologia necunoscută" (DLR, s.v.). Planta se mai numește *sărăcin* sau *sărăcir*, ambele cuvinte glosate de DLR sub *sărăcin*[1] „s.m. (Bot.; regional) Mei (1.)" și explicate din *sărac* (DLR, s.v.), pe bună dreptate, căci meiul era socotit hrana săracului, cu m reiese și din sintagma *gol mei* „foarte sărac" (DLR, s.v. *mei 2.*). Or, este limpede că s-a scăpat din

vedere varianta *sirac* a lui *sărac* (DLR, s.v.), variantă care explică etimologic cuvîntul *sirac*[1] „mei" şi îi clarifică şi accentul.

SÎRSÁICĂ „s.f. (Bot.; regional) Trestie-de-cîmp *(Calamagristis epigeois)*, cu plural şi etimologie necunoscute" (DLR). Dat fiind faptul că denumirile unor specii botanice se interferează cu cele ale unor specii faunistice, mai ales cînd mediul (microsistemul ecologic) este comun amîndurora, este foarte probabil ca *sarsă*, variantă a lui *sarselă* „s.f. Mică pasăre sălbatică de baltă, din familia raţei sălbatice *(Anas crecca)*", să stea la baza fitonimului *sîrsaică*, terminaţia *-aică* fiind prezentă în denumiri ale unor plante ca : *drăgaică*, *părădaică* (pl. *părădăici*) „pătlăgele roşii" (Borza 1968, p. 102) sau în cuvinte din alt domeniu ; cf. *trăgaică* „subst. (Regional) Persoană care trage la bani (Sibiu)" (DLR, s.v.).

ŞCORTÍ „vb. IV. Intranz. (Prin Bucov.) A căuta ceartă", menţionat într-o singură sursă (Lexic reg. 108), este trimis la *şcort* „s.n. (Bucov. şi prin nord-estul Transilv.) Ceartă ; intrigă ; discordie", care este înregistrat şi în varianta *scort*. Expr. *a ţine şcort* = a se certa (Zagra — Năsăud). Aceste două cuvinte sînt, fără îndoială, înrudite, dar se consideră că etimologia lui *şcort* este necunoscută (DLR, s.v.). Lui *şcort* şi *şcorti* li se adaugă *şcortos*, *-oasă* „adj. (Regional) Cicălitor (Volovăţ — Rădăuţi)", înregistrat în ALR I 1564/385 (DLR, s.v.). Toate aceste trei cuvinte circulă în zona nordică a ţării (Bucovina şi nord-estul Transilvaniei).

Pe de altă parte, DLR glosează varianta prefixată a lui *cort*, adică pe *scort* : „s.n. (Prin Transilv.) Cort". Cît despre *cort*, acesta este un cuvînt vechi în limba română, des întîlnit, de la Dosoftei pînă la scriitorii moderni, precum şi în texte folclorice. Nu vom insista asupra evoluţiei acestui cuvînt, dar vom aminti că sensurile sale s-au diversificat treptat, de la terminologia militară pînă la a desemna un „adăpost (provizoriu)" care „serveşte ... cu deosebire popoarelor nomade, în special ţiganilor, apoi exploratorilor, soldaţilor în tabere, excursioniştilor, mai rar ciobanilor" (DA, s.v.). Vechimea cuvîntului şi polisemantismul acestuia au facilitat apariţia unor expresii ca : *„a umbla cu cortul* = a nu avea locuinţă stabilă (ca ţiganii şetrari)" ; *„ca la uşa cortului* = (loc. adv.) în mod ordinar, ţigăneşte, fără ruşine ; ca la cort ; ca ţiganii". Deplasarea de sens de la „adăpost specific ţiganilor" la „ceartă", una din trăsăturile comportamentale specifice acestora, este firească, încît *şcort* „ceartă" şi derivatele acestuia *(a şcorti* „a căuta ceartă" şi *şcortos* „cicălitor") sînt vădit înrudite cu *cort (scort)*, căci perechi cu *s-* şi *ş-* sînt obişnuite în graiurile româneşti ; cf. *schiop / şchiop ; scarpă / şcarpă ; scuipa / şchiupi* etc.

BIBLIOGRAFIE

Borza 1968 Al. Borza, *Dicţionar etnobotanic cuprinzînd denumirile populare româneşti şi în alte limbi ale plantelor din România*, Bucureşti.
Ioniţă 1985 Vasile Ioniţă, *Metafore ale graiurilor din Banat*, Timişoara.
Rizescu 1978 I. Rizescu, în *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. al II-lea, *Prefixele*, Bucureşti.

Andrei Bantaș

CE IDEI PUTEM DESPRINDE DIN DICȚIONARELE ENGLEZEȘTI CURENTE ?

În linii generale, dicționarele de p r o p o r ț i i m e d i i ale limbii engleze (în limitele a 3—4 000 de pagini de manuscris — deci 1 000 — 1 500 pagini tipărite — și a 40 — 120 000 de cuvinte-titlu) se împart în 4 categorii :

A. Dicționarele tradiționale derivate din marele Dicționar **Oxford** avînd ca prototip Dicționarul Oxford *Concise*, care conțin informații semantice ample, mergînd de la etimonul inițial pînă la sensurile contemporane și cuprinzînd toate nivelurile/registrele stilistice, precum și sintagmele, expresiile, eventual și proverbele aferente. Dicționarul *Concise*, care se tipărește anual în circa 1 milion de exemplare, a început acum vreo 30 de ani să facă unele economii de spațiu, la derivate și la compuse și, în general, este foarte zgîrcit cu indicațiile fonetice și cu cele gramaticale, dar puțin mai generos cu exemplele (70 — 80 000 de cuvinte-titlu).

B. Replica americană o constituie dicționarele **Webster** de proporții medii — extrase din Dicționarul Webster mare — în mai multe variante, cea mai bună fiind ediția *Collegiate* (deci universitară), care în ultima versiune dă și data primei atestări a cuvîntului (dar numai pentru primul sens). Conține un număr mare de cuvinte-titlu (125 000), cu definiții concise, dar foarte clare, cu subdiviziuni bine organizate ale sensurilor (de pildă, separarea tranzitiv—intranzitiv), cu derivatele și compusele aparte, cu un minim de trimiteri, dar aproape fără expresii idiomatice. În schimb, e folosită ceva mai bogat sinonimia, chiar ca un sistem de trimiteri care economisește oarecum spațiul. Plusul de cuvinte-titlu față de omologul său britanic (Oxford) provine în special din terminologia diverselor domenii științifice și tehnice și din elemente americane, australiene și exotice.

C. În timpul războiului al doilea mondial, profesorul **Hornby**, care preda în Japonia, a inițiat, împreună cu o echipă de colaboratori, un dicționar pentru străini — *The Advanced Learner's Dictionary* (1948) —, care prezenta, în sfîrșit, o serie de avantaje de mult așteptate : concepția o r i e n t a t ă c ă t r e s t r ă i n i și nu către cei ce stăpînesc deja limba ca vorbitori autohtoni, exemplificarea cît mai autentică și simplă, o adevărată „contextualizare" sau, mai bine zis, prezentarea unui context minimal cît mai revelator pentru utilizarea corectă a cuvintelor, eliminînd pe cît posibil riscul arbitrarului, al unei imagini preconcepute — și greșite — făurite de către străini, eventual după modelul limbii lor materne. Tot ca un avantaj fundamental al acestei concepții globale era și faptul că dicționarul mergea mînă în mînă cu o sistematizare practică a gramaticii englezești sub forma „modelelor și tiparelor" (celebra carte a lui A.S. Hornby

LR, XLII, nr. 6, p. 283—285, București, 1993

„Ghidul tiparelor şi al utilizării limbii engleze", care reduce situaţiile sintactice la 21 de tipare verbale cu forme tranzitive şi 4 cu forme intranzitive — unele din ele avînd şi variante — , mergînd deci pînă la un total de 57 de s t r u c t u r i t i p i c e ; la fel proceda şi cu substantivele şi adjectivele — mai bine zis, cu combinaţiile substantiv + adjectiv — , dar cu un succes mai redus ; aceeaşi carte conţine şi inovaţia de o importanţă revoluţionară a grupării verbelcr auxiliare, semiauxiliare, modale care fac un corp aparte sub titlul de *anomalous finites* = forme personale aberante, cu ajutorul cărora a adus o contribuţie esenţială la sistematizarea topicii englezeşti în propoziţiile declarative, interogative, negative şi interogativ-negative, precum şi la explicarea uncr aspecte fonetice ca accentul în propoziţie şi formele s l a b e folosite permanent în conversaţie.

Aceste elemente, împreună cu conceptul de substantiv „nenumărabil" (U = engl. *uncountable)* pentru substantivele nume de materii, pluralia tantum, abstracţiuni, nume generice, geografice, patronimice şi altele care nu acceptă determinanţi numerici, trecerea de la singular la plural sau invers şi implică o serie de restricţii de acord, înlocuitori şi chiar şi modificatori (în opoziţie cu substantivele normale, „numărabile" (C = engl. *countable)*, au dat dicţionarului Hornby şi valoarea de prim dicţionar „gramaticalizat" : pentru prima dată cel ce învăţa limba engleză trecînd uşor prin numărul restrîns de paradigme, dar ciocnindu-se la fiecare pas de restricţii, interdicţii, diferenţieri subtile, avea o călăuză sigură pentru mii de situaţii individuale, greu de a fi sistematizate de gramaticii şi încă şi mai greu de memorat.

Desigur, inovaţiile din dicţionar reprezentau şi reprezintă încă un handicap în interpretarea lor, facilitată de introducere, dar mai ales de învăţarea după gramatica aplicată „Ghidul tiparelor...".

După ediţiile succesive elaborate împreună cu echipe de colaboratori (1948 — 12 retipăriri ; 1963 — 19 retipăriri ; 1974—28 retipăriri) în 15 ani, ediţia a IV-a (1989), refăcută în mare măsură de o echipă condusă de Anthony Cowie de la Universitatea Leeds şi alcătuită din 20 de lexicografi şi cam tot atîţia graficieni şi tehnicieni şi beneficind de tehnică modernă computerizată, cuprinde o introducere călăuzitoare mai eficace şi un şir de apendice şi ilustraţii care completează dicţionarul şi explicitează prescurtările. Accentul s-a deplasat de la elementele semantice (etimologia nu se dă, iar registrele stilistice sînt marcate minimal, mai ales că au fost eliminate istorismele, arhaismele şi chiar şi „arheologismele") către informaţia gramaticală. Circa 60 de abrevieri şi cifre trimit la tabelele şi apendicele de la sfîrşitul dicţionarului, deşi în această ediţie s-a renunţat la referirile la cele 24 de „tipare verbale", înlocuite printr-un sistem mai accesibil străinilor.

D. Replica mai gramaticalizată şi mai contextualizată a Dicţionarului Hornby este formată, de fapt, din două variante uşor diferite ale dicţionarelor editurii **Longman**, care, prin concurenţa puternică astfel stîrnită, au generat ultima ediţie a Dicţionarului Hornby (printr-o emulaţie creatoare de care ar trebui să profităm şi noi). De proporţii similare (cu doar 50—60 000 de cuvinte-titlu), fără arhaisme, fără t e r m e n i , fără prea multe regionalisme, dicţionarele Longman devin, într-adevăr, lucrările lexicografice care reflectă engleza contemporană (aşa cum se şi numesc),

pentru că se bazează în mare măsură pe cele două anchete naţionale asupra folosirii limbii engleze, efectuate în perioada postbelică (preluate şi de gramaticile lui Quirk şi colaboratorii), aici folosindu-se însă şi pronunţarea englezului de rînd şi reflectîndu-se şi unele concesii de natură gramaticală (o normă p r a c t i c ă „reală" în locul celei academice — în cadrul concepţiei numite „permisivă" sau „tolerantă"). Fără să precizeze că au destinat aceste dicţionare străinilor, lexicografii care le-au elaborat au avut probabil în minte un elev/student cu o pregătire medie, lucru sugerat prin limitarea declarată a numărului de cuvinte folosite în definiţii la cele cuprinse în aceste dicţionare : altfel spus, dicţionarul este independent, pentru cuvintele mai grele cuprinse în definiţii se fac trimiteri la sinonime mai uşoare sau mai bine explicate.

Dar aspectul care mi se pare mai relevant este reducerea la 25 de litere, abrevieri şi semne destul de explicite a elementelor de gramaticalizare sau contextualizare ; de fapt, este o sinteză foarte inteligentă a indicaţiilor normative sau prescriptive văzute oarecum prin prisma analizei erorilor, a riscurilor de a greşi.

Dacă ar fi să desprindem unele concluzii pentru dicţionare ale limbii române, cred că ar fi vorba de mai multe niveluri — de la tezaur pînă la dicţionar de uz şcolar. Dacă ne oprim asupra unui dicţionar „mediu" din toate punctele de vedere, care să poată fi util unei arii cît mai largi de consultanţi (elevi/studenţi/traducători români, studenţi/turişti/cititori străini etc.), ne-am limita la proporţiile unui dicţionar cum este DOOM, cu un număr de cuvinte-titlu actuale de circa 40—60 000, fără arhaisme, regionalisme şi fără terminologie ştiinţifică şi tehnică, cu un număr minim (indispensabil) de compuse, sintagme şi expresii, cu o organizare cît mai clară şi bine numerotată, cu 1—2 sinonime ataşate definiţiilor, încercîndu-se trimiterea la capul de serie sinonimică, fără indicaţii etimologice (în afară de cazuri extreme, indispensabile), dar cu indicaţii fonetice şi gramaticale (paradigme, însă şi restricţii de colocaţie, sintaxă etc.) care să asigure evitarea erorilor de orice tip.

Cu alte cuvinte, o sinteză între DEX şi DOOM + un apendice de nume proprii şi denumiri geografice. Problema cea mai dificilă este, probabil, exprimarea concisă a definiţiilor. În ceea ce priveşte lista nu prea mare a abrevierilor, propun tipărirea ei şi pe un cartonaş separat, care să-l scutească pe cititor de întoarcerea la introducere şi la lista abrevierilor.

Totul poate fi realizat de o echipă de 4—5 oameni, după însuşirea temeinică a concepţiei, prin distilarea dicţionarelor existente.

Pe de altă parte, tipărirea unor suplimente anuale la DEX ar fi şi ea necesară pentru a ţine pasul cu creşterea spectaculoasă a numărului de cuvinte, cum ar fi şi explozia din momentul de faţă (personal, firesc că aş sugera să se ofere şi unele indicaţii normative sau prescriptive pentru corectarea formelor hiperelevate, eronate sau efemere).

Şi, desigur, ne-ar mai trebui şi un dicţionar „frazeologic" al limbii române (baza inexistentă a dicţionarelor bilingve de acest tip).

Iulie 1993

Facultatea de Litere, Istorie şi Drep
Sibiu, B-dul Victoriei nr 10

pentru că se bazează în mare măsură pe cele două anchete naționale asupra folosirii limbii engleze, efectuate în perioada postbelică (preluate și de gramaticile lui Quirk și colaboratorii), aici folosindu-se însă și pronunțarea englezului de rînd și reflectîndu-se și unele concesii de natură gramaticală (o normă p r a g t i c ă „reală" în focul celei academice — în cadrul concepției numite „permisivă" sau „tolerantă"). Fără să precizeze că au destinat a este dicționare străinilor, lexicografii care le-au elaborat au avut probabil în minte un elev/student cu o pregătire medie, lucru sugerat prin limitarea declarată a numărului de cuvinte folosite în definiții la cele cuprinse în acestor dicționare: altfel spus, dicționarul este independent, pentru cuvintele mai grele cuprinse în definiții se fac trimiteri la sinonime mai ușoare sau mai bine explicate.

Dar aspectul care mi se pare mai relevant este reducerea la 25 de litere, abrevieri și semne destul de explicite a elementelor de gramaticalizare sau contextualizare; de fapt, este o sinteză foarte inteligentă a indicațiilor normative sau prescriptive văzute oarecum prin prisma analizei erorilor, a fiecărilor de a greși.

Dacă ar fi să desprindem unele concluzii pentru dicționare ale limbii române, cred că ar fi vorba de mai multe niveluri — de la textul pînă la dicționar de uz școlar. Dacă ne oprim asupra unui dicționar „medio" din toate punctele de vedere, care să poată fi util unei arii cît mai largi de consultanți (elevi/studenți/traducători români, studenți/turiști/cititori străini etc.), ne-am limita la proporțiile unui dicționar cum este DOOM, cu un număr de cuvinte-titlu actuale de circa 40—60 000, fără arhaisme, regionalisme și fără terminologie științifică și tehnică, cu un număr minim (indispensabil) de compuse, sintagme și expresii, cu o organizare cît mai clară și bine numerotată, cu 1—2 sinonime atașate definițiilor, încercîndu-se trimiterea la capul de serie sinonimică, fără indicații etimologice (în afară de cazuri extreme, indispensabile), dar cu indicații fonetice și gramaticale (paradigme, însă și restricții de colocație, sintaxă etc.) care să asigure evitarea erorilor de orice tip.

Cu alte cuvinte, o sinteză între DEX și DOOM + un apendice de nume proprii și denumiri geografice. Problema cea mai difficilă este, probabil, exprimarea concisă a definițiilor. În ceea ce privește lista ne prea mare a abrevierilor, propun tipărirea ei și pe un cartonaș separat, care să-l scuteasca pe cititor de întoarcerea la introducere și la lista abrevierilor.

Totul poate fi realizat de o echipă de 4—5 oameni, după însușirea temeinică a concepției, prin distilarea dicționarelor existente.

Pe de altă parte, tipărirea unor suplimente anuale la DEX ar fi și ea necesară pentru a ține pasul cu creșterea spectaculoasă a numărului de cuvinte, cum ar fi și explozia din momentul de față (personal, firește că aș sugera să se ofere și unele indicații normative sau prescriptive pentru corecterea formelor hiperelevate, eronate sau efemere).

Și, desigur, ne-ar mai trebui și un dicționar „frazeologic" al limbii române (baza inexistentă a dicționarelor bilingve de acest tip).

Iulie 1993

Facultatea de Litere, Istorie și Drep
Sibiu, B-dul Victoriei nr. 10

Elena Dragoş

ORTOGRAFIA ŞI PERSPECTIVA SEMIOTICĂ

0. Se ştie că semiotica a redimensionat o mare parte din ştiinţele lingvistice contemporane prin perspectiva instituită, şi anume discutarea unităţilor lor atît din punctul de vedere al semnificatului, cît şi din punctul de vedere al semnificantului. E suficient să amintim considerarea cuvîntului ca semn (lingvistic) în ipoteza saussureană, fără a mai trece în revistă dezvoltările ulterioare (de exemplu, cea a lui Louis Hjelmslev), şi avem deja imaginea „revoluţiei" pe care a produs-o semiotica în ştiinţele limbajului [1].

Această perspectivă au împărtăşit-o şi alte ştiinţe, mai specializate, ca, de exemplu, gramatica funcţională sau sintaxa funcţională [2], care e definită în consecinţă „la paradigmatique du signifié grammatical", ori poetica, ştiinţă care, revendicîndu-se de la mecanismele limbajului, consideră că unitatea ei minimală — semnul poetic — nu e decît dihotomizarea semnificantului lingvistic, la rîndul lui, în semnificant şi semnificat[3].

1. Perspectiva semiotică, marcă a maturităţii oricărei ştiinţe din sfera umanului, ar putea fi antrenată şi în acele compartimente ale ştiinţei limbii unde mai persistă eventuale inconsecvenţe, interpretări eronate, contribuind la elucidarea ştiinţifică a unor aspecte, la explicarea argumentată a unor erori. Este şi cazul o r t o g r a f i e i , căreia credem că îi este dat să traverseze acum o nouă etapă de derută, prin autarhismul cu care Academia Română decretează anumite norme, fără ca specialiştii să fie consultaţi sau măcar ascultaţi, ba, din contra, cu un diletantism derutant pentru ceea ce reprezintă această instituţie în cultura şi ştiinţa românească acuză, recuză şi scuză „pasămite" diverse momente în care fixarea ortografiei — îndatorire asumată încă de la înfiinţarea Academiei — a eclipsat celelalte obiective. Deşi s-au organizat şedinţe de comunicări sau sesiuni ştiinţifice speciale (la Bucureşti în 17 şi 31 octombrie 1991, ca şi în 14 noiembrie sau 12 decembrie 1991, la Iaşi în 7—8 noiembrie 1991, la Cluj-Napoca în 11 decembrie 1991, la Craiova în 13 decembrie 1991), deşi s-a publicat o *Moţiune privind ortografia* [4]

[1] Aceeaşi perspectivă nu e străină nici filozofiei (cf. G. Frege, *Sens şi semnificaţie*, în *Logică şi filozofie*, Bucureşti, 1966; Ch. S. Peirce, *D'une nouvelle liste de catégories* şi *De quelques consequences de quatre incapacités*, în *Textes fondamentaux de sémiotique*, Paris, Meridiens Klincsieck, 1987), literaturii (*Sémiotique narrative et textuelle*, Paris, 1973) sau criticii literare (Carmen Vlad, *Semiotica criticii literare*, Bucureşti, E.Ş.E., 1982).

[2] Eugenio Coseriu, *Principes de syntaxe fonctionnelle*, în „Travaux de linguistique et de philologie", XXVII, Strassbourg-Nancy, 1989, p. 5—46.

[3] Paul Miclău, *Signes poétiques*, Bucureşti, EDP, 1983.

[4] Vezi revista LR, XLI, 1992, nr. 4, p. 181—244, în mod special articolul Mioarei Avram, *Procesul ortografiei*, p. 185—198, şi nr. 10, articolul lui Alf Lombard, *Despre folosirea literelor* **â** *şi* **î**, p. 531—540.

LR, XLII, nr. 6, p. 287—292, Bucureşti, 1993

și s-au semnat numeroase proteste ale oamenilor de carte, totuși, începînd cu luna mai 1993, Academia Română, prin cele două hotăriri ale ei privitoare la ortografie, a creat mai degrabă derută, în condițiile privării publicului de un corpus de reguli (și de excepții !) pentru scrierea în limba română.

1.1. Or, se știe că sistemul ortografic al oricărei limbi e un sistem semiotic de al doilea grad, în sensul în care aspectul oral al limbii este un sistem semiotic ce are ca referent lumea, cu determinări de felul : caracter arbitrar, social, istoric și, în parte, obiectiv.

Cel de al doilea sistem, notarea prin semne grafice a primului sistem, repetă caracteristicile primului, înlocuind însă caracterul arbitrar cu cel convențional, iar cel obiectiv suferind adesea, tocmai datorită convenționalității, unele ajustări [5]. Dacă primul sistem este prin excelență enunțiativ și nu se justifică decît în virtutea existenței unei semnificări, în afara căreia orice sistem este superfluu, sistemul de gradul al II-lea, cel scris, nu e decît transpunerea prin urme grafice a primului, semnificarea lui fiind intralingvistică și pragmatică. Cu alte cuvinte, sistemul de gradul al II-lea își construiește semnificația (relația dintre semnificant și semnificat) în strînsă legătură cu cei care îl utilizează, e f i c i e n ț a devenind principala lui virtute. În general, ar trebui văzut în acest sistem de gradul al II-lea posibilitatea sublimării oricărei semnificații, alta decît cea strict funcțională, abstractă, epurată de contingent.

1.2. Mutatis mutandis, dar cu distincțiile de rigoare, sistemul de scriere suportă analogia cu sistemul de notare a muzicii, diversele note avînd statut de litere. Dar, pe cînd în sistemul muzical fidelitatea față de sunet este marcată grafic prin diverse alte semne (de exemplu, diez, bemol etc.) și, mai mult, ea se constituie ca normă a textului muzical, în notarea sunetelor limbajului avem a face, cel puțin pentru limbile europene, cu alegerea între două sisteme ortografice : cel fonetic (de fapt, fonologic) și cel etimologic.

Primul sistem — fonologic — e maniabil, semnificația lui urmărind notarea grafică a sunetului tip, ceea ce presupune un proces de interpretare, avizat, adesea anevoios, care e continuu perfectibil, urmărind îndeaproape uzul, pe care îl aproximează prin randamentul transpunerii grafice. Cel de al doilea, sistemul etimologic, se bazează pe un alt sistem grafic, impus deja în altă limbă, limba de origine, preluînd virtuțile acestuia, dar avînd grijă să răspundă realității fonice a limbii derivate, printr-o serie de convenții mai mult sau mai puțin adecvate acesteia ; e și cazul raportului limbii române cu limba latină. Convenționalitatea sistemului etimologic de scriere poate alege între două aspecte care s-au impus în practică : primul aspect vizează fidelitatea față de sistemul limbii de origine, al doilea poate uza de semne diacritice, de accente, de sedile etc., care să noteze individualitatea unei limbi.

[5] În 1926, O. Densusianu nota cu siguranță absolută următoarea idee, valabilă și azi : „Și în ortografie inovațiile sînt hotărîte de anumite înclinări care s-au afirmat, au ceva din psihologia vremii, dar în ele intervin și predilecțiuni ale acelora care s-au gîndit să le formuleze", în O. Densusianu, *Opere*, I, București, 1968, p. 569.

Limba română, fapt de acum bine cunoscut, a utilizat ambele sisteme fundamentale : pe cel fonetic/fonologic încă de la începuturile scrierii în limba română, cu litere chirilice, astfel încît ideea de a scrie etimologic a apărut numai o dată cu trecerea la alfabetul latin, pentru prima oară, la reprezentanţii Şcolii Ardelene, apoi, prin oficializarea alfabetului latin, în 1860.

1.2.1. Dintre cele două sisteme (la care între timp se adaugă şi alte principii, de exemplu, cel morfologic), sistemul etimologic dispune de semnificaţii adiacente subsistemului ortografic, şi anume în spatele unui cuvînt grafiat în acest sistem există totdeauna un altul care are aura etimonului cuvîntului originar, care denotă o anumită descendenţă, eventual, nobilă etc.

Adevăratele sisteme etimologice renunţă la semne diacritice, ca cel al Societăţii Academice din 1869, care notează *d*, *s*, *t*, urmaţi de *i* (iot) ca atare : *lucrediu*, *asia*, *incredentiediu* pentru *lucrez*, *aşa*, *încredinţez* [6], iar africatele *č* şi *ts* sînt notate similar : *putentios*, *cuviintios* pentru *putincios*, *cuviincios* şi *glacia*, *facia* pentru *gheaţă*, *faţă*. Totuşi acest sistem nu renunţă la accente : grav, ascuţit şi circumflex, ca în : *móre* pentru *moare*, *tacù*, *facù* pentru *tăcu*, *făcu* şi *ântâiu*, *capetâiu* pentru *întîi*, *căpătîi*.

Ceea ce trebuie subliniat e că nici un sistem etimologic, oriunde s-ar fi manifestat, nu şi-a propus să influenţeze sau să modifice pronunţarea. S-a şi subliniat că adoptarea principiului etimologic nu înseamnă cîtuşi de puţin schimbări de pronunţare[7]. De altfel, D. Macrea precizează : „Aceste reguli au fost stabilite de Micu pentru a-şi justifica sistemul ortografic etimologist. Ca şi Maior, Şincai şi Cipariu scriind etimologic, el n-a înţeles să schimbe şi pronunţarea limbii române. Scrierea etimologistă a latiniştilor n-a urmărit schimbarea pronunţării, ci dovedirea, prin forma scrisă, a originii latine a cuvintelor şi a structurii gramaticale a limbii noastre".

În acest caz, nu înţelegem de ce acum, după un veac şi jumătate de scriere oficială cu alfabet latin, după o experienţă ştiinţifică în acest domeniu, al foneticii istorice, şi mai îndelungată, dacă luăm în considerare şi aportul Şcolii Ardelene la descoperirea şi fixarea legilor fonetice ale limbii române, în care opţiunea pentru semne diacritice în cazul sunetelor specifice limbii române, cum e, spre exemplu, *î*, devine treptat facultativă, se ignoră un întreg capitol de istorie a ortografiei româneşti. Pentru că, dacă în *Elementa* ... lui Şincai din 1805, accentul circumflex apărea deopotrivă la trei litere : *â*, *ê*, *î*, iar în 1841 a ajuns să ilustreze cinci litere : *â*, *ê*, *î*, *ô*, *û*, corespunzătoare însă aceluiaşi fonem *î*, după cum vocalele primare respective, accentuate, se găseau în poziţie nazală, aşa cum recomanda Heliade Rădulescu în *Curier de ambe sexe*, treptat numărul lor s-a redus la două „*ă* şi *î* (potrivit cu reguliele vechii Academii, de la 1904 încoace) sau numai la unul *î*"[8], ajungîndu-se ca azi acest sunet specific limbii române să aibă un singur mod de redare, *î*, cu excepţia cuvîntului *român* şi a derivatelor sale.

Prin urmare *sunt* al lui T. Cipariu, cu variante *sumptu*, transcrie, de fapt, pe *sânt* al lui Heliade, cerînd însă pronunţarea lui ca *î*, adică „cu *u*

[6] Flora Şuteu, *Proiectele ortografice ale Societăţii Academice Române*, în LR, XV, 1966, nr. 5, p. 506.
[7] Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1959, p. 28.
[8] Jacques Byck, *Noua ortografie şi istoria limbii române*, în LR, III, 1954, nr. 6, p. 22—39.

obscur ca „ъ”[9]. Deci atît T. Cipariu (1869), cît şi A. T. Laurian şi I.C. Massim (1871) au transcris sunetele specifice limbii române fără accentul circumflex, adică *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *sunt* fiind rezultatul acestei dispariţii a accentului circumflex, ca o opţiune pentru un etimologism cît mai fidel faţă de limba latină. Dar cum forma verbului *a fi* la indicativ prezent, transcris *sunt*, coincidea perfect cu forma latină a verbului cu cea mai mare frecvenţă, Academia de la 1900 a impus forma în şcoală, carte şi presă, orientînd şi pronunţarea, ceea ce nu au făcut nici cei mai aprigi apărători ai şcolii latiniste, încît acum se invocă ca o veritabilă mostră de latinitate a limbii noastre o formă apărută pe fondul unor convingeri ce aveau cu totul altă finalitate.

1.3. Explicînd semiotic acest fapt, observăm că dispariţia accentului circumflex de pe *u (û)*, aşadar dispariţia unui semn (!), a antrenat o cu totul altă semnificaţie a lui *sunt*, influenţînd şi rostirea. Astfel, sistemul etimologic interpretat greşit potenţează, într-o discuţie pur tehnică, semnificanţi adiacenţi total eronaţi ca : dovada latinităţii, originea nobilă sau ... pronunţarea estetică etc., cînd alte argumente, ştiinţifice, obiective, lipsite de argumente ostentative, stau mărturie pentru d e m o n s t r a r e a caracterului latin al limbii române : structura gramaticală, aproape în totalitatea ei latină, lexicul de bază sau frecvenţa elementului latino-romanic în proporţie de 85 % etc.

Prin notarea acum cu *sunt* se doreşte convingerea străinilor de latinitatea limbii române. Avem însă datoria să afirmăm că la sfîrşit de mileniu al II-lea, cam de cînd sîntem pe aceste meleaguri, armele ştiinţei nu trebuie să se mişte în zona convingerii sau a persuasiunii, ci în cea a demonstraţiei ştiinţifice, iar cine nu crede în latinitatea limbii române n-o să se lase nici convins, nici sedus de un element de ordin grafic.

Forma *sunt* ridică în rîndul istoricilor limbii române de oriunde nedumerirea privind sustragerea ei de la acţiunea unei legi fonetice fundamentale a sunetelor limbii în trecerea de la latina populară la limba română, şi anume tratamentul vocalelor accentuate în poziţie nazală, urmate în silaba următoare de o vocală închisă, care are ca reflex apariţia sunetului *î*. Oare compromiterea adevărului ştiinţific nu este o daună mult mai mare decît renunţarea la orgoliosul *sunt*?[10] ; pentru a nu mai aminti că se discută în termeni absolut neştiinţifici despre individualitatea limbii române între celelalte descendente ale latinei. Tocmai acest tratament al vocalelor sub accent în poziţie nazală reprezintă una dintre trăsăturile individualizatoare ale romanicei orientale —limba română — . După părerea noastră şi nu numai, adevărul ştiinţific trebuie să primeze în faţa oricăror ambiţii revendicative, mai cu seamă că nici *sînt*, nici notarea cu *î* nu sînt străine de istoria culturii noastre, nu sînt aduse de aiurea.

1.4. Litera *î* are o istorie mai veche chiar decît introducerea oficială a alfabetului latin, pentru că, încă din timpul alfabetului de tranziţie sau civil, N. Bălcescu foloseşte în *Magazin istoric* acest semn în forma actuală. Chiar A. T. Laurian, coredactor la această revistă şi unul dintre cei mai exa-

[9] În *Elemente de limba română după dialecte şi monumente vechi*, în *Opere*, vol. I, Bucureşti, 1987, p. 251.

[1] Pentru forma *sînt* < lat. * *sintunt*, vezi Ion Coteanu, *De ce se spune « sînt », « sîntem », « sînteţi »?*, în LR, XLI, 1992, nr. 4, p. 233—234.

geraţi latinişti, acceptă, în articolele sale, grafia *romînii, Ţara romînească, romîneşte* (II, p. 381, 384, 69) [11]. V. Alecsandri îl combate pe Titu Maiorescu care intenţiona scoaterea lui *î* din limbă, dovadă ediţia de *Poesii* ale lui Mihai Eminescu, în care *î* e notat constant *ă*. Lista ar putea continua cu nume de editori (I. G. Sbiera), istorici (N. Iorga), critici literari (G. Ibrăileanu), scriitori (I. L. Caragiale, A. Bacalbaşa, C. Mille, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu etc.), cu nume ale unor reviste : „Contemporanul", „Arhiva Societăţii Ştiinţifice şi literare" din Iaşi, „Critica socială", „Literatură şi ştiinţă", „Convorbiri literare" (între 1899 şi 1905), care îl adoptă pe *î*, ca şi „Viaţa romînească", „Facla", „Cronica" lui Arghezi şi Galaction, „Însemnări literare" a lui Sadoveanu şi Topîrceanu care, de asemenea, îl preferă pe *î*, în locul lui *â*.

Concomitent, apelînd din nou la J. Byck (1954), amintim pe Al. Lambrior şi H. Tiktin, care au sprijinit scrierea cu *î*. Congresele filologilor din 1925, 1926, 1927 au recomandat necontenit înlăturarea lui *â*. La Congresul din 1926, întrunit la Cluj, s-a hotărît „ca la ortografia generală cu *î* să se admită o singură excepţie, cu *â* pentru *român* şi derivatele lui" [12]. Că spre 1932 balanţa a înclinat din nou în favoarea lui *â* o recunoaşte, nu cu surprindere acelaşi O. Densusianu, care e categoric împotriva lui, chiar şi în cuvîntul *român* : „Sîntem deci tot la o ortografie cu multe deficienţe, pentru că bascula hotărîrilor s-a înclinat ori prea mult ori prea puţin într-o parte. Tot aşa s-a întîmplat în 1926, cînd a fost vorba de scrierea lui *î*. Era totuşi prilejul atunci să nu se mai lase nimic din echivocul ortografei din 1904, să se renunţe la orice concesiune pentru *â*. Că se va continua să se scrie singur *român* astfel, întrucît ne afirmăm mai mult romanitatea ? Să se fi întîmplat chiar să ne zicem altfel, tot nu putea fi umbrită latinitatea noastră şi dacă am păstrat numele nostru de la origine, de ce am stărui să credem că *â* mai bine decît *î* îl pune în lumină ? Din ce este al sufletului nostru, din felul cum vorbim ne arătam destul latinitatea — nu cîştigăm nimic cu o literă salvată dintr-un naufragiu ortografic" [13].

1.4.1. Iată deci că dispariţia accentului circumflex pe *u*, dar menţinerea lui pe *a* au avut consecinţe divergente care se reactualizează : promovarea lui *sunt*, formă a latinei clasice, şi în rostire, precum şi scrierea etnonimului *român*, ca mărturie a descendenţei din *romanus*, deci prin conservarea, în aceleaşi condiţii ca şi la *sunt*, a accentului circumflex. O dispariţie şi o conservare capricioasă pe care Academia de azi le interpretează ca probe indubitabile de romanitate, neobservînd totalul eşec din punct de vedere ştiinţific, dar şi din al eficienţei. Generalizarea lui *î*, implicit a lui *sînt*, nu numai că răspunde realităţii limbii noastre (forma *sînt* e etimologică şi generală, istorică şi comună celor patru dialecte ale limbii române) dar are avantajul de a avea o singură semnificanţă (dimensiune pragmatică) : notarea unui sunet specific limbii române, un sunet lipsit de variante fonetice, avînd valenţe de fonem, sunet care nu are nevoie de două forme grafice, cu atît mai mult în cadrul aceluiaşi cuvînt. Scriind *întâiul*, aşa cum cere astăzi Academia Română, semioza (relaţia dintre semnificant şi semni-

[11] Apud J. Byck, *art. cit.*, p. 28.

[12] Ovid Densusianu, *Noua ortografie*, în *Opere* vol. I, Bucureşti, 1968, p. 568—576.

[13] Idem, *ibidem*, p. 574—575.

ficat) de gradul al II-lea se distruge, în sensul că unui sunet îi corespund două semne grafice, acestea facilitînd intruziunea altor semnificații decît a celor pur funcționale, mai cu seamă din partea celor care învață limba română ca limbă străină, dar, de ce nu, și din partea celor care deprind tainele scrisului românesc la o vîrstă fragedă. Spunem toate acestea pentru că argumentul etimologic nu mai e valabil în cazul următoarelor cuvinte : *fenum*>*fân*, *vena*>*vână*, *vendo*>*vând*, *venetus*>*vânăt*, *venatus*>*vânat*, *venosus*>*vânos* ; *virtuosus*>*vârtos*, *viscosus*>*vâscos* ; *fontana*>*fântână*, *longum*>*lângă* ; *hirundinella*>*rândunea*, *summicella*>*sâmcea* ; *ridere*>*râde*, *ripa*>*râpă*, **terrina*>*țărână*, *rimare*>*râma*.

De aceea credem că, dacă nu convingem pe nimeni de eficiența și caracterul științific al propunerilor ortografice, înțelept ar fi să ne abținem de la ele. Iar, dacă trebuie o excepție, atunci să o acordăm lui *român* și derivatelor, pentru că și așa cuvîntul a apărut pentru prima dată în *Palia de la Orăștie* (1582), cînd, probabil, etimologicul *rumân* contractase semnificații sociale acute, simțindu-se nevoia etnonimului de forma lui *român*.

Iunie 1993

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu"
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

Otilia Dragomir

OBSERVAȚII ASUPRA NEOLOGISMELOR LATINO-ROMANICE ÎN PUBLICISTICA LUI MIHAI EMINESCU (II)

2.3. Sintagme și dictoane de origine latină, franceză și italiană

În articolele sale, Eminescu utilizează foarte des citate, expresii și proverbe din limba latină sau din limbile romanice. Încă din perioada studenției la Viena, de la articolele din „Albina" pînă la cele din „Fîntîna Blanduziei", înregistrăm în publicistica eminesciană o predilecție livrescă pentru expresii și proverbe latinești. Am selectat spre ilustrare unele din cele mai frecvente: *a priori* (IX, 86), *ab antiquo* (X, 56), *ad absurdum* (X, 134), *ad hominem* (XIII, 273), *ad literam* (XI, 29), *ad oculos* (IX, 379), *advocatus diaboli* (X, 412), *argumentum ad hominem* (XII, 241), *aurea mediocritas* (X, 412), *contradictio in adjecto* (X, 83), *corpus delicti* (IX, 252), *de facto* (X, 61), *de jure* (X, 61), *difficeles nuage* (IX, 106), *ex abrupto* (XI, 19), *Ex nihilo nil fit* (X, 306), *ex professo* (XI, 30), *finit coronat opus* (X, 76), *in extenso* (X, 37), *lapsus calami* (XI, 401), *manu militari* (X, 123), *miles eclaesia* (XII, 158), *Mirabile dictu* (X, 267), *modus vivendi* (IX, 252), *per longum et latum* (X, 77), *petitio principii* (IX, 312), *pontifex maximus* (IX, 165), *Quit tacit consentire videtur* (X, 130), *Quod licet Jovi non licet Bovi* (X, 205), *sine nobis* (XI, 98), *tale quale* (X, 281) etc.

Deși autorul milita împotriva „maimuțărelilor franțuzești", articolele sale conțin un număr foarte ridicat de expresii din limba franceză (îndeosebi cele din „Timpul" ne oferă un asemenea material). Uneori ele erau folosite în scopul ironizării excesului de franțuzisme din presa vremii: *assurances formèeles* (X, 416), *carte blanche* (X, 13), *café chantant* (X, 110), *chacun pour soi* (X, 70), *juste millieu* (XI, 29), *laissez faire, laissez aller* (X, 201), *l'art de causer* (IX, 144), *pur sang* (X, 76), *noblesse oblige* (X, 288), *se moque* (X, 231), *une noble inutilité* (X, 417) etc.

Mai puțin frecvente sînt expresiile italienești. Cele întîlnite sînt următoarele: *in petto* (X, 234), *lasciate ogni speranza* (X, 147), *sempre avanti* (IX, 119), *tempi passati* (X, 83).

2.4. Termeni glosați de Eminescu

Eminescu era preocupat, de asemenea, de o corectă receptare a neologismelor. Astfel, el ne oferă explicația sensului unui cuvînt nou chiar în interiorul textelor. Oferim cîțiva termeni glosați de autor:

argument s.n. (fr. *argument*, lat. *argumentum*, germ. *Argument*): „ceea ce numim noi *argument*, adică înlănțuirea unei idei relativ nouă a noastră cu ideile pe cari le au dinainte alții" (XI, 515);

LR, XLII, nr. 6, p. 293–307, București, 1993

canoniza vb. (fr. *canoniser*, lat. *canonizare)* : „*a canoniza*, adică a trece în rîndul sfinților ...” (XI, 29);

terapie s. f. (fr. *terapie*, germ. *Therapie)* : „... s-o ajute *terapia*, arta de a vindeca, care din antichitate...(XII, 299);

ubicuitate s.f. (fr. *ubiquité*, it. *ubiquita)* : „miniștrii noștri au și darul *ubicuității*, adică, pe românește, de a fi totdeodată prezenți și absenți” (XI, 90).

În cazul comentării unor articole străine, Eminescu notează în paranteză echivalentul străin al termenului tradus : *cîrduri (peuplades)* (X, 58,), *schimb (échange)* (X, 79), *scurgere de apă (drainage)* (X, 80) etc.

3. Clasificarea semantică a împrumuturilor latino-romanice

Termenii întîlniți acoperă arii semantice variate, preponderenți fiind cei care se referă la viața social-politică, precum și cei care aparțin unor terminologii științifice. Mai puțin numeroși sînt termenii relativi la viața militară, precum și la viața artistică.

a). Politică

acredita (IX, 117), *admoniție* (X, 12), *amendament* (IX, 376), *atentat* (X, 91), *cameră* (XI, 49), *coaliza* (XI, 239), *comunard* (X, 229), *conivență* (XIII, 27), *conservatism* (X, 147), *constituțiune* (X, 73), *convoca* (IX, 45), *decret* (IX, 176), *delegat* (XI, 29), *dinastie* (XIII, 19), *diplomat* (X, 304), *edict* (X, 253), *electivitate* (X, 26), *electoral* (X, 12), *facțiune* (X, 81), *federalism* (IX, 80), *for* (XI, 29), *mandat* (X, 265), *mediațiune* (IX, 187), *membru* (IX, 195), *ministeriu* (X, 164), *mutual* (XI, 23), *neutralitate* (IX, 157), *opuzețiune* (IX, 89), *pacific* (IX, 88), *parlamentarism* (XIII, 112), *partidă* (IX, 166), *plenipotențiar* (IX, 263), *prerogative* (XIII, 81), *proclamație* (XIII, 145), *raport* (XI, 77), *reacționar* (X, 162), *republică* (X, 91), *rezoluțiune* (XIII, 46), *suveranitate* (X, 18), *tiranie* (X, 78), *umanitate* (X, 204).

b). Justiție — administrație

abuz (XIII, 156), *administra* (XI, 78), *autonomie* (XI, 134), *citațiune* (IX, 46), *crimă* (X, 83), *daună* (XII, 46), *delict* (XI, 69), *filială* (X, 110), *inculpat* (IX, 47), *infracțiune* (XI, 145), *ingerință* (XII, 48), *instanță* (IX, 97), *interpelație* (IX, 284), *jurisdicțiune* (XI, 20), *minoră* (IX, 376), *monetă* (XII, 79), *organizare* (IX, 112), *pledoarie* (X, 35), *posesiune* (X, 55), *posibilitate* (XIII, 245), *procedură* (XI, 110), *promulgare* (XI, 146), *recensămînt* (XIII, 21), *rector* (X, 12), *rescript* (IX, 12), *riveran* (XIII, 24), *sancțiune* (IX, 97), *sentență* (XI, 110), *societate* (X, 110), *transdanubian* (X, 12), *vamal* (IX, 387), *valida* (X, 13).

c). Economie

agiu (X, 182), *anuitate* (XII, 125), *bancă* (XI, 29), *bilet* (IX, 381), *breveta* (X, 173), *buget* (XI, 24), *bursă* (IX, 338), *capital* (X, 214), *cesiune* (X, 40), *comerț* (XI, 147), *compensație* (XI, 21), *concurență* (X, 72), *construcție* (X, 81), *contracta* (X, 241), *creanță* (X, 284), *credit* (XI, 167), *debitor* (X, 241), *demonetizare* (XIII, 57), *diurnă* (X, 234), *dividende* (XI, 187), *emisiune* (XI, 187), *excedent* (XI, 399), *export* (X, 395), *garanție* (X, 268), *impozabil* (XI, 29), *imputare* (XI, 25), *fiduciar* (X, 182), *fiscal* (XIII, 21), *product*

(X, 6), *proletar* (IX, 171), *protecție* (XI, 148), *reformă* (XIII, 328), *rentă* (XI, 187), *stipendie* (X, 86), *subsidiu* (IX, 130), *subvenție* (X, 12), *suprastructură* (XIII, 21), *trafic* (X, 264), *uvrier* (IX, 210) etc.

d). Armată

adjutant (X, 198), *alianță* (X, 252), *armistițiu* (X, 226), *avangardă* (IX, 79), *beligerant* (IX, 139), *coaliza* (X, 114), *concentrare* (IX, 223), *conflict* (X, 6), *contingent* (X, 10), *incorporat* (IX, 143), *instrucție* (IX, 114), *insurgent* (IX, 134), *misiune* (X, 234), *ofensivă* (IX, 175), *recruta* (X, 91), *rezervist* (IX, 143), *somare* (IX, 391).

e). Cultură

1. carte, tipografie, editură : *anticar* (IX, 217), *broșură* (IX, 83), *coloană* (IX, 82), *hebdomadar* (X, 287), *monitor* (IX, 383), *plagiator* (X, 6), *plastograf* (X, 27), *recesiune* (IX, 414), *redija* (X, 29).
2. artă : *bas* (IX, 231), *bufone* (XIII, 29), *burlesc* (X, 73), *comedie* (IX, 310), *farsă* (IX, 145), *mozaic* (IX, 106), *piedestal* (IX, 99), *public* (IX, 301), *tenor* (X, 231).
3. religie : *canoniza* (XI, 29), *clerical* (IX, 113), *confesional* (X, 80), *ecleziastic* (X, 93), *prelat* (IX, 88), *sacrament* (XII, 96).

f). Știință :

1. biologie : *celulă* (IX, 47), *craniu* (X, 231), *crisalidă* (X, 206), *embrionar* (XIII, 241), *fibră* (IX, 83), *genetic* (XI, 414), *homuncul* (IX, 303), *microcefal* (XI, 404), *proloplasmatic* (XI, 29).
2. chimie : *acid* (XII, 299), *distila* (XII, 300), *hidrat* (XII, 299), *oxid* (XII, 230).
3. filozofie : *argument* (X, 80), *corolar* (XI, 156), *fenomenologie* (X, 414), *ipotesă* (IX, 86), *logică* (X, 80), *materialist* (X, 76), *metafizică* (X, 3), *paralogism* (X, 3), *peripatetic* (IX, 415).
4. fizică : *dinamit* (XI, 310), *fotografia* (X, 310), *magnetic* (IX, 385), *mașină* (X, 18), *supapă* (X, 395), *telegraf* (X, 310).
5. matematică : *exercițiu* (IX, 147), *mărime algebrică* (X, 6), *paralelogram* (IX, 168), *proporție* (XI, 82), *trigonometrie* (XIII, 276).
6. lingvistică, teorie literară : *consoană* (XI, 21), *epitet* (X, 90), *etimologism* (IX, 83), *flexiune* (X, 103), *fonetism* (IX, 83), *idiomatic* (IX, 106), *lexical* (IX, 117), *locuțiune* (X, 84), *nazal* (IX, 82), *ortografie* (X, 83), *parafrază* (X, 13), *scriptologic* (X, 83), *(unitățile) sunetare* (X, 84).
7. medicină : *acut* (XIII, 23), *anatom* (IX, 76), *anomalie* (X, 99), *apendice* (IX, 424), *atavistic* (X, 30), *atrofie* (XII, 49), *cranioscopie* (Ms. 2257, PO. 522), *diagnoză* (IX, 203), *endemic* (X, 76), *epidemie* (X, 176), *farmaceutic* (X, 124), *fiziolog* (X, 76), *infectat* (IX, 86), *nerv* (XII, 7), *paraliza* (XI, 47), *simptom* (XI, 27), *steril* (XI, 23).

g). Însușiri, atitudini, calități, manifestări :

abnegație (X, 286), *absurd* (X, 13), *ariditate* (XI, 49), *atracțiune* (IX, 76), *barbarie* (XII, 239), *calomnie* (XI, 125), *catilinar* (X, 230), *colosal* (X, 393), *compromis* (X, 16), *conduită* (XI, 29), *decepțiune* (X, 29), *denatura* (XI, 46), *desfigura* (IX, 39), *dualism* (IX, 89), *duplicitate* (IX, 96), *echilibru* (IX, 88), *eufemistic* (XI, 409), *febril* (XI, 451), *flagrant* (X, 95), *flotant* (IX, 387), *unebru* (IX, 401), *funest* (X, 75), *gregar* (IX, 82), *imoralitate* (X, 247), *im-*

petuos (IX, 369), *magnificență* (XI, 89), *maltratare* (IX, 217), *munificență* (X, 4), *odios* (X, 233), *onestitate* (X, 110), *oportun* (XI, 148), *predilecție* (IX, 117), *rapacitate* (X, 417), *rudimentar* (XI, 22), *rutinar* (X, 233), *sporadic* (XIII, 274) *stereotipie* (X, 389), *stupid* (X, 417), *vigilență* (X, 255) etc.

Se poate constata cu ușurință influența covîrșitoare a latinei și a francezei, mai ales asupra termenilor referitori la viața politică și economică, precum și asupra celor relativi la viața mondenă, sectoare în care reformele sociale au fost de origine franceză.

Scurta trecere în revistă a domeniilor în care Eminescu apelează la neologisme ne oferă posibilitatea de a constata varietatea informațiilor și a cunoștințelor pe care le vehiculează autorul. Surprinde în primul rînd prezența unor termeni aparținînd unor terminologii științifice : biologie, chimie, fizică, matematică, medicină. Dacă neologismele relative la filozofie, lingvistică și teorie literară sînt oarecum firești la un intelectual de formație umanistă, stricta specialitate pe care o implică termeni ca *embrion*, *protoplasmatic*, *hidrat*, *oxid*, *diagnoză*, *cranioscopie* ne oferă imaginea unui intelectual complet, care face din articolelesale adevărate lecții și de educație științifică.

4. Adaptarea neologismelor latino-romanice

4.1. Adaptarea fonetică

Adaptarea cuvintelor împrumutate din latină și din idiomurile romanice [22] se face fie prin încadrarea lor în tiparele deja existente în limbă, fie prin apelul la modele fonetice din limbile originare [23].

Modelul latino-romanic de adaptare înlocuiește acum vechiul „canal" de adaptare — cel greco-latin.

4.1.1. Vocalism

1. *a* a t o n > *ă*, prin analogie cu fenomenul petrecut în cazul termenilor moșteniți din latină : *asimilătoare* (IX, 251), *moderătoare* (XIII, 24), *oblegătoarie* (IX, 83), *pătriciani* (IX, 174) ;

2. *e* în p o z i ț i e f i n a l ă apare în cîteva cuvinte luate din italiană : *bufone* (IX, 88), *furore* (IX, 314), *imperatore* (X, 24) ;

[22] Vezi pentru aceasta : G. Ivănescu, *Îndrumări în cercetarea morfologiei limbii române literare din secolul al XIX-lea*, în LR, IV, 1955, nr. 1, p. 19—38 ; G. Ivănescu și L. Leonte, *Fonetica și morfologia neologismelor române de origine latină și romanică*, în „Studii și cercetări științifice. Filologie", Iași, VII, 1956, nr. 2, p. 1—24 ; Luiza Seche și Mircea Seche, *Despre adaptarea neologismelor în limba română literară (Unele considerații generale)*, în LR, 1965, nr. 6, p. 677—688; Elena Toma, *Considérations sur l'intégration lexicale des néologismes latino-romans du roumain (XVIIIe — XIXe siècles)*, în „Linguistique balcanique", XIII, 1979, nr. 3, p. 51—56 ; Despina Ursu, *Încadrarea morfologică a verbelor neologice în limba română din perioada 1760—1860*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași, XVI, 1965, p. 113—121 ; N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962.

[23] Elena Toma, *Tendințe în constituirea limbii române literare între 1780—1860 (Istoria unei terminologii științifice)*, în *Beiträge zur rumänischen Sprache in 19 Jahrhundert*, Tübingen, 1992, p. 189—194.

4.1.2. Consonantism

3. *d* este conservat în: *advocat* (XII, 29), *advocățesc* (IX, 45), ca în lat. *advocatus*;
4. *h* inițial nu se păstrează în: *alucinațiune* (XI, 47), *egemoniza* (IX, 93), *ibridă* (X, 301), sub influența limbii franceze sau italiene. Alți termeni, precum *hebdomadar* (X, 287), *hermetic* (X, 58) și *homuncul* (IX, 303), au păstrat fonemul inițial probabil sub influența limbii germane: *hebdomadal*, *hermetisch* și *Homunculus* [24].
5. labiovelara k^w este supusă unui tratament variat, urmare a etimologiei ei multiple. Astfel, ea apare redată *cv*, în *anticvar* (IX, 217) (<lat. *antiquarius*), probabil sub influența limbii germane. Majoritatea termenilor care conțin grupul *qu* în etimonul latinesc păstrează pronunția latinească, moștenită și de italiană: *consecuență* (IX, 372), *cuasi* [*anarhică*] (X, 417), *frecuențate* (IX, 379), *ecuitate* (IX, 369), *ecuilibru* (IX, 88) cf. lat. *consequentia*, *quasi*, *frequentatis*, *equitatis*, *aequilibrium* [25].
6. *s* intervocalic se sonorizează în *mizericordie* (IX, 84), *premiză* (XI, 187), *prezident* (X, 266) ș.a., la fel ca în pronunțarea franceză.
7. africata *ğ (ge, gi)*, sub influența pronunțărilor din limbile romanice, prezintă două tipuri de adaptare: *-ge*, în *exige* (X, 232), *gera* (X, 6), *transige* (X, 231), și *-j*, în *cortej* (XIII, 23), *pasaj* (XIII, 59), *ravaje* (XII, 29), *redija*) (XI, 127). Rostirea cu *ge* păstrează fonetismul latinesc și italian, iar cea cu *j* este conformă limbii franceze.
8. grupul consonantic *cs*, cînd este urmat de o consoană, apare de regulă redus la *s*: *escedent* (XI, 399), *escepție* (X, 380), *cspresiune* (XII, 21), *estrem* (IX, 81), atît sub influența limbii italiene, cît și datorită analogismului practicat de latiniști [26]. În poziție intervocalică, *cs* este redat prin *x*: *exagera* (IX, 241), *executiv* (IX, 232), *exegetic* (X, 173), *exige* (X, 231), *exil* (XI, 415), *exotic* (X, 20).
9. grupul consonantic *-nct* apare notat în două moduri: redus la *nt* în *punt* (IX, 83), cf. it. *punto*, cît și păstrat în *punct* (IX, 253), cf. lat. *punctum*.

4.2. Încadrarea morfologică

4.2.1. Substantivul

Genul adoptat în limba română de termenii neologici atestă nu numai oscilații, ci și forme mai apropiate de genul gramatical originar. De regulă, forma elementului lexical împrumutat decide asupra genului său, și nu genul gramatical originar [27]. La Eminescu se întîlnesc ambele tipuri de încadrare.

Astfel, unele substantive neologice își păstrează genul etimologic. *Sofismă* (X, 204) și *sistemă* (IX, 83) sînt de genul feminin, cf. lat. *sophisma*, *systema*; *dynamit* (XIII, 25) și *problem* (X, 256) sînt de genul neutru, la fel ca în germană: *Dynamit* și *Problem*. Eminescu notează în articolul său „Equilibrul" forma *evangheliu* (IX, 93). Genul acestei forme este cel ori-

[24] Finuța Hasan, *Dublete neologice cu sau fără* h *la inițială*, în LR, XVIII, 1968, nr. 1, p. 39.

[25] N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 80.

[26] *Ibidem*, p. 121.

[27] Despina Ursu, *op. cit.*, p. 114, și G. Ivănescu și L. Leonte, *op. cit.*, p. 9.

ginar latinesc — neutru (cf. lat. *evanghelium*), la fel ca în limba germană *Evangelium*.

O altă categorie de substantive neologice sînt adaptate conform unui criteriu formal, fonetic. Astfel, deși *apostil* (X, 267) este în franceză de genul feminin (cf. fr. *apostille*), la fel ca și *defavor* (cf. fr. *defaveur*), forma lor fonetică este asimilată genului masculin în română, cel puțin la singular. Este și cazul substantivului *metod* (XII, 319), care atît în germană, cît și în franceză este de genul feminin (cf. germ. *Methode*, fr. *méthode*).

Formele de limbă atestate în publicistica eminesciană reflectă o încadrare a neologismelor mai ales la genul neutru. Foarte multe dintre acestea adoptă la plural desinența *-uri : abisuri* (IX, 76), *abuzuri* (IX, 369), *aciduri* (XII, 299), *liberalismuri* (X, 29), *mancuri* (XII, 376), *personajuri* (X, 73), *poluri* (IX, 147), *telescopuri* (IX, 24). Unele, însă, sînt atestate cu desinența *-e : hidrate* (XII, 299), *oxide* (XII, 230).

În cazul substantivului *capital* (de genul neutru), cu sensul de „sumă de bani", pluralul folosit de Eminescu este *capitalii* (XI, 148), la fel ca forma de plural a substantivului *capitală*, cu sensul „primul oraș al unei țări". Pentru sensul „sumă de bani" al cuvîntului *capital*, DA nu atestă forma de plural în *-i*, ci numai pe cea în *-uri* [28].

Unele cuvinte oscilează ca formă : *sistemă* (IX, 83) — *sistem* (X, 168), *personajuri* (X, 73) — *personagii* (X, 120).

4.2.2. Verbul

La nivelul verbelor neologice e întîlnit cu frecvență mare sufixul *-ez*, fenomen specific perioadei de modernizare a limbii literare [29]. Astfel, un număr mare de verbe au formă slabă de prezent : *asigurează* (X, 169), *cultivează* (X, 49), *elimineză* (X, 60), *imiteze* (XI, 79), *participează* (XI, 13), *redijează* (IX, 301), *repauzează* (IX, 206), *reprezentează* (IX, 33).

Verbele împrumutate au fost încadrate în cea mai mare parte la conjugarea I, ele provenind din clasa verbelor franțuzești în *-er* sau a celor italiene în *-are : determina* (X, 182), *escamota* (XI, 30), *exploata* (X, 8), *gera* (X, 6), *infecta* (X, 86), *ipoteca* (XI, 148), *neutraliza* (X, 265), *persista* (X, 412), *refuza* (IX, 177), *ridiculiza* (XI, 405), *uza* (IX, 88) *vota* (XI, 303).

4.3. Prefixe și sufixe neologice

Se menține concurența prefixelor *in-* și *ne-* pentru numeroase neologisme de proveniență latino-romanică. Totuși derivatele alcătuite cu ajutorul prefixului *ne-* sînt în scădere față de perioada anterioară, de pînă la 1860 [30]. Formațiile *inalienabilitate* (X, 99), *inamiciție* (IX, 92), *incalculabil* (X, 84), *ingratitudine* (XII, 19), *inofensiv* (IX, 188), *inproductive* (X, 110), *insolvabilitate* (X, 253) sînt în concurență cu formele tradiționale *nealienabil* (X, 99), *neavenit* (X, 381), *neproductibil* (IX, 368), *nesuportabil* (IX, 91).

Foarte multe substantive neologice încadrate în categoria derivatelor cu sufixul [31] *-ie* apar la Eminescu cu sufixul echivalent *-iune : aluziune*

[28] Cf. DA, s.v. *capital*[2].

[29] G. Brâncuș, *Observații asupra sufixului gramatical* **-ez** *al verbelor neologice*, în SCL, XXIV, 1975, nr. 3, p. 247—254.

[30] N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 122.

[31] Iorgu Iordan, *Sufixele românești de origine recentă (neologismele)*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română Alexandru Philippide, VI, 1939, p. 1—60.

(X, 42), *citaţiune* (X, 75), *combinaţiune* (X, 158) *confederaţiune* (IX, 120), *cristalizaţiune* (IX, 82), *fluctuaţiune* (XI, 24), *jurisdicţiune* (XI, 20), *ostentaţiune* (X, 380), *petiţiune* (X, 88), *sancţiune* (IX, 99) etc. Acest sufix provine din fr. *-tion*, dar şi din lat. *-(t)io*, *-(t)ionis* şi it. *-ione* [32]. De remarcat faptul că la Eminescu nu întîlnim formele recomandate de analogişti, în *-ciune*.

Cele mai productive sufixe adjectivele sînt- *bil*, *-ic*, *-os*. Provenind din lat. *-bilis* (dar şi din it. *-bile)*, sufixul adjectival *-bil* este frecvent întîlnit în textele cercetate : *convenabil* (XI, 49), *echitabil* (XII, 46), *imprescriptibil* (XII, 27), *impozabil* (IX, 28), *imputabil* (XI, 237) etc.

Sufixul *-ic*, provenind din lat. *-icus* dar şi din fr. *-ique*, it. *-ico* şi germ. *-isch* [33], apare în termeni ca : *exegetic* (XI, 40), *hermetic* (X, 58), *idiomatic* (IX, 271), *logomahic* (IX, 137), *peripatetic* (XI, 415), *polemic* (X, 385), *politic* (X, 56), *problematic* (XI, 49).

Sufixul *os*, are, de asemenea, o etimologie multiplă : lat. *-osus*, it. *-oso*, fr. *-eux*. Apare în *hidos* (X, 408), *monstruos* (IX, 376), *odios* (X, 233), *oneros* (X, 256).

5. Concluzii

Materialul lingvistic rezultat în urma cercetării noastre ne-a permis să constatăm cvasiunitatea formelor întîlnite. Numărul grafiilor şi al formelor gramaticale oscilante e destul de redus, aceasta reflectînd faptul că procesul de unificare a normelor limbii române literare era aproape încheiat.

Sub aspect gramatical, diferenţierea etimologică este mai relevantă decît la nivel lexical. Prin intermediul formei fonetice sau flexionare adoptate putem depista mult mai uşor etimonul romanic care stă la baza formei româneşti.

Pentru adaptarea fonetică şi încadrarea morfologică a unui mare număr de neologisme din limba franceză, limba română a recurs la mijloacele formale cele mai apropiate de structura sa, respectiv la modelele oferite de limba latină. Deşi numărul de termeni proveniţi din limba franceză a fost foarte mare, aspectul lor formal e mai aproape de etimoanele latineşti (şi uneori italiene).

Apelul limbii române la limba latină şi la celelalte idiomuri romanice, în sprijinul adaptării neologismelor latino-romanice, nu poate decît să confirme tendinţele latente ale limbii noastre, acelea de a se apropia de limba originară.

În urma acestei ,,explozii" de relativizare şi reromanizare a limbii române, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se realizează procesul de ,,modernizare" a limbii române de cultură ; de fapt, se pun bazele actualei limbi române literare. Iar Mihai Eminescu, nu numai prin limbajul său poetic, ci şi prin limbajul publicisticii sale, este unul din factorii cei mai activi ai înnoirii lingvistice la nivelul stilurilor funcţionale.

[32] N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 123.
[33] *Ibidem*, p. 124.

În stilul publicistic neologismele au o situaţie privilegiată, ele reprezentînd în fond o condiţie *sine qua non* a funcţionării acestui stil. Spre deosebire de alte stiluri, în cazul celui publicistic funcţia de comunicare este considerabil amplificată, atît prin dublarea ei cu funcţia de educare, cît şi prin numărul mare de receptori efectivi. Emiţătorului îi revine sarcina de a educa şi orienta receptorul [34]. Astfel, presa, mai ales prin condeiul eminescian, a fost efectiv „canalul cel mai încăpător prin care s-au scurs la noi neologismele" [35] în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Iunie 1993

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Mihaela Popescu

COMPARAŢIE „NEMOTIVATĂ" ?

0. Unul dintre mijloacele cele mai eficiente de investigare a surselor expresivităţii limbajului poetic este abordarea construcţiilor sale figurative. Dintre acestea, interesul nostru s-a îndreptat spre comparaţie, pentru că ea reprezintă, pe de-o parte, figura de bază, ce poate genera alte figuri, iar, pe de altă parte, întrucît la o analiză atentă ea relevă o extrem de vastă tipologie.

Optînd pentru o analiză a acestei figuri din perspectivă semantică, ne propunem în cele ce urmează să descriem unul dintre cele mai interesante tipuri de comparaţie care au rezultat din studierea şi clasificarea unui bogat material cercetat. Tipul de comparaţie ce face obiectul descrierii de faţă nu este singurul demn de atenţie, alte aspecte urmînd să fie prezentate într-un articol viitor.

Faptul că am ales ca obiect de studiu comparaţia, în general, şi că ne ocupăm de descrierea unui anumit tip, în special, are multiple justificări. Este destul de des vehiculată ideea potrivit căreia comparaţia ar reprezenta o figură tocită prin uz ; or, date concrete – printre care se poate număra şi materialul cercetat în articolul de faţă — dovedesc că ea rămâne deschisă inovaţiilor. Alegerea noastră mai este motivată şi de gradul sporit de expresivitate pe care unele tipuri de comparaţie îl presupun şi, nu în ultimul rînd, de ideea că ele sînt specifice unei anumite perioade.

Am fi putut numi aceste comparaţii „nemotivate" pentru că, aparent, ele dau impresia unei asocieri arbitrare între comparat şi comparant. La o investigare mai atentă, ele scot la lumină o motivare, dar în alt plan, cel al drumului parcurs mental de autor. Faptul că receptorul (cititorul) le poate considera nemotivate nu înseamnă că nu există o motivare la alt nivel, interior, al emiţătorului, care a condus la crearea acestora. Un punct de vedere pragmatic ar putea replica faptul că, în astfel de situaţii, comunicarea este blocată. Or, părerea noastră este că identificarea moti-

[34] D. Irimia, *Stilurile funcţionale ale limbii române*, Iaşi, 1986, p. 186.

[35] Sextil Puşcariu, *Despre neologisme*, în *Închisoare lui N. Iorga*, Cluj, 1931, p. 354.

vației, presupunînd grade diferite de dificultate, depinde, pe de o parte de r e c e p t o r și, pe de altă parte, de informațiile pe care le furnizează c o n t e x t u l. Prezența acestui tip de comparație a mai fost semnalată de către cercetători, fără însă a i se consacra un studiu aparte și fără a fi numit astfel [1]. În continuare, vom încerca să explicăm mecanismul de formare, precum și efectele stilistice ale respectivelor figuri.

Considerăm necesar să facem precizarea că pretutindeni în demersurile noastre am avut în vedere comparația ca structură terminară, alcătuită din comparat, comparant și termenul al treilea al figurii, trăsătura semantică comună primilor doi, care poate fi exprimată explicit sau nu.

Conform definiției clasice, comparația este o figură ce constă în „a apropia un obiect de alt obiect sau de el însuși pentru a-l defini, reliefa sau a-i dezvălui sensul prin raportul de adecvare sau neadecvare (...), de asemănare sau diferențiere" [2]. Ea are drept condiție principală existența cel puțin a unei trăsături comune celor două obiecte și care, precum spuneam, constituie termenul al treilea al figurii.

1. Există însă un tip de comparație în care asocierea termenilor pare să transgreseze această condiție. Altfel spus, apropierea dintre comparat și comparant nu se mai justifică printr-o trăsătură semantică comună celor două lexeme. Situația în cauză nu trebuie însă confundată cu formularea implicită, în care trăsătura semantică, fără a fi explicită, este totuși identificabilă.

1.1. În cazurile luate în discuție aici inexistența unui semn comun celor doi termeni ai comparației situează figura la granița cu metafora, asocierea datorîndu-se exclusiv fanteziei poetului. Efectul stilistic este, în aceste cazuri, sporit de efortul cititorului de a reface drumul parcurs mental de autor. Vom apela, pentru ilustrare, la un exemplu din poezia eminesciană :

„Prost [el] *ca gardul de răchită,* **și** *ca clanța de la ușă.*"

(M. Eminescu, *Călin nebunul*)

În exemplul citat avem a face cu două comparații ce se justifică aparent prin existența unor trăsături comune comparatului și comparantului, exprimate explicit : „prost" și, respectiv, „și". Dar cum cele două însușiri nu caracterizează comparații („gardul" nu poate fi „prost" decît calitativ, „clanța" nu este „șuie"), rezultă că ele au fost aplicate în mod arbitrar comparațiilor.

Mai interesant ni se pare exemplul :

„*Văzdulul* mă **ustură** *ca leușteanul și ceapa.*"

(T. Arghezi, *Streche*),

în care poetul, în virtutea aceleiași trăsături („usturimea"), combină o comparație m o t i v a t ă („ustură ca ceapa") cu o comparație aparent nejustificată („ustură ca leușteanul"), lăsînd interpretarea la latitudinea cititorului. Sensul gustativ al lui „ustură" este incompatibil cu „leușteanul", dar interpretarea lui olfactivă este posibilă și ar putea justifica asocierea. Se ajunge astfel la dubla interpretare a aceluiași lexem („ustură"),

[1] Doina Negomireanu, *Relații semantice în structura comparației*, în LL, XXXIX, 1990, 5—6, p. 417—419.

[2] Pierre Fontanier, *Figurile limbajului*, București, Editura Univers, 1974, p. 342.

diferită în raport cu fiecare dintre cele două obiecte („leușteanul", „ceapa").

Alteori, comparațiile **nemotivate** se prezintă sub forma unor construcții în care **însușirea comună** celor doi termeni — justificabilă semantic sau nu — nu este exprimată explicit. Am ales cîteva exemple pe care le considerăm grăitoare în acest sens :

„Și-am cîntat din coasta mea
Din vertebra ca o *stea*".

(N. Stănescu, *Frunză verde de albastru*)

„Ți-e inima la vîrsta viitoare
Ca *șarpele* pe muzici înnodat".

(I. Barbu, *Increat*)

Între „vertebră" și „stea" legătura poate fi stabilită prin elementul **formă**, deși, global, distanța semantică dintre cele două lexeme este foarte mare. În cel de-al doilea exemplu, această distanță (între „inimă" și „stea") este atît de mare, încît e aproape imposibil ca receptorul să reconstituie pașii pe care autorul i-a parcurs mental. El nu poate identifica trăsătura în virtutea căreia a fost posibilă comparația, dar contextul i-ar putea furniza anumite indicii. „Ca șarpele pe muzici înnodat" se referă la îmblînzitorii de șerpi care îi fac pe aceștia să se încolăcească bizar. Această construcție, pusă în relație intimă, ar putea sugera frămîntarea sufletească, dar o interpretare tranșantă nu este posibilă. În astfel de cazuri, comparațiile lasă receptorului posibilitatea mai multor lecturi sau rămîn ermetice. În același sens se poate înscrie și exemplul următor :

„Cînd a fost la început
Nu era nimic făcut
Lumea toată era goa lă
Ca o tidvă, ca o oală
Era noapte peste tot
Ca-n cutia de compot
Era ceață
Ca-n borcanul cu dulceață
Și tăcere,
Ca într-un hîrdău cu miere".

(T. Arghezi, *Facerea lumii*),

în care ultimele trei comparații ar putea părea, la un anumit nivel, nemotivate. Dar comparațiile care le precedă („lumea toată era goală/Ca o tidvă, ca o oală"), avînd o motivație mult mai transparentă și fiind construite paralel, ar putea constitui un indiciu că și ultimele trei operează asocierile în virtutea unei raționi intime a emițătorului. La aceasta se adaugă faptul că ultimele trei figuri dispun paradigmatic elemente ce descriu, pe de-o parte, aceeași stare de lucruri — facerea lumii — prin lexemele „noapte", „ceață", „tăcere", iar, pe de altă parte, elemente aparținînd aceluiași subansamblu lexico-semantic : „compot", „dulceață", „miere". Aceste indicii nu elimină însă ambiguitatea, așa cum nici în situația pe care o vom cita în continuare nu se poate proceda la o interpretare unică :

„Nichitologii își iubesc părinții ca pe șira spinării"

(Nichita Stănescu, *Album familial*)

Este adevărat că, privită ca axă a organismului, coloana vertebrală poate căpăta, pentru autor, conotația individuală de punct de reper, de sprijin chiar, de sistem de raportare la ceva fix, ceea ce ar înlesni asocierea mentală cu elementul „părinți". O interpretare unilaterală nu ni se pare însă indicată, cu atît mai mult cu cît „a iubi" este compatibil cu „părinți", dar sparge tiparele semantice în combinație cu „șira spinării".

1.2. Din materialul investigat rezultă că, de cele mai multe ori, comparația nu apare doar ca simplă punere în relație a termenilor, ci, pentru sporirea efectului său stilistic, se combină cu alte figuri. Pentru exemplificare am ales două situații : una în care comparația se combină cu oximoronul și alta, mai frecventă, în care se combină cu metafora.

În primul caz, al treilea termen al comparației (însușirea care ar trebui să fie comună comparatului și comparantului) este propriu sau poate fi atribuit numai primului termen, incompatibilitatea cu cel de-al doilea fiind uneori atît de mare, încît se ajunge la structuri oximoronice :

„[Eu] **gem** și **zbier** *ca un mut*".
(T. Arghezi, *Streche*)

În exemplul de mai sus „gem" și „zbier" sînt compatibile cu „eu", dar în raport cu „mut" numai „gem" este compatibil. În relația cu comparantul, lanțul semantic este rupt, iar comparația pare nejustificată.

În al doilea caz, însușirea în baza căreia se face comparația este compatibilă cu comparantul, dar este improprie comparatului :

„*Poema* (...) **numeroasă** *ca o lume*"
(T. Arghezi, *Poema*)

„La despărțire mi-a făcut un semn amical
Cu *mîna* **foșnind** *ca o frunză*"
(N. Stănescu, *Memoria asasină*)

Așa cum se observă în ultimul exemplu, „foșnind" este folosit cu sensul său propriu în contextul „frunză", în timp ce combinația „mînă foșnind" este o metaforă. Interesant e faptul că, în cazul de față, punctul de plecare este elementul „frunză". „Frunză foșnind" este o construcție banală, dar dacă avem în vedere mișcarea frunzelor foșnind, asocierea cu „mînă" nu mai apare nejustificată. Elementul „mișcare" este i m p l i c i t, dar el există, deși e x p l i c i t ni se oferă cu totul alt indiciu de decodare — „foșnind". Observăm, prin urmare, că drumul parcurs mental de autor (de la „frunză" la „mînă") este invers celui pe care ni l-ar sugera topica lexemelor implicate în figura discutată.

Cred că, mai mult, același element, avînd în microcontextul figurii rolul de trăsătură comună comparatului și comparantului, trebuie interpretată o dată în sensul său propriu (în raport cu lexemul „frunze") și o dată metaforic (în raportul cu lexemul „mînă"). Prin urmare, este vorba de o dublă valoare (denotativă și conotativă) a aceluiași element, stabilită în raport cu fiecare dintre termenii comparației, jocul acesta, sens propriu/sens figurat, constituind o eficientă sursă de sporire a expresivității.

2. Oprindu-ne asupra acestui tip de comparație, observăm următoarele :

2.1. În ciuda intensei și — în anumite perioade — chiar excesivei sale utilizări, comparația rămîne o figură deschisă inovațiilor prin combina-

rea insolită a termenilor și prin raportul dintre aceștia și „trăsătura comună" în baza căreia au fost puși în relație.

2.2. Ceea ce, în anumite cazuri, poate trece drept o asociere arbitrară de termeni constituie un tip de comparație a cărei motivare se află în planul de adîncime și a cărei decodare depinde de capacitățile receptorului și de indiciile furnizate de context.

2.3. Datorită gradului sporit de expresivitate ce o caracterizează, comparația aparent n e m o t i v a t ă este cultivată cu precădere în poezia contemporană, răspunzînd necesității de a găsi noi resurse în planul expresiei artistice. Cu toate acestea, ea a început să apară cu succes încă din perioada modernă, mai exact — de la Eminescu pînă azi.

2.4. Acest grad de expresivitate se află în raport invers proporțional cu gradul de expectabilitate.

2.5. Așa-numitele comparații n e m o t i v a t e pot fi, uneori, susceptibile de multiple interpretări, iar alteori sînt ermetice.

2.6. Relația semantică dintre t r ă s ă t u r a c o m u n ă, pe de-o parte, și termenii comparați, pe de altă parte, constituie o însemnată sursă a suprapunerii figurilor de stil.

BIBLIOGRAFIE

Bouverot, D., *Comparaison et métaphore*, în „Le Français moderne", 1969, nr. 2, p. 217—231
Coteanu, I., *Stilistica funcțională a limbii române*, vol. I, II, București, Editura Academiei, 1973, 1985.
Cohen, J., *La comparaison poétique : essai de systématisation*, în „Langage", 1968, nr. 12, p. 167—173.
Dragomirescu, Gh. N., *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.
Fontanier, P., *Figurile limbajului*, București, Editura Univers, 1974.
Mancaș, M., *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1972.
Mancaș, M., *Metaforă, metonimie, comparație : analogie și delimitări ale figurilor*, în LL, 1988, nr. 4, p. 489—501.
Negomireanu, D., *Relații semantice în structura comparației*, în LR, XXXIX, 1990, nr. 5—6, p. 417—419.

Iulie 1993

Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Rodica Zafiu

FIGURILE DE STIL ÎN LIMBA VORBITĂ

Există o tradiție didactică în care figurile de stil sînt asociate limbajului „ornat" — identificat cu limbajul literaturii ; elevilor li se cere, încă din primele clase, să extragă din texte literare „cuvinte și expresii frumoase"

și să le refolosească. Efectul este cel mai adesea artificial și duce doar la proliferarea clișeelor. În același timp, limitarea domeniului figurii îi împiedică pe vorbitorii obișnuiți să observe un lucru pe care lingviștii și retoricienii îl știu de foarte multă vreme : că figurile țin de modul firesc de funcționare a limbajului, că sînt cel puțin la fel de prezente în limba vorbită ca în literatură. În 1730, Du Marsais era de părere că „în Hală, într-o zi de tîrg se fac mai multe figuri decît se fac zile de-a rîndul prin adunările academice. Drept care, nu poate fi vorba ca figurile să se depărteze de limbajul obișnuit al oamenilor ; dimpotrivă, vorbirea fără figuri s-ar depărta de acesta, de cumva ar fi cu putință să se facă un discurs în care să nu se afle decît expresii nefigurate" [1]. Se știe că mare parte din vocabularul argotic e produs prin mecanisme metaforice, se vorbește destul de mult despre „pitorescul" expresiilor populare ; în fine, se recunoaște existența figurii chiar în limbajele cele mai neutre — științific sau juridic [2] (în cel științific, de pildă, sînt frecvent implicate metaforele c ă i i d e a c c e s ori ale c o n s t r u c ț i e i unei teorii). În aproape toate aceste cazuri e vorba, desigur, de figuri „înghețate", care nu mai sînt percepute ca devieri și în care inovația s-a transformat în clișeu [3]. Figura poetică e o realitate diferită : producătoare de ambiguitate, purtătoare a unui sens nou, indisociabil de contextul în care apare [4].

În teoriile relativ recente asupra metaforelor vieții cotidiene apare ideea că metafora, analogia structurează întregul mod de gîndire reflectat de limbaj. În sistemul uzual de referință, de exemplu, reperele spațiale *sus/jos* sînt valorizate pozitiv, respectiv negativ — în metafore curente precum *a fost la înălțime*, *e într-al nouălea cer* — sau *e la pămînt*, *e prăbușit*. Fenomenele abstracte sînt gîndite ca obiecte, ca entități bine delimitate. Discuția e o luptă — în care partenerul *e atacat*, ideile *sînt apărate*, *se cîștigă teren* ș.a.m.d. [5]. Dincolo de pitorescul unor expresii trecute dintr-un domeniu într-altul, se ghicesc corespondențe de structuri mentale esențiale. Există micro-sisteme de metafore, mai superficiale poate, dar surprinzătoare prin numărul expresiilor care li se subsumează. Limbajul familiar-argotizant, a dezvoltat, de exemplu, o întreagă serie modernă bazată pe analogia om-automobil : cineva *a luat ceva la bord* („a consumat băuturi alcoolice") *și-a făcut plinul* („a ajuns la un cîștig considerat suficient"), *a tras pe dreapta* („s-a culcat" sau „s-a retras"), *e în pană* (de bani) etc. Suprapunerea

[1] Du Marsais, *Despre tropi*, traducere de Maria Carpov, București, Editura Univers, 1981, p. 34.

[2] Pentru limba română, cele mai complete studii sînt cuprinse în volumele colective scoase de grupul de poetică de la Timișoara (coordonator Crișu Dascălu) : *Stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul științific*, Timișoara, TUT, 1982 ; *Structura imaginii în stilul publicistic*, 1983 ; *Structura imaginii în stilul administrativ-juridic*, 1984 ; *Imaginea în stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea*, 1986. Pentru metaforele lexicalizate, v. Elena Slave, *Metafora în limba română. Comentarii și aplicații*, București, Editura Științifică, 1991.

[3] V. Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985, p. 63—64.

[4] V. Ion Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, II, *Limbajul poeziei culte*. București, Editura Academiei, 1985 ; Mariana Neț, *Text și figură*, în SCL, XXXVIII, 1987, nr. 6, p. 479-490.

[5] George Lakoff, Mark Johnson, *Metaphors we live by*, Chicago, Chicago University Press, 1980.

(sau continuitatea) om-vehicul este însă cu siguranţă mai veche : atestată de o expresie precum *a pune beţe în roate*. Marea cantitate de metafore curente preluate din limbajul sportiv — *a o da în bară* („a eşua"), *a fenta pe cineva* („a induce în eroare, a înşela"), *a lua startul* („a începe") — ar putea reprezenta nu doar o modă, ci chiar o grilă prin care se interpretează realitatea. În acest caz, multe ilustrări sînt de găsit în limbajul jurnalistic : „am întrebat cele trei părţi dacă doresc să vină la Londra şi să continue negocierile. Acum mingea se află în terenul lor" („România liberă", nr. 702, 1992, p. 1); „numai bine (...) ca mingea să fie pasată de la un minister la altul" („Adevărul", nr. 277, 1992, p. 3); „driblatul impozitelor" („Evenimentul zilei", nr. 136, 1992, p. 3); „concurent", „record" etc. Oricum, metaforele vieţii moderne sînt mai puţin observate, tocmai pentru că sînt la îndemîna tuturor. Interesul cercetătorilor s-a îndreptat mai ales asupra metaforelor din limba vorbită populară (tradiţională) — fie pentru că acestea par să ilustreze perfect situaţii concrete din civilizaţia rurală, căpătînd o exemplaritate autohtonă — *îi vine apa la moară, nu-i sînt boii acasă, se strînge funia la par* — , fie tocmai pentru că rămîn obscure — *îşi ia inima în dinţi, i se aprind călciele* ... — şi invită la ingenioase interpretări [6].

Cînd e în discuţie metafora din limbajul familiar şi argotic se evocă mai ales exemplele seriilor foarte bogate care substituie nume ale părţilor corpului. Capul e *bilă, bostan, dovleac, tărtăcuţă* (după formă, în primul rînd, dar şi cu aluzie la conţinut), *cutiuţă* (prin calitatea sa de „conţinător"), *mansardă* (prin poziţie) etc. Exemple de metafore sînt extrem de numeroase : de la mai vechile *bicicletă* („ochelari") sau *ţambal* („pat de lemn"), pînă la inovaţiile glumeţe, ironice ale ultimilor ani : *adidaşi* („picioare de porc") ori *dalmaţian*, cu sensul moral „ins compromis" („pătat") şi cu sensul concret, total diferit : „soldat în uniformă de camuflaj ; jandarm". Cele mai interesante sînt însă cazurile în care metafora (bazată pe analogie) se combină în proporţii diverse cu metonimia (bazată pe relaţia de continuitate logică sau obiectuală). *Cui de sicriu* („ţigară") e o metaforă prin analogie de formă — dar şi o metonimie implicînd relaţia cauză-efect. *Pahar de vorbă* („conversaţie amicală" : „Au stat la un pahar de vorbă") pare o metaforă surprinzătoare, dar se explică de fapt tot prin metonimie : prilejul (băutura) e direct legat de scopul real (conversaţia) — care sfîrşeşte prin a i se substitui, într-o reuşită condensare a expresiei.

Metonimiile pure sînt şi ele destul de frecvente în limbajul familiar şi argotic, în care pantofii sînt *umblători*, urechile — *ascultătoare ;* o băutură alcoolică tare e *o tărie*, o bancnotă îşi impune numele după culoare sau ilustraţie (cea de 100 de lei, în curs de dispariţie, a fost mult timp cunoscută ca *o albastră* sau *un Bălcescu*). Insul este identificat după acoperămîntul de cap — *căciulă, şapcă ;* dacă etern repetatului exemplu de metonimie literară („mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă ...") i s-ar prefera unul foarte actual, din limbajul politic şi publicistic, s-ar cita ştiri despre *căştile albastre*.

Dacă figurile bazate pe transfer de sens sau de nume mai pot fi urmărite la nivelul cuvîntului sau al sintagmei, celelalte ar trebui analizate

[6] V., de exemplu, Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, ed. definitivă, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1975, cap. *Izolări ;* Stelian Dumistrăcel, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980.

doar într-un context mai larg al enunţării. De fapt, în limba vorbită e mai evidentă decît oriunde funcţia de strategii ale comunicării pe care o îndeplinesc figurile [7] : litota, de pildă, definită ca atenuare simulată, apare fie ca strategie a politeţii, fie ca manifestare a ironiei : *cutare nu e tocmai deştept ;* cineva *e cam obosit* (eufemism pentru „beat") ; unii *împrumută* sau *completează* („fură"), merg la *pension*, la *colegiu* sau la *facultate* („închisoare"). Replici de tipul *Aşteaptă-mă doar o secundă ; Dă-mi un strop de apă* (care pot fi interpretate şi ca atenuare, dar şi ca exagerare în minus) sînt atît de obişnuite şi de motivate strategic (ca persuasiune politicoasă) — încît nu li se mai percepe natura iniţial figurată [8]. Hiperbola este şi ea în primul rînd o strategie de convingere ; stilistica mai veche tindea să o interpreteze mai curînd ca manifestare a afectivităţii foarte puternice din limbajul vorbit. Limba română populară cuprinde tipare foarte variate de hiperbole — incluse în diferite studii în categoria exprimării stilistice a superlativului : de la modelul substantivului adverbializat — în *beat tun*, *scump foc* etc. sau de la cel bazat pe repetiţii — *urîţenia urîţeniilor* — pînă la construcţia consecutivă cu *de*, extrem de productivă : *îl bate de-i merg fulgii ; fuge de-i sfîrîie călcîiele ; bea de stinge ; plăteşte de se usucă* [9]. În argoul tineresc, o simplă melodie poate fi *criminală*, *bestială*, *de comă* — şi de aceea este ascultată *în demenţă*, *în disperare*. Exagerarea e conştientă şi alunecă în asemenea cazuri — ca şi în cel al numeralului *j'de mii* — spre autoironie.

S-ar putea continua cu suficiente exemple de procedee curente de producere a ironiei şi a umorului (prin contrastul între bază şi sufix, ca în *profesoraş*, ori între sensul propriu şi cel metaforic al cuvîntului, ca în *a altoi*, *a se căptuşi cu* ...), cu figuri specifice oralităţii (repetiţie, elipsă ş.a.m.d.). Ar fi în orice caz posibil un tratat despre figuri care să cuprindă doar exemple din limbajul curent, din publicistică şi publicitate [10] ; ar fi şi util — în măsura în care e util orice mijloc de a-i atrage vorbitorului atenţia asupra limbajului pe care îl foloseşte spontan, în comunicarea cotidiană. Şi, poate, de a-i oferi şansa unei relaţii mai fireşti cu literatura.

Iulie 1993

Facultatea de Litere
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5 — 7

[7] Ironia, metafora, hiperbola apar la H.P. Grice, *Logic and conversation*, în P. Cole & J. Morgan (eds.), *Syntax and Semantics*, 3, *Speech Acts*, New York, 1975 — ca violări intenţionate ale maximelor conversaţionale.

[8] Penelope Brown & Stephen C. Levinson, în *Politeness. Some universals in language usage*, Cambridge, Cambridge University Press, 1978, p. 176—177, le consideră eufemisme.

[9] Remarcată la Creangă de G. I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1969, p. 62—64.

[10] Aşa cum au făcut-o, dar numai în cîteva capitole, J. Dubois, F. Edeline şi alţii (Grupul μ), *Retorică generală*, trad. de Antonia Constantinescu şi Ileana Littera, Bucureşti, Editura Univers, 1978. Stilistica lui Ch. Bally — *Traité de stylistique française*, I — II, Heidelberg, 1909 — nu a interferat suficient cu tradiţia retorică pentru a influenţa studiul figurilor.

Magdalena Georgescu

O COPIE MOLDOVENEASCĂ A PSALTIRILOR CORESIENE ?

Despre raporturile de filiaţie existente între psaltirile din secolul al XVI-lea s-a scris mult, iar rezultatele cercetărilor mai noi şi mai vechi au fost expuse în lucrări de sinteză[1]. În schimb, s-a scris mai puţin despre relaţia dintre psaltirile din secolul al XVI-lea şi psaltirile din secolele următoare[2]. În general, s-au exprimat, în treacăt, păreri neîntemeiate pe examenul comparativ al textelor. Astfel, în *Geschichte der rumänischen Literatur* [3], M. Gaster afirmă că în 1710 Ioan din Vaslui copiază o psaltire, care, în ciuda depărtării în timp şi în spaţiu, este foarte strîns legată de textul lui Coresi [4]. Pentru cercetătorul de astăzi, afirmaţia lui M. Gaster ridică cel puţin trei întrebări : 1) cine este Ioan din Vaslui ?, 2) unde se află manuscrisul copiat de el ? şi 3) cu ce psaltire coresiană este pusă în relaţie copia lui Ioan ?

Identificarea lui Ion (nu Ioan) din Vaslui este simplificată de existenţa catalogului lui G. Strempel [5]. Consultîndu-l, cititorul descoperă că, într-adevăr, Ion din Vaslui copiază în anii 1709—1710 o psaltire, care se păstrează în Biblioteca Academiei Române sub cota ms. rom. 2382 [6]. Din însemnarea scribului rezultă că manuscrisul a fost copiat în Moldova [7]. Din păcate, izvoarele de care dispunem în prezent nu oferă informaţii mai amănunţite privind persoana copistului Ion din Vaslui. Tot ceea ce ştim despre el este faptul că a copiat psaltirea conţinută în ms.rom. 2382 [7]. Urmează să stabilim la care anume dintre psaltirile coresiene s-a referit M. Gaster şi dacă aceasta constituie originalul copiei executate de Ion din Vaslui.

Întrucît în 1901, cînd M. Gaster s-a pronunţat în problema enunţată aici, *Psaltirea* tipărită de Şerban Coresi în 1589 nu era cunoscută încă

[1] I.-A. Candrea, **Psaltirea Scheiană** *comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII*, vol. I, Bucureşti, 1916 ; Ion Gheţie şi Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1985.

[2] I.-A. Candrea, *op. cit.*

[3] Publicată de Gustav Gröber în *Grundriss der romanischen Philologie*, II Band, Strasbourg, 1901, p. 262—428.

[4] *Loc. cit.*, p. 271.

[5] G. Strempel, *Copişti de manuscrise româneşti pînă la 1800*, vol. I, Bucureşti, 1959.

[6] *Loc. cit.*, p. 127—128.

[7] Ms. rom. B.A.R. 2382, f. 180^{v}—181^{v} : Această psaltire a proorocului şi împăratului Davîd am scrisu eu, Ion ot Vasluiu, şi am datu sfintei mănăstiri de pomană, să fie pentru spăsenie sufletului şi sănătate a trupului, unde iaste hramul Blagoveşteniei întru pomenire Sfintei Truiţă şi a tuturor sfinţilor, ce din veci ţ-au îngăduitu cu bunătăţ în zilele blagocistivului dumnu Ioan Alicsandru Nicolaiu voievod, fiind mitropolit Ţării Moldovii chir Ghedion.

de cercetători [8], este probabil că reputatul filolog a avut în vedere psaltirile coresiene din 1570 și 1577, care prezintă texte foarte asemănătoare, diferențele dintre ele fiind nesemnificative [9]. Nu este însă exclus ca M. Gaster să fi avut în vedere exclusiv psaltirea din 1577, deoarece pînă la 1901 singurele mențiuni ale psaltirii românești de la 1570 se datorează lui V. Mangra [10] și lui A. Densușianu [11]. Sigur este faptul că în anul 1891, cînd apare *Chrestomatia română*, M. Gaster nu avea cunoștință de existența unei psaltiri coresiene mai vechi decît aceea apărută în 1577 [12]. Autorul însuși arată în prefață [13] că în *Chrestomatie* a reprodus zece psalmi din *Psaltirea* lui Coresi (din 1577), promițînd cititorului că acești zece psalmi, preluați din alte cărți și manuscrise mai noi, vor fi reproduși în volum în ordine cronologică, însoțiți de indicația de a fi comparați cu cei mai vechi psalmi cunoscuți la acea dată, cei din *Psaltirea slavo-română* tipărită în 1577. Așa se face că, publicînd fragmentar cîțiva dintre psalmii copiați de Ion din Vaslui, M. Gaster trimite la compararea acestora cu psalmii coresieni, incluși și ei în *Chrestomatie* [14]. Zece ani mai tîrziu, în 1901, M. Gaster revine asupra relației dintre psalmii copiați de Ion din Vaslui și psalmii coresieni [15], considerînd că cercetarea temeinică a acestora va arunca lumină și asupra raporturilor dintre textele coresiene și psaltirea cunoscută azi sub numele de *Psaltirea Scheiană*.

Pentru a verifica exactitatea observației lui M. Gaster este suficient să comparăm porțiuni similare din cele două texte. Am întreprins acest demers, în urma căruia am constatat că între ms. 2382 și psaltirea coresiană din 1577 se poate stabili o relație de dependență, dar, pentru a aprofunda caracterul acestei relații, am considerat necesar să atragem în examenul comparativ și textul psaltirii tipărite în 1589. Dintre psalmii publicați de M. Gaster în *Chrestomatie* ne-am oprit asupra psalmului 31.

Coresi, *Psaltire*, 1577	Ms. rom. B.A.R. 2382	Ș. Coresi, *Psaltire*, 1589
Ferice de cei ce lăsară-se fărălegile și lă se acoaper păcatele. Ferice bărbat ce nu-i socoti Domnul păcatele, nece iaste în rostul lui înșelăciune. Că tăcui și vechiră-se oasele meale, chemîndu-mi în toată zi. Că zioa și noaptea păsă spre mine mîna ta. Turnai-mă spre *straste* cînd înghimpă-	Ferice de ceia ce le se iartă fărădeleagile și lor li să acopără păcatele. Ferice de omul celuia ce nu-i numește Domnul păcatele, nici iaste întru rostul lui înșelăciune. Că tăcuiu și se vechiră oasele meale, strigînd toată dzioa. Că și dzioa și noapte să greuia spre mine mîna ta. Întorsu-mă	Ferice cărui lăsară-se fărălegile și cui acoperiră-se păcatele. Ferice bărbatul ce nu-i socotește Domnul păcatele, nece iaste în rostul său înșelăciune. Că tăcui și vechiră-se oasele meale, chemîndu-mi toată zua. Că zioa și noaptea păsă spre mine mîna ta. Turnai-mă spre *chin* cînd înghimpă-mă

[8] Cartea nu este menționată în BRV I, apărută în 1903, Primul cercetător care se ocupă de psaltirea din 1589 este I. —A. Candrea, în lucrarea citată sub nota 1. El menționează că volumul i-a fost semnalat de I. Bianu.

[9] Cf. Coresi, **Psaltirea slavo-română** *(1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, București, 1976.

[10] V. Mangra, *Psaltirea românească a diaconului Coresi publicată în 1570 la Brașov*, în „Tribuna", Sibiu, VII, 1890, nr. 268, p. 1071—1073; idem, *Cercetări literare istorice*, București, 1896.

[11] A. Densușianu, *Istoria limbei și literaturei române*, Iași, 1894, p. 199.

[12] M. Gaster, *Chrestomatie română*, vol I, București, 1891, p. VI.

[13] *Loc. cit.*

[14] *Loc. cit.*, p. 363—368.

[15] M. Gaster, *Geschichte der romanischen Literatur*, Strasbourg, 1901, p. 268, 271.

mă spin. Fărăleagea mea cunoscuiu şi păcatul mieu nu coperiiu. Ziş *să spuiu* spre mine fărăleagea mea Domnului şi tu lăsaşi *necuratul* inimiei meale. Derept aceaea roagă-se ţie toţi *preapodobni ‹c› ii* în vreamea ce e de treabă, ce în potop de ape multe către el nu se apropie. Tu eşti *nădeajde mie* de scîrbi ce mă ţin, bucuriia mea; izbăveaşte-mă de ceia ce mă încungiurără. *Înţelegu-te* şi deregu-te în calea ceasta ce mergi; învîrtoşu spre tine ochii miei. Nu fireţi ca calul şi ca mişcoiul ce n-au mente; cu zăbale şi cu frîu falcile lor tragi să nu se apropie către tine. Multe rane păcătosului; cine upovăiaşte în Domnul *mesereare* încungiură-l. Veseliţi-vă în Domnul şi bucuraţi-vă dreptii şi luădaţi-vă toţi dreptii cu inema.

spre *chinuri* cînd mi pletiră spinul. Fărădelegile meli cunoscuiu şi păcatili meli nu le acoperiiu. Ziş: „*Mărturisi-mă-voi* spri mine fărădelegile meli lui Domn" şi tu iertaşi *necurăţie* inimii mele. De cice, Doamne, roagă către tine fiecine cela ce-i *precuvios* la vreame de treabă, însă în potopu-s ape multe şi către îns nu se vor apropiia. Tu eşti *scăparea me* de scîrbile cele ce mă ţinură, bucuriia mea eşti; izbăveaşte-mă de cie ce mă încungiurară. *Înţelepţi-te-voi* şi te voi îndirepta pre cale această, ce într-însă te veri duci. Întări-mă-voi spre tine ochii miei. Nu fiţi ca caii şi ca mîşcul, ce ei n-au înţelegirea; cu frîu şi cu zăbale tragi fălcile lor de cie ce nu se apropiie. Multe rane păcătosului, iară cela ce va ne ‹de› jdui spre Domnul *mila* lui Domn îl va încungiura. Veseliţi-vă de Domnul şi vă bucuraţi drepţi şi vă lăudaţi toţi ciia ce sînteţi drepţi cu inimile.

spin. Fărăleagea mea cunoscuiu şi păcatul mieu nu coperiiu. Ziş: „*Mărturisi-voiu* spre mine fărăleagea mea Domnului" şi tu lăsat-ai *necurăţiia* inimiei meale. Derept aceaea roagă-se ţie tot *preacuviosul* în vreamea de treabă, însă în potopul de ape multe către-însul nu se apropie. Tu eşti *scăparea mea* de scîrbi ce mă ţin, bucurie mea; izbăveaşte-mă de ceia ce mă încungiurară. *Înţelepţi-te-voiu* şi năstăvi-te-voiu în calea aceasta ce mergi. Învîrtoşa-voiu spre tine ochii miei. Nu fireţi ca calul şi ca mişcoiul ce n-au mente; cu zăbala frîului falcile lor strînge-veri că vor nu se apropie către tine. Multe rane păcătosului; iară cine upovăiaşte în Domnul *mila*-l încungiură. Veseliţi-vă şi bucuraţi-vă derepţii şi lăudaţi-vă toţi derepţii cu inima.

Compararea psalmului 31 din ms. rom. 2382 cu psalmul 31 din *Psaltirea slavo-română* din 1577 arată că cele două texte pot fi puse într-o relaţie de filiaţie, dar această relaţie nu este una directă şi nici măcar foarte apropiată, ci este o relaţie mediată. Între textul coresian din 1577 şi textul moldovenesc copiat de Ion din Vaslui s-au interpus alte versiuni revizuite şi prelucrări ale traducerii originare. Fiecare carte nouă, tipărită sau manuscrisă, a putut fi izvor de noi remanieri şi îmbunătăţiri ale cărţilor ulterioare. Aşa se face că, dacă examinăm comparativ psalmul 31 din ms. rom. 2382 cu psalmul 31 din Psaltirea tipărită din 1589 de Şerban Coresi, vom constata că cele două texte se caracterizează prin locuri comune, care diferă de pasajele corespunzătoare ale psaltirii din 1577. Aceste elemente comune sînt, aici, în număr de şapte:

Coresi, *Psaltire*, 1577	Ms. rom. B.A.R. 2382	Ş. Coresi, *Psaltire*, 1589
1. straste	chinuri	chin
2. să spuiu	mărturisi-mă-voi	mărturisi-voi
3. necuratul	necurăţii	necurăţiia
4. preapodobnicii	precuvios	preacuviosul
5. nădeajde mie	scăpare me	scăparea mea
6. înţelegu-te	înţelepţi-te-voi	înţelepţi-te-voiu
7. mesereare	mila	mila

Prin examenul comparativ al celor trei texte, am dovedit că, deşi M. Gaster a fost îndreptăţit să pună în relaţie manuscrisul 2382 cu psaltirea

din 1577, copia lui Ion din Vaslui se grupează într-o posibilă schemă de filiaţie alături de psaltirea din 1589, necunoscută amintitului filolog.

În sprijinul afirmaţiei noastre aducem şi un pasaj din psalmul 50, v. 9. Textul slav al acestui pasaj, care se regăseşte nu numai în psaltire, ci şi în alte cărţi de cult coresiene, cum ar fi, de pildă, *Molitvenicul* şi *Liturghierul*, sună astfel: ѿкропишимѧ ї҆ссопѡ(м) и ѿчищѧсѧ (în traducere: *Mă vei stropi cu isop şi mă voi curăţi*).

Al. Mareş [16] şi Ion Gheţie [17] au arătat că, în funcţie de felul în care a fost tradus acest pasaj, psaltirile manuscrise şi tipărite din secolul al XVI-lea se grupează în trei categorii distincte:

1. *Molitvenicul* din c. 1577 şi *Liturghierul* din 1570 reproduc forma slavă ca atare: ї҆ссопѡ(м);

2. *Psaltirea Hurmuzaki*, *Psaltirea românească* din 1570 şi *Psaltirea slavo-română* din 1577 „traduc" cuvîntul prin *cu săpun*;

3. *Psaltirea* din 1589 traduce corect, prin *cu isop*.

Şi în această privinţă ms. rom. B.A.R. 2382 se grupează cu *Psaltirea* din 1589, întrucît, ca şi aceasta, conţine traducerea corectă *cu isop*, dar totodată diferă foarte mult de aceasta, pentru că izvorul copiei lui Ion din Vaslui trebuie căutat într-o versiune care a pus la contribuţie psaltiri moldoveneşti anterioare anului 1709 şi, implicit, *Psaltirea* din 1589, în care este posibil să se reflecte un original nordic (moldovenesc sau ardelenesc) [18]. Edificatoare în acest sens este comparaţia cu manuscrisele 170, 540 [19], 3465 [20], precum şi cu primele şase file manuscrise legate la începutul tipăriturii din 1589, din care lipseşte o porţiune de text şi care nici cu acest adaos nu şi-a recăpătat integralitatea. O cercetare comparativă mai detaliată a versiunilor conservate în ms. rom. 170, 540, 2382, 3077, 3465 şi 4818 [21], cît şi în tipăriturile din 1651 şi 1680 [22] ar fi în măsură să furnizeze date noi privind raporturile de filiaţie dintre aceste texte. Ea ar putea constitui obiectul unui studiu viitor. Deocamdată, scopul cercetării de faţă s-a limitat exclusiv la verificarea unei afirmaţii făcute de M. Gaster cu mai bine de 90 de ani în urmă şi la prezentarea unor precizări rezultate din compararea ms. rom. 2382 cu psaltirile coresiene.

Pentru a proba existenţa deosebirilor dintre psaltirile coresiene şi ms. rom. 2382 vom recurge la o comparaţie sumară, dar elocventă, a celor patru texte. Astfel, în acelaşi psalm 50, v. 9, la care ne-am referit mai sus, psaltirile coresiene prezintă verbul *stropi* conjugat la diverse timpuri, spre deosebire de ms. 2382 şi de psaltirile moldoveneşti din secolul al XVII-lea

[16] *Liturghierul lui Coresi*. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş, Bucureşti, 1969, p. 30.

[17] Ion Gheţie, *Cea mai veche atestare a cuvîntului* **săpun** *şi raporturile dintre psaltirile româneşti din secolul al XVI-lea*, în LR, XIX, 1970, nr. 3, p. 249.

[18] Ion Gheţie, *Consideraţii filologice şi lingvistice asupra* **Psaltirii slavo-române** *atribuite lui Şerban Coresi*, în LR, XXVI, 1977, nr. 3, p. 275–280; idem, **Psaltirea Hurmuzaki** *şi filiaţia psaltirilor româneşti din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea*, în LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 51–57.

[19] I.-A. Candrea, *op. cit.*, p. LXIV–LXIX; Mariana Combiescu, *Psaltirea de la Mehadia*, în LR, XVII, 1968, nr. 3, p. 259–268.

[20] Al. Mareş, *O nouă psaltire slavo-română manuscrisă din secolul al XVI-lea*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, vol. II, Bucureşti, 1972, p. 259–299.

[21] Gh. Chivu, *Vechi psalmi româneşti din secolul al XVII-lea*, în LR, XXI, 1972, nr. 2, p. 145–154.

[22] I.-A Candrea, *loc. cit.*

din ms. rom 170 şi 540, care conţin verbul *ocropi* conjugat peste tot la prezent. O altă deosebire între psaltirile coresiene şi ms. rom. 2382 se află în psalmul 54, v. 8. În cele trei psaltiri coresiene ne întîmpină următorul text : *Aşteptai Zeul, spăsitoriul mieu, de neşchit suflet şi de buria.* În ms. rom. 2382, textul este următorul : *Aşteptaiu pre D‹umnezeu›, cela ce era să mă mîntuiască de-mpuţinarea firii şi de vivor.* În toate cele trei texte manuscrise cuvîntul *Dumnezeu* este prescurtat prin D.

Sintetizînd rezultatele cercetării noastre, desprindem următoarele concluzii :

— între copia executată de Ion din Vaslui în anii 1709—1710 (ms. rom. 2382) şi psaltirile coresiene există o relaţie de dependenţă, observată corect de M. Gaster ;

— Ion din Vaslui nu execută o copie, directă sau mediată, după psaltirea coresiană din 1577 ;

— comparată cu toate psaltirile coresiene, versiunea conservată în ms. 2382 este mai apropiată de *Psaltirea slavo-română* tipărită de Şerban Coresi în 1589, deosebindu-se totuşi de aceasta prin anumite particularităţi ;

— ms. rom. B.A.R. 2382 este o copie moldovenească după un izvor moldovenesc din secolul al XVII-lea.

Iunie 1993

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

IOAN CANTACUZINO, **Poezii nouă.** Ediție îngrijită de Andrei Nestorescu, București, 1993, 77 p. [Academia Română, Institutul de Istorie și Teorie Literară ,,G. Călinescu", *Documente și manuscrise literare.* Serie nouă]

Micul volum apărut recent sub egida Institutului de Istorie și Teorie Literară ,,G. Călinescu" din București se dorește și reușește să fie un act de restituție culturală. El face cunoscut cititorilor contemporani, din păcate nu prin tipar, ci prin multigrafiere (și deci într-un număr redus de exemplare), cuprinsul celei mai vechi cărți de poezii tipărite în limba română : *Poezii nouă*, apărută la Dubăsari sau Movilău, în jurul anului 1795 [1]. Autorul acestei cărți, formată din creații originale, dar și din prelucrări sau traduceri din La Fontaine, Metastasio, Th. Gray, Marmontel, Fr. J. de Bernis sau dintr-o versiune franțuzească a *Cîntării cîntărilor* [2], autor semnat doar cu inițialele I.C., este spătarul Ioan Cantacuzino. De la el au rămas și traduceri din Montesquieu, J. J. Rousseau, Florian, Fr. Baculard d'Arnaud, A. Pope, păstrate în fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei din București și al Bibliotecii Centrale de Stat [3].

Ediția semnată de Andrei Nestorescu se deschide cu un *Argument* (p. 5—8), o încercare de a justifica necesitatea retipăririi creației poetice a lui Ioan Cantacuzino.

Ediția propriu-zisă a celor 23 de poezii cuprinse în cartea tipărită la finele secolului al XVIII-lea în Basarabia a fost realizată (p. 15—65) prin reproducerea ,,cît mai fidelă față de originalul chirilic" (p. 11) a cuprinsului exemplarului unicat aflat acum în colecțiile filialei din Iași a Bibliotecii Academiei Române. În transcriere au fost astfel păstrate, după cum sîntem avertizați în *Nota asupra ediției* (p. 9—13), ,,formele de limbă specifice scriitorului, caracteristice epocii sau ilustrînd o realitate lingvistică regională" (p. 11). Notelor autorului (p. 43—44), parte componentă a textului editat, le sînt adăugate, într-un foarte ,,succint capitol" (p. 13), cîteva note ale editorului (p. 66—68). O *Bibliografie selectivă* a studiilor referitoare la *Poezii nouă* (p. 70—71) și un *Glosar* minimal (p. 72—75) încheie o ediție pe care însuși autorul ei o consideră, într-o notă ce poate trece neobservată, ,,de semnalare, de marcare în timp a unei priorități editoriale" (p. 66).

Andrei Nestorescu a folosit acum ,,prilejul neașteptat de a restitui liricii noastre, cu un ceas mai devreme" o carte de excepție aproape deloc cunoscută. *Poezii nouă* merită însă o ediție definitivă. Cu gîndul la această ediție, impusă atît de valoarea încercărilor literare, cît mai ales de concepția artistică a lui Ioan Cantacuzino, inovatoare în raport cu epoca în care a activat, sugerăm editorului unele posibile modificări, ale transcrierii [4] și cîteva completări ale notelor și glosarului.

Credem astfel, în ceea ce privește transcrierea, că forme de tipul *tă* (p. 29, 38), *t-au* (p. 21) sau *lacrim* (p. 11) nu reflectă ,,pronunțarea dură a unor consoane" (p. 11), ci reprezintă simple grafii pentru *te, te-au, lacrimi*. Forme fără acoperire fonetică sînt, după opinia noastră, și *simță* (p. 53), pentru *simț* (ind. prez. 1 sg.), *peaptu* (p. 23) pentru *peptu*, *piapt(ul)* (p. 43, 47, 48), pentru *piept(ul)*, *piare* (p.40 ; în rimă cu *tăcere)*, pentru *piere*, *piarz* (p. 38), pentru *pierz*. Normele ortografice actuale ar fi impus apoi transcrierea lui *ia* din *adormiam* (p. 46) sau *dormiau* (p. 61) prin *ea*. Aceleași norme re-

[1] Tipărirea cărții s-a făcut, potrivit lui Andrei Nestorescu (care preia datarea din bibliografia utilizată), ,,cîndva între 1792 și 1796" (p. 6). În *Bibliografia românească veche*, IV. *Adăogiri și îndreptări*, București, 1944, p. 111, se menționează însă că ,,hîrtia pe care este tipărită [cartea] poartă în filigrană anul 1795".

[2] Vezi *Dicționarul literaturii române. De la origini pînă la 1900*, București, 1979, p.147—148 ; cf. opinia lui Andrei Nestorescu (p. 69 din ediția de față), potrivit căreia în *Cîntarea cîntărilor* din *Poezii nouă* s-ar putea identifica ,,unele influențe din versiunea cuprinsă în Biblia de la București (1688)".

[3] BAR, ms. rom. 1550, 3099, 6002 ; BCS, ms. 4246 ; vezi *Dicționarul literaturii române. De la origini pînă la 1900*, p. 148.

[4] Nu avem în vedere absența accidentală a semnelor diacritice pentru unele litere românești (vezi, spre exemplu, *pasteți*, pentru *pașteți* sau *urmatoarele*, pentru *următoarele*, p. 12), întrucît *a, i, s* sau *t* au putut apărea uneori în loc de *ă, â, î, ș* sau *ț* printr-o greșeală de dactilografiere.

comandă utilizarea cratimei în *nentrupiri* (p. 65; în loc de *ne-ntrupiri*), respectiv a apostrofului în *fluturle* (p. 42; în loc de *flutur'le*), *greerle* (p. 28; în loc de *greier'le*[5]) sau *plodurle* (p. 32; în loc de *plodur'le*).

Completarea notelor explicative finale într-o ediție ulterioară este avută în vedere de Andrei Nestorescu (potrivit notei de la p.66). Din volumul recent apărut lipsește însă, de la finele traducerii intitulate *Poveste*, explicația cu care Ioan Cantacuzino dorea să însoțească, potrivit asteriscului, versul „Dafnii cei nenorocoase" (p. 32).

În sfîrșit, din forma definitivă a glosarului nu ar trebui să lipsească cuvîntul *răsuflare*, utilizat cu sensul vechi, „mărturisire, destăinuire", în titlul textului ce constituie arta poetică lui Ioan Cantacuzino.

Iulie 1993

GH. CHIVU
Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, Vol. II. Ediție îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, cu introducere de Mioara Avram, București, Editura Academiei Române, 1992, 534 p.

După apariția în 1987 a primului volum din operele lui Timotei Cipariu, cuprinzînd *Principie de limbă și de scriptură, Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi* și *Crestomația sau analecte literare*, în 1992 apare volumul al II-lea, dedicat, după cum se anunțase deja în *Nota asupra ediției* din volumul I, lucrărilor „propriu-zis gramaticale" (vol. I, p. XXXII) ale învățatului ardelean.

În speță este vorba de:

1) *Compendiu de gramatica limbei române*, ediția a V-a, emendată de T. Cipariu, Sibiu, 1876;

2) *Gramatica limbei române*. Partea I. *Analitica*, București, 1869;

3) *Gramatica limbei române*. Partea a II-a. *Sintetică*, București, 1877;

4) *Despre limba română. Supliment la Sintactică*, Blaj, 1877.

În studiul introductiv intitulat *Gramaticile lui Timotei Cipariu*, Mioara Avram menționează, alături de cele patru lucrări cuprinse în volumul al II-lea, încă alte două lucrări, incluse de editoare în volumul I, dar avînd totuși un pronunțat caracter gramatical: *Elemente de limba română* ... și *Principie de limbă și de scriptură*. Este și motivul pentru care semnatara introducerii consideră că o altă ordonare a lucrărilor din volumul I (adică 1. *Crestomația*, 2. *Elemente de limba română* ..., 3. *Principie de limbă* ...) ar fi realizat o mai bună trecere spre volumul al II-lea, asigurîndu-se o prezentare mai unitară a operei lui Cipariu. Subscriem acestei păreri, pornind de la considerentul că tematizarea rigidă și respectarea strictă a ordinii cronologice nu asigură întotdeauna cea mai bună imagine a întregului.

După ampla introducere (p. V—XLVI) a Mioarei Avram și o *Notă asupra ediției* semnată de editoare (p. XLVII — XLVIII) urmează redarea textelor propriu-zise ale celor patru lucrări mai sus amintite (p. 1—481).

În încheierea lucrării, în afara listei de abrevieri (p. 483—484), editoarea pune la dispoziția cititorului un indice de cuvinte: *Indice de cuvinte, forme și elemente derivate* (p. 485—525), precum și un indice de autori (p. 527—529).

Fără a minimaliza importanța studiului Mioarei Avram, nu ne putem reține totuși o nedumerire cu privire la absența unui comentariu mai larg al autoarei ediției, cu atît mai mult cu cît nu întîlnim așa ceva nici în volumul I.

Toate aceste observații, vizînd de altfel aspecte pur formale, metodice, rămîn nesemnificative în raport cu valoarea incontestabilă a lucrării, nediminuind cu nimic importanța ei ca act științific și cultural totodată.

Dacă adăugăm la dificultățile inerente editării unor opere de natura celor ale lui Cipariu problema transpunerii în ortografia actuală, atunci ediția de față reprezintă și un act de curaj filologic.

Transcrierea în ortografia actuală, cu menținerea grafiilor din original acolo unde sînt ilustrate fapte și fenomene fonetice sau morfologice, precum și în cazul cuvintelor macedoromâne transcrise ca atare, facilitează substanțial accesul celor interesați de gramatică la textele lui Cipariu, fără a scădea în vreun fel valoarea propriu-zisă a lucrării.

Se luminează în felul acesta încă o pagină din istoria gramaticii românești, și încă una destul de importantă, punîndu-se la dispoziția cititorului de azi una dintre primele încercări de sistematizare a gramaticii.

Înlăturînd bariera unei ortografii depășite, editoarea salvează de fapt conținutul, care, din cauza formei, risca să nu fie perceput corect.

Se descoperă astfel că multe dintre problemele de fonetică, sintaxă, morfologie, tratate în aceste lucrări, au rămas neschimbate pînă astăzi.

FLOAREA VÎRBAN

[5] Potrivit *Notei asupra ediției*, p. 12, al doilea *e* ar fi trebuit transcris *ie*.

ARCADIE EVDOŞENCO, **Comoara din străbuni**. *Studii*, Chişinău, Hyperion, 1992, [„Graiul"], 124 [—128] p.

Micul volum în — 12°, inclus în colecţia „Graiul", cuprinde un număr de 14 articole, majoritatea de dimensiuni reduse, consacrate „comorii din străbuni", adică limbii române. Contribuţiile sînt grupate în trei secţiuni. În prima dintre ele, intitulată *La ordinea zilei* autorul se ocupă de problema de netăgăduită însemnătate şi totodată de evidentă actualitate în contextul mişcării culturale basarabene, cum ar fi caracterul romanic al limbii române, istoria acestei limbi sau identitatea dintre limba vorbită în România şi aşa-zisa limbă moldovenească, adică graiurile din Basarabia, din Bucovina de nord şi din stînga Nistrului. Sînt examinate diversele opinii exprimate în această privinţă în lingvistica sovietică a anilor 1950—1960 de oameni de ştiinţă precum Bernstein, Budagov, Piotrovski, Mihalci, Serghievski şi Şişmariov, evidenţiindu-se opiniile valabile, dar mai ales teoriile eronate, tendenţioase. Un loc aparte trebuie rezervat articolului *Alfabet şi fonologie*, în care se susţine, cu argumente, necesitatea de a se trece, în Basarabia, la scrierea limbii române cu alfabetul latin.

Secţiunea a doua a volumului e consacrată, aşa cum rezultă şi din titlu *(Cum vorbim?)*, unor probleme de cultivare a limbii (de altfel, aceeaşi orientare o are şi articolul *Limba firmelor* din prima secţiune). De remarcat că o parte dintre ele (de fapt, majoritatea lor) se referă la subiecte ce privesc exclusiv vorbirea curentă din actuala Republică Moldova. Într-adevăr, expresii cum ar fi *nu avem posibil* (în loc de *nu avem posibilitatea*) sau *ducă-se învîrtind* (în loc de *ducă-se învîrtindu-se*) nu au şi nici nu au avut curs vreodată dincoace de Prut. Articolul *Sintaxa pronumelui* evidenţiază o serie de cazuri de folosire superfluă, sub influenţă rusească, a pronumelui personal. O observaţie în legătură cu o afirmaţie din articolul *Anină şi aninuş*, inclus în această secţiune : strămoşii aromânilor nu s-au retras niciodată în sudul Dunării (în secolul al X-lea), pentru motivul foarte simplu că s-au format acolo, şi nu în nordul fluviului (p. 90).

A treia secţiune a cărţii, *Graiurile noastre*, conţine un singur articol, *Graiul romanic din Regiunea Transcarpatică*, important deoarece în lingvistica română deţinem puţine informaţii despre limba vorbită de maramureşenii de dincolo de Tisa, aflaţi, după 1918, în stăpînirea succesivă a Cehoslovaciei, a Ungariei şi a URSS. Examenul atent întreprins de Arcadie Evdoşenco ne arată că nu există deosebiri esenţiale între graiul maramureşean de la nordul Tisei şi cel vorbit pe teritoriul României. Remarcăm totuşi două trăsături caracteristice care nu apar în nord : evoluţia palatalizării lui *f* şi *v* la stadiile *s (să siu* „să fiu") şi, respectiv, *z (zierme* „vierme") şi rostirea dură a africatelor *č* şi *ğ (čăr* „cer" *ğăm* „gem").

Articolele reunite de autor în volumul *Comoara din străbuni* sînt preţioase în primul rînd datorită momentului în care au apărut : e vorba de emanciparea de sub tutela limbii ruse a limbii literare din Basarabia, de declararea românei drept limbă de stat, precum şi de înlocuirea alfabetului chirilic prin cel latin în scrierea acestei limbi. Redactate într-un stil clar şi accesibil, ele se adresează înainte de toate unui public mai larg, ceea ce nu înseamnă că specialiştii nu vor avea de profitat de pe urma lor.

ION GHEŢIE

PAUL MIHAI, ZAMFIRA MIHAIL, **Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. 1812—1830**, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, 411 p.

Prezentînd deopotrivă interes istoric şi filologic, lucrarea semnalează date noi privind bibliografia tipăriturilor executate în Basarabia, în limba română, între anii 1812 şi 1830. Interesul filologic este datorat transcrierii unui număr mportant de acte juridico-administrative, regulamente, proclamaţii şi circulare.

După un bine venit *Cuvînt înainte* (VI—IX) urmează : *Studiu introductiv* (X—XLV), *Repertoriu selectiv de scrieri despre Basarabia* (XLVI—XLVII), *Lista abrevierilor* (XLVIII —XLIX), *Lista prescurtărilor* (XLIX), *Notă asupra ediţiei* (L — LII), *Emitenţi ai actelor tipărite în limba română* (LIII—LIV), *Tematica tipăriturilor* (LV), *Lista cărţilor în limba română tipărite în Basarabia (1812—1830)* şi *Repartizarea numerică pe ani a tipăriturilor* (LVI), *Bibliografia tipăriturilor în limba română din Basarabia (=BTRB) 1812—1830* (1—25), *Indice cronologic al actelor reproduse* şi *Indice tematic al actelor reproduse* (26), *Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. (1812 — 1830)* (27—360). În acest capitol, care, de fapt, reprezintă o ediţie de documente, sînt incluse următoarele subcapitole : *Acte administrative şi juridice* (27—270), *Regulamente de caantine şi acţiuni contra epidemiilor* (271—308), *Proclamaţii şi relaţii despre diferite războaie ale Imperiului* (309—345), *Circulare referitoare*

la familia imperială (346—360). Ediția este însoțită de *Ilustrații* (361—364), [Rezumat în limba franceză] (365—369), de un *Indice lexicografic, tematic și de „cuvinte-cheie"* (371—403) și un *Indice general* (405—411).

Față de lucrările similare scrise în trecut de Al. David și Paul Mihail, care prezentau 51, respectiv 73 de titluri, lucrarea de față însumează 193 de semnalări noi. Rod al unei cercetări minuțioase în bibliotecile din București și Iași, cercetarea de față, mai ales prin ampla ediție de care este însoțită, vine să umple un gol îndelung resimțit în istoriografia română, contribuind în acest fel la „radiografia unui mare furt din teritoriul Europei" (p. XLV).

Deosebit de util pentru filologi, dar nu numai pentru ei, *Indicele lexicografic* pune în lumină încă o dată—dacă mai era nevoie—efectele politicii de desnaționalizare a popoarelor cotropite dusă de puterea imperială rusă de-a lungul timpului.

MAGDALENA GEORGESCU

LIMBA ROMÂNĂ

Calea 13 Septembrie nr. 13
Bucureşti
ROMÂNIA

Founded in 1952
12 issues every year

Editor in Chief : I. Coteanu

Assistant Editor : Flora Şuteu

Editorial Board :
Mioara Avram, Ion Gheţie, Laura Vasiliu

Associate Editors :
Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language : grammar, vocabulary, the literary language and stilistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology, articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews, chronicles. The journal also publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in our country.

Editorial address : Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Calea 13 Septembrie nr. 13, Bucureşti, ROMÂNIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to : ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74—19 Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40)13122425.

LIMBA ROMÂNĂ

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititorii interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuare celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române** (DLR), serie nouă; tom X, partea 1, litera S (**s-sclabuc**), 1986, 400 p., 79 lei; tom X, partea a 2-a, litera S (**scladă-semințărie**), 1987, 304 p., 64 lei; partea a 3-a, litera S (**semn-siveică**), 1990, 1041 p., 130 lei; tom X, partea a 4-a, litera S (**slab-sponghios**), 1992, 1412 p., 143 lei.

* * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom VIII (**1986**), 1987, 262 p., 21 lei; tom IX (**1987**), 1989, 196 p., 16,50 lei; tom X (**1988**), 1990, 230 p., 21 lei; tom XI (**1989**), 1993, 258 p., 65 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române** (**DEX**), 1984, 1050 p., 250 lei; **Dicționarul explicativ al limbii române — Supliment** (**DEX—S**), 1988, 200 p., 37 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII, 1986, 160 p., 15,50 lei; tom XXIV, 1987, 186 p., 17 lei; tom XXV, 1988, 176 p., 17,60 lei; tom XXVI, 1989, 168 p., 17 lei; tom XXVII, 1991, 156 p., 119 lei.

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toți**, 1986, 416 p., 35 lei.

* * * **Analize de texte poetice**. Antologie (Coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicționar de neologisme**, 1986, 1168 p., 166 lei.

AL. GRAUR, **Puțină gramatică**, vol. I, 1987, 226 p., 16 lei; vol. II, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte**, 1987, 282 p., 25 lei. **Noul atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșura), 382 lei.

AL. MAREȘ, **Filigranele hîrtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI-lea**, 1987, 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei; vol. II, 1992, XLVIII + 534 p., 300 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia și limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

* * * **Dicționar german-român**, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1184 p., 400 lei.

* * * **Formarea cuvintelor în limba română**. Vol. III. **Sufixele**. 1. **Derivarea verbală**, de LAURA VASILIU, 1989, 190 p., 18,50 lei.

MIOARA AVRAM, **Ortografie pentru toți**, 1990, 168 p., 19 lei.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea și rotacismul în limba română**, 1990, 248 p., 45 lei.

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU, **Narațiune și dialog în proza românească**, 1990, 184 p., 30 lei.

EMANUEL VASILIU, **Introducere în teoria limbii**, 1992, 114 p., 70 lei.

Codex Sturdzanus. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de GHEORGHE CHIVU, 1993, 524 p., 980 lei.

ISSN—0025—3523

LR, XLII, nr. 6, p. 269—320, București, 1993

S.C. „Universul" S.A. c. 3897

42 200

Lei 50 pentru persoane fizice
Lei 100 pentru persoane juridice

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

5477

ACADEMIA ROMÂNĂ

SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

2 A 3 (97)

2022

LIMBA ROMÂNĂ

XLII

APARE LUNAR

I-VIII 2005

CUPRINS:

Bibliografia românească de lingvistică (BRL, 35, 1992)
de
ION DĂNĂILĂ ȘI ELEONORA POPA

7–8/1993

49739

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor şef
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
membru corespondent al Academiei Române
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 12 ori pe an

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74—109 Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40)13122425.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 12 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie Roumaine sera adressée à: ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO Box 74—109 Bucureşti, Tx 11939, CBTx R, Fax (40)13122425.

Adresa redacţiei:
Calea 13 Septembrie nr. 13
R—76100 Bucureşti

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
R—76117 Bucureşti
Telefon: 6 41 19 90

LIMBA ROMÂNĂ

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —
0 - IULIE 2014

Anul XLII 1993 Nr. 7—8
iulie—august

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ (BRL, 35, 1992)*

LUCRĂRI DE LINGVISTICĂ APĂRUTE ÎN ȚARA NOASTRĂ ÎN CURSUL ANULUI 1992*

DE

ION DĂNĂILĂ și ELEONORA POPA **

SUMAR

În atenția cititorilor 323

I. *Documentare și informare* 325

1. Bibliografii 325
2. Periodice 325
3. Volume omagiale, culegeri 326
4. Semnalări, referate 327
5. Rezumate de teze de doctorat 327

II. *Generalități* 328

1. Manifestări științifice 328
2. Dări de seamă, cronici 330

III. *Lingvistică generală* 331

1. Lingvistică teoretică 331
2. Lingvistică matematică și aplicată 334

* Au fost incluse și titluri din anii precedenți, extrase din culegeri, din periodice etc. care nu ne-au parvenit la timp.

** Au colaborat la întocmirea fișelor bibliografice Ariadna Ștefănescu, Silvia Săvulescu, Romana Tulbure și, parțial, Corina Gheorghe.

LR, XLII, nr. 7—8, p. 321—420, București, 1993

IV. *Limba română* 335
1. Generalităţi 335
2. Istoria lingvisticii româneşti 336
3. Istoria limbii române 340
4. Dialectologie 341
a. Generalităţi 341
b. Graiurile dacoromâne 341
c. Aromână 342
d. Istroromână 343
e. Meglenoromână 343
5. Filologie 343
6. Fonetică şi fonologie 347
7. Gramatică 348
a. Generalităţi 348
b. Morfologie 348
c. Sintaxă 349
8. Lexicologie 350
a. Semantică 350
b. Formarea cuvintelor 355
c. Etimologii 355
d. Lexicografie 357
9. Limbă literară 359
a. Generalităţi 359
b. Stilistică, poetică, limba scriitorului 360
c. Cultivarea limbii 364
10. Onomastică 365
a. Generalităţi 365
b. Antroponimie 365
c. Toponimie 366
11. Ortografie, ortoepie, punctuaţie 368
12. Româna peste hotare 370
V. *Balcanistică* 371
VI. *Filologie clasică* 371
VII. *Germanistică* 372
VIII. *Orientalistică* 373
IX. *Romanistică* 373
X. *Slavistică* 376
XI. *Tracologie* 377
XII. *Limba albaneză* 378
XIII. *Limba armeană* 378

XIV. *Limba bască* 378
XV. *Limba japoneză* 378
XVI. *Limba maghiară* 378
XVII. *Limbi altaice* 380
XVIII. *Limbi baltice* 380
XIX. *Limbi caucaziene* 380
XX. *Limbi celtice* 380
XXI. *Limbi chino-tibetane* 380
XXII. *Limbi fino-ugrice* 380
XXIII. *Limbi indo-europene* 381
XXIV. *Limbi indo-iraniene* 381
XXV. *Limbi lapone* 381
XXVI. *Limbi semitice* 381
XXVII. *Limbi turcice* 381
XXVIII. *Limbi uralice* 382
XXIX. *Limbi artificiale* 382
XXX. *Metodica predării limbilor* 382
1. Generalităţi 382
2. Limba română 383
3. Limbi străine 384
4. Manuale, cursuri, ghiduri etc. 385
XXXI. *Varia* 392
XXXII. *In honorem* 392
XXXIII. *In memoriam* 393
Abrevieri 393
Indice alfabetic 401
1. Autori 401
2. Cuvinte 415

ÎN ATENŢIA CITITORILOR

Din dorinţa de a oferi cititorilor o bibliografie cît mai cuprinzătoare şi date fiind dificultăţile pe care le întîmpinăm în aflarea, la timp, a lucrărilor de lingvistică de circulaţie mai restrînsă (locală sau judeţeană) apărute în ţara noastră, ne adresăm — pe această cale — autorilor de astfel de lucrări, rugîndu-i să ni le semnaleze, trimiţînd informaţiile necesare pentru BRL, pe adresa:

Redacţia revistei „Limba română"
—Pentru BRL—
Calea 13 Septembrie Nr. 13
76100 Bucureşti

Ar fi de preferat ca autorii să trimită, dacă este posibil, un exemplar din lucrare la această adresă. Imediat ce au fost fişate pentru BRL şi după ce, eventual, au fost citite pentru recenzare, lucrările primite vor fi predate bibliotecii Institutului de Lingvistică din Bucureşti al Academiei Române ca donaţii din partea autorilor. Confirmarea primirii lucrărilor o va constitui însăşi includerea acestora în BRL.

Avem în vedere aici articolele, studiile, notele, recenziile etc. de lingvistică publicate în periodice locale care nu au intrat încă în circuitul BRL (vezi secţiunea *Abrevieri* a bibliografiei), precum şi culegerile, volumele, cursurile etc. editate de centrele universitare din ţară, de muzeele municipale, judeţene sau locale, de filialele societăţilor ştiinţifice etc.

Autorii bibliografiei mulţumesc anticipat tuturor celor care vor răspunde prezentului apel.

I. *DOCUMENTARE ȘI INFORMARE* *

1. BIBLIOGRAFII

1. BĂDĂRĂ, DORU, *Contribuție la* **Bibliografia românească veche**, Biblioteca, **1**, nr. 6—7, 1990, 37—38 [Ioan Damaschinul, *Logika*, Buc., 1826, trad. de Grigorie Rîmniceanul, Episcop al Argeșului].
2. DĂNĂILĂ, ION, POPA, ELEONORA, *Bibliografia românească de lingvistică (BRL*, **34**, *1991). Lucrări de lingvistică apărute în țara noastră în cursul anului 1991*, LR, **41**, nr. 7—8, 1992, 371—462 [au colaborat la întocmirea fișelor bibliografice Ariadna Ștefănescu, Silvia Săvulescu, Radu Trif, Romana Tulbure].
3. FAICIUC, ELISABETA, **Studii de onomastică.** *I—V. Indice bibliografic* de ..., Cluj [f. e.], 1990, 44 p. (AR. Fil Cluj. ILIL). Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **96**; **30**, 1987, nr. **127**; **25**, 1982, nr. 218; **24**, 1981, nr. 1612; **19**, 1970, nr. 1185.
4. SARAMANDU, NICOLAE, *Bibliografie aromână, meglenoromână și istroromână. Lucrări apărute în străinătate*, FD, **10**, 1991, 145—153.
5. * * * *Bibliografia lucrărilor lui Marius Sala (1951—1991)*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 323—336 [de Anca Dumitru-Stăncioiu, Cristian Mujdei și Cristiana Socol].
6. * * * *Bibliografia națională a României. Cărți. Albume. Hărți*, București, [f. e], **40**, nr. 1—15, 1991 (BN).
7. * * * *Selective Bibliography (August — February, 1991)*, RomBooks, nr. 1—2, 1991, 33—44. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 5; **33**, 1990, nr. 4; **32**, 1989, nr. 9; **31**, 1988, nr. 17; **30**, 1987, nr. 14; **29**, 1986, nr. 5; **27**, 1984, nr. 17; **26**, 1983, nr. 21; **24**, 1981, nr. 16; **23**, 1980, nr. 15.

Recenzii

8. CHIȚIMIA, I. C., *Istorija mirovoi slavistiki. Ukazatel' literatury*, 1989 g., Moskova, 1991, 138 p., RS, **29** (1991), 1992, 445—447.
9. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Biblioteca Centrală Universitară din București, *Ovid Densusianu: 1873—1938. Biobibliografie* [...], SCL, **43**, nr. 2, 1992, 207—208. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 1.

2. PERIODICE

10. *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași* (Serie nouă). Secțiunea III. e. *Lingvistică*, Iași [TUI], **36**, 1990.
11. *Analele Universității din Oradea.* Fascicula *Filologie*, Oradea, [f. e.], **1**, 1991 (MÎȘ, UO).
12. *Cercetări de lingvistică*, Cluj-Napoca, EAR, **36**, nr. 1—2, 1991; **37** nr. 1, 1992 (AR. SFL).
13. *Limba română*, București, EAR, **41**, nr. 1—12, 1992 (AR. SFL).

* Numerele de ordine culese cu caractere **aldine** trimit la titluri de cărți sau de volume separate.

Pentru a economisi spațiul grafic, numele editurilor sau acelea ale instituțiilor sub egida cărora a apărut lucrarea (ultimele apar în paranteze rotunde, la sfîrșitul indicației bibliografice) au fost abreviate, iar prescurtările respective apar la locul lor alfabetic în secțiunea *Abrevieri* (culese cu caractere *cursive*). Același tratament l-au avut și indicațiile referitoare la rezumate, precum și termenii bibliografiei uzuali.

Din același motiv, recenziile la volumele și la lucrările incluse în acest număr al bibliografiei nu au mai fost trecute separat, în secțiunea de recenzii, ci imediat după indicația bibliografică a lucrării recenzate, precedate de prescurtarea „Rec.:", titlul recenziei păstrîndu-se ca atare numai atunci cînd din el nu reiese ce lucrare este discutată. În sfîrșit, titlurile recenziilor la cărțile incluse în bibliografiile din anii precedenți au fost reduse la o informație minimă, suficientă numai pentru identificarea lucrării recenzate, după care am pus puncte de suspensie între paranteze drepte; cu ajutorul unor trimiteri, cititorul va putea afla nu numai titlul complet al lucrării recenzate, ci și toate indicațiile bibliografice necesare.

LR, XLII, nr. 7—8, p. 325—420, București, 1993

14. *Limba și literatura română*. Revistă trimestrială pentru elevi, București, [f. e.], **21**, nr.1—4, 1992 (SȘF).
15. *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények*, Cluj-Napoca, EAR, **34**, nr. 2, 1990; **35**, nr. 1—2, 1991 (AR. SFL).
16. *Revue des études sud-est européennes*, București, EAR, **29**, nr. 1—4, 1991; **30**, nr. 1—2, 1992 (AR. SFL).
17. *Revue roumaine de linguistique*, București, EAR, **36**, nr. 5—6, 1991; **37**, nr. 1—3,1992 (AR. SFL).
18. *Studii și cercetări lingvistice*, București, EAR, **42**, nr. 5—6, 1991; **43**, nr. 1—4, 1992 (AR. SFL).
19. *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai". Philologia*, Cluj-Napoca, [TUCN], **35**, nr. 2, 1990. VEZI și nr. 321.

Recenzii

20. B[ARBU], D[ANIEL], *„Dacoromania" 7, Jahrbuch für östliche Latinität*, hrsg. v. Paul Miron, Verlag Karl Abber, Freiburg/München, 1988, 379 p., Verbum, **1**, nr. 1—6, **1990**, 186.
21. COMĂNEAN, IULIAN, *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik*, 19/1989, Heft 73. Eine Zeitschrift der Universität Gesamthochschule Siegen, herausgegeben von Helmut Kreuzer. *Kindersprache*, mit Beitragen von Michael Bamberg, Nancy Budwig, Werner Deutsch, Henriette Hendriks, Maya Wickmann, James Liang, Rosemarie Tracy; Vandenhoeck & Rupecht; Göttingen, AUI, **36**, 1990, 140—141.
22. HAIDBERG, ROXANA, *Travaux de linguistique et de littérature*, XXIII, 1, série *Linguistique → philologie — stylistique*, Le Centre de Philologie et de Littératures Romanes, Strassbourg, 1985, 363 p., AUI, **36**, 1990, 143—145.
23. MORARIU, MIHAELA, *Studies in the Linguistics Sciences*, University of Illinois, vol. 19, nr. 1, 1989, AUI, **36**, 1990, 142—143.
24. MUNTEANU, EUGEN, *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik*. Eine Zeitschrift der Universität Gesamthochschule Siegen, Jahrgang 16/1986, Heft 62: *Sprachverfall*. Herausgegeben von Helmut Kreuzer, AUI, **36**, 1990, 139—140.
25. ROZKOŠ, P., KUKUČKA, A., *„Jazykovedný časopis"*, 40, Bratislava, 1989, 208 p., CCS, **7**, nr. 2, (1989), 1991, 197—200.
26. TETIANU, DIANA, *Acta Facultatis philosophicae Universitatis Safarikanae. Jazykovedný zbornik*, 9, Bratislava, 1991, 310 p., RS, **29**, (1991), 1992, 463—465.
27. VELCULESCU, C., *Studien zur rumänischen Sprache und Literatur*, édités par Dieter Messner et Johann Pögl, Heft. 8. Johann Pögl, *Die Geschichte von Syndipa dem Philosophen. Eine rumänische Volksbuchversion des Sindbad-Name*, Institut für Romanistik der Universität Salzburg, 103 p.; Heft 9: *Rumänische Sprache, Literatur und Kunst*, Institut für Romanistik der Universität Salzburg, 1988, 109 p., Synthesis, **17**, 1990, 96.
VEZI și nr. 991—993, 995, 996, 1001, 1041, 1042, 1089, 1094, 1097, 1100.

3. VOLUME OMAGIALE, CULEGERI

28. * * * *Anuar de etnologie — artă — istorie — lingvistică*. [Vol.] IV (1984). Comitetul de redacție: Eugen Todoran, Deliu Petroiu, Viorel Țigu, Victor Andrei, Aurel Turcuș, Sergiu Drincu, Constantin Chevereșan, Viorica Goicu (secretar de redacție), Timișoara, EMirton, 1990, 165 p. (AR. Fil Timișoara). Vezi BRL, **30**, 1987, sigla AnEAIL; **28**, 1985, nr. **54**.
29. * * * *Buletin de informare și documentare metodico-științifică. Studii — articole — bibliografii*. Vol. I. Partea 1, Ploiești, [f. e], 1991, 138 p. (CCD Prahova).
30. * * * *Buletinul Societății pe anii 1991—1992*. Comitetul de redacție: I. Coteanu, M. Frînculescu, D. Irimia, I. Hangiu, Marin Iancu, Florentina Sânmihăian, Vasile Țâra, București, [f. e.], 1992, 160 p. (SȘF). Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **25**; **33**, 1990, nr. **33**; **32**, 1989, nr. **51**; **31**, 1988, nr. **68**; **30**, 1987, nr. **43**; **28**, 1985, nr. **55**; **26**, 1983, nr. **55**; **21**, 1981, nr. **61**; **23**, 1980, nr. **54**; **22**, 1979, nr. **48**; **20**, 1977 sigla **BulSȘF**.
31. * * * *Caietul „Cercului de studii"* [Vol.] VII/2. Colegiul de redacție: I. Funeriu (redactor responsabil), Sergiu Drincu, Pavel Rozkoš, Dumitru Vlăduț, Timișoara, TUT, (1989), 1991, 209 p. multigr. (AR. Fil Timișoara, ICSU. UT).
32. * * * *Filologie și istorie — Omagiu marii Uniri*. Sub redacția dr. Victor V. Grecu, Sibiu, [f. e.], 1990, 416 p. (AR. ICSU Sibiu. SȘF. Fil Sibiu).

33. * * * *Limbă și literatură*. Colegiul de redacție: Mioara Avram, Gh. Bulgăr, I. C. Chițimia, C. Ciopraga, Nicolae Constantinescu, Paul Cornea, Ion Coteanu, Olga Duțu, Narcisa Forăscu, Mircea Frînculescu (secretar general de redacție), Mircea Handoca, I. Hangiu (redactor-șef), Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Lucia Jucu-Atanasiu, Gh. Lăzărescu, Mihai Moraru, Ștefan Munteanu, A. Gh. Olteanu, D. Păcurariu, Nicolae Saramandu, D. Săvulescu, Florentina Sânmihăian (redactor), Roxana Sorescu, București, [f. e.], nr. 3—4, 1991; nr. 1—4, 1992 (SȘF).

34. * * * *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu*. Volum realizat de Diana Adamek și Ioana Bot, Cluj, ED, 1991, 228 p. Rec.: Dan C. Mihăilescu, *Un seminar postum*, LAI, **2**, nr. 13, 1992, 3, în Cotidianul, **2**, nr. 61, 30 mart. 1992.

VEZI și nr. **3, 99, 454, 480, 1038, 1128, 1129, 1268—1270, 1313.**

Recenzii

35. RADU, TANIA, **Synthesis**, LAI **2**, nr. 17, 1992, 3, în Cotidianul, **2**, nr. 34, 4 mai 1992 [vol. **18**, 1991, dedicat lui Alexandru Ciorănescu, la împlinirea a 80 de ani]. Vezi sigla **Synthesis**.
36. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, *Alexandru Ciorănescu sau elogiul plenitudinii*, Arca, **3**, nr. 2, 1992, 16 [vol. omagial la 90 de ani, *L'homme et l'œuvre*, Madrid, 1991, sub auspiciile FCR].
37. THEBAN, MARIA, Instituto de Cultura e Língua Portuguesa, Consello da Cultura Gallega, *Homenagem a Joseph M. Piel por ocasião de seu 85º, aniversario*. Editata por Dieter Kremer, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1988, 800 p., SCL, **43**, nr. 3, 1992, 309—311.
38. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *Kurt Baldinger. Die Faszination der Sprachwissenschaft. Ausgewählte Aufsätze zum 70. Geburtstag*. Mit einer Bibliographie. Herausgegeben von Georges Straka und Max Pfister, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1990, 1034 p., SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 285—286.

VEZI și nr. 107—110, 403, 649, 1013.

4. SEMNALĂRI, REFERATE

39. * * * *Romanian Books*. Quarterly Magazine issued in English, French, German and Russian, Bucharest, nr. 1—2, 1991.

5. REZUMATE DE TEZE DE DOCTORAT

40. FILIPESCU, PUIU-FILIP, *Toponimia Văii Zeletinului (de la Zăpodia la Mologeni, județul Bacău)*. — Rtd — . Conducător științific: Conf. dr. doc. Gavril Istrate, Iași, [TUI], 1990, [II] + 25 p. multigr. (UI. FL).
41. GOICU, VIORICA, *Onomastica din Țara Zarandului*. Rtd. Conducător științific: Prof. univ. dr. G. I. Tohăneanu, Timișoara, [TUT], 1992, [IV] + 14 + VIII p. multigr. (UT. FLIF).
42. HOYE, LEO FRANCIS PAUL, *O gramatică a co-ocurenței auxiliar modal / adverb în limba engleză*. Rtd. Conducător științific: Prof. dr. Dumitru Chițoran, București, [TUB], 1989, [II] + 16 p. multigr. (UB. FFil).
43. IONESCU, EMIL, *Aspecte ale sensului și ale referinței în semantica modernă. Adevăr și limbă naturală*. — Rtd — . Conducător științific: Prof. dr. Emanuel Vasiliu, membru al Academiei Române, București, [TUB], 1992, [II] + 25 p. multigr. (UB. FL).
44. MARIN, MARIA, *Timpuri ale indicativului în graiurile dacoromâne*. Rtd. Conducător științific: dr. Teofil Teaha, București, [TUB], 1989, [II] + 26 p. multigr. (UB. FFil).
45. MUREȘIANU, ILEANA, CONSTANȚA, *Polisemia în limba română*. Rtd. Conducător științific: Romulus Todoran, Cluj-Napoca, [TUCN], 1990, [II] + 25 p. multigr. (UCN. FL).
46. ZAHARIA, MIHAI, *La contribution du structuralisme génétique à l'étude de l'œuvre littéraire*. — Rtd — . Conducător științific: Conf. dr. Maria Vodă Căpușan, Cluj-Napoca, TUCN, [II] + 37 p. multigr. (UCN. FFil) [rez. rom].

Recenzii

Vezi nr. 1131.

II. *GENERALITĂȚI*

1. MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

47. ANDREI-FANEA, ANCA, *Al VII-lea Simpozion Național de Dialectologie*, Dreptatea, **24**, nr. 708, 22 oct. 1992, 2 [Buc., 15—17 oct. 1992, org. de IFD].
48. ANGHEL, IOANA, *Simpozionul „Cuvinte și sensuri"*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 124—125 [Cluj-Napoca, 15—20 oct. 1990, org. de ILIL].
49. AVRAM, MIOARA, *Conferința națională de filologie „Limba română — azi" (Iași — Chișinău, 28—31 august 1991)*, LR, **41**, nr. 3, 1992, 175—176.
50. AVRAM, MIOARA, *Dezbateri asupra ortografiei în perioada octombrie—decembrie 1991*, LR, **41**, nr. 4, 1992, 243—244 [la București, Iași, Cluj, Craiova].
51. BACIU, IOAN, *Al XX-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică (Zürich, 6—11 aprilie 1992)*, CL, **37**, nr. 1, 1992, 101—102.
52. BARA, MARIANA, *Al VI-lea Simpozion Național de Dialectologie, Cluj-Napoca, 12—14 octombrie, 1990*, FD, **10**, 1991, 155—156 [org. de ILIL].
53. BARABÁS ISTVÁN, *Hungarologia Bukarestben*, A Hét, **23**, nr. 43—44—45, 1992, 5 [f. d.].
54. BELTECHI, EUGEN, *Al VI-lea Simpozion Național de Dialectologie*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 120—122 [v. l. d. o. nr. 52].
55. BEȘTELIU, MARIN, *Sesiunea „Ortografia limbii române — între deziderate și realitate" (Craiova, 16 decembrie 1991)*, BulSȘF, 1991—1992, 60.
56. BOCEANU, GABRIELA, *La Sinaia, curs intensiv de românism*, Dimineața, **3**, nr. 147, 30 iul. 1992, 2 [Cursurile de vară și colocviile științifice de limba, literatura și arta poporului român, 1992, org. de UB].
57. BOT, IOANA, *Simpozionul Național de Stilistică — Poetică — Semiotică*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 123—124 [Cluj-Napoca, 16—17 n. 1991, org. de FF a UCN].
58. COTEANU, ION, *Cuvînt de deschidere rostit la ședința plenară a Congresului al IV-lea al Filologilor Români*, BulSȘF, 1991—1992, 10—12 [Timișoara, 4—6 iul. 1991].
59. COZMEI, ION, *Colocviul Internațional de Lingvistică Eugen Coșeriu*, RRom, nr. 414, 18 apr. 1992, 3 [Suceava, 1992, Universitatea „Ștefan cel Mare"].
60. CREȚIA, GABRIELA, *Euroclassica*, LAI, **2**, nr. 7, 1992, 3, în Cotidianul, **2**, nr. 31, 17 febr., 1992 [Nîmes, sept. 1991, înființarea acestei societăți].
61. DASCĂLU-JINGA, LAURENȚIA, *Al XII-lea Congres Internațional de Științe Fonetice (Aix-en-Provence, 19—24 august 1991)*, FD, **11**, 1992, 218—220.
62. DAVID, GH., *Luptă dramatică pentru ... gramatică*, CrRom, 4, nr. 13—14, 1992, 11 [Conferința Națională a SȘF, cu tema „Valori formative ale umanismului în școala românească", Buc., 12—13 iun., 1992, org. la UB, FL].
63. DÁVIDHÁZI PÉTER, *A kritika vizsgálatának módszertani dilemmája (Töprengés Reni wellekről a Kolozsvári Konferencia előtt)*, Korunk, **3**, nr. 8, 1992, 70—74 [f. d.].
64. DUMITRAȘCU, IOSIF, *Chișinău / Odă limbii române*, RLib, **50**, nr. 734, 1 sept. 1992, 5 [manifestări cu ocazia împlinirii a 3 ani de la adoptarea, prin decret, a limbii române ca limbă de stat în Republica Moldova].
65. DUȚU, ALEXANDRU, *La XVIIIe Conférence du Cercle d'études sur les relations culturelle en Europe Centrale et Orientale*, RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 247—248 [25—28 febr. 1991, la fundația Verner Reimer de Bad Homburg].
66. FAICIUC, IOAN, *Al III-lea Congres Internațional al* **Atlasului lingvistic romanic**. *Adunarea generală a* **ALIR**, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 125—127 [Ajaccio și Corte (Franța), 8—10 n. 1990, org. de Universitatea „Pasquale Paoli", Corsica, de CNRS și Universitatea „Stendhal" din Grenoble].
67. FISCHER, I., *Cuvîntul de deschidere al prof. dr. ..., decanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine*, RS, **29**, (1991), 1992, 9—11 [la Sesiunea științifică jubiliară: 100 de ani de la înființarea Catedrei de limbi slave la UB, Buc., 17—18 oct., UB, FLLS].
68. GÂRMACEA, CORNELIA, *Filologii în fața reformelor*, TribÎnv, **3**, nr. 24, 1992, 3 [Conferința Națională a SȘF; v. t. l. d. o. nr. 62].

69. HANGIU, I., *Conferința Națională a Filologilor (București, 12—13 iunie 1992)*, LR, **41**, nr. 10, 1992, 579—580 [v. t. nr. 62].
70. HANGIU, I., *Cuvînt înainte*, BulSȘF, 1991—1992, 5—6 [v. t. l. d. o. nr. 62].
71. ICHIM-TOMESCU, DOMNIȚA, *Al VI-lea Colocviu Internațional* **PatRom** *(Louvain-la-Neuve, 20—23 mai 1992)*, SCL, **43**, nr. 3, 1992, 315—316.
72. IONESCU, LIANA, *Conferința filologilor români*, RLib, **50**, nr. 676, 19 iun. 1992, 4 [v. t. l. d. o. nr. 62].
73. MANEA-MANOLIU, ION, *Al 17-lea Congres al Academiei Americano-Române*, JurnLit, **3**, nr. 21—22, 1992, 8 [Northridge, California].
74. MICLĂU, PAUL, *Francofonia*, TinLib SLA, **3**, nr. 3, 1991, 6—7 [adunarea generală a Asociației Universităților Parțial sau Total de Limbă Franceză (AUPELF), Paris, 3—6 dec., 1990].
75. MITU, MIHAI, *Cele mai vechi tipărituri slave chirilice (Sesiunea științifică internațională de la Cracovia)*, RS, **29**, (1991), 1992, 473—478 [7—8 n. 1991; cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la apariția primelor tipărituri slave la Cracovia].
76. MITU, MIHAI, *Sesiunea științifică jubiliară „100 de ani de la înființarea catedrei de limbi slave la Universitatea din București"*, RS, **29**, (1991), 1992, 469—471 [v. d. nr. 67].
77. MUNTEAN, GEORGE, *Un simpozion la Cernăuți și o masă rotundă la Chișinău*, BulSȘF, 1991—1992, 61—65 [simpozionul „Autonomie și diasporă bucovineană" (Cernăuți, 27 oct. —2 n. 1991); masa rotundă a IITL din București și Chișinău (Chișinău, 18—24 ian. 1992)].
78. NICOLESCU, ADRIAN, *Conferința internațională cu tema „Communication and Training in Eastern Europe" (Londra, 13—18 ianuarie 1991)*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 144—147.
79. PAMFIL, CARMEN-GABRIELA, *Colocviul omagial „Eugen Coșeriu" (Iași, 13—17 aprilie 1992)*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 523—524.
80. PAVEL, EUGEN, *Simpozionul „Probleme actuale ale ortografiei" (Cluj, 11 decembrie 1991)*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 524—525.
81. RĂDULESCU, ANCA, *Curs de vară (Weimar, 7—26 iulie 1990)*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 152—154 [curs de germanistică org. de Universitatea din Jena].
82. ROȘIANU, I., *Al IX-lea Simpozion Național de Onomastică*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 119 — 120 [Cluj-Napoca, 16—18 oct. 1990, cu tema „Tezaurul toponimic și antroponimic al României", org. de ILIL].
83. RUSEK, JERZY, *Salutul Universității Jagiellone din Cracovia (Polonia), rostit de prof. dr. ..., șeful catedrei de limbi slave sudice a Facultății de Filologie*, RS, **29**, (1991), 1992, 13—14 [la manifestarea de la nr. 67].
84. SARAMANDU, NICOLAE, *A 24-a reuniune a Comitetului Internațional de Redacție al „Atlasului limbilor Europei" (Varșovia, 12—17 mai 1991)*, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 288—289.
85. SARAMANDU, NICOLAE, *Reuniunea anuală a Comitetului Internațional de Redacție al „Atlasului Lingvistic Romanic" (Liège, 26—30 noiembrie 1991)*, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 220.
86. SAULEA, TOADER, *Engouement mondial pour l'orthographe de la langue française*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 73—75 [int. luat de Alexandra Cuniță pe marginea celui de-al VI-lea Campionat Mondial de Ortografie, Paris, 1990].
87. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Prima conferință internațională despre elaborarea (sau prelucrarea) limbii vorbite (Spoken Language Processing), Kobe (Japonia), 18—22 nov. 1990*, RPish, **37**, nr. 3—4, 1991, 231—235.
88. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Problema „limbii" în Europa actuală. Cîteva reuniuni internaționale*, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 215—223.
89. STĂNESCU, SPERANȚA, *Al VIII-lea Congres Internațional pentru Lingvistică și Știința Literaturii Germanice (IVG) (Tokio, 26 august — 1 septembrie 1990)*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 150—151.
90. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *„American-Romanian Academy of Arts and Sciences", 16th Annual Congress, June 27 — July 2, 1991, Bucharest, Romania*, RRL, **36**, nr. 5—6, 1991, 321—322.
91. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *„Pragmatica". Sesiune de comunicări științifice organizată de Facultatea de Limbi Străine — Catedra de engleză (București, 26—27 aprilie 1991)*, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 287—288.
92. ȘTEFĂNESCU, ARIADNA, *„Identitate — alteritate" (Institutul de Cercetări Socio-umane al Academiei Române, Timișoara, 1—3 noiembrie 1991)*, LR, **41**, nr. 6, 1992, 365—367.
93. TÁNCZOS VILMOS, *Colocviu despre maghiarii din Moldova*, CÛ, **2**, nr. 12, 1991, 2 [Budapesta, 2 martie 1991, org. de Societatea Maghiară de Etnografie și Societatea Lakatos Demeter].

94. TEAHA, TEOFIL, *Congresul Internațional de Dialectologie, Bamberg, 29 iulie — 4 august 1990*, FD, **10**, 1991, 156—157 [și plenara Societății Internaționale de Dialectologie și Etnolingvistică].
95. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *Colloque „Romanité et roumanité" (France, Europe, latinité) (Paris, Sorbonne, 22—26 avril 1991)*, RRL, **36**, nr. 5—6, 1991, 319—321.
96. VINȚELER, ONUFRIE, *Al VII-lea Congres Internațional al Profesorilor de Limba și Literatura Rusă*, StUBB, **35**, nr. 2, 1990, 105—106 [Moscova, 10—17 aug. 1990].
97. VLADUȚ, D., *Sesiunea „Mutația simbolistă. Coduri și limbaje". Timișoara, 8—10 iunie 1989*, CCS, **7**, nr. 2, (1989), 1991, 203—207.
98. WOLF, S., *Manifestare științifică internațională (Moscova, 10—17 august 1990)*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 154—155 [v. t. nr. 96].
99. * * * *Comunicările „Hyperion"*, București, EHyperion XXI, 1992, 211 p. (FUH. UH. FFZ) [Buc., 10—11 mai, 1991]. Rec.: * * * UnC, nr. 8, 1992, 4.
100. * * * *Conferința Națională de Filologie (Iași și Chișinău, 28—31 august 1991)*, BulSȘF, 1991—1992, 49.
101. * * * *Cuvinte de salut*, BulSȘF, 1991—1992, 13—24 [la manifestarea de la nr. 58: N. Mateescu (p. 13), Simion Mioc (p. 13—14), Vasile Țâra (p. 14—15), Willem Noomen (p. 16—17), Dan Horia Mazilu (p. 17—18), D. Irimia (p. 18—20), I. Baciu (p. 20—21), Silviu Berejan (p. 21—22), Grigore Bostan (p. 22—23), Ileana Magda (p. 23—24), Lia Magdu (p. 24)].
102. * * * *Masă rotundă cu tema „Ortografia limbii române.—trecut, prezent și viitor". (Iași, 7—8 noiembrie, 1991)*, OLR, 1992, 5—6, BulSȘF, 1991—1992, 58—59.
103. * * * *Probleme ale asimilării terminologiei tehnico-științifice (Masă rotundă)*, SPHP, **2**, 1992, 279—292 [Timișoara, 8—10 dec. 1988; participanți: M. Epuran, H. O. Stamp, D. Mărgineanțu, A. Mihailovici, C. Ilioane, C. Dumitriu-Șeuleanu, P. Șendrea, D. Șeuleanu, Ș. Matei, D. Comloșan, M. Foarță, R. Marian, I. Iliescu, H. Singer; cons. de Carmen Dumitriu-Șeuleanu și Dragoș Șeuleanu].
104. * * * *Rezoluția Conferinței Naționale de Filologie cu tema „Limba română azi" de la Iași și Chișinău*, BulSȘF, 1991—1992, 152—153; LLR, nr. 4, 1991, 4—5.
105. * * * *Rezoluția Congresului al IV-lea al Filologilor Români adoptată în ziua de 6 iulie 1991*, BulSȘF, 1991—1992, 151—152 [apărută și în RLib, **49**, nr. 451, 27—28 iul. 1991, 4]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 95.
106. * * * *Studia philosophia, historia, philologia.* [Vol.] I—II. Sub redacția: Maria Purdela-Sitaru, Livia Vasiluță, Timișoara, TUT, 1992, I: 370 p. multigr.; II: 301 p. multigr. (UT. FLS. AR. Fil Timișoara, ICSU) [cu o parte din com. de la sesiunea dedicată aniversării a 25 de ani de existență a ICSU, Timișoara, 8—10 dec. 1988].
VEZI și nr. **30**, 114, 227, **914**, 975.

Recenzii

107. IONICĂ, ION, *Dialectologica* [...], FD, **10**, 1991, 133—134. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **108.**
108. OANCEA, ILEANA, *Din lumea romanică. Româna, „copilul teribil al Romaniei"*, Orizont, **4**, nr. 19, 1992, 11 [actele colocviului internațional de la Regensburg, 26—28 apr. 1990, *Beiträge zur rumänischen Sprache im 19. Jahrhundert*, ed. de Ernst Peter Stein, Barbara Weber, Tübingen, Max Niemeyer, 1992].
109. PEDESTRAȘU, ANATOL, *Cel de-al șaptelea Congres Internațional de Limba și Literatura Rusă. Rezumatele referatelor și comunicărilor.* Vol. I (secțiile I—III), 716 p. Vol. II (secțiile IV — VII și supliment), 448 p., Moscova, Edit. „Russkij jazyk", 1990, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 155—157.
110. SOCOL, CRISTIANA, *Actes du XVIIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, vol. IV, Université de Trèves, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1989, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 208—210 [lexicologie, lexicografie și onomastică].
110 bis. TEAHA, TEOFIL, **Atlas Linguarum Europae**. *Congrès de l'***Atlas Linguarum Europae.** [Aosta], Musumeci Editore, [1991], 183 p., FD, **11**, 1992, 211—214.

2. DĂRI DE SEAMĂ, CRONICI

111. MARIN, MARIA, VÂNTU, ILEANA, *Din activitatea Institutului de Fonetică și Dialectologie*, FD, **10**, 1991, 158 [1975—1990].
112. MITU, MIHAI, *Din activitatea Asociației Slaviștilor din România (1990—1991)*, RS, **29**, (1991), 1992, 485—490.

113. VAIMBERG, S., *Din activitatea ştiinţifică a slaviştilor români peste hotare*, RS, **29**, (1991), 1992, 479—483.
114. * * * *Activitatea Subcomisiei de cultivare a limbii române*, AnEAIL, **4**, (1988), 1990, 153—155 [de la Timişoara].
115. * * * *Convenţii de colaborare între institutele academice din România şi Institutul de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova*, LR, **41**, nr. 5, 1992, 295—298 [1. ILIL, Gh. Chivu (p. 295—296); 2. IFD, Maria Marin (p. 296—297); 3. IFR, Ion Florea (p. 297—298)].

III. *LINGVISTICĂ GENERALĂ*

1. LINGVISTICĂ TEORETICĂ

116. AVRAM, ANDREI A., *Despre opoziţia marcat/nemarcat în tipologie*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 349—352 [Engl. Ab.].
117. BACIU, VIRGINIA, *La typologie des discours. 1. Introduction. 2. Le discours naratif*, Romanica, **3**, 1989, 184—198.
118. BACONSKY, RODICA, *Architexte et réception*, Romanica, **3**, 1989, 176—183.
119. BACONSKY, RODICA, *Discours doxologiques*, Romanica, **3**, 1989, 225—237.
120. BACONSKY, RODICA, *Discours du moi*, Romanica, **3**, 1989, 218—224.
121. BACONSKY, RODICA, *L'intertextualité*, Romanica, **3**, 1989, 133—141.
122. BADEA, ŞTEFAN, *Semn lingvistic — semn poetic*, LL, nr. 1—2, 1992, 12—22.
123. BAK, MARIA, *La conception de l'énonciation dans la linguistique contemporaine*, AUI, **36**, 1990, 5—13.
124. BARBUL, SORIN, *Le discours poétique*, Romanica, **3**, 1989, 199—210.
125. BĂDESCU, IRINA, *Fişe pentru un obiect Barthes*, CCrit, nr. 4—5, 1991, 50—54.
126. BERGOUNIOUX, GABRIEL, *Din lumea romanică: o reconciliere între ştiinţă şi literatură. Interviu cu profesorul ...*, Orizont, **4**, nr. 14, 1992, 11 [luat de Ileana Oancea].
127. BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, *Numele de culori — semantică, lingvistică, semiotică (1)*, SCL, **43**, nr. 3, 1993, 279—290.
128. BIELTZ, PETRE, *Deducţia naturală în logica predicatelor*, AUBF, **40**, 1991, 79—89.
130. BORCILĂ, MIRCEA, *Semiotică şi poetică. Perspective de reintegrare*, LL, nr. 3—4, 1991, 229—236.
131. BRÉDA FERENC, *Antracit (4)*, Echinox, **24**, nr. 7—8—9, 1992, 19—20; *(5)*, Korunk, **3**, nr. 8, 1992, 65—69 [*(2)* în „Helikon", nr. 25, 1991; *(3)*, în „Helikon", nr. 26, 1991].
132. CALVET, LOUIS-JEAN, *Roland Barthes şi „portretul" său*, CCrit, nr. 4—5, 1991, 54—58 [int. luat de Radu Toma].
133. CARPOV MARIA, *Logic şi dialogic*, CIE, nr. 49, 1992, 15.
134. CARPOV, MARIA, *Problematici*, CIE, nr. 39, 1992, 3.
135. CARPOV, MARIA, *Sinergii*, CIE, nr. 24, 1992, 3.
136. CIOMOŞ, VIRGIL, **Ho pote on** *sau omonimia clipei (1)*, StUBBPh, **35**, nr. 1, 1990, 14—30 [trad. sintagmei din *Fizica* lui Aristotel].
137. CODOBAN, AUREL, *Deconstruirea discursului metafizicii şi ontologia suprafeţei semnificante*, StUBBPh, **35**, nr. 1, 1990, 39—46 [Engl. Ab.].
138. COLŢESCU, VIOREL, *Limbaj şi intenţionalitate*, SPHP, **1**, 1992, 5—20 [Engl. Ab.].
139. CORBEA, ANDREI, *Prolegomene la o estetică a receptării*, CIE, nr. 2, 1992, 3.
140. COSĂCEANU, ANCA, *Principes d'analyse conversationnelle*, LMŞ, nr. 1—2, 1991, 21—28.
141. COSERIU, EUGENIO, *„Nu există schimbare lingvistică"*, CL, **37**, nr. 1, 1992, 9—20 [trad. de Emma Tămîianu a art. lui E. Coseriu din „Linguistica nuova ed antica", I, 1983, p. **51**—63].
142. COSERIU, EUGENIO, LL, nr. 3—4, 1992, 320—327 [s. t. c.: Eugenio Coseriu la 70 de ani. „Poţi îmbrăţişa universul studiind o scoică ?"; int. cons. de Nicolae Saramandu]. Vezi nr. 1420.
143. COSMOVICI, ANDREI, *Reprezentările semantice şi formarea lor*, RPed, **41**, nr. 7—8, 1991, 57—59.
144. COŞERIU, EUGEN, *Despre idealul paidelic. A gîndi independent — cel mai preţios lucru pentru un tînăr*, Cronica, **27**, nr. 11, 1992, 6—7; nr. 12, 12, 15 [int. de Eugen Munteanu].
145. COŞERIU, EUGEN, *Omul şi limbajul său*, Cronica, **27**, nr. 7, 1992, 6—7, 10 [trad. de Dumitru Irimia din vers. it. *L'uomo e il linguaggio*, din vol. E. Coserio, *Teoria del linguaggio e linguistica generale*, Bari, 1971, p. 3—18].

146. COTEANU, I., *Ce fel de știință este filologia?*, BulSȘF, 1991—1992, 67—93.
147. DILLON, J. T., *Categories of a Theory of Questioning*, RRPL, **34**, nr. 3—4, 1990, 153—163.
148. DIMA, TEODOR, *Formal Logical Aspects of the Relation between Explanans and Explanandum*, Noesis, **17**, 1991, 61—69.
149. DIMITRIU, CORINA, *Gestul, sunetul, litera*, AUI, **36**, 1990, 15—19.
150. DRAGOMIR, CAMELIA, *De la Saussure la pragmatică*, Dynamis, **3**, nr. 2, 1992, 8 [la rubr.: Text și context].
151. DRAGOMIR, CAMELIA, *Pragmatica*, Dynamis, **3**, nr. 3, 1992, 8 [v. r. nr. 150].
151 bis. ENESCU, GHEORGHE, *Clasificarea termenilor*, AUBF, **40**, 1991, 66—78.
152. FLONTA, MIRCEA, *Filozofie transcendentală și analiză categorială*, AUBF, **40**, 1991, 27—30 [la Ludwig Wittgenstein; deutsch. Zus.].
153. LONTA, MIRCEA, *Ludwig Wittgenstein și tradiția filozofică (I)*, Astra, **25**, nr. 3, 1992, *(II)*, nr. 4—5, 9.
154. GAJDOS BALOGH ATTILA, FEKETE ISTVÁN, *Bolyai János és a jelek*, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 123—125.
155. GAUGER, HANS MARTIN, *Dorul de codru al cucului. Observații pe tema „limbă și poezie"*, AUI, **36**, 1990, 25—34 [trad. de Anneliese și Adrian Porucic].
156. GENETTE, GÉRARD, *Ficțiune și dicțiune*, Tribuna, **4**, nr. 43, 1992, 12, 11 [fragm. din G. Genette, *Fiction et diction*, Paris, Seuil, 1991; prez. și trad. de Ion Pop].
157. GRAMATOPOL, MIHAI, *Inefabilul, limba de lemn, logocrația, alienarea și implozia limbajului*, VR, **87**, nr. 1—2, 1992, 35—38.
158. GYURCSIK, MARGARETA, *Semiotică și receptare*, SPHP, **2**, 1992, 205—225 [rès. fr.].
159. HAACK, SUSAN, *Idee, judecată sau propoziție ?*, CIE, nr. 25, 1992, 7 [S. Haack, *Philosophy of Logics*, Cambridge University Press, 1979; fragm. prez. și trad. de G. G. Costandache].
160. HORVÁTH, ALEXANDRU, *Adevărul într-o concepție semiotică la Augustin*, RF, **39**, nr. 5, 1992, 491—493.
161. ILIESCU, ADRIAN-PAUL, *Transcendentalism and Linguisitic Rules*, AUBF, **40**, 1991, 31—36.
162. IOAN, PETRU, *Levels of Truth*, Noesis, **17**, 1991, 51—59.
163. IONESCU, EMIL, *Teorii contemporane: „lingvistica formală"*, LR, **41**, nr. 6, 1992, 313—319.
164. IONESCU, EUGEN, *Tragedia limbajului*, Arca, **3**, nr. 3, 1992, 16, 15 [fragm. din E. Ionescu, *Notes et contrenotes*, Paris, Gallimard, 1974, despre *Cîntăreața cheală*, trad. de Daniel Corbu].
165. JOJA, CRIZANTEMA, *Vérité et probabilité logique dans la conception de Ludwig Wittgenstein*, Noesis, **17**, 1991, 41—43.
166. JOJA, CRIZANTEMA (coordonator), CANDIESCU, CĂLIN, VIERU, SORIN, SURDU, ALEXANDRU, *Orientări contemporane în filozofia logicii*, București, EȘ, 1991, 234 p.
167. LASCU-POP, RODICA, *Le discours persuasif*, Romanica, **3**, 1989, 21—37.
168. MAESEN, C., SWIGGERS, P., *Structures du temps verbal*, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 191—199 [cu 2 fig. și 2 tab.].
169. MANTA, LUCA, *O ipoteză lingvistică*, RD, **1**, nr. 1, 1992, 2.
170. MARGA, ANDREI, *Raționalitate, comunicare, argumentare*, Cluj, ED, 1991, 328 p. Rec.: Virgil Drăghici, StUBBPh, **35**, nr. 2, 1990, 92—94.
171. MARINO, ADRIAN, *How to Write the Biography of the Idea of Literature*, Synthesis, **17**, 1990, 9—19.
172. MIHAIL, CRISTIAN, *Pentru o lingvistică integratoare*, Academica, **3**, nr. 2, 1992, 20.
173. MIHĂILĂ, ECATERINA, *„Expectație" și „intenționalitate". Considerații asupra cărții* **Introducere în teoria textului** *de Emanuel Vasiliu*, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 191—202. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 287.
174. MORARIU, MIRCEA EM., *Prolegomènes à une sémiotique de la gestualité théâtrale*, AUO, 1991, 98—109 [rez. rom.].
175. MOREAU, MARCEL, *Funcție metaforică, funcție hordică*, Vatra, **22**, nr. 7, 1992, 17 [fragm. din M. Moreau, *Les arts viscéraux*, Paris, 1975, trad. de Irina Petraș].
176. MUSCĂ, VASILE, *De ce Platon a scris numai dialoguri ?*, STUBBPh, **35**, nr. 2, 1990, 63—69.
177. NEACȘU, IOAN, *Pentru o estetică a limbajului*, RF, **39**, nr. 5, 1992, 437—440.
178. NEȚ, MARIANA, *Note cu privire la dimensiunea ludică a limbajului*, SPHP, **1**, 1992, 267—274 [Engl. Ab.].
179. NICOLA, GR., *Conceptual Content as Generating the Creative Tasks*, RPsih, **36**, nr. 1, 1992 29—38.

180. NIKOLAEVA, NINA, *Variacii na tema: iskusstva i jazyk*, RRPh, **35**, nr. 1—2, 1991, 49—56.
181. OANCEA, ILEANA, *Stilistică și creativitate*, BulSSF, 1991—1992, 40—44.
182. OLTEAN, ȘTEFAN, *Elements of Discourse Typology*, SECL, 1990, 76—98.
183. OPREA, IOAN, *Lingvistică și filozofie*, Iași, IE, 1992, 327 p. (**Sinteze**, 3).
184. OPREA, MAGDALENA, *Éléments pour une théorie et une didactique du rythme*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 34—42.
185. PAPADIMA, LIVIU, *Relația autor — cititor. Delimitări teoretice*, Contrapunct, **3**, nr. 10, 1992, 14, 15 ; nr. 11, 14 ; nr. 12, 14 ; nr. 13, 14 ; nr. 14, 14 ; nr. 15, 14.
186. PASAT, MIHAELA, *Ancorarea pragmatică a discursului publicitar*, SPHP, **2**, 1992, 227—233 [rés. fr.].
187. PASAT, MIHAELA, *Sur le discours rapporté*, Timișoara, [TUT], 1989, 26 p. multigr. (UT. FFil. **Seminarul de lingvistică**, 51).
188. PÉNTEK JÁNOS, *A nyelvi közlés zavarai, különös tekintettel a kommunikácio kontextusara*, NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 143—150 [rez. rom.].
189. PETRESCU, IOANA EM., *Conceptul de „text" în viziune deconstructivistă*, Portret, 1991, 167—178 [rel. din SP, **2**, 1985, p. 70—86]. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. 235.
190. PETRESCU, IOANA EM., *Contextualismul lui Murray Krieger*, Portret, 1991, 195—204 [rel. din Tribuna, **2**, nr. 42, 1990 ; Engl. Vers. *Murray Krieger's „Contextualism"*, CREL, **12**, nr. 2, 1985, 128—136]. Vezi BRL, **28**, 1985, nr. 270.
191. PETRESCU, IOANA EM., *Filozofia poststructuralistă a lui Derrida și soluția criticii contemporane*, Portret, 1991, 179—194 [vers. a art. din RITL, **32**, nr. 4, 1984, p. 30—35 ; **33**, nr. 1, 1985, p. 69—73]. Vezi BRL, **28**, 1985, nr. 269.
192. PLOAE-HANGANU, MARIANA, *Terminologia și limba comună (Pentru o bază de date terminologice)*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 479—483 [cu 2 fig.].
193. POPÂRDA, OANA, *Repéres sémanto-syntaxiques dans les structures discursives du texte*, AUI, **36**, 1990, 21—24.
194. POPESCU, MIHAELA SANDA, *Semantica muzicii*, Columna-Târgu Jiu, **1**, nr. 1, 1990, 4.
195. RICOEUR, PAUL, *În fața pluralității limbajelor. De vorbă cu ...*, RLit, **28**, nr. 37, 1992, 12—14 [int. și prez. de Ion Pop].
196. ȘABRȘULA, JAN, *Le signe synallagmatique. Ses synergies*, CL, **37**, nr. 1, 1992, 21—28.
197. SAGAL, PAUL T., *Une mariage à trois: A Strange Triangle, Spengler, Wittgenstein and the Philosophy of Science*, RRPh, **36**, nr. 1—2, 1992, 129—134.
198. SĂPLĂCAN, CONSTANTIN, *Sens operant, sens semnificant*, StUBBPh, **35**, nr. 2, 1990, 70—72.
199. SÂRBU, RICHARD, *Statutul contextual al principalelor categorii semantice*, StLLMod, 1989—1990, 89—103 [cu 1 tab. î. a. t.].
200. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Contextul structuralist în istoria psihologiei și a lingvisticii („Gestaltpsychologie", „Cercul lingvistic de la Praga", K. Bühler, R. Jakobson). I*, RPsih, **37**, nr. 3—4, 1991, 189—204 ; *II*, **38**, nr. 2, 1992, 119—134 [cu add., bibl. și 2 an. ; rez. rom. ; Engl. Ab.].
201. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Quelques problèmes terminologiques, théoriques et méthodologiques du multilinguisme et du plurilinguisme actuels en Europe*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 55—63.
202. STANCIU, DUMITRU, *Modele de generare și selecție în proverb (II)*, REF, **37**, nr. 4, 1992, 345—360 [rés. fr.]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 188.
203. ȘCHIOPU, URSULA, *Comunicarea verbală și nonverbală (C. N. V.)*, RES, nr. 1, 1991, 10—16.
204. ȘENDREA, PAULA, *Studiul terminologiei științifice — problemă lingvistică internațională*, SPHP, **2**, 1992, 263—267 [rés. fr.].
205. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *Antroponimele în discursul lingvistic*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 435—440 [Engl. Ab.].
206. TĂMÂIANU, EMMA, *Aspecte ale semanticii textului științific factual. Temă — remă*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 85—91 [cu 3 sch. ; Engl. Ab.].
207. TĂMÂIANU, EMMA, *Textul științific — delimitare, componente și proprietăți semantice*, CL, **37**, nr. 1, 1992, 65—74 [Engl. Ab.].
208. THELLMANN, WERNER, *Betrachtungen zur Metasprache der Linguistik*, StLLMod, 1989—1990, 130—139 [rez. rom.].
209. TITIENI, LIVIA, *Le discours dramatique*, Romanica, **3**, 1989, 211—217.
210. TIUGAN, MARILENA, *Cultural Linguistic Island vs Cultural Linguistic Community*, RRL, **36**, nr. 5—6, 1991, 243—278 [cu 5 an. î. a. t.].

211. TIUGAN, MARILENA, MARINESCU, BOGDAN, *Raportul tendință—normă, expresie a echilibrului sociocultural al personalității*, FD, **10**, 1991, 95—114 [cu 8 tab. și 1 sch.; rés. fr.].
212. TUȚESCU, MARIANA, *La modalité du flou*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 65—73.
213. VASILIU, EMANUEL, *Introducere în teoria limbii*, București, EAR, 1992, 114 p. [cu 1 fig.].
214. VASILIU-SCRABA, ISABELA, *Vincent Descombes despre problema relativității*, CIE, nr. 33, 1992, 1; nr. 35, 6.
215. VASILUȚĂ, LIVIA, *Considerații asupra cîmpurilor lexicale în versiunea Trier*, SPHP, 1, 1992, 185—209 [deutsch. Zus.].
216. VERZA, EMIL, *The Dimension of the Interdependence between Personality Behaviour and Communications*, RPsih, **37**, nr. 1, 1992, 47—56.
217. VLAD, CARMEN, *Note semiotice la semantica textului: configurativitatea*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 93—101 [cu 1 fig.; rés. fr.].
218. WALD, HENRI, *Comunicarea*, Academica, **2**, nr. 6, 1992, 21.
219. ZDRENGHEA, MIHAI M., *New Concepts in the Analysis of Meanings, Speech Acts, Conversational Implicature, Presupposition*, SECL, 1990, 99—121.
VEZI și nr. **34**, 43, 46, 48, 57, 59, 65, 73, 79, 84, 88, 90—92, 97, 103, 129, 172 bis, 231, 238, 242, 244, 246, 248, 250, 264, 285, 289, 293, 301, 344, 373, 385, 390, 474, 519, 611, 724, 726, 754, 763, 771, 785, 808, 817, 823, 824, 834, 999, 1028, 1037, 1064, 1085, 1111, 1157, 1239, 1343, 1408, 1420, 1433.

Recenzii

220. AVRAM, ANDREI, Tsutomu Akamatsu, *The Theory of Neutralization and the Archiphoneme in Functional Phonology*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1988, XXI + 533 p., SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 279—281.
221. P. DOMBI ERZSÉBET, Petőfi S. János, *Szöveg, szövegtan, műelemzés (Textológiai tanulmányok)*. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1990, 220 l., NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 189—191.
222. JEANRENAUD, MAGDA, *Semiotica în România*, Cronica, **26**, nr. 21, 1991, 16 [**S.** *European Journal for Semiotic Studies. Revue européenne d'études sémiotiques. Europäische Zeitschrift für semiotik Studien*, vol. 1—2. *Semiotics in Romania*, guest editor, Mariana Net, Viena, 1990, 206 p.].
223. KABÁN ANNAMÁRIA, *Szemiotikai szövegtan. A szövegtani kutatás néhány alapkérdése*. Szerkesztette Petőfi S. János és Békési Imre. Acta Academiae Paedagogicae Szegediensis. Series Linguistica, Literaria et Aesthetica. Szeged, 1990, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 187—189.
224. PÉNTEK, ELISABETA, Reuven Tsur, *On Metaphoring*, Published for Cognitive Poetics Project the Katz Research Institute for Hebrew Literature, Tel Aviv University by Israel Science Publishers, 1987, 315 p., StUBBPP, **35**, nr. 1, 1990, 97—99.
225. REGUȘ, CORNELIU, A. A. Taranenko, *Jazykovaja semantika v ee dinamičeskih aspektah*, Kiev, Naukova dumka, 1989, 256 p., SCL, **43**, nr. 3, 1992, 311—312.
226. SZABÓ ZOLTÁN, Teun A. Van Dijk, *Textwissenschaft. Eine interdisziplinäre Einführung*. Deutscher Taschenbuch Verlag. München, 1986, 285 l., NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 197—200.
228. VINȚELER, ONUFRIE, V. K. Žuravlev, *Diahroničeskaja morfologija*, Moskova, 1991, 208 p., RS, **29**, (1991), 1992, 459—460.
229. ZAHARIA, CONSTANTIN, Ioan Pânzaru, *Cercetare de estetică a oralității. Eseu despre cîntecele de gestă* [...], RRH, **29**, nr. 1—2, 1990, 163—165. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **171**.
230. ZSEMLYEI JÁNOS, Emanuel Vasiliu, *Introducere în teoria textului* [...], NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 191—192. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **287**.
VEZI și nr. 21, 22—26, 35, 38, 1094, 1096.

2. LINGVISTICĂ MATEMATICĂ ȘI APLICATĂ

231. ALEXEI, MIHAIL, MUREȘAN, CORNEL, *Operații logice utilizate în învățarea școlară*, DidMil, nr. 3, 1992, 6—18.
232. ANDREWS, ELIZABETH H., *O alternativă în predarea limbii la copilul cu handicap auditiv*, RÎP, **15**, nr. 3—4, 1992, 140—142 [trad. de Magdalena Dumitrana].

233. CHEVEREŞAN, CONSTANTIN, HOREZEANU, MIHĂIŢĂ, *Free Indirect Speech—Problems in Delimitation*, StLLMod, 1989—1990, 39—48 [rez. rom.].
234. CREMENE, IOAN, *Importanţa cunoaşterii caracteristicilor fonetice ale limbii române pentru practica logopedică*, RES, nr. 1, 1991, 99—103.
235. DABIJA, IRINA ŞTEFANA, *Modalităţi de tratare a dislaliei*, RÎP, **15**, nr. 1—2, 1992, 117—121.
236. DUMITRU, MIRCEA, *Cuantificarea modalităţilor şi teoria contrapărţilor (Supoziţii intensionale şi extensionale în construirea logicii modale a predicatelor)*, StUBBPh, **35**, nr. 2, 1990, 38—50 [Engl. Ab.].
237. MANOLACHE, ADRIANA, *Reaşezarea, pe noi baze psihopedagogice, a unor procedee utilizate în activitatea de dezvoltare a vorbirii preşcolarilor*, BulIDMŞ-Prahova, **1**, nr. 1, 1991, 9—12.
238. MĂNESCU-CARAMAN, LUCIA, CARAMAN, ALEXANDRU, *Determinări psiholingvistice pentru programul demutizării*, RES, nr. 1, 1991, 45—50.
239. MURĂREŢ, ION, MURĂREŢ, MARIA, *Petit traité de Rhétorique. La Disposition (Les parties du discours. L'Exorde. La Narration. La Confirmation. La Réfutation. La Péroration)* suivie de *Remarques sur l'histoire de la Rhétorique aux XVIIIe et XIXe siècles*, Bucureşti, [TUB], 1991, 213 p. multigr. (UB. FLLS). Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **1710**.
240. MUREŞANU IONESCU, MARINA, *Ipostaze ale texturii poetice (sau note despre cuplul ordine/dezordine)*, AUI, **36**, 1990, 51—57 [rés. fr.].
241. NARIŢA, IONEL, *Aspecte privind problema deciziei în logica propoziţiilor*, StUBBPh, **35**, nr. 1, 1990, 95—101.
242. NICOLOV, SORINA, *Sisteme paralele necentralizate de gramatici*, SCMatem, **44**, nr. 5, 1992, 455—462 [Engl. Ab.].
243. PĂUN, GHEORGHE, *On Some Questions about Parallel Communicating Grammar Systems*, BullMath, **35**, nr. 1—2, 1991, 125—137.
244. PĂUN, GHEORGHE, PETIT, ANTOINE, *Generalized Reduced Languages*, SCMatem, **44**, nr. 4, 1992, 309—318.
245. PERJU-LIICEANU, AURORA, *Social Stereotypes: Gypsy People between Prejudice and Stereotype*, RPsih, **36**, nr. 1, 1992, 3—9.
246. POLKOWSKA-SEMENIUK, MARIA, POLKOWSKI, LECH T., *Concerning the Anaphora Resolution Problem in Formal Approaches to Natural Language. Part I*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 205—222.
247. SACALEIOS, GHEORGHE, *Evaluarea conţinutului învăţământului special*, TribÎnv, **3**, nr. 24, 1992, 3.
248. STAMP, HANS OTTO, *Modelarea matematică a conceptului de accesibilitate*, SPHP, **2**, 1992, 257—262 [deutsch. Zus.].
249. STANCIU, DANIELA, *Dislexia poate fi evitată*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 62—67 [din *Comunidad educativa*, Madrid, nr. 177, 1990, p. 1—4].
250. STĂNICĂ, ILIE, *Învăţarea limbajului şi comunicării în condiţiile deficienţei de auz*, RES, nr. 1, 1991, 63—70.
251. ULIVI, ANCA, *Remarques sur les réponses corrigées par les informateurs au cours de l'enquête dialectale*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 75—77.
252. VICOLOV, SORINA, *Two Theorems about Marcus Contextual Languages*, BullMath, **35**, nr. 1—2, 1991, 167—170.
VEZI şi nr. 87, 163, 203, 311, 967, 1207, 1218, 1226, **1233**.

Recenzii

253. CRIŞAN, ALEXANDRU, G. Appel, H. W. Dechert (eds.), *A Case for Psycholinguistic Cases*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamin Publishing Company, 1991, X + 195 p., SCL, **43**, nr. 3, 1992, 304—307.
VEZI şi nr. 21.

IV. *LIMBA ROMÂNĂ*

1. GENERALITĂŢI

254. ALECU-CĂLUŞIŢA, MIOARA, *Limba română (I)*, RD, **1**, nr. 3, 1992, 2.
255. BARBU, EUGEN, *Limba română*, RM, **3**, nr. 108, 1992, 1, 4.
256. BĂLĂNESCU, OLGA, *Activitatea filologilor cehi în domeniul limbii şi literaturii române*, LL, nr. 3—4, 1991, 298—300 [Jiři Felix şi Maximilian Křepinský].

257. BULGĂR, GH., *Cultura națională și tradiția romanității*, LLR, **21**, nr. 1, 1991, 3—5.
258. GHEORGHE, GABRIEL, *O realitate ignorată: în vechime, Franța a fost românofonă!*, Getica, **1**, nr. 1—2, 1992, 9—34 [Engl. Ab.].
259. HANGIU, I., *Limba română — limbă unică de origine latină în răsăritul Europei*, LRAL, 1992, 7.
260. MARIAN, RODICA, *Basarabia. Vinovată e limba română!?*, Echinox, **24**, nr. 10, 1992, 4.
261. RĂDULESCU, MARINA, *Considerații istorice. Fonetică. Vocabular*, LRAL, **1992**, 13—29 [s.t.c.: Limba română — limbă romanică].
262. RUSU, VALERIU, *Petar Skok și limba română*, Almanah M—R, 1992, 177.
263. VELIMAN, VALERIU, *„La Ankara se învață în limba română"*, CrN, **3**, nr. 420, 28 iul. 1992, 5 [int. de Camelia Maria Savu].
VEZI și nr. 49, 56, 95, 100, 295, 339, 1002, 1059, 1417, 1422.

Recenzii

VEZI nr. 20, 108, 1397.

2. ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

264. ANGHELESCU, NADIA, *Limbă și gîndire în cultura indiană: probleme de metodă*, VR, **37**, nr. 3—4, 1992, 63—67 [la Sergiu Al-George].
265. ARON, PETRE, *Istoricul român Constantin C. Giurescu despre ungurii și sașii din orașele vechi ale Moldovei*, Bacău, CŰ, **2**, nr. 11, 1991, 4 [fragm. din C. C. Giurescu, *Tîrgurile sau orașele și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, Buc., EAR, 1967].
266. ASACHI, GHEORGHE, *Referat asupra „Gramaticii" lui Gh. Săulescu*, IGLR, **3**, 1991, 14—16; *Omul literar*, 17—18; *Observație filologică*, 19—20; *Cîteva observații filologice*, 21—23 [fragm. din *Scrieri literare*, ed. de N. A. Ursu, vol. II, Buc., ESPLA, **1957**; notă introd. (p. 13—14) și note de Lucia Wald].
267. AVRAM MIOARA, *O scrisoare inedită a lui Sextil Pușcariu*, LR, **41**, nr. 4, **1992**, 235—242 [din 5 ian. 1939; despre ort.].
268. BABEU, DOINA, *Simeon Mangiuca despre „originea, vechitatea și însemnătatea istorică a numelui* **valah**", AnEAIL, **4**, (1984), 1990, 97—104 [rés. fr.].
269. BARA, MARIANA, *Tache Papahagi (1892—1977)*, LLR, **31**, nr. 3—4, 1992, 49—56.
270. BARBU, FILOTEEA, *Tache Papahagi, 100 de ani de la naștere*, Literatorul, **2**, nr. 51—52, 1992, 6.
271. BARIȚIU, GEORGE, *Scriitorii clasici*, IGLR, **3**, 1991, 38 [fragm. din „Foaie pentru minte, inimă și literatură", Brașov, **1**, nr. 16, 15 oct. 1838, p. 123—128]; *Traducere*, 39—41 [fragm. din „Foaie literară", **1**, nr. 1, 1 ian. 1838, p. 4—7]; *Ce limbă este limba românilor ?*, 42—44 [fragm. din „Foaie pentru minte ...", **6**, nr. 35, 30 aug. 1843, p. 273—275]; *Cărți, cititori*, 45—46 [ib., nr. 51, 20 dec. 1843, p. 404—408]; *Un discurs asupra versificației noastre*, 47—50 [ib., **8**, nr. 14, 2 apr. 1845, p. 109—113; nr. 15, 9 apr., p. 117—121; nr. 16, 16 apr., p. 125—128; nesemnat; notă introd. (p. 36—37) de Dinuța Marin].
272. BELTECHI, EUGEN, *Subdialectul bănățean. Preliminarii la un istoric al cercetărilor*, RTrans, **1**, nr. 1, 1991, 87—100.
272 bis. BLAGA, LUCIAN, *Revolta fondului nostru nelatin*, IGLR, **3**, 1991, 352—354 [fragm. din *Ceasornicul de nisip*, ed. de Mircea Popa, Cluj, ED, 1973, p. 47—48]; *Trilogia culturii. Orizont și stil. Între peisaj și orizont inconștient*, 355—356; *Spațiul mioritic*, 356—361; *Pitoresc și revelație*, 362—364; *Evoluție și involuție*, 365—371; *Geneza metaforei și sensurile culturii*, 372—390 [fragm. din *Trilogia culturii (Orizont și stil. Spațiul mioritic. Geneza metaforei și sensul culturii)*, ed. de Dumitru Ghișe, Buc., ELU, 1969, p. 47—48, 130, 143—146, 199—201, 227, 232, 279—289; notă introd. (p. 347—351) și note (p. 390—392) de Constantin Dominte].
273. BOGDAN, IOAN, **Ohaba — ohabnic**, IGLR, **3**, 1991, 184—185 [fragm. din *Texte alese*, ed. Gheorghe Mihăilă, Buc., EAR, 1968, p. 249—252]; *Vechile cronici moldovenești pînă la Ureche*, 185—187 [fragm. din ed. cit., p. 286 ș. u.]; *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești*, 188 [fragm. din ed. cit., p. 468—469]; *Glose române într-un manuscris slavon din sec. XVI*, 189—191 [fragm. din ed. cit., p. 555 ș.u.]; *Despre limba celor mai vechi documente*

moldovenești, 191—195 [fragm. din ed. cit., p. 568—574; cu notă introd. (p. 181—183) și note de Ecaterina Goga]. Vezi BRL, [11], 1968—1969, nr. 924.

274. BRAD-CHISACOF, LIA, *I. Heliade Rădulescu* și **Biblia de la București**, LR, **41**, nr. 9, 1992, 495—501.

275. BUCĂ, MARIN, MILIN, JIVA, *Din istoria slavisticii bănățene*, RS, **29**, (1991), 1992, 83—103 [рус. рез.]

276. BULGĂR, GHEORGHE, *Un tezaur al limbii române literare:* **Dicționarul Eminescu**, AdLA, **3**, nr. 99, 1992, 6. Vezi [BRL], [**11**], 1968—1969, nr. 529.

277. CAPIDAN, THEODOR, *Însemnătatea dialectului nostru aromânesc*, Almanah M—R, 1992, 135 [din „Lumina", nr. 4, 1905].

278. CĂPREANU, IOAN, *Aron Pumnul, strălucit profesor și tribun în apărarea limbii române din Bucovina*, Moldova, **3**, nr. 1, 1992, 23—24.

279. CHEIE, PAULINA, *Aspecte ale glosării neologismelor de origine latino-romanică la reprezentanții Școlii Ardelene*, SPHP, **1**, 1992, 231—239 [rés. fr.].

280. CHIȚIMIA, I. C., *Profesorul slavist Ilie Bărbulescu în mișcarea științifică românească și internațională*, RS, **29**, (1991), 1992, 57—62 [rés. fr.].

281. CIPARIU, TIMOTEI, *Opere*. [Vol.] *II*. Ediție îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil. Introducere de Mioara Avram, București, EAR, 1992, LXVIII + 536 p. [conține lucrările: *Compendiu de gramateca limbei române*, ed. a IV-a, Sibiu, 1876; *Gramateca limbei române*. Partea I. *Analitică*, Buc., 1869. Partea a II-a. *Sintelică*, Buc., 1877; *Despre limba română. Suplement la Sintactică*, Blaj, 1877]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **489.**

282. COBEȚ, DOINA, *Petru Maller Câmpeanu — gramatician*, LR, **41**, nr. 3, 1992, 115—120.

283. COBEȚ, DOINA, *Profesorul Ioan Popa, autorul* **Grămaticii rumânești** *din anul 1835*, LR, **41**, nr. 6, 1992, 337—342 [cu 2 facs.].

283 bis. CORLĂTEANU, N., *Grigore Nandriș, marele lingvist bucovinean* [I], Academica, **3**, nr. 1, 1992, 20, (II), nr. 2, 19.

284. COȘBUC, GEORGE, *Ce ne-au dat slavii și grecii*, IGLR, **3**, 1991, 198—203 [fragm. din „Epoca", **3** nr. 403, 16 mart. 1897, p. 1—2]; *Puterea limbei românești*, 204—205 [fragm. din vol. *Dintr-ale neamului nostru*, Buc., 1903, p. 60]; *Numiri dacice de plante în limba română*, 206—208 [repr. după „Albina", Buc., **8**, nr. 44—45, 1—8 aug. 1904, p. 1059—1061]; *Provincialismele scriitorilor noștri*, 209—212 [repr. după „Viața literară", Buc., **1**, nr. 8, 19 febr. 1906, p. 1]; *Pentru limba românească*, 213—217 [ib., nr. 12, 19 mart. 1906, p. 1]; *Latin ori slav ?*, 218—224 [repr. după „Românul", Arad, **3**, nr. 40, 19 febr. 1912, p. 1—3; notă introd. (p. 196—197) și note de Dinuța Marin].

285. CRĂCIUN, GHEORGHE, *Aisbergul poeziei moderne*. II. *Dubla intenție*. I. *Inconsecvențele lui Tudor Vianu*. [*1*], Calende, **2**, nr. 6—7, 1992, 10; *(2)*, nr. 8—9, 16. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 676.

286. DATCU, IORDAN, *Vasile Bogrea și refrenul „Lerui Ler" din colindele românești*, Literatorul, **2**, nr. 51—52, 1992, 11.

287. DOBRE, ALEXANDRU, *PROVERBUL în* **Dicționarul limbii române** *al lui Laurian și Massim*, REF, **37**, nr. 4, 1992, 402—403.

288. DOBRE, ALEXANDRU, *Societatea Academică Română — încercări pentru instituirea unui sistem ortografic unitar și general acceptat*, MSȘI, **14**, (1989), 1992, 79—92.

289. DRAGOȘ, ELENA, *Titu Maiorescu și unele concepte ale lingvisticii*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 5—14 [cu 2 fig., 2 sch.; Engl. Ab.].

290. DRINCU, SERGIU, *Problemele derivării cu prefixe în gramaticile și lucrările de lingvistică din secolul al XIX-lea*, AnEAIL, **4**, (1984), 1990, 108—112.

291. DUICU, SERAFIM, *Timotei Cipariu, continuator al corifeilor Școlii Ardelene*, ȘcArd, **2**, nr. 6, 1992, 2.

292. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Elemente autohtone ale vocabularului limbii române în „Anonymus Caransebesiesis":* **ARGEA-ARGELAȘ**, SPHP, **1**, 1992, 241—254 [rés. fr.].

293. EMINESCU, MIHAI, *1. (Bogăția limbii române)*, IGLR, **3**, 1991, 162; *2. (Limba — stăpîna noastră)*, 162; *3. (Național și universal în limbă)*, 162; *4. (Dezvoltarea limbii și a cunoașterii)*, 163; *5. (Substratul)*, 163—164; *6. (Elemente de substrat)*, 164—165; *7. (Substratul limbilor balcanice)*, 165; *8. (Români și albanezi)*, 165; *9. (Straturile limbii române)*, 165—166; *10. (Slavi de sud și români)*, 166; *11. (Împrumuturi și adaptare)*, 166; *12. (Româna și dialectele sud-italice)*, 166; *13. Purificarea limbii*, 167; *14. (Împrumuturi de lux și împrumuturi necesare)*, 168; *15. (Înțeles concret și abstract)*, 168—169; *16. (Ortografie și ortoepie)*, 169; *17. (Unitatea de limbă a românilor)*, 170; *18. (Accentul)*, 170; *19. Rime compuse*, 170—171 [fragm. din *Fragmentarium*, ed. de Magdalena D. Vatamaniuc, Buc., 1981, 241—262; notă introd. (p. 158—162) și comentarii (p. 171—180) de I. Coja]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **785.**

294. GHERMAN, MIHAI, *Posteritatea „Dicționarului" lui Teodor Corbea*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 15—21 [Teodor Corbea, *Dicționar latin-român*, între 1691—1702, ms. rom. 43, BAR Fil. Cluj; rés. fr.].
295. GIOSU, ȘTEFAN, *Dialectul dacoromân în concepția lui G. Ivănescu*, AUI, **36**, 1990, 121—135 [Engl. Ab.].
296. HANGIU, I., *Titu Maiorescu, profesor și reformator al școlii*, LLR, **21** nr. 2, 1992, 35—38.
297. HORVAT, SĂLUC, *Terminologia bibliologică în primele dicționare ale limbii române*, Biblioteca, **3**, nr. 3—4, 1992, 48—49 [*bibliografie, bibliologie, bibliograf, bibliomanie, bibliotecă, bibliotecar* în *Dicționarul limbii române* al lui A. T. Laurian și I. C. Massim].
298. IONIȚĂ, VASILE C., *Emilian Novacovici*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 180, 12 sept. 1992, 2 [la rubr.: Cuvintele].
299. IONIȚĂ, VASILE C., *Valeriu Branițte despre limbă*, RevN-Reșița, **1**, nr. 2, 1992, 10 [art. *Limba. Reflexii de actualitate*, din vol. *Pagini reslețe*, Lugoj, 1910, p. 77—79].
300. IORGA, N., *Lupta pentru limba românească*, IGLR, **3**, 1991, 233—237 [fragm. din vol. cu același titlu, Buc., 1906]; *Crearea limbii literare*, 239—240 [fragm. din vol. *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, Buc., 1929, p. 26]; *Numele de botez la români — Conferință la Institutul Sud-Est European la 18 mai 1934*, 241—249; *Cuceritorii*, 250—253 [repr. din *Istoria românilor*, vol. I, partea a II-a, Buc., 1936, p. 5]; *Orînduitorii*, 254—256 [fragm. din vol. cit., p. 99]; *Creațiunea românească*, 257—270 [fragm. din op. cit., vol. II, p. 75]; *Regimul „noului August". Justinian*, 271—273 [repr. din vol. cit., p. 292]; *Colaborările*, 274 [fragm. din op. cit., vol. III, Buc., 1937, p. 57]; *Ctitoria dunăreană și balcanică*, 274—275 [fragm. din vol. cit., p. 83]; *Ctitoria independentă*, 276—280 [fragm. din vol. cit., p. 144]; *Afirmarea vitalității românești*, 281—286 [fragm. din *Istoria românilor*, Vălenii de Munte, 1940]; *Revelații toponimice pentru istoria neștiută a românilor. Teleormanul*, 287—292 [fragm. din *Istoria românilor*, Buc., 1941; notă introd. (p. 225—232) și note de Dinuța Marin].
301. ISTRATE, GAVRIL, *Un mare dialectolog: Sever Pop*, Literatorul, **2**, nr. 36, 1992, 10.
302. KOGĂLNICEANU, MIHAIL, *Moldova și Muntenia. Limba și literatura română sau valahă (Berlin, 1837)*, IGLR, **3**, 1991, 55—62 [repr. după *Opere*, ed. de Dan Simonescu, Buc., 1974, vol. I, p. 251—254, 260]; *Schiță de istorie. Obiceiurile și limba țiganilor, cunoscuți în Franța sub numele de boemi (Berlin, 1837)*, 63—68; *Calihis sau învățături de căpetenie ale bisericii răsăritene de sîngelul Neofit Scriban*. Iassi. În tipografia S. Mitropolii, 1838, 69—76 [repr. după ed. cit., 275—277]; *Introducție la „Dacia literară" (1840)*, 77—79 [fragm. din ed. cit., p. 223]; *Programul ziarului „Steaua Dunării"*, 80—82 [fragm. din ed. cit., p. 80—83; notă introd. (p. 51—54) și note de Ioana Prioteasa].
303. LEU, PAUL, *Contribuția lui S. Fl. Marian la elaborarea* **Dicționarului Academiei**, REF, **37**, nr. 1, 1992, 17—23.
304. LOVINESCU, EUGEN, *Dubla funcție a limbii: națională și sugestivă*, IGLR, **3**, 1991, 297—299 [fragm. din *Istoria literaturii române contemporane*, Buc., 1981, p. 361, 349, 350]; *Neputința de a sesiza valorile de sugestie ale unei limbi străine. Cazul limbii franceze pentru noi*, 300—302 [fragm. din vol. cit., p. 361—363]; *Problema culturii latine la noi*, 303—305 [fragm. din *Critice*, vol. IV, Buc., 1928, p. 86]; *Forțele revoluționare*, 306—314 [fragm. din *Istoria civilizației române moderne*, Buc., 1972, p. 111, 215, 345, 348; notă introd. (p. 293—296) și note de Dinuța Marin].
305. LUPU, COMAN, *Normă și codificare în dicționare românești din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 51—53 [rés. fr.].
305 bis. MACREA, DIMITRIE, „*Eppur si muove*", Academica, **2**, nr. 3, 1992, 8 [istoricul scrierii cu *â*; art. din 1972].
306. MIHĂILĂ, G., *O sută de ani de studii slavo-române la Universitatea din București*, RS, **29**, (1991), 1992, 15—56.
307. NASTA, ATANASIE, *Tache Papahagi*, Almanah M—R, 1992, 224.
308. NEGRUZZI, CONSTANTIN, *Cum am învățat românește*, IGLR, **3**, 1991, 27—28; *Scrisoarea III — Ianuari 1838*, 28; *Scrisoarea XIV — Critică —*, 29—30; *Scrisoarea XV — Critică —*, 31; *Scrisoarea XVI — Critică —*, 32; *Scrisoarea XVIII — Slavonisme* — 33[fragm. din *Opere*, vol. I, Buc., EM, 1974; notă introd. (p. 24—26) și note de Ecaterina Goga].
309. NUȚĂ, ION, *Contribuția „Junimii" la impunerea principiului fonetic în ortografia românească*, OLR, 1992, 29—39.
310. ODOBESCU, ALEXANDRU, *Bazele unei literaturi naționale*, IGLR, **3**, 1991, 93—96 [fragm. din *Opere*, vol. I, ed. de Tudor Vianu, Buc., EAL, 1965, p. 187—189]; *Cîntecele poporane. Răsunete ale Pindului în Carpați*, 97—103 [fragm. din *Opere*, vol. II, ed de Al. Dima, Buc., 1967, p. 17 ș.u.]; *Poeții Văcărești. Traducerea lui* **Britanicu**. *Stră-*

bunul Văcărești, *Banul Ienăchiță*, 104—105 [fragm. din *op. cit.*, vol. II, p. 45]; *Despre unele manuscrise și cărți în mănăstirea Bistrița (Districtul Vîlcea în România). Psaltirea comentată de Brando Mladenovici, 1346*, 106—107, și *Psaltirea tradusă românește de Diaconul Coresi și tipărită la Brașov la 1577*, 108—115 [fragm. din *Opere*, vol. II, p. 119]; *Vechi poeți ai românilor. Precuvîntare la colecțiunea de poezii vechi*, 116—119 [fragm. din *Opere complete*, vol. II, Buc., 1908, p. 189—191]; *Timotei Cipariu*, 120 [fragm. din vol. cit., p. 215]; *Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român. Sesiunea din iulie 1862 în Brașov*, 121—122 [fragm. din vol. cit.]; *Condițiunile unei bune traduceri românești din autori eleni și latini. Raport asupra traducerii române din Dione Casiu, prezentat în sesiunea anului 1874*, 123—131 [fragm. din op. cit.]; *Scrisoare către C. A. Rosetti (11 martie 1858)*, 132—134 [fragm. din op. cit., p. 102—103]; *Scrisoare către A. Papiu Ilarian (București, 20 iulie/1 august)*, 135—136 [fragm. din *Opere*, vol. III, Buc., 1979, p. 200—202]; *Scrisoare către G. Barițiu (București, 31 decembrie 1877)*, 137—139 [fragm. din *Opere complete*, p. 377—378; notă introd. (p. 90—92) și note de Ioana Prioteasa].

311. PAGLIARDINI, ANGELO, *Quelques problèmes à propos de la relation entre la lexicographie roumaine et italienne*, RRL, **36**, nr. 5—6, 1991, 221—235.
312. PĂTRUȚ, IOAN, *Referitor la: 1) „Prioritatea unei idei". 2) „Originea" sufixelor*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 107—109 [B. P. Hasdeu face primul distincție între toponimele împrumutate și cele create într-o limbă cu elemente din limba de origine; rés. fr.].
313. PETRICA, VASILE, *Un mare nedreptățit: dr. Corneliu Diaconovici*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 50, 14 mart. 1992, 2.
314. POPA, MIRCEA, *Perenitatea spiritului luminist. Ioan Budai Deleanu — istoricul*, ȘcArd, **2**, nr. 7, 1992, 5.
315. ROSETTI, AL., *(Istoria limbii române)*, Almanah M—R, 1992, 211.
316. ROȘA, GHEORGHE CONSTANTIN, *Măiestria ghiovăsirii românești* ..., Almanah M—R, 1992, 78.
317. RUSSO, ALECU, *Cugetări*, IGLR, **3**, 1991, 85—89 [fragm. din *Cîntarea României*, Buc., EM, 1983; notă introductivă (p. 83—84) și note de Ecaterina Goga].
318. SARAMANDU, NICOLAE, *O nouă ediție a „Gramaticii române sau macedonovlahe" de Mihail G. Boiagi*, FD, **10**, 1991, 121—123 [Mihail G. Boiagi, *Gramatică aromână ică macedonovlahă*, editsie faptă de V. G. Barba, Freiburg i. Br., Uniunea Culturală Aromână, 1988].
319. SARAMANDU, NICOLAE, *Theodor Capidan (1879—1953)*, Almanah M—R, 1992, 132—135.
320. SPERANȚIA, EUGENIU, *Observații asupra propozițiilor interogative. Proiectul unei „logici a problemei"*, IGLR, **3**, 1991, 325—340 [trad. din *Système de métaphysique*, Cluj, Cartea Românească, 1943, p. 305—318; notă introd. (p. 314—324) și comentarii (p. 341—346) de Constantin Dominte].
321. ȘTEFĂNESCU, GH. S., *Periodice didactice (IV)*, ȘG, nr. 17, 1991, 12 [„Lămuriri școlare", Galați, Tecuci, Bacău, 1930—1933, 1935, 1942]; [...] *(VIII)*, nr. 19, 8 [„Orizonturi", Galați, 1971—1972]; *(IX)*, nr. 20, 8 [„Școala gălățeană", Galați, 1990—1992].
322. TODORAN, ROMULUS, *Teodor Naum și Muzeul Limbii Române*, CL, **37**, nr. 1, 1992, 29—37 [rés. fr.].
323. VEDINAȘ, TRAIAN, *O direcție nelatinistă în cultivarea limbii (I)*, TelR, **139**, nr. 39—40, 1991, 4 [Andrei Șaguna tipărește *Biblia adecă dumnezeiască scriptură a legei celei vechi și cei noi*, Sibiu, 1856—1858]; *(II)*, nr. 43—44, 3 [concepția despre limbă a lui Andrei Șaguna].
324. VULCAN, IOSIF, *Limba și scena*, IGLR, **3**, 1991, 144—148 [fragm. din *Publicistică*, ed. de Stelian Vasilescu, Timișoara, Facla, 1983, p. 188—191]; *Lupta pentru limbă*, 148—150 [din op. cit., p. 218—222]; *Ortografia cea nouă*, 150—152 [din op. cit., p. 229—231]: *Suveniruri din călătorie (De la București)*, 152—153 [op. cit., p. 26; notă introd. (p. 140—141) și comentarii de Constantin Dominte; din notele ediției (p. 154—156)].
325. VULPE, MAGDALENA, *Geneza ortografiei din 1932*, OLR, 1992, 44—50.
326. ZUGUN, PETRU, *Importanța contribuției lui Titu Maiorescu la stabilirea principiilor ortografiei limbii române*, OLR, 1992, 39—44.
327. * * * *Istoria gîndirii lingvistice românești. — Texte comentate —*. Vol. III. Redactor responsabil: Lucia Wald. Colectivul de redacție: Ion Coja, Constantin Dominte, Ecaterina Goga, Dinuța Marin, Ioana Prioteasa, Lucia Wald, București, [TUB], 1991, 392 p. multigr. (UB. FL. FLLS). Rec.: Camelia Stan, *Pagini din istoria lingvisticii*, UnC, **2**, nr. 5, 1992, 4. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **458**; **30**, 1987, nr. **553**.

VEZI și nr. 5, 67, 76, 83, 342, 388, 391, 787, 918—923, 925—944, 946, 947, 949—952, 956—958, **964**, 980.

3. ISTORIA LIMBII

328. AVRAM, MIOARA, *Despre -e adverbial în limba română*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 355—362 [rés. fr.].

329. BARA, MARIANA, *O problemă de semantică a lexicului latin moștenit*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 33—38 [rés. fr.].

330. BARBU, VIOLETA, *Mărturii străine despre limba română (II). Secolul al XV-lea (3)*, LR, **41**, nr. 2, 1992, 155—159 [Poggio Braccolini, *Disceptationes convivales*, libro III, 1451; Flavio Biondo, discurs comandat de papa Eugeniu al IV-lea, 1452—1453; *Ad Alphonsum Aragonensem Serenissimum Regem de expeditione in Turchos*, redactat la 1 aug. 1453; Enea Silvio Piccolomini, *Pictoria rerum ubique gestarum locorumque descriptio*]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 330; **33**, 1990, nr. 509.

331. BARBU, VIOLETA, *O etapă a constituirii terminologiei religioase catolice în limba română: 1760—1780 (I)*, Verbum, **1**, nr. 7—12, 1990, 123—131; *(II)*, **2**, nr. 1—6, 1991, 115—126.

332. BINDER, ȘTEFAN, *Cîmpul semantic al noțiunii „copil" în limba română veche*, SPHP, 1, 1992, 215—230 [deutsch. Zus.].

333. BRAD-CHISACOF, LIA, *Quelques aspects de la formation du roumain et du grec littéraire*, RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 211—217.

334. BUZAN, SEVER, *Latinitate și catolicism la români*, RT, **2**, nr. 1, 1992, 33—40.

335. CHIVU, GHEORGHE, BUZĂ, EMANUELA, ROMAN MORARU, ALEXANDRA, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421—1760)*, București, EȘ, 1992, 368 p. Rec.: Floarea Vîrban, LR, **41**, nr. 11—12, 1992, 613—614.

336. DUMITRIU, C., *Regional, popular, arhaic în fonetica din* **Codicele** *popii Bratul*, AUI, **36**, 1990, 113—119 [rés. fr.].

337. GĂLĂȘANU, PAUL H., *Confluențe lingvistice protoromâne și gotice*, Academica, **2**, nr. 6, 1992, 32 [trad. în gotică a *Noului Testament* de episcopul vizigot Wulfila].

338. HANGIU, I., *Începuturile literaturii scrise*, SC, 1990, 11—13.

339. HANGIU, I., *Limba română — origine, evoluție, permanență*, BulSȘF, 1991—1992, 95—119.

340. HANGIU, I., *Originea limbii române. Dialecte, graiuri*, SC, 1990, 5—7.

341. HANGIU, I., *Principalele etape în evoluția limbii române pînă în secolul al XIX-lea*, SC, 1990, 13—14.

342. IONESCU, ION, *Unele afirmații eronate lingvistico-istorice despre vechimea creștinismului ortodox la români*, BO, **109**, nr. 1—3, 1991, 105—110 [la P. P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii românești*, Buc., EȘ, 1969, p. 104; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. I, Buc., EȘE, 1986, p. 286; etimologia lui *episcop*].

343. LOMBARD, ALF, *Destinele latinității în Est*, ȘcArd, **2**, nr. 4, 1992, 8 [trad. rez. fr. la conferința *Latinets öden i öster*, ținută la Universitatea din Lund, 1967].

344. MUNTEANU, EUGEN, *Tipuri de calcuri lexicale în* **Biblia de la București** *(1688) și în versiunile preliminare contemporane (cu exemplificări din* **Cartea înțelepciunii lui Solomon**), AUI, **36**, 1990, 59—112 [rés. fr.].

345. MUNTEANU, EUGEN, *Un fenomen de transfer semantic: lexicalizarea în limba română literară veche a conceptului biblic "aproapele"*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 51—56.

346. PALIGA, SORIN, *Substratul limbii române*, Academica, **3**, nr. 2, 1992, 2; **Pururi. Focuri**, nr. 8, 14; *Un cuvînt străvechi*: **oraș**, nr. 10, 25 [la rubr.: Cuvinte și lucruri].

347. PALIGA, SORIN, *Un cuvînt străvechi:* **doina**, Euchronia, **1**, nr. 2, 1992, 22—24; *O paralelă neașteptată*, 25—32.

348. RĂDULESCU, PARASCHIVA-LUCIA, *Valori expresive ale limbii literare românești în* **Cazania** *lui Varlaam și perenitatea importanței sale omiletice*, ST, **43**, nr. 5—6, 1991, 110—138.

349. RENZI, LORENZO, *Le développement de l'article en roumain*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 161—176.

350. RUZÉ, ALAIN, *Acești latini din Carpați. Mărturii ale continuității românești la nord de Dunăre*, ȘcArd, **1**, nr. 1, 1991, 8; nr. 2, 8; nr. 3, 8; **2**, nr. 1, 1992, 8 [trad. de Carmen Andras și Silvia Urdea a vol. lui Alain Ruzé, *Les Latins des Carpathes. Preuves de la continuité roumaine au nord du Danube*, Berna, 1989].

351. SALA, MARIUS, *Contacte între română și alte limbi romanice*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 79—82.

352. TOHĂNEANU, G. I., *Un singur grai*, CTC, **3**, nr. 5, 1992, 2.

353. TONCIULESCU, PAUL, *Despre alfabetul autohton la români*, RD, **1**, nr. 2, 1992, 3.

354. ȚĂRANU, ECATERINA, *Aspecte lingvistice ale documentelor administrative din Transilvania, Banat și Bucovina (1750—1830)*, Iași, EUI, 1992, 261 p. multigr. (UI. FL).
355. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, *La phonétique des emprunts slaves en roumain et en albanais. Quelques remarques*, RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 203—210.
356. VINEREANU, MIHAI, *Originea limbii române*, CIE, nr. 11, 1992, 5; nr. 12, 5.
VEZI și nr. 5, 254, 261, 268—271, 272 bis, 300, 305 bis, 307, 314, 315, 319, 364, 379, 581, 611, 620, **628**, **635**, 637, 640, 644, 787, 918—941, 944, 945, 947, 949—952, 956—958, **964**, 976, 1048, 1059, 1070, 1074, 1135, **1273**, **1314**, **1355**, **1363**, 1417, 1419, 1422.

Recenzii

357. B[ARBU], D[ANIEL], Antonie Plămădeală, *Romanitate, continuitate, unitate* [...], Verbum, **1**, nr. 1—6, 1990, 179—180. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **730**.
358. DRAGOȘ, ELENA, Mihaela Mancaș, *Limbajul artistic românesc* [...], CL, **37**, nr. 1, 1992, 83—85. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **352**.
359. ZAFIU, RODICA, Mihaela Mancaș, *Limbajul artistic românesc* [...], RITL, **40**, nr. 1—2, 1992, 184—186. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **352**.

4. *DIALECTOLOGIE*

a. Generalități

VEZI nr. 4, 47, 52, 54, 94, 111, 210, 251, 262, 269, 270, 295, 301, 303, 307, 319, 322.

Recenzii

VEZI nr. 107.

b. Graiurile dacoromâne

360. CIOLAC, MARINA, *Aspecte ale interferenței lingvistice între dacoromână și un grai aromânesc*, FD, **11** 1992, 115—120; și SND, **1**, 1990, 80—87. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 366; **33**, 1990, nr. 539.
361. DRINCU, SERGIU, *Lexic dialectal bănățean*, SPHP, **1**, 1992, 299—305 [căbát, căbăniță, căbănicér, căbéi, căierí; Engl. Ab.].
362. FLOREA, ION A., *Dialectologie și onomastică. Despre o izofonă din Moldova*, SPHP, **1**, 1992, 307—313 [fricativa palatală surdă *h'*.
363. GEORGESCU, ADELINA, *Regăsire Castranova, Casamassima*, Academica, **3**, nr. 2, 1992, 12 [dialectul din Casamassima, Italia, asemănător cu graiul din Castranova, Oltenia].
364. IONICĂ, ION, *Împrumuturi lexicale sud-slave în graiurile muntenești*, FD, **11**, 1992, 131—137 [rés. fr.]; sub titlul *Cu privire la influențele sud-slave în graiurile oltenești*, SND, **1**, 1990, 118—123. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 595; **33**, 1990, nr. 573 [rez.].
365. IONIȚĂ, VASILE C., *Păunimea de la sate*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 85, 2 mai, 1992, 2 [*paur* și familia]; *Pe vremea poiedei*, nr. 90, 9 mai, 2; *„Măriie și decădere"*, nr. 195, 3 oct., 2 [muncă, gavăt]; **Abure** *și* **blease**, nr. 220, 7 n., 2; *Un cuvînt „enigmatic"*, nr. 225, 14 n., 2 [bănățeanul *sobă*]; **Cătăniță** *și* **codreniță**, nr. 246, 19 dec., 2 [la rubr.: Cuvintele].
366. MARIN, MARIA, *Morfologia verbului în graiurile muntenești*, FD, **10**, 1991, 45—65 [cu 10 h.; rés. fr.].
367. MARIN, MARIA, *Nedeterminat și omnitemporal în vorbirea populară*, FD, **11**, 1992, 139—145 [rés. fr.]; sub titlul *General/generalizator — nedeterminat — omnitemporal în graiurile dacoromâne*, SND, **1**, 1990, 258—289. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 380; **33**, 1990, nr. 581 [rez.].
368. MARINESCU, ANCA, *Adverbul în graiurile din Muntenia și Oltenia*, FD, **11**, 1992, 67—76 [rés. fr.].
369. MARINESCU, BOGDAN, *Observații asupra elementelor paralingvistice din textele dialectale*, FD, **11**, 1992, 147—154 [rés. fr.]; și în SND, **1**, 1991, 270—282. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 381; **33**, 1990, nr. 582 [rez.].

370. MĂRDĂRESCU-TEODORESCU, MARIA, *Descriere acustică a vocalelor din unele graiuri transilvănene*, FD, **11**, 1992, 155—160 [rés. fr.]; semnat Teodorescu Maria, sub titlul *Vocale din graiuri de tip transilvan. Descriere acustică*, SND, **1**, 1990, 517—527. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 397; **33**, 1990, nr. 773 [rez.].
371. NEAGOE, VICTORELA, *Aspecte ale morfosintaxei graiului din Țara Moților*, FD, **11**, 1992, 161—167 [rés. fr.]; sub titlul *În legătură cu unele aspecte ale morfosintaxei graiului din Țara Moților*, SND, **2**, 1990, 345—356. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 386; **33**, 1990, nr. 592 [rez.].
372. NEAGOE, VICTORELA, *Considerații privind poziția graiului din Ținutul Pădurenilor (Hunedoara) în ansamblul dacoromânei*, FD, **11**, 1992, 77—86 [rés. fr.].
373. NEAGOE, VICTORELA, *Raportul grai — limbă română standard la nivelurile vorbit și scris într-o comunitate rurală*, FD, **10**, 1991, 67—78 [rés. fr.].
374. NUȚĂ, ION, *Terminologie medicală. Numele unor boli în graiurile din nordul Moldovei*, SPHP, **1**, 1992, 345—357 [tuberculoză, astmă, vintre, febră, guturai, diaree, hernie, epilepsie, vărsat, tifos, varice, reumatism; rés. fr.].
375. NUȚĂ, ION, *Tradiție și inovație în graiurile din nord-estul Moldovei*, LR, **41**, nr. 5, 1992, 279—282.
376. PANĂ-BOROIANU, RUXANDRA, *Note sintactice asupra graiurilor muntenești*, FD, **11**, 1992, 87—96 [rés. fr.].
377. PANĂ-BOROIANU, RUXANDRA, *Repetiția sintactică pleonastică în graiurile muntenești*, FD, **11**, 1992, 169—181 [rés. fr.]; sub titlul *Construcții sintactice muntenești*, SND, **2**, 1990, 389—409. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 389; **33**, 1990, nr. 597 [rez.].
378. PURDELA SITARU, MARIA, *Termeni dialectali în expresii și proverbe*, CCS, **7**, nr. 2, (1989), 1991, 5—16 [deutsch. Zus.].
379. SARAMANDU, NICOLAE, *Iotacizarea verbelor și structura dialectală a dacoromânei. Privire generală*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 83—87.
380. TEAHA, TEOFIL, **Bucin, a bucina** *în graiurile românești actuale*, FD, **11**, 1992, 103—107 [rés. fr.].
381. TEAHA, TEOFIL, *Termeni regionali moșteniți din latină în graiurile muntenești actuale*, FD, **10**, 1991, 79—93 [áuă, bucea, celar, dor, gheura, dejgheura, țest, uib; rés. fr.].
382. TURMIGAN, ION, *Lexic dialectal din Gaiu-Mic, județul Timiș*. Lucrare îngrijită de Maria Purdela Sitaru, Timișoara, [TUT], 1988, VIII + 54 p. multigr. (UT. FFil. *Seminarul de lingvistică*, 46—47).
383. ULIVI, ANCA, *Observații asupra metatezei în graiurile dacoromâne*, FD, **11**, 1992, 183—190 [rés. fr.]; și în SND, **2**, 1990, 533—547. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 397; **33**, 1990, nr. 609 [rez.].
384. VÂNTU, ILEANA, *Competență comunicativă în textele dialectale românești*, FD, **11**, 1992, 191—196 [rés. fr.]; și în SND, **2**, 1990, 548—565. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 401; **33**, 1990, nr. 611[rez.].
385. VÂNTU, ILEANA, *Strategia întrebare—răspuns într-o anchetă dialectală*, FD, **10**, 1991, 115—120 [rés. fr.].
VEZI și nr. 5, **31**, 44, 47, 52, 54, 111, 172, 210, 251, 269, 270, 272, 284, 298, 304, 307, 310, 319, 322, 336, 340, 390, 473, 566, 569, 634, 647, 681, 733, 781, 820, 832, 872, 891, 912, 969, 972, 976, 999, 1000, 1076, 1164, **1307**, 1425.

Recenzii

386. TEAHA, TEOFIL, *Atlasul dialectologic carpatic comun (Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas. Atlas dialectologique des Carpathes)*, Volumul I, Chișinău, „Știința", 1989 (Colegiul de redacție internațional al ADCC. Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe al R. S. S. Moldovenești), FD, **10**, 1991, 140—144 [cu 1 h.].
VEZI și nr. 107, 983, 988, 989, 998, 1397.

c. Aromână

387. BARA, MARIANA, *Aromânii — credințe populare*, REF, **37**, nr. 6, 1992, 577—591.
388. BRÂNCUȘ, GR., *Observații asupra structurii vocabularului în dicționarul lui Daniil Moscopoleanul*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 39—43 [*Lexicon tetraglosson*; rés. fr.].
389. CÂNDROVEANU, HRISTU, *Aromânii trebuie să simtă că țara nu i-a uitat*, Cotidianul, **2**, nr. 92, 14 mai 1992, 4 [int. de Vartan Arachelian; cu 5 fot.].
390. CIOLAC, MARINA, *Bilinguisme, bidialectalisme, diglossie; quelques dissociations utiles pour étudier les contacts linguistique des aroumains*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 11—18.

391. CIOLAC, MARINA, *Despre stadiul şi perspectivele de evoluţie a două graiuri aromâneşti din România — Consideraţii sociolingvistice —*, FD, **10**, 1991, 31—43.
392. CIOLAC, MARINA, *Tipuri de contact lingvistic la locuitorii aromâni*, FD, **11**, 1992, 57—66 [rés. fr.].
393. COTEANU, ION, *O nouă gramatică aromânească. De vorbă cu dl. academician ...*, Almanah M—R, 1992, 128—131 [a aut., în ms.].
394. LIGOR, ALEXANDRU, *Aromâni în lumea cărţii vechi*, MI, **26**, nr. 7, 1992, 83—85.
395. SARAMANDU, NICOLAE, *Forme cu rotacism în aromână*, FD, **11**, 1992, 97—102 [rés. fr.].
396. SCĂRLĂTOIU, ELENA, *La romanité balkanique. Origines et diffusion. I*, RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 191—202; *II*, **30**, nr. 1—2, 1992, 11—17.
397. TIMOC, CRISTEA SANDU, *Români abandonaţi în Balcania*, Cotidianul, **2**, nr. 137, 16 iul. 1992, 6 [cu 2 facs. din vol. aut. *Poezii populare de la românii din valea Timocului*].
398. ULIVI, ANCA, *Observaţii asupra sincopei în dialectele româneşti sud-dunărene*, FD, **10**, 1991, 19—29 [rés. fr.].
399. * * * *Fărşeroţii, românii din Albania*, Almanah M—R, 1992, 136.
400. * * * *Texte aromâne din comuna Nea-Zoi, jud. Tricala (Grecia)*. Culegere: Maria Kokka. Îngrijirea ediţiei: Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Bucureşti, TUB, 1992, 55 p. multigr. (UB. FL).
401. * * * *Unitatea noastră de limbă*, Almanah M—R, 1992, 137 [rel. din „Lumina", nr. 5, 1904].

VEZI 4, 47, 52, 111, 277, 301, 307, 316, 319, 329, 340, 360, 398, 624, 886.

Recenzii

402. MAKSUTOVICI, GELCU, *Almanah macedo-român*, CrN, **3**, nr. 531, 5 dec. 1992, 7 [1992]. Vezi sigla **Almanah M—R**.
403. SCĂRLĂTOIU, ELENA, Centre d'études des civilisations de l'Europe centrale et du sud-est. *Cahiers*. N° 8. *Les Aroumains*. INALCO, 1989, 186 p., RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 253—257.

VEZI şi nr. 107.

d. Istroromână

404. SÂRBU, RICHARD, *Interferenţe româno-slave în lexicul istroromân actual*, RS, **29**, (1991), 1992, 227—240 [русс. рез.].

VEZI şi nr. 4, 47, 52, 54, 111, 269, 270, 301, 307, 319, 340, 394, 398.

Recenzii

VEZI şi nr. 107.

e. Meglenoromână

405. FRĂŢILĂ, VASILE, *Elemente meglenoromâne în volumul „Poveşti populare româneşti" de Cristea Sandu Timoc*, SPHP, **1**, 1992, 315—333 [sirbes, baltiră, ueac, podniţă, bacică, să viască, angunises, chinises, miruses, bl'uc, ursoańă, iavur, tăbărdžic, chisem, coastă, ciorbagiiă, istina, ubidiră, lisiţă, cucot, lag, coṇ, surumaş, ugudes, anvirin, părtali, picni, muiere, cărbunar, chirigiu, cămilar, cumit, gincaras, ichim, pală, săcui, lemnar, cuter, cătun, disfac, fecior, fugi, suflet, totuna, timpuriu; deutsch. Zus.].
406. SCĂRLĂTOIU, ELENA, *Locul componentei de origine veche slavă în vocabularul meglenoromân*, RS, **29**, (1991), 1992, 213—226 [rés. fr.].

VEZI şi nr. 4, 47, 52, 54, 111, 269, 301, 307, 319, 340, 396, 398.

Recenzii

VEZI nr. 107.

5. FILOLOGIE

407. ABRUDAN, DUMITRU, **Palia de la Orăştie** *(1582—1992)*, RT, **2**, nr. 1, 1992, 70—74.
408. ACHIMESCU, NICOLAE, **Testamentum Domini Nostri!** — *Traducere din latină, note şi studiu introductiv de ...*, GB, **50**, nr. 1—3, 1991, 93—110 [op. apocrifă din *Octateuhul lui Clement*, aut. necunoscut, probabil din sec. 7, Siria; apărut şi în *Monumenta eucharistica et liturgica vetustissima*, Bonn, 1935—1937, p. 235—274, ed. de J. Quasten].

409. ANDEA, AVRAM, *Date noi despre cartea românească veche în nord-vestul Transilvaniei*, AnIst Cluj-Napoca, **30**, 1990—1991, 47—57 [cu 16 inventare de vechi cărți bisericești; rés. fr.].
410. BARBU, VIOLETA, *Proza oratorică în cultura românească veche: un gen literar ?*, AnIst Iași, **28**, 269—289 [despre vol. Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, părțile I și II]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **347**; **29**, 1986, nr. **674**.
411. BARBU, VIOLETA, *Știri noi despre prima tipăritură în limba română (Sibiu, 1544)*, Verbum, **1**, nr. 1—6, 1990, 113—116 [*Catehismul românesc*].
412. BĂDĂRĂ, DORU, *O carte oferită lui Mihai Sturdza în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare București*, Biblioteca, **1**, nr. 11—12, 1990, 39—42 [Ambrosius Marlianus, *Teatron politicon*, trad. din gr. de Grigorie Pleșoianu].
413. BELU, SABIN, *Biblioteca unui umanist transilvan mai puțin cunoscut*, AnIst Cluj-Napoca, **30**, 1990—1991, 180—198 [Iozsa Bodog; Engl. Ab.].
414. BUDAI-DELEANU, ION, *De originibus populorum Transylvaniae. Despre originile popoarelor din Transilvania*. Ediție de Ladislau Gyémánt, cu o introducere de Ștefan Pascu și Ladislau Gyémánt. Note și traducere de Ladislau Gyémánt. Vol. I. *Text latin și român*. II. *Variante și note de lectură* (p. 5—431). *Note explicative* (p. 431—522), București, EEn, 1991, I: 337 p.; II: 559 p. **(Biblioteca enciclopedică.** *Seria Restitutio)* [cu ind. de nume și locuri (p. 523—559)].
415. CERNOVODEANU, PAUL, *Filiația cronografelor românești de tip Danovici (Partea a III-a). Anexe (schema și tabla manuscriselor)*, RITL, **40**, nr. 3—4, 1992, 387—396. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 650.
416. CHIPER, MARIETA, *Pîrvu Cantacuzino — un nume nou în istoriografie ?*, MI, **26**, nr. 2, 1992, 18—21 [*Catagrafia de istoria Țării Românești (1290—1834)*, de Naum Râmniceanu, ms la BAR Fil. Cluj, înscris de I. Crăciun și A. Ilieș, are influențe din Pîrvu Cantacuzino, *Perilipsis Țării Românești*, 1806].
417. CHIȚIMIA, I. C., *Vechi monumente bibliofile*, Academica, **2**, nr. 3, 1992, 31 [*Evangheliarul* din 1429 al lui Gavriil Uric și *Evangheliarul* din 1473 al ieromonahului Nicodim de la mănăstirea Neamț].
418. CHIVU, GH., **Institutiones Linguae Valachicae,** *prima gramatică românească scrisă în limba latină*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 11—18 [ms atribuit lui Grigore Maior, aflat la biblioteca din Kolocsa (Ungaria), cota 760/1, sub care se află și ms *Lexicon compendiarum latino-valachicum*, ambele dedicate canonicului Franciscus Xaverius Rhier din Oradea, între 12 apr. 1762 și 27 dec. 1776; cu 2 fig.].
419. CREANGĂ, AXENTE, RĂDUȚIU, GHEORGHE, *Catalogul bibliotecii lui Gh. Lazăr*, RT, **1**, nr. 5, 1991, 90—102 [cu 2 facs.]; [semnat: RĂDUȚIU, GHEORGHE], **2**, nr.1, 1992, 75—85.
420. CREȚIA, PETRU, *Un nou dar al manuscriselor eminesciene*, Manuscriptum, **22**, nr. **1**, 1991, 10—42 [cu 24 de poezii inedite; textul cu facs. p. 22—42].
421. DRAGOMIR, OTILIA, *O veche copie manuscrisă a unei legende liturgice*, LR, **41** nr. 10, 1992, 561—569 [*Tîlcul sfintei și dumnezeiești liturghii, ce s-au arătat limbilor păgîne din dumnezeiasca strălucire precum scrie Baroniuș, la anii de la Hristos 1009*, BAR, ms 1631, filele 171—185r, atribuit de aut. lui Rafail, monahul, datat 3 sept. 1754—1779; cu 2 fig.].
422. DUDAȘ, FLORIAN, *Însemnări pe bătrîne cărți de cult*, București, EAl, 1992, 208 p.
423. DURĂ, NICOLAEV., *350 de ani de la apariția* **Pravilei de la Govora.** *Contribuții privind identificarea izvoarelor*, AB, **2**, nr. 3—4, 1990, 58—69.
424. FUNERIU, I., *Al. Macedonski. Hermeneutica editării*, Timișoara, TUT, 1992, 241+ [XLV-III] p. multigr. (UT. FLF) [cu 40 de facs. î. a. t. și ind. de aut.].
425. FUNERIU, I., *Note pentru a nouă ediție Macedonski (Glose „alexandrine" la* **Prima verba),** CCS, **7**, nr. 2, (1989), 1991, 19—84 [Engl. Ab.].
426. GEORGESCU, MAGDALENA, **Sindipa.** *Contribuții la localizarea celei mai vechi versiuni românești. I*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 501—507; *II*, nr. 10, 557—561.
427. GHERMAN, MIHAI, *Versificație și retorică în literatura română la începutul secolului al XVIII-lea*, RITL, **40**, nr. 1—2, 1992, 149—154 [în Matei al Mirelor, *Istoria celor petrecute în Țara Românească*, tipărit în A. Papiu-Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru România atît din vechi tipărite cît și manuscripte, cea mai mare parte străine*, vol. II, Buc., 1862].
428. GHEȚIE, ION, *În legătură cu datarea celei mai vechi versiuni românești a* **Florii Darurilor,** LR, **41**, nr. 10, 1992, 555—556 [din vol. lui Pandele Olteanu, *Floarea Darurilor* ...]. Vezi nr. **442**.
429. GODOROGEA, ȘTEFAN, **Tetraevangheliarul** *lui Macarie*, Academica, **2**, nr. 6, 1992, 14—15.

430. GRECU, VICTOR V., *Contribuția cărții vechi românești la unitatea de limbă în perspectiva unificării politice*, FilIst, 1992, 12—17.
431. LĂPUȘTE, ION, *Sfintele cărți în bisericile din Tîrnova*, RevN-Reșița, **1**, nr. 2, 1992, 3, 15.
432. LIGOR, ALEXANDRU, *Cărturari și tipografi din țările române în veacul XV*, MI, **26**, nr. 3, 1992, 86—87.
433. MAREȘ, ALEXANDRU, *Note privind biserica românească în secolele al XVII-lea și a XVIII-lea*, Verbum, **1**, nr. 1—6, 1990, 116—126 [decriptarea unor însemnări din 1761—1762 de pe 2 foi din ms. rom. 2111 de la BAR, *Pomelnicul sfîntului schit Cioclovina*].
434. MAREȘ, ALEXANDRU, *O apreciere din 1726 asupra limbii* **Tetraevanghelului** *coresian*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 47—49 [a lui Ion, dascălul, din 1561, BAR, CRV II 10 D 3].
435. MIHAIL, PAUL, *Despre edițiile* **Culegerii de legi** *a lui Andronachi Donici*, AnIst Iași, **26**, nr. 1, 1989, 159—166 [* * * *Manualul juridic al lui Andronachi Donici*, ed. critică, Buc., 1959, 178 p. (**Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris**, V); după ed. din 1814, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii; există o ed. din 1858 a lui C. Negruzzi și numeroase trad. în rusă din 1828, 1831, 1838, 1846, 1869, 1888, 1904, 1908; cu 2 facs. î. a. t.].
436. MIHAIL, PAUL, *Din nou despre daniile voievodale către schitul Poiana Mărului (Buzău)*, AnIst Iași, **28**, 1991, 333—340 [la Arhivele Statului este un hrisov din 25 mai 1793 al lui Alexandru Constantinescu Moruz].
437. MIHAIL, PAUL, *Vechi tipărituri românești (1831—1871) (III)*, AnIst Iași, **27**, 1990, 195—214 [cu 7 facs.]. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 697.
438. MIHU, ELENA, *Un manuscris românesc inedit de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea al lui Ioan Șincai*, ȘcArd, **2**, nr. 1, 1992, 6; *Din manuscrisul lui Ioan Sinai*, nr. 2, 7.
439. MUNTEANU, ROMUL, *Enciclopedismul românesc. De la necesitate la formarea unui concept [I]*, Literatorul, **2**, nr. 46, 1992, 1, 10: *Enciclopedismul românesc și contextul său european (II)*, nr. 48, 4.
440. NĂSTUREL, PETRE Ș., *Mélanges roumano-athonites (II)*, AnIst Iași, **28**, 1991, 51—72 [ms. sl., gr. și rom. în țările române și în mănăstirile de la Athos].
441. NECULA, NICOLAE D., *Care sînt cărțile ortodoxe de ritual ?*, ExpM, **3**, nr. 46, 1992, 12; *Limba română — limbă liturgică*, nr. 47, 12.
442. OLTEANU, PANDELE, **Floarea darurilor** *sau* **Fiore de virtù**. Studiu, ediție critică pe versiuni, după manuscrise, traducere și glosar în context comparat, Timișoara, EMB, 1992, 535 p. [cu gl. de cuv., loc. și expr. pe vers. (p. 432—510); gl. orig. it. (p. 436—463); gl. vers. rom. (p. 464—481); gl. vers. gr. (p. 482—488); gl. vers. mss slav. trad. din rom. și bil. (p. 489—503); gl. vers. glag., s-cr. (p. 504—510)]. Vezi și nr. 428.
443. OLTEANU, PANDELE, **Pravila de la Govora** *(1640—1641) în lumina izvoarelor bizantino-slave*, RS, **29**, (1991), 1992, 105—121 [rés. fr.].
444. PEGICAN, OVIDIU, *Letopisețul Moldovenesc*, CIE, nr. 44—45, 1992, 3 [ms de la Iași, inițiat la 1582—1606 de Petru Șchiopul, continuat la îndemnul lui Ieremia Movilă probabil la Suceava, aut. prezumtiv Luca Stroici sau Nestor Ureche].
445. SURDU, ALEXANDRU, *Școlile Brașovului, centru de iradiere culturală*, Academica, **2**, nr. 5, 1992, 9.
446. ȘTREMPEL, GABRIEL, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R. 4414—5920*. Vol. IV, București, EȘ, 1992, 543 p. Rec.: Mircea Anghelescu, *Manuscrisele Academiei*, Luceafărul, nr. 29, 1992, 4. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **721**; **26**, 1983, nr. **865**; **21**, 1978, nr. 767.
447. TATUSESCU, MONICA, **Cartea românească de învățătură** — *„Un dar al limbii românești"*, NGT, **1**, nr. 4, 1991, 58, 63.
448. TEODORESCU, VIRGILIU Z., *Contribuții la identificarea autorului unui manuscris românesc de la începutul secolului al XIX-lea*, RA, **68**, nr. 1, 1991, 23—32 [aflat la mănăstirea Varlaam de la Meteore; 4 file publicate de Marcu Beza, *Urme românești la Meteore*, în „Boabe de grîu", **5**, nr. 6, 1934, p. 321—324, 332—334; cu 7 facs.; rés. fr.; Engl. Ab.].
449. URSU, N. A., *Concordanțe lingvistice și stilistice între prefețele mitropolitului Teodosie,* **Istoria Țării Rumânești** *atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino și* **Foletul novel**, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 231—249 [reia parțial, cu argumente noi, idei din art. *Teodosie Veștemeanul, adevăratul autor al* **Istoriei Țării Rumânești** ..., Cronica, **17**, nr. 32, 1982, 5, 8, nr. 33, 5, 8, și *Din nou despre paternitatea* **Istoriei Țării Rumânești** ..., AnIst Iași, **25**, nr. 2, 1988, 439—450; rés. fr.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1223; **34**, 1991, nr. 458.
450. URSU, N. A., **Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă**, *opera lui Simion Dascălul (II)*, AnIst Iași, **27**, 1990, 73—101. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 740.
451. URSU, N. A., *Nicolae Costin, traducător al geografiei universale a lui Giovanni Botero*, RITL, **39**, nr. 3—4, 1991, 365—379.

452. VELCIU, DUMITRU, *Autorul probabil al principalului izvod anonim folosit de Neculce în cronică*, LL, nr. 3—4, 1991, 253—266 [Iuri Stepanovici Mecinik sau Gheorghe Spătarul, fiul lui Ștefan].

453. * * * *Cărți românești de artă oratorică*. Ediție îngrijită, prefață și note de Mircea Frînculescu, București, EM, 1990, LXVIII + 334 p. **(Restitutio)**. Rec.: Constantin Grosu, Forum, **33**, nr. 9—10, 1991, 3.

454. * * * *Crestomație de literatură română veche*. Vol. II. Coordonatori: I. C. Chițimia, Stela Toma. Colectivul de redactare: Liliana Botez, V. Cândea, Gh. Ceaușescu, I. C. Chițimia, Nedret Mamut, Mihai Moraru, Stela Toma, Cătălina Velculescu, Cluj-Napoca, ED, 1989, 220 p. (AȘSP. IITL). Rec.: Laurențiu Vlad, RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 274. Vezi BRL, **27**, 1984, nr. **911**.

455. * * * **Monumenta linguae dacoromanorum. Biblia 1688.** Pars. I. *Genesis*. **Bibliia. Dumnezeiasca Scriptură vĕche și noauă.** *Facerea*. Autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Miron, Mircea Roșian, Marietta Ujică. Colaboratori: Alexandru Andriescu, Ioana Anghel, Elena Ardeleanu, Vasile Arvinte, Eugen Beltechi, Eta Boeriu, Ion Caproșu, Ileana Cîmpean, Elena Comșulea, Eugenia Dima, Corneliu Dimitriu, Ștefan Augustin Doinaș, Vasile Drăguț, Ioan Florea, Constantin Frîncu, Anca Gherman, Mihai Alin Gherman, Anton Goția, Doina Grecu, Ecaterina Ionașcu, Thomas Latzel, Alfred Lohr, Elsa Lüder, Coman Lupu, Aurelia Mihailovici, Paul Miron, Nicolae Mocanu, Dragoș Moldovanu, Mihai Moraru, Eugen Munteanu, Dumitru Nica, Marie-Anne Nickau, Ion Nuță, Traian Ocneanu, Andrei Pleșu, Elena Popescu, Viorica Pamfil, Alexandra Roman-Moraru, Mircea Roșian, Hans-Jürgen Speck, Ecaterina Teodorescu, Stela Toma, Marietta Ujică, Sabin Vlad, Andreea Vlădescu-Lupu, Jan de Waard, Petre Zugun, Iași, [f. e.], 1988, 556 p. (Universitatea „Al. I. Cuza" — Iași, Albert Ludwigs Universität — Freiburg) [*Cuvînt înainte* de Viorel Barbu și Christoph Rüchard (p. 2); Paul Miron, *O nouă ediție a* **Bibliei lui Șerban** (p. 3—6); Alexandru Andriescu, *Locul* **Bibliei de la București** *în istoria culturii, literaturii și limbii române literare* (p. 7—45); Vasile Arvinte, *Studiu lingvistic asupra primei cărți* **(Facerea)** *din* **Biblia de la București (1688)** *în comparație cu ms 45 și cu ms 4389* (p. 47—121; cu ind. de termeni); *Bibliografie* (p. 123—128); *Notă asupra ediției* (p. 129—131); *Texte*. Text[ul *Bibliei*] și îngrijire editorială de Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, în facsimil și transcriere (p. 132—319), note (p. 321—326), comentarii (p. 327—363), indice (p. 365—454), fotocopii (p. 455—554)]. **Biblia 1688.** Pars II. *Exodus*. **Biblia. Dumnezeiasca Scriptură vĕche și noauă.** *Ieșirea*. Volum întocmit de: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Corneliu Dimitriu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Roșian, Marietta Ujica. Colaboratori: Alexandru Andriescu, Ioana Anghel, Elena Ardeleanu, Vasile Arvinte, Eugen Beltechi, Eta Boeriu, Ioan Caproșu, Ileana Cîmpean, Elena Comșulea, Eugenia Dima, Corneliu Dimitriu, Ștefan Augustin Doinaș, Ioan Florea, Constantin Frîncu, Anca Gherman, Mihai Alin Gherman, Anton Goția, Doina Grecu, Ecaterina Ionașcu, Dumitru Irimia, Thomas Latzel, Alfred Lohr, Elsa Lüder, Coman Lupu, Aurelia Mihailovici, Paul Miron, Nicolae Mocanu, Dragoș Moldovanu, Mihai Moraru, Eugen Munteanu, Dumitru Nica, Marie-Anne Nickau, Ion Nuță, Traian Ocneanu, Andrei Pleșu, Elena Popescu, Viorica Pamfil, Alexandra Roman-Moraru, Mircea Roșian, Hans-Jürgen Speck, Felicia Șerban, Ecaterina Teodorescu, Stela Toma, Marietta Ujică, Sabin Vlad, Andreea Vlădescu-Lupu, Jan de Waard, Petru Zugun, Iași, EUI, 1991, 390 p. (Universitatea „Al. I. Cuza" — Iași, Albert-Ludwigs Universität — Freiburg) [Vasile Arvinte, *Studiu lingvistic asupra cărții a doua* **(Ieșirea)** *din* **Biblia de la București (1688)**, *în comparație cu ms 45 și cu ms 4389* (p. 1—66; cu indice de termeni); *Ordinea cărților biblice — Abrevieri* (p. 67—68); *Bibliografie* (p. 69—75); *Notă asupra ediției* (p. 76—77); *Text*, îngrijirea editorială a volumului Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, în facsimile și transcriere (p. 79—203); note de Ioan Caproșu (p. 204—208), comentarii de Paul Miron, Elsa Lüder, Mircea Roșian, Marietta Ujică, cu colaborarea lui Alexandru Andriescu (p. 209—229), indice de Paul Miron și Elsa Lüder (p. 230—302); fotocopii (p. 303—386)]. Rec.: D[aniel] B[arbu], Verbum, **1**, nr. 1—6, 1990, 182—183; Nelu Zugravu, AUII, **36**, 1990, 145—146.
VEZI și nr. 1, **31**, **32**, 146, 273, 291, 300, 306, 310, 319, 323, **335**, 336, 338, 344, 348, 394, **689**, 784, 971, 1004, 1005, 1113, 1142, 1407.

Recenzii

456. B[ARBU], D[ANIEL], *Biblia adecă dumnezeiasca scriptură a Vechiului și Noului Testament* [...], Verbum, **1**, nr. 1—6, 1990, 183. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **615**.

457. B[ARBU], D[ANIEL], *Bucoavna de la Bălgrad 1699* [...], Verbum, **1**, nr. 1—6, 1990, 185. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **616**.

458. B[ARBU], D[ANIEL], *Noul Testament* [...], Verbum, **1**, nr. 1—6, 1990, 184. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **619**.
459. BARBU, VIOLETA, Eva Mârza, Doina Dreghiciu, *Cartea românească veche în județul Alba* [...], LR, **41**, nr. 3, 1992, 171—172. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **436**.
460. GHERMAN, MIHAI, Varlaam, *Opere*, Chișinău, Editura Hyperion, 1991, 623 p., CL, **37**, nr. 1, 1992, 81—83.
461. GHEȚIE, ION, Dinicu Golescu, *Scrieri* [...], LR, **41**, nr. 9, 1992, 521. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **681**.
462. MIHAIL, PAUL, *Noul Testament 1648 (Le Nouveau Testament 1648)* [...], RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 274—275. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **619**.
463. MIHAIL, PAUL, Valentina Pelin, *Colecția bibliotecii mănăstirii Noul Neamț (sec. XIV—XIX) (Collection de la bibliothèque du monastère „Noul Neamț", XIVe — XIXe s.)*, Chișinău, „Știința", 1989, 438 p., RESEE, **30**, nr. 1—2, 1992, 157—159.
464. NEAGA, NICOLAE, *Noul Testament de la Bălgrad* [...], AB, **2**, nr. 7—9, 1991, 187—188. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **619**.
465. SCÂRLĂTOIU, ELENA, Giuseppe Piccillo, *Il ms. romeno Asch 223 de Göttingen (Sec. XVIII)*, în „Travaux de linguistique et de littérature" édités par le Centre de Philologie et de Littératures romanes de l'Université de Strasbourg, XXV, 1, Strasbourg, 1987, p. 7—148, RESEE, **29**, nr. 1—2, 1991, 136—138.
466. SUCIU, MIRCEA, N. Iorga, *Despre cronici și cronicari* [...], SMIM, **11**, 1992, 183—185. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **690**.
467. TODERAȘCU, ION, Dumitru Velciu, *Cronica anonimă a Moldovei (1661—1709). Pseudo-Nicolae Costin* [...], AUII, **36**, 1990, 137. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **743**.
468. VAIMBERG, S., WOLF, S., *Catalogul general al manuscriselor moldovenești păstrate în U.R.S.S. Colecția bibliotecii mănăstirii Noul Neamț (sec. XIV — XIX). Svodnyi katalog moldovskih rukopisej, hranjaščihsja v SSSR. Kollekcija Novo-njameckogo Monastyrja (XIV — XIX vv.)*. Alcătuitor V. Ovcinikova-Pelin, Chișinău, „Știința", 1989, 438 p., RȘ, **29**, (1991), 1992, 453—455.
469. VLAD, LAURENȚIU, Mihail Moxa, *Cronica universală (The Universal Chronicle)* [...], RESEE, **29**, nr. 1—2, 1991, 125—128. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **587**.
VEZI și nr. 27, 1131.

6. FONETICĂ ȘI FONOLOGIE

470. AVRAM, ANDREI, *Despre statutul fonologic al oclusivelor palatale în limba română*, FD, **11**, 1992, 5—19 [rés. fr.].
471. AVRAM, ANDREI, *Cu privire la statutul fonologic al semivocalelor, semiconsoanelor și pseudovocalelor în limba română*, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 213—229 [rés. fr.].
472. AVRAM, ANDREI, *Velarizarea lui* [i] *și problema apariției opozițiilor* /ă/ : /ɨ/ *în dacoromână*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 3—8 [rés. fr.].
473. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, DASCĂLU, CRIȘU, *Paragrame bacoviene*, SPHP, **2**, 1992, 63—72 [rés. fr.].
474. DASCĂLU-JINGA, LAURENȚIA, *On the Evocative Function of Prosody*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 27—31.
475. DASCĂLU-JINGA, LAURENȚIA, VULPE, MAGDALENA, *Prozodie dialectală și comentariu metalingvistic*, FD, **11**, 1992, 121—129 [Engl. Ab.]; și SND, **1**, 1990, 88—100. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 368; **33**, 1990, nr. 561 [rez.].
476. FLOREA, LIGIA STELA, *Esquisse de typologie des énoncés exclamatifs*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 33—43.
477. MĂRDĂRESCU-TEODORESCU, MARIA, *Observații asupra jocului interne deschise în limba română*, FD, **11**, 1992, 29—39 [rés. fr.].
478. MĂRDĂRESCU-TEODORESCU, MARIA, *Sinteza africatelor românești. Observații pe baza testelor de audiție*, FD, **10**, 1991, 8—18 [rés. fr.].
479. ULIVI, ANCA, *Fenomene fonetice produse sub influența unor factori de natură afectivă*, FD, **11**, 1992, 41—50 [rés. fr.].
480. * * * *Fonetică și dialectologie*. [Vol.] *10, 11*. Comitetul de redacție: Andrei Avram (redactor responsabil), Laurenția Dascălu-Jinga, Maria Marin, Nicolae Saramandu, Teofil Teaha, Emanuel Vasiliu, Magdalena Vulpe, [București], EAR, **10**: 1991, 167 p.; **11**: 1992, 227 p. (AR. IFD). Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 646; **16**, 1973, nr. 659; **13**, 1970—1971, nr. 1073; **12**, 1969—1970, nr. 781; [**6**], 1963—1964, sigla **FD**; [**3**], 1960—1961, sigla **FD**; [**2**], 1959—1960, sigla **FD**; [**1**], 1944—1959, anul 1958, penultimul titlu.

VEZI și nr. 5, 111, 149, 213, 234, 250, 251, 261, 293, 336, 355, 362, 369, 370, 379, 383, 384, 395, 398, 523, **635**, 741, 742, 825, 827, 856, 865, 918—944, 946, 947, 949—952, 956—958, **964**, 1021, 1030, 1201, 1202, 1205, 1209, 1219, 1225, 1228, **1291**, **1294**, **1301**, 1371.

Recenzii

481. GENCĂRĂU, ȘTEFAN, Laurenția Dascălu-Jinga, Maria Teodorescu, Anca Ulivi, *Antologia fonetică a limbii române* [...], CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 111—113. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **642**.
482. MARINESCU, BOGDAN, Andrei Avram (coord.), Laurenția Dascălu-Jinga, Maria Teodorescu, Anca Ulivi, *Antologia fonetică a limbii române* [...], FD, **10**, 1991, 137—140. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **642**.
483. ȘUTEU, FLORA, Andrei Avram (coordonator), Laurenția Dascălu-Jinga, Maria Teodorescu, Anca Ulivi, *Antologia fonetică a limbii române* [...], LR, **41**, nr. 6, 1992, 361—362. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **642**.
484. VASILIU, EMANUEL, Andrei Avram, *Nazalitatea și rotacismul* [...], FD, **11**, 1992, 207—208. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **470**.
VEZI și nr. 984, 990.

7. GRAMATICĂ

a. Generalități

485. AVRAM, MIOARA, *Analiza gramaticală cu mai multe soluții*. TribÎnv, **3**, nr. 20, 1992, 5.
486. AVRAM, MIOARA, *Gînduri despre gramatica limbii române*, BulSȘF, 1991—1992, 30—36.
487. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *Gramatică (Morfologie. Sintaxă)*, LRAL, 1992, 30—55 [cu 4 tab. și 1 sch.].
VEZI și nr. 62, 68, 213, 266, 282, 283, 290, 291, 310, 316, 393, 1201, 1202, 1206, 1211—1214, 1221, 1227—1230, **1273**, **1291**, **1294**, **1298**, **1301**, **1303**, **1304**, **1309**, **1313**, **1318**, **1319**, **1321**, **1331**, **1347**, **1354—1356**, **1366**, **1395**.

Recenzii

488. GROZA, ROZALIA, M. A. Gabinski, *Din problemele gramaticii și derivării române*, Chișinău, Editura Știința, 1991, 130 p., CL, **37**, nr. 1, 1992, 90—91.
489. OANCEA, ILEANA, Liliana Tasmowski-De Ryck, *Cours de grammaire roumaine*. Première partie, Ghent (Belgium), Communication & Cognition, 1989, 107 p., LL, nr. 3—4, 1991, 332—335.
490. ȘERBĂNESCU, ANDRA, Ion Coteanu, *Gramatică, stilistică, compoziție* [...], LL, nr. 3—4, 1991, 328—332. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **777**.
491. VASILIU, LAURA, M(arc) A(lexandrovici) Gabinski, *Din problemele gramaticii și derivării române*, Chișinău, „Știința", 1991, 132 p., LR, **41**, nr. 5, 1992, 302—303.

b. Morfologie

492. BAKONYI, GEORGETA, *Verbe copulative la moduri nepersonale*, LLR, **2**, nr. 2, 1992, 9—10.
493. CHIȚORAN, IOANA, *The Romanian Gender System in the Framework of Markedness Theory*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 177—190.
494. CRISTEA, TEODORA, *Verbes d'apparence en roumain et en français*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 97—105.
495. DIMITRIU, C., *Articolul trebuie exclus din rîndul părților de vorbire ?*, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 159—171 [rés. fr.].
496. DIMITRIU, C., *Observații privitoare la structura morfologică a unor substantive*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 31—34.
497. DRAȘOVEANU, D. D., *'Tranzitiv' / 'intranzitiv' și 'direct' / 'indirect' — două antinomii contestabile*, CL, **37**, nr. 1, 1992, 53—63 [Engl. Ab.].
498. EVDOȘENCO, ARCADIE, *Clasificarea pronumelor*, SCL, **43**, nr. 3, 1992, 229—240 [cu 2 tab., 2 sch., 12 fig.; rés. fr.].

499. EVDOȘENCO, ARCADIE, *Pronumele de întărire: pronume sau adjectiv ?*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 491—494 [cu 2 tab.].
500. GRUIȚĂ, G., *Dispare conjugarea a II-a ?*, Excelsior, **1**, nr. 2, 1992, 11—13.
501. HAZY, ȘTEFAN, *Valență acuzativală dobândită*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 61—65.
502. IONIȚĂ, VASILE C., *Ce frumoasă e pădurea !*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 120, 20 iun., 2 [valorile lui *ce;* v. r. nr. 298].
503. MANGIULEA, MARIANA, *Câteva considerații asupra articolului nehotărît* **un** *din limba română și a lui* **edin** *din limba bulgară*, RS, **29**, (1991), 1992, 263—269 [Engl. Ab.].
504. MILAȘ, CONSTANTIN, *Dativul posesiv*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 67—74 [rés. fr.].
505. MILITARU, DOINA, *Funcțiile sintactice ale cazurilor dativ (D) și acuzativ (Ac)*, LLR, **21**, nr. 3—4, 1992, 13—15.
506. OPRESCU, MIHAIL, *Adjectivul, determinant obligatoriu*, LR, **41**, nr. 6, 1992, 359—360 [pe marginea art. lui Emanuel Vasiliu, *Note asupra semnificației unor părți de vorbire: substantivul și adjectivul*, LR, **39**, nr. 1, 1990, 18, și I. Coteanu, *Adjectivul poate fi definit ?*, LR, **39**, nr. 2, 1990, 131—132]. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 782, 788.
507. RĂDULESCU, MARINA, *Impersonalul și clasificarea verbelor românești*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 415—420 [rés. fr.].
508. RĂDULESCU, MARINA, *Pronumele de politețe*, LLR, **21**, nr. 3—4, 1992, 13—15.
509. STATE, MELU, *Pronume reflexiv — diateza reflexivă*, ȘG, nr. 17, 1992, 3.
510. STOIANOVA, DANIELA, *Observații cu privire la unele aspecte ale substantivării în limbile română și bulgară*, RS, **29**, (1991), 1992, 393—410 [Engl. Ab.].
511. STOIANOVA, DANIELA, *Observații cu privire la sensurile temporal-aspectuale ale formelor nominale ale verbului în română*, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 201—211 [Engl. Ab.].
512. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *Abordări moderne ale pronumelui românesc*, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 273—278 [Liliane Tasmowski-De Ryck, *La réduplication clitique en roumain*, în *Akten der Theodor Gartner Tagung*, Innsbruck, 1985 (1987); Liliana Popescu-Ramírez, Liliane Tasmowski-De Ryck, *Tematicité et possessivité en roumain*, în *Linguisticae investigationes* (Revue internationale de linguistique française et de linguistique générale), 1988; Liliane Tasmowski-De Ryck, *Les démonstratifs français et roumains dans la phrase et dans le texte*, în „Langages", 97, martie 1990; Ans de Kok, *On the Conjunct Pronoun System of Rumanian and French: A Comparative Analysis*, în „International Journal of Rumanian Studies", vol. 7, 1989, nr. 1].
513. VASILIU, EMANUEL, *Asupra sensului unor construcții atributive*, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 141—142 [Engl. Ab.].
514. * * * *Limba română. Schimbarea valorii gramaticale*, Dynamis, **3**, nr. 1, 1992, 7.
VEZI și nr. 42, 44, 62, 68, 256, 282, 283, 328, 345, 349, 366, 368, 371, 379, **384**, 485, 487, 523, **527**, **528**, 565, **661**, 786, 849, 854, 856, 870, 909, 932, 940, 945, 952, 976, 1050, 1051, 1083, 1084, 1108, 1201, 1202, 1211—1215, 1221, 1225, 1227—1230, 1236, **1237**, **1291**, **1294**, **1298**, **1301**, **1303**, **1304**, **1309**, **1313**, **1318**, **1319**, **1321**, **1331**, **1334**, **1347**, **1354—1356**, 1417, 1422.

Recenzii

515. ȘERBĂNESCU, ANDRA, Eugeen Roegiest, *Typologie romane et position des pronoms personnels clitique en roumain*, în „Linguistica" *(Paulo Tekavčić sexagenario in honorem oblata*, I, Ljubljana), 1991, p. 133—139, LR, **41**, nr. 6, 1992, 363.
VEZI și nr. 25, 536, 537, 982, 983, 988, 998, 1398.

c. Sintaxă

516. ANDREI, NICOLAE, **Așa cum**, OȘ, **1**, nr. 1, 1992, 4.
517. BEJAN, D., *Prin ce se introduc propozițiile subordonate ?*, LLR, **21**, nr. 1, 1991, 5—8.
518. BEJAN, D., *Propoziția subordonată subiectivă*, LLR, **21**, nr. 3—4, 1992, 9—11.
519. BOSIANU, GHEORGHE, *O nouă fundare a sintaxei*, Academica, **2**, nr. 2, 1992, 10 [a aut.]. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. 671; **31**, 1988, nr. 1018, 1019, 1029; **30**, 1987, nr. 852; **29**, 1986, nr. 826, 827; **28**, 1985, nr. 795.
520. DIACONESCU, ION, *Expansiunea și contragerea*, LLR, **21**, nr. 3—4, 1992, 5—9.
521. DIACONESCU, ION, *Sintaxa limbii române. I. Unitățile sintactice*, București, TUB, 1992, 215 p. (UB. FL).
522. DIACONESCU, ION, *Sintaxă și textualitate (I)*, LL, nr. 3—4, 1991, 237—245; *(II)*, nr. 1—2, 1992, 5—11.

523. DRAȘOVEANU, D. D., *Desinențial și intonațional în definirea și clasificarea predicatului*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 35—45 [cu 2 sch.; Engl. Ab.].
524. GRUIȚĂ, G., *Subordonata completivă de agent (Variante nepronominale)*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 57—59 [Engl. Ab.].
525. IONIȚĂ, VASILE C., *„Absențe motivate"*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 110, 6 iun. 1992, 2 [elipsa]; *„Cui ce-i pasă"*, nr. 127, 27 iun., 2 [a-i păsa]; *Întrebări și întrebări*, nr. 135, 11 iul., 2 [cu ce, la ce, ce]; *Atributul*, nr. 150, 2 aug., 2 [v. r. nr. 298].
526. OPRESCU, MIHAIL, *Interogativa autorului*, LR, **41** nr. 3, 1992, 149—153 [pe marginea art. lui Gr. Brâncuș, *Un tip special de interogativă în literatura populară*, LR, **38**, nr. 2, 1990, 133]. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 796.
527. PANĂ-DINDELEGAN, GABRIELA, *Sintaxă și semantică. Clase de cuvinte și forme gramaticale cu dublă natură (adjectivul, adverbul, prepoziția, formele verbale nepersonale)*, București, TUB, 1992, 144 p. (UB. FL).
528. PANĂ-DINDELEGAN, GABRIELA, *Teorie și analiză gramaticală*, București, ECoresi, 1992, 192 p.
529. RĂDULESCU, MARINA, *Note despre complementul indirect în genitiv și regentul său*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 95—99.
530. SÎNMIHĂIAN, FLORENTINA, *Analiza de text (II). Nivelul sintactic*, LLR, **21**, nr. 1, 1991, 15; *(III). Nivelul semantic*, nr. 2, 16—19. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 182.
531. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *Elipsa (în propozițiile interogative)*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 93—99 [rés. fr.].
532. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *Principiul corespondenței: constrîngeri în operațiile de contragere și dezvoltare*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 73—77.
533. VASILACHE, GH. N., *Construcții impersonale în analiza sintactică*, LLR, **21**, nr. 2, 1992, 10—13.
534. VULIȘICI ALEXANDRESCU, MARIA, *Observații asupra propozițiilor introduse prin* **fără (ca) să**, AUO, 1991, 5—11 [Engl. Ab.].
535. ZUGUN, PETRU, *Realizarea suficientă și realizarea insuficientă a funcțiilor sintactice*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 109—111.
VEZI și nr. 62, 68, 193, 282, 283, 320, 367, 371, 376, 377, 384, 476, 485, 487, 493, 501, 505, 513, 565, 839, 842, 852, 854, 858, 865, 1029, 1053, 1083, 1201, 1202, 1206, 1211—1214, 1221, 1225, 1227—1230, **1273**, **1291**, **1294**, **1298**, **1301**, **1303**, **1304**, **1309**, **1311**, **1313**, **1318—1321**, **1331**, **1347**, **1353—1356**, **1366**, **1395**.

Recenzii

536. BIDIAN, VIOREL, Viorel Hodiș, *Apoziția și propoziția apozitivă* [...], CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 113—114. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **506**.
537. ȘERBĂNESCU, ANDRA, Carmen Dobrovie-Sorin, *Subject Anaphors in Romanian Subjunctive Clause*, în „International Journal of Romanian Studies", vol. 7, 1989, p. 7—28, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 203—204.
538. ȘERBĂNESCU, ANDRA, Maria Iliescu, *Les correspondants roumains du syntagme nominal français:* N_1 + **de** + N_2, în „Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen", 228. Band, 143. Jahrgang, 1991, 1. Halbjahresband, p. 52—63, LR, **41**, nr. 9, 1992, 522.
539. ȘERBĂNESCU, ANDRA, Viorel Hodiș, *Apoziția și propoziția apozitivă* [...], SCL, **43**, nr. 3, 1992, 295—299 [cu 1 sch.]. Vezi BRL, **34**, 1991, **506**.
540. WALD, LUCIA, *O modernă cercetare lingvistică*, UnC, **2**, nr. 3, 1992, 14 [Ioan S. Cârâc, *Introducere în semantica propoziției* ...]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **500**.
VEZI și nr. 25, 1398.

8. LEXICOLOGIE

a. Semantică

541. ABIL, LUCIA, *Dicționar bursier*, Economistul, **2**, nr. 243, 13—16, n. 1992, 3 [au mieux, limitat, stop loss, la termen, cu primă].
542. ANGHEL, VALERIU, **Diaspora**, TribÎnv, **3**, nr. 9, 1992, 5 [al rubr.: Luarea în stăpînire a cuvintelor].
543. BANTAȘ, ANDREI, **Mass media**, LR, **41**, nr. 3, 1992, 131—133.

544. BĂDESCU, ION, OLARIU, VICTORIA, *Dicționar de termeni specifici economiei de piață*, Bursa, nr. 22, 1991, 3 [acreditiv]; nr. 34, 7 [bon de tezaur, anuitate, agiotaj, alicata, alonje]; nr. 38, 5 [cont „Vastio", depozit bancar, depreciere monetară, depunere, deschidere de credite, deschiderea acreditivului, diferența de curs, disagio, discont, discontare]; nr. 39, 6 [discontarea prețurilor, disconter, disponibil la bancă, disponibilități în valută, eurocec, eurocredit, eurodolar, euroobligațiune, factoring]; nr. 42, 6—7 [dividend, dividend fictiv, dividend fix, dividend provizoriu, dividend real, dizolvarea societăților pe acțiuni, dobîndă, drept de creanță, drept de emisiune, drept de proprietate, drept de regres, drept de retenție asupra mărfii, dreptul special de tragere, dumping, echilibru bugetar, echilibru economic general, echilibru financiar, echilibru valutar]; nr. 43, 7 [economie de piață, efect de comerț, efect public, efecte de stat, eficacitate, embargo, etalon al prețurilor]; nr. 44, 3 [emisiune bănească, emitent, escontare, etalon, etalon aur, etalon aur-devize, etalon aur-lingouri, etalon aur-monedă, etalon bănesc, etalon cantitativ, etalon convențional natural, etalon multivalutar, E.V.A., eurocec, eurocredit, eurodolari]; nr. 61, 8 [eurovalută, evaziune fiscală, evaziune fiscală frauduloasă, evaziune fiscală legală, evaziune valutară, euroobligațiune, europiețe, flotarea cursurilor valutare].

545. BĂLAN-MIHAILOVICI, AURELIA, *Exegeza lingvistică, bază a rigorii semnificației textului Bibliei*, Ortodoxia, **43**, nr. 2, 1991, 181—184 [ispită, ispiti, năpastă, bîntuială].

546. BĂLAN-MIHAILOVICI, AURELIA, *Educația și rigorile limbajului — o primă treaptă a cunoașterii*, RÎP, **15**, nr. 1—2, 1992, 9—12 [morală, etică].

547. BEJAN, DUMITRU, *Nume românești de plante*, Cluj-Napoca, Dacia, 1991, 260 p.

548. BEJAN, DUMITRU, *Numele științific al plantelor: nume date speciilor*, StUBB, **35**, nr. 2, 1990, 80—85 [Engl. Ab.].

549. BELEGAUA, ANDREI, *Alpinism de la* **A** *la* **Z**, Verticale, nr. 2, 15, în Cotidianul, **2**, nr. 70, 10 apr. 1992 [abrupt, aderență, altimetru, asigurare, autoasigurare, avalanșă, bivuac, a bloca, bong, brînă (briu)]; nr. 3, 15, în Cotidianul, **2**, nr. 93, 15 mai [bouldering, bulin, cap de coardă, cap schimbat, carabinieră, cățărare liberă, cățărare artificială, cățărare sportivă, chei (cornișă, defileu), cheie, ciocan, coadă de vacă]; nr. 4, 15, în Cotidianul, **2**, nr. 113, 12 iun. [coardă, coardă simplă, coardă dublă, coborîtor, colț, colțari, cordelină, cornier, cornișă, cramponaj, crevasă, dală]; nr. 5, 15, în Cotidianul, **2**, nr. 133, 10 iul. [diedru, dülfer, echipament, eckenstein, escaladă, expediție, expus, fiffi, a fila, fisură, free climbing, friend, frînare dinamică, frînare frontală]; nr. 6, 15, în Cotidianul, **2**, nr. 177, 11 sept. [Goretex, grad de dificultate, hivernală, jandarm, jumar, Kermantel, lungime, material(e), morene, neveu (névé), nucă, opoziție, pasaj, pendul, perete, pericole obiective, picior de elefant, pilier, piolet]; nr. 7, 15, în Cotidianul, **2**, nr. 199, 9 oct. [piton, piton cu expansiune, piton de gheață, placă de vînt, premieră, priză, prusik, ramonaj, rapel, refugiu, regrupare, rimaya, rot-punkt, R(ealised) U(ltimate) R(eality) P(iton), scăriță, secund, semicoardă, seracuri].

550. BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, *Antonimia „insolită"*, LL, nr. 3—4, 1992, 146—151.

551. BRÂNCUȘ, GR., **Bărbat**, LR, **41**, nr. 3, 1992, 129—131.

552. BRÂNZAȘ, IOAN FL., *De ce „spurcă" pupăza și de ce i se spune „cuc armenesc"?*, CTC, **3**, nr. 5, 1992, 8.

553. BREBAN, VASILE, ȘERBAN, VALENTINA, *Considerații semantice și etimologice în legătură cu* **hățiș, hățaș**, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 75—78 [rés. fr.].

554. BRINDU, DOINA, *Dicționar de parapsihologie*, ExpM, **3**, nr. 2, 1992, 10 [agent, animism, aură, autoscopie, bio-feedback, clarviziune, control, corp astral].

555. COTEANU, ION, *Vocabularul limbii române*, BulSȘF, 1991—1992, 25—29, și LLR, **21**, nr. 3—4, 1992, 3—5.

556. C. R. M., *Dicționar liturgic*, Albina, **95**, nr. 1, 1992, 9 [biserică]; nr. 5, 9 [catapeteasmă, iconostas]; nr. 6, 9 [catapeteasmă]; nr. 7, 9 [aghiasmatar, apostol, arhieraticon, catavasier, ceaslov, evanghelie]; nr. 8, 9 [iermologiu, liturgicul, minei, molitvenic].

557. DRAGOMIR, SILVIU, *Mecanotelia*, Cotidianul, **2**, nr. 172, 3 sept. 1992, 6.

558. DRĂGOESCU, ION I., *Călușul*, Albina, **95**, nr. 5, 1992, 8; *Datini de Sîntilie*, nr. 7, 8; *Semnificația crucii*, nr. 8, 8 [la rubr.: Dicționar de obiceiuri].

559. DUMITRESCU, SORIN, **Mișto**, RLib, **50**, nr. 711, 5 aug. 1992, 1, 3.

560. FRAZZEI, FLORIAN, *S.O.S. terminologia sportivă*, SpR, **2**, nr. 146, 11 mart. 1992, 3 [start, maraton, linia spațiului de poartă, pregătire fizică, curbatură musculară, tenișI, baschetbaschet]; nr. 165, 2 apr., 3 [turistul de munte, vilegiaturist, alpinist, montaniard, montan]; nr. 170, 8 apr., 3 [camping, caravaning, rucsac, ceață, nor]; nr. 177, 16 apr., 3 [turism]; nr. 184, 24 apr., 3 [karst, hățaș, hățiș, alpinism]; nr. 198, 14 mai, 3 [stînd, linie, coloană, alergare, portabil, trening].

561. FRĂȚILĂ, V., *Note lexicale și etimologice*, CL, **37**, nr. 1, 1992, 45—52 [așez, băuna, calce, calciu, clecnit, crop, diminecior, flecătitură, grojdi, luător, -oare, mișarcă, minecat, neagă, ninii, pescan, plodeț].
562. GOGI, AURELIU, *Ciocoismul — dialectica adaptării*, Albina, **95**, nr. 11, 1992, 9 [ciocoi].
563. GOGI, AURELIU, *Icoana credinței ortodoxe*, Albina, **95**, nr. 6, 1992, 9 [icoană].
564. HORVAT, SĂLUC, *Terminologia din domeniul informării și documentării*, Biblioteca, **1**, nr. 4—5, 1990, 60, 64 [bibliofil, bibliofilie, brevetotecă, breviar, coală editorială, cotarea documentelor, descrierea pe mai multe niveluri, ediție bibliofilă, ediție de autor, ediție critică, formatul documentului, punctuația, structura descrierii bibliografice, zonă].
565. ILIESCU, GHEORGHE, *Considerații asupra responsabilității și răspunderii*, FilIst, 1990, 299—305 [responsabilitate, răspundere].
566. IONICĂ, ION, *Note lexicale*, FD, **10**, 1991, 125—131 [priócă, vótru, decindea, decindeni].
567. IONIȚĂ, VASILE C., *Între metaforă și metonimie. Cu privire la astronime*, LL, nr. 1—2, 1992, 23—29.
568. IONIȚĂ, VASILE C., *Note lexicale și etimologice*, SPHP, **1**, 1992, 335—343 [arăbiós, ațiția, azántă, băsnáș, bătătărnic, beleángă, bliúcă, boáltă, bobolóșat, áburu, áfără, aghiruí, agîrci, alemîndóuă, alégăr, alpierít, amúnca, amúrghi, anafóca, andríc, așezețél, atachiruí, bîrcáci, bîrzávă, blezúră; rés. fr.].
569. IONIȚĂ, VASILE C., *Teiul*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 95, 16 mai, 1992, 2 [*tei* și familia]; *Despre* **o** *și* **i**, nr. 145, 25 iul., 2 [despre omonime]; *Focul din vatră*, nr. 210, 24 oct., 2 [foc, vatră]; *Fiecare la rostul său*, nr. 215, 31 oct., 2 [*rost;* v. r. nr. 298].
570. LAPLANCHE, JEAN, PONTALIS, J. B., *Mic dicționar de psihanaliză*, JurnLit, **3**, nr. 23—26, 1992, 6 [cu o notă de Vasile Dem. Zamfirescu; psihanaliză]; nr. 27—30, 5 [psihanaliză controlată]; nr. 31—34, 7 [psihanaliză sălbatică]; nr. 35—43, 6 [subconștient, subconștiință; trad. de Veronica Șandor din vol. Jean Laplanche, J. B. Pontalis, *Vocabulaire de la psychanalyse*, Paris].
571. LEAHU, LUCIAN, *Traduceri ale unor termeni științifici în limba română*, LR, **41**, nr. 6, 1992, 355—357 [*uptake* „fixare pe; încorporare"; *feedback* „retroinhibiție"; *gap junction* „joncțiune-sită"; *hairy cell* „tricholeucocit"; *patch-clamp*, *molecular chaperon* „proteine de supraveghere"].
572. L. R., *Lexic FMI*, Economistul, **3**, nr. 220, 25—27 aug., 1992, 4 [cotă-parte, creditul stand-by, drepturi de tragere speciale, condiționalitate].
573. MARIN, GHEORGHE, *Ediții. Ediție critică*, UnC, **2**, nr. 2, 1992, 10 [ediție, ediție critică, ediție princeps]; *Redactor, redactare*, nr. 4, 10; *Referenți și referate*, nr. 6, 10; *Aparat critic. I. Prefețe*, nr. 8, 12 [la rubr.: Dicționar de editor].
574. MUNTEANU, CONSTANȚA, *Dicționar politic „L" (Partea a II-a)*, Dreptatea, **24**, nr. 529, 12 febr. 1992, 3 [liber-schimbist, libertate, libertatea comerțului și a industriei, libertatea de conștiință, libertatea de gîndire, libertatea de reuniune, libertatea individuală, libertatea învățămîntului, libertatea muncii, libertatea persoanei fizice, libertatea presei, libertatea religioasă, libertatea salariaților în întreprindere, lider, ligă, Liga Națiunilor]; *(Partea a III-a)*, nr. 534, 19 febr., 2 [lobbism, lock-out, loialitate, lovitură de stat, lumpenproletariat].
575. NUREDIN, IBRAM, *Civilizație — dicționar filozofic (VII)*, Dynamis, **2**, nr. 4, 1991, 6; *(VIII)*, nr. 7, 6 [creație]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 552.
576. PĂDURARIU, NECULAI, *Bolozanul*, MR, **3**, nr. 12, 1992, 25; *Șaica*, nr. 14, 26—27 [s.t.c.: Nave medievale românești].
577. PĂDURARIU, NECULAI, *Pînzarul moldovenesc în atenția specialiștilor italieni*, Magazin, **35**, nr. 25, 1992, 3.
578. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Cuvinte și expresii românești. Cuvintele*, TR, **1**, nr. 2, 1992, 40—46 [ac, curte].
579. PREDA, GH., *Glosar de termeni din domeniul economiei conservării energiei*, REc, **2**, nr. 18, 1991, 16 [alternative energetice, analiza valorii, balanța energetică]; *(II)*, nr. 19, 16 [baza energetică]; *(III)*, nr. 20, 16 [bilanț energetic]; *(IV)* nr. 21, 1, 12 [bilanț energetic, caracteristică energetică, caracteristică electroenergetică]; *(IV bis)*, nr. 22, 1, 12 [cicluri combinate, conservarea energiei]; *(V)*, nr. 23, 8 [timp, informație].
580. PREDA, IRINA, *Îmbogățirea lexico-semantică a limbii române (Cu privire specială la perioada postdecembristă). I*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 483—490; *II*, nr. 10, 541—548; *III*, nr. 11—12, 585—590.
581. PURDELA SITARU, MARIA, *Limbajul medical între tradiție și inovație*, SPHP, **1**, 1992, 275—290 [rés. fr.].
582. REZEANU, ADRIAN, *Implicații economico-sociale în lexicul românesc contemporan*, REc, **2**, nr. 6, 1991, 1, 12.

583. REZEANU, ADRIAN, *Lexic economico-financiar*, REc, **2**, nr. 4, 1992, nr. 4, **1991**, 1, 12 [clauză aur, compensaţie, compoziţia capitalului, convertibilitate, deflator, dezechilibru bugetar, giratar, hot money, notar de bursă, petrodolari, indice valutar].

584. REZEANU, ADRIAN, *Lexicon bancar*, REc, **2**, nr. 5, 1991, 1, 12 [monometalism, obiectul finanţelor, obligaţiune, dispoziţie de încasare, dispoziţie de plată, paritate, piaţa aurului, plasament, poliţă, poprire, prescripţie financiară, redevenţă, refuz de plată].

585. REZEANU, ADRIAN, *Realităţi şi implicaţii economico-sociale în lexicul românesc contemporan*, LLR, **21**, nr. 2, 1992, 7—9.

586. SORAN, VIOREL, *Pentru o terminologie corectă*, Academica, **2**, nr. 8, 1992, 26 [biotehnologie, biont, clon, protoplast].

587. STANCIU, DUMITRU, *Probleme de terminologie*, REF, **37**, nr. **6**, 1992, 621—622 [proverb, maximă].

588. STOICHIŢOIU-ICHIM, ADRIANA, *Cînd presa îmbogăţeşte dicţionarul (I)*, Dimineaţa, **3**, nr. 210, 27 oct. 1992, 2; *(II)*, nr. 220, 10 n., 2; *(III)*, nr. 230, 24 n., 2; *(IV)*, nr. 239, 8 dec., 2; *(V)*, nr. 250, 30 dec., 2 [la rubr.: Verba volant, scripta manent].

589. SUFLEŢEL, RODICA, *Termeni bănăţeni care denumesc ridicături de teren*, SPHP, **2**, 1992, 23—30 [dîmb, grui, gruieţ, movilă, glămei, corhol, dîlma, podeu, tîlva, gomilă, huncă; rés. fr.].

590. TĂUTU, ALOISIE L., *Terminologia creştină în limba română (I)*, CC, nr. **2**, 1992, 2, în Astra, **25**, nr. 3, 1992 [Dumnezeu, biserică, duminică].

591. TOHĂNEANU, G. I., *Colinde, colinde ...*, RLit, **25**, nr. 1, 1992, 8; *Ieftin la făină*, nr. 13, 5 [ieftin]; *„Mînă birjar ...!"*, nr. 22, 80; *Punem pariu ?*, nr. 27, 9 [la rubr.: Limba română].

592. TOHĂNEANU, G. I., *„Printre tomuri brăcuite ..."*, MT, **3**, nr. 1, 1992 [brac, brăcui]; **Mărţişor**, nr. 3, 4; **Privighetoarea**, nr. 4, 4; **Mai ...**, nr. 5, 4; **Grui**, nr. 6, 4; *Fanii şi profanii*, nr. 11—12, 4 [la rubr.: Povestea vorbei].

593. TOLCEA, MARCEL, *Dicţionar al francmasoneriei (XXIX)*, Orizont, **4**, nr. 1, 1992, 6; *(XXX)*, nr. 2, 6; [...]; *(XXXI)*, nr. 3, 13; nr. 5, 12; [...]; *(XXXIII)*, nr. 17, 11; *(XXXIV)*, nr. 18, 11; nr. 19, 11; *(XXXV)*, nr. 20, 6; *(XXXVI)*, nr. 21, 6. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 562.

594. TURCU, AURELIA, *Exprimarea aparenţei: echivalenţe româno-franceze*, StLLMod, 1989—1990, 141—151 [rés. fr.].

595. VASILE, MIHAIL-NICOLAE, *Etajele „revoluţiei"*, SocCult, nr. 1, 1991, 35—38 [revoluţie].

596. VLĂDESCU, VALERIAN, *Mic dicţionar pentru economia de piaţă*, TribEc, nr. 17, 1992, 17 [abandon economic, abandon vamal, accelerator, accept, accept bancar, accept comercial, acceptant, acceptant pentru onoare, acciza, achiziţii de stat, acont, acoperire, acoperire bancară, acoperire la termen]; nr. 18, 24 [acoperire monetară]; nr. 20—21, 31 [acreditiv, acreditiv comercial, acreditiv documentar revocabil, acreditiv documentar irevocabil, acreditiv „revolving", acreditiv documentar domiciliat, acreditiv documentar transferabil, acreditiv necomercial, acreditiv necomercial simplu]; nr. 23, 25 [activ, activ de rezervă, acumulare, ad valorem, agent de bursă]; nr. 24, 21 [agent economic, agio, agio valutar]; nr. 25, 23 [alicota, amortizare, analiză economico-financiară]; nr. 26, 20 [analiză economico-financiară]; nr. 27, 23 [anatocism, andosare, angajament, anti-trust, arbitraj valutar, arbitrajul dobînzilor, arvună]; nr. 29, 23 [asigurare, asigurat, asigurator]; nr. 31, 24 [aval, avalist, avalizat]; nr. 32, 22 [baisse, balanţă comercială, balanţă contabilă, bani, bancrută, banking principle]; nr. 33, 25 [beneficiu, bilanţ]; nr. 34, 23 [bilet ipotecar, bilet de bancă, bilet de ordin, bon de casă, bon de tezaur, bonitate financiară, cambie]; nr. 35, 24 [carat, cargo, caric, casă de compensaţie interbancară, cec]; nr. 36, 24 [cadent, cerere, cesiune, charter-party, cifră de afaceri, clauză aur, clauză de asigurare a riscului valutar, clauza naţiunii celei mai favorizate, clauză valutară, client, cliring, comandă, comanditar, comanditat]; nr. 37, 24 [comision, comisionar, compensare, concern bancar, concesiune, concurenţă, conosament, consorţiu bancar, consulting]; nr. 38—39, 29 [cont, contract, contrastalii, contra-cambie]; nr. 40, 34 [conversiune, coş valutar, cota bursei, cotare, crah bancar, creanţă, credit]; nr. 41, 32 [creditor, culaj, cupiură, curs, cursul schimbului, curtaj]; nr. 43, 32 [dată certă, datorie, datorie publică, daună, debitor, declaraţie vamală, deficit]; nr. 44, 32 [decontare, deflaţie, delcredere, demaraj, deponent]; nr. 47, 33 [deport, depozit bancar]; nr. 48, 32 [depozitar, depreciere monetară, depunere, deschidere de credit, detentor al cambiei, devalorizare]; nr. 51—52, 39 [disagio, discontare, disponibil, dividend, dobîndă].

597. VULPE, MAGDALENA, *Încercare de descriere etnolingvistică a unui cîmp semantic: animalele domestice*, FD, **11**, 1992, 109—113 [rés. fr.].

598. ZAFIU, RODICA, *Sloganul*, Luceafărul, nr. 7, 1992, 4; *Pseudonime*, nr. 8, 4; *Completări*, nr. 33, 4 [la art. *Listă deschisă*, Luceafărul, **1**, nr. 41, 1990, 4 [cu porecle pentru personalități politice, vezi BRL, **33**, 1990, nr. 886]; *Numele majorității*, nr. 34, 4 [simplu, de rînd, obișnuit]; *Schimbări*, nr. 36, 4 [schimbare, stabilitate]; *Numele*, nr. 39, 4 [supranume]; *Culori*, nr. 43, 4; *Deschis*, nr. 44, 4; „*Pilă*", nr. 45, 4 [la rubrica Povestea vorbei]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 564; **33**, 1990, nr. 886.

599. * * * *Dicționar*, Bursa, **3**, nr. 139, 1992, 7 [acțiune, acțiune nominativă, acțiune la purtător, acțiune privilegiată, agent de bursă, agio, arbitraj, as, if and when issued, acțiune în creștere, acțiune gratuită, acțiune legată, atribuire, aussie bonds, au mieux, bilanț consolidat, bon de participare, bonus, bursa de devize, bursa directoare, bursa de mărfuri]; nr. 140, 7 [bon de profit, bulls and bears, calendarul emisiunilor, cats, capitalizare bursieră, certificat parțial, clearing de titluri, cont de economie-plasament, conversie, corbeille al obligațiunilor corner, cota valorilor mobiliare, cotare, cupon, curs, curs de închidere, curs tras la sorți, curtaj, citare (strigare), defensive stocks, depozit de termen, datoria de publicare, disagio, dispersie, dividend în acțiuni, dividend în valori concrete, dividend interimar, diviziune de acțiuni, drept la dividend, drept de subscripție, drept de timbru, drept de vot, ecart de curs, emisiune de egalitate, economie-plasament]; nr. 141, 7 [eliberare, euroobligațiune, ex, financial futures, fond de plasament, fond imobiliar, goodwill, horse cote, impozit la sursă, income debtures, indice bursier, indicele acțiunilor, indicele Dow Jones, insiders, instanța de admitere, împrumut prin obțiune, împrumut indicat, împrumut prin cerere de ofertă, împrumut cu dobîndă variabilă, împrumut în două monede, împrumut de conversiune, împrumut la cupon zero]; nr. 142, 7 [jobber, kaffins, letters stocks, leverage factor, leverage fund, liber, limita, lot, lot de acțiuni, manager, mantou, medie, majorare, notes, notes în ecu, obligațiune, obligațiune convertibilă, obligațiune de casă, oferta, operațiune cu primă, operațiune la termen, operațiune la termen cu mărfuri, opțiune call, opțiune put, ordin stop loss]; nr. 143, 7 [ordin „la aproximativ", ordin legat, paritate, pay-out ratio, piața secundară, penny stocks, piața banilor, price-earnings ratio, primă de conversiune, prime rate, prospect de emisiune, randament [1] (acțiune), randament [2] (obligațiune), rentă, restricted securities, subscripție, subscripție gonflată, stock exchange, stockmaster, straight bond, tantiemă, teorie bursieră, titlu blocat, trading market, turn-around situation, uzanță, urmăritor, valoare locală, valoare intrinsecă, valoarea tehnologiei de vîrf].

600. * * * *Dicționar*, Transilvania, nr. 1—2, 1992, 6 [opoziție, rezistență, disident].

601. * * * *Dicționar al economiei de piață*, Didactica, **2**, nr. 8, 1991, 1, 4 [diagnoză, economie de piață, etalon al prețurilor, faliment, falsul intelectual, Fondul Monetar Internațional (F.M.I.), gestiune, holding, impozit, încaso, indice al costului vieții, inflație, lege monetară; după Victoria Olariu, Ion Bădescu, *Dicționar al economiei de piață* ..., vezi nr. **688**].

602. * * * *Din nou despre arhaisme*, AB, **1**, nr. 5—6, 1990, 146 [porumb].

603. * * * *La români, fiecare lună are mai multe denumiri*, Albina, **96**, nr. 12, 1992, 14.

604. * * * *Războiul perpetuu al mărcilor ... de fabrică*, Bursa, nr. 3, 1991, 6.

605. * * * *Social-democrația*, CrN, **3**, nr. 518, 19 n. 1992, 3; **Centru**, nr. 552, 24 n., 3; **Partid**, nr. 538, 15 dec., 3 [la rubr.: Dicționar politic].

606. * * * *Terminologie de actualitate*, REc, **2**, nr. 23, 1991, 1, 8 [comercianți, fapta de comerț, evaziune fiscală, fraudă fiscală, privatizare, dezetatizare, bancrută, speculă, contrabandă].

VEZI și nr. 43, 45, 48, 57, 82, 97, 103, 127, 136, 143, 172, **183**, 193, 198, 199, 206, 212, 213, 217, 254, 258, 261, 268, 270, 279, 284, 293, 297, 329, 331, 332, **335**, 345—347, 361, 365, 374, 379, 381, **382**, 384, 405, 494, 532, 610, 611, 613, 619, 631, 636—639, 641, 642, 644, 647, 648, 681, 733, 742, 768, 771, 776, 779, 787, 803, 806, 822, 837, 839—845, 848—850, 852, 854, 856, 859, 860, 862—864, 912, 1021, 1037, 1038, 1048, 1054, 1074, 1111, 1156, 1201, 1206, 1211, 1212, 1226—1230, 1249, **1273**, **1285**, **1291**, 1294, 1297, **1299**, **1301—1304**, **1307**, **1321—1323**, **1331**, **1334**, **1347**, **1348**, **1352**, **1354**, **1355**, **1363**, **1366**, 1372, **1395**.

Recenzii

VEZI **nr. 25, 536, 1095, 1133, 1397, 1398.**

b. Formarea cuvintelor

607. AVRAM, MIOARA, *Cultisme adverbiale cu sufixul* **-e** *în limba română*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 9—20 [rés. fr.].
608. BEJAN, DUMITRU, *Substantive compuse prin juxtapunere*, LL, nr. 3—4, 1991, 246—252.
609. FAITER, ION, *Limba română, clasa a VIII-a*, Dynamis, **2**, nr. 8, 1991, 4 [derivarea cu sufixe, prefixe].
610. IANCU, VICTOR, *Siglele județelor*, Dreptatea, **24**, nr. 743, 15 dec. 1992, 2.
611. OPREA, IOAN, *Consecințe ale adaptării adjectivelor neologice cu ajutorul sufixului* **-esc** *în domeniul etnonimelor*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 59—65 [și *-icesc*].
612. TOHĂNEANU, G. I., *„Pe mal nemernicind ...”*, RLit, **25**, nr. 19, 1992, 11 [suf. *-nic* la I. Creangă]; *„Prin a-ntunerecului scutință”*, nr. 29, 9 [suf. *-ință* la I. Budai-Deleanu]; *Cățelușul Samurache*, nr. 39, 10 [suf. *-ache* la Grigore Alexandrescu; v.r. nr. 591].
613. VASILIU, LAURA, *Notă despre un tip de formație regresivă*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 101—103 [verbe formate de la verbe].
614. VASILIU, LAURA, *Randamentul funcțional al derivării afixale în limbile română, franceză și italiană*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 107—113 [cu 3 tab.; rés. fr.].
615. VULPESCU, ROMULUS, *De! Generația noastră ... (I)* RM, **3**, nr. 109, 1992, 4 [pref. *de-, des-, dez-, dis-*]; *(II)*, nr. 110, 4 [particula nobiliară *de*].
616. ZAFIU, RODICA, *Observații asupra apocopei în româna contemporană*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 123—135 [rés. fr.].
617. ZAFIU, RODICA, *Derivate (I)*, Luceafărul, nr. 1, 1992, 4; *(II)*, nr. 2, 4; **A cotroci**, nr. 21, 4; **„Urechism”**, nr. 24, 4; *Compuse* [1], nr. 40, 4; *(II)*, nr. 41, 4; **Dugheană**, nr. 47, 4 [dugheniza, dughenizare, dedughenizare, dughenist; v. r. nr. 598].
VEZI și nr. 290, 312, 328, 347, 488, 491, 510, 514, 836, 849, 854, 859, 862, 872, 888, 1044, 1067, 1125, 1208, 1299, **1382**, **1395**.

Recenzii

618. TROFIN, AUREL, I. T. Stan, *Dicționar de abrevieri (A Dictionary of Abbreviations)* [...], StUBB, **35**, nr. 2, 1990, 97—98. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **911**.
VEZI și nr. 53.

c. Etimologii

619. AVRAM, ANDREI, *Note etimologice*, LR, **41**, nr. 6, 1992, 349—357 [cuv. din *Dicționarul limbii române (DRL)*, tomul IX, partea a 2-a, litera *T*, *T-tocăliță*, partea a 3-a, *Tocană-twist*, Buc., EAR, 1982, 1983: talion, tanăc, tăgîrcie, tălaie, tăul, tească, tebeșel, teferici, timin, tîrtilig, tîrpoși, toloboni, toloboți, trăgăti, tropini, tulhui, turtuși, tutulău]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1633**; **26**, 1983, nr. **1151**.
620. AVRAM, ANDREI, *Sunetele /ụ/ și /v/ în împrumuturile românești din maghiară*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 337—348 [rés. fr.].
621. BABEU, DOINA, *Lat.* **commūnicare** (<* **commĭnicare**) *în română și în celelalte limbi romanice*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 21—26 [rés. fr.].
622. BABEU, DOINA, *Lat.* **fibula** *în română și în celelalte limbi romanice*, SPHP, **2**, 1992, 113—119 [rés. fr.].
623. BALACCIU-MATEI, JANA, *Rom.* **frămînta** < *lat.*, **fermentare** *sau* **fragmentare** *?*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 27—31 [rés. fr.].
624. BARA, MARIANA, *Drom., arom.* **oară**, FD, **11**, 1992, 51—56 [rés. fr.].
625. BARA, MARIANA, *Drom.* **Posadă**, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 369—372 [rés. fr.].
626. BRÂNCUȘ, GRIGORE, *Istoria cuvintelor. Unitate de limbă și cultură românească*, București, ECoresi, 1991, 135 p. **(Dicționarele Coresi** [aur, bărbat, casă, a cînta, cuvînt, vorbă, falcă, frumos, furcă, grîu, porumb, iarbă, a învăța carte, a scrie, a citi, lume, mînă, moș, munte, plai, a (se) naște, nuntă, om, pace, război, pasăre, popor, a pune, rost, sînziene, a spune, șarpe, turtă, țară, pămînt]. Rec.: Otilia Dragomir, LR, **41**, nr. 10, 1992, 575.
627. BUGEANU, DAN, *Note etimologice*, LR, **41**, nr. 11—12, 1992, 590—595 [maltă, malteh, maltin, presină].
628. DOMINTE, CONSTANTIN, *Două cuvinte românești apărute în Transilvania* **(ferchеș, a se ferchezui)**, Hyperion, 1990, 163—168 [rés. fr.].
629. DRIMBA, VLADIMIR, *Împrumuturi românești din limba țigănească (I)*, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 173—190 [abulí, acaná (hacaná), alău, antibarórea, antibarorésc, Aordél, au, bacríu, baftán, báftă, bangău, Baroréu, barós, barosán, baróst, varóș, bașaidíe, bașaididie, bașar-

dînă, bénga, benghistul, bengós, bengulăș, beșăl, biștár, birș, brădíe, brădoáică, brădoáie, bulés, cardí, carditór, cărdășeálă, chilabáua, chilău, chilibáua, chisíg, chisíg, chișái, chiștári, chiulabáua, ciorciovél, Ciormoi, ciorpandél, cirilclíi, Corcodél, corcoreá, dadă, déches, délii, dévlă, dilí [1], dilí [2], diliu; art. urma să apară în SCL, **17**, nr. 2, 1966, p. 219—236, și nr. 4, p. 377—398, dar a fost scos de cenzură în corectură]; *(II)*, nr. 3, 253—277 [gagél, gagíc, gagícă, gagicăreálă, gagioálă, gagístru, gagíu, geabeá, gealeá, geása, gebeá, gimbí, giní, ginitór, giuglău, grasneáua, grasnél, grasní, grasnó, grazd, Guladel, hacaná-beșleáua, haci, haláp, halaríp, halarípu, hálă, haleálă, halí, halíme, halimós, halít, harcaná, hăláp, hălós, hău, iagalău, iagalí, Janalău, juglău, Jundadel, lovéle, mándea, mandíru, mángă, manglí, manglitór, mangóți, mardeálă, mardéi, mardeiáș, mardí, mardói, mașcár, mașcarénde, mașcaréndo, mașcarí, măndél, măndélu, mărdeálă, méclă, mișto, mișloácă, mișlocár, mișlocăreálă, mișlocărésc, mișlogeálă, mișlogí, móclis, molán, múclă, mucleálă, múcles, muclí, nasfarlíu, nasól, nenál, oprál, pandadó, panghí, paradeálă, paradí, paradíchi, paradít, părădău, pilí, pirándă, pirandeá, pirandéu, pirandícă, pișái, pișót, poradíci, puríu, rom, româna, Romíca, romíță, romn, romneásca, romnía, scardí, soi, soileálă, soilí, șoșói, Șoșói, șucar, șuríu, tananáua, tovél, zbénga, zbîngă, zorailía, zoralía, zoreásca, zurailíu, zuralíu; rés. fr.].

630. FAITER, I., *Împrumuturi lexicale*, Dynamis, **3**, nr. 3, 1992, 8.
631. GHEȚIE, ION, *Două etimologii propuse de E. Petrovici*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 35 [spăla, gal].
632. IONESCU, I., *Etimologii*, ST, **43**, nr. 5—6, 1991, 138—141 [lega, Rusalii, Rimeți].
633. IONESCU, ION, *Originea cuvîntului „ler" în limba română (In memoriam Al. Rosetti)* ST, **42**, nr. 5—6, 1990, 114—118.
634. IONIȚĂ, VASILE C., *Despre* **cravată** *și* **sandvici**, Timpul-Reșița, **3**, nr. 175, 5 sept. 1992 2; *Între domuri și bordeie*, nr. 200, 10 oct., 2 [casă, bordei]; *Împrumuturi lexicale*, nr. 230, 21 n., 2 [germanisme în Banat]; **Tovarăș**, nr. 243, 12 dec., 2 [sensuri vechi și regionale; v. r. nr. 298].
635. KIRÁLY FRANCISC, *Contacte lingvistice. Adaptarea fonetică a împrumuturilor românești de origine maghiară*, Timișoara, EF, 1990, 239 p. [cu ind. de cuv.].
636. MIHAIL, CRISTIAN, *Opțiunea tradiționalului* [*I*], Academica, **2**, nr. 8, 1992, 14—15 [înțelege, înțelept, a cugeta, a expune, a alege (prin cooptare), carte, ceapă]; *(II)*, nr. 10, 25, 28 [a fura, a se mira, a cădea, a certa, a cina, a cumpăra, a fierbe, greu, masă, mult, piedică, scîndură, secure, a trage, a trimite].
637. NATU, FLORENTINA, *Nume de plante moștenite din limba latină*, LR, **41**, nr. 3, 1992, 133—140.
638. NATU, FLORENTINA, *Arme de vînătoare, în veacuri vechi*, *Almanah* **Vînătorul și pescarul român**, [București], [f. e.], 1992, 69—70 [armă, arc, săgeată, furcă, fuști, secure, măciucă, scut, cuțit de vînătoare, corn, lance, laț, rețea].
639. NATU, FLORENTINA, *Originea și evoluția cuvîntului* **pește** [*I*]. VPR, **2**, nr. 2, 1992, 15; *(II)*, nr. 3, 15 [la rubr.: Limba noastră].
640. POPESCU-FISCHER, SEBASTIANA, *Elemente lexicale vechi grecești și reflexul lor în limba română (IV)*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 61—65 [rés. fr.]. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 941; **30**, 1987, nr. 970; **29**, 1986, nr. 932.
641. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *Calcuri de structură similare în română și retoromană*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 71—72 [floarea-soarelui, conlucra, concetățean].
642. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Apartenența etnică a Brodnicilor și Bordonilor*, Moldova, **3**, nr. 4, 1992, 54—56 [bordoni, brodoni, Brodnici].
643. PURDELA-SITARU, MARIA, *Despre* **afîna** *vb. și* **afînat** *adj., sensuri și etimologie*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 91—96 [cu 1 sch.; rés. fr.].
644. RUS, REMUS, **Crăciun**, MI, **26**, nr. 12, 1992, 15—16.
645. STANCIU, MIRCEA-VALER, *Etimologie populară și continuitate românească în Brașov*, NGT, **1**, nr. 1, 1991, 4—6; și CTC, **2**, nr. 9, 1992, 8.
646. TABARCEA, CEZAR, **Kodak**, CrN, **3**, nr. 379, 6 iun. 1992, 1 [la rubr.: Limbajul străzii].
647. TOHĂNEANU, G. I., *De la „hiat" la ...* **căscăund**, RLit, **25**, nr. 17, 1992, 11 [hiat, a căsca, căscăund; v. r. nr. 591].
648. VASCENCO, VICTOR, *Franz Miklosich și terminologia creștină românească de origine slavonă*, RS, **29**, (1991), 1992, 73—82 [русс. рез.].

VEZI și nr. 5, 48, 172, 254, 268—270, 272 bis, 273, 284, 291—293, 307, 312, 329, **335**, 342, 346, 347, 355, 363, 379—381, 543, 545, 548, 551, 552, 557, 560, 563, 565, 568, 569, 576, 577, 595, 602, 681, 787, 805, 836, 849, 852, 860, 862, 864, 868, 869, 871, 873, 877, 878, 883, 884, 886, 891, 892, 895, 899—902, 916, 928—942, 944, 947, 949—952, 956, 958, **964**, 999, 1048, 1059, 1067, 1156, **1363**, **1382**, 1419.

Recenzii

649. PAPADIMA, DANIELA, Maria Iliescu, *Lat.* **SIC** — *Roum.* **şi**, în „Linguistica" XXXI (*Paulo Tekavčić sexagenario in honorem oblata*, I, Ljubljana), 1991, p. 121—131, LR, **41** nr. 6, 1992, 362—363.

650. ŞERBĂNESCU, ANDRA, Emil Vrabie, *New and Revised Etymologies*, în „General Linguistics", vol. 31, 1991, nr. 3—4, published by Medieval & Renaissance Text & Studies, State University of New York at Binghamton, p. 153—162, LR, **41**, nr. 10, 1992, 576—577.
VEZI şi nr. 36, 1039.

d. Lexicografie

651. ARSENI, C., BADIU, G., BICHER, G., DELAST-POPOVICIU, DANIELA, DULĂU, E., POPOVICIU, L., ROMAN, V., *Enciclopedie de neurologie şi neurochirurgie*. Vol. I. *A—C*. Sub redacţia lui Liviu Popoviciu, Constantin Arseni. Autorii: ..., Bucureşti, EAR, 1992, 415 p.

652. BALACI, ANCA, *Mic dicţionar de mitologie greacă şi română*. Ediţia a II-a, Bucureşti, EMondero, 1992, 446 p. Vezi BRL, **12**, 1969—1970, nr. 923; [**9**], 1966—1967, nr. 423.

653. BANTAŞ, ANDREI, *Dicţionar român-englez*. Ediţia a IV-a, Bucureşti, EMondero, 1992, 567 p. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **624**; [**10**], 1967—1968, nr. 416.

654. BANTAŞ, ANDREI, *Mic dicţionar englez-român* [f. l.], CEG, [f.a.], 732 p. [liliput].

655. BANTAŞ, ANDREI, *Mic dicţionar englez-român*. 15.000 cuvinte, Bucureşti, ETeora, 1992, 189 p.

656. BANTAŞ, ANDREI, *Mic dicţionar român-englez*. 15.000 cuvinte, Bucureşti, ETeora, 1992, 143 p.

657. BĂLĂTICĂ, MARIAN, *A Topical Issue — Dictionaries*, RomBooks, nr. 1—2, 1991, 19 [tipuri de dicţionare].

658. BĂRBUCEANU, VALERIU, *Dicţionar de instrumente muzicale*, Bucureşti, EMuz, 1992, 303 p. (UCM).

659. BĂŞOIU, MIHAI, COSTESCU, CRISTINA, *Prescurtări în engleză folosite în electrotehnică*, Bucureşti, ETeora, 1992, 31 p.

660. BREBAN, VASILE, *Dicţionar general al limbii române*. Ediţie revizuită şi adăugită. [Vol.] I. *A—L*. Vol. II. *M—Z*, [Bucureşti], EEn, 1992, I: p. 1—570; II: p. 571—1147 [576 p.]+ 2 p. erata. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **982**.

661. BURDESCU, FELICIA, MURAR, IOANA, NEDELCU, CARMEN, *Dicţionar englez-român de valenţe adjectivale*, Bucureşti, EAR, 1991, 132 p.

662. CALCIU, ALEXANDRU, SAMHARADZE, ZAIRA, *Dicţionar spaniol-român*, Bucureşti, EŞ, 1992, 1551 p.

663. CARP, LIGIA, ANDREESCU, IRINA, CARP, NICOLAE, *Dicţionar englez-român de medicină*, Bucureşti, ETS, 1992, 526 p.

664. CHRISTODORESCU, ANCA MARIA, KAHANE, ZELMA, BALMUŞ, ELVIRA, *Dicţionar român-francez*. Ediţia a III-a revăzută, Bucureşti, EMondero, 1992, 688 p.

665. CREŢA, ZORELA, MAREŞ, LUCREŢIA, ŞTEFĂNESCU-GOANGĂ, ZIZI, ŞUTEU, FLORA, ŞUTEU, VALERIU, *Mic dicţionar al limbii române*, [Bucureşti], EDemiurg, 1992, 304 p.

666. DRAGOMIR-MĂRGEAN, ION, *Mic dicţionar contextual român-italian*, Bucureşti, EIcar, EHN, 1992, 160 p.

667. DUCA, MARIANA, *Dicţionar român-francez*, Bucureşti, ECSI, 1992, 342 p.

668. ELIADE, IRINA, TEODORESCU, LILIANA, GHEORGHIU, JEANA, MIHĂESCU-CÎRSTEANU, SANDA, *Dicţionar român-francez*. [semnat: MIHĂESCU-CÎRSTEANU, SANDA,] *Dicţionar francez-român*, Bucureşti, EOrizonturi, 1991, 229+207 p.

669. FIRUŢĂ, CORINA, POPA, ADRIAN, *Dicţionar euro-turistic poliglot-retroversiv*. Colectivul de elaborare: Grigore Brâncuş, Anca Marin, Corina Firuţă, Aurora Naiman, Rodica Dumitrescu, Cori Simona Ion, Adrian Popa, Dumitru Danilevici, Cristina Chiosea, Eugen şi Mihaela Barbu, Gabriela Cochinescu, Salomeea Rotaru, Veronica Dumitru, Victoria Frincu, Monica Dumitrescu, Dorota Badea, Lia Chisacof, Andrei Ivopol, Nevzat M. Yusuf, Seifudain Gafar, Bucureşti, EAlcor, 1992, 589 p.

670. FLONTA, TEODOR, *Dicţionar englez-francez-român de proverbe echivalente. English-French-Romanian Dictionary of Equivalent Proverbs*, Bucureşti, ETeopa, 1992, 303 p.

671. FLONTA, TEODOR, *Dicţionar englez-român de proverbe echivalente. English-Romanian Dictionary of Equivalent Proverbs*, Bucureşti, ETeopa, VIII + 172 p.

672. FLONTA, TEODOR, *Dicţionar englez-spaniol-portughez-român de proverbe echivalente· English-Spanish-Portuguese-Romanian Dictionary of Equivalent Proverbs*, Bucureşti, ETeopa, 1992, 399 p.

673. FUNDĂTURĂ, D., PRICOP, M., BĂȘANU, G., POPESCU, D., *Dicționar de management, aprovizionare, depozitare, desfacere*. 1100 termeni cei mai utilizați în activitatea comercială a agenților economici din România. Coordonare științifică: D. Fundătură, București, EDC, 1992, 254 p.

674. GHEȚIE, ION, *Addenda la* **Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu**, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 373—376 [cuvinte interzise de cenzură; rés. fr.]. Vezi [BRL], [**9**], 1968—1969, nr. 529.

675. GHINEA, DAN, *Rumänien: kleine Enzyklopädie der Bade und Luftkurorte*, București, EȘE, 1990, 231 p. + 1 h.

676. GORGOS, CONSTANTIN — sub redacția —, *Dicționar enciclopedic de psihiatrie*. Vol. IV. *S—Z*. Lista autorilor: Andriescu Nicolae Teofil, Barbu Gabriela, Botezat Antonescu Ileana, Botezat Antonescu Liviu, Crăciun Dan, Gorgos Constantin, Litinschi Gheorghe, Năstase Ștefania Coca, Păunescu Adrian, Prelipceanu Dan, Puiu Olga Valeria, Săndulescu Maria Carmena, Stoltz Gabriela, Stroian Gabriela, Șandor Veronica, Ștefănescu Mugur Gabriel, Talaban Andrucovici Irena, Tudose Cătălina, Tudose Florin. Coordonare lexicografică: Ionescu Ruxăndoiu Liliana, Ruxăndoiu Pavel, București, EMed, 1992, 919. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. 776; **31**, 1988, nr. **1201**.

676. **bis**. GRIGORESCU, LUMINIȚA, *Engleză pentru cei mici*, București, EGaramont, 1992, 80 p.

677. IONESCU, FLORIN, *American English. Dicționar de americanisme*, București, ETeora, 1992, 72 p. **(Colecția Polyglot 05)**.

678. LĂZĂRESCU, GEORGE, *Dicționar de mitologie*, București, CEO, 1992, 292 p.

679. LĂZĂRESCU, IOAN GABRIEL, *Dicționar român-german. Dicționar german-român*, București, EOrizonturi, 1992, 291 + 332 p.

680. LEVIȚCHI, LEON, BANTAȘ, ANDREI, *Dicționar englez-român*, București, ETeora, 1992, 332 p. [pe copertă: 70.000 cuvinte].

681. MĂRII, I., *Însemnări lexicologice și lexicografice*, LR, **41**, nr. 3, 1992, 121—127 [erori și lacune în utilizarea materialului din *ALR II* în *DLR*].

682. MEDVEDEV, TATIANA, *Mic dicționar de secrete culinare*, București, EAlux, 1992, 143 p.

683. MIROIU, MIHAI, *Dictionary of Economics, Financing and Banking. In Three Languages. Dictionnaire de termes économiques, financiers et de bourse. Anglais-français-roumain. Dicționar de termeni economici, financiar-bancari și de bursă. Engleză-franceză-română*, Alexandria, EAndreescu, 1992, 183 p.

684. MITROFAN, IOLANDA, MITROFAN, NICOLAE, *Familia de la* **A** *la* **Z**. *Mic dicționar al vieții de familie*, București, EȘE, 1991, 360 p.

685. MORĂRESCU, DULCIU, *Oameni de cultură români în arta medaliei: dicționar*, București, EPublicitate, 1991, 119 p. [foaia de titlu în limbile rom., fr., germ., engl.].

686. NEGREANU, ARISTIȚA, *Dicționar de expresii francez-român*, București, Humanitas, 1992, 229 + [VIII] p.

687. NICHIFOR, GEORGETA, *Dicționar român-englez. Dicționar englez-român*, București, EOrizonturi, 1992, 235 + 236 p.

688. OLARIU, VICTORIA, BĂDESCU, ION, *Dicționar al economiei pieței*, București, ESpicon, 1991, 88 p. Vezi și nr. 601.

689. OLTEANU, VIRGIL, *Din istoria și arta cărții. Lexicon*. Vademecum pentru editori, ziariști, tipografi, bibliotecari, librari, documentariști, arhiviști, muzeografi, profesori și studenți. [București], EEn, 1992, 399 p. Rec.: Alexandru Mareș, *Un excelent instrument de lucru*, Luceafărul, nr. 36, 1992, 4; * * * Biblioteca, **2**, nr. 10—12, 1991, 58.

690. ORHEIANU, VLAD ANDREI, *Cunoștințe lexicografice necesare*, UnC, **2**, nr. 11—12, 1992, 14.

691. PANOVF, IRINA, *Dicționar român-englez*, București, EHR, 1992, 462 p.

692. PANOVF, IRINA, *New Pocket Romanian Dictionary. Romanian-English. English-Romanian*, by ..., București, EȘ, 1992, 678 p.

693. PAPADOPOL, ANDA, CAȚICOPOL, VALERIA, *Mic dicționar de buzunar*. I. *German-român*. II. *Român-german*, Galați, EPF, 1992, 112 p.

694. PÂRVU, CONSTANTIN, *Mică enciclopedie. Universul plantelor*. București, EEn, 1991, 598 p.

695. PÂRVU, SORIN, *Dicționar de prozatori americani contemporani*. Cu o introducere de Ștefan Avădanei, Iași, [TUI], 1989, 84 p. (UI. **Interferences Series**, Editors: Petru Ioan, Sorin Pârvu).

696. PETRAȘ, IRINA, *Curente literare. Mișcări — direcții — tendințe. Mic dicționar. Antologie pentru elevi*. Alcătuit de ..., București, EDemiurg, 1992, 110 p.

697. PETRAŞ, IRINA, *Figuri de stil. Mic dicţionar, Antologie pentru elevi.* Alcătuit de ..., Bucureşti, EDemiurg, 1992, 112 p.

698. POPOVICI, DAN, *Good friends, false friends. Dictionary. Dicţionar de cuvinte asemănătoare în limbile engleză şi română*, Bucureşti, ESigma, 1992, 126 p. Rec.: M. Ţicudean, *Noi farse editoriale. Dicţionarul cu minciuni*, Cuvîntul, **3**, nr. 25, 1992, 10.

699. SARĂU, GHEORGHE, *Mic dicţionar rom-român*, Bucureşti, EK, 1992, 173 p. Rec.: Ion Vasiliu, *O diversiune antiromânească*: **Dicţionarul rom—român**, RM, **3**, nr. 128, 1992, 16; Lucia Wald, LR, **41**, nr. 10, 1992, 575—576.

700. SIRETEANU, E., TOMEANU, I., *Mic dicţionar german-român*. Coordonator: Al. Roman, Bucureşti, ETeora, 1992, 117 + [V] p.

701. SIRETEANU, E., TOMEANU, I., *Mic dicţionar român-german*. Coordonator: Al. Roman, Bucureşti, ETeora, 1992, 120 + [VIII] p.

702. SLĂVESCU, MICAELA, MIHĂESCU-CÎRSTEANU, SANDA, GIROVEANU, IULIA, *Dicţionar francez-român*, Bucureşti, EMondero, 1992, 834 p.

703. ZISSU, ELIAS, *Breviar de termeni pentru contabilitatea agenţilor economici. Economie privată. Operaţii economice şi financiare. Documentaţie contabilă. Relaţii patrimoniale. Reflectare în contabilitate. Funcţiile conturilor. Reprezentarea bilanţieră*, Alexandria, EAndrecescu, 1992, 147 p.

704. * * * *ABC-ul economiei de piaţă moderne. Concepte. Mecanism. Aplicaţii practice. Dicţionar.* Colectivul de autori: Niţă Dobrotă, Costache Sandu, Constantin Enache, Ileana Stănescu, Cornelia Angelescu, Ilie Gavrilă, Aurora Gogoneaţă, Constantin Popescu, Iuliana Cetină, Cornel Târhoacă, Luminiţa Nicolescu, Emil Teşliuc. Coordonator: Niţă Dobrotă, Bucureşti, EPVR, 1991, 22 p. [cu ind.].

705. * * * *Dicţionar enciclopedic de droguri.* Coordonator: Costică Voicu. Autori: Jenică Drăgan, Constantin Popescu, Bucureşti, SE, 1991 [pe copertă: 1992], 239 p. (MIn).

706. * * * *Dicţionar român-francez. Dictionnaire roumain-français.* Lucrare publicată cu sprijinul Delegaţiei generale pentru limba franceză (Paris), al Institutului Francez din Bucureşti şi al Serviciului Cultural al Ambasadei Franţei în România. Ouvrage publié avec le concours de la Délégation Générale à la Langue Française (Paris), de l'Institut français de Bucarest et du Service Culturel de l'Ambassade de France en Roumanie. Direction: Teodora Cristea, Alexandra Cuniţă, Viorel Vişan. Rédaction: Ion Bîrceanu, Alexandru Bolintineanu, Anca Christodorescu, Anca Cosăceanu, Vasile Covaci, Teodora Cristea, Alexandra Cuniţă, Dan Dobre, Claude Dignoire, Olga Galaţanu, Viorica Hariton, Ileana Littera, Anca Măgureanu, Toader Saulea, Sandina Simovici, Viorica Maria Tolu, Mariana Tuţescu, Viorel Vişan, Ileana Vîrtosu. Révision: Danielle Omer, Bucureşti, Editura Babel — Paris, Éditions L'Harmattan, 1992, 868 p.

707. * * * *Dicţionar uzual francez-român*, Turnu Severin, Hermes, 1991, 318 p.

708. * * * *Instituţiile feudale din ţările române. Dicţionar.* Coordonatori: Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu. Cuvînt înainte: Ovid Sachelarie. Introducere: Valentin Al. Georgescu. Autori: Alexandru Constantinescu, Florin Constantiniu, Valentin Al. Georgescu, Dan Amedeu Lăzărescu, Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu, Petre Strihan, Valeriu Şotropa, Tudor Voina, Bucureşti, EAR, 1988, 582 p. (AŞSP. IIB).

709. * * * *Latinae dicta.* Citate şi expresii latineşti. Ediţie îngrijită, indici şi bibliografie de Gh. Alexandrescu, Bucureşti, EAI, 1992, 280 p.

710. * * * *Manual dicţionar poliglot în 9 limbi. Română. Esperanto. Franceză. Engleză. Germană. Olandeză. Spaniolă. Italiană*, Cluj-Napoca, SCDA, 1992, 381 p.

VEZI şi nr. 48, 276, 287, 292, 294, 297, 303, 305, 311, 313, 322, **335**, 389, 618, 893, 895 897, 904, **917** 935, 1020, 1026, 1121, **1155**, 1158, 1167, 1249, **1285**, **1293**, **1302**, **1322**, **1348** 1390, 1413, 1423, 1424.

Recenzii

711. FINZE, RENA, *Dicţionar german-român* [...], SCL, **43**, nr. 3, 1992, 299—301 [ed. a II-a]. Vezi BRL, **32**, 1990, nr. **963**.

VEZI şi nr. 36, 987, 994, 997.

9. LIMBĂ LITERARĂ

a. Generalităţi

VEZI nr. 117, 118, 126, 130, 138, 171, 177.

b. Stilistică, poetică, limba scriitorului

712. ANANIA, BARTOLOMEU VALERIU, *Traducerile Bibliei nu sînt niciodată definitive*, RLib, **50**, nr. 687, 4—5 iul. 1992, 7 [aut. lucrează la o nouă vers. rom. a *Noului Testament*].
713. ANDREI-FANEA, ANCA, *Perioada de tranziție a limbajului de lemn*, Dreptatea, **24**, nr. 743, 15 dec. 1992, 2.
714. ANTONESCU, GH., *Lucian Blaga: „Gorunul"*, SC, 1992, 79—80.
715. ANTONESCU, GHEORGHE, *Pastelul. „Oaspeții primăverii" de Vasile Alecsandri*, LRAL, 1992, 117—118 [s. t. c.: Genuri și specii literare].
716. ARDELEANU, GEORGE, *O schemă a relațiilor incipit — context în poezia eminesciană*, Contrapunct, **3**, nr. 5, 1992, 11.
717. AVRĂMUȚ, VIORICA, *G. Bacovia: „Plumb"*, SC, 1992, 62—64.
718. AVRĂMUȚ, VIORICA, *Meditația. „Noi" de Nichita Stănescu*, LRAL, 1992, 156—157 [v. t. c. nr. 715].
719. BADEA, ȘTEFAN, *Balada cultă. „Pașa Hassan" de George Coșbuc*, LRAL, 1992, 129—131 [v. t. c. nr. 715].
720. BALTAG, CEZAR, *Tensiunea metaforei (I)*, Academica, **3**, nr. 1, 1992, 12; *(II)*, nr. 2, 14.
721. BARBU-JURCA, VIORICA, *Comentariu: „Amintiri din copilărie" de Ion Creangă*, LRAL, 1992, 90—92 [rel. din LLR, **1**, nr. 4, 1975, 30—32; s. t. c.: Moduri de expunere].
722. BĂLAN-MIHAILOVICI, AURELIA, *Alexandru Macedonski: „Noaptea de decembrie"*, SC, 1992, 56—58 [rel. din LLR, **10**, nr. 4, 1984, 29—31]. Vezi BRL, **27**, 1984, nr. 1212.
723. BÎRLEA, PETRE GHEORGHE, *Tudor Arghezi: „Testament"*, SC, 1992, 68—70.
724. BLAGA, MIRON, *Poetica și stilistica pamfletului literar*, CTC, **2**, nr. 11, 1991, 6.
725. BODEA, DORINA, *Impietatea cuvîntului*, ȘG, nr. 19, 1992, 3 [vorbind despre Eminescu].
726. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, *Parafraza ca procedeu literar-artistic*, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 143—157 [rés. fr.].
727. BRAGA, CORIN, *Mihai Eminescu: „Călin (file din poveste)". Elemente simbolice în „Călin"*, Excelsior, **1**, nr. 1, 1992, 37—40 [partea a VIII-a din poem].
728. BRÎNZEU, PIA, *Starea de debut*, SPHP, **2**, 1992, 73—82 [Costache Olăreanu, *Ficțiune și infanterie*, Buc., 1988; Engl. Ab.].
729. BUDĂU, EUGEN, *Mihai Eminescu*, **Scrisoarea III** *(Descrierea luptei de la Rovine. Adnotări)*, Ateneu, **29**, nr. 11—12, 1992, 10 [la rubr.: Școala. Consultații].
730. BULGĂR, GH., *Repere latino-romanice în limbajul poetic eminescian*, Hyperion, 1990, 147—162 [rés. fr.].
731. CILIANU-LASCU, CORINA, *La métaphore instrumentale en roumain et en français*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 145—156.
732. COATU, NICOLETA, *Considerații teoretice asupra metaforei folclorice*, AnIEF, **1**, [1991], 136—147.
733. COLȚEA, DUMITRU, *Aspecte mitice bihorene oglindite în „descîntece și vrăji"*, CTC, **2** nr. 10, 1991, 10.
734. COTEANU, ION, *Despre compunere sau compoziție*, LRAL, 1992, 61—62 [rel. art. *Este comentariul literar compoziție?*, LLR, **18**, nr. 4, 1989, 20—21; v. t. c. nr. 715]. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 1012.
735. COTEANU, ION, *Stilul. Figurile de stil*, LRAL, 1992, 56—60 [s. t. c.: Stil. Compoziție].
736. CREMER, I., *Profesorul ne învață un Baudelaire ...*, AdLA, **3**, nr. 125, 1992, 2 [Charles Baudelaire, *Harmonie du soir*, trad. de Al. Philippide, în vol. *Flori alese de Baudelaire*, Buc., ESPLA, 1957 și de Paula Romanescu, AdLA, **3**, nr. 124, 1992].
737. CUCIUREANU, SONIA, **Îngerii negri** de *François Mauriac*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 517—519 [trad. de Radu Paraschivescu, Buc., EAldomars, 1991, 200 p.].
738. CUGNO, MARCO, *Mircea Eliade: o poetică a fantasticului*, LL, nr. 3—4, 1991, 267—279 [trad. de Corina Popescu].
739. CVASNÎI CĂTĂNESCU, MARIA, *Vorbire directă — vorbire indirectă*, LLR, **21**, nr. 1, 1991, 12—14.
740. DAD, MARIAN, *„Scrisoarea I" de Mihai Eminescu (Analiză de text)*, BulIDMȘ- Prahova, **1**, nr. 1, 1991, 29—32.
741. DASCĂLU-JINGA, LAURENȚIA, *Lungiri de sunete și intonații cu valoare expresivă*, FD, **11**, 1992, 21—28 [Engl. Ab.].
742. DASCĂLU-JINGA, LAURENȚIA, *Note asupra „consecutivelor superlative"*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 25—30.

743. DEDIU, DAN, *Limba de lemn și muzica*, CCrit, nr. 10—12, 1992, 115—116.
744. DELEANU, MIHAIL, *Romanul „Neamul Șoimărești"* de *Mihail Sadoveanu*, LRAL, 142—144 [v. t. c. nr. 777].
745. DERȘIDAN, IOAN, *Ioan Slavici:* **Mara**. *„Călătoria calfelor"* și *rigorile romanului*, LL, nr. 3—4, 1991, 290—294.
746. DERȘIDAN, IOAN, *Posibilitățile și stadiul unei formule: „Chiraleisa"*, CTC, **3**, nr. 2, 1992, 4 [de la umblatul cu botezul].
747. DIACONU, ION, *Creangă și cultura română*, RevV, **2**, nr. 1, 1991, 1—2.
748. DOMINTE, CONSTANTIN, *Ritm și grafie în antumele eminesciene*, LL, nr. 3—4, 1992, 133—145.
749. DUMITREASĂ, PETRU, *Eminescu, făuritor al limbii noastre literare*, TelR, **140**, nr. 3—4, 1992, 192.
750. DUMITRESCU, ANA, *Dialogul ca modalitate de caracterizare. „Domnu Trandafir"* de *M. Sadoveanu*, LRAL, 1992, 110—111 [v. t. c. nr. 805].
751. DUNĂ, ION, *Nichita Stănescu: „Cîntec"*, SC, 1992, 123—126.
752. FĂTULESCU, ȘTEFAN, *Ghicitoarea cultă*, REF, **37**, nr. 4, 1992, 405—406.
753. FLOAREA, MIHAI, *Nicolae Labiș: „Meșterul"*, SC, 1992, 122—123.
754. FOARȚĂ, MARIA, *Repetiția*, CCS, **7**, nr. 2, (1989), 1991, 87—95 [rés. fr.].
755. GEORGESCU, N., *Eponimia la Caragiale*, Academica, **2**, nr. 5, 1992, 18—19.
756. GEORGESCU, N., *Lecturile „Luceafărului"*, Academica, **3**, nr. 2, 1992, 15, 24.
757. GUCIU, IOANA, *Mihai Eminescu: „Floare albastră"*, SC, 1992, 29—31.
758. HANGIU, I., *Compoziția literară. „Scrisoarea III"* de *Mihai Eminescu*, LRAL, 1992, 69—70. [v. t. c. nr. 735].
759. HANGIU, I., *Compoziția și felurile ei*, LRAL, 1992, 66—69 [v. t. c. nr. 735].
760. IOANI, LIVIU, *Alexei Mateevici: „Limba noastră" (fragmente)*, LLR, **21**, nr. 1, 1991, 30—31.
761. IONEL, VIOREL, *Metafora prin analogie*, MT, **3**, nr. 10, 1992, 2 [la Nichita Stănescu].
762. IONESCU, CRISTINA, *Mihai Eminescu: „Scrisoarea I"*, SC, 1992, 32—34.
763. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Narațiune și dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar*, București, EAR, 1991, 184 p. Rec.: Elena Dragoș, CL, **37**, nr. 1, 1992, 85—87.
764. IONIȚĂ, VASILE C., *Străbunul „bună ziua"*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 55, 21 mart. 1992, 2 [*bună ziua, să trăiți*]; *Miraculosul univers al metaforei*, nr. 160, 15 aug., 2 [v. r. nr. 298].
765. IRIMIA, DUMITRU, *Modelul Creangă în studiul stilisticii limbii române*, AUI, **36**, 1990, 35—37.
766. KOHN, IOAN, *Forța integratoare a viziunii eminesciene (Pe marginea traducerilor din literatura germană)*, SLLS, 1989, 105—113 [deutsch. Zus].
767. LASZLO, ALEXANDRU, *Un spontan bine temperat*, Vatra, **22**, nr. 255, 10 [limba scrierilor lui Paul Goma].
768. LOTREANU, NICOLAE, *Cine se teme de cuvinte?*, Bursa, **3**, nr. 142, 1992, 3 [limba de lemn].
769. MALIȚA, LIVIU, *Mihai Eminescu: meditații despre text*, Portret, 1991, 147—151.
770. MANCAȘ, MIHAELA, *Extensia figurii oximoronice la Lucian Blaga*, LR, **41**, nr. 6, 1992, 321—326.
771. MARCUS, STROE, SĂUCAN, DOINA ȘTEFANA, *Comunicarea de tip empatic și literatura*, RITL, **40**, nr. 1—2, 1992, 119—126.
772. MĂNOIU, ION, *Lucian Blaga: „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii"*, SC, 1992, 77—79 [rel. din LLR, **20**, nr. 3, 1990, 21—23]. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 1068.
773. MÂNZAT, ION, *Metafora în gîndirea științifică neclasică*, RITL, **40**, nr. 1—2, 1992, 127—138.
774. METZELTIN, MICHAEL, *Pastelurile lui Alecsandri*, LL, nr. 1—2, 1992, 81—90.
775. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Narativitatea și ipostazele ei parodice în poezia lui Marin Sorescu*, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 251—265 [cu 1 tab. și 1 fig.; Engl. Ab.].
776. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Transferul semantic, sursă de umor la Marin Sorescu*, SCL, **43**, nr. 3, 1992, 241—252 [Engl. Ab.].
777. MÎNDRESCU, ENACHE, *Basmul cult în versuri. „Călin (file din poveste)"* de *Mihai Eminescu*, LRAL, 1992, 125—127 [s. t. c.: Genul epic].
778. MOCAN, DANA, *Modalități lexicale de realizare a motivului morții în romanul „Șatra"* de *Zaharia Stancu*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 79—84 [cu 1 fig., 1 tab.: Engl. Ab.].
779. MOISE, EMIL, *Resursele lexicului arghezian*, RevN-Reșița, **1**, nr. 2, 1992, 2.
780. MORARU, MIHAI, *Glose la „Glossa" eminesciană*, LL, nr. 3—4, 1991, 286—289.

781. MORARU, MIHAI, *Stilistische Werte der Diglossie in Rumänischen Volkstheater*, Synthesis, **18**, 1991, 83—87.
782. NEAGU, ION, *„Dăscălița" de O. Goga — un scenariu posibil al activității de receptare—învățare a textului poetic la clasa a VII-a*, BulIDMȘ-Prahova, **1**, nr. 1, 1991, 33—36.
783. NEGREANU, CONSTANTIN, *Elemente paremiologice în limba povestirilor lui Petre Ispirescu*, SPHP, **2**, 1992, 83—93 [Engl. Ab.].
784. NEȚ, MARIANA, *Figura și variantele de text la M. Eminescu*, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 267—272 [Engl. Ab.].
785. NEȚ, MARIANA, *Figură și prozodie*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 55—59 [M. Eminescu, *Îngere palid*, 1870; rés. fr.].
786. NICULESCU, ALEXANDRU, *Despre plural, limbă vorbită și cultură*, RLit, **25**, nr. 12, 1992, 8 [pe marginea art. lui G. I. Tohăneanu din RLit, **25**, nr. 3, 1992, de la nr. 815].
787. OPREA, IOAN, *Elemente de continuitate în terminologia filozofică folosită de Titu Maiorescu*, LR, **41**, nr. 3, 1992, 145—149.
788. PAPADIMA, DANIELA, *Corectitudine și adecvare*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 67—70.
789. PAPADIMA, DANIELA, *Limba de lemn — un antilimbaj (II)*, LLR, **21**, nr. 2, 1992, 14—16. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 740.
790. PAPADIMA, DANIELA, *Note asupra punctuației în poezia postmodernistă*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 401—406 [rés. fr.].
792. POPA, MIRCEA, *Octavian Goga: „Noi". De la izvoare la idee poetică*, LLR, **21**, nr. 1, 1991, 26—29.
793. POPOVICI, VASILE, *I. L. Caragiale: „În vreme de război"*, SC, 1992, 49—51 [rel. din LLR, **11**, nr. 2, 1980, 19—20]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1574.
794. PREDA, NINA, *Descrierea în versuri. „Iarna" de Vasile Alecsandri și „O, rămîi" de Mihai Eminescu*, LRAL, 1992, 92—94 [s. t. c.: Descrierea].
795. PREDA, NINA, *Tudor Arghezi: „Mamă", „Țară"*, LLR, **21**, nr. 3—4, 1992, **34**—36.
796. PREDA, NINA, *Tudor Arghezi: „Nehotărire"*, SC, 1992, 71—74.
797. RAD, DOINA, *Mihai Eminescu: „Scrisoarea III" (fragment). Expresivitatea eminesciană în descrierea luptei de la Rovine*, Excelsior, **1**, nr. 1, 1992, 16—19.
798. REGMAN, CORNEL, *Creangă ... orășeanul*, VR, **87**, nr. 5, 1992, 16—26 [despre limbaj].
799. SÂNMIHĂIAN, FLORENTINA, *G. Bacovia: „Lacustră"*, SC, 1992, 65—67.
800. SÂNMIHĂIAN, FLORENTINA, *Portretul în versuri. „Dăscălița" și „Plugarii" de Octavian Goga*, LRAL, 1992, 97—101 [v. t. c. nr. 794].
801. SECRIERU, MIHAELA, *Poetica incipitului și finalului în poezia lui Eminescu*, Cronica, **27**, nr. 1, 1992, 4, 15.
802. SEMCINSKI, STANISLAV, *Aspecte lingvistice ale traducerilor românești din opera lui Taras Șevcenco*, RS, **29**, (1991), 1992, 63—71 [рус. рез.].
803. SÎRBU, GABRIELA, *Lexeme comune limbilor română și franceză. Dificultăți de traducere*, SPHP, **2**, 1992, 173—178 [rés. fr.].
804. SORESCU, ROXANA, *Ștefan Augustin Doinaș: „Mistrețul cu colți de argint"*, LLR, **21**, nr. 1, 1992, 33—36.
805. STAN, MIHAI, *„D-l Goe" de I. L. Caragiale și „Prăvale-Baba" de I. Teodoreanu*, LRAL, 1992, 107—109 [s. t. c.: Dialogul].
806. STOICHIȚOIU, ADRIANA, *Împrumuturi „necesare" și împrumuturi „de lux" în limbajul publicistic actual*, Hyperion, 1990, 169—176 [Engl. Ab.].
807. ȘERBAN, ION VASILE, *Ion Creangă: „Amintiri din copilărie"*, SC, 1992, 47—49 [rel. din LLR, **11**, nr. 2, 1982, 20—23].
808. ȘEULEANU, DRAGOȘ, *Modele de combinare a registrelor funcționale într-o categorie de texte științifice*, SPHP, **2**, , 269—277 [cu 2 sch.; rés. fr.].
809. ȘORA, SANDA, *Cîteva procedee ale comicului de limbaj în piesele lui Caragiale*, LR, **41**, nr. 6, 1992, 327—336.
810. ȘTEFĂNESCU, ALEX., *Alexandru Philippide*, RLit, **25**, nr. 38, 1992, 4.
811. TERCHILĂ, MARIUS, *Descrierea în proză. „Ardealul" de N. Bălcescu și „Taine" de M. Sadoveanu*, LRAL, 1992, 94—97 [v. t. c. nr. 794].
812. TIHAN, VIOLETA, *Alexe Mateevici: „Limba noastră". Definirea simbolică a limbii*, Excelsior, **1**, nr. 1, 1992, 14—16.
813. TODOROVA, DANIELA, *Limbajul, creator de universuri autohtone la Urmuz*, LL, nr. 3—4, 1991, 280—285.
814. TOHĂNEANU, G. I., *„Un palat din stinee sure"*, Orizont, **4**, nr. 1—5, 1992, 11 [la M. Eminescu]; **Năprirstoc**, nr 6, 11; *„Ochi de peruzea"*, nr. 4, 14 [la I. Pillat]; **Vagabond**, nr. 5,

11; **Dobitoc**, nr. 6, 10; *La răscruci* ..., nr. 7, 10; *„Rană a tăcerii"*, nr. 8, 10 [la L. Blaga]; *Privirea-i corosivă*, nr. 9, 10; *„Albul unanim"*, nr. 11, 10; *„Şi dacă ..."*, nr. 12, 10 [la M. Eminescu]; *„Sara Montiel ... redivivus" (1)*, nr. 13, 10 [redivivus]; *„Mi ţi le-a înfulical"*, nr. 17, 10 [la I. Creangă]; dativul etic; la rubr.: Dincolo de cuvînt]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 561; **33**, 1990, nr. 878; **32**, 1989, nr. 984; **31**, 1988, nr. 915; **30**, 1987, nr. 915; **29**, 1986, nr. 892; **28**, 1985, nr. 872; **27**, 1984, nr. 1085; **26**, 1983, nr. 1068; **25**, 1982, nr. 1541.

815. TOHĂNEANU, G. I., *„Te-am văzutără cîteştrei"*, RLit, **25**, nr. 3, 1992, 7 [la T. Arghezi; v. r. nr. 591]. Vezi şi nr. 786.
816. TOMA-DAMŞA, MARIA, ŢUGULAN, LIDIA, *Tudor Arghezi: „Bade Ioane ..."*, LLR, **21**, nr. 1, 1992, 31—32, şi LRAL, 1992, 65—66.
817. TURCU, AURELIA, *Remarques sur la metonymie non-tropologique*, SLLS, 1988, 174—183 [rez. rom.].
818. ŢION, ADRIAN, *Comentariu: „Gramatică" de Ana Blandiana*, LRAL, 1992, 11—12, şi LLR, **21** nr. 2, 1992, 27—29.
819. VANHESE, GISÈLE, *„Peste codri stă cetatea" şi geneza „Luceafărului"*, LL, nr. 3—4, 1992, 205—216 [trad. de Petru Creţia a art. din „Romania Orientale", **3**, 1990].
820. VELICAN, EUGEN, *Tudor Arghezi şi creaţia folclorică*, Columna-Tîrgu Jiu, **1**, nr. 3, 1990, 2.
821. VICOLEANU, IOAN, *Aliteraţia, element eufonic în versul eminescian*, Ateneu, **29**, nr. 1, 1992, 10.
822. VLAD, CARMEN, *Dinamica sensului într-un text eminescian: Replici*, Portret, 1991, 120—127.
823. VLĂDUŢ, DUMITRU, *Epitetul sinestezic simbolist*, SPHP, **2**, 1992, 95—110 [rés. fr.].
824. VLĂDUŢ, DUMITRU, *Configuraţii verslibriste româneşti. Momentul simbolist*, CCS, **7**, nr. 2, (1989), 1991, 97—114 [rés. fr.].
825. VOICA, ADRIAN, *Despre peoni, „substituiri" ritmice şi accentul secundar al cuvintelor*, AUI, **36**, 1990, 40—49 [rés. fr.].
826. VOICA, ADRIAN, *Lucian Blaga:* **Cîntec înainte de-a adormi**. *O interpretare prozodică*, LL, nr. 3—4, 1991, 293—297.
827. VOICA, ADRIAN, *O problemă controversată a prozodiei româneşti: silaba independentă accentuală*, LL, nr. 1—2, 1992, 77—80.
828. VORNIC, MIHAI, *Père Creangă, le roublard*, Synthesis, **17**, 1990, 55—59.
829. VULPE, MAGDALENA, *Fişe pentru un dicţionar al limbajului de lemn:* **a epura, a comprima, a restructura**, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 105—107.
830. WALD, HENRI, *Reintlemnirea limbii*, MRom, **3**, nr. 5, 1992, 20.
831. ZAFIU, RODICA, *„S-a născut la noi un baiet"*, Luceafărul, nr. 5, 1992, 4 [Aniţa Nandriş-Cudla, *20 de ani în Siberia*]; *O figură banală*, nr. 9, 4 [antonomaza]; *Lexic poetic*, nr. 16, 4 [la Ştefan Augustin Doinaş]; *Limbajul violenţei*, nr. 26, 4 [la I. L. Caragiale]; *Rima omagială*, nr. 29, 4; *Intenţionalitate*, nr. 31, 4 [în limbajul politic]; *Senzaţie şi excoriaţie*, nr. 48, 4 [limbajul ştirilor de senzaţie]; *Urări*, nr. 49, 4 [formule de urări; v. r. nr. 598]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 770; **33**, 1990, nr. 1154.
832. ZUGUN, PETRU, *Semantism popular şi folcloric în poezia eminesciană*, LR, **41**, nr. 10, 1992, 549—553.
833. * * * *Cu privire la limbajul nostru liturgic*, AB, **1**, nr. 11—12, 1990, 138.
834. * * * *Stilistica şi compoziţia, domenii de graniţă, dar nu marginale*, Universitas, **1**, nr. 7—8, 1991, 4—5, 9.

VEZI şi nr. **31**, **34**, 57, 63, 92, 97, 103, 117, 122, 130, 155, 157, 181, **183**, 184, 186, **187**, 193, 202, 203, 207, 217, 233, 240, 258, 272 bis, 276, 279, 285, 287, 304, 310, 320, 331, 338, 344, 348, **354**, 374, 378, 397, **424**, 427, 451, 473, 474, 476, 490, 532, 552, 557, 560, 567, 571, 581, 608, 616, **670**, **671**, 674, **697**, 724, 838, 856, 865, 971, 1016, 1017, 1026, 1028, 1060, 1071, 1118, 1120, 1125, 1204, 1208, 1210, **1297**, **1305**, **1313**, **1318**, **1322**, **1331**, 1343, **1347**, **1350**, **1366**, **1395**, 1425, 1427.

Recenzii

835. ANGHELESCU, MIRCEA, *M. Sadoveanu, traducător al psalmilor*, Luceafărul, nr. 7, 1992, 4 [*Psalmii în traducere a lui Mihail Sadoveanu*, ediţie îngrijită şi prefaţă de I. Oprişan, Buc., ESaeculum, 1992].

VEZI şi nr. 35, 229, 358, 359.

c. Cultivarea limbii

836. ANGHEL, VALERIU, *Greșeli împrumutate*, TribÎnv, **3**, nr. 45, 1992, 5 [la rubr.: Reforma cuvintelor].
837. DORU, DOINA, *Cu dicționarul la cumpărături*, RLib, **50**, nr. 818, 9 dec. 1992, 4.
838. FLOAREA, MIHAI, *Pleonasmele în literatură [I]*, RLit, **25**, nr. 15, 1992, 7; *(II)*, nr. 20, 9 [v. r. nr. 591].
839. GROZA, LIVIU, *Limbajul publicitar*, LLR, **21**, nr. 3—4, 1992, 11—13.
840. GUȚU ROMALO, VALERIA, *„Modă lingvistică"* **(vizavi de)**, LR, **41**, nr. 3, 1992, 161—166.
841. IONIȚĂ, VASILE C., *Capcane*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 140, 18 iul. 1992, 2 [v. r. nr. 298].
842. IOSIPESCU, ANATOL, *Limba răsucită*, Dreptatea, **24**, nr. 600, 23 mai 1992, 2 [sezisat, sacralizare, mai superior].
843. ISCRULESCU, CRISTIAN, *Birocrație necesară? Drepturi*, Cațavencu, **1**, nr. 2, 1990, 2.
844. MARIN, GHEORGHE, *Exprimări incorecte și inestetice*, UnC, **2**, nr. 7, 1992, 10 [pleonasme; la rubr.: Dicționar de editor].
845. MITREA, CONSTANTIN, *„Datorită" sau „din cauza"?*, LLR, **21**, nr. 1, 1992, 8—9.
846. NICULESCU, ALEXANDRU, *De vulgari eloquentia ?* RLit, **25**, nr. 26, 1992, 9 [din presa română: v. r. nr. 591].
847. NICULESCU, ALEXANDRU, *Limba culturii noastre*, RLit, **25**, nr. 42, 1992, 9.
848. PÎNZARU, PETRU, *La hotarele limbajului*, Economistul, **2**, nr. 214, 1992, 1, 3.
849. POALELUNGI, GHEORGHE, *„Liberalizarea" ortografiei?*, PP, **43**, nr. 1, 1992, 28; **Făurar**, nr. 2, 30 [pleonasme; *februarie, faur, făurar, făurărie, fierărie, făuri, fereca, forjă]; Mofl!* ..., nr. 3, 28 [mofluz, nemernic, amanet, mezat, rușfet, teșcherea]: *Electorale* ..., nr. 4, 28 [sufragiu, candidat, candid, incandescent, incendiu, candelă, candelabru, deputat, senator, scrutin]: *Forme fluctuante*, nr. 5, 28 [adaos/adaus, să aibe/aivă/aive]: *Vreun impas?* nr. 6, 28 [drajee/drajeuri, lichior/licheur/liqueur]: *Paroles, paroles*, nr. 7, 28 [purtător de cuvînt, purtător de ..., ștampilă, șprei]: **Funcție de** ..., nr. 8, 28 [funcție de, punct de vedere]; *Paronimie*, nr. 9, 28; **Acoló șezum** ..., nr. 10, 28 [*ședea* și familia]: *Contencios ... lingvistic*, nr. 11, 28; *Grupuri de litere*, nr. 12, 28 [*uu* în hiat; la rubr.: Limba română este patria mea]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 813; **33**, 1990, nr. 1202; **31**, 1988, nr. 1460; **30**, 1987, nr. 1281; **29**, 1986, nr. 1237.
850. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *„Ecologia" limbajului. Cuvinte „chewing-gum" și ... bomboane poluante*, Economistul, **2**, nr. 172, 1992, 2.
851. ROMAN, ION, *Vorbiți și scrieți românește*. Ediția a II-a revăzută, București, EIC, 1990, 176 p. **(Biblioteca școlarului)**. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 1365; [**9**], 1966—1967, nr. 685.
852. STOICHIȚOIU, ADRIANA, *Acorduri și ... (dez)acorduri (I)*, Dimineața, **3**, nr. 12, 21 ian. 1992, 2; *(II)*, nr. 22, 4 febr., 2; *(III)*, nr. 32, 18 febr., 2; *O formă de snobism lingvistic: ANGLOMANIA (IV)*, nr. 77, 21 apr., 2; nr. 90, 12 mai, 2; *(VI)*, nr. 100, 26 mai, 2; *(VIII)*, nr. 135, 14 iul., 2 [v. r. nr. 588]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 821.
853. ȘERB, MIRCEA, *„Știm să ne exprimăm corect?"*, Clepsidra, **1**, nr. 7, 1990, 10; **2**, nr. 8, 1991, 11 [la rubr.: Scrisul lingvistic].
854. TABARCEA, CEZAR, **A apărea**, Meridian, nr. 100, 29 oct. 1992, 13 [viitorul cu *a voi* la verbele de conjugarea a II-a și a III-a]; *Postelectorale*, nr. 108, 6 n., 13 [timpi, timpuri]; *Un „R" în plus*, nr. 114, 12 n., 14 [repercusiune, repercursiune; la rubr.: Limba dulce].
855. TABARCEA, CEZAR, *„Guvernul a încercat să nu dea bani și să ia cît mai mulți"*, Cotidianul, **2**, nr. 145, 28 iul. 1992, 2 [anacolutul].
856. TABARCEA, CEZAR, **(Nu) se merită**, CrN, **3**, nr. 304, 20 febr. 1992, 1; **Localul familial**, nr. 319, 12 mart., 1 [familiar/familial, original/originar]: **Șnaeul**, nr. 341, 11 apr. 1992, 1 [*sp, st* la inițială]; **Eu nu servesc**, nr. 348, 22 apr., 1; **Ciungă și cocă**, nr. 361, 13 mai, 1; **Geaca și blugii**, nr. 376, 3 iun., 1; **Cengi moni?**, nr. 407, 13 iul., 1 [la rubr.: Limbajul străzii].
857. TABARCEA, CEZAR, *Scurtă prelegere de limbă marțiană*, Cotidianul, **2**, nr. 97, 21 mai, 1992, 2.
858. TOHĂNEANU, G. I., *Cultivarea limbii*, MT, **3**, nr. 10, 1992, 4 [la rubr.: Povestea vorbei].
859. TOHĂNEANU, G. I. *„Eu alighierizam"*, Orizont, **4**, nr. 14, 1992, 11, 15 [mitridatiza, medeleniza, heiniza la M. Eminescu), banaliza, comercializa, umaniza, mușamaliza, mahalaliza]; *Defăimarea cîinelui*, nr. 15, 10 [canalie]; *La baionetă*, nr. 16, 10 [baionetă, spagă (I. L. Caragiale), spangă, șrapnel]; *„O sticluță de pomadă"*, nr. 18, 10 [pomadă (M. Eminescu), pomăduri, pomădat, pomădist, pomădui (M. R. Paraschivescu), pomăzui, pomezi]; *„Urîtul"*, nr. 19, 10 [urîtul (L. Blaga), urî, oribil, oripila, oripilează, depila, depilare, depilator, epila, epilare, epilator]; *„O toamnă vc veni..."*, nr. 20, 12 [brumar, brumărel, brumă, brumăriu, bruma]; **Cerneală**, nr. 21, 11 [Cerna, a se cerni, cerne, Cernavoda, Lunca

Cernei, cernit]; „*Poate fi recuperabil?*", nr. 22, 11 [derivate cu *-bil;* v. r. nr. 814]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 561; **33**, 1990, nr. 878; **32**, 1989, nr. 984; **31**, 1988, nr. 915; **30**, 1987, nr. 915; **29**, 1986, nr. 892; **28**, 1985, nr. 872; **27**, 1984, nr. 1085; **26**, 1983, nr. 1068; **25**, 1982, nr. 1541.

860. TOMA, ELENA, *Cauze ale folosirii incorecte a unor neologisme în limba română (I)*, LLR, **21**, nr. 1, 1992, 10—11.

861. TUDOSE, PETRU, *Ortografia și ortoepia*, Catedra-Argeș, **1**, nr. 3, 1991, 4 [greșeli la elevi].

862. URITESCU, DORIN N., **Mancurți** — *cei ce-au uitat ororile dictaturii*, RLib, **50**, nr. 623, 6 apr. 1992, 4; *A criminaliza opoziția*, nr. 631, 15 apr., 4; **Democratura:** *între „democrație" și „despot luminat"*, nr. 640, 29 apr., 3; *Semantică postrevoluționară*, nr. 708, 1—2 aug., 5 [despot înțelept; la rubr.: Semantică postrevoluționară].

863. VASILIU, LAURA, *Despre unele construcții pleonastice*, LR, **41**, nr. 11—12, 1992, 607—609.

864. VASILIU, LAURA, **Întreprinzător**, LR, **41**, nr. 3, 1992, 166—169.

865. ZAFIU, RODICA, *Verbe*, Luceafărul, nr. 3, 1991, 4; *Sintaxă electorală*, nr. 4, 1991, 4; *Limbaj juridic*, nr. 6, 4; *„Interconvulsii" textuale*, nr. 10, 4; *Umorul lingviștilor*, nr. 11, 4; *„Licențiat", „presat"; „determinat"...*, nr. 12, 4; *Franțuzisme*, nr. 13, 4; *O formă de dialog ...*, nr. 14, 4; **De o manieră ...**, nr. 15, 4; *Metafore publicistice*, nr. 17, 4; **Voi**, nr. 18, 4; *Feminine*, nr. 19, 4; *„Un nou copac"*, nr. 20, 4; *Din registrul ideilor vulgare*, nr. 22, 4; *Modalizatori*, nr. 23, 4; **Deci**, nr. 25, 4; *Pronunțarea „relaxată"*, nr. 27, 4; **Cacealma, gîscă** *etc.*, nr. 28, 4; *Meteorologie*, nr. 30, 4; *Eleeteriade*, nr. 32, 4; *Lexic comercial ...*, nr. 35, 4 [en-gros, en-detail]; *Tautologii*, nr. 37, 4; **Așa-zis**, nr. 38, 4; *Omisiuni*, nr. 42, 4 [elipsa]; **Performant**, nr. 46, 4 [v. r. nr. 598]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 836; **33**, 1990, nr. 1220. VEZI și nr. 157, 293, 323, 543, 560, 613, 646, 713, 786, 788, 806, 829, 830, 908, 945, 948, 1214, **1344**, **1347**, **1382**.

10. ONOMASTICĂ

a. Generalități

866. TOMESCU, DOMNIȚA, *Lucrări de onomastică românească din Republica Moldova*, LR, **41**, nr. 5, 1992, 283—286.
VEZI și nr. **3**, 41, 82, 300, 362, 1016, 1018.

b. Antroponimie

867. COSTEA, IONUȚ, *Onomastică și istorie. Cîndeștii din Riu de Mori (secolele XIV—XVI)*, CTC, **2**, nr. 2, 1992, 9; nr. 3, 11; nr. 4, 11[Cîndea].

868. GHEȚIE, ION, *Originea patronimicului* **Gheție**, LR, **41**, nr. 3, 1992, 141—142.

869. ICHIM-TOMESCU, DOMNIȚA, *Aspecte metodologice ale etimologiei onomastice. Seria antroponimică* **Alaman, Alăman, Aleman, Aliman, Aloman, Aluman**, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 377—386 [rés. fr.].

870. ICHIM-TOMESCU, DOMNIȚA, *Observații asupra cazului vocativ la numele proprii în limba română*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 41—46.

871. IONIȚĂ, VASILE C., *Dacă aș fi naș*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 50, 14 mart. 1992, 2 [patronime actuale]; **Aflat** *și* **Lepădat**, nr. 65, 4 apr., 2; *Sfîntu Gheorghe și Ion Iorgovan*, nr. 75, 18 apr., 2; *Piedona și „ruda" sa Mandone*, nr. 80, 25 apr., 2 [suf. antr. *-one, -oni;* v. r. nr. 298].

872. IONIȚĂ, VASILE C., *Despre vechimea și valorile sufixului onomastic* **-oń (-oańe)**, LR, **41**, nr. 11—12, 1992, 601—605.

873. PALIGA, SORIN, **Emin-**, Euchronia, **1**, nr. 2, 1992, 10—11 [rel. din Academica, **1**, nr. 6, 1991, 13]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 848.

874. REGUȘ, CORNELIU, REGUȘ, ASPAZIA, *Continuitatea numelui de botez în familie — o veche tradiție a antroponimiei românești*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 509—515.

875. SALVANU, SAVINA, *Antroponimie mureșeană*, Vatra, **22**, nr. 5, 1992, 10 [din registrele de stare civilă și confesionale din 1851—1860, 1852—1922, comuna Stînceni].

876. STANCIU, MIRCEA-VALER, *Numele poetului*, NGT, **1**, nr. 4, 1991, 53 [Mureșanu (Andrei)].
VEZI și nr. **3**, 41, 71, 82, 205, 300, 362, 598, 642, 882, 1016, 1018, 1137.

Recenzii

VEZI nr. 985.

c. Toponimie

877. ANDREI-FANEA, ANCA, *Sate dispărute din bazinul Ialomiței*, nr. 714, 30 oct., 2 [Aleșii, Bădeni, Băicești, Bălești]; *Structura numelor de sate dispărute din cîmpia Ialomiței*, nr. 719, 6 n., 2; *Termeni geografici populari privind noțiunea „înălțimi izolate — stînci"*, nr. 723, 12 n., 2; *Nume provenite din caracteristici geografice*, Dreptatea, **24**, nr. 728, 19 n. 1992, 2 [Cîrsu, Cîrsie, Cîrsa Roșie, Lazu, Lazuri, Pojorita, Polovragi]; *Nume de locuri provenite din nume de persoane*, nr. 733, 3 dec., 2, nr. 736, 3 dec., 2; *Nume de locuri provenite de la diverse populații*, nr. 741, 11 dec., 2; *Nume de locuri care descriu forma sau aspectul exterior al locului*, nr. 748, 29 dec., 2 [la rubr.: Din tainele toponimiei].

878. BOLOCAN, GH., *Etimologii toponimice*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 5—9 [Avalîe, Băgău, Belciu, Belciugu, Bica, Bicărău, Bioca Mare, Bioca Mică, Bicu, Biltarsca, Bilta, Berda].

879. CHIRIȚĂ, M., BADEA, L., *Asupra toponimului* **Cîrna**, SCGeogr, **37**, 1990, 133—135.

880. CIONCHIN, IONEL, **Sighet**. *Toponim traco-geto-dacic*, Ateneu, **29**, nr. 9, 1992, 2.

881. CIUBOTARU, MIRCEA, *Toponimia bazinului hidrografic Rebricea (jud. Iași — jud. Vaslui). Oiconimele. Perspectivă istorică (I)*, AnIst Iași, **8**, 1991, 301—332.

882. DĂNILĂ, SIMION, *Toponime românești într-o lucrare germană*, RevN-Reșița, **1**, nr. 2, 2 n. 1992, 10 [Dieter Bloch, *Geographischen Namen. Kurz erklärt*, VEB Hermann Haack, Geographische-Kartographische Anstalt Gotha, 1988, ed. a II-a, 1989 (**Geographische Bausteime.** Neue Reihe, Heft 34., fondată de H. Haack)].

883. DIACONU, PETRE, *Originea numelui* **Dobrogea**, Tomis, **27**, nr. 11, 1992, 1, 13.

884. FRATU, ILIE, *Despre toponimia Bucegilor (I). Originea toponimelor*, Verticale, **1**, nr. 7, 1992, 5—7, la Cotidianul, **2**, nr. 199, 9 oct. 1992.

885. GIURESCU, CONSTANTIN C., *Tîrguri, orașe și cetăți dintre Prut și Nistru* [*I*], MI, **26**, nr. 4, 1992, 45—46 [Cernăuți]; *(II)*, nr. 5, 21—23 [Cetatea Albă]; *(III)*, nr. 6, 15—17 [Chilia]; *(IV)*, nr. 7, 26—27 [Chilia]; *(V)*, nr. 8, 59—61 [Ciobărciul, Hmielov]; *(VI)*, nr. 9, 10—12 [Hotin]; *(VII)*, nr. 10, 47—48 [Lăpușna, Orheiul Vechi]; *(VIII)*, nr. 10, 41—42 [Renii, Soroca, Șerbanca]; *(IX)*, nr. 12, 9—10 [Tărăsăuți, Tighina-Bender, Tintul; din vol. Constantin C. Giurescu, *Tîrguri, orașe și cetăți dintre Prut și Nistru*, Buc., EA, 1967: la rubr.: Dicționar istoric].

886. GOGOAȘĂ, IOAN, *Contribuții la originea numelui localității* **Armeniș** *și unele aspecte ale vieții bisericești din această zonă*, AB, **3**, nr. 4—6, 1992, 121—125 [din germ. *armenisch* „aromân"].

887. GOICU, VIORICA, *Despre nume de localități din sud-vestul țării*, AnEAIL, **4**, (1984), 1990, 113—119.

888. GOICU, VIORICA, *Sufixul* **-inți** *în toponimia românească*, SPHP, 1992, **2**, 1992, 3—9 [rés. fr.].

889. GOSTAR, NICOLAE, *Soarta orașelor din Dacia după anul 271*, Moldova, **3**, nr. 2, 1992, 2—5.

890. IONIȚĂ, VASILE C., *Aspecte ale procesului de denominație în toponimie*, LR, **41**, nr. 6, 1992, 342—348.

891. IONIȚĂ, VASILE C., *Memoria numelor de locuri*, Timpul-Reșița, **3**, nr. 60, 28 mart. 1992, 2 [Reșița, Recița, Moroasa]; *Măciucașii de altădată*, nr. 70, 11 apr., 2 [Măciucași]; *Pe urmele împăratului*, nr. 100, 23 mai, 2 [*Fabric*, cartier din Reșița]; *De ce* **Negoteștii**?, nr. 185, 19 sept., 2; *Din nou despre* **Negoteștii**, nr. 190, 26 sept., 2; **Pogarele** *și* **Poloamele** *Banatului*, nr. 205, 17 oct., 2; *Aromânii*, nr. 239, 5 dec., 2 [Armeniș, Ascura, Fara (antr., top.), Celnicul, Fălcarea, Ciumu, Șumigul; v. r. nr. 298].

892. IONIȚĂ, VASILE C., *Numele topic* **Clifa**, LR, **41**, nr. 3, 1992, 142—143.

893. IUGA, DUMITRU, *Țara Maramureșului. Dicționar istoric* [*I*], CTC, **2**, nr. 6, 1991, 12—13; *(II)*, nr. 7, 7; *(III)*, nr. 9, 8 [fragm. din *Dicționarul localităților din Maramureș*, în pregătire]. Vezi și nr. 895.

894. LUP, LIVIU, **Geomal.** *Un sat al cărui nume dăinuie de 1800 de ani*, Destine, **2**, nr. 12, 1991, 4.

895. MĂLINAȘ, CONSTANTIN, *Dicționarul unei mari așteptări*, CTC, **2**, nr. 6, 1991, 12 [Dumitru Iuga, *Dicționarul localităților din Maramureș*, în pregătire]. Vezi nr. 893.

896. NEGOIȚĂ, ATANASIE, *De unde vine numele orașului* Arad, AB, **2**, nr. 7—9, 1991, 109—112.

897. NICU, VLADIMIR, *Dicționar toponimic* [*I*], Academica, **2**, nr. 6, 1992, 18—19; *(II)*, nr. 7, 8—9; *(III)*, nr. 8, 8—9.

898. OANCEA, DIMITRIE I., *Străvechi vetre de locuire românească* [*I*], Academica, **2**, nr. 1, 1991, 5; *(II) Curbura Carpaților*, nr. 2, 6.

899. PACHIA TATOMIRESCU, ION, **Ardeal — Arutela / Arudela** *(O ipoteză etimologică)*, RBăn, nr. 707, 27 iun. 1992, 9.

900. PALIGA, SORIN, *Toponimul* **Cluj**, Academica, **2**, nr. 5, 1992, 8, 27 [la rubr.: Cuvintele limbii tale].
901. PÂRVU, VASILE, HOMORODEAN, MIRCEA, *Originea toponimelor* **Teeuri — Teeane**, SCGeogr., **37**, 1990, 137—138.
902. PELE, ALEXANDRU, *Perenitatea elementelor daco-romane*, CTC, **2**, nr. 1—2, 1991, 15; nr. 3, 10; nr. 4, 7.
903. POP, VASILE, *Un toponim:* **Band (Bandul de Cîmpie)**, ȘcArd, **2**, nr. 6, 1992, 6 [la rubr.: Etnolingvistică].
904. POPESCU, RADU SP., TOMA, ION, *Școala craioveană în domeniul toponimiei*, Forum, **33**, nr. 9—10, 1991, 48—54 [despre *Dicționarul toponimic al Olteniei*, în curs de apariție].
905. POPESCU-SIRETEANU, ION, **Moldiș, moldoviș**, SPHP, **2**, 1992, 11—22 [rés. fr.].
906. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Toponimia — tezaur național*, Cronica, **27**, nr. 15, 1992, 4—5.
907. RĂDUȚIU, AUREL, *Cu privire la identificarea unor toponime medievale din fostul scaun al Arieșului*, AnIst Cluj-Napoca, **30**, 1990—1991, 175—178.
908. REZEANU, ADRIAN, *Urbanonimia (I)*, REc, **2**, nr. 12, 1991, 16 [prescurtări de societăți comerciale]; *(II)*, nr. 13, 11 [denumiri de firme: Fancy Line, Nazar Bibu, Golden Falcon]; *(III)*, nr. 14, 1, 12 [monumente arhitecturale: Palatul Elisabeta, Cotroceni]; *(IV)*, nr. 15, 12.
909. SUFLEȚEL, RODICA, *Structura numelor de sate din Banat*, AnEAIL, **4**, (1984), 1990, 127—138 [rés. fr.].
910. TEODORESCU, ELENA, *Toponimie argeșeană*, StCom-Curtea de Argeș, **4**, 1992, 115—124 [Argeș, Curtea de Argeș].
911. TODINCA, VASILE, *Despre toponimul bihorean* **Prisaca**, CTC, **2**, nr. 3, 1991, 2.
912. TOMA, ION, *Categorii socio-geografice în toponimia din Oltenia. Numele de puncte de reper*, SPHP, **2**, 1992, 31—37 [deutsch. Zus.].
913. TOȘA, AL., *Hidronimia Mureșului (I)*, ȘcArd, **1**, nr. 2, 1991, 4; *(II)*, nr. 3, 4; *(III)*, **2**, nr. 2, 1992, 4; *(IV)*, nr. 3, 7 [v. r. nr. 903].
914. TOȘA, AL., *Toponimia Carpaților (I)*, ȘcArd, **2**, nr. 5, 1992, 6; *(II)*, nr. 8, 6 [v. r. nr. 903].
915. ȚIGU, VIOREL, *Localități românești în decursul istoriei. Comuna Covăsînț, județul Arad*, AnEAIL, **4**, (1984), 1990, 43—80 [cu 5 fig. și o an. cu o cerere din 1848 a locuitorilor; Engl. Ab.].
916. VAIDA, GEORGE, **Fierbinte, înfocat:** *originea denumirii așezării bănățene* **Giarmata**, AlmBan, **1**, trimestrul III—IV, 1992, 8.
917. * * * *Tezaurul toponimic al României*. Volumul I. *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772—1988*. Partea 1. **A**. Unități simple (Localități și moșii). **A—O**. Partea a 2-a. **A**. Unități simple (Localități și moșii). **P-30 Decembrie. B**. Unități complexe. Coordonatorul seriei *Moldova* a *Tezaurului toponimic al României:* Dragoș Moldovanu. Redactorii secțiuni **A**: Colectivul de cercetători: Mircea Ciubotaru, Vlad Cojocaru, Ion A. Florea, Gabriel Istrate, Dragoș Moldovanu, Ion Nuță. Colectivul de cadre didactice: Lidia Botiș, Ioan Canciuc, Gheorghe Covataru, Florica Diaconescu, Gabriela Macovei, Mihai Percă, Constantin Popescu, Ion Popescu-Sireteanu, Lucia Tanco, Maria Tudose, Ecaterina Țăranu, Valentin Țurlan. Identificări, localizări: Vlad Cojocaru, Dragoș Moldovanu. Scheme lexicografice, înglobări, corelații, revizia generală a Secțiunii **A**: Dragoș Moldovanu. Redactorii Secțiunii **B**: Mircea Ciubotaru, Vlad Cojocaru, Gabriel Istrate, București, EAR, Partea 1: 1991, XCVI + 828 p. + erata; Partea a 2-a: 1992, 875 p. (p. 829—1704) + XIV pl. cu h. i. a. t. + erata (AR. IFR) [Partea 1: cu o *Prefață* semnată de Dragoș Moldovanu (p. VII—VIII), *Introducere* semnată de Dragoș Moldovanu (p. IX — LXXXII), *Bibliografie* (p. LXXXII — XCV), *Abrevieri* (p. XCV — XCVI), *Semne speciale* (p. XCVI), *Addenda et corrigenda* (p. 811—826), *Alte adaosuri și îndreptări* (p. 827); Partea a 2-a: cu *Corelații de localizare între satele existente și cele dispărute* (p. 1681—1688), *Indice de proprietari* (p. 1688—1696), *Tablou cu propuneri de normalizare sau de schimbare a numelor de localități actuale* (p. 1696—1701), *Addenda et corrigenda la secțiunea* **A** (p. 1701—1702), *Schițe privind evoluția macrounităților complexe (ținuturi / județe / regiuni)* (p. 1702—1703), *Notă către cititori* (p. 1703) în *Anexe;* cu XIV h. i. a. t. cu situația administrativ-teritorială din 1774, 1803, 1816, 1823, 1835, 1887, 1923, 1925, 1929, 1935, 1950, 1952, 1956, 1968]. Rec.: D. Ieșanu, *Eveniment editorial*. **Tezaurul toponimic al României. Moldova**, vol. **I**, partea 1 [...], Cronica, **27**, nr. 5, 1992, 4—5; S. C., UnC, **2**, nr. 2, 1992, 3; Valentin Țurlan, ȘG, nr. 20, 1991, 2.

VEZI și nr. **3**, 40, 41, 82, 265, 309, 312, 362, 559, 566, 578, 589, 610, 632, 642, 645, 982, 1016, 1018, 1137, 1138, 1161, 1419.

11. ORTOGRAFIE, ORTOEPIE, PUNCTUAȚIE

918. AVRAM, MIOARA, *Ortografia limbii române: istorie și actualitate*, LLR, **21**, nr. 2, 1992, 3–7 [istoria scrierii cu *î*, *â* din perspectiva discuțiilor actuale].
919. AVRAM, MIOARA, *Procesul ortografiei*, Academica, **2**, nr. 3, 1992, 8–9, 26–27, și LR, **41**, nr. 4, 1991, 185–198 [com. la ședința Comisiei de cultivare a limbii din 31 oct. 1991, AR]. Vezi și nr. 922, 936.
920. AVRAM, MIOARA, *Reforma „ortografică". Cine are nevoie de ea?*, TribÎnv, **3**, nr. 42, 1992, 2, 7 [int. de Cornelia Gârmacea].
921. BĂILEȘTEANU, FĂNUȘ, *„Și totuși" — încă ceva despre ortografie*, Academica, **2**, nr. 10, 1992, 24 [pe marginea hotărîrii din 1 iul. 1964 privind scrierea cu *â*].
922. BOERESCU, PÂRVU, *Discuții academice despre ortografie*, Academica, **2**, nr. 3, 1992, 10 [pe marginea art. Mioarei Avram de la nr. 919].
923. BOERESCU, PÂRVU, *Principiile ortografiei și literele alfabetului românesc*, Academica, **2**, nr. 4, 1992, 8–11 [istoricul problemei].
924. BOERESCU, PÂRVU, *Și totuși:* **sunt**, Academica, **2**, nr. 2, 1992, 12 [pe marginea art. lui I. Coteanu, *Domnilor colegi, țineți prinsoarea?*, Academica, **1**, nr. 12, 1991, 11]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 917.
925. CALOTĂ, ION, *Controverse ortografice*, LR, **41**, nr. 4, 1992, 209–218 [com. la ședința publică org. de SȘF, Fil. Craiova și FFil a UCr din 13 dec. 1991].
926. CIOBANU, GEORGETA, *Recomandări pentru pronunțarea corectă a cuvintelor românești de origine engleză*, AnEAIL, **4**, (1984), 1990, 105–107 [Engl. Ab.].
927. COMANESCU, IULIAN, *„â" a reintrat în limba română pe moneda de 3 lei — informații inedite din istoricul ortografiei —*, Dreptatea, **24**, nr. 642, 22 iul. 1992, 2.
928. CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, GH., *Despre noua ortografie*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 474–476.
929. CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, GH., *Noua ortografie. Cel mai convenabil compromis*, TribÎnv, **3**, nr. 23, 1992, 7 [despre revenirea la *â*].
930. COTEANU, I., *De ce se spune* **sînt, sîntem, sînteți**?, LR, **41**, nr. 4, 1992, 223–225.
931. COTEANU, ION, *Ortografia și știința limbii*, LR, **41**, nr. 1–2, 1992, 19–23.
932. COTEANU, ION, *„Sunt" nu are a face cu ortografia*, Academica, **2**, nr. 4, 1992, 11.
933. DÂRJAN, LIVIU, *Vom scrie din nou cu „â"?*, GLib, **2**, nr. 7, 1991, 3 [la rubr.: Mult e dulce și frumoasă ...].
934. DRĂGĂNESCU, MIHAI, *Asupra unor îndreptări ale ortografiei limbii române*, OLR, 1992, 7–16 [cu 1 an.]. Vezi și BRL, **34**, 1991, nr. **926**.
935. FLOREA, ION A., *Principiile ortografiei românești actuale*, OLR, 1992, 51–64.
936. GEORGESCU, N., *Pentru un „dosar" al ortografiei limbii române [II]*, Academica, **2**, nr. 1, 1992, 9; *(III)*, nr. 2, 13; *(IV)*, nr. 3, 11 [pe marginea art. Mioarei Avram de la nr. 919]; *(V)*, nr. 4, 12. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 929, 930.
937. G. I. O., *Academia Română*, FAS, **2**, nr. 20, 1992, 2 [despre *â*, *î*].
938. HANGIU, I., *Ortografia limbii române*, LLR, **21**, nr. 1, 1992, 63–64 [pe marginea hotărîrii AR din 4 oct. 1991 de a schimba ortografia]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 961.
939. HARALAMBIE, I., *Problemele ortografiei limbii române*, Săptămîna, **2**, nr. 5, 1992, 6.
940. HRISTEA, THEODOR, *Pledoarie pentru scrierea cu* **î** *(din* **i***)*, LR, **41**, nr. 1–2, 1992, 37–40.
941. LOMBARD, ALF, *Despre folosirea literelor* **â** *și* **î**, LR, **41**, nr. 10, 1992, 531–540.
943. MIHAIL, CRISTIAN, *Cine l-a ucis pe „â" din „a"*, Almanah Flacăra, București, [f.e.], 1991–1992, p. 107–110.
944. MUNTEANU, IOAN, *Reforma ortografică. Fonetism sau fals etimologism*, TribÎnv, **3**, nr. 5, 1992, 1.
945. NEAMȚU, G. G., *Scrierea cu 1* **i** */ 2* **i** *(2* **i** */ 3* **i***)la finală de cuvînt. Realitate fonetică și motivație gramaticală (I)*, Excelsior, **1**, nr. 1, 1992, 5–9; *(II)*, nr. 2, 7–11.
946. ONU, LIVIU, *Oportunitatea reformei ortografice*, LR, **41**, nr. 4, 1992, 199–207 [com. la ședința Comisiei de cultivare a limbii din 31 oct. 1991, AR].
947. OPREA, IOAN, *Din istoria scrierii cu* **â** *și* **î**, OLR, 1992, 76–82.
948. OPRESCU, MIHAIL, *Despre unele norme referitoare la virgulă*, LR, **41**, nr. 11–12, 1992, 609–612 [în *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ed. a IV-a, Buc., EAR, 1987]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1534**.
949. PALIGA, SORIN, *Ortografia limbii române, o dificultate insolubilă?*, Academica, **2**, nr. 2, 1992, 12 [referire la normele din *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, Buc., EAR, 1982]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.

950. PAMFIL, CARMEN-GABRIELA, *Etimologismul românesc*, LR, **41**, nr. 4, 1992, 225—232, și OLR, 1992, 19—29, Ramuri, nr. 1—2, 1992, 10, nr. 3—4, 10.
951. PAMFIL, CARMEN-GABRIELA, *O nouă reformă ortografică (I)*, ConvLit, nr. 17, 1991, 7; *(II)*, nr. 18, 7.
952. PĂTRUȚ, IOAN, *Structura morfologică a cuvintelor și ortografia românească*, CL, **37**, nr. 1, 1992, 74—79 [despre *î* și *â* în scriere; rés. fr.].
953. SIMIONESCU, MARGARETA, *Patria de cuvinte*, Academica, **2**, nr. 1, 1991, 8 [pe marginea reformei ortografice].
954. STAN, CAMELIA, *Descrierea și normarea punctuației românești (semnul două puncte)*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 89—93.
955. SURDU, AL., *Exigențe filologice și cerințe practice*, Academica, **2**, nr. 1, 1992, 8 [pe marginea reformei ortografice].
956. ȘUTEU, FLORA, *Argumente academice din „Academica" în problema ortografiei*, LR, **41**, nr. 4, 1992, 219—224 [pe marginea art. lui Mihai Drăgănescu, *Cuvintele limbii tale*, Academica, **1**, nr. 4, 1991, 3, 5; Pârvu Boerescu, *Litera â în (din) perspectiva științei scrierii*, Academica, **1**, nr. 7, 7, nr. 9, 6 și *Ortografia și adevărul științific*, RLib, **49**, nr. 14 419, 25 apr. 1991, 4; N. Georgescu, *„Dosarul" ortografiei limbii române*, Academica, **1**, nr. 11, 1991, 26, și *Pentru un „dosar" al ortografiei limbii române*, nr. 12, 10—18; Cristian Mihail, *Scrisul și regulile lui*, Academica, **1**, nr. 5, 1991, 5; Liviu Onu, *Ultimele reforme ale ortografiei limbii române*, Academica, **1**, nr. 8, 1991, 7]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 908, 910, 926, 929, 930, 936, 944.
957. ȘUTEU, FLORA, *O retractare cu privire la â!*, LR, **41**, nr. 9, 476—477 [asupra propriei păreri din art. de la nr. 956].
958. ȘUTEU, FLORA, *Ortografia limbii române între sentimente și responsabilități*, BulSȘF, 1991—1992, 37—39.
959. VULPESCU, ROMULUS, *Limba română: tribulații și perspective (I)*, RM, **3**, nr. 90, 1992, 4; *(II)*, nr. 92, 4; *(III)*, nr. 93, 4; *(IV)* nr. 94, 4; *(V)*, nr. 95, 4; *(VI)* nr. 96, 4.
960. * * * *Discuții*, OLR, 1992, 64—75 [pe marginea hotărîrii de la nr. 961, la masa rotundă cu tema „Ortografia limbii române — trecut — prezent — viitor", Iași, 7—8 n. 1991, în cadrul „Zilelor academice ieșene", org. de IFR, FL a UI, Comisia de cultivare a limbii române de la Fil. Iași a AR, Ministerul Științei și Învățămîntului al Republicii Moldova, Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe din Chișinău, FFil a Universității din Cernăuți, SȘF, Fil. Iași, IȘJ Iași; participanți: Dumitru Irimia (p. 64—67), N. A. Ursu (p. 67—68), Vasile Arvinte (p. 68—70), Ștefan Giosu (p. 70—71), Petru Zugun (p. 71—72), Ioana Irimia (p. 72), Magdalena Vulpe (p. 72—73), Ion Coteanu (p. 73—75), Silviu Berejan (p. 75); pe marginea art. de la nr. 309, 934, 935, 947, 950, participanți: Silviu Berejan (p. 82—84), Nicolae Mătcaș (p. 84—92), Alexandru Dîrul (p. 92—94), Teodor Cotelnic (p. 95—97), Larisa Bostan (p. 97—98), Mioara Avram (p. 98—106), Stelian Dumistrăcel (p. 106—112), Eugenia Dima (p. 112), Dan Mănucă (p. 113—114), Gavril Istrate (p. 114—117), Radu Voinea (p. 117—118)].
961. * * * *Hotărîre*, OLR, 1992, 16—19 [a Adunării Generale a Academiei Române din 18—19 dec. 1991].
962. * * * *Moțiune*, OLR, 1992, 119—123, și LR, **41**, nr. 4, 1992, 181—184; BulSȘF, 1991—1992, 153—154 [privind ortografia, din 8 noiembrie 1991, Iași, adoptată la manifestarea științifică de la nr. 960 și semnată de Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza", Comisia de istorie și cultivare a limbii române de la Filiala din Iași a Academiei Române, Ministerul Științei și Învățămîntului al Republicii Moldova, Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe din Chișinău, Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți, Societatea de Științe Filologice din România, Filiala Iași, Inspectoratul Școlar al Județului Iași, participanții la manifestarea științifică menționată]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 91.
963. * * * *Normele ortografice (încă) în vigoare*, TinLib, **4**, nr. 574, 17 ian. 1992, 6 [publică *Hotărîrea* de la nr. 961].
964. * * * *Ortografia limbii române. Trecut, prezent, viitor*, Iași, IE, 1992, 124 p. (Colecția **Sinteze**) [cuprinde lucrările manifestării științifice de la nr. 960]. Rec.: Ion Gheție, LR, **41**, nr. 10, 1992, 571—572.

VEZI și nr. 49, 50, 55, 62, 68, 80, 100—102, 148, 266, 267, 278, 288, 289, 302 bis, 309, 310, 324—326, 353, 373, 790, 849, 854, 861, 876, 967, 978, 1205, 1209, 1215, 1217—1219, 1222, 1228, **1291**, **1294**, **1321**, **1382**.

Recenzii

965. BARA, MARIANA, *Norme ortografice, ortoepice și de punctuație ale limbii române*, Chișinău, Editura „Lumina", 1991, 206 p., SCL, **43**, nr. 3, 1992, 312—313 [preluare a principiilor și regulilor din *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ed. a IV-a, Buc., EAR, 1987]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1534.
VEZI și nr. 984, 990.

12. ROMÂNA PESTE HOTARE

966. AVRAM, MIOARA, *Considerații asupra situației limbii române în Republica Moldova*, LR, **41**, nr. 5, 1992, 249—260.
967. BÎRLIBA, CONSTANTIN-MIHAI, *Interferența și profilaxia ei în trecerea de la scrisul cu alfabet chirilic la scrisul cu alfabet latin*, RPed, **41** nr. 5—6, 1992, 15—18.
968. CIOBANU, ANATOL, *Limba română în Basarabia azi*, BulSȘF, 1991—1992, 49—53.
969. HOSU, GIONI, *Istoria după gratii. Tribalia*, FAS, **2**, nr. 36, 1992, 8 [tribalienii, populație traco-dacică din sudul Dunării, vorbesc româna].
970. ISAC, ȘTEFANIA, *Limba română în Transcarpatia*, BulSȘF, 1991—1992, 56—57.
971. JUNGHIETU, EFIM, *Paralele tipologice moldo-bulgare în paremii*, AnIEF, **1**, [1991], 171—175.
972. MAGDA, ILEANA, *Graiurile românești din Banatul iugoslav*, LR, **41**, nr. 11—12, 1992, 597—599.
973. MANOIL, DOCHIȚA, *Limba română în nordul Bucovinei*, BulSȘF, 1991—1992, 53—56.
974. MARIN, MARIA, *Cercetări asupra unor graiuri românești de pe cursul inferior al Nistrului*, FD, **11**, 1992, 217—218.
975. MICU, OLGA, *„Poporul este trupul, iar limba este sufletul nației"*, RLib, **50**, nr. 741, 9 sept. 1992, 4 [întîlnire cu delegații Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu" din regiunea Cernăuți, Buc., în sala presei a Parlamentului].
976. NESTORESCU, VIRGIL, *Texte dialectale românești din regiunea Vidin (Bulgaria)*, FD, **11**, 1992, 197—206 [cu gl.].
977. NESTORESCU, VIRGIL, *Un caz de omonimie morfologică*, LR, **41**, nr. 1—2, 1992, 57—58 [la românii dintre Vidin și Timoc; persoana a 3-a singular de la indicativul și conjunctivul prezent, la verbe de conjugarea I].
978. RĂDULESCU, MARINA, *Lucrări de ortografie publicate în Republica Moldova*, LR, **41**, nr. 5, 1992, 287—291 [despre *Dicționar ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie — DOEOM*, Chișinău, Redacția principală a Enciclopediilor Moldovei, 1991, 792 p., de T. Cotelnic, A. Dîrul și I. Ețcu].
979. RĂDULESCU-VINTILĂ, IOANA, *Graiul din satul Mahala (Bucovina de Nord) din* **20 de ani în Siberia.** *I*, LR, **41**, nr. 9, 1992, 467—474 [vol. de Anița Nandriș-Cudla, Buc., Humanitas, 182 p.].
980. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *Lingviștii și „limba" moldovenească*, LR, **41**, nr. 5, 1992, 251—277.
981. * * * *Apel către Parlamentul Republicii Moldova*, LR, **41**, nr. **5**, 1992, 293, și BulSȘF, 1991—1992, 152; Adevărul, **2**, nr. 443, 16 iul. 1991, 5; RLib, **49**, nr. 445, 19 iul. 1991, 4; RLit, **24**, nr. 29, 1991, 2 [pentru stabilirea în Constituția Republicii Moldova a românei ca limbă de stat; semnat de I. Coteanu, Marian Papahagi, Emanuel Vasiliu, I. Fischer, Liviu Petrescu, Dumitru Irimia, Simion Mioc, Ion Mării, Dan Mănucă, Andrei Avram, Marius Sala, Mioara Avram, Ion Gheție, Gabriel Țepelea, Flora Șuteu, Valeria Guțu Romalo, Laura Vasiliu, Ioana Vintilă-Rădulescu].
VEZI și nr. 49, 58, 64, 77, 84, 100, 101, 104, 105, 260, 375, 831.

Recenzii

982. BARA, MARIANA, *Dicționar ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie (DOEOM)*, Chișinău, Redacția principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1991, 792 p., SCL, **43**, nr. 3, 1992, 312 [de T. Cotelnic, A. Dîrul și I. Ețcu].
983. BIDIAN, VIOREL, V. C. Zagaevski, *Studii de gramatică dialectală comparată*, Chișinău, Editura Știința, 1990, 252 p., CL, **37**, nr. 1, 1992, 87—90.
984. CARABULEA, ELENA, V. K. Zagaevski, *Culorile curcubeului* [= *accentului*], Chișinău, Editura „Știința", 1988, 184 p., LR, **41** nr. 5, 1992, 300—302.
985. DOBRE, MARIA A., Maria Cosniceanu, *Dicționar de prenume și nume de familie purtate de moldoveni*, Chișinău, 1991, 68 p., LL, nr. 3—4, 1992, 255—257.

986. DOMINTE, CONSTANTIN, *Limba română. Limbă — literatură — metodică*, Chișinău, nr. 1, 144 p.; nr. 2, 144 p.; nr. 3—4, 192 p., LL, nr. 3—4, 1992, 249—255.
987. GEORGESCU, MAGDALENA, *Dicționar rus-moldovenesc*. Alcătuit de M. V. Podico. Ediția a doua, prelucrată și adăugită, Chișinău, Redacția principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1990, 1243 [—1248] p., LR, **41**, nr. 10, 1992, 572—574.
988. GEORGESCU, MAGDALENA, K. V. Zagaevski, *Studii de gramatică dialectală comparată*, Chișinău, Editura Știința, 1990, 249 [—252] p., LR, **41**, nr. 9, 1992, 521—522.
989. HARTULAR, ANCA, G. Gogiu, *Limba moldovenească. Texte*, Chișinău, „Știința", 1989, 152 p., FD, **11**, 1992, 208—209.
990. HARTULAR, ANCA, V. C. Zagaevschi, *Culorile accentului*, Chișinău, „Știința", 1988, 184 p., FD, **11**, 1992, 215.
991. IRIMIA, D., *O revistă* **Limba noastră** *la Chișinău*, Cronica, **26**, nr. 24, 1991, 2 [devenită, apoi, *Limba română*].
992. LEU, PAUL, *Revenirea la matca firească: „Revista de lingvistică și știință literară"*, REF, **37**, nr. 4, 1992, 422—425 [Chișinău, anul **1**, nr. 1—6, 1990, ed. de Academia de Științe a Republicii Moldova].
993. MAREȘ, LUCREȚIA, *„Revista de lingvistică și știință literară"*, 1990, nr. 1—6, Chișinău, Academia de Științe a Republicii Moldova, LR, **41**, nr. 3, 1992, 172—173.
994. MAREȘ, LUCREȚIA, V. Bahnaru, V. Purice, *Dicționar explicativ pentru elevi*, Chișinău, „Lumina", 1991, 416 p., LR, **41**, nr. 5, 1992, 299—300.
995. PAPADIMA, DANIELA, *„Limba română"*, Chișinău, Ministerul Științei și Învățământului al Republicii Moldova, 1991, nr. 1, 144 p.; nr. 2, 144 p.; nr. 3—4, 192 p., LR, **41**, nr. 5, 1992, 303—305.
996. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *„Revistă de lingvistică și știință literară"*, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, 1991, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 104 p. fiecare, LR, **41**, nr. 5, 1992, 305—308.
997. ȘERBĂNESCU, ANDRA, V. Bahnaru, V. Purice, *Dicționar explicativ pentru elevi*, Chișinău, Editura Lumina, 1991, 416 p., LL, nr. 3—4, 1992, 257—260.
998. VULPE, MAGDALENA, V. C. Zagaevschi, *Studii de gramatică comparată*, Chișinău, „Știința", 1990, 250 p., FD, **11**, 1992, 210—211.

VEZI și nr. 110 bis, 386, 1088, 1131.

V. *BALCANISTICĂ*

999. MIHAIL, ZAMFIRA, *La géographie ethnolinguistique dans la recherche comparée des langues sud-est européennes*, RESEE, **30**, nr. 1—2, 1992, 19—26.
1000. MIHAIL, ZAMFIRA, *L'ethnolinguistique dans la recherche des traditions spirituelles sud-est européennes*, RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 219—230.

VEZI și nr. 16, 65, 84, 110 bis, 293, 300, 396.

Recenzii

1001. DUȚU, ALEXANDRU, *„Studi balcanici"* a cura du Francesco Guida e di Luisa Valmarin, Roma, Carucci editore, 1989, 351 p., RESEE, **30**, nr. 1—2, 1992, 161.

VI. *FILOLOGIE CLASICĂ*

1002. DUMITRIU-SNAGOV, ION, *România in documentele Vaticanului*, MI, **26**, nr. 4, 1992, 37—43.
1003. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, *Latina medievală și limbile naționale*, SCL, **43** nr. 1, 1992, 45—50 [rés. fr.].
1004. MIHAIL, PAUL, *Pe marginea lucrării* **L'Épire et les Pays Roumains**, AnIst Iași, **25**, nr. 2, 1988, 505—508 [de Ariadna Camariano-Cioran, Janina, 1984; cu 4 facs.].
1005. PAP, FRANCISC, *Importul de carte la Cluj în prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, AnIst Cluj-Napoca, **30**, 1990—1991, 37—46 [rés. fr.].
1006. TATUSESCU, MONICA, *O lipăritură frobeniană în fondul de carte rară al Bibliotecii Județene Brașov: „Epistolae" de Erasm din Rotterdam*, NGT, **1**, nr. 1, 1991, 10.

1007. TROIA, LUANA, *Un incunabul în colecțiile Bibliotecii „Gh. Asachi"*, Cronica, **27**, nr. 10, 1992, 14 [Augustinus Aurelius, *Sermones de clericorum. Vita et moribus*, Padova, tipografia Mathaeus Cerdonis].
1008. URSULESCU, NICOLAE, VASILESCU, MIHAI, *Considerații privind semnificația cuvîntului* **cométai**, TD, **12**, nr. 1—2, 1991, 132—135 [rés. fr.].
1009. VORNICESCU, NESTOR, *Primele scrieri patristice în literatura română. Sec. XV — XVI*, Craiova, SR, 1992, 375 p. + [IX] p. cu facs. i. a. t.
VEZI și nr. 1, 60, 84, 136, 259, 279, 294, 304, 310, 329, 330, 333, 334, **335**, 343, 380, 381, 388, 396, 408, 412, **414**, 440, 443, 545, 548, 621—623, **628**, 637, 640, **652**, **669**, **678**, **709**, 712, 730, 849, 889, 899, 1044, 1046, 1048, 1059, 1063, 1065, 1067, 1070, 1072, 1074, 1080, 1081, 1139, 1140, 1178, 1429.

Recenzii

1010. BĂNESCU, MARCU, Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Una din primele scrieri ale literaturii române străvechi* [...], AB, **1**, nr. 5—6, 1990, 138—139. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **993**.
1011. BRAD-CHISACOF, LIA, Olga Eleutheriades, *Modern Greek. A Contemporary Grammar*, Pacific Books Publishers, California, 1985, 546 p., RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 266—267.
1012. FISCHER, I., Otto Hiltbrunner (Hrsg.), *Bibliographie zur lateinischen Wortforschung* Band 4: *censeo-cura*, Bern, Francke, 1992, 348 p., SCL, **43**, nr. 2, 1992, 205.
1013. F[ISCHER], I., *„Studii clasice"*. XVII, București [...], SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 286 Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **995**.
1014. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, Krystyna Weyssendoff-Brożkowa, *Wpływ polszczyzny na łacinę średniowieczną w Polsce*, Kraków, 1991, 100 p., SCL, **43**, nr. 2, 1992, 211—213.
1015. KÖLŐ KÁROLY, *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae — A Magyarországi Középkori Latinság Szótára*, Vol. I. Fasc. 1. I. kötet 1. füzet *a, ab, abs - aeternaliter*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1987, 102 l. în folio, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 192—195.
VEZI și nr. 20, 27, 84, 110 bis, 357, 649, 1092.

VII. *GERMANISTICĂ*

1016. BANTAȘ, ANDREI, MANEA, CONSTANTIN, *Numele proprii și poreclele în traduceri, dicționare etc. Întrebări, probleme, dificultăți, sugestii*, SPHP, **2**, 1992, 41—61 [Engl. Ab.].
1017. BINDER, ȘTEFAN, *Eminescu in deutschen Übersetzungen*, StLLMod, 1989—1990, 7—32.
1018. CONSTANTINESCU, ILINCA, *Subsystems of Foreign Names*, RRL, **36**, nr. 5—6, 1991, 237—241.
1019. FALK, RAMONA, *Deutsch als Männersprache? Feministische Sprachkritik und des Deutsche*, Echinox, **24**, nr. 10, 1992, 12.
1020. GEHL, HANS, *Deutsch-rumänische Sprachbeziehungen. Am Projekt arbeiten Sprachwissenschaftler aus Temeswar und Tübingen. Dr. ... über das „Donauschwäbische Wörterbuch"*, KarpRund, **35**, nr. 32, 1992, 1 [int. de Marius Koity].
1021. HALDENWANG, SIGRID, MAURER, UTE, *Cu privire la unele verbe transferate din limba română în graiurile săsești din Transilvania*, FilIst, 1992, 33—37.
1022. HOREZEANU, MIHĂIȚĂ, *Intonație și semnificație în limba engleză*, SLLS, 1988, 15—22 [Engl. Ab.].
1023. KUKUCSKA, MELITA, *Die Fachlexik der Mechanik*, StLLMod, 1989—1990, **49**—54 [în germană; rez. rom.].
1024. LAIB, ADRIANA, *Synthetischer oder analitischer Konjunktiv II?*, Echinox, **24**, nr. 10, 1992, 12.
1025. LĂZĂRESCU, MARIANA, LĂZĂRESCU, IOAN, *Coexistența termenilor autohtoni și internaționali în textele de specialitate germane*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 112—116.
1026. LEFTER, SPIRIDON, *Traducerea în și din limba engleză. Folosirea dicționarului. Interferențe lexicale*, CrN, nr. 348, 21 apr. 1992, 2.
1027. LUCUȚA, YVONNE, *Note pe marginea unor gramatici germane*, SCL, **43**, nr. 3, 1992, 291—294 [Ulrich Engel, *Deutsche Grammatik*, Heidelberg, Julius Groos, 1988, 888 p.; Peter Eisenberg, *Grundriss der deutschen Grammatik*, Stuttgart, Metzler, 1986, 571 p.; Elke

Hentschel, Harald Weydt, *Handbuch der deutschen Grammatik*, Berlin — New York, Walter de Gruyter, 1990, 441 p.].

1028. LUCUȚA, YVONNE, *Theoretische Bemerkungen zu einer Translationslinguistik*, SLLS, 1988, 23—28 [rez. rom.].

1029. LUCUȚA, YVONNE, MICULESCU, SILVIA, *Idiomatizität im Deutschen und Rumänischen*, StLLMod, 1989—1990, 55—62.

1030. MAKARENKO, TATIANA, *The Phonology of English and Romanian Consonantism*, SECL, 1990, 1—26.

1030 bis. PÂRLOG, HORTENSIA, *Observații asupra limbajului anunțurilor publicitare engleze*, SPHP, **2**, 1992, 235—243 [Engl. Ab.].

1031. PÂRLOG, HORTENSIA, *On the Grammar of English Advertisements*, StLLMod, 1989—1990, 69—76 [rez. rom.].

1032. RADU, GEORGE, *Limba suedeză în Finlanda*, Vremea, **1**, nr. 63, 10—11 n. 1992, 5.

1033. SIENERTH, ȘTEFAN, *Elemente dialectale în nuvelele lui Erwin Wittstock*, FilIst, 1992, 39—43.

1034. TELEAGĂ, MARIA, *Attributive Groups in the Language of Business*, StLLMod, 1989—1990, 121—127 [în ziarele engl. și am.].

1035. TROFIN, AUREL, *The Syntax of the English Causative and Incloative Verbs*, SECL, 1990, 50—75.

1036. VOIA, MARIA, *On Some Geographical Varieties of the English Language*, SECL, 1990, 27—45.

1037. ZDRENGHEA, MIHAI M., *Elemente de pragmatică a limbajului abuziv în limba engleză*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 23—34.

1038. * * * *Studies in English Contrastive Linguistics*. Coordonator: Aurel Trofin, Cluj-Napoca, [TUCN], 1990, 121 p. multigr. (UCN. FFil).
VEZI și nr. 42, 78, 81, 89, 92, 182, 265, 337, 493, 571, 634, **653—656**, **659**, **661**, **663**, **669—672**, 675, 676, **677**, **679**, **680**, **683**, **687**, **691—693**, **695**, 698, **700**, **701**, **710**, 852, 886, 926, 1005, 1111, **1118**, 1189, 1232, **1233**, 1234, 1238, 1239, **1244**, 1246, 1250—1253, 1258, 1265, **1269**, **1277**, **1282—1284**, **1286**, **1289**, **1290**, **1295**, **1300**, **1308**, **1312**, **1316**, **1323**, 1328, **1329**, **1332**, 1333, **1336**, **1341**, **1342**, 1345, **1346**, **1351**, **1357**, **1360**, **1368**, **1374**, **1380**, **1381**, **1385**, **1387—1393**, 1394, 1423, 1424.

Recenzii

1039. CIOBANU, GEORGETA, Rudolf Filipović (editor), *The English Element in European Languages. Reports and Studies*, Vol. 2, Zagreb, XVI + 501p., AnEAIL, **4**, (1984), 1990, 148—149.

1040. COMĂNEAN, IULIAN, *Zeitschrift für Germanistik*, Leipzig, 11 Jahrgang, Februar 1991, Heft 1, Seite 1—128; Heft 3, Seite 257—385. Herausgeberkollegium: Claus Träger (Leitung), Klaus-Dieter Hähnel (Chef redacteur), Wolfdietrich Hartung, Werner Herden, Georg Michel, Dieter Nerius, Rainer Rosenberg, Klaus Schaefer, Wolfgang Spiewok, Hans-Georg Werner, VEB Verlag Enzyklopädie Leipzig, AUI, **36**, 1990, 141—142.

1041. DOMINTE, CONSTANTIN, *Zeitschrift der Germanisten Rumäniens*, Literatorul, 2, nr. 49, 1992, 2 [1 Jahrgang, Heft 1, Januar-Juli 1992].

VIII. *ORIENTALISTICĂ*

VEZI nr. 84, 264, 1182, 1183.

Recenzii

1042. DENCIU, IOAN D., *O sărbătoare a spiritului*, RevV, **2**, nr. 1, 1991, 7 [revista „Orient", Buc., **1**, nr. 1, 1990]. Vezi BRL, **33**, 1990, sigla **Orient.**
Vezi și nr. 110 bis.

IX. *ROMANISTICĂ*

1043. BACIU, IOAN, *Le papa apparut, les bras écartés*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 3—9.

1044. BACIU, IOAN, *Les continuateurs romans du suffixe latin* **-utus**, CL, **37**, nr. 1, 1992, 39—43 [rez. rom.].

1045. BACIU, IOAN, *Une restriction dans l'ordre des syntagmes juxtaposés au verbe français*, StUBB, **35**, nr. 2, 1990, 74—79 [Engl. Ab.].
1046. BALACCIU-MATEI, JANA, *Poziția catalanei și a occitanei din perspectiva vocabularului de bază al latinei*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 363—368 [rés. fr.].
1047. BANZA, ANA PAULA, *Despre* **Atlasul lingvistic și etnografic al Portugaliei și Galiciei** *(ALEPG)*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 103—106 [*Atlas Lingvístico e Etnográfico da Portugal e da Galiza (ALEPG)*, în curs de realizare la Centrul de Lingvistică al Universității din Lisabona; autori: Manuel de Paiva Boléo, José G. Herculano de Carvalho, Luis Filip Lindley Cintra (coordonator), Maria Filipe Gottschalk, Maria da Graça Thenundo Barata, José Victor Adragão, Manuela Barros, Gabriela Vitorino, Ana Maria Martins, João Saramago, Luisa Segura da Cruz, Ana Paula Banza, Ernestina Carilho, Maria Lobo; cu un ex. în add].
1048. BIRKEN-SILVERMAN, GABRIELLE, *Le vocabulaire représentatif des langues romanes sur le patrimoine latin*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 116—123.
1049. CARAGEA, DAN, *Luanda — Luandino*, Sec. 20, nr. 343—345, 1990, 171—176.
1050. CĂLĂRAȘU, CRISTINA, *Quelques significations des temps verbaux roumains en perspective romane (avec application aux langues roumaine et française)*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 137—143.
1051. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, **Quoi** *: du pronom au ,,mot du discours''*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 19—25.
1052. DOBRE, DAN, *Temporalitate în textul de presă francez*, Hyperion, 1990, 177—193 [rés. fr.].
1053. DUMITRESCU, DOMNIȚA, *General Considerations about Echo Question in Spanish and Romanian: towards Defining the Concept (II)*, RRL, **36**, nr. 5—6, 1991, 279—315. Vezi BRL, **34**, 1991, 138.
1054. FLORE, MICHAELA, *La négation de l'adjectif — Procédures morphologiques*, AUO, 1991, 80—88 [rez. rom.].
1055. FLOREA, LIGIA STELA, *Comment suppléer le discours à une prétendue lacune du système. Le cas de ,,en''*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 47—59.
1056. GRÜN, ECATERINA, *Poésie et intention verbale chez Jacques Brel et Georges Brassens*, StLLMod, 1989—1990, 229—238 [rez. rom.].
1057. HAȘDEU, IULIA, *Implicațiile lexicografice ale creativității lexicale în franceza contemporană*, SPHP, **2**, 1992, 121—128 [rés. fr.].
1058. LUPU, COMAN, *Probleme, direcții și perspective în cercetarea cultismelor din spaniolă*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 387—390 [rés. fr.].
1059. MARTA, MIHAI, *Christianisme — romanité — latinité — ,,roumainité''. Point de vue*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 157—160.
1060. METZELTIN, M., *Strutture allocutive e delocutive nella commedia borghese (Goldoni, Caragiale, Molière)*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 391—400.
1061. MIRONESCU, CRISTINA, *Limba italiană, ca limbă maternă în școala elementară*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 82—87 [din *La lingua italiana nella nuova scuola elementare*, Florența, Casa Editrice ,,Le Monnier'', 1987, 120 p.].
1062. MORAL MONTSERRAT, PRUDON, *Scurtă istorie a limbii catalane*, Albina, **95**, nr. 7, 1992, 3.
1063. OANCEA, ILEANA, *,,Conflictul'' dintre latinitate și romanitate și apariția în scris a romanicei vulgare*, SPHP, **2**, 1992, 129—146 [deutsch. Zus.].
1064. OANCEA, ILEANA, *La linguistique des langues littéraires comme premier chapitre de l'histoire de la linguistique romane*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 49.
1065. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *Concordanțe lexicale proprii românei și retoromanei*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 67—69 [rés. fr.].
1066. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *,,Rumantsch-Grischun'' și problema adoptării ei*, SPHP, **2**, 1992, 147—157 [rés. fr.].
1067. POPOVICI VICTORIA, *Derivat sau moștenit? O problemă a lingvisticii romanice*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 71—79 [rés. fr.].
1068. POPOVICI, VICTORIA, *Retoromana azi. Situația romanșei din Elveția*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 407—414 [rés. fr.].
1069. RADANOVA-KUȘEVA, NELI, *Pier Marco Bertinetto — Tempo, aspetto e azione nel verbo italiano. Il sistemo dell'indicativo*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 223—226.
1070. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Épices ... espèces ... spécialités ...*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 51—54.
1071. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Linguistique romane et registres de langue*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 125—129.

1072. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Pe urma cuvintelor „dispărute"*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 421—426 [în trecerea de la latină la limbile romanice; rés. fr.].
1073. SALA, MARIUS, *A. Meillet — romanist*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 87—92 [rés. fr.].
1074. SALA, MARIUS, *Vocabularul reprezentativ și limba română*, SPHP, **2**, 1992, 159—164 [deutsch. Zus.].
1075. SĂLIȘTEANU-CRISTEA, OANA, *Italiana între dialect și limba standard*, SPHP, **2**, 1992, 165—171 [riass. it.].
1076. SILIȘTE, MARIA DELIA, *Convergență și divergență în evoluția dialectală a limbilor franceză și română*, FilIst, 1992, 28—32.
1077. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, *Observații asupra indigenismelor din limba spaniolă (Pe marginea „Dicționarului Academiei Spaniole")*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 427—434 [res. esp.].
1078. TABARCEA, CEZAR, *Nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala!*, Cotidianul, **2**, nr. 170, 1 sept. 1992, 2 [despre bretonă].
1079. TĂNASE, ADELA MIRA, *L'ordre des mots dans le groupe nominal français. Implications grammaticales et sémantiques*, StLLMod, 1989—1990, 111—119 [rez. rom.].
1079 bis. TĂNASE, EUGENIA-MIRA, *Metonimia în structura unor locuțiuni frazeologice românice*, SPHP, **2**, 1992, 179—190 [rés. fr.].
1080. THEBAN, MARIA, *Împrumuturi latinești în limbile ibero-romanice*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 101—106 [cu 2 tab.; rés. fr.].
1081. THEBAN, MARIA, *Împrumuturi latinești în portugheză*, SCL, **43**, nr. 4, 1992, 441—446 [cu 2 tab.; rés. fr.].
1082. ȚENCHEA, MARIA, *În legătură cu categoria aspectului în limba franceză: determinările aspectuale externe*, SPHP, **2**, 1992, 191—212 [rés. fr.].
1083. VAN PETEGHEN, MARLEEN, *L'article dans l'attribut nominal en roumain comparaison avec trois autres langues romanes (français-espagnol-italien)*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 106—115.
1084. VÂNTU, ILEANA, *Les temps du verbe français et roumain dans une perspective guillaumienne*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 131—135.
1085. VOICU, MIHAELA, *„Semblance" et „senefiance" ou de la lecture des signes dans „Le Conte du Graal"*, RRL, **37**, nr. 1, 1992, 79—87 [Chrétien de Troyes].
1086. * * * *Romanica.* [Vol.] III. *Introduction aux études littéraires. Domaine Roman.* Argument de Maria Vodă Căpușan. Volume composé par Rodica Baconsky et Marian Papahagi, Cluj-Napoca [TUCN], 1989, 267 p. multigr. (UCN. FFil. CFR).
VEZI și nr. 5, 50, 66, 71, 74, 84—86, 95, 126, 168, 172, **239**, 257—259, 262, 279, 304, 311, 335, 343, 347, 349, 351, 357, 363, 494, 560, 577, 594, 614, 621, 622, 641, **662**, **666—670**, **672**, **683**, **686**, **702**, **706**, **707**, **710**, 730, 731, 736, 737, 803, 1003, 1005, 1193—1195, 1199, 1231, 1242, 1245, 1254, 1255, 1260, 1261, 1275, **1285**, **1304—1306**, **1315**, **1325—1327**, **1359**, **1367**, **1369**, **1379**, **1384**, 1413, 1417, 1422, 1432.

Recenzii

1087. BACIU, IOAN, Witold Mańczak, *La classification des langues romanes*, Cracovia, Ed. Universitas, 1991, 134 p., CL, **37**, nr. 1, 1992, 93—94.
1088. BARA, MARIANA, N. D. Raevski, *Contactele românicilor răsăriteni cu slavii. Pe bază de date lingvistice*, Chișinău, „Știința", 1988, 286 p., SCL, **43**, nr. 3, 1992, 301—303.
1089. BARBU, V., *Romania orientale*, I, 1988, Università di Roma „La Sapienza". Dipartamento di Studi romanzi, Bagatto Libri, Roma, 181 p., Verbum, **1**, nr. 7—12, 1990, 193—195.
1090. FAICIUC, IOAN, *Atlas Linguistico Galego*, vol. I, 1, 2. *Morfoloxia verbal*, A Coruña, Fundación „Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa", 1990, 839 p., CL, **37**, nr. 1, 1992, 95—98.
1091. GHEORGHE, CORINA, *Dizionario italiano regionale*. Seconda ristampa. Direttore Ángelo Gianni, vicedirettore Luciano Satta, direttore editoriale Guido d'Anna, Firenze, 1989, 2017 p., SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 282—283.
1092. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, Maria Iliescu, Dan Slușanschi (éds.), *Du latin aux langues romanes*. Choix de textes traduits et commentés (du IIe siècle avant J. C. jusqu'au Xe siècle après J.C.), Wilhelmsfeld, Egerl, 1991, 301 p., SCL, **43**, nr. 2, 1992, 210—211.
1093. IONESCU, TUDOR, Jan Šabršula, *Problèmes de la stylistique comparée du français et du tchèque*, Praha, Université Karlova, 1989, 130 p., CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 117.

1094. IONICĂ, ION, *Géolinguistique*. Bulletin du Centre de Dialectologie, Université des Langues et Lettres de Grenoble, volume III, 1987; volume IV, 1988—1989, FD, **10**, 1991, 134—137.
1095. MUSCĂ, MONA, *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice* [...], RESEE, **30**, nr. 1—2, 1992, 167—168. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1740**.
1096. OANCEA, ILEANA, *Un model al Romaniei*, Orizont, **4**, nr. 17, 1992, 11 [vol. Sandei Șora, *Modalitäten des Komischen. Eine Studie zu Luigi Malerva*, Heidelberg, Gottfried Eger Verlag, 1988].
1097. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *„Ladinia"*. Sföi Culturâl dai Ladins dles Dolomites, 1990, nr. 14, Istitut Ladin „Micurá de Rü" — San Martin de Tor, 372 p., SCL, **43**, nr. 3, 1992, 313—314.
1098. SILVESTRU, ELENA, Ivan Petkanov, *Slavjanski vlijanija v romanskite ezici i dialekti*, [Sofija], Izdatelstvo na Bălgarskata Akademija na Naukite, 1988, 201 p., SCL, **43**, nr. 3, 1992, 302—304.
1099. TEIUȘ, SABINA, *„Grazie" — „Prego". Le formule di cortesia in alcune regioni d'Italia*. A cura di T. Slama-Cazacu e G. Mininni, Baria, Adriatica Editrice, 1989, 249 p., CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 115—117.
1100. TEIUȘ, SABINA, *„România orientale"*, 1, 1988, 180 p., și 2, 1989, 188 p., Bagatto Libri, Roma (Università di Roma „La Sapienza". Dipartamento di Studi romanzi), CL, **37**, nr. 1, 1992, 98—100.
1101. TURCULEȚ, ADRIAN, Peter Koch/Wulf Oesterreicher: *Gesprochene Sprache in der Romania: Französisch, Italienisch, Spanisch*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1990 (**Romanistische Arbeitshefte** 31), 266 p., AUI, **36**, 1990, 137—139.
VEZI și nr. 20, 22, 36, 37, 108, 110, 110 bis, 357, 536, 1031.

X. *SLAVISTICĂ*

1102. ANDREI, MARIA, *Tipy sintaksičeskoj svjazi meždu podlejaščim i skazuemym v dvusostavnom predloženii*, PFilR, **1**, 1991, 5—13.
1103. BALAN, DUMITRU, *Zametki o poetike Borisa Pasternaka*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 47—50.
1104. BUCĂ, MARIN, *Aspecte ale valenței sintactice a verbelor în limba rusă contemporană*, SLLS, 1988, 1—14 [рус. рез.].
1105. BUCĂ, MARIN, *Polnye i kratkie formy imen prilagatel'nyh*, PFilR, **1**, 1991, 14—21.
1106. BUCĂ, MARIN, KIRÁLY, MARIA, *Voprosy grammatiki teksta*, PFilR, **1**, 1991, 22—43.
1107. CĂLIN, GH., *Valori expresive ale liricii baroce slovace*, RS, **29**, (1991), 1992, 193—200 [Engl. Ab.].
1108. CHIVESCU, ROMEO, *Finalitate și relativitate în contextul verbului. Abordare contrastivă ruso-română*, RS, **29**, (1991), 1992, 255—261 [рус. рез.].
1109. DUMITRESCU, MARIA, *Slavistica — azi și mîine (Domeniul lingvistic)*, RS, **29**, (1991), 1992, 241—244.
1110. FODOR, ECATERINA, *Aspekty ekspressivnogo sintaksisa (na materiale povesti Mihaila Bulgakova „Sobačje serdce")*, RS, **29**, (1991), 1992, 301—308 [rez. rom.].
1111. ISPAS, BUJOREL, *Polisemie paralelă sau isonimie?* PFilR, **1**, 1991, 65—73.
1112. KERDO, JAN, *Există limba cehoslovacă?*, AUO, 1991, 22—26 [rés. fr.].
1113. MIHĂILĂ, G., *Manuscrisele slavo-române din colecția lui M. P. Pogodin (II)*, RS, **29**, (1991), 1992, 342—392 (рус. рез.]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1798.
1114. MILIN, JIVA, *Fonemul „h" în graiul sîrbesc din Muntenegrul bănățean*, AnEAIL, **4**, (1984), 1990, 120—125 [рус. рез.].
1115. MOLDOVAN, VALENTIN, *Particularități distribuționale ale grupului lexico-semantic „verba meteorologica" în limba rusă contemporană*, SLLS, 1988, 29—39 [рус. рез.].
1116. MOLDOVAN, VALENTIN, *Sinonimia parțială a aspectelor verbale în limba rusă contemporană*, StLLMod, 1989—1990, 63—67 [рус. рез.].
1117. NISTOR, VALERIA, *Asupra unor particularități ale limbajului matematic*, PFilR, **1**, 1991, 89—98 [în rusă].
1118. ROZKOŠ, PAVEL, *Aspecte privind unele traduceri ale „Luceafărului" eminescian în cîteva limbi slave contemporane*, StLLMod, 1989—1990, 77—88 [рус. рез.].
1119. ROZKOŠ, PAVEL, *Cuvinte de origine germană în lexicul graiurilor slovace de tip central de pe teritoriul României*, Timișoara, [TUT], 1989, 38 p. multigr. (**Seminarul de lingvistică**. UT. FFil) [text în rusă; rez. rom.; Engl. Ab.; deutsch. Zus.].

1120. ROZKOŠ, PAVEL, *Poezia lui Lucian Blaga „Gorunul" în câteva versiuni slave*, SLLS, 1988, 135—142 [рус. рез.].
1121. SÂRBU, RICHARD, *Formule de reprezentare lexicografică a sintagmaticii verbului*, SLLS, 1988, 39—55 [рус. рез.].
1122. SÂRBU, RICHARD, *Glagoly dviženija*, PFilR, **1**, 1991, 145—171.
1123. SÂRBU, RICHARD, *Nekotorye problemy sinhronno-sopostavitel'nogo analiza*, PFilR, **1**, 1991, 110—123.
1124. SIMIONESE, VASILE, *Termeni tehnici sintagmatici din domeniul textil*, StLLMod, 1989—1990, 105—109 [în rusă; рус. рез.].
1125. STAN, IOAN TEODOR, *Stilistica afixelor ruseşti şi redarea lor în română*, StUBB, **35**, nr. 2, 1990, 86—93 [Engl. Ab.].
1127. VAIMBERG, S., *Analiza contrastivă azi. Probleme şi perspective*, SLLS, 1988, 56—59 [рус. рез.].
1127 bis. VAIMBERG, S., *Contribuţii la semantica aspectului verbal slav: o valoare caracteristică a trecutului imperativ rus*, RS, **29**, (1991), 1992, 245—253 [рус. рез.].
1128. * * * *Probleme de filologie rusă. (Studii, articole, prelegeri)*. I. Volum îngrijit de Maria Király, Traian Năbădan, Timişoara, TUT, 1991, 173 p. multigr. (UT. FLF. CLS).
1129. * * * *Romanoslavica* [Vol.] 29. Comitetul de redacţie: Gheorghe Mihăilă (redactor responsabil), Mihai Mitu, Ion C. Chiţimia, Ioan Pătruţ, Corneliu Barborică, Ecaterina Fodor, Dorin Gămulescu, Dan Horia Mazilu, Mihai Novicov, Virgil Şoptereanu, Constantin N. Velichi, Ion Petrică (membri), Mariana Mangiulea (secretar), Bucureşti, TUB, 1991 (pe copertă: 1992), 494 p. (UB. FLLS. CLS. CFilRs. AS).
VEZI şi nr. 67, 75, 76, 83, 84, 96, 98, 112, 113, 262, 273, 275, 280, 284, 293, 306, 349, 355, 364, 404, 406, 440, 443, 503, 510, 576, 648, 650, 669, 802, 971, 972, 1004, 1184—1186, 1196—1198, 1235—1237, 1241, 1248, 1256, 1257, 1262, 1266, **1269**, **1276**, **1279—1281**, **1293**, **1324**, **1335—1339**, **1361**, **1365**, **1373**, **1376—1378**, **1383**, 1386, **1391**, 1421, 1426, 1428—1430.

Recenzii

1130. MIHAIL, ZAMFIRA, Jan Bauduoin de Courtenay, *Materiali IV (Testi popolari in prosa e in versi raccolti in Val Natisone del 1873)*. Inediti pubblicati a cura di Liliana Spinozzi Monai, con comento folklorico di M. Maticetov, Trieste, 1988, 244 p., Synthesis, **17**, 1990, 100—101.
1131. MITU, MIHAI, A. D. Pascal, *Istočniki po istorii slavjano-moldavskoj knienosti XV — XVI vv. (Po materialam hraniliš̌e Moskvy i Leningrada)*. Autoreferatul tezei de doctorat, Moskva, 1991, 22 p., RS, **29**, (1991), 1992, 449—451.
1132. NEAMU, GH., Ion Dediu, *Dicţionar ecologic enciclopedic (în limba rusă)*, Chişinău, 1989, Terra, **23**, nr. 2—4, 1991, 46.
1133. ROZKOŠ, PAVEL, *O carte despre nădlăcari:* Pavel Roháŕik, *Terminológia remeselnickej výroby v Nadlaku* [*Terminologia producţiei meşteşugăreşti de la Nădlac*] I, Matica Slovenská, Martin, 1988, 480 p., CCS, **7**, nr. 2, (1989), 1991, 193—196.
1134. VAIMBERG, S., Miloš Jeftić, *Sosvetskim slavistima*, Gornij Milanovac, 1991, 510 p., RS, **29**, (1991), 1992, 461 [int. cu 24 de slavişti în probleme de sîrbocroată].
VEZI şi nr. 8, 25, 26, 109, 110 bis, 225, 228, 386, 987, 1001, 1088, 1093, 1098, 1271, 1272.

XI. *TRACOLOGIE*

1135. ISTRATE, MIRCEA, *Limba geto-dacilor, o enigmă? (I)*, Destine, **1**, nr. 5, 1990, 2, 4; *(II)*, nr. 6, 2; *(III)*, **2**, nr. 7, 1991, 2; *(IV)*, nr. 8, 4.
1136. TONCIULESCU, PAUL, *Zamolxis în Carpaţi ca şi în Pirinei*, CrRom, **4**, nr. 3—4, 1992, 14 [limba vorbită de bascii din Pirineii occidentali, „euskara", are cuvinte asemănătoare cu unele din română].
1137. VULPE, ION, *Zei daci în odăjdii creştine* [*1*], Albina, **95**, nr. 7, 1992, 8 [Vîrful lui Pătru, Crucea lui Simpetru, Vodiţa, Tismana, Prislop]; [*2*], nr. 8, 8 [Petre, Zamolxe, Lupeni, Vîlcan]; *(3)*, nr. 9, 8 [Zamolxis, Thales, cm, humus, sclav, slav, român, rumân]; *(4)*, nr. 10, 8 [Gebeleiziz]; *(5)*, **96**, nr. 11, 1992, 3 [Burebista].
1138. * * * *Oraşe enigmatice de pe teritoriul Daciei*, Albina, **96**, nr. 12, 1992, 5 [Dakidava, Arcobadava, Ziridava, Sangidava, Marcodava, Singidava, Ranisstorum, Zurobava, Arcinna, Zusidava, Netindava, Tiason, Zargidava].
VEZI şi nr. 284, 292, 293, 346, 356, **626**, 873, 880, 889, 902.

XII. *LIMBA ALBANEZĂ*

1139. VĂTĂŞESCU, CĂTĂLINA, *Sur le sens de quelques termes albanais d'origine latine dans „Dictionarium Latino-Epiroticum" de Franciscum Blanchum (1635)*, RESEE, **30**, nr. 1—2, 1992, 33—40.
1140. VĂTĂŞESCU, CĂTĂLINA, *Termeni de origine latină în albaneză*, SCL, **43**, nr. 1, 1992, 115—122 [rés. fr.].
VEZI şi nr. 84, 262, 293, 346, 355, 916.

Recenzii

1141. VĂTĂŞESCU, CĂTĂLINA, Shaban Demiraj, *Eqrem Çabej — Një jetë kushtitar shkencës (Eqrem Çabej — Une vie vouée à la science)*, Tiranë, [1990], 270 p., RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 262—263.
VEZI şi nr. 110 bis.

XIII. *LIMBA ARMEANĂ*

1142. KASPARIAN-BRICOVT, BEATRICE, *Din legendele armenilor*, Ararat, **2**, nr. **9**, 1991, 6 [trad. şi adaptare de Eugenia Bogdan din ziarul „Aşkhar" (Lumea) din Paris].
VEZI şi nr. 84.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XIV. *LIMBA BASCĂ*

VEZI nr. 84, 1134.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XV. *LIMBA JAPONEZĂ*

VEZI nr. 1330, **1362**, 1364.

XVI. *LIMBA MAGHIARĂ*

1143. BAKK PÁL, *Szentkatolna helynevei*, NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 177—182.
1144. BEKE GYÖRGY, *Ce limbă vorbesc ceangăii? Pe marginea unui interviu [I]*, CÚ, **2**, nr. 14, 1991, 4; *(II)*, nr. 15, 4; *(III)*, nr. 16, 4 [art. din „României Magyar szó", nr. 410—411, 27—28 apr. 1991; text prescurtat; int. de Szilagy Aladár, apărut în revista „Kelet — Nyagat", Oradea, 7 mart. 1991].
1145. BUSTYA ENDRE, *Sportfilológia?*, Korunk, **3**, nr. 5, 1992, 32—42.
1146. CSOMORTANI MAGDOLNA, *Csíkszent tamás helynevei*, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 171—174.
1147. DEMÉNY ISTVÁN PÁL, **Táltos** *szavunk eredetéhez*. NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 133—136 [rez. rom.].
1148. DOMOKOS PÁL PÉTER, *Despre ceangăi*, CÚ, **1**, nr. 2, 1990, 2 [ceangău].
1149. FERENCZI RITA, *A* **maga** *visszaható névmás tőtenetéből*, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 75—86.
1150. GAZDA LÁSZLÓ, *Cine sînt, de fapt, ceangăii moldoveni?*, CÚ, **1**, nr. 6, 1990, 1, **4** [trad. art. din „Háromszék", nr. 153, 30 iun. 1990].

1151. GAZDA LÁSZLÓ, *Tîrgu-Trotuș (Tatros)*, CÚ, **1**, nr. 5, 1990, 4; *Pustina — Pusztina*, nr. 6, 3; *Săbăoani — Szabófalva*, nr. 8, 3; *Vizantea Mănăstirească — Vizántea*, nr. 9, 3; *Găiceana — Unguri Arini*, nr. 10, 3; *Oituz Grozești — Gorzafalva*, **2**, nr. 11, **1992**, 3; *Fărăoani — Farrófalva (Kakoa)*, nr. 12, 3; *Luizi-Călugăra — Lujzikalagor*, nr. 13, 3; *Valea Seacă — Bogdánfalva*, nr. 14, 3; *Fundul-Răcăciuni — Külsőre Kecsin*, nr. 18—19, 4; *Bulea — Markosfalva*, **3**, nr. 23, 1992, 3; *Colnari — Kolnar*, nr. 25, 3.

1152. GYŐRFI DÉNES, *A Calepinus-szótár a Bethlen Könyvtárban*, NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 65—167.

1153. HINTS MIKLÓS, JANITSEK JENŐ, *Magyarpalatka és Visa helynevei*, NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 182—187.

1154. HINTS MIKLÓS, JANITSEK JENŐ, *Székelykocsárd helynevei*, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 174—177.

1155. JODÁL ENDRE, *Számítástechnikai kislexikon*, Bukarest, Kriterion, 1990, 471.

1156. KIRÁLY FRANCISC, *Reimprumuturile lexicale (din română în maghiară)*, SPHP, **1**, 1992, 255—266 [deutsch. Zus.].

1157. KÓSA FERENC, *Andrád Samuel nyelvi nézetei és nyelvének néhány sajá tosága Elmés és mulatságos anekdoták című művében*, NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 151—162 [rez. rom.].

1158. KÓSA FERENC, *Az* **Erdély Magyar Szótörténeti** *Tar munkálatarol*, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 127—132 [rez. rom.].

1159. KOVÁCSNÉ JÓZSEF MAGDA, *Havasalja kereszt- és becenevei*, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 97—113 [rez. rom.].

1160. KŰN LÁSZLÓ, *Tanes helynevei*, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 182—184.

1161. LEHNER IMRE, *Adalékok a moldvai magyarság történetéhez [1]*, CÚ, **3**, nr. 25, 1992, 4; *(2)*, nr. 26, 3.

1162. LEHNER IMRE, *Contribuție la istoria maghiarilor din Moldova. Maghiarii din Moldova, la 1646, după „Codex Bandinus" și comparația cu datele statistice din anul 1930 [1]*, CÚ, **1**, nr. 5, 1990, 1, 4; *(2)*, nr. 7, 3.

1163. MURÁDIN LÁSZLÓ, *Adatok a határozószók nyelvjárási alakjaihoz*, NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 169—173.

1164. MURÁDIN LÁSZLÓ, *Lapok a* **Romániai Magyar Nyelvjárások Atlaszából**, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 137—147.

1165. J. NAGY MÁRIA, *Aztán vagy azután?*, CT, **47**, nr. 12, 1991, 7; *Alkörmös*, **48**, nr. 1, 1992, 9; *Ki is az a Dorottya*, nr. 2, 5; *Infláció*, nr. 3, 13; *„Beszélni nehéz ..."*, nr. 4, 10; *„Jót s jot"*, nr. 5, 12; *Vendégoldal*, nr. 6, 13; *Macskakörmös szavak*, nr. 7, 7; *A férj és feleség*, nr. 10, 13; *Helytelenkédő jelzők*, nr. 11, 12 [la rubr.: Anyanyelvünk]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 1129; **33**, 1990, nr. 1494; **31**, 1988, nr. 1879; **30**, 1987, nr. 1530; **29**, 1986, nr. 1584; **28**, 1985, nr. 1480; **26**, 1983, nr. 1842; **25**, 1982, nr. 2472; **24**, 1981, nr. 2052; **23**, 1980, nr. 2156.

1166. SKUTNABB-KANGAS TOVE, *Nyelvi emberi jogok*, Korunk, **3**, nr. 5, 1992, 82—86.

1167. SZŐCS ISTVÁN, *Románici Magyar irodalmi Lexikon*, Látó, **2**, nr. 12, 1991, 1512—1524 [în proiect].

1168. TIBÁD, LEVENTE, *Székelyudvarhely utcaneveiből (A botos utca nevtörténete)*, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 87—96.

1169. ZSEJKI ERZSÉBET, *Marossárpatak helynevei*, NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 177—182.

1170. * * * *Csángo cimbora*, [*I*], CÚ, **3**, nr. 23, 1992, 4; *(II). Magyar betűrend (abécé) — Alfabetul maghiar*, nr. 24, 4.

VEZI și nr. 15, 53, 63, 84, 93, 154, 265, 620, **635, 669, 1278, 1375.**

Recenzii

1171. GALL GYÖRGY, *Kortárs Magyar Irók Kislexikon 1959—1988. Magvető Könyvkiadó. Budapest*, [1989], 471 l., NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 194—195.

1172. KABÁN ANNAMÁRIA, Szekér Endre, *Nagyemány és újítás mai költői nyelvünkben*, NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 192—193.

1173. SZABÓ ZOLTÁN, Büky László, *Képalkotás és keprendszer Füst Milan és Karinthy Frigyes költői nyelvében*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989, 234 l., NyIK, **25**, nr. 1—2, 1991, 186—187.

1174. SZABÓ ZOLTÁN, *Tanulmányok a szadforduló stílustörekvéseiről*. Szerkesztette Fábian Pál és Szathmári István. Tankönyvkiadó. Budapest, 1989, 360 l., NyIK, **24**, nr. 2, 1990, 190—192.

VEZI și nr. 110 bis, 221, 223, 1015.

XVII. *LIMBI ALTAICE*

VEZI nr. 84.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XVIII. *LIMBI BALTICE*

VEZI nr. 84.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XIX. *LIMBI CAUCAZIENE*

VEZI nr. 84.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XX. *LIMBI CELTICE*

VEZI nr. 84.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XXI. *LIMBI CHINO-TIBETANE*

VEZI nr. 84.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XXII. *LIMBI FINO-UGRICE*

VEZI nr. 84, 1032.

Recenzii

1175. NEGREANU, CONSTANTIN, Ingrid Schellbach-Kopra, *Sumi-saksafrassisanakijra — Finnisch-deutsche Idiomatik*, Helsinki, Wërner Söderstörm Osakeyhtiö, 1985, 305 p., REF, **37**, nr. 1, 1992, 83—84.
VEZI și nr. 110 bis.

XXIII. *LIMBI INDO-EUROPENE*

1176. * * * *Arheologii și lingviștii în căutarea indo-europenilor*, CaietCult, nr. 8, 1992, 10—14 [art. din „Los Angeles Times" și reluat în rusă de „Za rubejom", nr. 28, 1992].
VEZI și nr. 84, 264, 356, 1288.

Recenzii

1176 bis. POPOVICI, DRAGOMIR, SCHUSTER, CRISTIAN, Colin Renfrew, *Archaeology and Language. The Puzzle of Indo-European Origin*, 1989, Penguin Books, 345 Seiten, 45 Abbildungen, 14 Tabellen, TD, **12**, nr. 1—2, 1991, 185—186.
VEZI și nr. 110 bis.

XXIV. *LIMBI INDO-IRANIENE*

VEZI nr. 84, 245, 302, 557, 629, **699**.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XXV. *LIMBI LAPONE*

VEZI nr. 84.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XXVI. *LIMBI SEMITICE*

1177. GYÉMÁNT, LADISLAU, *Studii de iudaistică la Cluj. De vorbă cu istoricul ...*, Tribuna, **4**, nr. 48, 1992, 2 [int. de Vasile Grunea].
1178. NIȚĂ, MARIAN, *Plantele și animalele întîlnite în Sfînta Scriptură* (**Septuaginta și Vulgata**) *(I)*, MO, **43**, nr. 2, 1991, 34—52; *(II)*, nr. 3, 32—41.
1179. WALD, HENRI, *Litera și imaginea în tradiția iudaică*, RCM, **36**, nr. 727—728, 1991, 5.
1180. * * * *Incunabule ebraice în U. R. S. S.*, RCM, **36**, nr. 724—725, 1991, 9 [după „Soviet Jewish Affairs", vol. 20, nr. 2—3, toamna-iarna 1990, p. 106—108].
1181. * * * *„În ce limbă vorbesc arabii?"*, CaietCult, nr. 7, 1992, 21—22 [după „Eho planetis", nr. 45/1991].
VEZI și nr. 84, 1287.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XXVII. *LIMBI TURCICE*

1182. DRIMBA, VLADIMIR, *Un recueil de proverbes et aphorismes turc datant du XIIe siècle*, RRL, **37**, nr. 2—3, 1992, 191—203.
1183. SUCIU, EMIL, *Quelques remarques sur l'adaptation phonétique des emprunts lexicaux roumains au turc-osmanli*, RESEE, **30**, nr. 1—2, 1992, 27—32.
VEZI și nr. 84, 576, **669**.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XXVIII. *LIMBI URALICE*

VEZI nr. 84.

Recenzii

VEZI nr. 110 bis.

XXIX. *LIMBI ARTIFICIALE*

VEZI nr. **710.**

XXX. *METODICA PREDĂRII LIMBILOR*

1. GENERALITĂȚI

1184. CONSTANTINESCU, DOINA, *Eficiența însușirii limbii în școala generală. Vocabularul elevilor*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 43—49 [din *Edukacja — studia, badanie, innowacje*, Varșovia, nr. 3, 1991, p. 59—61].

1185. CONSTANTINESCU, DOINA, *Modalități de dezvoltare a vorbirii elevilor în cadrul lecțiilor de literatură*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 48—49 [din *Srednee specialnoe obrazovanie*, Moscova, nr. 2, 1990, p. 20—21].

1186. CONSTANTINESCU, DOINA, *Procedee de formare la copii a deprinderii de a citi*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 68—69 [din *Načal'naja škola*, Moscova, nr. 2, 1991, p. 20—22].

1187. DABU, RODICA, *Dezvoltarea predării limbilor străine*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 187—189 [din *Newsletter*, Strasbourg, nr. 2—3, 1990, p. 19—20].

1188. DABU, RODICA, *Predarea limbilor străine în Europa*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 166—178 [din *Schooling in Modern European Society*, Oxford, Pergamon Press, 1991, p. 347—352; cu 1 an.].

1189. DABU, RODICA, *Structura și conținutul programei școlare de predare a limbii materne*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 136—143 [din *Lehrplan der Muttersprachunterrichts*, Berlin, 1989, p. 1—51; cu 4 fig.].

1190. FLOAREA, MIHAI, *Accente înnoitoare în educație: pedagogia Waldorf*, LL, nr. 3—4, 1992, 235—240 [bazată pe filozofia lui Rudolf Steiner].

1191. FRĂSINEANU, CAROLINA, *Abordări și metode în predarea unei limbi străine*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 179—186 [din *Schooling in Modern European Society*, Oxford, Pergamon Press, 1992, p. 175—184].

1192. FRĂSINEANU, CAROLINA, *Studiul limbilor străine în Europa după 1992*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 213—223 [din *Les Langues modernes*, Paris, nr. 4, 1991, p. 61—68].

1193. POPESCU, MIHAELA, *Îmbunătățirea practicilor de evaluare — bilanț*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 144—158 [din Conseil de l'Europe, *Atelier de recherche sur les programmes d'enseignement secondaire*, Strasbourg, 1992, 31 p.; cu 6 graf.].

1194. POPESCU, MIHAELA, *Modalități de predare și învățare a limbii materne (I — III). I. Rezumatul*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 14—22 [din *Nouvelle revue de pédagogie*, Paris, nr. 4, dec. 1991, p. 42—46]; *II. Expunerea*, 23—31 [din aceeași rev., nr. 7, 1992, p. 4—7, nr. 8, p. 6—9]; III. *Dezbaterea*, 32—39 [din aceeași rev., nr. 9, p. 8—11].

1195. POPESCU, MIHAELA, *Orele de limba și literatura maternă în viziunea elevilor*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 88—90 [din *Français, perspectives*, Paris, 1988, p. 12—15].

1196. PRODAN, VIORICA, *Activitatea independentă și creativă în predarea limbii materne în primele clase ale școlii elementare*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 124—135 [din *Nastava i vaspitanje*, Belgrad, nr. 4—5, 1990, p. 337—361].

1197. PRODAN, VIORICA, *Exprimarea scrisă în limba maternă și într-o limbă străină*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 50—61 [din *Nastava i vaspitanje*, Belgrad, nr. 4—5, 1990, p. 327—335; cu 8 tab.].

1198. PRODAN, VIORICA, *Jocurile didactice verbale în învățarea limbii materne și cunoașterea realității înconjurătoare*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 40—42 [din *Predučiliščno vaspitanie*, Sofia, nr. 5, 1989, p. 18—20].

1199. STANCIU, DANIELA, *Perfecționarea permanentă în predarea limbii materne*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 105—111 [din *Educación*, Havana, nr. 70, 1988, p. 3—7; cu 1 tab.].
VEZI și nr. 231, 232, 247, 248, 296, 321, 1296.

2. LIMBA ROMÂNĂ

1200. ANGHEL, VALERIU, *Limba și literatura română. Proiectarea conținutului*, TribÎnv, **3**, nr. 5, 1992, 7.
1201. AVRAM, MIOARA, *Admiterea în învățământul superior. Pregătirea la limba română*, TribÎnv, **3**, nr. 3, 1992, 3.
1202. AVRAM, MIOARA, *Inventarul cunoștințelor de bază*, TribÎnv, **3**, nr. 12, 1992, 4 [la rubr.: Limba română — pregătirea pentru învățământul superior].
1203. BĂGHINĂ, DOINA, *În perspectiva noii programe de limba și literatura română pentru clasele cu profil realist*, LL, nr. 1—2, 1992, 113—115.
1204. BĂLU, ION, *Analiza stilistică*, RLDD, IV, în RLit, **28**, nr. 42, 1992 [la rubr.: Școala. Recomandări].
1205. CIOCAN, ELENA, *Utilizarea de procedee stimulative în învățarea corectă și conștientă a citit-scrisului*, ÎPrim, nr. 2, [1992], 41—42.
1206. COJOCARU, GABRIELA, *Observații asupra testului de cunoștințe la limba și literatura română*, LLR, **21**, nr. 3—4, 1992, 55—66.
1207. CRIȘAN, ALEXANDRU, *Lectura, textul și proiectarea conținutului învățării*, LL, nr. 3—4, 1992, 225—229.
1208. CRIȘAN, EMANUELA, *Rezumatul (III) (cu aplicare la nuvela „Alexandru Lăpușneanu" de G. Negruzzi)*, LLR, **21**, nr. 2, 1992, 19—23; *(IV)*, nr. 3—4, 20—23.
1209. DRĂGOIU, TEODOR, *Procedee noi și vechi în predarea—învățarea citit—scrisului*, ÎPrim, nr. 3, [1992], 52—57.
1210. GYURCSIK, MARGARETA, *Despre statutul paradoxal al predării literaturii*, SLLS, 1988, 249—256 [rés. fr.].
1211. IVĂNUȘ, DUMITRU, TOMA, ION, *Dificultăți gramaticale și lexicale în rezolvarea subiectelor de limba română date la admiterea în facultăți. 1991 (I)*, Universitas, **2**, nr. 3, 1992, 5—7 [la rubr.: Limba română, probă de admitere (obligatorie, opțională sau implicită)].
1212. IVĂNUȘ, DUMITRU, TOMA, ION, *Limba română — specializări filologice și nefilologice. Subiectele de limba română date la concursul de admitere în învățământul superior de lungă și scurtă durată din acest an*, Universitas, **1**, nr. 4, 1991, 20—23.
1213. LEFTER, IONELA, *Dificultăți ale analizei gramaticale în manualele de clasa a VIII-a*, Catedra-Argeș, **1**, nr. 3, 1991, 4.
1214. LUPU, COMAN, *Consultațiile școlare și emisiunile Radio-TV*, LL, nr. 3—4, 1992, 152—155.
1215. MACOVEI, ZAHARIA, *Scrierea cu 1 i / 2 i (2 i / 3 i) a substantivelor. Texte pentru dictări*, Excelsior, **1**, nr. 1, 1992, 9—11 [texte din Traian Blajovici, Ioan Comănescu, Valeria Botiș, Zaharia Macovei, *Culegere de texte pentru dictări*, Buc., EDP, 1969, p. 78—83].
1216. MĂRCUȘANU, IOSIF, *Evaluarea prin teste*, Catedra-Argeș, **1**, nr. 3, 1991, 8, 6.
1217. MIRIANICI, MIRA, *Pregătirea pentru scris a copiilor de 6—7 ani*, RÎP, **15**, nr. 3—4, 1992, 72—75.
1218. NEACȘU, IOAN, *Învățarea cititului / lecturii: noi semnificații și unele mecanisme explicative*, ÎPrim, nr. 2, [1992], 34—37.
1219. POPESCU-MIHĂIEȘTI, ALEXANDRU, *Formarea și dezvoltarea creativității verbale la elevi*, ÎPrim, nr. 2, [1992], 37—39.
1220. RAD, ILIE, *Ortografia — „piinea profesorului de limba română?"*, Excelsior, **1**, nr. 1, 1992, 12—13.
1221. STANCA, V., *Contextul lingvistic și predarea limbii române în școală*, AUO, 1991, 12—21 [rés. fr.].
1222. STANCA, VASILE, *Un exercițiu de limbă „uitat": copierea*, DidMil, **1**, nr. 3, 1992, 1—6.
1223. ȘANDOR COSTEA, LIDIA, *Forme și modalități de realizare a jocurilor-exerciții la grupa mare. Rezultate obținute*, DidMil, **1**, nr. 2, 1991, 19—23.
1224. TOMA, ION, *Limba și literatura română în învățământul superior*, LL, nr. 3—4, 1991, 310—314.
1225. VICOLEANU, IOAN, *Subiectul la gramatică*, Ateneu, **29**, nr. 9, supl., 1992, B [s. t. c.: Consultații. Examen 92. Puncte de vedere. Proba de limba și literatura română. Admiterea în liceu].

1226. ZELEZNEAC-CIORIȚĂ, CRISTINA, *Rolul imaginilor în dezvoltarea vorbirii*, TribÎnv, **3**, nr. 41, 1992, 5 [antonime, omonime].
1227. * * * *Admiterea în liceu și școala profesională pentru 1992—1993. 1. Limba română. Cunoștințe generale despre vocabular. 2. Lecturi literare*, LLR, **21**, nr. 1, 1992, 50—51.
1228. * * * *Programa examenului de bacalaureat din anul 1992 (scris și oral). Limba și literatura română. Limba română pentru liceele cu profil umanist (filologic)*, LLR, **21**, nr. 1, 1992, 52—53.
1229. * * * *Subiecte date la concursul de admitere. Sesiunea septembrie 1992. Facultatea de Drept. Universitatea București. Proba la limba română*, Forum, **34**, nr. 4, 1992, 109—111; *Rezolvarea probei la limba română*, 113—115.
1230. * * * *Subiectele concursului de admitere în liceu în sesiunile iulie 1990, 1991 și 1992*, LRAL, 1992, 158—160.
VEZI și nr. 14, **29**, 62, 103, 184, 237, 259, 261, 321, 485, 517, 518, 530, 609, **696**, **697** 714, 715, 718, 719, 721, 723, 735, 739, 740, 744, 745, 750, 758, 759, 777, 782, 794, 795, 800, 804, 811, 818, 861, **1273**, **1274**, **1291**, 1296, **1313**, **1314**, **1319** **1320**, **1344**, **1352**, **1353**, 1358, **1395**.

3. LIMBI STRĂINE

1231. ARJOCA, EUGENIA, MAN, DOINA, *Ghidul pedagogic al profesorului de limba franceză. Actualitate și utilitate*, SLLS, 1988, 184—196 [rés. fr.].
1232. BANTAȘ, A., CLONȚEA, P., *Sugestii pentru activitatea metodico-științifică în învățământul superior filologic (I)*, AUO, 1991, 46—58.
1233. BARBU, ELISABETA, *Rolul elementelor vizuale în predarea limbilor străine (Cercetări experimentale de psiholingvistică și lingvistică aplicată)*, București, TUB, 1992, 229 p. multigr. (UB. FLLS. CLLG) [cu 2 sch.].
1234. BEȘUAN, TUDOR, *New Prospects in the Methodology of Teaching English as a Foreign Language to Adults*, SLLS, 1988, 211—216 [rez. rom.].
1235. BREBENARU, TATIANA, *Rolul caracteristicilor sintactice ale cuvîntului în descrierea categoriilor morfologice*, StLLMod, 1989—1990, 33—37 [în rusă].
1236. CEAMPURU, STELIAN, *Aspecte ale predării — învățării terminologiei în liceele de profil economic*, SLLS, 1988, 217—220 [în rusă; рус. рез.].
1237. CEAMPURU, STELIAN, *Aspecte ale semantizării paronimelor la lecțiile de limba rusă*, StLLMod, 1989—1990, 215—219 [рус. рез.].
1238. CIOBANU, GEORGETA, *Însușirea corectă a neologismelor — componentă a activității de cercetare științifică studențească*, AUO, 1991, 120—125 [Engl. Ab.].
1239. CIUGUREANU, ADINA, *Schema actului vorbirii și implicațiile ei metodice în predarea limbii engleze*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 92—96.
1240. CLONȚEA, PROCOPIE, CLONȚEA, DOINA, *„Empirism și raționalism" în predarea limbilor străine (2)*, Catedra-Argeș, **1**, nr. 3, 1991, 4. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 1223.
1241. CONSTANTINESCU, DOINA, *Programa experimentală a limbii și literaturii ruse pentru clasa I*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 72—81 [din *Načal'naja škola*, Moscova, nr. 1, 1991, p. 66—71].
1242. DĂSCĂLESCU, MARILENA, *Lectura creativă a textului literar francez*, FilIst, 1990, 131—138.
1243. DRAGOMIR, DORINA, *The Song — an Important Auxiliary Aid to the Teaching Process*, SLLS, 1988, 221—225 [Engl. Ab.].
1244. FÂRNOAGĂ, GEORGIANA, LECCA, DOINA, *Ideas and Resources. Suggestions to English Language Teachers (E. L. T.). Selection of Articles*, București, [TUB], 1991, 260 p. multigr. (UB. FLS).
1245. GRÜN, ECATERINA, *Pour une exploitation didactique de la chanson*, SLLS, 1988, 241—248 [rez. rom.].
1246. IOAN, DANA, *Jocul didactic — tehnică activ-participativă în predarea limbii engleze*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 121—125.
1247. KIRÁLY, MARIA, *Interacțiunea factorilor comunicativi și sistemici în predarea limbilor străine*, StLLMod, 1989—1990, 239—246 [рус. рез.].
1248. KIRÁLY, MARIA, *Nekotorye voprosy metodiki obučenija russkomu jazyku v svete kommunikativnogo podhoda*, PFilR, **1**, 1991, 74—88 [cu 2 proiecte de lecții].
1249. KIRÁLY, MARIA, *Observații cu privire la reflectarea proprietăților sintagmatice ale cuvintelor în lexicografia didactică*, SLLS, 1988, 257—264 [рус. рез.].
1250. MOLDOVAN, AMELIA, *Folosirea strategiilor lecturii*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 70—71 [din *Journal of Reading*, Newark, S.U.A., nr. 2, 1991, p. 150—151; cu 1 pl.].

1251. MOLDOVAN, AMELIA, *Selectarea citatelor din opere literare: eveniment deosebit în cadrul orelor de curs*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 118—123 [din *Journal of Reading*, Newark, S.U.A., nr. 2, 1991, p. 92—95].
1252. MOLDOVAN, AMELIA, *Structura învățământului și predarea limbii materne*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 91—92 [din *Contemporary Education*, New York, vol. 59, nr. 2, 1988, p. 82—85].
1253. MOLDOVAN, AMELIA, *Zece principii pe care profesorii de limba engleză trebuie să le predea (iar elevii să le învețe)*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 100—104 [din *Contemporary Education*, New York, vol. 59, nr. 2, 1988, p. 70—71].
1254. NASTA, DAN ION, *Dezvoltarea reflecției metalingvistice la tinerii informaticieni*, StLLMod, 1989—1990, 247—256 [în lb. fr.; rés. fr.].
1255. NASTA, DAN ION, *Disponibilitatea pentru comunicare — premisă a învățării unei limbi străine*, ÎPrim, nr. 3, [1992], 4—6.
1256. PENESCU, MARIA, *Formarea priceperilor și deprinderilor de scriere*, StLLMod, 1989—1990, 263—269 [în lb. rusă].
1257. PENESCU, MARIA, *Tipuri de exerciții structurale utilizate în predarea limbii ruse*, SLLS, 1988, 265—273 [русс.рез.].
1258. POPA, MARIANA, *Notes on Errors*, SLLS, 1988, 274—279 [la engl.; rez. rom.].
1259. POPESCU, MIHAELA, *Învățarea limbilor străine. Tehnica imersivă*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 158—165 [din *Les Langues modernes*, Paris, nr. 3, 1990, p. 10—21].
1260. POPESCU, MIHAELA, *Limba și literatura franceză. O disciplină fără frontiere*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 9—13 [din *Cahiers pédagogiques*, Paris, nr. 298, n. 1991, p. 8—14, 51—54].
1261. SOARE, ANGELA, NASTA, DAN ION, *Operaționalizarea obiectivelor de comunicare în studiul limbilor moderne*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 85—91.
1262. SOFRONIE, VERONICA, *Predarea lexicului la orele de limba rusă*, SLLS, 1988, 280—290 [русс. рез.].
1263. STANCIU, DANIELA, *Dezvoltarea deprinderilor de comunicare orală, una din problemele fundamentale în predarea limbilor străine*, EÎ, nr. 1—2, 1991, 190—196 [din *Educación*, Havana, nr. 64, 1989, p. 55—59].
1264. STĂNESCU, SPERANȚA, *Învățarea limbilor străine — un drum spre cunoașterea de sine*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 76—79.
1265. TELEAGĂ, MARIA, *Verbe cu referință specifică în textul economic englez*, SLLS, 1988, 291—295 [Engl. Ab.].
1266. VAIMBERG, S., *Preliminarii la o didactică prospectivă a limbilor străine*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 80—84.
1268. * * * *Limbile moderne în școală*. Colectivul de redacție: Marica Anghelescu (redactor), Ecaterina Comișel, Alexandra Cuniță, Angela Ion (redactor responsabil), Monica Dumitrache, Mihail Marinescu, Anca Măgureanu, Michaela Micu-Pericle, Olga Murvai, Adrian Nicolescu, Speranța Stănescu, București, [f. e.], nr. 1—2, 1991, 160 p. (SȘF).
1269. * * * *Studii de limbi și literaturi moderne*. Volum îngrijit de Richard Sârbu, Maria Țenchea, Yvonne Lucuța, Timișoara, TUT, 1989—1990, 274 p. (UT. FLS).
1270. * * * *Studii de limbi și literaturi străine*. Colegiul de redacție: Richard Sârbu (redactor responsabil), Yvonne Lucuța, Maria Țenchea, Tudor Beșuan (redactori adjuncți), Valentin Moldovan (secretar științific de redacție), Timișoara, [TUT], 1988, 302 p. multigr. (UT).

VEZI și nr. **29**, 60, 74, 78, 92, 98, 140, 1026, 1061, 1127, 1180, 1190—1192, 1296, 1386.

Recenzii

1271. BOCȘAN, CRINA, Klibanova, L.H., *Lingvodidaktičeskoe opisanie orfografii russkogo jazyka kak inostrannogo*, Chișinău, Editura Știința, 1989, 100 p. (Descrierea ortografiei limbii ruse ca limbă străină sub raport lingvistic și didactic), LMȘ, nr. 1—2, 1991, 159.
1272. CHIRILĂ, FEODOR, O. D. Mitrofanova, V. G. Kostomarov, M. N. Vjatjutnev, E. Ju. Sosenko, E. M. Stepcinova, *Metodika prepodavanija russkogo jazyka kak inostrannogo*, Moskva, Russkij jazyk, 1990, 268 s., LMȘ, nr. 1—2, 1991, 158—159.

4. MANUALE, CURSURI, GHIDURI ETC.

1273. ANGHELESCU, MIRCEA, LĂZĂRESCU, GHEORGHE, NICOLAE, NICOLAE I., BĂRBOI, CONSTANȚA, OLTEAN, A. GH., STOICA, CORNELIA, GHEORGHIU, VLADIMIR, OTOBÎCU, CONSTANTIN, BEREA GĂGEANU, ELENA, *Limba și lite-*

ratura română. Manual pentru clasa a IX-a. Autori:... Capitolul *Originea și dezvoltarea limbii române* a fost elaborat de acad. on Coteanu, București, EDP, 1991, 318 p. (MÎȘ). Rec.: I. Cremer, *Un manual elaborat la mai multe mîini*, AdLA, **3**, nr. 142, 1992, 5. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2240**; **26**, 1983, nr. **2153**; **25**, 1982, nr. **3107**.

1274. ALBU, MIHAELA, ILIESCU, ADA, UNGUREANU, DOINA, *Texte medicale cu exerciții*. Pentru studenții străini, Craiova, [TUCr], 1989, 118 p. multigr. (UCr).

1275. APOSTOIU, ZVETLANA, POPA, MARIANA, SOARE, ANGELA, *Locul imaginii în manualul de limba franceză, anul I de studiu*, LMȘ, nr. 1—2, 1991, 117—120.

1276. BALLA, SÁRA, MANTA, MARIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a III-a. Învățămîntul în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-ceh*, București, EDP, 1991, 224 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3039**; **22**, 1979, nr. 2025.

1277. BALLA, SÁRA, MANTA, MARIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a III-a. Învățămîntul în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-german*, București, EDP, 224 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3040**; **24**, 1981, nr. 2592; **22**, 1979, nr. 2026.

1278. BALLA, SÁRA, RĂCĂȘAN, LIVIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a III-a. Învățămîntul în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-maghiar*, București, EDP, 1991, 224 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **27**, 1984, nr. **1952**; **25**, 1982, nr. **3041**; **24**, 1981, nr. 2591; **22**, 1979, nr. 2027.

1279. BALLA, SÁRA, MANTA, MARIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a III-a. Învățămîntul în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-sîrbocroat*, București, EDP, 1991, 224 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2124**; **25**, 1982, nr. **3042**; **22**, 1979, nr. 2028.

1280. BALLA, SÁRA, MANTA, MARIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a III-a. Învățămîntul în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-slovac*, București, EDP, 1991, 224 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3043**; **22**, 1979, nr. 2029.

1281. BALLA, SÁRA, RĂCĂȘAN, LIVIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru, clasa a III-a. Învățămîntul în limbile minorităților naționale, *Vocabular român-ucrainean*, București, EDP, 1991, 224 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **28**, 1985, nr. **1674**; **22**, 1979, nr. 2030.

1282. BANTAȘ, ANDREI, *Essential English. Exercises and Keys for Advanced Learners. Limba engleză în 60 de zile*, [București], ETeora, 1992, 128 p. **(Colecția Polyglot**, 05).

1283. BANTAȘ, ANDREI, *Essential English. Limba engleză în liste și tabele*, București, ETeora, 1991, 93 p. **(Colecția Polyglot**, 04).

1284. BANTAȘ, ANDREI, RĂDULESCU, MIHAI, *False Friends. Capcanele limbii engleze*, [București], ETeora, 1992, 119 p. **(Essential English)**.

1285. RĂDULESCU, SANDA-MARINA, *Dictionnaire de soudage et techniques connexes. Dicționar de sudare și tehnici conexe*. Pentru uzul studenților, București, [AMIPB], 1989, 311 p. multigr. (IPB. CLSt).

1286. BĂRBULESCU, FLORENTINA LILIANA, *Curs practic de limba engleză*. Anul II. Facultatea de mecanică, Timișoara, [AMIPT], 1990, 104 p. multigr. (IPT. CLM).

1287. BÂSCĂ, DOINA, *Ebraică*, Cotidianul, **2**, nr., 224, 7—8 n., 1992, 6; nr. 230, 14—15 n., 6; nr. 236, 21—22 n., 6; nr. 242, 28—29 n., 6; nr. 248, 5—6 dec., 6; nr. 254, 12—13 dec., 6; nr. 260, 19—20 dec., 6; nr. 267, 30—31 dec., 6.

1288. BÂSCĂ, DOINA, *Sanskrită*, Cotidianul, **2**, nr. 224, 7—8 n., 1992, 6; nr. 230, 14—15 n., 6; nr. 236, 21—22 n., 6; nr. 242, 28—29 n., 6; nr. 248, 5—6 dec., 6; nr. 254, 12—13 dec., 6; nr. 260, 19—20 dec., 6; nr. 267, 30—31 dec., 6.

1290. BEJAN, NICOLAE, GAVRILIU, EUGENIA, *Limba engleză pentru industria alimentară*, Galați, [RUG], 1989, 167 p. multigr. (MEÎ. UG).

1291. BEREA-GĂGEANU, ELENA, MOIGRĂDEANU, DOINA, POPESCU, FLORIN D., TABARCEA, CEZAR, *Limba română. Limbă și stil, punctuație și ortografie, vocabular, fonetică și fonologie, gramatică (morfologie)*. Manual pentru clasele a IX-a și a X-a (școli normale, licee și clase cu profil umanist). Coordonator: Florin D. Popescu, București, EDP, 1991, 192 p. (MÎȘ).

1292. BOBOC, ELENA, *Teste de verificare pentru examenele de liceu și școli profesionale la limba și literatura română*, Iași, EAgora, [f. a.], 118 p.

1293. BOCȘAN, C., RENȚEA, M., IONESCU, C., BORESCHIEVICI, B., *Mic dicționar rus-român de automatizări*, București, [AMICB], 1990, 124 p. multigr. (ICB).

1294. BRÂNCUȘ, GRIGORE, IONESCU, ADRIANA, SARAMANDU, MANUELA, *Limba română*. Manual pentru studenții străini. Anul pregătitor — Semestrul I. Ediția a III-a, București, EDP, 1991 (apărut în 1992), 439 p. Vezi BRL, 33,1990, nr. **1615**; **25**, 1982, nr. **3069**.

1295. BRÂNZAN, DOINA, IONESCU, MONICA, IONESCU-VÎLCEANU, IRINA, MAGOVEI, LILIANA, *Limba engleză. Profil electric.* Ediția a 2-a revăzută și adăugită, București, [AMIPB], 1989, 370 p. multigr. (IPB).

1296. BRÂNZAȘ, IOAN FL., *Cercetarea și perfecționarea învățământului. Manualul școlar și informația științifică*, DidMil, **1**, nr. 2, 1991, 1—5.

1297. BULARCA, CORNELIA, TEODORESCU, VIORICA, ȘOIMU, MARIA (coordonator), *Consultații de literatură și vocabular pentru admiterea în licee și școli profesionale*, [f. l.], ESomarcom, [1992], 191 p.

1298. BUTOI, MIHAELA, CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, GH., *Limba română.* Manual pentru clasa a VI-a, București, EDP, 1992, 352 p. (MÎȘ).

1299. CONSTANTINESCU, ELENA, VĂRZARU, MARIA, SACHELARIE, ELENA, ZARESCU, EMILIA, TEODORESCU, IULIA, *Limba română.* Manual pentru clasa a II-a, București, EDP, 216 p. (MÎȘ).

1300. CONSTANTINESCU, MIHAELA, *Culegere de texte în limba engleză.* Pentru uzul studenților. *Selecție și vocabular*, București, [f. e.], 1990, 132 p. multigr. (MÎ. IEFS. Biblioteca).

1301. COSTE, ILEANA, FRĂȚILĂ, FLORENTINA, BOLDUREANU, VIOREL, VLĂDUȚU, ION, *Manual pentru studenții străini.* Anul pregătitor, semestrul al II-lea, profil tehnic. Coordonator:: Emil Ghițulescu, București, EDP, 1990, 252 p. (MÎ). Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 2136; **24**, 1981, nr. 2622.

1302. CREȚU-GIURCULESCU, DOINA, *Dicționar de sinonime contextualizat (român-englez)* de ... Pentru uzul studenților străini, Pitești, [AMIÎSP], 1990, 251 p. multigr. (IÎSP. FȘ. CF).

1303. DOCA, GHEORGHE, *Limba română.* Gramatică de învățare pentru Cursurile de vară și colocviile științifice de limba, cultura și civilizația poporului român. [Vol.] 1. *Structuri fundamentale*, București, [TUB], 1991, 578 p. multigr. (UB).

1304. DOCA, GHEORGHE, ROCHETTI, ALVARO, *Comprendre et pratiquer le roumain.* Ouvrage réalisé sous l'égide de l'Union latine dans le cadre du CIRER(Centre Interuniversitaire de Recherches et d'Études Roumaines de l'Université de Sorbonne Nouvelle—Paris III), București — Paris, EAR — C. I. R. E. R., 1992, 376 p. [avec un *Vocabulaire roumain-français*, p. 349—376]. Rec.: C[onstantin] S[tănescu], *„Românofonii" noștri din Franța*, Adevărul, **2**, nr. 132, 4 iul. 1992, 2.

1305. DRĂGHICESCU, JANETA, *Cours pratique de traductions. Domaine roumain-français. Textes littéraires.* Pentru uzul studenților, Craiova, TUCr, 1989, 182 p. multigr. (UCr. FFil).

1306. FLOREA, LIGIA STELA, *Cours de langue française contemporaine: Le verbe.* Pentru uzul studenților, Cluj, TUCN, 1990, 234 p. multigr. (UCN. FFil).

1307. FRĂȚILĂ, VASILE, *Texte dialectale și glosar.* Ediția a II-a. Pentru uzul studenților, Timișoara, TUT, 1990, 230 p. multigr. (UT. FFil. CLR). Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3037**; **18**, 1975, nr. 498.

1308. GALEA, ILEANA, TROFIN, AUREL, ZDRENGHEA, MIHAI, *Studies in English Language and Literature.* Edited by ..., Cluj-Napoca, [TUCN], 1990, 303 p. multigr. (UnCN. EnD).

1309. GĂITĂNARU, ȘTEFAN, *Gramatica limbii române.* Pentru studenții străini, Pitești, [AMIÎSP], 1989 (pe copertă 1990), 230 p. multigr. (ISP. SSS).

1310. GĂLĂȚEANU-FÂRNOAGĂ, GEORGIANA, COMIȘEL, ECATERINA, *Gramatica limbii engleze*, pentru uz școlar, București, Omegapres, 1992, 302 p.

1310 bis. FABRE, GILBERT, *Așa se fac recenziile?*, RLit, **25**, nr. 15, 1992, 2 [răspuns la rec. Floricăi Dimitrescu de la nr. 1397].

1311. GOIAN, MARIA EMILIA, *Probleme de sintaxă. Limba română* Fișe de muncă individuală, [București], ERecif., 1992, 383 p.

1312. GORCEA, MONICA, ROTTA, RĂZVAN, *Limba germană: profil mecanic*, Cluj-Napoca, [AMIPCN], 1989, 335 p. mutigr. (IPCN).

1313. HANGIU, I., *Cuvînt înainte*, LRAL, 1992, 5—6.

1314. HANGIU, I., *Noțiuni de istoria limbii; compoziție și stil în viitoarele programe și manuale școlare*, BulSȘF, 1991—1992, 45—48.

1315. HAȘDEU, IULIA, SÎRBU, GABRIELA, *Parlez français avec nous*, București, ECoresi, 1992, 188 p.

1316. HOLLINGER, ALEXANDER, *Corespondență comercială în limbi străine —în limba engleză — (XXVI)*, TribEc, nr. 1, 1992 20;*(XXVII)*, nr. 2, 20;[semnat:HOLLINGER, ALEXANDER, BARGHIEL, VIRGINIA] (XXVIII), nr. 5, 21; [semnat: BARGHIEL, VIRGINIA]*(XXIX)*, nr. 6, 21; *(XXX)*, nr. 7, 16; *(XXXI)*, nr. 8—9, 23; *(XXXII)*,

nr. 10, 20; *(XXXIII)*, nr. 11, 20; [semnat: BARGHIEL, VIRGINIA, MUREȘAN, LAURA] *(XXXIV)*, nr. 14, 23; [semnat: MUREȘAN, LAURA] *(XXXV)*, nr. 17, 2; [semnat: MUREȘAN, LAURA] *(XXXVI)*, nr. 18, 26; *(XXXVII)*, nr. 19, 25; *(XXXVIII)*, nr. 20—21, 33; *(XXXIX)*, nr. 24, 23; *(XL)*, nr. 25, 24. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 1302.

1317. HRDLICSKA, GABRIEL, *Învățați limba engleză fără profesor. Gramatică practică. Vocabular tematic*, Cluj, EInterferențe, 1992, 300 p.

1318. ILIESCU, CONSTANȚA, NICHITA, SILVIA, PETRESCU, VICTORIA, POPESCU, STELA, *Gramatică și compunere*. Manual pentru clasa a IV-a, București, EDP, 1992, 88 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **28**, 1985, nr. **1704**; **26**, 1983, nr. **2159**; **24**, 1981, nr. 2643.

1319. ILINCA, ȘT. M., *Elemente de gramatică instrumentală*, București, EFestina, 1991, 297 p. **(Colecția Adaos)** [pe coperta exterioară: Colecție de materiale auxiliare pentru pregătirea examenului de bacalaureat și a concursului de admitere în liceu și facultate].

1320. IONESCU, ADRIANA, *Structuri sintactice prepoziționale*. Exerciții pentru studenții străini, București, [TUB], 1989, 100 p. multigr. (UB. FFil).

1321. IONESCU, CRISTINA, CERKEZ, MATEI, *Exerciții de gramatică a limbii române*. Editat cu avizul Ministerului Învățământului și Științei, București, EDC, 1992, 256 p.

1322. IONILĂ, FLORIN, *Mic dicționar frazeologic al limbii române: cu o listă de proverbe și ghicitori*, Craiova, [TUCr], 1992, 159 p. (UCr).

1323. JÜNGER, ALEXANDER, *Curs rapid de inițiere în limba germană. Reguli de pronunțare. 38 de lecții. Sinteză gramaticală. Vocabular german-român. Vocabular român-german*, [f. l.], EPaco, [1992], 106 p.

1324. JURCONI, ION, *Limba rusă: Exerciții lexico-gramaticale*. Culegere realizată de ... Destinat anilor I și II de la toate facultățile, curs de zi, seral și fără frecvență din ASE, București, [APASE], 1990, 391 p. multigr. (ASE. CLMCC).

1325. LASCU, GHEORGHE, *Verbe franceze. Tabel de conjugare*. Selectate și pregătite de..., Cluj, EEchinox, 1992, 208 p. **(Studium**. *Manuale. Dicționare. Enciclopedii)*.

1326. LĂZĂRESCU, ADRIANA, *Ghid de conversație: român-italian*, București, EAbeona, 1992, 248 p.

1327. LĂZĂRESCU, ADRIANA, *Guida di conversazione: italiano-romena*, București, EAbeona, 1992, 264 p.

1328. LEFTER, SPIRIDON, *Corespondență și tehnică comercială în limba engleză*, CrN, **3**, nr. 330, 27 mart., 1992, 3; nr. 332, 31 mart., 3; nr. 333, 1 apr., 3; nr. 334, 2 apr., 3; nr. 335, 3 apr., 2; nr. 337, 7 apr., 2; nr. 338, 8 apr., 2; nr. 339, 9 apr., 2; nr. 340, 10 apr., 2; nr. 342, 14 apr., 2; nr. 343, 15 apr., 2; nr. 344, 16 apr., 2; nr. 345, 17 apr., 2; nr. 347, 21 apr., 2; nr. 349, 22 apr., 2; nr. 350, 24 apr., 2; nr. 352, 29 apr., 2; nr. 353, 30 apr., 2; nr. 356, 6 mai, 2; nr. 357, 7 mai, 2; nr. 358, 8 mai, 2; nr. 361, 13 mai, 2; nr. 362, 14 mai, 2; nr. 367, 21 mai, 2; nr. 368, 22 mai, 2.

1329. LEVIȚCHI, LEON, PREDA, IOAN, *Gramatica limbii engleze*, București, EMondero, 1992, 328.

1330. MARINESCU, LILIANA, *Japoneză*, Cotidianul, **2**, nr. 236, 14—15 n. 1992, 6; nr. 242, 28—29 n., 6; nr. 248, 5—6 dec., 6; nr. 254, 12—13 dec., 6; nr. 260, 19—20 dec., 6; nr. 267, 30—31 dec., 6. Vezi și nr. 1364.

1331. METEA, ALEXANDRU, DRINCU, SERGIU, *Modele și teste rezolvate de analiză gramaticală pentru admiterea în licee și învățământul superior*, București, EPetrion, [1992], 164 p. **(Gimnasium)**.

1332. MIHALCIUC, MARIA, MUREȘAN, LAURA, *Corespondență comercială în limbi străine — în limba germană — (9)*, TribEc, nr. 37, 1992, 26.

1333. MIROIU, MIHAI, *English Business Letters. Corespondență de afaceri în limba engleză*, Alexandria, EAndreescu, 1992, 120 p. (UnB. UB).

1334. MOLAN, VASILE, PÂRVULESCU, LETIȚIA, TEODORESCU, LUCIA, *Limba noastră-i o comoară*. Exerciții de limbă română pentru ciclul primar, București, EPetrion, 1991, 126 p.

1335. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română*. Manual pentru clasa a IV-a. Învățământul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-ceh*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2169**.

1336. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română*. Manual pentru clasa a IV-a. Învățământul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-german*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **28**, 1985, nr. **1718**; **25**, 1982, nr. **3147**; **23**, 1980, nr. 2448.

1337. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română*. Manual pentru clasa a IV-a. Învățământul cu predarea în limbile minorităților naționale,

Vocabular român-maghiar, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **23**, 1985, nr. **1719**; **26**, 1983, nr. **2170**; **25**, 1982, nr. **3148**; **23**, 1980, nr. 2449.

1338. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română*. Manual pentru clasa a IV-a. Învățământul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-sîrb*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, 25, 1982, nr. **3149**; **23**, 1980, nr. 2450.

1339. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română*. Manual pentru clasa a IV-a. Învățământul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-slovac*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, 25, 1982, nr. **3150**; **23**, 1980, nr. 2451.

1340. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română*. Manual pentru clasa a IV-a. Învățământul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-ucrainean*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ).

1341. MÜLLER, ILSE, *Ghid de conversație român-german. Sprach-Führer Rumänisch-Deutsch*, București, EK, 1992, 167 p.

1342. MURAR, IOANA, BURDESCU, FELICIA, *Exercises in English Syntax*, Partea I, Craiova, 1989, 102 p. multigr. (UCr. FFil).

1343. NEBUNU, MIHAI, *Manualul de limba și literatura română ca mesaj multiplu. Textul literar ca fonogramă (I)*, TribÎnv, **3**, nr. 3, 1992, 4; *(II)*, nr. 4, 4.

1344. NEDELCUȚ, DANIELA, *Texte, teste, exerciții pentru cultivarea limbii românești în gimnaziu și liceu*, Craiova, Edis, 1991, 96 p.

1345. NOICA, C., *Lecții de engleză. 9. The ninth Lesson (The Week-end Lesson)*, Avant-post, 2, nr. 9—10, 1991, 19; *10. The tenth Lesson (The Second week-end Lesson)*, nr. 11—12, 8. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. 1341.

1346. PAIDOS, CONSTANTIN, *English Grammar. Theory and Practice. I. The Verb. Gramatica limbii engleze. Teorie și exerciții. II. Verbul*, Iași, IE, 1992, 256 p.

1347. PAVNOTESCU, MARIA, NICOLAE NICOLAE, I., OLTEANU, A. GH., LĂZĂRESCU, GHEORGHE, LEAHU, EMIL, TEODORESCU, VASILE, CERKEZ, MATEI, POPA, CONSTANTIN M., IONIȚĂ, FLORIN, *Limba și literatura română*, Manual pentru clasa a XI-a, București, EDP, 1992, 324 p. (MÎȘ) [cu un cap. de *Exerciții de cultivare a limbii*, p. 309—316].

1348. PĂDURET, ILEANA, *Dicționar francez-român de termeni sportivi*. Pentru uzul studenților, București, [f. e.], 1988, 188 p. mutigr. (IEFS).

1349. PÂRLOG, HORTENSIA, *The English Noun Phrase*, Timișoara, [TUT], 1988, 123 p. multigr. (UT. FFil).

1350. PETRESCU, IOANA EM., *Cursul Eminescu*. Textul prelegerilor a fost stabilit de asist. univ. Ioana Bot, Cluj-Napoca, [TUCN], 1991, 158 p. (UCN. FL).

1351. POPESCU, ANDIA, *English for Fun. For Beginning Level Students*, [București], OPH, 1991, 31 p. [ilustrator Mălina Pintea].

1352. POPESCU, FLORIN, *Atenție mereu la lexic. Manualele școlare: cum sînt, cum trebuie să fie*, TinLib, **4**, nr. 661, 21 mai 1992, 8.

1353. POPESCU, FLORIN D., *Limba română (Sintaxa)*. Manual pentru clasele a XI-a și a XII-a (Școli normale, licee și clase cu profil umanist), București, EDP, 1991 (apărut în 1992), 123 p. (MÎȘ). Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2255**; **25**, 1982, nr. **3174**; **23**, 1980, nr. 2469; **22**, 1979, nr. 2097; **21**, 1978, nr. 2223.

1354. POPESCU, ION, *Limba română. Gramatică și noțiuni de vocabular*. Manual pentru clasa a VII-a, București, EDP, 1992, 176 p. (MÎȘ) [cu un *Mic dicționar explicativ*, p. 160—175]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2256**; **23**, 1985, nr. **1735**; **27**, 1984, nr. **2059**; **25**, 1982, nr. **1317**; **23**, 1980, nr. 2469; **22**, 1979, nr. 2067.

1355. POPESCU, ION, *Limba română. Gramatică și noțiuni de vocabular și de istorie a limbii române*, Manual pentru clasa a VIII-a. București, EDP, 1991, 160 p. (MÎȘ) [cu un *Mic dicționar explicativ*, p. 146—158]. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **1715**; **30**, 1987, nr. **1812**; **29**, 1986, nr. **1736**; **27**, 1984, nr. **2061**; **25**, 1982, nr. **3175**; **24**, 1981, nr. 2694; **23**, 1980, nr. 2472; **21**, 1978, nr. 1977; **20**, 1977, nr. 1780; **18**, 1975, nr. 1481.

1356. POPESCU, ȘTEFANIA, *Gramatica practică a limbii române cu o culegere de exerciții*. Ediția a IV-a, revizuită și îmbogățită, București, EDP, 1992, 655 p. Vezi BRL, **27**, 1984, nr. 2062; **14**, 1971, nr. 560; [**10**], 1967—1968, nr. 342.

1357. PURCEL, ALEXANDRA, MIHALCIUC, MARIA, MUREȘAN, LAURA, *Manual de limba germană pentru economiști. Deutsch für Wirtschaftler*. Pentru uzul studenților. Ediție revăzută și adăugită, București, [APASE], 1990, 313 p. multigr. (ASE. CLMCC). Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **1813**.

1358. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Probleme privind reprezentarea cunoștințelor în textul din manual*, SPHP, 2, 1992, 247—256 [rés. fr.].

1359. SARAȘ, MARCEL, *Gramatica limbii franceze*, Alexandria, EAndreescu, 1992, 142 p.

1360. SAVIN, EMILIA, LĂZĂRESCU, IOAN, *Limba germană*. Curs practic. [Vol.] 1—2. Ediție revăzută de Ioan Lăzărescu, București, EMiron, 1992, 1: 534 p.; 2: 352 p. Vezi BRL, 26, 1982, nr. 3187.

1361. SIMIONESE, VASILE, *Limba rusă*. Curs practic pentru Facultatea de Tehnologie Chimică, anul I de studii. Pentru uzul studenților, Timișoara, [AMIPT], 1989, 133 p. multigr. (IPT).

1362. SIMU, OCTAVIAN, *Ghid de conversație român-japonez*, București, CETCA, 1992, 213 p.

1363. STĂNCIULESCU CUZA, MARIANA, *Italienism și italienisme în perioada de formare a limbii române literare* — Curs special, București, [TUB], 1992, 502 p. multigr. (UB. FFil. CLRCO).

1364. STOIAN, MONICA, *Japoneza*, Cotidianul, 2, nr. 224, 7—8 n. 1992, 6; nr. 230, 14—15 n. 1992, 6. Vezi și nr. 1330.

1365. SURJICOV, AURELIA, BOCȘAN, CRINA, *Limba rusă*. Anul II ingineri și subingineri. Secția instalații pentru construcții, București,[AMICB], 1989, 92 p. multigr. (ICB).

1366. ȘERDEAN, ION, DIȚULEASA, FLORIAN, PAVELIU, ELIZA, *Gramatică și compunere*. Manual pentru clasa a III-a, București, EDP, 1992, 112 p. (MÎȘ). Vezi BRL, 28, 1985, nr. 1745; 25, 1982, nr. 3197.

1367. ȘILDAN, MONICA, HOPÂRTEAN, MARIANA, TIMOC, ROMANA, FLORE, MICHAELA, *Curs practic de limba franceză*. Pentru studenții Facultății de Tehnologie Chimică, Cluj-Napoca, TUCN, 1989, 196 p. multigr. (UCN. FFil).

1368. ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI, VIRGIL, *Curs rapid de limba engleză*, București, ERomânul, 1992, 288 p. [pe coperta exterioară: Nou. Modern. Eficient; p. 281—288 albe, pentru note].

1369. TAMAS, MARIA I., IOANI, MONICA M., *Limba franceză. Profil mecanic*, Cluj-Napoca, [AMIPCN], 1987, 212 p. multigr. (IPCN).

1370. TĂNASE, ADELA-MIRA, *Phonétique française: Exercises*, Timișoara, [TUT], 1989, 63 p. multigr. (UT. FFil).

1371. TOMA, ION, *Fonetica — un compartiment al limbii române mai important decît se apreciază*, Universitas, 1, nr. 3, 1991, 3—4.

1372. TOMA, ION, *Vocabularul, partea cea mai dinamică a limbii*, Universitas, 1, nr. 4,1991, 4—5.

1373. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SÁRA, MÁRTHA, MÁRTA, POPA, LUIZA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învățămîntul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-ceh*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, 26, 1983, nr. 2121.

1374. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SÁRA, MÁRTHA, MÁRTA, POPA, LUIZA SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învățămîntul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-german*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, 28, 1985, nr. 1672; 26, 1983, nr. 2122.

1375. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SÁRA, MÁRTHA, MÁRTA, POPA, LUIZA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învățămîntul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-maghiar*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, 28, 1985, nr. 1673; 26, 1983, nr. 2123; 21, 1978, nr. 2173.

1376. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SÁRA, MÁRTHA, MÁRTA, POPA, LUIZA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învățămîntul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-sîrbocroat*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, 26, 1983, nr. 2124; 21, 1978, nr. 2174.

1377. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SARA, MÁRTHA, MÁRTA, POPA, LUIZA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învățămîntul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-slovac*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ). Vezi BRL, 26, 1983, nr. 2125; 21, 1978, nr. 2175.

1378. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SÁRA, MÁRTHA, MÁRTA, POPA, LUIZA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învățămîntul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-ucrainean*, București, EDP, 1991, 200 p. (MÎȘ), Vezi BRL, 26, 1983, nr. 2126.

1379. TROCAN, LELIA, SCURTU, GABRIELA, *Langue française: mathématiques et informatique*, Craiova, TUCr, 1989, 219 p. multigr. (UCr. FFil).

1380. TURCU, FULVIA (coordonator), KOLESNIKOVA, NADEJDA, IVĂNESCU, CONSTANTIN, BOTOROG, MARIANA, HÎRȘAN, ELENA, MEREALBE, EMANUEL,

Limba engleză pentru economiști. Anul I, toate facultățile, București, [f.e.], 1990, 167 p. (ASE).

1381. ȚĂRANU, MARIANA, *Curs de limba engleză. Metodă intensivă*, București, EFCR, 1992, 302 p.

1382. URITESCU, DORIN N., UȚĂ-URITESCU, RODICA, *Cuvinte cu dificultăți la scriere.* Volumele I—II. *Compunerea. Părțile de vorbire flexibile.* Pentru elevi, studenți și profesori, [f. l.], EGeneze, 1992, 160 p. Rec.: Gh. Bulgăr, *Cultură și limbaj*, RLib, **50**, nr. 620, 31 mart. 1992, 6; Mihai Cernat, *Puțină lingvistică*, RRom, **3**, nr. 405, 7 apr. 1992, 3.

1383. VACEK, JINDŘICH, *Curs practic de limbă cehă.* Anul III—IV, București, [TUB], 1988, 174 p. multigr. (UB. FFil. CFS).

1384. VÎRTOSU, MARIANA, LUMINIȚA, NICULESCU, AURORA, *Limba franceză. Profil energetic.* Pentru uzul studenților Facultății de Electrotehnică și energetică, anul I și II cursuri de zi și seral, București, [AMIPB], 1990, 239 p. multigr. (IPB).

1385. VIANU, LIDIA, *English with a Key. Engleza cu cheie*, Timișoara, EV, 1992, 310 p.

1386. VINȚELER, ONUFRIE, *Onomastica în manualele de limba rusă (anii I — IV de studii)*, SLLS, 1988, 296—302 [рус. рез.].

1387. VIȘAN, MONICA, *Metodă rapidă de învățare a gramaticii limbii engleze*, București, EVR, 1992, 128 p.

1388. VLĂDOIU, ION, *Engleza fără meditator.* Vol. I, [București], EDR, 1992, 172 p.

1389. ZDRENGHEA, MIHAI MIRCEA, *A Course in the Grammatical Structure of English*, Cluj-Napoca, UCNP, 1989, 249 p. multigr. (UCN. FFil. DGL).

1390. * * * *Ghid de comerț internațional și corespondență de afaceri în limbi străine. Corespondență de afaceri în engleză, franceză, germană. Dicționar poliglot selectiv. Incoterms 1990. Contacte internaționale speciale. Transporturi și asigurări internaționale.* Vol. I — II, [București], Supliment la „Tribuna economică", 1992, 458 p. (Colecția **Îndrumar profesional**) [I: Corespondență de afaceri română-engleză (p. 7—103), română-franceză (p. 104—155), română-germană (p. 156—228); Mic dicționar explicativ poliglot de termeni economici român-englez-german-francez (p. 282), cu ind. engl. (p. 283—293), germ. (p. 293—307), fr. (p. 307—322); II: Ghid de comerț internațional].

1391. * * * *Ghid de conversație în 8 limbi. Engleza — franceza — germana — spaniola — italiana — portugheza — suedeza — româna.* Traducere și adaptare de Doina Cerăceanu, București, EOrizonturi, 1991, 226 p. [după *Univerb. Course Book Guide in 12 Languages*, Örebro, Suedia, 1982].

1392. * * * *Ghid de conversație român-englez pentru agenții de circulație*, [București], SE, 1991, 96 p. (MIn).

1393. * * * *Ghid de conversație român-german pentru agenții de circulație*, [București], SEC, 145 p. (MIn. IGP).

1394. * * * *Lecții de engleză pentru începători (BBC — Dicționar de buzunar)*, Cuvîntul, **3**, nr. 36, 1992, 14; nr. 37, 14; nr. 39, 14; nr. 41, 13; nr. 43, 13; nr. 44, 13; nr. 45, 13; nr. 48, 7; nr. 49, 7; nr. 50, 7; nr. 51—52, 6.

1395. * * * *Limba română (Vocabular, gramatică, stil, compoziție, genuri și specii literare) pentru admiterea în licee și școli profesionale.* Supliment al revistei „Limbă și literatură". Colaboratorii suplimentului: Gabriel Angelescu, Gheorghe Antonescu, Viorica Avrămuț, Ștefan Badea, Viorica Barbu-Jurca, Petre Birlea, Teodor Capotă, Iulian Chivu, Nicolae Constantinescu, Ion Coteanu, Marcel Crihană, Mircea Cristea, Emanuela Crișan, Mihai Deleanu, Ana Dumitrescu, Ion Dună, Florin Făgărășanu, Mircea Gheorghe, Ioana Guciu, Ion Hangiu, Marin Iancu, Aurelia Ilian, Liviu Ioani, I. St. Lazăr, Gheorghe Lăzărescu, Nicolae Mecu, Mircea Mihăilovici, Enache Mindrescu, Elena Munteanu, Steluța Petrea-Suciu, Nina Preda, Marina Rădulescu, Mircea Robe, Adrian Săvoiu, Florentina Sânmihăian, Sidonia Simionescu, Roxana Sorescu, Mihail Stan, Andra Șerbănescu, Marius Terchilă, Maria Toma-Damșa, Iosefina Tulai, Adrian Țion, Lidia Țugulan, Andreea Vlădescu. Redactori: Florentina Sânmihăian, Mircea Frânculescu. Redactor-șef: I. Hangiu, București, [f. e.], 1992, 160 p. (SȘF).

1396. * * * *Sinteze și comentarii pentru bacalaureat.* Supliment al revistei „Limba și literatura română", București, [f. e.], 1992, 148 p. (SȘF).

VEZI și nr. **239**, 256, 261, 354, **400**, **696**, **697**, **710**, 1027, 1213, 1215.

Recenzii

1397. DIMITRESCU, FLORICA, *Așa „vorbim românește"? [I]*, RLit, **25**, nr. 7, 1992, 5; *(II)*, nr. 17, 2 [Gilbert Fabre, *Parlons roumain. Langue et culture*, Paris, L'Harmattan/Corlet, 204 p.]. Vezi și nr. 1310 bis.

1398. MUREŞANU, ILEANA, Liana Pop, *Româna cu sau fără profesor* [...], CL, **37**, nr. 1, 1992, 91—92. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **1350**.

XXXI. *VARIA*

1399. BAUMGARTEN, ALEXANDER, *Împotriva culturii filologice*, Echinox, **24**, nr. 10, 1992, 1, 9.
1400. BORGILĂ, MIRCEA, *Un fondator al ştiinţei lingvistice: Eugeniu Coseriu*, CL, **37**, nr. 1, 1992, 3—8 [Engl. Ab.].
1401. CHAUNU, PIERRE, *Aventura apariţiei cărţii*, MI, **26**, nr. 3, 1992, 83—87 [fragm. trad. de Maria Vergatti din Pierre Chaunu, *Les temps des reformes 1250—1550*, Paris, 1982].
1402. COŞERIU, EUGEN, *Fiecare problemă a culturii universale este şi a noastră*, CIE, nr. 29, 1992, 1, 7 [int. de Dorin Popa].
1403. COŞERIU, EUGEN, *Întoarcerea fiului risipitor. Convorbire cu Preşedintele unei Republici Secrete*, Adevărul, **3**, nr. 635, 18—19 apr. 1992, 2 [int. de Constantin Coroiu].
1404. GHEORGHE, GABRIEL, *Lingvistica, istoria ... defilee de erori. Linguistics, History ...Straights of Errors*, Getica, **1**, nr. 1—2, 1992, 35—104.
1405. IORDAN, IORGU, *Interviu cu ... „Mie-mi place spiritul polemic, poate pentru că am avut un temperament de luptător"*, Excelsior, **1**, nr. 1, 1992, 48—51 [int. de Ilie Radu-Nandra, cu ocazia simpozionului omagial din 1978, la împlinirea a 90 de ani].
1406. IRIMIA, D., *Între două scrisori*, Cronica, **27**, nr. 9, 1992, 6 [semnate de Eugeniu Coseriu către G. Ivănescu (1947) şi D. Irimia (1992)].
1407. MIHAIL, PAUL, *Contribuţia lui Emil Turdeanu în domeniul istoriei literaturii religioase la români*, RITL, **39**, nr. 3—4, 1991, 211—217 [cu 2 fot. i. a. t.].
1408. MUSCALU, FLORIN, *Eugen Coşeriu la Academia din Chişinău*, RevV, **2**, nr. 13, 1991, 3 [acordarea titlului de membru de onoare al Academiei de Ştiinţe şi al Uniunii Scriitorilor din Chişinău, 1991].
1409. PANĂ, VLADIMIR, *Cum vorbeau primii oameni*, Albina, **96**, nr. 12, 1992, 6 [după „L'Express"].
1410. RAUS, LIDIA, *Proiectul „Linguapax"*, EÎ, nr. 1—2, 1992, 207—212 [din *Séminaire régional sur le projet „Linguapax"* (Enseignement des langue et littératures étrangères pour une meilleure compréhension et coopération internationales), Saarbrücken, 29—31 mai 1990, Document final, Paris, UNESCO, 1990, 14 p.].
1411. SELEJAN, ANNA, *Carte rară şi preţioasă. Vol. I (sec. XVI — XVII). Catalog*, Sibiu, [f.e.], 1991, 566 p. (**Biblioteca „Astra"** Sibiu) [carte străină]. Rec.: * * *, Biblioteca, **3**, nr. 7, 1992, 21.
1412. VÎLCU, CORNEL, *În contra culturii filologice*, Echinox, **24**, nr. 10, 1992, 1, 9.
1413. ZAHARIA, MIHAELA, *Les dictionnaires des mots récents d'aujourd'hui — Les dictionnaires historiques de demain*, StLLMod, 1989—1990, 153—157 [porneşte de la Pierre Gilbert, *Dictionnaire des mots nouveaux*, Paris, Hachette-Tehou, 1971].

Recenzii

1414. ANGHELESCU, MIRCEA, Gero von Wilpert, *Sachwörterbuch der Literatur*, 7. verbesserte und erweiterte Auflage, Alfred Kröner-Verlag, Stuttgart, 1989, XI + 1054 p., Synthesis, **17**, 1990, 99—100.
1415. ILIESCU, O., *Lexikon des Mittelalters*. Virter Band / Achte Lieferung: *Gös-Gunther;* Neunte Lieferung: *Günt(h)er-Heilige;* Zehnte Lieferung: *Heilige Lanze-Hiddensee*, Titelei, Artemis Verlag, München und Zürich, 1989, RESEE, **29**, nr. 3—4, 1991, 265.
1416. MÜLLER, FRANK-BERNHARD, *Wörterbuch des Literaturwissenschaft*. Herausgegeben Claus Träger, VEB Bibliographisches Institut Leipzig, 2. Auflage, 1989, 714 S., StUBB, **35**, nr. 2, 1990, 95—97.

XXXII. *IN HONOREM*

1417. ANGHEL, PAUL, *Alf Lombard la 90 de ani*, Timpul, **3**, nr. 17, 1992, 7.
1418. COLOŞENCO, MIRCEA, *Un umanist: Paul H. Gălăşanu*, Academica, **2**, nr. 6, 1992, 32 [la 80 de ani].
1419. DUMITRESCU-BUŞULENGA, ZOE, *Hommage au professeur Alexandre Ciorănescu*, Synthesis, **18**, 1991, 3—4 [la 70 de ani].

1420. SARAMANDU, NICOLAE, *Eugenio Coseriu la 70 de ani. „Poți îmbrățișa universul studiind o scoică"*, LL, nr. 3—4, 1991, 318—320.
1421. VAIMBERG, S., *Prof. dr. Ecaterina Fodor la a 65-a aniversare*, RS, **29**, (1991), 1992, 427—433 [cu o bibl. de 88 de titluri].
1422. VASILIU, EMANUEL, *Un mare românist: Alf Lombard*, Academica, **3**, nr. 2, 1992, 13 [la 90 de ani].

VEZI și nr. 59, 79, 142, 269, 270, 299 bis, 307.

Recenzii

VEZI nr. 35—38, 1400.

XXXIII. *IN MEMORIAM*

1423. BANTAȘ, ANDREI, *Un spirit fermecător: Dan Dufescu*, RLit, **25**, nr. 31, 1992, 20 [1918—1992].
1424. CONSTANTINESCU, ILINCA, *Leon D. Levițchi (1918—1991)*, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 221—223.
1425. CONSTANTINESCU, N., *Profesorul Gheorghe Vrabie (1908—1991)*, BulSȘF, 1991—1992, 138—140.
1427. DOBRE, AL., *Prof. dr. Constantin Negreanu (1942—1991)*, BulSȘF, 1991—1992, 143—144.
1428. FRÂNCU, VICTORIA, *Victor Vescu (1928—1991)*, RS, **29**, (1991), 1992, 423—424.
1429. GHEORGHE, GABRIEL, *David Popescu*, Getica, **1**, nr. 1—2, 1992, 105—109.
1430. MITU, MIHAI, *Ion Radu Mircea (1907—1991)*, RS, **29**, (1991), 1992, 417—421.
1431. PLETER, TIBERIU, *Vladimír Skalička (1909—1991)*, SCL, **42**, nr. 5—6, 1991, 291—292.
1432. PLOAE-HANGANU, MARIANA, *Luís Filipe Lindley Cintra (1925—1991)*, SCL, **43**, nr. 2, 1992, 224—225.
1433. POP, LIANA, *Maurice Leroy (1905—1990)*, CL, **36**, nr. 1—2, 1991, 129—131.

VEZI și nr. 633.

*ABREVIERI**

AB = *Altarul Banatului*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și a Episcopiei Aradului. Serie nouă, Timișoara, EMB, **1**, 1990 [**3**, nr. 7—9, 1992]; **Academica** = *Academica*. Revistă de știință, cultură și artă. Director: Mihai Drăgănescu. Redactor șef: Mircea Măciu, București, **1**, 1990 [**2**, nr. 12, 1992]; *add.* = addendum, addenda; **Adevărul** = *Adevărul*. Ziar național independent. Seria a cincea, București, **1**, 1989 [nr. 280, 31 dec. 1992; inc.]; **AdLA** = *Adevărul literar și artistic*. Săptămînal de cultură și atitudine. Redactor șef: Cristian Tudor Popescu, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 147, 1992]; **A Hét** *A Hét*. Társádalom— — Művelődesi — Tudomány — Környevzetvédelem, București, **1**, 1970 [**23**, nr. 48, 1992; inc.]; **Albina** = *Albina*. Revistă de cultură pentru sate, fondată de Spiru Haret în 1897. Serie nouă, București, **1**, 1897 [**95**, nr. 12, 1992]; **Alfa** = *Alfa*. Publicație independentă social-culturală, [Deva], **1**, 1990 [**2**, nr. 1, 1991; inc.]; **Almanah Flacăra 1991—1992** = *Almanah Flacăra* 1991—1992 — *o bibliotecă într-o carte* —, București, SCPF, 1992, 208 p.; **Almanah M—R** = *Almanah macedo-român*, București, EFCR, 1992, 231 p. (SCMR); **AlmBan** = *Almanahul Banatului*. Publicație trimestrială în legătură cu interesele generale ale Banatului, (Serie Nouă), Timișoara, SCC, **1**, 1992 [trim. III—IV, 1992]; *ALP*=Asociația Literară „Poesis", Satu-Mare;

* Abrevierile culese în această secțiune cu caractere **aldine** sînt sigle care trimit la cărți, la culegeri și la publicații periodice sau seriale; cele culese cu carectere *cursive* sînt prescurtări ale unor termeni bibliografici uzuali sau ale numelor unor instituții de învățămînt superior, științifice, culturale etc. Parantezele drepte la publicațiile periodice și seriale indică ultimele numere fișate; indicația „inc." de la sfîrșitul acestor paranteze indică goluri (mari) în colecția din anul respectiv, consultată la BCUB, BN sau BAR.

am. = american(ă); *AMICB* = Atelierul de multiplicare al Institutului de Construcții din București; AMIISP Atelierul de multiplicare al Institutului de Învățământ Superior din Pitești; *AMIPB* = Atelierul de multiplicare al Institutului Politehnic din București; *AMIPCN* = Atelierul de multiplicare al Institutului Politehnic din Cluj-Napoca; *AMIPT* = Atelierul de multiplicare al Institutului Politehnic „Traian Vuia" din Timișoara; **AMN** = *Acta Musei Napocensis*, Cluj-Napoca, **1**, 1964 (Muzeul de Istorie al Transilvaniei) [**24—25**, 1987—1988]; *an.* = anexă, anexe; **AnEAIL** v. nr. **28**; **AnIEF** = *Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor*. Serie nouă, București. Comunicări. Sesiunea „Eminesciana '90. București—Chișinău". Sesiunea științifică a etnologilor și folcloriștilor din București și Chișinău „Podul de conștiință Eminescu", 13—19 iun. 1990. Sub îngrijirea unui colectiv format din Vasile Vetișanu, Radu O. Maier, Sabina Ispas, Cornelia Călin, Nicoleta Coatu, [f.e.], [1991], 230 p. multigr. (AR. IEF); **Anist Cluj-Napoca** = Anuarul Institutului de Istorie din Cluj, Cluj-Napoca, EAR, **1**, 1948 (AR. Fil. din Cluj-Napoca) [**39**, 1990—1991, **31**, 1992]; **Anist Iași** = *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol" din Iași*, Iași, EAR, **1**, 1964 (AR) [**27**, 1990; **28**, 1991]; *antr.* = antroponim(ul), antroponime(le); antroponimic(ă); *APASE* = Atelier poligrafie. Academia de Studii Economice din București; **Apostrof** = *Apostrof*. Lunar. Revistă a Uniunii Scriitorilor, Cluj, **1**, 1990 [**3**, nr. 12, 1992; inc.]; *apr.* = aprilie; *AR* = Academia Română; **Ararat** = *Ararat*. Publicație a armenilor din România. Fondat în anul 1927 (Serie nouă), București, **1**, 1990 [**2**, nr. 9, 1991; inc.]; **Arc** *Arc*. Litere. Arte, București, EFCR, **1**, 1991 (FCR) [nr. 2, 1992]; **Arca** = *Arca*. Revistă lunară de literatură, eseu, artă plastică, muzică, Arad, **1**, 1990 [**3**, nr. 9—10, 1992; inc.]; *ARo* = Académie Roumaine; *art.* = articol(ul), articole(le); *AS* = Asociația Slaviștilor din România; *ASE* = Academia de Studii Economice din București; **Astra** = *Astra*. Revistă editată de Ministerul Culturii, Brașov, **1**, 1966 (Asociațiunea Transilvană pentru Cultura și Literatura Poporului Român) [**25**, nr. 4—5, 1992; inc.]; *AȘSP* = Academia de Științe Sociale și Politice; **Ateneu** = *Ateneu*. Revistă de cultură. Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacariu. Editor: Inspectoratul pentru Cultură al județului Bacău, Bacău, **1**, 1964 [**29**, nr. 11—12, 1992]; **AUBF** = *Analele Universității București. Filozofie*, București, [TUB], **1**, 1954 [**40**, 1991]; *aug.* = august; **AUI** v. nr. 10; **AUII** = *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza"* din *Iași* (Serie nouă). Secțiunea d. *Istorie*, Iași, [TUI], **1**, 1954 [**36**, 1990]; **AUIL** = *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași* (Serie nouă). Secțiunea III. f. *Literatură*, Iași, EUI, **1**, 1956 [**36**, 1990]; **AUO** v. nr. 11; *aut.* = autor(ul), autori(i); **AUTM** = *Analele Universității din Timișoara. Seria științe matematice*, Timișoara, [TUT], **1**, 1963 [**27**, fasc. 2, 1989]; **Avant-post** = *Avant-post*. Revista „Societății de mâine", București, **1**, 1990 [**3**, nr. 2, 1992; inc.]; **Azi** = *Azi*. Fondat în 1932. Seria IV, București, **1**, 1932 [**61**, nr. 152, 12 n. 1992; inc.].

BAR = Biblioteca Academiei Române, București; **Baricada** = *Baricada*. Săptămînal independent editat de Baricada S.R.L., București, **1**, 1990 [**3**, nr. 52, 1992]; *BCUB* = Biblioteca Centrală Universitară din București; *bibl.* = bibliografie, bibliografii; **Biblioteca** = *Biblioteca*. Revistă lunară de bibliologie. Serie nouă. Director: Ion Stoica. Editor: Ministerul Culturii, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 8, 1992; inc.]; *bil.* = bilingv(ă); *biogr.* = biografic(ă), biografice; *BN* = Biblioteca Națională a României, București; **BO** = *Biserica Ortodoxă Română*. Buletinul oficial al Patriarhiei Române, București, [f. e.], **1**, 1883 [**109**, nr. 1—3, 1991; inc.]; **BRL** = Bibliografia românească de lingvistică; *Buc.* = București; **BulIDMȘ-Prahova** v. nr. **29**; **BullMath** = *Bulletin mathématique de la Société des Sciences Mathématiques de Roumanie*. Nouvelle série, București, EAR, **1**, 1956 (AR. SȘM) [**35**, nr. 1—2, 1991]; **BulSȘF** v. nr. **30**; **Bursa** = *Bursa*. Ziar al oamenilor de afaceri, București, **1**, 1990 [nr. 205, 1992; inc.].

CaietCult = *Caiet cultural*, București, [f. e.], **1**, 1990 (Rompres) [nr. 12, 1992; inc.]; **Calende** = *Calende*. Revistă literară lunară. Serie nouă, Pitești, **1**, 1991 [**2**, nr. 9, 1992]; *cap.* = capitol(ul), capitole(le); **Cariatide** = *Cariatide*. Revistă de cultură, informare și opinii. Director: Iv Martinovici, Hunedoara, **1**, 1991 [**2**, nr. 10, 1992; inc.]; **Catedra-Argeș** = *Catedra*. Revistă lunară, Pitești, **1**, 1991 (IȘJ. CCD Argeș) [**1**, nr. 3, 1991]; **Catedra-București** = *Catedra*. Revistă bilunară a Federației Sindicatelor Libere din Învățământ. Redactor: Liviu Chiscop, București, **1**, 1989 [**3**, nr. 9, 1992; inc.]; **Cațavencu** = *Cațavencu*. Săptămînal independent, București, **1**, 1990 [**2**, nr. 25, 1991; inc.]; **CC** = *Cetatea creștină. Virtus romana et virtus christiana redivivae*. Supliment editat de revista „Astra". Coordonator: Aurel Ion Brumaru, [Brașov], **1**, 1992 [nr. 2, 1992]; **CCAO** = *Caiet cultural-artistic ostășesc*. Revistă lunară ilustrată de literatură și artă editată de Ministerul Apărării Naționale, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 1, 1992]; *CCD* = Casa Corpului Didactic; **CCrit** = *Caiete critice*. Revistă lunară de critică, teorie și informație literară editată de Uniunea Scriitorilor din România. Director: Eugen Simion, **1**, 1990 [nr. 12, 1992]; **CCS** v. nr. **31**; *CEG* = Casa de editură Grafoart [f. l.]; *CEO* = Casa Editorială Odeon, București; *CEPleiade* = Casa de Editură „Pleiade", Satu-Mare; *CEPVR* = Casa de Editură și Presă „Viața Românească", București; *CETCA* = Casa Editorială pentru Turism și Cultură Abena, București; *CF* = Catedra de filologie; *CFilRs* = Catedra de filologie rusă; *CFR* =

Catedra de filologie romanică; *CFS* = Catedra de filologie slavă; **CIE** = *Contemporanul. Ideea europeană.* Fondat în 1881. Revistă națională de cultură, politică și știință. Director: Nicolae Breban, București [nr. 49, 1992; inc.]; *cit.* = citat(ă), citați, citate; **CL** v. nr. 12; **Clepsidra** = *Clepsidra.* Revistă lunară, Sibiu, **1**, 1990 [**2**, nr. 8, 1991]; *CLLG* = Catedra de limbă și literatură germanică; *CLM* = Colectivul de limbi moderne; *CLMCC* = Colectivul de limbi moderne și corespondență comercială; *CLR* = Catedra de limba română; *CLRCO* = Catedra de limbi romanice, clasice și orientale; *CLS* = Catedra de limbi slave; *CLSt* = Catedra de limbi străine; **Columna-Tîrgu Jiu** = *Columna.* Revista Fundației „Constantin Brâncuși", Târgu-Jiu, **1**, 1990 [**1**, nr. 1, 1990]; *com.* = comunicare, comunicări; comunicat(ă); *conf.* conferențiar; *cons.* = consemnat(ă), consemnați, consemnate; **Continent** = *Continent.* Revistă bilunară ilustrată, Sibiu, **1**, 1990 [**3**, nr. 10, 1992]; **Contrapunct** = *Contrapunct.* Magazin cultural. Editor: Uniunea Scriitorilor din România, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 35, 1992; inc.]; **ConvLit** = *Convorbiri literare.* Fondat 1867. Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România. Serie nouă, Iași, **1**, 1867 [nr. 25, 1991]; *coord.* = coordonat(ă); coordonator; **Cotidianul** = *Cotidianul.* Știri. Informații. Ultima oră, București, **1**, 1991 [**2**, nr. 267, 30—31 dec. 1993]; **CrN** = *Curierul național.* Cotidian de informație, București, **1**, 1990 [nr. 548, 31 dec. 1992]; **Cronica** = *Cronica.* Săptămînal de cultură. Renaștere românească, integrare europeană, **1**, 1966 [**27**, nr. 24, 1992; inc.]; **CrRom** = *Curierul românesc.* Fondator: Ion Heliade Rădulescu, 1829. Revistă a românilor de pretutindeni. Apare sub egida Fundației Culturale Române, București, **1**, 1989 [**3**, nr. 19—20, 1992; inc.]; *CST* = Centrul de Studii Transilvane, Cluj; **CT** = *Családi tükör.* Romániai magyőr nak lapja, București, **1**, 1944 [**48**, nr. 11, 1992; inc.]; **CTC** = *Cele Trei Crișuri.* Revistă lunară de cultură editată de Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri", Oradea, **1**, 1990 [**3**, nr. 7, 1992; inc.]; **CTrans** = *Curierul de Transilvania.* Magazin social-cultural de informație și divertisment. Publicație a Casei de Editură „Petru Maior" S.R.L., Tîrgu Mureș, **1**, 1991 [**2**, nr. 3—4, 1992; inc.]; **CÚ** = *Moldvai Magyarscg. Csángó újság. Gazeta ceangăilor.* Az R.M.D.S.Z. Szórványmarsá Bízonttsának magbísásából kiadja a Háromszek lapkiadó Vállalat, Sfîntu Gheorghe, **1**, 1990 [3, nr. 27, 1992; inc.]; *cuv.* cuvînt(ul), cuvinte(le); **Cuvîntul** = *Cuvîntul.* Săptămînal de atitudine, București, **1**, 1990 [3, nr. 52, 1992; inc.].

Dacia = *Dacia.* Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle série, Bucarest, EAR, **1**, 1956 (AR. IdA) [**34**, 1990]; *Dacia* = Dacia, Cluj-Napoca (editură); *dec.* = decembrie; **Destine** = *Destine.* Publicație de cultură, București, **1**, 1990 [**2**, nr. 12, 1991]; *deutsch. Zus.* = deutscher Zusammenfassung; *DGL* = Department of Germanic Languages; **Didactica** = *Didactica.* Editor: Casa Corpului Didactic a județului Gorj, Tîrgu Jiu, **1**, 1990 [**3**, nr. 10, 1992; inc.]; **DidMil** = *Didactica militans.* Revistă editată de Casa Corpului Didactic din Oradea și Inspectoratul Școlar al Județului Bihor, Oradea, **1**, 1991 [**1**, nr. 3, 1991]; **Dimineața** = *Dimineața.* Cotidian de informație și opinie democratică. Director onorific: Al. Piru, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 251, dec. 1992]; *doc.* = docent; *dr* = doctor în științe; **Dreptatea** = *Dreptatea.* Organ al Partidului Național Țărănesc Creștin și Democrat. Director de onoare: N. Carandino. Director: Paul Lăzărescu (Seria a IV-a), București, **1**, 1968 [**24**, nr. 750, 31 dec. 1992; inc.]; **Dynamis** = *Dynamis.* Publicație lunară adresată cadrelor didactice și elevilor, Constanța, **1**, 1990 (CCD) [**3**, nr. 10, 1992].

EAbeona = Editura Abeona, București; *EAG* = Editura Arta Grafică, București; *EAgoro* = Editura Agora, Iași; *EAl* = Editura Albatros; București; *EAlcor* = Editura Alcor, București; *EAldomars* = Editura Aldomars, București; *EAlux* = Editura Alux, București; EAndreescu = Editura Andreescu, Alexandria, *EAR* = Editura Academiei Române, București; **Echinox** = *Echinox.* Revistă de cultură, Cluj-Napoca, **1**, 1969 [**24**, nr. 10, 1992]; **Economistul** = *Economistul.* Periodic al Asociației Generale a Economiștilor din România — A.G.E.R., București, **1**, 1990, [**3**, nr. 247, 1992]; *ECSI* = Editura Casei de Sănătate „Iris", București; *ECoresi* = Editura Coresi (S.R.L.), București; *ed.* = ediție; editat(ă); editor(i); *ED* = Editura Dacia, Cluj-Napoca; *EDC* = (S. C.) Editura Diacon(ul) Coresi (S.R.L.), București; *Edis* Editura Edis, Craiova; *EDemiurg* = Editura Demiurg, București; *EDP* = Editura Didactică și Pedagogică (S.A., R.A.); *EDR* = Editura „Desteaptă-te române", [București]; *EEchinox* = Editura Echinox, Cluj-Napoca; EEH = Editura „Ecce Homo", București; *EEn* = Editura Enciclopedică, București; *EEP* = Editura Exclusiv Publicitate, București; *EF* = EdituraFacla, Timișoara; *EFCR* = Editura Fundației Culturale Române, București; EFestina = Editura Festina, București; *EGaramont* = Editura Garamont, București; *EGîndirea* = Editura Gîndirea, București; *EGrafoart* = Editura Grafoart, București; *EH* = Editura Hyperion XXI, București; EHermes = Editura Hermes, Turnu-Severin; *EHN* = Editura Horia Nicolescu, București; *EHR* = Editura Holding Reporter, București; *EIC* = Editura Ion Creangă, București; *EIcar* Editura Icar, București; *EInterferențe* = Editura Interferențe, Cluj-Napoca; **EÎ** = *Educație — învățămînt. Predarea limbii materne și a limbilor străine,* București (MÎȘ. OIDP) [nr. 1—2, 1992]; *EK* = Editura Kriterion, București; *ELU* = Editura pentru Literatură Universală, București; *EM* = Editura Minerva, București; *EMB* = Editura Mitropoliei Banatului, Ti-

mișoara; *EMed* = Editura Medicală, București; *EMiron* = Editura Miron, București; *EMO* = Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova; *EMondero* = Editura Mondero, București; *EMuz* = Editura Muzicală, București; *EnD* = English Department; *engl.* = englez(ă); *Engl. Ab.* = English Abstract; *EOrientul* = Editura Orientul, Cîmpulung Moldovenesc; *EOrizonturi* = Editura Orizonturi, București; *EPaco* = Editura PACO, [f. l.]; *EPetrion* = Editura Petrion, București; *EPF* = Editura Porto-Franco, Galați; *ERecif* = Editura Recif, București; *ERomânul* = Editura Românul, București; *ESaeculum* = Editura Saeculum, București; *ESigma* = Editura Sigma, București; *ESomarcom* = Editura Somarcom, [f. l.] *ESpicon* = Editura Spicon, București; *ESPLA* = Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București; *EȘ* = Editura Științifică, București; *EȘE* = Editura Științifică și Enciclopedică, București; *ETeopa* = Editura Teopa, București; *ETeora* = Editura Teora, București; *ETS* = Editura Top Suspans — S.R.L., București; *EU* = Editura Univers, București; **Euchronia** = *Euchronia*. Revistă lunară de cultură, București, EEH, **1**, 1992 [**1**, nr. 2, 1992; inc.]; *EUI* = Editura Universității „Al. I. Cuza" din Iași; **Euphorion** = *Euphorion*. Poezie. Proză. Critică literară, Artă. Eseu. Filozofie. Religie. Revistă a Uniunii Scriitorilor din România. Apare la Sibiu, **1**, 1990 [**2**, nr. 11, 1991; inc.]; *EV* = Editura de Vest, Timișoara; *EVR* = Editura Viitorul Românesc, București; *ex.* = exemplu, exemple; exemplificare, exemplificări; **Excelsior** = *Excelsior*. Revistă de aspirații și cultură pentru învățămîntul preuniversitar, editată de Școala Nr. 11 din Cluj-Napoca, **1**, 1992 [**1**, nr. 2, 1992]; *expr.* = expresie, expresii; **ExpM** = *Expres magazin*. Informații, reportaje, comentarii, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 52, 1992; inc.]; **Expres** = *Expres*. Săptămînal independent. Director: Cornel Nistorescu, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 51, 1992].

f.a. = fără an; *facs.* = facsimil(e); **Familia** = *Familia*. Revistă de cultură. Seria a V-a, Oradea, **1**, 1964 [**28**, nr. 10, 1992; inc.]; **FAS** = *Formula AS*. Redactor-șef: Sînziana Pop, București, **1**, 1991 [**2**, nr. 28, 1992; inc.]; *fasc.* = fasciculă, fascicule(le); *FCR* = Fundația Culturală Română, București; *f.d.* = fără dată; **FD** v. nr. **480**; *f.e.* = fără editură; **Femeia** = *Femeia*. Revista „Femeia" nu este organul de presă al nici unei organizații politice sau obștești, ci rămîne o tribună liberă, independentă, a tuturor femeilor din România, București [nr. 12, 1992]; **FF** = *Fiatal forum*. A romániai magyar fiatalok hetilapja, București, **1**, 1989 [**3**, nr. 10, 1992; inc.]; *FFil* = Facultate de Filologie; *FFZ* = Facultatea de Filologie-Ziaristică; *fig.* = figură, figuri; *Fil* = filială, filiala; **FilIst** v. nr. **32**; **Filatelia** = *Filatelia*. Revista Federației Filatelice Române, București, **1**, 1952 [**40**, nr. 12, 1991; inc.]; *f. l.* = fără loc de apariție; *FL* = Facultatea de Litere; **Flacăra** = *Flacăra*. Știri. Evenimente. Anchete. Reportaje. Opinii. Fondată în 1911 de C. Banu, București, **1**, 1911 [**81**, nr. 51—52, 1992; inc.]; *FLF* = Facultatea de Litere și Filozofie; *FLIF* = Facultatea de Litere, Istorie și Filozofie; *FLLS* = Facultatea de Limbi și Literaturi Străine; *FLS* = Facultatea de Limbi Străine; **Forum** = *Forum*. Revista învățămîntului superior din România. Publicație lunară editată de Ministerul Învățămîntului și Științei și Redacția publicațiilor pentru străinătate „România" **1**, 1959 [**34**, nr. 3—4, 1992; inc.]; *fot.* = fotografie, fotografii; *fr.* = francez(ă); *fragm.* = fragment(ul); fragmente(le); *FȘ* = Facultatea de Științe; *FUH* = Fundația Universitară Hyperion, București.

GB = *Glasul Bisericii*. Revista oficială a Sfintei Mitropolii a Munteniei și Dobrogei, București, **1**, 1942 [**50**, nr. 1—3, 1991; inc.]; *germ.* = german(ă); **Getica** = *Getica*, București, EGîndirea, **1**, 1992 [**1**, nr. 1—2, 1992]; *gl.* = glosar(ul); glosare(le); *glag.* = glagolitic(ă); **GLib** = *Gîndul liber*. Săptămînal independent. Director: Viorel Șercaru, Brașov, **1**, 1990 [**2**, nr. 20, 1991; inc.]; *gr.* = grec, greacă; *graf.* = grafic(e); **GVest-Oradea** = *Gazeta de Vest*. Săptămînal de atitudine, Oradea, **1**, 1990 [**3**, nr. 26, 1992; inc.].

h. = hartă, hărți; **Helikon** = *Helikon*. Szápirodalmi hetilap, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 26, 1992; inc.]; **Hyperion** v. nr. **99**.

ian. = ianuarie; *ICB* = Institutul de Construcții din București; *ICJ* = Institutul de Cercetări Juridice, București; *ICSU* = Institutul de Cercetări Socio-umane; *IdA* = Institut d'archéologie, Bucarest; *IE* = Institutul European, Iași (editură); *IEF* = Institutul de Etnografie și Folclor din București al Academiei Române; *IEFS* = Institutul de Educație Fizică și Sport din București; *IÉSSE* = Institut d'Études Sud-Est Européennes, Bucarest; *IFD* = = Institutul de Fonetică și Dialectologie „Al. Rosetti" al Academiei Române, București; **IGLR** v. nr. **327**; *IGP* = Inspectoratul General al Poliției; *IIB* = Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din București; *IITL* = Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu" din București al Academiei Române; *IÎSP* = Institutul de Învățămînt Superior din Pitești; *ILIL* = Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" al Academiei Române, Cluj-Napoca; *inc.* = incomplet(ă); *ind.* = indice(le); *INRESPH* = Institutul Național pentru Recuperarea și Educarea Specială a Persoanelor Handicapate, București; *int.* = interviu(uri); *introd.* = introductiv(ă); *IPB* = Institutul Politehnic din București; *IPCN* = Institutul Politehnic din Cluj-Napoca; *IPT* = Institutul Politehnic „Traian Vuia" din Timișoara;

ISP = Institutul de Subingineri, Piteşti; *IŞE* = Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei; *IŞJ* = Inspectoratul Şcolar judeţean / al judeţului; *it.* = italian(ă); *ITr* = Institutul de Tracologie al Academiei Române, Bucureşti; *iul.* = iulie; *iun.* = iunie.

i.a.t. = în afară de text; **ÎPrimar** = *Învăţământul primar*. Culegere metodică destinată cadrelor didactice care predau la clasele I—IV. Apare trimestrial, editată de „Revista de pedagogie", Bucureşti, **1**, 1992 [**1**, nr. 3, 1992].

JurnLit = *Jurnalul literar*. Director fondator: G. Călinescu. Săptămînal de opinie şi atitudine intelectuală, Bucureşti, **1**, 1990 [**3**, nr. 43, 1992; inc.].

KarpRund = *Karpaten Rundschau*. Wochenschrift für Gessellschaft — Politik — Kultur, Braşov, **1**, 1968 [**34**, nr. 51—52, 1992; inc.]; **KM** = *Keresztény magvető*. Kiadja az Unitárius Egyház, Kolozsvár-Napoca, **1**, 1896 [**97**, nr. 4, 1991; inc.]; **Korunk** = *Korunk*. Kultura — Haza és nagyvilag, Cluj-Napoca, **1**, 1942 [**3**, nr. 10, 1992; inc.]; **Közoktatás** *Közoktatás*. A romániai magyar pedagógusok lapja, Bucureşti, **1**, 1990 [**3**, nr. 1, 1992; inc.] **KŽ** = *Književin život*. Knjievnost, umetnost, kultura. Nova serija, Timişoara, **1**, 1966 [**35**, nr. 1—2, 1991; inc.].

LAI = *Litere, arte, idei*. Supliment cultural [la „Cotidianul"], Bucureşti, **1**, 1991 [**2**, nr. 51, 1992]; **Látó** = *Látó*. A Romániai Írok Szövetségének havi szépirodalmi folyóirata, Cluj-Napoca, **1**, 1990 [**3**, nr. 9, 1992; inc.]; *lb.* = limbă, limba, limbi(le); **LI** = *Lettre internationale*. Ediţia română. Apare sub auspiciile Fundaţiei Culturale Române. Preşedinte Augustin Buzura, Bucureşti, **1**, 1992 [nr. 3, 1992; inc.]; **Libertatea** = *Libertatea*. Primul ziar liber al revoluţiei române. Cotidian de prinz, Bucureşti, **1**, 1989 [**4**, nr. 904, 31 dec. 1992; inc.]; **Literatorul** = *Literatorul*. Revistă fondată la 1880 de Alexandru Macedonski. Redactor şef: Marin Sorescu, Bucureşti, **1**, 1991 [**2**, nr. 51—52, 1992; inc.]; **LL** v. nr. **33**; **LRAL** v. nr. **1395**; **LLR** v. nr. **14**; **LMŞ** v. nr. **1263**; *locuţ.* = locuţiune, locuţiuni; **LR** v. nr. 13; **Luceafărul** = *Luceafărul*. Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România. Serie nouă, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 49, 1992; inc.].

Magazin = *Magazin*. Săptămînal cultural-ştiinţific independent, Bucureşti, **1**, 1957 [**35**, nr. 52, 1992]; **Manuscriptum** = *Manuscriptum*. Revistă trimestrială editată de Ministerul Culturii şi Muzeul Literaturii Române. Director fondator: D. Panaitescu-Perpessicius, Bucureşti, **1**, 1969 [**22**, nr. 1, 1991; inc.]; *mart.* = martie; **Mathematica** = *Mathematica*. Revue d'analyse numérique et de théorie de l'approximation, Cluj-Napoca, EAR. Filiale de Cluj-Napoca, **1**, 1958 (AR) [**34**, nr. 1, 1992; inc.]; *MC* = Ministerul Culturii; *MEÎ* = Ministerul Educaţiei şi Învăţământului; **Meridian** = *Meridian*. Cotidian redactat şi editat la Bucureşti, **1**, 1991 [nr. 120, 1992; inc.]; **MI** = *Magazin istoric*. Revistă de cultură istorică. Serie nouă, Bucureşti, **1**, 1967 [**26**, nr. 12, 1992]; *MIn* = Ministerul de Interne; **Minerva** = *Minerva*. Literatură — Artă — Cultură. Redactor şef: Valentin Raus, Bistriţa, **1**, 1990 [**2**, nr. 16, 1991; inc.]; *MiO* = Mitropolia Olteniei; *MÎ* = Ministerul Învăţământului; *MÎŞ* = Ministerul Învăţământului şi Ştiinţei; **MO** = *Mitropolia Olteniei*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei şi Episcopiei Rîmnicului şi Argeşului, Craiova, EMO, **1**, 1948 [**43**, nr. 1—3, 1991; inc.]; **Moldova** = *Moldova*. Revistă de cultură. Apare lunar, Iaşi, **1**, 1990 [**3**, nr. 4, 1992]; **MR** = *Marina română*. Revistă editată de Marina Militară, Constanţa, **1**, 1990 [**3**, nr. 14, 1992; inc.]; **MRom** = *Moftul român*. Fondatori: I. L. Caragiale şi Anton Bacalbaşa. Revistă editată de Ministerul Culturii, Bucureşti, **1**, 1990 [**3**, nr. 11, 1992]; *ms(s)* = manuscris(e); **MSŞI** = *Memoriile Secţiei de Ştiinţe Istorice*. Seria IV, Bucureşti, EAR, **1**, 1978 (AR) [**13**, (1988), 1991]; **MT** = *Meridianul Timişoara*. Revistă de opinie, literatură, artă şi cultură, Timişoara, **1**,1990 [**3**, nr. 11—12, 1992]; *multigr.* = = multigrafiat(ă); multigrafiate.

n. = noiembrie; **NGT** = *Noua gazetă transilvană*. Pentru literatură, Braşov, **1**, 1991 [**2**, nr. 1—2, 1992; inc.]; **NL** = *Neue Literatur*. Zeitschrift des Schriftstellerverbandes Rumäniens, Bukarest, **1**, 1950 [**41—42**, nr. 5—6, 1990—1991; inc.]; **Noesis** = *Noesis*. Travaux du Comité roumain d'histoire et de philosophie des sciences, Bucureşti, EAR, [**17**, 1991]; *nr.* = număr(ul), numere(le); **NyIK** v. nr. 15.

oct. = octombrie; **OLR** v. nr. **964**; *op.* = operă, opere(le); **Ora** = *Ora*. Cotidian independent de opinie şi informaţie. Director: Nicolae Cristache, Bucureşti, SPVR, **1**, 1991 [nr. 24, 1992]; *org.* = organizat(ă); *orig.* = original(ul); original(ă); **Orizont** = *Orizont*. Săptămînal al Uniunii Scriitorilor din România. Serie nouă, Timişoara, **1**, 1989 [**4**, nr. 12, 1992]; *ort.* = ortografie, ortografia; ortografic(ă); **Ortodoxia** = *Ortodoxia*. Revista Patriarhiei Române, Bucureşti, **1**, 1949, [**44**, nr. 3—4, 1992; inc.]; **OS** = *Opinia studenţească*. Gazetă independentă a studenţilor de pretutindenea. Serie nouă, Iaşi, **1**, 1974 [**19**, nr. 21, 1992; inc.]; **OŞ** = *Ora şcolii*. Publicaţie a Inspectoratului Şcolar Judeţean Călăraşi, Călăraşi, **1**, 1992 [**1**, nr. 1, 1992].

p. = pagină, pagini(le); **PFilR** v. nr. **1128**ĕ **Phoenix** = *Phoenix*. Publicaţie independentă. Director: Paul Nancă, Bucureşti, **1**, 1990 [**3**, nr. 98, 1992]; *pl.* = planşă, planşe; **Pleiade** = *Pleiade*. Revistă lunară de cultură, Satu-Mare, CEPleiade, **1**, 1990 [**2**, nr. 4, 1991]; **Poesis** = *Poesis*. Revistă de poezie, Satu-Mare, **1**, 1990 (ALP) [**3**, nr. 5, 1992; inc.]; **Portret** v. nr. 34; **PP** = *Pentru patrie*. Revistă ilustrată, editată de Ministerul de Interne (Serie nouă),

București, 1, 1949 [43, nr. 12, 1992]; **Preuniversitaria** = *Preuniversitaria*. Ghidul candidatului la admiterea în învățământul superior, București, 1, 1990 [nr. 3, 1992; inc.]; prof.= profesor (universitar).

RA = *Revista arhivelor*. Revistă trimestrială a Direcției Generale a Arhivelor Statului din România, București, 1, 1924 [68, nr. 2, 1991; inc.]; *RAK* = Román Akadémiai; *RAK* = Román Akadémiai Könyvkiadó; **Ramuri** = *Ramuri*. Revistă de cultură fondată în 1905. Serie nouă. Editată de Uniunea Scriitorilor din România, Craiova [nr. 12, 1992]; **RBăn** = *Renașterea bănățeană*. Ziar cetățenesc independent, Timișoara, 1 [nr. 707, 27 iun. 1992; inc.]; **RCM** = *Revista cultului mozaic*. Apare bilunar, București, 1, 1956 [37, nr. 748, 1992]; **RD** = *Renașterea Daciei*. Revistă cultural-științifică pentru tineret. Cercetare pluridisciplinară. Limbă, credințe, pământ strămoșesc. Ipoteze. Enigme, București, 1, 1992 [1, nr. 3, 1992]; **REc** = *România economică*. Publicitate. Informație. Marketing. Legislație. Director: Emil Georgescu, București, 1, 1990 [3, nr. 45, 1992; inc.]; **REF** = *Revista de etnografie și folclor*, București, EAR, 1, 1955 (AR) [37, nr. 6, 1992]; *rel.* = reluare; reluat(ă); *repr.* = reproducere, reproduceri; reprodus(ă); **RES** = *Revista de educație specială*, București, 1, 1991 (INRESPH) [2, nr. 1, 1992; inc.]; **RESEE** v. nr. 16; *res. esp.* = resumen en español; *rés. fr.*= résumé en français; *rev*= revistă, revistei; reviste(le), revistelor; **RevN-Reșița** = *Revista noastră*. Artă. Cultură. Civilizație. Editor: Inspectoratul pentru Cultură Caraș-Severin, Reșița, 1, 1992 [1, nr. 2, 1992; inc.]; **ReV** = *Revista V*. Publicație literar-artistică. Editată de Uniunea Scriitorilor din România, Focșani, 1, 1990 [3, nr. 2, 1992; inc.]; *rez.*= rezumat(e); *rez. rom.* = rezumat în română; **RF** = *Revista de filozofie*, București, EAR, 1, 1954 (AR) [39, nr. 5, 1992; inc.]; *riass. it* = riassunto in italiano; **RIst** = *Revista istorică*. Fondator: N. Iorga, Serie nouă, București, 1, 1990 (AR. IIB) [3, nr. 12, 1992]; **RITL** = *Revista de istorie și teorie literară*, București, EAR, 1, 1952 (AR. IITL) [40, nr. 3—4, 1992]; **RÎP** = *Revista învățământului preșcolar*. Serie nouă (MÎȘ, IȘE), București, [f. e.], 1, 1977 [15, nr. 3—4, 1992]; **RLDD** = **România literară** *la dispoziția dumneavoastră*. Supliment, București, [1], 1992 [la nr. 42, 1992]; **RLib** = *România liberă*. Ziar independent de opinie, informație și reportaj. Serie nouă. Director onorific: Octavian Paler, București, 1, 1943 [50, nr. 835, 31 dec. 1992]; **RLit** = *România literară*. Săptămînal al Uniunii Scriitorilor. Director: Nicolae Manolescu, București, 1, 1968 [25, nr. 42, 1992]; **RM** = *România Mare*. Săptămînal absolut independent. Director: Eugen Barbu. Redactor șef: Corneliu Vadim Tudor, București, 1, 1990 [3, nr. 130, 31 dec. 1992]; **RMuz** = *Revista muzeelor*, București, 1, 1964 [29, nr. 3, 1992]; *rom.* = român(ă), românesc, românească; **Romanica** v. nr. **1086**; **Românul** = *Românul*. Săptămînal independent de opinie și informație liberă. Director: Ion Petcu, București, 1, 1990 [3, nr. 52, 1992]; **RomBooks** v. nr. 39; **RP** = *România pitorească*. Revistă lunară de turism. Serie nouă, București, 1, 1972 [nr. 12, 1992]; **RPed** = *Revista de pedagogie*, București, [f. e.], 1, 1951 (MÎȘ. IȘE) [41, nr. 9, 1992; inc.]; **RPsih** = *Revista de psihologie*. Serie nouă, București, EAR, 1, 1955 (AR) [38, nr. 3, 1992; inc.]; **RRG-Géol** = *Revue roumaine de géologie, géophysique et géographie (Géologie)*, București, EAR, 1, 1956 (AR) [35, 1991]; **RRH** = *Revue roumaine d'histoire*, București, EAR, 1, 1962 (AR) [31, nr. 1—2, 1992; inc.]; **RRL** v. nr. 17; **RRMPA** = *Revue roumaine de mathématique pure et appliquée*, București, EAR, 1, 1956 (AR) [37, nr. 10, 1992]; **RRom** = *Realitatea românească*. Cotidian de protecție socială și opinie sindicală. Ziar editat de Societatea Comercială de Presă a Sindicatelor Realitatea românească S.A. Director: Corneliu Piloff, București, 1, 1990 [3, nr. 578, 8 dec. 1992; inc.]; **RRPL** = *Revue roumaine de philosophie et logique*, București, EAR, 1, 1957 (AR) [34, nr. 3—4, 1990; inc.]; **RRPh** = *Revue roumaine de philosophie*, București, EAR, 1, 1957 (AR) [36, nr. 1—2, 1992; inc.]; **RRPs** = *Revue roumaine de psychologie*, București, EAR, 1, 1957 [36, nr. 1, 1992; inc.]; **RS** v. nr. **1129**; **RT** = *Revista teologică*. Revista oficială a Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1, 1907 [2, nr. 1, 1992]; *Rtd* = Rezumatul tezei de doctorat; **RTrans** = *Revue de Tr nsylvanie*. Ediție în limba română. Director fondator: Silviu Dragomir. Director: Liviu Maior, Cluj, 1, 1991 (FCR. CST) [1, nr. 11, 991]; *rubr.* = rubrică, rubrica; *RUG* = Reprografia Universității din Galați; русс. рез.=русское резюме.

SAI = *Studii și articole de istorie* (Serie nouă). București, [f. e.], 1, 1956 (SȘI) [59, 1992 (pe copertă 1991)]; **Sănătatea** = *Sănătatea*. Revistă ilustrată de informație și educație sanitară a Societății de Cruce Roșie din România, București, 1, 1952 [40, nr. 11, 1992]; **Săptămîna** = *Săptămîna*. Hebdomadar. Director: Dumitru Dragomir. Redactor șef; Dan Claudiu Tănăsescu, București, 1, 1991 [2, nr. 46, 1992; inc.]; **SC** v. nr. **1396**; *SCDA* = S. C. „Diamant de Arieș", Cluj-Napoca (editură); **SCGeogr** = *Studii și cercetări de geografie*, București, EAR, 1, 1953 (AR) [38, 1991]; sch. = schemă, scheme; **SCIVA** = *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie*, București, EAR, 1, 1949 [43, nr. 2, 1992; inc.]; **SCL** v. nr. 18; **SCMatem** = *Studii și cercetări matematice*, București, EAR, 1, 1948 (AR [44, nr. 6, 1992]; *SCMR* = Societatea Culturală Macedo-Română, București; *SCPF* = Societatea Comercială „Publicațiile Flacăra"

S.A., București; *s-cr.* = sîrbo-croat(ă); *SCU* = S. C. „Universul" S.A., București (editură); **SDR** = *Studii de drept românesc*, București, EAR, **1**, 1989 (AR. ICJ) [**4**, nr. 1—3, 1992; inc.]; *SE* = Serviciul editorial; *SEC* = Serviciul editorial și cinematografic; **SECL** v. nr. **1038**; **Sec 20** = *Secolul 20*. Revistă de sinteză editată de Uniunea Scriitorilor din România. Literatură universală — Arte — Dialogul culturilor, București [nr. 343—344—345 (1—6), 1990 (apărut în 1992)]; *sept.* = septembrie; *SFL* = Secția de Filologie și Literatură a Academiei Române; *slav.* = slavon(ă); **SLLS** v. nr. **1270**; **SMIM** = *Studii și materiale de istorie medie*, București, (AR, IIB) [**11**, 1992; *Evul mediu românesc. O nouă abordare*]; **SocCult** = *Societate & cultură*. Revistă de teorie socială și cultură democratică editată de Clubul UNESCO „Societate și cultură" și Institutul de Teorie Socială al Academiei Române. Redactor șef; Radu Florian, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 6, 1992]; **SPHP** v. nr. **106**; **SpR** = *Sportul românesc*. Director: Dumitru Dragomir. Redactor șef; Ovidiu Ioanițoaia, București, **1**, 1991 [**2**, nr. 376, 8 dec. 1992; inc.]; *SPVR* = Societatea de Presă V. R. Regia Autonomă a Imprimeriilor „Coresi", București; *SR* = Scrisul Românesc, Craiova (editură); *SSS* = Secția de studenți străini; *SȘF* = Societatea de Științe Filologice din România; *SȘG* = Societatea de Științe Geografice din România; *SȘI* = Societatea de Științe Istorice din România; *SȘM* = Societatea de Științe Matematice din România; *ST* = *Studii teologice*. Revista institutelor teologice din Patriarhia Română, București, [f. e.], **1**, 1949 [**43**, nr. 5—6, 1990; inc.]; *s. t. c.* = sub titlul comun; **StCom - Curtea de Argeș** = *Studii și comunicări*, Curtea de Argeș, **1**, 1988 (Muzeul Curtea de Argeș) [**4**, 1992]; **Steaua** = *Steaua*. Revistă lunară a Uniunii Scriitorilor din România. Literatură. Artă. Cultură, Cluj-Napoca, **1**, 1950 [**43**, nr. 7, 1992; inc.]; **StLLMod** v. nr. **1269**; **StUBB** v. nr. **19**; **StUBBHist** = *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia*, Cluj-Napoca, [TUCN], **1**, 1956 [**35**, nr. 2, 1990]; **StUBBM** = *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Mathematica*, Cluj-Napoca, [TUCN], **2**, 1955 [**35**, nr. 1, 1990]; **StUBBPh** = *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Philosophia*, Cluj-Napoca, [TUCN], **1**, 1956 [**35**, nr. 2, 1990]; **StUBBPP** = *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Psychologia-paedagogia*, Cluj-Napoca, [TUCN], **1**, 1955 [**35**, nr. 1—2, 1990]; **Synthesis** = *Synthesis*. Bulletin du Comité National Roumain de Littérature Comparée et de l'Institut d'Histoire et de Théorie Littéraire „G. Călinescu" de l'Académie Roumaine, Bucarest, EAR, **1**, 1974 [**17**, 1990; **18**, 1991]; *suf.* = sufix(ul); sufixe(le).

ȘcArd = *Școala Ardeleană*. Revistă de cultură, Tîrgu Mureș, **1**, 1991 [**2**, nr. 8, 1992; inc.]; **ȘG** = *Școala gălățeană*. Publicație de opinie pedagogică, Galați, **1**, 1990 [nr. 20, 1992; inc.]; **ȘtTehn** = *Știință și tehnică*. Revistă lunară de cultură și tehnică. Seria a III-a. Serie nouă, București, **1**, 1948 [**44**, nr. 12, 1992]; *ș.u.* = și următoarele.

tab. = tabel(e); **TD** = *Thraco-Dacica*, București, EAR, **1**, 1976 (AR. ITr) [**12**, nr. 1—2, 1991]; **Teatrul** = *Teatrul azi*. Revistă editată de Ministerul Culturii, București, [f.e.], **1**, 1956 [nr. 12, 1992]; **TelR** = *Telegraful român*. Foaie religioasă editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului, Sibiu, **1**, 1852 [**140**, nr. 43—44, 1992; inc.]; **Terra** = *Revista. Ocrotirea mediului înconjurător. Natura. Terra*. Subtitlul *Terra*, București, [f. e.], **1**, 1969 (SȘG) [**23**, nr. 4, 1991]; **Timpul** = *Timpul*. Săptămînal politic, social, cultural. Informații, comentarii, opinii. 7 zile în România și în lume. Fondator: Grigore Gafencu. Director onorific: Raoul Șorban. Director: Adrian Riza, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 50, 1992; inc.]; **Timpul-Reșița** = *Timpul*. Cotidian social-politic-cultural independent, Reșița, **1**, 1990 [**3**, nr. 246, dec. 1992; inc.]; **Tinerama** = *Tinerama*. Director: Max Bănuș, București, **1**, 1990 [nr. 108, 1992; inc.]; **TinLib** = *Tineretul liber*. Ziar independent. Fondat în 22 decembrie 1989, București, **1**, 1989 [**3**, nr. 822, 31 dec. 1992]; **TinLib SLA** = *Tineretul liber. Supliment literar artistic*, București, **1**, 1989 [**4**, nr. 5, 1992; inc.]; **Tomis** = *Tomis*. Revistă de cultură editată de Uniunea Scriitorilor din România, Constanța, **1**, 1966 [**27**, nr. 12, 1992]; *top.* = toponim(e); toponimic(ă), toponimice; **TR** = *Tradiția românească*. Revistă de folclor și spiritualitate populară, Cîmpulung Moldovenesc, EO ientul, **1**, 1992 [**1**, nr. 2, 1992]; *trad.* = traducere, traduceri; tradus(ă); **Transilvania** = *Transilvania*. Revistă de cultură. Serie nouă. Director fondator; George Barițiu, Sibiu, **1**, 1972 [**22**, nr. 3—4, 1992]; **TribEc** = *Tribuna economică*. Publicație a economiștilor din România, București, **1**, 1990 [nr. 52, 1992]; **TribÎnv** = *Tribuna învățămîntului*. Revistă săptămînală pentru învățămîntul preuniversitar, București, **1**, 1990 [**3**, nr. 50—51, 1992]; **Tribuna** = *Tribuna*. Săptămînal de cultură. Director fondator: Ioan Slavici (1884). Serie nouă, Cluj-Napoca, **1**, 1989 [**4**, nr. 49, 1992; inc.]; *trim.* = trimestru(l), trimestre(le); *TUB* = Tipografia Universității București; *TUCN* = Tipografia Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca; *TUCr* = Tipografia Universității din Craiova; *TUI* = Tipografia Universității „Al. I. Cuza" din Iași; *TUT* = Tipografia Universității din Timișoara.

ȚVN = *Țara visurilor noastre*. Revista Liceului „Emanoil Gojdu" din Oradea. Seria a IV-a, Oradea, **1**, 1989 [nr. 6, 1991; inc.].

UB = Universitatea București; *UCM* = Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România; *UCN* = Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca; *UCNP* = University of Cluj-Napoca Press; *UCP* = University of Cluj Press; *UCr* = Universitatea din Craiova;

UG = Universitatea din Galați; *UH* = Universitatea Hyperion, București; *UI* = Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași; *UnB* = University of Bucarest; **UnC** = *Universul cărții*. Revistă lunară a Ministerului Culturii, București, **1**, 1991 [**2**, nr. 11—12, 1992]; *UnCN* = University of Cluj-Napoca; *univ.* = universitar(ă); **Universitas** = *Universitas*. TV magazin. Revistă de informare și orientare profesională editată cu sprijinul Departamentului Învățământului Superior din Ministerul Învățământului și Științei și al Televiziunii Române, București, [f. e.], **1**, 1991 [**2**, nr. 4—6, 1992]; *UO* = Universitatea din Oradea; *US* = Uniunea Scriitorilor din România; *UT* = Universitatea din Timișoara.

v. = vezi; **VA** = *Viața armatei*. Revistă ilustrată de literatură și artă editată de Ministerul Apărării Naționale, București, [**1**], 1990 [nr. 11, 1992; inc.]; **Vatra** = *Vatra*. Directori fondatori: I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din România și Inspectoratul pentru Cultură al Județului Mureș. Lunar social-cultural. Serie nouă (1971). Redactor șef: Cornel Moraru, Tîrgu Mureș, **1**, 1971 [**22**, nr. 11—12, 1992]; *v. d. nr.* = vezi data la numărul; **Verbum** = *Verbum*. Revistă catolică, București, **1**, 1990 [**2**, nr.1—6, 1991]; *vers.* = versiune(a), versiuni(le); **Verticale** = *Verticale*. Supliment alpin [la „Cotidianul"], **1**, 1992 [**1**, nr. 7, 1992]; *v. l. d. o. nr.* vezi locul, data și organizatorii la numărul; *vol.* = volum(ul), volume(le); **VPR** = *Vînătorul și pescarul român*. Editată de Uniunea Vînătorilor și Pescarilor Sportivi din România, București, **1**, 1991 [**2**, nr. 9, 1992; inc.]; **VR** = *Viața românească*. Revistă întemeiată la Iași, în martie 1905, de un grup de intelectuali în frunte cu Constantin Stere și G. Ibrăileanu. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din România, București, **1**, 1948 [**87**, nr. 5, 1992; inc.]; **Vremea** = *Vremea*. Săptămînal de atitudine. Director: Adrian Păunescu, București, **1**, 1990 [nr. 71, 1992; inc.]; *v. r. nr.* = vezi rubrica la numărul; *v. t.c. nr.* = vezi titlul comun la numărul; *v. t. l. d. o. nr.* = vezi titlul, locul, data și organizatori, la numărul; *v. t. nr.* = vezi titlul la numărul.

Zburătorul = *Zburătorul*. Revistă literară lunară fondată la 1919 de Eugen Lovinescu, Onești, **1**, 1991 [**2**, nr. 7—8—9, 1992].

22 = *22*. Publicație săptămînală editată de Grupul pentru Dialog Social, București, **1**, 1990 [nr; 50, 1992].

INDICE ALFABETIC

1. *AUTORI* *

Aaron, Vasile [279], [291]
Abager, Basilius [711]
Abil, Lucia 541
Abrudan, D. 407
Achimescu, Nicolae 408
Adamek, Diana **34**
Adragão, José Victor [1047]
Akamatsu, Tsutomu [220]
Albu, Mihaela **1274**
Alecsandri, Vasile [715], [774], [794]
Alecu-Călușița, Mioara 254
Alexandrescu, Gh. **709**
Alexandrescu, Grigore [612]
Alexei, Mihail 231
Al-George, Sergiu [264]
Anania, Bartolomeu Valeriu 712
Andea, Avram 409
Andrád Samuel [1157]
Andras, Carmen 350
Andreescu, Irina **663**
Andrei, Maria 1102
Andrei, Nicolae 516
Andrei, Victor **28**
Andrei-Fanea, Anca 47, 713, 877
Andrews, Elizabeth H. 232
Andriescu, Alexandru **455**
Andriescu, Nicolae Teofil **676**
Angelescu, Cornelia **704**
Angelescu, Gabriel **1395**
Angelescu, Marica **1268**
Anghel, Ioana 48, **455**, [619]
Anghel, Paul 1417
Anghel, Valeriu 542, 836, 1200
Anghelescu, Mircea *446*, [461], *835*, **1273**, *1414*
Anghelescu, Nadia 264
Anna, Guido d' [1091]
Antonescu, Gheorghe 714, 715, **1395**
Apostoiu, Zvetlana 1275
Appel, G. [253]
Arachelian, Vartan 389
Aramă, Dalila-Lucia [458], [462], [464]
Ardeleanu, Elena **455**
Ardeleanu, George 716
Arghezi, Tudor [723], [779], [795], [796], [815], [816], [820]
Aristotel [136]
Arjoca, Eugenia 1231
Aron, Petre 265
Arseni, Constantin **651**
Arvinte, Vasile **455**, 960
Asachi, Gheorghe 266
Astion [1010]
Augustin, Aureliu 160, [1007]
Avădanei, Ștefan **695**
Avram, Andrei, *220*, 470—472, **480**, [481]—[484], 619, 620, 981
Avram, Andrei A., 116
Avram, Mioara **33**, 49, 50, 267, **281**, 328, 485, 486, 607, 918—920, [936], [949], 960, 966, 981, 1201, 1202
Avrămuț, Viorica 717, 718, **1395**

Babeu, Doina 268, 621, 622
Bacalbașa, Anton v. sigla **MRom**
Bach, Barbara [711]
Baciu, Ioan 51, 101, 1043—1045, *1087*
Baciu, Virginia 118
Baconsky, Rodica 118—121, **1086**
Bacovia, George [473], [717], [799] v. și sigla **Ateneu**
Badea, Dorota **669**
Badea, L. 879
Badea, Ștefan 122, 719, **1395**
Badiu, G. **651**
Baer-Răducanu, Sevilla [711]
Bahnaru, V. [994], [997]
Bak, Maria 123
Bakk Pál 1143
Bakonyi, Georgeta 492
Balacciu-Matei, Jana 623, 1046
Balaci, Anca **652**
Balan, Dumitru 1103
Baldinger, Kurt [38]
Balla, Sára **1276—1281**, **1373—1378**
Balmuș, Elvira **664**
Baltag, Cezar 720
Bamberg, Michael [21]
Bandinus, Marco [1162]
Bantaș, Andrei, 543, **653—656**, **680**, 1016, 1232, **1282—1284**, 1423
Bantăș, Ștefan [452]
Banu, C. v. sigla **Flacăra**
Banza, Ana Paula 1047
Bara, Mariana 52, 269, 329, 387, 624, 625, *965*, *982*, *1088*

* Numerele culese cu caractere **aldine** trimit la autori de cărți, de volume separate; numerele culese cu caractere *cursive* trimit la autori de recenzii; numerele culese cu caractere obișnuite se referă la autori de articole, de studii etc., apărute în culegeri, în publicații periodice și seriale; în sfîrșit, numerele puse între paranteze drepte [ ] trimit la autori recenzați sau discutați în mod special în articole sau în cărți.

LR, XLII, nr 7—8, p. 401—418, București, 1993

Barabas István 53
Barac, Ioan [279], [291]
Barba, V. G. [318]
Barbier, Aurel [711]
Barborică, Corneliu **1129**
Barbu, Daniel *20*, *357*, *455—458*
Barbu, Elisabeta **1233**
Barbu, Eugen 255 v. și sigla **RM**
Barbu, Eugen **669**
Barbu, Filoteea 270
Barbu, Gabriela **676**
Barbu, Mihaela **669**
Barbu, Violeta 330, 331, 410, 411, *459*
Barbu, Viorel **455**, *1089*
Barbu-Jurca, Viorica 721, **1395**
Barbul, Sorin 124
Barghiel, Virginia 1316
Bariţiu, George 274, [310] v. și sigla **Transilvania**
Baronius [421]
Barros, Manuela [1047]
Barthes, Roland [125], [132]
Baudelaire, Charles [736]
Baudouin de Courtenay, Jan [1130]
Baumgarten, Alexander 1398
Bădără, Doru 1, 412
Bădescu, Ion 544, **688**
Bădescu, Irina 125
Bădulescu, Sanda-Marina **1285**
Băghină, Doina 1203
Băileșteanu, Fănuș 921
Bălan-Mihailovici, Aurelia 545, 546, 722 v. și Mihailovici, Aurelia
Bălănescu, Olga 256
Bălătică, Marian **657**
Bălcescu, N. [811]
Bălu, Ion 1204
Bănescu, Marcu *1010*
Bănuș, Max v. sigla **Tinerama**
Bărboi, Constanța **1273**
Bărbuceanu, Valeriu **658**
Bărbulescu, Florentina Liliana **1286**
Bărbulescu, Ilie [280]
Băşanu, G. **673**
Băşoiu, Mihai **659**
Bâscă, Doina 1287, 1288
Bejan, Dumitru, 517, 518, 547, 548, 608
Bejan, Nicolae **1290**
Beke György 1144
Békési Imre [223]
Belegaua, Andrei 542
Beltechi, Eugen 54, 272, **455**
Belu, Sabin 413
Berea-Găgeanu, Elena **1273**, **1291**
Berejan, Silviu 101, 960
Bergounioux, Gabriel 126
Bertinetto, Pier Marco [1069]
Beşteliu, Marin 55
Beşuan, Tudor 1234, **1270**
Beza, Marcu 448
Bicher, G. **651**
Bidian, Viorel *536*, *983*
Bidu-Vrănceanu, Angela 127, 550
Bieltz, Petre 128
Binder, Ştefan 332, 1017
Binder, Ursula [711]
Biondo, Flavio [330]
Birceanu, Ion **706**
Birken-Silverman, Gabriele 1048
Birlădeanu, Mihaela [1095]
Birlea, Petre **1395**
Birlea, Petre Gheorghe 723
Birliba, Constantin-Mihai 967
Blaga, Lucian 272 bis, [714], [770], [772], [814], [826], [859], [1120]
Blaga, Miron 724
Blajovici, Traian [1215]
Blanchum, Franciscum [1139]
Blandiana, Ana [818]
Bloch, Dieter [882]
Boboc, Elena **1292**
Boceanu, Gabriela 56
Bocşan, Crina *1271*, **1293**, **1365**
Bodea, Dorina 725
Bodog, Iozsa [413]
Bodogae, Teodor [456], [457]
Boerescu, Pârvu 922—924, [956]
Boeriu, Eta **455**
Bogdan, Eugenia 1142
Bogdan, Ioan 273
Bogdan-Dascălu, Doina 473, 726
Bogrea, Vasile [286]
Boiagi, Mihail C. [318]
Bojincă, Damaschin [279], [291]
Boldureanu, Viorel *285*, **1301**
Bolintineanu, Alexandru **706**
Bolocan, Gheorghe 878
Bolyai János [154]
Borcilă, Mircea 130, 1400
Boreschievici, B. **1293**
Bosianu, Gheorghe 519
Bostan, Grigore 101
Bostan, Larisa 960
Bot, Ioana **34**, 57, **1350**
Botero, Giovanni [451]
Botez, Liliana **454**
Botezat Antonescu, Ileana **676**
Botezat Antonescu, Liviu **676**
Botiş, Lidia **917**
Botiş, Valeria [1215]
Botorog, Mariana **1380**
Braccolini, Poggio [330]
Brad-Chisacof, Lia 274, 333, *1011* v. și Chisacof, Lia
Braga, Corin 727
Braniște, Valeriu [298]
Brassens, Georges [1056]
Bratul, popa [336]
Brâncuş, Gr. 388, [526], 551, [619], **626**, **669**, **1294**
Brânzan, Doina **1295**
Brânzaş, Ioan Fl. 552, **1296**
Breban, Nicolae v. sigla **CIE**
Breban, Vasile 553, [619], **660**
Brebenaru, Tatiana 1235
Bréda Ferenc 131

Brel, Jacques [1056]
Brîndu, Doina 554
Brînzeu, Pia 728
Brumaru, Aurel Ion v. sigla **CC**
Bucă, Marin 275, 1104—1106
Budai-Deleanu, Ioan [279], [291], [314], **414**, [612]
Budău, Eugen 729
Budwig, Nancy [21]
Bugeanu, Dan 627
Bühler, K. [200]
Büky, László [1173]
Bularca, Cornelia **1297**
Bulgakov, Mihail [1110]
Bulgăr, Gh. **33**, 257, 276, [674], 730, *1382*
Burdescu, Felicia **661**, **1342**
Bustya Endre 1145
Butoi, Mihaela **1298**
Buzan, Sever 334
Buză, Emanuela **335**
Buzura, Augustin v. sigla **LI**

Çabej, Eqrem [1141]
Calangiu, Anca [9]
Calciu, Alexandru **662**
Calotă, Ion 925
Calvet, Louis-Jean 132
Camariano-Cioran, Ariadna [1004]
Canciuc, Ioan **917**
Candiescu, Călin **166**
Cantacuzino, Constantin [449]
Cantacuzino, Pîrvu [416]
Cantacuzino, Şerban [274], [344], **455**, [456]
Capidan, Theodor 277, [319]
Capotă, Teodor **1395**
Caproşu, Ioan **455**
Carabulea, Elena [949], *984*
Caragea, Dan 1049
Caragiale, I. L. [591], [755], [793], [805], [809], [831], [859], [1060] v. şi siglele **MRom**, **Vatra**
Caraman, Alexandru 238
Carandino, N. v. sigla **Dreptatea**
Carilho, Ernestina [1047]
Carp, Ligia **663**
Carp, Nicolae **663**
Carpov, Maria 133—135
Caţicopol, Valeria **693**
Cazacu, Boris [107]
Călăraşu, Cristina 1050
Călin, Cornelia v. sigla **AnIEF**
Călin Gh. 1107
Călinescu, G. [859] v. şi sigla **JurnLit**
Călugăru, Dumitru [457]
Căpreanu, Ioan 278
Câmpean, Ileana [619] v. şi Cimpean, Ileana
Cândea Virgil **454**, [458], [462], [464]
Cândroveanu, Hristu 389
Cârâc, Ioan [540]
Ceampuru, Stelian 1236, 1237
Ceauşescu, Gh. **454**
Cerăceanu, Doina **1391**
Cerkez, Matei **1321**, **1347**
Cernat, Mihai *1382*
Cernovodeanu, Paul 415
Cetină, Iuliana **704**
Chaunu, Pierre 1401
Cheie, Paulina 279
Chelaru, Valentin [456]
Chevereşan, Constantin **28**, 233
Chiosea, Cristina **669**
Chiper, Marieta 416
Chirilă, Feodor *1272*
Chiriţă, M. 879
Chisacof, Lia **669** v. şi Brad-Chisacof, Lia
Chiscop, Liviu v. sigla **Catedra-Bucureşti**
Chiţimia, Ion C. *8*, **33**, 280, 417, **454**, [456], **1129**
Chiţoran, Dumitru 42
Chiţoran, Ioana 493
Chivescu, Romeo 1108
Chivu, Gheorghe 115, **335**, 418
Chivu, Iulian **1395**
Christodorescu, Anca **706**
Christodorescu, Anca Maria **664**
Cilianu-Lascu, Corina 731
Ciobanu, Anatol 968
Ciobanu, Fulvia [949]
Ciobanu, Georgeta 926, *1039*, 1283
Ciocan, Elena 1205
Cioculescu, Şerban [276], [674]
Ciolac, Marina 360, 390—392
Ciomoş, Virgil 136
Cionchin, Viorel 880
Ciopraga, C. **33**
Ciorănescu, Alexandru [35], [36], [1419]
Cipariu, Timotei **281**, [291], [310]
Ciubotaru, Mircea 881, **917**
Ciugureanu, Adina 1239
Ciurea, Alexandru [456]
Cîmpean, Ileana **455** v. şi Câmpean, Ileana
Clement, Alexandrinul [408]
Clonţea, Doina 1240
Clonţea, P. 1232, 1240
Coatu, Nicoleta 732 v. şi sigla **AnIEF**
Cobeţ, Doina 282, 283
Cochinescu, Gabriela **669**
Codoban, Aurel 137
Coja, Ion 293, **327**
Cojocaru, Gabriela 1206
Cojocaru, Vlad **917**
Colbert, B. [711]
Coloşenco, Mircea 1418
Colţea, Dumitru 733
Colţescu, Viorel 138
Comanescu, Iulian 927
Comănean, Iulian *21*, *1040*
Comănescu, Ioan [1215]
Comişel, Ecaterina **1268**, **1310**
Comloşan, D. 103
Comşulea, Elena **455**, [619]
Constantinescu, Alexandru **708**
Constantinescu, Doina 1184—1186, 1241
Constantinescu, Elena 1299
Constantinescu, Ilinca 1018, 1424

Constantinescu, Mihaela **1300**
Constantinescu, Nicolae **33**, **1395**, 1425
Constantinescu-Dobridor, Gheorghe 928, 929, **1298**
Constantinescu Moruz, Alexandru [436]
Constantiniu, Florin **708**
Corbea, Andrei 139
Corbea, Teodor [294]
Cornu, Daniel 164
Coresi [310], [434]
Corlăteanu, N. 283 bis
Cornea, Paul **33**
Coroiu, Constantin 1403
Cosăceanu, Anca 140, **706**
Coseriu, Eugenio 141, 142, [1400], [1406], [1420] v. și Coșeriu, Eugen
Cosmovici, Andrei 143
Cosniceanu, Maria [985]
Costandache, G. G. 159
Coste, Ileana **1301**
Costea, Ionuț 867
Costescu, Cristina **659**
Costin, Nicolae [451]
Costin, Nicolae [Pseudo] [467]
Costinescu, Mariana [456]
Coșbuc, George [719] v. și sigla **Vatra**
Coșeriu, Eugen [59], [79], 144, 145, 1402, 1403, [1408] v. și Coseriu, Eugenio
Coteanu, Ion **30**, **33**, 58, 146, 393, [490], [506], 555, [619], 734, 735, [924], 930—932, 960, 981, **1273**, **1395**
Cotelnic, Teodor 960, [978], [982]
Covaci, Vasile **706**
Covataru, Gheorghe **917**
Cozmei, Ion 59
Crăciun, Dan **676**
Crăciun, Gheorghe 285
Crăciun, I. [416]
Creangă, Axente 419
Creangă, Ion [612], [721], [747], [765], [798], [807], [814], [828]
Cremene, Ioan 234
Cremer, I. 736, *1273*
Creța, Zorela [665]
Creția, Gabriela 60
Creția, Petru 420, 819
Crețu-Giurculescu, Doina **1302**
Crihană, Marcel **1395**
Cristache, Nicolae v. sigla **Ora**
Cristea, Mircea **1395**
Cristea, Teodora 494, **706**
Crișan, Alexandru *253*, 1207
Crișan, Emanuela 1208, **1365**
C. R. M. 556
Csomortáni Magdolna 1146
Cuciureanu, Sonia 737
Cugno, Marco 738
Cuniță, Alexandra 86, **706**, 1051, **1268**
Cvasnii Cătănescu, Maria 739

Dabija, Irina Ștefana 235
Dabu, Rodica 1187—1189
Dad, Marian 740
Damaschinul, Ioan [1]
Danilevici, Dumitru **669**
Danovici [415]
Dascălu, Crișu 473
Dascălu-Jinga, Laurența 61, 474, 475, **480**, [481]—[483], 741, 742
Datcu, Iordan 286
David, Gh. 62
Dávidházi Péter 63
Dănăilă, Ion 2
Dănilă, Simion 882
Dăscălescu, Marilena 1243
Dârjan, Liviu 933
Dechert, H. W. [253]
Dediu, Dan 743
Dediu, Ion [1132]
Delast-Popoviciu, Daniela **651**
Deleanu, Mihail 744, **1395**
Demény István Pál 1147
Demiraj, Shaban [1141]
Denciu, Ioan *1042*
Densusianu, Ovid [9]
Derrida, Jacques [191]
Derșidan, Ioan 745, 746
Descombes, Vincent [214]
Deutsch, Werner [21]
Diaconescu, Florica **917**
Diaconescu, Ion 520, **521**, 522
Diaconovici, Corneliu [313]
Diaconu, Ion 747
Diaconu, Petre 883
Dignoire, Claude **706**
Dillon, J. T. 147
Dima, Al. 310
Dima, Eugenia **455**, 960
Dima, Teodor 148
Dimitrescu, Florica [458], [462], [464], [1310 bis], *1397*
Dimitriu, Corina 149
Dimitriu, Corneliu 336, **455**, 495, 496
Dione, Casiu [310]
Dițuleasa, Florian **1366**
Dîrul, Alexandru 960, [978], [982]
Dobre, Alexandru 287, 288, 1427
Dobre, Dan 288, **706**, 1052
Dobre, Maria A. *985*
Dobrotă, Nițâ **704**
Dobrovie-Sorin, Carmen [537]
Doca, Gheorghe **1303**, **1304**
Doinaș, Ștefan Augustin **455**, [804], [831]
P. Dombi Erzsébet *221*
Dominte, Constantin 272 bis, 320, 324, **327**, 628, 748, *986*, *1041*
Domokos Pal Péter 1148
Donici, Andronachi [435]
Doru, Doina 837
Dragomir, Camelia 150, 151
Dragomir, Dorina 1243
Dragomir, Dumitru v. siglele **Săptămîna**, **SpR**
Dragomir, Otilia 421, *626*
Dragomir, Silviu 557 v. și sigla **RTrans**
Dragomir-Mărgean, Ion **666**
Dragoș, Elena 289, *358*, *763*

Drașoveanu, D. D. 497, 523
Drăgan, Jenică **705**
Drăgănescu, Mihai 934, [956], [960] v. și sigla **Academica**
Drăghicescu, Janeta **1305**
Drăghici, Virgil *170*
Drăgoescu, Ion I. 558
Drăgoiu, Teodor 1209
Drăguț, Vasile **455**
Dreghiciu, Doina [459]
Drimba, Vladimir [619], 619, **1182**
Drincu, Sergiu **28**, **31**, 299, 361, **1331**
Duca, Mariana *667*
Dudaș, Florian **422**
Duicu, Serafim 291
Dulău, E. **651**
Dumistrăcel, Stelian 292, 960
Dumitrache, Monica **1268**
Dumitrana, Magdalena 232
Dumitrașcu, Iosif 64
Dumitreasă, Petru 749
Dumitrescu, Ana 750
Dumitrescu, Domnița 1053
Dumitrescu, Ion [276], [674], **1395**
Dumitrescu, Maria 1109
Dumitrescu, Monica **669**
Dumitrescu, Rodica **669**
Dumitrescu, Sorin 559
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe **454**, 1419
Dumitriu-Snagov, I. 1002
Dumitriu-Șeuleanu, Carmen 103
Dumitru, Mircea 236
Dumitru, Veronica **669**
Dumitru-Stăncioiu, Anca 5
Dună, Ion 751, **1395**
Dură, Nicolae V. 423
Duțescu, Dan [1423]
Duțu, Alexandru 65, *1001*
Duțu, Olga **33**

Eisenberg, Peter [1027]
Eleutheriades, Olga [1011]
Eliade, Irina **668**
Eliade, Mircea [738]
Emilian, Episcop al Alba Iuliei [457], [458], [462], [464]
Eminescu, Mihai [276], 293, [420], [592], [674], [716], [725], [727], [729], [730], [740], [748], [749], [756] — [758], [762], [766], [769], [777], [780], [784], [785], [794], [797], [801], [814], [819], [821], [822], [832], [859], [873], [1017], [1118]
Enache, Constantin **704**
Enescu, Gheorghe 151 bis
Engel, Ulrich [1027]
Epictet [1010]
Epuran, M. 103
Erasm de Rotterdam [1006]
Etcu, Ion [978], [982]
Eugeniu al IV-lea, papă [330]
Evdoșenco, Arcadie 498, 499

Fábian Pál [1174]
Fabre, Gilbert 1310 bis, [1397]
Faiciuc, Elisabeta **3**
Faiciuc, Ioan 66, *1090*
Faiter, I. 630
Faiter, Ion 609
Falk, Ramona 1019
Făgărășanu, Florin **1395**
Fătulescu, Ștefan 752
Fârnoagă, Georgiana **1244**
Fekete István 154
Felix, Jiři [256]
Ferenczi Rita 1149
Fettinger, Robert [711]
Filipescu, Puiu-Filip 40
Filipović, Rudolf [1039]
Filotti, Eugen [711]
Finze, Rena *711*
Firuță, Corina **669**
Fischer, I. 67, 981, *1012*, *1013*
Floarea, Mihai 753, 1190
Flonta, Mircea 152, 153
Flonta, Teodor **670**—**672**
Flore, Michaela 1054, **1367**
Florea, Ioan **455** v. și mai jos
Florea, Ion 115 v. și mai sus și mai jos
Florea, Ion A. 362, **917**, 935, [960] v. și mai sus
Florea, Ligia Stela 476, 1055, **1306**
Florea, Mihai 838
Florian, Radu v. sigla **SocCult**
Foarță, Maria 103, 754
Fodor, Ecaterina 1110, **1129**, [1421]
Forăscu, Narcisa **33**
Fratu, Ilie 884
Frazzei, Florian 560
Frăsineanu, Carolina 1191, 1192
Frățilă, Florentina **1301**
Frățilă, Vasile 405, 561, **1307**
Frâncu, Victoria 1428 v. și Frîncu Victoria
Frânculescu, Mircea **1395** v. și Frînculescu, Mircea
Frigyes, Karinthy [1173]
Frîncu, Constantin **455**
Frîncu, Victoria **669** v. și Frâncu, Victoria
Frînculescu, Mircea **30**, **33**, **453** v. și Frânculescu, Mircea
Frumuzache, Doina [711]
Fundătură, D. **673**
Funeriu, I. **31**, **424**, 425
Füst Milan [1173]

Gaal György *1171*
Gabinschi, Marc Alexandrovici [488], [491]
Gafar, Seifudain **669**
Gafencu, Grigore v. sigla **Timpul**
Gajdos Balogh Attila 154
Galațanu, Olga **706**
Galea, Ileana **1308**
Gană, Veronica [711]
Gartner, Theodor [512]
Gauger, Hans Martin 155
Gavrilă, Iacob [711]

Gavrilă, Ilie **704**
Gavriliu, Eugenia **1290**
Gazda László 1150, 1151
Găitănaru, Ștefan **1309**
Gălășanu, Paul H. 337, [1418]
Gălățeanu-Fârnoagă, Georgiana **1310**
Gămulescu, Dorin **1129**
Gârmacea, Cornelia 68, 919
Gehl, Hans 1020
Gencărău, Ștefan *481*
Genette, Gérard 156
Georgescu, Adelina 363
Georgescu, Emil v. sigla **REc**
Georgescu, Magdalena 426, [456], *987*, *988*
Georgescu, N. 755, 756, 936, [958]
Georgescu, Valentin Al. **708**
Gerota-Varo, Gabriela [711]
Gertel, Ion [711]
Gheorghe, spătarul [452]
Gheorghe, Corina *1091*
Gheorghe, Gabriel 258, 1404, 1429
Gheorghe, Mircea **1395**
Gheorghiu, Jeana **668**
Gheorghiu, Vladimir **1273**
Gherman, Anca **455** v. și mai jos
Gherman, Anca Cristina [456] v. și mai sus
Gherman, Mihai 294, 427, [456], [457], *460*
Gherman, Mihai Alin **455**, [457]
Gheție, Ion [276] 428, *461*, 631, 674, 868, *964*, 981
Ghinea, Dan **675**
Ghiorman, Cecilia [711]
Ghișe, Dumitru 272 bis
Ghițulescu, Emil **1301**
Gianni, Angelo [1091]
Gilbert, Pierre [1413]
G. I. O. 937
Giosu, Ștefan 295, **960**
Giroveanu, Iulia **702**
Giurescu, Constantin C. [265], 885
Goci, Aureliu 562, 563
Godorogea, Ștefan 429
Goga, Ecaterina 273, 308, 317, **327**
Goga, Octavian [782], [792], [800]
Gogiu, G. [989]
Gogoașă, Ioan 886
Gogoneață, Aurora **704**
Goian, Maria Emilia **1311**
Goicu, Viorica **28**, 41, 887, 888
Goldea, Angela [619]
Goldoni, Carlo [1060]
Golescu, Dinicu [461]
Goma, Paul [767]
Gorcea, Monica **1312**
Gorgos, Constantin **676**
Gostar, Nicolae 889
Gottschalk, Maria Filip [1047]
Goția, Anton **455**, [457]
Graça Thenundo Barata, Maria da [1047]
Gradin, Francisca [711]
Gramatopol, Mihai 157
Graur, Alexandru [619]
Greceanu, Radu [274], [344], **455**, [456]
Greceanu, Șerban [274], [344], **455**, [456]
Grecu, Doina **455**
Grecu, Victor V. **32**, 430 v. și **FilIst**
Grigorescu, Luminița **676 bis**
Grosu, Constantin *453*
Groza, Liviu 839
Groza, Rozalia *488*
Gruiță, G. 500, 524
Grün, Ecaterina 1056, 1245
Grunea, Vasile 1177
Guciu, Ioana 757, **1395**
Guida, Francesco [1001]
Guillaume, Gustave [1084]
Guțu Romalo, Valeria 840, 981
Gyémánt Ladislau **414**, 1177
Győrfi Dénes 1152
Gyurcsik, Margareta 158, 1210

Haack, Hermann [882]
Haack, Susan 159
Hähnel, Klaus-Dieter [1040]
Haidberg, Roxana *22*
Haldewang, Sigrid 1021
Halichias, Ana-Cristina 1003, *1014*, *1092*
Halici, Mihail — tatăl [292]
Handoca, Mircea **33**
Haneș, Gheorghina [711]
Hangiu, Ion **30**, **33**, 69, 70, 259, 296, 338—341, 758, 759, 938, 1313, 1314, **1395**
Haralambie, I. 939
Haret, Spiru v. sigla **Albina**
Hariton, Viorica **706**
Hartular, Anca *989*, *990*
Hartung, Wolfdietrich [1040]
Hasan, Finuța [949]
Hasdeu, B. P. [312]
Hașdeu, Iulia 1057, **1315**
Hazy, Ștefan 501
Heliade Rădulescu, Ion [274] v. și sigla **CrRom**
Hendriks, Henriette [21]
Hentschel, Elke [1027]
Herculano de Carvalho, José G. [1047]
Herden, Werner [1040]
Hiltbrunner, Otto [1012]
Hints Miklós 1153, 1154
Hîrșan, Elena **1380**
Hochscheidt, Nikolaus [711]
Hodiș, Viorel [536], [539]
Hollinger, Alexander 1316
Homorodean, Mircea 901
Hopârtean, Mariana **1367**
Horezeanu, Mihăiță 232, 1022
Horvat, Săluc 297, 564
Horváth, Alexandru 160
Hosu, Gioni 969
Hoye, Leo Francis Paul 42
Hrdlicska, Gabriel **1317**
Hristea, Theodor [619], 940

Iacobovici-Boldișor, Constantin [711]
Iancu, Marin **30**, **1395**

Iancu, Victor 610
Ibrăileanu, G. v. sigla **VR**
Ichim-Tomescu, Domniţa 71, 869, 870 v. şi Tomescu, Domniţa
Ieşanu, D. *917*
Ilian, Aurelia **1395**
Iliescu, Ada **1274**
Iliescu, Adrian-Paul 161
Iliescu, Constanţa **1318**
Iliescu, Gheorghe 565
Iliescu, I. 103
Iliescu, Maria [538], [619], [649], [711], [1092], [1095]
Iliescu, O. *1415*
Ilieş, A. [416]
Ilinca, Şt. M. **1319**
Ilioane, Cornel 103
Ioan, Dana 1246
Ioan, Petru 162, **695**
Ioani, Liviu 760, **1395**
Ioani, Monica M. **1369**
Ioaniţoaia, Ovidiu v. sigla **SpR**
Ioanovici, Sanda [711]
Ion, dascălul [434]
Ion, Angela **1268**
Ion, Cori Simona **669**
Ionaşcu, Ecaterina **455**, [456]
Ionel, Viorel 761
Ionescu, Adriana **1294**, **1320**
Ionescu, C. **1293**
Ionescu, Cristina 762, **1321**
Ionescu, Emil 43, 163
Ionescu, Eugen 164
Ionescu, Florin **677**
Ionescu, Ion 342, 632, 633
Ionescu, Liana 72
Ionescu, Monica **1295**
Ionescu, Tudor *1093*
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana **33**, **400**, **676**, **763**
Ionescu-Vîlceanu, Irina **1295**
Ionică, Ion *107*, 364, 566, *1094*
Ionilă, Florin **1322**
Ioniţă, Florin **1347**
Ioniţă, Vasile C. 298, 299, 363, 502, 525, 567—569, 634, 764, 841, 871, 872, 890—892
Iordan, Iorgu [619], 1405
Iorga, Nicolae 300, [466] v. şi sigla **RIst**
Iorgovici, Paul [279], [291]
Iosipescu, Anatol 842
Irimia, Dumitru **30**, 101, 145, **455**, 765, 960, 981, *991*, 1406
Irimia, Ioana 960
Isac, Ştefania 970
Isbăşescu, Mihai [711]
Iscrulescu, Cristian 843
Ispas, Bujorel 1111
Ispas, Sabina v. sigla **AnIEF**
Ispirescu, Petre [783]
Istrate, Gabriel **917**
Istrate, Gavril 40, 301, 960
Istrate, Ion [619]
Istrate, Mariana [619]
Istrate, Mircea 1135
Istvanovici, Mihail [457]
Iuga, Dumitru 893, [895]
Ivănescu, Constantin **1380**
Ivănescu, G. [295], [1406]
Ivănuş, Dumitru 1211, 1212
Ivopol, Andrei **669**

Jakobson, R. [200]
Janitsek Jenő 1153, 1154
Jeanrenaud, Magda *222*
Jeftić, Mikleš [1134]
Jodál Endre **1155**
Joja, Crizantema 165, **166**
Jucu-Atanasiu, Lucia **33**
Jünger, Alexander **1323**
Junghietu, Efim 971
Jurconi, Ion **1324**

Kabán Annamária 223, **1172**
Kahane, Zelma **664**
Kasparian-Bricovt, Beatrice 1142
Kelemen, Béla [619]
Kerdo, Jan 1112
Kheil, Alexandrine [711]
Kheil, Kurt [711]
Király Francisc **635**, 1156
Király Maria 1106, **1128**, 1247—1249
Kisch, Ruth [711]
Kiss, Elvira **1335**—**1340**
Klaster-Ungureanu, Grete [711]
Klein, Peter [711]
Klibanova, L. A. [1271]
Koch, Peter [1101]
Kogălniceanu, Mihail 302
Kohn, Ioan 766
Koity Marius 1020
Kok, Ans de [512]
Kokka, Maria **400**
Kolesnikova, Nadejda **1380**
Kölő Károly [1015]
Kósa Ferenc 1157, 1158
Kostomarov, V. G. [1272]
Kovácsné József Magda 1159
Kremer, Dieter [37]
Křepinský, Maximilian [256]
Kreuzer, Helmut [21], [24]
Krieger, Murray [190]
Kufleitner, Joseph [711]
Kukučka, A. *25*
Kukucska, Melita 1023
Kún László 1160

Labiş, Nicolae [753]
Laib, Adriana 1024
Laplanche, Jean 570
Lascu, Gheorghe **1325**
Lascu-Pop, Rodica 167
Laszlo, Alexandru 767
Latzel, Thomas **455**
Laurian, A. T. [287], [297], [427]
Lazăr, Gheorghe [419]

Lazăr I. St. **1395**
Lăpuște, Ion 431
Lăzărescu, Adriana **1326**, **1327**
Lăzărescu, Dan Amedeu **708**
Lăzărescu, George **678**
Lăzărescu, Gheorghe **33**, **1273**, **1347**, **1395**
Lăzărescu, Ioan 1025, **1360**
Lăzărescu, Ioan Gabriel **679**
Lăzărescu, Mariana 1025
Lăzărescu, Paul v. sigla **Dreptatea**
Leahu, Emil **1347**
Leahu, Lucian 571
Lecca, Doina **1244**
Lefter, Ionela 1213
Lefter, Spiridon 1026, 1328
Lehner Imre 1161, 1162
Leroy, Maurice [1433]
Leu, Paul 303, *992*
Levițchi, Leon **680**, **1329** v. și mai jos
Levițchi, Leon D. [1424] v. și mai sus
Liang, James [21]
Ligor, Alexandru 394, 432
Lindley Cintra, Luís Filipe [1047], [1432]
Litinschi, Gheorghe **676**
Littera, Ileana **706**
Lobo, Maria [1047]
Lohr, Alfred **455**
Lombard, Alf 343, 941, [1417], [1422]
Loșonți, Dumitru [3]
Lotreanu, Nicolae 768
Lovinescu, Eugen 304 v. și sigla **Zburătorul**
L. R. 572
Luca, Elfriede [711]
Lucuța, Yvonne 1027—1029, **1269**, **1270**
Lüder, Elsa **455**
Lup, Liviu 895
Lupu, Coman 305, **455**, [461], 1058, 1214
Lupu, Vasile [447]

Macarie, ieromonahul [429]
Macarie, Liliana [1095]
Macedonski, Alexandru [424], [425], [722] v. și sigla **Literatorul**
Macovei, Gabriela **917**
Macovei, Liliana **1295**
Macovei, Zaharia 1215
Macrea, Dimitrie 305 bis
Maesen, C. 168
Magda, Ileana 101, 972
Magdu, Lia 101
Maier, Radu O. v. sigla **AnIEF**
Maior, Grigore [418]
Maior, Liviu v. sigla **RTrans**
Maior, Petru [279], [291]
Maiorescu, Titu [289], [296], [309], [326], [787]
Makarenko, Tatiana 1030
Maksutovici, Gelcu *402*
Malerva, Luigi [1096]
Maliță, Liviu 769
Maller Câmpeanu, Petru [282]
Mamut, Nedret **454**
Man, Doina 1231
Mancaș, Mihaela [385], [359], 770
Mańczak, Witold [1087]
Manea, Constantin 1016
Manea-Manoliu, Ion 73
Mangiuca, Simeon [268]
Mangiulea, Mariana 503, **1129**
Manoil, Dochița 973
Manolache Adriana 237
Manolescu, Nicolae v. sigla **RLit**
Manta, Luca 169
Manta, Maria **1276**, **1277**, **1279**, **1280**
Mantsch, H. [711]
Marcu, Grigorie T. [458], [462], [464]
Marcus, Stroe 771
Mareș, Alexandru 433, 434, *689*
Mareș, Lucreția **665**, *993*, *994*
Marga, Andrei **170**
Marian, Rodica 103, 260, [619]
Marian, S. Fl. [303]
Marin, Anca **669**
Marin, Dinuța 270, 284, 300, 304, **327**
Marin, Gheorghe 573, 844
Marin, Maria 44, 111, 115, 366, **367**, **480**, 974
Marinescu, Anca 368
Marinescu, Bogdan 211, 369, *482*
Marinescu, Liliana 1330
Marinescu, Mihail **1268**
Marino, Adrian 172
Marlianus, Ambrosius [412]
Marmeliuc, Dimitrie [276], [674] v. și mai jos
Marmeliuc, Dumitru [711] v. și mai sus
Marta, Mihai 1059
Mártha Márta **1373**—**1378**
Martinovici, Ion v. sigla **Cariatide**
Martins, Ana Maria [1047]
Massim, I. C. [287], [297]
Mateescu, N. 101
Mateevici, Alexei [760], [812]
Matei al Mirelor [427]
Matei, Ș. 103
Maticetov, M. [1130]
Maurer, Ute 1021
Mauriac, François [737]
Mazilu, Dan Horia 101, [410], **1129**
Măgureanu, Anca **706**, **1268**
Mălinaș, Constantin 895
Mănescu-Caraman, Lucia 238
Mănoiu, Ion 772
Mănucă, Dan 960, 981
Mărcușanu, Iosif 1216
Mărdărescu-Teodorescu, Maria 370, 477, 478 v. și Teodorescu, Maria
Măgineanțu, D. 103
Mării, I. 681, 981
Mătcaș, Nicolae 960
Măciu, Mircea v. sigla **Academica**
Mânzat, Ion 773
Mârza, Eva [457] — [459], [462], [464]
Mârza, Iacob [457], [458], [462], [464]
Mecinik, Iuri Stepanovici v. Gheorghe, spătarul

Mecu, Nicolae **1395**
Medvedev, Tatiana **682**
Meillet, A. [1073]
Merealbe, Emanuel **1380**
Messner, Dieter [27]
Metea, Alexandru **1331**
Metzeltin, Michael 774, 1060
Michel, Georg [1040]
Miclău, Paul 74
Micu, Olga 975
Micu-Klein, Samuil [279], [291], **1268**
Micu-Pericle, Michaela **1268**
Miculescu, Silvia 1029
Mihail, Cristian 172, 636, 943, [956]
Mihail, Paul 435—437, *462*, *463*, 1004, 1407
Mihail, Zamfira [456], 999, 1000, *1130*
Mihăilovici, Aurelia 103, **455**, [456] v. și Bălan-Mihăilovici, Aurelia
Mihailovici, Mircea **1395**
Mihalciuc, Maria 1332, **1357**
Mihăescu-Cîrsteanu, Sanda **668**, **702**
Mihăilă, Ecaterina 173, 775, 776
Mihăilă, Gheorghe 273, 306, [469], [619], 1113, **1129**
Mihăilescu, Dan C. *34*
Mihu, Elena 438
Miklosich, Franz [648]
Milaș, Constantin 504
Milin, Jiva 275, 1114
Militaru, Doina 505
Mininni, G. [1099]
Mioc, D. [466]
Mioc, Simion 101, 981
Mircea, Ion Radu [456], [1430]
Mirianici, Mira 1217
Miroiu, Mihai **683**, **1332**
Miron, Mircea **455**
Miron, Paul [20], **455**
Mironescu, Cristina 1061
Mitrea, Constantin 845
Mitrofan, Iolanda **684**
Mitrofan, Nicolae **684**
Mitrofanova, A. D. [1272]
Mitu, Mihai 75, 76, 112, [456], **1129**, *1131*, 1430
Mîndrescu, Enache 777, **1395**
Mladenovici, Brando [310]
Mocan, Dana 778
Mocanu, Nicolae **455**
Moigrădeanu, Doina **1291**
Moise, Emil 779
Moiș, Vasile [1078]
Molan, Vasile **1334**
Moldovan, Amelia 1250—1253
Moldovan, Valentin 1115, 1116, **1270**
Moldovanu, Dragoș **455**, **917**
Molière [1060]
Moral Montserrat, Prudon 1062
Morariu, Mihaela *23*
Morariu, Mircea Em. **174**
Moraru, Alexandra [456] v. și Roman-Moraru Alexandra
Moraru, Cornel v. sigla **Vatra**
Moraru, Mihai **33**, **454**, **455**, [456], [461], 780, 781
Morărescu, Dulciu **685**
Morărescu, Elvira **1335—1340**
Morărescu, Simion **1335—1340**
Moreau, Marcel 175
Moscopoleanul, Daniil [388]
Movilă, Ieremia [444]
Moxa, Mihail [469]
Mujdei, Cristian 5
Müller, Frank-Bernhard *1416*
Müller, Hans [711]
Müller, Ilse [711], **1341**
Muntean, George 77
Munteanu, Constanța 574
Munteanu, Elena **1395**
Munteanu, Eugen *24*, 144, 344, 345, **455**
Munteanu, Ioan 944
Munteanu, Maria [619]
Munteanu, Romul 439
Munteanu, Ștefan **33**
Murádin László 1163, 1164
Murar, Ioana **661**, **1342**
Murăreț, Ion **239**
Murăreț, Maria **239**
Mureșan, Cornel 231
Mureșan, Laura 1316, 1332, **1357**
Mureșanu, Andrei [876]
Mureșanu, Ileana *1398*
Mureșanu Ionescu, Marina 240
Mureșianu, Ileana Constanța 45
Murvai, Olga **1268**
Muscalu, Florin 1408
Muscă, Mona *1095*
Muscă, Vasile 176

J. Nagy Mária 1165
Naiman, Aurora **669**
Nancă, Paul v. sigla **Phoenix**
Nandriș, Grigore [283 bis]
Nandriș-Cudla, Anița [831], [979]
Narița, Ionel 241
Nasta, Atanasie 307
Nasta, Dan Ion 1254, 1255, 1261
Natu, Florentina 637—639
Naum, Teodor [322]
Nădăban, Traian **1128**
Năstase, Ștefania Coca **676**
Năsturel, Petre Ș. 440
Neacșu, Ioan 177, 1218
Neaga, Nicolae [458], [462], *464*
Neagoe, Victorela 371—373
Neagu, Ion 782
Neamțu, G. G. 945
Neamu, Gh. *1132*
Nebunu, Mihai 1343
Necula, Nicolae D. 441
Neculce, Ion [452]
Nedelcu, Carmen **661**
Nedelcuț, Daniela **1344**
Negoiță, Atanasie 896
Negomireanu, Doina [619]

Negraru, Maria [9]
Negreanu, Aristița **686**
Negreanu, Constantin 783, *1175*, [1427]
Negruzzi, Constantin 308, [435]
Nerius, Dieter [1040]
Nestorescu, Virgil 976, 977
Neț, Mariana 178, [222], 784, 785
Nica, Dumitru **455**
Nichifor, Georgeta **687**
Nichita, Ioana [1095]
Nichita, Silvia **1318**
Nickau, Marie-Anne **455**
Nicodim de la mănăstirea Neamț [417]
Nicola, Gr. 179
Nicolae, Nicolae I. **1273**, **1347**
Nicolau, Stela [458], [462], [464]
Nicolescu, Adrian 78, **1268**
Nicolescu, Luminița **704**
Nicolov, Sorina 242
Nicu, Vladimir 897
Niculescu, Alexandru 786, 846, 847
Niculescu, Aurora **1384**
Nikolaeva, Nina 180
Nistor, Valeria 1117
Nistorescu, Cornel v. sigla **Expres**
Niță, Marian 1178
Noica, Constantin 1345
Nooman, Willem 101
Novacovici, Emilian [298]
Novicov, Mihai **1129**
Nuredin, Ibram 575
Nuță, Ion 309, 374, 375, **455**, **917**, [960]

Oancea, Dimitrie I. 898
Oancea, Ileana *108*, 126, 181, *489*, 1063, 1064, *1096*
Ocneanu, Traian **455**
Odobescu, Alexandru 310
Oesterreichen, Wulf [1101]
Olariu, Victoria 544, **688**
Olăreanu, Costache [728]
Oltean, Ștefan 182
Olteanu, A. Gh. [33], **1273**, **1347**
Olteanu, Pandele [428], **442**, 443, [456]
Olteanu, Virgil **689**
Omer, Danielle **706**
Onu, Liviu [456], 946, [956]
Oprea, Ioan **183**, 611, 787, 947, [960]
Oprea, Magdalena 184
Oprescu, Mihail 506, 526, 948
Oprișan, I. [835]
Orheianu, Vlad Andrei 690
Otobîcu, Constantin **1273**
Ovcinikova-Pelin, V. [468] v. și Pelin, Valentina

Pachia Tatomirescu, Ion 899
Pagliardini, Angelo 311
Paidos, Constantin **1346**
Paler, Octavian v. sigla **RLib**
Paliga, Sorin 346, 347, 873, 900, 949
Paiva Boléo, Manuel de [1047]
Pamfil, Carmen Gabriela 79, **281**, 950, 951, [960]
Pamfil, Viorica **455**, [456]
Panaitescu, P. P. [342]
Panaitescu-Perpessicius, D. v. sigla **Manuscriptum**
Pană, Vladimir 1409
Pană-Boroianu, Ruxandra 376, 377
Pană-Dindelegan, Gabriela **527**, **528**
Pandelescu, Friederike [711]
Panovf, Irina **691**, **692**
Pap, Francisc 1005
Papadima, Daniela *649*, 788—790, *995*
Papadima, Liviu 185
Papadopol, Anda **693**
Papahagi, Marian 981, **1086**
Papahagi, Tache [269], [270], [307]
Papiu-Ilarian, A. [310], [427]
Paraschivescu, Miron Radu [859]
Paraschivescu, Radu [737]
Pasat, Mihaela 186, **187**
Pascal, A. D. [1131]
Pascu, Ștefan [3], **414**
Pasternak, Boris [1103]
Pavel, Eugen [3], 80
Paveliu, Eliza **1366**
Pavnotescu, Maria **1347**
Păcurariu, D. **33**
Păcurariu, Mircea [458], [462], [464]
Pădurariu, Neculai 576, 577
Pădureț, Ileana **1348**
Pătrășcanu, Ion [711]
Pătruț, Ioan [3], 312, 952, **1129**
Păun, Gheorghe 243, 244
Păunescu, Adrian v. sigla **Vremea**
Păunescu, Adrian **676**
Pânzaru, Ioan [229]
Pârlog, Hortensia 1030 bis, 1031, **1349**
Pârvu, Constantin **694**
Pârvu, Sorin **695**
Pârvu, Vasile 901
Pârvulescu, Letiția **1334**
Pecican, Ovidiu 444
Pedestrașu, Anatol [109]
Pele, Alexandru 902
Pelin, Valentina [463] v. și Ovcinikova-Pelin, V.
Penescu, Maria 1256, 1257
Péntek, Elisabeta *224*
Péntek János 188
Percă, Mihai **917**
Perju-Liiceanu, Aurora 245
Petcu, Ion v. sigla **Românul**
Petit, Antoine 244
Petkanov, Ivan [1098]
Petőfi S. János [221], [223]
Petraș, Irina 175, **696**, **697**
Petre, Zoe [1013]
Petrea-Suciu, Stela **1395**
Petrescu, Ioana Em. [34], 189—191, **1350**
Petrescu, Liviu 981
Petrescu, Victoria **1318**
Petrica, Vasile 313
Petrică, Ion **1129**

Petroiu, Deliu **28**
Petrovici, Emil [631]
Pfister, Max [38]
Philippide, Alexandru [736], [810]
Piccillo, Giuseppe [465]
Piccolomini, Enea Silvio [330]
Piel, Joseph M. [37]
Pillat, Ion [814]
Piloff, Corneliu v. sigla **RRom**
Pintea, Mălina **1351**
Pippidi, D. M. [1013]
Piru, Al. v. sigla **Dimineaţa**
Piuariu-Molnar, Ioan [279], [291]
Pînzaru, Petru 848
Platon [176]
Platon, Gh. *632*
Plămădeală, Antonie [357]
Pleşoianu, Grigorie [412]
Pleşu, Andrei **455**
Pleter, Tiberiu 1431
Ploae-Hanganu, Mariana 192, [1095], 1432
Poalelungi, Gheorghe 849
Podico, M. V. [987]
Pögl, Johann [27]
Pogodin, M. P. [1113]
Polkowska-Semeniuk, Maria 246
Polkowski, Lech T. 246
Pontalis, J. B. 570
Pop, Augustin [3]
Pop, Ioan [283]
Pop, Ion 156, 195
Pop, Liana [1398], 1433
Pop, Sever [301]
Pop, Sinziana v. sigla **FAS**
Pop, Vasile 903
Popa, Adrian **669**
Popa, Constantin M. **1347**
Popa, Dorin 1402
Popa, Eleonora 2
Popa, Luiza **1373—1378**
Popa, Mariana 1258, 1275
Popa, Mircea 272 bis, 314, 792
Popârda, Oana 193
Popescu, Andia **1351**
Popescu, Constantin **917**
Popescu, Constantin **704**
Popescu, Constantin **705**
Popescu, Corina [738]
Popescu, Cristian Tudor v. sigla **AdLA**
Popescu, D. **673**
Popescu, David [1429]
Popescu, Elena **455**
Popescu, Florin 1352 v. şi mai jos
Popescu, Florin D. **1291**, **1353** v. şi mai sus
Popescu, Ion **1354**, **1355**
Popescu, Mihaela 1193—1195, 1259, 1260
Popescu, Mihaela Sanda 194
Popescu, Radu Sp. 904
Popescu, Stela **1318**
Popescu, Ştefania **1356**
Popescu-Fischer, Sebastiana 640
Popescu-Marin, Magdalena 641, 850, [949], 1065, 1066, *1097*
Popescu-Mihăieşti, Alexandru 1219
Popescu-Ramírez, Liliana [512]
Popescu-Sireteanu, Ion 578, 642, 905, 906, **917**
Popovici, Dan **698**
Popovici, Dragomir *1176 bis*
Popovici, Vasile 793
Popovici, Victoria 1067, 1068
Popoviciu, Liviu **651**
Popp, Vasile [279], [291]
Porucic, Adrian 155
Porucic, Anneliese 155
Preda, Gh. 578
Preda, Ioan **1329**
Preda, Irina 580
Preda, Nina 794—796, **1395**
Prelipceanu, Dan **676**
Pricop, M. **673**
Prioteasa, Ioana 302, 310, **327**
Prodan, Viorica 1196—1198
Puiu, Olga Valeria **676**
Pumnul, Aron [278]
Purcel, Alexandra **1357**
Purdela Sitaru, Maria **106**, 378, **382**, 581, 643
Purice, V. [994], [997]
Puşcariu, Lia [711]
Puşcariu, Sextil [267]

Quasten, J. [408]

Rad, Doina 797
Rad, Ilie 1220
Radanova-Kuševa, Neli 1069
Radu, George 1032
Radu, Sonia [711]
Radu, Tania *35*
Radu-Nandra, Ilie 1405
Raevski, N. D. [1088]
Rafail, monahul [421]
Raus, Lidia 1410
Raus, Valentin v. sigla **Minerva**
Răcăşan, Livia **1278**, **1281**
Rădăceanu, Lotar [711]
Rădulescu, Anca 81
Rădulescu, Marina 261, 507, 508, 529, [949], 978, **1395**
Rădulescu, Mihai **1284**
Rădulescu, Paraschiva-Lucia 348
Răduţiu, Aurel **618**, 907
Răduţiu, Gheorghe 419
Râmniceanu, Naum [416]
Regman, Cornel 798
Reguş, Aspazia 874
Reguş, Corneliu *225*, 874
Reinheimer Ripeanu, Sanda 1070—1072
Renfrew, Colin [1176 bis]
Renţea, M. **1293**
Renzi, Lorenzo 349
Rezeanu, Adrian 582—585, 908
Rhier, Franciscus Xaverius [418]
Richter, Gisela [711]

Ricoeur, Paul 195
Riza, Adrian v. sigla **Timpul**
Rizescu, Ion [456], [949]
Rîmniceanul, Grigorie [1]
Robe, Mircea **1395**
Rochetti, Alvaro **1304**
Roegiest, Eugen [515]
Rohárik, P. [1133]
Roman, Al. **700**, **701**
Roman, Ion **851**
Roman, V. **651**
Roman-Moraru, Alexandra **335**, **455** v. și Moraru, Alexandra
Romanescu, Paula [736]
Rosenberg, Rainer [1040]
Rosetti, Al. 315, [342], [461], [633]
Rosetti, C. A. [310]
Roșa, Gheorghe Constantin [316]
Roșian, Mircea **455**
Roșianu, I. [3], 82
Rotaru, Salomeea **669**
Rotta, Răzvan **1312**
Rovența-Frumușani, Daniela 1358
Rozkoš, Pavel *25*, **31**, **1119**, 1120, *1133*
Rüchard, Cristoph **455**
Rus, Remus 644
Rusek, Jerzy 83
Russo, Alecu 317
Rusu, Valeriu 262
Ruxăndoiu, Pavel **676**
Ruzé, Alain 350

Šabršula, Jan 196, [1093]
Sacaleios, Gheorghe 247
Sachelarie, Elena **1299**
Sachelarie, Ovid **708**
Sadoveanu, Mihail [744], [750], [811], [835]
Sagal, Paul T. 197
Sala, Marius [5], 351, 981, 1073, 1074, [1095]
Salvanu, Savina 875
Samharadze, Zaira **662**
Sandu, Costache **704**
Saramago, João [1047]
Saramandu, Manuela **1294**
Saramandu, Nicolae 4, **33**, 84, 85, [107], 142, 318, 319, 379, 395, **480**, 1420
Saraș, Marcel **1359**
Sarău, Gheorghe **699**
Sasu-Zimmermann, Dorothea [711]
Satta, Luciano [1091]
Saulea, Toader 86, **706**
Saussure, Ferdinand de [150]
Savin, Emilia **1360**
Savu, Camelia Maria 263
Sălișteanu-Cristea, Oana 1075
Săndulescu, Maria Carmena **676**
Săplăcan, Constantin 198
Săucan, Doina-Ștefana 771
Săulescu, Gh. [266]
Săvoiu, Adrian **1395**
Săvulescu, D. **33**
Săvulescu, Silvia 2
Sânmihăian, Florentina **30**, **33**, 530, 799, 800, **1395**
Sârbu, Richard 199, 404, 1121–1123, **1269**, **1270**
S. C. *917*
Scărlătoiu, Elena 396, *403*, 406, *465*
Schaefer, Klaus [1040]
Schellbach-Kopra, Ingrid [1175]
Schiau, Octavian [456], [457]
Schuster, Cristian *1176 bis*
Scriban, Neofit [302]
Scurtu, Gabriela **1379**
Seche, Luiza [276], [674]
Secrieru, Mihaela 801
Segura da Curz, Luisa [1047]
Selejan, Ana **1411**
Semcinski, Stanislav 802
Sienerth, Stefan 1033
Siliște, Maria Delia 1076
Silvestru, Elena *1098*
Simion Dascălul [450]
Simion, Ștefan [458], [462], [464]
Simionescu, Margareta 953
Simionescu, Sidonia **1395**
Simionese, Vasile 1124, **1361**
Simon, Jolán **1276–1281**, **1373–1378**
Simonescu, Dan 302, [456]
Simovici, Sandina **706**
Simu, Octavian **1362**
Singer, H. 103
Sireteanu, E. **700**, **701**
Sîrbu, Gabriela 803, **1315**
Skalička, Vladimir [1431]
Skok, Petar [262]
Skutnabb-Kangas, Tove 1166
Slama-Cazacu, Tatiana 87, 88, 200, 201, [1099]
Slavici, Ioan [745] v. și siglele **Tribuna**, **Vatra**
Slăvescu, Micaela **702**
Slușanschi, Dan [1092]
Soare, Angela 1261, **1275**
Socol, Cristiana 5, *110*
Sofronie, Veronica 1262
Soitu, D. D. [321]
Soran, Viorel 586
Sorescu, Marin [775], [776] v. și sigla **Literatorul**
Sorescu, Roxana **33**, 804, **1395**
Sosenko, E. Ju. [1272]
Speck, Hans-Jürgen **455**
Spengler, Oswald [197]
Speranția, Eugeniu 320
Spiewok, Wolfgang [1040]
Spinozzi Monai, Liliana [1130]
Stamp, H. O. 103, 248
Stan, Camelia *327*, 954
Stan, I. T. [618] v. și mai jos
Stan, Ioan Teodor 1125 v. și mai sus
Stan, Mihail 805, **1395**
Stanca, Horia [711]
Stanca, Vasile 1221, 1222
Stanciu, Daniela 249, 1263, 1999
Stanciu, Dumitru 203, 587

Stanciu, Mircea-Valer 645, 876
Stancu, Zaharia [778]
State, Melu 509
Stănciulescu-Cuza, Mariana **1363**
S[tăneseu], C[onstantin] *1304*
Stănescu, Ileana **704**
Stănescu, Nichita [718], [751], [761]
Stănescu, Speranța 89, 1264, **1268**
Stănică, Ilie 250
Stein, Ernst Peter [108]
Steiner, Rudolf [1190]
Stepcinova, E. M. [1272]
Stere, Constantin v. sigla **VR**
Sterescu, Alice [711]
Stoian, Monica 1364
Stoianova, Daniela 510, 511
Stoica, Cornelia **1273**
Stoica, Ion v. sigla **Biblioteca**
Stoicescu, Nicolae **708**
Stoichițoiu, Adriana 806, 852 v. și mai jos
Stoichițoiu-Ichim, Adriana 588 v. și mai sus
Stoltz, Gabriela **676**
Straka, Georges [38]
Streinu, Vladimir [276], [674]
Strihan, Petre **708**
Stroescu, Sabina [456]
Stroian, Gabriela **676**
Stroici, Luca [444]
Sturdza, Mihai [412]
Suciu, Emil 1183
Suciu, Mircea *466*
Suflețel, Rodica 589, 909
Surdu, Alexandru **166**, 445, 955
Surjicov, Aurelia **1365**
Swiggers, P. 168
Szabó Zoltán *226*, *1173*, *1174*
Szathmári István [1174]
Szeker Endre [1172]
Szilágyi Aladár [1144]
Szőcs István 1167

Șaguna, Andrei [323]
Șandor, Veronica 570, **676**
Șandor Costea, Lidia 1223
Șandru Olteanu, Tudora *36*, 1077
Șchiopu, Ursula 203
Șchiopul, Petru [444]
Șendrea, Paula 103, 204
Șerb, Mircea 853
Șerban, Felicia **455**, [619]
Șerban, Ion Vasile 807
Șerban, Valentina 553, [619]
Șerbănescu, Andra 90, 91, 205, 487, *490*, 512, *515*; 531, 532, *537—539*, *650*, *996*, *997*, **1395**
Șerbănescu, Niculae [486]
Șercaru, Viorel v. sigla **GLib**
Șerdean, Ion **1366**
Șeuleanu, Dragoș 103, 808
Șevcenko, Taras [802]
Șildan, Monica **1367**
Șincai, Gheorghe [279], [291], [438]
Șoimu, Maria **1297**
Șoptereanu, Virgil **1129**
Șora, Sanda 809, [1096]
Șorban, Raoul v. sigla **Timpul**
Șotropa, Valeriu **708**
Ștefănescu, Alex. 810
Ștefănescu, Ariadna 2, 91
Ștefănescu, Gh. S. 321
Ștefănescu, Mugur Gabriel **676**
Ștefănescu-Drăgănești, Virgil **1368**
Ștefănescu-Goangă, Zizi **665**
Ștrempel, Gabriel **446**
Șuteu, Flora [276], *483*, **665**, [674], 956—958, 981
Șuteu, Valeriu **665**

Tabacariu, Grigore v. sigla **Ateneu**
Tabarcea, Cezar 646, 854—857, 1078, **1291**
Talaban Andrucovici, Irena **676**
Tamas, Maria I. **1369**
Tanco, Lucia **917**
Tánczos Vilmos 93
Taranenko, A. A. [225]
Tasmowski-De Ryck, Liliane [489], [512]
Tatusescu, Monica 447, 1006
Tămâianu, Emma 141, 206, 207
Tănase, Adela Mira 1079, **1370**
Tănase, Eugenia-Mira 1079 bis
Tănăsescu, Dan Claudiu v. sigla **Săptămîna**
Tăutu, Aloisie L. 590
Târhoacă, Cornel **704**
Teaha, Teofil 44, 94, *110 bis*, 380, 381, *386*, **480**
Teiuș, Sabina [619], *1099*, *1100*
Tekavčić, Paulo [515], [649]
Teleagă, Maria 1034, 1265
Tempea, Radu [279], [291]
Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române [456]
Teodoreanu, I. [805]
Teodorescu, Ecaterina **455**
Teodorescu, Elena 910
Teodorescu, Iulia **1299**
Teodorescu, Liliana **658**
Teodorescu, Lucia **1334**
Teodorescu, Maria [481]—[483] v. și Mărdărescu-Teodorescu, Maria
Teodorescu, Vasile **1347**
Teodorescu, Viorica **1297**
Teodorescu, Virgiliu Z. 448
Terchilă, Marius 811, **1395**
Teșliuc, Emil **704**
Tetianu, Diana *26*
Theban, Maria [37], 1080, 1081, [1095]
Theis, Victor [711]
Thellmann, Werner 208
Tibád Levénte 1168
Tihan, Violeta 812
Timoc, Cristea Sandu 397, [405]
Timoc, Romana **1367**
Titieni, Livia 209
Tiugan, Marilena 210, 211
Toderașcu, Ion *467*

Todinca, Vasile 911
Todoran, Emilia [619]
Todoran, Eugen **28**
Todoran, Romulus 45, 322
Todorova, Daniela 813
Tohăneanu, G. I. 41, 352, 591, 592, 612, 647, [786], 814, 815, 858, 859
Tolcea, Marcel 593
Tolu, Maria Viorica **706**
Toma, Elena 860
Toma, Ion 904, 912, 1211, 1212, 1224, 1371, 1372
Toma, Radu 132
Toma, Stela **454**, **455**, [456]
Toma-Damșa, Maria 816, **1395**
Tomeanu, I. **700**, **701**
Tomescu, Domnița 866 v. și Ichim-Tomescu, Domnița
Tonciulescu, Paul 353, 1136
Toșa, Al. 913, 914
Tótharsányi Sándor **1373—1378**
Tracy, Rosemarie [21]
Träger, Claus [1040], [1416]
Trier, Jost [215]
Trif, Radu 2
Trocan, Lelia **1379**
Trofin, Aurel *618*, 1035, **1308**
Troia, Luana 1007
Trösler, Johannes [357]
Troyes, Chrétien de [1085]
Tsur, Ruven [224]
Tudor, Corneliu Vadim v. sigla **RM**
Tudose, Cătălina **676**
Tudose, Florin **676**
Tudose, Maria **917**
Tudose, Petru 861
Tulai, Iosefina **1395**
Tulbure, Romana 2
Turcu, Aurelia 594, 817
Turcu, Fulvia **1380**
Turculeț, Adrian *1101*
Turcuș, Aurel **28**
Turdeanu, Emile [1407]
Turmigan, Ion **382**
Tuțescu, Mariana 212, **706**

Țăranu, Ecaterina **354**, **917**
Țăranu, Mariana **1381**
Țâra, Vasile **30**, 101
Țenchea, Maria 1082, **1269**, **1270**
Țepelea, Gabriel 981
Țepeș, Vlad [273]
Țicudean, M. *698*
Țigu, Viorel **28**, 915
Țion, Adrian 818, **1395**
Țugulan, Lidia 816, **1395**
Țurlan, Valentin **917**

Ujică, Marietta **455**
Ulivi, Anca 251, 383, 398, 479, [481]—[483]
Ungureanu, Doina **1274**
Urdea, Silvia 350
Ureche, Grigore [273]
Ureche, Nestor [444]
Uric, Gavriil [417]
Uritescu, Dorin N. 862, **1382**
Urmuz [813]
Ursu, N. A. 266, 449—451, 960 v. și mai jos
Ursu, Nicolae [619] v. și mai sus
Ursulescu, Nicolae 1008
Uță-Uritescu, Rodica **1382**

Vacek, Jindřich **1383**
Vaida, George 916
Vaimberg, S. 113, **468**, 1127, 1127 bis, *1134*, 1266, 1421
Valmarin, Luisa [1001]
Van Dijk, Teun A. [226]
Vanhese, Gisèle 819
Van Peteghen, Marleen 1083
Varlaam [348], [460]
Vartic, Ana Maria [619]
Vascenco, Victor 648
Vasilache, Gh. N. 533
Vasile, Mihail-Nicolae 595
Vasilescu, Mihai 1008
Vasilescu, Stelian 324
Vasiliu, Emanuel 43, [173], **213**, [230], **480**, *484*, [506], 513, 981, 1422
Vasiliu, Gabriel [3]
Vasiliu, Ion *699*
Vasiliu, Laura *491*, 613, 614, 863, **864**, [949], 981
Vasiliu-Scraba, Isabela 214
Vasiluță, Livia **105**, 215
Vatamaniuc, Magdalena D. 293
Vatan, Mihai [9]
Văcărescu, Alecu [310]
Văcărescu, Iancu [310]
Văcărescu, Ienăchiță [310]
Văcărescu, Nicolae [310]
Vărzaru, Maria **1299**
Vătășescu, Cătălina 355, 1139, 1140, *1141*
Vântu, Ileana 111, 384, 385, 1084
Vârtosu, Mariana Luminița **1384**
Vedinaș, Traian 323
Velciu, Dumitru 452, [467]
Velculescu, Cătălina *27*, **454**, [456]
Velican, Eugen 820
Velichi, Constantin N. **1129**
Veliman, Valeriu 263
Vergatti, Maria 1401
Verza, Emil 216
Vescu, Victor [1428]
Veștemeanul, Teodosie [449]
Vetișanu, Vasile v. sigla **AnIEF**
Vianu, Lidia **1385**
Vianu, Tudor [276], [285], 310, [674], [711]
Vicoleanu, Ioan 821, 1225
Vicolov, Sorina 252
Vieru, Sorin **166**
Vinereanu, Mihai 356
Vintilă-Rădulescu, Ioana *9*, *38*, 95, 979—981, [1095]
Vințeler, Onufrie 96, *228*, 1386
Vișan, Monica **1387**

Vișan, Viorel **706**
Vitorino, Gabriela [1047]
Vîlcu, Cornel 1412
Vîrban, Floarea *335*
Vîrtosu, Ileana **706**
Vjatjutnev, M. N. [1272]
Vlad, Carmen 217, 822
Vlad, Laurențiu *454*, *469*
Vlad, Sabin [3], **455**
Vlădescu, Andreea **1395** v. și Vlădescu-Lupu, Andreea
Vlădescu, Valerian 596
Vlădescu-Lupu, Andreea **455** v. și Vlădescu, Andreea
Vlădoiu, Ion **1388**
Vlăduț, Dumitru 31, 97, 823, 824
Vlăduțu, Ion **1301**
Vodă Căpușan, Maria 46, **1086**
Voia, Maria 1036
Voica, Adrian 825—827
Voicu, Costică **705**
Voicu, Mihaela 1085
Voina, Tudor **708**
Voinea, Radu 960
Vornic, Mihai 828
Vornicescu, Nistor **1009**, [1010] v. și sigla **ÎndrCr-Craiova**
Vrabie, Emil [650]
Vrabie, Gheorghe [1425]
Vulcan, Iosif 324
Vulișici Alexandrescu, Maria 534
Vulpe, Ion 1137
Vulpe, Magdalena 325, 475, **480**, 597, 829, 960, *998*
Vulpescu, Romulus 615, 959

Waard, Jan de **455**
Wald, Henri 218, 830, 1179
Wald, Lucia 266, **327**, *540*, *699*
Weber, Barbara [108]
Werner, Hans-Georg [1040]
Weydt, Harald [1027]
Weyssendoff-Brożkowa, Krystina [1014]
Wickmann, Maya [21]
Wilpert, Gero von [1414]
Wittgenstein, Ludwig [152], [153], [165], [166], [197]
Wittstock, Erwin [1033]
Wolf, S. 98, *468*
Wulfila [337]

Yusuf, Nevzat M. **669**

Zafiu, Rodica *359*, 598, 616, 617, 831, 865
Zagaevski, V. K. [983], [984], [988], [990], [998]
Zaharia, Constantin *229*
Zaharia, Mihaela 1413
Zaharia, Mihai 46
Zamfirescu, Ileana [456], [457]
Zamfirescu, Vasile Dem. 570
Zarescu, Emilia **1299**
Zdrenghea, Mihai **1308** v. și mai jos
Zdrenghea, Mihai Mircea 219, 1037, **1389** v. și mai sus
Zelezneac-Cioriță, Cristina 1226
Zgraon, Florentina [456]
Zissu, Elias **703**
Zoltner-Werner, Ercha [711]
Zsejki Erzsébet 1169
Zsemlyei János *230*
Zugravu, Nelu *455*
Zugun, Petru 326, **455**, 535, 832, 960
Žuravlev, V. K. [228]

2. *CUVINTE*

AROMÂNĂ: oară 624.
FRANCEZĂ: en 1055, quoi 1051.
GREACĂ: cométai 1008.
ITALIANĂ: grazie, prego 1099.
LATINĂ: commūnicare 621, fermentare 623, fibula 622, sic 649.

MAGHIARĂ: alkörmos, aztan, azutan, Bogdánfalva 1151, Dorottya 1165, Farrófalva 1151, feleseg, ferj 1165, Gorzafalva 1151, infláció, jot, jót 1165, Kotnar, Külsőre Kecsin, Lujzikalagor, Markosfalva, Pusztina, Szabofalva 1151, táltos 1147, Tatros, Vizántea 1151.

MEGLENOROMÂNĂ: angunises, anvirin, bacică, baltiră, bil'uc, cămilar, cărbunar, cătun, chinises, chirigiu, chisem, ciorbagiiă, coastă, coṇ, cucot, cunut, cuter, disfac, fecior, fugi, gincaras, iavur, ibidiră, ichim, istina, lag, lemnar, lisiță, miruses, muiere, pală, părtali, picni, podniță, săcui, sirbes, suflet, surumaș, tăbărdžic, timpuriu, totuna, ueac, ugudes, ursoańă, să viască 405.

ROMÂNĂ: abandon 596, abrupt 549, abuli 629, abure 365, áburu 568, ac 578, acana 629, accelerator, accept 596, acceptant 566, acciză, achiziție, acont, acoperire 596, acreditiv 544, 596, activ 596, acțiune 599, acumulare 596, adaos 849, aderență 549, ad valorem 596,

áfără 568, afina, afinat 643, Aflat 871, agent 554, 596, 599, aghiesmatar 556, aghiruí 568, agio 596, 599, agiotaj 544, agîrci 568, Alaman, Alăman 869, alău 629, alégăr 568, alege 636, Aleman 869, alemindóuă 568, alergare 560, Aleșii 877, alicate 544, alicota 596, Aliman, Aloman 869, alonje 544, alpierít 568, alpinism, alpinist 560, alternativă 579, altimetru 549, Aluman 869, amanet 849, aminism 554, amortizare 596, amúnca, amúrghi, anafóca 568, analiză 579, 596, anatocism, andosare 596, andric 568, angajament 596, antibarorea, antibaroresc 629, anti-trust 596, anuitate 544, Aordel 629, aparat 573, apărea 854, apostol 556, Arad 896, arăbiós 568, arbitraj 596, 599, arc 638, Ardeal 899, argea, argelas 292, Argeș 910, arhieraticon 556, armă 638, Armeniș 886, 891, Arminii 891, Arudela, Arutela 899, arvună 596, as 599, Ascura 891, asigurare 549, 596, asigurat, asigurator 596, astmă 374, așa-zis 865, așa cum 516, așez 561, așezeţél, atachiruí 568, atribuire 599, aţiţiá 568, au 629, auă 381, au mieux 541, 599, aur 626, aură 554, aussie bond 599, autoasigurare 549, autoscopie 554, aval 596, avalanșă 549, Avalie 878, avalist, avalizat 596, azăntá 568, bacrin, baftan, baftă 629, baionetă 859, baisse 596, balanț 599, balanță 579, 596, ban 596, banaliza 859, bancrută 596, Band, Bandul de Cîmpie 903, bangău 629, banking principle 596, barbat 551, Baroreu, baros, barosan, barosi 629, basket 560, bașaididie, bașaidie, bașardină 629, bază 579, Bădeni 877, Băgău 878, Băicești, Băleşti 877, bărbat 626, băsnáș, bătătărnic 568, băuna 561, Belciu, Belciugu 878, beleángă 568, Bender 885, beneficiu 596, benga, benghistul, bengos, bengulaș 629, Berda 878, beșăl 629, bibliofil, bibliofilie 564, Bica, Bicărău, Bicu 878, bilanț 579, 596, bilet 596, Bioca Mare, Bioca Mică 878, bio-feedback 554, bient, biotehnologie 586, biserică 556, biștar 629, bivuac 549, Bilta, Biltarsca 878, bîntuială 545, bîrcáci 568, bîrș 629, bîrzávă 568, blease 365, blezúră, bliúcă 568, bloca 549, blugi 856, boáltă, bobolosát 568, Bolozanul 576, bon 544, 596, 599, bong 549, bonitate 596, bonus 599, bordei 634, bordoni 642, bouldering 549, brac, brăcui 592, brădie, brădoaică, brădoaie 629, brevetotecă, breviar 564, brînă, briu 549, Brodnici, Brodoni 642, bruma, brumar, brumă, brumărel, brumăriu 859, bucea 381, bules 629, bulin 549, bulls and bears 599, bună ziua 764, bursă 599, Butea 1151, cacealma 865, cadent 596, calce, calciu 561, calendar 599, cambie 593, camping 560, canalie 859, candelabru, candelă, candid, candidat 849, cap 549, capitalizare 599, carabinieră 549, caracteristică 579, carat 596, caravaning 560, cardi, carditor 629, cargo, caric 596, carte 626, 636, casă 596, 626, 634, cataplasmă, catavasier 556, cats 596, cauză 845, căbat, căbănicer, căbăniță, căbei 361, cădea 636, căieri 361, călușul 559, cărdășeală 629, căsca, căscăund 647, cătănită 365, cățărare 549, ce 525, ceapă 636, ceaslov 556, ceață 560, celar 381, Celnicul 891, cerere 596, Cerna, Cernavodă 859, Cernăuți 885, cerne, cerneală, cerni, cernit 859, certa 636, cetificat 599, cesiune 596, Cetatea Albă 885, charter-party 596, chei, cheie 549, chilabaua, chilău 629, Chilia 885, chilibaua 629, Chiraleisa 746, chisig, chisig, chișai, chiștari, chiulabaua 629, ciclu 579, cifră 596, cina 636, Ciobărciul 885, ciocan 549, ciocoi 562, ciorciovel, Ciormoi, ciorpandel, cirilclii 629, citare 599, citi 626, Ciumoasa, Ciumu 891, ciungă 856, cînta 626, Cîrna 879, Cîrsa Roșie, Cîrsie, Cîrsu 877, clarviziune 554, clauză 583, 596, clearing 599, clecnit 56, client 596, Clifa 892, cliring 596, clon 586, Cluj 900, coadă 549, coală 564, coardă, coboritor 549, cocă 856, codreniță 365, coloană 560, colț, colțari 549, comandă, comanditar, comanditat 596, comercializa 859, comision, comisionar, compensare 596, compensație, compoziție 583, concern, concesiune 596, concetățean 641, concurență 596, condiționalitate 571, conlucra 641, conosament 596, conservare 579, consorțiu, consulting 596, cont 544, 596, 599, contra-cambie, contract, contrastalii 596, control 554, conversie 599, conversiune 596, convertibilitate 583, corbeille 599, Corcodel, corcorea 629, cordelină 549, corhol 589, corn 638, corner 599, cornier, cornișă 549, corp 554, coș 596, cotare 564, 596, 599, cotă 572, 596, 599, Cotnari 1151, Cotroceni 908, cotroci 617, crah 596, cramponaj 549, cravată 634, Crăciun 644, creanță 596, creație 575, credit 572, 596, creditor 596, crevasă 549, crop 561, cuc 552, cugeta 636, culaj 596, cumit 405, cumpăra 636, cupiură 596, cupon 599, curbatură 560, curtaj 596, 599, curte 578, Curtea de Argeș 910, curs 596, 599, cuțit 638, cuvînt 626, dadă 629, dală 549, dată 596, datorie 596, 599, datorită 845, daună, debitor 596, deches 629, deci 865, decindea, decindeni 566, declarație, decontare 596, dedughenizare 617, defensive stocks 599, deficit 596, defileu 549, deflator 583, deflație 596, dejgheura 381, delcredere 596, delii 629, demaraj 596, democratură 862, depila, depilare, depilator 859, deponent, deport 596, depozit 544, 596, 599, depozitor 596, depreciere, depunere 544, 596, deputat 849, deschidere 544, 596, descriere 564, despot 862, detentor 596, determinat 865, devalorizare 596, devlă 629, dezechilibru 583, diagnoză 601, diaree 374, diaspora 542, diedru 549, diferență 544, dili, diliu 629, diminecior 561, disagio 594, 596, 599, discont, discontar 544, discontare 544, 596, disconter 544, disident 600, dispersie 599, disponibil 544, 596, disponibilitate 544, dispoziție 584, dividend 544, 596, 599, diviziune 599, dizolvare 544, dîlma, dîmb 589, dobîndă 544, 596, Dobrogea 883, doină 347, dor 381, drajer 849, drept 544, 572, 599, dugheană, dughenist, dugheniza, dughenizare 617, dülfer 549, dumping 544, ecart 599, echilibru 544, echipament, eckenstein 549, economie 544, 599, 601, ediție 564, 573, efect, eficacitate 544, eliberare 599, embargo 544, emisiune 544, 599, emitent 544, en-detail, en-gros 865, epila, epi-

lare, epilator 859, epilepsie 374, escaladă 549, escontare 544, etalon 544, 601, etică 546, eurocec, eurocredit, eurodolar 544, euroobligaţiune 544, 599, europiete, eurovalută 544, evanghelie 556, evaziune 544, ex 599, expediţie 549, expune 636, expus 549, Fabric 891, factoring 544, falcă 626, faliment, fals 601, familial, familiar 856, fan 592, Fara 891, faur 849, Făicarea 891, fără 534, Fărăoani 1151, făura, făurărie, făuri 849, febră 374, februarie 849, feedback 571, ferches, ferchezui 628, fereca, fi, fierărie 849, fierbe 636, fierbinte 916, fiffi, filă 549, financial futures 599, fisură 549, flecătitură 561, floarea-soarelui 641, flotare 544, FMI 601, foc 346, 569, fond 599, forjă 849, format 564, frăminta 623, free climbing, friend, frînare 549, frumos 626, funcţie 849, Fundul Răcăciuni 1151, fura 636, furcă 626, 638, fuşti 638, gagel, gagic, gagică, gagicăreală, gagioală, gagistru, gagiu 629, gal 621, gap junction 571, Găiceana 1151, găvat 365, geabea 629, geacă 856, gealea, geasa, gebea 629, Geomal 894, gestiune 601, Gheţie 868, gheura 381, giacă 865, Giarmata 916, gimbi, gini, ginitor 629, girator 583, giuglău 629, glămei, gomilă 589, goodwill 599, Goretex, grad 549, grasneaua, grasnel, grasni, grasno, grazd 629, greu 636, grîu 626, grejdi 561, grui 589, 592, gruiet 589, guladel 629, guturai 374, hacana, hacana-beşleaua, haci 629, hairy cell 571, halap, halarip, halaripu, hală, haleală, halime, halimos, halit, harcana, hălap, hălos 629, hăţaş, hăţiş 553, 560, hău 629, heiniza 859, hernie 374, hiat 647, hivernală 549, Hmielov 885, holding 601, horse cote 599, Hotin 885, hot money 583, huncă 589, iagalău, iagali 629, iarbă 626, icoană 563, iconostas 556, ieftin 591, iermologiu 556, impozit 599, 601, incandescent 849, incaso 601, incendiu 849, income debtures 599, indice 583, 599, 601, inflaţie 601, informaţie 579, insiders, instanţă 599, ispită, ispiti 545, împrumut 599, înfocat 916, întreprinzător 864, înţelege, înţelept 636, învăţa 626, Janalău 629, jandarm 549, jobber 599, juglău 629, jumar 549, Jundadel 629, kaffins 599, karst 560, Kermantel 549, Kodak 646, lance, laţ 638, Lazu, Lazuri 877, Lăpuşna 885, lega 632, lege 601, lenuita 599, Lepădat 871, ler 633, letters stocks 599, leverage 599, liber 599, liber-schimbist, libertate 574, licenţiat 865, lichior 849, lider, ligă 574, limitat 541, linie 560, liturgic 556, lobbism, lock-out, loialitate 574, lot 599, lovele 629, lovitură 574, luător 561, Luizi-Călugăra 1151, lume 626, lumpen proletariat 574, Lunca Cernei 859, lungime 549, mahalaliza 859, mai 592, majorare 599, maltă, malteh, maltin 627, manager 599, mancurt 862, mandea, mandiru, mangă, mangli, manglitor, mangoţi 629, manieră 865, mantou 599, maraton 560, mardeală, mardei, mardeiaş, mardi, mardoi 629, masă 636, mascarende, maşcar, maşcarendo, maşcari 629, material 549, maximă 587, Măciucaşi 891, măciucă 638, măndel, măndelu, mărdeală 629, mărţişor 592, mecanotelia 556, meclă 629, medeleniza 859, medie 599, mezat 849, minei 556, mira 636, mişarcă 561, mişto 557, 629, mîştoacă, mîştocar, mîştocăreală, mîştocăresc, mîştogeală, mîştogi 629, mitridatiza 859, mină 626, mînecat 561, moclis 629, molluz 849, molan 629, Moldiş, moldovíş 905, molecular chaperon 571, molitvenic 556, monometalism 584, montan, montaniard 560, morală 546, morene 549, moş 626, movilă 589, muclă, mucleală, mucles, mucli 629, mult 636, muncă 365, munte 626, Mureşanu 876, muşamaliza 859, nasfarliu, nasol 629, naşte 626, năpastă 545, năpirstoc 814, neagă 561, Negoteşti 891, nemernic 849, nenai 629, neveu 549, ninii 561, nor 560, notar 583, notes 599, nucă 549, nuntă 626, oară 624, obiect 584, obişnuit 598, obligaţiune 584, 599, ofertă 599, Oituz Grozeşti 1151, om 626, operaţiune 599, opoziţie 549, 600, opral 629, opţiune, ordin 599, Orheiul Vechi 885, oribil 859, original, originar 856, oripila 859, pace 626, Palatul Elisabeta 908, pandado, panghi, paradeală, paradi, paradichi, paradit 629, paritate 584, 599, pasaj 549, pasăre 626, patch-clamp 571, paur 365, pay-out ratio 599, pămînt 626, părădău 629, păsa 525, pendul 549, penny stocks 599, perete 549, performant 865, pericol 549, pescan 561, peşte 639, petrodolar 583, piaţă 584, 599, picior 549, piedică 636, pilă 598, pili 629, pilier, piolet 549, pirandă, pirandea, pirandeu, pirandică, pişai, pişot 629, piton, placă 549, plai 626, plasament 584, plodeţ 561, podeu 589, Pogarele 891, Pojorita 877, poliţă 584, Poloamele 891, Polovragi 877, pomadă, pomădat, pomădist, pomădui, pomăzui, pomezi 859, popor 626, poradici 629, portabil 560, porumb 626, prefaţă 573, pregătire 560, premieră 549, presat 865, prescripţie 584, presină 627, primă 541, 599, priocă 566, Prisaca 911, privighetoare 592, priză 549, profan 592, proprire 584, prospect 599, protoplast 586, proverb 587, prusik 549, psihanaliză 570, punct de vedere 849, punctuaţie 564, pune 626, puriu 629, purtător 849, pururi 346, Pustina 1151, ramonaj 549, randament, rantă 599, rapel 549, răspundere 565, război 626, recuperabil 859, redactare, redactor 573, redevenţă 584, redivivus 814, referat, referent 573, refugiu 549, refuz 584, regrupare 549, Renii 885, repercusiune 854, responsabilitate 565, restricted securities 599, reţea 638, reumatism 374, revoluţie 595, rezistenţă 600, rimaya 549, Rîmeţi 632, rînd 598, rom, romana, Romica, romiţă, romn, romnească, romnia 629, rost 569, 626, rot-punkt 549, rucsac 560, rufet 849, Rusalii 632, sacralizare 842, sandvici 624, Săbăoani 1151, săgeată 638, scaradi 629, scăriţă 549, schimbare 598, scîndură 636, scrie 626, scrutin 849, scut 638, secund 549, secure 636, 638, semicoardă 549, senator 849, seracuri 549, servi 856, sesizat 842, Sighet 880, simplu 598, sînziene 626, slogan 598, sobă 365, soi, soileală, soili 629, Soroca 885, spangă 859, spăla 631, sprei 849, spune 626, spurca 552, stabilitate 596, start, stînd 560, stock exchange, stookmaster 599, stop loss 541, straight bond 599,

structură 564, subconștient, subconștiență 570, subscripție 599, sufragiu 849, Sumigul 891, superior 842, supranume 598, Șaica 574, șarpe 626, ședea 849, Șerbanca 885, și 649, șoșoi, Șoșoi 629, șpagă, șrapnel 859, șucar, șuriu 629, talion 619, tananaua 629, tanăc 619, tantiemă 599, tăgîrcie, tălaie 619, Tărăsăuți 885, tăul, tească, tebeșel 619, Tecane, Tecuri 901, teferici 619, tei 569, tenis 560, teorie 599, termen 541, teșcherea 849, tifos 347, Tighina 885, timin 619, timp 579, 854, Tintul 885, tirtilig 619, titlu 599, tîlva 589, Tîrgu Trotuș 1151, tîrpoși, toloboni, toloboți 619, tovarăș 634, tovel 629, trading market 599, trage 636, trăgăti 619, trăi 674, trening 560, trimite 636, tropini 619, tuberculoză 374, tulhui 619, turism, turist 560, turtă 626, turtuși, tutulău 619, țară 626, țest, uib 381, umaniza 859, uptake 571, urechism 617, uri, urît 859, următor 599, URP 549, uzanță 599, vagabond 814, Valea Seacă 1151, valoare 599, varice 374, varoș 629, vatră 569, vărsat 374, vilegiaturist 560, vintre 374, Vizantea Mănăstirească 1151, vizavi 840, voi 854, vorbă 626, votru 566, zbenga, zbîngă 629, zonă 564, zorailia, zoralia, zoreasca, zurailiu, zuraliu 629.

LIMBA ROMÂNĂ

Calea 13 Septembrie nr. 13
RO-76100 Bucureşti 5
ROMÂNIA

Founded in 1952
12 issues every year

Editor-in-Chief : I. Coteanu

Editorial Board :
Mioara Avram, Ion Gheţie, Laura Vasiliu

Associate Editors :
Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language : grammar, vocabulary, the literary language and stylistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology ; articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews, chronicles. The journal publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in our country.

Editorial address : Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Calea 13 Septembrie nr. 13, RO—76100 Bucureşti 5, ROMÂNIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to : ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti, România, PO BOX 74—19, Bucureşti, Tx 11939, CBTxR, Fax (40) 13122425 ; RODIPET S. A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P. O. Box 33—57, Bucureşti, România ; AMCO PRESS SRL, C. P. 57—88, Calea Griviţei nr. 6—10, et. I, Bucureşti, România.

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

R-76117 București, Calea 13 Septembrie nr. 13

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom VIII, partea a 4-a, litera **P (pogrijenie — presimţire)**, 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom XI, partea a 2-a, litera **T (t — tocăliţă)**, 1982, 380 p., 75 lei; tom XI, partea a 3-a, litera T **(tocăna—twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei; tom VIII, partea a 5-a, litera **P˘(presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei; tom X, partea 1, litera S **(s — sclăbuc)**, 1986, 400 p., 79 lei; tom X, partea a 2-a, litera **S (seladă—semînţărie)**, 1987, 304 p., 64 lei; tom X, partea a 3-a, litera **S (semn—siveică)**, 1990, 1041 p., 130 lei; tom X, partea a 4-a, litera **S (slab—sponghios)**, 1992, 1412 p., 142 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice. Literatură şi Arte**, seria IV, tom VIII **(1986)**, 1987, 262 p., 21 lei; tom IX **(1987)**, 1989, 196 p., 16,50 lei; tom X **(1988)**, 1990, 232 p., 25 lei; tom XI **(1989)**, 1993, 258 p., 65 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

* * * **Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1984, 1050 p., 250 lei.

* * * **Dicţionarul explicativ al limbii române — Supliment (DEX — S)**, 1988, 200 p., 37 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII, 1986, 160 p., 15,50 lei; tom XXIV, 1987, 186 p., 17 lei; tom XXV, 1988, 176 p., 17,60 lei; tom XXVI, 1989, 168 p., 17 lei; tom XXVII, 1991, 156 p., 119 lei.

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toţi**, 1986, 416 p., 35 lei.

* * * **Analize de texte poetice.** Antologie (Coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicţionar de neologisme**, 1986, 1168 p., 166 lei.

AL. GRAUR, **Puţină gramatică**, vol. I, 1987, 226 p., 16 lei; vol. II, 1988, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte**, 1987, 282 p., 25 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României, Moldova şi Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broşura), 382 lei.

AL. MAREŞ, **Filigranele hîrtiei întrebuinţate în ţările române în secolul al XVI-lea**, 1987, 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia şi limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

* * * **Dicţionar german-român**, ediţia a II-a, 1989, XLVIII + 1184 p., 400 lei.

* * * **Formarea cuvintelor în limba română.** Vol. III. **Sufixele.** 1. **Derivarea verbală**, de LAURA VASILIU, 1989, 190 p., 18,50 lei.

MIOARA AVRAM, **Ortografie pentru toţi**, 1990, 168 p., 19 lei.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea şi rotacismul în limba română**, 1990, 248 p., 45 lei.

LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, **Naraţiune şi dialog în proza românească**, 1990, 184 p., 30 lei.

EM. VASILIU, **Introducere în teoria limbii**, 1992, 114 p., 70 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României. Transilvania**, vol. I, 1992, XXIV+356 p.+250 p. (broşura), 550 lei.

Codex Sturdzanus. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie de text şi indice de cuvinte de GHEORGHE CHIVU, 1993, 522 p., 980 lei.

ISSN — 0025 — 3523

LR, XLII, nr. 7—8, p. 321—420, Bucureşti, 1993

S. C. „Universul" S. A. c. 3903

42 200

Lei 100 pentru persoane fizice

Lei 200 pentru persoane juridice

5478

97

ACADEMIA ROMÂNĂ
SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

2022

LIMBA ROMÂNĂ

XLII

APARE LUNAR

DIN CUPRINS:

• VIRGIL NESTORESCU și ION ROBCIUC, Completări la *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române* • EMIL VRABIE, Etimologii • GH. CHIVU, Un *Tatăl nostru* maghiar scris cu litere chirilice • MARIA DOBRE, Despre apelativul *cot* în sistemul lexical al limbii române și rolul lui în toponimie • ADRIAN VOICA, Radiografia prozodică a unei „biografii" •

9/1993

49740

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor-şef
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
membru corespondent al Academiei Române
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Responsabil de număr : MIOARA AVRAM

Apare de 12 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistelor, apelaţi la serviciile de abonamente prin oficiile poştale şi factorii poştali.

Abonamentele din străinătate se primesc la RODIPET S. A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P. O. Box 33—57, Bucureşti, România, şi la ORION SRL, Splaiul Independenţei nr. 202 A, Bucureşti, România, P.O. Box 74—19, Bucureşti, Tx 11939, CBTxR, Fax (40)13122425. Vă puteţi adresa şi firmei AMCO PRESS SRL, C. P. 57—88, Calea Griviţei nr. 6—10, et. I, sector 1, Bucureşti, România (pentru cărţi şi reviste).

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se pot trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei ,,Limba română".

La revue ,,Limba română" parait 12 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Academie Roumaine sera adressée à : RODIPET S. A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P. O. Box 33—57, Bucureşti, România; ORION SRL, Splaiul Independenţei nr. 202 A, Bucureşti, România, P. O. Box 74—19, Bucureşti, Tx 11939, CBTxR, Fax (40)13122425; AMCO PRESS SRL, C. P. 57—88, Calea Griviţei nr. 6—10, et. I, sector 1, Bucureşti, România.

Adresa redacţiei :
Calea 13 Septembrie nr. 13
R—76100 Bucureşti

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
R—76117 Bucureşti

LIMBA ROMÂNĂ

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —
0 - DEC 2014

Anul XLII 1993 Nr. 9 — septembrie

SUMAR

ISTORIA LIMBII

VIRGIL NESTORESCU și ION ROBCIUC, Completări la *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române* 421

VIAȚA CUVINTELOR

DAN BUGEANU, Note lexicale 427
I. IONESCU, Note lexicale 430
ANDREI AVRAM, Note etimologice 432
EMIL VRABIE, Etimologii 435

FILOLOGIE

GH. CHIVU, Un *Tatăl nostru* maghiar scris cu litere chirilice 439

ONOMASTICĂ

MARIA DOBRE, Despre apelativul *cot* în sistemul lexical al limbii române și rolul lui în toponimie 443

VERSIFICAȚIE

ADRIAN VOICA, Radiografia prozodică a unei „biografii" 449

RECENZII

EMIL IONESCU, *Manual de lingvistică generală*, București, Editura All, 1992 (Andra Șerbănescu) 455
GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, *Teorie și analiză gramaticală*, București, Editura Coresi, 1992 (Camelia Stan) 457
I. FUNERIU, *Alexandru Macedonski. Hermeneutica editării*, Timișoara, TUT, 1992 (Gh. Chivu) 459

LR, XLII, nr. 9, p. 419—464, București, 1993

NOTE BIBLIOGRAFICE

EMIL VRABIE, *Slavic Influence on Romanian : A Case of Exageration*, în „General Linguistics", XXXII, 1992, nr. 1—2, p. 105—110 (Ion Coteanu), p. 461; LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, *Narațiune și dialog în proza românească*, București, Editura Academiei Române, 1991 (Mihaela Popescu), p. 461.

DECLARAȚIE (Chișinău, 16 iulie 1993) 463

Virgil Nestorescu și Ion Robciuc

COMPLETĂRI LA *DICȚIONARUL ELEMENTELOR ROMÂNEȘTI DIN DOCUMENTELE SLAVO-ROMÂNE* (DERS)

Prin diversitatea faptelor de limbă pe care le cuprind, actele de cancelarie slavo-române oferă încă multe posibilități de cercetare, cu atît mai mult atunci cînd sînt publicate pentru prima dată. Aceasta este cazul ultimelor două volume din colecția *Documenta Romaniae Historica* (VI și VII) referitoare la Țara Românească, apărute în ultimii ani, și care dau prilej autorilor acestui articol să completeze inventarul lexical din *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române*[1].

În cele ce urmează, sînt reținute următoarele categorii de fapte:

I. Cuvinte noi, față de DERS, extrase din volumele menționate mai sus, dar și din cîteva volume mai vechi din DRH, în urma reexaminării materialului folosit ca bază a redactării dicționarului. Ele vor fi tratate la fel cu elementele românești din DERS (traducere în rusă și franceză, citate ilustrative corespunzătoare).

II. Completări la cuvintele existente în DERS, reprezentînd date noi:

1. Atestări mai vechi ale cuvîntului-titlu din DERS.

2. Variante lexicale și forme morfologice noi și alte sensuri ale cuvîntului. În legătură cu sensurile, precizăm că vor fi date nu numai cele lexicale propriu-zise, ci și cele exprimînd utilizarea cuvîntului-titlu în sfera antroponimiei sau a toponimiei.

3. Cuvinte care au și altă răspîndire geografică decît cea indicată în DERS.

Toate elementele lexicale de sub II nu vor fi explicate, ele fiind definite în DERS.

Înainte de a prezenta materialul lexical analizat de noi, sînt necesare unele comentarii.

La unele cuvinte am folosit informațiile oferite de istorici, în lipsa explicațiilor din dicționarele noastre. De exemplu, pentru definirea cuvîntului DELNIȚĂ, de origine slavă, am găsit în lucrarea *Instituții feudale* sensuri speciale dezvoltate în limba română, ceea ce îndreptățește includerea lui în lista de cuvinte românești.

Cuvîntul SĂLĂTRUC apare printre cuvinte noi, deoarece în perioada elaborării dicționarului autorii nu dispuneau de nici un izvor care să ateste existența acestui regionalism, înregistrat numai în DLR, tomul al

[1] Același subiect are și un articol mai vechi: Gheorghe Bolocan, Virgil Nestorescu, Aspazia Reguș, Corneliu Reguș, Ion Robciuc, *Elementele românești în documentele slavo-române*, în SCL, XXXV, 1984, nr. 2, p. 142—147.

LR, XLII, nr. 9, p. 421—426, București, 1993

X-lea, litera S. La fel stau lucrurile şi în cazul lui SCHIRLET, SCRIPĂŢ, SFITOC, variante regionale sau învechite ale lui *scarlat*, *scripete*, *sfeştoc*, pentru care tot DLR furnizează datele respective.

Cuvîntul TREABĂ are un sens îndepărtat de cel al etimonului său slav, fiind propriu limbii române şi, de aceea, trebuie să fie considerat în textul slavon ca element românesc.

În sfîrşit, adăugăm că citatele sînt reproduse în majoritatea cazurilor după textul din DRH. Pentru a evita repetările, în cadrul citatului este folosită tilda, care înlocuieşte cuvîntul plasat înaintea acestuia.

I. CUVINTE NOI

ALAC *n.* *(Triticum monococcum)* „полба", „blé"; алак: покѕпи строе єдин нинѣ зл г<кѣблн wт> ~ ŢR, 1572, iul. 16, DHR VII, nr. 108.

BĂDIE *m.* pentru sens v. BĂDE; *în antrop.* бъдїа: єдин ациган по имє ~, ŢR, 1598, mai 23, DRH XI, nr. 289.

BÎRSEAN *m.* „житель области Бырса", „habitant de la région Bîrsa"; брѣсѣкнѕлъ: ~ съ братїами сн, ŢR, <1429>, dec. 1, DRH I, nr. 129.

BLOTOR *m.* „ничтожный человек", „vaurien"; блоторѕл: поклонил естъ крѣчюнь ~ дела его за wчинѕ, ŢR, 1599, apr. 16, DHR XI, nr. 327.

BUDUHALĂ *f.* „пугало, урод; чучело", „épouvantail, monstre"; *în antrop.* вѕдѕхалъ: wт цєфан ~, ŢR, 1598, iun. 28, DRH XI, nr. 303.

CALPAC *n.* „шапка", „bonnet fourré"; калпакъ: wн ест дарован по бадѣ със а ~, ŢR, 1569, mart. 25, DRH VI, nr. 137.

CĂRETE *m.* „червь", „vermisseau"; *în antrop.* керетеѕ: покѕпи wт станчюл ~, ŢR, 1575, febr. 3, DRH VII, nr. 210.

CNEZI *vb.* refl. „стать свободным крестьянином", „devenir paysan libre"; кнезили: wни ѕ тем сѕт дали ... по т аспри тере се сѕт ~, ŢR, <1568>, dec. 2, DRH VII, nr. 122.

CRĂPĂTURĂ *f.* „расселина, трещина; разрыв", „fissure; crevasse"; *în top. loc.* крепътѕрєк: да се знает хотаръле wт водѕ wлтѕлок... <к>амен ~, ŢR, 1575, dec. 4, DHR VII, nr. 256.

DELNIŢĂ *f.* „участок пахотной земли; полоска земли вокруг дома", „lopin de terre labourée; terrain autour de la maison"; де(л)нице: колико че се н(з)бра(т) непроадена ~, ŢR, 1506, sept. 16, DRH II, nr. 50; дѣлницелє: и градинилє н ~ им всєх, ŢR, 1575, sept. 1, DRH VII, nr. 250; ŢR, 1600, mai 16, DRH XI, nr. 378.

FIRICIOR *m.* „ниточка", „brin, filet"; *în top. loc* фирчороѕ<и>: ѕ връхѕл ~, ŢR, <1571, sept. 1—1572, aug. 31>, DRH VII, nr. 63.

FRĂSINEL *m.* *(Dictamnus fraxinella)*; „ясенец", „dictame" *în top. loc.* фръсинен: покѕпи wпрѣ ватах wт ~, ŢR, 1567, mai 17, DRH VI, nr. 28; ŢR, <1570 după oct. 8—1574, aug. 7>, DRH VI, nr. 236.

GADINĂ *f.* „зверь; дикое животное, урод", „bête, fauve; monstre", *în antrop.* гдаїнѣк: покѕпил wт... сини ~, ŢR, 1597, apr. 14, DRH XI, nr. 223.

GHIMPE *m.* (Ruscus aculeatus); „иглица понтийская; колючка", „fragon; épine"; *în antrop.* гимпѣнок: виноград ~, ŢR, 1586, iun. 26.

MÎRVIȚĂ *f.* „болотистое место", „lieu marécageux"; *în top. loc* мървица : покȣпил нѣгȣл . . . ѡт тезлȣю даже до ~, ȚR, 1573, aug. 20, DRH VII, nr. 149.

MÎZGĂ *f.* „вязкая грязь", „aubier"; *în top. sat* мъзганїи : имали сȣт пренїе . . . със село его ~; мъзганилор : ѡчина ~, ȚR, 1599, iun. 17, DRH XI, nr. 333.

MUICĂ *f.* „мама", „mère"; în antrop. мȣика : се сȣт прѣли . . . ~ и радȣл, ȚR, 1568, mart. 16, DRH VI, nr. 56.

NĂNĂȘEL *m.* (dim.) „крёстный (посажёный) отец", „parrain"; *în antrop.* нънъшел : людїе на име ѡбїелъ и ~, ȚR, <1568 după iun. 14 — 1577 set. 28>, DRH VI, nr. 72.

PĂUNĂ *f.* „пава; красивая жена", „paonne; belle femme"; *în antrop.* пъȣна : ацигани на име . . . костѣ и ~, ȚR, 1570, iul. 19, DRH VI, nr. 216.

PERET *n.* „грушевый сад (лес)", „lieu couvert de poiriers"; *în top. loc* перет : да е(ст) . . . еди(н) ни(в) ȣ корколаци ȣ ~, ȚR, 1521, apr. 30, DRH II, nr. 207.

PLĂTIȚĂ *f.* „большой кусок чего-нибудь", „morceau, pièce de q. ch."; плътица : една ~ за меса за свин, ȚR, 1597, iun. 20, DRH XI, nr. 238.

PRIHODIȘTE *f.* „место в лесу, где проходит дичь", „lieu en forêt où passe le gibier"; *în top. loc* приходище(и) : пȣ(т) ~, ȚR, 1566, ian. 9, DRH VI, nr. 1; ȚR, 1584, mai 2.

PRUNIȘOREAN *m.* „житель села Прунишор", „habitant du village Prunișor"; прȣнишорѣни : ест покȣпил ѡт на ~, ȚR, <1571—1574>, mai 8, DRH VII, nr. 24.

PUNTE *f.* „мостик; узкий мост", „pont; passerelle"; *în top. loc* пȣнтѣ : промени . . . един розор . . . что ест на ~ девицам, ȚR, 1570, iun. 17, DRH VI, nr. 210.

ROBI *vb.* „порабощать, взять в плен"; „asservir; faire prisonnier (de guerre); réduire à l'esclavage"; поробил (cu prefix slav) : ~ земле влашкое, ȚR, 1599, iun. 17, DRH XI, nr. 333; поробили : тȣрци ~ сȣт по жȣпаница нѣга, ȚR, <1600>, dec. 8, DRH XI, nr. 424.

SĂLĂTRUC *m.* „поворот дороги", „détour, tournant d'un chemin"; *în top. sat* сълътрȣкȣл : ~ по коинска въс, ȚR, 1488, apr. 17, DRH I, nr. 212; сълътрȣкȣлȣи : дѣдина ѡ(т) ѡ(ч)на ~, ȚR, 1533, oct. 13, DRH III, nr. 169.

SCALĂ *f.* pentru sens v. SCHELĂ – DERS; скала : ȣ кое мѣсто или ȣ кого ~ хокет прїити, ȚR, 1597, iun. 26, DRH XI, nr. 244.

SCHIRLET *n.* (var. a lui SCARLAT — v. DLR) „ткань ярко-красного цвета", „étoffe de couleur rouge ardent"; скирлет : един тъмбар ючерно за ~, ȚR, 1573, oct. 23, DRH VII, nr. 155.

SCRIPĂȚ *m.* (var. a lui SCRIPETE — v. DLR) „орудие для подъёма грузов; колёски ткацкого станка", „levier; roulette du métier à tisser"; *în antrop.* скрипьц и сице прѣше ~, ȚR, 1566, ian. 18, DRH VI, nr. 4.

SFITOC *n.* (înv.; var. de la SFEȘTOC — v. DLR) „свернутый документ, акт", „acte, document enroulé"; свитокȣл : видех ~ еже ест сътворил; свитȣкȣл : ест исписа и в ȣ ~, ȚR, 1597, mai 11, DRH XI, nr. 228.

SOM *m.* (v. și GALBEN) „древняя монета", „ancienne monnaie"; сѡми : а҃ кȣвѡ(т) ѡ(т) г҃ї ~, ȚR, 1476, ian. 25, DRH I, nr. 205, 207.

SVREDEL *n.* (var. a lui SFREDEL — v. DLR) „бурав, коловорот", „vrille, foret"; *în top. loc* свръделȣлов : ѡт тȣи по вод до ȣста ~, ȚR, 1567, mart. 10, DRH VI, nr. 19.

ŞAPCĂ *f.* „меховая шапка; фуражка", „bonnet fourré; casquette"; шапкъ : дал и е(д)на зеги и е(д)на ~, ȚR, 1593, dec. 7, DRH XI, nr. 15.

ŞUCHEAT, -Ă *adj.* „помешанный, тронутый; развратный", „écervélé; debraillé"; *în antrop.* шȣкѣтев : ѡт връхȣл краем до нив ~, ȚR, 1567, apr. 7, DRH VI, nr. 21.

TABAC *n.* „табак", „tabac"; *în antrop.* тавак : и свѣдѣтели поставих поп ~, ȚR, 1573, mart. 11, DRH VII, nr. 128.

TĂRÎȚĂ *f.* „отруби", „son de blé"; *în antrop.* търъцъ : ѡсташе ~ и владȣл <ѡт закон>, ȚR, <1571 —1574>, iun. 23, DRH VII, nr. 45.

TÎNJALĂ *f.* „дышло", „limon"; *în antrop.* тънжалъ : ~ ѡт бъръщи, ȚR, 1571, mai 2, DRH VII, nr. 22.

TREABĂ *f.* „дело; отношение", „affaire; relation"; трѣбȣ : да не имат ~ съ сие ѡчине, ȚR, 1566, mai 17, DRH VI, nr. 8.

URÎT, -Ă *adj.* „некрасивый", „laid"; *în top sat* ȣръцилор : да им сȣт силищѣ что се зовет ... поꙗна ~, ȚR, 1572, apr. 7, DRH VII, nr. 91; ȣръции : село ~, ȚR, <1574—1577> sept. 3, DRH VII, nr. 185.

URŞINIC *n.* „бархат", „velours"; ȣршини(к) : покȣпише... за е(д)но чохȣ ѡт ~, ȚR, 1526, iul. 26, DRH III, nr. 28. ȣршененков : една чох ѡт ~, ȚR, <1574>, ian. 22, DRH VII, nr. 162.

ZGAROI *m.* „ворона; прозвище для цыгана", „corneille; sobriquet donné aux Tziganes"; *în antrop.* згарое : ѡсташе манѣ ~ ѡт закон, ȚR, 1569, apr. 25, DRH VI, nr. 145.

II.

1. ATESTĂRI MAI VECHI

ALDĂMĂŞAR *m.* алдъмашари : и ~ еще да се знает кои ест били тогда, ȚR, 1575, mai 28, DRH VII, nr. 223.

BIVOLAR *m. în antrop.* биволарюл : по име радȣл ~, ȚR, 1575, mai 29, DRH VII, nr. 209.

CĂRBUNAR *m. în top. loc* кърбȣнари : покȣпи е҃ ниве ȣ ~, ȚR, 1567, aug. 5, DRH VI, nr. 37.

CEAPRAZ *n.* чѣпраз : ест даровал по бадѣ със а҃ фелеѱѣ със ~ ѡт фїр, ȚR, 1569, mart. 25, DRH VI, nr. 137.

CLAIE *f. în top. loc* клаꙗ : и ȣ гор до ~ драгȣлѡв, ȚR, 1575, sept. 1, DRH VII, nr. 251.

DAJNIC, -Ă *adj.* дажника : и падал ест негов лозїе быти ~ им, ȚR, 1571, oct. 11, DRH VII, nr. 71.

FELEGEA (pentru *feregea*) *f.* фелеѱѣ : ест даровал по бадф със а҃ ~ със чѣпраз ѡт фїр, ȚR, 1569, mart. 25, DRH VI, nr. 137.

GELEP *m.* ѱѣлепи : ест бил тȣрци ~, ȚR, 1572, apr. 16, DRH VII, nr. 94.

HULUB *m. în top. sat* холȣбещи : да им сȣт ѡчинȣ ȣ ~, ȚR, 1571, apr. 7, DRH VII, nr. 13.

MAL *n.* малȣ : да мȣ е(ст) ѡт тȣи и по срѣдѣ ~ сва, ȚR, 1505, dec. 10, DRH II, nr. 40.

MARMURĂ *f. în top. sat* мармȣреле: да им сȣт села комощенїи и ~, ȚR, 1568, oct. 28, DRH VI, nr. 120.

MĂCEȘEL *m. în top. sat* мъчешелȣл: да им сȣт села... и мармȣреле и ~ и вел мъчеш, ȚR, 1568, oct. 28, DRH VI, nr. 120.

MEȘTER *m.* (în cuv. compus) пръга(р)мещерȣ: добри(м) прїꙗтеле(м) г(с)ва ми ~ и сѫ(д)цȣ кралевȣ, ȚR, <1474>, Dragomir, nr. 5.

MILĂ *f.* милȣ: ест съгледал по миклѣ ватаХ със много ~, ȚR, 1568, mai 20, DRH VI, nr. 64; ȚR, ⟨1571—1574⟩, ian. 17, DRH VII, nr. 7.

OBIALĂ *f. în antrop.* ѡбїелъ: людїе на име ~ и нънъшел ѡт чернътещї, ȚR, <1568, după iun. 14—1577, sept. 38>, DRH VI, nr. 72.

PĂCALĂ *m. în antrop.* пъкалъ: ест покȣпилъ... два ниве ѡт ~, ȚR, 1571, dec. 10, DRH VII, nr. 75.

PLASĂ *f.* пласа: покȣпи стан... ѡчинȣ ѡт ~ некȣлчев, ȚR, 1568, mai 19, DRH VI, nr. 63.

POMANĂ *f.* помѣнȣ: наипаче бити еи ~ вечнȣ въспоминанїе, ȚR, 1566, sept. 6, DRH VI, nr. 15; помѣна: да не расипȣеть молъба и ~ господинȣ им воеводȣ, ȚR, <1568, c. iul.-aug. —1576, vara>, DRH VI, nr. 79.

PREUTEASĂ *f.* преȣтѣса: покȣпи нѣгȣ ѡт ~ продана ȚR, 1571, sept. 6, DRH VII, nr. 68.

RĂVAȘ *n.* ръваш: сътворихом сїю наш ~, ȚR, <1568, după iun. 14—1577, sept. 28>, DRH VI, nr. 71.

ROB *m.* р роб: га сȣт ȣзели татари ~, ȚR, 1569, noiembrie 20, DRH, VI, nr. 172.

SPRINTEN *adj. în antrop.* спринтен: ест кȣпил поп табак половина ѡт ѡчини ѡт на стан ~, ȚR, <1568, după iun. 14 — 1577, sept. 28>, DRH VI, nr. 71.

URECHEAT *adj. în antrop.* ȣрекѣтȣлов: дадоХ и господство ми... ~ и могошов, ȚR, 1575, oct. 30, DRH VII, nr. 254.

ZUF *n.* зȣф: даде... един~бело, ȚR, 1573, oct. 23, DRH VII, nr. 155.

2. SENSURI, VARIANTE LEXICALE ȘI FORME MORFOLOGICE NOI

BRAD *m. în antrop.* брадев: да ест ѡпреб и кънде в... дел ~, ȚR, 1566, ian. 18, DRH VI, nr. 4.

BRUMAR *m. în antrop.* брȣмарев: на име анка дъщира ~ ѡт ботѣни, ȚR, 1571, sept. 4, DRH VII, nr. 66.

CLAIE *f.* v. II. 1.

CNEZ *m.* „староста, руководитель села", „chef et juge d'un village libre"; кнез: село Хълмъжанїи и ~ им стан спатар, ȚR, 1566, ian. 9, DRH VI, nr. 1.

COADĂ *f. în antrop.* кодоае: покȣпил албȣл... ѡчинȣ ѡт ~, ȚR, 1570, mai 19, DRH VI, nr. 203.

DEAL *n. în top. sat* делѣни: сего ациган биѡ ест за дѣдинȣ миклев ватаХȣл ѡт ~, ȚR, 1568, mai 20, DRH VI, nr. 64.

GRĂDINĂ *f.* градиниле: да дръжише кȣке и виноградї и ~, ȚR, <1575>, sept. 1, DRH VII, nr. 250.

IEZER *n.* ꙗзереле: да им сȣт блатове и със грълеле и със ~, ȚR, 1569, mart. 29, DRH VI, nr. 140.

LAZ *n. în top. sat* лазȣре : да им сȣт_ѡчинъ ȣ ~, ȚR, 1572, ian. 22, DRH VII, nr. 85.

LUCIU, -IE *adj. în top. loc* лȣчїꙗ : и ѡт ~ дори ȣ стара пȣт и по краище лȣчиев ȚR, 1575, sept. 1, DRH VII, nr. 251.

PRĂDALICĂ *f. în top. sat* пръдъличещи : покȣпи . . . ѡчинȣ ѡт_~ ȚR, 1568, mai 19, DRH VI, nr. 63.

PRIPOR *n. în top. loc* припоаре : покȣпи стоика . . . един нив на ~ ѡт три фалче, ȚR, 1567, mai 4, DRH VI, nr. 27.

RÎPĂ *f. în antrop.* ръпа : да дават сам ~ х҃ аспри, ȚR, 1573, mai 29, DRH VII, nr. 140.

ROB *m.* v. II, 1.

SCURT *adj. în top. sat* скȣртещи : да мȣ ест ѡчинȣ ȣ ~, ȚR, 1572, iul. 9, DRH VII, nr. 110.

TOPOR *n. în top. sat* топор : сълиꙗн ѡт ~, ȚR, 1570, aug. 1, DRH VI, nr. 18.

ȚINTĂ *f. în antrop.* цинтев : покȣпи възан . . . ѡт селищѣ ~ половин, ȚR, 1574, mai 25, DRH VII, nr. 174.

VĂTAH *m.* ватахȣл : сего ациган биѡ ест за дѣдинȣ миклев ~, ȚR, 1568, mai 20, DRH VI, nr. 64.

3. ALTĂ RĂSPÎNDIRE GEOGRAFICĂ

PLOP *m. în antrop.* плоп : ест покȣпил ~ ватах ѡт татȣл, ȚR, 1575, ian. 12, DRH VII, nr. 198.

TOPOR *n.* v. II. 2.

ABREVIERI

DERS	*Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române (1374-1600)* de Gheorghe Bolocan, Virgil Nestorescu, Ion Robciuc, Corneliu Reguș, Aspazia Reguș, Mile Tomici, Ion Ciocea, Olimpia Guțu, Cornelia Popescu, București, 1981.
Dragomir	S. Dragomir, *Documente nouă privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiul*, București, 1929.
DRH	*Documenta Romaniae Historica B, Țara Românească*, București, vol. I (1248)—1500), 1966; vol. II (1501—1525), 1972; vol. III (1526—1535), 1975; vol. VI (1566—1570), 1985; vol. VII (1571—1575), 1988; vol. XI (1593—1600), 1975.
Instituții feudale	*Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coord. Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, 1988.
ȚR	Țara Românească

Septembrie 1993

Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Dan Bugeanu

NOTE LEXICALE

Carnaj

În DM (1958) mai întîi, apoi și în DEX (1975), apare un cuvînt *carnaj*, cu pl. *carnaje*, cu sensul de „ucidere în masă; măcel, masacru", cu indicația suplimentară „franțuzism" și cu etimologia: „— Din fr. *carnage*". Încă din 1975, cînd l-am întîlnit în DEX, m-am gîndit că, dacă ar fi trebuit să folosesc acest cuvînt, aș fi scris *carnagiu*. Nu-mi explic bine cauzele care m-ar fi determinat să fac această alegere. Am crezut, un timp, că trebuie să fie o reminiscență din lecturile făcute, în trecut, din scriitorii primei jumătăți a secolului al XIX-lea, de formație eliadescă. Dar cuvîntul nu figurează în nici unul dintre dicționarele care au făcut excerptări din textele noastre mai vechi (DA, Tiktin, Șăineanu). În schimb, în decursul celor cincisprezece ani, care au trecut de la apariția DEX-ului, am găsit cinci autori contemporani care au folosit, așa cum aș fi făcut eu, forma *carnagiu*. Consemnez aici cele cinci citate, pentru a putea fi utilizate într-o viitoare ediție a DLR-ului: 1) *Firme care s-au clădit pe cel mai pervers carnagiu al urii*[1]. 2) *Griffone Baglione va declanșa un carnagiu chiar în ziua nunții fratelui său*[2]. 3) *Se simțea vinovat, voia să facă orice ca să fie evitat carnagiul*[3]. 4) *Am raportat... că orașul este plin de lume care se plimbă nepăsătoare pe străzi și s-ar comite un adevărat carnagiu, dacă s-ar lansa bombele*[4]. Al cincilea exemplu se referă la evenimente care au avut loc în 15 martie 1990, în țara noastră, și este semnat chiar de un lingvist, Ion Coja: *Despre ce evenimente vorbiți? Încrederea reciprocă cu care ne-am ales din carnagiul de la Tîrgu-Mureș?*[5]. În acest răstimp nu am întîlnit nici o atestare a formei *carnaj*. N-aș vrea să fiu nedrept, dar, cum nu am văzut niciodată forma *carnaj* figurînd într-un text[6], am impresia că ea a fost modelată analogic după marele număr de variante în *-aj* în limba română de astăzi, așa cum, în secolul trecut, variantele în *-agiu*, precumpănitoare în acel moment, se impuneau ca model, chiar și în limba unor scriitori influențați de limba franceză. Așa cum arată profesorul Ion

[1] Cf. *Viața românească*, februarie 1954, p. 195, citat reprodus în DLR s. v. *pervers*.

[2] Cf. Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, București, 1971, p. 322.

[3] Cf. Al. Ivasiuc, *Racul*, București, 1976, p. 176, 178, 229 și 260.

[4] Cf. Ionel Săndulescu, *Zbor în furtună*. Roman, vol. II, București, 1986, p. 159.

[5] În „Dimineața", anul I, nr. 58, 28 aprilie 1990, p. 5/5. La aceste citate e necesar să adăugăm o atestare de ultimă oră: referindu-se la masacrele din Bosnia, unul dintre reporterii Televiziunii Române, dl. Corneliu Calotă, a folosit forma *carnagiu* (pronunțată, în mod distinct, cu terminația *-agiu*), și nu *carnaj*, în emisiunea de joi, 1 octombrie 1992, ora 10.

[6] Mulțumesc Colegiului de redacție al revistei „Limba română" pentru amabilitatea de a-mi fi semnalat o arestare a formei *carnaj* în John Fowles, *Magicianul*, București, „Univers", 1987, p. 469.

LR, XLII, nr. 9, p. 427—438, București, 1993

Coteanu, „deși puternic influențat de limba franceză, V. Alecsandri scria (și desigur și spunea) *curagiu*, *pasagiu*, *personagiu*, *voiagiu*"[7].

Varianta în *-aj* se răspîndește în secolul al XX-lea[8] și e probabil că și dicționarele au contribuit la impunerea ei. Așa, de exemplu, Dicționarul Academiei mai ezită între *arbitragiu* și *arbitraj*, pentru forma de cuvînt-titlu, deși recunoaște, la sfîrșitul prezentării, că „forma *arbitraj* e cea mai des întrebuințată"[9]. Începînd însă cu *avantaj*, cuvîntul titlu este, întotdeauna, varianta în *-aj*[10]. Cu toate acestea, scriitori pe care i-am mai prins în viață, ca Eugen Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Victor Eftimiu și Mircea Eliade[11], folosesc, în mod curent, *mesagiu*, *pasagiu*, *peisagiu*, *personagiu* și *ultragiu*[12]. Dar acestea sînt considerate, de obicei, variante învechite sau rare. Astăzi, din cele două-trei sute de forme în *-agiu*, n-au supraviețuit, în detrimentul variantelor în *-aj*, decît șase substantive: *adagiu*, *naufragiu*, *omagiu*, *ravagiu*[13], *stagiu* și *sufragiu*[14]. De ce nu am accepta și varianta *carnagiu*, dacă vorbitorii de limbă română o preferă ?

În concluzie, dicționarele viitoare vor avea de ales una dintre cele patru soluții posibile, în mod teoretic:

1. Eliminarea cuvîntului *carnaj* din dicționare și introducerea, în locul lui, a cuvîntului *carnagiu* (pl. *carnagii*), cu etimologia „— Din it. *carnaggio*". Este o poziție extremă, opusă aceleia din DM și DEX[15].

2. Introducerea, în dicționar, a cuvîntului-titlu *carnagiu*, cu etimologia: „— Din it. *carnaggio*", dar și cu menționarea, alături, a variantei *carnaj*, pe baza prezenței ei în DM, DEX sau în atestări existente, desigur, în alte texte[16].

[7] Cf. Ion Coteanu, *Structura și evoluția limbii române (de la origini pînă la 1860)*, București, 1981, p. 122.

[8] Pentru situația substantivelor românești terminate în *-aj* și concurența dintre acestea și variantele mai vechi, terminate în *-agiu*, vezi: Iorgu Iordan, *Sufixe românești de origine recentă*, în BPh, VI, 1939, p. 56—58, Georgeta Ciompec, *Sufixul* **-aj**, în SMFC, I, 1959, p. 50—64, Al. Graur, *Tendințe actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 100—101, id., *Puțină gramatică*, vol. II, București, 1988, p. 110, 330.

[9] Cf. DA s.v.

[10] Cf. DA s.v.

[11] Dl. Alexandru Paleologu preferă, chiar și azi, formele învechite în *-agiu*. Într-un scurt medalion, scris la moartea Soranei Țopa, domnia-sa folosește nu numai varianta *pasagiu*, întîlnită uneori și azi, dar chiar și *sondagiu* (la pl.): *Ea vedea în amețitorul spectru al științei moderne adevărata gnoză contemporană, la fel de abisală și de redemptorie ca și amețitoarele sondagii în sufletul omenesc ale lui Dostoievski* („România literară", nr. 45, 12 noiembrie 1986, p. 16).

[12] La aceste cuvinte DEX-ul menționează și variantele în *-agiu*.

[13] Printr-un proces opus aceluia care s-a petrecut, probabil, cu *carnaj*, cuvîntul *ravagiu* reprezintă un caz interesant de modelare, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, după variantele în *-agiu*, care erau, în acea epocă, atît de numeroase, încît au impus această terminație chiar și unui cuvînt provenit din franceză (*ravage*). Folosită de Costache Negruzzi, varianta în *-agiu* a fost acceptată de scriitorii din secolul al XX-lea: G. Brăescu, Cezar Petrescu, Mihai Ralea, G. Călinescu, precum și de dicționarele cu caracter normativ: DM, DEX, DOOM. Încercarea lui Alexi de a impune, la începutul secolului nostru, prin dicționarul său, varianta *ravaj* nu a reușit.

[14] Georgeta Ciompec (*op. cit.*, p. 54) este de părere că aceste substantive sînt prea puține pentru a alcătui un sistem. Apariția unui cuvînt *carnagiu*, la mijlocul secolului nostru, probează însă că acest sistem există și că acțiunea lui, deși slabă, este încă viabilă.

[15] Este poziția pe care am adoptat-o în nota de față, dorind să impun un cuvînt *carnagiu*, în defavoarea aceluia care figurează în DM și DEX. De aici a rezultat un ton ușor polemic față de cele două dicționare.

[16] În marile dicționare, ca DLR, alegerea cuvîntului-titlu se face pe baza unui raport statistic al atestărilor. În cazul de față, cuvîntul-titlu nu poate fi decît *carnagiu*, dacă ținem seama de atestările de care dispunem pînă acum.

3. Menținerea cuvîntului-titlu *carnaj* cu etimologia din franceză, dar cu adăugarea variantei *carnagiu*, pe baza semnalărilor făcute în nota de față[17].

4. În sfîrșit, rămînerea la poziția actuală din DEX[18]. Aceasta este o soluție absolut inacceptabilă, după părerea mea, în urma celor discutate mai sus.

În oricare dintre soluțiile propuse trebuie eliminată din definiție indicația suplimentară „franțuzism"[19], total nepotrivită pentru un cuvînt care apare de șase ori, în limba română, într-o formă modelată după cuvîntul italian *carnaggio*.

Dintre cele patru soluții propuse mai sus ar fi rezonabil să optăm pentru soluția a doua. Prima soluție este, în mod practic, tot atît de inacceptabilă ca și a patra. E probabil că există vorbitori care folosesc varianta *carnaj*. Faptul că nu am întîlnit-o eu nu exclude această posibilitate. Atestările din DM și DEX, chiar dacă sînt modelate după marele număr de cuvinte în *-aj*, constituie fapte de care trebuie să ținem seama. Mai mult decît atît, s-ar putea ca, după un timp mai îndelungat, cuvîntul *carnaj*, impus de cele două dicționare, să fie preferat[20], în detrimentul lui *carnagiu*, ceea ce ar face posibilă adoptarea soluției a treia. N-ar fi exclus, de asemenea, ca pînă la apariția unui viitor dicționar, cînd orice urmă a cuvîntului *carnagiu* va fi dispărut, să se revină, fără scrupule, la poziția incorectă a DEX-ului. De aceea consider că publicarea notei de față este necesară, pentru a atrage atenția redactorilor de dicționare istorice[21] că, în perioada 1950—1990, varianta *carnagiu* a avut, în ciuda prezentărilor făcute în DM și în DEX, o circulație mai mare decît aceea a așa-zisului „franțuzism" *carnaj*.

August 1993 *București, str. Crinului nr. 5—15*

[17] Pentru a opta pentru varianta *carnaj* drept cuvînt-titlu, ar trebui să așteptăm pînă la găsirea unui număr de șase atestări cu varianta în *-aj*.

[18] Alegerea acestei soluții în DM și DEX este, fără îndoială, rezultatul necunoașterii situației reale a atestărilor. A contribuit, probabil, și intenția de unificare a limbii. Cf. Georgeta Ciompec *(op. cit.*, p. 54) : „Coexistența celor două forme ar putea fi tolerată în cuvinte diferite, dar unul și același cuvînt e recomandabil să aibă o singură formă — aceasta în interesul simplificării limbii. Și, pentru că majoritatea cuvintelor cunosc forma *-aj*, cred că și cuvintele de mai sus (este vorba de *limbaj, pasaj, peisaj, personaj*—n.n.) trebuie folosite cu aceeași formă".

[19] Cred că ar trebui folosită caracterizarea „livresc". Ea ar explica, în mare măsură, preferința vorbitorilor pentru varianta *carnagiu*.

[20] În calitatea sa de cuvînt livresc, ar fi de așteptat ca varianta *carnagiu* să se mențină. Dar, cum presiunea sistemului formelor în *-aj* este foarte puternică, n-ar fi exclus ca forma *carnaj* să se impună. Un rol important în această schimbare l-ar avea și DEX-ul, care se bucură, printre vorbitorii de limbă română, de o autoritate din ce în ce mai mare.

[21] Cred că va fi utilă, în egală măsură, și pentru cercetătorii limbii române. În studiile, destul de numeroase, consacrate cuvintelor în *-aj* (cu varianta *-agiu*) *carnaj* sau *carnagiu* nu sînt menționate niciodată. Fără îndoială, în viitor, studiile referitoare la această problemă le vor acorda un rol deosebit.

I. Ionescu

NOTE LEXICALE

1. Iisus Hristos

În *Ortografie pentru toți* (București, 1990, p. 43), Mioara Avram afirmă că : „Numele proprii *Isac*, *Isus* se scriu cu un singur *i* inițial (nu *Iisus*)". Numele *Isac*, ca și *Isaia*, *Israel*, *Isar*, se scriu cu un singur *i*, dar *Isus* se scrie cu doi *i*, fiindcă *i* inițial are valoare fonetică dublă. În *Noul Testament* din 1648, ca și în *Biblia* de la 1688, numele este scris *Iisus*, atît *Iisus Hristos*, cît și *Iisus Navi* și *Iisus, fiul lui Sirah (Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah)*. În cărțile de ritual bisericești numele are grafia *Iisus* și nu putem accepta o dublă grafie. Se impune o singură grafie : *Iisus*, care are o justificare etimologică. *Iisus*, numele propriu al Fiului lui Dumnezeu, este redarea greacă a ebraicului *Ioshua* (Luca 2, 21), care înseamnă „Domnul este mîntuirea" sau „Mîntuitorul" (Isaia 61, 11 ; Matei 1, 20—21). În limba greacă, cuvîntul *Iisus* derivă de la viitorul verbului *iáomai (iaino)* „a vindeca", viitor care, în dialectul ionic, are forma *iisomai* (ἰήσομαι), ceea ce explică grafia *Iisus* (Ἰησούς) cu dublu *i (ii)*. În latină, numele a fost transcris *Jesus*, fiindcă al doilea *i* este *eta* (η), redat în pronunția erasmică cu *e* în latină, transcris și în limbile neolatine din Apus : *Jésus*, *Jesús*. În slavă, grecescul Ἰησούς a fost transcris ИСОУСЪ, grafie folosită și în vechile traduceri românești din slavă, cu un singur *i* : *Isus*. Creștinismul la români s-a predicat în limba latină, cu *Jeesus* > *Iisus*.

În „România liberă" din 26 aprilie 1990, p. 1, la rubrica „Semnal", Ion Stoica pune întrebarea : „Cum e corect să se scrie și să se rostească : *Hristos*, *Christos*, *Cristos*... ? Care este grafia corectă ? Așteptăm răspunsuri și argumente".

Numele propriu *Iisus* (Ἰησούς) este însoțit în *Scriptură* de un titlu care se referă la misiunea divină și la slujirea Sa : *Hristos*, cuvînt de origine grecească, Χριστός, care este echivalentul cuvîntului ebraic *Messiah* (= Unsul lui Dumnezeu). Grecescul χ (hi) este transcris în latină *ch*, iar în limba română *ch* este rostit *c*, după cum avem din lat. *charta* („scrisoare") rom. *carte*. Așa se explică grafia cuvîntului discutat, din limba greacă, *Hristos* (care apare în Noul Testament de 529 de ori), grafie folosită și în *Noul Testament* din 1648 și în *Biblia* din 1688 în limba română, precum și în cărțile bisericești de ritual. În latină grecescul Χριστός a fost transcris *Christus*, rostit în limba română *Cristos* (pentru variantele *Cristos/Hristos* vezi și Mioara Avram, *lucr. cit.*, p. 32). În transcrierea literară s-a impus în limba română forma etimologică *Hristos*.

Deci : *Iisus Hristos*.

2. Gună

În „*Geologie*" *lingvistică* (LR, XXXIX, 1990, nr. 1, p. 24—25), Marius Sala aduce în discuție și cuvîntul *gună*, „termen latin, dispărut din română", dar atestat „în unele limbi cu care româna a fost în contact" și în care este posibil „să fi fost împrumutat din română". Pentru informare se trimite la Zamfira Mihail (*Terminologia portului popular românesc în perspectivă etno-lingvistică comparată sud-est europeană*, București, 1978), „care a arătat cum româna a moștenit termenul latinesc *gunna*, dar că acesta s-a pierdut, păstrîndu-se numai în unele toponime din R.S.F. Iugoslavia, ca *Faraguna*, de origine română, și în cuvîntul sîrbo-croat *gunj*. Această supoziție este întărită și de faptul că într-un act redactat în slavonă (1424—1431), provenit de la Dan al II-lea către vameșii din Dîmbovița și Rucăr, prin care se arată ce vamă să se perceapă brașovenilor, se indică « guna 1 ban »".

În realitate, cuvîntul *gună* se păstrează și se găsește în limba română ca nume de familie. Pentru informație, pe lîngă dicționarul lui Iorgu Iordan, indicăm *Lista abonaților la serviciul telefonic — București*, curentă, în uz, în care sînt trecuți opt abonați cu numele de familie *Gună* : Gună Alexandru, Gună Andrei, Gună Angheluș, Gună Traian etc. De văzut *Lista abonaților la serviciul telefonic* și pentru alte localități din țară, ca Slatina, Iași, Piatra Neamț etc., în care se întîlnește, la fel, numele de familie *Gună*.

Dacă apelativul *gună*, care indică un obiect de îmbrăcăminte, piesă de port din blană, pînă la brîu, a dispărut (deși nu avem o evidență a circulației acestuia pe tot teritoriul țării), cuvîntul se păstrează deci în limba română ca nume de familie, provenind de la acest obiect de vestimentație : cf. *Bundă*, *Bundea*, *Cojoacă*, *Cojocea*, *Surtuc* etc.

Cuvîntul *gună* (s.f., pl. *gune*) există și la aromâni (Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân*, București, 1974, p. 603), la albanezi *gúnë*, la bulgari *gana*, *gune*, și în rusă ca antroponim *Gunev*, *Gunin*.

Iorgu Iordan (*Dicționar al numelor de familie românești* — DNFR —, București, 1983, p. 232) explică numele de familie *Gună*, cu derivatele *Gune(a)*, *Guneș*, din bulgară : *guna*, *gune*. N. A. Constantinescu (*Dicționar onomastic românesc* — DO, București, 1963, p. 426) reconstituie un neatestat **Gun* din maritalul *Gunoaia*. Avînd în vedere prezența cuvîntului *gună* pe toată aria românească, atît în dreapta, cît și în stînga Dunării, precum și în albaneză, deducem originea lui din latină : *gunna*, *-ae*, cuvînt păstrat în limba română din epoca dacoromană (sec. II— VI, VII).

Proveniența în bulgară și în sîrbo-croată nu poate fi decît din română sau din albaneză. În rusă numele de familie *Gunev*, *Gunin* poate fi explicat din bulgară.

3. Iazmă

În DEX, cuvîntul *iazmă*, *iezme* (s.f.), cu sensul de „arătare urîtă și rea, nălucă, vedenie", este considerat, ca și în DA, cu etimologie necunoscută.

În DA s.v. *agheasmă* se menționează, după HEM, că în Banat pentru *aiasmă* sau *aiazmă* (variante explicate „cu pronunțarea grecească")

se folosește și *iasmă*. Mențiunea este importantă fiindcă ne duce la etimologia cuvîntului *iasmă* sau *iazmă*. În română, în vorbirea populară, pentru *Agheasma mare* de la Bobotează, ca și de la „Sfințirea apei mici" sau „sfeștanie", în popor se spune *aiasmă* sau *aiazmă*. Prin afereza lui *a* inițial neaccentuat ne-a dat, din *aiasmă*, *iasmă* sau *iazmă*.

Al. Ciorănescu (*Diccionario Etimologico Rumano*, p. 412) consideră cuvîntul *iasmă(-me)*, cu varianta *iazmă*, de origine incertă. Respingînd toate explicațiile etimologice anterioare, el propune drept „posibilă" proveniența, printr-o simplă „reducere", din *agheasmă* „apă sfințită", ca formulă eufemistică. Susținem această explicație.

În greaca veche, ἁγιάζειν înseamnă „a sfinți", cu substantivul ἁγίασμα (= lucru sfințit). În cultul creștin ἁγίασμα a dobîndit sensul specific de „apă sfințită". În latina populară, pînă în secolul al IV-lea, *g* intervocalic dispare, ca în *ego* > *eu*, *magis* > *mai*, *magister* > *măiestru* (Al. Rossetiti, *Istoria limbii române*, București, 1986, p. 170), după cum a dispărut și din *agiasma*, care ne-a dat *aiasma* și, apoi, prin afereza lui *a* inițial neaccentuat, ne-a dat *iasmă*, *iazmă*, ceea ce dovedește vechimea creștinismului românesc, anterior secolului al IV-lea.

Din limba greacă, cuvîntul ἁγίασμα a trecut din secolul IX și la bulgari, o dată cu creștinarea lor, *agiazma*, la sîrbi *agiazmă*, la albanezi *ajazmë*, iar prin filiera slavă s-au primit în română formele *agheasmă*, *aghesmui*, *aghesmuit*, *agheasmatar*, *agheasmător* (= vas, recipient pentru agheasmă).

Se cere o explicație în legătură cu sensul cuvîntului *iasmă-iazmă*, de „arătare urîtă și rea, nălucă, vedenie", contrar sensului originar de „apă sfințită". Explicația este următoarea:

Atunci cînd preotul sfințește apa, la sfîrșit, cîntă troparul „sfințirii apei", al *aiasmei-iasmei*: „Mîntuiește, Doamne, poporul Tău, și binecuvîntează moștenirea Ta, biruință binecredincioșilor creștini asupra celui potrivnic dăruiește și cu crucea Ta păzește pe poporul Tău". Cînd se cîntă troparul, preotul stropește pe credincioși în cele patru puncte cardinale, în formă de cruce, cu apă sfințită, spre alungarea „celui potrivnic", adică a celui rău, a celui urît, care este nălucă, vedenie rea, satana. De la acțiunea stropirii cu „apă sfințită" și rostirea cîntării ei s-a reținut în popor scopul urmărit prin *iasmă-iazmă*, de a alunga „arătarea urîtă și rea", duhul cel rău, satana. De aici avem și denumirea *iasmei — iazmei* prin sinonimie semantică de „arătare urîtă și rea...". În popor există exorcismul: *Piei, iazmă rea!*, sinonim cu: *Piei, satano!* sau: *Piei, drace!*

Noiembrie 1992

București, str. Parincea nr. 2

Andrei Avram

NOTE ETIMOLOGICE

Toate cuvintele discutate în notele de mai jos figurează în DLR. Serie nouă. Tomul X. Partea a 4-a. Litera *S. Slab — sponghios*, București, 1992, cu mențiunea „etimologia necunoscută".

slăhușit. După o comunicare din Straja — Rădăuți, este glosat „beat de cap". Avem a face, fără îndoială, cu un cuvînt din familia lui *sihlă* „pădure deasă (de copaci tineri)" (alături de alte cîteva sensuri). Din această familie face parte și *silhui* (< *silhă*, variantă a lui *sihlă*), cu varianta *sălhui*, adjectiv printre ale cărui sensuri se numără și cel (figurat) de „zăpăcit" (în DLR, s. v. *silhui*, găsim, printre altele, următorul citat dintr-un roman al lui L. Rebreanu : „Proclet mai ești, Ionică, și sălhui, zău așa ! protestă bătrîna").

Modul în care s-a ajuns de la *sihlă* — sau, mai curînd, de la varianta *sălhă* — la *slăhușit* nu este prea clar. Din *sălhui* ar fi fost de așteptat să rezulte un derivat fără [ș], adică **sălhuit* sau **slăhuit*, iar existența formelor **sălhuș* sau **slăhuș* (din *sălhui*, prin schimbare de sufix) este improbabilă. Cea mai plauzibilă explicație ni se pare a fi aceea conform căreia *slăhușit* provine din *săhlos*, variantă a lui *sihlos* „acoperit de sihlă" (pentru [u] din *slăhușit* cf. derivatul *înfăinușa* — alături de *înfăinoșa* —, citat în *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul al III-lea. *Sufixele*. 1. *Derivarea verbală* de Laura Vasiliu, [București], 1989, p. 104). Așadar sensul lui *sălhui* se regăsește în *sălhușit*, dar ca structură formală acesta din urmă se leagă de *săhlos*, atestat numai cu sensul indicat mai sus, nu și cu cel de „zăpăcit". Pe de altă parte, nu putem să știm dacă metateza [ăhl] > [lăh] s-a produs în *săhlos* (> **slăhos*), în derivatul lui în *-it* sau, eventual, într-un verb al cărui participiu ar fi *slăhușit* (**săhlușit* > *slăhușit* ori **săhluși* > **slăhuși*). Toate aceste lucruri nu ne împiedică însă să susținem că de la **săhlă*, *sălhă*, prin intermediul lui *săhlos*, **slăhos*, s-a format derivatul *slăhușit*.

slebe. Înseamnă „păr fals care se adaugă în cozi cînd se împletesc pentru a părea mai groase" (cuvîntul a fost înregistrat în regiunea Munților Apuseni). Nu ni se pare imposibil să avem a face cu un sens figurat, dezvoltat din sensul propriu de „pădure deasă (de copaci tineri)" al lui *sihlă*, cu diverse variante, dintre care unele se aseamănă cu forma din titlul acestei note. Mai apropiat însă de înțelesul lui *slebe* este cel de „coada-calului *(Hippuris vulgaris* " (DLR, s. v. *sihlă*, sensul 3 ; cu mențiunea „prin Transilv[ania]"), fapt care ne determină să vedem în numele de plantă punctul de plecare al sensului (figurat) atribuit lui *slebe*.

În ce privește aspectul fonetic al chestiunii, este evident că intră în discuție doar cîteva (sau, eventual, una singură) dintre foarte numeroasele variante ale lui *sihlă* înregistrate în DLR : *selbă*, *sihlebe*, *săhelbe*, *sehelbe* etc. Probabil că *slebe* provine din *selbă*, prin intermediul unor variante ca **slebă* sau **selbe* (pentru metateza produsă în prima silabă a variantelor *selbă* sau **selbe* cf. nota precedentă).

În concluzie, *slebe* „păr fals..." și *sihlă* „pădure deasă..." sînt unul și același cuvînt (etimologia lui este indicată în DLR astfel : „cf. lat. *silva*").

smioarță. A fost înregistrat, prin sudul Munteniei, cu sensul de „țipar *(Misgurnus fossilis)*". Dat fiind că în aceeași regiune (în localitatea Cervenia — Zimnicea) este cunoscut *mioarță*, ca termen din același domeniu al numelor de pești — este vorba despre un sinonim al lui *boarță* (*Rhodeus sericeus ;* vezi DLR), acesta din urmă, răspîndit în cîteva județe din Muntenia și glosat, în DA, „un fel de pește" —, credem că *smioarță*

este un derivat de la *mioarță*, cu prefixul *s-*, pentru care vezi cele arătate mai jos, s. v. *spăheie*.

smîlceag. Ținînd seamă atît de sens — „pămînt alunecos și moale" —, cît și de formă, considerăm că *smîlceag* face parte dintr-o familie căreia îi aparțin cel puțin încă alte trei cuvinte : *mîrced* (cu varianta *mîlced*) „(despre lemne) umed și putregăios" și „vlăguit" (printre alte sensuri), *molceag* „(despre fîn) care nu este uscat bine" (alături de alte sensuri ; vezi mai jos), *mîlcigai* „lemn putred, putregai". Din varianta *mîlced* a lui *mîrced* (< lat. *marcidus*), al cărei [l] nu pune probleme (fluctuația [r] ~ [l] în poziție preconsonantică este relativ frecventă), s-a format, cu sufixul *-ai*, derivatul *mîlcigai* (cum se arată în DLR, [g] din ultima silabă a acestui derivat se explică „prin apropiere de *mucegai*, *putregai*"). *Molceag*, care, pe lîngă sensul indicat mai sus, le are și pe cele de „încet (la treabă)" și „(despre băuturi spirtoase) slab, cu puțin alcool", ar fi, după DLR, format „de la *molcuț*, cu schimbare de suf.". Deși însă în semantica acestui cuvînt apar elemente care trimit la *moale*, proveniența lui din *molcuț* (de ce nu din *molcel*, variantă a lui *molicel*?) este îndoielnică, deoarece nu se poate demonstra că vocala [o] din *molceag* este „etimologică" (altfel spus, corespondentul normal, în silabă neaccentuată, al diftongului [oa] accentuat : *moale* — *molcuț* sau *molcel* și, cu schimbare de sufix, *molceag*, derivat asemănător cu *dulceag*) ; este posibil ca [o] să provină dintr-un mai vechi [ă], corespunzător lui [a] din lat. *marcidus* (fluctuația [ă] ~ [o] în poziție protonică este banală, ca și transformarea [ă] > [o] în același context accentual și în vecinătatea unei consoane labiale ; cf. **băteza* > *boteza*, *jămeie* > *jomeie* etc.).

După părerea noastră, este mai probabilă proveniența lui *molceag* din **mălcigai*—ori, mai curînd, **mălcegai* (cf. alternanța [a] ~ [e] din *dulceag* — *dulcegărie*) —, prin derivare regresivă și cu transformarea [ă] > [o] după labiala [m]. Tot din *mălcigai* și tot prin derivare regresivă, dar și cu adăugarea prefixului *s-*, s-a ajuns la *smîlceag* ; de data aceasta vocala din silaba inițială nu a devenit [o], ci s-a închis (ca în *vîlcea*, *pîlc*, *tîlhar* etc.) : **mălcigai* > *mîlcigai* > *(s)mîlceag* sau **mălcigai* > **(s)mălceag* > *(s)mîlceag*. Pentru *s-* vezi mai jos, s. v. *spăheie*.

solomie. Dintre cele două sensuri ale cuvîntului, „clorură de amoniu" și „cositor", înregistrate în localități din apropierea orașelor Tîrgu Mureș și, respectiv, Miercurea Ciuc, ultimul se datorează, foarte probabil, unei confuzii, explicabilă prin faptul că în operațiile de lipire sau acoperire cu cositor se folosește clorura de amoniu, numită și *țipirig*. Primul sens este și cel al magh. *szalmiák* : „clorură de amoniu, țipirig" (*Magyar-román szótár. Dicționar maghiar-român*. [Redactor principal Kelemen Béla], București, 1961). Cu siguranță, *solomie* este un împrumut din maghiară. Este de presupus că sunetul final din magh. *szalmiák* a fost interpretat ca morfem al nominativului plural și că, în consecință, cuvîntul maghiar a devenit în română **salmie* (cf. Emese Kis, *Încadrarea substantivelor de origine maghiară în sistemul morfologic al limbii române*, București, 1975, p. 97—98), formă care a putut fi apropiată de antroponimul *Solomia* (variantă a lui *Salomeea*) și transformată în *solomie*.

spanar. A fost înregistrat într-o localitate apropiată de Vatra Dornei, cu sensul „cuțit pentru făcut draniță". Dacă nu cumva ne găsim în prezența unei erori de transcriere (omiterea unui semn diacritic, deci *s* în loc de *ș*), *spanar* este o variantă a lui *șpanar* „cuțit special de făcut draniță" (Secu — Piatra Neamț; DLR), derivat din *șpan*, care înseamnă, printre altele, „porțiune despicată cu toporul dintr-un buștean, din care se fac șindrile sau doage" (vezi DLR, s. v. *șpan*[2], sensul 2).

spăheie. Înseamnă „tufiș des într-o pădure" (Galșa — Lipova), deci este parțial sinonim cu *păhui* (< magh. *pagony*; DLR), care are, printre altele, sensul „pădure tînără, desiș, mladă". Cuvîntul din titlul acestei note apare în DLR fără indicația privitoare la gen și cu semnul „?" în locul unde ar fi fost de așteptat să figureze forma de plural. Întrucît unica atestare constă într-un răspuns la un chestionar prin corespondență, nu putem fi siguri că *spăheie* este o formă de singular, formă a cărei parte finală ar fi greu de explicat prin substituirea lui *-ui* cu *-eie*. Credem însă că substantivul neutru **(s)păhui* a putut să devină **spăhei*, cu pluralul *spăheie*. Pentru consoana inițială, inexistentă în cuvîntul de bază, vezi I. Rizescu, în SMFC II, 1978, p. 217, unde sînt citate perechi de variante ale aceluiași cuvînt fără *s-* și, respectiv, cu acest prefix, care cîteodată servește la formarea unor derivate avînd o valoare „egală cu cea a bazei" (vezi și idem, în *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul al doilea. *Prefixele* de Mioara Avram et al., [București], 1978, p. 217); printre exemplele date de autor figurează chiar un sinonim al lui **spăhei*, anume, *stufiș* (= *tufiș*). Considerăm așadar că *spăheie* — probabil, un plural — provine din *păhui*.

splau. Sensul acestui cuvînt, „extremitate a unei punți pentru pescuit așezată pe piloți, care poate fi ridicată sau coborîtă după nivelul apei și pe care stă pescarul", este, evident, apropiat de cel al lui *splai*, „mal al unei ape înălțat, întărit și pietruit sau pavat;... chei" (am reprodus parțial definiția din DLR). După părerea noastră, *splau* nu este altceva decît o variantă a lui *splai*, față de care se află, în ce privește forma, în același raport ca și *cheu* (variantă curentă în limbajul marinăresc) față de *chei*.

Septembrie 1993

Institutul de Fonetică și Dialectologie „Al. Rosetti"
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Emil Vrabie

ETIMOLOGII

Anei

Răscotă s. f. (Regional; de obicei la pl.) Creangă uscată, surcea; vreasc. DLR (s. v.) scrie: „Etimologia necunoscută. Cf. *rasc* (variantă a lui *vreasc*)". Această sugestie este corectă. Nu este însă nevoie să

mergem la *vreasc*. Cuvîntul poate veni direct din bulg. *chrast* 'tufiș' cu simplificarea *chr-* > *r*, ca, de exemplu, în *hrean* > *rean* (< slav. *chrěnъ*). Partea finală a cuvîntului, *-ótă*, ar putea fi sufixul slav polivalent *-ota* (accentuat ori neaccentuat), pe care îl întîlnim și în alte cuvinte românești, de pildă în *colbotă*, format în mod evident de la *colb* 'praf'. O dovadă că românii simțeau cîndva elementul *-ótă* ca pe un sufix este formația glumeață *cáscotă* (de la *a căsca*), înregistrată în DA, un fel de mîncare imaginar, pe care astăzi îl numim în mod curent *răbdări prăjite*. Pentru plenitudine, trebuie explicat și detaliul fonetic *sc* din *ráscotă* (față de bulg. *st* din *chrast*). În domeniul slav alternanța morfonologică *st/sk* este un fenomen frecvent (cf., de exemplu, v. sl. *blistati* 'a străluci' față de *bliskъ* sau *blъskъ* 'strălucire').

Răitúg s. m. (Învechit, rar) Pantaloni de călărie. DLR (s. v.) scrie : „din rus. *rejtuzy*". Într-adevăr, acest cuvînt rusesc a însemnat cîndva 'pantaloni de călărie'. Nepotrivirile fonetice din partea finală a cuvintelor necesită însă o explicație. Rus. *-zy* nu avea motiv să devină în română *-g*. Etimonul rus trebuie abandonat complet în favoarea termenului ucr. *rejtúzy* 'idem'. Sub influența limbii române, în care cuvintele *pantaloni* și *nădragi* sînt pe alocuri folosite la singular (*pantalon*, *nădrag*, vezi DLR s. v.), ucrainenii bilingvi din nordul țării și din regiunile adiacente au putut forma și ei un singular de la *rejtuzy* al lor. Pluralul *rejtuzy* va fi fost interpretat ca fiind de genul masculin, iar nu feminin sau neutru, tot sub influența limbii române, căci în ucraineană pluralia tantum în *-y* nu disting categoria genului. Potrivit morfologiei ucrainene, multe substantive masculine în *-zy* la nominativ plural au ca formă de bază un substantiv în *-g* (vezi O. P. Bezpal'ko și alții, *Istoryčna hramatyka ukrajins'koji movy*, Kiev, 1962, p. 209, nota 3). Așa trebuie să fi apărut ucr. reg. **rejtug*, care ulterior a început să fie folosit și de monolingvi români. Ucr. *rejtuzy* provine din germ. *Reithousen*, probabil prin filieră polonă (Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Varșovia, 1970, p. 453, sub *rajtar*).

Răncióg subst. (Regional) Oiște (la cotiga plugului). DLR (s. v.) scrie : „Etimologia necunoscută". E de presupus că un termen similar există în ucraineana de sud-vest, în care va fi pătruns din polonă, căci în polonă *rycząg* înseamnă 'crucea căruței, cotigei etc.' (M. Vasmer, *Ètimologičeskij slovar' russkogo jazyka*, Moscova, 1964—1973, vol. III, p. 532, sub *ryčag*). În ultimă analiză, cuvîntul provine din germ. dial. **Ritstange*.

Răpăcioáge s. f. pl. (Bot. ; regional) Napi porcești. DLR (s. v.) scrie : „Etimologie necunoscută". Probabil că radicalul acestui termen este același cu al termenului *ripac*, discutat mai jos. Cf. rus. *répa*, ucr. *rípa* 'nap'. Ideea care îmi trece prin gînd, că *răp-* din *răpăcioáge* ar fi o continuare directă a lat. *rapum* 'nap', 'gulie' (G. Guțu, *Dicționar latin-român*, București, 1983, s. v.), este tentantă, dar greu de susținut. Aromânii, care de multe ori au conservat termeni latini pe care dacoromâna i-a pierdut (sau, la nordul Dunării, nici nu-i va fi avut), au împrumutat și ei cuvîntul lor *répă* 'nap', 'gulie' de la slavi (anume, din bulg. *rĕpa* ; vezi

Papahagi, DDA, p. 1041). În *-cioáge* (sg.*-cioágă*) din partea finală a termenului se pot distinge două foste sufixe : unul cu baza *k/č* (românesc ori slav), și celălalt *-oágă*, care în română provine uneori din *-oácă*. Cf. *mladă* 'mlădiță', de la care avem și *mlădoácă*, și *mlădoágă* (DLR, s. v.). Alte cazuri se pot găsi ușor plecînd de la *Dicționar invers*, București, 1957.

Răstăví vb. (Prin nordul Transilv.) A răsădi. DLR (s .v.) scrie : „Din ucr. *rastavyty*". Nu cunosc și nu pot găsi acest cuvînt în sursele de bază ale limbii ucrainene. De fapt, trebuie să fie vorba de ucr. *rozstavyty*, care, între altele, înseamnă și 'a răsădi' (în sens horticol și legumicol). Explicația nu se poate însă opri aici. În ucr. avem *roz-* (pronunțat *ros-* din cauza lui *s* următor), pe cînd în termenul regional românesc avem *răs-*. În acest caz s-a produs, probabil, o substituție de prefixe. Românii au transplantat prefixul lor *răs-*, de origine sud-slavă (Rosetti, *La linguistique balkanique*, București, Univers, 1985, p. 126), în locul prefixului ucr. *roz-*, *ros-* (cuvinte românești cu prefixul est-slavic *roz-*, *ros-* nu se cunosc). Acest *răs* e prezent chiar în corespondentul literar al regionalismului *a răstăví*, care este *a răsădi* (G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1960, p. 70).

Réșcă s. f. Instrument de pescuit la adîncimi mari, făcut din matița năvodului. DLR (s.v.) scrie : et. nec. Cuvîntul este de origine est-slavă și trebuie să fi pătruns în terminologia pescuitului de la noi prin lipovenii din Deltă. Cf. rus. *réža* 'năvodul pescăresc cu ochiurile cele mai mari' (Dal' IV, 120). Elementul *-c-* din *rește* provine dintr-o formă est-slavă cu sufixul diminutival sau de individualizare *-k-*, *réžka* (Dal', *ibid.*).

Ripac subst. (Regional) Numele a două plante erbacee : a) nap ; b) rapiță. DLR (s. v.) indică corect : „din ucr. *ripak*". La remarca „Accentul necunoscut" e de observat că atît în ucraineană, cît și în româna din Moldova de nord (de exemplu, în satele din actualul raion Dondușeni, în fostul județ Soroca), termenul curent pentru 'rapiță' a fost (înainte de 1944) și este și astăzi *ripác*, cu accentul pe ultima silabă, ca și în ucraineană. Termenul e cunoscut și dincoace de Prut, de exemplu în satul Lunca din com. Vîrfu-Cîmpului, jud. Botoșani.

Rîcîí vb. (Despre păsări sau animale) A scormoni, a scurma pămîntul cu ghearele sau labele. DLR îl consideră „formație onomatopeică". Această indicație nu dă satisfacție deplină, deoarece nu este clar de la care anume interjecție sau cuvînt imitativ s-ar fi putut forma verbul *a rîcîí*. Onomatopeea *rîca* ori *rîca-rîca* înregistrată de DLR este ilustrată de un singur exemplu, și acela destul de neconcludent. Cf. interjecția onomatopeică *scîrț*, susținută în DLR prin mai mult de zece exemple. Mai curînd e de crezut că acel *rîca* este o formație regresivă și ocazională de la *a rîcîi*. Mai există o parte discutabilă a ideii că *rîca* ar fi onomatopeic. Cuvintele onomatopeice trebuie să reprezinte ceva care se aude. Onomatopeea este pentru ureche sau, oricum, în primul rînd pentru ureche. *A rîcîí* înseamnă 'a scurma, cu ghearele sau cu labele'. Dar cînd găinile scurmă în curte nu se aude nimic. Nici cînd scurmă cotoiul cu laba din față în pămînt sau în nisip, tot nimic nu se aude. De aceea, la o analiză mai atentă, *a rîcîí* nu pare de origine onomatopeică. Pînă la găsirea unei

soluții mai credibile, observăm că în domeniul slav radicalul *ruch-* exprimă ideea principală de mișcare și agitație, de altfel, ca și ruda sa latină *ruo* 'răscolesc', 'scormonesc' (Guțu, *op. cit.*, p. 1078, s. 3). Că la acest radical slav trebuie raportat *a rîcîí* pare s-o arate și rus. *rychlyj* 'afînat', în care radicalul este *rych-* (*-l-* e sufix adjectival, vezi V. V. Vinogradov, *Russkij jazyk. Grammatičeskoe učenie o slove*, ed. 2, Moscova, 1972, p. 157).

Rod (2) s. n. (Prin nordul-vestul Munt.) Mică proeminență pe o suprafață netedă; gaură, scobitură pe o asemenea suprafață; por. DLR consideră termenul de origine necunoscută. Cuvîntul nu poate fi despărțit de ROD (1), cu multe sensuri, dintre care atrage atenția s. 5 (Regional): Crestătură sau nod în cornul berbecilor, în timpul cît nu crește cornul (DLR, s. v.). Ambele cuvinte, ROD (1) și ROD (2) vin din v. sl. *rodъ* (Despre rom. *rod* < sl. vezi Mihăilă, *op. cit.*, p. 129). Sensul de bază al termenului ROD (2) este 'semn din naștere'; cf. (tipologic, nu genetic) rus. *ródinka* '*aluniță*', 'neg' (Dal' IV, 11). Mica proeminență de care se vorbește în definiția cuvîntului trebuie să fi fost inițial un nod într-o scîndură de lemn, căruia i s-a zis prin antropomorfism *rod*. Sensurile 'gaură, scobitură, por' sînt evoluții semantice ulterioare, strict românești, și nu trebuie luate în considerație în stabilirea etimologiei termenului ROD (2).

Rug (3) s. m. (în sintagma) *Rugul drumului* = mijlocul drumului. Singurul exemplu citat în DLR este textul unei ghicitori despre păianjen: *Am o oaie oacheșă, Șade-n rugul drumului/Și se-nchină cucului.* DLR consideră cuvîntul de origine necunoscută. Plecînd de la conținutul ghicitorii, s-ar putea admite că *rug* înseamnă aici 'troiță', care de obicei se face la răspîntii („la mijlocul drumului"). Observăm mai departe că RUG (3) are și o variantă *rugă* '*troiță*' prin Transilvania și Banat (vezi DLR, sub RUGĂ (1), s. 3). Cazuri de cuvinte cu două variante, una masculină sau neutră și cealaltă feminină, există în română destul de multe: *colind/colindă; hram/hramă; joc/joacă; rînc/rîncă* etc. Un detaliu de o anumită importanță pentru etimologia acestui cuvînt, fie că se dovedește sau nu cea sugerată aici, este faptul că DLR dă RUG (3) ca fiind de genul masculin (deci cu pluralul, real sau latent, *rugi*). Aceasta înseamnă că cititorul este trimis, intenționat sau nu, spre RUG (1), sensurile 2 ('arbust spionos...'), 3 ('salcîm') și 4 ('viță de Canada'), care predetermina genul masculin prin apartenența lor la regnul vegetal (despre aceasta, vezi articolul *Covert Semantic and Morphophonemic Categories in the Romanian Gender System*, în „Slavic and East European Journal", XXX, 1986, nr. 1, pct. 3.2, p. 57—58). Acest detaliu asupra genului oferit de DLR *(s. m.)* este, prin urmare, o sugestie etimologică, însă una care nu se verifică prin datele superbei ghicitori despre păianjen. Mai concis, nu e clar de unde și pe ce bază a apărut în DLR informația că RUG (3) este un substantiv masculin, iar nu cumva unul neutru.

Septembrie 1993 *Ft. Lauderdale — Florida*

Gh. Chivu

UN *TATĂL NOSTRU* MAGHIAR SCRIS CU LITERE CHIRILICE

1. *Codex Sturdzanus* este cunoscut de specialiști și de oamenii de cultură interesați de monumentele vechiului scris românesc drept cea mai veche culegere de texte „poporane" (cum le spunea B. P. Hasdeu[1]) din literatura română. Se știe astfel că manuscrisul, donat Academiei Române în ședința din 12 septembrie 1880 de cunoscutul om politic român Dimitrie A. Sturdza, conține cele mai vechi versiuni românești ale unor scrieri parabiblice sau hagiografice precum *Legenda Duminicii*, *Apocalipsul apostolului Pavel*, *Apocalipsul Maicii Domnului*, *Rugăciunea Sfîntului Sisin*, *Moartea lui Avram*, *Legenda Sfintei Vineri*. Alături de acestea, ms. rom. 447 aparținînd Bibliotecii Academiei din București mai cuprinde cele mai vechi copii cunoscute de pe *Catehismul* și *Pravila* diaconului Coresi, cea mai veche culegere de predici utilizate în slujba înmormîntării, numită de B.P. Hasdeu *Cugetări în ora morții*, cel mai vechi fragment românesc din slujba de dimineață din Duminica Vameșului și Fariseului, o dovadă a existenței unei versiuni manuscrise bănățene a evangheliei (omilia *Frați dragi*), două dintre cele mai vechi versiuni ale *Omiliei la Paști* sau unul dintre cele mai vechi texte de medicină populară scrise în limba română (un descîntec)[2].

Foarte puțini știu însă că în *Codicele Sturdzan* se păstrează un *Tatăl nostru* unguresc scris cu litere chirilice. Un text similar există, potrivit bibliografiei de specialitate, doar într-un manuscris ce a aparținut fostului Liceu grăniceresc „G. Coșbuc" din Năsăud, manuscris descoperit și studiat imediat după 1920 de Nicolae Drăganu[3].

2. *Tatăl nostru* unguresc din Codicele Sturdzan ocupă primele cincisprezece rînduri ale celei de-a doua fețe a filei 76. Este scris cu o semiuncială neregulată care trădează impresia unui scrib mai puțin familiarizat cu îndeletnicirea copierii textelor. Cerneala este de culoare brun-închis. Ca în toate textele chirilice, cuvintele nu sînt despărțite prin spații. Lipsesc majusculele, slovele suprascrise și semnele de punctuație interioare. După ultimul cuvînt este pus punct, iar la începutul textului o cruce[4].

[1] *Cuvente den bătrîni*, II, București, 1879, p. XLI.

[2] Pentru detalii asupra tuturor acestor texte, a se vedea *Codex Sturdzanus*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, [București], 1993, p. 21—23, 140—141.

[3] *Un nou „Tatăl nostru" unguresc scris cu slove chirilice*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională", III, 1924—1925, p. 561—563; idem, *Manuscrisul Liceului grăniceresc „G. Coșbuc" din Năsăud și săsismele celor mai vechi manuscrise românești*, în „Dacoromania", III, 1922—1923, p. 472—508.

[4] Reproducerea fotografică a textului poate fi consultată, pentru confruntare și alte detalii, în ediția Codicelui Sturdzan apărută recent, p. 378.

LR, XLII, nr. 9, p. 439—442, București, 1993

Iată, în reproducerea cu chirilice și, în coloana alăturată, în transcrierea (normalizată) în limba maghiară, acest extrem de interesant text.

ми агѧгака ки ваги менегебене, сетелешекы те неведе, ююнь те ѡрьсагодь, легень те акаратȣдодь микыпень менимекибѫнь, азонокипѧне фелден иши, ми кириѧрю⟨н⟩кѧте м⟨ин⟩деньнапиать ад ти адь никикю мо, аше бȣжеашд мьгь некиконе а ми бȣнеинкеть микипень ми си мегебȣчетȣнкȣ аленикь вететекьнекь. иши не веги кешететерь, де сабадичи госостоло. мерьтете тедеде а росагȣ, атоломь, а дешегь медѡреки. амень.	Mi Atyánk ki vagy Mennyekben, szenteltessék Te neved, jőjjön Te országod, legyen Te akaratod miképpen mennyekben, azonképpen földön is. Mi kenyerünket mindennapia add Ti add nekünk ma, és bocsásd meg nekünk a mi büneinket miképpen mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknek. És ne vigy kisértet, de szabadits Gonosztól. Mért tiéd az ország, hatalom, a dicsöség mindörökké. Amen!

3. Cine, unde și cînd a scris acest *Tatăl nostru* unguresc cu litere chirilice?

Primul care a încercat să răspundă la aceste întrebări a fost B.P. Hasdeu. În partea introductivă a volumului al II-lea al *Cuventelor den bătrîni*, referindu-se la Măhaci, localitatea în care și-a desfășurat activitatea popa Grigorie, copistul principal al *Codicelui Sturdzan*, marele savant nota:

„În secolul XVII se mai vorbea în Măhaci și ungurește, astfel că chiar în volumul lui popa Grigorie, la pag. 153, nu știu cine din această epocă, poate vreun copil al preutului, s-a apucat a transcrie cu litere cirilice, într-un mod foarte ciudat, cu vocalismul cel trăgănat al săcuilor, pe *Tatăl nostru* unguresc: миа гѧгака ки ваги менегебене сетелешек ы те неведе ююнь те ѡрьсагодь etc. = mi atyank ki vagy a' mennyekben szenteltessék [meg] a' te neved..."[5].

B. P. Hasdeu credea deci că *Tatăl nostru* unguresc din manuscrisul sturdzan a fost rezultatul unei intervenții accidentale a unei persoane care a avut acces întîmplător la caietele utilizate de popa Grigorie.

Cercetarea comparativă a grafiei textelor cuprinse în *Codicele Sturdzan* arată însă că forma și ductul literelor, tipul de slovă și cerneală utilizate în *Tatăl nostru* se regăsesc întocmai în alte trei scrieri din miscelaneu. Prima dintre acestea, în ordinea legării în codice, este *În știre să vă fie, oamenilor* (f. 10^{v}), fragmentul tip predică copiat fidel de pe un exemplar al *Pravilei* coresiene[6]. Cea de a doua, descîntecul românesc, greu lizibil datorită ștergerii cernelii, scris pe marginea de jos a filelor 76^{v} și 77^{r}. A treia, *Tîlcovania evangheliei de la judecată* (f.110^{r}/5—115^{r}/15), copiată, ca și *În știre să vă fie, oamenilor*, cu aceeași fidelitate, din aceeași tipăritură coresiană[7].

Tatăl nostru unguresc din *Codicele Sturdzan* a fost scris, potrivit acestor constatări, de a persoană care se ocupa în mod obișnuit cu copierea textelor chirilice. Scribul anonim, interesat în primul rînd de textele de tip

[5] B. P. Hasdeu, *op. cit.*, II, p. 7.

[6] Vezi articolul nostru, *Un text românesc inedit în* **Codex Sturdzanus: Pravila sfinților părinți** *(fragment)*, în LR, XXVI, 1977, nr. 3, p. 281—287.

[7] N. Drăganu, [Recenzie la] I. Bianu, *Texte de limbă din secolul XVI*, în „Dacoromania", IV, 1924—1926, p. 1094; Gh. Chivu, *Pravila lui Coresi*, în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, București, 1982, p. 154.

predică, era, după cum arată modul de succedare a *Tîlcovaniei evangheliei de la judecată* și a omiliei *Frați dragi*[8], un colaborator al popii Grigorie în ultima perioadă a activității acestuia. El locuia deci, la începutul secolului al XVII-lea, în Măhaci sau într-un sat din apropiere[9].

Activitatea sa poate fi încadrată, potrivit poziției în miscelaneu a două dintre textele cele mai importante pe care le-a copiat, *În știre să vă fie, oamenilor* și *Tîlcovania evangheliei de la judecată*, între 19 martie 1601 și 21 mai 1618[10]. La prima dintre aceste date popa Grigorie terminase, potrivit însemnărilor existente pe fila 10[r], copierea *Legendei Duminicii*[11]. La cea de a doua el nu începuse încă să transcrie omilia *Frați dragi*[12].

4. Care este relația dintre *Tatăl nostru* maghiar din *Codicele Sturdzan* și rugăciunea similară descoperită acum aproape trei sferturi de veac de N. Drăganu într-un manuscris datînd din prima jumătate a secolului al XVIII-lea? Pentru a facilita comparația, reproducem textele pe două coloane în alfabetul originar [13].

Tatăl nostru
(versiunea sturdzană)

мн дгѫгака кн вдги менегевене, сетелешекы те некеде, юнк те wрксагодк, легенк те акардтѯдодк микынень менимекикѣжнк, дзонокипане фелден нши. Ѫн кирнѫрю⟨н⟩кате м⟨нн⟩денкндпндатк дд тн ддк никикю мо, дше бѯжедшд мыгк некиконе д мн бѯненнкетк микипенк мн сн мегг бѯчетѯнкѯ дленнкк ветететекънекк. Нши не вегн кешетететерк, де сабдличн госостоло. Ѫерктете тедеде д росдгѯ, дтоломк, д дешегк медwрекн. Ямень.

Tatăl nostru
(versiunea Drăganu)[14]

мн шкдн'кк кн wгн менегъѣк(⟨н⟩), мег сентк(л)тѣшие(г) дз тѫ[15] нѣвѣк(д) ⟨. . . . . .⟩, леген ме(г) те дкарото(д) микипѣк(н) мѣк(н)бѣкнк нтк дзк фе(л)де(н) н(ш). Ѩз мю мнн'де⟨н⟩напн кннерю(н)ке(т) дд ме(г) мюнекю(н)кк мо, ешн бочшк дзк мю бюиѣки(н)ке(т) микипѫ(н) мю ншк ме(г)боу̑ча(т)тоу̑(н)кк д мю млѣк(н) витетѣ(к)нѣ(к). Ѳше не вн(г)[16] мю(н)ке(т) дз' кширтѣ(д) бѣнк, Ае сабадичн мю(н)ке(т) дз' гоно(с)тоу̑(л). Ѫер(т)к тне(д) дз орксд(г), дз Хатало(м) ешн дичюшн(г) ми(н)дкюрекѣ(н) нрокн[17] дме(н).

[8] Datorită impregnării cernelii utilizate de copistul anonim la scrierea finalului *Tîlcovaniei evangheliei la judecată* (f. 115[r]), popa Grigorie a fost nevoit să înceapă copierea omiliei *Frați dragi* în partea de jos a filei 115[v].

[9] Vezi și Gh. Chivu, *Copiștii* **Codicelui Sturdzan**, în LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 65. Spre o zonă cu rotacism și, foarte probabil, cu dentale palatalizate ne trimit și două dintre formele înregistrate în textul maghiar de pe fila 76[v]: кирнѫрю⟨н⟩кате, pentru *kenyerünket*, respectiv акдгака, pentru *atyánk*.

[10] Credem că nu trebuie luată în discuție pentru stabilirea perioadei de timp în care a fost copiat *Tatăl nostru* unguresc datarea versiunii sturdzane a *Morții lui Avram* (f. 77[r] —80[v]), întrucît descîntecul aflat pe marginea de jos a filelor 76[v] și 77[r] a fost scris de copistul anonim în spații rămase întîmplător libere.

[11] Vezi ediția *Codicelui Sturdzan*, p. 40.

[12] *Ibidem*, p. 50—51.

[13] În reproducerea celor două texte am încadrat între <> slovele sau pasajele omise de copiști, iar între ( ) slovele suprascrise.

[14] Textul este reprodus după transcrierea dată de N. Drăganu, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională", III, 1924—1925, p. 562. Cîteva dintre greșelile făcute de copist sau apărute în cursul tipăririi articolului lui N. Drăganu sînt semnalate în următoarele trei note.

[15] Cf. N. Drăganu : гѫ.
т

[16] Cf. N. Drăganu : вн.

[17] Copistul, după ce a greșit suprascriind slova н la finalul cuvîntului anterior, repetă ultima parte a acestuia, modificînd-o ușor.

Felul cu totul aproximativ, dar neidentic de transpunere în grafia chirilică a textului maghiar al rugăciunii domnești arată fără posibilitate de dubiu că cei doi scribi anonimi au reprodus în mod independent un *Tatăl nostru* auzit de la vorbitori de limbă maghiară. Ambii copiști, români, iar nu maghiari[18], și-au satisfăcut astfel o simplă curiozitate intelectuală.

Faptul, deloc singular pentru colaboratorul anonim al popii Grigorie din Măhaci, care a mai scris, tot fără model, un descîntec românesc pe partea de jos a filelor 76^{v} și 77^{r}, ne face să ne gîndim la inițiativa unor umaniști occidentali ai epocii de a colecționa versiuni ale *Tatălui nostru* scrise în diverse limbi[19]. Dacă asociația nu este hazardată, cultura unora dintre copiștii români de la începutul secolului al XVII-lea sau măcar circulația ideilor culturale între românii transilvăneni în această epocă trebuie reconsiderate.

Septembrie 1993

Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

[18] Doar astfel pot fi explicate, pe de o parte, greșelile apărute în transpunerea în alfabet chirilic a celor două rugăciuni și, pe de altă parte, scrierea celorlalte texte provenite de la cei doi copiști exclusiv în limba română.

[19] Ne gîndim, spre exemplu, la textul comunicat de Luca Stroici lui Stanisław Sarnicki, în 1594, la acela tipărit de Hieronymus Megiser, în 1603, sau la cel transcris de Nicolae Milescu, pentru Thomas Smith, în 1669.

Maria Dobre

DESPRE APELATIVUL *COT* ÎN SISTEMUL LEXICAL AL LIMBII ROMÂNE ŞI ROLUL LUI ÎN TOPONIMIE

Element moştenit al vocabularului fundamental, apelativul *cot* a dezvoltat în limba română anumite sensuri, consemnate parţial în lucrările lexicografice, sensuri pe care le comportă în numeroase structuri toponimice, cu o întinsă arie geografică şi cu denotate variate. Neavînd un dicţionar toponimic al întregii ţări, vom oferi date statistice numai din Banat, după DTB, şi Oltenia, după DTRO. Astfel, în Banat, numărul obiectelor geografice denumite cu apelativul *cot* depăşeşte cifra 200, iar în Oltenia se ridică la aproximativ 500 [1].

Pentru economie de spaţiu şi din motive metodologice, vom prezenta materialul supus cercetării grupat pe structurile adoptate în DTRO pentru articole-matcă, în care termenul generic dintr-o structură analitică este folosit pentru mai multe obiecte geografice. Abordînd acest mod de prezentare, prin corelarea denotatului cu numele, se poate elucida mai uşor accepţia apelativului din sintagma toponimică dată. Prin urmare, inventarul toponimic de care dispunem [2] se prezintă în următoarele structuri toponimice :

I. Apelativ + antroponim : în cazul N—Ac (a) ; masc. în cazul G sg. cu art. enclitic (b) ; cu art. proclitic (c) ; fem. în G. sg. (d) ; G pl. (e)
II. Apelativ + toponim : în cazul N—Ac (a) ; masc. sau neutru în G sg. (b) ; fem. în G sg. (c) ; G pl. (d)
III. Apelativ + apelativ (cu aceeaşi structură ca la II : a, b, c, d)
IV. Apelativ + adj. : fără art. adjectival (a) ; cu art. adjectival (b)
V. Apelativ + prepoziţie + apelativ.

La acestea se adaugă formaţiile cu prepoziţii de tipul *În Cot* — CS, *Pe Cot* — TM (DTB), mai puţine la număr.

Conştienţi de faptul că este foarte greu să discernem, pentru fiecare caz în parte, care sens al apelativului a declanşat procesul denominativ, încercăm, în paginile următoare, să reliefăm cîteva accepţii posibile ale termenului *cot*, coroborînd datele oferite de documente cu cele din anchetele pe teren, fără a neglija categoriile geografice denumite, ca şi modelele formative. Facem această încercare deoarece considerăm că, în cazul unor toponime de felul : *Cotu Barbului* (I b), *Cotu lu Bucă*, *Cotu lu Plăcintă* (I c), *Cotu Mureşului* (II b) (DTB), *Cotu Cocoanei*, *Cotu Preotesei* (III c),

[1] Nu vom avea în vedere prezenţa termenului în cele douăzeci şi cinci de denumiri de sate (cf. IN 1974), întrucît, în cazul acestora, numele este rezultatul unui transfer de la numele unei moşii sau al unui curs de apă.

[2] La sursele menţionate se adaugă material din documente istorice, MDG şi din unele anchete toponimice referitoare la Muntenia, din arhiva *Dicţionarului toponimic al Munteniei*, în curs de elaborare al Institutului de Lingvistică din Bucureşti.

LR, XLII, nr. 9, p. 443—447, Bucureşti, 1993

Cotu Moșnenilor (III d) (DTRO), *Cotu Muntenesc*, *Cotu Normal* (IV a) (DTB), nu este suficient să notăm la secțiunea etimologică din dicționarul toponimic : *cotu* (1) + antroponim, toponim, apelativ, adjectiv (I, II, III, IV). Termenul generic poate comporta accepții diferite, care, după cum se va observa mai jos, este bine să nu fie neglijate.

Vom începe prin a prezenta informația pe care ne-o oferă dicționarele referitor la termenul *cot* [3]. În DA, sursa lexicografică cu cele mai bogate informații, la articolul *cot* se menționează :

„II 4° (Top.) Loc unde cotește, unde își schimbă brusc direcția un drum, o vale, un rîu, un sat, o pădure, un șir de dealuri... etc., întorsură, cotitură... ; (plur. *coturi*) serpentine... ; spec. peninsulă mică lîngă vreo apă..., parte adîncă dintr-o apă, cu pereți drepți, cf. *bulboacă*, *vîrtej*, malul abrupt al canalului rîului la schimbarea direcției în care curge, adîncătură mare în malul unei ape".

„III P. ext. 1° ... Distanța de la cot pînă la vîrful degetului mijlociu... sau de la cotul mîinii drepte, trecînd peste vîrful degetelor, pînă la încheietura mîinii unde e pulsul... ; p. ext. unealta de lemn sau de metal de lungimea unui astfel de „cot", întrebuințată ca măsură de lungime, înlocuită, astăzi, aproape peste tot, prin metru".

Cercetarea fișierului entopic [4] oferă date suplimentare informațiilor lexicografice, nuanțîndu-le și localizîndu-le la nivelul întregii țări. Vom consemna cîteva :

I. „Locul unde apa, drumul, dealul face o cotitură foarte pronunțată", accepție general cunoscută. „Locul unde se bifurcă un rîu" (AG, BV, BR, DJ, IF, NT, OT, SB).

II. „Loc de scaldă, cu apă adîncă, bulboană cu vîrtej mare" (răspîndire generală).

III. „O scobitură pe malul unei ape" (BH, BR, DJ, HD, OT, SB). „Un ciot de deal ascuțit, puțin aplecat, care se lasă ca o limbă sau ca un zăvor peste o trecătoare îngustă, cu pereți înalți" (SV).

IV. „O poiană care are pășune la marginea unei ape (unde se odihnesc animalele") (DJ, NT). „Poiană mai mare, izlaz" (AG). „Locul mai vechi al satului" (IL).

V. „Bucată de loc arabil cuprinsă între răzoare, între haturi" (DJ). „Parcelă de teren rămasă în plus cînd s-a împărțit pămîntul" (HD).

VI. „Unitate de măsură" (GJ).

Asupra accepției de „măsură", și anume de „măsură agrară", dorim să insistăm în cele ce urmează. În dicționarele curente ale limbii române, ca și în glosarele regionale nu se face nici o referință la utilizarea agrimensurală a termenului *cot*. Mai mult chiar, cunoscutul istoric C. C. Giurescu face o afirmație categorică despre inexistența acestuia în terminologia agrară : „Tot o unitate de măsură de lungime cu nume latinesc, dar întrebuințată *nu în agrimensură* (—*n.n.*), ci la măsurarea textilelor, a fost *cotul*" [5].

[3] Avem în vedere conotațiile geomorfologice și metrice, urmare a analogiilor și a extinderii sensului primar.

[4] Material aflat în arhiva colectivului de onomastică al Institutului de Lingvistică din București.

[5] C. C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV — începutul secolului al XIX-lea*, București, 1977, p. 38.

Contrar acestei păreri, trei citate din DA („Un împărat întrebă odată pe cărturari... de cîți coți e pămîntul"), dintre care două cu expresia „trei coți de pămînt", înregistrată și în varianta „trei coți de pînză", unele informații istorice, ca și toponimia sînt cîteva argumente care revendică locul apelativului *cot* în cîmpul lexical agrimensural.

În ceea ce privește prezența termenului în documentele istorice, nu este lipsit de interes faptul că prima atestare într-un document în limba latină din Transilvania, la *1282*, se referă la măsurarea distanței : cu prilejul unei hotărnicii, se spune că „un gorun se află la 10 coți de rîu" [6]. Cît despre atestarea apelativului în documentele Țării Românești, este de menționat un document din 20 iunie *1699*, în care, relatîndu-se despre o măsurătoare făcută la București, se precizează : „stînjenul a fost de trei coți domnești" [7], și un altul, referitor la proprietățile mănăstirii Colțea, de la *1804*, „coprinzător că au dat 15 stînjeni și 3 coți loc, în hanul Colții" [8]. Dacă în documentele muntenești *cotul* apare ca un submultiplu al stînjenului, într-o colecție de documente oltenești acesta este menționat ca o subdiviziune a funiei : „... Am vîndut dumnealui... trei funii în lung și în lat patru funii și jumătate și funia de douăsprezece coturi" [9], a *1798*, Cîrlogani — VL. Pentru Moldova avem mai multe informații în acest sens : un document de la *1791* („... au dat în lungul heiului din uliță pînă în fundul grădinii... din parul gardului veichiu... încă doi coți...") [10], un altul de la *1794* (în care se precizează : „1912 coți loc de dugheni") [11], o hotărnicie de la *1813* („... să i se dea dumisale loc din locul ce are m-rea Gălați pe malul Dunării.... Se dă întinderea locului în coți") [12]. Mai mult, aici apare noțiunea de *cot pătrat*, către mijlocul secolului trecut : astfel, la 10 iulie *1848*, epitropia spitalului Sf. Spiridon din Iași vindea un loc în suprafață de „240 de coți pătrați" [13] la Galați. De la cot „măsură agrară" sensul trebuie să se fi extins la „teren măsurat cu cotul" și apoi la „trup de moșie" „parte de moșie", „moșie", accepții cu care apelativul s-a fixat în unele nume de locuri. Putem admite acest transfer de sens ținînd cont de situații similare în cazul altor nume de unități de măsură transmise în toponimie : *Prăjina lu Lălîi*, teren arabil — DB, *În Prăjini*, tarla : „se măsura cu prăjina" — PH ; *La Dreamuri*, terenuri în munte — GJ [14] etc.

Prima atestare a unui toponim *Cotu* datează de la *1583*, la Gabrov — TR : „... să-i fie lui moșie într-un cîmpu ce să zice *Cotu*" [15] și este urma-

[6] Apud N. Stoicescu, *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*, București, 1971, p. 84.

[7] Idem, p. 88.

[8] I. Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile mănăstirii Colțea*, București, 1941, p. 325.

[9] Oltenia — *Documente. Cercetări. Culegeri.* — Cartea I, Craiova, 1943, p. 120.

[10] N. Iorga, *Studii și documente, XII-XIII*, București, 1906, p. 188.

[11] N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 85.

[12] N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, București, 1902, p. 501.

[13] N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 148.

[14] Radu Sp. Popescu, *Graiul gorjenilor de lîngă munte*, Craiova, 1980, p. 134 : „Dreamu era o veche unitate de măsură oltenească (≈ 5000 m²), folosită în special pentru terenurile din munți".

[15] *Documente privind Istoria României. Veacul XVI*, B. Țara Românească, vol. II (1581—1590) București, 1952, p. 114.

tă de alta, de la *1625*, la Șendreni — IȘ : „Nicula Bălan, vinde... ocina sa, ... în *Cotul de Sus*, cu vii și cu finaț" [16].

În descrierea cîmpului semantic al termenului *cot*, în cadrul căruia se află și semnificația de „măsură agrară", așa cum reiese din toponimie, este necesară corelarea tuturor factorilor care ne-ar putea conduce la o etimologie corectă : accepția termenului comun în aria geografică dată, analiza elementului secund dintr-o structură toponimică, obiectul geografic denumit, informații din anchete.

O primă semnificație a apelativului ar fi aceea, general cunoscută, evidențiată în DE : „locul unde apa, drumul, dealul face o cotitură". Această categorie toponimică va desemna deci un drum, o vale, un rîu, o pădure, un șir de dealuri, încadrare etimologică ușurată de natura celui de-al doilea termen al construcției, de obicei un toponim : (II b, c, d) : *Cotu Balșului* — OT, ~ *Dănoielului* — GJ, ~ *Jiului* — GJ, ~ *Răcarului* — DJ (DTRO) ; ~ *Becheiului* — TM, ~ *Plăușului* — TM, ~ *Silagiului* — TM, ~ *Timișului* — TM (DTB) ; ~ *Comenzii* — MH, ~ *Dîlgii* — OT, ~ *Goicii* — DJ, ~ *Govodărvii* — MH, ~ *Peștenii* — MH, ~ *Tismanei* — GJ ; ~ *Bîltenilor* — GJ, ~ *Ciurilor* — GJ (DTRO). Tot aici intră și acele toponime al căror termen secund este un apelativ, care indică denotatul „loc" unde dealul, drumul, malul fac o curbură, își schimbă direcția : *Cotu Dealului* — MH, ~ *Drumului* — MH, ~ *Malului* — OT (III b) (DTRO), precum și toponime care includ un antroponim (I a, b, c, d, e), desemnînd proprietăți agricole, păduri, pășuni aflate pe malul unor rîuri unde apa face un meandru sau la curbura unor drumuri : *Cotu Baciului* — BR, ~ *Floarei* — NȚ, ~ *Bălan* — NȚ, ~ *lui Cocoloș* — IȚ, ~ *lui Cotoșman*—DJ, ~ *lui Drăgan* — IȚ, ~ *lui Ivan* — IȘ, ~ *lui Pungă* etc. (MDG) ; ~ *Stăvărașului*, cot al Gilortului — GJ, *a 1881* (DTRO). Aceeași semnificație trebuie să aibă apelativul *cot* în unele modele cu prepoziții (V) precum : *Cotu cu Plopi* — PH, *Cotu cu Tei* (DTB), *Cotu cu Vițele* — GJ (MDG), *Cotu de la Mantova* — TM, *Cotu de la Bega Bătrînă* — TM.

Corespunzătoare semnificațiilor „loc de scaldă, cu apă adîncă", „bulboană cu vîrtej mare" pot fi toponime de tipul IV (a, b) : *Cotu Adînc* — MH, *Cotu ăl Mare* — DJ, *Cotu ăl Mic* — GJ, MH, VL (DTRO), *Cotu Repede* — TM (DTB) etc., ca și *Cotu Iziturii* — GJ, *Cotu Listevii* (III c) (DTRO).

Toponime de felul : *Cotul Pîrlit* — GJ (IV, a) (DTRO), *Cotu Viteilor* — TM (DTB), *Cotu Băieților*, *Cotu Fetelor* — OT (III d) (DTRO) pot să semnifice : „o poiană care are pășune la marginea unei ape" — DJ, „locul de joacă sau horă" — GL (DE).

În sfîrșit, o serie de toponime pot avea ca accepție a primului termen al sintagmei aceea de „măsură agrară", avînd în vedere prezența lui în documente. Ne gîndim în primul rînd la toponime din cadrul categoriei I (a, b, c, d, e), în care termenul secund, antroponim, indică posesorul, toponime care desemnează moșii, terenuri agricole și pentru care morfologia locului nu permite clasarea în grupul primelor toponime discutate : *Cotu Călinoiu*, *Cotu Vladului* — AG, *Cotu Băcanului*, *Cotu Bălosului*

[16] *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Centrală a Statului*, vol. II (1621—1652), București, 1959, p. 261.

— BZ, *Cotu lu Andrei*, *Cotu lu Iepure* — PH, *Cotu lu Dovleac*, *Cotu lu Pană* — PH etc.

De asemenea, sînt unele toponime cărora conținutul semantic al celui de-al doilea termen al construcției nu ne permite să le dăm altă explicație decît pe aceea de „proprietate", „pămînt", „moșie" : *Cotu Boieresc* — GJ (IV a) și *Cotu Oamenilor* — VL (III d) (DTRO), *Cotu Bisericii* — CS (II d), *Cotu Popii* (DJ, GJ, MH, OT), *Cotu Preotesei* — DJ (I d) (DTRO), *Cotu Sărac* — TM (IV a) (DTB).

În DA se menționează existența unui *cot de Muntenia*, care „avea 0,666 m", iar documentele de la mijlocul secolului trecut amintesc de două feluri de coți : unul „ordinar" sau „obișnuit" [17], deci normal (—*n.n.*), și altul *de Halep*. Transmiterea în domeniul agrar a unora dintre aceste unități de măsură a lungimilor o dovedește prezența lor în toponimie : *Cotu Muntenesc* — CS și *Cotu Normal* — TM (DTB).

Prin această ultimă dimensiune semantică a sa, apelativul *cot* se înscrie într-un cîmp terminologic mai bogat privind măsurarea și împărțirea pămîntului, cu reflexe în denominația locurilor [18].

ABREVIERI*

DE *Dicționarul entopic al limbii române* (în fișier) la Institutul de Lingvistică din București.
DTB Viorica Goicu, Rodica Sufleţel, *Dicționarul toponimic al Banatului*, vol. II, C, Timișoara, 1986.
DTRO *Dicționarul toponimic al României. Oltenia*, vol. II (în manuscris), coordonator prof. univ. dr. Gh. Bolocan.
IN 1974 Ion Iordan, Petre Gîștescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, 1974.
MDG *Marele dicționar geografic*, București, 1898.

Septembrie 1993

Institutul de lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

[17] N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 88, 91.
[18] Vezi Maria Dobre, *Terminologia agrară cu privire la măsurarea și împărțirea pămîntului și reflectarea ei în toponimie*, în LR, XXXVI, 1987, nr. 3, p. 216—224.
* Pentru județe am folosit indicativele oficiale.

Adrian Voica

RADIOGRAFIA PROZODICĂ A UNEI „BIOGRAFII"

O ierarhizare a poeților noștri din perioada interbelică este pe cît de dificilă, pe atît de inutilă în esența și finalitatea ei. Aceasta, întrucît toți criticii și istoricii literari sînt de acord că opera lui T. Arghezi, Lucian Blaga și Ion Barbu reprezintă — prin originalitate — piscuri ale poeziei românești, apropiate ca dimensiuni. Și totuși, dacă analizăm evoluția prozodică înregistrată de creația lor, vom ajunge la constatări interesante, din care influențele nu lipsesc, chiar dacă ele sînt mai greu sesizabile.

Dacă Ion Barbu, de pildă, pleacă de la severele norme prozodice ale sonetelor publicate în „Sburătorul" ca să ajungă la formele mult mai libere (în ce privește r i t m u l, m e t r u l și s t r u c t u r a s t r o f e l o r) din *Ritmuri pentru nunțile necesare* și *Domnișoara Hus*, Lucian Blaga parcurge drumul invers.

În același an 1919 — cînd în revista lui E. Lovinescu se tipăreau primele sonete semnate Ion Barbu — apărea și volumul *Poemele luminii*, conținînd poezii scrise în vers alb. Rimele — extrem de rare și fără vreo semnificație prozodică — erau exclusiv rodul hazardului creator. Ele încheiau versuri heterometrice dispuse asimetric, lăsînd astfel impresia unei abandonări totale a prozodiei tradiționale. Cu toate acestea, autorul va evolua surprinzător spre o disciplinare prozodică remarcabilă, descoperind cele mai pure armonii ale poeziei de factură clasică în multe din versurile cuprinse în volumul de *Poezii* din 1962.

Numai T. Arghezi rămîne egal cu sine însuși, căci între poeziile din volumul de debut, *Cuvinte potrivite* (1927), și cele din *Noaptea* (1967), deosebirile sub aspect prozodic sînt minime.

Datorită faptului că *Biografie* deschide volumul lui Blaga *Lauda somnului* din 1929 — deci d u p ă apariția *Cuvintelor potrivite* — , unele influențe argheziene î n c e p r i v e ș t e p r o z o d i a nu sînt excluse.

Spre această concluzie ne duc în primul rînd cele șapte perechi rimice din *Biografie* — și mai cu seamă semnificația lor prozodică. În poeziile din volumele anterioare, numărul acestora nu depășea decît rar[1] cifra 2, iar prezența lor în structura strofei era motivată doar de valoarea strict informațională pe care o relevau. Acum însă, ele atrag atenția asupra unui aspect pe care Lucian Blaga îl ignorase mai înainte : r o l u l a c e s t o r a d e a f i x a i d e e a p r i n t r - u n v e r s c a r e s ă r i m e z e.

Poezia care face obiectul rîndurilor de față este comparabilă, în privința tematicii, cu *Testamentul* arghezian. O „ars poetica", deci, cu unele reluări din *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, a cărei continuare peste ani se dovedește a fi :

I. „Unde și cînd m-am ivit în lumină, nu știu,
II. din umbră mă ispitesc singur să cred
III. că lumea e o *cîntare*.

LR, XLII, nr. 9, p. 449—454, București, 1993

IV. Străin zîmbind, vrăjit *suind*
V. în mijlocul ei mă-mplinesc cu *mirare.*
VI. Citeodată spun vorbe cari nu mă *cuprind,*
VII. citeodată iubesc lucruri care nu-mi răspund.
VIII. De vînturi şi isprăvi visate îmi sunt ochii *plini,*
IX. de umblat umblu ca *fiecare*:
X. cînd vinovat pe coperişele iadului,
XI. cînd fără păcat pe muntele cu *crini.*

XII. Închis în cercul aceleiaşi *vetre*
XIII. fac schimb de taine cu strămoşii,
XIV. norodul spălat de ape subt *pietre.*
XV. Seara se-ntîmplă molcom *s-ascult*
XVI. în mine cum se tot revarsă
XVII. poveştile sîngelui uitat *de mult.*
XVIII. Binecuvînt pînea şi *luna.*
XIX. Ziua trăiesc împrăştiat cu *furtune.*

XX. Cu cuvinte stinse în gură
XXI. am cîntat şi mai cînt marea trecere,
XXII. somnul lumii, îngerii de *ceară.*
XXIII. De pe-un umăr pe altul
XXIV. tăcînd îmi trec steaua ca o *povară.*"

Schemele ritmice ale versurilor, măsura lor, dispunerea rimelor, precum şi tabloul accentual arată astfel:

			1/2/3/4/5/6/7/8/9/10/11/12/13/14/
I.	–vv– vv– vv–v/ –v	(13)	1 4 7 10 12
II.	v–v vvv– –vv–	(11)	2 7 8 11
III.	v–v vvv–v	(8/a)	2 7
IV.	v– v–/ v– v–	(8/b)	2 4 6 8
V.	v–vv – vv– vv–v	(12/a)	2 5 8 11
VI.	vv–v – –vv –vv–	(12/b)	3 5 6 9 12
VII.	vv–v v– –vv –v–	(12)	3 6 7 10 12
VIII.	v–v vv– v–v v– –v–	(14/c)	2 6 8 11 12 14
IX.	vv– –v vvv–v	(10/a)	3 4 9
X.	–vv– vvv–vv –vv	(13)	1 4 8 11
XI.	– –vv– v–vv v–	(11/c)	1 2 5 7 11
XII.	v– v–v v–vv –v	(11/d)	2 4 7 10
XIII.	v– v–v vv–v	(9)	2 4 8
XIV.	v–v v– v–v v–v	(11/d)	2 5 7 10
XV.	–v v–v –vv–	(9/e)	1 4 6 9
XVI.	v–v vv– v–v	(9)	2 6 8
XVII.	v–vv –vv v– v–	(11/e)	2 5 9 11
XVIII.	vvv– –v v–v	(9/f)	4 5 8
XIX.	–vv– vvv– vv–v	(12/f)	1 4 8 11
XX.	vv–v –v v–v	(10)	3 5 8
XXI.	vv– vv– –v –vv	(11)	3 6 7 9
XXII.	–v –v/ –vv v–v	(10/g)	1 3 5 9
XXIII.	vv–v v–v	(7)	3 6
XXIV.	v– v– –v vvv–v	(11/g)	2 4 5 10

Pentru Lucian Blaga, „lumea e o cîntare", iar împlinirea sa ca poet presupune un permanent dialog cu „lucrurile" care o formează, chiar dacă ele, invocate cu emoție, nu-i răspund întotdeauna. Cuvîntul *cîntare* este și prima rimă[2] dintr-o serie de patru perechi menite să încheie nu numai un vers, ci o i d e e. Datorită așadar rimei, ideea capătă autonomie în raport cu celelalte. Pe de altă parte, legătura cu ideea anterioară se face tot prin intermediul rimei, care acționează — nu numai la nivel prozodic — asemeni lichidului din vasele comunicante. Delimitarea grafică este indicată numai de punctuație. În viziunea lui Blaga, p u n c t u l este suficient pentru a justifica pauza prozodică prelungită cerută de separarea ideilor.

Primele cinci versuri ale poeziei cuprind două părți distincte separate prin punct, dar unite prin rimă :

„Unde și cînd m-am ivit în lumină, nu știu,
din umbră mă ispitesc singur să cred
că lumea e o *cîntare*. } 1
Străin zîmbind, vrăjit suind
în mijlocul ei mă-mplinesc cu *mirare*." } 2

Este interesant de observat că versurile citate au unele similitudini cu cele din ultima strofă, atît în privința poziției rimei în ansamblul dat, cît și a raporturilor vers scurt—vers lung :

„Cu cuvinte stinse în gură
am cîntat și mai cînt marea trecere,
somnul lumii, îngerii de *ceară*. } 1
De pe-un umăr pe altul
tăcînd îmi trec steaua ca o *povară*". } 2

În aceeași categorie se încadrează perechea : „luna/furtuna" ce structurează distihul din finalul strofei a doua.

Primul aspect al rimei vizează deci caracterul său o r d o n a t o r.

Perechile rimice rămase, în număr de patru : „suind/ cuprind", „plini/crini", „vetre/pietre" și „s-ascult/ de mult", unesc părți ale aceleiași idei, pentru a-i da rotunjime și expresivitate.

U n i t a t e a realizată în cadrul ideii ar fi, așadar, al doilea aspect notabil al rimei în poezia de față. În strofa mediană, mai ales, acolo unde apare afirmația specific blagiană că și artistul poate fi c r e a t o r d e m i t u r i, rimele sînt astfel dispuse încît să înceapă și să sfîrșească ideea. În acest context, „vatra" — cuvînt de rimă — devine locul preferat, căci el emană și căldură și lumină, fiind totodată centrul unei activități și prezențe milenare :

închis în cercul aceleiași *vetre* (a)
fac schimb de taine cu strămoșii, (—)
norodul spălat de ape subt *pietre*." (a)

Acest „schimb de taine" sugerează de fapt un transfer posibil — de la individ la colectivitate, dar venind obligatoriu și de la colectivitate spre

poet. Creatorul de frumuseți artistice se definește astfel ca p u r t ă t o r d e m i t u r i — și este greu de decelat care sînt ale sale și care ale celorlalți. Miturile colective se varsă-n el ca într-un rîu venind din vechime :

„Seara se-ntîmplă molcom *s-ascult* (a)
în mine cum se tot revarsă (—)
poveștile sîngelui uitat *de mult.*" (a)

Ca și Arghezi, poetul din Lancrăm este u n d e p o z i t a r al spiritualității acestui popor.

Construite simetric, cele două terțete evidențiază î n s e m n ă t a t e a r i m e i în edificarea ideii poetice. Ca și în ultima strofă, de fapt, în care rimele „ceară" și „povară" unesc două lumi diferite, greu conciliabile altfel decît în artă. Cuvintele nu pot denumi decît o realitate perisabilă, „marea trecere" a vieții, la capătul căreia așteaptă „îngerii de ceară". Cu această viziune asupra lumii, destinul poetic este „stea" și „povară" totodată, destin acceptat de Blaga cu o senină resemnare.

Chiar dacă ne-am mărgini investigația numai la nivel ideatic — și tot n-am putea face abstracție de însemnătatea rimelor. Ele au un rol ordonator evident, iar în unele cazuri prezența rimei urmată de punct devine s e m n al trecerii spre alte tonalități ale discursului poetic.

Aceste idei — slujite de tropi într-o mai mare măsură decît în alte poezii — își găsesc expresia prozodică în numeroasele nuanțări ale ritmului și, mai ales, în renunțarea cu bună știință la un m o d u l u n i c, reperabil deci în toate versurile. Este încă o apropiere care s-ar putea face cu lirica argheziană.

Biografie începe prin enumerarea unor adverbe care formează împreună un coriamb (—vv—). „Unde" și „cînd" reprezintă întrebări posibile, dar, în cazul lui Blaga, ele nu mai exprimă cu precizie u n l o c anumit și u n t i m p bine definit, ci, printr-o apropiere care duce la sudura lor ritmică, ele părăsesc aria certitudinilor transformîndu-se în incertitudine ;

„*Unde* și *cînd* m-am ivit în lumină, *nu știu,*"

a) —vv— vv— vv—v/ —v
b) —vv—vv—vv—v /—v
1 4 7 10/ 12

În schema ritmică aferentă acestui vers, unind celulele componente, descoperim modulul trisilabic, specific ritmului dactilic. Dar el nu acționează și dincolo de cezură, unde celula trohaică, prin accentuarea silabei cu numărul 12, se opune modulului menționat. Finalul versului, în care detașarea ritmică a sintagmei „nu știu" este indicată și de virgule, mărește și mai mult impresia de cantonare în incertitudine.

Lumea, comparată cu „o cîntare", îi provoacă sentimente diferite. „Străin" sugerează o separare ; „vrăjit" — o apropiere. Versul care conține cele două constatări este armonios construit din punct de vedere prozodic, relevînd un octosilab iambic cu cezură mediană. Și totuși, în context Blaga subliniază ritmic p r e z e n ț a s i n g u l a r ă a i n s u l u i

creator în cadrul colectivității, apelînd la silaba independentă accentuată:

„*Străin* zîmbind, *vrăjit* suind
v— v—/ v— v—
în mijlocul *ei* mă-mplinesc cu mirare."
v—vv — vv— vv—v

Silaba independentă accentuată poate fi remarcată și în versul imediat următor. Ea apare, firește, la primul nivel al investigației ritmice — care este, însă, și cel mai interesant. De data aceasta, ea structurează ritmic un verb definind rezultatul creației, poezia însăși:

„Cîteodată *spun* vorbe cari nu mă cuprind".
vv—v — —vv —vv—

În prima strofă — în care autorul creionează cu fermitate portretul său spiritual — acționează trei linii ascendente, ceea ce conferă ansamblului un echilibru interior evident. Nu excludem ipoteza că, prin aceste trepte accentuale, subconștientul creator se referă la optimismul funciar pe care ar trebui să-l presupună conștiința creației ca destin. Numai că Blaga îi simte și „povara" — întrucît, alegîndu-l pe el, destinul l-a însemnat pentru veșnicie...

Sugestive sînt și perturbările ritmice din strofa a doua, care apar la începutul versurilor XV și XIX. Aparent, opoziția se rezumă la două momente temporale („Seara/ Ziua"); în realitate, Blaga surprinde atitudini diferite în fața realității. Impregnarea spiritului cu mituri este specifică *serii*, după cum *ziua* este propice trăirii autenticului, realului:

„*Seara* se-ntîmplă molcom s-ascult	—v	v—v	—vv—
în mine cum se tot revarsă	v—v	vv—	v—v
poveștile sîngelui uitat de mult.	v—vv	—vv	v— v—
Binecuvînt plînea și luna.	vvv—	—v	v—v
Ziua trăiesc împrăștiat cu furtuna."	—vv—	vvv—	vv—v

O remarcă este necesară. Coriambul din ultimul vers citat ilustrează ritmic doi termeni care opun reveriei dinamismul trăirii. Această trăire se produce *ziua*, în plină lumină, și, aparent, nu se deosebește prin nimic de a celorlalți.

În ultima strofă, contextul ritmic permite detașarea unor termeni: „(marea) *trecere*" și „*somnul* (lumii)", esențiali pentru înțelegerea poeziei. Fatalitatea dispariției o înregistrează numai insul creator, nu și conștiința colectivă. În ansamblul acesteia, drama existențială se dispersează ori se atenuează datorită filozofiei de viață ce s-a născut pe străvechile plaiuri mioritice. Blaga acceptă această realitate, fără să i se opună, deși îi cunoaște limitele. Dintr-o strofă dominată de ictuși aflați pe silabe impare, ultimul vers se remarcă și prin poziția accentelor. Din cele patru — cîte numără versul — , trei sînt dispuse în emistihul A, iar dintre acestea, două se găsesc pe silabe pare, sintetizînd poziția lui Blaga față de propriul destin

poetic : „*tăcînd* îmi *trec* steaua/ ca o povară" (v— v — —v/ vvv—v). Sintagma care formează dipodia iambică (v— v—) se află, aşadar, în primul emistih, ca şi troheul (—v) ce structurează ritmic cuvîntul „steaua". Emistihul B este format dintr-o singură celulă, un mesomacru (vvv—v), presupunînd înlănţuirea mai multor silabe neaccentuate într-o rostire gravă. „Ca o povară" este al doilea termen al comparaţiei, pe care Blaga îl situează ritmic la sfîrşitul versului şi poeziei întregi. Dincolo nu mai este nimic concret.

În întunericul în care umerii poetului s-au prăbuşit de mult, steaua continuă să lumineze.

Septembrie 1993

Facultatea de Litere
Iaşi, b-dul Copou nr. 11

[1] Cîteva poezii din ciclul *Moartea lui Pan* (*Paşii profetului*, 1921) sînt excepţii notabile.

[2] Grupul *-âre* din clausula cuvîntului „cînt*âre*" (versul III) provoacă omofonia ultimei părţi a cuvintelor „mir*âre*" (v. V) şi „fiec*âre*" (v. IX). S-ar putea vorbi, prin urmare, despre o rimă trimembră. Dar faptul că „fiecare" apare relativ tîrziu, cînd deja acţionează alte rime, ne face să credem că omofonia respectivă este cu totul întîmplătoare.

EMIL IONESCU, **Manual de lingvistică generală**, București, Editura All, 1992, 237 p.

Cartea pe care Emil Ionescu o propune studenților ca manual de lingvistică generală, iar publicului larg ca lucrare de cultură lingvistică generală este o excelentă sinteză a evoluției înregistrate de cercetările în domeniul limbii în secolele XIX—XX. E. I. a optat pentru o formulă echilibrată în care perspectiva istorică este dublată de o prezentare în sincronie a ideilor importante ce au fundamentat acest domeniu al investigației științifice în ultimii aproximativ două sute de ani. Parcurgînd drumul de la înregistrarea fidelă a momentelor importante din evoluția gîndirii lingvistice la comentarea faptelor înregistrate, autorul dă dovadă, în egală măsură, de spirit de sinteză și capacitate analitică, de spirit critic și originalitate în formularea unor puncte de vedere personale.

Judecînd o astfel de lucrare, cîteva aspecte se impun a fi comentate : scopul și utilitatea cărții, selecția materialului, realizarea propriu-zisă a diferitelor capitole.

S c o p ș i u t i l i t a t e. Scopul declarat al cărții este „de a oferi studenților instrumentele și cadrele teoretice necesare cercetării lingvistice" (p. 19). Este adevărat că în ultimele decenii au fost elaborate la catedra de lingvistică generală o introducere în lingvistica generală și un tratat, o istorie a lingvisticii și antologii cuprinzînd texte fundamentale în domeniu. Dar ceea ce propune E. I. aduce cîteva elemente în plus față de contribuțiile anterioare : este vorba în primul rînd de o „carte de autor" care oferă avantajul unei viziuni unitare asupra fenomenelor luate în discuție. Pe linia preocupărilor mai vechi ale lui E. I., se acordă atenție sporită orientărilor noi în lingvistică (este, deci, vorba de o aducere la zi a problematicii), în timp ce orientările de tip tradițional, fără a fi neglijate, sînt încorporate în forma unei comparații permanente cu noile puncte de vedere ; în plus, adresîndu-se în primul rînd studenților din anul I al facultăților filologice, cursul are în vedere nivelul de pregătire cu care se intră în facultate din învățămîntul preuniversitar. Ceea ce autorul numește discrepanță între „nivelul de expunere caracteristic unei lucrări științifice și capacitatea studenților de a se situa constant și profitabil (din punct de vedere intelectual) la nivelul impus" (p. 13) este cu siguranță depășit în demersul de față. E. I. face în permanență o trecere gradată de la informația dobîndită din gramaticile școlare la teoriile lingvistice nontradiționale, transpunînd cunoștințele dintr-un sistem de interpretare în altul, explicînd baza teoretică a diferențelor apărute în abordarea fenomenelor lingvistice, evoluția conceptelor și, nu în ultimul rînd, terminologia deseori opacă, derutantă, uneori greoaie pentru cei care au dobîndit rutina analizelor morfosintactice. În acest punct al demersului, cartea suplinește în mod real o lipsă a unora dintre cursurile universitare : are o perspectivă metodică suprapusă demersului științific. Este, cred, o latură necesară discursului didactic, care conferă unei lucrări, pe lîngă un rol informativ, și unul formativ. Este necesar ca studenții să înțeleagă că în gîndirea lingvistică nu există adevăruri unice, ci o pluralitate de ipoteze alternative care trebuie să fie reunite sub semnul toleranței cognitive, că importantă în această pluralitate de descrieri și explicații este coerența internă a sistemului, că lingvistica nu este o sumă de aserțiuni adevărate sau false, ci un exercițiu al puterii de observație și de abstractizare, de teoretizare și de exemplificare. Dincolo de intențiile expuse în *Introducere*, modul în care autorul prezintă materialul are în vedere toate aceste aspecte : se expun poziții teoretice alternative, explicîndu-se diferențele dintre ele, se fac comentarii critice și se duc pînă la capăt gînduri neterminate ale unor autori, toate formînd ceea ce înseamnă o lectură critică a textului lingvistic. Limbajul și-a găsit echilibrul necesar între rigoare și accesibilitate, între caracterul științific și principiul euristic. Sper că nu greșesc spunînd că E. I. propune un nou tip de curs universitar, în care se anticipă drumul gîndirii studentului, oferindu-se nu rezultatul unor cercetări, ci etapele care au condus la aceste rezultate, astfel încît definițiile, clasificările și explicațiile decurg firesc una din alta.

S e l e c ț i a m a t e r i a l u l u i. Pentru orice lucrare de sinteză, selecția materialului și raportul dintre părți sînt aspecte esențiale. Structura pe care o dă E. I. cărții sale este perfect logică și mi se pare că intuiesc bine intenția autorului de a reflecta și prin organizarea materialului dubla perspectivă : diacronică, pe de o parte, sincronică, pe de altă parte. Astfel, cele trei părți au în vedere

tocmai latura evoluției gîndirii lingvistice, în timp ce, în interiorul acestora, capitolele și subcapitolele urmăresc axa orizontală a alternativelor sincronice propuse în interpretarea faptelor de limbă: partea I: *Întemeierea științifică a lingvisticii* (capitolele: *Lingvistica istorică, Lingvistica geografică, Metodă științifică și gîndire filosofică în lingvistica secolului al XIX-lea*), partea a II-a: *Două perspective înnoitoare asupra limbii și comunicării lingvistice* (capitolele: *Ferdinand de Saussure* și *Leonard Bloomfield*), partea a III-a: *Lingvistica sincronică: depășirea descriptivismului tradițional* (capitolele: *Fonetică și fonologie, Morfologie, Sintaxa, Semantica, De la stilistică la pragmatică*). Dimensiunile relative ale părților vădesc preocuparea pentru obiectivitate în „alocarea" spațiului (principii implicite fiind importanța curentului în epocă și ecoul în dezvoltările lingvistice ulterioare, complexitatea în sine a aspectelor discutate), deși selecția nu este total străină de o ușoară notă subiectivă (se poate sesiza preferința pentru Saussure — justificabilă de altfel prin impactul acestui autor asupra lingvisticii moderne — sau pentru semantica logică — domeniu pe cît de dificil, pe atît de puțin explicat cititorilor în cercetările lingvistice; într-un plan secundar sînt lăsate sintaxa transformațională și pragmatica). O sugestie metodologică: pentru o mai bună înțelegere a conceptelor, în subcapitolul de semantică logică materialul s-ar fi putut organiza pornindu-se de la întreg la parte (deci dinspre ceea ce în carte constituie concluziile), de la semantică la morfologie, pentru a se asigura o trecere gradată spre metalimbajul formalizat; utilă studenților ar fi, poate, o explicare mai amănunțită a procedeelor de formalizare lingvistică, avînd în vedere importanța lor în lingvistica actuală și totala lipsă de cunoștințe de logică formală cu care se vine din școală. Remarcabile sînt însă puterea de selecție a faptelor reprezentative, esențiale, cu caracter general și dozarea detaliilor în raport cu ansamblul, dovedind cultura lingvistică a autorului în domenii complementare. O astfel de incursiune în evoluția lingvisticii nu poate, desigur, avea un caracter exhaustiv; intenția a fost, se pare, aceea de a supune atenției conceptele fundamentale, formîndu-se baza de cunoștințe lingvistice pe care se vor suprapune ulterior noțiuni din toate domeniile schițate aici în liniile lor generale și caracteristice. Este, de fapt, o orientare în complexa problematică a lingvisticii, invitînd cititorul la reflecție și dîndu-i posibilitatea să aleagă pentru aprofundare domeniul de care se simte atras.

R e a l i z a r e a d i f e r i t e l o r c a p i t o l e. Aceeași claritate din organizarea ansamblului se regăsește și în capitolele luate separat. Fiecare capitol reprezintă o temă importantă în lingvistică. Rezumatul care precedă expunerea propriu-zisă răspunde necesității de claritate în structurare, de sintetizare a noțiunilor, este o expunere succintă a problemelor care circumscriu tema supusă discuției, oferind o primă orientare în problematica abordată. Apoi fiecare capitol în parte are o structură individuală impusă de specificul fenomenului care face obiectul investigației, dar în toate se regăsește un traseu comun: sinteza cunoștințelor dobîndite în școală în domeniul respectiv, fixarea cadrului general care a permis într-o anumită epocă apariția unei analize alternative, prezentarea problemei în forma definirii conceptelor fundamentale, a explicării și comentării lor, în forma unor clasificări și comparații, precum și a conexiunilor între idei, pentru a se ajunge, în cele din urmă, la concluziile de la sfîrșitul fiecărui capitol și la propunerile de aplicații practice. Cele două mari coordonate pe care se conturează fiecare temă — una teoretică și una a aplicațiilor practice — reflectă ceea ce este, în instrucția universitară, raportul just, după părerea mea, între curs și seminar: aplicațiile propuse — diverse și inteligent gîndite — vizează verificarea înțelegerii conceptelor introduse prin aplicarea lor pe material de limbă concret. Astfel elaborat, cursul este și în acest punct al său original. Pentru prima parte a cărții aș remarca o clară expunere a conceptelor noi introduse de lingvistica științifică, pe fondul unei viziuni care nu pierde din vedere ansamblul, trăsăturile generale ale epocii. Partea a II-a are meritul de a reliefa mutațiile esențiale survenite în lingvistica secolului al XX-lea, evocînd două personalități marcante ale epocii, fondatoare a două direcții de dezvoltare: lingvistica europeană (F. de Saussure), lingvistica americană (L. Bloomfield), și de a readuce în atenția cititorilor cîteva idei teoretice importante trecute ușor cu vederea în traducerile și sintezele făcute la noi. În partea a III-a remarcabilă este concizia capitolului de fonetică și fonologie, paralelă cu surprinderea noțiunilor fundamentale ale domeniului; perspectiva nouă de abordare a morfologiei este ilustrată prin stabilirea principiilor generale care ghidează investigația de tip structural, evitîndu-se cu abilitate excesele taxonomice ale orientării; în capitolul de sin axă accentul cade pe distincția sintaxă tradițională/sintaxe moderne, urmărindu-se diferențele de interpretare, schimbarea obiectivelor și a modalităților de investigație, fără a se descrie în amănunt una sau alta dintre propunerile teoretice; capitolul de semantică introduce

o perspectivă total nouă asupra domeniului, fapt care îl determină pe autor să se mențină în sfera unei prezentări generale de principii; la stilistică și pragmatică accentul este pus pe posibilitățile suplimentare de analiză pe care le deschid noile orientări. Întreaga expunere beneficiază de stilul clar, lapidar, ordonat și organizat al unui specialist în semantică logică, al unuia care, cunoscînd principiile argumentației, le aplică în ceea ce scrie. Preocupat de precizia informației și, poate, și pentru a suplini absența trimiterilor bibliografice din text (opțiune care ușurează parcurgerea textului și se bazează, probabil, pe o intuiție didactică a autorului), E. I. dă la sfîrșitul fiecărui capitol indicații bibliografice organizate în funcție de problemele aduse în discuție în text. Titlurile fac referire la contribuții esențiale din lingvistica românească și străină.

Importantă și utilă pentru domeniul lingvisticii generale, cartea lui E. I. îmbină calitățile expunerii științifice cu cele ale expunerii didactice, consemnarea obiectivă, neutră a unor idei cu comentariul discret asupra diverselor puncte de vedere. Parcurgînd cele 237 de pagini, studenții vor avea imaginea sintetică a orientărilor fundamentale în domeniu, dar vor putea învăța totodată cum se citește lingvistica, precum și o tehnică a expunerii ideilor în discursul lingvistic.

Septembrie 1993

ANDRA ȘERBĂNESCU
Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, **Teorie și analiză gramaticală**, București, Editura Coresi, 1992, 192 p.

În lucrarea apărută relativ recent, la care ne referim aici, Gabriela Pană Dindelegan prezintă rezultatele unor cercetări proprii de gramatică românească, parțial comunicate anterior în sesiuni științifice și/sau publicate într-o primă formă în reviste de lingvistică. Autoarea și-a propus să ofere sugestii pentru modernizarea studiului gramaticii în general și al celei școlare în special, soluții noi în analiza și în interpretarea unor fapte de sintaxă. După cum ne previne însăși autoarea, lucrarea nu este „de nivel școlar" (p. 7); ea se adresează profesorilor, autorilor de manuale, cercetătorilor și, numai într-o anumită măsură, elevilor sau cititorilor nespecialiști.

Structura volumului este următoarea: *Introducere* (p. 5—8); Partea I: *Perspectiva morfosintactică în studiul gramaticii* (p. 9—46); Partea a II-a: *Din organizarea și funcționarea grupului verbal românesc* (p. 47—136); Partea a III-a: *Comentarii, interpretări, recomandări — pe marginea analizei sintactice a 17 texte* (p. 137—184); bibliografia *Lucrărilor citate* (p. 185—189) și a *Izvoarelor* (p. 190—191).

Problematica secțiunii teoretice a lucrării (părțile I și a II-a) este diversă. Se pornește de la explicarea principiului morfosintactic impus în învățămîntul preuniversitar prin actualele programe de limba română; autoarea își motivează demersul remarcînd că programele și manualele școlare conțin precizări insuficiente cu privire la fundamentarea teoretică a principiului și la implicațiile sale în analiză. Cîteva aspecte care prin excelență implică abordarea din punct de vedere atît morfologic, cît și sintactic sînt examinate detaliat în (sub)capitole separate: mijloacele de recunoaștere a părților de vorbire (cu privire specială asupra conversiunii sau schimbării de clasă morfologică), formele omonime ale unităților gramaticale *a* și *cel*, statutul de pronume relativ compus sau de grupare sintactic analizabilă al îmbinărilor *cel care, cel ce, ceea ce*. În alte capitole se discută construcția verbelor *a ajunge, a fi, a putea, a trebui*, sintaxa verbelor impersonale și a celor reflexive, statutul sintactic al locuțiunii verbale, unele ipostaze sintactice ale conjuncției *dacă*, situații de „împletire" a regentei cu subordonata. Este definit conceptul „funcție sintactică" și se descriu cîteva dintre pozițiile sintactice dependente de verb. Autoarea susține interpretarea celor doi determinanți în acuzativ ai verbelor dublu tranzitive *(a învăța* **pe cineva ceva)** ca tipuri diferite de complement (numite obiect direct și obiect secundar); de asemenea, complementul indirect în dativ (așa-numitul obiect indirect) și complementul indirect construit cu prepoziție (obiectul prepozițional) sînt analizate ca tipuri de complement distincte. Se consideră că numele predicativ reprezintă o funcție sintactică aparte.

Comentariile de text cuprinse în partea a III-a (secțiune cu caracter preponderent aplicativ) sînt selective, fiind discutate doar unele aspecte dificile, elemente care ilustrează problematica tratată în capitolele teoretice ale cărții, abateri de la norma sintactică, tendințe în evoluția limbii, greșeli de analiză etc. Scopul comentariilor este deopotrivă informativ și formativ: ele oferă, pe lîngă informația gramaticală, modele de raționament aplicabile în domeniul sintaxei.

Materialul lingvistic utilizat este variat din punct de vedere al stilisticii funcționale, regional, diacronic.

Unitatea lucrării rezidă în timpul de abordare teoretică și metodologică a problematicii gramaticale, autoarea optînd pentru o perspectivă integratoare, pentru complementaritatea observațiilor de tip tradițional, structuralist (distribuțional), generativ, (logico)- semantic, stilistic, pragmatic.

În ceea ce privește contribuția pe care Gabriela Pană Dindelegan o aduce în această lucrare sub raport științific și metodic, menționăm cîteva aspecte. Ni s-a părut interesantă interpretarea dativului posesiv ca poziție sintactică aparte, distinctă atît de complementul indirect, cît și de atribut, în construcții ca *a-și vedea de drum;* definitorie pentru această poziție sintactică este considerată a fi coocurența obligatorie a dativului cu un verb și cu un nominal în structuri ternare (p. 75—77, 122—124). Remarcăm și interpretarea ca predicativă suplimentară a propoziției subordonate unui verb impersonal personalizat (*ei trebuiau* **să plece** < *trebuia ca ei să plece*, p. 134). Utile sînt de asemenea observațiile tipologice și sugestia ca acestea să fie incluse în gramaticile școlare. Astfel, autoarea relevă specificul românesc al unor tipare sintactice; de exemplu: complement indirect în dativ cu trăsătura semantică [+ uman] + verbul *a fi* impersonal predicativ + subiect inanimat (*mi-e frică* etc., p. 58); poate ar fi fost bine să se precizeze aici limbile avute în vedere în analiza contrastivă și ce anume particularizează româna cu privire la acest tip de structură sintactică, de exemplu în raport cu construcțiile latinești *sum pro habeo* (conținutul semantic al constituenților sintactici, eventual frecvența tiparului etc.). Între particularitățile limbii române se indică și varietatea construcțiilor impersonale, numărul mare de verbe intrinsec impersonale etc. Ni se pare a fi bine venită insistența asupra fenomenului ambiguității sintactice în construcții cu mai multe posibilități de analiză (dativul „beneficiar" complement indirect/ dativul „posesiv": *a-și face temele* „sieși, pentru sine"/ „sale" etc.). Sînt semnalate și corectate erori de analiză pe care le conțin manualele în uz (p. 68 etc.). Autoarea indică modalități prin care unele concluzii ale cercetării moderne pot fi comunicate accesibil elevilor. Remarcăm în această privință existența unor paragrafe speciale intitulate: *Consecințe (și recomandări) pentru gramatica școlară* (p. 118, 121), *Recomandări pentru didactică* (p. 81), *Recomandări pentru analiza sintactică* (p. 77). Totodată se indică elevilor unele posibilități de verificare a analizei, de autocontrol.

În cele ce urmează notăm cîteva observații de detaliu, cu importanță minoră, pe care le propunem autoarei ca sugestii în vederea reeditării acestei cărți. Ar fi fost poate util ca regula de combinare sintactică a verbului regent *a citi* (p. 16) să includă și propozițiile subordonate completive directe introduse prin conjuncție, mai ales că verbul are un anumit regim conjuncțional: selectează obligatoriu conectorul *că* (*a citi că...*). De altfel, explicînd regulile de acest tip (formulate ca model pentru un dicționar sintactic), autoarea menționează, fără exemple, corespondența dintre un complement necircumstanțial exprimat prin nominal în acuzativ și o propoziție necircumstanțială conjuncțională. Disponibilitățile de combinare ale verbului *a citi* ar putea servi pentru ilustrarea acestei corespondențe: *a citi* **ceva/că** .... Din formularea autoarei nu rezultă cu claritate dacă doar consideră a fi o greșeală asocierea dintre predicatul interjecțional *uite* (cuvînt neflexibil) și categorii gramaticale ale părților de vorbire flexibile — numărul (singular), persoana (a II-a) — sau, în același timp, respinge încadrarea morfologică a formei *uite* ca interjecție (după DOOM, forma este imperativ al verbului *a se uita*; cf. discutarea problemei la Andra Șerbănescu, *Despre statutul lui* **uite** *vs.* **uită-te** în SCL, XLII, 1991, nr 3—4). Dat fiind că termenii *modalizator* și *operator modal* nu sînt curenți în gramaticile românești, credem că ar fi fost necesară explicarea lor, chiar dacă autoarea nu și-a propus să dezvolte problema semanticii modalităților. Pentru cititorii nefamiliarizați cu limbajul analizelor logico-semantice, simpla menționare fără precizări — „*verb de modalitate* (în altă terminologie, *modalizator* sau *operator modal*)", vezi p. 49, despre *a trebui*—, ar putea crea impresia că termenii în discuție sînt echivalenți (în sinonimie absolută). De regulă însă aceștia se utilizează cu accepții distincte; modalizatorii (unități lingvistice — verbe etc. — prin care vorbitorul evaluează adevărul propoziției asertate) se reprezintă ca operatori modali (constituenți logici abstracți) la un anumit nivel al analizei, și anume în descrierea formei logice (sau organizării semantice) a enunțului; acesta este nivelul la care autoarea efectuează analiza (vezi *loc. cit.*). Nota de

subsol în care se explică o anumită convenție de reprezentare formală a construcțiilor sintactice (p. 74) ar trebui plasată cu referire la primul exemplu (în succesiunea expunerii) formalizat după modelul respectiv (p. 72). Semnalăm absența unui exemplu care să ilustreze structura sintactică „*bizui* : [Refl_{ac} —Nominal_{nom} ⌢ *în* ⌢ Nominal_{k}]" (p. 16—17).

Lucrarea Gabrielei Pană Dindelegan este o reacție la lipsa de receptivitate care se manifestă în școală față de cercetările moderne din domeniul gramaticii. De un real interes pentru specialiști sînt mai ales punctele de vedere noi, susținute competent pe baza unei bibliografii de referință complexe.

Septembrie 1993

CAMELIA STAN
Facultatea de Litere
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

I. FUNERIU, **Alexandru Macedonski, Hermeneutica editării**, Timișoara, TUT, 1992, 241+ XLVII facsimile

Pentru cititorul obișnuit și chiar pentru unii pretinși editori, din păcate destul de numeroși în ultimii ani, a stabili textul definitiv al unei opere literare este o întreprindere lesnicioasă, la îndemîna oricui, similară operației de dactilografiere a unui text. Concepția teoretică este ignorată, iar pregătirea de specialitate considerată inutilă.

I. Funeriu combate în ultima sa carte în mod elegant și bine argumentat o asemenea concepție, total dăunătoare pentru cultură. El pledează, în același timp, pentru exactitate filologică în reproducerea textelor și, în mod indirect, pentru un editor ideal. Autoritatea științifică a acestuia ar trebui, ni se spune, „să se extindă asupra unor domenii vaste, de la grafologie pînă la tehnica « culesului » în tipografii, de la stilistică și versificație pînă la etimologie și onomastică ; el ar trebui apoi să fie un excelent cunoscător al evoluției normelor ortografice, dar, în același timp, să fie și competent în domeniul literaturii române și universale și cîte altele ! Toate aceste competențe sînt însă insuficiente dacă lipsesc unele calități personale, de temperament : tenacitatea, perseverența, răbdarea și o anumită vocație... « benedictină »" (p. 21).

În *Cuvîntul înainte* (p. 5—21) al cărții, din care am extras amplul citat reprodus mai sus, I. Funeriu precizează pretextul, obiectul și scopul cercetării întreprinse. Pretextul demersului cercetătorului timișorean îl constituie greșelile de editare existente în volume de poezie populară sau cultă datorate uneori chiar unor personalități ale scrisului românesc. Obiectul analizei îl formează greșelile existente într-o ediție de referință, cea a operei poetice a lui Alexandru Macedonski, realizată de cel mai important și mai competent exeget al acesteia, Adrian Marino. Alegerea ediției este menită să sublinieze ideea că I. Funeriu nu comentează competența unui anume editor, ci dorește să propună cîteva principii și o metodă de cercetare și apoi de stabilire a textului unui volum de poezie. Acest obiectiv teoretic este concretizat și ilustrat prin unul pragmatic, încercarea „de a restabili textul autentic al lui Macedonski sau măcar de a propune unul cît mai apropiat de voința sa" (p. 19).

Primul dintre capitolele propriu-zise ale cărții, precedat de o listă de *sigle și abrevieri* (p. 22—24), oferă, după cum indică chiar titlul, *Argumente pentru o metodă* (p. 25—48). I. Funeriu propune aici detectarea contextelor suspecte de a conține o eroare prin analiza complexă și avizată a semnalelor transmise de o rimă imperfectă, de o carență metrică sau de o incompatibilitate semantică. Apelul direct la manuscris sau la ediția originală este acceptat doar ca modalitate de verificare ulterioară a intuiției editorului, respectiv ca ghid în stabilirea formei corecte.

Detaliind analiza semnalelor care indică existența unei posibile erori de editare, autorul se oprește în capitolele următoare ale cărții asupra unor *Fenomene fonetice „subestimate" : sinereza, eliziunea, apocopa și afereza* (p. 49—69), asupra rimelor imperfecte (*Amendamentele rimei*, p. 70—87) și comentează exegetic anumite pasaje din poeziile incluse în volumul de debut al poetului (*Glose alexandrine la „Prima verba"*, p. 88—158). Erorile descoperite în ediția Marino sînt apoi grupate într-o *Erată minimală la editarea volumelor „Poezii", „Excelsior", „Flori sacre" și „Poema rondelurilor"* (p. 159—184).

În capitolul intitulat *Post scriptum* (p. 185—186) sînt reluate în sinteză scopul teo-

retic și cel practic al lucrării, subliniindu-se din nou ideea că poezia lui Alexandru Macedonski a fost concomitent obiect și subiect al unei investigații menite să lanseze o „metodă inedită în textologie, care să fie valabilă, în principiu, pentru orice text versificat după canoane tradiționale" (p. 185).

O serie de *Note* (p. 187—224), o *Tablă a ilustrațiilor* (p. 225—235), un *Indice de autori* (p. 236—240) și patruzeci și șapte de facsimile ilustrative completează o lucrare interesantă, a cărei lectură este incitantă și utilă.

Rămîne ca specialiștii să verifice gradul de valabilitate a unei metode de editare aplicabile doar poeziei și exclusiv din perspectiva lectorului unui text deja editat. Astfel concepută, metoda propusă de I. Funeriu pare să ajute numai la corectarea parțială a unei ediții, rezultatele sale fiind strict dependente de pregătirea lectorului-editor și de caracterul „marcat" al greșelilor.

Septembrie 1993

GH. CHIVU
Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

EMIL VRABIE, **Slavic Influence on Romanian: A Case of Exageration**, în „Genera Linguistics", XXXII, 1992, nr. 1—2, p. 105—110

În documentatul și foarte interesantul articol publicat în revista Universității de Stat din New York, Emil Vrabie ia în considerație, așa cum rezultă din a doua parte a titlului, un caz de exagerare a influenței slave asupra limbii române, în speță situația verbelor cu diateză reflexivă, și pune în centrul demonstrației sale pe *a se teme*.

Argumentul principal îl constituie dovada că încă din latina populară, mai ales în forma sa vorbită, apăreau forme ca *litteram se scribit*, alături de *littera scribunt* și de *littera scribit homo*. La acestea se adaugă perechi ca *abstinere* și *se abstinere*, înregistrate de Pierre Flobert într-o monografie despre verbele deponente latinești de la origini la epoca lui Carol cel Mare, unde, potrivit cu afirmația lui Emil Vrabie, se găsesc peste 250 de verbe de tipul *abstinere — se abstinere*. Faptul devine și mai semnificativ fiindcă se confirmă prin prezența unor asemenea perechi în franceza medie înregistrate de Jean Stefanini într-o lucrare publicată în 1962 în volumul corespunzător din „Annales de la Faculté des Lettres" din Aix-en-Provence.

Se aduc apoi probe din italiană, de exemplu chiar din Paradisul lui Dante (cf. 22, 25—27), unde apare *si teme* : „Io stava como quei che'n se repreme/ la punta del didio, e non s'attenta/ di domandar, si del troppo *si teme*".

Din spaniolă Emil Vrabie citează „*Me temo* che vamos a llegar", după María Moliner, *Diccionario del uso del español* ; Corominas însuși afirmă că asemenea formulări se semnalează în spaniolă încît din secolul al XII-lea.

Concluzia autorului merită să fie reprodusă integral : „Așadar — scrie Emil Vrabie— dacă avem de a face cu verbe care nu au origine slavă, trebuie să luăm în considerație faptul că diateza lor reflexivă poate să rezulte dintr-o tendință romanică internă (de aici exemplificările sale prin *a se teme*, n.n.) care a existat dinainte de contactul românilor cu slavii. « Ca în slavă » nu înseamnă neapărat « din slavă »" (*loc. cit.*, p. 110).

ION COTEANU

LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, **Narațiune și dialog în proza românească**, București, Editura Academiei Române, 1991, 184 p.

Cartea Lilianei Ruxăndoiu, *Narațiune și dialog în proza românească*, se înscrie ca o contribuție remarcabilă la aplicarea rezultatelor teoriei pragmatice în analiza textului literar.

Achiziție relativ recentă a lingvisticii mondiale, teoria pragmatică a suscitat, desigur, interesul lingviștilor români, fără însă ca acest lucru să aibă drept rezultat lucrări numeroase în limba română și mai ales cu aplicații pe un corpus de texte românești.

Fără a-și propune să înlăture această carență, cartea Lilianei Ruxăndoiu reprezintă o apariție mai mult decît binevenită din cel puțin două motive :

Volumul conține un capitol introductiv, în care se face o scurtă prezentare a disciplinei pragmatice, a teoriilor ce-i stau la bază, precum și conceptelor cu care operează. În acest fel, cartea se dovedește un eficient material informativ pentru cititorul interesat de inițierea în studiul pragmaticii.

Obiectivul autoarei este însă departe de a se limita la atît și partea de analiză a lucrării o dovedește pe deplin. Intitulată generic *Narațiune și dialog în proza românească*, lucrarea își dezvăluie sensul demersului în subtitlu : *Elemente de pragmatică a textului literar*. La baza lucrării stă conceperea literaturii ca act de comunicare, idee ce implică descrierea atitudinii autoriale ca permanent dialog cu publicul, căruia încearcă să-i prevadă reacțiile și să-i satisfacă exigențele. Pornind deci de la premisa că se poate vorbi de o „dialogizare interioară a discursului", autoarea descrie modurile fundamentale de manifestare a textului narativ, demonstrînd cu argumente concrete că, adesea, narațiunea se dovedește permeabilă la anumite strategii conversaționale, iar dialogul poate oglindi, la rîndul său, prezența unor strategii specific narative.

Ocupîndu-se de problema corelației dintre scriitură și lectură, autoarea analizează așa-numita „scrisoare literară" ca act adresat de comunicare, investigînd implicarea cititorului în structura textului literar. Rezultatele conțin elemente de noutate.

Este vorba, în primul rînd, de relevarea complexității relației emițător-receptor și a formelor ei de manifestare. Autoarea are în vedere atît relația de comunicare dintre personaje, cît și pe cea dintre autor și cititor, ceea ce implică existența unei duble lecturi (în cazul scrisorii literare, de pildă) — lectura reală (pe care o face cititorul) și lectura fictivă (pe care o face personajul destinatar).

În al doilea rînd, Liliana Ionescu Ruxăndoiu demonstrează posibilitatea caracterizării personajelor din perspectiva naturii strategice a comportamentului lor comunicativ sau a inabilității lor conversaționale, criteriu mult mai eficient decît cel tradițional, al caracterizării prin limbajul folosit.

În al treilea rînd, lucrarea motivează pragmatic tendința actuală a prozei narative de a renunța la omnisciența naratorului prin necesitatea de a răspunde exigențelor cititorului și prin implicarea acestuia din urmă în structura textului narativ.

În sfîrșit, noua perspectivă de abordare a textului literar, pe care o propune autoarea, implică o redefinire a anumitor concepte de bază ale stilisticii, cum ar fi : oralitatea, narațiunea, figurile de stil.

Deși complexitatea problematicii pe care cartea o conține nu ne permite, într-un spațiu restrîns, referirea la toate aspectele teoretice și aplicative discutate de autoare, convingerea noastră este că ea constituie una dintre cele mai moderne modalități de abordare a textului literar și, în același timp, o lectură încărcată de sugestii.

MIHAELA POPESCU

DECLARAȚIE

Lingviștii din diferite țări întruniți cu ocazia Congresului al XVIII-lea al Academiei Româno-Americane ținut între 13 și 16 iulie a.c. la Chișinău, luînd cunoștință de faptul că în Parlamentul Republicii Moldova se mai poartă discuții privind denumirea limbii oficiale (și a poporului) acestui al doilea stat românesc, declară următoarele :

Limba ce se vorbește în Moldova de la est de Prut a fost dintotdeauna și este în prezent limbă română, indiferent de faptul că prezintă unele particularități de natură regională. Asemenea particularități există practic în cadrul fiecărei limbi naționale, dar acest lucru nu afectează unitatea limbii poporului ce o vorbește, mai cu seamă atunci cînd pe baza ei s-a constituit o limbă de cultură (limbă literară) care în această calitate are tradiții îndelungate, fixate într-un corpus solid de monumente scrise.

Limba vorbită pe toate teritoriile locuite de români este **limba română** și, în conformitate cu acest adevăr științific și istoric, este firesc ca aceeași denumire să fie oficializată în Constituția Republicii Moldova, pentru a pune capăt o dată și pentru totdeauna disensiunilor, dat fiind că opinia specialiștilor în această privință este și a fost întotdeauna unanimă.

Același lucru trebuie spus și în ceea ce privește denumirea poporului român din care face parte populația băștinașă a Republicii Moldova (deși locuitorii Moldovei se autodenumesc moldoveni, după cum locuitorii celorlalte regiuni, fiind tot români, se autodenumesc munteni, ardeleni, olteni, bănățeni ș.a.m.d.).

16 iulie 1993 *Chișinău*

LIMBA ROMÂNĂ

alea 13 Septembrie nr. 13
RO-76100 Bucureşti 5
ROMÂNIA

Founded in 1952
12 issues every year

Editor-in-Chief : I. Coteanu

Editorial Board :
Mioara Avram, Ion Gheţie, Laura Vasiliu

Associate Editors :
Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo,
Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language : grammar, vocabulary, the literary language and stylistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology ; articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews, chronicles. The journal publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in our country.

Editorial address : Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Calea 13 Septembrie nr. 13, RO — 76100 Bucureşti 5, ROMÂNIA.
Books for review and publications for exchange should be set to the address above.

Subscriptions should be sent to : ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti, România, PO BOX 74—19, Bucureşti, Tx 11939, CBTxR, Fax (40)13122425 ; RODIPET S. A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P. O. Box 33—57, Bucureşti, România ; AMCO PRESS SRL, C.P. 57—88, Calea Griviţei nr. 6—10, et. I, Bucureşti, România.

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie.

Revista publică (nr. 7—8) bibliografia anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Exlicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

R—76100 București, Calea 13 Septembrie nr. 13

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române** (DLR), serie nouă ; tom X, partea 1, litera S (**s-selăbuc**), 1986, 400 p., 79 lei ; tom X, partea a 2-a, litera S (**seladă-semînţărie**), 1987, 304 p., 64 lei ; partea a 3-a, litera S (**semn-sîveică**), 1990, 1041 p., 130 lei ; tom X, partea a 4-a, litera S (**slab-sponghios**), 1992, 1412 p., 143 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte**, seria IV, tom VIII (**1986**), 1987, 262 p., 21 lei ; tom IX (**1987**), 1989, 196 p., 16,50 lei ; tom X (**1988**), 1990, 230 p., 21 lei ; tom XI (**1989**), 1993, 258 p., 85 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

* * * **Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1984, 1050 p., 250 lei ; **Dicţionarul explicativ al limbii române — Supliment (DEX—S)**, 1988, 200 p., 37 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII, 1986, 160 p., 15,50 lei ; tom XXIV, 1987, 186 p., 17 lei ; tom XXV, 1988, 176 p., 17,60 lei ; tom XXVI, 1989, 168 p., 17 lei ; tom XXVII, 1991, 156 p., 119 lei.

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toţi**, 1986, 416 p., 35 lei.

* * * **Analize de texte poetice**. Antologie (Coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicţionar de neologisme**, 1986, 1168 p., 166 lei.

AL. GRAUR, **Puţină gramatică**, vol. I, 1987, 226 p., 16 lei ; vol. II, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte**, 1987, 282 p., 25 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic al României. Moldova şi Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broşura), 382 lei.

Al. MAREŞ, **Filigranele hîrtiei întrebuinţate în ţările române în secolul al XVI-lea**, 1987, 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei ; vol. II, 1992, XLVIII + 534 p., 300 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia şi limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

* * * **Dicţionar german-român**, ediţia a II-a, 1989, XLVIII + 1184 p., 400 lei.

* * * **Formarea cuvintelor în limba română**. Vol. III. **Sufixele**. 1. **Derivarea verbală**, de LAURA VASILIU, 1989, 190 p., 18,50 lei.

MIOARA AVRAM, **Ortografie pentru toţi**, 1990, 168 p., 19 lei.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea şi rotacismul în limba română**, 1990, 248 p., 45 lei.

LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, **Naraţiune şi dialog în proza românească**, 1990, 184 p., 30 lei.

EMANUEL VASILIU, **Introducere în teoria limbii**, 1992, 114 p., 70 lei.

Codex Sturdzanus. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie de text şi indice de cuvinte de GHEORGHE CHIVU, 1993, 524 p., 980 lei.

ISSN—0025—3523

LR, XLII, nr. 9, p. 419—464, Bucureşti, 1993

S.C. „Universul" S.A. c. 1011 | 42 200

Lei 50 pentru persoane fizice
Lei 100 pentru persoane juridice

5479

ACADEMIA ROMÂNĂ

SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

LIMBA ROMÂNĂ

XLII

APARE LUNAR

DIN CUPRINS:

• SIGISMUND BODZEI, Verbe de origine onomatopeică în subdialectul maramureșean • MARINA RĂDULESCU, Despre sensurile cuvîntului *cifră* • ALEXANDRU MAREȘ, În legătură cu interpretarea slovelor-cifre • ADRIAN VOICA, Cezură și ingambament (I) •

10/1993

49741

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor-şef
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
membru corespondent al Academiei Române
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Responsabil de număr : MIOARA AVRAM

Apare de 12 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistelor, apelaţi la serviciile de abonamente prin oficiile poştale şi factorii poştali.

Abonamentele din străinătate se primesc la RODIPET S.A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P.O.Box 33—57, Bucureşti, România, şi la ORION SRL, Splaiul Independenţei nr. 202 A, Bucureşti, România, P. O. Box 74—19, Bucureşti, Tx 11939, CBTxR, Fax (40) 13122425. Vă puteţi adresa şi firmei AMCO PRESS SRL, Bd. Nicolae Bălcescu nr. 29 A, ap. 66, sector 3, Bucureşti, C. P. 57—88, Fax 3124569, România (atît pentru reviste, cît şi pentru cărţi).

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se pot trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei ,,Limba română".

La revue ,,Limba română" paraît 12 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie Roumaine sera adressée à RODIPET S. A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P. O. Box 33—57, Bucureşti, România ; ORION SRL, Splaiul Independenţei nr. 202 A, Bucureşti, România, P. O. Box 74—19, Bucureşti, Tx 11939, CBTx R, Fax (40) 13122425 ; AMCO PRESS SRL, Bd. Nicolae Bălcescu nr. 29 A, ap. 66, sector 3, Bucureşti, C. P. 57—88, Fax 3124569, România.

Adresa redacţiei :
Calea 13 Septembrie nr. 13
R — 76100 Bucureşti

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
R — 76117 Bucureşti
Telefon : 6411990

LIMBA ROMÂNĂ

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

Anul XLII 1993 nr. 10 octombrie

SUMAR

VIAȚA CUVINTELOR

SIGISMUND BODZEI, Verbe de origine onomatopeică în subdialectul maramureșean . . . 467
MARINA RĂDULESCU, Despre sensurile cuvîntului *cifră* 473

ONOMASTICĂ

VASILE C. IONIȚĂ, Numele comun *măciucaș* și numele propriu *Măcicaș* 479

FILOLOGIE

ALEXANDRU MAREȘ, În legătură cu interpretarea slovelor-cifre (Note paleografice) 485

LIMBĂ LITERARĂ — STILISTICĂ

CRISTIAN MOROIANU, Comentarii lexicale și stilistice la *Peregrinul transilvan* de Ion Codru Drăgușanu 491

VERSIFICAȚIE

ADRIAN VOICA, Cezură și ingambament (I) 497

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

BIBLIA adică dumnezeiasca scriptură a Vechiului și a Noului Testament. Traducere din textele originale de Gala Galaction e Vasile Radu [Rimini (Italia), 1990] (Florentina Zgraon) 505
FRANÇOISE THOM, *Limba de lemn.* Traducere de Mona Antohi. Studiu introductiv de Sorin Antohi. București, Editura Humanitas, 1993 (Mihaela Popescu). . . 507

CRONICĂ

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU, Simpozionul internațional „Limba dictaturilor și a dictatorilor" (Erlangen, 19—22 iulie 1993) 509

LR, XLII, nr. 10, p. 465—510, București, 1993

Sigismund Bodzei

VERBE DE ORIGINE ONOMATOPEICĂ ÎN SUBDIALECTUL MARAMUREȘEAN

1. În graiul țăranilor maramureșeni întîlnim numeroase cuvinte care provin de la strigătul viețuitoarelor. Ele fac parte din vocabularul activ, nu sînt cunoscute de alte graiuri românești și lipsesc din dicționarele limbii române [1]. Multe dintre aceste verbe au o circulație limitată (sate, văi) în cadrul subdialectului.

În starea lor actuală, verbele onomatopeice nu se deosebesc de alte elemente lexicale dialectale. La o analiză atentă însă ne putem da seama că formarea lor a fost dirijată de anumite legi lingvistice. Onomatopeele, ca să devină teme corespunzătoare pentru formarea de verbe, au fost supuse unor procedee fonologice ca : REPETAREA (DUBLAREA), de exemplu, *clo-c(lo)* > *clo-c-* (cf. *a clocăi*) ; *gri-g(ri)* > *gri-g-* (cf. *a grigăi*) etc. ; VOCALIZAREA unor onomatopee consonantice, de exemplu, *sss* + *î* > *sîs-* (cf. *a sîsăi*), *bnnn* + *o* > *bon-* cf. (*a bonăi*) etc. ; SCURTAREA, de exemplu, *meee* + *h* > *meh-* (cf. *a. mehăi*), *lp-lp-lp* + *t* > *lpt* + *i* (voc.) > *lipt-* (cf. *a lipt'oi*) ; *sss* + *p* > *sp-* + *u* > *sup-* (cf. *a supcălui*) ; NAZALIZAREA, de exemplu, *ga-g(a)* > *ga-g-* + *n* > *gang-* (cf. *a găngălui*), *lp-lp-lp* + *m* > *lmp* + *i* (voc.) > *limp-* (cf. *a limpot'i*) [2]. Pentru transformarea onomatopeelor în teme verbale au loc și cîteva schimbări fonetice ca : EPENTEZA, de exemplu, *mac-mac* + *s* > *masc-* (cf. *a măscălui*) ; PROTEZA, de exemplu, *lm-lm* + *e* (voc.) > *lem-* + *h-* > *hlem* (cf. *a hlemcăi*) ; *a limpoti*

[1] Pentru verificare și etimologii am consultat următoarele dicționare : DA ; CADE ; DLR ; DM ; DEX ; A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Éléments latins*, Francfort s/M, 1870 ; A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort s/M, 1876 ; H. Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, I—III, București, 1903, 1906, 1912 ; L. Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, ed. a VI-a, Craiova, 1929 ; Tamás Lajos, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapesta, 1966 ; *A Magyar Nyelv Történeti-etimológiai Szótára*, vol. I—III, Budapesta, 1967—1976 ; Márton Gy., Péntek J., Vöő I., *A Magyar Nyelvjárások Román Kölcsönszavai*, București, 1977. Atlase și glosare consultate : ALR s.n., vol. II, București, 1956 ; ALR pe regiuni. Maramureș, vol. I—III, București, 1969—1973 ; T. Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului, Glosar*, în vol. T. Papahagi, *Grai, folklor, etnografie*, București, 1981.

[2] Vezi mai amănunțit S. Pușcariu, *Despre onomatopee în limba română*, în DR, I, 1920—1921, p. 75—108. Cf. și Angela Bidu-Vrănceanu, *Analiza structurii termenilor care indică fenomene sonore (Sunetele caracteristice animalelor, păsărilor și insectelor)*, în SCL, XXXII, 1981, 3, p. 235—247.

LR, XLII, nr. 10, p. 467—473, București, 1993

+ *c-* (cf. *a climpoti*) : METATEZA, de exemplu, *a or(ă)căi* > *a rocăi* ; DISIMILAREA, de exemplu, *a găgălui* > *a gîgălui* ; CONTAMINAREA, de exemplu, *bnnn* + *bzzz* > *bnz-* + *o* > *bonz-* (cf. *a bonzăi*) etc.

Onomatopeele astfel tratate devin teme verbale, cărora li se atașează sufixe : *-ăi*, *-ăli (-ali)*, *-ălui (-alui)*, *-ăni*, *-căi*, *-călui*, *-cîi*, *-ei*, *-ea*, *-i*, *-oi*, *-oti*, *-ui*, *-ului*, *-uni* etc. Sufixele *-căi*, *-căli*, *-călui* s-au format prin contaminarea sufixului ucrainean (rutean) *-katy* cu suf. rom. *-ăi*, *-ăli*, respectiv *-ălui*. Verbele de tipul *a chițcăi* s-au format prin repetarea onomatopeei (cf. *chiț-c(hiț)* > *chiț-c-* + *-ăi*) și nu prin sufixarea cu -suf. *-căi*.

2. LISTA VERBELOR ONOMATOPEICE [3]

A BEHĂLUÍ „(despre oi) a behăi" (Ie) < *beee* + *h* (sc.) + suf. *-ălui*.

A BÎZĂLUÍ „a zumzăi" (LB, Moi, Șu, VI, VS) < *bzzz* + *î* (voc.) + suf. *-ălui*.

A BUHĂLUÍ „a behăi" (Moi, VS) < *buuu* + *h* (sc.) + suf. *-ălui*.

A CIPCELUÍ *(a cîpcălui)* „a ciripi" (LB, Șu, VI) < *cip-c(ip)* + suf. *-ălui*.

A CIPCIRÍ *(a cîpcîrí)* „a ciripi" (Pe, Sar, VI) < *cip-cir(ip)* + suf. *-i*.

A CÎȚĂÍ „(despre șoareci, șobolani) a emite sunete specifice, a plînge" (Ro) < *cîț-(cîț)* + suf. *-ăi*.

A CÎȚCĂÍ „(despre șoareci, șobolani) a emite sunete caracteristice speciei" (LB, Șu, VC, VI) < *cîț-(cîț)* + suf. *-ăi*.

A CLĂNȚÍ *(a clănți)* [4] „(despre berze) a emite sunete caracteristice cu ciocul, a clănțăni" (Moi, VS) < *clț-(clț)* + *a* (voc.) > *claț* + *n* (naz.) > *clanț-* + suf. *-i*.

A CLIMPOTÍ „(despre porc) a mînca lături cu nesaț, fapt ce produce niște sunete specifice" (VSt) < *l'p-(l'p)* + *i* (voc.) > *lip* + *m* (naz.) > *limp-* + *c-* (prot.) > *climp-* + suf. *-oti*.

A CLIUCĂÍ *(a cl'ucăí)* [5] „(despre curcă) a scoate niște sunete caracteristice speciei" (Săl) < *cl'u-c(l'u)* + suf. *-ăi*.

A CLUCĂLUÍ „(despre curcan cînd este enervat) a scoate niște sunete specifice" [6] < *clu-c(lu)* + suf. *-ălui*.

A CLUNCĂNÍ „(despre curcă) a emite sunete caracteristice speciei" (Moc). Var. : A CLONCĂNI (Fă, Moc) < *clu-c(lu)* + *n* (naz.) + suf. *-ăni*.

A CORĂÍ [7] „(despre porumbei) a emite sunete caracteristice" (Moc) > *crrr* + *o* (voc.) > *cor-* + suf. *-ăi*.

A COTCODÁ, *eu cotcodăz*, *tu cotcodăști*, *el cotcodă* „a cotcodăci" (VS) < *cotcod(ac)* + suf. *-a*.

[3] În lista noastră prezentăm numai cuvintele (verbele) care n-au fost înregistrate în dicționare, glosare sau alte lucrări de specialitate.

[4] Această formă apare și la G. Marin, *Verbe derivate de la interjecții onomatopeice*, în *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. IV, București, 1967, p. 220. În CADE are alt sens.

[5] Verbul apare în DA cu alt sens.

[6] Cuvintele nelocalizate circulă în toate satele anchetate.

[7] Acest verb este înregistrat în DA, dar cu alt sens.

A COTCODĂȚÍ *(a cotcodăți)* „a cotcodăci" (Ie, Leo) < *cotcodaț* + suf. *-i*.

A COTCOZÍ *(a cotcodzí)*, *el cotcodzé* „a cotcodăci" (Moi, VS) < **cotcod***(ac)* + suf. *-i*.

A CRICĂÍ „(despre greier, cosaș, lăcustă) a cînta" (Fe, VI) < **cri-c***(ri)* + suf. *-ăi*.

A CSÎSĂÍ „(despre șerpi) a sîsîi" (Lb, Șu, VI) < *csss* + *î* (voc.) > *csîs-* + suf. *-ăi*.

A FÎSĂÍ [8] „(despre șerpi) a sîsîi" (VSt) < *fsss* + *î* (voc.) > *fîs-* + suf. *-ăi*.

A FLOSCĂÍ „(despre cîine) a mînca (bea) cu nesaț lichide, a înfuleca" (VS) > **flosc-***(flosc)* + suf. *-ăi*.

A GĂGĂLUÍ „(despre gîște, mai rar despre rațe) a emite sunete specifice". Var.: A GÎGĂLUÍ (Căl, VSt) < **ga-g***(a)* + suf. *-ălui*.

A GĂNGĂLUÍ „(despre gîște, rațe, gaițe) a găgăi" (Moi, VS). Var.: A GÎNGĂLUÍ (Moi, VS, VST). Der.: *gîngălăș* „găgăit" (Moi, VS) < **ga-g***(a)* + *n* (naz.) + suf. *-ălui*.

A GHIȚĂÍ „(despre șoareci) a chițăi" (Săp, VH) < *ghiț* + suf. *-ăi*.

A GÎRĂÍ [9] „(despre greier) a cînta" (Săp) < *gr-(gr)* + *î* (voc.) + suf. *-ăi*.

A GLIGĂÍ „(despre gîște) a găgăi" (BV) < **gli-g***(li)* + suf. *-ăi*.

A GLUNGĂÍ „(despre turturele) a emite sunete caracteristice speciei" (Moi, VS) < **glu-g***(lu)* + *n* (naz.) + suf. *-ăi*.

A GRIGĂLUÍ „(despre greier) a cînta" (LB, Șu, VI) < **gri-g***(ri)* > *gri-g-* + suf. *-ălui*.

A GROGĂÍ „(despre porumbei) a emite sunete caracteristice speciei" (LB, Șu, VC, VI) < **gro-g***(ro)* < *gro-g-* + suf. *-ăi*.

A GUȚĂÍ „(despre porc) a guița" (Sar) < **guț-***(guț)* + suf. *-ăi*.

A HĂPCĂLUÍ „(despre cîine, cînd mănîncă sau bea lichide, lături) a înfuleca cu zgomot caracteristic" (Bî) < **hp-***(hp-hp)* + *ă* (voc.) > *hăp-* + suf. *-călui*.

A HIHOTÍ „a necheza" (Ia) < **ih***(aha)* + *h-* (prot.) > *hih-* + suf. *-oti*.

A HIUÍ „(despre căprioară) a behăi, a mehăi" (VI) > *hiu̯(hiu̯)* + suf. *-ui*.

A HÎRĂÍ [10] „(despre uliu) a scoate niște sunete (strigăte) caracteristice" (Săp) < **hr***(u-hru)* + *î* (voc.) > *hîr-* + suf. *-ăi*.

A HLEMCĂÍ „(despre cîine, cînd mănîncă/bea lichide, lături cu nesaț) a înfuleca" (Căl, CN, Co, Fe) < **lm-***(lm-lm)* + *e* (voc.) > *lem-* + *h-* (prot.) + suf. *-căi*.

A HLEPCĂÍ „(despre cîine, cînd mănîncă/bea lichide, lături) a înfuleca scoțînd niște sunete caracteristice" (CN, Fe, Ia, Sar) < **lp-***(lp-lp)* + *e* (voc.) > *lep-* + *h-* (prot.) + suf. *-căi*.

A HLIEPCĂÍ „(despre pisică, cîine, cînd mănîncă/bea lichide, lături) a scoate sunete caracteristice în timp ce mănîncă/bea lichide" (Vă) < **l'p-***(l'p-l'p)* + *e* (voc.) > *l'i̯ep-* + *h-* (prot.) + suf. *-căi*.

[8] În DA are alt sens.
[9] Și acest cuvînt este înregistrat în DA cu alt sens.
[10] Verbul *a hîrăi* apare în DA cu alt sens.

A HLIOPCĂÍ *(a hl'ọopcăí)* („despre ciine, cînd mănîncă/bea lichide, lături) a înfuleca, scoțind sunete specifice" (VI, VSt) < **l'p-***(l'p-l'p)* + *o* (voc) > *l'op-* + *h-* (prot.) > *hl'ọop-* + suf. *-căi*.

A HLIOPOTÍ *(a hl'ọopot'í)* „(despre porc, cînd mănîncă lături) a mînca zgomotos, scoțind sunete caracteristice" (VI) < **l'p-***(l'p-l'p)* + *o* (voc.) > *l'ọop-* + *h* (prot.) > *hl'ọop-* + suf. *-oti*.

A HLIPOTÍ „(despre porc, cînd mănîncă lături) a mînca zgomotos, scoțind niște sunete specifice" (LB, Șu, VSt, VI). < **lp-***(lp-lp)* + *i* (voc.) > *lip-* + *h-* (prot.) > *hlip-* + suf. *-oti*.

A HOPCĂÍ „(despre porc) a mînca, a înfuleca zgomotos" (O) < **hp-***(hp-hp)* + *o* (voc.) > *hop-* + suf. *-căi*.

A IEHĂÍ „(despre capre) a mehăi" (Bș) < *ieee* + *-h-* (sc.) > *ieh-* + suf. *-ăi*.

A IUÍ *(a ịuí)* [11] „(despre iepure) a scoate țipete de spaimă caracteristice" (Co) < **iu-***(iu-iu)* + suf. *-i*.

A LIBOTÍ „(despre porc) a înfuleca zgomotos, scoțind sunete caracteristice" (VSt) < **lb-***(lb-lb)* + *i* (voc.) > *lib-* + suf. *-oti*.

A LIMPOTÍ „(despre ciine, pisică, porc, cînd mănîncă/bea lichide, lături) a înfuleca (mînca/bea) zgomotos, scoțind cu limba sunete caracteristice" < **lp-***(lp-lp)* + *i* (voc.) > *lip-* + *m* (naz.) > *limp-* + suf. *-oti*.

A LIPOTÍ „(despre ciine, pisică, porc, cînd mănîncă, bea lichide, lături) a scoate cu limba niște sunete caracteristice" (Fe, LB, Leo, Săc, Sl, Șu, VC, VH, VI) < **lp-***(lp-lp)* + *i* (voc.) > *lip-* + suf. *-oti*.

A LIPTIOÍ *(a lipt'ịoí)* „(despre pisică, ciine, cînd mănîncă/bea lichide) a mînca, a bea zgomotos, scoțind cu limba niște sunete caracteristice" (Bo, PI) < **lp-***(lp-lp)* + *i* (voc.) + *t'* (sc.) > *lipt'-* + suf. *-oi*.

A LIOPĂÍ „(despre ciine, cînd mănîncă sau bea lichide, lături) a scoate cu limba niște sunete caracteristice" (Vă) < **l'p-***(l'p-l'p)* + *o* (voc.) > *l'op-* + suf. *-ăi*.

A LIOPCĂÍ „(despre ciine, cînd mănîncă/bea lichide, lături) a scoate cu limba niște sunete caracteristice" (Co, Vă, VI) < **l'p-***(l'p-l'p)* + *o* (voc.) > *l'op-* + suf. *-căi*.

A LOPOTI „(despre porc, pisică, ciine, cînd mănîncă/bea lichide, lături) a scoate cu limba niște sunete caracteristice" (Bș, VS) < **lp-***(lp-lp)* + *o* (voc.) > *lop-* + suf. *-oti*.

A LOPTEÍ *(a lopt'eí)* „(despre pisică, ciine, cînd mănîncă/bea lichide, lături) a scoate (cu limba) niște sunete caracteristice". (Bo, PI) < **lp-***(lp-lp)* + *o* (voc.) + *t'* (sc.) > *lopt'-* + suf. *-ei*.

A MĂCĂLUÍ „a măcăi" (Fă, Șu, LB, VC, VI) < **mac-***(mac)* + suf. *-ălui*.

A MĂCUÍ 1. „a măcăi" (VI) 2. „a orăcăi" (VI) < **mac-***(mac)* + suf. *-ui*.

A MĂSCĂLUÍ „a măcăi" (Ia, VH) < **mac-***(mac)* + *s* (ep.) + suf. *-ălui*.

A MÎRLĂÍ „(despre urs) a mormăi" (VJ, VS) < *mrrr* + *î* (voc.) > *mîr-* + *l* (ep.) + suf. *-ăi*.

A MIUI „a mieuna" (Ro, Și) < *miu-(miu)* + suf. *-ui*.

A MORLĂÍ „a mieuna" (Săp) < ?

[11] Are alt sens în DA.

A OCĂÍ „a orăcăi" (Sar, VSt) < *oac-(oac)* + suf. *-ăi*.

A PIUPĂÍ „a piui" (VI) < **piu-p***(iu)* > *piu-p-* + suf. *-ăi*.

A PIGULUÍ *(a pt'igului)* „(despre uliu) a scoate niște sunete caracteristice speciei" (Săl) < **pt'iu-***(pt'iu)* + *g* (sc.) + suf. *-ului*.

A PÎSĂLUÍ „(despre gîscă) a sîsîi" (VI) < **ps***(sss)* + *î* (voc.) > *pîs-* + suf. *-ălui*.

A PLOSCĂÍ „(despre porc cînd mănîncă lături) a scoate niște sunete caracteristice, stropind în stînga și în dreapta mîncarea" (Moc) < *plosc* + suf. *-ăi*.

A PTIPĂÍ *(a pt'ipăí)* „a ciripi" (Ie) < **pt'i-p***(t'i)* + suf. *-ăi*.

A RĂPCĂLÍ 1. „a măcăi" (Săp), 2. „a orăcăi" (Săp) < **rap-***(rap)* + suf. *-căli*.

A ROCĂÍ „a orăcăi" (BV < *a or(ă)căi* prin metateză.

A SCHIȚĂÍ [12] „(despre veveriță) a scheuna" (Vă) < **chiț-***(chiț)* + *s-* (prot.) > *schiț-* + suf. *-ăi*.

A SÎCÎÍ „(despre gîște, șerpi) a sîsîi" (Săp) < *ssss* + *î* (voc.) + *c* (sc.) *sîc-* + suf. *-îi*.

A SUPCĂLUÍ „(despre gîscă) a sîsîi" (Ia, VH) < *ssss* + *u* (voc.) + *p* (sc.) > *sup-* + suf. *-călui* (cf. și ucr. dial. *sypkaty* „a sîsîi", *syskaty* „a sîsîi").

A TIPĂÍ *(a t'ipăí)* „a piui" (VSt) < **pt'iu̯-p***(t'iu̯)* > *pt'i-p-* > *t'ip-* (dis.) + suf. *-ăi*.

A TOCĂÍ „(despre berze) a clănțăni, a-și bate ciocurile, acțiune în urma căreia rezultă sunete caracteristice" (Ia, Sar, VH) < **te-***(tc)* + *o* (voc.) > *toc-* + suf. *-ăi*. Are influență și verbul *a toca* „(dial.) a lovi, a zdrobi, a bate, a sfărîma".

A ȚIUÍ „(despre cîine, cînd îl lovești) a scheuna, a plînge" (Săl, Și), „(despre șoareci, șobolani, iepuri, cînd sînt loviți) a plînge a scoate sunete specifice speciei" (Fă, Și, VI) < **țiu̯-***(țiu̯-țiu̯)* + suf. *-ui*.

A ȚÎRĂÍ „(despre cosași, lăcuste) a cînta" (De) < *țrrrr* + *î* (voc.) > *țîr-* + suf. *-ăi*.

A ȚÎSĂÍ „a sîsîi" (Sar) < **ț***(ss)* + *î* (voc.) > *țîs-* + suf. *-ăi*.

A ȚÎȚĂÍ „(despre șoareci) a emite sunete caracteristice speciei" (Săl, Co, Moi, VI, VS, VJ) < **ți***(iii)*-**ț***(iii)* > *țiț-* + suf. *-ăi*.

A ȚIULÍ *(a țiulí)* „(despre șobolani) a emite sunete caracteristice speciei" (LB, Șu, VI) < *țiu̯-(țiu̯)* + suf. *-uli*.

A ȚOCĂÍ „(despre porc, cînd mănîncă lături) a mînca zgomotos cu sunete specifice" (LB, Pe, PI, Bo, Șu, VC, VI). Var: A ȚUCĂÍ (VI) < **țc-***(țc-țc)* + *o* (voc.) + suf. *-ăi*.

A ȚOCĂNÍ „(despre ciocănitoare) a bate cu ciocul în scoarța copacilor; a ciocăni" (Bș) < **țoc-***(țoc)* + suf. *-ăni*.

A ȚOPCĂÍ „(despre porc, cînd mănîncă lături) a mînca zgomotos, scoțînd sunete specifice" (O, Săp, VSt) < **țp-***(țp-țp)* + *o* (voc.) > *țop-* + suf. *-căi*.

A ȚOCOTÍ „(despre porc, cînd mănîncă lături) a mînca zgomotos, scoțînd sunete specifice" (De) < **țc-***(țc-țc)* + *o* (voc.) + suf. *-oti*.

A ȚUÍ „(despre șoareci, cîine, cînd sînt loviți) a scheuna; a chițăi; a plînge" (Bo, PI) < **țu̯i-***(țu̯i)* + suf. *-i*.

[12] Apare în DA cu alt sens.

A UĂCĂLUÍ *(a u̯ăcălui)* „a orăcăi" (Ia, VH) < *u̯ac-(u̯ac)* + suf. *-ălui.*

A UOCĂÍ *(a u̯ocăi)* „a orăcăi" (Moc, VSt) < *u̯oc-(u̯oc)* + suf. *-ăi.*

A ZBÎNĂÍ „a zumzăi" (Moi, De, VJ, VS) < *bn(nnn)* + *bz(zz)* (cont.) > *zbn-* + *î* (voc.) > *zbîn-* + suf. *-ăi.*

A ZÎMBZĂÍ „a zumzăi" (Ro, Și) < *zm(mm)* + *bz(zz)* > *zmbz-* (cont.) + *î* (voc.) > *zîmbz-* + suf. *-ăi.*

3. CONCLUZII

Verbele de origine onomatopeică au apărut din necesități de comunicare legate de considerente de exactitate, de precizie, foarte bine relevate de S. Șutu : „Țăranul român are o aplecare către cuvintele onomatopeice, îi plac cuvintele expresive. Ele sînt și o necesitate a limbei, căci nu s-a putut zice de toate animalele că *strigă*, *cântă*, *răcnesc ;* era necesară o diferențiere între strigătele animalelor . . ." [13].

În graiul localnicilor aceste verbe au frecvență mare deoarece le lipsesc sinonimele.

Se poate observa că marea majoritate a acestor verbe are un singur sens (și, eventual, un altul, figurat). Verbele onomatopeice sînt creații spontane, ocazionale, dar depășesc sfera familiei, fiind folosite într-un sat sau, chiar, în mai multe localități învecinate. Ele contribuie la nuanțarea și îmbogățirea limbii, dar, de obicei, nu reușesc să intre în limba literară, decît prin opere beletristice [14].

ABREVIERI DE TERMENI LINGVISTICI

cont.	contaminare
dis.	disimilare
ep.	epenteză
naz.	nazalizare
prot.	proteză
sc.	scurtare
voc.	vocalizare

SIGLELE LOCALITĂȚILOR CERCETATE

Bo	Botiza	Co	Cornești
Bș	Borșa	De	Deseși
BV	Bogdan-Vodă	Fă	Făget (SM)
Căl	Călinești	Fe	Fereși
CN	Cîmpul Negru (cartier periferic al orașului Sighetul Marmației, în continuare : SM)	Ia	Iapa (SM)
		Ie	Ieud
		Leo	Leordina

[13] Vezi mai amănunțit S. Șutu, *Strigătele animalelor*, în DR, II, 1921—1922, p. 88. În cazul Maramureșului nu poate fi vorba de „dialecte" ale strigătelor animalelor de aceeași specie, fapt surprins de alți cercetători (cf. Th. A. Sebeok, *„Dialect" from a Zoosemiotic Perspective*, în „Nyelvtudományi Közlemények", tom 78, 1976, nr. 2, p. 435—439).

[14] Mulțumesc și pe această cale pentru observațiile utile făcute de domnul prof. dr. doc. G. Mihăilă.

LB	Lazul Bacului (SM)	Sl	Slătioara
Moc	Mocear (SM)	Și	Șieu
Moi	Moisei	Șu	Șugău (SM)
O	Onceşti	Vă	Văleni
Pe	Petrova	VC	Valea Cufundoasă (SM)
PI	Poienile Izei	VH	Valea Hotarului (SM)
Ro	Rozavlea	VI	Vadul Izei
Sar	Sarasău	VJ	Vişeul de Jos
Săc	Săcel	VS	Vişeul de Sus
Săl	Săliştea de Sus	VSt	Valea Stejarului
Săp	Săpînța		

Decembrie 1993 *Sighetul Marmației, str. 9 Mai nr. 10/6*

Marina Rădulescu

DESPRE SENSURILE CUVÎNTULUI *CIFRĂ*

În DEX, s. v. *cifră, -e* s.f., figurează următoarele explicații: „**1.**) Simbol grafic (care reprezintă unul din numerele de la zero pînă la nouă) folosit pentru scrierea numerelor; (impr.) număr. **2.** Volum, sumă, cantitate reprezentată prin cifre (1). ◇ *Impozit pe cifra de afaceri* = impozit aplicat proporțional cu mărimea, cu valoarea afacerilor. **3.** Număr care indică valoarea unei mărimi caracteristice a unei substanțe, a unui fenomen. *Cifră de saponificare*". Definiția din DEX, incompletă și echivoc redactată, după părerea noastră, poate conduce la interpretări greșite; astfel, se poate deduce că o sintagmă ca *cifra 3* ar fi corectă în orice context, pe cînd o sintagmă ca *cifra 13* ar fi greșită în orice context, pentru că se referă la un număr mai mare decît *nouă*.

Nici în alte dicționare pe care le-ar putea consulta publicul larg explicațiile date cuvîntului în discuție nu sînt formulate, credem noi, în termeni perfect adecvați. De exemplu, în MDE se arată că *cifră, -e* înseamnă: „**1.** Simbol grafic folosit pentru scrierea numerelor; (impr.) număr. Cele mai utilizate sînt cifrele arabe, aduse în Europa de arabi în sec. 10 (sic!), probabil din India: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. Uneori se mai folosesc și cifrele romane: I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D = 500, M = 1000. **2.** Număr care indică valoarea unei mărimi caracteristice a unei substanțe. ◇ *C. octanică* — v. *octanic*. **3.** *Cifră de afaceri* = totalul încasărilor unei firme din activitatea desfășurată într-o anumită perioadă de timp. **4.** Semn tipografic folosit la tipărirea nume-

relor, a simbolurilor diferitelor operații matematice sau combinații ale acestora". Față de definiția din DEX, cea din MDE aduce completări utile, menționînd, pe lîngă cifrele arabe (singurele avute în vedere în DEX), și cifrele romane, sistem de notare în cadrul căruia se scriu cu o cifră și numere mai mari decît *nouă* (v. mai sus), după cum se scriu cu două sau mai multe cifre și numere mai mici decît *nouă* (de exemplu, *opt* = VIII, scris cu patru cifre). N-ar fi fost inutil să se precizeze, de asemenea, că normele ortografice ale limbii române contemporane recomandă cifrele arabe pentru scrierea numerelor care reprezintă numerale cardinale (de exemplu *Lucrarea are 23 de capitole*, *Aceasta reprezintă 2/3 din suma inițială*, *Puneți cîte 25 de cărți în fiecare cutie* etc.), iar cifrele romane pentru numerele încadrate la numeralul ordinal (*El a obținut premiul I*, *Am terminat capitolul al VII-lea*, *Eminescu a trăit în secolul al XIX-lea* etc.).

În alt dicționar, DN[3], lui *cifră* s. f. i se atribuie următoarele sensuri: „**1.** semn convențional pentru reprezentarea numerelor. • (fig.) număr, cantitate, sumă. **2.** volum, cuantum al unor operații comerciale, financiare, reprezentat prin cifre. **3.** număr care indică valoarea unei mărimi caracteristice a unei substanțe". Dacă examinăm această definiție în comparație cu primele două constatăm imediat că toate cele trei surse lexicografice admit existența sensului „număr" pentru cuvîntul *cifră* ca sens particular, tehnic, cu sferă de circulație restrînsă (cf. DEX, sub **3.**; MDE, sub **2.**; DN[3], sub **3.**); în ceea ce privește însă utilizarea cuvîntului *cifră* cu acest sens în alte registre stilistice ale limbii, sursele nu mai sînt de acord: în DEX și MDE (sub **1.**) sensul „număr" este considerat **impropriu**, pe cînd în DN[3] (sub **1.**) sensul „număr", grupat cu sensurile „cantitate, sumă", este considerat **figurat**. Este firesc, deci, să încercăm să clarificăm statutul acestui sens în configurație semantică a cuvîntului *cifră*, spre a propune apoi o definiție coerentă a cuvîntului în discuție.

Sensul propriu (și inițial, în limbile moderne) al cuvîntului *cifră*, *-e* este acela de „semn folosit pentru scrierea oricărui număr". Cifrele constituie, așadar, o modalitate mai economică decît literele de redare în scris a cuvintelor care desemnează numere, pentru că implică un număr mai mic de semne. De aceea, mai ales cînd se pune problema scrierii numerelor mari, denumite prin cuvinte compuse uneori foarte lungi, se recurge la cifre; de exemplu, în loc să se scrie în litere numărul *o mie nouă sute nouăzeci și patru*, se preferă scrierea în cifre: *1994*. Așadar, de vreme ce cuvîntul *cifră*, *-e* denumește „unul sau mai multe semne grafice prin care se simbolizează orice număr", el este corect întrebuințat, în sens propriu (sensul său de bază), numai în enunțuri ca: *Am scris numărul unsprezece cu cifre arabe și cu cifre romane*; *„Cinci" se notează cu o cifră (5 sau V)*, *iar „cincisprezece", cu două cifre (15 sau XV)*; *Cu cifra 1 urmată de cifra 2 se scrie numărul doisprezece*; *Suma depusă se completează în cifre și în litere* etc., deci în enunțuri în care se face, explicit sau implicit, o diferență clară între sensul cuvîntului *cifră* („simbol pentru număr") și sensul cuvîntului *număr* („entitate abstractă simbolizată prin una sau mai multe cifre").

Pornind de la constatarea că a c e l a ș i număr se poate scrie, în diferite sisteme de notare, fie cu o cifră, fie cu mai multe cifre (de exemplu: *patru* se scrie cu o cifră arabă (4), dar cu două cifre romane

(IV); *șapte* se scrie cu o cifră arabă (7), dar cu trei cifre romane (VII); *zece* se scrie cu două cifre arabe (10), dar cu o cifră romană (X) etc.), cuvîntul *cifră* a început să circule și cu sensul de „grup de semne (două sau mai multe cifre) cu care se scrie **un** număr", de exemplu: *Numărul paisprezece se scrie cu cifra 14 sau cu cifra XIV*, sens figurat, dezvoltat printr-o sinecdocă (folosirea singularului în locul pluralului); în conformitate cu sensul propriu al cuvîntului *cifră*, discutat mai sus, enunțul ar fi trebuit să aibă fie forma *Numărul paisprezece se scrie cu cifra 1 urmată de cifra 4 sau cu cifra X urmată de cifra I și de cifra V*, fie forma *Numărul paisprezece se scrie cu două cifre arabe: 1 și 4 sau cu trei cifre romane: X, I și V*.

După ce în mintea vorbitorilor s-a stabilit echivalența o cifră = un număr scris (oricare ar fi el), cuvîntul *cifră* a putut dobîndi sensul de „simbol (compus din unul sau mai multe semne) cu care se scrie un număr; număr scris", sens cu care apare în enunțuri de tipul: *Are două mărțișoare cu cifre: unul cu cifra 7 și altul cu cifra 13; Figurează pe listă în dreptul cifrei 22; Pe ușa camerei este o plăcuță cu cifra 135; A pus mize, la ruletă, pe cifrele 3 și 11* etc. În limbajul unor vorbitori mai puțin preocupați de proprietatea termenilor, enunțurile precedente pot apărea însă și în forma: **Are două mărțișoare cu numere: unul cu numărul 7 și altul cu numărul 13; *Figurează pe listă în dreptul numărului 22; *Pe ușă este o plăcuță cu numărul 135; *A pus mize, la ruletă, pe numerele 3 și 11*, formulări asemănătoare cu **Are un mărțișor cu o pisică* (în loc de: *Are un mărțișor care reprezintă o pisică*), **Pe eticheta sticlei de „Black and White" sînt doi cîini* (în loc de: *...sînt desenați doi cîini*) ș.a.m.d. În toate aceste cazuri, în enunț se folosește cuvîntul care denumește un anumit „obiect" (*număr, pisică* sau *cîini*), deși corect ar fi fost să se utilizeze cuvîntul sau sintagma care denumește „imaginea" acelui obiect (*cifră, imaginea unei pisici, desenul a doi cîini*); prin urmare, cu toate că asemenea formulări sînt curente în limba vorbită, le-am considerat **improprii** pentru stilul neutru al limbii literare și le-am notat cu *. Din compararea unor perechi de enunțuri ca cele menționate, unde cuvîntul *număr* pare că îl poate substitui pe *cifră*, s-a creat impresia, falsă, că în anumite contexte cele două cuvinte ar fi sinonime; în consecință, cuvîntului *cifră* i s-a atribuit și sensul de „număr", cu care apare uneori, greșit întrebuințat, de exemplu: **Unii cred că 13 este o cifră nefastă, *Trei este considerat o cifră fatidică, *Spune-mi repede o cifră, *Numeralul este partea de vorbire care denumește cifre* etc. Este utilă, așadar, indicația normativă din DEX și din MDE, dicționare în care se precizează că sensul „număr" pentru cuvîntul *cifră* este **impropriu**. După cum am văzut mai sus, *cifră* poate însemna numai „număr *scris*; simbol grafic al unui număr"; deci nu orice fel de număr, ci numai un anumit fel de număr.

Tot în limbajul curent s-au dezvoltat și alte sensuri figurate ale cuvîntului *cifră, -e*, sensuri care gravitează toate în jurul ideii de „număr", fără să se suprapună însă peste sensul cuvîntului *număr, -e*. Astfel, *cifră*

se folosește (mai ales la singular, dar și la plural) într-o serie de construcții în care se evidențiază sensurile „(număr) total, volum, sumă, cuantum, cotă", cum ar fi: *cifra de școlarizare* „numărul total de persoane școlarizate într-o anumită perioadă; totalul persoanelor școlarizate", *cifra de afaceri* „număr exprimînd totalul încasărilor efectuate într-un exercițiu comercial; volumul, cuantumul afacerilor", *cifra cheltuielilor lunare* „numărul total de bani cheltuiți într-o lună; suma cheltuielilor", *cifra nașterilor* „numărul total de copii născuți într-o anumită perioadă; totalul nașterilor", *Cîștigurile sale au ajuns la o cifră impresionantă* „... la o cotă (sau la o sumă) impresionantă", *Pierderile se ridică la cifre fabuloase* „... la sume fabuloase" etc. În limbajul tehnic, cuvîntul *cifră* se folosește în cîteva construcții fixe cu sensul de „(număr care exprimă un) indice", de exemplu: *cifra de saponificare* „număr care indică, gradul de descompunere a unei grăsimi în săpun; indice de saponificare", *cifră octanică* „indice octanic", *cifră cetanică* „indice cetanic" (cf. DER) etc., sens preluat și în limbajul curent într-o construcție ca *cifre de plan* „numere care exprimă cotele stabilite pentru indicatorii de plan; indici de plan". Numai la plural, cuvîntul *cifre* se întrebuințează cu sensul figurat „calcule efectuate cu numere; calcule numerice", de exemplu: *Contabilitatea este domeniul cifrelor* „... domeniul calculelor numerice", *Nu mă pricep la cifre* „... la socoteli, la calcule numerice" etc. Locuțiunea adverbială *în cifre*, dintr-un enunț ca *În cifre, situația se prezintă astfel: din 300 de tractore, 250 nu funcționează*, înseamnă „numeric", adică „în numere care reprezintă rezultatul unor calcule".

Evoluția semantică a cuvîntului *cifră*, *-e* de la primele două sensuri principale (sensul propriu, de bază „semn grafic folosit pentru scrierea oricărui număr" și sensul figurat „grup de semne grafice cu care se scrie un număr") spre sensurile secundare, figurate („număr scris în cifre; simbol grafic al unui număr, realizat cu cifre", „număr total; total, volum, sumă, cuantum, cotă; (spec.) indice" și „calcule numerice") se explică printr-o metonimie: cuvîntul care denumește simbolul *(cifră)* se folosește în locul cuvîntului care denumește obiectul simbolizat *(număr)* de un anumit tip; *calcule numerice* „ceea ce se face cu numere și se scrie cu cifre"). Procedeul nu este izolat în limba română; el se întîlnește și în cazul confuziei dintre *literă* și *sunet*, precum și în contexte figurate ca *Să nu ne îndepărtăm de la litera legii* sau *Situația literelor era înfloritoare*, unde cuvîntul *literă*, *-e* („simbol grafic folosit pentru scrierea cuvintelor") se folosește în locul cuvîntului *text*, respectiv *literatură* („ceea ce se realizează prin cuvinte și se scrie cu litere").

În legătură cu relațiile semantice dintre cuvintele *cifră* și *număr*, relații cu repercusiuni în plan sintactic, ar mai fi de discutat două chestiuni. Prima este următoarea: dacă numeralul cardinal denumește un număr și, deci, apariția sa ca determinant de tip apozițional al cuvîntului *număr* este perfect normală (de exemplu: *Am scris numărul 30*),

cum se explică apariția numeralului, în această poziție sintactică, după cuvîntul *cifră*, despre care am spus că nu este niciodată sinonim cu *număr* ? Cînd cuvîntul *cifră* este întrebuințat cu unul dintre sensurile sale principale (de exemplu : *„Cinci" se notează cu o cifră : 5 sau V ; Numărul paisprezece se scrie cu cifra 14 sau cu cifra XIV* etc.), numeralul cu funcție sintactică de apoziție nu mai denumește un număr, ci un „semn grafic" sau un „grup de semne grafice" cu care se transcrie un număr. De aceea, enunțuri ca ultimele două nici nu se pot citi sau, citite, par să nu aibă nici un sens. Cînd cuvîntul *cifră* este întrebuințat cu unul dintre sensurile sale secundare, figurate, sensuri care implică toate ideea de „număr", numeralul, funcționînd ca apoziție sau ca nume predicativ (cele două funcții sintactice care presupun relația semantică de echivalență), dobîndește sensul de „număr scris" (de exemplu : *Figurează pe listă în dreptul cifrei 22*), „număr total" (de exemplu : *Cifra cheltuielilor lunare a fost 100 000*) sau „indice" (de exemplu : *Benzină cu cifra octanică 90*).

A doua chestiune se referă la posibilitatea distribuirii cuvintelor *număr* și *cifră* în același enunț. Cuvintele *număr* și *cifră* pot figura în același enunț dacă și numai dacă, în context, se actualizează unul din cele două sensuri principale ale lui *cifră*, fie sensul propriu (de exemplu : *Numărul cinci se notează cu o cifră : 5 sau V*), fie sensul figurat (de exemplu : *Cu cifra VII se scrie numărul șapte*). Este greșit însă să se folosească, în aceeași propoziție, cuvintele *număr* și *cifră*, cînd *cifră* apare cu unul dintre sensurile sale figurate care implică ideea de „număr", ca în propoziția (auzită într-o emisiune la televizor) : **Numărul șomerilor a ajuns la cifra de 10 000* (sinonimă cu **Numărul șomerilor a ajuns la numărul total 10 000*), pentru că se produce un fel de repetiție supărătoare, un fel de pleonasm.

În concluzie, într-un dicționar al limbii române contemporane, cuvîntul-titlu *cifră*, *cifre* s.f. ar putea fi redactat, după părerea noastră, astfel : **I.** Semn folosit pentru scrierea oricărui număr. *Numărul cinci se notează cu o cifră (5 sau V), iar cincisprezece, cu două cifre (15 sau XV). Am scris numărul zece cu cifre arabe și cu cifre romane. Suma depusă se completează în cifre și în litere.* ◆ (Fig.) Grup de semne cu care se scrie un număr. *Numărul paisprezece se scrie cu cifra 14 sau cu cifra XIV.* **II.** (Fig., în limbaj curent) **1.** Număr total ; total, volum, sumă, cuantum, cotă. *Cifră de școlarizare. Cifră de afaceri. Cifra cheltuielilor lunare. Cîștigurile sale au ajuns la o cifră impresionantă. Pierderile se ridică la cifre fabuloase.* ◆ (Tehn.) Indice. *Cifra de saponificare. Cifră octanică.* **2.** Număr scris în cifre ; simbol grafic al unui număr, realizat cu cifre. *Figurează pe listă în dreptul cifrei 9. Pe ușa camerei este o plăcuță cu cifra 35. Are un mărțișor cu cifra 13.* ◆ (Impr.) număr. **Unii cred că 13*

este o cifră nefastă. **Spune-mi o cifră.* **3.** (Numai la pl.) Calcule numerice, socoteli. *Contabilitatea este domeniul cifrelor. Nu mă prea pricep la cifre.*

În ordonarea sensurilor de sub **II.** am ţinut seama de criteriul frecvenţei, considerind că cel mai des folosit sens secundar şi figurat al lui *cifră, -e* este acela de „număr total; total, volum, sumă, cuantum, cotă; (tehn.) indice", pe cînd sensurile „număr scris; simbol grafic al unui număr, realizat cu cifre" şi „calcule numerice, socoteli" se folosesc mai rar.

Februarie 1994 *Institutul de Lingvistică*
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Vasile C. Ioniță

NUMELE COMUN *MĂCIUCAȘ* ȘI NUMELE PROPRIU *MĂCICAȘ*

Inevitabil, dicționarele, chiar și cele mai cuprinzătoare, cum sînt DA și DLR, nu au putut surprinde toate variantele formale și nici toate sensurile cuvintelor inserate în coloanele acestora. Cauzele sînt multiple și, în mare parte, obiective. Nu este în intenția noastră să le analizăm, ci doar să numim una dintre ele, și anume pe aceea că în demersul stabilirii etimologiilor unor cuvinte au fost în prea mică măsură atrase numele proprii. În principiu, tratarea în ansamblu a ambelor categorii lexicale (comune și proprii) este necesară și utilă deoarece între cele două compartimente există un permanent du-te-vino, motiv pentru care această realitate nu poate fi ignorată.

Exemplul asupra căruia ne oprim în articolul de față este grăitor în această privință. Iată ce se știe despre cuvîntul *măciucaș* din ceea ce se consemnează în DLR : „*măciucaș* s. m. *1.* (Învechit) Călău care bătea sau care omora cu măciuca *(I 1)*, (învechit, rar) măciucar . . . ; *2.* (Regional) Paznic de noapte . . . ; *3.* (Regional) Factor poștal . . .” (s. v.). Cuvîntul este un derivat al substantivului *măciucă*, cu ajutorul sufixului *-aș* și are pluralul *măciucași*.

Sursa de bază este una din lucrările capitale ale lui Hasdeu, unde se precizează : „*Măciucaș* vine de la *măciucă* după analogia lui *arm-aș* din *armă*, *arc-aș* din *arc*, *sulț-aș* din *sulță* etc.” (CB I, 278). În continuare, DLR exemplifică printr-un citat puțin convingător pentru sensul *1* : „Trebuie să avem temerea cea mai mare de măciucașul Vasile care e o slugă necredincioasă”, extras dintr-un text datat 1876.

Derivarea lui *măciucaș* din *măciucă* este evidentă, dar sensul stabilit de DLR se sprijină pe înțelesul general al lui *măciucă* ; cf. „s. f. *1. 1.* Bîtă lungă și groasă, cu măciulie la unul dintre capete . . .”, neținîndu-se seama de precizarea făcută în continuare : „. . . uneori ferecată, folosită în trecut ca armă de luptă” (DLR, s. v. *măciucă*).

Chiar dacă Hasdeu nu precizează în mod deslușit că *măciucaș* înseamnă „luptător (cu măciuca)”, analogia dintre *măciucaș*, pe de o parte, și *armaș*, *arcaș*, *sulițaș*, pe de alta, sugerează cu evidență calitatea de „luptător” a măciucașului.

Cel puțin un citat exemplificator pentru sensurile lui *măciucă* este grăitor în privința importanței măciucii ca armă de luptă : „Afară de aceste două arme ofensive, dacii mai purtau topoare, ciomege și măciuci” (Xenopol, în DLR, s.v.). Mărturii despre folosirea măciucii ca armă de luptă găsim și în alte izvoare istorice. Pe Columna lui Traian, dacii sînt înfățișați, în postura lor de luptători, înarmați „cu topoare, cu măciuci, cu ciomage, într-un cuvînt cu arme țărănești, așa cum se constată mai tîrziu, în armata noastră” (IR, I, 278).

LR, XLII, nr. 10, p. 479–484, București, 1993

Absența sensului „luptător (cu măciuca)" din DLR se datorează faptului că sursele bibliografice utilizate nu au oferit un text explicit în această privință, iar în practica și metodologia de lucru ale redactorilor dicționarului nu a stat reconstituirea semantică a cuvîntului, cum s-ar fi putut face pe baza explicațiilor lui Hasdeu sau prin corelarea cu sensurile vechi ale cuvîntului-temă *(măciucă* „armă de luptă").

Oricum, cele trei sensuri ale lui *măciucaș*, consemnate de DLR (*1.* „călău"; *2.* „paznic de noapte"; *3.* „factor poștal") trebuie reanalizate pentru că toate sînt sensuri secundare față de cel principal, mai vechi: „luptător (organizat în cete) cu măciuca", absent din structura semantică a lui *măciucaș*, așa cum este înfățișată aceasta de DLR. Dacă sensul „călău" poate fi socotit, cronologic, la fel de vechi, probabil, cu cel de „luptător (cu măciuca)", celelalte două sînt sensuri „degradate" și, relativ, „moderne", adică apropiate de zilele noastre. De altfel existența singulară a lui *măciucaș* „factor poștal" nu este concludentă, deoarece la întrebarea indirectă a anchetatorului informatorul răspunde tot cu o întrebare: „Cine-i măciucaș acuma ?" și, pentru că era perioada de numire a poștașului, s-a răspuns cu numele celui care trebuia să dețină funcția în anul următor (ALR SN III h 874/102).

În calitatea sa de „armă de apărare (în diverse împrejurări)", chiar dacă *măciuca* era un factor secundar, acesta era totuși suficient de relevant ca să constituie tema derivativă a numelui de agent: *măciucaș* „paznic de noapte" și, respectiv, „factor poștal".

În susținerea sensului „luptător (cu măciuca)", dar și a importanței pe care o aveau măciucașii, organizați în cete, alături de arcași, armași, sulițași etc., vin cîteva fapte de onomastică (de antroponimie și toponimie), cu toate că acestea necesită unele explicații de natură lingvistică.

Un pîrîu cu izvorul în hotarul satului Rugi, care trece prin satele Păltiniș, Zăgujeni, Prisaca, Maciova și Peștere (toate în județul Caraș-Severin) și care se varsă ca afluent de stînga al rîului Timiș, se numește *Măcicaș* (măścáș), iar afluentul acestuia, propriu-zis un ogaș, poartă numele de *Măcicășel (măścășăl)*, diminutiv evident al lui *Măcicaș*. Hidronimul este menționat documentar pentru întîia oară, în grafie maghiară — *Mackas* —, într-un act de punere în posesiune prin care li se atribuia lui „Juga [și] Bogdan, fiii lui Ștefan de Mîtnic [...], un pămînt care zace pustiu, numit Valea Mîtnicului [...]. Hotarul lui începe lîngă Mîtnic și trece printr-o pădure și, pe un drum, vine la Gamza și trece spre Mackas" [1].

DTB explică hidronimul prin antroponimul *Măcicaș* (VI, 21), pe care îl socotește de origine maghiară; cf. *Măcica* < *macska* „pisică" (DO, 318). N. A. Constantinescu pune alături de antroponimul bănățean *Măcicaș*, extras dintr-o lucrare a lui I. D. Suciu *(Literatura bănățeană*, București, 1940, index), numele de sat, *Măcicăuți*, precum și antroponimele muntenești *Mășca* și *Maște*. Înrudirile și originea lor sînt discutabile. DO menționează, de asemenea, într-un articol aparte (s. v. *Măciucă*),

[1] Cf. DRH, X, 161. În privința arealului și a identificării unor așezări dispărute de pe acest areal, v. V. Ioniță, *Identificarea pe baza toponimiei actuale a unor așezări dispărute* (I), în *Banatica*, IV, Reșița, 1977, p. 465—466.

satele *Măciucaș*, *Măciucași*, *Măciucașeni*, *Măciucașul*, așezări moldovenești vechi, de dinaintea domniei lui Ștefan cel Mare, despre care ni se spune că provin din „*măciucari* și *măciucași*", așa cum „se numeau cetele de ostași înarmați cu ghioage în sec. al XVIII", fără să se indice sursa acestei explicații (p. 318). Așadar, nici o legătură între *Măcicaș* și *Măciucaș*, fiecare fiind socotit de o altă origine. De asemenea, nu sînt amintite în nici o parte (nici s. v. *Măcică*, nici s. v. *Măciucă*) numele de sat *Măcicașu* (Cluj), așezare veche, menționată în anul 1283, în grafie maghiară, *Machkas* (DIT I, 382), după cum nu se menționează nici hidronimul bănățean *Măcicaș* și nici omonimul acestuia, nume purtat de o veche familie de nobili bănățeni [2].

Între hidronimul actual *Măcicaș* și antroponimul medieval bănățean există o neîndoielnică legătură, căci proprietățile familiei Măcicășeștilor se aflau pe locurile străbătute de pîriul Măcicaș, cum se poate vedea din următorul document: „... luînd aminte de slujbele credincioase ale credinciosului nostru Iacob de Măcicaș, aduse de dînsul cu întreaga statornicie și credință în locuri și vremuri deosebite, [...], am dat, am dăruit și am hărăzit sub numele noii noastre danii moșiile numite Jupa, Alsotheus, Tincova, Perlew, Alsodobrogezthe, Pathak, Șekas și Alkotesth stăpînite în comitatul Timiș și districtul (Caran)sebeș..." (DMB, 45).

Problema se pune dacă antroponimul *Măcicaș* provine din hidronimul omonim sau, dimpotrivă, cursul de apă și-a luat numele de la numele familiei de nobili. Faptul că hidronimul este atestat documentar înaintea antroponimului, adică la 1352 (DRH X, 161), față de consemnarea primului dintre Măcicași cu un secol mai tîrziu, adică a lui Luca de Maczkas la anul 1440 (DMB, 34) [3], nu este o dovadă peremtorie a anteriorității hidronimului și nici particula *de*, folosită în unele din documente în legătură cu diverși membri ai acestei familii, nu dovedește că antroponimul a provenit din hidronim [4].

Din motivele arătate în nota 4 admitem anterioritatea antroponimului *Măcicaș* a cărui origine maghiară (cf. *macska* „pisică"), propusă de DO (p. 318, s. v. *Măcică*), nu se poate susține nici ca derivat românesc dintr-o temă străină limbii române și nici ca derivat maghiar, care să fi tradus un nume românesc.

[2] Documentele medievale bănățene amintesc în repetate rînduri, de-a lungul a peste două secole, pe membrii acestei numeroase familii, începînd cu Luca de Maczkas (a. 1440), pe care editorul culegerii îl omite din indicele final și pe care nici nu-l transcrie corespunzător: *Măcicaș*, în loc de *Maczkas* (DMB, 34), așa cum procedează cu ceilalți membri ai familiei, pînă la ultimul amintit, „nobilul domn Nicolae Măcicaș", viceban al Caransebeșului (DMB, 202).

[3] Foarte probabil că existența și rosturile familiei Măcicășeștilor au fost legate de vecinătatea cetății Caransebeșului, amintită întîia oară documentar la anul 1290 (DIT I, 120), dar cu o vechime neîndoielnic mai mare, ceea ce presupune că vechimea familiei coboară pînă în vremea primelor cnezate.

[4] Cursurile de apă mici (Măcicașul are o lungime de circa 30 km) împrumută cu ușurință numele proprietarului pămînturilor pe unde acestea curg (v. Viorica Florea, *Cum au luat naștere numele românești de ape*, în LST, 74). În documentul citat mai înainte se spune, printre altele: „... în a căror stăpînire pașnică mărturisește același Iacob, s-a menținut *din vechime* el și Ioan". Apoi, după ce sînt numiți toți cei îndreptățiți la stăpînirea pămînturilor, se detaliază părțile de moșie: „pămînturi de arătură, lucrate și nelucrate, [...], locuri de pescuit și *cursuri de apă*, mori și locuri de moară [...] — în *adevăratele* și *vechile lor hotare*..." (sublinierile ne aparțin, V.C.I.). Localitățile înșiruite în documentul respectiv mărginesc, practic, valea parcursă de apa Măcicașului, de la Perlew (Brebu), aflat la izvoare, pînă la Tincova, aproape de vărsare.

În explicarea antroponimului românesc *Măcicaș* trebuie să plecăm de la o realitate istorică, și anume de la cea a importanței și a meritelor pe care le-au avut membrii familiei de nobili bănățeni. Acestea reies din documentul amintit mai înainte, în care se evidențiază „slujbele credincioase ale credinciosului nostru Iacob de Măcicaș, aduse de dînsul cu întreaga statornicie și credință în *locuri* și *vremuri deosebite*" *(s. n.*, V. C.I.). Alături de „Cîndeștii din Densușul Hunedoarei, Bizerești, Ciornești" s-au distins și „Măcicășeștii bănățeni" în luptele antiotomane de sub conducerea fraților Iancu și Ioan de Hunedoara (Pascu IV, 452), iar în prima jumătate a secolului al XV-lea, în campaniile din Serbia și Bulgaria, Iancu de Hunedoara s-a sprijinit pe cnezii români „din Ciorna, Măcicaș, Temeșel, Gamza, Cornet, Bizere și Mîtnic" (Pascu IV, 463). Poziția socială a Măcicășeștilor reiese și din consemnarea că, la sfîrșitul secolului al XIV-lea, la Caransebeș se afla „casa nobilului Nicolae Măcicaș [...], înconjurată de șanțuri adînci, umplute cu apă" (Pascu IV, 47).

Faptul că proprietățile Măcicașilor se găseau în vecinătatea cetății Caransebeșului, punct strategic în zonă, își are importanța sa. Existența permanentă a unor trupe organizate era absolut necesară. În rîndul acestor trupe un rol de seamă l-au avut cetele de măciucași, argument important, care susține originea antroponimului *Măcicaș* în numele comun (de agent) *măciucaș*, cu varianta sa **măcicaș* (fără *-u-*).

Situația este asemănătoare și în cazul așezării *Măcicaș* (Cluj), atestată prima oară la anul 1283 (DIT I, 382). Existau, în prima jumătate a secolului al XIV-lea, „patru sau mai multe sate cu numele *Măcicaș*" (Pascu II, 67), iar nobilii de *Măcicaș* erau pomeniți încă de la data primei atestări a satului (Ibidem). Cam în aceeași vreme se amintește de cetatea *Măcicaș* (Pascu II, 292). Numărul satelor cu acest nume crește în secolul următor, ajungîndu-se pînă la „vreo nouă sate cu numele Măcicaș" (Pascu II, 67). Unele au dispărut, în secolele următoare, s-au contopit cu alte sate ori au roit, luînd astfel naștere alte așezări, care amintesc de locul lor de origine : cf. *Măcicășești*, aparținător comunei Șăulia (Mureș).

Nu este exclus ca unele așezări de tipul *Măciucași*, cum este cel din ținutul Neamțului, azi desființat, înglobat la satul Tarcău (Ind. 173), să poarte acest nume din motive „psihologice", fiind o „poreclă"; cf. *Capitolul IV* din lucrarea capitală a lui Iorgu Iordan (T, 315—334), unde nu este amintit, poate și pentru că autorul bănuia o altă motivație a numelui. În schimb, este foarte probabil ca satele moldovenești amintite în DO (p. 318), *Măciucaș*, *Măciucași*, *Măciucășeni*, *Măciucașul*, dispărute în prezent, să fi avut aceeași motivație istorică, adică necesitatea menținerii unor așezări de măciucași, apărători ai cetăților moldovene.

Modificarea lui *Măciucaș* (< *măciucaș*) în *Măcicaș* (<**măcicaș*), fără *-u-*, nu este un caz singular. Toponimia oferă destule cazuri de toponime provenite din nume comune, ceea ce permite presupunerea că variantele fără *-u-* se găsesc și la nivelul lexicului comun. De altfel, Iorgu Iordan atrage atenția, cînd amintește pe *Gornetul* și *Gorniței*, diminutiv al lui *Gornetul*, că acesta „provine din *gorunet*, cu *u* neaccentuat dispărut" (T, 427).

În rîndul diminutivelor (toponime) consemnate de Iorgu Iordan (T, 446—461), la cîteva se observă absența lui *-u-* : *Apșoarele*, *Cîmpșorul*,

Cincșorul < *Cincu Mare*, *Luncșoara*, *Luncșorul*, *Lungșoara*, *Nucșoara*, *Plopșorul*, *Porcșorul*, *Runcșorul*, *Ulmșorul*. O transformare de același fel s-a petrecut și în cazul numelui de sat *Cinciș* (Hunedoara), explicat de E. Petrovici din maghiară, iar de G. Giuglea dintr-un **Ciunciș*, formă derivată, cu sufixul colectiv *-iș*, de la baza *ciunc (ciung)* „(despre copaci) cu crengile rupte sau tăiate" [5].

De altfel, ca ultim argument, din chiar tema *măciucă* limba română cunoaște pe *măciucat, -ă* „adj. *1.* Cu măciucă (I 2) și *2.* (Bot.; prin Munt., Dobr. în sintagma) *Mei măciucat* = mei cu bobul mare și galben", cuvînt trimis la *mășcat, -ă* „adj. (Despre cereale) Cu bobul mare...", care nu este altceva decît o variantă a lui *măciucat*, cu *-u-* căzut (DA, s. v. *măciucat*, respectiv *mășcat)*.

Credem că nu este lipsit de importanță să atragem atenția că variantele fără *-u-* se găsesc repartizate într-o anumită parte a teritoriului limbii române. Din repartiția dată de Iorgu Iordan în dreptul fiecărui nume topic din această categorie se poate deduce că în partea centrală și nordică a Moldovei nu apar nume de așezări, toponime în general, în varianta fără *-u-*, în schimb ele apar frecvent în zonele Ploiești, Buzău, Oltenia, Mehedinți, Hunedoara, Arad, Cluj (cf. *Nucșoara)*. Așa, de pildă, sate numite *Luncșoara* se găsesc în Arad, Argeș, Bihor, Hunedoara, dar *Luncușoara* în Suceava (Ind, 171). Probabil, așa se explică variantele cu *-u- (Măciucași)* în nordul Moldovei și cele fără *-u- (Măcicași)* în Banat și Ardeal.

Ipoteza potrivit căreia *măcicaș* ar proveni din diminutivul **măcică* < *macă* „s. f. (Regional) Măciucă, bîtă; cu pl. *mace;* înregistrat și în varianta *macá*" (DLR, s. v.) [6] este puțin probabilă din mai multe motive: a) frecvența și aria de răspîndire ale lui *macă* sînt extrem de restrînse, cum se poate vedea din DLR; b) cuvîntul nu apare în culegeri folclorice sau dialectale și nici în alte surse istorice sau literare de largă circulație; c) folosirea unui diminutiv *(măcică)* pentru a desemna o „armă de luptă" este lipsită de sens; un astfel de diminutiv ar putea numi obiecte mici din instrumentarul agricol sau meșteșugăresc țărănesc sau unele obiecte mărunte: cf. *măcărău* „subst. (Regional) Mîner cu care se învîrtește roata sau crucea grindeiului la fîntînile cu gîrlici"; *măcărel* „s. n. (Neobișnuit) Bastonaș"; *măcăuț* „chibrit", dar și „lemnuș (la suveică)" [7]; d) un diminutiv probabil din *macă* ar fi trebuit să fie **măcuță*, din motivele arătate de Al. Graur, dintre care principalul este faptul că, de regulă, se evită suita de doi *ĕ* (ER, 41), inevitabilă în cazul pluralului prezumtivului *măcică (măcici* sau *măcice)*; e) dintr-o simplă consultare a DI se constată că substantivele terminate în *-că* au derivate

[5] Un rezumat al opiniilor exprimate de G. Giuglea și E. Petrovici cu privire la toponimul *Cinciș* se află în articolul lui M. Homorodean, *Toponimia satelor Cinciș și Valea Ploștii (județul Hunedoara)*, în SMO, 90.

[6] Ea a fost susținută de P. Oallde într-un articol publicat în „Tinerii" (Reșița), II, nr. 7—8 din 11—18 iunie 1992, p. 2, în replică la un scurt articol de-al nostru în care sugeram semnificația hidronimului *Măcicaș*, a localității cu același nume din Ardeal și originea acestora din *măciucaș (măcicaș)* „luptător (cu măciuca)" („Timpul" (Reșița), III, nr. 70 din 11 aprilie 1992, p. 2).

[7] Cu privire la înrudirile dintre *măciucă, macă, măcărău, măcărel, măcăuț* etc., v. articolul nostru *Etimologia cuvîntului* **moean** *și implicațiile lui etimologice*, în SCL, XL, 1989, nr. 5, p. 477—487.

diminutivale în *-uță* (cf. *biserică* > *bisericuță*, *mînecă* > *mînecuță*, *vacă* > *văcuță* etc., căci diminutive ca **bisericică*, **mînecică*, **văcică* etc. sînt neobișnuite) [8]. Cele cîteva excepții sînt accidentale, fiind vorba „de cuvinte puțin cunoscute, dacă nu complet necunoscute în limba literară; cele mai multe sînt atestate o singură dată, mai cu seamă în versuri populare, atrase de necesitatea rimei" (ER, 41).

În concluzie, cele trei sensuri ale lui *măciucaș* sînt sensuri secundare, sensul principal (și cel mai vechi) fiind acela de „luptător (cu măciuca)", probabil și „călău", în paralel cu acesta. Este adevărat că numele de agent *măciucaș* cu sensul „luptător (cu măciuca)" nu este menționat de DLR, însă el a circulat, ceea ce este probat de sensul temei sale, *măciucă* „folosită în trecut ca armă de luptă", după cum consemnează DLR și după cum reiese din diverse mărturii ale scrierilor istorice. Rolul și importanța măciucașilor, în calitatea lor de luptători, sînt evidente. Varianta *măcicaș* (fără *-u-*) se regăsește în onomastică (în antroponimul și toponimul *Măcicaș*); cronologic antroponimul precede toponimul. O asemenea formă fonetică (fără *-u-*), deși neconsemnată în inventare de lexic comun, este absolut firească, date fiind alte fapte de limbă, existente atît în lexicul comun, cît și în cel propriu.

BIBLIOGRAFIE

CB	B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni. Limba română vorbită între 1550—1600. Studiu paleografico-lingvistic*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, București, 1983.
DEB	Al. Borza, *Dicționar etnobotanic cuprinzînd denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, București, 1968.
DIT	C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, vol. I (1967), vol. II (1968).
DMB	C. Feneșan, *Documente medievale bănățene (1440—1653)*, Timișoara, 1981.
DO	N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963.
DRH X	Șt. Pascu (sub redacția), *Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania*, vol. X, București, 1977.
DTB VI	Vasile Frățilă, Viorica Goicu, Rodica Suflețel, *Dicționarul toponimic al Banatului*, vol. VI, Timișoara, 1989.
ER	Al. Graur, *Etimologii românești*, București, 1963.
Ind	Ion Iordan, Petre Gâștescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, 1974.
IR I	C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1938.
LST	Institutul de Geografie, *Lucrările simpozionului de toponimie. București, iunie, 1972*, București, 1975.
Pascu II, IV	Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. II, Cluj-Napoca, 1979; vol. IV, Cluj-Napoca, 1989.
SMO	Academia R.S.R. Filiala din Cluj. Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, *Studii și materiale de onomastică*, București, 1969.
T	Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963.

Ianuarie 1994 *Reșița, Piața 1 Decembrie 1918 nr. 9*

[8] Dovadă că, deși DI inserează pe *mînecică*, DLR, nu-l preia, consemnîndu-l doar pe *mînecele* „s. f. (pl.) (În poezia populară) Mînecuțe" (s. v.). Pe de altă parte, un diminutiv ca *dumînecică*, cu varianta *duminicică*, apoi *rujnicică*, *voinicică*, nume ale unor diverse plante (DEB, indicele) au singularul *dumînecea* (*duminicea*), *rujnicea*, *voinicea*. Alte puține excepții se explică prin cele spuse de Al. Graur, în citatul dat în continuare (ER, 41).

Alexandru Mareș

ÎN LEGĂTURĂ CU INTERPRETAREA SLOVELOR-CIFRE (NOTE PALEOGRAFICE)

1. Anul nașterii lui Petru Movilă în lumina unei noi ipoteze

Data nașterii lui Petru Movilă (21 decembrie 1596), pusă în circulație de S. Golubev și admisă de toți cercetătorii vieții și activității învățatului mitropolit kievean, a fost de curînd contestată de doi specialiști ucraineni, Oles Bilodid și Victor Harlamov. În urma săpăturilor efectuate, în deceniul trecut, în ruinele Catedralei Uspenia din Lavra Pecerska, a fost descoperită o placă de argint conținînd epitaful lui Petru Movilă, redactat în limba ucraineană și scris în alfabet chirilic. Inscripția funerară debutează prin următorul enunț: „În acest mormînt a fost așezat trupul marelui și slăvitului bărbat Petru Movilă, fiul prea puternicului voievod al Moldovlahiei, Simeon Movilă, născut în anul de la nașterea lui Hristos..."[1]. Potrivit decalcului executat după textul epitafului, anul respectiv este ѧфѳ (vezi fig. 1)[2]. În legătură cu acest an, Oles Bilodid și Victor Harlamov susțin, pe bună dreptate, că el nu se

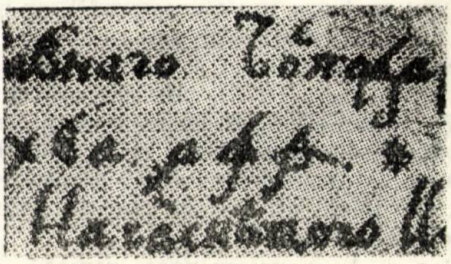

Fig. 1

referă la nașterea lui Simion Movilă, ci la aceea a lui Petru Movilă: „Dar are vreun sens ca pe sicriul fiului să se indice anul nașterii tatălui acestuia? Neverosimil"[3]. Ultima slovă-cifră nu poate fi ѳ, care permite lecțiunea 1509, întrucît ar rezulta că Petru Movilă a trăit 138 de ani (se știe că el a murit la 1 ianuarie 1647). Pentru acest motiv, cei doi cercetători

[1] *Descoperirea de sub fundația catedralei Uspenia din Kiev* (traducere din limba ucraineană de Dinu Ursu și Zamfira Mihail), în *Mitropolitul Petru Movilă la 340 de ani de la moartea sa. 1647—1987* (extras din „Mitropolia Ardealului", 1987, nr. 6, și 1988, nr. 1), p. 21.

[2] *Ibidem*, reproducerea a III-a (nenumerotată) de la sfîrșitul extrasului.

[3] *Ibidem*, p. 23.

LR, XLII, nr. 10, p. 485—490, București, 1993

ucraineni propun interpretarea slovei respective ca o ligatură pentru redarea slovelor оД (valoare cifrică 74). În sprijinul acestei identificări, ei apelează la lucrarea paleografului rus L. V. Cerepnin, în care este înregistrată o ligatură pentru reproducerea slovelor оД, asemănătoare oarecum cu ultima slovă din seria celor trei prin care se indică anul în epitaful amintit. În consecinţă, Petru Movilă s-ar fi născut în anul 1574, ceea ce ne-ar determina să corectăm toate datele biografiei sale : a fost ales arhimandrit al Lavrei Pecerska la 54 de ani, a devenit mitropolit al Kievului la 59 de ani şi a murit în vîrstă de 73 de ani [4].

Noua ipoteză a fost acceptată de unii autori. Vasile Malaneţki a remarcat chiar că ea dispune de argumente „bine documentate" [5]. De asemenea, părintele Paul Mihail a susţinut : „Data naşterii lui Petru Movilă, 1574, este, de altfel, credibilă, deoarece în acel an tatăl său, Simion Movilă, apărea menţionat în documente, deci era major. Miron Costin relatează despre Simion Movilă că în 1607 era un om « mator de dzile, sosît la bătrîneţă » (Miron Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, 1956, p. 57). Şi, de altfel, considerăm că din documentele cunoscute nu reiese cu necesitate că Gavril Movilă va fi fost mai în vîrstă decît Petru. Devenind domn în Ţara Românească el nu a beneficiat de avantajele primului născut" [6].

O poziţie diferită faţă de opinia specialiştilor ucraineni a adoptat mitropolitul Ardealului Antonie Plămădeală, căruia îi datorăm două observaţii critice întemeiate. Prima se referă la lupta de la Hotin împotriva turcilor (1621), la care a participat şi Petru Movilă, eveniment înregistrat în epitaf ca desfăşurîndu-se în „anii tinereţii" viitorului mitropolit. „Oare la 47 de ani mai era în tinereţe »?", se întreabă, cu justificat temei, autorul [7]. A doua observaţie are în vedere respingerea, fără un motiv serios, de către Oles Bilodid şi Victor Harlamov, a mărturiei lui Ioachim Ierlicz (1598 — post 1673), potrivit căreia Petru Movilă „a trăit pe lume 50 de ani împliniţi" [8] (de la această informaţie s-a şi ajuns să se susţină în literatura de specialitate că mitropolitul kievean s-a născut în 1596). În concluzie, Antonie Plămădeală afirmă că „citirea acestui an nu e foarte sigură. Cel puţin cu această impresie rămînem după parcurgerea demonstraţiei celor doi" [9].

Într-adevăr, chiar şi la o examinare sumară, ipoteza expusă se dovedeşte neîntemeiată. Interpretarea care se dă ultimei slove-cifră din cuprinsul anului nu poate fi acceptată. În mod sigur, ductul slovei şi înclinarea ei nu ne îndreaptă atenţia spre o variantă a lui ѳ ; cf. în textul epitafului cuvîntul ѳроиу [10]. Dar enigmatica slovă nu poate fi interpretată nici ca o variantă a ligaturii ѳ (= оД), cum propun autorii ci-

[4] *Ibidem.*

[5] *Mormîntul lui Petru Movilă*, în „Literatura şi Arta", nr. 32, 1984 (apud Antonie Plămădeală, *Petru Movilă. Cîteva descoperiri recente care îi întregesc biografia, dar i-o şi încurcă !*, în *Mitropolitul Petru Movilă la 340 de ani de la moartea sa. 1647—1987*, p. 8, nota 23.

[6] *Consideraţii asupra scrierilor şi activităţii mitropolitului Petru Movilă şi completări bibliografice*, în *Mitropolitul Petru Movilă la 340 de ani de la moartea sa. 1647—1987*, p. 30.

[7] *Op. cit.*, p. 10.

[8] Cf. Oles Bilodid şi Victor Harlamov, *op. cit.*, p. 19.

[9] *Op. cit.*, p. 10.

[10] Vezi reproducerea indicată (*supra*, nota 2).

taţi. Ligatura din lucrarea paleografului rus (vezi fig. 2)[11] se deosebeşte de semnul existent în epitaf prin două trăsături distincte : are hasta inferioară terminată printr-un arc de cerc, care îl redă pe ѻ, iar baza primei slove, în cazul nostru a lui ѻ, coincide cu linia de scriere ; vezi fig. 1, unde hasta inferioară a slovei coboară mult sub această linie. Or, se ştie prea bine că în ligaturile cu „etaj" prima slovă din componenţa celor două se scrie în rînd cu celelalte slove care alcătuiesc cuvîntul ; de exemplu : ф҃ънкь (= фрънкь), гр҃ (= грѣ), л҃кь (= лѣкь) etc. Dacă anul din epitaf ar fi fost cel presupus de Oles Bilodid şi Victor Harlamov, era de aşteptat să-l găsim scris sub forma ҂ф҃ѳ. Autorii au neglijat acest aspect paleografic deosebit de important, deşi, referindu-se la ligatura înregistrată de L. V. Cerepnin, ei precizau că ea reprezintă „o asociere între *(O) situat pe linie (subl. n.*, Al. Mareş) şi (D) deasupra liniei"[12].

Ce valoare cifrică poate fi acordată atunci acestui an ? Deşi nu dispunem decît de un decalc după textul epitafului, presupunem că în ultimul semn din componenţa celor trei prin care este indicat anul (vezi fig. 3 : reproducere mărită) trebuie să vedem, în realitate, două slove, şi anume „koppa" (valoare cifrică 90), în varianta ҁ (vezi fig. 4), şi ѕ, în varianta ѕ (vezi fig. 5). La incizarea pe placa de argint, cele două slove au fost intersectate, rezultînd îmbinarea de sub fig. 6, a cărei formă a fost, probabil, deformată în urma executării imperfecte a decalcului (vezi fig. 3). Anul înscris în epitaf ar fi, în ipoteza noastră, 1596, în acord cu tradiţia literară referitoare la data naşterii mitropolitului kievean. Obţinerea unei fotografii mărite, realizată, dacă s-ar putea, cu mijloace moderne de reproducere, ar conduce, negreşit, la stabilirea lecţiunii corecte[13].

Fig. 2

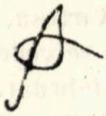
Fig. 3

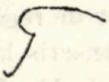
Fig. 4

Fig. 5

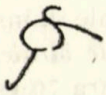
Fig. 6

În sfîrşit, vom semnala un amănunt biografic care scoate definitiv din discuţie ipoteza lansată de cei doi specialişti ucraineni. După moartea lui Simion Movilă (14 septembrie 1607), pe tronul Moldovei a fost instalat pentru scurtă vreme Mihăilaş, pe atunci un adolescent, care, potrivit spuselor lui Miron Costin, era feciorul cel mai mare al domnitorului răposat[14]. Cum tînărul voievod moare în vîrstă de 16 ani şi jumă-

[11] L. V. Cerepnin, *Русская палеография*, Moscova, 1956, p. 372.

[12] Oles Bilodid şi Victor Harlamov, *op. cit.*, p. 23.

[13] Deziderat susţinut şi de părintele Paul Mihail, *op. cit.*, p. 31.

[14] Vasile Lungu, *Mihăilaş Vodă şi Moldova în anul 1607*, în „Cercetări istorice", VIII—IX, 1932—1933, nr. 1, p. 92.

tate (27 decembrie 1607), înseamnă că se născuse în cursul anului 1591 [15]. E limpede pentru oricine că Petru Movilă, fratele mai mic al lui Mihăilaș, nu s-a putut naște în 1574.

2. Numărul „buzduganelor" Sfîntului Sisinie

În cunoscuta legendă editată de B. P. Hasdeu, diavolul, răpitor de copii, este bătut de Sfîntul Sisinie cu „802 (82 ?) de buzdugane de fieru" (în textul reprodus cu litere chirilice de editor : кѕ .ѡѣ. дє вѣзаѣѓаиє дє фїєрѳ) [16]. Expunînd conținutul legendei, N. Cartojan renunță la prima lecțiune și afirmă că dracul a fost bătut cu „82 buzdugane" [17]. G. Mihăilă, care a reeditat *Cuvintele den bătrîni*, nu comentează cele două lecțiuni ale lui Hasdeu [18], deși avea un motiv întemeiat să o facă : ѡѵ permite numai lecțiunea 802, în vreme ce 82 se exprimă prin slovele-cifre пв ; o confuzie între ѡ și п este greu de admis. Ultimul editor a legendei, Gh. Chivu, reține prima lecțiune (802), în concordanță cu numărul ѡѵ din reproducerea cu litree chirilice datorată lui B. P. Hasdeu[19].

A trecut neobservată pînă acum o a treia lecțiune furnizată aceluiași pasaj din *Codex Sturdzanus* de către M. Gaster, și anume 72 [20]. Aceasta din urmă este și cea corectă. Dacă ne adresăm manuscrisului, constatăm că numărul ѡѵ (= 802) nu există, slovele-cifre transcrise de copist fiind ѻ в, prima dintre ele variantă grafică a lui о (= 70). Grafemul ѻ apare în texte slavone și românești în situațiile cînd se impunea notarea valorii cifrice 70. Îl înregistrează E. Virtosu, fără a-l ilustra prin exemple [21], însă acestea sînt ușor de regăsit ; a se vedea, bunăoară, *Catastiful de birnici ai Moldovei*, transcris la 20 februarie 1591, unde peste tot cifra 70 este redată prin ѻ (f. 1^{v} : 77 curteani, 2270 țirani istov, 279 neamiși, 1077 oameni cu săraci, 177 neamișe ; f. 2^{r} : 1073 istov cu săraci, 1075 istov, 177 săraci ; f. 5^{r} : 73 neamișe)[22].

[15] *Ibidem*, p. 93 și nota 3.

[16] B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, Tomul II, București, 1879, p. 288.

[17] *Cărțile populare în literatura românească*, Vol. I. *Epoca influenței sud-slave*, București, 1929, p. 146.

[18] Vol. II, București, 1984, p. 220.

[19] *Codex Sturdzanus*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de..., București, 1993, p. 273.

[20] *Literatura populară română*, București, 1883, p. 398, idem, *Chrestomatie română*, Vol. I, Leipzig-Bucuresti, 1891, p. 7.

[21] *Paleografia româno-chirilică*, Bucureșt', 1968, p. 170.

[22] *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*. Text stabilit și indice pe Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru. Introducere de Alexandru Mareș, București, 1979, nr. LXXVIII, p. 419, 420 și 422. Pentru alte exemple, vezi *Documenta Romaniae historica. B. Țara Românească*. Volumul V (1551—1565), nr. 50, 56, 58 (cf. planșele III, IV și V : anul 7076) și nr. 237 (cf. planșa XVIII : anul 7070).

În altă ordine de idei, atît 802, cît și 82 nu sînt numere simbolice pentru ca prezența lor în cuprinsul legendei să-și afle vreo justificare. Despre 72 se știe însă că este un număr căruia în vechime i se atribuia un caracter sacral; vezi cele 72 de nume ale lui Hristos și, respectiv, cele 72 de nume ale Precistei [23]. Numărul nu este caracteristic numai literaturii creștine medievale. În *O mie și una de nopți* se recomandă folosirea scobitorii invocîndu-se faptul că „ea are șaptezeci și două de calități" [24].

3. O lecțiune greșită prezentă în toate edițiile *Cronografului* lui Moxa

Din compilația de istorie universală alcătuită de Mihail Moxa în anul 1620 aflăm că, în urma cuceririi Ierusalimului de către romani, au căzut în captivitate „robi 207 de mii" (capitolul 21, consacrat împăratului Vespasian). Acest număr îl găsim notat, prima dată, în textul reprodus cu alfabet chirilic de B. P. Hasdeu, beneficiar al copiei pe care i-o furnizase Gr. G. Tocilescu după manuscrisul Bibliotecii Muzeului Rumianțov (în prezent Biblioteca de Stat) din Moscova [25]. El reapare în ediția profesorilor N. Simache și Tr. Cristescu, întemeiată pe textul chirilic al ediției precedente [26], precum și în cele două ediții realizate în anii din urmă de G. Mihăilă: *Cuvente den bătrîni* [27] și *Cronograful* lui Moxa [28] (la realizarea lor, editorul a avut posibilitatea să consulte fotocopiile executate după manuscrisul sus-menționat).

Comentînd acest număr, G. Mihăilă precizează că *Războiul iudaic* al lui Josephus Flavius, pus la contribuție pentru redactarea pasajului de față, înregistrează în versiunea grecească 97 000 de prizonieri. Traducătorul rus al scrierii lui Josephus Flavius, „din neatenție, a mărit cifra la 907 000 ..., modificată la Moxa (sau în izvorul său) în 207 000: ·д҃· соть тысѧщь a devenit ·в҃· . . ." [29]. Cum o confuzie între д și в ni s-a părut improbabilă, am apelat la fotocopia manuscrisului moscovit. Aici, spre surprinderea noastră, numărul evreilor captivi nu este cel transcris de editor, ci, dimpotrivă, cel indicat de Josephus Flavius: „97 de mii" (с҃ з҃ де мїи) [30]. Atît rusoaica Evreinov, care a executat pentru

[23] Vezi N. Cartojan, *op. cit.*, vol. II. *Epoca influenței grecești*, București, 1938, p. 112—114.

[24] Ernst Robertus Curtius, *Literatura europeană și evul mediu latin*, București, 1970, p. 587.

[25] *Op. cit.*, tomul I, p. 359.

[26] *Cronograful lui Moxa*. Transcris și adnotat cu o scurtă privire asupra istoriografiei românești și problemei editării cronicilor de...; Buzău, 1942, p. 101.

[27] Vol. I, București, 1984, p. 314 și 363.

[28] Mihail Moxa, *Cronica universală*. Ediție critică, însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indici de..., București, 1989, p. 129.

[29] *Ibidem*, p. 129, nota 3.

[30] *Ibidem*, facsimilul filei 41^{v} reprodus la p. 469.

Gr. G Tocilescu copia cu litere chirilice a textului solicitat, cit și G. Mihăilă au săvîrșit o dublă eroare. Ei au confundat pe ϛ (echivalent grafic al lui ч pentru notarea valorii cifrice 90) cu с (valoare cifrică 200) și, în consecință, au considerat că hasta intersectată de punct a acestei slove reprezintă semnul grafic pentru indicarea miilor. Dacă ar fi fost consecvent pînă la capăt cu acest mod de interpretare, G. Mihăilă ar fi trebuit să transcrie 200 007, număr evident inacceptabil, de vreme ce era urmat de determinantul „de mii". Greșeala putea fi ușor evitată întrucît pe fila 134ᵛ a manuscrisului aceeași slovă-cifră reapare într-o formă identică pentru indicarea capitolului 90 : ϛ̃ [31]. În plus, numărul corect al evreilor capturați de romani este înregistrat și în alte două copii ale *Cronografului* lui Moxa, realizate la începutul secolului al XVIII-lea [32], pe care editorul avea datoria să le consulte.

G. Mihăilă nu comite prima dată o astfel de greșeală. Reproducînd o presupusă criptogramă din *Codicele Bratul*, care, în realitate, cuprinde o simplă înșiruire de slove-cifre (de la 80 la 1 000), Domnia sa l-a redat pe „koppa" prin с [33]. Chiar după semnalarea regretabilei confuzii [34], autorul și-a republicat studiul respectiv menținînd pe mai departe lecțiunea inițială [35].

nuarie 1 994

Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

[31] *Ibidem*, facsimilul filei respective reprodus la p. 562.

[32] Biblioteca Academiei Române, Mm. 341, f. 62ʳ („robi 97 000") și F. ms. 138, f. 60ᵛ („robi 97 de mii"; cf. C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Hronograful lui Moxa*, în „Oltenia", IV, 1943 [pe copertă 1944], p. 23, unde se adoptă lecțiunea greșită „70 de mii").

[33] *Observații asupra manuscrisului slavo-român al popii Bratul (1559—1560)*, în *Studii de limbă literară și filologie*. Vol. II, București, 1972, p. 310.

[34] Alexandru Mareș, *Note filologice*, în LR, XXI, 1972, nr. 6, p. 568.

[35] *Studii de lingvistică și filologie*, Timișoara, 1981, p. 70, unde de această dată slove-le-cifre au fost reproduse în transliterație, deci ϛ prin *s*, iar nu prin *č*.

Cristian Moroianu

COMENTARII LEXICALE ȘI STILISTICE LA *PEREGRINUL TRANSILVAN* DE ION CODRU DRĂGUȘANU

Formația cultural-lingvistică a lui Ion Codru Drăgușanu, „peregrinul transilvan plecat să cerce rotundul lumei" (p. 44) [1], era, incontestabil, solidă și variată. După cum el însuși se caracterizează, „încă tînăr, încă fraged, studiul, lectura și meditațiunea în singurătate-mi fu delecțiunea ordinară" (p. 43). Mai tîrziu, în timpul călătoriilor sale în străinătate (iunie 1835—septembrie 1844), valorile artistice, istorice și literare ale Romei, bibliotecile Parisului, instituțiile Londrei, tradițiile sociopolitice ale Sankt-Petersburgului sînt doar cîteva dintre „memorabilitățile" care au reținut atenția și interesul lui I. Codru Drăgușanu. „Divinul Vergiliu", „J. J. Rousseau, omul naturei și al adevărului", „Byron, neimitabilele poet al sentimentului", „Voltaire, luceafărul timpurilor moderne" fac parte dintre preferințele literare ale autorului *Peregrinului transilvan*.

Un alt exemplu al erudiției literare a lui I. Codru Drăgușanu este și bogăția de citate din Schiller, Goethe, Dante, Pascal, Sallustius, Ovidius, Terentius, redate în original (respectiv în germană, italiană, franceză, latină). Este evident firescul cu care autorul utilizează expresia cultă sau populară, ca o dovadă de temeinică documentare culturală.

Preocupările sale legate de limba română sînt programatice (în cercul intelectualilor progresiști, era prieten cu August Treboniu Laurian): „Misiunea limbistului român e deară să generalizeze tot ce e bine și conform cu geniul limbii române, însă să restrîngă și să suprime și tot ce e rău și contrariu în gura individelor. Toată vorba, fie uzitată, fie adoptată, trebuie să treacă prin acest criteriu, alăturîndu-se cu altele den familia sa, sau derivîndu-se de la rădăcină, după forme rațiunali, nu însă după capriț, nici după bunplacul fiecărui agramat" [2].

Pe de altă parte, buna cunoaștere a limbilor străine — alături de latină, în special franceza, italiana, germana — i-a ajutat scriitorului să modeleze resursele expresive ale limbii române într-o operă literară care pare a fi singulară prin originalitatea cu care semantismul lexical creează artificii verbale dacă nu uzitabile, cel puțin teoretic impresionante.

[1] Citām, cu indicarea paginilor, după *Peregrinul transilvan*, ediție îngrijită și prefațată de Romul Munteanu, București, ESPLA, 1956.

[2] Ion Codru Drăgușanu, *Precuvântare* la *Rudimentele gramaticii române*, București, 1848 (apud Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, București, EDP, 1966, p. 92).

LR, XLII, nr. 10, p. 491—496, București, 1993

Studiat din perspectiva valorificării unor cuvinte și sensuri originare, lexicul neologic latino-romanic al scrierilor lui Ion Codru Drăgușanu prezintă interesante particularități expresive. Cîteva exemple din *Peregrinul transilvan* (Sibiu, 1865) relevă contextual folosirea unor sensuri din limba franceză care amintesc originea latinească a cuvîntului respectiv : „Cu un tipar adaptat în mîner de lemn ne făcu Giuseppe *impresiune* (întipăriri) de lavă cu anul, luna și ziua ascensiunei" (p. 195). Explicația acestui sens (din fr. *impression*, „amprentă, imprimare") se face într-o relație etimologică implicită cu lat. *premo, -ere, pressi, pressum* „a presa, a apăsa" [3], din a cărui familie de cuvinte româna literară mai are ca neologisme pe : *comprimere, compressio ; deprimere, depressio ; exprimere, expressio ; imprimere, impressio* (sensul abstract) ; *opprimere, oppressio ; reprimere, repressio ; supprimere* [4].

„Vienezii sînt oameni subțirei ca țirii, de bună seamă că le e *nutrementul* ușurel den cauza *carinției*, dară-s și sprinteni ca țințarii și nu-și pregetă, întrebînd de ceva, a merge cu tine departe, ca să-ți arate ; în fine sînt serviabili și buni, cum se zice la noi, ca pîinea caldă" (p. 68). Cuvîntul explicat în notă de autor este *carințe* : „sărăcie *(n. r.)*. Scumpete, spre distingere de *caritate*, amoare (dragoste), *n. a.*".

Substantivul latin *caritas, -atis* face parte din familia de cuvinte a verbului *careo, -ere* („a fi lipsit de ceva, a simți lipsa") ; de aici *carentia, -ae* („carență, lipsă, deficiență") ; pe de altă parte, însuși *caritas* include ca prim sens pe acela de „scumpete, preț ridicat" și apoi pe acela de „afecțiune, iubire". Prin urmare, firul semantic se poate reface astfel : faptul de „a duce lipsa" (în particular, a cuiva scump sufletului) confirmă sau amplifică sentimentul de dragoste. Nota explicativă care face apropierea și, în același timp, diferențierea dintre *carență* și *caritate* ne arată că I. Codru Drăgușanu cunoștea această filieră și o aplică la locul potrivit. În plus, este evidentă intenția cu care stilistul Drăgușanu alătură pretențiosul substantiv articulat *nutrementul* adjectivului diminutival *ușurel*, tocmai pentru a evidenția ironia fină la adresa locuitorilor Vienei.

La p. 154 găsim un alt exemplu, conceput din aceeași perspectivă și cu aceeași intenție : „... dară în mînia mea cea *itempestivă* (sic !) îl părăsii, necugetînd că-s 300 de miliare departe de casă și de țările în adevăr bune românești, unde nimeni nu duce dorul mămăligei". Nota autorului ne este încă o dată de folos : *itempestiv*, „ce nu e la timpul său". DEX nu face decît să detalieze această explicație : „(Livr.) care se produce pe neașteptate, la timp nepotrivit ; neașteptat și nedorit, neprevăzut, inoportun ; din fr. *intempestif*, lat. *intempestivus*" [5]. Relația etimologică cu lat. *tempus* și — ca o posibilitate implicită — cu lat. *tempestas* („furtună") o are în vedere autorul, iar efectul nu poate fi decît stimulativ.

Lui Ion Codru Drăgușanu nu îi scapă nici un amănunt lexical ; găsim sensuri originare în forme moștenite, glosate contextual : „Subt altariul *măiestru* (principale) e așa-numita confesiune a lui Sîntu Petru,

[3] Sensurile cuvintelor latinești sînt citate după G. Guțu, *Dicționar latin-român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

[4] Ernout et Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1932, p. 769.

[5] Sensurile cuvintelor românești sînt citate după *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, București, Editura Academiei, 1975.

adecă cripta în care se află corpul conservat" (p. 83). Asociația lexicală în sine deschide calea descoperirii originii adjectivului: *altar măiestru*, adică „cel mai mare, cel mai important", fără alte conotații devenite sensuri de bază mai tîrziu (acestea pot fi cel mult implicite, ceea ce conferă construcției o și mai interesantă semnificație; *măiestru* < lat. *magister* „*magis*, adverb la comparativ, arătînd superioritatea calitativă").

În alt context, autorul descrie situația țiganilor: „Apoi, adio *industrie* liberă ! caută bieții să presteze claca, iobăgia și decima (zeciuiala, *n. n.*), bucurîndu-se și ei de soarta românului, deocamdată nu prea demnă de invidiat" (p. 104). Este necesar de evidențiat sensul subst. lat. *industria*, *-ae*: „activitate intensă, silință, străduință, efort", mai general „muncă, preocupare". Autorul atribuie unui derivat al acestuia — *industriar* — și semnificația de „hoț, cel care își dă silința să facă ceva (în cazul nostru, rău)": „Un om al poliției . . . pusese mîna pre *industriar* (făptaș, *n. a.*) și scoțînd den sîn un briu vînăt cu care-și arătă calitatea, făcu semn unui gendarm să-l încarce și să-l ducă la umbră" (p. 150). Cuvîntul *industrie* generează o confuzie hazlie din perspectiva receptorului actual, evoluția sa acoperind o cu totul altă serie semantică.

Dintre figurile de stil folosite de Ion Codru Drăgușanu semnalăm un tip cu totul special de metaforă, istoric și etimologic. Astfel, Londinul (Londra, *n. a.*) este pentru autor „cea mai monstruoasă cetate a Europei, în toată splendoarea ei" (p. 132). Nu este vorba de sensul actual al adj. *monstruos* („urît, oribil, hidos"), ci de acela, mai larg, care amintește de lat. *monstrare* („a arăta ceva demn de văzut", *n. n.*, v. *monstrum*, *i* „lucru extraordinar, poveste de necrezut"). *Cetate monstruoasă* are, în intenția autorului, un sens denotativ, și anume acela de „cetate care merită să fie văzută și apreciată", aproape echivalent, pe același plan semantic, cu *cetate fabuloasă* („despre care trebuie să se vorbească") [6].

Din aceeași perspectivă a valorificării istoriei cuvintelor, următorul exemplu aduce un argument în plus: „Cuinele (bucătăriile, *n. n.*) tot spre *superarea* (învingerea) umezelei sau întîmpinarea igrasiei sînt în fundamentul caselor, ca pivnițele" (p. 134). Verbul *a supăra* este moștenit din lat. *superare* („a întrece, a învinge"). În asemenea context, *superarea* realizează un compromis metaforic între rom. *supărare* și lat. *superare*. Se poate extrapola sensul în direcția metaforei amintite și specula liber pe marginea înfrîngerii și a necazului umezelii, generate de eșecul înaintării sale.

Reprezentativă, în continuarea discuției despre metaforă, este și înfățișarea fortăreței Dover drept „*cerberul* metropolei anglice" (p. 142), cu forță de plasticizare a expresiei și de profunzime a semnificației.

Destul de des întîlnim fraze abundent neologice, ai căror termeni au pătruns în circulație, dar care, prin cumul, mai pot degaja o impresie de pedanterie. Dar la Codru Drăgușanu aparența nu înșală decît rareori. Iată un exemplu din multe altele: „Francii numai cu *inconstanță* frivolă, cu *convulsiva* tendință de *revoluțiune*, cu lusul plin de gust (. . .) seamănă cu grecii . . ." (p. 131). Eufonia termenilor *convulsiva* . . . *revoluțiune* întregește semantica nuanță a expresiei, semul comun al neologisme-

[6] *Fabulosus* < *for, fari, fatus sum* (cf. Ernout, Meillet, *op. cit.*, p. 360).

lor, în care se include și *inconstanță* frivolă, fiind „mișcare (fizică sau sufletească), dinamism".

Spiritul ludic al autorului produce efecte antifrastice la nivelul limbajului: vede „doi flăcăi plebei care, *sacramentînd* den răsputeri, cu cea mai mare energie se luptă de-a întrîntelea, spre a-și restabili onoarea vătămată lîngă pahare" (p. 149). Exploatînd ambivalența semantică a adj. lat. *sacer, -a, -um* („sfînt, venerabil; blestemat, ticălos"), I. Codru Drăgușanu „europenizează" imprecația (v. it. *sacramentare*: „pop. imprecare, bestemmiare, anche ass.") [7]. Pentru franceză, autorul afirmă: „Limba francă n-are spresiuni ingiurioase, ci e cu totul estetică. În cel mai mare afect, francul zice numai « Sacré nom d'un Dieu », adecă: « Sînt numele lui Dumnezeu », ca cum ar voi să zică: « Doamne iartă-mă, că stau să păcătuiesc »"! (p. 130).

Ar fi exagerat să socotim că toate „devierile" lexicale din *Peregrinul transilvan* sînt create ii valorificate cu intenție stilistică. Totuși, o privire asupra lexicului operei lui I. Codru Drăgușanu capătă semnificații aparte pentru cititorul de astăzi (familiarizat cu diverse criterii de percepție), chiar anulînd intenția auctorială și vizînd numai efectul la lectură: „Dacă, cumu-ți scrisei, la început urmam consiliul (sfatul, *n. n.*) starostelui nostru (...), acum aș sta materiale binișor; *mi-a repumnat* însă a mă face disciplul lui Mercur" (p. 108). Forma *repumna* este expresivă și apropie un cuvînt moștenit de unul împrumutat, ambele făcînd parte din aceeași familie lexicală. Astfel se restabilește legătura etimologică între *pumn* și neologismul *a repugna*, verbul refăcut de Drăgușanu fiind mult mai plastic și mai motivat în context.

Îngrijorat de faptul că ar putea să-l considere englezii „spion franc", Drăgușanu încearcă să-și explice această neplăcută eventualitate: „Ce voesc, Dumnezeu știe. Poate am scăpat vreo vorbă slabă den gură și aici e locol de a-ți ține limba între dinți în legea anglului, nu să latri verzi și uscate ca în Francia, unde poliția ascultă tot felul de *espectorațiuni* cu indulgență, ca să afle opiniunea publică, fără a te supăra pentru aceasta" (p. 182). Puterea de sugestie și orizontul imaginativ stimulate de cuvinte și de încadrarea lor contextuală sînt remarcabile: *expectora, -ez* — „vb. I. Tranz. a elimina prin tuse, a da afară pe gură mucozitățile, flegma care se formează pe căile respiratorii. Din fr. *expectorer*, lat. *expectorare*". Din compunerea cuvîntului latinesc (*ex-pectus* „din piept în afară") rezultă o exprimare metaforică implicită conotată, în același timp, și de „considerația" autorului față de cele „verzi și uscate" permise în Franța.

Surprizele antifrastice continuă: „Iată cum sună anunțul meu iperbolic: « Un june literat ungur (comentariul care urmează în text motivează folosirea acestei apartenențe, *n. n.*), cunoscînd cu perfecțiune limbile: germană, francă, italiană, apoi binișor anglă, neogreacă și rusă, den altele *espert*, caută post de secretar privat, maistru de limbe etc. »" (p. 221). Cuvîntul care necesită explicație este *espert* (formal din italianul *esperto*): „(adesea adj.) persoană care posedă cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu; specialist de mare clasă". Dar la Codru Drăgușanu contextul general ne infirmă această semnificație — astăzi curentă — și ne

[7] Nicola Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, Milano, Zanichelli, 1984, p. 1673.

trimite spre originea latină a lui *expert* : vb. *experior*, *-iri*, *expertus sum* „a pune la încercare, a experimenta; a încerca (să facă ceva cu speranță de succes); a cunoaște din experiență", ultimul sens potrivindu-se categoric în cazul nostru. De aici *experientia*, *experimentum* [8], modificările semantice pe teren romanic trecîndu-l însă pe *expert* la polul opus simplei *experiențe*.

Interesul pentru nuanțe semantice și pentru persuasiune al scriitorului îl regăsim și în *Cuvîntul scolastic pronunțat în 15 noiembrie 1847 cu ocaziunea deschiderii școlilor în Ploiești*, precum și în „disertațiunea ținută în Casina română din Făgăraș în 6 Faur 1870", *O umorească veridică* : „Vai învățătorul ce dă ocaziune de scandal, vai învățătorul fără conștiință, vai învățătorul *mercenar*. Ministeriul învățămîntului e *iremunerabil*, e fără preț" (p. 268). Aria semantică negativă a mărfii și a banului este bine marcată prin cuvîntul *mercenar*, cu evidentă trimitere spre lat. *merx*, *-is* „marfă, ceea ce trebuie plătit". Pentru *remunerabil*, *remunerație*, cuvîntul-bază este lat. *munus*, *-eris* (n.) „funcție, slujbă, serviciu, datorii", din a cărui familie lexicală mai fac parte *comunitate*, *imunitate*, *comunicație*, *municipiu* [9], toate existente în limba română literară ca neologisme.

Limba ca „operă de colaborare, în care ascultătorul intră ca parte egală (BRÉAL, *Semantique*, 266)" [10] este modelată de I. Codru Drăgușanu în funcție de intenția stilistică, didactică și de calitatea auditoriului : „Custă proverbul la germani, care sună : « Eile mit Weile », adecă românește : « Cu încetul se face oțetul ». Pentru ce ne-ar chema Germaniu, cînd n-am îngriji de justificarea numelui, chiar și în cursul acestui op *grat*, cu care voim *să gratificăm* și lumea *erudită* și pre cea *rudă*. Să nu creadă cineva că doară-i rudă cu noi" (p. 280). Relevantă este în acest pasaj folosirea cultă a figurii etimologice în cazul adj. *grat* și al verbului *a gratifica* (vezi bogata familie de cuvinte existentă în întregime în limba română prin împrumut latino-romanic : *ingrat*, *grație*, *gratitudine*, *grațiere*, *gratulație*, *gratis*, *gratuit*, *gratificație*). Aproape la fel se poate comenta folosirea cuvintelor înrudite etimologic *erudit* [11] și lume *rudă*, ambele cu aceeași origine latinească : *rudis*, *-is*, *-e* „brut, grossier ; inexpérimenté, inculte, ignorant, novice" [12].

Paul Cornea a atras atenția asupra expresivității lexicului *Peregrinului transilvan* printr-o ipoteză care își găsește în mod pertinent confirmarea : „Nu avem de-a face cu deviațe accidentale, ieșite dintr-un capriciu sau dintr-o rău înțeleasă fidelitate transilvană, ci cu un sistem aplicat în mod consecvent, o restructurare globală a limbii, deci un limbaj" [13].

[8] Vezi și adj. *peritus*, subst. *periculum* (Ernout, Meillet, *op. cit.*, p. 720—721).

[9] Bréal et Bailly, *Dictionnaire étymologique latin*, Paris, Librairie Hachette et C-ie, 1906, p. 206.

[10] Apud Sextil Pușcariu, *Limba română* (I) *Privire generală*, București, Editura Minerva, 1976, p. 392.

[11] *Eruditus* < *ex-rudis* (v. și *egregius* < *ex-grex*).

[12] Ernout, Meillet, *op. cit.*, p. 834.

[13] Paul Cornea, *I. Codru Drăguşanu și sensibilitatea critică actuală*, în *Aproapele și departele*, București, Cartea Românească, 1990, p. 128.

Spectacolul verbal poliglot al atîtor noutăți văzute și al atîtor diverse denumiri îl face pe I. Codru Drăgușanu să se oprească în repetate rînduri asupra teoriei cuvintelor, fără a ieși însă din atmosfera narativă degajată, în interiorul căreia orice încercare de teoretizare este privită de autor cu umor și parcă în joacă : „Mai ales industria zorzonează productele sale cu denominațiuni sonore, științifice, ca să atragă clientela : esințe terapeutice, pomade filocome, unsori cosmetice, pulber odontalgic . . .” (p. 257).

O comparație cu Mahomed îi generează un joc de cuvinte dinamic și cu o aparență ironic retorică ce nu poate scăpa : „Seara am pîne și brînză sau cîrnat tescuit, apoi ieu o carte frumoasă și, mîncînd ce cetesc și cetind ce mănînc, mă delectez ca Maomet într-al treile cer, de care și-s aproape” (locuia la mansardă, *n. n.*, p. 159).

Particularizînd „tendința cărturarilor români din secolul trecut spre o mai largă deschidere culturală, de căutare de noi mijloace privind îmbogățirea și modernizarea limbii literare” [14], Ion Codru Drăgușanu a încercat utilizarea limbii într-o perspectivă a cugetării asupra ei, o surpriză pentru toți cei dispuși să o descopere și să o înțeleagă : „Dacă am avea un dicționar istoric al limbii, în care fiecare cuvînt să aibă trecut alături timpul cînd s-a ivit în scris, acest rînd de început din *Prefața* la *Scrisorile* lui I. Codru Drăgușanu : « Națiunea română e lipsită de literatură turistică » ar sta ca pildă pentru împreunarea dintre cele două cuvinte de la urmă, atunci făcută întîia dată. Este cartea care ne-a deschis lumea, cu firea ei și nu cu ce am fi vrut noi să găsim în ea și să luăm acasă. Am avut-o în mijlocul nostru și n-am cunoscut-o” [15].

Ianuarie 1994

Facultatea de Litere
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

[14] Pompiliu Dumitrașcu, *Lexicul neologic în* **Peregrinul transilvan**, St. U.B.B., 31, 1986, nr. 2, p. 45—51.

[15] Emanoil Bucuța, *Scrieri* (II). Text stabilit și note de Lucia Borș Bucuța și Violeta Mihăilă, București, Editura Minerva, 1977, p. 142.

Adrian Voica

CEZURĂ ȘI ÎNGAMBAMENT (I)

Evaluate succint, conceptele de c e z u r ă și i n g a m b a m e n t exprimă realități prozodice distincte. Cezura — înțeleasă de unii metricieni actuali fie ca „accent prelungit" [1], fie ca „pauză asociată" [2] — se află în interiorul versurilor, pe cînd ingambamentul nu apare decît la sfîrșitul acestora și are menirea de a le uni într-o frază poetică (și gramaticală) coerentă.

Discuțiile despre cele două tipuri de cezură (fixă și mobilă) continuă încă și, chiar dacă poezia ne-a oferit de-a lungul vremii exemple tot mai numeroase și mai elocvente, dogma a rămas destul de puternică încît să refuze existența amîndurora în altă parte decît la jumătatea versurilor. În mod paradoxal, așadar, deși realitatea prozodică devine tot mai complexă, studiile (relativ recente) de versificație tind spre simplificarea ei, iar, atunci cînd anumite fapte nu pot fi explicate, ele sînt considerate „excepții" ori — pur și simplu — eludate.

Este suficient să amintim că I. Funeriu [3] și Mihai Dinu [4] susțin ideea existenței exclusive a c e z u r i i m e d i a n e, care să partajeze versul în două emistihuri egale (A = B) sau inegale, dacă versul respectiv este mai mic cu o silabă (B = A — 1).

Tipul de vers care admite cezura fixă (mediană) a fost coborît — conform vechilor poetici autohtone — pînă la nivelul celui de 12 silabe, indiferent de ritmul în care acesta este scris. Versurile cu măsuri mai mici — consideră autorii citați — nu pot pune în evidență cezura fixă.

Dar un exemplu din multe altele ni-l furnizează versurile din finalul poeziei *Morgenstimmung* de T. Arghezi. Acestea o conțin, deși nu au decît 10 silabe:

„Eu veneam de *sus*, tu veneai de *jos*,
vv— v—// vv— v— (5A + 5B)
Tu soseai din *vieți*, eu veneam din *morți*".
vv— v—// vv— v— (5A + 5B)

În ambele cazuri, opoziția expresivă în care se află cuvintele care încheie emistihurile este sugerată de cezură.

[1] Mihai Bordeianu, *Versificația românească*, Iași, Editura Junimea, 1974, p. 36.
[2] Mihai Dinu, *Ritm și rimă în poezia românească*, București, Editura Cartea Românească, 1986, p. 129, *passim*.
[3] I. Funeriu, *Versificația românească*, Timișoara, Editura Facla, 1980, p. 82—95.
[4] Mihai Dinu, *op. cit.*, p. 129.

LR, XLII, nr. 10, p. 497—504, București, 1993

Atitudinea metricienilor care s-au impus după 1980 (în speță I. Funeriu și Mihai Dinu) față de cezură trebuie explicată și ca o reacție împotriva studiului *Versificația românească* scris de Mihai Bordeianu în 1974 și publicat la Editura Junimea din Iași. Acesta concepea altfel partajarea versurilor, văzînd în celulele ritmice (constituente) ritmuri ca atare și, fără să recurgă la criterii bine fundamentate gramatical, fragmenta aproape orice vers cu numeroase cezuri mobile. Metoda a fost socotită „aberantă" [5] în ansamblul ei, fără să se rețină ceea ce era într-adevăr creator în ea: partajarea versului ținîndu-se cont de unități lexicale și (după caz) de sintagme [6].

Cezura mobilă este o realitate a versului românesc. În endecasilabii sonetelor sale Eminescu o utilizase cu măiestrie. Dar despre acest aspect ne-am ocupat pe larg în altă parte, făcînd și un istoric al problemei [7].

Dacă cezura fixă are de cele mai multe ori un rol strict mecanic, împărțind versul în două emistihuri egale (A și B), cezura mobilă, ca element indispensabil al ritmului, nuanțează linia melodică, dînd versului suplețe și o remarcabilă personalitate. Pe de altă parte, ea pune mai bine în evidență celulele ritmice care, unite, dau modulul versului respectiv [8].

Cezura mobilă este sugerată, de obicei, de punctuație.

Ar fi de neconceput să ignorăm cezura mobilă din următorul vers al *Scrisorii III* făcînd parte din intervenția sfidătorului Baiazid:

„Cum? Cînd lumea mi-e deschisă, a privi gîndești că pot" [...]

În schema ritmică aferentă versului în discuție, cezura mobilă desparte întrebarea de explicitarea ei, chiar dacă aceasta are tot caracter interogativ. Singura virgulă din vers are de asemenea rol prozodic, identificînd locul cezurii fixe:

$$-/\ v-v\ \ vv-v\ //\ vv-\ \ v-\ v-\quad (8A + 7B)$$

Spre deosebire de cezura fixă, locul celei mobile este flotant, după cum și semnele de punctuație menite să releve prezența ei sînt diferite. În versul menționat, semnul întrebării desparte prima silabă de celelalte — aceasta nefăcînd parte dintr-o celulă ritmică propriu-zisă. La primul nivel al investigației ritmice, ea se comportă ca silabă independentă accentuată (—).

[5] *Ibidem*, p. 71.

[6] Există, firește, și în partajarea ritmică multe neclarități, pe care Mihai Bordeianu preferă să le ocolească ori să modifice schemele ritmice după criterii lipsite de suport științific. El nu poate explica, de exemplu, existența în versul nostru cult a dipodiilor trohaice sau iambice legate (—v—v / v—v—), a căror fragmentare (posibilă) i-ar anula demonstrația. Dar nimeni nu ne oprește să le considerăm celule asociate, provenind din sintagme, după care să putem pune bara de măsură.

[7] Vezi Adrian Voica, *Cezura în sonetul eminescian*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași". Serie nouă. Secțiunea III. f. Literatură. Tomul XXXIII, 1987, p. 77—86.

[8] Cunoscutul vers din *Luceafărul*: „O prea frumoasă fată" (v— v—v —v) este format din următoarele celule ritmice: iamb + amfibrah + trohеu. Unindu-le (v—v—v—v), obținem modulul binar specific ritmului iambic.

În versurile dialogate, frecvența cezurilor mobile este mai mare, facilitînd totodată apariția silabei independente accentuate. Iată un exemplu revelator, extras din poezia lui T. Arghezi *Sici, bei :*

„— <Nu se prinde! — strigă cei cu bei —
— v — v / — v — v —
Te-am văzutără cîteștrei
v v — v v v —
Cum l-ai pocnit !> — <Măi !>
v v v — / —
— <Să-i saie ochii?> — <Să-i !>"
v — v — v / —

Linioara — ca în acest vers din *Leagănul* de Lucian Blaga :

„Pierdut — m-am întrebat"
v — / v v v —

sau punctele de suspensie — despărțind în următorul vers din *Balada chiriașului grăbit* de G. Topîrceanu :

„Țin minte... dar unde n-am stat ?"
v — v / v — v v —

idei complementare ale discursului poetic — au, toate, aceeași finalitate : relevarea cezurii mobile.

Firește, semnele de punctuație care indică locul cezurii mobile sînt mult mai numeroase, dar nu stă în intenția noastră enumerarea lor exhaustivă. Vrem numai să remarcăm procedeul la care recurg îndeobște poeții pentru a semnala prezența acestui tip de cezură.

Cînd cezura fixă și cea mobilă apar simultan, efortul partajării versului este mult simplificat, iar durata pauzelor dintre cuvinte crește. În funcție de semnele de punctuație utilizate de poet, se modifică și timbrul silabelor aflate sub ictus, astfel încît întreaga linie melodică a versului respectiv diferă de a celor din jur.

În acest sens — al utilizării concomitente a celor două tipuri de cezuri, pentru a obține efecte prozodice remarcabile —, Eminescu rămîne eternul model.

În manuscrisul 2285, 114—122, unde se află *Povestea magului călător în stele*, întîlnim următorul vers de o frumusețe prozodică desăvîrșită :

„Ea vine... Cine-i dînsa ? ce vine ? Ce să fie ?"[9]
v — v / — v — v // v — v / — v — v (7A + 7B)

Nu numai că cele două emistihuri sînt egale, dar și celulele ritmice care le formează au un conținut similar și sînt dispuse în același mod. După o celulă amfibrahică (v — v) urmează o dipodie trohaică (— v — v), emistihurile fiind despărțite de cezura fixă. La rîndul lor, cezurile mobile fragmentează fiecare emistih, iar calitatea semnelor de punc-

[9] M. Eminescu, *Opere*. V. *Poezii postume*. Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Editura Academiei, 1958, p. 154.

tuație (puncte de suspensie și semnul întrebării) sînt determinante pentru intensitatea vocalelor aflate sub ictus.

Nu este mai puțin adevărat că acest tip de vers, numit alexandrin românesc, permite simetrii cu rol muzical evident. Un poet de talia lui V. Voiculescu îl va adopta în *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare...*, volumul de „traduceri imaginare" din 1964, care-l situează pe autor printre sonetiștii noștri de frunte.

Astfel, în versul IX al sonetului *CCVII*:

„Ca lebăda ce moare și cîntecul își țipă"
v—vv v—v // v—vv v—v (7A + 7B)

ambele emistihuri au aceeași configurație (peon II + amfibrah), chiar dacă semnele de punctuație lipsesc, ca, de altfel, și cezura mobilă.

Totuși, V. Voiculescu va fragmenta emistihurile nu o dată, prin intermediul cezurilor mobile, recurgînd adesea (asemeni lui Eminescu) la perturbări ritmice pentru a sublinia prozodic un cuvînt.

În versul:

„...*Iar* scriu iubire ! Iartă... Citește : disperare"
—v v—v / —v // v—v / vv—v

cele două cezuri mobile (alături de cea fixă), precum și perturbarea produsă în emistihul A exclud monotonia ritmică și încheie magistral sonetul *CCXX*.

Fragmentarea versului de către poet prin intermediul cezurilor devine obligatorie și în schema ritmică întocmită de metrician. Astfel, în versul: „Tăcerea — întunericul — Nimicul" din sonetul *Eterna trinitate* de Mihai Codreanu, cele trei celule ritmice separate de cezuri mobile sînt evidente: v—v / vv—vv / v—v.

Procedeele la care recurg poeții pentru a sugera cezura mobilă diferă, dar cele mai frecvente sînt, după cum s-a putut observa, semnele de punctuație.

Uneori o simplă virgulă e capabilă să schimbe structura celulelor ritmice. Iată un caz întîlnit în următorul vers bacovian din poezia *Toamnă*:

„Gorniștii, în fund, la cazarmă".
v—v / v— / vv—v

Dacă n-ar fi fost a doua virgulă — obligatorie însă din punct de vedere gramatical, deoarece delimitează o sintagmă intercalată —, cele trei celule ritmice puteau fi identice: v—v v—v v—v.

Insistăm asupra acestor aspecte deoarece ele sînt trăsături ale „ritmului viu" despre care D. Caracostea făcea remarca următoare: „... în chiar cerințele versificării sînt două aspecte: cel tipic, metrica propriu-zisă, este substratul omogen, pe cîtă vreme metrica vie, prin chiar natura ei diversă, este elementul variabil, dar în același timp singurul care-ți dă adevărata vibrație a unui poet" [10].

[10] D. Caracostea, *Studii eminesciene*. Ediție îngrijită și note de Ion Dumitrescu. Prefață de George Munteanu, București, Editura Minerva, 1975, p. 337.

Desele intercalări la care recurge Arghezi — procedeul acesta fiindu-i specific — determină cezuri numeroase. La rindul lor, enumerările constituie o altă sursă de cezuri. Cînd intercalările și enumerările se întîlnesc în cuprinsul aceleiași strofe, ca în *Pui de găi*, efectul este remarcabil, iar sarcina metricianului se simplifică :

„Atunci, pe-ntuneric, berechet,
v— / vv—v / vv—
Brațele, mîinile, degetele, hoții, baba
—vv / —vv / —vvv/ —v / —v
Înăbușiră fata lor, o tîrîră-n beci, degeaba
vvv—v —v— / vv—v —/ v—v
Pe cînd fata noastră fugi, pe ceață
vv—v —v —v / v—v
Pînă se făcu dimineață".
—v vv— vv—v

* * *

La sfîrșitul lor, versurile oricărei strofe impun o pauză prozodică pe care doar ingambamentul tinde s-o elimine. Cînd intervin însă și alte elemente (cum ar fi rima sau autonomia gramaticală deplină a versurilor respective), atunci (ca o consecință logică) și durata pauzei prozodice se mărește. Ea a fost denumită „repaus" și tratată diferențiat, în funcție de măsura versurilor, dar percepută invariabil ca cezură exterioară.

Încă din 1885, G. I. Ionescu-Gion nota în *Manual de poetică română* : „La versurile cele mici, de la 9 pînă la 2 silabe inclusiv, repausul adeseori abia perceptibil se face numai la sfîrșitul versurilor" [11].

Așadar, dacă versurile lungi au cezură interioară, cele scurte se caracterizează printr-una exterioară, avînd ca scop reliefarea cuvîntului devenit rimă. Ictusul forte din clausulă atrăsese deja atenția asupra acesteia prin intensitatea sa, comparabilă cu cea impusă de cezura fixă sau mobilă.

Totuși, avem suficiente argumente pentru a reinterpreta sensul acestei pauze prozodice numind-o cezură exterioară sau afirmația ca atare rămîne o simplă aserțiune ?

Cînd ingambamentul lipsește — deci versurile au deplină autonomie —, rima, a cărei menire este și aceea „de-a închide gîndul" [12], pretinde o pauză prelungită, asemănătoare într-o măsură cu cea provocată de cezură. În unele cazuri, ea se poate afla pe aceeași poziție silabică cu cezura mobilă din versul următor, ceea ce conferă întregii strofe originalitate prozodică indiscutabilă.

Ion Pillat include în sumarul volumului *Grădina între ziduri* (1918) o poezie interesantă în privința cezurilor și care răspunde foarte bine afirmațiilor anterioare în legătură cu poziția finală. Ea se intitulează

[11] Apud Olimpia Berca, *Poetici românești*, Timișoara, Editura Facla, 1976, p. 151.

[12] Constantin Noica, *Paranteză despre rimă sau ispitele cuvîntului*, în vol. *Creație și frumos în rostirea românească*, București, Editura Eminescu, 1973, p. 31.

Noaptea scade și cuprinde, în prima strofă, măsuri de 4 și 12 silabe într-o alternanță riguroasă. După primul vers avînd metrul de numai 4 silabe, urmează cezura exterioară, devenită interioară în versul următor, deoarece și aici cezura ocupă o poziție silabică identică.

Așadar, locul cezurilor exterioare (în cazul versurilor scurte) devine locul cezurilor interioare (în cazul versurilor lungi). Specificăm însă că la această situație contribuie și autonomia deplină a versurilor:

„Noaptea scade.../
—v —v (4/a)
La fereastră, lîngă stele trupu-mi șade...
vv—v/ vv—v —v —v (12/a)
El cu mine...
—v —v/ (4/b)
Foc în sobă, somn în gene... și e bine".
—v —v/ —v —v/ vv—v (12/b)

Lipsa ingambamentului și construcția cu totul deosebită a strofei favorizează receptarea cezurilor și ca urmare, parcă, a lentoarei de care e cuprinsă fata ce creionează această noapte romantică...

Poezia lui Ion Minulescu ne furnizează exemple numeroase în sprijinul ideii privind cezura exterioară. Construcția versurilor și mai ales dispunerea lor sînt expresia unui elan sufletesc aparent imposibil de cristalizat într-un tipar strofic anume. În subconștient însă, el este mereu temperat de spiritul clasic, chiar dacă apelează frecvent la întreg arsenalul simbolist.

Cvinta de mai jos este prima strofă a romanței *Celei care minte*. Ea poate deveni totuși un catren (prin însumarea versurilor III și IV), astfel încît toate versurile să aibă aceeași măsură. În acest caz, măsura și rima devin ele însele sursă de muzicalitate:

I. „Eu știu c-ai să mă-nșeli chiar mîine...
v— vvv— — —v (9/—)
II. Dar fiindcă[13] azi mi te dai toată
v—v— vv— —v (9/a)
III. Am să te iert —
vvv— (4/—)
IV. E vechi păcatul
v— v—v (5/—)
V. Și nu ești prima vinovată..."
v—v —v vv—v (9/a)

[13] În schema ritmică a versului, cuvîntul acesta se comportă ca și cum ar avea un singur *i* și ar fi bisilabic, structurînd un troheu: „find-că" (—v). Altfel, metrul versului ar avea de suferit, iar perturbarea ritmică produsă nu ar fi deloc expresivă. Pe de altă parte, această rostire se încadrează în limbajul voit comun, pe care Ion Minulescu îl adoptă uneori în creațiile sale.

La rîndul ei, linioara care marchează pauza de la sfîrșitul versului III se poate transforma în semn grafic care anunță cezura interioară într-o altă transcriere a strofei:

„Eu știu c-ai să mă-nșeli chiar mîine... (9/—)
Dar fiindcă azi mi te dai toată (9/a)
Am să te iert — / e vechi păcatul (9/—)
Și nu ești prima vinovată !..." (9/a)

Procedeul repetat cu obstinație duce la manierism. El este aplicat și altor elemente—cum ar fi ritmul, de pildă. Astfel, în poezia *În orașul cu trei sute de biserici* ritmul trohaic poate fi depistat în schema sa ideală mai ales în versurile conținînd exclusiv lexeme bisilabice:

„— Unde-i sfîntul ?
—v —v
Unde-i sfînta fără nume ?"
—v —v —v —v

Dar în strofa supusă atenției noastre, accentele principale ale cuvintelor, bine distribuite în vers (deoarece se suprapun totdeauna peste ictușii comuni), lasă impresia că servesc unui ritm peonic. Diagnoza ritmică (facilitată în special de versul V) consfințește totuși modulul binar, întărindu-ne convingerea că Ion Minulescu atribuia accentelor secundare ale cuvintelor numai capacitatea de a le sugera pe cele ritmice. În strofa care urmează, cezura exterioară apare de două ori, celelalte versuri fiind unite prin ingambament:

I. „Și-ntrebările mulțimii răzvrătite
vv—vv v—v vv—v (12/—)
II. Se ridică
vv—v (4/a)
III. Ca și valurile mării frămîntate de furtună,/
vv—vvv —v vv—v vv—v (16/b)
IV. Și-n orașul cu trei sute de biserici
vv—v v— —v vv—v (12/—)
V. Parcă pică
—v —v (4/a)
VI. Din văzduh amenințarea :/
vv— vvv—v (8/—)
VII. — Să ne spună.../ să ne spună..."
vv—v/ vv—v (8/b)

Un singur vers (III) indică măsura standard pe care a avut-o în vedere poetul înainte de a le fragmenta pe celelalte. Dar fragmentarea propriu-zisă este făcută ținîndu-se cont de cezura mediană caracteristică acestui tip de vers, în care ambele emistihuri au un număr egal de silabe. Expresia matematică ar fi, în acest caz: A = B = 8. Versurile VI și VII mai ales prezintă importanță în demonstrația noastră, pentru că aici emistihurile apar bine delimitate, iar cezura

e x t e r i o a r ă din versul VI devine c e z u r ă i n t e r i o a r ă (fixă), în transcrierea strofei sub formă de catren:

I. „Și-ntrebările mulțimii răzvrătite se ridică (16/a)
II. Ca și valurile mării frămîntate de furtună,/ (16/b)
III. Și-n orașul cu trei sute de biserici parcă pică (16/a)
IV. Din văzduh amenințarea://— Să ne spună.../să ne spună..." (16/b)

Un argument suplimentar privind transformarea p a u z e i f i n a l e în cezură (fixă — și de această dată !) ni-l furnizează studiul „*Punerea în pagină*" *a textului poetic*, de G. I. Tohăneanu. Referindu-se la „dialogul" permanent dintre spațiul alb și cel tipărit, menit să dea paginii o anumită individualitate, acest cercetător constată că în volumul *Versuri* de Tudor Arghezi, apărut la E.P.L. în 1966, editorul n-a respectat forma inițială a *Psalmului de taină*, „conceput în unități metrice scurte, și anume iambi de cîte 9 silabe" [14]. Astfel încît textul (din care transcriem doar începutul):

I. „O, tu aceea de-altădată (9/—)
II. ce te-ai pierdut din drumul lumii ! (9/a)
III. Care mi-ai pus pe suflet fruntea (9/—)
IV. și-ai luat într-însul locul mumii" (9/a)

devine, în ediția citată:

I. „O, tu aceea de-altădată, ce te-ai pierdut din drumul lumii
— — v—v vv—v// vvv— v—v —v (18/a)
II. Care mi-ai pus pe suflet fruntea și-ai luat într-însul locul mumii".
vvv— v—v —v// v— v—v —v —v (18/a)

Comentînd „abaterea" editorului, G. I. Tohăneanu îi găsește unele explicații, dar, în același timp, îi contestă oportunitatea: „Este drept că Arghezi a alternat, la începutul versurilor, majuscula cu minuscula; este, de asemenea, drept că el a făcut să rimeze numai versurile „pare": sînt, totuși, acestea motive îndestulătoare pentru ca editorul să restructureze poemul, juxtapunînd cîte două versuri pe același rînd și obținînd măsura de 18 silabe, extrem de rar folosită de poet în primele sale cicluri ?" [15]. „Eroarea" a fost îndreptată în edițiile ulterioare [16], dar faptul în sine rămîne remarcabil prin e f e c t e l e pe care le-ar fi putut avea într-o discuție teoretică despre c e z u r ă. Căci, în transcrierea propusă, r o l u l c e z u r i i f i x e a f o s t m a i b i n e r e l i e f a t, păstrîndu-i-se locul stabilit în însuși actul creației. Fiindcă este greu de admis că Arghezi a g î n d i t altfel versul; e l d o a r l-a t r a n s c r i s f r a g m e n t a t.

Ianuarie 1994

Facultatea de Litere
Iași, b-dul Copou nr. 11

[14] G. I. Tohăneanu, „*Punerea în pagină*" *a textului poetic*, în LR, XX, 1971, nr. 3, p. 242.
[15] *Loc. cit.*
[16] Menționăm doar masiva culegere (în două volume) Tudor Arghezi, *Versuri*, apărută în 1980 la Editura Cartea Românească din București. Ediția a fost îngrijită de G. Pienescu, care semnează și o *Postfață*. O incitantă *Prefață* i se datorează poetului Ion Caraion.

BIBLIA adică dumnezeiasca scriptură a Vechiului şi a Noului Testament. Traducere din textele originale de Gala Galaction e Vasile Radu, [Rimini (Italia), 1990], 1376 p.

1. Reeditarea *Bibliei* lui Vasile Radu şi Gala Galaction în Italia este un fapt cultural de două ori benefic, căci este sprijinită astfel spiritualitatea românească atît sub aspect ştiinţific, prin repunerea în circulaţie a unei ediţii de foarte bună calitate cît şi (în intenţia iniţiatorilor, probabil, mai ales) din punct de vedere religios, stimulînd proaspătul curent de revigorare a credinţei creştine în România.

2. Pe verso-ul primei coperte apare o notiţă lapidară a editorilor, redactată în limba română şi în limba italiană: „Această Biblie s-a tipărit în Italia în anul 1990 prin grija Comitetului Pro Romania din Gallese (Viterbo) şi a Cooperativei editoriale IL CERCHIO din Rimini, cu fonduri donate de numeroşi prieteni ai României. Fiecare exemplar este dăruit de un prieten italian unui frate român ca semn de înfrăţire întru Cristos. (...)".

3. Foaia de titlu a ediţiei nu oferă nici o altă informaţie în afară de faptul că este o „traducere din textele originale de Gala Galaction e (sic!) Vasile Radu". Cititorii care ignoră data apariţiei traducerii celor doi cărturari (ediţia princeps în 1938, ediţia a doua în 1939) nu primesc această informaţie esenţială, căci nu sînt reproduse părţile introductive ale volumului, anume foaia de titlu, notiţa care o precedă şi prefaţa. În această situaţie, ne îngăduim să redăm aici integral foaia de titlu a ediţiei din 1938: „B¹BLIA / adică / dumnezeiasca scriptură / a Vechiului şi a Noului Testament. / Tradusă după textele originale ebraice / şi greceşti de preoţii profesori / Vasile Radu şi Gala Galaction / din înalta iniţiativă a / Majestăţii sale Regelui Carol II, / Bucureşti, / Fundaţia pentru Literatură şi Artă «Regele Carol II» / 39, Bulevardul Lascar Catargi, 39, / 1938. / Ediţia I, 1—10.000". Foaia de titlu a ediţiei din anul următor este identică, exceptînd, firesc, anul de apariţie (1939) şi indicaţia din colţul drept inferior: „Ediţia II—III, 10.001—25.000".

4. Notiţa care precedă foaia de titlu (apare pe contrapagina filei anterioare, care conţine un titlu abreviat, reluat în ediţia din 1990: *BIBLIA adică dumnezeiasca scriptură*) este, de asemenea, identică în ambele ediţii, cu menţiunea că în cea din 1939 apare precizarea „La ediţia I:", ca un titlu. După prezentarea unor date privind conţinutul cărţii, sursele şi autorii traducerii, ca şi iniţiatorul volumului, exprimate într-o formă prea puţin variată în raport cu foaia de titlu, aflăm că lucrarea „s'a pus sub tipar la Imprimeria Naţională din Bucureşti în ziua de 8 iunie 1937, într'al unsprezecelea (sic!) an de domnie a Majestăţii sale Regelui Carol II, prin îngrijirea directorului Fundaţiei pentru Literatură şi Artă «Regele Carol II», prof. Al. Rosetti, şi s'a sfârşit de tipărit în ziua de 10 noembrie 1938, două sute cincizeci de ani după tipărirea, în 10 noembrie 1688, a Bibliei lui Şerban Cantacuzino"[1]. În continuare se fac unele precizări privind corpul de literă folosit şi alte aspecte tehnice, precum şi numele meşterilor tipografi şi legători.

5. Prefaţa apare în ambele ediţii (1938, 1939) pe p. V—X şi nu diferă nici prin text, nici prin dispunerea în pagini. Intitulată *Prea înălţatului şi bine credinciosului nostru stăpân, Majestăţii sale Regelui Carol II*, ea este redactată în tradiţia vechilor predoslovii, ca o scrisoare adresată exclusiv persoanei care a asigurat mecenatul cărţii.

Într-o succintă prezentare a tradiţiei biblice la români, Vasile Radu şi Gala Galaction observă că, în comparaţie cu alte culturi europene, dacă am avut atît de tîrziu o Biblie integrală în limba naţională, totuşi trebuie să socotim ca o „deosebită binecuvântare" faptul că poporul nostru n-a cunoscut „certurile şi războaiele religioase" (p. V), ci a dus o luptă paşnică, e drept, îndelungată, pentru biruinţa graiului său în biserică. În concepţia autorilor, abia apariţia sectelor neoprotestante, după primul război mondial, şi necesitatea combaterii lor în plan doctrinar au impus o atenţie specială, drept care a apărut *Biblia* din 1936 (p. VI). Aceasta însă reflecta versiunea din *Septuaginta*, iar combaterea sectanţilor, ca şi exigenţele moderne ale studiului *Vechiului Testament* de către tinerii teologi impuneau contactul cu textul original ebraic (p. VI—VII). Este motivaţia fundamentală a reluării traducerii de către Vasile Radu şi Gala Galaction, care realizează prima traducere integrală a Bibliei în limba română

[1] Menţionăm că în segmentele citate am păstrat ortografia din original.

pe baza textului ebraic: „Ne-am întors la lucru, am recercetat în amănunțime partea noastră de traducere, începută în *Biblia* din 1936, și am tradus din nou, din textul original ebraic, toate acele cărți care până acum fuseseră tălmăcite numai din Septuaginta" (p. VII).

Punîndu-și „problema limbii literare cuvenite unei traduceri a Sfintei Scripturi" (p. IX), Vasile Radu și Gala Galaction exprimă succint o concepție temeinică, bazată nu atît pe o înaltă teoretizare, cît mai degrabă pe o elegantă măsură derivată din simțul firesc și logic al limbii: „Ne-am silit să ținem, în traducerea aceasta, o cale mijlocie, nelăsându-ne înduplecați nici de cei ce doreau să regăsească în noua Biblie toate arhaismele și tot graiul traducătorilor Bibliei de la 1688, nici de progresiștii și neolatiniștii de azi care ar voi să steargă din limba noastră toate dovezile lungului nostru trai laolaltă cu alte neamuri fără de obârșie romană" (p. IX).

În finalul prefeței, Vasile Radu și Gala Galaction propun ca, „înaintea celor de față și a celor viitori", ediția pe care au pregătit-o să fie recunoscută sub numele „Biblia Regele Carol II" (p. X).

6. După prefață urmează textul propriu-zis al *Bibliei* și *Tabla de materie* (p. 1—1374, respectiv p. 1375—1376, întocmai ca în edițiile din 1938 și 1939 [2]).

7. Ediția imprimată în Italia în 1990 reproduce textul propus de Vasile Radu și Gala Galaction în prima jumătate a secolului. Identitatea se poate constata nu numai la nivelul textului, ci și în ce privește dispunerea materialului pe pagini și coloane, ortografia, punctuația, chiar corpul de literă folosit. Avem a face cu o ediție realizată, în condiții tehnice excelente, prin metoda fotomecanică, pe care o numim de obicei a n a s t a t i c ă.

Astfel se explică menținerea unor erori, tipografice sau de fond, în toate cele trei ediții (1938, 1939, 1990 [3]):

p. 147 (Numerii, 6/1): prepoziția *către* tipărită *catre* în „Și a grăit Domnul *catre* Moise";

p. 987 (Iisus, fiul lui Sirah, 14/6): reluarea pronumelui demonstrativ *cel* în „Nimeni nu este mai rău decât *cel*/*cel* ce se chirnogește pe sine însuși" [4];

p. 1279 (Epistola întîi a Sf. apostol Pavel către corinteni, 10/29): prezența negației (adverbul *nu*) în partea a doua a versetului, în discordanță cu logica textului și chiar cu surse demne de încredere: „Și de ce să *nu* dau prilej ca / libertatea mea să fie judecată de un / cuget străin?". Cf. *pentru căci dară volnicia mea să judecă despre altă conoștință?* [5], *Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?* [6], ἱνατί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἀλλης συνειδήσεως; [7].

8. Cele cîteva eșantioane de text comparate au evidențiat faptul că, în ciuda identității textuale a celor trei ediții, vizibilă pe fiecare pagină, există totuși unele deosebiri între ediția princeps (1938) și cea imprimată în Italia în 1990. În toate aceste cazuri varianta din 1990 se regăsește întocmai în ediția din 1939:

p. 5 (Facerea, 4/26): „Și lui Set de asemeni *i s'a* născut / un fiu, căruia i-a pus numele Enoș"(B 1939, B 1990); cf. „...*i-a* născut..." (B 1938);

p. 7 (Facerea, 8/5): „Și apele au scăzut mereu, *mereu*, / până în luna a zecea" (B 1939, B 1990); cf. „...mereu, *mereu* până în ..." (B 1938);

p. 17 (Facerea, 19/8): „7. Și a zis Lot: «Vă rog, fraților, nu / săvârșiți vre-o urgie!/ 8. Iată, am două fete care nu știu de / bărbat. Pe ele le *voi* scoate la voi și / faceți cu ele ce veți vrea, ...»" (B 1939, B 1990); cf. „...le *vom* scoate..." (B 1938);

p. 537 (Cartea lui Iov, 22/2): „Îi aduce oare omul vre-un folos / lui Dumnezeu? Nu! Ci lui singur își / *dauce*, dacă este înțelept" (B 1939, B 1990); cf. „...își *aduce*..." (B 1938);

p. 537 (Cartea lui Iov, 22/3): „Oare îl încântă pe cel Atotputernic / că tu ești drept,

[2] Paginile indicate în exemplele de mai jos sînt valabile pentru toate cele trei ediții.

[3] Le vom nota, în cele ce urmează, prin siglele: B 1938, B 1939, respectiv B 1990.

[4] Bara nu apare în edițiile discutate; marcăm astfel sfîrșitul rîndului în cadrul versetului citat.

[5] *Biblia, adecă dumnezeiasca scriptură a Vechiului și Noului Testament, tipărită intîia oară la 1688 (...), retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere (...)*, București, Editura IBMBOR, 1988, p. 870.

[6] *Biblia Sacra.* Vulgatae editionis Sixti V et Clementis VIII., Pont. Max. auctoritate recognita, Editio nova, Viennae, 1863, p. 1069.

[7] *The Greek New Testament*, Third Edition (Corrected), Stuttgart, United Bible Societies, 1984, p. 601.

sau are el vre-un câștig / *dacă umbli fără vină în cărările vieții tale* ?" (Versetul apare integral pe coloana întîi în B 1939 și în B 1990, în timp ce în B 1938 rîndul al treilea a fost cules pe coloana a doua, sus);

p. 577 (Psalmul 51/10): „Dă-mi prilej de bucurie și de ve/selie, ca să se bucure oasele *de* care le-ai /zdrobit" (B 1939, B 1990); cf. „... *pe* care..." (B 1938);

p. 727 (Ieremia, 6/26): „O, *fi ca* poporului meu ! Încinge-te / cu sac și te tăvălește în cenușă !" (B 1939, B 1990); cf. „O, *fiica*..." (B 1938);

p. 1337 (Epistola Sf. apostol Pavel către evrei, 11/20): „20. Prin credința despre cele *viitoare*. / a binecuvântat Isaac pe Iacob și pe *Esau*, / 21. Prin credință..." (B 1939, B 1990); cf. „...cele *viitoare*, / ... pe *Esau*". / (B 1938).

Așadar, ediția din 1990 este realizată prin fotocopierea unui exemplar imprimat în 1939, în care traducătorii au făcut, probabil, unele mici intervenții (posibil în cazul celor trei exemple din *Facerea*), iar tipografii, pe de altă parte, au comis noi erori.

9. Persoanele prin grija cărora beneficiem de o ediție recentă a traducerii Bibliei de către Vasile Radu și Gala Galaction ar fi putut anula întreaga motivație a prezentei intervenții printr-o scurtă secțiune de tipul „cuvînt înainte", în care ar fi fost expuse lămuririle necesare. Comentariul de față nu a fost, în intenția noastră, critic, ci descriptiv. Mai mult decît atît, el ne oferă prilejul de a transmite editorilor gratitudinea noastră.

Ianuarie 1994

FLORENTINA ZGRAON
Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

FRANÇOISE THOM, **Limba de lemn.** Traducere de Mona Antohi. Studiu introductiv de Sorin Antohi, București, Editura Humanitas, 1993, 245 p.

Cu sprijinul Ministerului Francez de Externe și al Ambasadei Franței la București, a apărut în vara anului 1993 la Editura Humanitas o carte ce nu și-ar fi găsit locul în librăriile și bibliotecile publice românești înainte de 1989; este vorba de *Limba de lemn*, de Françoise Thom, traducere a cărții *La langue de bois* (Paris, Juillard, 1987), reprezentînd o versiune prescurtată a tezei sale de doctorat, pregătită sub îndrumarea lui Alain Besançon.

Lucrarea e precedată de un studiu introductiv semnat de Sorin Antohi, ce reunește sub titlul *Limbă, discurs, societate: proba limbii de lemn* prezentarea modelului orwellian și a modelului Sapir/Whorf în descrierea acestui fenomen.

Modelul orwellian, dezvoltat mai ales în romanul devenit celebru *Nineteen Eighty-Four*, evidențiază, pe de-o parte, funcția mimetică, firească, a limbajului și, pe de altă parte, instrumentalismul și determinismul ce caracterizează limbajul de lemn. Strategia care stă la baza acestuia din urmă este următoarea: dacă limbajul controlează conștiința, iar o forță politică poate controla limbajul, atunci acea forță politică poate controla conștiința, deci poate crea orice realitate care să servească modificărilor survenite în ideologia sa.

Modelul Sapir/Whorf pornește de la ideea că apropierile sau deosebirile între limbile a două popoare sînt direct proporționale cu apropierile sau deosebirile dintre modurile lor de gîndire. În plus, conform ipotezei lui Whorf, limba funcționează ca un filtru ce permite vorbitorului să vadă numai fragmente ale unei realități integrale. Astfel, în funcția de limba pe care o vorbește, locutorul vede anumite laturi ale realității și nu altele. Dacă aceste două ipoteze se validează, este evident de ce limbajul, în forma sa degenerată, „de lemn", a fost ales ca instrument de manipulare în contextul totalitarismului politic.

Studiul introductiv se încheie cu o reconsiderare a limbii de lemn în context românesc, prevenind asupra riscurilor pe care le-ar implica o „terapie" forțată de refacere a limbii „bune".

Considerînd deja cunoscut modelul Françoise Thom, studiul introductiv nu face decît să informeze cititorul asupra existenței și a altor perspective asupra limbii de lemn, însă într-o manieră incitantă și competentă.

Propunîndu-și să definească acest fenomen, să-i analizeze modul de funcționare, cauzele și consecințele, Françoise Thom întreprinde în prima parte a lucrării o descriere formală a limbii de lemn.

Într-o scurtă introducere, autoarea trece în revistă diversele denumiri ce s-au dat fenomenului respectiv în rusă — „limbă de stejar", în poloană — „limbă înghețată", în engleză — *newspeak* și în franceză — *langue de bois*, căutînd să-i delimiteze raza de acțiune și să extragă trăsăturile definitorii, pe care le analizează în detaliu în cuprinsul cărții. Astfel, autoarea observă cu justețe că „particularitățile formale ale limbii de lemn — sintactice, lexicale și stilistice — îi mani-

festă natura aparte, dar nu o epuizează. Raportul său cu realitatea o îndepărtează la fel de mult de limbajul obișnuit : erijîndu-se în discurs științific, din care orice imaginar este exclus, ea pretinde că are monopolul adevărului ; or, ceea ce descrie ea nu este, iar ceea ce este e refulat fără încetare prin invocarea a ceea ce trebuie să fie (...). Ciudățenia limbii de lemn vine din faptul că, spre deosebire de alte limbi, ea nu are decît o funcție : să servească de vehicul ideologiei" (p. 34—35).

La o analiză în bloc, limba de lemn își relevă o caracteristică fundamentală : aceea de a apărea sub două modalități — o modalitate „deschisă" — cum o numește Françoise Thom —, a discursurilor politice și a editorialelor, și o modalitate închisă sau ascunsă.

Capitolul întîi al cărții oferă un set de trăsături gramaticale, lexicale și stilistice, care constituie tot atîtea indicii de reperare a limbii de lemn. La nivel sintactic, dincolo de caracterul greoi evident, discursul realizat în limba de lemn se caracterizează prin substantivizarea exagerată, în detrimentul subordonatelor circumstanțiale și relative, al participiilor, prin supralicitarea locuțiunilor verbale și, implicit, reducerea verbului la o funcție auxiliară, prin absența deicticelor și abundența construcțiilor pasive, a comparativelor și prin utilizarea excesivă a modului imperativ.

În ceea ce privește lexicul limbii de lemn, Françoise Thom consideră că maniheismul ideologic se manifestă, în forme specifice, și la acest nivel. Consecința prezenței obligatorii a dualismului în lexic este aceea că nici un cuvînt nu mai rămîne neutru, fiind de obicei viciat de un determinant care îl situează de o parte sau de alta a baricadei. Metafora organicismului orientează și ca lexicul limbii de lemn, alternînd, în funcție de interesele ideologice, cu metafora reflectării.

Autoarea demonstrează convingător, cu argumente științifice, faptul că trăsăturile morfologice, sintactice și lexicale ale limbii de lemn s-au cristalizat ca atare din necesitatea servirii unei ideologii a cărei unealtă perfectă a devenit. Marginalizarea verbului corespunde nevoii de a se sustrage preciziei și opțiunii pentru echivocul atemporalității. Maniheismul lexical se explică prin conceperea lumii ca univers scindat în emisferele Binelui comunist și Răului capitalist. Exemplificarea implicațiilor lingvistice ale ideologiei ar putea continua.

În capitolul consacrat stilului limbii de lemn, Françoise Thom conchide că, în măsura în care stilul este considerat o marcă personală, discursul în limba de lemn este o probă elocventă de antistil, întrucît, prin lipsa totală a originalității, nu-și trădează niciodată autorul. Mai mult, el se caracterizează prin toate acele trăsături prin care Aristotel definea „stilul prost" : abuzul de cuvinte compuse, de neologisme, de perifraze lungi și de metafore ratate, care nu se bazează pe analogii reale și, deci, nu respectă adecvarea.

Partea a doua a lucrării este consacrată funcționării limbii de lemn, demonstrîndu-se că, prin utilizarea acesteia, se urmărește nu numai o descriere eronată a realității, ci alterarea procesului de gîndire însuși.

În partea a treia, autoarea se ocupă de rolul limbii de lemn, subliniind raportul dintre aceasta și putere, precum și importanța celei dintîi ca instrument de teroare. În calitate de instrument al ideologiei comuniste, limba de lemn își relevă a doua modalitate de existență, cea „închisă", utilizată ca strategie în formarea a ceea ce limbajul politic obișnuia să numească „omul nou".

Lucrarea se încheie cu un scurt istoric al problemei, ultimul capitol fiind rezervat formei celei mai noi a limbii de lemn, născută în regimurile pseudodemocratice, în care ea se transformă în logoree.

Françoise Thom își ilustrează demonstrația cu exemple extrase din discursuri politice și interviuri, din articole din presa comunistă sovietică și franceză, dovedind, în alegerea acestora, un extraordinar spirit de observație, discernere și evaluare.

Și dacă latura lingvistică este departe de a fi unica prin care lucrarea suscită interesul — ea putînd atrage cu succes atenția politologilor, sociologilor și chiar istoricilor mentalităților —, cartea rămîne totuși, prin ponderea unei anumite metode de tratare a subiectului, o lectură plină de sugestii pentru lingviști.

MIHAELA POPESCU

SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL „LIMBA DICTATURILOR ȘI A DICTATORILOR"
(Erlangen, 19—22 iulie 1993)

Simpozionul a fost organizat de Institutul de Slavistică al Universității Friedrich-Alexander din Erlangen-Nürnberg și a fost finanțat din fondurile Fundației Volkswagen în cadrul temei *Diktaturen in Europa des 20. Jahrhunderts: Strukturen, Erfahrungen, Überwindung und Vergleich*, pe care a inițiat-o aceasta.

„Sufletul" întîlnirii a fost prof. univ. dr. Klaus Steinke, cunoscut lingviștilor români ca prieten al României și prin anii petrecuți în deceniul '70 ca lector de limba germană la universitățile din Iași și București, care a organizat totul ajutat de o mînă de colaboratori. Colocviul a coincis în mod fericit cu sărbătorirea a 250 de ani de existență a Universității din Erlangen.

La colocviu, în afară de țara gazdă și, indirect, de Olanda, au fost reprezentate cea mai mare parte a țărilor foste socialiste europene, simpozionul avînd, printre altele, marea calitate de a reuni un număr restrîns de participanți și de a permite astfel prezentarea unor comunicări mai ample și, mai ales, discuții mai bogate pe marginea lor și, implicit, o mai bună cunoaștere reciprocă între cei prezenți. Sub acest ultim aspect, o contribuție însemnată au avut de altfel și întîlnirile colegiale organizate de rectorul Universității, prof. G. Jasper, de conducătorul Serviciului pentru relațiile cu străinătatea, G. Mischel, și de primăriile celor două orașe care își împart în prezent facultățile Universității Friedrich-Alexander.

Simpozionul a fost deschis cu cuvîntul de salut al decanului Facultății de Filozofie II a Universității, prof. dr. Severin Koster, și al reprezentantului Fundației Volkswagen, dr. Edgar Wolfrum, care s-au alăturat cuvîntului introductiv rostit de prof. Steinke. Deși limbile anunțate ale colocviului erau în principiu germana, rusa, franceza și engleza, rolul de *linguas francas* l-au avut aproape exclusiv primele două și numai două comunicări au fost ținute în franceză. Simpozionul a avut, prin specialitățile participanților și prin tematica abordată, un caracter pluridisciplinar, cei de față nefiind numai și nici în primul rînd lingviști, ci în special istorici literari, folcloriști, istorici ai culturii etc., respectiv germaniști sau mai ales slaviști (România fiind singura țară romanică fostă comunistă). Comunicările au fost grupate tematic sau/și pe țări, după problemele comune pe care le abordau, cunoscute organizatorilor atît din titlurile (uneori provizorii) anunțate, cît și din rezumatele contribuțiilor, care au fost puse la dispoziția participanților. Cele mai multe comunicări s-au referit la limba dictaturilor comuniste și a dictatorilor de aceeași coloratură, cîteva avînd drept obiect și limbajul perioadei de tranziție post-totalitară în care se află în prezent țările respective; nu a lipsit nici comparația cu limbajul național-socialismului fascist.

Astfel, colocviul a fost deschis cu o comunicare foarte profesionistă a lui Christoph Sauer, actualmente la Universitatea din Groningen, care a făcut o trecere în revistă sistematizată a istoricului studiilor asupra limbajului fascismului, din care cercetătorii actuali ai limbajului comunist ar putea trage o serie de învățăminte, pentru a evita repetarea unor eventuale erori.

Alte comunicări au pus accentul mai puțin pe aspectele lingvistice propriu-zise, și mai mult pe cele extralingvistice. Horst Domdey (Berlin, Freie Universität), de pildă, s-a ocupat de situația scriitorilor din fosta RDG în condițiile perfecționării mijloacelor folosite de Stasi. Dintre cei doi curajoși organizatori ai unei mascate discuții despre limba de lemn încă în anii comunismului în Polonia, Andrzej Bogusławski s-a ocupat de cazul reprezentat în țara sa de Jerzy Urban, purtător de cuvînt al guvernului, care în faza de dezagregare a totalitarismului comunist a întruchipat o rafinată perfecționare a limbajului de lemn. Michal Głowinski s-a referit în schimb la limbajul de tip comunist în societatea post-comunistă poloneză.

Vladimir Baxtin (Sankt-Petersburg) s-a ocupat de faza incipientă a comunismului în Rusia, reflectată în literatura și publicistica anilor '20. A urmat comunicarea lui Wolf Oschlies (Kerpen), care s-a bucurat de o mare popularitate, reproducînd numeroase bancuri politice, multe cu circulație internațională, din cele patru decenii de comunism.

Dintre cei doi participanți moscoviți, Evgenij Vereščagin s-a ocupat de ceea ce el a numit *postkommunističeskij spec-novo-jaz* în actuala Rusie, iar Mixail Kuzmin a prezentat foarte documentate statistici privind diferite aspecte sociale caracteristice țării sale în perioada totalitarismului comunist.

Genad' Cyxun (Minsk) s-a referit la deformațiile suferite de limba literară belorusă sub influență rusească, iar Anna Zielińska (Varșovia) a studiat publicațiile în polonă și belarusă din Republica Belarus. Singurul reprezentant al unei țări baltice, Jonas Palionis (Vilnius) s-a ocupat la rîndul său de situația limbii lituaniene în timpul dictaturii sovietice.

Cunoscutul disident ceh Zdeněk Mathauser a trecut în revistă diferitele izvoare ale adevăratei schizofrenii lingvistice a dictaturilor și dictatorilor în special în comunism. Wórša Dahms-Meškank (Bad Honnef) a abordat, cu un patos de înțeles, o problemă mai specială, interesantă și din alte puncte de vedere, aceea a efectelor pe plan lingvistic ale politicii naționale față de populația sorabă sau wendă — de origine slavă — din regiunea Lausitz a fostei RDG (cca 80 000 de persoane).

Dintre cei doi participanți bulgari, Ivan Bujukliev (Sofia) s-a referit la fetișismul verbal în stilul oratoric din perioada totalitarismului în Bulgaria, iar Penka Angelova (Veliko Tărnovo) s-a oprit asupra unui aspect inedit: semnificația momentelor de tăcere în discursul Puterii sub totalitarism.

În fine, două comunicări s-au referit la situația din România: Hans Müller (actualmente la Passau) a relevat influența clișeelor românești din presa perioadei comuniste asupra limbajului publicațiilor germane din fosta R.S.R., iar Ioana Vintilă-Rădulescu (București) a pus în evidență existența unei serii de paralelisme între limbajul oficial din perioada actuală în România și limbajul dictaturii comuniste.

Concluziile simpozionului au fost trase de organizator, prof. dr. Klaus Steinke, prin ale cărui eforturi a fost făcută posibilă, cu generozitate și delicatețe, participarea în cele mai bune condiții a tuturor invitaților și care, prin tactul și atitudinea sa prietenească, a reușit să armonizeze perfect eventualele divergențe de opinie dintre unii participanți. O mențiune specială pentru buna sa cunoaștere și înțelegere a situației din România și pentru intenția de a face cunoscută în Germania imaginea pozitivă a activității lingvistice desfășurate la noi.

Octombrie 1993

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU
Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

LIMBA ROMÂNĂ

Calea 13 Septembrie nr. 13
RO—76100 Bucureşti 5
ROMÂNIA

Founded in 1952
12 issues every year

Editor in Chief: I. Coteanu

Editorial Board:
Mioara Avram, Ion Gheţie, Laura Vasiliu

Associate Editors:
Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language: grammar, vocabulary, the literary language and stylistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology, articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews, chronicles. The journal publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in our country.

Editorial address: Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Calea 13 Septembrie nr. 13, RO-76100 Bucureşti 5, ROMÂNIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to: RODIPET S. A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P. O. Box 33—57, Bucureşti, România; ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, P. O. Box 74—19, Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40)13122425; AMCO PRESS SRL, Bd. Nicolae Bălcescu nr. 29 A, ap. 66, sector 3, C. P. 57 — 88, Fax 3124569, Bucureşti, România.

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

R—76117 București, Calea 13 Septembrie nr. 13

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom XI, partea a 2-a, litera **T (t — tocăliță)**, 1982, 380 p., 75 lei ; tom XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei ; tom VIII, partea a 5-a, litera **P (presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei ; tom X, partea 1, litera **S (s — sclabuc)**, 1986, 400 p., 79 lei; tom X, partea a 2-a, litera **S (scladă — semințărie)**, 1987, 304 p., 64 lei ; tom X, partea a 3-a, litera **S (semn—siveică)**, 1990, 1042 p., 130 lei ; tom X, partea a 4-a, litera **S (slab — sponghios)**, 1992, 1412 p., 142 lei.

* * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom VIII (1986), 1987, 262 p., 21 lei ; tom IX (1987), 1989, 196 p., 16,50 lei ; tom X (1988), 1990, 230 p., 21 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII, 1986, 160 p., 15,50 lei ; tom XXIV, 1987, 186 p., 17 lei ; tom XXV, 1988, 176 p., 17,50 lei ; tom XXVI, 1989, 168 p., 17,50 lei ; tom XXVII, 156 p., 119 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșură), 382 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei ; vol. II, 1992, XLVII + 534 p., 300 lei.

* * * **Dicționar german-român**, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1182 p., 400 lei.

* * * **Formarea cuvintelor în limba română**. Vol. III. **Sufixele**. 1. **Derivarea verbală**, de LAURA VASILIU, 1989, 190 p., 18,50 lei.

MIOARA AVRAM. **Ortografie pentru toți. 30 de dificultăți**, 1990, 168 p., 19 lei.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea și rotacismul în limba română**, 1990, 248 p., 45 lei.

LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, **Narațiune și dialog în proza românească**, 1990, 184 p., 30 lei.

EMANUEL VASILIU, **Introducere în teoria limbii**, 1992, 114 p., 70 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României. Transilvania**, vol. I, 1992, XXIV + 356 p. + 250 p. (broșura), 550 lei.

Codex Sturdzanus. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de GHEORGHE CHIVU, 1993, 522 p., 980 lei.

H. MIHĂESCU, **La romanité dans le Sud-Est de l'Europe**, 1993, 600 p., 1000 lei.

ISSN — 0025 — 3523

LR, XLII, nr. 10, p. 465—510, București, 1993

S. C. „Universul" S.A. — c. 1076

42 200

Lei 50 persoane fizice
Lei 100 persoane juridice

ASTRA
5480

ACADEMIA ROMÂNĂ

SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

97
2022

LIMBA ROMÂNĂ

XLII

APARE LUNAR

1 - 1111

DIN CUPRINS:

● ANDREI AVRAM, Note etimologice ● TEODOR OANCĂ, Adoptarea numelui de familie în sudul Olteniei ● ADRIAN VOICA, Cezură și ingambament (II) ● Sumarul și indicele revistei „Limba română" pe anul 1993 ●

11–12/1993

49750.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor-şef
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
membru corespondent al Academiei Române
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Responsabil de număr: I. COTEANU

Apare de 12 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistelor apelaţi la serviciile de abonamente prin oficiile poştale şi factorii poştali.

Abonamentele din străinătate se primesc la RODIPET S.A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P. O. Box 33—57, Bucureşti, România, şi la ORION SRL, Splaiul Independenţei nr. 202 A, Bucureşti, România, P. O. Box 74—19, Bucureşti, Tx 11939, CBTxR, Fax (40)13122425. Vă puteţi adresa şi firmei AMCO PRESS SRL, Bd. Nicolae Bălcescu, nr. 29 A, ap. 66, sect. 3, Bucureşti, C.P. 57—88, Fax 3124569, România (atât pentru reviste, cât şi pentru cărţi).

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se pot trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei ,,Limba română".

La revue ,,Limba română" paraît 12 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie Roumaine sera adressée à RODIPET S.A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P. O. Box 33—57, Bucureşti, România; ORION SRL, Splaiul Independenţei nr. 202 A, Bucureşti, România, P. O. Box 74—19, Bucureşti, Tx 11939, CBTxR, Fax (40)13122425; AMCO PRESS SRL, Bd. Nicolae Bălcescu 29 A, ap. 66, sector 3, Bucureşti, C.P. 57—88, Fax 3124569, România.

Adresa redacţiei:
Calea 13 Septembrie nr. 13
RO-76100 Bucureşti
Telefon: 312 36 98

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
RO-76117 Bucureşti
Telefon: 6411990

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

București,
Nr. 1514/31.III.1994

0 - IUL. 2014

ACADEMIA ROMÂNĂ
SECRETAR GENERAL

Către,
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ

Vă facem cunoscut că, în ședința din 23 februarie 1994, Biroul Prezidiului Academiei Române, luând în discuție modul în care se aplică hotărârea Adunării Generale a Academiei Române din 17 februarie 1993, privind revenirea în grafia limbii române la *â* și *sunt*, a constatat că nu toate institutele și publicațiile editate de Academie aplică această hotărâre.

Atragem atenția că normele ortografice aprobate de Academia Română sunt obligatorii de la 1 ianuarie 1994 și că ele trebuie aplicate cu strictețe.

SECRETAR GENERAL
Acad. Marius Peculea

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

71102 – Calea Victoriei, 125 – Tel. (90) 50.76.80

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XLII 1993 Nr. 11—12 noiembrie—decembrie

SUMAR

VIAȚA CUVINTELOR

ANDREI AVRAM, Note etimologice 515
DAN BUGEANU, Note lexicale 521
GHEORGHE MOGA, Lexic sadovenian 524

ONOMASTICĂ

TEODOR OANCĂ, Adoptarea numelui de familie în sudul Olteniei 527

VERSIFICAȚIE

ADRIAN VOICA, Cezură și ingambament (II) 531

NOTE BIBLIOGRAFICE

EMANUEL VASILIU, *Introducere în teoria limbii*, București, Editura Academiei Române, 1992 (Floarea Vîrban), p. 537; *Omul și limbajul său. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu* [= „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» — Iași" (serie nouă), secțiunea III.e, tomul XXXVII/XXXVIII. Lingvistică, 1991—1992] (Andra Șerbănescu), p. 538; IOAN OPREA, *Lingvistică și filozofie*, Iași, Institutul European, 1992 (Lucia Cifor), p. 539.

CRONICĂ

DOMNIȚA TOMESCU, Al VII-lea Colocviu Internațional PatRom *(Patronymica Romanica)* (Neuchâtel, 29 septembrie—3 octombrie 1993) 541
ANCA ANDREI-FANEA, Al X-lea Simpozion Național de Onomastică (Cluj, 26—28 octombrie 1993) 542

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1993 545

INDICELE REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1993 (Dana Grădinescu, Claudia Ene, Mihaela Marin și Radu Trif) 551

LR, XLII, nr. 11—12, p. 511—572, București, 1993

Andrei Avram

NOTE ETIMOLOGICE

Toate cuvintele discutate în notele care urmează figurează în DLR. Serie nouă. Tomul VI. Litera *M*, București, 1965—1968, cu mențiunea „etimologia necunoscută".

Mateuș. Denumește o „specie de mohor nedefinită mai de aproape". Întrucât cuvântul a fost înregistrat în Bucovina, deci într-o regiune care cunoaște fenomenul trecerii la [a] a lui [ă] protonic, credem că el ar fi trebuit introdus în dicționar sub forma *măteuș*, de altfel atestată în V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, [București, 1961], cu sensurile „iarbă furajeră care se seamănă" și „sămânță de iarbă pentru nutreț" (lucrarea nu este citată de DLR în articolul avut în vedere aici). Cum a arătat Mioara Avram, în SCL, XXII, 1971, 4, p. 386, *măteuș* este unul și același cuvânt cu *meteuș* (cu privire la acesta vezi mai jos). *Mateuș* a apărut, după părerea noastră, prin scurtarea lui **timoteuș*, derivat din *timoteu*, inclus în DLR, alături de *timotei*, ca variantă a lui *timofti* (< n. pr. *Timofte*) „timoftică (Phleum pratense)" și „costrei mare (Sorghum halepense)". În afara faptului că toți termenii citați denumesc plante din familia gramineelor care cresc sălbatice sau se cultivă și servesc ca furaj, ceea ce a putut favoriza folosirea unui termen pentru a desemna două sau mai multe specii, este importantă constatarea că unul dintre sensurile lui *costrei* (cuvânt care apare în definiția dată la sensul 2 al lui *timofti*, unde găsim și precizările „prin Bucov.; în forma *timotei*") este chiar „mohor" (DA, s. v. *costreiu*, sensul 3). Fluctuația [o] ~ [ă] în poziție protonică, după labiale, nu este neobișnuită (este suficient să menționăm aici varianta *măhur* a lui *mohor*), așa încât * *moteuș* a putut ușor să devină *măteuș* (respectiv, *mateuș*, în unele regiuni).

Ca formație, *mateuș* se aseamănă cu *meiuș* (< *mei*), care înseamnă „mătură (Sorghum vulgare)" și „mohor". Pentru afereza produsă în * *timoteuș* cf. antroponime ca *Mota*, *Motea*, *Motu* < *Timotei* (N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, [București], 1963, p. 161, s. v. *Timotei*).

Măgăoaie. O trecere în revistă a celor trei sensuri proprii ale acestui cuvânt (dintre care primele două sunt indicate prin trimiteri la definițiile date s. v. *matahală*) — 1. „ființă fantastică de mărime enormă și cu înfățișare îngrozitoare"; 2. „ființă sau lucru de proporții exagerate (cu contururi vagi, greu de identificat)"; 3. „sperietoare, momâie" — permite formularea ipotezei potrivit căreia sensul de bază este cel de al treilea, corespunzător unui referent concret și palpabil (spre deosebire de sensurile 1 și 2). Dacă așa stau lucrurile, înseamnă că *măgăoaie* poate fi pus în legătură cu *măiugă* „momâie (de pus în semănături)" sau, mai exact, cu o variantă a acestuia apărută ca urmare a metatezei [i] ... [g] > [g] ...

[i] : *măiugă* > * *măguie* (vocala finală [e], în locul lui [ă] originar, se explică prin natura semiconsoanei precedente). Pentru *măiugă* vezi mai jos nota consacrată acestui cuvânt.

Derivatul cu sufix augmentativ de la * *măguie* a ajuns la forma actuală prin disimilarea totală a uneia dintre cele două semiconsoane palatale din * *măguioaie* și printr-o asimilare vocalică (produsă uneori și în derivatul *măguiață*, pentru care vezi mai jos) : * *măguioaie* > * *măguoaie* > *măgăoaie*.

Măguiață. Atât forma, cât și sensurile acestui cuvânt — „formă nedeslușită ; vedenie, nălucire, mogâldeață" și „ridicătură de pământ ; mușuroi, mogâldeață" — pledează în favoarea părerii că el se înrudește cu *măgăoaie*, *măhuie* și *măiugă*. Primul dintre aceste trei cuvinte a fost discutat în nota precedentă ; pentru celelalte vezi următoarele două note.

După opinia noastră, *măguiață* este un derivat cu sufixul *-eață* de la * *măguie*, formă din care, cum am încercat să arătăm, provine și *măgăoaie* (așadar considerăm justificată trimiterea „cf. *măgăoaie*", care însoțește, în DLR, mențiunea „etimologia necunoscută"). Existența unei variante *măgăiață* vine în sprijinul etimologiei lui *măgăoaie* pe care am propus-o mai sus.

Măhuie. Având sensurile „stafie, strigoaică" și „mică ridicătură de pământ pe un șes ; semn care desparte două holde", cuvântul este aproximativ sinonim cu *măguiață*. După părerea noastră, ne găsim în prezența unei variante a lui * *măguie* (< *măiugă* ; vezi notele precedente). Pentru fluctuația [g] ~ [h] cf. *moagă* și *moahă*, variante ale lui *moacă* ; *mogoandă* și *mogândă*, variante ale lui *mohoandă* ; *păhui* < magh. *pagony* (DLR). Faptul că în dicționar se face trimiterea „cf. *mătăhuie*" nu poate fi interpretat altfel decât ca simplă admitere a existenței unei legături între acest cuvânt și cel din titlul notei de față ; *mătăhuie* nu se află însă la originea lui *măhuie*, ci, după toate probabilitățile, se datorează unei contaminări în care unul dintre termeni a fost chiar cuvântul discutat aici. Considerăm așadar că, în partea etimologică a articolului *mătăhuie*, ar fi fost cazul ca trimiterile „cf. *mătăhală*, *mătăhaie*" să fie completate cu menționarea și a cuvântului *măhuie*.

Măiugă. Sensul cuvântului (citat deja, mai sus, s. v. *măgăoaie*, *măguiață*, *măhuie*), „momâie (de pus în semănături)", justifică trimiterea din secțiunea etimologică a articolului în cauză : „cf. *măiag*" (este avut în vedere cel de al doilea sens al acestuia : „prăjină lungă de lemn care are în vârf o basma sau o tăbliță și care indică hotarul despărțitor a două proprietăți sau faptul că vânatul este oprit într-o pădure"). Credem însă că legătura dintre *măiugă* și *măiag* (< *mai* + suf. *-ag* ; DLR) este mai strânsă decât se admite în dicționarul citat, unde primul cuvânt rămâne în categoria celor cu „etimologia necunoscută" : după opinia noastră, ambele cuvinte sunt derivate de la *mai* (în DLR, *mai* [2]), care înseamnă, printre altele, „lopățică de fag cu care se bat rufele și torturile când se înălbesc" (sensul II, 1) și „fund pe care se taie tăițeii de supă" (sensul II, 9). Când fundul pentru tăiței se prelungește într-o parte cu o coadă (eventual, perforată, pentru ca obiectul să poată fi atârnat într-un cui), el se aseamănă nu numai cu maiul pentru rufe, ci și cu prăjina cu tăbliță numită *măiag*. Dacă însă acest din urmă cuvânt poate să de-

semneze și o prăjină care are în vârf o basma, nu este nimic surprinzător în evoluția semantică pe care presupunem că a avut-o *măiugă*, derivat tot de la *mai* : „obiect asemănător cu un *mai*” > „semn de hotar, în general (asemănător sau nu cu un mai)” > „momâie” ; cf. *mogâldeață* „momâie”, dar și „mică ridicătură de pământ ; (regional) măguiață” ; *momâie* „schelet de lemn (în formă de cruce, cu o înfățișare apropiată de a omului) ... ; sperietoare”, dar și „semn de hotar (adesea [deci nu întotdeauna ! — *n.n.*] în forma unei momâi)” (DLR).

În DLR este înregistrat derivatul *măiug* (< *mai* + suf. *-ug* ; se adaugă trimiterea „cf. scr. *maljuga*”), cu diverse variante, printre care *măiugă*. Cu mențiunea că indicația dată în partea inițială a articolului respectiv — „diminutiv al lui *mai*” — pare a nu se potrivi pentru toate sensurile (vezi, de exemplu, sub I, 2, citatul „1 măiugă de her de pisat sare, de cinci litre de her”), credem că *măiugă* „momâie”, tratat separat, ar fi trebuit înglobat în același articol.

Mâjă (scris **mîjă**). Înseamnă „sucul care iese primăvara de sub coaja copacilor”, sens, practic, identic cu primul dintre sensurile lui *mâzgă* : „sevă ; s p e c. seva arborilor (aflată sub coajă)” (DLR). Identitate există și între un sens al lui *mânji* „a (se) murdări, a (se) păta” și unul dintre sensurile lui *mâzgăli* (derivat din *mâzgă*) ; în articolul dedicat în DLR acestuia din urmă, sub 1, găsim definiția „a murdări, a mânji, a păta”. Aceste constatări ne permit să vedem în *mâjă* un postverbal corespunzător lui *mânji* sau, mai exact, uneia dintre variantele verbului mai apropiată de etimonul vechi slav, *mazati* (ind. prez. 1 sg. *mažǫ*), indicată în DLR ; este vorba despre *măji* (o altă variantă este *muji*).

Plecându-se de la *măji* ar fi fost de așteptat să se formeze un substantiv **majă* (cu alternanța, normală și foarte frecventă, [ă] neaccentuat ~ [a] accentuat, care se produce, de exemplu, în *vrăji — vrajă*), dar este ușor de admis că, date fiind raporturile de ordin semantic dintre *mânji (măji)* și *mâzgăli* și, mai ales, faptul că *mâzgă* și substantivul postverbal corespunzător lui *măji* sunt parțial sinonime (avem în vedere sensul „sevă a arborilor”), vocala accentuată din forma actuală *mâjă* se explică prin influența lui *mâzgă*.

Mârjoală (scris **mîrjoală**). După cum rezultă din DLR (unde este indicată o singură sursă : „com. Vaida”), avem a face cu un regionalism înregistrat în Sălaj, ceea ce sugerează posibilitatea proveniență din maghiară a acestui cuvânt, cu sensul „femeie stricată”. Considerăm neconvingătoare etimologia propusă de Dan Bugeanu, în LR, XX, 1971, 1, p. 54 : „Pentru explicarea lui *mârjoală* pornim de la cuvântul *mârșă* « oaie slabă », derivat regresiv de la *mârșav* (cf. DLR, s. v. *mârșă*). Din *mârșă*, cu sufixul *-oală*, s-a ajuns la *mârșoală*. Forma *mârjoală* se explică normal prin sonorizarea lui *ș* (> *j*), după *r* și urmat de vocală”. Din punct de vedere semantic, s-ar putea admite, în principiu, că plecându-se de la *mârșă* (atestat, cu sensul menționat mai sus, într-o localitate din apropierea Năsăudului) s-a ajuns la cuvântul din titlul acestei note — autorul precitat observă, pe bună dreptate, că „apelativele care denumesc animale (slabe) sunt folosite adesea ca epitete pentru oameni” —, dar sonorizarea lui [ș], în condițiile arătate, nu este câtuși de puțin un fenomen „normal”.

După părerea noastră, *mârjoală* face parte din familia de cuvinte a lui *morjoli* „a bate porumbul (de pe cocean)”, care ar proveni, conform

indicațiilor din DLR, din magh. *mázol*, dar, în realitate, are la bază un alt verb maghiar : *morzsol* „bröckeln, abkörnen, reiben : émietter, égrener, broyer" (L. Tamás, EWUER ; fără a se referi la acest dicționar, Dan Bugeanu, în LR, XX, 1971, 3, p. 299, arată că „în mod evident este vorba de o eroare" și că „*morjoli* nu poate proveni decât din magh. *morzsoli* [sic ; recte : *morzsol* sau, cu sufixul infinitivului, *morzsolni*] « a fărâma »"). În dicționarul său etimologic, s. v. *morjoli*, L. Tamás scrie : „vielleicht hier zu erwähnen ist auch *moržolit* ' runzlig : ridé' " ; se trimite la un text cules în Maramureș și publicat de Tache Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, 1925, p. 44, unde acest adjectiv apare ca atribut al lui *buze* (la p. 226, *morjolit* este glosat „zbârcit"). În recenzia la lucrarea precitată, N. Drăganu susține că „*moržălit* [sic] nu poate fi interpretat exact cu [sic] « zbârcit », chiar și dacă e vorba de buze, căci ung. *morzsol-*, din care derivă, înseamnă « a sfărâma prin frecare, a zdrobi »" (DR, IV, 1924—1926, partea 2, p. 1086) ; acceptându-se această părere, în DLR *morjolit* este glosat „sfărâmat, zdrobit". În ce ne privește, credem că de la sensurile verbului maghiar *morzsol* s-a putut ajunge atât la sensul de „zbârcit" al adjectivului *mârjolit* (în contexte de genul celui la care se referă L. Tamás și N. Drăganu), cât și la cel al postverbalului *mârjoală* (< * *morjoală*). Pentru timbrul vocalei din silaba inițială a acestui substantiv cf. variantele *măjar* și *mânjar* ale lui *mojar ; măhur*, variantă a lui *mohor* (DLR).

Meteuș. A fost înregistrat, ca și *mateuș* (vezi nota cu acest titlu), în Bucovina. În una dintre sursele la care se trimite în DLR (un glosar publicat în *Lexic reg.* [I], p. 112—116) cuvântul figurează ca sinonim al lui *timotei*, iar acesta este glosat „iarbă de Sudan" (în dicționar, s. v. *meteuș*, se dă și denumirea științifică : „Sorghum sudanense"). Așadar n-ar fi vorba exact de specia de plantă numită tot *timotei*, dar definită în DLR „costrei mare" (vezi cele arătate mai sus, s. v. *mateuș*). Cu toate acestea, este neîndoielnic că *meteuș* și *mateuș* sunt variante ale unuia și aceluiași cuvânt. Dacă explicația propusă mai sus pentru *mateuș* este justă, înseamnă că forma din titlul notei de față nu este altceva decât o variantă a lui *măteuș*, al cărei [e] din prima silabă se datorează unei asimilări.

Mijgă. Avem în vedere pe *mijgă*[1]. În DLR este reprodusă glosarea din singura sursă indicată (Păsculescu, L. P.) — „deschizătură, gaură" — și figurează un singur citat (o ghicitoare) : „Ce trosnește-n mijgă ?" (răspunsul este : Cheia în lacăt). După părerea noastră, *mijgă* înseamnă aici nu „deschizătură, gaură", ci „parte interioară, miez" (cheia trosnește nu în gol, ci în contact cu o materie solidă) ; cf. sensul 2 al lui *mâzgă*, „complex de vase prin care circulă seva ; partea interioară a scoarței plantelor lemnoase care cuprinde aceste vase", cu subsensul „mină de creion" (DLR), și *mîzgă* „măduva socului" (Tr. Cantemir, în *Lexic regional*. [I. București], 1960, p. 83). Dacă așa stau lucrurile, înseamnă că *mijgă*[1] este identic cu *mijgă*[2], dat în DLR ca variantă a lui *mâzgă*.

Mirază. Are sensul „oglindă", ilustrat cu un singur citat, din opera lui D. Bolintineanu : „Bosforul ... din a cărui undă și-a făcut mirază Bolta azurată, aurând de flori". După părerea noastră, ne găsim în prezența unui cuvânt creat de poet, pe baza a două cuvinte turcești : *ma'raz* „lieu d'exposition" și *mir'at* „miroir, glace" (Diran Kélékian, *Dictionnaire turc-français*, Constantinopol, 1911).

. Foarte probabil, genul feminin al substantivului — respectiv, vocala finală [ă] — se explică prin necesitățile rimei : în poezia în care apare *mirază*, acest termen rimează cu *s-aripează* (vezi [D.] Bolintineanu, *Opere alese* . . . Vol. I. *Poezii*, București, Editura pentru Literatură, 1961, p. 20). Este, de asemenea, probabil că D. Bolintineanu a avut în minte și franțuzismul învechit *a se mira* „a se vedea, a se privi ca într-o oglindă" (< fr. *mirer*), pentru care în DLR se dau citate numai din Gh. Asachi și din V. Alecsandri, dar care apare și în poezii din volumul menționat : „Mărețul chiosc își udă picioarele-n Bosfor ; Și-n unda fugătoare se miră cu amor" (p. 9) ; „O sultană junǎ se uita pe mare De la o fereastră din al ei serai, Care miră-n unde formele bizare" (p. 15 ; de notat că în ultimul citat verbul nu este reflexiv).

Este evident că de la *a se mira* (la care, în DLR, s. v. *mirază*, se face o trimitere) nu avea cum să se formeze substantivul *mirază* : neîndoielnic, consoana [z] din această formă nu poate fi decât originară, adică preluată din tc. *ma'raz*. Cât despre vocala [i] din prima silabă este imposibil de stabilit dacă prezența ei în cuvântul creat de D. Bolintineanu se datorează ambelor sau numai uneia dintre limbile turcă și franceză (lucrurile nu s-ar schimba nici dacă am lua în considerație și pe fr. *miroir*, la care se trimite în glosarul din volumul al doilea al *Operelor alese* ale lui D. Bolintineanu, ediția citată, p. 597 — glosar alcătuit de Elena Beram — și care în nici un caz nu poate fi etimonul lui *mirază*).

Mociolău. A fost înregistrat în nordul Transilvaniei, cu sensul „pensulă, pămătuf". Există, fără îndoială, o legătură între acest substantiv și verbul *moci* „a spăla de mântuială ; a spăla cu apă murdară" (într-o localitate apropiată de Câmpulung-Muscel), considerat în DLR drept împrumut din bulgară (*moča* „a uda, a muia"). Același verb a putut însă să pătrundă în română și din alte limbi slave. Ținând seamă de regiunea în care este atestat *mociolău*, credem că avem a face cu un derivat de la *mocioli* (< * *mocili*, prin asimilare), acesta din urmă, la rândul lui, derivat, cu sufixul *-li*, de la *moci*, împrumutat nu din bulgară, ci din ucraineană, unde *močyty* înseamnă, printre altele, „a muia" (*Dicționar ucrainean-român*. [Redactor : Gheorghe Cocotailo], București, 1964).

Moimă. Avem în vedere pe *moimă*[2] „umflătură dureroasă, mai ales la gât sau la subsuori ; (regional) uimă, bolfă, boșoalcă" (*moimă*[1] „maimuță" provine, cum se arată în DLR, din magh. *majom*).

Plecând, printre altele, de la constatarea că în dicționar există un singur articol *maimucă*, cu câteva sensuri — inclusiv „maimuță" (înțelesul de bază) și „umflătură sub piele, la vite" —, iar *momiță* „ganglion, glandă de la pieptul sau de la gâtul unor animale" (< bg. *momice* „ganglioni") este omonim cu *momiță* (variantă a lui *moimiță*) „maimuță", la rândul lui, sinonim cu *moimă*[1] și cu *maimucă*, în unele regiuni, Dan Bugeanu, în LR, XX, 1971, 1, p. 56—57, propune o explicație complicată conform căreia „prin derivație sinonimică, *moimă* (și *maimucă*) capătă și sensul de « umflătură » (în Transilvania și Banat)" (p. 57) ; autorul citat consideră deci că acest sens nu este originar. După părerea noastră, este însă greu de

admis că un cuvânt cu sensul de „maimuță" l-a dobândit și pe cel de „umflătură". Asemănarea dintre termenii perechii *moimă* [1] — *moimă* [2] (sau dintre termenii unor perechi formate din câte un derivat de la aceste cuvinte) este întâmplătoare ; avem a face cu omonime, nu cu coexistența în conținutul semantic al aceluiași cuvânt a două sensuri atât de îndepărtate unul de altul.

Nu este de crezut nici că *uimă* a devenit *moimă* „prin asociație cu *molimă* sau *moimă*" (V. Bogrea, în DR, IV, 1924—1926, partea 2, p. 1040 ; se subînțelege că ultimul cuvânt menționat aici este cel cu sensul de „maimuță") : pe de o parte, *moimă* „umflătură" este cunoscut și în graiurile nordice (inclusiv în cele din Maramureș), unde influența asupra lui *uimă* a unui cuvânt provenit din ngr. μόλεμμα (după datele din DLR, atestat abia cu începere din secolul al XIX-lea) este cu totul improbabilă ; pe de altă parte, ipoteza apropierii lui *uimă* de *moimă* „maimuță" este neplauzibilă, din motivele de ordin semantic care reies din cele arătate în alineatul precedent.

Credem că *moimă* „umflătură" se explică fără dificultate ca descendent din lat. * *mollimen* (derivat de la adjectivul *mollis*), propus, mai demult, de G. Giuglea ca etimon al lui *moină* (vezi DR, IV, 1924—1926, partea 2, p. 1553). Că între rom. *moină* și lat. *mollis* există o legătură este indiscutabil (în DLR se fac doar trimiterile „cf. *moale* [1], *moiște*"). Natura nazalei din ultima silabă a cuvântului românesc — dentală, nu labială ca în lat. * *mollimen* — ne determină însă să socotim etimologia dată de G. Giuglea neplauzibilă (cf. Alf Lombard, în BL, XIV, 1946, p. 48 : „Le suffixe *-īmen*, on le sait, est richement représenté en roumain, mais il ne semble pas y connaître de forme qui nous rapproche de *moină*") sau măcar mai puțin satisfăcătoare decât cele propuse de alți trei cercetători : N. Drăganu, în DR, III, 1922—1923, p. 514 : „*moina (a se)* « se dégeler » < * *mollīnare* ..., din care avem și postverbalul *mòĭnă*" ; Alf Lombard, *loc. cit.*, p. 48, 62—64 : *moina* < lat. * *mollionare* < * *mollionem* ; Frédéric Tailliez, „Revue des études roumaines", V—VI, 1957—1958, p. 159 (cf. p. 171) : lat. * *mollina*. În schimb, explicația potrivit căreia lat. * *mollimen* a devenit în română *moimă* nu prezintă dificultăți.

De remarcat, în ce privește înțelesul, că este vorba despre o umflătură moale sau/și produsă în părțile moi ale corpului omului sau animalului (spre deosebire de cucui). Cât despre aspectul fonetic al chestiunii, avem motive să presupunem că, întocmai ca în *spaimă* (< lat. *expauimen*, după PEW, nr. 1611), actualul [i̯] provine dintr-un mai vechi [i] accentuat (< lat. *ī*) : *[mo(i)ímă] > [mói̯mă] (vezi și lat. *oblitat* > rom. [u(i̯)ítă] > [uĭtă]) ; desigur, accentul s-a mutat pe silaba inițială la o dată posterioară metafoniei lui [ó]. Pentru -[ă] cf. lat. *aeramen*, *legumen* > rom. *aramă*, *legumă*.

Februarie 1994

Institutul de Fonetică și Dialectologie „Al. Rosetti"
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Dan Bugeanu

NOTE LEXICALE

I. Papițoi

1. *Papițoi* pare să fie un cuvânt semiargotic. El nu figurează nici în DM, nici în DEX, nici în DEX — *Supliment* (1988), nici în DLR și e probabil că, de vreme ce nu apare în acesta din urmă, care este o sinteză a lexicografiei românești, nu a fost înregistrat, niciodată, în vreun dicționar [1]. Eu l-am întâlnit, totuși, de patru ori. Prima atestare este dintr-un roman de Marin Sorescu : *N-avea deloc ... acea volubilitate avantajoasă, mină de succese sigure, pentru toți papițoii, care, în astfel de ocazii, numai ce se reped, pupă și pun mâna, ba mai și pipăie* [2]. A doua atestare provine dintr-o piesă de teatru, *Filonul*, de Valentin Munteanu, radiodifuzată în ziua de sâmbătă, 6 decembrie 1988, piesă din care am reținut replica unui personaj, denumit inginerul Popa. O citez cu exactitate : *Un papițoi se ține după nevastă-sa*. Am mai auzit acest cuvânt într-o altă piesă de teatru radiodifuzată, *Timp în doi*, de Dumitru Radu Popescu. Nu mai țin minte data difuzării și, din păcate, nu am reținut replica, dar, după câte îmi amintesc, nu era o replică formată dintr-o frază citabilă, ci mai mult un fel de exclamație : *Un papițoi* !, spusă dur, vehement, de două ori (am reținut acest amănunt !), cu furie, cu dispreț, cu indignare de către soțul ultragiat (personaj interpretat de Ion Marinescu), la adresa unui individ cam ușuratic (personaj interpretat de Ion Caramitru), care făcea curte soției sale (rol interpretat de Gina Patrichi). În sfârșit a patra atestare se află în traducerea unei nuvele de scriitorul englez Aldous Huxley : *Nu vreau să te lași dusă de nas de un papițoi frumos și brunet din mahalalele Neapolului* [3]. Faptul că această ultimă atestare provine dintr-o traducere nu scade cu nimic importanța ei pentru problema care ne interesează. Dimpotrivă, utilizarea cuvântului *papițoi*, în cazul de față, arată că traducătoarea, Margareta Bărbuță, a preferat un termen semiargotic, mai puțin cunoscut, dar cu atât mai expresiv, în detrimentul unor cuvinte mai învechite cu semantism asemănător [4].

2. Din examinarea celor patru atestări se poate stabili definiția : „băiat afemeiat". Ea este susținută, pe deplin, și de definițiile date, în DEX, cu unele mici deosebiri, la marea majoritate a cuvintelor cu semantism asemănător : *berbant, crai, craidon, donjuan, fante, afemeiat, muiera-*

[1] Cuvântul *papițoi* a fost semnalat, de curând, la A. Ivankin, *Ultimul kamikaze*, București, Editura Meridiane, 1984, p. 19. Cf. Irina Preda, *Cuvinte noi neinregistrate în dicționarele generale. Pe marginea Suplimentului la DEX (DEX—S)*, în LR, XXXVIII, 1989, nr. 5, p. 479.

[2] Marin Sorescu, *Trei dinți din față*. Roman, București, 1979, p. 401.

[3] Aldous Huxley, *Surâsul Giocondei*. Traducere și prefață de Margareta Bărbuță, București, 1966, p. 48.

[4] În original, echivalentul lui *papițoi* este cuvântul englez *pimp : I just don't want you to be preyed upon by handsome black-haired young pimps from this slum of Naples* (cf. Aldous Huxley, *Brief Candles*, Leipzig, Paris, Tauchnitz, 1930, p. 88).

tic, *muierce*[5]. Există o singură definiție ceva mai extinsă, care se încheie și cu un *etc.* comprehensiv : aceea de la *crai*. Alături de caracteristica generală „bărbat afemeiat", s-au mai adăugat, aici, alte două trăsături distinctive : „ușuratic" și „amator de chefuri", care ar putea fi reținute pentru o definiție completă a cuvântului *papițoi*. Trebuie să adaug și faptul că mai mulți prieteni, cărora le-am citit prezenta notă, mi-au atras atenția (și aceasta, în total dezacord cu sensul foarte clar care reiese din citate) că, pentru ei, *papițoi* nu înseamnă „bărbat afemeiat", ci „tânăr cu preocupări neserioase, ușuratic, frivol, cu pretenții de eleganță, care se îmbracă fistichiu", părând astfel, prin aceste trăsături, să fie, mai degrabă, un sinonim al cuvântului *filfizon*. Cred că este vorba de conotații pe care le suscită nu numai sensul, ci și fonetismul expresiv al cuvântului *papițoi*. Cele patru citate semnalate de mine sunt categorice, astfel că nu poate exista nici un fel de dubiu în privința stabilirii exacte a sensului. Este vorba de „un bărbat (tânăr) afemeiat". Dar, așa cum acesta este, de obicei, și „ușuratic" și „amator de chefuri", el mai poate fi, bineînțeles, și „neserios", „frivol", „cu pretenții de eleganță exagerată", „extravagant". Avem de ales, astfel, între o definiție succintă „bărbat (tânăr) afemeiat" și o definiție lungă, cu foarte multe conotații. Dacă cea dintâi riscă să fie considerată incompletă, a doua, la rândul ei, ar putea să pară încărcată și, întrucâtva, tautologică.

3. Cuvântul *papițoi* provine, probabil, de la substantivul feminin *papiță*, la care s-a adăugat sufixul *-oi*.

Această explicație, ireproșabilă din punct de vedere formal, prezintă, totuși, o gravă deficiență : nu cunoaștem prea bine cuvântul *papiță*.

II. Papiță

Aș fi crezut, judecând după *papițoi*, că *papiță* nu figurează în nici un dicționar al limbii române. De aceea am fost foarte mirat să întâlnesc un cuvânt *papiță* în DLR. Din acest dicționar reproduc, mai jos, în întregime, prezentarea cuvântului[6] care ne interesează :

„PAPIȚĂ adj. (Familiar ; cu sens neprecizat, probabil) Mâncăcioasă. *Cam papiță cucoana și cam rea, cum o arăta fața.* În SCL 1969, 133. — Accentul necunoscut. — Pl. : *papițe*. — Cf. p ă p a".

Se poate observa că prezentarea din DLR este alcătuită aproape numai din elemente necunoscute sau nesigure : „cu sens neprecizat", „probabil mâncăcioasă", „accentul necunoscut", iar explicația etimologică este mai mult decât dubioasă. S-a făcut o apropiere ciudată de verbul *a păpa*, care înseamnă, în vorbirea copiilor, „a mânca", după care s-a trecut, mult prea ușor, la formarea unui adjectiv feminin *papiță*, pe baza unui proces lingvistic greu de imaginat din punct de vedere semantic și fonetic.

Singurul element utilizabil este citatul din SCL. Fără îndoială că nici el nu este clar. Și totuși utilizarea cam ironică și cam insistentă, cu oarecare înțelesuri, a adverbului *cam*, folosirea cam ireverențioasă a cuvântului *cucoană*, referitor la o femeie despre care se mai spune că e și „cam rea",

[5] Cf. DEX s. *voces*. La acest șir de cuvinte poate fi adăugat și *fustangiu*, inexistent în DEX.

[6] Cf. DLR *s.v.*

ne pot duce la ideea că, în citatul menționat, cuvântul *papiță* are un sens echivoc, de altă natură. S-ar părea că vorbitorul vrea să spună altceva și ne face un semn, discret, cu ochiul. În consecință, cuvântul *papiță* trebuie legat, nu numai etimologic, dar și semantic, de *papițoi*, care, așa cum am presupus, este un derivat al său.

2. Din discuția de mai sus rezultă că *papiță* denumește o persoană de sex feminin care se comportă la fel ca personajul masculin corespunzător, denumit *papițoi*. Orientându-ne după sensul acestuia, putem reconstitui o definiție și pentru cuvântul *papiță*. Cu ajutorul ei avem posibilitatea să refacem, în întregime, prezentarea acestui cuvânt, într-o formulare sigură, astfel :

PAPIȚĂ [7] s. f. (Familiar) Persoană (tânără) de sex feminin, ușuratică, frivolă, amatoare de petreceri și de aventuri erotice. *Cam papiță cucoana și cam rea, cum o arăta fața.* În SCL 1969, 133. — Pl. : *papițe.*

3. Cuvântul *papiță* reprezintă, probabil, rezultatul unei contaminații dintre două substantive feminine : *papină* și *fetiță*.

Elementul principal, de la care s-a pornit, este *papină*, cuvânt înregistrat în DLR, cu glosarea „femeie desfrânată". Considerat ca „popular" el este bine reprezentat, în acest dicționar, prin nouă atestări : șapte dicționare (POLIZU, HEM, DDRF, Gheție, Barcianu, ALEXI, CADE) și două citate reproduse din Gorjan și Jipescu. Etimologia, indicată în DLR, este sigură : bg. *папиня*.

Al doilea element al contaminației, elementul contaminator, este cuvântul *fetiță* [8], care împrumută cuvântului rezultat prin contaminare, *papiță*, sufixul său diminutival, îndulcind [9] astfel semantismul mult prea trivial al cuvântului de bază, *papină*.

III. Pipiță

Cuvântul *pipiță* nu figurează în dicționare. El a fost semnalat, de curând, alături de *papițoi*, pe aceeași pagină a unui text citat [10].

În ultimul timp este întâlnit, din ce în ce mai des, în textele traduse ale unor filme sau piese de teatru străine. Dintre numeroasele lui atestări am reușit să notez următoarele două replici din piesa *Week-end de adio* de D. W. Home și Sauvageon, prezentată la TVR, în ziua de 28 septembrie 1992, în traducerea d-nei Angela Plati : *Ai să mă surprinzi aici cu o pipiță*, spune un soț soției sale, care este în căutarea unui motiv de divorț, iar aceasta îi răspunde în actul următor, referindu-se la aceeași persoană : *Vrei să aduci aici pipița aceea?* Spectatorii piesei citate au putut remarca, fără îndoială, comportarea extravagantă și îmbrăcămintea indecentă a tinerei persoane, căreia, în piesă, i se acordă termenul de *pipiță*. Din aceste

[7] Cu accentul pe *i*, și nu cu „accentul necunoscut", cum s-a considerat în DLR.

[8] Cuvântul *fetiță*, ca al doilea termen al contaminației, n-a fost ales la întâmplare. Am avut în vedere unele accepțiuni familiare cu aspect echivoc, care amintesc, într-o oarecare măsură, de evoluția unor cuvinte ca fr. *fillé* sau engl. *girl*.

[9] E necesar să se remarce că noul cuvânt, *papiță*, este „familiar", ca și *fetiță*, în accepțiunea stilistică la care m-am referit, în timp ce *papină* este „popular", așa cum s-a considerat, în mod corect, în DLR. Această schimbare stilistică m-a făcut să formulez, pentru *papiță*, o definiție mai nuanțată decât aceea dată în DLR la cuvântul *papină*.

[10] Cf. Irina Preda, *op. cit.*

aspecte, precum și din cele două citate edificatoare, reiese clar că *pipiță* și *papiță* au același înțeles. De aceea definiția dată mai sus pentru *papiță* este valabilă și pentru *pipiță*.

Ca etimologie, e probabil că *pipiță* vine de la *papiță*, prin asimilarea la distanță a vocalei *a*, din prima silabă, la *i*, sub influența vocalei accentuate din silaba următoare. Dacă admitem această explicație, înseamnă că *pipiță* este o variantă a cuvântului *papiță*. Fiind mai expresivă din punct de vedere fonetic, vorbitorii au preferat-o, în detrimentul formei mai vechi, *papiță*. Astfel se explică faptul că, astăzi, *pipiță* apare ca pandant feminin al masculinului *papițoi*, deși legătura etimologică dintre cele două cuvinte, care formează o pereche, nu mai este atât de evidentă [11]. Pentru a ajunge la o explicație corectă este necesar să se reconstituie desfășurarea reală a faptelor, așa cum am încercat să fac în schița de față.

August 1993 *București, str. Crinului nr. 5—15*

Gheorghe Moga

LEXIC SADOVENIAN

Departe de a fi simple „cuvinte neînregistrate", termenii de mai jos ilustrează, pe lângă puterea de creație a marelui prozator, posibilitățile limbii române de a se împrospăta, de a ușura întruparea celor mai ascunse nuanțe ale gândului. Fiindcă am observat, uneori, o motivație stilistică în folosirea lor, am însoțit contextul în care apar de comentariile pe care le-am socotit necesare.

Crengărit s.n. : „Ciuta năvălise întâi printr-o desime de crengi ca să se curețe de ce era pe ea. Dar ce era pe ea nu se lepădase. Stropiturile de sânge împroșcau zăpada și dincolo de *crengărit*." (M. Sadoveanu, *Opere*, vol. XIV, București, ESPLA, 1959, p. 579). Fiind un cuvânt nou (format cu sufixul *-ărit*, ca *ierbărit* sau *tufărit* [1]), apare în text după ce cititorul îi cunoaște înțelesul : „desime de crengi".

Metalâc s.n. Pentru a denumi o „mulțime de bani" vorbitorii limbii române se folosesc de derivate formate cu sufixele colective *-et* și *-ărit* ; atât *bănet*, cât și *bănărit* apar încă în scrierile de tinerețe ale lui Sadoveanu : „Iar oamenii, ascultându-l pentru a suta oară, se gândeau la cei doi străini care au trecut prin sat și au zvârlit atâta *bănet* în baltă" (*Opere*, vol. I, București, ESPLA, 1954, p. 689) și : „Zgârcit e, bre ! nu se mai satură de

[11] Unii vorbitori spun, în glumă, *pipițoi*. Ei creează, astfel, o variantă a cuvântului *papițoi*, derivată, de data aceasta, de la *pipiță*, imitând, fără a ști, procesul, mai vechi, de derivare a lui *papițoi* din *papiță*.

[1] Pentru care vezi Florența Sădeanu, *Sufixele colective din limba română cu privire specială asupra repartiției lor*, în SMFC, III, 1962, p. 87.

atâta *bănărit*" (*ibidem*, p. 662). Cu indicația *înv.* și *reg.* în dicționare întâlnim și alt derivat : *paralâc*, care aduce o nuanță semantică în plus, aceea de bani mărunți, „mărunțiș". Aceeași nuanță o regăsim și într-un cuvânt creat de Sadoveanu, *metalâc* : „După multe întrebări și răspunsuri întortochiate, neguțătorul cu cealma a putut afla că acel flăcăiandru voinic ar avea în stăpânirea lui cu dreptate un ban de aur și ar vrea să-l prefacă în *metalâc*" (*Opere*, vol. XVI, București, ESPLA, 1959, p. 89). Înțelesul noului derivat (format prin adăugarea sufixului *-lâc* la un substantiv care are, ce-i drept, și sensul de „bani") se desprinde din paragraful imediat următor celui citat : „[Ali] a privit socoteala pe care bătrânelul o făcea pe degetele lui și pe niște bile înșirate pe sârme. A primit *doi pumni plini de bani și de bănuți* și s-a socotit fericit ca Aladin ...".

Folosind acest termen într-o operă care prilejuiește cititorului nu numai cunoașterea unui topos aparte (Dobrogea — „țară a vechimii și a prefacerilor"), ci și a înțelepciunii orientale (Mehmet Caimacam fiind una din ipostazele lui Nastratin Hogea), Sadoveanu face încă o dată dovada adecvării depline a faptului lingvistic la conținutul lucrării.

Neînviforat, -ă adj. Format printr-o dublă prefixare, termenul (neînregistrat la litera *N* din vol. VII, partea 1 din DLR, dar figurând, fără citate, s. v. *înviforа*, în vol. II, partea 1 din DA) apare în replica lui moș Antonie, „pustnicul cel bătrân", exilat, fără familie și fără rude, în munții de la Râșca : „Hălăduiesc fără bucurie, cucoane, așteptând să trec la limanul cel *neînviforat* ..." (în *Opere*, vol. VIII, București, ESPLA, 1957, p. 425). Cuvântul este folosit într-o variantă a uneia dintre numeroasele expresii care sugerează starea de moarte : *a trece la limanul cel fără de vifor* (folosită în *Hanu Ancuței* : „mi-a veni vremea să mă duc la limanul cel fără de vifor", *ibidem*, p. 482).

Nemțărie s.f. Deși figurează în lexicul unei capodopere (*Hanu Ancuței*, 1928), derivatul *nemțărie* nu este înregistrat de nici o lucrare lexicografică. Cuvântul merită puțină zăbavă pentru a ne explica, în același timp, și de ce a fost „uitat" și de ce Sadoveanu îl alege dintre posibilele sinonime pentru „mulțime de nemți".

Se știe că în limba română există zeci de substantive feminine formate cu ajutorul unui sufix destul de productiv *-ărie*. Unele dintre aceste substantive (cele de tipul *cojocărie*, *pantofărie*) denumesc locul unde se confecționează (atelier, fabrică) sau se vând (magazine) produsele respectivei ocupații. Altele (de tipul *stâncărie*, *pietrărie*) primesc prin sufix un sens colectiv („mulțime de ..."); în acest ultim caz sufixul devine sinonim și „concurent" al sufixelor *-iș* și *-et*, așa cum dovedesc perechile : *tufărie* — *tufăriș*, *nucărie* — *nucet* etc.

Cuvântul din titlu pare „nefiresc" pentru că substantivul de la care s-a pornit *(neamț)* pentru formarea derivatului colectiv „cerea" un alt sufix [2]; în mod obișnuit, vorbitorii limbii române adaugă unor astfel de substantive sufixul *-ime*, ca în cuvintele : *căzăcime*, *turcime*, *ungurime* și, prin urmare, *nemțime* (cuvânt care apare în dicționare cu indicația „rar").

Dar ceea ce este o „abatere" se poate considera o alegere inspirată și motivată. Se cuvine să amintim contextul în care apare substantivul.

[2] Vezi Florența Sădeanu, *art. cit.*, p. 67. Autoarea înregistrează totuși, la p. 53 și 74, câteva substantive colective derivate cu *-ărie* de la nume de persoane : de exemplu, *moșnegărie* și *popărie*.

Ajuns, prin negura serii, la Hanul Ancuței, în fruntea convoiului de cărăuși, Damian Cristișor, „negustorul lipscan", se dovedește a fi „un om căruia îi plac tovărășiile". Acceptând și îndeplinind „rânduielile" locului, negustorul drumeț spune celor din preajma focului „cum i-au fost petrecerile prin țări străine". Auditoriul află noutăți despre meșteșugurile și năravurile unui popor, aprobându-le („Asta nu-i rău, întări comisul") sau respingându-le („Asta iară îi rânduială care trebuie să rămâie la dânșii"). Și, pentru a-i face pe tovarășii săi să prețuiască mai mult vinul, întărindu-le, totodată, convingerea în adevărul celor spuse în Carte („vinul îndulcește inima omului și folosește mădularelor lui"), negustorul aduce vorba despre băutura nemților: „— Apoi altceva n-am văzut nimica, fărdecât mare iarmaroc, acolo la Lipsca. Mare iarmaroc cât lumea asta, și comedii, și muzici, și *nemțăria* pământului bând bere. Cine n-a gustat, oameni buni, asemenea băutură, să nu fie cu părere de rău. Căci e-un fel de leșie amară." (*Opere*, VIII, 550).

Povestitorul alege formația *nemțăríe* pentru a sugera celor ce-l ascultă imaginea unei aglomerări umane, a unui iarmaroc „cât lumea asta" și pentru a întreține mirarea celor din jur, ale căror gesturi trădează, deopotrivă, neîncrederea și admirația, dezgustul și curiozitatea.

Cei mai surprinși dintre toți sunt ciobanii; pentru niște cunoscători ai minunilor Firii, invențiile oamenilor nu pot fi decât niște „ticăloșii", niște „drăcării" sau „fleacuri". Baciul Dănilă (din *Ostrovul lupilor*) o spune cu convingere: „să știi dumneata, Neagule, că au ieșit pe lume o mulțime de înșelări de când cu *mașinăriile* nemților. Dar eu ți-oi spune vorba lui Nastratin al nostru: oricât ar fi de iscusiți nemții, tot nu pot face oaie și albină de fier; oaia și albina sânt mașinile lui Dumnezeu și decât ele nu poate face omul ceva mai bun" (*Opere*, vol. XVI, 1959, p. 53). Reținem din ultimul citat substantivul subliniat, asemănător nu numai ca formă, ci și aflat în relație de „inerență" cu termenul din titlu: *nemțărie — mașinărie*.

Noiembrie 1993 *Jibou, str. Garoafelor nr. 13*

Teodor Oancă

ADOPTAREA NUMELUI DE FAMILIE ÎN SUDUL OLTENIEI

În lucrarea de față ne-am propus să urmărim adoptarea numelui de familie în sudul Olteniei prin cercetarea fondului de documente de stare civilă aparținător localității Segarcea, județul Dolj. Informațiile au fost coroborate cu cele obținute prin consultarea aceluiași fond de documente din alte localități din sudul județului Dolj.

Cercetarea a avut ca punct de referință inventarul de nume existente în *Catagrafia din 1831* [1], satul Segarcea, care cuprinde 223 de nume dintr-un total de 257 de familii cunoscute la acea dată. Alte materiale documentare consultate au fost *Condica de la 1850* cu cei botezați la biserica mânăstirii Segarcea și *registrele de stare civilă* pentru născuți, decedați și căsătorii pe anii 1870, 1886, 1900—1901, 1919—1920 și 1925 existente la Filiala Dolj a Arhivelor Statului sau la primăria orașului Segarcea.

Nume rezultate prin derivarea cu un sufix onomastic sunt cunoscute de multă vreme [2], dar dobândirea funcției de nume de familie de către acestea s-a realizat în timp, astfel că nu putem vorbi de existența unui sistem instituționalizat juridic decât abia după 1895, când a fost dată *Legea asupra numelui*, prima de acest gen în legislația românească și care se referea în exclusivitate la numele de familie [3]. Ea stipula și felul cum trebuie formate aceste nume : din numele tatălui, la care să se adauge una din terminațiile aflate în uz. Legiuitorul avea în vedere, desigur, sufixe onomastice ca *-ea*, *-eanu*, *-escu*, *-ete*, *-ilă*, *-oiu* etc. Legea n-a fost aplicată imediat din cauza greutăților de ordin financiar și administrativ, de aceea adoptarea numelor de familie s-a făcut treptat, din mers, în funcție de interesul fiecăruia de a-și fixa numele de familie. Într-un anume fel, orice persoană era conștientă că are un nume de familie, cel care coincidea cu al unui strămoș, care însemna „neamul" pentru toți descendenții lui, numai că acel nume de familie va fi înscris în acte, cu acest regim, mult mai târziu.

La 1831 sunt înregistrați capii de familie. Numele lor se compune din numele personal și al tatălui. Filiația este exprimată prin cuvântul slavon *sin* „fiul (lui)" sau prin punerea în cazul genitiv, pentru văduve, a numelui soțului decedat : *Păun sin Iancu*, *Mihai sin Petrican*, *Nică sin Ene*, *Luca sin Dincă*, *Ilie sin Voicu*, *Maria lu Liță*, *Rada lui Voicu sin Duinea*, *Maria lui Dumitru sin Stoian* etc.

[1] *Monografia județului Dolj, Izvoare demografice*, vol. I, partea I, *Catagrafia din 1831*, în *Oltenia. Documente. Cercetări. Culegeri*, Craiova, 1944.

[2] Cf. N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963.

[3] Cf. Teodor Oancă, *Numele personal din perspectivă sociolingvistică (I)*, în „Analele Universității din Craiova". Seria Științe sociale și economice, 1988, p. 37.

LR, XLII, nr. 11—12, p. 527—530, București, 1993.

Parcurgând lista numelor cuprinse în *Catagrafia de la 1831*, constatăm că ne aflăm în faţa a două sau trei generaţii. *Ghiţă sin Preda*, *Stancu sin Marcu*, *Ion sin Stoian*, *Dumitru sin Raicea* se referă la două generaţii, fiul şi tatăl, pe când *Gheorghe sin Dumitru Popii*, *Nicolae sin Dinu Pătruţ*, *Barbu sin Pătru Sandii*, *Stancu sin Ion al Popii*, *Dumitrache sin Stan Constandin* etc. numesc fiul, tatăl şi bunicul.

În numeroase cazuri numele tatălui este urmat de un supranume : *Marin sin Barbu Creţu*, *Pătru (Marin) sin Pătru Îmbuiestru*, *Stan sin Nicolae Covrig*, *Marin sin Matei Mîndru*, *Nicu (Trancă, Matei) sin Ion Păstae* etc. Multe dintre aceste supranume s-au transmis generaţiilor următoare, devenind mai târziu nume de familie.

Deşi n-a fost în intenţia noastră să reconstituim arbori genealogici, câteva exemple pot fi concludente pentru felul cum a evoluat în secolul trecut sistemul de denominaţie personală. În 1831 este înregistrat *Marin sin David*. El are un fiu care se numeşte *Mitrică Marin David*, care în 1886 îşi căsătoreşte fiul *Dumitru Mitrică Marin David*. Un frate al lui Mitrică este *Ioan Marin David*, căruia în 1861 i se naşte fiica *Ecaterina Ioan Marin David*. *Pătru sin Raicea* este tatăl lui *Truţă Pătru Raicea* şi bunicul lui *Ioan Truţă Pătru Raicea*. *Stancu sin Marcu* are fiu pe *Marcu Stancu Marcu*, căruia în 1850 i se naşte o fată : *Dumitra Marcu Stancu Marcu*.

Pe măsură ce generaţiile se succed, creşte şi numărul c u v i n t e l o r din numele unei persoane, astfel că la 1850, din cele 42 de nume înregistrate, 35 sunt formate din 3 cuvinte, 6 din 4 cuvinte şi 1 din 5 cuvinte. O imagine a raportului dintre vârsta şi numărul cuvintelor din nume oferă lista decedaţilor din anul 1870. Bărbaţii în vârstă de peste 60 de ani au numele format din două cuvinte : *Gheorghe Timacu*, *Vasile Gogoaşe*, *Pătru Dîrjiu*, *Gheorghe Liţu*, iar copiii decedaţi au numele format din patru cuvinte : *Joiţa Marin Marin Pădeanu*, *Marin Stan Matei Piţa*, *Constantin Stan Ion Stanciu*, *Ecaterina Mitrică Ioan Şerban* etc., ceea ce înseamnă că părinţii lor, care reprezintă generaţia de vârstă mijlocie în această relaţie în 1870, aveau nume formate din trei cuvinte — după cum rezultă, de altfel, şi din registrul care cuprinde căsătoriile din 1870 : *Gheorghe Gheorghe Piciu* (25 ani) cu *Ioana Păun Iancu* (24 ani), *Matei Stan Gligorie* (27 ani) cu *Maria Constandin Tabacu* (20 ani), *Ion Florea Vîlcoi* (25 ani) cu *Păuna Marin Gavriloiu* (21 ani) etc.

În 1886, în lista cu nume reprezentând patru generaţii, raportul dintre vârsta celor decedaţi şi numărul de cuvinte din alcătuirea numelui se prezintă astfel : persoane cu nume formate din două cuvinte : 9, din trei cuvinte : 29, din patru cuvinte : 43, din cinci cuvinte : 4. În această statistică, generaţia foarte tânără este bine reprezentată deoarece mortalitatea infantilă era extrem de mare.

În privinţa născuţilor în 1886, datele se prezintă asemănător, în sensul că, neexistând un nume de familie oficializat, numele născutului e format din numele personal urmat de cel al tatălui, acesta din urmă fiind format din două, trei sau patru cuvinte : nume formate din trei cuvinte : 15, din patru cuvinte : 100, din cinci cuvinte : 5.

Deşi la 1895 apăruse *Legea asupra numelui*, primăriile, prin serviciul de stare civilă, nu s-au conformat actului normativ, astfel că la 1900, ca

și mai târziu, până în 1920, notarii au continuat să rămână fideli tradiției la înregistrarea numelor noilor născuți. La 1900, din cele 177 de cazuri, 116 reprezintă nume formate din patru cuvinte, iar 48 — din cinci cuvinte : *Dumitru Costache Antonie M. Anuța*, *Ștefana Marin M.G. Pătra*, *Maria Nică Stancu Ghiță Anghel*, *Ștefan Ion Ghiță I. Mirea* etc. Merită semnalat numele format din patru cuvinte, care la 1900 mai păstrează, datorită preluării din acte mai vechi, formula slavonă cu *sin* în numele bunicului celui născut și declarat în acel an : *Constantin Marin Anghel sin Anghel.*

În 1901 dominante rămân numele formate din patru cuvinte, mai mult de jumătate, iar cele cu cinci cuvinte reprezintă 30 la sută din totalul de 208 nume ale copiilor născuți.

Sistemul acesta durează până la sfârșitul anului 1919, când încă mai era considerat nume de familie întregul nume al tatălui, cu ascendenții lui până la a treia sau a patra generație. Exemplificăm cu un act de naștere din 1915 : „... s-a născut la casa părinților săi din comuna Segarcea un copil de sex femeiesc, căruia i s-a dat prenumele *Maria*, numele de familie fiind *Simion Gheorghe Gheorghe Buia*, fiica legitimă a lui *Simion Gheorghe Gheorghe Buia*, de ani douăzeci, și al soției sale *Dumitra*, de ani nouăsprezece, născută *Ilie N. Pircă* ...". Reținem dintr-un asemenea act de naștere introducerea noțiunii de n u m e d e f a m i l i e, dar fără ca acesta să fie concretizat conform legii deja în vigoare din 1895.

Luna decembrie a anului 1919 poate fi considerată ca una de tranziție spre fixarea numelui de familie propriu-zis, în sensul că se întâlnesc atât cazuri de redactare a actelor de naștere ca cel de mai sus, cât și acte în care numele de familie este menționat în mod expres : „... s-a născut... un copil de sex masculin, căruia i s-a dat prenumele *Ilie*, numele de familie fiind *Ilie*, fiu al domnului *Constantin Ioniță Ilie* și al doamnei *Maria*, născută *Ion Pîrvan Naidin* ..." (1919, decembrie, 18).

Începând din 1920, precizarea numelui de familie devine constantă. Acesta reprezintă, fără excepție, ultimul cuvânt din numele tatălui, chiar dacă îl numește pe străbunicul sau stră-străbunicul celui născut : *Dumitra V î l v o i* este fiica lui *Dumitru Ion V î l v o i*, *Ana P e ț a* este fiica lui *Costache Voinea Dinu P e ț a*, *Nicolae C h i r i ț ă* este fiul lui *Ion Fică Constantin C h i r i ț ă*, *Joița H î r ș i e* este fiica lui *Pătru Vasile Preda H î r ș i e*, *Ștefan P i r c ă* este fiul lui *Vasile Vasile Nicolae P i r c ă* etc.

În mod tradițional, femeile adoptă la căsătorie numele soțului. Dacă la 1920 problema numelui de familie al celui născut este deja rezolvată, părinții rămân în actul respectiv de stare civilă cu numele tradițional. Astfel, mama Joiței Hîrșie, din exemplul de mai sus, se numește *Ioana Pătru Vasile Preda Hîrșie*, ea primind la căsătorie numele întreg al soțului.

Decretul 273/1950, prin art. 2, limitează atât numele de familie, cât și prenumele la cel mult două cuvinte. Actele de identitate care s-au eliberat în mediul rural [4] au reținut numai numele personal (de botez), numele de familie propriu-zis și numele personale ale părinților, într-o rubrică specială, eliminându-se astfel cel al bunicului, eventual și al străbunicului.

[4] Oficiile de stare civilă din mediul orășenesc se conformaseră deja, în cea mai mare parte, încă înainte de primul război mondial în fixarea numelui de familie propriu-zis.

Datorită modului cum a fost adoptat numele de familie, s-a ajuns la o varietate lexicală care satisface pe deplin nevoia de individualizare cu mijloace cât mai reduse. Afirmația se sprijină pe datele oferite de registrul de stare civilă pentru născuți în anul 1925. Numele de familie reprezintă 127 de unități la 308 cazuri înregistrate. Aceste unități se structurează astfel :

1. Nume calendaristice primare : *Anghel*, *Barbu*, *Constantin*, *David*, *Dumitru*, *Florea*, *Gavrilă*, *Ion*, *Lazăr*, *Marcu*, *Marin*, *Nicolae*, *Pătra*, *Pătru*, *Sava*, *Savu*, *Ștefan*, *Tudor*, *Vasile*, *Vărvărea* etc.

2. Nume calendaristice derivate : *Angheluț*, *Anuța*, *Dumitrescu*, *Gavriloiu*, *Iancu*, *Iliuță*, *Ionașcu*, *Ionescu*, *Ioniță*, *Lăzărescu*, *Marica*, *Mateescu*, *Mărculescu*, *Mincă*, *Nicolaescu*, *Pătrușcă* etc.

3. Nume provenite din apelative românești : *Bîscu*, *Boagiu*, *Bozgan*, *Burci*, *Cazacu*, *Ciolacu*, *Cioromela*, *Ciucă*, *Ciungu*, *Diaconu*, *Dolofan*, *Gărgăreață*, *Jitoaica*, *Logofătu*, *Pană*, *Păstae*, *Păun*, *Rusu*, *Scuipici*, *Stîncă*, *Tingire*, *Zamăneagră*, *Zamfir* etc. Unele dintre acestea pot fi considerate ca provenind din porecle, care au la bază un nume de ocupație, un defect fizic, o calitate sau un etnonim.

4. Hipocoristice primare și derivate : *Cică*, *Costea*, *Dina*, *Duțu*, *Firța*, *Firuț*, *Ghiță*, *Lică*, *Lisei*, *Liță*, *Mitran*, *Nacu*, *Nica*, *Niculescu*, *Niță*, *Oniță*, *Ristea*, *Trușcă* etc.

5. Toponime derivate devenite supranume : *Cerăceanu*, *Cușmireanu*, *Duduianu*, *Galiceanu*, *Ionăleanu*, *Ruican*, *Săceanu* etc.

6. Nume de origine străină (slavă, cu precădere bulgărească) : *Bejan*, *Bibu*, *Bonea*, *Bratu*, *Daje*, *Dobre*, *Dragomir*, *Iovan*, *Mirea*, *Neagu*, *Peța*, *Pîrvu*, *Preda*, *Rada*, *Stan*, *Stancu*, *Stroe*, *Voicu* etc.

Frecvența cea mai mare o dețin numele menționate la primele patru grupe.

Din cele arătate mai sus desprindem următoarele concluzii :

a) numele de familie a căpătat statut juridic începând cu anul 1920 ;

b) până la această dată numele personal era urmat de numele ascendenților (de regulă pe linie paternă) până la a treia și chiar la a patra generație ;

c) înmulțirea cuvintelor în numele unei persoane s-a realizat în secolul trecut pe măsură ce apărea o nouă generație ;

d) toți descendenții aveau conștiința că aparțin unui n e a m, desemnat prin numele exprimat de ultimul cuvânt din seria onomastică ;

e) acest ultim nume a devenit, fără excepție, nume de familie.

Ianuarie 1994

Facultatea de Litere și Istorie
Craiova, str. Al. I. Cuza nr. 13

Adrian Voica

CEZURĂ ȘI ÎNGAMBAMENT (II)

Sunt unii poeți care-și notează versurile în continuare, suprimând spațiul alb de la sfârșitul acestora. La Adrian Maniu, de pildă, un anumit semn tipografic [17] anunță că versul s-a terminat — obligându-ne, în felul acesta, să acceptăm ca cezură interioară ceea ce, în condițiile transcrierii standard, ar fi purtat numele de cezură exterioară sau pauză prozodică.

În studiul menționat, G. I. Tohăneanu consideră că modalitatea ca atare a fost necesară „Pentru a concentra ideea poetică și a-i asigura unitatea interioară, pe de o parte, iar pe de alta, pentru a micșora distanța dintre poezie și proză" [18]. Totuși, în cazul versurilor izometrice, concepute inițial sub formă de catren, chiar dacă în faza finală sunt notate în continuare, spațiul alb dintre strofe este păstrat. Mai mult, Adrian Maniu nu se limitează doar la introducerea acelui semn tipografic numai pentru a departaja versurile, ci-l folosește totdeauna în cazul cezurilor mobile. Oricum, procedeul nu este specific prozei, ci atrage atenția asupra infrastructurii strofei (prin măsură, poziția rimelor și — mai ales — prin indicarea locului cezurilor care fragmentează „versul" în cele două emistihuri cunoscute). Iar dacă tipul ales este alexandrinul românesc, atunci și simetriile interioare provocate de egalitatea emistihurilor sunt mai bine reliefate de cezură.

În următoarea strofă din poezia *Într-o grădină veche*, integrată volumului *Lângă pământ* (1924), cezura fixă și cea mobilă coexistă — semn indubitabil (alături de măsură și rimă) că normele versificației sunt păstrate cu strictețe :

„Pe cerul roz, în lacrimi, ~ nori galbeni topesc ceara; ~ în evantai păunii deschid verzi curcubeie, ~ subt ziduri dărâmate, ~ în funduri de alee ; ~ plutind, ~ grădina veche ~ ridică-n ceață seara".

Dacă în locul tildei (~) punem bara de măsură specifică cezurii, vom obține — prin transcrierea sugerată de autorul însuși — un catren cu rime îmbrățișate, de cea mai pură construcție clasică :

I. „Pe cerul roz, în lacrimi, //nori galbeni topesc ceára;
v—v— v—v// v—v v— —v (7A + 7B)

II. în evantai păunii deschid verzi curcubéie,/
vvv— v—v v— — vv—v (7A + 7B)

III. sub ziduri dărâmate, //în funduri de alée;/
v—v vv—v// v—v vv—v (7A + 7B)

IV. plutind,/ grădina veche //ridică-n ceață seára".
v—/ v—v —v// v—v —v —v (7A + 7B)

[17] Tilda (~) este lipsită aici de conotațiile cunoscute. Ea are valoarea unui bumb tipografic (●).

[18] G. I. Tohăneanu, *st. cit.*, p. 245.

LR, XLII, nr. 11—12, p. 531—536, București, 1993

Doar în versul al doilea cezura fixă nu este menţionată şi grafic. În schimb, celulele ritmice care constituie emistihurile celui de al treilea urmează aceeaşi ordine şi au acelaşi conţinut (amfibrah + peon III).

Este de la sine înţeles că asemenea simetrii nu sunt posibile în proză — nici măcar în cea poetică —, aşa cum îndeobşte vorbim despre cea sadoveniană. Iar semnele de punctuaţie din finalul versurilor — identice în două cazuri — contribuie, într-o oarecare măsură, la impresia de structuri armonios construite, determinante pentru „unitatea interioară" la care se referea G. I. Tohăneanu.

Dacă (prin semnul tipografic folosit) la Adrian Maniu se poate vorbi despre pauză prozodică, ea tinde să dispară în volumul lui Ion Minulescu intitulat *Strofe pentru elementele naturii* (1930). Prin transcrierea în continuare a versurilor, când acestea nu sunt perfect sudate de ingambament, apare cezura — anunţată, ca şi la Adrian Maniu, de semnele de punctuaţie.

După experienţa fragmentării versurilor — vizibilă în toate „romanţele" sale — urmează procesul compactării lor. Cuvântul „strofă" este menţinut, ca şi măsura şi alternanţa rimică.

Tipul de vers utilizat cândva de T. Arghezi în *Psalmul de taină* — având 18 silabe şi ritm iambic — se regăseşte în combinaţie cu cel de 17 silabe, ceea ce presupune prezenţa simultană a rimelor feminine şi masculine. El se apropie mai mult de proza poetică imaginată de Ion Minulescu prin distanţa dintre rime. Dacă T. Arghezi fragmenta versul, apropiind de fapt rimele, Ion Minulescu îl preferă în forma lui reală, cu consecinţe prozodice notabile. Concepându-şi strofa mai ales sub raportul unităţii ei gramaticale — şi ca o consecinţă a versurilor foarte lungi, notate în continuare —, cele patru cuvinte de rimă nu mai au pregnanţa celor din strofa lui Adrian Maniu, anterior citată. De asemenea, sugerarea cezurilor (într-o mai mică măsură decât la celălalt poet) facilitează impresia de „proză" în care — totuşi — simetriile sonore se încadrează în parametrii versului clasic.

Al doilea fragment din *Strofe pentru foc :*

„Deşi-ai rămas acelaşi veşnic, nu eşti acelaşi niciodátă şi nici nu porţi acelaşi nume când construieşti sau când distrúgi, sau când — trăindu-ţi moştenirea fatală şi nenduplecátă — presari în urma ta blesteme sau faci să ţi se-nalţe rúgi..."

este de fapt un catren cu rime încrucişate :

I. „Deşi-ai rămas acelaşi veşnic, nu eşti acelaşi niciodată
v— v— v—v —v//—v v—v vv—v (9A + 9B)

II. şi nici nu porţi acelaşi nume când construieşti sau când distrugi
v— v— v—v —v//vvv— vvv— (9A + 8 B)

III. sau când — trăindu-ţi moştenirea fatală şi nenduplecată —
v—/ v—v vv—v// v—v vvvv—v (9A + 9B)

IV. presari în urma ta blesteme sau faci să ţi se-nalţe rugi ..."
v— v—v— v—v//v— vvv—v — (9A + 8B)

★

De obicei, ingambamentul şi cezura apar împreună. Totuşi, utilizarea lor simultană este mai des rodul hazardului creator decât rezultatul unei acţiuni deliberate.

În cazul lui Eminescu, însă, lucrurile se schimbă radical.

Varianta D. 2279, 76 a postumei *În fereastra despre mare*, de pildă, stă mărturie în privința efectelor ce se pot obține prin simetrica lor dispunere în strofe consecutive. Primele două catrene au următoarea alcătuire:

„Din castel privind apusul (8/—)
Plânge tânăra crăiasă;/ (8/a)
Apa mării (4/—)
Scânteiază unduioasă. (8/a)

Un pescar pe lângă țărmuri (8/—)
Vâsla-ntinde, îndreptând-o;/ (8/b)
Apa mării (4/—)
Dulcea luntre legănând-o" [19]. (8/b)

★

Teoretic, ingambamentul este opus cezurii căci, dacă el apropie versurile, încercând să le dea unitate, cezura le desparte, punând mai bine în evidență expresia poetică, sensul etc.

Într-o fază anterioară, prezența ingambamentului se explică exclusiv prin dimensiunile frazei poetice, — ca în această strofă din *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu:

„Spune-i că atunci când iepurii în goană
Vor lua pe ogari, lupilor moarte
Micii vor da, poate că atunci doară
M-oi închina; iar nu de astă oară".

Dar, pe măsură ce finalitatea actului poetic a vizat și o dimensiune estetică, atitudinea față de principalele procedee prozodice s-a modificat.

În acest sens, menționarea lui G. Topîrceanu imediat după Eminescu poate să surprindă. Într-o măsură mult mai mare decât alți poeți, el a știut să stabilească relația ideală între elementele care scot în relief sau, dimpotrivă, estompează ingambamentul.

Poziția sa față de ingambament — diferită uneori în cadrul aceleiași poezii — se numără printre surprizele prozodice topîrceniene. Recurgând adesea la rime cu totul noi, el provoacă uimirea cititorului, înlesnind astfel cezura exterioară (sau pauza prozodică). Dar — gramatical și poetic — ingambamentul este specific versurilor respective, ca în această strofă finală, plină de optimism, din *Primăvară*:

„Pe trotuar, alături *saltă*
Două fete vesele ...
Zău că-mi vine să-mi las *baltă*
Toate interesele!"

Uneori, ingambamentul este conceput ca liant al versurilor într-o comunicare mai amplă, desfășurată pe parcursul unei strofe întregi. În acest caz, mai ales când strofa respectivă reprezintă o descriere (deci poetul păstrează unitatea de ton, iar surprizele prozodice lipsesc), ingambamentul

[19] M. Eminescu, *op. cit.*, p. 207.

și cezura acționează simultan, încât deosebirea de durată dintre ele este mai greu perceptibilă:

„Colo-n vale, unde drumul
Taie luminișuri rare, (/)
Printre plopi se vede fumul
Hanului din Vadul-Mare."

Prin ingambament sunt unite cele mai diverse părți ale unei structuri gramaticale — atât la nivelul frazei, cât și al propoziției. Cu cât elementele care îl produc sunt mai neașteptate, cu atât insolitul rimelor reține atenția lectorului, iar efectul prozodic este mai mare. Firește, și la acest capitol G. Topîrceanu se manifestă ca un artizan de geniu, după cum ne-o dovedește următoarea strofă din *Rapsodii de vară*:

„Că zilele-n restriște (7/a)
Se-nalță și apun (6/b)
Ca niște (3/a)
Baloane de săpun." (6/b)

Aici însă ingambamentul este favorizat și de construcția strofei, în care versurile au măsuri mici (variind între 3 și 7 silabe). Din această cauză și ritmul (iambic) pare mult mai vioi decât cel din versurile lungi, cu cezură mediană, din rândul cărora face parte și alexandrinul românesc.

Dacă în tiradele specifice personajelor din mai toate piesele în versuri ingambamentul și cezura acționează în vederea fragmentării discursului poetic, nu este mai puțin adevărat că versurile scurte reclamă aceste procedee din alte motive.

Se înțelege, rezultatele sunt diferite, în funcție de atitudinea artistului față de ele. O poetesă ca Magda Isanos, de pildă, pentru care orice lucru are o vibrație particulară, aproape stranie, recurge, la ingambament fără să-i speculeze avantajele:

„Voi,/ zâne bune,/ (6/a)
azvârliți-mi un brâu,/ (6/b)
să se facă râu (5/b)
și să sune." (4/a)

(Zâne de rouă)

De aici până la șoapta și angoasa bacoviană este totuși un drum lung. Bacovia apelează frecvent la ingambament, dar acesta operează ca regulator între gândul obsedant și expresia poetică. Reproducem o strofă din *Tăcere*, în care p r i n i n g a m b a m e n t sunt repartizate în versuri diferite (pentru a fi unite apoi) întrebări privind o persoană nedefinită ce aparține unui timp indefinit:

„Ce mai este .../ cărți de noapte (8/—)
Mai citesc,/ și-mi pare că sunt viu —/ (9/a)
Cine iar aprinde lampa (8/—)
Când e prea târziu ?" (5/a)

★

În versurile heterometrice, raportul stabilit între c e z u r ă și i n g a m b a m e n t diferă, astfel că pauzele propuse de poet și intuite de

cititor se soldează cu o fragmentare ritmică sesizabilă în ansamblul strofei. Nu ne referim aici în mod automat la muzicalitatea versurilor căci, ritmic, ele pot suferi sub acest aspect. Avem în vedere construcția strofei. Ea apare ca rezultat al combinațiilor metrice — practic nelimitate.

În afara cezurilor interioare acționează și altele, cu un efect remarcabil când sunt plasate deliberat la sfârșitul versurilor. Totuși, dacă vom continua să vorbim despre pauza prozodică în loc de cezuri exterioare, va trebui să constatăm că durata lor variază în funcție de semnele de punctuație utilizate de autor sau (în cazul poeziei de dată recentă) de sintaxa adoptată ori cerută de enunțul respectiv.

Lucian Blaga, de pildă, manifestă un interes mai mare față de cezură, deși versurile sale heterometrice par strict dependente unele de altele, favorizând ingambamentul. Dar numeroasele intercalări care dau enunțului aspectul unei fraze stufoase măresc numărul cezurilor precedate de ictusul forte al clausulei. Fiindcă — și acest lucru nu a fost încă semnalat în studiile românești de versificație — și în poezia cu vers alb ultimul cuvânt din fiecare vers păstrează ictusul forte, putând fi deci o rimă potențială. Pe de altă parte, cele două tipuri de cezuri sunt anunțate de un cuvânt care conține un ictus mult mai puternic decât cel comun, apropiat ca intensitate celui forte. În poezia *Izvorul nopții* numărul cezurilor este superior celui produs de ingambament:

„Frumoaso,/
ți-s ochii-așa de negri/ încât seara
când stau culcat cu capu-n poala ta/
îmi pare
că ochii tăi,/ adâncii,/ sunt izvorul
din care tainic curge noaptea peste văi/
și peste munți/ și peste șesuri,/
acoperind pământul
cu-o mare de-ntuneric./
Așa-s de negri ochii tăi/
lumina mea."

La Nichita Stănescu, între cezură și ingambament se insinuează adesea o relație de ambiguitate prozodică. Menirea cezurii de a sublinia cuvintele, printr-o despărțire a lor riguros explicată gramatical, nu mai este urmată *stricto sensu*. Aceleași cuvinte — e drept, făcând parte din versuri diferite — fuseseră apropiate prin ingambament. Iată prima strofă din *Respirări*:

„Ce poftă de viață *avea*
ceea ce nu *era* [20]
Ce poftă de nu *era*,/ *avea*
ceea ce nu,/ nu *era*."

[20] Deși poetul nu pune punct după acest vers, el se subînțelege. Majuscula cu care începe versul următor este o confirmare. Dar lipsa punctuației poate sugera și o micșorare a duratei pe care o presupune cezura exterioară.

Din exemplele menționate se poate deduce că pauza prozodică diferă ca durată de la caz la caz. Ea poate funcționa uneori la parametrii cezurii interioare. Alteori este mai greu sesizabilă sau poate chiar lipsi, ca urmare a prezenței și deciziei cu care acționează ingambamentul. În mod paradoxal, pauza prozodică apare în general mai precis diferențiată în versurile heterometrice, adică acolo unde ea nu este condiționată de existența rimei.

Revenind la poetul din Lancrăm, menționăm că, atunci când cuvântul care încheie versul are valoare metaforică, pauza prozodică se subînțelege, chiar dacă este vorba de ingambament. Un fragment din poezia *La mânăstire* va fi, sperăm, edificator:

„Cu miros de ger în lână vine un bătrân./
Îi sunt obrajii zdrențuiți
întocmai ca un prapur vechi;/
<Părinte bun,/ ți-aduc o pâine și *un strop*
de vin,/ ca să se roage la altar blândețea ta>".

Un strop are aici valoare de sinecdocă și, dacă poetul ar fi renunțat la ultimul vers, cititorul ar fi înțeles fără dificultate că sensul cuvântului final se referă la *puțină băutură*. Ca atare, pauza prozodică se instaurează de la sine, chiar dacă sintagma cu care începe versul următor face ca acesta să-și piardă parțial din puterea expresivă. Căci „un strop de vin" individualizează, pe când „un strop" generalizează. Așadar, sunt și cazuri când ingambamentul și cezura se suprapun, folosirea lor concomitentă necesitând o mențiune specială.

Poezia modernă este de neconceput fără ingambament, devenit dintr-o „licență" blamată cândva de Boileau un factor important în structura strofei. Cezura exterioară — denumire mai exactă în esența ei decât pauza prozodică — și ingambamentul, deși acționează pe un spațiu restrâns, nu se incomodează, ci contribuie deopotrivă la evitarea monotoniei ritmice în contextul strofei respective.

Vom încheia aceste considerații recurgând la încă un exemplu, luat din poezia lui Nichita Stănescu.

În următorul fragment din *O literă în oglindă*, cezura exterioară pune în evidență un cuvânt, fără ca ingambamentul cerut imperios de construcția gramaticală să i se opună. Mai mult, sfidând structurile îndeobște acceptate, Nichita Stănescu propune o topică nouă în care cezura și ingambamentul acționează împreună pentru relevarea acesteia. Astfel, deși aparent construite identic, sintagmele subliniate pun în lumină — prin intermediul procedeelor prozodice amintite — cazuri și persoane diferite ale aceluiași pronume personal:

„Ah, tu ți-aș zice
și toți am înțelege despre ce
e vorba
chiar și eu
chiar și ne
într-o lume alta."

Septembrie 1993

Facultatea de Litere
Iași, B-dul Copou nr. 11

EMANUEL VASILIU, **Introducere în teoria limbii**, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1992, 116 p.

Prin lucrarea *Introducere în teoria limbii*, profesorul Emanuel Vasiliu pune la dispoziţia cititorului o carte de lingvistică modernă, atât prin conţinut, cât şi prin maniera de prezentare.

Deşi are ca punct de plecare materia cursului de lingvistică generală ţinut de către autor în ultimii ani de Facultatea de Litere din Bucureşti, cartea este departe de a fi doar un manual; ea este, în egală măsură, mai mult şi mai puţin decât atât. În pofida ordonării expunerii de la elementar spre general şi a prezenţei unui număr destul de mare de definiţii, maniera de prezentare este totuşi mult prea sintetică pentru un manual. Absenţa unei discursivităţi liniare şi volumul foarte mare de cunoştinţe adus în discuţie presupun un cititor deja iniţiat sau îl obligă pe cel mai puţin avizat să întreprindă lecturi paralele pentru a-şi lămuri noţiuni, uneori, abia semnalate. Cartea nu se limitează doar la definiţii şi clasificări — folosite de autor mai mult pentru a-şi asigura instrumente adecvate de lucru —, ci urmăreşte să prezinte procesul de constituire a conceptelor (lingvistice), excelând prin capacitatea de a converti diacronia în sincronie, în încercarea de a stabili constantele noului mod de a gândi lingvistica. Mobilul acestui discurs, declarat de altfel de autor în *Prefaţă*, este acela de a surprinde modificarea „paradigmei de gândire" lingvistică între 1916 (anul apariţiei *Cursului de lingvistică generală* al lui F. de Saussure) şi anii '50—'60 sau, mai simplu, trecerea de la lingvistica tradiţională la lingvistica modernă.

Aducând în discuţie termeni mai mult sau mai puţin familiari cititorului precum: *semn*, *semioză*, *semiotică*, *morfem*, *fonem*, *gramatică (gramatică structurală, gramatică generativă, gramatică analitică)*, *semantică*, *analiză semică*, *semantică transformaţională*, *semantică intensională*, *pragmatică* etc., autorul urmăreşte să demonstreze, prin explicitarea lor şi prin corelaţiile făcute, că nu este vorba doar de o terminologie nouă, ci de un fel cu totul nou al lingvistului de a-şi concepe obiectul cercetării.

Având ca principal reper lingvistica structurală a lui Ch. Morris, E. Vasiliu ne arată cum, pornindu-se de la reexaminarea tradiţionalei împărţiri a gramaticii în morfologie şi sintaxă, se ajunge la regândirea întregii gramatici. Apare o nouă accepţie a sintaxei, care, automat, atrage după sine o redefinire a gramaticii. Pe de altă parte, redefinirea structurală a gramaticii permite şi un mod diferit de abordare a acesteia, în speţă apariţia gramaticilor generative şi analitice, acestea fiind considerate de autor un fel de gramatici ale gramaticii sau nişte gramatici de gradul al II-lea.

Chiar dacă nu face afirmaţii directe, tendinţa implicită a autorului converge spre a arăta procesul de reontologizare a lingvisticii (nu în sensul că obiectul ei ar fi cu totul altul, ci doar că el este redescoperit, văzut altfel). Aflată în acest punct, lingvistica, asemeni tuturor ştiinţelor moderne, este nevoită să-şi creeze o filozofie subiacentă, dar nu una speculativă, ci una organizată logico-matematic.

Pătrunderea formalizării matematice în teoria limbii (ilustrată revelator în capitolul dedicat semanticii), deşi duce la abstractizare sporită, conferă totuşi teoriei o mai mare coerenţă şi un grad mai ridicat de rigoare ştiinţifică.

Utilizarea unor termeni precum: *funcţie*, *domeniu*, *codomeniu*, apelul la cuantificatorii logici şi la simboluri literale vizează nu doar o logică a discursului lingvistic, ci mai mult o încercare de a descoperi logica intrinsecă a lingvisticii şi, mai departe, logica naturală a limbii.

Astfel, *conceptul* (sau *intensiunea*) unui semn este definit în termeni de funcţie: „Conceptul (sau intensiunea) are deci rolul de a disocia fiecăruia dintre membrii mulţimii Σ (a semnelor unei limbi) câte o mulţime de obiecte din domeniu" (p. 76); iar extensiunea semnului (mulţimea obiectelor ce au aceeaşi intensiune) este dată de valorile acestei funcţii.

Sunt stabilite reguli de designaţie (raportul semn-designatum) pe baza cărora, apelând la simboluri matematice, limbajul natural este convertit într-unul artificial şi, astfel, indirect logicizat.

Pe lângă *analiza semică* şi *teoria câmpurilor semantice* (modalităţi tradiţionale de abordare a semanticii), ni se prezintă *semantica intensională* şi *semantica transformaţională*.

Ultimul capitol al lucrării este dedicat pragmaticii. În legătură cu ea autorul notează: „dacă semantica şi gramatica ne arată *cum este* un sistem semiotic, pragmatica are scopul de a arăta *ce se face* cu un sistem se-

miotic sau, cu alte cuvinte, de a descrie relația semn-agent *in actu*" (p. 92).

Deși gramatica și semantica sunt noțiuni mai familiare cititorului, pragmatica s-ar părea că le este anterioară, dacă nu ca știință constituită în sine, cel puțin ca modalitate de abordare a limbii, căci: „Orice investigație asupra unei limbi naturale pornește de la datele pe care le oferă pragmatica, adică de la datele oferite de un tip special de comportament uman, anume acela în care se folosesc semne (= semioză)".

Felul în care tratează pragmatica dovedește încă o dată că autorul practică o arheologie a conceptelor, căutând germenii apariției lor, stabilind corelații. Aflăm astfel nu doar că lingvistica prestructurală a fost orientată pragmatic, ci, mai mult decât atât, că demersul semantic și cel gramatical sunt ulterioare celui pragmatic. În plus, „elementele unui proces de semioză nu sunt *în sine* nici semantice, nici gramaticale sau, evident, sunt și semantice, și gramaticale: clasificarea lor într-o rubrică sau alta depinde exclusiv de punctul de vedere al cercetătorului" (p. 91).

Dacă momentul saussurian orienta studiul lingvistic spre limbă, oarecum în detrimentul vorbirii, pragmatica actuală, constituită ca știință (teoria actelor de vorbire), readuce în discuție vorbirea. După părerea autorului, o abordare care se vrea completă trebuie să aibă în vedere ambele aspecte.

Înainte de a încheia nu ne putem reține totuși o întrebare. Dat fiind faptul că pragmatica se bucură de o oarecare anterioritate, cum ar arăta o teorie a limbii care, făcând abstracție de momentul apariției pragmaticii ca știință, ar începe cu pragmatica ?

FLOAREA VÎRBAN

Omul și limbajul său. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu [= „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» — Iași" (serie nouă), secțiunea III.e, tomul XXXVII/XXXVIII. Lingvistică, 1991—1992], 360 p.

Volumul omagial Eugen Coseriu cuprinde comunicările prezentate la colocviul organizat la Iași cu prilejul vizitei pe care, după mai bine de 50 de ani, cunoscutul lingvist a făcut-o la Universitatea „Al. I. Cuza", unde i-a fost conferit titlul de *doctor honoris causa*.

Primele două texte reținute în volum sunt Raportul comisiei instituite cu această ocazie (în care se prezintă biografia profesorului de la Universitatea din Tübingen, Germania, precum și contribuția științifică adusă prin studiile sale de lingvistică) și conferința ținută de E. Coseriu în deschiderea colocviului: *Principiile lingvisticii ca știință a culturii* (o incursiune în cultură și lingvistică, în care, cu rafinament și printr-o riguroasă demonstrație, autorul stabilește principiile fundamentale ale cercetării lingvistice: principiul obiectivității, al umanismului, al tradiției, al antidogmatismului, al utilității publice).

Urmează 34 de comunicări în română, franceză, germană, italiană, portugheză, spaniolă, ținute de lingviști români și invitați din Republica Moldova, Germania, Spania, Bulgaria, Zair, Portugalia.

Organizatorii au grupat aceste contribuții în patru secțiuni: *Eugen Coseriu și dezvoltarea lingvisticii*, *Teoria limbii și istoria lingvisticii*, *Lingvistică aplicată și comparată*, *Semantică și lexicologie*, tematica abordată fiind foarte diversă.

Comunicările grupate în prima secțiune fie prezintă o sinteză a activității și concepției lingvistice a lui E. Coseriu (Constantin Dominte, Dumitru Irimia, Stelian Dumistrăcel, Zamfira Mihail, Eugen Munteanu, Petru Zugun), fie propun interpretarea unor fenomene lingvistice din perspectiva teoriilor elaborate în timp de acesta (Wolf Dietrich, Alexandru Dîrul). Cele dintâi surprind orizontul larg al cercetărilor lui E. Coseriu, cele din urmă apar ca o demonstrare a solidelor fundamente teoretice puse în lingvistică de savantul născut într-un sat basarabean și cunoscut în întreaga lume.

Contribuțiile din celelalte secțiuni se grupează, în funcție de tematica abordată, în: lingvistică generală și filozofia limbajului (Ana Agud, Dumitru Irimia, Josef Simon, Emanuel Vasiliu, Josef Filipec), istoria lingvisticii (Ioan Lobiuc), morfologie — părți de vorbire (Arcadie Evdoșenco), substantiv (Mioara Avram), articol (C. Dimitriu), adjectiv (Mario Vilela), verb (Maria Dimitrova Kitova, M. A. Gabinski, Neli Radanova Kuseva), prepoziție, conjuncție (Ecaterina Teodorescu) —, fonologie (Arcadie Evdoșenco), lexic — concepte fundamentale (S. Berejan), formarea cuvintelor (T. Cotelnic), semantică (Hiltraud Dupuy-Engelhardt, Cristina Florescu), etimologie (Ivan Petcanov, George Rusnac) —, limbă literară și normă (Gavril Istrate, Aurelia Voineag Merlan), raportul lingvistică/alte domenii (Dana Popârda, Flora Șuteu și Rosa Stein, Nzege-Movoambe Mbulamoko). Și articolele din aceste secțiuni conțin dese referiri la opera lingvistică a lui Eugen Coseriu.

Editorii — Dumitru Irimia și Eugen Munteanu — își încheie nota de pe ultima pagină a cărții (p. 360) astfel: „Modest semn de recu-

perare a unei opere științifice fundamentale de către comunitatea filologilor români, acest volum omagial poate fi socotit un pas înainte în direcția cunoașterii reale și profunde a uneia dintre teoriile care au marcat decisiv gândirea lingvistică a acestei ultime jumătăți a secolului al XX-lea".

ANDRA ȘERBĂNESCU

IOAN OPREA, **Lingvistică și filozofie**, Iași, Institutul European, 1992, 327 p.

Cu un titlu indicând o dezbatere temerară și ambivalentă a problemelor limbii, cartea *Lingvistică și filozofie*, scrisă de Ioan Oprea, se înscrie printre rarele tentative românești de abordare a fenomenului lingvistic prin prisma complicațiilor inerente ale dezvoltărilor teoretice din ultimul timp.

În cartea sa, autorul propune ca principale strategii de cercetare a limbii filozofia și lingvistica, prevalându-se de unele exigențe ale acestor discipline (devenite autoexigențe) pentru a le transforma în repere obligatorii ale unui demers științific de tipul celui preconizat în cea de-a treia parte a lucrării, *Aspecte logico-filozofice ale metalimbajului lingvistic*. Acest tip de cercetare se caracterizează prin numeroase implicații și derivații în sfera altor discipline cu aproximativ același obiect de investigație : limba, semnul, discursul. Astfel, în paginile cărții sunt utilizate și operaționalizate informații din semiotică, semantică și pragmatică, din istoria limbii și din gramatică, dar și din discipline astăzi din ce în ce mai apte în relevarea aspectelor esențiale ale procesului de comunicare, precum : logica operatorie sau naturală, logica deontică, filozofia limbajului etc. La rândul lor, aceste domenii vor datora (într-o măsură oarecare) cărții autorului dezvoltarea sau aplicarea unor teorii, rezultatele interesând : metalingvistica centrată pe metalimbajul definiției lexicografice și, implicit, lexicografia, dar și semantica, semiotica, lingvistica informatică etc.

În pletora de teorii (validate sau nu de practică) de la care pornește, Ioan Oprea ajunge la o viziune sintetică, străbătând două etape preliminare, formând conținutul primelor două părți ale cărții : *Aspecte ale interferențelor lingvistico-filozofice* și *Aspecte logico-lingvistice ale limbajului filozofic*.

Primele două părți ale cărții *Lingvistică și filozofie*, având un fond preponderent analitic, constau în prezentarea unor elemente importante din istoria problematicii lingvistico-filozofice și logico-lingvistice a limbajului filozofic sau științific. Concomitent cu ilustrarea cadrului general al dezvoltărilor teoretice, autorul expune contribuțiile românești prestigioase din domeniu, multe dintre ele necunoscute încă și, de aceea, fără istorie, aparținând lingviștilor Alexandru Philippide, Gheorghe Ivănescu sau logicianului Petre Botezatu. Tot aici, autorul include o succintă istorie a limbajului filozofic românesc raportată la istoria limbii literare. În plus, primele două părți ale cărții au un pronunțat caracter propedeutic ; astfel, capitolele părții întâi (*Raportul dintre logic și lingvistic*, *Vocația filozofică a științei limbii*, *Determinările și componența conștiinței lingvistice*, *Specificul și manifestările determinismului lingvistic*) evidențiază eforturile autorului de a fixa parametrii pe care îi are în vedere în cercetarea limbii, precizând identitatea, proveniența și funcționalitatea lor, fără a omite să indice de fiecare dată pertinența sau nonpertinența acestora. Soliditatea informației pe care se sprijină întreaga cercetare concură la alegerea dintre parametrii invocați anterior pe cei absolut necesari atingerii scopului propus.

Caracterul propedeutic al celei de-a doua părți se concretizează în perspectiva deschisă asupra limbajului filozofic, analizat sub dublu aspect : diacronic și diastratic (sau, mai curând, stilistic, cf. cap. *Aspecte privind formarea și trăsăturile limbajului filozofic românesc*). Justificate de nevoia de a corela aspectele diferite ale problematicii limbajului filozofic sunt și unghiurile de analiză îndatorate interlingvisticii (v. cap. *Exigențele și posibilitățile traducerii*) sau orizontului interdisciplinarității instituit de studierea limbii filozofiei și a filozofiei limbajului, conținute și dezvoltate în capitolele : *Discursul filozofic și specificul obiectului filozofiei*, *Trăsăturile limbii și atributele filozofării*, *Limbajul filozofic, componentă a limbii naționale* din partea a doua a cărții.

Finalitatea în perspectiva căreia au fost făcute analizele (cu aspect de sinteze parțiale) din primele două părți ale lucrării este pe deplin conturată în materia celei de-a treia părți, intitulată *Aspecte logico-filozofice ale metalimbajului lingvistic*, care se ocupă de studierea limbii ca metalimbaj, una dintre cele mai complexe ipostaze în care se poate afla limba, întrucât, ca metalimbaj, limba este, concomitent, mijloc de comunicare, scop al comunicării, „interpretant", „obiect de interpretat" etc.

Preocupat să descrie multiplele laturi ale metalimbajului studiate de metalingvistică și mergând uneori până la evocarea temeiurilor epistemologice ale acestei discipline (cf.

cap. *Specificul și variantele metalimbajului*), Ioan Oprea se oprește asupra unuia dintre compartimentele metalimbajului, domeniul definiției lexicografice. Autorul prezintă problematica definiției lexicografice în spațiul a opt capitole care structurează cea de-a treia parte a cărții și care reprezintă, fără îndoială, cheia de boltă a întregului demers euristic. În această secțiune se decantează pozițiile teoretice asumate de autor din perspectiva interpretării limbii ca metalimbaj lingvistic, perspectivă validată de analizele concrete întreprinse aici. Terenul de aplicație a principiilor teoretice și metodologice îl constituie materialul lingvistic tezaurizat de *Dicționarul limbii române*, operă lexicografică de valoare națională, la a cărei redactare cercetătorul Ioan Oprea colaborează de peste douăzeci de ani. Acuitatea și precizia spiritului analitic probate în cercetarea a tot felul de definiții, corespunzând unor lexeme din clase lexicogramaticale distincte, îi permit autorului elaborarea unor principii ale definiției lexicografice (*principiul brevilocvenței*, cel al *afirmativității*, *principiul descendenței*, *principiul deductivității* și cel *al corelativității*, cf. p. 298—309) însoțite de motivări relevante, întărite de expunerea consecințelor nerespectării principiilor concretizate în rebuturile operațiilor lexicografice de tipul „definițiilor expediate" sau „logoreice".

În ansamblu, cartea *Lingvistică și filozofie* reprezintă o contribuție teoretică și practică ineludabilă în viitorul preocupărilor de același gen, de interes pentru toți cei care sunt pasionați de cercetarea limbajului.

LUCIA CIFOR

AL VII-lea COLOCVIU INTERNAȚIONAL PATROM (PATRONYMICA ROMANICA)

(Neuchâtel, 29 septembrie—3 octombrie 1993)

Între 29 septembrie și 3 octombrie 1993 a avut loc la Neuchâtel (Elveția) cel de al VII-lea Colocviu PatRom, organizat de Facultatea de Litere a Universității din Neuchâtel sub patronajul Societății Elveține de Lingvistică.

Manifestare științifică anuală, Colocviul PatRom se încadrează în proiectul lingvistic european *Patronymica Romanica* de elaborare a unui „Dicționar istoric de antroponimie romanică" prin integrarea inventarelor onomastice naționale ale tuturor domeniilor latinității. Patronat de Comitetul Internațional al Științelor Onomastice (ICOS) și de Societatea de Lingvistică Romanică, programul PatRom se înscrie în planul de cercetare al unor universități și centre științifice din Portugalia, Spania, Franța, Belgia, Elveția, Italia și România.

Participarea țării noastre la acest proiect este rodul unei colaborări între institutele de specialitate ale Academiei Române din București, Cluj, Iași, Timișoara și Institutul de Lingvistică din Chișinău (Republica Moldova). Colectivul PatRom, condus de dr. Marius Sala, elaborează, de asemenea, o bibliografie analitică exhaustivă a onomasticii românești (BOR) și un dicționar de antroponimie românească (DAR).

Colocviul PatRom desfășurat la Neuchâtel a reunit un număr mare de specialiști în romanistică și onomastică din diferite țări europene, depășind cu mult cercul redactorilor și al colaboratorilor acestui proiect. Din partea țării noastre au participat ca invitați dr. Marius Sala (București), Rodica Sufleț-Moroianu (Timișoara), Ion Florea (Iași) și semnatara acestei cronici.

Prezentarea, în cadrul colocviului, a unor rapoarte de activitate din partea centrelor naționale și a centrului coordonator de la Trier a permis aprecierea stadiului de integrare a colaboratorilor PatRom în fazele lucrării planificate pentru acest an. Astfel, au fost examinate redactările regionale experimentale a nouă articole-eșantion privitoare la lemele etimologice ale literei A : ALAMAN, AMEN, AMICUS, ANTONIUS, APIS, APICULA, ATRIUM, AURIFEX. Acest material provizoriu a scos în evidență exigențele metodologice ale elaborării lucrării privitoare la tipul de clasificare(alfabetic/onomasiologic/onomastic/geografic), prioritatea tratamentului semantic sau formal, necesitatea cartografierii materialului onomastic și a unor evaluări statistice ale frecvenței numelor de persoane. S-au propus de asemenea un număr de 60 de leme etimologice, repartizate în trei tranșe reprezentative, selecționate onomasiologic din domeniul denumirilor de animale, păsări și insecte, care să formeze un nou set de articole-model, planificat să fie discutat în anul 1994.

Programul reuniunii de la Neuchâtel a cuprins atât prezentarea unor comunicări științifice dedicate onomasticii elveține (domeniile franco-provensal, italofon și retoroman) și metodologiei elaborării lucrărilor lexicografice de antroponimie romanică, cât și ateliere de lucru ale comitetului de redacție și ale colaboratorilor PatRom, în cadrul cărora a fost discutată și aprobată versiunea definitivă a Caietului de norme al „Dicționarului istoric de antroponimie romanică".

În scopul evaluării rezultatelor cercetării onomastice actuale, prof. P. Knecht (Universitatea din Neuchâtel) a susținut comunicarea *L'état de l'onomastique en Suisse romande*, iar prof. D. Kremer (Universitatea din Trier) a analizat stadiul realizării dicționarului panroman proiectat în *Présentation de la recherche PATROM*.

Domeniul onomasticii franco-provensale a fost reprezentat de comunicările *Noms de familles du Val de Bagnes (VS)* de M. Casanova și *La féminisation des noms de famille à Evolène (VS)* de G. Pannatier, care au dezbătut aspectul gramatical al fixării formelor onomastice prin selectarea unor valori de gen opuse celor specifice apelativelor din care provin. G. Gasca Quierazza (Universitatea din Torino) a abordat dificultățile identificării formelor medievale ale numelor de persoane în comunicarea *Noms de personne médiévaux en Vallée d'Aoste*.

LR, XLII, nr. 11—12, p. 541—543, București, 1993

Relația apelativ-antroponim, exemplificată cu forme antroponimice din zona italofonă a Elveției, a fost analizată în comunicarea lui O. Lurati *Pour une approche sémantique des noms de famille de Suisse italienne et de Lombardie.*

Mai puțin studiată până în prezent, antroponimia retoromană a fost discutată în perspectiva distribuției geografice și a specificului formal dialectal de V. Vicenz în *Noms de famille romanches en Basse-Rhétie*, precum și a delimitării unor straturi istorice identificate pe baza frecvenței formelor onomastice de G. Darms în *Anthroponymie rhéto-romane.*

Practica redacțională a articolelor preliminare din „Dicționarul istoric de antroponimie românică" a fost valorificată în comunicările secțiunii de lexicografie onomastică privitoare la principiile și metodologia elaborării dicționarelor antroponimice : *Faire un dictionnaire explicatif de l'anthroponymie romane. Quelques problèmes de méthode* de J. P. Chambon, *Problèmes de présentation lexicographique* de E. Büchi și *La complexité du processus rédactionnel* de R. Bastardas.

Discuțiile pe marginea aspectelor lexicografice specifice numelor proprii au pregătit activitatea atelierelor redacționale în care au fost prezentate, pentru fiecare domeniu romanic, bibliografia surselor documentare și bibliografia onomastică esențială în vederea normalizării și unificării siglelor. Dezbaterea normelor de redactare a fost însoțită de prezentarea unor articole-model, care au expus diferite variante de clasificare a materialului documentar.

În ședința rezervată problemelor organizatorice, dr. Marius Sala, coordonator al proiectului PatRom în România, a supus discuției programul preliminar al Colocviului de la București din 1994.

Ianuarie 1994

DOMNIȚA TOMESCU
Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

AL X-lea SIMPOZION NAȚIONAL DE ONOMASTICĂ

(Cluj, 26—28 octombrie 1993)

Tematica Simpozionului care a avut loc în cadrul „Zilelor academice clujene" a fost *Sisteme ale numelor proprii.*

Simpozionul a fost deschis de Eugen Beltechi, directorul Institutului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Cluj. Lucrările în plen au continuat cu dr. doc. Marius Sala, care a vorbit despre Proiectul PatRom în România, arătând importanța lucrării, perspectivele ei și colaborarea cu cercetătorii din Republica Moldova.

În continuare, au fost susținute următoarele comunicări : Anatol Eremia de la Chișinău, *Restabilirea fondului onomastic basarabean*, Dumitru Protase de la Institutul de Istorie din Cluj, *Originea etnică a purtătorilor de nume traco-dacice în inscripțiile din Dacia Romană*, Dragoș Moldoveanu din Iași, *Originea toponimului* **Bigla**, iar Ion Mării din Cluj, *Sistemul antroponimic familial.*

La ora 12,30 a fost dezvelită o placă comemorativă la „Muzeul Limbii Române". Acad. Ștefan Pascu și Eugen Beltechi au ținut câte o scurtă alocuțiune, vorbind despre Sextil Pușcariu.

După amiază au început lucrările pe secțiuni : *Antroponimie — Patronymica Romanica, Toponimie, Onomastică istorică, Onomastică generală și literară.*

Din lucrările susținute în această zi semnalăm :

- la secția *Antroponimie — Patronymica Romanica :* Rodica Suflețel-Moroianu din Timișoara, *Nume de familie din Banat (secolul al XIX-lea) ;* Viorica Goicu din Timișoara, *Nume de familie din Țara Zarandului provenite din hipocoristice ;* Domnița Ichim-Tomescu din București, *Structura formală a numelor de familie românești* și Maria Cosniceanu de la Chișinău, *Principii de etimologizare a numelor de familie (cu referire la PatRom) ;*
- la secția de *Toponimie :* Ion Dron din Chișinău, *Etnotoponime de origine turanică din Basarabia ;* Magdalena Lungu de la Chișinău, *Unele particularități gramaticale ale toponimiei basarabene în secolul al XVIII-lea.*

În zilele următoare s-au ținut comunicări pe secțiuni, dintre care semnalăm :

- la secția *Toponimie :* Aurel Răduțiu din Cluj, *În legătură cu primele atestări documentare ale toponimului* **Bucini (Buciumi)** ; Dumitru Loșonți din Cluj, *Concordanțe toponomastice și*

lexicale italo-române ; Mircea Ciubotaru din Iași, *Reflexe ale v.sl.* **veja** *în toponimia românească ;* Sabin Vlad din Cluj, *Din toponimia Văii Hăjdății ;*

- la secția *Antroponimie :* Ion A. Florea din Iași, *Construcția prenume + syn + patronim în onomastica românească ;* Ion Nuță din Iași, *Antroponime de origine creștină, provenite din apelative, privitoare la cult ;* V. M. Ungureanu din Cluj, *Aspecte onomastice la românii catolici din Moldova ;*
- la secția *Onomastică istorică :* Eugen Pavel din Cluj, *Ex libris și onomastică ;* Stela Rădulescu, Dinică Ciobotea din Craiova, *Onomastica satului Slătioara din județul Olt, într-un document inedit, datat 7 mai 1818 ;*
- la secția *Onomastică generală și literară :* Mioara Avram din București, *Formații deonomastice în dicționarele românești ;* Marica Pietreanu din București, *Observații de onomastică stilistică ;* Rodica Marian din Cluj, *Semnificații ale numelor proprii în variantele Luceafărului eminescian ;* Mariana Istrate din Cluj, *Planetonimul — categorie onomastică ;* Gabriel Vasiliu din Cluj, *Din istoricul legislației românești a numelui* și Lucia Berdan din Iași, *Practici magice din ciclul familial cu implicații onomastice : vânzarea simbolică.*

După terminarea lucrărilor pe secțiuni s-a ținut ședința PatRom în care dr. doc. Marius Sala, coordonatorul colectivului PatRom pentru România, a punctat principalele obiective pentru anul 1994.

Simpozionul s-a încheiat prin constituirea Societății Române de Onomastică, cu sediul principal în Cluj și cu filiale la București, Iași, Timișoara, Chișinău. Președintele Societății a fost ales dr. doc. Marius Sala ; vicepreședinți : prof. dr. Gheorghe Bolocan de la Craiova și Anatol Eremia de la Chișinău. Secretarii filialelor : Domnița Tomescu pentru București, Rodica Sufletel pentru Timișoara, Ion Florea pentru Iași și Maria Cosniceanu pentru Chișinău. Secretar general al Societății a fost ales Eugen Pavel din Cluj.

În ultima zi a avut loc o excursie documentară la Mănăstirea Râmeț și Alba Iulia.

Martie 1994

ANCA ANDREI-FANEA

Institutul de Lingvistică
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1993

LINGVISTICĂ GENERALĂ

1. COTEANU, I., Gramatică sau lingvistică textuală?, **2**, p. 55—59.
2. DIACONESCU, PAULA, Sintagma în sistemul gramatical, **6**, p. 271—276.
3. STAN, CAMELIA, Conceptul „nume de acțiune", **4**, p. 155—160.

ISTORIA LINGVISTICII

4. SARAMANDU, NICOLAE, Tache Papahagi (1892—1977). 100 de ani de la naștere, **1**, p. 5—10.

CULTURĂ ȘI LIMBĂ

5. DĂNĂILĂ, ION, Pentru un inventar general al lexicului limbii române, **2**, p. 61—68.

GRAMATICĂ

6. GHEȚIE, ION, În legătură cu accentuarea formelor de imperativ persoana a doua plural ale verbelor de conjugarea a III-a, **6**, p. 277—278.
7. ICHIM-TOMESCU, DOMNIȚA, Numele propriu în gramaticile românești, **5**, p. 207—215.
8. IONIȚĂ, VASILE C., Analize gramaticale, **4**, p. 161—166.
9. MOLDOVEANU, GHEORGHE, Adjectivele demonstrative au două sisteme de flexiune cazuală, **5**, p. 215—220.
10. POPESCU, ȘTEFANIA, Propoziție finală, consecutivă, atributivă consecutivă sau atributivă „cu nuanță finală"?, **5**, p. 220—226.

Vezi și 2, 3, 48.

VIAȚA CUVINTELOR

11. AVRAM, ANDREI, Note etimologice, **9**, p. 432—435; **11—12**, p. 515—520.
12. BODZEI, SIGISMUND, Verbe de origine onomatopeică în subdialectul maramureșean, **10**, p. 467—473.
13. BUGEANU, DAN, Note lexicale, **9**, p. 427—429; **11—12**, p. 521—524.
14. GEORGESCU, MAGDALENA, *Predeală* sau *pre deală*, **1**, p. 26—28.
15. IONESCU, I., Note lexicale, **9**, p. 430—432.
16. IONIȚĂ, VASILE C., Contribuții etimologice, **6**, p. 279—281.
17. MOGA, GHEORGHE, Lexic sadovenian, **11—12**, p. 524—526.
18. PREDA, IRINA, Îmbogățirea lexico-semantică a limbii române actuale (Cu privire specială la perioada postdecembristă). IV, **1**, p. 19—24.
19. RĂDULESCU, MARINA, Despre sensul cuvântului *ciftă*, **10**, p. 473—478.
20. SILVESTRU, ELENA, Etimologia toponimului *Jiiov*, **2**, p. 78—80.
21. VASILIU, LAURA, *Real* și *realist*, **1**, p. 24—26.
22. VASILIU, LAURA, Greșeli sau valori noi?, **2**, p. 77—78.
23. VRABIE, EMIL, Etimologii, **9**, p. 435—438.

LR, XLII, nr. 11—12, p. 545—547, București, 1993

LEXICOLOGIE — LEXICOGRAFIE

24. BANTAȘ, ANDREI, Ce idei putem desprinde din dicționarele englezești curente?, **6**, p. 283—285.
Vezi și 5, 18, 31, 32, 45, 49.

ORTOGRAFIE

25. CHIVU, GHEORGHE, Pe marginea propunerilor de modificare a ortografiei, **5**, p. 227—230.
26. DRAGOȘ, ELENA, Ortografia și perspectiva semiotică, **6**, p. 287—292.
27. Schimbarea ortografiei și opinia publică, **1**, p. 3—4.

CULTIVAREA LIMBII

28. DIMITRIU, C., *Ciubotáriu, Viériu* sau *Ciubotariu, Vieriu*?, **2**, p. 69—76.
Vezi și 6, 21, 22, 29, 46.

LIMBA ROMÂNĂ ÎN MASS-MEDIA

29. VASILIU, LAURA, Ghidul radiofonic de exprimare corectă, **4**, p. 183—184.

LIMBĂ LITERARĂ

30. CHELARU-MURĂRUȘ, OANA, Compunerea și descompunerea lexicală în poezia lui Nichita Stănescu, **4**, p. 177—181.
31. DRAGOMIR, OTILIA, Observații asupra neologismelor latino-romanice în publicistica eminesciană (I), **5**, p. 237—245; (II), **6**, p. 293—300.
Vezi și 54.

STILISTICĂ

32. MOROIANU, CRISTIAN, Inovații lexicale și stilistice în *Peregrinul transilvan* de Ion Codru Drăgușanu, **10**, p. 491—496.
33. POPESCU, MIHAELA, Comparație „nemotivată"?, **6**, p. 300—304.
34. ZAFIU, RODICA, Figurile de stil în limba vorbită, **6**, p. 304—307.
Vezi și 1, 17, 30.

VERSIFICAȚIE

35. VOICA, ADRIAN, Ritm și punctuație în poezia *Peste vârfuri* de M. Eminescu, **5**, p. 255—262.
36. VOICA, ADRIAN, Radiografia prozodică a unei „biografii", **9**, p. 449—454.
37. VOICA, ADRIAN, Cezură și ingambament (I), **10**, p. 497—504; (II), **11—12**, p. 531—536.

FILOLOGIE

38. BARBU, VIOLETA, Prima traducere a unor fragmente hipocrate în limba română — *Îndreptarea legii* (1652) și izvoarele ei grecești, **3**, p. 128—132.
39. CHIVU, GH., Un *Tatăl nostru* maghiar scris cu litere chirilice, **9**, p. 439—442.

40. GEORGESCU, MAGDALENA, O copie moldovenească a psaltirilor coresiene ?, **6**, p. 309—313.
41. MAREȘ, ALEXANDRU, Cine a fost Ioan Romanul, alias Frîncul? (I), **2**, p. 81—90 ; (II), **3**, p. 117—122 ; (III), **4**, p. 167—171 ; (IV), **5**, p. 247—254.
42. MAREȘ, ALEXANDRU, În legătură cu interpretarea slovelor-cifre (Note paleografice), **10**, p. 485—490.
43. VÎRBAN, FLOAREA, O traducere românească din secolul al XVII-lea a *Descoperirii celor 12 Vineri*, **1**, p. 29—39.
44. ZGRAON, FLORENTINA, *Floarea adevărului* — ediția princeps (1750). I, **3**, p. 123—128 ; II, **4**, p. 171—176.

ISTORIA LIMBII

45. CHIVU, GH., Împrumuturi latino-romanice în limba română veche, **3**, p. 113—116.
46. COTEANU, I., Reflecții pe marginea unei viitoare istorii a limbii române, **1**, p. 11—17.
47. GHEȚIE, ION, Considerații asupra repartiției graiurilor dacoromâne în secolele al XIII-lea — al XV-lea, **5**, p. 231—236.
48. MORARU, ALEXANDRA, Un fenomen morfologic arhaic ? (în legătură cu unele forme de genitiv-dativ articulate enclitic din limba română veche), **3**, p. 107—112.
49. NESTORESCU, VIRGIL, ROBCIUC, ION, Completări la *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române*, **9**, p. 421—426.

DIALECTOLOGIE

50. BODZEI, SIGISMUND, Verbe derivate de la zoonime în subdialectul maramureșean, **3**, p. 135—139.
Vezi și 12, 47.

ONOMASTICĂ

51. DOBRE, MARIA, Despre apelativul *cot* în sistemul lexical al limbii române și rolul lui în toponimie, **9**, p. 443—447.
52. IONIȚĂ, VASILE C., Numele comun *măciucaș* și numele propriu *Măcicaș*, **10**, p. 479—484.
53. OANCĂ, TEODOR, Adoptarea numelui de familie în sudul Olteniei, **11—12**, p. 527—530.
Vezi și 7, 20, 28.

NOTE ȘI COMENTARII

54. GHEȚIE, ION, Se manifestă oare diletantism în studierea istoriei limbii române literare ?, **3**, p. 141—142.

RECENZII

55. BARBU, VIOLETA : Florian Dudaș, *Însemnări pe bătrâne cărți de cult*, București, 1992 **4**, p. 189—190.
56. CHIVU, GH. : Ioan Cantacuzino, *Poezii nouă*. Ediție îngrijită de Andrei Nestorescu, București, 1993 — **6**, p. 315—316.
57. CHIVU, GH. : I. Funeriu, *Alexandru Macedonski. Hermeneutica editării*, Timișoara, TUT, 1992 — **10**, p. 459—460.
58. MAREȘ, ALEXANDRU : Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*. Ediție critică de Damaschin Mioc. Studiu introductiv de Damaschin Mioc și Eugen Stănescu, București, Editura Academiei Române, 1991 — **3**, p. 143—146.

59. MORARU, ALEXANDRA : Prof. Dr. Docent Pandele Olteanu, *Floarea darurilor sau Fiore di Virtù*. Studiu, ediție critică pe versiuni, după manuscrise, traducere și glosar în context comparat, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1992 — **4**, p. 185—189.
60. NESTORESCU, VIRGIL : Daniela Stoianova, *Manual de limba română (anii II—III)*, vol. I, Sofia, Editura Universității „Kliment Ohridski", 1992 — **2**, p. 94—95.
61. PITIRIGIU, SILVIA : Alexandru Metea, Sergiu Drincu, *Modele și teste rezolvate de analiză gramaticală pentru admiterea în licee și învățământul superior*, București, Editura Petrion, 1992 — **2**, p. 92—94.
62. STAN, CAMELIA : Gabriela Pană Dindelegan, *Teorie și analiză gramaticală*, București, Editura Coresi, 1992 — **9**, p. 457—459.
63. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA : Alexandru Calciu, Zaira Samharadze, *Dicționar spaniol-român*, București, Editura Științifică, 1992 — **4**, p. 190—192.
64. ȘERBĂNESCU, ANDRA : Emil Ionescu, *Manual de lingvistică generală*, București, Editura All, 1992 — **9**, p. 455—457.
65. ȘUTEU, FLORA : BEBSWF = *Bochum-Essener Beiträge zur Sprachwandelforschung* [Contribuții de la Bochum și Essen la studiul diacronic al limbii]. Band XVI. Herausgeber : Norbert Boretzky, Werner Enniger, Benedikt Jessing, Thomas Stolz. Bochum Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 1992 — **1**, p. 43—45.
66. TOMA, ION : G. Ivănescu, *Studii de istoria limbii române literare*, Iași, Junimea, 1989 — **1**, p. 41—43.
67. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA : Prof. Maria Emilia Goian, *Probleme de sintaxă. Limba română — fișe de muncă individuală*, [București], Editura Recif, [1992] — **2**, p. 91—92.
68. ZGRAON, FLORENTINA : *BIBLIA adică dumnezeiasca scriptură a Vechiului și a Noului Testament*. Traducere din textele originale de Gala Galaction e Vasile Radu [Rimini (Italia), 1990] — **10**, p. 505—507.

NOTE BIBLIOGRAFICE

69. Timotei Cipariu, *Opere*, vol. II. Ediție îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, cu introducere de Mioara Avram, București, Editura Academiei Române, 1992 (Floarea Vîrban) — **6**, p. 316.
70. Zorela Creța, Lucreția Mareș, Zizi Ștefănescu-Goangă, Flora Șuteu, Valeriu Șuteu, *Mic dicționar al limbii române*, București, Editura Demiurg, 1992 (Ion Gheție) — **2**, p. 97.
71. Arcadie Evdoșenco, *Comoara din străbuni*. Studii, Chișinău, Hiperion, 1992 (Ion Gheție) — **6**, p. 317.
72. Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Narațiune și dialog în proza românească*, București, Editura Academiei Române, 1991 (Mihaela Popescu) — **10**, p. 461—462.
73. Paul Mihail, Zamfira Mihail, *Acte în limba română tipărite în Basarabia*. I. 1812—1830, București, Editura Academiei Române, 1993 (Magdalena Georgescu) — **6**, p. 317—318.
74. *Omul și limbajul său*. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu [= „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» — Iași" (serie nouă), secțiunea III.e, tomul XXXVII/. XXXVIII, Lingvistică, 1991—1992] (Andra Șerbănescu) — **11—12**, p. 538—539.
75. Ioan Oprea, *Lingvistică și filozofie*, Iași, Institutul European, 1992 (Lucia Cifor) — **11—12**, p. 539—540.
76. Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxă și semantică. Clase de cuvinte și forme gramaticale cu dublă natură (adjectivul, adverbul, prepoziția, forme verbale nepersonale)*, București, Universitatea din București, 1992 (Camelia Stan) — **5**, p. 263.
77. *Studia. Philosophia. Historia. Philologia*. I, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1992 (Ion Gheție) — **2**, p. 97—98.
78. Françoise Thom, *Limba de lemn*. Traducere de Mona Antohi. Studiu introductiv de Sorin Antohi. București, Editura Humanitas, 1993 (Mihaela Popescu) — **10**, p. 507—508.
79. Emanuel Vasiliu, *Introducere în teoria limbii*, București, Editura Academiei Române, 1992 (Floarea Vîrban) — **11—12**, p. 537—538.
80. Emil Vrabie, *Slavic Influence on Romanian : A Case of Exageration*, în „General Linguistics", XXXII, 1992, nr. 1—2, p. 105—110 (Ion Coteanu) — **10**, p. 461.

REVISTA REVISTELOR

81. ANCA ANDREI-FANEA : „Journal of the American Romanian Academy of Arts and Sciences", 1992, nr. 16—17, Davis, California — **3**, p. 147.

82. ȘERBĂNESCU, ANDRA : ,,Revistă de lingvistică și știință literară", 1992, nr. 1—6, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Lingvistică, Institutul de Istorie și Teorie Literară, Chișinău — **4**, p. 193—197.

CRONICĂ

83. ANDREI-FANEA, ANCA, Al X-lea Simpozion Național de Onomastică (Cluj, 26—28 octombrie 1993) — **11—12**, p. 542—543.
84. SOCOL, CRISTIANA, Al XVIII-lea Congres Internațional de Științe Onomastice (Trier, 12—17 aprilie 1993) — **5**, p. 266—268.
85. STAN, CAMELIA, ,,Româna — tipologie, clasificare, caracteristici" (Tutzing, 30 martie—2 aprilie 1993) — **5**, p. 265—266.
86. TOMESCU, DOMNIȚA, Al VII-lea Colocviu Internațional PatRom (*Patronymica Romanica*) (Neuchâtel, 29 septembrie—3 octombrie 1993) — **11—12**, p. 541—542.
87. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Masa rotundă ,,Norma literară în contextul diversității funcționale a limbii române" (Chișinău, 26—28 noiembrie 1992) — **2**, p. 99—101.
88. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Simpozionul internațional ,,Limba dictaturilor și a dictatorilor" (Erlangen, 19—22 iulie 1993) — **10**, p. 509—510.
89. ZAMFIR, DANA MIHAELA, Al VII-lea Simpozion Național de Dialectologie (București, 15—17 octombrie 1992) — **1**, p. 47—48.

IN MEMORIAM

90. AVRAM, MIOARA, Ion Dumeniuk (1936—1992) — **1**, p. 49—51.
91. GHEȚIE, ION, Romulus Todoran (1918—1993) — **3**, p. 150—151.
92. NESTORESCU, VIRGIL, Maxim Sl. Mladenov (1930—1992) — **3**, p. 149—150.
93. REGUȘ, CORNELIU, Ioan Pătruț (1914—1992) — **4**, p. 199—200.
94. ȘUTEU, FLORA, Ion Popescu (1912—1993)—**4**, p. 201.

DIVERSE

95. DĂNĂILĂ, ION și POPA, ELEONORA, Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **35**, 1992) — **7—8**, p. 321—420.
96. Declarație (Chișinău, 16 iulie 1993) — **10**, p. 463.
97. Indicele revistei ,,Limba română" pe anul 1993 (Dana Grădinescu, Claudia Ene, Mihaela Marin și Radu Trif) — **11—12**, p. 551—572.

INDICELE REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1993

INDICE DE MATERII *

ACCENT, la substantivele proprii nume de familie provenind din substantive comune în română 69—76.

ACCENTUARE, formelor de imperativ persoana a doua plural ale verbelor de conjugarea a III-a în română, 277—278; numele de familie care provin din substantive comune indicând „ocupația" și ~ lor 69—76.

ACORD GRAMATICAL, abateri de la regulile ~ în texte vechi românești 120.

ACUZATIV, interpretarea determinanților în ~ ai verbelor dublu tranzitive în română 457.

ADAPTARE, neologismelor latino-romanice folosite în publicistica eminesciană 296—300.

ADJECTIV, cele două sisteme de flexiune cazuală a ~ pronominal demonstrativ în română 215—220; ~ *dreaptă* 163—164; flexiunea sintagmelor de tipul s u b s t a n t i v + ~ în română 218.

ADJECTIVIZARE 178.

ADVERB, *aproape* și *departe* 165; ~ corelativ *tot* 162.

AFEREZĂ, nume românești cu ~ 194.

AFRICATĂ, evoluția ~ *dz* și *ğ* (+*o*, *u*) în româna veche 234.

AGLUTINARE, ludică 180.

ALFABET CHIRILIC vezi CHIRILIC.

ALITERAȚIE 257.

ANALIZĂ GRAMATICALĂ 92—94, 161—166; ~ și unele ambiguități sintactice în română 457—459.

ANTROPONIM, etimologia ~ românesc *Măcicaș* 481—484; ~ în toponime, toponime în ~ 267.

ANTROPONIMIE retoromană 544.

APELATIV, *col* în sistemul lexical românesc și rolul lui în toponimie 443—447.

APOZITIV, epitete ~ metaforice 178.

APOZIȚIE, în limbajul poetic al lui N. Stănescu 178—179.

ARGOTIC, hiperbola, metafora și metonimia în limbajul familiar și ~ românesc 305—307.

ARHAISM în română 112.

AROMÂNĂ, contribuții la studiul ~ 5—10; forme de genitiv-dativ în ~ 112; nume cu afereză în ~ 194.

ARTICOL, apelative fără ~ hotărât 70; ~ la substantive proprii nume de familie în română 73.

ARTICULARE, numelor proprii în română 213.

ATESTARE, criteriile de ~ în lucrările lexicografice românești și străine 62; ~ termenilor tehnici 62.

ATRIBUTIVĂ consecutivă și subordonatele consecutive în română 224—226.

BINOM PREDICATIV, realizarea ~ V_1+ V_2 în româna veche 195.

BULGAR, graiurile ~ din România 149; istoria limbii ~ 149—150.

CALC, din italiană în texte vechi românești 122; ~ poetic de tip ludic în poezia lui N. Stănescu 179.

CAZUAL, flexiunea ~ a adjectivelor pronominale demonstrative în română 215—220.

CHIRILIC, interpretarea literelor ~ reprezentând cifre în vechi manuscrise 485—490; o transcriere a unor poezii a e lui I. Cantacuzino din original ~ 315—316; transcrierea din alfabetul ~ în sistemul ortografic românesc actual 144—145; transcriere interpretativă a slovelor ~ în litere latine 186—188; un *Tatăl nostru* maghiar scris cu litere ~ 439—442.

CIRCUMSTANȚIALĂ consecutivă în română 224—226.

COMPARAȚIE elidată 178; ~ în limbajul poetic 300—304.

COMPLEMENT INDIRECT, considerații privind raportul ~ în dativ — ~ prepozițional în română 457.

COMPUNERE, elementele de ~ antepuse *neo-*, *criptо-*, *pseudo-* în limbajul publicistic românesc postdecembrist 20; ~ prin juxtapunere a substantivelor în română 177—179; ~ semnului total 181; ~ și de ~ lexicală în poezia lui N. Stănescu 177—181.

* Alcătuit de Radu Trif. Trimiterile se fac la paginile celor 12 numere ale revistei; corespondența este următoarea: nr. 1=1—52; nr. 2 53—104; nr. 3=105—152; nr.4=153—204; nr. 5 205—268; nr. 6 269—320; nr. 7—8=321—418; nr. 9=419—464; nr. 10=465—510; nr. 11—12=511—572. Pentru bibliografia publicată în nr. 7—8 al revistei, cititorii sunt rugați să folosească indicele numărului respectiv, care nu a fost inclus în cel de față.

LR, XLII, nr. 11—12, p. 551—571, București, 1993

COMPUS, în corpusul lexical al românei 22 ; ~ paratactice în poezia lui N. Stănescu 177—178.
CONOTAȚIE, îmbogățirea ~ lexicale în limbajul publicistic românesc postdecembrist 19—28 ; relația ~-conjunctură istorică 23.
CONSECUTIV, atributiva ~ și subordonatele ~ în română 224—226.
CONSERVARE, lui *ń* în româna veche 234.
CONSOANĂ, palatală *l'* în româna veche 235.
CONSTRUCȚIE, atributivă în română 162.
COPIERE a textelor bisericești 35.
CUIB LEXICAL 95.

DACOROMÂN, repartiția graiurilor ~ în secolele al XIII-lea — al XV-lea 231—236.
DATIV, considerații privind raportul complement indirect în ~-complement indirect prepozițional în română 457 ; forme de genitiv-~ în aromână 112 ; ~ posesiv în română 458.
DECLINARE, numelor proprii în română 212—213.
DECOMPUNERE lexicală repetitivă 180 ; ~ semnului 181 ; vezi și COMPUNERE.
DEGLUTINARE, ludică 180.
DEMONSTRATIV, cele două sisteme de flexiune cazuală a adjectivului pronominal ~ în română 215—220 ; pronumele ~ *acela* 162—163.
DENOMINATIV, formații ~ în română 156.
DENOMINAȚIE, numele propriu și ~ unui singur obiect în română 209.
DEONOMASTICĂ 267.
DERIVARE, cu prefixele *anti-*, *contra-*, *de(s)-/de(z)-*, *dis-*, *hiper-*, *i(n)-*, *ne-*, *super-*, *supra-*, *ultra-* în limbajul publicistic românesc postdecembrist 20 ; ~ internă cu sufixele *-ar*, *-er* în substantive comune și proprii în română 72.
DERIVAT, verbe ~ de la zoonime în subdialectul maramureșean 135—139.
DEVERBATIV, formații ~ în română 156.
DIALECT, raportul ~ popular — ~ literar 41—43 ; rolul ~ maramureșean în formarea limbii române literare 42.
DIALECTAL, termeni ~ în română 248—250.
DIALECTOLOGIE românească 47—48, 150—151, 199—200, 317.
DIASISTEM, în limbă 13.
DICȚIONAR, completări la ~ *elementelor românești din documentele slavo-române* 421—426 ; ~ *spaniol-român* 190—192.
DIFTONG, transformarea ~ *-iu* în hiatul *-i-u* în substantivele proprii nume de familie românești 74—75.
DISCURS, probleme de gramatică românească privite din perspectiva ~ totalitar 147.
DURIFICARE, lui *r'* în româna veche 235.

ENCLIZĂ 108—110.
ENGLEZ, caracteristica semantică a unor cuvinte ~ în română 157 ; evoluția semantică a unor vechi cuvinte ~ din franceză 157 ; lexicologie și lexicografie ~ contemporană 283—285.
EPITET, apozitive metaforice 178.
ETIMOLOGIE, antroponimului românesc *Măcicaș* 481—484 ; considerații privind ~ unor cuvinte : *carnaj* 427—429 ; *Iisus Hristos* 430 ; *gună* 431 ; *iazmă* 431—432 ; *papiți, papiță, pipiță* 523—526 ; neologisme cu ~ multiplă în publicistica eminesciană : latină și germană 243, franceză și/sau latină și germană 243, franceză și/sau italiană și germană 243, latină, franceză, italiană și germană 243—244, franceză și germană 244, latină și/sau franceză 244, italiană și/sau franceză 245, latină-italiană-franceză 245 ; neologisme cu ~ unică : latină 239—240, neolatină 240—241, franceză 241—242, italiană 242—243 ; ~ toponimului *Jirov* 78—80 ; ~ unor cuvinte : *mateuș, măgăoaie, măguiață, măhuie, măiugă, mâjă, mârjoală, meteuș, mijgă, mirază, mociolău, moimă* 517—522 : ~ unor cuvinte : *sarsalam* 279, *sfîrtoână* 279, *sfrănlos, -oasă* 280, *sinboie* 280, *sinferéi* 280, *sirac* 280—281, *sirsáică* 281, *școrti* 281 ; ~ unor cuvinte din DLR : *răscolă, răitâg, răncióg, răpăcioáge, răsłăví, réșcă, țipac, rîcii, rod, rug* 435—438 ; *slăhușit, slebe, smioarță, smîlceag, solomie, spanar, spăheie, splau* 433—435 ; ~ variantelor 66.
ETIMOLOGISM 194.
ETNOLINGVISTICĂ 150.
EXPRESII FRAZEOLOGICE 95.
EXPRIMARE CORECTĂ, ghidul radiofonic de ~ în română 183—184.

FAMILIAR, hiperbola, metafora și metonimia în limbajul ~ și argotic românesc 305—307.
FIGURI DE STIL în limba română vorbită 304—307.
FILOLOGIC, abordare ~ privind tipărirea ediției princeps a *Florii Adevărului* 123—128, 171—176 ; consecvențe și inconsecvențe în abordarea cercetării ~ românești de către specialiștii din Basarabia 193—197 ; contribuție la studiul ~ românesc 41—43 ; norma literară în cadrul studiului ~ românesc 99—101 ; perspectivă ~ în considerarea primei traduceri a unor fragmente din Hipocrate în limba română 128—133.

FILOLOGIE, probleme de ~ românească ilustrate în traducerea *Foletului Novel* 81—90, 117—122, 167—171, 247—254, în traducerea românească din secolul al XVII-lea a *Descoperirii celor 12 Vineri* 29—39; probleme de ~ românească privite din perspectiva discursului totalitar 147, a interacțiunii istorie-filozofie-~ 97—98; probleme de ~ românească și cercetarea lingvistică 265—266.

FLEXIUNE, cazuală a adjectivelor pronominale demonstrative în română 215—220; ~ substantivelor proprii în română 194; ~ verbului în română 64.

FLOAREA ADEVĂRULUI 123—128, 171—176.

FLOAREA DARURILOR 185.

FONETIC, evoluție ~ în graiurile dacoromâne 233—235; particularități ~ ale graiurilor din Țara Românească 247—248; particularități ~ în manuscrise vechi românești 36—37.

FONETICĂ, graiului huțul din valea Sucevei 200.

FONOLOGIC, procedee ~ de formare a verbelor de origine onomatopeică în subdialectul maramureșean 467—468.

FONOLOGIE, relația ~ - morfologie 195.

FRANCEZ, cuvinte de origine ~ în publicistica eminesciană 241—242; neologisme cu etimologie ~ 243—245.

FRANCEZĂ, evoluția semantică a unor anglicisme vechi din ~ 157.

FRICATIVĂ, *ș*, *j* (+ *e*, *i*) 234.

GEN, categoriile gramaticale ale ~ și numărului la numele proprii românești 210—212.

GENITIV, forme de ~-dativ în aromână 112.

GERMAN, cuvinte cu etimologie multiplă de filieră ~ în publicistica eminesciană 243—244.

GRAMATICALIZARE, lucrărilor lexicografice englezești contemporane 283—284.

GREACĂ, traducere din ~ în limba română veche 128—133.

HAPLOLOGIE 110.

HIAT, transformarea diftongului *-iu* în ~ *-i-u* în substantivele proprii nume de familie românești 74—75.

HIPERBOLĂ, în limbajul familiar și argotic românesc 307.

HIPERCORECTITUDINE 76, 183.

HUȚUL, fonetica graiului ~ din valea Sucevei 200.

IMPERATIV, accentuarea formelor de ~ persoana a doua plural ale verbelor de conjugarea a III-a în română 277—278.

INTEROGATIV, pronumele ~ în română 93.

INVENTAR LEXICAL, elemente din ~-semantic în publicistica românească actuală 20—22; pentru un ~ general al românei 61—68; un ~ al împrumuturilor latino-romanice în limba română veche 113—115.

IOAN ROMÂNUL, ALIAS FRÎNCUL, Cine a fost ~? 81—90, 117—122, 167—171, 247—254.

ISTORIA LIMBII, studierea ~ române literare 141—142.

ITALIAN, cuvinte de origine ~ în publicistica eminesciană 242—243.

ITALIANĂ, calc din ~ în texte vechi românești 122.

ÎMPRUMUT, clasificarea semantică a ~ latino-romanice folosite în publicistica eminesciană 294—296; ~ latino-romanice în româna veche 113—116.

ÎMPRUMUT LEXICAL 13, 156.

JUXTAPUNERE, compunere prin ~ a substantivelor în română 177—179.

LATIN, adaptarea neologismelor ~-romanice folosite în publicistica eminesciană 296—300; cuvinte de origine ~ în publicistica eminesciană 239—241; împrumuturi ~-romanice în româna veche 113—116; neologisme cu etimologie franceză și/sau ~ 243; neologisme ~-romanice în publicistica lui M. Eminescu 237—245, 293—300; transcriere interpretativă a slovelor chirilice în litere ~ 186—188.

LATINĂ, accentul în cuvintele românești moștenite din ~ 71; substantive comune moștenite în română din ~ 72.

LATINIZANT, influența ortografiei ~ asupra ortoepiei românești 44.

LEXIC, îmbogățire a ~ prin derivare verbală de la zoonime în subdialectul maramureșean 135—139; compusele în ~ românei actuale 22.

LEXICAL, aspecte ~ ale subdialectului maramureșean 135—139; comentarii ~ și stilistice la *Peregrinul transilvan* de I. Codru Drăgușanu 491—496; compunerea și decompunerea ~ la N. Stănescu 177—181; considerații privind creațiile ~ sadoveniene: *crengărit*, *metalâc*, *neinviforat*, *-ă*, *nemțărie* 526—528; cuib ~ 95; decompunerea ~ repetitivă 180; despre apelativul *cot* în sistemul ~ românesc și rolul lui în toponimie 443—447; elemente din inventarul ~-semantic în publicistica românească actuală 20—22; inventarul ~ de cuvinte comune ale românei 65; inventarul ~ de onomastică al românei 65; îmbogățirea conotației ~ în limbajul publicistic românesc postdecembrist 19—

28; împrumut ~ 13, 156; note ~ privind cuvintele: *carnaj* 427—429, *Iisus Hristos* 430, *gună* 431, *iazmă* 431—432, *papiţoi, papiţă, pipiţă* 523—526; note ~ privind definiţia cuvântului *cifră* 473—478; particularităţi ~ în manuscrise vechi româneşti 36; particularităţi ~ româneşti 248; permutare ~ în poezia lui N. Stănescu 179—180; publicistica românească şi mobilitatea ~-semantică postdecembristă 19—28; seria substantiv-onomatopee-verb şi creaţia ~ în română 137; transparenţa semantică a formaţiilor ~ prefixate în română 22; variantele ~ în structura unui inventar ~ al românei 66; vezi INVENTAR LEXICAL.

LEXICOGRAFIC, domeniul şi principiile definiţiei ~ 542; gramaticalizarea lucrărilor ~ englezeşti contemporane 283—284.

LEXICOGRAFIE, abordare şi originalitate în ~ 195; ~ computerizată 61—68; lexicologie şi ~ engleză contemporană 283—285; lucrări de ~ în Republica Moldova 194.

LEXICOLOGIE şi lexicografie engleză contemporană 283—285.

LIMBAJ, comparaţia în ~ poetic 300—304; ~ de lemn 147, 507—510; ~ filozofic 541—542; ~ poetic românesc 42—43.

LINGVISTICĂ A TEXTULUI, conceptul de ~ 58—59.

LITERARIZARE, fenomenul de ~ 44.

LOCUŢIUNE VERBALĂ, *a-i părea bine, a-i părea rău* 93; *a fi în stare* 163.

LOCUŢIUNI, consideraţii privind unele ~ adjectivale, adverbiale, verbale şi prepoziţionale în română 95.

MAGHIAR, un *Tatăl nostru* ~ scris cu litere chirilice 439—442.

MANUSCRIS, interpretarea literelor chirilice reprezentând cifre în vechi ~ 485—490; însemnări pe ~ vechi româneşti 189—190; particularităţi lexicale şi morfologice în ~ vechi româneşti 36—38.

MARAMUREŞEAN, rolul dialectului ~ în formarea limbii române literare 42; verbe de origine onomatopeică în subdialectul ~ 467—473; verbe derivate de la zoonime în subdialectul ~ 135—139.

METAFORĂ, hiperbola, ~ şi metonimia în limbajul familiar şi argotic românesc 305—307.

METALIMBAJ 541—542.

METONIMIE, hiperbola, metafora şi ~ în limbajul familiar şi argotic românesc 305—307.

MORFOLOGIC, un fenomen ~ arhaic în română 107—112; particularităţi ~ ale românei 248.

MORFOLOGIE 107—112; morfosintaxa ca reflex al legăturii dintre ~ şi sintaxă în română 272; particularităţi de ~ în manuscrise vechi româneşti 36—38; probleme de ~ ilustrate în manuscrise vechi româneşti 119—122; relaţia fonologie-~ 195.

MORFOSINTAXĂ, reflex al legăturii dintre morfologie şi sintaxă în română 272.

NEOLOGISM, cu etimologie multiplă: latină şi germană 243, franceză şi/sau latină şi germană 243, franceză şi/sau italiană şi germană 243, latină, franceză, italiană şi germană 243—244, franceză şi germană 244, latină şi/sau franceză 244, italiană şi/sau franceză 245, latină-italiană-franceză 245; ~ cu etimologie unică: latină 239—240, neolatină 240—241, franceză 241—242, italiană 242—243; ~ latino-romanice în publicistica lui M. Eminescu 237—245, 293—300.

NOMINAL, conceptul de sintagmă ~ şi sintagmă verbală în română 275.

NORMĂ literară şi populară privind accentul etimologic în unele substantive proprii 75; raportul dintre ~ obligatorie şi ~ populară, regională 69; masa rotundă despre ~ literară în contextul diversităţii funcţionale a românei 99—101.

NUMĂR, categoriile gramaticale ale genului şi ~ la numele proprii româneşti 210—212.

NUME DE ACŢIUNE, conceptul ~ 155—160; concretizarea ~ 157—158.

NUME DE FAMILIE, accentul la substantivele proprii ~ provenind din substantive comune în română 69—76; articolul la substantivele proprii ~ în română 73; transformarea diftongului *-iu* în hiatul *-i-u* în substantivele proprii ~ româneşti 74—75.

NUME particular 208.

NUME PROPRIU, articularea şi declinarea ~ în română 212—213; reflectarea ~ în gramaticile româneşti 207—210; funcţionalitatea ~ în română 208—210; raportul ~-nume comun în română 209; clasificarea ~ în română 210; categoriile gramaticale ale genului şi numărului la ~ în română 210—212; relaţiile de natură etimologică şi semantică între numele comun *măciucaş* şi ~ *Măcicaş* 479—484; ~ şi denominaţia unui singur obiect în română 209.

ONOMASTICĂ 207—215, 543; adoptarea numelui de familie în sudul Olteniei 529—532; al XVIII-lea Congres Internaţional de Ştiinţe ~ 266—268; antroponime în toponime, toponime în antroponime 267; elementul derivativ *-ov* în toponime slave 79; inventarul lexical de ~ al românei 65; numele de familie care provin din substantive comune indicând „ocupaţia"

și accentuarea lor în română 69—76; probleme de ~ românească 267—268; relația nume de persoane—nume de locuri în română 267; ~ românească 200.
ONOMATOPEE, seria substantiv-~-verb și creația lexicală în română 137.
ONOMATOPEIC, verbe de origine ~ în subdialectul maramureșean 467—473.
OPOZIȚIE SEMANTICO-SINTACTICĂ, activ/reflexiv, reflexiv/factitiv, factitiv/eventiv 196.
ORTOEPIE 183—184; influența ortografiei latinizante asupra ~ românești 44.
ORTOGRAFIC, transcrierea din alfabetul chirilic în sistemul ~ românesc actual 144—145.
ORTOGRAFIE, influența ~ latinizante asupra ortoepiei românești 44; ~ și perspectiva semiotică în română 287—292; pe marginea propunerilor de modificare a ~ 227—230; schimbarea ~ românești și opinia publică 3—4.

PALATALIZARE, dentalelor *t, d, n* în româna veche 233.
PARATACTIC, compuse ~ în poezia lui N. Stănescu 177—178.
PATRONIM, slav *Jirov* 79.
PERMUTARE „anagramatică" 180; ~ lexicală în poezia lui N. Stănescu 179—180.
POETIC, calc ~ de tip ludic în poezia lui N. Stănescu 179; comparația în limbajul ~ 300—304; limbaj ~ românesc 42—43; semantică ~ 177—181.
POETICĂ 255—262.
POLISEMIE 157—158.
POSTVERBAL vezi VERBAL.
PRAGMATICĂ 539—540.
PREDICAT, identificarea ~ în analiza gramaticală 162.
PREDICATIV, realizarea binomului ~ V_1 + V_2 în româna veche 195.
PREDICAȚIE, raportul de ~ în sintagma predicativă în română 273.
PREFIX, derivare cu ~ *anti-*, *contra-*, *de(s)-/de(z)-*, *dis-*, *hiper-*, *i(n)-*, *ne-*, *super-*, *supra-*, *ultra-* în limbajul publicistic postdecembrist 20.
PREFIXAT, transparența semantică a formațiilor lexicale ~ în română 22.
PREFIXOID, derivate recente cu ~ în română 19—28.
PROCLIZĂ 107—110.
PRONOMINAL, cele două sisteme de flexiune cazuală a adjectivului ~ demonstrativ în română 215—220.
PRONUME, demonstrativ *acela* 162—163; ~ interogativ în română 93; ~ relativ în română 93.
PROPRIU vezi NUME PROPRIU.
PROZODIE 497—504; considerații privind ~ poeziei *Biografie* de L. Baga 449—454.
PSALTIRILE CORESIENE, o copie moldovenească a ~ 309—313.
PUNCTUAȚIE, ritm și ~ în poezia *Peste vârfuri* de M. Eminescu 255—262.

REFLEXIVITATE și tranzitivitate 195.
REFORMĂ ORTOGRAFICĂ, analiza oportunității ~ românești din perspectivă semiotică 287—292; considerații asupra ~ românești 227—230; oportunitatea ~ românești 194; sondaj de opinie privind oportunitatea ~ românești 3—4; vezi ORTOGRAFIC, ORTOGRAFIE.
RELATIV, pronume ~ în română 93.
REMĂ, temă și ~ în structura textului 56—57.
RETOROMAN, antroponimie ~ 544.
RITM și punctuație în poezia *Peste vârfuri* de M. Eminescu 255—262.
ROMANIC, adaptarea și clasificarea semantică a împrumuturilor latino-~ din publicistica eminesciană 294—300; Congresul Internațional de Lingvistică și Filologie ~ 266—268; considerații etimologice privind neologismele latino-~ în publicistica eminesciană 239—245; un inventar lexical al împrumuturilor latino-~ în limba română veche 113—115.
ROMÂNĂ, abatere de la exprimarea corectă în ~ 183—184; evoluția ~ literare 41—43; limitele influenței slave asupra ~ 461; îmbogățirea lexico-semantică a ~ actuale 19—28; împrumuturi latino-romanice în ~ veche 113—116; *Limba ~ în sec. al XII-lea — al XVI-lea* 232; manual de ~ 94—95; pentru un inventar lexical general al ~ 61—68.
ROTACISM în româna veche 12, 234.

SEMANTIC, aspecte ~ ale verbelor zoonimice în română 135—139; clasificarea ~ a împrumuturilor latino-romanice folosite în publicistica eminesciană 294—296; confuzii ~ între termenii *real* și *realist* 24—26; considerații privind transfigurările ~ din *Peregrinul transilvan* de I. Codru Drăgușanu 492—496; definire ~ inductivă 158; disoluția ~ 180; elemente din inventarul lexico-~ în publicistica românească actuală 20—22; evoluția ~ a unor anglicisme în română 157; evoluția ~ a unor cuvinte în română 77—78; îmbogățirea lexico-~ a românei actuale 19—28; particularități ~ ale unor anglicisme în română 157; relațiile de natură etimologică și ~ între numele comun *măciucaș* și numele propriu *Măcicaș* 479—484; relațiile ~ dintre cuvintele *cifră* și *număr* 473—478; specializarea ~ a variantelor 66; teoria câmpurilor ~ 539; transparența

~ a formațiilor lexicale prefixate în română 22; vezi și OPOZIȚIE SEMANTICO-SINTACTICĂ.
SEMANTICĂ 194—196; ~ intensională 539; opoziția „stare/acțiune" 157, 159; relația dintre sintaxă și ~ în română 263; ~ poetică 177—181; ~ transformațională 539.
SEMIOTIC, analiza oportunității reformei ortografice românești din perspectivă ~ 287—292.
SEMN lingvistic 55.
SINEM, noțiunea de ~ în română 275—276.
SINTACTIC, analiză gramaticală și unele ambiguități ~ în română 457—459; conceptul de unitate ~ în română 272—276; extinderea noțiunii de sintagmă ca unitate ~ în română 272; îmbinări ~ în română 92; vezi și OPOZIȚIE SEMANTICO-SINTACTICĂ.
SINTAGMĂ, conceptul de ~ nominală și ~ verbală în română 275; definirea conceptului de ~ în română 274; extinderea noțiunii de ~ ca unitate sintactică în română 272; flexiunea ~ de tipul s u b s t a n t i v + a d j e c t i v în română 218; ~ predicativă și determinarea bidirecțională în română 272—273; propoziția ca ~ predicativă simplă sau complexă în română 273; raportul de predicație în ~ predicativă în română 273.
SINTAXĂ, morfosintaxa ca reflex al legăturii dintre morfologie și ~ în română 272; probleme de ~ în română 91—92, 220—226.
SISTEMIGEN, capacitatea ~ a părților de propoziție în română 196.
SLAV, limitele influenței ~ asupra românei 461; transcrierea toponimelor de origine ~ în română 78—80.
SPANIOL, *Dicționar ~-român* 190—192.
STILISTIC, comentarii lexicale și ~ la *Peregrinul transilvan* de I. Codru Drăgușanu 491—496.
STILISTICĂ 177—181.
STRATIFICARE în istoria limbii 13.
STRUCTURALISM 539; ~ în opera lui Eugen Coseriu 194—195.
SUBDIALECT, aspecte lexicale ale ~ maramureșean 135—139; două ~ pe teritoriul lingvistic dacoromân 235.
SUBORDONATĂ cu funcții multiple 220—226.
SUBSTANTIV, accentul și articolul la ~ proprii nume de familie provenind din ~ comune în română 69—76; compunerea prin juxtapunere a ~ în română 177—179; ~ comune moștenite în română din latină 72; derivare internă cu sufixele *-ar, -er* în ~ comune și proprii în română 72; flexiunea ~ proprii în română 194; flexiunea sintagmelor de tipul ~ + a d j e c t i v în română 218; formarea ~ verbal în română 156; seria ~-onomatopee -verb și creația lexicală în română 137; ~ „singularia tantum" și „pluralia tantum" 211; transformarea diftongului *-iu* în hiatul *-i-u* în ~ proprii nume de familie românești 74—75.
SUBSTANTIVIZARE, adjectivelor 24.
SUFIX, *-ariu/-eriu* în graiurile dacoromâne 70—71; derivare internă cu ~ *-ar/-er* în substantive comune și proprii în română 72.
SUFIXARE 72.
SUFIXOID, în ansamblul lexical românesc 19—28.
SUPRANUME în română 210.

TAUTOLOGIC, verbe zoonimice românești în sintagme ~ 137—139.
TEMĂ și remă în structura textului 56—57.
TEXT, noțiunea de ~ 55—59; vezi și LINGVISTICĂ A TEXTULUI.
TEXTUAL, gramatică sau lingvistică ~ ? 55—60.
TOPONIM, antroponime în ~, ~ în antroponime 267; transcrierea ~ de origine slavă în română 78—80.
TOPONIMIE, apelativul *col* în sistemul lexical românesc și rolul lui în ~ 443—447.
TRADUCERE, din greacă în limba română veche 128—133; identitatea autorului ~ *Foletului Novel* 81—90, 117—122, 167—171, 247—254; o ~ a Bibliei de către V. Radu și G. Galaction 505—507; o ~ românească din secolul al XVII-lea a *Descoperirii celor 12 Vineri* 29—39; prima ~ a unor fragmente din Hipocrate în limba română veche 128—133.
TRANSCRIERE, din alfabet chirilic în sistemul ortografic actual 144—145; ~ interpretativă a slovelor chirilice în litere latine 186—188; ~ toponimelor de origine slavă în română 78—80; o ~ a unor poezii ale lui I. Cantacuzino din original chirilic 315—316.
TRANSLITERAȚIE 187.
TRANZITIV, interpretarea determinanților în acuzativ ai verbelor dublu ~ în română 457.
TRANZITIVITATE, reflexivitate și ~ 195.

VARIANTĂ, în structura unui inventar lexical al românei 66.
VERB, accentuarea formelor de imperativ persoana a doua plural ale ~ de conjugarea a III-a în română 277—278; ~ *a face* 163; ~ *a putea* 164—165; ~ auxiliar propriu-zis sau ~ de modalitate în română 161—162; ~ cauzativ în română 196; ~ copulativ în română 162; ~ „de acțiune" în română 157, 159; ~

de modalitate în română 458 ; ~ de origine onomatopeică în subdialectul maramureșean 467—473 ; ~ derivate de la zoonime în subdialectul maramureșean 135—139 ; ~ de stare în română 157, 159 ; flexiunea ~ în română 64 ; interpretarea determinanților în acuzativ ai ~ dublu tranzitive în română 457 ; opoziția agentiv/nonagentiv 159 ; procedee fonologice de formare a ~ de origine onomatopeică în subdialectul maramureșean 467—468 ; reflexivitatea și tranzitivitatea ~ 195 ; seria substantiv-onomatopee-~ și creația lexicală în română 137 ; ~ delocutive 196.

VERBAL, conceptul de sintagmă nominală și sintagmă ~ în română 275 ; formarea substantivului ~ în română 156 ; formații post~ în română 158 ; inversiunea ~ *suna-vei* în poezia *Peste vârfuri* de M. Eminescu 261 ; vezi LOCUȚIUNE VERBALĂ.

VERSIFICAȚIE, conceptele de cezură și ingambament în ~ ilustrată în poezii de T. Arghezi, G. Topârceanu, M. Eminescu, V. Voiculescu, G. Bacovia, I. Minulescu, I. Pillat 497—504 ; reflecții asupra ~ lui A. Maniu, T. Arghezi, M. Eminescu, G. Topârceanu, M. Isanos, L. Blaga, N. Stănescu 533—538.

VOCALIZARE, lui *l* în graiul din Țara Oașului 111.

ZOONIME, verbe derivate de la ~ în subdialectul maramureșean 135—139.

INDICE DE AUTORI *

Aaron, Petru Pavel 123, 125, 126, 172, 173
Adamescu, Gheorghe 26, 27 ; vezi și Candrea, I. A. — Adamescu, Gh.
Agud, Ana 538
Akantisz, Viktor 174
Albaladejo Mayordomo, Tomás vezi García Berrio, Antonio — Albaladejo Mayordomo, Tomás
Alecsandri, Vasile 42, 224, 519
Alexandre, C. 169
Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M. M. vezi și Holban, Maria — Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M. M. — Cernovodeanu, Paul
Alexi, V. 209, 428
Alia, V. 267
Amelio, Silvestro 114
Andersson, Thorsten 267
Andreev, Claudia 196
Andrei Fanea, Anca **147, 542—543**
Andriescu, Alexandru 41, 43, 238, 249
Angelova, Penka 510
Anghelescu Temelie, N. — Constantinescu, Silviu 162
Anghelescu Temelie, N. — Popescu, Adrian Gh. 165
Antim Ivireanul 118
Antohi, Mona [507]
Antohi, Sorin [507]
Anton, Monica — Poptelecan, Xenia 128
Araia, Zicu A. 8
Arcamone, Maria Giovanna 267
Arghezi, Tudor [449], [497], [499], [501], [504], [532]
Arvinte, V. 515
Asachi, Gh. 519
Atkins, Sue 67
Austin, L. 58
Avram, Andrei 71, 151, 265, **432—435, 515—520**
Avram, Mioara **49—51**, 99, 100, 121, 141, 155, 164, 193, 196, 203, 218, 219, 221—223, 226, 227, 265, 267, 268, 272, 278, 287, 316, 430, 435, 515, 538, 543

Babeu, Doina — Cheie, Paulina — Chioreanu, Mihaela — Drincu, Sergiu — Purdela Sitaru, Maria — Salinacki, Elena — Vasiluță, Livia 126
Bacovia, George [500], [534]
Bailly, Anatole vezi Bréal, Michel — Bailly, Anatole
Balaci, Alexandru 229
Bally, Ch. 307
Bantaș, Andrei **283—285**
Barbu, Ion [449]
Barbu, N. I. 90
Barbu, Violeta **128—133, 189—190**
Barițiu, Gh. 280
Bastardas, R. 267, 542
Batzaria, N. 8
Baxtin, Vladimir 509
Bălan, Ioan 123
Bălășescu, Nicolae 209, 210
Bălcescu, Nicolae 165, 248
Bărbulescu, Ilie 39
Bărbuță, Ion 196
Bărbuță, Margareta 521

* Alcătuit de Dana Grădinescu, cu colaborarea Mihaelei Marin și a Claudiei Ene. Cifrele tipărite cu caractere aldine trimit la articole și recenzii publicate de autor ; cifrele puse între paranteze drepte trimit la recenzii sau discuții despre autor ; celelalte cifre trimit la pagini în care este citat autorul.

Belimace, Costa 8, 9
Belimace Constantin vezi Belimace, Costa
Beltechi, Eugen 542
Benn, Gottfried 178
Benveniste, É. 156–160
Beram, Elena 519
Berca, Olimpia [501]
Berdan, Lucia 543
Berea-Găgeanu, Elena 217
Berejan, Silviu 99, 100, 194, 265, 538
Bernandez, Enrique 55, 58
Bernet, Charles 267
Bernhard, Gerald 265
Besançon, Alain 507
Beza, Marcu 8, 9
Bezlay, France 79
Bezpal'ko, O. P. 436
Bianu, Ioan 110, 174, 175, 310
Bianu, Ioan — Simonescu, Dan 125
Bidu-Vrănceanu, Angela 467; vezi și Coteanu, I.—Bidu-Vrănceanu, Angela; vezi și Coteanu, Ion—Forăscu, Narcisa—Bidu-Vrănceanu, Angela
Bilodid, Oles—Harlamov, Viktor 485–487
Binder, P. 189
Binder, Ștefan 97
Bîrlea, Ion 125
Bîrleanu, Ion Horia 99
Blaga, Lucian 256, 257, 261, [449–454], [499], [535]
Bodzei, Sigismund **135–139, 467–473**
Bogrea, V. 520
Bogusławski, Andrzej 509
Bolintineanu, Dimitrie 519
Bolocan, Gheorghe 543
Bolocan, Gheorghe — Nestorescu, Virgil — Reguș, Aspazia — Reguș, Corneliu — Robciuc, Ion 421
Bordeianu, Mihai 497, 498, 515
Boretzky, Norbert 43
Boroianu, Ruxandra 47
Borș Bucuța, Lucia — Mihăilă, Violeta 496
Borza, Al. 281, 484
Boulanger, J.-C. 267
Bran, Gheorghe 125
Brașoveanul vezi Eustatevici-Brașoveanul, Dimitrie
Brătescu, Gheorghe 129, 130
Brâncuș, Gr. 221, 222, 225, 278, 298
Bréal, Michel — Bailly, Anatole 159
Breban, Vasile 137
Brown, Penelope — Levinson, Stephen C. 307
Brückner 436
Brumme, Jenny 203
Buben, Vladimir 44
Büchi, Eva 203, 267, 542
Bucuța, Emanoil 496
Budai-Deleanu, Ion 164, 533
Bugeanu, Dan **427–429, 517–519, 521–524**
Bujukliev, Ivan 510
Bulgăr, Gh. 237–239, 491
Bunea, Augustin 123–127, 172, 173
Buză, Emanuela vezi Chivu, Gheorghe — Buză, Emanuela — Roman Morăru, Alexandra
Byck, Jacques 289, 291; vezi și Rosetti, Al. — Byck, Jacques

Caciona, Tache 8
Caja, Nicolae 47
Calciu, Alexandru — Samharadze, Zaira [190–192]
Caliani, Silvestru 125
Candido Romano, Giovanni 81–83, 89, 117, 118, 167, 169, 170, 249, 250, 254
Candrea, I.-A. 41, 110, 111, 209, 211, 309, 310, 312
Candrea, I.-A. — Adamescu, Gheorghe 25–27, 468, 523
Cantacuzino, Constantin 83, 84, 89, 119, 120, [143–146]
Cantacuzino, Ioan [315–316]
Cantacuzino, Șerban 505
Cantemir, Dimitrie 114, 115, 249
Cantemir, Tr. 518
Capidan, Theodor 5, 7, 49, 111, 112
Capelli, A. 168
Caprini, R. 267
Carabulea, Elena — Popescu-Marin, Magdalena 156, 158
Caracostea, Dumitru 500
Carafolli, Tulliu 8
Caragiu-Marioțeanu, Matilda 107
Caraion, Ion 504
Carnap 57
Carpov, Maria 305
Cartojan, N. 29, 30, 121, 143, 174, 188, 488, 489
Casanova, M. 541
Cazacu, B. vezi Rosetti, Al. — Cazacu, B. — Onu, L.
Călinescu, George 257
Căprariu, Vlad — Enyedil, Andrei — Muntean, Marius
Câmpeanu, Eugen 156
Cârstea Romașcanu, Michaela 203
Cela, José Cámillo 191
Cemîrtan, Claudia 195
Cenușă, Alexei 195
Cerepnin, L. V. 486, 487
Cernjak, Aleksandr 265; vezi și Chernjak, Aleksandr
Cernovodeanu, Paul vezi Holban, Maria — Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M. M. — Cernovodeanu, Paul
Cernovodeanu, Paul — Vătăman, Nicolae 131
Cetățianu, I. 210
Chambon, J. P. 267, 542
Cheie, Paulina 97; vezi Babeu, Doina — Cheie, Paulina — Chioreanu, Mihaela — Drincu, Sergiu — Purdela Sitaru, Maria — Salinacki, Elena — Vasiluță, Livia

Chelaru-Murăruș, Oana **177—181**
Chernjak, Aleksandr 203; vezi și Cernjak, Aleksandr
Chiorean, Marius—Mălai, Rada 68; vezi și Căprariu, Vlad — Enyedil, Andrei — Muntean, Marius — Chiorean, Marius
Chioreanu, Mihaela vezi Babeu, Doina — Cheie, Paulina — Chioreanu, Mihaela — Drincu, Sergiu — Purdela Sitaru, Maria — Salinacki, Elena — Vasiluță, Livia
Chițoran, Dumitru — Cornilescu, Alexandra 159
Chivu, Gheorghe **113—116**, **227—230**, 312, **315—316**, **439—442**, **459—460**, 480
Chivu, Gheorghe — Buză, Emanuela — Moraru Roman, Alexandra 113, 252
Chivu, Gheorghe — Georgescu, Magdalena — Ioniță, Magdalena — Mareș, Alexandru — Roman-Moraru, Alexandra 107, 488
Chomsky, Noam 58, 159
Cierbide, Ricardo 267
Cifor, Lucia 99, **539—540**
Cihac, Antoine de 242, 467
Ciobanu, Anatol 99
Ciobotea, Dinică 543
Ciolac, Marina 99, 100
Ciompec, Georgeta 428, 429
Ciorănescu, Al. 432
Cipariu, Timotei 42, 89, 123, 125, 128, 174, 208, 213, 289, 290, [316]
Çirca, Irimia 208, 212, 213
Ciubotariu, Mircea 543
Cîmpeanu, P. M. 209, 213
Cocotailo, Gheorghe 519
Codreanu, Mihai [500]
Codru-Drăgușanu, Ioan 212, [491—496]
Coja, Ion 426
Coman, Lucia 100
Combiescu, Mariana 312
Condrea, Irina 99
Constantinescu, Antonia — Littera, Ileana 307
Constantinescu, N. A. 73, 431, 480—482, 484, 515, 527
Constantinescu, Silviu vezi Anghelescu Temelie, N. — Constantinescu, Silviu
Constantinescu-Dobridor, Gh. [161—165], 217, 222
Contraș, Eugenia 151
Coravu, Dimitrie 123—125
Corbea, Teodor 114—115
Corcimari, Valentina 47
Coresi 70, 107
Coresi, Ș. 311
Cormier, M. C. 267
Cornea, Paul 495
Cornilescu, Alexandra vezi Chițoran, Dumitru — Cornilescu, Alexandra
Corominas, J. 461
Coseriu, Eugenio 287; vezi și Coșeriu, Eugen
Cosniceanu, Maria 99, 542, 543
Costin, Miron 110, 119, 223, 251, 486, 487
Costin, Nicolae 110, 114, 145
Costinescu, Mariana 107
Costinescu, Mariana — Georgescu, Magdalena — Zgraon, Florentina 249
Coșeriu, Eugen 47, 50, 51, 58, 194, 203, 228, 265, 266, [538—539]; vezi și Coseriu, Eugenio
Coteanu, Ion **11—17**, **55—59**, 69, 77, 107—109, 177, 179, 193, 273, 290, 305, 428, **461**
Coteanu, I. — Bidu-Vrănceanu, Angela 19
Coteanu, Ion — Forăscu, Narcisa — Bidu-Vrănceanu, Angela 77, 305
Cotelnic, T. 100, 538
Cotore, Gherontie 125
Coveri, Lorenzo 55
Creța, Zorela — Mareș, Lucreția — Ștefănescu-Goangă, Zizi — Șuteu, Flora — Șuteu, Valeriu [97]
Crețu, Gr. 27, 248
Cristescu, Tr. vezi Simache, N. — Cristescu, Tr.
Curtius, Ernst Robert 489
Cyxun, Genad' 510

Dahms-Meškank, Wórša 510
Dalberg, Vibeke 267
Daneš, František 56, 57
Darme, G. 542
Dascălu, Crișu 305
Dascălu-Jinga, Laurența 48
Dănăilă, Ion **61—68**, **321—418**
Dănăilă, Ion — Michăescu, Radu 61
Debrabandere, Frans 267
Debus, Friedhelm 267
Del Conte, Rosa 256
Densusianu, Ovid 5, 6, 9, 26, 27, 108, 109, 229, 231, 288, 291
Densușianu, Aron 144, 310
Diaconescu, Ion 93, 164, 165
Diaconescu, Paula 108, 142, 179, 219, **271—276**
Diaconovici-Loga, Constantin 208—210, 213
Diederichsen, Uwe 268
Dietriech, Wolf 538
Dima, Al. vezi Chițimia, I. C. — Dima, Al.
Dimitriu, C. **69—76**, 100, 194, 265, 538
Dimitrova Kitova, Maria 538
Dinu, Mihai 497, 498
Dîrul, Alexandru 99, 195, 538
Dobre, Maria **443—447**
Domdey, Horst 509
Dominte, Constantin 47, 538
Dosoftei 27, 110, 115
Dragomir, Otilia **237—245**, **293—300**
Dragomir, Silviu 124, 425
Dragoș, Elena **287—292**
Drăgan, Mihai 256
Drăgănescu, Mihai 228
Drăganu, Nicolae 29—31, 109, 126, 127, 150, 172, 439, 440, 518, 520

Dressler, U. Wolfgang 55
Drincu, Sergiu 98 ; vezi și Metea, Alexandru — Drincu, Sergiu ; vezi și Babeu, Doina — Cheie, Paulina — Chioreanu, Mihaela — Drincu, Sergiu — Purdela Sitaru, Maria — Salinacki Elena — Vasiluță, Livia
Dron, Ion 193, 542
Druță, Gheorghe 99, 194
Dubois, Jean 99, 156—158, 194, 307
Ducrot, Oswald — Todorov, Tzvetan 55
Dudaș, Florian 30, 34, 35, 39, 125, 128, 174, [189—190]
Duhăneanu, Constantin 190
Du Marsais 305
Dumeniuk, Ion [49—51], 99
Dumistrăcel, Stelian 97, 100 194, 203, 265, 538
Dumitrașcu, Pompiliu 151, 496
Dumitrescu, Ion 500
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe 256, 260
Dupuy-Engelhardt, Hiltrand 538

Eco, Umberto 56, 59
Edeline, F. 307
Eichler, Ernst 267
Eliade, Mircea 256
Embleton, Sheila 267
Eminescu, Mihai 42, [237—245], [255—263], [293—300], [498], [499], [533]
Ene, Claudia 557—566
Enniger, Werner 43
Enyedil, Andrei vezi Căprariu, Vlad — Enyedil, Andrei—Muntean, Marius — Chiorean, Marius
Eremia, Anatol 194, 542, 543
Erfurt, Jürgen 43, 44
Ernout, A. — Meillet, A. 492, 495
Ernst, Gerhard 45
Eţcu, Ion 99, 196
Eustatevici-Brașoveanul, Dimitrie 208—213
Evdoșenco, Arcadie 195, [317], 538
Evseev, Ivan 157, 159, 160

Fassel, Anemone 203
Fassel, Luminița 195, 203, 265
Fenești, C. 481, 484
Ferro, Teresa 203
Filipașcu, Alex. vezi Moisescu, Gh. — Lupșa, Șt. — Filipașcu, Alex.
Filipec, Josef 538
Filipovici, Nicolae 190
Fillmore, J. Charles 159
Firu, Nicolae 34
Fischer, Iancu 157
Flobert, Pierre 461
Florea, Ion A. 47, 70, 71, 98, 268, 541
Florea, Viorica 48, 481
Florescu, Cristina 99, 194, 538
Fontanier, Pierre 301
Forăscu, Narcisa vezi Coteanu, Ion — Forăscu, Narcisa— Bidu-Vrănceanu, Angela
Frati, C. 188
Frățilă, Vasile 98
Frățilă, Vasile — Goicu, Viorica — Sufleţel, Rodica 481
Frege, G. 287
Friedrich, Hugo 177
Funeriu, I. [459—460], 497, 498

Gabinski, M. A. 99, 193, 538
Galaction, Gala [505—507]
Gamilscheg, E. 109
García Berrio, Antonio — Vera Luján, Augustin 55
García Berrio, Antonio—Albaladejo Mayordomo, Tomás
Gasca Quierrazza, G. 541
Gaster, M. 29, 309—313, 488
Gauger, Hans Martin 203, 265, 266
Găzdaru, D. 109
Gâștescu, P. vezi Iordan, Ion — Gâștescu, P. — Oancea, D. I.
Gelling, Margaret 268
Georgescu, Ioan 123, 124, 126, 127
Georgescu, Magdalena **26—28**, **309—313**, **317—318**, 488 ; vezi și Costinescu, Mariana — Georgescu, Magdalena — Zgraon, Florentina ; vezi și Chivu, Gheorghe — Georgescu, Magdalena — Ioniță, Magdalena—Mareș, Alexandru — Roman-Moraru, Alexandra
Germain, Jean 267
Gheorghe, Corina **321—420**
Gheţie, Ion **36—38**, 42, 44, **97—98**, 125, **141—142**, **150—151**, 189, **231—236**, 247, 248, **277—278**, 312, **317**, 523
Gheţie, Ion — Mareș, Alexandru 107, 108, 232—235, 309
Ghibănescu, Gh. 209, 210
Ghișe, Dumitru 257
Ghiță, Andreea 147
Giorgini, Antonio 250
Giosu, Ștefan 232
Giuglea, G. 150, 483, 520
Giurescu, C. C. 444, 479, 484
Glowinski, Michal 509
Godard, Danièle 155
Goga, O. 223
Goian, Maria Emilia [91—92]
Goicu, Viorica 268, 447, 542 ; vezi și Frățilă, V.—Goicu, Viorica—Sufleţel, Rodica
Golescu, Dinicu 223
Golescu, Iordache 208, 210, 212
Golopenţia-Eretescu, Sanda vezi Vasiliu, Emanuel— Golopenţia-Eretescu, Sanda
Golubev, S. 485
Grama, Alexandru 123
Graur, Alexandru 19, 72, 73, 109, 135, 137, 159, 179, 220, 278, 428, 483, 484
Grădinescu, Dana 557—566

Grecu, Doina 47
Gregorian, Mihai 119, 143
Greule, Albrecht 267
Grice, H. P. 307
Grimshaw, Jane B. 155
Gröber, Gustav 309
Gross, Hermann 265
Guțu, G. 436, 438, 492
Guțu, Slavian 100, 194
Guțu Romalo, Valeria 99, 147, 160, 265; vezi și Iordan, Iorgu — Guțu Romalo, Valeria — Niculescu, Alexandru
Gyémánt, Ladislau vezi Răduțiu, Alexandru — Gyémánt Ladislau

Halasiu, G. 268
Harlamov, Viktor vezi Bilodid, Oles — Harlamov, Viktor
Hasan, Finuța 297
Hasdeu, B. P. 110, 143, 224, 439, 440, 479, 484, 488, 489
Heitmann, Klaus 203, 266
Heliade Rădulescu, I. 209, 289
Helleland, Botolv 267
Hjelmslev, Louis 287
Hogaș, C. 163
Holban, Maria — Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M. M. — Cernovodeanu, Paul 117
Homorodean, Mircea 483
Hornby, S. A. 283, 284
Hristea, Theodor, 19, 20, 265, 271
Hundt, Christine 44
Hurmuzaki, Eudoxie 254
Huttmann, A. 189
Huxley, Aldous 521

Ibrăileanu, G. 41
Ichim-Tomescu, Domnița 207—215; vezi și Tomescu, Domnița
Iglesias, A. 267
Ignat, Iosif — Muntean, Emil — Kálmán, Pusztai 68
Ilčev, Ștefan 179
Ileș, Aurora 171
Ioan, Mircea 172, 173
Ioan Romanul [Frîncul] [81—90], [117—122], [167—171], [247—254]
Ioanid, George 143
Ioanoviciu, V. 211
Ionescu, Emil 265, [455—457]
Ionescu, I. 430—431
Ionescu-Gion, G. I. 501
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana [461—462]; vezi și Vasiliu, Emanuel — Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana
Ionică, Ion 47
Ioniță, C. Vasile 98, 161—166, 279—281, 479—484
Ioniță, Magdalena 488; vezi și Chivu, Gheorghe — Ioniță, Magdalena — Mareș, Alexandru — Roman-Morariu, Alexandra
Ioniță, Vasile 193, 281, 489; vezi și Ioniță, C. Vasile
Iordan, Ion — Gâștescu, P. — Oancea, D. I. 447, 482
Iordan, Iorgu 73, 79, 121, 210, 212, 217, 278, 304, 428, 431, 482, 483
Iordan, Iorgu — Guțu Romalo, Valeria — Niculescu, Alexandru 217
Iorga, Nicolae 41, 89, 114, 125—127, 143, 172, 173, 249, 251—253, 445
Iorgovici, Paul 42
Irimia, Dumitru 218, 300, 538
Isanos, Magda [534]
Ispirescu, P. 223
Istrate, G. 69, 99
Ivankin, A. 521
Ivasiuc, Alexandru 426
Ivănescu, G. [41—43], 44, 70, 71, 107, 109, 142, 231, 232, 296; vezi și Leonte, L. — Ivănescu, G.
Jakó, Zsigmond 124
Jasper, G. 509
Jeßing, Benedict 43
Johnson, Mark vezi Lakoff, George — Johnson, Mark

Kálmán, Pusztai vezi Ignat, Iosif — Muntean, Emil — Kálmán, Pusztai
Kélékian, Diran 518
Kelemen, Béla 434
Kemény, J. 32
Kiraly, Francisc 97
Kiefer, Ferenc — Kiss, Gábor — Pajzs, Júlia 67
Kis, Emese 434
Kiss, Gábor vezi Kiefer, Ferenc — Kiss, Gábor — Pajzs, Júlia
Knecht, P. 541
Kniffka, Hannes 267
Koss, Gerhard 267
Koster, Severin 509
Kramer, Johannes 265
Kremer, D. 266, 268, 541
Kristophson, Jurgen 203
Kuzmin, Mixail 510

Lacea, C. 7
Lakoff, George — Johnson, Mark 305
Lambrior, Al. 291
Lapierre, André 268
Laurian, A.T. 42, 210—212, 491
Laurian, A.T. — Massim, I. C. 290
Lausberg, Heinrich 59
Lefebvre-Teillard, Anne 268
Lenghel — Izanu, P. 137
Leonte, L. — Ivănescu, G. 296, 297
Levinson, Stephen C. vezi Brown, Penelope — Levinson, Stephen C.
Levițchi, Leon 157
Littera, Ileana vezi Constantinescu, Antonia — Littera, Ileana
Litzica, C. 131
Lobiuc, Ioan 538
Loffler, Heinrich 267

Lombard, Alf 156, 157, 227, 228, 287, 520
Loşonţi, Dumitru 47, 542
Lucaci 70, 110
Lüdtke, Helmut 203
Lungu, Vasile 487
Lupeanu-Melin, Alexandru 123—125
Lupşa, Şt. vezi Moisescu, Gh.—Lupşa, Şt. —Filipaşcu, Alex.
Lurati, O. 542

Macedonski, Alexandru 260, [459—460]
Macrea, Dimitrie 289
Maior, Petru 237
Maiorescu, Titu 194, 255, 256, 258—261, 291
Maior, Grigore 125
Maiota, Gheorghe 118, 252, 253
Malaneţki, Vasile 486
Mallarmé, St. 177
Mancaş, Mihaela 142, 178
Manea, Dana 265
Manea Manoliu, Ion 147
Maneca, Constant 191 ; vezi şi Marcu, Florin —Maneca, Constant
Mangra, V. 310
Maniu, Adrian [531—532]
Manoliu Manea, Maria 147
Manu-Magda, Margareta 48, 265
Marcu, Florin 191
Marcu, Florin— Maneca, Constant 156
Mardarie Cozianul 27, 248
Mareş, Alexandru 30—32, 38, 42, **81—90**, **117—122**, **143—146**, **167—171**, 188—190, 232, 233, **247—254**, 312, **485—490** ; vezi şi Gheţie, Ion — Mareş, Al. ; vezi şi Chivu, Gheorghe — Georgescu, Magdalena—Ioniţă, Magdalena—Mareş, Alexandru—Roman- Moraru, Alexandra
Mareş, Lucreţia 74 ; vezi şi Creţa, Zorela— Mareş, Lucreţia — Ştefănescu-Goangă, Zizi — Şuteu, Flora — Şuteu, Valeriu
Marian, Rodica 543
Marin, Georgeta 137, 468
Marin, Maria 47
Marin, Mihaela 557—566
Marinescu, Iulian 252
Marino, Adrian 260, 459
Marouzeau, J. 157
Márquez-García, Gabriel 191
Marsigli, Luigi Ferdinando 144, 171
Martinet, André 135
Márton, Gy. — Pentek, J. — Vöö, I. 467
Massim, I. C. 208, 212 ; vezi şi Laurian, A.T. — Massim, I.C.
Mastrelli, Carlo Alberto 266
Matcovschi, Ilarion 99
Mathauser, Zdeněk 510
Mazon, André 8
Măcărescu, Nicolae 208, 212
Măgureanu, Anca 59
Mălai, Rada vezi şi Chiorean, Marius — Mălai, Rada
Mării, Ion 542
Mătcaş, Nicolae 50, 99
Mbulamoko, Nzenge—Movoambe 538
Mesiger, Hieronymus 442
Meillet, A. vezi Ernout, A.— Meillet, A.
Metea, Alexandru — Drincu, Sergiu [92—94]
Michăescu, Radu vezi Dănăilă, Ion — Michăescu, Radu
Miclău, Paul 287
Micu-Klein, Inochentie 123, 172, 211, 213
Mihai 27
Mihail, Paul 486, 487
Mihail, Paul — Mihail, Zamfira [317—318]
Mihail, Zamfira 48, 431, 485, 538 ; vezi şi Mihail, Paul — Mihail, Zamfira ; vezi şi Ursu, Dinu — Mihail, Zamfira
Mihăilă, Gheorghe 27, 48, 437, 438, 484, 488—490
Mihăilă, Violeta vezi Borş Bucuţa, Lucia— Mihăilă, Violeta
Miklosich, Franz von 26, 38, 79
Mikov, Vasil 79
Milescu, Nicolae 442
Miller, Mary R. 267
Minulescu, Ion [502—504], 532
Mischel, G. 509
Mladenov, Sl. Maxim [149—150]
Mocanu, Z. Marin 121
Moga, Gheorghe **524—526**
Moga, Ioan 124
Moisescu, Gh. — Lupşa, Şt. — Filipaşcu, Alex. 124, 126
Moldovan, Ştefan 125, 174
Moldovan, Victoria 265
Moldovanu, Ioana M. 113—115
Moldoveanu, Dragoş 542
Moldoveanu, Gheorghe **215—220**
Morales, López 45
Moraru, Alexandra **107—112**, **165—169** ; vezi şi Roman- Moraru, Alexandra
Mori, O. 267
Moroianu, Cristian **491—496**
Movilă, Petru 485—490
Moxa, Mihail 27, 122, [489—490]
Müller, Hans 510
Muntean, Emil vezi Ignat, Iosif — Muntean, Emil—Kálmán, Pusztái
Muntean, Marius vezi Căprariu, Vlad — Enyedil, Andrei — Muntean, Marius — Chiorean, Marius
Munteanu, Dan 45, 190, 212, 213
Munteanu, Eugen 538
Munteanu, Gavril I. 211, 212
Munteanu, George 500
Munteanu, Romul 491
Munteanu, Şt. — Ţâra, V. 142
Munteanu, Valentin 521
Mureşanu, Ileana 265

Nadu, Ecaterina 9
Naghiu, Iosif E. 125, 126
Naum, T. A. 150
Nădejde, Ioan 210

Neagoe, Ştefan 208, 212
Neagoe, Victorela 47
Neagu, Valeria 45
Neculce, Ion 70, 114
Negomirescu, Doina 30
Negrici, Eugen 181
Nestorescu, Andrei 315
Nestorescu, Virgil 94—95; vezi şi Bolocan, Gheorghe — Nestorescu, Virgil — Reguş, Aspazia — Reguş Corneliu — Robciuc, Ion
Nestorescu, Virgil — Robciuc, Ion 421—426
Neţ, Mariana 97, 305
Nicolaisen, Wilhelm F. 267
Nicolăescu-Plopşor, C. S. 490
Niculescu, Alexandru vezi Iordan, Iorgu — Guţu Romalo, Valeria — Niculescu, Alexandru
Noica, Constantin [501]
Nuţă, Ion 48, 98, 194, 268, 543

Oallde, P. 483
Oancă, Teodor 527—530
Oancea, D. I. vezi Iordan, Ion — Gâştescu, P. — Oancea, D.I.
Oancea, Ileana 178
Oesterreicher, Wulf 203, 265
Olteanu, Pandele [185—189]
Onofraş, Marina 99
Onu, Liviu 145, 265; vezi Rosetti, Al. — Cazacu, B. — Onu, Liviu
Oprea, Ioan 99, [539—540]
Oprescu, Mihai 221, 222
Oschies, Wolf 509

Pajzs, Júlia vezi Kiefer, Ferenc — Kiss, Gábor — Pajzs, Júlia
Palionis, Jonas 510
Pamfil, Carmen-Gabriela [316]
Pamp, Bengt 265
Panaitescu, P. P. 84, 110, 119, 486
Pană, N. 210
Pană Dindelegan, Gabriela 155, 158, 196, 210, [263], 278, [457—459]
Pannatier, G. 541
Papadima, Dana 265
Papadima, Liviu 147
Papahagi, Marian 256
Papahagi, P. 5, 107, 112
Papahagi, Tache 5, 10, 48, 108, 137, 431, 437, 467, 518
Pascu, G. 70, 144
Pascu, Ştefan 480—482, 484, 542
Pavel, Eugen 268, 545
Pavel, Vasile 47, 195
Păcuraru, Mircea 173
Pătruţ, Ioan [199—200]
Pâclişanu, Zenovie 124, 125, 127, 172, 173
Peirce, Ch. S. 287
Péntek, J. vezi Márton, Gy. — Péntek, J. —Vöö, J.
Perl, Mathias 43, 44
Perpessicius 255, 261
Perron, F. 273
Petcanov, Ivan 538
Peteghem, Marleen Van 203, 265
Petőfi, János S. 57, 58
Petrovici, Emil 150, 483
Philippide, Alexandru 211—213
Piccillo, Giuseppe 203, 256
Picot, E. 143
Pienescu, G. 504
Pietreanu, Marica 543
Pillat, Ion [501], [502]
Pippidi, Andrei 83, 89, 250
Piquer, E. 267
Pitiriciu, Silvia 92—94
Piuaru-Molnar, Ioan 249
Plangg, G. 267
Plati, Angela 523
Platon, Constantin 210, 211
Plămădeală, Antonie 486
Pleşa, Ioan 124, 125, 127
Plett, Heinrich F. 55, 56
Plutarh 90
Poenaru, Daniela 172
Pontbriant, Raoul de 210
Pop, Ion 179
Popa, Atanasie 31, 34, 35
Popa, Eleonora 321—420
Popa, Marian 426
Popârda, Oana 538
Popescu, Dumitru Radu 521
Popescu, Gh. Adrian vezi Anghelescu Temelie, N. — Popescu, Gh. Adrian
Popescu, Ion [201]
Popescu-Marin, Magdalena, 156—158; vezi şi Carabulea, Elena — Popescu-Marin, Magdalena
Popescu, Mihaela 300—304, 461—462, 507—508
Popescu, Radu 119, 223, 248
Popescu, Radu Sp. 445
Popescu-Sireteanu, Ion 193, 194
Popescu, Ştefania 220—226
Popovici, Victoria 265
Popp, Vasile 123, 126, 174
Poptelecan, Xenia vezi Anton, Monica Maria — Poptelecan Xenia
Poulain, Michel 267
Preda, Irina 19—24, 521, 523
Prioteasa, Ioana 217, 219
Procopovici, Alexandru 109, 150
Protase, Dumitru 542
Purdela Sitaru, Maria 47, 97, 98; vezi şi Babeu, Doina — Cheie, Paulina — Chioreanu, Mihaela — Drincu, Sergiu — Purdela Sitaru, Maria — Salinacki, Elena — Vasiluţă, Livia
Puşcariu, Ilarion 208
Puşcariu, Sextil 19, 41, 108, 109, 137, 150, 228, 229, 239, 300, 467, 495

Radanova Kuseva, Neli 538
Radu, Rodica 99
Radu, Vasile [505–507]
Raievschi, Nicolae 99, 193, 195
Raţiu, Ioan 123, 127, 172
Rădulescu, Andrei 116
Rădulescu, Marina **473–478**
Rădulescu, Stela 209, 543
Răduţiu, Aurel 542
Răduţiu, Aurel–Gyémánt, Ladislau 125
Rebreanu, Liviu 433
Rednic, Atanasie 126
Reguş, Aspazia vezi Bolocan, Gheorghe — Nestorescu, Virgil — Reguş, Aspazia–Reguş, Corneliu — Robciuc, Ion
Reguş, Corneliu **199–200**; vezi şi Bolocan, Gheorghe — Nestorescu, Virgil — Reguş, Aspazia — Reguş, Corneliu — Robciuc, Ion
Rešetar, M. 188
Rizescu, I. 225, 280, 435
Robciuc, Ion vezi Bolocan, Gheorghe — Nestorescu, Virgil — Reguş, Aspazia — Reguş, Corneliu — Robciuc, Ion
Roegiest, Eugen 203, 235
Rohlfs, G. 48
Roman Moraru, Alexandra 27, 488; vezi şi Moraru, Alexandra; vezi şi Chivu, Gheorghe — Buză, Emanuela — Roman Moraru, Alexandra; vezi şi Chivu, Gheorghe — Georgescu, Magdalena — Ioniţă, Magdalena — Mareş, Alexandru — Roman Moraru, Alexandra
Rosetti, Alexandru 26, 107, 108, 137, 231, 234, 235, 432, 437, 505
Rosetti, Alexandru — Byck, Jacques 210–212
Rosetti, Al. — Cazacu, B. — Onu, L. 69, 142
Roşianu, I. 286
Rousseau, J. J. 491
Ruffini, Mario 81–84, 121, 122, 167–170, 250
Rusell, Bertrand 160
Rusnac, Gheorghe 193, 538
Rusu, Valeriu 9
Ruxăndoiu, Liliana 48; vezi şi Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana

Sacerdoţeanu, Aurelian 82, 89
Sadoveanu, M. [524–526]
Sala, Marius 45, 157, 193, 266, 268, 431, 541, 542, 543
Salinacki, Elena vezi Babeu, Doina — Cheie, Paulina — Chioreanu, Mihaela — Drincu, Sergiu — Purdela Sitaru, Maria–Salinacki, Elena — Vasiluţă, Livia
Samharadze, Zaira vezi Calciu, Alexandru — Samharadze, Zaira
Saramandu, Nicolae **5–10**, 48, 265
Sarnicki, Stanislaw 442
Sauer, Christoph 509
Saussure, F. de 59
Sădeanu, Florenţa 524, 525
Săndulescu, Ionel 426
Săulescu, Gh. 209–211
Săvulescu, Silvia **321–420**
Scărlătoiu, Elena 408
Schleicher, A. 11
Schlieben-Lange, Brigitte 55
Schreyer, Georg Philipp 81, 117, 118
Schweickard, Wolfgang 265, 267
Scriban, August 26, 27, 211, 212, 248
Sebeock, Th. A. 472
Seche, Luiza — Seche, Mircea 296
Seche, Mircea vezi Seche, Luiza–Seche, Mircea
Seibicke, Wilfried 268
Serrano Pérez, Rául 190
Silvestru, Elena **78–80**
Simache, N. — Cristescu, Tr. 489
Simon, Josef 538
Simonescu, Dan 143, 173–175; vezi şi Bianu, Ioan — Simonescu, Dan
Slave, Elena 305
Slavici, Ioan 161
Smith, Thomas 442
Smochină, N.N. 185
Socol, Cristiana **266–268**
Solin, Heikki 267
Sollberger, Edmond 271
Sora, Sanda 203, 265
Sorescu, Marin 251
Spulber, C.A. 129
Sramek, Rudolf 267
Staicu 27
Stan, Camelia **155–160, 263, 265–266, 457–459**
Stati, Sorin 272
Stănescu, Eugen 119, 143
Stănescu, Nichita [177–181], [535–536]
Stefanini, Jean 461
Stein, Roza 538
Steinke, Klaus 509, 510
Stempel, Wolf-Dieter 203, 265
Stilescu, V. 209, 211
Stoianova, Daniela [94–95]
Stoica, Ion 430
Stoicescu, C. S. 209
Stoicescu, N. 445
Stojkov, Stojko 149
Stowinski, Michael 509
Strajan, N. 213
Strandberg, Svante 267
Strempel, G. 309; vezi şi Ştrempel, G.
Stroici, Luca 442
Suchianu, I. 211, 212
Suciu, C. 481, 482
Suciu, E. 268
Suciu, I.D. 480
Sufleţel Moroianu, Rodica 268, 541, 543; vezi şi Frăţilă, V. — Goicu, Valentina — Sufleţel, Rodica

Şandru, D. 108
Şandru-Olteanu, Tudora 45, **190–192**
Şăineanu, Lazăr 137, 427, 467

Șchiau, Octavian 124, 125, 173
Șerban, C. 120, 251
Șerbănescu, Andra **193—197**, 222, **455—457**, 458, 538—539
Șerbănescu, Nicolae 89
Ștefănescu, Ariadna 265, **321—420**
Ștefănescu-Goangă, Zizi vezi Creța, Zorela — Mareș, Lucreția — Ștefănescu-Goangă, Zizi — Șuteu, Flora — Șuteu, Valeriu
Ștefănescu, Ioana 265
Ștrempel, Gabriel 29—31, 35, 190, 252; vezi și Strempel, G.
Șuteu, Flora **43—45**, 141, 151, 193, **201**, 203, 265, 289, 538; vezi și Creța, Zorela — Mareș, Lucreția — Ștefănescu-Goangă, Zizi — Șuteu, Flora — Șuteu, Valeriu
Șuteu, Valeriu 151; vezi și Creța, Zorela — Mareș, Lucreția — Ștefănescu-Goangă, Zizi — Șuteu, Flora—Șuteu, Valeriu
Șutu, S. 136, 472

Tabarcea, Cezar 147
Tagliavini, Carlo 27, 171, 174—176
Tailliez, Frédéric 520
Tamás, Lajos 249, 467, 518
Tanoviceanu, I. 108
Tappe, E.D. 117
Tatai, Cornel 124, 125
Teaha, Teofil 32, 38, 48
Tempea, Radu 208, 209, 213
Teodorescu, Barbu 125, 172
Teodorescu, Iuliu 174
Teodorescu, Maria 48
Thom, Françoise 147, [507—508]
Tiktin, H. 26, 27, 209, 211, 234, 291, 427, 467
Tiugan, Marilena 48
Tocilescu, Gr. G. 489, 490
Todoran, Romulus [150—151]
Todorov, Tzvetan vezi Ducrot, Oswald—Todorov, Tzvetan
Tohăneanu, G. I. 504, 531, 532
Toma, Elena 296
Toma, Ion **41—43**
Toma, Stela 310
Tomașevski, B. 56
Tomescu, Domnița 267, 268, **541—542**, 543; vezi și Ichim-Tomescu, Domnița
Tomescu, Mircea 124, 125
Topîrceanu, George [499], [533—534]
Trif, Radu 551—557
Tudor (spudei) 81—84, 89
Tulbure, Romana **321—420**
Tulliu, Nuși 8
Turculeț, Adrian 44

Țâra, V. vezi Munteanu, Șt. — Țâra, V.

Ulivi, Anca 48
Ungureanu, V.M. 543
Untermann, Jurgen 267
Urban, Jerzy 509
Ursu, Despina 296, 297
Ursu, Dinu 485, 515
Ursu, Dinu—Mihail, Zamfira 485
Ursu, N.A. 81—84, 89, 90, 113, 118, 143, 168, 170, 171, 249, 250—253, 296—299

Vaillant, A. 213
Varlaam 70, 107, 174
Vasiliu, Emanuel 48, 59, 99, 160, 234, 271, 275, [537—538]
Vasiliu, Emanuel — Golopenția-Eretescu, Sanda 155, 158, 274
Vasiliu, Em. — Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana 108, 232, 234
Vasiliu, Gabriel 543
Vasiliu, Laura **24—26**, **77—78**, 157, 158, **183—184**, 433
Vasiluță, Livia 97, 98; vezi și Babeu, Doina — Cheie, Paulina — Chioreanu, Mihaela Drincu, Sergiu — Purdela Sitaru, Maria — Salinacki, Elena — Vasiluță, Livia
Vasmer, M. 436
Văcărescu, Ienache 121, 208, 209, 211—213
Vătămanu, N. 81, 251; vezi și Cernovodeanu, Paul — Vătămanu, Nicolae
Vătășescu, Cătălina 48
Velciu, Dumitru 144
Velo, Nicolae 8, 9
Vera Luján, Augustin vezi García Berrio, Antonio — Vera Luján, Augustin
Veress, A. 125
Veress, Endre 125, 126
Veselovski, A. 25
Veselovski, S.B. 79
Veștemeanul, Teodosie 81—84, 89, 90, 118, 144, 171, 250, 251, 253
Vicenz, V. 542
Viciu, Alexiu 150
Vilela, Mario 538
Vincenz, Ileana 155, 158, 159
Vinogradov, V. V. 438
Vintilă-Rădulescu, Ioana **91—92**, **99—101**, 203, 238, 265, **509—510**
Vințeler, O. 136
Vîrban, Floarea **29—39**, **316**, **537—538**
Vîrtosu, Emil 84, 89, 90, 117—119, 121, 122, 169, 247, 488
Vlad, Carmen 287
Vlad, Sabin 543
Voica, Adrian **255—262**, **449—454**, **497—504**, **531—536**
Voiculescu, Vasile [500]
Voineag Merlan, Aurelia 538
Vöö, J. vezi Márton, Gy. — Péntek, J. — Vöö, J.
Vrabie, Emil **435—438**, [461]
Vultur, Smaranda 147

Währing, Konstantin 203
Weigand, Gustav 5
Windisch, Rudolph 203, 265
Wolf, Heinz Jürgen 267
Wolfrum, Edgar 509

Xenopol, A.D. 479

Zafiu, Rodica 147, 265, **304—307**
Zagaevschi, Vladimir 47, 193
Zamfir, Dana Mihaela **47—48**
Zgraon, Florentina **123—128**, **171—176**, 189, **505—507**; vezi și Costinescu, Mariana — Georgescu, Magdalena — Zgraon, Florentina
Zielińska, Anna 510
Zingarelli, Nicola 494
Zugun, Petru 538

INDICE DE CUVINTE

ALBANEZĂ: ajazmë 432; gună 431; rëpa 436.

BULGARĂ: agiazma 432; guna, gune 431; momice 519; moča 519; папиня 523; chrast 436.

CEHĂ: Žirovnica, Žirovnik 79.

ENGLEZĂ: become, cause 159; dancing 157; do, find 159; girl 523; newspeak 507; parking, skating 157.

FRANCEZĂ: agression 156; ante- 19; anticommuniste 22; apostille 241; argument 293; auto- 19; basse 241; canoniser 294; carnage 427; cervaison 156; contre-manifestation 22; coterie 242; découverte 157; defaveur 298; désigner, détenteur 245; doping 156; employé 241; endurance, état 157; -eux 299; expectorer 494; expirer 245; expression 156; fillé 523; galimatie 242; galopin 242; hésitation 157; impression 492; inquieter 242; intempestif 492; -ique 299; liniament, malhonnêteté 242; manque, medicatrice 242; méthode 298; mirer 519; morphologie 271; néocommunisme, néocommuniste 22; nutriment, ouvrier 242; pendant 245; postulant 242; progrès 156; proposition 271; pseudo- 19; rediger, resigner 242; revêtir 245; skating 157; supplanter, suppression 242; synèm 275; syntagme 272; syntaxe 271; terapie 294; -tion 299; toucher 242; ubiquité 294.

GERMANĂ: Argument 293; Dynanit 297; Evangelium 298; Foliant, Gremium 243; hebdomadal, hermetisch, Homunculus 297; -isch 299; Jahreszeit 180; kalzinieren 114; Karl 14; Methode 298; Problem 297; Reithousen 436; Reskript 243; Therapie 294.

GREACA VECHE ȘI NEOGREACĂ: ἁγίασμα 432; Ἰησούς, iáomai Χριστός 430.

ITALIANĂ: agio 242; -bile 299; calcinare 114; carnaggio 428; contentare 115; destillato 114; enarrare 242; esperto 494; -ico 299; illuminare, imbombardare 114; -ione 299; italico 114; movibile 242; obbligo 115; -oso 299; revestire 245; risico 242; sacramentare 494; spagnolo 114; ubiquita 294.

LATINĂ: advocatus, aequilibrium 297; aeramen 520; agens, agere 159; antiquarius 297; appellare 113; argumentum 293; Atrium, Aurifex 541; -bilis 299; boārius 70; bonitas 95; bovārius 70; canonizare 294; carentia, -ae, careo, -ere, caritas, -atis 492; Celtiberi, citare 115; concludere, condescendere, confirmare, conformare 114; consequentia 297; consilium 239; cuius 108; defigo, -ere 239; designo, -are 245; destillare 245; detentor 245; egregius 495; embryo, -onis 114; equitatis 297; erigo, -ere 239; eruditus, ex-grex 495; exigo, -ere 240; expauimen 520; expectorare, ex-pectus 494; experior, -iri, expertus sum 495; expiro, -are 245; exrudis 495; Franci 114; frequentatis 297; gestus 114; gremium 243; gunna, -ae 431; -icus 299; illae(i) 109; illī 108, 109; illui, ill(u)ius 108; illuminare 114; immaculatus, -a, -um 115; incolatus 240; industria, -ae 493; in-folio 243; intempestivus 492; introducere, introductorius, -a, -um 114; -io, -ionis 299; italicus, -a, -um 114; Jesus 430; legumen 520; maculatus, -a, -um 115; magister 493; marcidus 434; merx, -is 495; misericordia 240; modulare 115; molam 12; *mollimen, *mollina, *millīnare, *mollionare, *mollionem, mollis 520; monstrare, monstrum, -i 493; munus, -eris 495; morigerus 240; nexus 240; nutrimentus 245; obligare 115; oblitat 520; odium, operatum 240; pendens 245; pilus 12; piscārius 70, 71; practicare 115; premo, -ere 492; primogenitus 240; progressus 156; propositio 271; publicare 115; quasi 297; rapum 436; rescriptum 243; rudis, -is, -e 495; ruo 438; sacer, -a, -um 494; salutare 12; sanus, sicattio, -onis 240; silva 433; solem 12; sophisma 297; superare 493; systema 297; testimonium 240; -tio, -tionis 299; transigo, -ere 240; vaccārius 70; varius 240; vestiarius 70.

MAGHIARĂ: apella'lni 113; citálni 115; franc, -ia, ibolya 280; ispanyol, konfirmálni, konkłudálni 114; macska 480, 481; mázol, marzsol(i) 518; pagony 435; szalmiák 434; szeg, szegfii virag, szena, szenkucka, virag 280.

POLONĂ: rycząg 436; Żirowice, Żyrakow, Żyrow 79.

ROMÂNĂ:

Aromână: altăoară 6; anel 111; auá 6; aušaticuy, aušui 111; bună 12; calvi 112; căčułă, cătsăl, čelnicui 111; (a) domnulu, (a) dorrulu 107; dzinărui, feč(i)orui, furui 111; a ğudeslu 107; gună 431; -lu 107; mire 12; Móčeańi, Móțańi, ncărcare 6; répă 436; urla 6.

Istroromână: -lu 107, 108.

Dacoromână:

A: a 36; a- 20; abject 244; abnegație 245, 295; absurd 243, 295; abuz 294; acel 217, 220; acela 220; aceluia 219; acest 217, 219, 220; acesta 219, 220; acestea 219; acesteia 218, 219; acestei(e)a 219; acestora 218; acestuia 218, 220; acești(i)ia 219; acid 295; aciua 251; acolo 36; acredita 294; acut 245, 295; adagiu 428; adecăte 251; adidași 306; adjutant 294; administra, admonițiune 294; advocat 297; agá/ága 76; agent 159; agheasmă 432; agiu 242, 294; -agiu 428; ağiun, ağunsără, ağute 36; -aj 428; al 37; alac 422; (o) albastră 306; Alchid 169; aldămășar 424; Aleluia 180; alergare 156, 160; alianță 295; altăoară 6; alucinațiune 297; amendament 294; amploaiat 241; Anadol 168; anátemă / anatémă 76; anatom, anomalie 295; ánost / anóst 76; anotimp 180; ántărț/antărț 76; ante- 19, 20, 22; antecedent 243; anterevoluționar, anti- 20; anticar 295; anticvar 297; anuitate 294; aparlamentar, apartid(ic) 20; apelălui, apelăluit, -ă 113; apendice 244, 295; apetit 243; apostil 241, 298; -ar 71, 72; aramă 520; argea, argelaș 97; argintar 235; argument 293, 295; -ari 71, 72; ariditate 295; arinișteț arínișteț 76; -ariu 70—76; armistițiu 295; aroga 244; ascultătoare 306; asimilătoare 296; asindét/asindeton 76; așea 36; atavistic 295; atentat 294; atitudine 245; atit(a) 223—225; atracțiune 295; atrocitate 244; atrofie 295; auá 6; auto-, autodeclara, autodemola, autodemolat, autodesființa, autodesființare, autoelimina, autoizola, autojustifica, autolimitare 20; autonomie 294; autopropune, autorecuza, autosesiza, autosuspendare 20; auz 156; auzit 158; avangardă 295; avănie 248; avea 161—162, 222; aversiune 244.

Ă: ăi 108; ăla 219, 220; ălei, ălui 220; -ărie 525: ăst(a) 219; ăstei, ăstui 220.

B: Baduli 107; balaur 193; bancă 245, 294; barbarie 243, 295; barză 193; bas 242, 295; basă 241; bădie 422; (un) Bălcescu 306; bănărit 524, 525; bănet 524; băşcui 168, 248; bătainic 169; behăluí 468; beligerant 244, 295; bi- 19, 20, 22; bicameralitate 20; bicicletă 306; Bigla 542; -bil 299; bilă 306; bilet 245, 294; (a da) bineț 196; bipartidic 20; bisericei 38; bivol 70; bivolar 424; bivolăriu 70; Bivolariu 73, 74; birsean 422; bizăluí 468; blăstăm 36; blem 196; blotor 422; boală 12; boarță 433; bodirji, bodirjóc 137; bo(g)az 168; Boldujariu 73; bolind, bolindariță 279; bonăi 467; bonzár 137; bonzăi 137, 468; bostan 306; Botezătoriu 36; bouáriu 70; Bouár(i)u/Bouaríu 72—76; brad 425; Bratulu⟨i⟩ 107; breveta 294; broască 137; broscăi 136, 137; broșură 295; brumar 425; Bucini 542; bucium 6; buduhală 422; bufone 295, 296; buget 294; (a se) buhăi 137; buhăluí 468; bumbărél, bumbări 137; bunătate 95; bură 12; burg 180; burlesc, -ă 245, 295; Burnar(iu) 73; bursă 294; butelie 183.

C: ca 119—120; caiac, calabalîc 168; calamitate 244; calcina, calcinat, -ă 113—114; calcul 24; Caldararíu 75; călmale 168; calomnie 295; calpac 422; cameră 294; campion 242; canoniza 294, 295; capital 294; capital(ii) 298; capitulațiune 243; cară 248; care 47; carinție, caritate 492; carnagiu, carnaj 427—429; căscotă 436; catilinar 295; că- 483; Căldărár(i)u 75; călugăr 12; căpitanulu⟨i⟩ 107; căr 317; cărbunar 424; cărete 422; cărturár(i)u(l) 70, 72; cărturariul 36; căștile albastre 306; ceapraz 424; cefesenist 23; celibat 244; celulă 295; cens 244; cepeunist 23; cercburg 180; cerere 78; cerință 77—78; cesiune 294; cetenie 38; chelbaș 168; chibzuință, chibzuire 78; Ciceronii 211; cifră/număr 473—478; (al) cincile 36; Cinciș 483; (de) cinste 252; cipceluí, cipciri 468; citațiune 294; Ciubotár(i)u/Ciubotaríu 69—76; ciubotariu 72; Ciuhodariu 73; ciunc, ciung 483; (ei) cintau, cire 12; cirmuire 158; cit(c)ăi 468; claie 424, 425; clănți 468; cl'eie 235; clerical 295; climpoli, climpoți, cliucăi 468; clocăi 467; cloncăni, clucăluí, cluncăni 468; cnez 425; cnezi 422; co- 20; coadă 425; coaliza 294, 295; cobeligeranță 20; coconui 110; cocoși 138; Colivarul 73; coloană, colosal, comedie 295; comerț, compensație 294; compila 244; compromis 295, comunard 294; con- 20, 22; concentrare 295; conciliabule 244; concludălui, concludăluit, -ă 114; concurență 294; condeștendălui, condeștendăluit, -ă 114; condițiune 243; conduită 295; confesie 244; confesional 245, 295; confidențialitate 22; confirmălui, confirmăluit, -ă 114; conflict 295; congener 239; conjudețean 20, 22;

conivenţă 244, 294 ; consecuenţă 297 ; conservatism 294 ; consiliu 239 ; consoană 295 ; Constantiniu 74 ; constituţiune, construcţie, contentălui, contentăluit 115 ; contingent 295 ; contra- 19, 20 ; contracta 294 ; convingere 239 ; convoca 294 ; copatron 20 ; copil 97 ; corăi 468 ; corolar 295 ; cort 281 ; cortej 297 ; corumpere 239 ; cosmopolit 244 ; coşciug 248 ; Coşeriu 73 ; cot 443—447 ; cotcodă 468 ; cotcodăci 137 ; cotcodăţi, cotcozi 137, 469 ; coterie 242 ; cotóci 138 ; crai 14, 522 ; craiu 36 ; cranioscopie 295 ; craniu 239, 295 ; crăitoriu 169 ; crăpătură 422 ; creanţă 294 ; credinţă 158 ; credit 243, 294 ; crengărit 524 ; crescîndă, -e 238 ; creştin-democrat 22 ; cricăi 469 ; crimă 294 ; cripto- 20 ; crisalidă 295 ; Cristos 430 ; croitor 235 ; cronc, croncăluí 136, 137 ; csîsăi 469 ; cuasi 297 ; cuc, cucăi 137 ; (să) cugete 221—226 ; cui de sicriu 306 ; cuişoară-de-grădină 280 ; cum 163 ; cumfurmui, cumfurmuit, -ă 114 ; cuń 234 ; cupar 71 ; cupiditate 244 ; curcan 138 ; curcă, curc(ă)í 136, 137 ; curcăni 138 ; cure, curvană 122 ; cutiuţă 306 ; cuţitul 37 ; cvasi-, cvasiconsens, cvasidiscreţionar, cvasiinexistent 20.

D : (a) da bineţe 196 ; Daicovici(u) 74 ; dajnic 424 ; dalmaţian 306 ; daună 294 ; de 120, 223 ; de- 20 ; deal 425 ; dealâ 27 ; debitor 294 ; declamator 244 ; decoct 243 ; decrepit 244 ; decret 294 ; defavor 298 ; defect 243 ; defige 239 ; degipsare 156 ; delegat 294 ; delict 243, 294 ; delniţă 422 ; demisiune 244 ; demo- 20 ; democrat-popular 22 ; demoliberal 20 ; demonetizare 294 ; Demostenii 211 ; denatura 295 ; denigrare 244 ; depopula 239 ; des- 20 ; desfigura 295 ; designa 244, 245 ; destilat, -ă 114 ; detentor 244, 245 ; dez- 20 ; diagnoză 295 ; dictátor/dictatór 74 ; dimensiune 243 ; Dimitriu 74 ; dinamit 243, 295 ; dinastie 245, 294 ; diplomat 294 ; dis- 20 ; discordie 295 ; disertaţie 244 ; distila 295 ; diurnă 239, 294 ; diverginţă 244 ; dividende 294 ; (al) doile 36 ; domiciliul 239 ; domnui 110 ; Domnuli 107 ; domnuli, domnuy 111 ; dovleac 306 ; draculi 107 ; dualism 295 ; Dumn⟨e⟩z⟨e⟩u 37 ; Dumnezeui 110 ; Dunări 211 ; duplicitate 244, 295 ; dzic 234.

E : echilibru 295 ; echitate 244 ; ecleziastic 295 ; eco-, ecoproblemă 20 ; ecuilibru, ecuitate 297 ; edict 243, 294 ; editor/editór 74 ; efect 243 ; egemoniza 297 ; egoistic 243 ; ei 108 ; ei (Sară) 213 ; electivitate, electoral 294 ; Elisavetele 211 ; embrion 114 ; embrionar 295 ; embrionat, -ă 114 ; emisiune 243, 294 ; enara 242 ; endemic, epidemie, epitel 295 ; -er(i) 71, 72 ; erige 239 ; -eriu 70—76 ; erodare 160 ; erudit 495 ; escedent, escepţie 297 ; espert 494 ; espresiune 297 ; est-european 22 ; estrem 297 ; -et 525 ; etern 239 ; etimologism, eufemistic 295 ; euro-, eurocomunist 20, 22 ; evanghelui 297 ; ex- 20, 22 ; exagera 297 ; excedent 244, 294 ; excomunist 20 ; executiv, exegetic 297 ; exercita 239 ; exerciţiu 295 ; exige 240, 297 ; exil 297 ; ex-miliţian 20 ; exotic 297 ; expectora 494 ; expedient 244 ; expert 495 ; expira 244, 245 ; export 294 ; ex-prefect 20, 22 ; ex-premier, ex-preşedinte, ex-prim-ministru, ex-primar, ex-procuror, ex-rege, ex-securist 20.

F : face 160 163 ; faţiune 243, 294 ; farmaceutic, farsă 295 ; (şi-a) făcut 163 ; fân, fântână 292 ; febril 295 ; Fecioară, fecior 37 ; feciorui 110 ; fecioruli, fecioruy 111 ; feciurui 110 ; federalism 294 ; felegea 424 ; fenomenologie 295 ; fetiţă 523 ; fi 38; fiasco 242 ; fibră 295 ; ficior 422 ; fiduciar 243, 294 ; fierbea, fiiul 37 ; filială 294 ; filo- 20 ; financiar 245 ; fini 244 ; fiscal 294 ; fiziolog 295 ; fişăi 469 ; flagel 239 ; flagrant 245, 295 ; flegmă 130, 132 ; flexiune 295 ; floscăi 469 ; flotant 295 ; foduluc 168 ; foliant 243 ; fonetism 295 ; for 294 ; fotografia 295 ; frază 271 ; frăsinel 422 ; frecuenţate 297 ; frenţ(i)(e), frenţit, -ă 114 ; frînc 119 ; frugalitate 244 ; Frumosulu⟨i⟩ 107 ; fruntos, -oasă 280 ; funebru 295 ; funest 245, 295 ; furore 296.

G : gadină 422 ; gaie, gaiţă 138 ; galimaţie, galopin 242 ; garanţie 245, 294 ; găgăluí 468, 469 ; găi(ţ)a 136, 137, 138 ; găngăluí 467, 469 ; găun, găuni 138 ; gelep 424 ; genetic 295 ; gera 297 : gezaerliu 168 ; Gheorghii 211 ; gheşt, gheştălui, gheştăluire 114 ; ghimpe 422 ; ghiţăi 469 ; ghiuluş 249 ; gintă 239 ; gips 156 ; Girovul 79 ; giudeţui 110 ; giudeţuli 107 ; gigăluí 468, 469 ; gîngălăş, gîngăluí 469 ; ginscă 138 ; ginscăi 136 ; gîrăi 469 ; gîză, gîzeli 138 ; gligăi 469 ; glosariu 243 ; glungăi 469 ; Gornetul, Gorniţel, gorunet 482 ; grad 243 ; grat, gratifica, gratificaţie, gratis, gratitudine, gratuit, gratulaţie, graţie, graţiere 495 ; grădinar(iu) 71 ; grădină 425 ; gregar 244, 295 ; greluş, greluşi 136, 138 ; gremiu 243 ; grigăi 467 ; grigăluí 469 ; Grigoriu 74 ; grijaşte 234 ; grofie 249 ; grogăi 469 ; guca 234 ; gulgulealele 168 ; Gună, gună 431 ; gunghe 36 ; guţăi 469.

H : hăpcăluí 469 ; hebdomadar 244, 295, 297 ; hermetic 297 ; hexagonală 23 ; hiare 130, 132 ; hidrat 295 ; hihotí 469 ; hiper- 20 ; Hiperboreea 178—179 ; hişpaniol(esc, -ească) 114 ; hiuí, hîrăi 469 ; hlemcăi 467, 469 ; hl(i)epcăi 469 ; hliopcăi, hli(o)potí 470 ; homuncul 243, 295, 297 ; hopcăi 470 ; hotărînd, hotărire, hotărît, hotăritor 229 ; hrănită 38 ; Hristos 430 ; hulub 424.

I : i 108 ; -i 71 ; iasmă, iazmă 431—432 ; ibridă 297 ; -ic 299 ; idiomatic 243, 295 ; idrele 169 ; iehăi 470 ; Ierusalimui 110 ; iezer 425 ; ii 108 ; Iisus Hristos 430 ; ilumina, iluminare, iluminătură 114 ; imanent 243 ; imoralitate 295 ; imperatore 296 ; imperatoriui 110 ; impetuos 295 ; impozabil 294 ; impresiune 492 ; imputare 294 ; in- 298 ; inaugura 244 ; inchieta 242 ; incolat 239, 240 ; incorporat 295 ; inculpat 294 ; indigen 244 ; industriar, industrie 493 ; infectat 295 ; infracţiune 294 ; infructuozitate 244 ; ingerinţă 294 ; insolenţă 244 ; instanţă 294 ; instrucţie, insurgent 295 ; inter-, interbalcanic 20, 22 ; interbancar, interbisericesc, interconfederativ, intercorelat, interetnic 20 ; intereuropean 21, 22 ; interfax, interguvernamental 21 ; interoccidental 21, 22 ; interpartidic, interpartinic 21 ; interpelaţie 294 ; interreligios, interrepublican, intra-, intraguvernamental 21 ; intrinsecă 244 ; intuitiv 243 ; inventor, invept 244 ; Ioanii 211 ; Iordan 79 ; ipotesă 295 ; iscodi 196 ; iş 525 ; italic, -eaşte 114 ; itempestiv 492 ; -iu 70, 74 ; iuí 470 ; -iune 298—299.

Î : îmbumbărda, îmbumbărdat, -ă 114 ; împărţi 37 ; încît 223—225 ; înmulţiră 37 ; înserare 158 ; întăritătură 249 ; înteri, întrată, întră, întrăbară 36 ; întreba 37 ; introduce, întruducător, -oare 114.

J : jidovască, jidovii, jidovule 36 ; jir, Jirava, Jircov, Jircu, Jirnov(ul) 79 ; Jirov 78—80 ; Jirovăţ, Jiru 79 ; juca 234 ; june 78 ; jupuni 110 ; juridic 244 ; jurisdicţiune 294 ; justifica 244 ; juvenil 78.

L : la 165 ; lacună 245 ; lagum 168, lagună 242 ; lapsus 243 ; laxă 239 ; laz 426 ; lăcustă 138 ; lăcustăi 136, 138 ; (ei) lăudau 12 ; lângă 292 ; leal 242 ; legitimist 245 ; legumă 520 ; lemnăriu(l) 72 ; lenevie 156 ; l'erta 235 ; lexical 295 ; li 198 ; -li 107, 108, 111 ; liboti 470 ; limpot'i 467 ; li(m)poti 470 ; liniament 242 ; liop(c)ăi, liptioi 470 ; lipt'oi 467 ; locuţiune, logică 295 ; logofătui 110 ; lopoti, lopteí 470 ; luciu, -ie 426 ; -lu(i) 107—112 ; lui 213 ; lupui, Lupui 110.

M : macă 483 ; magnetic 295 ; magnificenţă 245, 296 ; maimucă 519 ; mal 424 ; malonestitate 242 ; maltratare 245, 296 ; manc 242 ; mandat 243, 294 ; mansardă 306 ; manuscript 239 ; Marea Neagră 38 ; Mariile 211 ; marmură 425 ; marţu 38 ; mass-medii 183 ; maşină, materialist 295 ; mateuş 515, 518 ; maxi-, maxiprivatizare 21 ; măcălui 470 ; măcărău, măcărel, măcăuţ 483 ; măceşel 425 ; Măcica 480 ; Măcicaş 479—484 ; măcicaş 483, 484 ; măcică 483 ; Măcicăşel 480 ; măciucaş 479—484 ; Măciucaş 479 ; măciucat, -ă 483 ; măciucă 479, 483, 484 ; măcui 470 ; măgăoaie 515—516 ; măguiaţă, măguie, măguioaie, măhuie, măiag 516—517 ; măiestru 492—493 ; măiug 517 ; măiugă 515, 516—517 ; măji 517 ; măldac, măldar 193 ; mărime algebrică 295 ; mărsie 169 ; măscăluí 467, 470 ; măşcat, -ă 483 ; mătăhuie 516 ; măteuş 515 ; mătoşa (Berciui) 110 ; mâjă, mânji, mârjoală, mârşav, mârşă, mârşoală 517 ; mâzgă, mâzgăli 517, 518 ; mearsără 37 ; (Petrul) meau 213 ; mediaţiune 294 ; medicatrice 242 ; mehăi 467 ; meiuş 515 ; membru 294 ; mercenar 495 ; mereu 506 ; mesteca 37 ; meşter 425 ; metafizică 295 ; metalâc 524—525 ; meteuş 518 ; metod 243, 298 ; microcefal 245, 295 ; mieuna 137 ; mijgă 518 ; milă 425 ; mini-, miniparlament 21 ; minister 244 ; ministeriu 294 ; minor 244 ; minoră 294 ; mioarţă 433 ; mira 519 ; mirază 518—519 ; mirei 110 ; mirsină, mirt 169 ; misiune 295 ; miui 470 ; mizericordie 239, 240, 297 ; mizgă 518 ; (a o) milci 196 ; milcigai 434 ; mină 12 ; mindru 280 ; mîneca, mînecare, mînecat 158 ; mînecele 484 ; mînule 12,36, 38 ; mînu(ri) 12 ; mîrced 434 ; mîre 12 ; mîrjoală 517 ; mîrlăí 470 ; mîrsei, mîrsîie 169 ; mîrviţă 423 ; mîţ 228 ; mîţ(ă), mîţăi 138 ; mîzgă 423 ; moară 12, 70, 71 ; mocan 483 ; Móčeańi 6 ; moci, mociolău 519 ; moderătoare 245, 296 ; modula, modulare, modului, moduluit, -ă 115 ; mogâl'deaţă 517 ; moimă 519—520 ; (a se) moină, minâ 520 ; mojar 518 ; molceag 434 ; momiţă 519 ; monetă 294 ; monitor 295 ; mono-, monopartit 21 ; monstruos 493 ; morăriu 70, 71 ; Morariu 73, 75 ; morfologie 271 ; morjoli 517—518 ; morjolit 518 ; morigeritate 239, 240 ; morlăi 470 ; morţici 38 ; morzălit 518 ; Móţańi 6 ; moţiune 243 ; movibil 242 ; mozaic 295 ; (a se) mufluzi 168 ; muhavezea 168—169 ; muică 423 ; multi-, multipartidism, multipartit, multipartitism 21 ; mulţumi 196 ; munificenţă 245, 296 ; Murar(i)u 75 ; mutila 244 ; mutual 294.

N : naţional-liberal, naţional-ţărănist 22 ; naufragiu 428 ; nazal 295 ; nănăşel 423 ; ncărcare 6 ; ne- 20, 265, 298 ; necontentăluit, -ă 115 ; needucat 22 ; neînviforat, -ă 525 ; nemăculat, -ă 115 ; nemţărie 525—526 ; neo-20 ; neoneroase 78 ; nerv 295 ; nestătăcios, -oasă 169 ; netrăcuţi 36, 38 ; neutralitate 294 ; nex 240 ; nimb 244 ; noian 193 ; Nóica/Noica 74 ; nomenclatură 243 ; noră(-mea)/noru(-mea)12 ; nord-irlandez 22 ; notifica, nulitate 244 ; număr/cifră 473—478 ; numărătoriu 122 ; nutriment 244, 245.

O : obială 425 ; oblegătoarie 244, 296 ; ogligă, obligui 115 ; ocăí 471 ; odios 296 ; odiu 239, 240 ; ofensivă 295 ; oligarhic 243 ; Olturi 211 ; omagiu 428 ; omui 109 ; oneros 78, 244 ; onesti-

tate 296 ; onorabil 78 ; operat 239, 240 ; oportun 243, 296 ; optisprezece 183 ; opuzeţiune 294 ; orator 244 ; or(ă)căi 468 ; organizare 294 ; orifletece 169 ; ortografie 295 ; -os 299 ; -otă 436 ; otrobie 169 ; oxid 295.

P : pacific 245, 294 ; pact 243 ; pahar de vorbă 306 ; pală 279 ; panoramă 243, 245 ; papină 523 ; papiţă 522—524 ; papiţoi 521—524 ; para-, paracomunist 21 ; parafrază 295 ; paraguvernamental 21 ; paralâc 525 ; paralelogram 295 ; paraliza 244, 295 ; paralogism 295 ; parching 157 ; parlamentarism, partidă 294 ; pasaj 297 ; (a o) paşli 196 ; patruzecidoi 183 ; Paveliu 74 ; Păcală 425 ; Pădurariu 73 ; Pădurár(i)u 75 ; păhariu 110 ; păhui 435 ; păpa 522 ; păr 12 ; păreate 36 ; părintelu⟨i⟩ 107 ; pătriciani 296 ; Pătru 36 ; păuna 423 ; pendent 244, 245 ; pensionabil 22 ; pentagonală 23 ; pentr- 37 ; peremptoriu 239 ; peret 423 ; perjáriu, perjă, perjériu 70 ; Perjér(i)u/Perjeríu 73—75 ; peripatetic 295 ; Pescariu 72 ; pescáriu 70 ; piedestal 295 ; pigului 471 ; pipiţă 523—524 ; piţigoi, piţigoiá 136, 138 ; piupăi 471 ; piine 37 ; Pîndariu 73 ; Pîndár(i)u 75 ; pîndáriu 70; pisăluí 471 ; plagia 245 ; plagiator 295 ; plasă 425 ; plastograf 295 ; plătiţă 423 ; plebe 243 ; pledoarie, plenipotenţiar 294 ; plop 426 ; ploscăi 471 ; pluri-, pluripartid, pluripartidic, pluripartidism, pluripartidist, pluripartitism 21 ; poftă, poftești 76 ; pofti 76, 196 ; poftire 76 ; pohlibui, pohlibuitor, pohlibuitură 249 ; pohtă, (nu va) pohti, pohtire, pohtiri 76 ; poiede 193 ; pomană 425 ; posesiune, posibilitate 294 ; post-, postcapitalist, postceaușist, postcomunism, postcomunist, postdecembrist, postdictatorial, postdictatură, postelectoral, postrevoluţie, postsocialist, poststalinist, posttotalitar, posttotalitarism 21 ; postulant 242 ; potenţă 243 ; potopi 38 ; poziţiune 243 ; practicălui, practicăluitori, -oare 115 ; prădalică 426 ; pre- 27 ; pre- 21 ; precar 245 ; preceaușist, precomunist 21 ; pre dealâ, predealâ 26—28 ; predilecţie 296 ; prelat 295 ; prelegere 239 ; premiză 297 ; prerogativă 244, 245 ; prerogative 294 ; presta 239 ; prestaţiune 244 ; preţiozitate(a) 77 ; preuniversitar 21 ; preuteasă 425 ; prevédere 183 ; prezident 297 ; prihodiște 423 ; primogenit 239, 240 ; pripor 426 ; pro- 20 ; proamerican 22 ; problem 297 ; procedură, proclamaţie 294 ; product 243, 294 ; producţiune 244 ; profundare 156, 160 ; progres 156 ; proletar, protoplasmatic 295 ; promulgare 294 ; proporţie 295 ; propoziţiune 271 ; protecţie 295 ; prozelit 243 ; prunișorean 423 ; Pruturi 211 ; pseudo- 20 ; ptipăi 471 ; public 295 ; publica, publicare 115 ; pumn 494 ; pun(c)t 297 ; punte 423 ; pupăză, pupezi 136, 138 ; purta 251 ; pustiñe 234 ; putea 164, 165 ; (a se) putea 165.

R : radical 244 ; Radu 79 ; (a) Radui 110 ; Radulu⟨i⟩ 107 ; rapacitate 244, 296 ; raport 243, 294 ; rasă 244 ; ráscotă 435—436 ; raţă 136 ; ravagiu 428 ; ravaje 297 ; răcoși, răcoșire, răcoșitură 249 ; răitúg, rânciog, răpăcioáge 436 ; răpcăli 471 ; răs-, răstăvi 437 ; răţă(lu)i 136, 138; rău 235 ; răvaș 425 ; râde, râmă, rândunea, râpă 292 ; re- 21 ; reacţionar 244, 294 ; real, realist 24—26 ; rebeliune 244 ; recensământ 294 ; recesiune 295 ; reciprocitate 244 ; recruta 244, 295 ; rector 243 ; 294 ; redija 242, 295, 297 ; reflecţie 243 ; reformă 295 ; reminescenţă 244 ; remunerabil, rumunerație 495 ; renegocia 21 ; renta 244 ; rentă 295 ; repausa 239 ; reprivatizare 21 ; reproba 239 ; republică 244, 294 ; repugna, repumna 494 ; rescript 243, 294 ; resignare 242 ; reșcă 437 ; retehnologiza, retehnologizare 21 ; reu 235 ; revesti 245 ; rezervist 295 ; rezidenţă 243 ; rezoluţiune 294 ; ripác 437 ; ris 235 ; rivalitate 244 ; riveran 294 ; rizic 242, 243 ; rica 437 ; rîcíi 437—438 ; Rîmui 110 ; rîpă 426 ; rîs 235 ; rob 425, 426 ; robi 423 ; rocăi 468, 471 ; rocoșire 249, 250 ; rocoșitură 249 ; rod 438 ; român 291 ; rudă 495 ; rudimentar 296 ; ruginire 160; rutinar 296.

S : sacrament 295 ; sacramenta 494 ; sacrosanct 239 ; saluta 12 ; sanctiune 244, 294 ; Sandulovici(u) 74 ; sanifica 239, 240 ; sarcasm 244 ; sarsailă, sarsalam, sarsan, sarsaor(oaică) 279 ; sarsă, sarselă 281 ; satisface 239 ; săborui 110 ; Săcară 234 ; sălătruc 421, 423 ; săpun 312 ; sărăcin 280 ; sărcă(lu)i 135 ; sărutare 12 ; sâmcea 292 ; scală 423 ; scandal 244 ; scheting 157 ; schirlet 423 ; schiţăi 471 ; scont 242 ; scort 281 ; scripăţ 423 ; scriptologic 295 ; Scripturiei 38 ; scurt 426 ; scut, scutáriu 70 ; secaţiune 239, 240 ; semi-, semidemocraţie, semiprezidenţial, semișomaj 21 ; senátor/senatór 74 ; sentenţă 294 ; Serdariu 73 ; sfadă 37 ; sfitoc 423 ; sf⟨i⟩nta 37 ; sfîrîi, sfîrtoánă 279—280 ; sfrântos, -oasă, sfrînsaţă 280 ; signitate 239 ; sihlă, silhui 433 ; simptom 244, 295 ; sin 527—530 ; sinboie 280 ; sinem 275 ; sinferéi 280 ; sintagmă 272 ; sintaxă 271 ; sirac 280—281 ; sistemă 244, 297; sîcíi 471 ; (ei) sîmt 38 ; sînfireangă 280 ; sînge 130, 132; sîngur 234 ; sînt 4, 229, 289—291 ; sîntem, sînteţi 229 ; sîrsáică 281 ; sisăi 467 ; slăhușit, slebe, smioarţă 433 ; smîlceag 434 ; soare 12 ; social-economic, social-politic 22 ; societate 294 ; socio-, socioantropologie, socioeconomic, sociojuridic, sociopolitic, socioprofesional, sociouman, socioumanist 21 ; Sodomulu⟨i⟩ 107 ; sofismă 244, 297 ; So⟨l⟩noculu⟨i⟩ 107; solomie 434 ; soluţie 25, 26 ; som 423 ; somare 295 ; sorginte 242 ; spaimă 522 ; spanar, spăheie 435 ; sperjur 242 ; splai, splau 435 ; sporadic 296 ; sprinten 425 ; spúnem/spuném 277—278 ; stagiu 428 ; Stanciulu⟨i⟩ 107 ; stereotipie 296 ; steril 244, 295 ; stipendie 243, 295 ; stipula 244 ; stîrc 193 ; stolér(i) 72 ; stoléríu 70, 71 ; Stolér(i)u/Stoleríu 73—75 ; (ai) stolnicui 110 ; stupid 296 ; subsidiu 295 ; subur-

bie 239 ; subvenţiune 295 ; succeda 244 ; sufragiu 428 ; (unităţile) sunetare 295 ; sunt 4, 227—229, 289—290 ; suntem, sunteţi 227 ; supapă 295 ; supăra, supărare 493 ; supcălui 467, 471 ; super- 20 ; superare 493 ; superdezvoltat 22 ; superjur, suplanta 242 ; supra- 20 ; supracuvinte 181 ; suprastructură 295 ; supresiune 242 ; surgun 168 ; suveranitate 294 ; svredel 424.

Ş : şapcă 424 ; şaptea 37 ; şaptisprezece 183 ; şarpe 234 ; şase 37 ; (al) şasele 36 ; şcort, şcortí, şcortos, -oasă 281 ; şti 159 ; şucheat, -ă 424.

T : tabac 70, 424 ; Tatulu⟨i⟩ 107 ; tăbăcáriu 70 ; Tăbăcár(i)u 73—75 ; tăeriei 38 ; tăriţă 424 ; tărtăcuţă 306 ; tăt 232 ; tecnic 244 ; tei 193 ; tele- 21 ; telegraf 295 ; telefax 21 ; tel'(u) 235 ; tendinţă 245 ; tenor 242, 295 ; terapie 244, 294 ; tersena 168 ; testimoniu 239, 240 ; ticăloşiturá 169 ; timofti 515 ; timotei 515, 518 ; timoteu 515 ; tipăí 471 ; tiranie 294 ; Tiroli 110 ; tînjală 424 ; Tîrziu 74 ; toană 279 ; toca, tocăí 471 ; tocm(e)ală 233 ; topor 426 ; tortură 244 ; tot 162 ; trafic 245, 295 ; transcendent 245 ; transdanubian 294 ; transige 240, 297 ; trăcură 36 ; treabă 424 ; (al) treile 36 ; trigonometrie 295 ; Tudoriu 74 ; turtu(lu)i 136 ; turturea 139 ; turturí 136, 139 ; tuse 130, 132 ; tuşa 242.

Ţ : ţambal 306 ; ţară, ţărână 292 ; ţărî 38 ; ţef, ţehul 248 ; ţeltiber, ţiltiberean 115 ; ţinea 37 ; ţintă 426 ; ţintălui, ţităluit, -ă 115 ; ţiu(l)í, ţîrăí, ţîsăí, ţîţăí, ţocăí, ţocăní, ţocotí, ţopcăí, ţuí 471.

U : uăcăluí 472 ; ubicuitate 294 ; udemerist 22 ; uită 520 ; uite 458 ; ultra- 20 ; ultraconservator 22 ; umanitate 294 ; umblători 306 ; uni-, unipartid, unipartitism 21 ; uocăí 472 ; urbe 239 ; urecheat 425 ; uric, uricáriu 70 ; Uricariu 73 ; urît, -ă 424 ; urla 6 ; urşinic 424 ; uşáriu, uşă 70 ; Uşcarol 73 ; uşériu 70 ; uşerul 73 ; utilitate 244 ; utrenie 158 ; -uţă 484 ; uvrier 242, 295 ; uzurpa 244.

V : Vacariu 72, 74, 75 ; Vacariu 75 ; valida 294 ; válurile 257 ; vamal 294 ; vanitate 244 ; variantă 25 ; variu 239, 240 ; Vasiliu 74 ; Vavilonuli 107 ; văcáriu 70 ; Văcár(i)u 292 ; vătah 426 ; vânat, vână, vânăt, vând, vânos, vârtos, văscos 292 ; vehement 243 ; veridic 25 ; vice-, vicelider, viceministru, viceprefect, vicepremier, viceprimar, viceprim-ministru 21 ; vie 70 ; vier, (a) (se) vierí 139 ; Viér(i)u / Vieríu 69—76 ; viériu 70 ; vigilenţă 244, 296 ; vistieriu 70 ; Vistieriu 72 ; vitalitate 244 ; viţălui 110 ; (pahar de) vorbă 306 ; vota 245 ; Votaman 122 ; vrabie 139 ; vrăbiá, vrăbielui 136, 139.

Z : zahareale 168 ; zăpadă 248 ; sbîrnăí 472 ; (a să) zerî 139 ; zgaroi 424 ; zi 37 ; zic 34 ; (ei) ziceau 12 ; zierme 317 ; zile 37 ; zisără 36, 37 ; zîmbzăí 472 ; zuf 425.

Meglenoromână: cal, deal 111 ; -lu 107, 108.

RUSĂ : Gunev, Gunin 431 ; Žir(ko)(va), Žirkovo, Žirov(aja), Žirovec, Žirovka, Žirovíči, Žyr(a), Žyrek, Žyrota 79 ; réža 437 ; rejtuzy 436 ; цировьци 79.

SÂRBĂ : agiazmă 432 ; gunj 431 ; Žireje, Zirko, Žirkovči, Žirkovina, Žirovac, Žirovnica, Žirušca 79.

SLAVĂ VECHE ŞI SLAVONĂ : Žirŭ, Žiroslav 79 ; нсоѣсъ 430 ; kral' 14 ; лєѳєрїє 39 ; mazati 519 ; (slava) o⟨t⟩ţu 39 ; pondari 70 ; pohotěti 76 ; прькалъ 26 ; Rodoslav 79 ; ruch- 438 ; sin 529 ; chrěnъ 436.

SPANIOLĂ : alguacil, andalucismo, argentinismo, argentinización, argentinizar, banderilla, cacica, catalanista, chilenización, chilenizar, chuleria, chulo, colón, corregidor, coyote, cubanismo, cubanizar 191 ; desperados 243 ; flamenco 192 ; gaucho, gazpacho, madrilenismo, paella, peruanismo, peruanizar, reconquista, tortilla, uruguayismo, valencianismo, venezolanismo, zarzuela 191.

TURCĂ : mir'at 518 ; ma'raz 518, 519.

UCRAINEANĂ : лкнъ 487 ; moci, močyty 519 ; rejtúzy 436 ; rozstavyty 437 ; stoljar 70, 71 ; sypkaty, syskaty 471 ; фронт 486 ; фрънкъ 487 ; hvozdek polevoi 280.

LIMBA ROMÂNĂ

Calea 13 Septembrie nr. 13
RO–76100 Bucureşti 5
ROMÂNIA

Founded in 1952
12 issues every year

Editor in Chief: I. Coteanu

Editorial Board:
Mioara Avram, Ion Gheţie, Laura Vasiliu

Associate Editors:
Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language: grammar, vocabulary, the literary language and stylistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, ethymology, onomastics and philology; articles in general linguistics, commentaries, opinjons on usage, notes and reviews, chronicles. The journal publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in Romania.

Editorial address: Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Calea 13 Septembrie nr. 13, RO-76100 Bucureşti 5, ROMÂNIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to: ORION SRL, Splaiul Independenţei 202 A, Bucureşti 6, România, PO BOX 74–19 Bucureşti, Tx 11939 CBTx R, Fax (40)13122425; RODIPET S.A., Piaţa Presei Libere nr. 1, P.O. Box 33–57, Bucureşti, România; AMCO PRESS SRL, Bd. Nicolae Bălcescu 29 A, ap. 66, sector 3, Bucureşti, C.P. 57–88, Fax 3124569, România.

BIBLIO[illegible]A „ASTRA"
SIBIU

Revista ,,Limba română'' se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sunt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rânduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hârtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
R—76117 București, Calea 13 Septembrie nr. 13

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române** (DLR), serie nouă, tom XI, partea a 2-a, litera **T (t— tocăliță), 1982**, 380 p., 75 lei; tom XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei; tom VIII, partea a 5-a, litera **P (presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei; tom X, partea 1, litera **S (s — sclabuc)**, 1986, 400 p., 79 lei; tom X, partea a 2-a, litera **S (scladă — semințărie)**, 1987, 304 p., 64 lei; tom X, partea a 3-a, litera **S (semn — siveică)**, 1990, 1042 p., 130 lei; tom X, partea a 4-a, litera **S (slab — sponghios)**, 1992, 1412 p., 143 lei.

* * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom VIII (1986), 1987, 262 p., 21 lei; tom IX (1987), 1989, 196 p., 16,50 lei; tom X (1988), 1990, 232 p., 25 lei; tom XI (1989), 1993, 258 p., 65 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII, 1986, 160 p., 15,50 lei; tom XXIV, 1987, 186 p., 17 lei; tom XXV, 1988, 176 p., 17,50 lei; tom XXVI, 1989, 168 p., 17,50 lei; tom XXVII, 1991, 156 p., 119 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșură), 382 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei; vol. II, 1992, XLVII + 534 p., 300 lei.

* * * **Dicționar german-român**, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1182 p., 400 lei.

* * * **Formarea cuvintelor în limba română. Vol. III. Sufixele. 1. Derivarea verbală**, de LAURA VASILIU, 1989, 190 p., 18,50 lei.

MIOARA AVRAM, **Ortografie pentru toți. 30 de dificultăți**, 1990, 168 p., 19 lei.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea și rotacismul în limba română**, 1990, 248 p., 45 lei.

LILIANA IONESCU RUXĂNDOIU, **Narațiune și dialog în proza românească**, 1990, 184 p., 30 lei.

EMANUEL VASILIU, **Introducere în teoria limbii**, 1992, 114 p., 70 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României. Transilvania**, vol. I, 1992, XXIV + 356 p. + 250 p. (broșură), 550 lei.

Codex Sturdzanus. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de GHEORGHE CHIVU, 1993, 522 p., 980 lei.

H. MIHĂESCU, **La romanité dans le Sud-Est de l'Europe**, 1993, 600 p., 1000 lei.

ISSN—0025—35_3

LR, XLII, nr. 11—12, p. 511—572, București, 1993

S.C. „Universul" S.A. c. 1104

Lei 100 pentru persoane fizice
Lei 200 pentru persoane juridice